

# ته فسیری قورئانی به رزو به پیز

به رگی دوازده یادم  
ته فسیری سوورمه کانی  
(الرعد ، ابراهیم ، الحجر)

عه لی با پیر

# تہفسیری قورئانی بہ رزویہ سنہ

علی باپیر

بہرگی دوازدهیہم

تہفسیری سوورقہ کانی (الرعد ، ابراہیم ، الحجر)



# پنجاه کتب

ناوی کتیب : تفسیری قورئانی به رزو به پیژ.

نوسەر : عالی باپیر.

نخشه سازی ناوه وه : عزالدین محمد عمر.

نوره و سالی چاپ : یه که م ۱۴۴۱ ک - ۲۰۱۹ ز .

تیراژ : ۱۰۰۰ دانه .

له به رزوه به ایه تی گملتتی کتیبخانه کان ژماره ی سپاردنی (۷) ی سالی (۲۰۱۲) ی پن دراوه

مافی له چاپدانه وه ی پاریزراوه بو نوسەر



# پیشگی زم تفسیره به گشتی

إِنَّ الْحَمْدَ لِلَّهِ نَحْمَدُهُ وَنُسْتَعِينُهُ، وَنَسْتَغْفِرُهُ، وَنَعُوذُ بِاللَّهِ مِنْ شُرُورِ أَنْفُسِنَا، وَمِنْ سَيِّئَاتِ أَعْمَالِنَا، مَنْ يَهْدِهِ اللَّهُ فَلَا مُضِلَّ لَهُ، وَمَنْ يَضِلَّ فَلَا هَادِيَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ، وَأَشْهَدُ أَنَّ مُحَمَّدًا عَبْدُهُ وَرَسُولُهُ.

﴿يَأْتِيهَا الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّبَعُوا اللَّهَ حَقَّ تَقَاتِهِ. وَلَا تَمُوتُنَّ إِلَّا وَأَنْتُمْ مُسْلِمُونَ﴾ (آل عمران، ۱۹۲)  
 ﴿يَأْتِيهَا النَّاسُ اتَّبَعُوا رَبَّكُمُ الَّذِي خَلَقَكُمْ مِنْ نَفْسٍ وَجِدَةٍ وَخَلَقَ مِنْهَا زَوْجَهَا وَبَثَّ مِنْهُمَا رِجَالًا كَثِيرًا وَنِسَاءً وَاتَّبَعُوا اللَّهَ الَّذِي تَسَلَّوْنَ بِهِ. وَالْأَرْحَامُ إِنَّ اللَّهَ كَانَ عَلَيْكُمْ رَقِيبًا﴾ (النساء، ۱)  
 الَّذِينَ ءَامَنُوا اتَّبَعُوا اللَّهَ وَقَوْلًا قَوْلًا سَدِيدًا ﴿۷﴾ يُصَلِّحْ لَكُمْ أَعْمَالَكُمْ وَيَغْفِرْ لَكُمْ ذُنُوبَكُمْ وَمَنْ يُطِيعِ اللَّهَ وَرَسُولَهُ فَقَدْ فَازَ فَوْزًا عَظِيمًا﴾ (الأحزاب، ۷۱).

أما بعد؛ فَإِنَّ أَصْدَقَ الْحَدِيثِ كَلَامُ اللَّهِ، وَخَيْرَ الْهَدْيِ هَدْيُ مُحَمَّدٍ ﷺ وَشَرُّ الْأُمُورِ مُحَدَّثَاتُهَا، وَكُلُّ مُحَدَّثَةٍ بَدْعَةٌ، وَكُلُّ بَدْعَةٍ ضَلَالَةٌ، وَكُلُّ ضَلَالَةٍ فِي النَّارِ<sup>(۱)</sup>.

خوینمره به پیزو خو شه ویسته کان !

هیج گومانی تیدانیه - بؤ مروفی پروادار - که نهو ته مهنه ی له خزمته دوایین کتیبی خوا (قورئان) دا بهسه ردهیری، جا به هر شیویهک له شیوه کانی له خرمتهدابووندا بی؛ خوینننه وه، تیفکرین و رمان، فیگرکردن، کار بیگردن ... هتد، به باشتیرین جیگرتن جیگا دگرئی و ، خاومنه که ی له دنیاو دواروژدا لئی بههره مهنده

(۱) نهوه بیی دهگوتری، (خطبة الحاجة) که بیفمبر ﷺ هاوه لانی بهریزی فیردمکرد ، پیش هر قسمه کی گرنگ . بیلین، وک وتاری جومعهو داخولاییکردن (خطبة) و... هتدو، نهه وتاره . هرکام له، الترمذی، (۱۱۰۵)، النسائی، (۱۱۰۴)، ابن ماجه، (۱۸۹۲) احمد، (۳۷۲۰)، طبرانی، (۲۴۴) هیناویانهو (مسلم) پیش به شیکی هیناوه

منیش که - وک باسکردنی چاکهی خوا (التحدّث بنعمة الله) دمیخه مپروو - له موهتی فامم کردۆتهوه، خوی بیهزه زویو به خشهر چاکهی لهگه‌ل کردووم، به فهرمایستی بهرزو بی وینهی خۆیهوه سه‌رگه‌رمی کردووم، بهر له تمه‌نی بیست سالیی یهوه هیدایه‌تی داوم، که قورئانی به‌پیرز و پیرز له‌بهر بکه‌م، سه‌رقالی خویندنه‌وهی تفسیره‌مکانی قورئان و تیوم‌رامانی نایه‌ته پر به‌رمکه‌ته‌گانی و، لیور دبوونه‌ویان به.

هه‌ر بۆیه‌ش تیک‌رای کتیب و نامیلکه و وتارو دهرسه‌گانه، که م و زۆر له‌بهر رۆشنایی قورئان دابوون، که دیاره هه‌ر نهمه‌ش شتیکی سروشتیه؛ ناخر نایا نیسلام بیجگه له قورئان پاشان سوننه‌تی پیغمبه‌ر ﷺ، که نه‌ویش هه‌ر روونکردنه‌وهی قورئان و چۆنیه‌تی جیه‌ه‌جیکردن و کاربیکردنیته، شتیکی دیکه‌یه؟! بیگومان نه‌خیر.

ئنجالهمیژ سالیس بوو که براو خوشکانیکی دلسۆزی نزیک و ناشنام، داویان لیده‌کردم که ده‌ست بکه‌م به دانانی تفسیره و لیکنانه‌وه‌یه‌کی قورئان، هه‌تا له رهمه‌زانی سالی (١٤٢٨) دا هاته دله‌وه، که ناوی خوی لیبه‌ینه‌م ده‌ست به‌م کاره گه‌رم و گرنگه بکه‌م، به‌لکو ورده ورده به‌پیی بو‌ارو دهره‌فت، هه‌رساله هه‌ندیکی لی نه‌نجام بده‌م، له‌گه‌ل سه‌رقالیی زۆرو جۆراو جۆریشدا، هه‌تا دهره‌فتیکی وام بۆ دهره‌خسی که بتونم خیرایی تیدا بکه‌م و خۆمی بۆ یه‌کلایی (متضرغ) بکه‌مه‌وه، خوا بشتیوان بی ته‌واوی بکه‌م، نه‌گه‌ر تمه‌ن به‌میره‌وه مایی.

سه‌رچاوه‌ی دانانی نه‌م تفسیره و لیکنانه‌وه‌یه‌شم ، وێرای سه‌ره‌نجدانی زۆریه‌ی نه‌و تفسیره‌نه‌ی که باون و ، ده‌ستم پێیان گه‌یشته‌وه، بریتیه له وردبوونه‌وه و تیوم‌رامانی خۆم له خوی قورئان، چونکه بیگومان قورئان : هه‌ندیکی هه‌ندیکی روون ده‌کاته‌وه: (القرآن یفسر بعضه بعضاً)، پاشان سوننه‌تی پیغمبه‌ری خوا ﷺ، چونکه پیغمبه‌ری خواش روونکه‌رموه (مبین)ی قورئانه، وک خوا ﷺ فهرموویته:

﴿... وَأَنْزَلْنَا إِلَيْكَ الذِّكْرَ لِتُبَيِّنَ لِلنَّاسِ مَا نُزِّلَ إِلَيْهِمْ وَلَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ ﴿١٥٠﴾﴾

الحل، واته: وه زیکرمان بۆ لای تۆ ناردۆته خوار ، تاگو نه‌وهی بۆ خه‌لکی نیراوتنه خوار، بۆیان روون بکه‌یه‌وه، وه به‌لکو خۆشیان بیریکنه‌وه.

نومیلیشم وایه - به یارمه‌تی خوی به‌خشهر ﷺ - شایسته‌یی نه‌وه‌م هه‌بی تفسیره و لیکنانه‌وه‌یه‌کی وا بۆ قورئان بێشک‌ه‌ش به مسو‌لمانانی کوردستان بکه‌م،

كە لە قورئان بوشىتتە ۋە ۋە ، مايمى بەهرە ۋە سوۋدى خوينەرەن بى، بەتايىبە تىش كە زياتر لە مى (۳۰) سالە لەگەڭ قورئانى بەرزو مەزەن ۋە تەفسىرەمگانى ۋە كىتەبەگانى سوننەتدا خەرىكەم ، دەيان كىتەب ۋە بەرەمى جۇراۋجۇرم لە زۇربەى بوارەگانى زانستەگانى شەرىعەتدا پېشكەش كەردوون.

شاينانى باسشە كە ئەو بېستو دوو مانگ زىندانىي كرانەم لەلايمەن ئەمەرىكاۋە - لە (۲۰۰۳/۷/۱۰) تاكو: (۲۰۰۵/۴/۲۸) - دەرفەتەيكى گەرەگ بوو، بۇ زياتر پىدا قوۋلبوونەۋەى كىتەبى خوا (تبارك و تعالى)، ۋە بۇ پەيداۋوونى تىگەشتى تايبەت لەبارەى زۇرئەك لە نايمەگانى يەۋە ، ئەم پاستىيەش لە مەسوۋەى : (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله تعالى) دا زۇر چاك دەروشاۋەتەۋە<sup>(۱)</sup> ، بەلام ھەلبەتە نائىم ۋە ھىچكەسش بۇى نىيە بلى: كە ئەم تەفسىرى مىن تىروتەۋاۋم چۈنكە ۋىراى سنووردارىۋوونى تۋاناۋ بېرستەم ، لە بەرانبەر كىتەبى لە ھەموو ۋوۋىكەۋە رەھا (مطلق) ۋە بېستوور (لا محدود)ى خۋانا، نەشمۋىستەۋە كە زۇر بەملاۋادا بجم ۋە بجمە نىۋ ھەندەك وردەكارىيەۋە، كە يان مىن تىيدا بىپۇرۋو شارمزا نىم، يان خوينەرە پىۋىستى پىي نىيە، لە كاتىكدا دەيەۋى لە قورئان تىبگاتو، بزانى خوا (تبارك و تعالى) پاستەۋخۇ چى پى ۋەرموۋە ؟!

ئىنجا ھەر لىرەشەۋە بە پىۋىستى دەزانە بېر بە دل سوپاسى ئەو برا گەنجە رۋوچ سوۋك ۋە گورچ ۋە گۆل ۋە دىسۇزە بكەم (جەزى نەكرد ناۋى بەيئەم)، كە ھەلسا بە نوۋسىنەۋە ھىنانە سەر كاغەزو، پاشان تايىكردن ۋە دۋاى پىداچۈنەۋە ھەلەگىرى، سەرجم ئەم زنجىرە دەرسە، كە لە ئەسلدا لە شىۋەى ۋە تار (محاضرة)دا پېشكەش كران، ھەرۋەھا ھەلسا بە (تخرىج)ى سەرجم دەقەگانى سوننەت، لە سەرچاۋە مەمانە بىكراۋەمگانەۋە، زەحمەت ۋە ماندوۋبوۋنىكى زۇرى بە سەرجم بەرگەگانى ئەم تەفسىرە كىشاۋە، خوا بە باشتىرەن شىۋە پاداشتى بداتەۋە، ھەر صالح ۋە ساغ ۋە سەلامەت ۋە

(۱) ئەم مەسوۋەىيە كە ئىستە چاپ كراۋە . كەۋتۋتە بەردەستى خوينەرەن ۋە سەرجم ھەشت بەرگە دەۋرى سى ھەزارو پىنج سەد (۳۰۰) لاپەرىمە، ھەۋلەمداۋە بەگشتى تىيدا باسى سەرجم لاپەنەگانى نىسلام بكەم، تاكە سەرچاۋەم قورئان بوۋم، ۋىراى دەقەگانى سوننەت، كە لە ھۇش (ذاكره)دا بوۋون.

شاينانى باسە ئەو مەسوۋەىيە لە جاپى دوۋمى دا . كراۋە بە دوزدە (۱۲) كىتەبى سەرەخۇ . بە مەبەستى ئاسانتر سوۋد لىن بىشرانى



سەربەرزب<sup>(۱)</sup>، لە خۆی بەرزو بێهاوتاش داواکارم ئەو جوۆرە گەنج و لاوانە لە کورپان و کچان، لەنێو گەلەگەماندا، زۆر بکات

شایانی باسیشە کە نێمە لەم تەفسیرەماندا بامی بەش (جزء) هەگانی قورپان و دابەشکردنەگانی دیکەى وەک: - (حزب) - ناکەین، چونکە هەر سوورمەتیک بۆخۆی شتێکی سەربەخۆیەو، سەرچەم نایمەگانی وەک نالقمەگانی زنجیریک پیکمەو پەیموستن و، ناشکراشە کە دابەشکرانی سەرچەم قورپان بۆ سی (۳۰) بەش (جزء) و شەست (۶۰) (حزب)، شتێکە لەلایەن زانایانەووە کراوە، بۆ ئاسانکاری خۆپێندنی قورپان، بیارە نێمە لە دابەشکردنی بەرگەگانی ئەم تەفسیرەماندا، دیسان حیساب بۆ بەشەگان (اجزای) ناکەین و، بە گوێرەى سوورمەتەگان، بەرگەگانی بیاری دەکەین.

دوا قسەشم ئەویە کە:

ئەم تەفسیرە - وەک پێشتر گوتمان - لە ئەسڵدا بەشیوەى دەرس و وتار پێشکەش کراوە، بەلام دواتر خۆم دووجار بە وردی پێیدا جوومەووەو، بەپێی پێویست دەستکارییم کردووە، بیارە هەموو دەرسیکیش بەناوی خواو ستایشی خوا ﷻ دەستی پیکردووە، بەلام نێمە لە سەرمتای دەرسەگەنەووە ، ئەوانەمان لایردووە، بۆ زۆر دووبارە نەبوونەووەو، ئەو (خطبة الحاجة) یە لە سەرمتای ئەم بێشەگەییەووە هاتووە، لەحیاتی سەرمتای سەرچەم دەرسەگەنە.

سُبْحَانَ رَبِّكَ رَبِّ الْعَزَّةِ عَمَّا يَصِفُونَ ، وَسَلَامٌ عَلَى الْمُرْسَلِينَ ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ .

دووشەممە ۲۵ رەجەب ۱۴۲۲

۲۰۱۱/۶/۲۷ هەولنێر

(۱) ئەو برا دلسۆزە ئیستاش پاش سوورمەتەگانی (الرعد، إبراهيم، الحجر)، سەرگەرمی سوورمەتی (النحل) و سوورمەتەگانی نواییشەتی و عەزمیشی جەزم کردووە ، کە نەگەر تەمەنمان بەردەوام بێن . هەتا کوتایى ئەم تەفسیرە سەرگەرمی کارمەکی بێن

# بەرچا و روونییەکی گرنگ لەبارەی نەم تەفسیرەوه

خوێنەری بەرپز ١

هەرچەندە لە (بێشەکی گشتیی) نەم تەفسیرەدا باسمان کردووە کە بۆ نووسینی نەم تەفسیرە لە هەموو ئەو تەفسیرە باوانەیی دەستەم پێیان گەیشتووە بەهەر مەنەنبووم، هەر وەها لە کۆتایی هەر بەرگێکی نەم تەفسیرەدا، سەرچەم ئەو تەفسیرانەیی کەم و زۆر لێیان سوودمەند بووم ناوەکانیانمان بە ریز نووسیوە، بەلام لێرەش وەک جەختکردنەوهی زیاتر و بەرچا و روونییی باشتەر بۆ ئێوهی بەرپز دەلێم :

مادام ناوی تەفسیرەکانمان نووسیوە، نە پێویست دەکات و نە دەشگونجێ، بۆ هەر تیگەیشتن و بیروکەیهک، کە زۆربەیی تەفسیرەکان لەبارەی ناوەتیگەوه، یان پستەو بەرگەیهکی ناوەتیگەوه، دەیهێنن، ئێمە هەموو جارێ ناوی ئەو تەفسیرانە پێنن، بەلام بێگومان هەر کات بیروکەو تیگەیشتنێکی تایبەتی یەکیک لە تەفسیرەکان هەبێ و بکەوتە بەرچاوم، نەجا چ پەسندی بکەم، چ پەفری بکەم، هەر کات بە پێویستی بزەم، بە تایبەت ناماژە پێدەکەم، نەگەرنا بە ناماژە گشتیی و بە نووسینی ناوی تەفسیرەکان لە کۆتایی هەر بەرگێک دا، نیکتیفا دەکەم. زۆریش لە ئەمانەتی زانستی (الأمانة العلمية) دەخەفتێم و مەبەستەم پەچاوی بکەم، چونکە ئەمینی و ئەمانەت پارێزی، پەوشتنێکی گەورەم بەرزو مسوڵمانەتیە

شایانی باسیشە جاری وا هەبە بیروکەو تیگەیشتنێکی تایبەتی خۆم دەبارەیی کۆمەلە ناوەتیگەو یان ناوەتیگەو یان پستەو بەرگەیهکی ناوەتیگەو، بۆ دروست دەبێ، وەک تیگەیشتن و بۆچوونی خۆم دەینووسم، کەچی پەنگە لە تەفسیرەکانی دیکەش – یەکیکیان یان زیاتر – دا هەبێ، ئەویش بەهۆی ئەوهەمیە کە من ئەو تەفسیرەم نەگەوتۆتە بەر دیدە ، یان دیتوووەمەو لەیادم نەماوە



# تفسیری سووہ تی (الرعد)



# شەكى نەم بەرگە

خويىنەرە بەپىزو خۇشەويستەكلەم ۱

نەم بەرگى دوازىدەيمە لە تەفسىرى قورئانى بەرزو بەپىز سى سوورپەتان دەگىرتە خۇي : سوورپەتى (الرعد) و سوورپەتى (ابراهيم) و سوورپەتى (الحجر)، شايانى باسە كە وپراي تەفسىرگىرنى نايەتكەكانى نەم سى سوورپەتە، بە ھەوت قۇئاغ وەك عادەتى خۇمان - لەم تەفسىرەدا - نەم بابەتانەش لەم بەرگى (۱۲) يەدا ھاتوونو:

۱ / لە تەفسىرى سوورپەتى (الرعد) دا :

۱) كورتە باسېك لەبارەى گۇرئانكارىيەو لە ژيانى مرۇف دا

۲) كورتە باسېك لەبارەى نۇخشىبوونى دلانەو بە يادى خوا

۳) كورتە باسېك لەبارەى (الأنح المحفوظ) و زانىارىي خوا و سىرپنەووە جەسپاندىنى خواوہ.

۲ / لە تەفسىرى سوورپەتى (ابراهيم) دا :

۱) پېئاسەى (شكر) و ناكامى شوومى سېلمىي (كفران

۲) دە (۱۰) لە چاكەو نىعمەتەكانى خوى بەخشەر، لە ژيانى مرۇف دا.

۳) چەند زانىارىيەك كە زانستى مرۇفتاسىي تازە پېيان گەيشتەو

۴) كورتەمەك لە بەسەرھاتى ئىبراھىم و ھەئويستەكانى .

۲ / لە تەفسىرى سوورپەتى (الحجر) دا :

۱) كورتە باسېك لەبارەى بورجەكانەوہ

۲) كورتە باسېك دەربارەى گوئگرتنى شەيتانەكان لە ھەوائى ئاسمانەكان و

بەردبارانكرىنيان بە بئىسەى ئەستېرەكان

۳) سەرنجىكى پىيوست

۴) ھەلۈستەمەك لە بەرانبەر بەش بەشكەرنى قورئان و ئىسلام دا

۵) بەسەرھاتى صالح و گەلەمەكى (ئىمۇد)

۶) يازدە رېنمايى و نامۆزگارىي گىرنگى خوا بۇ پېغەمبەرگەكى

پىيوستە نەمەش بلىين :

كە نەم بەرگە زۇر دواكەوت، بەلام خوا يارىي لە مەودوا بەرگەكانى دىكە ، خىراتر لە جاران بە دواى يەك دا چاپ دىمگىزىن، ستايىش و سوپامسى شايستەش بۇ خوا : نىستا لە تۇماركردنى دەرسەكانى نەم تەفسىرەدا ، گەشتووئىنە سوورەتى (غافر) گە لە جوزئى بىست و جوار (۲۴)مو، خواش پشتىوان بى ئەو شەش جوزئەى ماويش لە ماوەى چەند مانگىك دا تەواو دىمگەين

ھىوادارىشەم خويئەرانى بەرپىز، بە وردىي و قوولئىي نەم تەفسىرە بخويئەنەوھو كارلىك (تفاعلى) باشى لەگەلدا بگەن و ، ھەولبىدن بەردەوام حالئىبوونەگەيان لە خۇيان دابكەنە حال و ، زانىنەگەيان بگۆرن بۇ تەوانىن، چونكە بىگومان پىزو بەرھەمى زانىيارىي و شارەزايى ، لە كارپىكردنى دايە

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ .

أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

۱۹ صفر ۱۴۴۰ ك

۲۰۱۹/۱۰/۱۸

ھەولير

## ده سنیک

به پینزان ۱

خوای پمرومردگار پشتیوان بی لمرؤ به دواوه، که ئممرؤ: (۲۰ / ۹ / ۲۰۱۶) زاینییه،  
رؤؤی سیئشم، بهرانبهر: (۹ / ذی الحجة / ۱۴۲۷) کؤجیی، دمست دمگین به  
تفسیرکردنی سووریتی (الرعد)

## پیناسی سووره تی (الرعد) و نوه رؤ که سی له پیئج خالدا

یه گم / ئم سوورته تمنیا یهک ناوی ههیه، ئهوندی من ناگاداربم، نهویش بریتیه  
له (الرعد)، واته: هه وره تریشقه، وشعی (رعد) یش له ئایمتی (۱۳) دا هاتوه،  
دمه رموی: ﴿ وَيَسِيحُ الرِّعْدُ بِحَمْدِهِ، وَالْمَلَكُوتُ مِنْ خِفَّتِهِ ۝ ۱۳ ﴾.

دووم / ئم سوورته له ریزه نلیی موصحه فدا، ژماره (۱۳) یه، له ریزه نلیی  
دابزه زیندا، زانایان خستووینامته نیوان سووریتی (یوسف) و (ابراهیم) واته: له دوی  
(یوسف) سووریتی (الرعد) یان داناوه، له ریزه نلیی هاتنه خواردا پیئش (ابراهیم)  
دیانناوه، بؤیه زؤریان له ریزه نلیی دابزه زیندا ژماره (۸۵) یان بؤ داناوه، هه لئه ته  
هه ندیکیشیان که گوتووینانه: ئم سوورته مه دینه ییه، له ریزه نلیی دابزه زیندا  
ژماره (۹۷) یان بؤ داناوه، به لام وهک دواویی یاسی دمگین، مه دینه یی بوونی ئم  
سوورته، هیچ به لگه یه کی له سهر نیه.

سییم / ژماره ی ئایه ته گانی: زانا کوفیه گان به (۴۲) ئایه تیان دناوه، زانا  
مه دینه ییه گان به (۴۴) یان دناوه، زانا شامیه گان به (۴۵) یان داناوه



دیارە پىشتىرىش باسەم گىردوھ كە بەرزى و نزمىي ژمارى ئايەتەگان، دىگمىرپىتەوھ بۇ چۇنىەتى رىزكرفنى رستەمگان، جارى وایە رستەمكىان كىردۇتە دوو (۲) ئایەت، بۇیە ژمارى ئايەتەگانى ئەو سوورپتە زیادى كىردوھ، یان دوو رستەیان كىردوون بە یەك ئایەت، بۇیە ژمارى ئايەتەگان كەم و زیادى كىردوھ، بەرزى و نزمىي تىكەوتوھ، بەلام زۇربەیان راپان وایەو، بە پىی ئەو موصحەقى لە ژىر دەستى ئىمە دایە، بە (۴۲) ئایەتیان داناوھ.

**چوارەم /** ھەرچەندە راجىبايى ھمىە لەسەر مەككەيى، یان مەدىنەيى بوونى ئە سوورپتە، بەلام بە راي من مەككەيى بوونى مسۆگەرەو، ئەو رىوايەت و كىرپىراوانەي باسى مەدىنەيى بوونى دىكەن، لە رووى سەنەدەوھ بىھىژن، وەك (محمد الطاهر بن عاشور) یش لە (التحریر والتنویس) ەگەي خۇیدا<sup>(۱)</sup> گوتوویەتى: (اخبار واهية) ھەموویان ھەوالى بىھىژن.

**پىنجەم /** نەگەر تەماشای نىوھەرۇكى ئەم سوورپتە بىكەين، ھەمان نىوھەرۇكى گىشتى سوورپتە مەككەيەگانە، كە :

(۱) باسى خوا بە یەگگرتن (توحید اللہ) ه : - بەدیھىنەرایەتىی خواو، پەرورەدگارپىتى خواو، خاونداریتىی خواو، ناوو سىفەتە بەرزو بى وینەگانى خواو، پەرستراویتى خوا، كە دەبى تەنیا ئەو بىەرستری، چونكە تەنیا خۇی بەدیھىنەرەو، تەنیا خۇی پەرورەدگارو مشوورخۇرەو، تەنیا خۇی خاۋنى ئەو ناوو سىفەتە بەرزو بى وینانەيە، كە بۇی بەگاردەھىترىن، بۇیە دەبى تەنیا نەویش بىەرستری

(۲) پاشان باسى پىغەمبەرپىتى و وھىی و موەجىزەي پىغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام)، و، كىشەو مشتومرى پىغەمبەرەن (عليهم الصلاة والسلام)، لەگەن نەیارەگانیاندا

(۳) ئىنجا باسى رۇژى دوایى و، باسى بەھەشت و دۇزەخ و، سزاو پاداشت

لەم سوورپتەدا باسى بەسەرھاتى ھىج گام لە پېغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) نەكرلەۋە، بە دىارىيەكرلەۋىسى، بەلام بە گىشتى نامازە كرلەۋە بە بەسەرھاتى پېغەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) و، ھەلۋىستى ناھەزەمكەنىيان لە بەرئەبەرىياندا

كەۋاتە: نىۋەرۈكى نەم سوورپتەش، ھەر ھەمان نىۋەرۈكى سوورپتە مەككەمىيەكانە بە گىشتى، ەك گوتمان ھىج رىۋايەتتىكى جىيى مەمانەو پەشت پى بەستراۋىش نىيە بۇ ئىسپاتى ئەۋە كە ئەم سوورپتى (الرعد) ە، لە مەدىنە دابەزىيىن، ھەئەتە ھەندى لە زانىيان .. بۇ ئەۋە: (السيوطي) . بەۋە تەۋفىقىيان كىرەۋە لە نىۋان ئەۋە رىۋايەتەندە كە دەلىن: ئەم سوورپتە لە مەدىنە ھاتۋتە خۇار، ۋاتە: لە قۇناغى مەدىنەدا، نىۋەرۈكى سوورپتەكەۋە، ئەۋە رىۋايەتە كىرپىراۋانەى نىكە كە دەلىن: لە مەككە ھاتۋتە خۇار، كە گوتۋىيانە: ئە سوورپتى (الرعد) لە مەككە ھاتۋتە خۇار، بەلام لە قۇناغى مەدىنەدا، ۋتە: دۋاى ئەۋەى پېغەمبەرى خۇا ﷺ كۈچى كىرەۋە، لە مەككەۋە بۇ مەدىنە، لەۋ جارىئەدا كە ھاتۋتەۋە بۇ مەككە، لەۋ كاتانەدا ئەم سوورپتە دابەزىۋە، كەۋاتە: لە مەككە دابەزىۋە، بەلام لە قۇناغى مەدىنەدا، ئەۋەش ەك پىكەۋە گونجانلىنىكى ئەۋە دۋو جۈرە رىۋايەتەنە، بەلام ەك باسەمان كىرە: بەلەى مەۋە شتىكى مەۋگەرو جىيى دىئىيە، كە ئەم سوورپتە لە قۇناغى مەككەدا ھاتۋتەۋە خۇار، ھىج پەيۋىلىي بە قۇناغى مەدىنەۋە نىيە، بەسەرئەدىنى نىۋەرۈكەكەشى، ئەۋەمان زۇر لەلا رۋون و ئاشكرا دەبىن

## دابه شکردنی نهم سوورپته بؤ حهوت دهرس

ئیمه نهو سوورپته مان بؤ حهوت (۷) دهرس دابهش کردوه. ههرچه نده وهك له سهرفتای یه گهمین سوورپتی مهككهیدا كه سوورپتی (الانعام)ه، كه لهم تفسیر هماندا (تفسیری قورئانی بمرزو بهیتز) بهیئیی ریزبهنندی موصحف پیئیی گه یشتین، باسمان کردوه كه بهراستی دابه شکردنی نایتمهکانی قورئان، به تایبته سوورپته مهككهمیهگان، بؤ چهند دهرسك، شتیکی ناسان نیه، چونكه سوورپته مهككهمیهگان، ههر کامیان وهك دهریایه كه كه شهپؤل بهسمر شهپؤلدا دئ، شهپؤل به دوی شهپؤل دا دئ، به زهحمته بؤت لیک جیا دهگرتنه وه، به لام پؤلین کردنی نایتمهکانی سوورپته مهككهمیهگان، چونكه بابته گانیان جوراو جورن، ناسانتره، مه گهر سوورپته مهككهمیهگان كه به سه رهتای پیقه مبه رانیان تیدایه، سه رهتاو کۆتایی به سه رهاته گان، یاخود له قوناعیکه وه بؤ قوناعیکی به سه رهاته گان، نه وه ناسان به دهسته وه دئ، كه دابهشیان بکهین بؤ چهند دهرسك، به لام به ههر حال ئیمه: نهو: (۴۳) یان (۴۴) یان (۴۵) نایته تی كه نهم سوورپته پیككیتن، دابهشمان کردوون بؤ حهوت (۷) دهرس:

**دهرسی یه گهم:** له دوی (بسم الله الرحمن الرحيم) وه، له حهوت (۷) نایتمه پیككیتن، دیاره نایته تی یه گهمیان وهك پیشه گیی وایه، كه دهرباری قورئان دهدوئ:

﴿ الْمَرْءُ لِكُلِّ مَا كَتَبَ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ

لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، نه وه وهك دیباجه و پیشه گیی وایه بؤ کۆی بابته گانی نه

سوورپته و، نایته گانی: (۲ و ۴و ۱۹) باسی ناساندنی خوا (عزوجل) له میانی نیشانه گانیدا، له میانی دیاردهو دیمه نه سروشتیه گاندا دهكمن، كه وهك دوابی باسی دهكهن: پازده (۱۵) له نیشانه گانی خوا، خراونه روو لهو سئ (۳) نایتمه دا، نایته گانی: (۵ و ۶) یش باسی رۆزی دوابی و قیامت دهكهن، نایتمی حهوت (۷) یش باسی داواکردنی کافرمان دهكات، كه داوايان له پیقه مبه ری خوا ﷺ کردوه:

موعجیزہ میان بؤ بیئنی، واتہ: موعجیزہ میہک گہ ٹہوان دہیانہ وی، ٹہگہرنا پیقہمبہری خاتمہ موعجیزہ و بہلگہی خوی پیبویوہ، گہ قورئان بویوہ .

**دہرسی دووم:** گہ ٹہویش ہہر حہوت (۷) نایمتہ، لہ نایمتی (۸ - ۱۴) دیسان ٹہمیش ہہر باسی خوی پەروردگارو، سیفتمہ گانی خواو، کارمگانی خواو، نیشانمگانی خوا لہ بیوندا دمکات، گہ ٹہمانیش سہرجہم خوا ﷺ تییاندا باسی (۲۰) لہ سیفتمہ کردموہ ناوزہ گانی خوی دمکات، ناوا بہ وشہی خوا (اللہ) دست پیدمکات: ﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَّرَوْنَہَا ثُمَّ اَسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ وَسَحَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ کُلٌّ یَّجْرِیْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّی یَدِیْرُ الْاَمْرَ یَفْصِلُ الْاٰیٰتِیْ لَعَلَّکُمْ یَلْقَآءَ رَبِّکُمْ تَوْفَیْقًا ۝۲۰ ﴾

**دہرسی سینیہم:** گہ جوار (۴) نایمت دمگریتہ خوی، نایمتہ گانی: (۱۵ - ۱۸) دیسان لہسہر ناساندنی خوا ﷺ و، بہروردی لہگہل پەرستراوہ ساختمگاندا، دمکات، پاشان ہینانہ وی دوو ویٹہ بؤ خستہ پرووی ماہیہمتی ہہق و ناہق و، دواتر باسی سہرنجام و ناگامی و ہلاملہروہانی پھیامی خواو، و ہلام نہ دہروہانی بانگہواز و پھیامی خوی پەروردگار، کراوہ .

**دہرسی چوارہم:** گہ ٹہویش دیسان حہوت (۷) نایمتہ، لہ نایمتہ گانی: (۱۹ - ۲۵)، گہ تییاندا پیئاسہی برپواداران کراوہ بہ دہ (۱۰) لہ سیفتمہ بہرزمگانیان و، باسی سہرنجامی ناگامی خیری برپواداران کراوہ و، بہ نامازیہکی کورتیش پیئاسہی بیبرویان و سہرنجامی شوومیان کراوہ .

**دہرسی پینچہم:** گہ شہش (۶) نایمت دمگریتہ خوی، نایمتہ گانی: (۲۶ - ۳۱) جاریکی دی دیسانہ و گہرانہ و بؤ ناساندنی خوا (عزوجل) و، داواگردنی کافران بؤ موعجیزہ، موعجیزہ میہک گہ خویان ویستویانہ و، پیئاسہی برپواداران و، پیئاسہی پیقہمبہری خاتمہ ﷺ و، پیئاسہی قورئان، لہم شہش (۶) نایمتہدا خراونہ روو

**دہرسی شہشہم:** ٹہویش شہش (۶) نایمتہ، نایمتہ گانی: (۳۲ - ۳۷) باسی سہرنجامی گہلانی بیبروی پیشووو، بہروردی نیوان خوا ﷺ و پەرستراوہ ساختمگان و، سہرنجامی ہاوبہش دانہران و، خوا بہ یہگگران کراوہ، ہہروہا ہہلویستی خاومن کتیبہ بہ ویژدانہکان لہ بہرانبہر قورئانداو، لہ بہرانبہر رینمایمی خوادا،

خراوەتەروو، پاشان خوا ﷻ نامۆزگاریی پێغه‌مبەری خاتەم ﷺ دەکات، که چۆن مامەله بکات لەگەڵیاندا

**دەرسی حەوتەم و گۆتایی** ، که ئەویش دیسان شەش (٦) نایەتە، نایەتەکانی: (٢٨ - ٤٣)

جاریکی دیکە باسی پێغه‌مبەران (عليهم الصلاة والسلام) بە گشتی کراوەو، بەراوردیان پێکراوە لەگەڵ موحەممەد ﷺ دا، هەروەها باسی هەمەکارە بوونی خوا لە بوونداو، هەموو شت لەبەر دەستدا بوونیو، هەرشەگردنی لە بێبەرواپەکان، کراوەو، بەرپەرچی بێبەروایانی نکوولییەکر لە پێغه‌مبەر ﷺ درووتەوه .

نەمە کورتەو پوختە ی نۆهەرۆکی سوورەتی (الرعد)ه، که وەک گوتمان: ژمارە نایەتەکانی: (٤٣)و، بە پێی هەندیک سەرژمێر: (٤٤) یان (٤٥)ه

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

# دهرسی یه کم

## پیناسه ی نهم دمرسه

نه دمرسه له جهوت (۷) نایمتی سه رمتای سوورمتی (الرعد) پیکدی، که بریتین له نایه ته گانی: (۱-۷). سمرتا له نایمتی یه که مئا که وک دیباجه و پیشه کیی و ری خوشکردنیک وایه، بۆ کۆی بایه ته گانی نهم سوورمه، پیناسه یه کی قورئان کراوه. هملۆیستی بیبر وایان له بهران به ریدا، خراوته روو

باشان له نایه ته گانی: (۲ و ۳ و ۴) دا خوی بهرزو مهزن، له میانی کۆمه لیک له نیشانه گانیدا، خۆی پیناسه دمگات، که دموری (۵) نیشانه له نیشانه گانی بهروردگار تیتی خۆی له بووندا، ده خاته روو، له درسته وه بۆ ورد بیدادی: سمرتا دیارده ویمه نه گه وره و مهز نه گان، باشان ورده ورد دمبیته وه، تا کو دمگاته نه و دیارده ویمه نه نه ی که مرۆفه گان رۆژانه مامه له یان له گه لدا دمکه نو، له نایه تی (۵) دا باسی نکوولتی کردنی بیبر وایمان کراوه، له زیندوو کرانه وه، باشان لیپرسرانه وه و سزاو پاداشت، باسکراون

دوایی له نایمتی شمش (۶) دا باسی په له کردنی کافرمان کراوه، که په له میان ده کرد: سزایان بۆ بی، له جیاتی نه وه ی په له بکه ن، له وه دا که خوا به زمییان له گه لدا بنوینتی، چاکه یان له گه ل بکاتو، له سه ر په حمه ت و به زمیی خۆی بهر دموم بی له گه لئاندا، نه وان په له میان دمکرد که خوا زوو سزایان بدات !

له نایمتی جهوت (۷) یشدا باسی داوا کردنی کافرمان بۆ هانتی موعجیزه کراوه، واته: موعجیزه یه که نه وان ویستوو یانه، نه گه ر نا وک پیشتر گوتمان: هه میسه هیچ کام له پیغمبران (علیهم الصلاة والسلام) نه بووه، که موعجیزه و به لگه یه گیان

پەن نەبى بۇ نىقتاع كوردنى بەرانبەرمكانيان، ئەوانەى كە لە ھەق دەگەرپەن، كە نەو كەسە پەنقەمبەرى خوايە، بۇ نىسپاتى دەعوای پەنقەمبەرايمتى، ھىج كام لە پەنقەمبەران نەبوو، كە بەلگەو موعجىزىمەكى پەن نەبى، بەلام كافرمگان لە بيانوو گەرپاون، بۇيە گوتوويناھ: لە قورپان گەرپ، موعجىزىمەكى دىكەمان بۇ بىنە! ھەلبەتە خوى بەرومردگارپش وەلامى داونەو .

## بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ الْمَر تِلْكَ مَآيَةٌ الْكِتَابُ ۚ وَالَّذِي أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴿۱﴾ اللَّهُ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ثُمَّ أَسْتَوَىٰ عَلَى الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ يَجْرِي لِأَجَلٍ مُّسَمًّى يُدَبِّرُ الْأَمْرَ يُفَصِّلُ الْآيَاتِ لَعَلَّكُمْ بِلِقَاءِ رَبِّكُمْ تُؤْمِنُونَ ﴿۲﴾ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رِوْاسٍ وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّجَرِ جَعَلَ فِيهَا زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ يُغِثُ النَّبَاتَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴿۳﴾ وَفِي الْأَرْضِ قَطْعٌ مُّتَجَاوِرٌ وَجَعَلْنَا مِنَ الْأَعْنَابِ وَزَيْتُونَ وَنَخِيلٌ وَمِنْهَا صِنَوَانٌ وَسِوَاهُ يُسْقَىٰ بِمَاءٍ وَجَدِيدٍ وَنُفِضْنَا بَعْضَهَا عَلَىٰ بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿۴﴾ وَإِنْ تَعْجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ آءِذَا كُنَّا تُرَابًا أَوَّأْنَا لِيَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ أُولَٰئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا رَبَّهُمْ أُولَٰئِكَ الْأَعْلَىٰ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿۵﴾ وَتَسْمَعُونَ لَكُمْ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلَىٰ ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴿۶﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ لَمَّا أَنْتَ مُذَرِّئٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴿۷﴾ ﴿



## ماناي دەقاو دەقى نايەتەكان

﴿ بە ناوى خوى بە بەزىي بەخشندە، نەلىف لام ميم را، ئەوانە نايەتەكانى كىيى  
 خوانو، ئەومى لە پەرومردگارتەمە بۆت دابەزىنراو، ھەقە، بەلام زۆربى خەلك بېروا  
 ناھىن ﴿۱﴾ ئەو خويەى كە ئاسمانەكانى - وەك دەمىانىن - بەبى ستوونان (كۆلمەكان)  
 بەرزكردوونەم، ئىجا چۆتە سەر بارمگا، خۆرو مانگى رام كردوون، ھەر كاميان بۆ  
 كاتىكى ناوبرا و دەروا، (خوا) كاروبار ھەلدەسوورپىنى، نايەتەكانى پوون دەكاتەو، بەلكو  
 لە دىدارى پەرومردگارتان دىئىابىن ﴿۲﴾ (خوا) ئەو كەسەيە كە زەوى لىك كىشاوتەو  
 (جىپايە) جەسپاوەكانى تىدا داناونو، پووبارمەكانىشى تىدا گىپاون، ھەروھا لە درەختى  
 ھەموو چۆرە ميوەكان دوو جووتى (نېرو مېيەكى) داناون، بەشەوگار پۇزگار دادەبوۋى،  
 بە دىئىايى لەومدا (كە باسكرا) نىشانە ھەن (لەسەر پەرومردگارتىيى و خاوندارتىيى  
 خوا بۆ بوونەم) بۆ كۆمەللىك كە بېردەمگنەو ﴿۳﴾ ھەروھا لە زەمىندا پارچە زەوى  
 بەتمەنىشت يەكەو ھەن، چەندان پەرزوباخ لە درەختەكانى تىرى و لە كشتوكال و، لە  
 درەختەكانى خورماى بىك ھاوبەش و بىك جىاواز، بە يەك ئا و ئاودىر دەكرىن و،  
 ھەندىكى لە خواردن و تام دا، بەسەر ھەندىكى دا ھەلدەبىزىرىن، بىگومان لەومدا نىشانە  
 ھەن بۆ كۆمەللىك كە دەفامن ﴿۴﴾ نەگەر لە (قەسو بېرو رايەمكىان) سەرت سۈر  
 دەمىنى، ئەو قەمەيان سەيرە كە دەللىن: نايە نەگەر بووينەو بە خاك، نايە لە نۆى  
 دروست دەكرىنەو؟ ئەوانە كەسانىكىن بە پەرومردگارىان بىپروان و، ئەوانە كۆت و  
 بېومىدىان لە گەردن دايەو، ئەوانە ھاوئەلانى ئاگرى دۆزەخن تىيدا ھەمىشەمىن ﴿۵﴾  
 بەلەى ھاتنى (سزى) خراپەت لىدەمگەن، پىش (پاداشتى) چاكەو، لە پىش وانىشدا  
 سزادانە تەمبىكارمەكان رابردوون و، بىگومان پەرومردگارت وپراى ستەم و خراپەشيان،

خاۋەن ئىبوردەھىيە ئەگەن خەلكو، بىگومان پەروەردگارت سزاو تۆلەي سەختە ﴿۶﴾  
 ئەوانەي بىئىرپوان دەلئىن: دەبوۋايە (موھەممەد) موەجىزەو نىشانەمىك وەك ھى  
 بىفەمبەرنى پىشۋوى لە پەروەردگاريموہ دابەزىنرابايە سەمرا! بە دنىايى تۆ بەس  
 ورياگەرھوىو، ھەموو گەل و كۆمەلنىك پىنمايى كارىكئان ھەمبە (تۆش رى نىشانەمىرى  
 وانى بە موەجىزەو بەلگەمبەكەوہ، كە خۋاى كاربەجى پىيداۋى، نەك ئەموى ئەوان  
 دۋاى دەكەن و دەيكەنە بيانوو) ﴿۷﴾.

## شیکردنه وهی هه نذیک له وشه کان

(عَمْرٍ): (جَمْعُ عَمُودٍ وَعِمَارٌ وَيُجْمَعُ: بِعَمْدٍ وَعُمْدٍ، وَالْعَمُودُ: خَشْبٌ تَعْتَمِدُ عَلَيْهِ الْخَيْمَةُ)، وشهی (عَمُود)، ههروهها (عِمَاد)، که به (عَمْدٌ وَعُمْدٌ) کۆ دهگرتنه وه، وشهی (عَمُود) بریتیه: له تهخته میه که چادر سهنگی خۆی دهخاته سهری، خیووت که ههله مریئ نهو نهستونده گهی که دهخرتیه نیوهر استیه وه، نهستونده گیک، یاخود زیاتر، نهوه پیی دهگوتری: (عمود)

(ثُمَّ اسْتَوَى عَلَى الْعَرْشِ): پێشتریش باسمان کردوه، که: (اسْتَوَى) یانی: (اسْتَقَرَّ)، یان (عَلَا)، یان (ارْتَفَعَ)، ههروهها (اسْتَوَى) به مانای (اسْتَوَى) و (ظَهَرَ) ش دئ، ههروهها (اسْتَوَى) به مانای (اسْتَقَامَ) ش دئ، واته: ریک بوو، (اسْتَوَى الشَّيْءُ: اعْتَدَلَّ)، ههروهها (اسْتَوَى) به مانای (قَصَدَ) ش دئ، نهگمر به (إِلَى) تهعه ددا بکات: (اسْتَوَى إِلَى السَّمَاءِ) یانی: (قَصَدَ) ویستی، پرووی تیکرد

(وَسَخَّرَ): (التَّسْخِيرُ: سِبَاqةٌ إِلَى الْفَرَضِ الْمُخْتَصِّ بِهِ قَهْرًا)، (تَسْخِير) بریتیه: له وهی شتیک، به ناچاریی بهره وهو نهو نامانجهی که پئییه وه تایبهت کراوه، بناژوینری و بیری

(يُدِيرُ الْأَمْرَ): واته: کاروبار ههله مسوورینئ، مشووری دهخوا، (التَّدِيرُ: التَّكْرِفِي دَبْرُ الْأُمُورِ، وَدَبْرُ الْأَمْرِ: سَاسُهُ، وَنَظَرٌ فِي عَاقِبَتِهِ)، (تَدَبَّرَ) به مانای بیرگردنه وه دئ له سهمرنجامی کاروباره کان، دهگوتری: (دَبَّرَ الْأَمْرَ: سَاسَهُ) یانی: ههله مسووراند، سه ره پهرشتیی کرد، مشووری خواردو، سه رنجی سهمرنجامه که یدا .

(بِفَصْلِ الْآيَاتِ): واته: نایه ته کان روون دهکاته وه، (الفَصْلُ: إِبَانَةُ أَحَدِ الشَّيْئَيْنِ عَنِ الْأُخْرِ، وَالتَّفْصِيلُ التَّبْيِينُ)، (فَصَّلَ) بریتیه له لیک جیاگردنه وهی دوو شان له به گدی، (تَفْصِيلٌ)، لیهردا یانی: (تَبْيِينٌ)، واته: روونکردنه وه، روونکردنه وه

(تَوَقُّونَ) : واته : دئنیابن، بروایه کی پته وتان همیی، (الْيَقِينُ: الْعِلْمُ وَرَوَّالُ الشَّكِّ: يَقِنْتُ الْأَمْرَ يَقِنًا)، (يَقِين) بریتیه: له زانیاریو، لاجوونی دوو دئییی، دمگوتری: (يَقِنْتُ الْأَمْرَ)، واته: لهو کاره دئنیابووم

(مَدَّ الْأَرْضَ) : (الْمَدُّ: الْبَسْطُ وَالسَّعَةُ، وَمِنْهُ ظِلُّ مُدِيدٍ، وَمِنْهُ مَدُّ الْبَحْرِ وَجَزْرُهُ

(مَدَّ الْأَرْضَ)، (مَدُّ)، بریتیه: له پان کردن و فراوان کردنی شتیک، و مک گوتراوه : (ظِلُّ مُدِيدٍ)، واته: سیهریکی دریز که بهردوام بی، همرهها وشهی (مَدَّ الْبَحْرِ وَجَزْرُهُ) هه لگشان و داکشانی دمریا، له ووه هاتوه، که واته: (مَدَّ الْأَرْضَ)، واته: زهوی پان راخستوه، دریزی کردوته وه، پانی کردوه و فراوانی کردوه .

(رَوَّاسِي) : (جَمْعُ رَاسِي، وَهُوَ الثَّابِتُ الْمُسْتَقَرُّ: أَي جِبَالًا رَوَّاسِي، وَقَدْ حُنِيفَ مَوْصُوفُهُ لِبُظْهُورِهِ)، (رَوَّاسِي) کوی (رَاسِي)یه، که بریتیه له جیگیرو سه قامگیر، که مه بهست پیی جیاگانه، واته: جیایه چه سیاوه کان، به لام بییه وشهی (جبال) قرتینراوه، که دمبیته و سف کراوی (رَوَّاسِي)، (جِبَالًا رَوَّاسِي)، چونکه ناشکرایه که مه بهست له چه سینراوه کان، جیایه گانه

(قَطَعَ) : (جَمْعُ قِطْعَةٍ، وَهِيَ الْجُزْءُ مِنَ الشَّيْءِ)، (قَطَعَ) کوی (قِطْعَةٍ)یه، (قِطْعَةٍ) بریتیه له بهشیک له شتیک، یانی: پارچه زهوییه کان

(صِنَوَانٌ) : (جَمْعُ صِنُو، الصَّنُو، وَالصَّنُو، النَّخْلَةُ الْمُجْتَمِعَةُ مَعَ نَخْلَةِ أُخْرَى نَابِتَتَيْنِ مِنْ أَصْلٍ وَاحِدٍ أَوْ نَخْلَاتٍ)، وشهی (صِنُو) به دارخورمایه ک دمگوتری که له گهل یه کیکی دیکه، یاخود له گهل ههنلیک دارخورمای دیکه، پیکه وه کویبونه ته وه، بنکیکیان یه کیکه، واته: جهند دره ختیکن جهند قه دیکیان ههیه، به لام یه کیکیان ههیه، دیاره (صِنُو) به (صِنَوَان) کوی دمگرتیه وه .

( الْأَكْلُ ) : (الْمَأْكُولُ)، واتہ: خواردن، مہہست ہی میوہکہ بہتی، خوا  
دہفرموی: ہمنیکی بہ سمر ہمنیکیدا ہلدہیزیرین، لہ جوڑی میوہکہ یاندا،  
کہ بہتامترہ، جوانترہ، ریکترہ

( فَعَجَبٌ ) : (العَجَبُ وَالْعُجَابُ: هُوَ الْأَمْرُ الَّذِي يُتَعَجَّبُ مِنْهُ، وَكَذَا الْعُجَابُ  
وَالْعُجْبَةُ)، وشہی (عَجَبٌ، وَعُجَابٌ، وَعُجَابٌ، وَعُجْبَةٌ) ہہ موویان بہ شتیک  
دہگوترین، کہ جیگی سہرسورمان بیت، مروّف سہری لہ بہرانبہریدا  
سورہمین

( الْأَعْلَلُ ) : (الأَعْلَالُ: جَمْعُ غُلٍّ: مَا يَجْعَلُ فِي الرُّقْبَةِ)، (غُلٌّ) ہریتیہ لمو کوٹہی  
کہ لہ گہرنی مروّف دہکری، کہ نہتوانی سہری دابنوینی، یاخود سہری بہ لای  
راستو چہپدا بسوورین

( الْمَثَلَاتُ ) : (جَمْعُ مَثَلَةٍ، الْعُقُوبَةُ)، (مَثَلَاتٌ) کوئی (مَثَلَةٌ) بہ، بہ مانای سزا دی

## مانای گشتی نایەتەکان

وهك هه‌موو سوورته‌كانی قورئان، - جگه له سوورته‌ی (التوبة) - ئەم سوورته‌ش

به (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) دەست پێدەگات :

خوا دەفەرموی : (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) به ناوی خوای به بەزمیی بەخشنده، یان به بەزمیی مهربان، یان به خشندهی مهربان، زۆرجاری دیکه گوتوو مانه: هەر کاتێک دەئێتی: (بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ) واتە: ئەم کاره دەست پێدەکەم به ناوی خوای به بەزمیی بەخشنده، پێویسته چەند مەبەستێک له دڵ بگیرین :

١/ ئەم کاره بۆ خوا ئەنجام دده

٢/ ئەم کاره به پشتیوانیی خوا ئەنجام دده

٣/ ئەم کاره به پێی شەری خوا ئەنجام دده

٤/ ئەنجامدانی ئەم کاره وهك بهخششێک و چاکمێک دیکگیرمەوه بۆ خوا، نهك به خۆم سەرسام بێم

پێویسته ئەو ماناو مەبەستانه به دلی مرۆفدا بین، کاتێک دەئێتی: (بِسْمِ

اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ)

خوا دەفەرموی :

﴿المر﴾، که دیاره ناوا دەخوێنرێتەوه: ئەلیف. لام. میم. را، پێشتر له

سەرتهای سوورته‌ی (یونس) دا به تەفصیل باسی ئەو پێته بچڕ بچڕانهمان کرد، که

لە پێش (٢٩) سوورەتی قورئانەو دەین، کە زۆربەیان سوورەتە مەککەییەکانن، و هەندیکیان سوورەتە مەدینەییەکانن، بۆیە ئێرەدا هەر ئەوەندە دەڵێین: کە خوا ﷻ لێرەش دەفەرموێ: (المر) ئاوا دەست پێدەمکات، ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ ﴾، ئا ئەوانە نایەتەکانی کتێبی ئێک، یان نایەتەکانی کتێبە کەن، کام کتێبە؟ ئەو (ال) ی سەر ﴿ الْكِتَابِ ﴾، (ال) ی (عەد) ی پێ دەڵێن و بۆ ناساندن (تەریف) ه، واتە: کتێبە کە، ئەو کتێبە ی کە دەزانین مەبەست پێی قورئانە، ئەم نایەتە نایەتەکانی کتێبە کەن، واتە: نایەتەکانی ئەو کتێبە ناسراوەن کە بریتییە لە قورئان، ﴿ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقَّ ﴾، ئەووش کە بۆ لای تۆ نێردراوە خوار، لە بەرومردگارتەو هەقە و راستە، ﴿ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، بەلام زۆربە ی خەلکی بێروا ناهێنن، وەک دوایی لە مەسەلە گەرنگەکاندا باس دەکەین: کە دەفەرموێ: ﴿ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، کە ئەمە بەلام (بەستراک) ه، وەلامی پرسیاریکە کە لە ئەنجامی رێستە ی پێشوو دا بەیدا دەبێ، کە خوا دەفەرموێ: ﴿ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقَّ ﴾، واتە: ئەو ی کە لە بەرومردگارتەو بۆ تۆ دا بەزێنراوە، هەقە، هەر ئەو هەقە و راستە .

لێرەدا پرسیاریک بەیدا دەبێ: ئەدی بۆچی کەسانێک هەن بێروا ناهێنن، بۆچی بێروا یەکان بێروا ی پێ ناهێنن ؟

خوا دەفەرموێ: ﴿ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، واتە: زۆربە ی خەلکی هەر نایانەو ی بێروا بێنن، نەک لەبەر ئەو ی بە ناهەقی دەزانن، بەلکو نایانەو ی بێروا بێنن، یاخود لە بێروا هێنان ناگەرێن، و عەودالی هەق نین، بۆیە بێروا ی پێ ناهێنن

﴿ إِنَّ اللَّهَ الَّذِي رَفَعَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ﴾، لەم نایەتی دوو (٢) هەو، تاکو کۆتایی نایەتی چوار (٤)، خوا ﷻ باسی پازدە (١٥) لە کردەو و سیفەتە بەرزو بێ و ئینەکانی خۆی دەکات، لەمیانی خستەرەووی دیاردەو دیمەنە سروشتییەکاندا، کە سیفەتەکانی خاویان - وەک ئاوی ئینە یەک - تێدا دەدرەوشێنەو :

سهرمتا دهمرموى: ﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِى رَفَعَ السَّمَوٰتِ بِغَيْرِ عَمَلٍ تَرَوْنَهَا ﴾، هه ئه بهت ليرمدا  
 نههه پیناسهى وشهى (الرب)ه، لهو رسته مهدا که دهمرموى: ﴿ وَالَّذِى اَنْزَلَ الْكِتٰبَ مِنْ  
 رَبِّكَ الْحَقَّ ﴾، نهو بهر و مردگارمى که قورشان لهوهه بهؤ تۆ دابه زیندراوه، که  
 قورنایى که ههقه، گنیه؟ ﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِى رَفَعَ السَّمَوٰتِ بِغَيْرِ عَمَلٍ تَرَوْنَهَا ﴾، نهو خواهیه که  
 ناسمانه کانی به بئى کۆله کهه و ستوون، وهک دهیانینن، بهرز کردوونه وه

واتایه کی دیکه ی: ناسمانه کانی بهرز کردوونه وه به جهند ستوونیک، به جهند  
 کۆله که مهک که نیوه نایانینن، واته: به جهند کۆله که مه کی نه بئیرا، ههردوو  
 واتایه که ی هه، وهک دوا یی له مه سه له گرنگه کاندایا تر تیشکی ده خهینه سه ر

### نهوه سیفه تی به که مه ی خوا (عزوجل

سیفه تی دووه می خوا: ﴿ ثُمَّ اسْتَوٰى عَلَى الْعَرْشِ ﴾، دوا یی جووه سه ر عه رش، جوونه  
 سه ر عه رشى خوا، بهرز جوونه وه ی خوا بهؤ سه ر عه رش، وهک بهؤ خوا شایسته مه،  
 که نیه هه م له سوورپه تی (الأعراف) دا، هه م له سه رمتای سوورپه تی (یونس) دا،  
 باس ی تایه تمان له وه باره وه کردوه، له سوورپه تی (الأنعام) یشه دا، هه ر باسه مان  
 کردوه، بهؤ به لیره ناگه رپینه وه سه رى .

سیفه تی سه به م و جواره می خوا (عزوجل): ﴿ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ ﴾، کارى کی  
 دیکه ی خوا ﷻ نه وه به که خۆرو مانگی ده سه تمۆ و رام کردوون، ملکه چ کردوون،  
 ﴿ كُلُّ يَوْمٍ لِّاجَلٍ مُّسَمًّى ﴾، هه ر کامیک له خۆرو مانگ - به ئکو سه رجه م  
 خه رۆکه وه نه سه تیره کانی دیکه ش - بهؤ کاتیکى ناوبرا، واته: کاتیکى دیار ییکرا وه له  
 گه ردان، له سوورپاندا ن .

سیفه تی سه نه جمه ی خوا: ﴿ يَدْبُرُ الْاَمْرَ ﴾، کاروبار هه نه سه سوورپنن، یانى خوا  
 سه ره رسته یی کاروبار ده کات، کاروبارى بوون به گشته

سیفه تی شه شه مه ی خوا: ﴿ يَفْصِلُ الْاٰیٰتِ ﴾، نایه ته گان ره شن ده کاته وه



﴿ لَعَلَّكُمْ يَلْقَاءُ رَبِّكُمْ تَوَقُّونَ ﴾، بهلگو بهرانبهر به دیداری بهرورمدگارتان دئیابن، بویه نایته کانیان بؤ روون دهکاته وه، لهم نایته دا شهش سیفته و، کردهوه ناوازه و بی وینه گانی خوا، خراونه روو  
 نُجَا دَيْتِه سَمِر بَاسِي :

سیفته و کردهوی جهوتهم : ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ ﴾، ههروهها خوا نهو کهسمیه که زهوی لیک کیشاوتته وه، (مَدَّ)، به مانای لیک کیشانه وه و پان کردن و فراوان کردن، دئی .

سیفته و کردهوی ههشتهم و نوبتم : ﴿ وَجَعَلَ فِيهَا رَوْسِي وَأَنْهَرًا ﴾، ههروهها خوا له زهویدا چیا به جهسیاوه گانی دناون و، رووباره کانیسی دناون

سیفته می دهم : ﴿ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا رَوْحَيْنِ أُتْنِينَ ﴾، دیسان له ههر میوههک جووتیکی دناوه، واته: له درهختانی میوهگان، جووتی دناون، چونکه ههموویان نیرو مییان ههیه، ههندیکیش له زانایان وایان لیکداوتته وه، واته: له ههر میوههک: میوهی هاوینه و زستانه، یاخود میوهی بهم جووره به و جووره، جووتی دناوه، به لام من پیم وایه مانای یکه میان راستره، که مبهست پیی نیرو مییه، وهک له شوینی نیکه دهررموی: ﴿ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا رَوْحَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴿۱۹﴾ الذاریات، ههروهها له سوورچی (یس) یشدا، وهک دویایی له مهسهله گرنگه کاندایاسی دهکمین .

خاوهنی (تفسیر المیزان) گوتهوویمتی: نهگمر یهکیک بلئی: چوون خوا فهرموویتهی: ﴿ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾، خو میوهگان نیرومییان تیدانیه وه، له درهخته گاندا ههیه؟ وهلامهکی نهویه که لیردها واته: ﴿ وَمِنْ أَشْجَارِ كُلِّ الثَّمَرَاتِ ﴾ ناوای لیدیتته وه، له درهخته گانی ههموو میوهگان جووتیک ههیه، که به ههر کامیکیان دهگوتری: (زُوج).

**سيفتى باز دەبەمى خوا :** ﴿يُعْشَى الْبَيْتَ النَّهَارَ﴾، بە شەوگار رۇزگار دادمېۋشى،  
واتە: ئەو شۇنەمى كە رۇزگار لى بوو، دوایی شەوگارى بەسەردا ئى كە ھەر  
زەوبىيە، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾، بىگومان لەودا (كە باسكرا)  
نىشانە ھەن بۇ كۆمەلئىك كە بىر دەگەنەو، كەسانىك بىرنەكەنەو، لە ھىج  
شتىكنا نىشانەكانى خوا نايىن .

ئنجى دىتە سەر باسى ھەنلىك لە نىشانەكانى دىكەو، ھەنلىك لە  
سيفتەكانى دىكە :

**دواز دەبەم :** ﴿وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُّتَجَوِّزٌ﴾، ھەروھە لە زەمىندا چەندان  
پارچەمى بە تەنىشت بەكەو، ھەن

**سىز دەبەم :** ﴿وَجَنَّتْ مِّنْ أَعْتَابِ﴾، دىسان چەندان باغ لە تریيەگان، لە  
دارمىوھگان

**چواردەبەم :** ﴿وَزَرَّخَ﴾، ھەروھە كشتوكان، كە جۇرەكانى دانەوئىلەو، سەوزەو  
تەرەگار ھەموويان دەگرتەو

**باز دەبەم :** ﴿وَنَحِيلٌ صِنَوَانٌ وَعَيْرُ صِنَوَانٍ﴾، درەختەكانى خورما كە بىك ھاوبەش و  
بىك جىباچىيان، يانى: چەند درەختىكى خورما دووانىيان، ياخود سىيان يان زىاتەر،  
يەك بىكيان ھەمە، ياخود ھەر كامىكىيان بىككى تايبەتى ھەمە، (صنو)  
نەومىيە كە درەختىك، ئنجى درەختى خورما بى، يان ھەر درەختىكى دىكە، يەك  
بىكيان ھەمى، بەلام ﴿وَعَيْرُ صِنَوَانٍ﴾، نەومىيە كە ھەر كامىكىيان بىكى تايبەتى  
خۇى ھەمى، ﴿يُسْقَى بِمَاءٍ وَجِدٍ وَنُقْضَلُ بَعْضَهَا عَلَيَّ بَعْضٌ فِي الْأَكْلِ﴾،  
ھەموويان بە يەك جۇرە ئاۋ، ئاۋ دەدرىن، بەلام ھەنلىكى لە خوارىن، لە مېوھدا،  
لە تامو لە بۇن و ... ھتەدا، بەسەر ھەنلىكى دا ھەلەمبىزىن، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ  
لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ﴾، لەودا كە باسكرا، نىشانە ھەن بۇ كۆمەلئىك كە  
بىزمان، ھەقلىيان بەكاربىن .

ننجا خوی زاناو دانا دیته سمر بابمئیکی دی، دوی خستنهروی سیفته‌گانی  
 خوی، دوی ناسانلنی خوی ﴿۱﴾ له میانی دیاردهو دیمه‌نه سروشتیه‌کاندا،  
 ده‌فهرموی : ﴿ وَإِنْ تَعَجَّبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ ﴾، نه‌گهر له شتیک سمرت سورپیمینی،  
 سه‌یرترین شتیان نهو قسه‌مانه که ده‌لین : ﴿ أَدَا كُنَّا تَرْبًا آءِ نَا لِي خَلْقٍ جَدِيدٍ ﴾،  
 نایا نه‌گهر بووینموه به خۆن، نایا جارئیکی دیکه له نوئ دروست دمکرئینه‌وه؟ نهو  
 قسه‌مان که نه‌وان به سمرسورمانه‌وه ده‌لین، زور جیی سمرسورمانه زور جیی  
 عاجباتیه! ناخر خویه‌ک ﴿۲﴾ توی له نمبوون هیناوخته دی، نیستا تو گۆرانیکت  
 به‌سهدا هاتوه، چۆن ناتوانی له نوئ دروستت بکاته‌وه؟ مروئیکی ساده دفتوانی دوی  
 نه‌وهی شتیکی دروست کردوهو لئی شکاوه، لئی تیکچوووم، وک خوی و چاکتر له  
 خوی دروستی بکاته‌وه، نه‌دی خوا چۆن ناتوانی؟ ﴿ أَوْلَيْكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِهِمْ ﴾،  
 نا نه‌وانه که‌سانئیکن بی پروان به پهرومردگاریان، همر بؤیه‌ش نکوولیی له‌وه  
 ده‌گهن که خوا دمه‌سلاتو توانای نه‌وهی هه‌بی، وک پئیشی دروستیان بکاته‌وه له  
 نوئ، ﴿ وَأَوْلَيْكَ الْأَعْزَلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ ﴾، هه‌روه‌ها نا نه‌وانه کۆته‌گان که له  
 گهردنیاندا همن، زۆریه‌ی توئژهره‌وان ده‌لین : مه‌به‌ست سزای دوارؤزه، به‌لام  
 دمشگونجی مه‌به‌ست پئی نیا بی، واته : نه‌وانه له نه‌نجامی لاسایی کردنه‌وهی  
 کوئرانهی پیشینانی خۆیاندا، وک نه‌وه‌مان لئه‌اتوه که کۆتیک خرابیته  
 گهردنیانه‌وهو، نه‌توانن سمر به‌ملاولا بسوورئینن، تاکو نیشانه‌کانی خوا ببینن،  
 ﴿ وَأَوْلَيْكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾، هه‌روه‌ها نا نه‌وانه هاوملی ناگرن،  
 یاخود خاومنی ناگرن، که تئیدا هه‌میشه‌یین .

ننجا ده‌فهرموی : ﴿ وَبَسَّعْجَلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ﴾، به‌لمت لی ده‌گهن  
 که خرابیمان بؤ بی، پئیش چاکه، که مه‌به‌ست له خرابه، سزایه، داوایان دمکرد  
 سزایان بؤ بی، وک له سوورمئی (الانفال) دا خوی پهرومردگار لئی گپراونه‌وه<sup>(۱)</sup> :

(۱) ﴿ وَإِذْ قَالُوا اَللَّهُمَّ اِنْ كُنَّا هَذَا هُوَ الْحَقُّ مِنْ عِنْدِكَ فَامْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِنْ اَلسَّمَاءِ اَوْ اَنْزِلْنَا  
 بِعَذَابٍ اَلِيمٍ ﴾ ﴿۳۳﴾ الامان

﴿ وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلُتُ ﴾ له حالیک دا که سزا تمهییکه ره مکان له پیش نه واندا رابردوون، نه و سزایانهی که دهبوو نه وان پئیان ته مبی بن و پئیان عبیرت گرتوو بن، پهنسییان لی وهریگرن، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَعْفِرَةٍ لِّنَّاسٍ عَنَّا ظُلْمِهِمْ ﴾، بیگومان پهرومردگارت خاومن لیبورندنه بهرانبهر به خه لک، له گه ل سته م و خراپه و تاوانیشیاندا، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾، ههروهها بیگومان پهرومردگارت سزاو تو له ی سه خته .

له کۆتایی دا دهمرموی: ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ﴾، نه وانیه بیپروان دهلین: دهبوویه (موحه ممد) له پهرومردگاریه وه نیشانیه کی دابمزینترابایه مهر، که مه بهستیان نه و موعجیزه به ره سه تانهن، که بؤ پیغمبهیرانی پیشوو هاتوون

خوای پهرومردگار له وه لامیاند دهمرموی: ﴿ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ ﴾، بیگومان تو تمنیا وریاکه ره وه ترسینمری، واته: نه وه عایدی تو نیه، چ جوره موعجیزه و به لگه یه کت پئیی بؤ نیسپاتی پیغمبهیرایه تیی خوتو، نیقناع کردنی نه وان، به لکو نه وه کاری خوییه، نهرکی تو تمنیا ناگادار کردنه وه ترسانلنه، ﴿ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴾، بؤ ههر کۆمه لیک رینماییی کاریک هه یه، بؤ گه له که ی توش و، بؤ هه موو به شه رییمتیش، خوای پهرومردگار نه م قورئانه ی ناردوه که ری پئشاندمریان بی، نه گهر بیان هوئی ری بدؤزنه وه، قورئان به سه که رپیان پئشان بداتو، بهرچاویان روون بکاته وه، نه گهر له ری راستیش نه گهرین، بیگومان هه رچه منده کتیبی دیکه ش دابهزن و موعجیزه ی دیکه شت بؤ بین، ههر هه مان هه لوئستیان دهبی، که نیستا هه میانه



ھەن، پېكەيتاۋە، بزانن كە زاتىكى بەزرى بىن ویتىمىھ، كە خوايە ﷺ، ھەر بۇيەش نىۋە ناتوانن لەو پىتت و دەنگانە كە لەبەردەستتاندا ھەن، شتىك بلىن، كە شىۋەى نەو فەرمایشتمى خوا بى ﷺ .

**پرگەى دوروم ۱ -** كە دەفەرموئى: ﴿ تَلَكَّ مَائِنْتُ الْكَنْبِ ﴾، ناۋى ناماژمى: (ھىدە)، بۇ نىزىكە بۇ مېينە، ﴿ تَلَكَّ ﴾، بۇ دورورە، ﴿ تَلَكَّ مَائِنْتُ الْكَنْبِ ﴾، نەو نايەتانە نايەتەكانى كىتېمكەن، ناماژمىھ بۇ دورور، لەبەرچى؟ لەبەر نەمى پلەو پايەى نايەتەكان زۇر بەرزو دورورە، بۇيە بە ناۋى ناماژە (اسم الإشارة)ى دورور، خواى پەرومردگار ناماژمى بۇ كەردوون، ديارە پېشترىش گوتەمان: ﴿ الْكَنْبِ ﴾، نەلىف و لام (ال)ى سەر (الكتب)، ﴿ تَلَكَّ مَائِنْتُ الْكَنْبِ ﴾، بۇ ناساننن (مو مەبەست پېى (عەتد)ە، بۇ تەعريف و پېناسمىھ، واتە: نەمانە نايەتەكانى كىتېمكەن، نەو كىتېبە ناۋبراۋو ناسراۋى كە دەزانن، كە برىتېھ لە قورشان .

**پرگەى سىيىم ۱ -** ﴿ وَالَّذِي أَنْزَلَ إِلَيْكَ مِنَ رَبِّكَ الْحَقَّ ﴾، نەۋەى كە لە پەرومردگار تەۋە بۇ تۇ دابەزىنراۋە ھەقە، يانى : ھەر ئەۋە ھەقە، ھەقىش، واتە: جەسپاۋو شتىك كە پېكەلپىك (مطابق) بىن لەگەل ئەۋەدا كە لە واقىعدا ھىھ، پېچەۋانەۋە دزى ھەق، برىتېھ لە باطل كە برىتېھ لە شتى بۇش و پوچ و نەجەسپاۋ، شتىك كە گونجاۋ نەبى لەگەل واقىعدا .

**پرگەى چوارەم ۱ -** ﴿ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾، بەلام زۇربەى خەلكى بېۋا ناھىتن، نەمە ۋەك خاۋەى (التحرير والتوير) <sup>(۱)</sup> دەلئى: (الإستبراك راجع إلى ما أفاده القصر من إبطال مساواة غيره له في الحقيقة إبطالا يقتضي ارتضاع النزاع في أحقيته، أي: ﴿ وَلَكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ ﴿ ۱ ﴾، بما دلت الأدلة على الإيمان به)، واتە: ئەم بەلامە، دەگەرپتەۋە بۇ ئەۋە كە پېشتر ئەو كورت ھەلئىنانە دىگەيەنئى، لەۋەدا كە غەبىرى قورشان لەگەل قورشاندا يەكسان بىن، خوا نەۋەى ھەلۋەشانىدۆتەۋە، بە شىۋىمەك ھەلىۋەشانىدۆتەۋە كە نەدەبۋو ناكۇكى و

مشت و مری هه بی له سهر تمنیا به هه ق زانیی قورئان. واته: به لام زوری بهی خه لکی بر و ناهینن، به وهی که به لگه کان دمیگه یمنن، له سهر بر و پی هینانی قورئان، واته: نایانه وی بر و بیئن، بویه کیشه و مشت و مریان هه به له سهر هه قانیه تی قورئان و، بر وای پی ناهینن و، عمیری قورئان له گه ل قورئاندا یمکسان ده کن .

**مسه لهی دووم :** هیناسهی خوا ﷻ به وه که ناسمانه کانی بهر ز کردوونه وه و، چوته سهر عه بر و، خورو ماتکی رام کردوون، ده ستمو کردوون و، مشوور خوار دنی له بوونه و مرو، روو تکر دنه وهی نایه ته کانی، تا کو مروقه کان بر و به دیداری بیئن :

﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَّرَوْنَهَا ثُمَّ اَسْتَوٰی عَلَی الْعَرْشِ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلٌّ یَّجْرِیْ لِاَجَلٍ مُّسَمًّی یَدْبُرُ الْاَمْرَ یَفْصِلُ الْاٰیٰتِ لَعَلَّكُمْ یَلْقَآءُ رَبِّکُمْ تَوْفَیْقًا ﴿۳۸﴾

نیبه له پینچ بر گه دا، که له هر کامیاندا خوا ﷻ سیفه تیکی خه و کرده وه به کی خه و ده خاتهر و. نهم نایه ته ده توینرینه وه :

**برگی به کم ۱ :** ﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَّرَوْنَهَا ﴾، خوا نه و که سهیه که ناسمانه کانی به ستوونانیک که نیوه نایان بیئن، بهر ز کردوونه وه، یا خود ناسمانه کانی بهر ز کردوونه وه، وهک دهیان بیئن به می نه وهی که ستوونیان له بهر دایی، نه ستوندگ و کوله گه و پایه یان له بهر دایی، هر دو و تها که ی همن

هه لیمته لیردا نه مه په یوسته به نایه تی پشه وه، که فرموی: ﴿ وَالَّذِیْ اُنزِلَ اِلَیْکَ مِنْ رَبِّکَ الْحَقُّ ﴾، نایا په رومردگار نه و (رُب) ه، کیه؟ ﴿ اِنَّ اللّٰهَ الَّذِیْ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ بِغَیْرِ عَمَدٍ تَّرَوْنَهَا ﴾، نه و په رومردگار، نه و خواجهیه که ناسمانه کانی بهر ز کردوونه وه به کوله گه نه مینراوه کان، یان وهک دهیان بیئن به بی کوله گه.

وشی: (رَفَعَهَا: اَيْ خَلَقَهَا مَرْفَعَةً، مِثْلُ ضَيَّقُكُمْ الْجُبَّةَ)، که ده فرموی: ﴿ رَفَعَ السَّمٰوٰتِ ﴾، نه وه نیه که ناسمانه کان نزم بوون و دوی بهر ز کردبنه وه،

بەلکو واتە: بە بەرزویی دروستی کردوون، هەر وەک لە زمانی عەرەبییدا دەگووترێ: (ضَيْقُ الْخِيَاطِ كَمُ الْجُبَّةِ، أَوْ كَمُ الْقَمِيصِ)، بەرگدرووێکە قوڵی جیبەکی یان قوڵی کراسەکی تەنگ کرد، واتە: بە تەنگیی دروستی کرد، هەر که هەر دروستی کردووە، تەسک بوو، نەک پیشی فراوان بووی، دوایی تەسکی کردبیتەوه، مەبەست لە: ﴿ السَّمَوَاتِ ۖ ﴾، یانی: دروستکراومگانی سەری، جیهانی سەرۆه هەمووی دەرگرتەوه، وشە (السَّمَاءُ) و (السَّمَاوَاتُ) و (سَبْعَ السَّمَاوَاتِ)، وەک لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (یونس) دا باسمان کردووە، مەبەست پێی هەموو ئەو بوونەیه، که ئێمە گۆشەیهکی لێ دەبینین، ناومان لێناوه: بوونەوه (كُون).

نَجَا ۖ ﴿ عَمِدٍ ۖ ﴾ و (عَمِدٍ، كَوَى (عَمُودٍ)، یاخود (عَمَادٍ) یانی: کۆڵەکه و ئەستۆندەگ، ستوون، پایه، که دەفەرموی: ﴿ تَرَوْنَهَا ۖ ﴾، مانایەکی: ئاوی لێدیتەوه: (بَعْمَدٍ أَوْ بَعْمَدٍ غَيْرَ مَرْتَبَةٍ)، بە چەند ستوونێک که نەبێراوان، یاخود یانی: (بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا)، یانی: خوا ناسمانەکانی بەرزکردوونەوه بەبێ ستوونان، بەبێ کۆڵەکان، وەک بەو شیۆمە دیابنێن

هەلبەتە زۆرێک لە زانیان وایان تەفسیر کردووە، یانی: زانیانی هاوچەرخی، چونکە هەردوو تەفسیرە هەر دەرگرتن، دەلێن: مەبەست لە کۆڵەکه نەبێراومگان، هیزی کێشندەیه، ئەو هیزی کێشندەیه که گەههکەشانەکان لەگەڵ یەگداو، هەموو ئەستێرمگان لە نێو گەههکەشانێکی دیاریبکراو، هەموو خڕۆکهگانی بە یەکهوه بەیوست کردووە، لە ئەنجامی کێش کردنیان بۆ لای یەک، که هەم هیزی کێشکردنیان هەیه، هەم هیزی پال پێوستانیان هەیه، (جذب و رد) یان هەیه، که هیزی کێشکردن (جذب) ه، که خۆر ناھێلێ نۆ خڕۆکهکی بەملاولادا بچن و کێشیان دماکات، بەلام بە هۆی هیزی دەرکردن (طرد) یش که لە نێوانیاندا هەیه، پێوه نالکێن و پێوه ناووسێن، دیارە ئەم راستییە لە سوورەتی (لقمان) یش دا، لە نایەتی ژمارە (١٠) دا، هاتووە: ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ۖ ﴾ لێرەدا دەفەرموی: ﴿ رَفَعَ السَّمَوَاتِ ۖ ﴾، لەوێ دەفەرموی: ﴿ خَلَقَ السَّمَوَاتِ بِغَيْرِ عَمَدٍ تَرَوْنَهَا ۖ ﴾، ناسمانەکانی دروست کردوون بەبێ کۆڵەکانێک، که ببانبینن، یاخود بەبێ



كۆلەمگەن ۋەك دىمىنېن، ھەر ۋەھا لە سوورپەتى (الحج)، ئايەتى (76) دا، ھەر نامازە بە ۋ راستىيە دەكات، دەقەر موى: ﴿ وَيُمْسِكُ السَّمَاءَ أَنْ تَقَعَ عَلَى الْأَرْضِ إِلَّا بِإِذْنِهِ ﴾. واتە: ئاسمان دەگرئى كە بەقەۋىتە سەر زەۋى، مەگەر بە مۆلەتى خۇى، ئىسان لە سوورپەتى (الفاطر) یشدا دەقەر موى: ﴿ إِنْ أَلَّهَ يُمْسِكُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ أَنْ تَزُولَا وَلَئِن زَالَتَا إِنْ أَمْسَكَهُمَا مِنْ أَحَدٍ مِنْ بَعْدِي إِنَّهُ كَانَ حَلِيمًا غَفُورًا ﴾. واتە: بىگومان خوا ئاسمانەكان و زەۋى دەگرئى كە بېرۇن بەملاولادا بىچن و، نەگەر لاجىن، جگە لە ۋى، (لە دۋاى خوا) كەس ناتوانى بىانگرئى، بىگومان خوا ھىدى لىبوردىيە .

ھەلبەتتە گرتتى خوا بۇ ئاسمانەكان و زەۋى، تىك ناگىرئى لەگەل ھەمبوونى ھىزى كىشندەدا، چونكە خوا ﷻ كە كارمەكانى خۇى نەنجام دەدا، لە رىى ھۆكارەكانەۋە نەنجاميان دەدا، لە رىى قانۋونەكانى خۇىيەۋە، كارمەكان لە بووندا نەنجام دەدا، گەۋاتە: دەمگۈنچى مەبەست لە : گرتتى خوا بۇ ئاسمانەكان و زەۋى، ئەۋ ھىزى كىشندەمىيە بى كە لە نىۋانىاندا، داپناۋە، كە بەھۋى ئەۋەۋە بە دەۋرى يەك دا، دەخولئىنەۋە ۋەگىلىيان پەيۋەست كىردەۋە، بەملاولادا ناچىن، ۋەك چۇن دەزۋىك دەنكەكانى تەسبىحىك، ياخود ملۋانكەمەك، ھەمۋويان بىكەۋە رىز دەكات و بىكەۋە گرئ دەدات و ھەلئەۋەرن

**بىرگەى دووم ۱** - ﴿ ثُمَّ أَسْرَى عَلَى الْعَرْشِ ﴾. دۋاى خوا جوۋە سەر عەرش، جوۋە سەر بارمەك خۇى، ياخود بەرز بۇۋە بۇ سەر عەرش، يان سەقامگىر بوۋ لەسەر عەرش، چونكە ۋەشى ﴿ أَسْرَى ﴾، نەگەر بە ﴿ عَلَى ﴾، تەمەددا بىكات، ﴿ أَسْرَى عَلَى ﴾، ھەم بە ماناى (اسْتَقْرَ) دى، ھەم بە ماناى (عَلَا) دى، ھەم بە ماناى (ارتَفَعَ) دى، زانايان بە ھەموو ئەۋ ۋەشانە، ۋەشى ﴿ أَسْرَى ﴾ يان تەفسىر كىردە، بەلام ھەمووشيان گوتۋويانە: (الإستواءُ معلومٌ، والكيفية مجهولةٌ، والإيمانُ به واجبٌ، والسؤالُ عنه بدعةٌ)، ئىمام مالىك بە تايبەتى ۋاىگوتەۋە، زۇر لە زانايانى سەلەفئىش قەسكەى ئەۋيان پىشراست كىردۋتەۋە، واتە: ﴿ أَسْرَى ﴾ ماناكەى دىيارە كە يانى: جوۋە سەرئى، يان سەقامگىر بوۋ، يان بەرزبۇۋە، بەلام چۇنئەتتەمەكەى،

مادام بۇ خوا بەكارى، بۇ ئىمە زانراو نىه، فەرزىشە بىرۋاى پىئ بىئىن، و، شتىكى داھىئىراۋىشە كە پىرسىيار لە چۆنىەتتەيەگە بەكىن، چونكە زانايانى پىئش مالىك واتە: ھاۋەلان و تابىئىن خوا لىيان رازى بى، پىرسىيارىان لەۋبارمۇ، نەكردۇە .

ھەلبەتە من تىبىنىيم لە سەر ئەو قىسەيە مالىك ھەيە، و، پىم و نىه كە پىرسىيار كىردن لەۋبارمۇ بىدەمت بى، بەلام ئەو واى تەعبىر لى كىردۇە، چونكە نەگەر واپى: ھەموو ئەو زانايانەى كە قىسمان لەۋبارمۇ، كىردۇە، نەھلى بىدەمت بىون! چ ئەوانەى كە تەنۋىليان كىردۇە، چ ئەوانەش كە نەيانكىردۇە كە بەمداخەۋە وەك ھەندىك بەھەلە: پىيان واپە: رىيازى سەلەفى صالح ھەر ئەۋمىيە تەنۋىل نەكرى! كە لە راستى دا پىئىنى چاك، تەنۋىليشان ھەموۋە، تەنۋىل نەكردنىشان ھەموۋە، بەلام تەنۋىلەكەشان لە چوارچىۋەى بىتچىنەكانى زمانى عەرەبىيىدا بوۋە، لە چوارچىۋەى دەقەكانى قورئان و سوننەت دا بوۋە، تەنۋىل نەكردنەكەشان دىسان دوور بوۋە لەۋەى كە وىچۈاندنى تىدا بى، بەلام ھەلبەتە ئەۋە سەلامەتتەرە كە بلىين: ئىمە چۆنىەتتەيەكەى نازانين، بەلام دان بەۋەدا دىنن كە خۋاى پەرۋەردگار سىقىمتىكى ھەيە بىرتىە لە: ﴿ اَسْتَوَىٰ عَلَى السَّمٰوٰتِ ۚ ۛ، بەلام چۆنە؟ نازانين، ھەرۋەك ھەموو سىقىتەكانى دىكەى خۋاى پەرۋەردگار، ئىمە چۆنىەتتەيەكەيان نازانين : زانىارىى خوا، دەستەلاتى خوا، بەزمىى خوا، ھىكەمتى خوا، بەرزىۋونەۋەى خوا بۇ سەرۋەى ئاسمانەكان، فەرمايشكىردنى خوا، ھەرۋەھا ھەموو سىقىتەكانى دىكەى، بە تەكىد ئىمە چۆنىەتتەيەكەيان نازانين، كە ئىمە لە سەرھەتەى تەفسىرى سوۋرھەتى (يونس) و، لە تەفسىركىردنى ئايەتى (۵۴) ى سوۋرھەتى (الأعراف) ىشدا، بە تەفصىل باسى ئەۋمان كىردۇە .

بىرگەى سىبىم ۱ - ﴿ وَسَخَّرَ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ كُلَّ يَوْمٍ لِّاجَلٍ مُّسَمًّى ۚ ۛ، ھەرۋەھا خوا خۇرۇ مانگى دەستەمۇ كىردوون، ھەر كامىكىان بۇ كاتىكى دىارىيىكراۋ دەروات و لە گەر داپە، (الجرى: السبىر السرىع)، رۇيشتنى خىرا، پىنى دەگوتى: (جرى)، ﴿ كُلَّ يَوْمٍ لِّاجَلٍ مُّسَمًّى ۚ ۛ ھەر كامىك لە خۇرۇ مانگ، بەلكو ئەۋانى دىكەش ھەموو خىرۇكە و ئەستىرەكان، دەرۇن بۇ كاتىكى ناۋىراۋ، كاتىكى دىارىيىكراۋ .

**برگمی چوارم ۱ - ﴿ يَذِيرُ الْأَمْرَ ﴾**، کاروبار مکان بهر یوه دمبات، سهر بهر شتیان دمکات، نیدار میان دمکات

**برگمی پنجم ۱ - ﴿ يَفْصِلُ الْأَيَّاتِ لَعَلَّكُمْ يَلْقَاءَ رَبَّكُمْ تَوَّابِينَ ﴾**، نایه ته کان روشن دهکاته وه، مانایان روون دهکاته وه، به لکو به دیداری پهروم رگارتان برپا پتهوین، لئی دلنایان، بویه نایه ته کانیان بؤ روشن دمکاته وه، تاکو سهر منجم برپا یه کی پتهوتان هه بی، به دیداری خواو به وه که کاتیک دئ، دهچنه وه بهر دهمستی خواو پهروم رگار، که واته: بزائن هم ژیانه نیاییه ته تان چؤن دهگوزم ریئن، تاکو نه و کاته که چوونه وه خزمه تی و چوونه وه بهر دهمستی، سهر بهر زو روو سوور بن .

**مسهله ی دووم :** پیناسه ی خوا ﷻ به چند سیغه تیک که په یوه نیدیان هه به به سهر بهر شتی بکردنی خوا بؤ جیانی خواروو (العالم السفلی)، زمین و، لهو لستانه ی که له زمین دا همن :

خوا ﷻ دهمرموی : ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ وَجَعَلَ فِيهَا رُوسًا وَأَنْهَارًا وَمِنْ كُلِّ الشَّرَاةِ جَعَلَ فِيهَا زَوَاجِينَ اثْنَيْنِ يُغْشَى الْاَيْلَ النَّهَارَ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ ﴾

شیکردنه وه نهم نایه ته هه به به که له شش برکه دا :

**برگمی به کم ۱ - ﴿ وَهُوَ الَّذِي مَدَّ الْأَرْضَ ﴾**، خوا نه و کهسه به که زهوی لیک کیشاومه وه، (مد)، به مانای پان راخستن و فراوان کردن و لیک کیشانه وه دئ، وهک گوتراوه: (ظلم ممدود) سیه بهریکی دوورو دریز، که لیک کیشراوه بیت و کورت و کم نه بی، مه بهست لیرمدا نه وه به: خوا کاتیک زهوی دروست کرده، لیک کیشراومه وه، پان و فراوانه، هم بؤ به سردا رؤیشتن، هم بؤ کشتوگال و بؤ کار و که سابهت تیغا کردن، لیک کیشراومه وه که بهر و بهر تهسک نیه .

**برگمی دووم ۱** - ﴿ وَجَعَلَ فِيهَا رَوَاسِيَ ﴾، چه سپاومگانی تیدا داناون، ﴿ رَوَاسِيَ ﴾، (جَمْعُ رَاسِي، وَهُوَ الثَّابِتُ الْمُسْتَقَرُّ أَي: جِبَالًا رَوَاسِي)، واته: جیا به چه سپاومه گانی تیدا داناون، بیوچی وشه (جبال) قرتینراوه؟ دملن: (وَقَدْ حُتِفَ الْمَوْصُوفُ لظُهُورِهِ، فَهُوَ كَقَوْلِهِ ﴿ وَلَهُ الْجَوَارِ الْمُنْتَثَاتُ فِي الْبَحْرِ كَالْأَعْلَامِ ﴾)، وَلَهُ الْجَوَارِي أَي السُّفُنَ الْجَوَارِي)، واته: وسفکراومه که بهیر ناشکراوونی قرتینراوه، چونکه ناشکرایه که ﴿ رَوَاسِيَ ﴾، چه سپاومگان، واته: جیا به چه سپاومگان، مک خوا ﴿ حَوَا ﴾ دمفرموی: نهو (خوا) پویشتوومگانی نیو دمریای همن، که مک جیا بهرزمگان، یانی: که شتیبه پویشتوومگان، له دمریاد

**برگمی سنییم ۱** - ﴿ وَأَنْهَرًا ﴾، همروها روویارمگانشی تیدا داناون، هه لیه ته سه رچاوهی په یدابوونی روویارمگان، جیاگانن، له جیاگاندا، نهو به فرو باران و تهرزه که دصبارن، عه مبار دمکری و کو دمکری ته وه، خوی پهرورمگار جیاگانی وا دروست کردوون، ننجا دوی به شیوهی گانی و سه رچاوه هه لدمقوتن و دمردهقوتن، یاخود به فرو تهرزه که کو دمبیتمه و دمتوتیه وه، نهوانه دینه سه رچاوهی روویارمگان، بویه مگهر چون نگه رنا خوا ﴿ حَوَا ﴾ همر که باسی جیاگانی کرد بن، باسی ری و بانه گانشی کردوه، چونکه ریبه گان به دۆل و شیوه گانی جیاگان نا دمرۆن، همروها باسی روویارمگانشی کردوه، چونکه به هوئی جیا به گانشیه وه، روویارمگان په یدادمن و، ناوی شیرین همر نهو ناویه که له ناسمان دیته خوار، به شیوهی به فرو باران و تهرزه، که نهویش به زوری له جیاگاندا عه مبار دمکری .

وشه (آنهار) یش، کوئی (نهر) ه، که له نهصلدا به دۆل و شیوه دمگوتری، دوییش خواراومته وه و بۆ نهو ناومش که پیی دا دمروات

**برگمی چواروم ۱** - ﴿ وَمِنْ كُلِّ الثَّمَرَاتِ جَعَلَ فِيهَا رَوْحَيْنِ أُتَيْنِ ﴾، همروها له هه موو میومگان، جووتیکی دووانی داناو، (أَي أَشْجَارِ كُلِّ الثَّمَرَاتِ) له درمخته گانی هه موو میومگان، چونکه نیرو میبه که، جووته که، له درمخته گاندایه، نه که له خودی میومگاندا، هه لیه ته همندیک له زانایان ناویان لیکداومته وه: دوو جوړه میوه، گوتوویانه: میوهی هاوینه و زستانه، به لام پیم وایه میومگان ته نیا دوو جوړ

نین، به لکو جوړیان زور زورن، به لکو وشه ی (رُوجِبَ اثْنَيْنِ) مه بهست پنی نیرو مییه، ننجاً نه م مهسه له سوورمتی (الذاریات) یشدا هاتوه، که دمه رموی:

﴿ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ خَلَقْنَا زَوْجَيْنِ لَعَلَّكُمْ تَذَكَّرُونَ ﴾ (۱۱)، واته: له هر شتیك جووتیکمان دروست کرده، به لکو بیریکه نه وه، واته: بیر بکونه وه که تمنیا خوا تاگه، نهوی دیکه هه مووی پیوستی به یکلویه، هه مووی جووته، ننجاً که دمه رموی: ﴿ وَمِنْ كُلِّ شَيْءٍ ﴾، دموونجی مه بهست پیی سالیب و موجیبی نیو که ردیله بی، وه که له سوورمتی (یس) یشدا، دمه رموی: ﴿ سُبْحَانَ الَّذِي خَلَقَ الْأَزْوَاجَ كُلَّهَا مِمَّا تُنْبِتُ الْأَرْضُ وَمِنْ أَنْفُسِهِمْ وَمِمَّا لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۲۱)، واته: پاکیی بیو نهو خوییه که هه موو جووته کانی دروست کردوون، له وهدا که زهوی سهوزی دمکاتو، له خوینداو له وهدا که نایزان، له وهدا که نایزان، دموونجی مه بهست پیی ماددی بی زیان بی، که نهویش ساردو گهرمی هه یه، نهویش جووتی هه یه، پرؤتون خاومنی بارگه یه کی نه رینویه، نه لیکترؤن خاومنی بارگه یه کی نه رینویه، موجیب و سالیب، (+ و -)، که نهوانیش وه که نیرو می وان، بیکه وه، ننجاً هه موو شته کانی دیکه ش همر جووتن: زهوی ناسمان، به ههشت و دؤزه، چاک و خراپ، بهرزو نزم، تال و شیرین، راست و چهپ، دنیاو دواړؤ، هه مووی جووته، تمنیا خوا ﴿ تَاكُوْهُ بِيْ هَاوَلٍ وَّ بِيْ وِيْنِهِيْه .

ننجاً له بهر نه وهی نهو مهسه له ی هه بوونی نیرو می، به تابیهت له رووه که درهخته گاندا، له زور شوینی قورئاندا هاتوه، به پیوستم زانی که نه م عیبارته له (الجواهر فی تفسیر القرآن الکریم) <sup>(۱)</sup> یخوازمه وه، که دملی: (جَمَلٌ فِيْهَا مِنْ كُلِّ اَصْنَافِ الثَّمَرَاتِ زَوْجَيْنِ اِثْنَيْنِ ذَكَرًا وَاُنْثٰی فِيْ اَزْهَارِهَا عِنْدَ تَكْوُنِهَا، فَقَدْ اَظْهَرَ الْكَشْفُ الْحَدِيْثُ اَنْ كُلَّ شَجَرٍ وَّ زَرْعٍ ، لَا يَتَكُوْنُ ثَمَرُهٗ وَّحِبُّهٗ اِلَّا مِنْ بَيْنِ اِثْنَيْنِ ذَكَرٍ وَاُنْثٰی ، فَهَضُوْهُ الذَّكَرُ قَدْ يَكُوْنُ مَعَ عَضُوْ اِثْنَيْنِ فِيْ شَجَرَةٍ وَّاحِدَةٍ ، كَاغْلِبِ الْاَشْجَارِ، وَقَدْ يَكُوْنُ عَضُوْ الذَّكَرِ فِيْ شَجَرَةٍ وَاِلاَ مِنْ بَيْنِ اِثْنَيْنِ فِيْ شَجَرَةٍ اُخْرٰی، كَالنَّخْلِ وَّمَا كَانَ الْعَضْوَانُ فِيْهِ فِيْ شَجَرَةٍ وَّاحِدَةٍ، اِمَّا اَنْ يَكُوْنَا مَعًا فِيْ زَهْرَةٍ

وَاحِدَةً، وَإِمَا أَنْ يَكُونَ كُلُّ مِّنْهُمَا فِي زَهْرَةٍ فَأَلْوُلُ كَسَحَجَرَةِ الْقَطْنِ، وَالثَّانِي  
صَالِقَرَع

دەلئ: خوا بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ لە هەموو جۆره میوگان جووتیکی داناو، نیرو مئ، ئەمۆش لە  
گولەکانیاندا لە کاتی دروست بوونی چرۆو گولەکانیاندا که گول دمدن، دمرخستی  
تازە، (واتە: زانستی تازە) دمریخستوه که هیچ درختیک و پووہگیک میوگەئ و  
بنگەگەئ دروست نابئ، مەگەر لە نیوان دوواندا، لە نیوان نیرو مئیەک دا، ننجاً  
جاری وا هەمە که نیرمەگە لەگەل مئیەگە، لە یەک درختدا دمدن، وەک زۆربەئ  
درختەکان وان، نیرو مئیەگە پیکەوہ لە درختیک دان، جاری وائش هەمە، نیرمەگە  
لە درختیکدا دمدن، و مئیەگە لە درختیک دیکەدا دمدن، وەک دارخورما، (دارخورما  
دمدن تۆئ نیرمەگە بخەمە سەر مئیەگە، ئەوجار بەردمگرن)، ننجاً که لە درختیکدا  
دمدن، جاری وا هەمە لە یەک گولدا دمدن، جاری وائش هەمە هەر کامیکیان لە گولیکدا  
دمدن، ئەوہ که هەردووکیان نیرو مئیەگە لە یەک گولدا بن، وەک پووکی لۆکە،  
پەمۆ (قطن)، هئ دوومیان که هەر کامیکیان لە گولیکدا دمدن، وەک کوولەگە  
(قَرَع)، که نیرمەگە لە گولیکدا و مئیەگە لە گولیک دایە .

رەنگە یەگیک بیرسئ: باشە بۆجئ تەنیا دارخورما پیویستی بە مرؤف  
دەگات، تۆوی نیرمەگەئ بەرئ بۆ مئیەگە و تیکەئیان بکات ؟

وہلامەگەئ ئەوہیە کە :

دارخورما زۆر بەرزو، کەمتر وایە کە لە نەنجامی جوولەئ باو، جوولەئ  
هەنگو تەپرو توال، تۆوی نیرمەگە بچئ بۆ مئیەگە، بۆیە پیویست بەو  
دەگات کە مرؤف بە دەست تۆوی نیرمەگە بەرئ بۆ مئیەگە

ننجاً کە دەفەرموئ: ﴿ زَوْجَيْنِ اثْنَيْنِ ﴾ لەبەر ئەوہیە کە هەر کام لە نیرو مئ،  
پئی دەگوترئ: (زۆج) واتە: بە نیڕیش دەگوترئ (زۆج) و بە مئش دەگوترئ، بە  
هەردووکیشیان دەگوترئ: (زۆج)، بەلام ئەگەر مەبەست هەردووکیان بئ، دەگوترئ:  
(زۆجین)، ننجاً کە بە وشەئ (اثنین)، تەنکیدئ کردۆتەوہو جەختی لئ کردۆتەوہ،  
بۆ ئەوہیە کە خوای پەرورەدگار زیاتر چاکەئ خۆئ بخاتە بەرجاوی نئمە

**بِرْگەي پىنجەم ۱ - ﴿يُعْشَىٰ أَيْلَ النَّهَارِ﴾** ، بە شەوگار، رۇزگار دادەپۇشى، خۇيىراۋىشەتەوہ: (يُعْشَىٰ)، (عَشَىٰ يُعْشَىٰ: أَعْشَىٰ يُعْشَىٰ)، ھەردووكيان ھاتوونو، يانى: دادەپۇشى، بە شەوگار رۇزگار دادەپۇشى، گە بە تەنكىد مەبەست پىئى نەو شۇيىنەيە گە رۇزگارى لىيە، گە رۈوى زەوييە، ھەمىشە شەوگارو رۇزگار بەدوۋى يەكەمەن، ھەرگامىكىان شۇيىنى خۇى بۇ نەوى دىكە چۆل دەكات، بەردەوامو ھەمىشە نىۋەي گۇى زەوى رۇزەو نىۋەشى شەوہو، شەوو رۇز بە دوى يەكدا دىن، وەك لە نايەتى (۵۴)ى سوورەتى (الأعراف)دا دەفەرمۇئى: ﴿يُعْشَىٰ أَيْلَ النَّهَارِ يَطْلُبُهُ حَيْثُ﴾ ، واتە: (خوۋا) بە شەوگار رۇزگار دادەپۇشى، بە خىرايى شۇيىنى دەكەوئى، نەگەر كەسنىك لە دەرەۋەي گۇى زەوييەو تەماشاش گۇى زەوى بكات، دەيىن تارىكىي و رۈوناكىي، شەوو رۇز، زۇر بە خىرايى بە دوى يەكدا دىن، وەك تارىكىي رۈوناكىي راو بىئى، بۇيەش بە (الفضل المضارع) ھىئاۋىەتى: ﴿يُعْشَىٰ أَيْلَ النَّهَارِ﴾ چۈنكە: نەو حالەتە ھەمىشە تازە دەيىتەوہ<sup>(۱)</sup> .

**بِرْگەي شەشم ۱ - ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَتَفَكَّرُونَ﴾** ، بىگومان لەوودا، (واتە: لەوودا گە باسكرا)، نىشانە ھەن، بۇ گۇمەئىك بىر بەكەنەوہ، ﴿يَتَفَكَّرُونَ﴾ ديسان نەمىش بە (الفضل المضارع)، ھىئاۋىەتى، چۈنكە دەلالەت لەسەر تازە بوونەوہ دەكات، يانى: ھەمىشە مەرۇف دەبى بىرى تازە بكاتەوہ، نەك يەكجبار بىر لە شتىك بكاتەوہو بىروا، بەلكو دەبى ھەمىشە نىنسان عەقلى خۇى بچوولتىنى، بە نەندازەي نەوہ گە نىاردەو دىمەنە جىاۋازە بە دوى يەكدا ھاتوۋەگان دەيىن، دەبى نەۋىش عەقلى خۇى بە دوايان بختا، بىرى تازەيان لىبكاتەوہ .

(۱) ھەلبەتە نەۋىش لە نەنجامى خولانەۋەي زەوى بە دەورى خۇيدا ، لە بەرانبەر خۇردا، بە

خىرايى (۲۰ گەم) لە خولەك (دەقىقە)ئىك دا

**مەسەڵەى چوارەم :** دەسان پێناسەى خوا لە میانى دەباردە سروشتییەکاندا،

بەلام ئەمجارە دیمەنەکان وردتر دەبنەوه :

وَمَكَرَ خَوًّا دَهْفَرْمَوئِ: ﴿١﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَوِّرَاتٌ وَجَنَّتْ مِّنْ أَعْتَبِرِ  
وَزَرْعٌ وَغَيْلٌ صِنَوَانٌ وَعَيْرٌ صِنَوَانٌ يُسْقَى بِمَاءٍ وَاجِدٍ وَنَفْضُلٌ بَعْضًا عَلَى بَعْضٍ فِي  
الْأَكْلِ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٢﴾

**تەوێژێنە دەس نەم نایەتە مەبارەكە لە شەش بەرگەدا :**

دەسان خوا ﷻ لەسەر پێناسەى خۆى، ناسانفنى خۆى لە میانى خستە  
رووى سیفەتو کردەموگانیدا، لە ناوێنەى دروستکراومگانو دیاردەو دیمەنە  
سروشتییەکاندا، بەردەوام دەبێ، دەفەرموئ :

**بەرگەى بەگەم ١ - ﴿١﴾ وَفِي الْأَرْضِ قِطْعٌ مُتَجَوِّرَاتٌ** ، هەر وەها لە زەمیندا پارچە  
(زەمینە) بە تەنیشت یەگەموگانەوه هەن، پارچە زەمینە دراوسێیەکانو بە  
تەنیشت یەگەوه ریز بوووەکان، هەن.

﴿١﴾ قِطْعٌ ، كۆى (قِطْعَةٌ) یە، ﴿٢﴾ قِطْعٌ ، واتە: پارچەکان، ﴿٣﴾ مُتَجَوِّرَاتٌ ،  
كۆى (مُتَجَوِّرَةٌ)، واتە: بە تەنیشت یەگەوه ریزبوووەکان، نینسان بە تاییبەت كە  
سواری فرۆكە دەبێ، لە سەرمووە تەماشای دەكات، ئەو پارچە زەویانە زۆر جوان  
بە تەنیشت یەگەوه ریز بوون، دراوسێی یەگەن، هەلبەتە ئەو پارچە زەویانە كە  
بە تەنیشت یەگەومن، لە خودى خۆیاندا نیشانەن لەسەر پەرورەگاریتییو  
مشوورخۆریتیی خوا، كە ئەو پارچە زەویانە هەر گامێکیان جۆرە  
ئامادەییەكى هەیەو، هەر گامێکیان جۆرە تامو چێژێك لە خۆى دا هەڵدەگرێ،  
جۆرە خێرو بێژێك لە خۆیدا هەڵدەگرێ، هەیه دەبێتە لەومرگاو پیاوانو، هەیه  
شوینی دارو درەختو میووەو، هەیه شوینی گشتوكالو دانەوێڵمە، هەیه  
شوینی گانی سەرچاوەو رووبارەو.... هتد



**برگهی دووم ۱ - ﴿ وَجَعَلْنَا مِنْ أَغْنَبٍ ﴾**، ههروها چهند باخو بیستانیک له  
ترئیهکان

(أغئاب)، کۆی (عئب)ه، یانی: ترئ، که ههم به درمختهگمشی دمگوترئ، هه به میومگهش دمگوترئ، ههئبه ته به عه ربیبی (صُرْم) یش، پی دهلین، (صُرْم)، واته: میو، که به (صُرْم)، کۆ دمگرتیه وه، واته: دارمیوهکان، ﴿ وَجَعَلْنَا مِنْ أَغْنَبٍ ﴾، جسمنی به صرپی خویندوو یه ته وه: (وَجَعَلْنَا مِنْ أَغْنَابٍ)، واته: خوا چمند باخو بیستانیکی له دارمیو، له درهختی ترئ، دروست کردوون .

**برگهی سییم ۱ - ﴿ وَزَرَعَ ﴾**، ههروها کشتوگان

(زرع) نهومیه که له نیوان دارو درهختهکاندا دمچینئ، ننجنا دانه وئله یه وک: گهنم و جوؤ نیسک و نوک و برنج (مهرمه) و ههرزو و هه موو جوهرمکانی دانه وئله، یاخود تهرهکاره وک: کالهک و شووتیبی و خه یارو ترؤزی ... یاخود جوهرمکانی دیکه ی سه وزمیه، وک هه موو نه و سه وزانه که دهخوین: توورو و پیازو سیرو که ورو که رهوزو تهره تیزه و ... هتد، هه مووی دمگرتیه وه .

**برگهی چوارهم ۱ - ﴿ وَخَيْلٌ صِنَوَانٌ وَعَيْرٌ صِنَوَانٍ ﴾**، (نخیل) کۆی (نخل)ه، واته:

درمختانی خورما، ﴿ صِنَوَانٌ ﴾، نهومیه که بنکه گه یان یهک بی، به لام سه ره مکیان جیا بی، واته: چمند دارخورمایهک که یهک بنکیان هه یه، ﴿ وَعَيْرٌ صِنَوَانٍ ﴾، واته: که خاو من یهک بنک نه بن، هه ره کامیکیان بنکی تاییمتی خوی هه بی، ههئبه ته (صنوان)، کۆی (صنوو و صنوو) یه، (وَهِيَ نَخْلَةٌ لَهَا رَأْسَانِ أَوْ أَكْثَرُ وَأَصْلُهَا وَاحِدٌ)، دارخورما که دوو سه ری هه بن، یاخود زیاتر، به لام بنکه گه یهک بی، (وقیل: الصنوان: المجتمع، وغير صنوان: المتفرق)، ههروها گوتراویشه: (صنوان)، واته: نه و دارخورمایانه ی که بیکه وه کۆبوونه ته وه،

﴿ وَعَيْرٌ صِنَوَانٍ ﴾، واته: نه و نه ی که لیک جیان

شايانى باسە: دوونەى (صنو)، بىرىتە لە (صنوان)، بەلام بە بئى تەنووين، بەلام ئەگەر بە تەنوینتەو بئى: (صنوان)، ئەو كاتە (صنوان)، كۆى (صنوا)، بەلام (صنوا)، بە بئى تەنووين، واتە: دوو دانە (صنو)، ھەلبەتە بەھەمان شىوہ: (قنوا)ىش، واىە، (قنوا)، بە (قنوا)، كۆ دەكرىتەو (قنوا)، واتە: دوو ھىشوو .

**بىرگەى پىنچەم ۱** - ﴿يُسْقَى بِمَاءٍ وَجِدٍ﴾، ھەمووى بە يەك جۆرە ناو،

ئاو دەدرئى، ﴿وَنُفِضَ لُ بَعْضًا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ﴾، بەلام ھەندىكى بەسەر ھەندىكى ھەلدەبىزئىن لە ميوەگەيدا، لە خوارنىدا، (السقى: إعطاء المشروب)، (سقى)، بىرىتە لەوہ كە شتىك ناو بەدرئى، ھەروەھا لە جياتى (يسقى) خوینراویشەتەو: (سقى بماء واحد)، ئاودەدرئى بە يەك جۆرە ناو، ھەروەھا وەك چوون خوینراوتەوہ: ﴿وَنُفِضَ لُ بَعْضًا عَلٰى بَعْضٍ فِي الْأَكْلِ﴾، خوینراویشەتەوہ: (يفضل)، ھەندىكى بەسەر ھەندىكى ھەلدەبىزئىرى .

وشەى (أكل)ىش، كە بە (أكل)ىش، خوینراوتەوہ، واتە: ئەوہى كە دەخورئى، ميوہ، يانى: تامەگانىان جىاوازنو بەرزىو نزمىى لە بەيتاندا ھەيە، لەگە ئەومشدا كە لە يەك زەمىن دانو، يەك جۆرە خۇراگىان ھەيەو بە يەك جۆرە ناو ئاودەدرئى، نەمە نىشانەى ئەوہى كە خوا چەند ھىزىكى پەنھانى تىدا داناون، بە ھۆى ئەو ھىزە پەنھانانەوہ جىاوازىيان دەبئى، لە رەنگو تامو بۇن و جۆرو چۇنەيتىيان دا، ئنجا ئەوہ كە خوا ﴿يَسْقَى﴾ لە رىئى چەند ياسايەكەوہ واىكرودە، كە دانەوئە، درەختى ميوہ، سەوزە، ..ھتە، بىروئىنو، جىا بن لە رەنگو تامو بۇنئاندا، لەبەرئەوہ كە بە بىرى چەند ياسايەك ئەوہ روودەدا، ماناى وا نىە كە ئەوہ بىويستىى بە خوا نىە، چونكە خوا ﴿يَسْقَى﴾ عادەتى واىە كارەكانى خۆى لە رىئى ياساكانەوہ جىبەجئى دەكات، لە رىئى ھۆكارمەكانەوہ ئىرادەى خوا جىبەجئى دەبئى .

**بىرگەى شەشەم ۱** - لە كۆتايى دا دەفەرموئى: ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّقَوْمٍ

يَعْقِلُونَ﴾، بىگومان لەویدا (كە باسكرا) نىشانە ھەن بۇ كۆمەلەك بىفانم

نَجَا نَايَا حِكْمَتِي جِيهه كه له نايه تي پيشي نا فمرمووي: ﴿لَقَوْمٍ

يَتَفَكَّرُونَ ﴿٣﴾. به لام له مياندا، فمرمووي: ﴿لَقَوْمٍ يَعْقِلُونَ ﴿٤﴾﴾ ۱۹:

وه لاممكي نه مويه كه :

۱- نينسان دهيي پيشي بير بكا ته وه، نجا دهفامي

۲- حيكم تيكی ديكه ی نه مويه، كه نه موي پيشيان پيويستي به بير ليكر دنه وه دهكات، رمان و بيركر دنه وه هه لوسته، به لام نه موي دو بيان، هينده ناشكرايه، نه گهر نينسان توژي عه قلی هه بي و سه رنجی بدات، زوريش تي موي رانه ميني و بير نه گاته وه، بوی دمر ده گه وي و، نيشانه كانی خوی پهره رديگار له و دروستكرا وانه دا دهيني

مهسه له ی پينجه م : نكو و لبي كردني كلفران له زيندو وكرانه وه بيان، جيی سه رسورمانه و، له سه ر نه موشن كير و دمي سزا دهبين :

خُوا ده فمرموي : ﴿وَإِن تَعَجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَيْ ذَا كُنَّا تُرَابًا أَيْ نَا لَيْ خَلْقِي جَدِيدٍ أَوْلَيْكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ وَأَوْلِيكَ الْأَعْمَلُ فِي أَعْنَاقِهِمْ وَأَوْلِيكَ أَصْحَابُ الْأَنْرِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴿٥﴾﴾

توي تره له موي نه م نايه ته موباره كه . له چوار بر گه دا :

برگهي به گم ۱- ﴿وَإِن تَعَجَبَ فَعَجَبٌ قَوْلُهُمْ أَيْ ذَا كُنَّا تُرَابًا أَيْ نَا لَيْ خَلْقِي

جَدِيدٍ ﴿٥﴾، ﴿وَإِن تَعَجَبَ ﴿٥﴾، نه گهر سه رت سور ده ميني، واته: نه گهر سي فته تي سه رسورمان له توذا هه يه، نه وه نه و سه مان كه ده لين: ﴿أَيْ ذَا كُنَّا تُرَابًا أَيْ نَا لَيْ خَلْقِي جَدِيدٍ ﴿٥﴾، نايَا نه گهر ني مه بو وينه وه به گل و خاك، نايَا ني مه جاري كي ديكه سه ر له نوي دروست ده گري ني نه وه؟ نا نه و سه ميه زور جيی سه رسورمانه، واته: نه گهر له شتيك سه رت سور ده ميني، له و سه مان سه رت سور يه ميني

شایانی گوتهه :

﴿ آءَ ذَا كُنَّا تُرَابًا ﴾، خویندر اویشه ته وه : (إِذَا صُنَّا تُرَابًا)، ههرو مها ﴿ آءَ تَا لَفِي خَلْقِ جَدِيدٍ ﴾، خویندر اویشه ته وه : (إِنَّا لَفِي خَلْقٍ جَدِيدٍ).

واتا کانی شیان هه ریمکن، به مهر جیک رسته کان وهک پرسیار کردن (استفهام بخویندر ته وه)

**برگهی دووم ۱ - ﴿ أُولَئِكَ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ ﴾، خوا ﷻ هه نه وضده روون دمکاته وه دهقرموی: نا نهوانه کهسانیکن بر وایان به پهرومردگاریان نیه، واته: نهوه بیبر وایانه به پهرومردگاریان وایان لی دمکات که به سه رسورمانه وه بلین: نایا دوی نهومی بوونه وه به خاک و خول، جاریکی دیکه سه ر له نوئ دروست دمکرینه وه؟ بیبر وایان تووشی نه وه نه زانیی و نه قامیی و سه رسورمانه نه قامانه میی کردوون**

**برگهی سینییم ۱ - ﴿ وَأُولَئِكَ الْأَعْلَىٰ فِي أَعْنَاقِهِمْ ﴾، نا نهوانه کوته کان له گهردنیان دا ههمن**

(أَعْلَىٰ)، گوی (عُلَّه)، (عُلَّ)، شتیکه له گهردن دمکری، وهک جؤن که لمبجه له دهست دمکری و زنجیر له پی دمکری، (عُلَّ) یش، که کوپه که می (أَعْلَىٰ) ه، له گهردن دمکری: (الأَعْلَىٰ: جَمْعُ عُلٍّ وَهُوَ الْقَيْدُ يُوضَعُ فِي العُنُقِ)، (الأَعْلَىٰ)، زؤربه می توپزمروانی قورنان دهلین: نهوه هه ره شه می که بؤ نهوانه که خوا ﷻ له رؤزی دوا پیدا به ره شوینی سزاو لیبر سینه وه، پالیان ده دات، له کاتی که کو تیان له گهردن گراوه به زه بوونی و ملکه جیی، چونکه کاتی خوی عاده تیان وا بووه و نیستاش هه ر وایه، نهوانه می که ویسترا بی وهک دیل به کهم ته ماشایان بکهن و سزایان بدن، کو تیان له گهردن کردوون .

منیش دهلیم: دمگونجی مهیست پی نه وه بی: که نهوانه می به و شیومه له بهرانبه ر سه ر له نوئ دروست گرانه وه می خو یاندا، له لایمن خوی پهرومردگاره وه، سه ریان سوپده می تی، نهوانه می که بیبر وان به پهرومردگاریان، له نهجامی نه وه دا تووشی نه وه بوون، که لاسایی کر نه وه می پیشینانیان کردوه به کو ت و بیوندیک و دهست و پیی و گهردنی خو یانیان پی به ستوه، واته:

دمگونجی مبهست شهوه بی، که شهوانه نیستا بهو حالتهتو بهو جوره بیرگردنهوه، وهک کهسیک وان، که کۆتیاں له گهردن دا بی، چونکه عقلی خویان کۆتو زنجیر کردوه .

**برگهی چوارهم ۱ -** له کۆتایی دا دهفرموی: ﴿ وَأُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ ﴾، ههموو شهوانه خاوضی، (یاخود هاوهلی) ناگری دۆزهخن، که تییدا به ههمیشهیی دهمیننهوه .

**مهسهلهی شهشم :** پهله کردنی بیبروایان له هاتنی سزاو بهلا، له جیاتی شهوهی که داوی رحمتو نیعمهتی خوا بکن. وپرای شهوهی که سزاو بهلا تمهیی کاره کانی خوا ﷻ له ژبانی کهلانی پینلوهودا، تیپههرونو، دههوو په ندیان لی وهر بگرن .

خوا دهفرموی: ﴿ وَتَسْتَعِجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ وَقَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمَثَلَتُ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَعْفَرٍ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾

تو پینلهوهی نهم نایه ته ههباره که . له چوار برکه دا :

**برگهی به کم ۱ -** ﴿ وَتَسْتَعِجِلُونَكَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ ﴾، پهلمت لی دهکن به هاتنی خرابه، بییش چاکه

وشه (سئیته)، یانی: خرابه، بیچهوانه (حسنه)یه، یانی: چاکه، به لام به پیی سیاق مانابه کهی دیاری دهگریو، لی رهدا (سئیته)، به مانای سزاو، به مانای به لاو، به مانای ناخۆشیی دئ، وهک زانایان گوتوو یانه: (السئیته: الحاله السئیته، وهی هنا المصیبه التي تسؤ من تحل به، والحسنه ضیها، أي: أنهم سألوا من الآيات ما فيه عذاب يسوء من یصیبه)، واته: لی رهدا (سئیته)،

بريتيه له حالمتىكى خراب، كه بهسەر كهسىك، بهسەر كۆمهلىك دىو،  
 بېچموانى (حسنة) يە، واتە: حالەتتىكى باش، كەواتە: لېرەدا ئەوانە داواي  
 بەلایەكەيان كىردوۋە كه بۇ ئەوان خراب بى، بۇيە خوا ﷻ دەفەرموى: پەلمت  
 لى دەكەن بە هاتنى بەلایەك كه بۇ ئەوان خرابە، ئەگەرنا مەرج نىبە له  
 خودى خۇيدا، خراب بى، چونكە سزادانى خوا بۇ كەسانىك كه شايستەي  
 سزان دادگەرىبە و شتىكى باشە، بەلام بۇ ئەوان خرابە .

**برگەى دووم ۱ -** ﴿ وَقَدْ خَلَّتْ مِنْ قَبْلِهِمُ الْمُثَلَّتْ ﴾، ھەرچەندە لە پېش واندا

بەلا تەمبى كەرەكان تېبەرىوون، ﴿ الْمُثَلَّتْ ﴾، كۆى (مثلة) يە، وەك (سَمْرَة)<sup>(۱)</sup>  
 (سَمْرَات)، كه بە پېنج جۆر خوينراوتەوہ :

۱- (المثلات)

۲- (المثلات)

۳- (مُثَلَات)

۴- (مَثَلَات)

۵- (مُثَلَات)

مەبەست لە (مثلة) ش كه كۆبەكەى (المثلات) ھو، بەو جۆرە خويندەوانەى  
 نىكەش، دەخوينرىتەوہ، بەلایەك و گەفتارىبەكە كه تووشى كۆمەلىك بىو،  
 بېتە ماىە تەمبى كىردن و، پەند وەرگرتنى كەسانى دىكە، يانى: (المصاٰءُ  
 المُنْكِيَلَات)، ئەو بەلایانەى كه تەمبى كارن، كه ھەر كەسىك تەماشای ئەو  
 كۆمەلە بكات، كه ئەو بەلایەيان تووش بوو، پەندىان لېومردەگىرىو، دەبىتە  
 ھۆى سەماندەنەوہ پىرىنگاندەنەوہى، لەوہ كه كارو رەفتارىك بكات، كه  
 ئەوانەى ئەو بەلایەيان تووش بوو، كىردوویانە

**برگەى سىبەم ۱ -** ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَذُو مَغْفِرَةٍ لِّلنَّاسِ عَلٰى ظُلْمِهِمْ ﴾، بېگومان

بەروەرىگارت خاومن لېبوردنە بۇ خەلك وىراى ستەمەكەشىيان

وشەى ﴿ عَلَى ﴾، لێرەدا ماناگەى دەبێتە مانای (مَعَ)، یانی: (مَعَ ظَلَمَهُمْ)، لەگەڵ ستمیشیاندا، لەسەر ستمیشیانەو، پەرورەدگارت خاوەن بەزەییە، خاوەن لیبوردنە لەگەڵ خەڵکدا، واتە: هەرچەندە خراپە و تاوان و ستمەش دەمکەن، بەلام لەبەرئەوێ که پەرورەدگارت خاوەن لیبوردنە، زوو سزایان نادات و دەرفەتیان دەدا بگەڕێنەو .

بۆچی خَوا ﴿ لَئِذَا مَعَفَرْتَ ﴾، خاوەن لیبوردنە، نەیفەرموو: (وَإِنْ رَبُّكَ لَغَفَّارٌ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ)؟ وەلام: ئەمە خۆ پاراستنە لەوێ که بێیان و نەبێ ئەو لیبوردنەى خوا، لیبوردنێکی هەمیشەییە، ئەگەر فەرمووبای: (لَغَفُورٌ لِلنَّاسِ عَلَى ظُلْمِهِمْ)، مانای وایە ئەو سیفەتى لیبوردنە لە خوادا، بەرانبەر بە خەڵک که ستم و خراپەش دەمکەن، سیفەتێکی بەردەوام و هەمیشەییە، بەلام لێرەدا دەفەرموی: ﴿ لَئِذَا مَعَفَرْتَ ﴾، خاوەن لیبوردنە، نەجا خاوەنى شتێک دەگونجێ بە کەسێکی بێخەشێ که شایستەى بێ، بە کەسێکی نەبەخەشێ، که شایستەى نەبێ .

### **پێگەى چوارەم ۱ : ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ لَشَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾، بێگومان پەرورەدگاری تۆ**

سزاو تۆلەى سەخت و توندە. یانی: پەرورەدگارت وەک چۆن خاوەن لیبوردنە بۆ خەڵکێک که ستم و خراپەش دەمکەن، وێرای ئەوێش بێگومان خاوەنى سزاو تۆلەیهکی سەختیشە بۆ کەسانێک که خۆیان وای نەمکەن، شایستەى ئەو لیبوردن و بەخششەو، ئەو لوتفەى خوا بن، خوا سزاو تۆلەشى هەمەو، تەنیا خاوەنى لیبوردن نیه، بەلکو خاوەنى سزاو تۆلەیهکی سەختیشە، بۆ کەسانێک که خۆیان بەفەنە بەر توورپێی و تۆلە و سزای خوا، کەسانی و تۆلە و سزای خویان بەردەگەوئ، گەواتە: عاقِلٌ ئەو کەسەى چ وەک تاک، چ وەک کۆمەل، خۆیان وای بکەن شایستەى لیبوردنى خوا بن، شایستەى لوتف و مەرحەمەتى خوا بن، خۆیان بەدەنەبەر بارانى مەرحەمتى خوا، خۆیان نەدەنە بەر تۆلە و غەزەبى خوا، ئەو دەگەڕێتەو بە مەزەنگان خۆیان، خۆی پەرورەدگاریش کارزان و زانا و شارەزایە و هەر کەسە، بە پێى خۆى مامەنەى لەگەڵدا دەکات .

### مهسه له ی چه وتهم و کؤتایی : داواکردنی کافره کان که موعجزه به کی

تایه تی وه ک هی پیغه مبه رانی پیملوو بو موحه مهد ﷺ بی و، وه لامدانه وی خوی کار به جن بو نه و لسه په یان که نه و داواکردنی تیدا به، نه ک جیبه جیگردنی داواکاریه که یان :

نه میس له نایه تی چه وت و کؤتایی نه م دهرسه ماندا هاتوه : ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ

كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِۗۚ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ۝۷﴾

تویژ په وهس نه م نایه ته موباره که له سن برکه دا :

### برگی به کم ۱ - ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِۗۚ ﴾، نه وانهی

که برویان نه هی ناوه و بی پروان، ده لئین: دصوبایه (موحه مهد) له بهر و مر دگاریه وه نیشانه میگی دابه زینرابایه سمر، که مبه ستیان له نیشانه، واته: موعجزه و به لگه میه ک که به ران بهر مگانی نیقناع بکات که : موحه مهد ﷺ پیغه مبهرو رهوانه کراوی خوی به، نجا گومانی تیدا نیه، که خوا هیچ کام له پیغه مبه رانی (علیهم الصلاة والسلام) نه نار دوون، مه گه به لگه و موعجزه میگی پیدا نار دوون، بای نه وه بکات که نیس پاتی دعوای پیغه مبه رانه تی خویانی پی بکه ن، وه ک چمند جارک نه و فرمود میه مان هی ناوه، که پیغه مبه ری خاتم ﷺ فرمود میتی: ﴿ مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَإِنَّمَا كَانَ الَّذِي أُوتِيتَ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيَّ، فَارْجُوا أَن أَكُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ ﴾، ﴿رِوَاةُ الْبُخَارِيِّ بِرَقْم: (۴۹۸۱)، وَمُسْلِمٍ بِرَقْم: (۳۸۳)، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ﴾، واته: هیچ کام له پیغه مبه رانی خوا نه بوون که به لگه میگی پی نه در ی، له سهر نه وه خه لک نیمانی پی بیئن (بزانن که راست دمکات)، نه وهش که به من دراوه له و بوارد دا، وه حیبه بؤم هاتوه (واته: نه وهی که پیم دراوه وه ک به لگه له سمر پیغه مبه رانه تییم، وه حی و به یام و به رنامه ی خوی به)، بؤیه نومیدم وایه که له رؤزی دواییدا له هه موویان شوینکه وتووم زیاتر بن



چونکە هی ئەو ماوتەو، بەلام موعجیزە ی پیغمبەرائی دیکە (علیهم الصلاة والسلام) بە وەفاتی خۆیان، گۆتاییان پێهات، بۆچی؟ چونکە پیغمبەران (علیهم الصلاة والسلام) هەر کامیکیان بۆ قۆناغیک و هەل و مەرجیک، بۆ گەل و میلەتیک دیاریکرا و هاتوون، و موعجیزەمکیان هەر ئەوەندە پێویست بوو، بەلام پیغمبەری گۆتای بۆ هەموو بەشەر هاتو، بە پانایی زەمین و بە درێژایی زەمان، بۆیە موعجیزەمکشی هەموو رۆژگار و سەر زەمینی گرتۆتەو .

لێردا کە دەلێن : ﴿لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ﴾ ، و شەئى : ﴿لَوْلَا﴾ ، بەگشتی بە دوو شێوە دى :

بەکەم : پێی دەگوترى : (حرف امتناع لوجود)، وەك : (لَوْلَا زَيْدٌ لِهَكَ عَمْرُو) یانى : لەبەر ئەوەی زەید هەمە، بۆیە عەمر نایەوتن، ئەگەر زەید نەبووایە، عەمر دەفەوتا

دووهم : جۆری دوومی بەگاریهێنایى ﴿لَوْلَا﴾ بۆ هاندانە (حرف تفضیض)،

واتە : هاندان و دنەدان، کە لێردا ﴿لَوْلَا﴾ بە مانای دوومی بەگاریهاتو، دەلێن : دەبووایە (موحەممەد) نیشانەمەکی لە پەروردگاریهەو بۆ دابەزیابە، و یستووایە بلێن : ئێمە زۆر سوورین و زۆر ئارمەزوومەندین کە نیمان بێنین، بەلام پەگمان لەسەر بەلگە کەوتو، کە بێگومان لەویدا راستیان نەکردو، چونکە ئەو بەلگەیهی کە بە پیغمبەری خاتەم ﷺ دراو، زۆر روون و ئاشکرایە کە قورئانە، وەك پێشتر باسمان کردو، بەتایبەت لە سوورەتی (یونس)دا، تەفصیلتیکى باشمان لەو بارهوه داو، کە خوا ﷻ لە قورئاندا بە سێ قۆناغ تەحەددای هەموو بەشەری کردو بە کافرو ناموسلمانەهوه، بەلکو جند و نینسەوه، کە فەرموون : وئەئى قورئان بێنن، ئەگەر نەتوانانى، وئەئى دە (۱۰) سوورەت بێنن، ئەگەرنا وئەئى سوورەتیک بێنن، ئنجا ئەگەر نەتانهێناو، ناستوانن بیهێنن، ئەوه بزائن کە ئەو قورئانەئى ئێوه ناتوانن : وئەئى سوورەتیکى سێ نایەتیی لى بێنن، ئەوه فەرمايشتى خوايهو زاتیک ئەو فەرمايشتهی فەرمووه، کە زانیاریی و بەزمیی و حکیمەت و دەستەلاتیی، لە سەر ووی توانای بەشەر مومینه، بۆیە هیچ کەس ناتوانی وەك

نهو قهرمایشته بیئڼ، نهو مک، زورمکهی که هموویمتی یان ده (۱۰) سوورپتمیتی و، نهو مک که میکیشی که سوورپتمیکی سی (۲) نایه تیه

له سوورپتی (الإسراء)، نایه تی (۵۹) دا، خوا ﷺ وه لآمی نهو جوړه بههانه گرتنانهی کافرمان دمداته وه - که له زور شوینان له قورئان دا هاتوه، هر له سوورپتی (الرعد) دا، له شوینیکی نیکهش دا دیسان نه مه باس دمکاته وه:

﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ﴾ - ننجاً له سوورپتی

(الإسراء) دا، خوی پهروردگار وه لآمی نهو بههانه گرتنانه دمداته وه و دمقهرموی:

﴿ وَمَا مَعَنَا أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأَوْلُونَ وَآلَيْنَا نُمُودَ الْأَقَابَةِ مُبِرَّةً

فَطَلَمُوا بِهَا وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَعْوِيفًا ﴾ (۸۰) . { واته: هیچ شتیک پنگرمان

نمبوو که نیشانه کان بنیرین، واته: نهو نیشانانهی که کافرمان داویان دمکن،

نهو موعجزانهی که کافرمان دمانکمه بیانوو، هیچ شتیک ری لئ نه گرتین }،

نهو نه بی که نهو جوړه موعجزه و نیشانانهشمان ناردن، به لآم پیشوومکان

پتیا یی بر و بوون، (ننجا وینه یه ک نینیته وه) حوشرمان به گلی

سه موود دا، که نیشانه یه کی زور بهر جاو روونکه رموه بوو، (موعجزیه یه کی بوو

بهر جاوی خه لکی زور روشن دمکردموه، که نهو له لایه ن خواویه

و مک له تفسیری سوورپتی (الأعراف)، له بهسرهاتی صالح (علیه السلام) و

گه له کمی سه موود دا، باس مان کرد، که دوی نهومی گه له کمی داوی لئ دمکن:

به لنگه و موعجزیه میکیان بؤ بیئڼ، له و گاته دا له لای پارچه چیایه ک وه ستاوان،

نهویش دمقهرموی: چیتان دهوئ؟ دملئڼ: یا له م چیایه، له م شاخه حوشریک

بیته دمر و به چکه که شی له گه لئ دا بیئڼ نهویش داوا له خوی پهروردگار دمکاو

چیایه که دملهرزئ و مک نهومی ژانی بیئڼ، یه گسمر حوشریک که

به چکه که شی به دواویمیتی، لئی بیته دمر، حوشریکی زور گه وره، که بؤته

نیعمه تیکی زور گه ورش بؤ گلی سه موود، به سه موو نهو گلی سه مووده، که

عه شیرمیک بوون، دیدوشن شیرمکهی به شی سه مووان دمکات، به لآم نهو انیش

کانیی و سهر جاویه میکیان دمی، یه ک روژیش پیویستی به خوارنهومی ناوی

کانیی و سهر جاویه میکیان دمی، به تنیا !

كەچى: ﴿ فَظَلَمُوا بِهَا ﴾. ستمەيان لىكرد، ئەيفەرمووه: (ظَلَمُوا)،  
 ھەرچەندە ستمەيان لە حوشترمكە كرد، بەلام بۆيە فەرموويەتى: ﴿ فَظَلَمُوا بِهَا ﴾،  
 چونكە: گەلى سەموود بەھۆى حوشترمكەوھ ستمەيان كرد :

۱- ستمەيان لە خۇيان كردو .

۲- لە پىغەمبەرەكەيان كردو .

۳- لەو پەيامو بەرنامەى كە خوا ﷻ بۆى ئارد بوون، ئنجا لەبەر ئەوش كە  
 خوا ﷻ بېرىارى داوھ، ئۆممەتى موھمەد ﷺ ئەفەوتىنى، ئىستا ئەگەر  
 يەكئىك لەو موھجىزانەى كە داواى دىكەن بۆيان بىئىو، بېرواشى بىئ نەھىئىن،  
 بە بىئى ياساى خوا، دىبئ بىفەوتىن، وەك چۆن گەلى (ئمود) و گەلى (عاد) و گەلى  
 (نوح) و گەلى (فیرعون)، ئەوانە ھەموویان فەوتان، دىبئ ئەوانىش بىفەوتىن،  
 بەلام بېرىارى خوا وایە، لەبەر ئەوھى موھمەد ﷺ كۆتا بىفەمبەرى خواپەو،  
 ئۆممەتەكەشى كۆتا ئۆممەتە، نابئ بىفەوتى، بۆيە ئەو موھجىزىھى بۆ ئاردوھ  
 كە خواى پەروەردىگار حىكەمتى خواستوويەتى، ئەك ئەوھى ئەوان دىكەنە  
 بىيانوو، ئنجا وەلامى ئەو داواكارىيەيان دەداتەوھ :

بېرگەى دووھ ۱ - ﴿ إِنَّمَا أَنْتَ مُذِرٌ ﴾. بېگومان تۆ تەنیا ترسىئەرى، واتە: تۆ  
 پەيداگەرى موھجىزەو نىشانان، نى، تاكو بە كەھى خۆت بۆيان بىئى، بەئكو  
 تۆ تەنیا وریاگەرەوھو ترسىئەرىئكىو، ئەركى خۆت جىبەجئ دىكەى، بەلام  
 ئەوھى كە جۆرى موھجىزەو نىشانەكان دىارىى دىكاتو دىئانئىرى، خواپە ﷻ.

بېرگەى سىئىم ۱ - ﴿ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴾، بۆ ھەر كۆمەئىك رىئەئىمى كاریك ھەپە،  
 كە ھى ئەو خەئكەى تۆ بىرىئە لەم قورئانە، ئەگەر ئەوانە لە ھىدايەتو لە  
 رېئى راست دۆزىئەوھ بگەرپن، قورئان بەسە بۆ ئەوھى كە رېئان پېشان بىدا،  
 ئەگەر ھەر لە بىئانووگرتنىش بىن، گەلانى پېشوو كاتىك بىئانووئان گرتوھو خوا  
 بۆى جىبەجئى كرددوون، دواىى تووشى سزا بوون، يانى: پىغەمبەرانى پېشووئش  
 وەك تۆ وریاگەرەوھو ئاگادارگەرەوھ بوونو، پىغەمبەرانى پېشووئش بۆ ھەموویان  
 بەرنامەپەك ھاتوھ كە رېئى راست پېشانى خەئكەگەيان بىدات، تۆش بەھەمان

شېۋە ورياكەرموۋى بەرناممىەكت بۇ ھاتوھ رېى راست پېشانى خەلكەكە بدات، كە لە ھەمان كاتدا بەرناممەكت بەلگە و موعجىزمكەشتە، كە ھورنانه، كەواتە: نەگەر لە ھىدايەت بگەرېن و لېى بىخەفتىن مەبەستىان بى و عەودالى بن، نەوھ لەبەردەستىانە كە ھورنانه و، نەگەر لە بىانووگرتنىش بن، نەوھ بېگومان نەگەر بىانوۋى ھەندىكىشيان بېردرى، نەوانى دېكە بىانوۋىيان ھەردەمىن، بۇ وئىنە :

يەكيان دەيگوت: با نەو جىيايەمان بۇ بگەرئ بە زېر، نىنجا نەگەر گرېمان بىانوۋى نەويان بېرپايە، نەوى دېكەشيان دەيگوت: نەدى بۇچى بىانوۋى نەو بېردراوھ، بۇچى نەو شتە بۇۋى جېبەجى گراوھ، منىش فلان شتەم دەۋى... ھتە، نەوھ ھەر نەدەبېرپايەوھ و درىزى دەكىشا و دەيوو بە حىكايەتى مىش، بۇيە خوا ﷺ دەفەرمۇئ: تۇ تەنيا ورياكەرموۋى، بەلگە و موعجىزمكان بە دەست تۇ نىن، بە دەست خۋاى كارزانن، بۇ ھەر كۇمەلىكىش ھىدايەت دەرىك و رې پېشاندىرىك ھەيە، تۇش و ھورنانهكەشت، رېى پېشاندىرو ھىدايەتدەرى نەوانى، نەگەر لە ھىدايەت بگەرېن

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

## دەرسى دووھەم

### پىئاسەى ئەم دەرسە

نە دەرسەمان ھەوت (۷) ئايەتە، ئايەتەكانى: (۸ - ۱۴)، لەم ھەوت ئايەتەشدا خەوى پاك و تەك، لەسەر ناساندنى خەوى، خەستە رووى سىفەتە ناوازەكانى و گارە بى وئەكانى بەردەوام دەبى و، نەگەر لە سى (۲) ئايەتى پىشوو، دەورى پازدە (۱۵) سىفەت و كارى خەوى خەستە روو، وەك پىشتر باسەمان گەرد، لەم ھەوت ئايەتەشدا خەوا بىست (۲۰) سىفەت و گەردەھەى نىكەى بەرزو بى وئەھى خەوى، دەخاتە روو گە نى ە سەرھەتا سەرژمىريان دەگەين :

۱/ خەوا دەزانى تۆلى ھەر مېئەھەك جى ھەنگر تەھ

۲/ ئەھەى تۆلمەكان (مەندالدا نەكان) گەم و زىادى دەكەن، خەوا دەيزانى

۳/ ھەموو شتەك لە لای خەوا، بە نەندازمىھە و نەندازمىگىرى گراوھ .

۴/ خەوا زانای پەنھان و ئاشكرايە

۵/ خەوا خەوئى نەوېھەرى گەورمى و مەزنىيە

۶/ خەوا نەوېھەرى بەرزو بالايە .

۷/ بۇ خەوا يەكسانە ھەسە پەنھان و كەپ بىكەن، ياخود ئاشكراو بە دەنگى بەرز .

۸/ ھەرەھەا خەلكى خۇ پەنھانكەرى شەوو، خەلكى بە دەرەھەو ئاشكراى رۇژ، بۇ

خەوا يەكسان و، ھەموويان دەزانى و دەبىنى

۹/ ھىچ كەس نىھ، فرىشتە چاودىرەكان گەردەھەكانى نەپارىزن

- ۱۰/ مەگەر خەلك خۇيان بگۆرن لە چاكموه بۆ خراب، يان لە خرابموه بۆ چاك،  
نەگەرنا خوا واتىمىيان ناگۆرئو، دەين ئەوان لە ناخموه خۇيان بگۆرن
- ۱۱/ ھەر كاتىك خوا بەلەيمكى بۆ كۆمەلئىك نارد، بەرپەرچدەرموى نيه .
- ۱۲/ مرؤفەكان جگە لە خوا، ھىچ كەس سەرپەرشتيارو مشوورخۇريان نيه .
- ۱۳/ خوا برووسكەى ترسىنەرو ئومئد بەخش، پئشانى خەلك دەدا .
- ۱۴/ خوا ھەمورى قورسى ئاو ھەلگەر، دروست دەكاتو دەينئىرئ .
- ۱۵/ ھەورە ترىشقە خوا بە پاك دەگىرئو ستايشى دەكات .
- ۱۶/ فرىشتەكان بە لئترسانو سام لئكرىنەموه، خوا بە پاك دەگىرنو ستايشى دەكەن
- ۱۷/ خوا بلىئسەو برووسكەى سووتئىنەر دەينئىرئ .
- ۱۸/ خوا ھەر كەسىكى بوئ بەمو بلىئسەو برووسكە سووتئىنەرە، لە بەينى دەبات .
- ۱۹/ خوا زۇر توادارو بە تەگبىرە .
- ۲۰/ خوا دلوا لئكراوى ھەھەو، خاۋنى پەيامى راستو دروستو بئ گىرئو گۆلە .

﴿ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَضِيضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزَادُ وَكُلُّ شَيْءٍ  
عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿۸﴾ عَلَيْهِ الْقَيْبُ وَالشَّهَادَةُ الْكَبِيرُ الْمَتَعَالِ ﴿۹﴾ سَوَاءٌ مِنْكَ مَنْ  
أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ. وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿۱۰﴾ لَهُ مُعَقِّبَاتٌ  
مِنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ. يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا  
بِأَنْفُسِهِمْ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴿۱۱﴾ هُوَ الَّذِي  
يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴿۱۲﴾ وَيَسْخِرُ الرِّعْدَ  
بِحَمْدِهِ. وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ. وَيُرْسِلُ الصَّوَاعِقَ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ  
يُجَدِّلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْمِحَالِ ﴿۱۳﴾ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا  
يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبْسٌ كَفَيْهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَبْلُغَ فَاهُ وَمَا هُوَ بِلَاقِحِهِ. وَمَا دُعَاؤُ  
الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلٰٓلٍ ﴿۱۴﴾ ﴿

## ماناى دەقوا دەقى ئايەتەكان

﴿ خوا ھەرجى (تۆلى) ھەر مېئەنەك ھەئىدەگىرى، دەمىزانى، ھەررۇھھا ھەرجى منداللانەكان كەمى دەكەن و زىادى دەكەن (دەمىزانى) و ھەموو شتىك لە لای وى بە ئەندازمىه ﴿۸﴾ (خوا) زانای پەنھان و ئاشكرایه، گەورەى خۇ بەرزكەرەومىه ﴿۹﴾ (بۇ زانىارىى خوا) ئەومتان كە قەسەى پەنھان يان ئاشكرا دەكاتو، ئەومتان كە بە شەو خۇى دەشارئەتەو، يان بە رۇژ دىيار دەبىن، يەكسانن ﴿۱۰﴾ (ھەموو كەسئىك) سۇراخ كەرانىكى فرىشتەى لە پېشەومو لە دواوہ ھەن، بە فەرمانى خوا دەمپارىژن، بە دلئىابىى خوا حال و واقىعى ھىچ كۆمەئىك ناگۇرى، تاكو ئەوان ئەومى لە ناخ و دەروونىان دابە نەيگۇرنو، ھەر كات خوا وىستى بەلایەكى خراپ بۇ كۆمەئىك بىئىرى، ھىچ بەرپەرچەدەرەوى نىەو، جگە لە خوا ھىچ پىشتىوانئىكىان نىە ﴿۱۱﴾ (خوا) ئەو كەسمىه كە برووسكەتان پېشان دەدات، ترسینەرو ئومىد بەخشەو ھەورە گرەنەكان بىكدىنتى ﴿۱۲﴾ (خوا) ھەورە ترىشقە بە پاكىى دەگىرى و ستابىشى دەكات، ھەررۇھھا فرىشتەكان بە ترسو بىمى خواوہ (بە پاكىى دەگىرنو ستابىشى دەكەن) و خوا بلئىسەو برووسكان دەنئىرى، ھەر كەسئىكى بوئ پېيان دەپىكىو، ئەوان (بىئىرواىەكان) لەبارمىەوہ (لە بارەى خواوہ) شەرپە قەسە دەكەن، لە حالئىكدا كە ئەو بەھىزو پلان پتەموہ ﴿۱۳﴾ پارانەوہى ھەق و گىرا بوو، بەس ھى وىبەو، ئەوانەى لە جگە لەو (بەرستراوەكان) داوا دەكەن، بۇ ھىچ شتىك بە دەنگیانەوہ نایەن، مەگەر وەك كەسئىك كە ھەردووك لەپە دەستى بەرەو ئاوى راداشتوون تاكو بگاتە زارى، بەلام ئاومكە نایگاتىو، پارانەوہى كافران ھەر لە سەرنگوومىى و زاىە بوون دابە ﴿۱۴﴾ .



## شیکردنه‌وی هه‌ندیک له وشه‌کان

(وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ)، واته : تۆله‌کان، (زجم) به (تؤل) و به (مندالدان)یش له زمانی کوردیدا لیکدراوته‌وم ﴿ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ ﴾، واته : مندالدانه‌کانیان، یان تۆله‌کان که‌م ناکهن، دمگوترئ: (غَاضُ الشَّيْءِ وَغَاضُهُ غَيْرُهُ، نحو نَقَصَ وَنَقَصَهُ غَيْرُهُ، أَي: مَا تُفْسِدُهُ الْأَرْحَامُ)، (غَاضُ الشَّيْءِ)، واته : شته‌که که‌م بوو، (وِغَاضُهُ غَيْرُهُ)، واته : که‌می کرد، وهک (نَقَصَ وَنَقَصَهُ غَيْرُهُ)، (نَقَصَ)، واته : که‌م بوو، (وَنَقَصَهُ)، واته : که‌می کرد، واته : وشه‌ی (نَقَصَ)، (غَاضَ)، همردوویان ههم به (لازم) هاتوون، ههم به (مُتَعَدِّي)یش، هاتوون، لیره‌دا ﴿ وَمَا تَغِيضُ الْأَرْحَامُ ﴾، واته : مندالدانه‌کان، یاخود تۆله‌کان، که‌م ناکهن، تیکی نادمن له‌وی که‌ تییان دایه .

(بِمِقْدَارٍ) : (المِقْدَارُ: مَصْدَرٌ مِمِّيٌّ، أَي: بِتَقْدِيرٍ وَمَعْنَاهُ: التَّحْدِيدُ وَالضَّبْطُ)، (مِقْدَارٌ) که‌ جاوگیکی (مییی)یه، واته : به‌ نه‌دازه، مانایه‌که‌ی، یانی: به‌ نیارییکردن و به‌ سنووردار کرنه‌وه

(الْكَبِيرُ) : وشه‌ی (كَبِيرٌ) به‌ مانای گه‌وره‌ دئ، به‌لام لیره‌دا به‌ مه‌جاز به‌کاره‌یتراوه‌ بۆ پایه‌ ممزینی خوی به‌رز

(وَالشَّهَادَةِ) : (الشَّهَادَةُ)، (مَصْدَرٌ بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ: أَي الْأَشْيَاءِ الْمَشْهُودَةِ)، واته : شته‌ بینراومه‌کان، که‌واته : ﴿ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ﴾، یانی: زانای شته‌ به‌منهان و ناشکراو به‌ره‌سته‌کان .

(الْمُعَالِ) : (الْمُعَالِي: الْمُتْرَفَعُ)، (مُعَال) له ريشه‌دا (مُعَالِي)يه، به‌لام (ب)يايه‌گه‌ی دهرِوا، هم‌رومک خوینراویشه‌ته‌وه: (مُعَالِي) نه‌گهر له‌سمری نه‌وه‌ستی، (الْمُعَالِ)، واته: (الْمُتْرَفَعُ)، یانی: خو به‌مرزگرموه .

(مُسْتَحْفِی) : یانی: خو په‌نهانکمر، خو شیرمروه

(وَسَارِبٌ) : واته: که‌سینک که ناشکرایه، دهرِوا به ریشه‌کدا به ناشکرایی، (السَّرْبُ: الْمُسْلُكُ فِي حَفِيَّةٍ، حَفِيرٌ تَحْتَ الْأَرْضِ لَا مَنْفَذَ لَهُ، الْقَنَاةُ الْجَوْهَاءُ، يَدْخُلُ مِنْهَا الْمَاءُ الْحَائِطُ)، وشعی (سَرِبٌ)، هم به ریشه‌کی په‌نهان دمگوتری، هه به جالینک که له ژیر زهوی دا لیده‌دری و هیچ کونیکي نیه، هم بهو تیک و درزهی که ناو لیه‌وه دیته نیو باغو بیستانه‌وه، به‌لام ﴿ وَسَارِبٌ بِالنَّارِ ﴾، واته: که‌سینک که به رُوژگار به رُوژئی به ریندا دهرِوا، وک له سوورفتی (الکھف)دا، هاتوه : ﴿ فَأَخَذَ سَيْلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴾، واته: ریشه‌گه‌ی خو‌ی دیته‌وه به ناشکرا دیار بوو ماسیه‌گه به نیو دهریاگه‌دا رُو‌یی

(مُعَبَّتٌ) : کوی (مُعَبَّة)یه، (مُعَبَّة)ش، واته: کۆمه‌له فریشته‌یه‌ک که نوره لمگمل یمکیدا ده‌کن، (أي الملائكة يتماحبون عليه حافظين له)، فریشته‌کان به دوا‌ی یمکدا نوره ده‌کن، نه‌و که‌سه دهریا‌یزن، (والمُعَبَّاتُ جَمْعُ مُعَبَّةٍ، اِسْمُ فَاعِلٍ، عَقَبَهُ أَي تَبِعَهُ)، (مُعَبَّبٌ)، نه‌گهر بو تاک بی، یانی : (الْمَلَكُ الْمُتَعَبِّبُ)، فریشته‌یه‌ک که هه‌لده‌ستی به شوین گه‌وتن (تَعْقِيبٌ) و چاودیری کردن و پاراستن، دمش‌گونجی: (مُعَبَّةٌ)، کوی (مُعَبَّبٌ) بی، واته: شوینکه‌وتوو، یاری‌زمر، نتجا ﴿ مُعَبَّبَتٌ ﴾یش، کوی کۆیه‌که‌یه

(فَلَا مَرَدَّ لَهُ) : هیچ به‌برمچ دهرمو‌یه‌کی بو نیه، (رَدَّهُ عَنْ وَجْهِهِ يَرُدُّهُ رَدًّا وَرَدَّةً وَمَرْدُودًا وَ مَرْدًا)، ﴿ فَلَا مَرَدَّ لَهُ ﴾، واته: هیچ گپرانه‌ومیه‌کی بو نیه، به‌برمچ دانه‌ومیه‌کی بو نیه .

(الْبُرُقُ) : (الْبُرُقُ: وَاحِدُ الْبُرُقِ لِلْسُّحَابِ)، (بُرُقٌ) به (بُرُقٌ)، كۆ دەكرىتەوه، پرووسكهكان ئەوهى كه به چاودەبىنرئو، ئەو تيشكەى كه له هەوروه دەردەجئ، كه دوایى باس دەكەين له ئەنجامى جى پەيدا دەبئ ؟

(السَّحَابُ) : (جَمْعُ سَحَابَةٍ: وَهِيَ الْغَيْمُ وَجَمْعُهَا سُحُبٌ وَسَحَابٌ وَسَحَابٌ)، (سَحَابٌ)، به سین (س)، واتە: هەور (الغيم)، كه به (سَحَابٌ)، كۆ دەكرىتەوه و به (سُحُبٌ)، كۆ دەكرىتەوه، به (سَحَابٌ)يش كۆ دەكرىتەوه .

(الرَّعْدُ) : (الرَّعْدُ: الصَّوْتُ الَّذِي يُسْمَعُ مِنَ السُّحَابِ)، ئەو دەنگەى كه له هەور دەبىستئ

(الصَّارِعَةُ) : (جَمْعُ صَارِعَةٍ، نَارٌ تَسْقُطُ مِنَ السَّمَاءِ فِي زَعَرٍ شَدِيدٍ)، (صَاعِقَةٌ) برىتیه لەو ناگرەى كه له ئەنجامى هەوره تریشكەى تونددا، له سەر وه دێتە خوار، كه مەبەست پئى پرووسكهیه

(سَدِيدُ الْحَالِ) : واتە: زۆر بەهێز، یاخود زۆر به نەخشەو خاومن پلانى سەخت و مەحكەم، (المَحَلُّ: الكَيْدُ وَالْمَكْرُ: مَحَلٌّ بِهِ فَهُوَ مَاجِلٌ وَ مَحْوَلٌ)، (مَحَلٌّ)، به مانای پلان و فیل دئ، به مانای نەخشە دئ، هەلبەتە به مانای فیل و تەلەكە دئ، ئەگەر بۆ غەبىرى خوا بەكاربئ، بەلام بۆ خواى پەروەردگار دەبئ وشەیهك بەكاربەبئىرئ شایستەى خوا بئ، بۆیه ئەگەر بۆ خوا بەكاربئ، دەلئین:

﴿ سَدِيدُ الْحَالِ ﴾، واتە: پلانى خوا زۆر مەحكەمەو سەختە، كەس زەفەرى پئ

نابات هەلبەتەبەبئىتەوه، هەروها : ﴿ سَدِيدُ الْحَالِ ﴾، یانى: زۆر بەهێز

(المَحَالُّ: إِذَا كَانَ الْمِيمُ فِيهِ أَصْلِيَّةً، فَهُوَ فِعَالٌ بِمَعْنَى الْكَيْدِ، وَمَحَلَّةٌ وَتَمَحَّلٌ: إِذَا تَحَيَّلَ)، (مَحَالٌّ) ئەگەر (م) ميمەكەى ئەسلى بئ، ئەوه لەسەر كێشى (فِعَالٌ)، به مانای فیل و پلان دئ، دەگوترئ: (مَحَلٌّ)، فیلئى كرد پلانى ناناو، گوتراوه: (تَمَحَّلٌ)، هەر به هەمان واتا، بەلام ئەگەر (م) ميمەكەى

زیادگراو بین، نهو کاته: (فَهُوَ مُفْعَلٌ مِنَ الْحَوْلِ بِمَعْنَى الْقُوَّةِ)، نهو کاته لهسهر  
کیشی (مُفْعِل)ه، (اسم الفاعل)ه، له (الحوّل)هوه، هاتوهو به مانای هیژ دئ .

(كَبَّسَطَ كَفَيْهِ): وک کهسیکه که دوو لهپه دسته گانی بلاو کردوونهوهو درینزی  
کردوون. (بَسَطَهُ)، هم به مانای پانکردنموه، دئ، کهسیک دهستی بان بکاتموه،  
هم به مانای درینزگردنیش نیت، (مَنْ يَخْتَرِفُ الْمَاءَ بِكُضَيْنٍ مَبْسُطَاتَيْنِ، او ماداً  
یَدِيهِ)، یانی: کهسیک که بیهوی مست له نایوئ داگرئ، نابئ دهست بکاتموه، که  
به تمکید ناوا ناو نایهته نیو زاری، یاخود کهسیک که همدووک لهپه دهست  
بهره ناومکه رادهدرئ، بمبئ نهوی که دهست بگریته بهر ناومکوه بو دهمی  
بهرئ، به تمکید ناومکه لهخووه ناچیته نیو دهمی .

## مانای گشتی ئایه‌ته‌کان

خوَا ۞ لسه‌ر خوْناساندنی له میانێ خسته‌ه رووی سیفته‌کانی، له میانێ خسته‌ه رووی گارو کردموه ناوازم‌کانی دا، به‌ردموام دبی، چونکه وەک بپشتر گوتمان: ئه‌م سوورپه‌هه وەک هه‌موو سوورپه‌هه مه‌ککه‌ییه‌کان، له خولگه‌ی ئه‌و سئ ته‌ومرندا دسه‌وورپه‌هه :

(ا) باسی خوَا ۞ و ناوو سیفته‌کانی و کردموکانی و نیشانه‌کانی

(ب) باسی په‌هه‌مه‌به‌راهه‌تی، و محیی

(ج) باسی روْزیی دوایی

پانتایه‌کی زوْر له‌م سوورپه‌هه‌دا ته‌رخان گراوه بوْ باسکردنی خوَا ۞ و سیفته‌کانی و به‌دیته‌راهه‌تی خوَا، په‌روم‌دگاریتی خوَا، خاوه‌نداریتی خوَا و په‌رستراویتی خوَا، هه‌مه‌کاره‌ بوونی خوَا.

سه‌رته‌ا خوَا ده‌فه‌رموئ: ﴿ اَللّٰهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ اُنْثٰى ﴾، خوَا ده‌زانئ نه‌وه‌ی هه‌ر مێنه‌یه‌که‌ هه‌لیگرتوه، واته: له‌ تۆلی دا له‌ منداڵانیدا هه‌لیگرتوه، هه‌لیه‌ته‌ نه‌گه‌ر بوْ مروْف بئ ده‌لیئ: منداڵان، نه‌گه‌ر بوْ ناهه‌رت بئ، به‌لام نه‌گه‌ر بوْ ناژه‌ل بئ ده‌لیئ: له‌ تۆلی دا، (تۆل) نه‌ومیه‌ که‌ به‌چه‌ی تیدا‌یه. چ مروْف بئ که‌ نه‌و کاته‌ پێی ده‌گوترئ: منداڵان، به‌لام وشه‌ی (تۆل)ی، بوْ به‌کاردی، چ نازه‌ل بئ، واته: هه‌ر شتێک له‌ تۆلی هه‌ر مێنه‌یه‌که‌ دایه، چ مروْف، چ نازه‌ل، چ جند، خوَا ده‌یزانئ، ﴿ وَمَا تَنْصِبُ اِلَّا اَنْحَامٌ وَمَا تَزِدُاُ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وه‌ی که‌ تۆله‌کان که‌می ده‌که‌ن یاخود زیادی ده‌که‌ن، که‌می ده‌که‌ن، واته: که‌ له‌ خوینی نیو منداڵان، که‌م دبی، به‌ هۆی دروست بوونی کۆرپه‌وه هه‌ندیکیش گوتوو‌یانه: ﴿ وَمَا تَنْصِبُ ﴾، واته: به‌چه‌ه دروست بووه‌و دوایی له‌به‌رچووه‌و، ﴿ وَمَا تَزِدُاُ ﴾، مه‌به‌ست نه‌و به‌چه‌یه، نه‌و

کۆرپیمه که ورده ورده گه وره دهبن، ننجاً چ یهک دانه بن، چ دوو سئ چوارو زیاتریش. ﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴾، ههموو شتیک له لای خوا به ئه نندازه میه، نه نندازه می ههموو شتیکی گرتوه، ﴿ عَلِمُوا الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرِ الْمُتَعَالِ ﴾، (خوا) زانای په نهان و ناشکرایه، گه ورمیه و خو به رزگه رهمیه

ننجاً خوا عزوجل باسی په نهان بینیی و په نهان زانیی خوئی دمکات، ده فهرموئ: ﴿ سَوَاءٌ مِّنْكُمْ مَّنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ ﴾، بؤ خوا ﷺ یه کسانه، نه و متان که قسه می کپو په نهان دمکات، ﴿ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ ﴾، هه روهها ئه و که سمی قسه که به دنگی ناشکرا دمکات، هه ردووکیان و مک یهک خوا قسه گانیان دهنانی و ده بیستی، ﴿ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِاللَّيْلِ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴾، هه روهها نه وانه متان که به شه وگار خو په نهان دمکه و خو حه شار دهن، یا خود به رۆزگار به رپیه دا دهرۆن به ناشکرا، واته: ناشکرا و په نهان له لای خوا و مک یهکن، دهنگی بمرزو نزم بؤ خوا، و مک یهکن، هه موویان دهنانی و ده بیستی و ده بین، ﴿ لَهُ، مَعْجَبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ ﴾، واته: هه ر کام له نیوه نه می مرۆفه گان! هه روهها جن دیش، چهند سؤراخه کریکی هه ن له پی شیه ووه له دوایه وه، نه و فریشتانه می که سؤراخی مرۆفه گان دمکه ن، جا چ بؤ پاراستنی کرده ووه گانیان، چ بؤ پاراستنی خوئیان له و به لاه و مه ترسیانه می که خوا ﷺ نایه وئ تووشیان ببئ، نه و فریشتانه دهیانباریزن، که ده فهرموئ: ﴿ يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ﴾، دهیانباریزن، نه و فریشته سؤراخه کرانه، نه و فریشته پاریزه رانه نه و مرۆفه ده میانباریزن، له به لای خوا، یا خود به هؤی فه رمانی خواهه .

ننجاً خوا ﷺ باسی یاسایه کی گه وره و گرنگی خوئی دمکات له ژبانی مرۆفدا، ده فهرموئ: ﴿ إِنَّكَ اللَّهُ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتَّىٰ يُغَيِّرُوا مَا بِأَنْفُسِهِمْ ﴾، بیگومان خوا حال و بال و واقعی هیج کۆمه لئیک ناگۆرئ، تا کو ئه وان دهر وون و ناخی خوئیان نه گۆرن، له چاکه وه بؤ خرابه، چ له خرابه وه بؤ چاکه، ﴿ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ بِقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ

﴿ هَمَّر كَاتِيكَ خَوَا بِيهَوَى خَرَابِيهَك تَووشى كۆمه‌ئيك بكات، به‌رپه‌رچدانه‌موى بۆ نيه، گپرانه‌موى بۆ نيه، هه‌رجى خوا بيه‌وى، ده‌بى ﴿ وَمَا لَهْرَمَنٌ دُونِيْ مِنْ وَّالٍ ﴾، نه‌وان جگه له خوا سه‌رپه‌رشتيارو مشوورخۆرو دۆستو هاوكارىكى ديكه‌يان نيه .

ئنجاي خواى گاربه‌جئ هه‌منيك له كرده‌مگاني بيكه‌ى خۆى باس ده‌كات ده‌فه‌رموى: ﴿ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا ﴾، خوا نه‌و كه‌سه‌يه كه برووسكه‌تان پيشان دهدا، هه‌م بۆ ترساندن، هه‌م بۆ ئوميدده‌وار كردن، واته: نه‌و برووسكه‌يه هه‌م مايه‌ى ترسو و بيمتانه، كه تيشكىكى زۆر به‌هيزه، هه‌م مايه‌ى ئوميدده‌وار كردنيشتانه كه به زۆرى وايه: هه‌ر هه‌ورئيك چه‌خماخه‌ى داو، هه‌وره تريشقه‌و برووسكه‌ى له‌گه‌لدا بوو، يياره موتوربه بووه‌و بارانى پيويه، ﴿ وَيُنشِئُ السَّحَابَ الثِّقَالَ ﴾، هه‌روه‌ها (خوا) هه‌وره قورسه‌كان دينيته‌ى دى، دروست ده‌كات، هه‌له‌به‌ته له نه‌نجامى نه‌وه‌دا كه ساردو گه‌رمى هه‌ورمگان ئيكده‌ما موتوربه ده‌جنو، كه هه‌ور موتوربه بوو، ئنجاي بارانى پيويه

﴿ وَيَسِيحُ الرِّعْدُ بِحَمْدِهِ ﴾، هه‌وره تريشقه‌، هه‌وره گه‌رمه‌ش خوا به پاك ده‌گه‌رى، به ستايش كردنيه‌وه، ﴿ وَالْمَلَائِكَةُ ﴾، هه‌روه‌ها فريشته‌كانيش خوا به پاك ده‌گه‌رنو، ستايشى ده‌كهن، ﴿ مِنْ خِيفَتِهِ ﴾، له نه‌نجامى لى ترسانى دا، له نه‌نجامى نه‌وه‌دا كه سامو هه‌ميه‌بتيان به‌رانبه‌ر به خوا هه‌يه، بيميان هه‌يه له سزاي خوا، بۆيه ستايشى ده‌كهنو، به پاكي ده‌گه‌رن، ﴿ وَرُسُلُ الصَّوَعِقِ ﴾، هه‌روه‌ها خوا برووسكه‌گان ده‌فيريئ .

﴿ الصَّوَعِقِ ﴾، كۆى (صاعقة)يه، (صاعقة): ناگه‌رىكه له ئاسمان نيته خوار كه بره‌يته له برووسكه، ﴿ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ ﴾، خوا هه‌ر كه‌سيكى بيه‌وى، به‌و برووسكانه ده‌بينيكي، ﴿ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي آلِهِ ﴾، نه‌وان له باره‌ى خواوه، مشتو مرو

شهره قسه دهگمن، ﴿ وَهُوَ شَرِيدٌ الْحَالِ ﴾، له حالیکدا که خوا نمخشه و بلانی زور بههیزه، یاخود خاوضی هیرو توانایهگی بی سنوره.

له کوتایی دا خوا دمفرموی: ﴿ لَهُ دَعْوَةٌ لُحِّي ﴾، پارانهوی ههق همر هی نهوه، واته: پارانهویهک که ههق جیی خوی بگریو گریبی، تمنیا نهو پارانهویه که ناراستهی خوا دهگری، ﴿ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ ﴾، بهلام نهوانهی که له جگه لهو دهپارینهوه، له بتو صهنه ممکن، له په رستراوه ساختهگان، دهپارینهوه، ﴿ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ ﴾، نهو په رستراوانه هیج وهلامیکیان نادنهوه، هیج شتیکیان بیو جیبه جی ناگمن، هیج به دنگیانهوه نایمن، ﴿ إِلَّا كَبْسِطٍ كَفَّيْهِ إِلَى الْمَاءِ ﴾، (نهو کهسهی که له جگه له خوا دهپارینهوه)، همر وهک کهسئیک ویه که ههر دوو لهپه دستی پان راختستون، یاخود دریژکردوون بهرهو ناویک ﴿ لِيَلْبَغَ فَاهُ ﴾، بیو نهوهی نهو ناوه بگاته نیو زاری، ﴿ وَمَا هُوَ بِبَلِغٍ ﴾، ناوهکمش ناچیته نیو زاری، چونکه دستیک که پان کرابی، ناوی تیدا گیر نابی، ناوی تیدا ناوستی، تاکو بهرزی بکاتهوه بیو دمی، یاخود کهسئیک که دستی بهرهو ناوهکه راداشتون، ناوهکه همر له خووه نایمهته نیو لهپه دهستانی، بیویه دمفرموی: ﴿ وَمَا هُوَ بِبَلِغٍ ﴾، ناگاته زاری، ﴿ وَمَا دَعَاُ الْكٰفِرِيْنَ اِلَّا فِيْ ضَلٰلٍ ﴾، وهک چوون کهسئیک لهپه دهستان بهرهو ناوی رادهپیری، ناوهکه نایمهته نیو زاری، یاخود کهسئیک که دست پان دهکاتهوه، ناوهکه نایمهته نیو دستی و به دستیهوه بهند نابی، به ههمان شیوهش پارانهوی بی پروایانیش، ههر وهک نهو جوژه دست بهرهو ناو راگیشانیهه، پارانهوی نهوانیش که ناراستهی بتو صهنه م و په رستراوه ساختهگانی دهگمن، جی ناگریو زیه دمی و بی ناگام دمی .



## جهند مهسه لهیه کی گرنگ

**مهسه لهی بهگم :** خوا ﷻ زانایه به هرچی تولى هەر مینمه بهک هه لیگرتوه و هەر گۆرانیک که بهسهریدا ئی، یاخود لهو توله زیادی دهکات، یاخود کمی دهکات، هه مووی دمزانئ و خوا زانای په نهان و ئاشکرایه و گهوره و خۆ بهرز کهرموه به .

خوا ﷻ دهفهرموی : ﴿ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ وَمَا تَغِيصُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزِدَّادُ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ۝۸ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ الْكَبِيرُ الْمُتَعَالِ



شپهرده ههس نهم نابهته موباره که له شهش بهرگه دا :

**بهرگی بهگم ۱ -** ﴿ اللَّهُ يَعْلَمُ مَا تَحْمِلُ كُلُّ أُنْثَىٰ ﴾. خوا نهوه دمزانئ که تولى هەر مینمه بهک هه لیگرتوه، خوا دمزانئ نهو توله، نهو بهجکه دانه، بۆ مروؤف نهو مندالدانه، چی هه لیگرتوه! زانایان دهئین: (الْحَمْلُ لِلْإِنْسَانِ وَالْحَيَوَانَ وَالْحَبْلِ لِلْإِنْسَانِ فَقَطْ)، واته: (حمل)، بۆ مروؤف و بۆ نازهل و ژینداران، بهگاردئ، بهلام وشهی (حیل)، واته: مندالدان، تمنیا بۆ مروؤف بهگاردئ، واته: نهومی که بهجکه مان هه لیگرتوه، جا چ مروؤف بی، چ نازهل و ژیندارانی ئیکه بن .

ئیره دا خوا ﷻ له بریژی نهم نایهتانه دا، دمهه وی خوی زیاتر بناسینی که کئییه؟ چۆنه؟ سیفته کانی چۆنن؟ ئنجا نهو کهسهی عهقی لههبن، نهو خوا بهرزو مهز نهی خاوضی نهو سیفته تانه، خاوضی نهو گردموانه، بهراورد بکات لهگه ل نهو بهرستراوه ساختانه دا، که هه یج نین، هه یج شتیکی خوشیانیان به دهست

نیهو خاوضی هیج توانایهک نین، هیج نازانن و هیج ناتوانن، نهگهر بهر اوردیان بکات، نهو کاته دمگاته دلئیایی تهواو که تمنیا خوا ﷺ شایستهی بهندایهتیی بیو گران و بهرسترانه

**برگهی دووم ۱ -** ﴿ وَمَا تَعْيِضُ الْأَرْحَامُ وَمَا تَزْدَادُ ﴾، هرورهها خوا دهمزانی نهومی

که بهچکه دانه گان زیادی دمکن، یاخود کهمی دمکن، پیشتر گوتمان: ﴿ تَعْيِضُ ﴾، (ای: تَنْقُصُ)، واته: کهم دمکن، دمگوتری: (غَاضُ الدَّمُ أَي: نَقْصُ)، خوینته که کهم بوو، یان دمگوتری: (هَذَا غَيْضٌ مِنْ فَيْضٍ)، نهوه کهمی که له زوریک، ههلبهته لیردها دمگونجی مهبهست نهوه بی: نهومی که مندالدان کهمی دمگات له خوین، چونکه کاتی که بهچکه دمگومینه نیو بهچکه دانهوه، خوینی حمیز بهنسبته نافرتهوه نامینن، چونکه نهو خوینته، دمچیته نیو مندالدانهوه بیو نهومی نهو منداله یان نهو بهچکه میه تییدا پیی بگات، دمشگونجی مهبهست له کهم کرین، نهوه بی، که نهومی پیشتر لهو بهچکه دانهدا لهو مندالدانهدا، پمیدا بووه، دواپی لهبار دمچن، بهنسبته زیادکرینه کهشی نهومی که نهو مندالدانه تاکو نیستا، یان نهو بهچکه دانه، هیچی تییدا نهبووه، بهلام نهوجار بهچکهی تییدا پمیدا دبی، ننجنا نهگهر مروفته، یاخود بهچکهی نازه له، دمشگونجی مهبهست له زیادکردن، زیلمبوونی ژمارهی بهچکه گان بی .

**برگهی سیم ۱ -** ﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴾، ههموو شتی که لهای خوا به

نه اندازهیه، پیشتر گوتمان: (مقدار)، چاوگیکی میمییه، واته: به نه اندازه، نه اندازه گیری، که مهبهست پیی دیاری بکردن و سنووردار کردن شتی که، ههلبهته نهوه بهر په رجدانهومی ژماریه کی زور له فهیله سووفه کانیشه، که نکوولییان کرده لهومی خوا ﷺ وردمکاری بهگان (جزئیات) بزانی، گوتوو یانه: خوا تمنیا شته گشتی بهگان دهمزانی، بهلام وردمکاری بهگان نازانی، پییانو بووه خوا لهوه بهر زتره که شتی بچووک بزانی، گوتوو یانه: خوا خاوضی نهو په ری بهرزیی و مهزنییه و، دبی هه شته گه وره و گرنگه گان بزانی، بهلام خوا ورده شتان نازانی، ههلبهته بیویش خوا به تمنکید دهمرموی: ﴿ وَكُلُّ شَيْءٍ

عِنْدَهُ بِمِقْدَارٍ ﴿۸﴾، یان له سوورقتی (البقرة) دمه رموی: ﴿۱﴾ اَنَّ اللَّهَ بِكُلِّ شَيْءٍ عَلِيمٌ ﴿۳﴾، به لکو خوی پهروردگار بامی زانیی گرانایی گهرنیک دهکات، وک خوا دمه رموی: ﴿۲﴾ وَمَا يَعْرُزُ عَنْ رَبِّكَ مِنْ مِّثْقَالِ ذَرَّةٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿۱۱﴾ پورس

کهوته: هر که سیک نکوئی له وه بکات که: خوا شتی بچووک دزمانی، ورده شتیمان دزمانی، نه وه پیی کافر دمی، بییه (أبو حامد الغزالی)، له کتییی (تفاوت الفلاسفة) دا، فهیله سووه کانی (نه وهیله سووه فانهی که وا ده لئین) به مهوی سئ شتانه وه، به کافر له فه لثم داوون و له بازنهی نیسلام دمی کردوون :

**به کهم:** که گوتوو یانه: بوون (وجود) بی سهرفتایه، واته: له میژینهییه و سهرفتایه کی نه بووه و، هر بوو (آزلی) یه .

**دووه م:** که نکوئی بیان کردوه له وهی زیندوو بوونه وهی جهستییه هه بی، گوتوو یانه: تمنیا قیامتی رووحانییه ههیه

**سنیه م:** که نکوئی بیان کردوه له وهی خوا ﷻ ورده شتان بزانی، گوتوو یانه: خوا تمنیا شتی گه وره و درشت و گرنگ و گه وره دزمانی

(أبو حامد الغزالی)، گوتوویمتی: هر که سیک یه کیک له وه سئ بوچوونهی هه بین، نه وه بیی به کوفر له فه لثم دمرئی، هه لبه ته مه گمر نه زان بی، یاخود به لای خوییه وه تمنی لکی کرد بی، که پیی وایی لگه ل بی سهرفتاییه و هر بووی خوی پهروردگار دا تیک ناگیرئی، وک نیمه له بهرگی دووه می مه سووه می: (نیمان و عه قیدهی نیسلامی) داو، له روونکردنه وهی عه قیدهی: (الطحاوی) دا، به تفصیل بامی نه وه مان کردوه<sup>(۱)</sup> که هه نلیک له زانیانی

۱) هر وه ها له مه سووه می: (نیمان و نیلحاد) و . له کتییی: چورلمی مه سووه می، بپرکردنه وهی نیسلامی له نیوان و حیی و واقع نا { دا باسما کردوه .

ئیسلام رایهگی وایان بووه، که خوا ﷺ، چونکه هر بوویه و نبوون (عدم پیش بوونی خوا نمکوتوه، ئنجا سیفمتی بمدیهیتانیش له خوادا وک زاته کهی، نهویش و هموو سیفتمه کانی دیکهشی هر بووه (ازلئ)ن، گوتوویانه: ناگونجی خوا ﷺ سیفتمه کانی په کخراو (مُعْطَل) بووبن، ئنجا گوتوویانه: جوژی دروستکراومگان، سهرمتایمکیان نیه، واته: هر له سهرمتاوه خوا دروستکراومگانی دروست کردوون، نهک (بالذات)، هر کامیکیان قه دیم بی! به همرحال هه قو راستیی نهومیه که خوا ﷺ له سوورمتی (الحدید) نایهتی (۲) دا فهرموویهتی:

﴿ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ ﴾، خوا په کممین و دوامینه، ئیدی هیچ شتیک پیش بوونی خوا نمکوتوهو، خوا ﷺ له و کاته دا که ویستوویهتی گهردوونی خوئقاندوه، چ نهو بوونوه وهری که ئیستاکه دمیینین، که زانایان ته مهنی مزنده دمگن به سیزده (۱۲) ملیار و (۷۰۰) ملیون سال، چ که له پیش نهو گهردوونهی ئیمه دا خوی بهروردگار شتی دیکهی خوئقاند بی، که ئیمه نایزاین، بو وینه: خوا باسی عهرش دمکات، بیگومان عهرش هر دروستکراوی خویه، ههروهها خوا ﷺ باسی نهوه دمکات که عهرشه کهی له سهر ناو بووه: ﴿ وَكَانَ عَرْشُهُ عَلَى

الْمَاءِ ... ﴾ (۷) ههرد، ناویش هر دروستکراوی خویه، گرنه نهومیه خوا ﷺ له پیش دروست کراومگانیه و متی، به لام نایا له گهیهوه خوا دهستی کرده به دروستکردنی دروستکراومگان؟ نهوه هر خوا دهزانیو، ئیمه دلئیان لهوه که هیچ شتیک له دروستکراومگانی خوا، خاومنی سیفمتی له میژینهیی و نهزمیلی بوون و بی سهرمتایی نیه، نهدی بی کوئایی؟ خوا ﷺ دهرموی: ئیمانداران له بهمهشت دا به هه میشمی دمییننه وهو، کافرمان له دۆزه خدا به هه میشمی دمییننه وه، گهواته: سیفمتی ههراوی (آبدی) بو غمیری خواش ههیه، نهگهر سیفمتی هر بوویی (ازلئ) نهن، به لام سیفمتی هر ماوی (آبدی) یان دهنی! نهوش ولامه کهی نهومیه که خوا ﷺ دروستکراومگان دهیلتیه وه، نهگهر ئیمانداران، له بهمهشتا، نهگهر بیبروویانن له دۆزه خدا، نهگهر خودی بهمهشت و دۆزهخن، خوا دیانهیلتیه وهو دروستکراوی خوان، گهواته: هر خوا دوامین

(آخره): ﴿ هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ ﴾، خوا بکه مینه و دوامینه، چونکه دروستکراومگان که ده مینته وه، به هیشتنه موی خوا، ده مینته وه<sup>(۱)</sup>.

**برگمی چوارم ۱-** ﴿ عَلِيمُ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ﴾، (خوا) زانای پنهان و ناشکرایه، وشعی (شَهَادَة)، لیرهدا وک پیشتیش گوتمان: چاوگه به مانای (مَفْعُول)، (الشَّهَادَة)، یانی: (الْمَشْهُودُ)، (أَي الْأَشْيَاءِ الْمَشْهُودَةِ وَهِيَ الظَّاهِرَةُ الْمَحْسُوسَةُ)، ئەو شتانهی که ده مینرین، یان: بهرهستن، ئەوانه ی که نا بهرهستن، خوا ده مینزانی و پنهانن، ئەوانهش که بهرهستن و ههست پیکراون، خوا ئەوانیش هه موویان ده زانی

**برگمی پینجم ۱-** ﴿ الْكَبِيرُ ﴾، یانی: گهوره، وشعی (گهوره) له تیگمیشتنی ئیمهدا، بۆ قه باره ی ئەو شتانه ی که بهرهستن، به کاردی، به لام لیرهدا خوا ﴿ هُوَ ﴾ ئەو وشه میه ی به کاره ی ناوه به واتایه ک که بۆ خوا شایسته میه

دهشگونجی بلینن: وشعی: ﴿ الْكَبِيرُ ﴾، به (مجاز) به کاره ی تراوه بۆ مه زنیی معنه موی، هه ر چۆن بئ، وشعی: ﴿ الْكَبِيرُ ﴾، کاتیک که بۆ خوا به کاردی، هه ر وک وشعی (عَلِيٍّ)، واته: به رز، که بۆ خوا به کاردی، هه ر وها وشعی (عَظِيمٍ) مه زن، که بۆ خوا به کاردی، وشعی (حَلِيمٍ) و وشعی (رَحِيمٍ)، هه موو ئەو وشانه که بۆ خوا به کاردین، واتایه کیان هه میه که بۆ خوا شایسته میه، به هه یچ شیوه مکه نابئ زه ممان فیلمان لی بکات، واتایه ک بۆ ئەو ناوو سیفه تانه ی خوا به کاره ی نین، که بۆ خۆمانی به کاره ی نین، بۆیه زانایان له وباره وه گوتوو یانه: (وَكُلُّ مَا جَرَى بِبَالِكَ فَاللَّهُ بِخِلَافِ ذَلِكَ)، هه رچی به زه مینی تۆدا دئ، خوا پیچه وانه ی ئەوه میه، خوا وک ئەوه نیه .

(۱) وک پیشتیر گوتمان له هه ر کام له ۱ کتیبی چوارمی مه سووعه ی: (بیرگردنه موی نیسلامی له نیوان و محیی و اهیمدا)، (پایه کانی بیرگردنه موی نیسلامی) و، مه سووعه ی: (درموشاوی نیمان و پووجه لئ نیلحاد...دا، به درزیسی له وباره وه دواوین.

**برگەمی شەشم ۱ - ﴿ اَلْمَعَالِ ﴾** ، واتە: خۆ بەرزگەرەوم، خوا ھەم بەرزەو ھە

خۆ بەرزگەرەومیە، خۆی بە بەرز دەگرئ، گە ئێرەدا مەبەست لە بەرزئی، یان  
واتایەگە گە بۆ خوا شایستەبە، یاخود دەشگونجی بگوترئ: مەبەست زالیی و بالآ  
دەستیپەگی تەواو، بە شیومیەگ گە ھیچ دروستکراویک ناتوانئ بەسەر خوادا  
زال بیئ و توانای بەسەریدا بشکئ

**مەسەلمەئی دووم :** زانینی قەسەی پەنھان و ئاشکراو، دیتی بابای خۆ حەشاردەر

بە ئیھوئی، بە دەرموہ لە رۆژی دا، بۆ خوا، پەکسانو، فریلتەکان بە فەرمانی  
خوا مرؤف دەبارئزن، ھەم وەک خودی خۆی دەبیاریزن، لە بەلاو لە  
نارەحەتیپەکان و دەبیاریزن، ھەم کردەوہکانی دەبارئزن و تۆمار دەکەن :

خَوَا دَمَفەر موی: ﴿ سَوَاءٌ مِّنْکُمْ مَّنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ وَمَنْ هُوَ  
مُسْتَخْفٍ بِأَلْسِنٍ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴿۱۱﴾ لَهُ، مَعْقِلَتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ، يَحْفَظُونَهُ  
مِنْ أَمْرِ اللَّهِ ﴿۱۱﴾ ﴿

شیکردنەوہی نەم نایەتە موبارەگە لە چوار برگەدا:

**برگەمی یەگەم ۱ - ﴿ سَوَاءٌ مِّنْکُمْ مَّنْ أَسَرَ الْقَوْلَ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ ﴾** ، واتە: بۆ خوا

یەکسانە ئەوہی گە لە ئیوہ قەسە پەنھان و کپ دەکات، بە دەنگی کپ قەسە  
دەکات، ﴿ وَمَنْ جَهَرَ بِهِ ﴾ ، یاخود بە دەنگی بەرزو، دەنگ ھەلئینی، بۆ خوا  
یەکسانە، خوا ھەمووی دەبیستئ وەک یەک .

**برگەمی دووم ۱ - ﴿ وَمَنْ هُوَ مُسْتَخْفٍ بِأَلْسِنٍ وَسَارِبٌ بِالنَّهَارِ ﴾** ، ھەروہا یەکسانە

بۆ خوا ئەووتان گە شەوگار خۆی پەنھان دەکات، یان خۆی حەشار دەدا،  
شەوگار ھەر بۆخۆی تاریکە، ننجاً لە شەویشدا مرؤف خۆی حەشار بدات!

﴿ وَسَارِبٌ يَّالْتَهَارِ ﴾. ھەروەھا ئەوێ گە لە رۆژگاردا دەروا بەدەر مویە و نیارە، بۆ خوا وەك یەکن، یەگسانن، لەودا گە ھەموویان دەبینن .

دەگوترئ: (إِسْتَحْفَى أَي: أَخْفَى نَفْسَهُ)، خۆی پەنھان کرد، خۆی ھەشاردا، (سَارِب: إِسْمٌ فَاعِلٌ مِنْ سَرَبَ إِذَا ذَهَبَ فِي السَّرْبِ وَهُوَ الطَّرِيقُ)، (سَارِب)، (إِسْمٌ فَاعِلٌ) ھ لە (فعل)ی (سَرَب)ھود، ھاتو، گە دەگوترئ: (سَرَبَ: إِذَا ذَهَبَ فِي سَرَبٍ)، بە (سَرَب)دا رۆیی، (سَرَبَ)، یانی: رینگا، وەك لە سوورمقی (الکھف)دا دەفەر موی:

﴿ فَأَخَذَ سَيْلَهُ فِي الْبَحْرِ سَرَبًا ﴾، دەشگونجئ: ﴿ وَمَنْ هُوَ مُسْتَحْفٍ يَّالْتَلِ ﴾.

ئەو گەسە ی گە بە شەوگار خۆی پەنھان کردو، ﴿ وَسَارِبٌ يَّالْتَهَارِ ﴾، یاخود لە رۆژیدا دەجیتە گونیکەھود دەجیتە ھەشارگە و پەنایەگەھود، ئەو واتایەش ھەلئەگرتئ، بەلام بە بەلگە ی ئەوێ لە رستە ی پێشوو، بەراورد لە نیوان دوو کەسدا گراو: یەکیان گە بە دەنگی کب قسە دەکاتو، ئەوێ دیکەشیان بە دەنگی بەرز، ئەم دووانەش وا پێدەجئ مەبەست ئەوێ بئ: ئەو گەسە ی گە بە شەوگار خۆی ھەشار دەدا، یاخود بە رۆژئ بەدەر مویە، بۆ خوا وەك یەکن

بەرگە ی سینیەم ۱ - ﴿ لَهُ، مَعْقَبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ ﴾، بۆ ھەر کامیک لە نیو، لە مروفەگان سۆراخکەرانیك ھەن.

ئایا ئەو سۆراخکەرانە، کئین ؟ ئەوانە گە تەعقیب دەکەن و بەدوادا دەچن و شوئین دەکەن، بە تەنکید فریشتەگان، ﴿ لَهُ، مَعْقَبَاتٌ مِّنْ بَيْنِ يَدَيْهِ وَمِنْ خَلْفِهِ ﴾، لە پێش دەستیھود و لە دوایەھود، گە مەبەست ھەر جوار دەوریە، لە ھەر جوار دەوریەھود فریشتانیک ھەن گە دەبیاریژن، خۆی دەبیاریژن لە بەلاو موصیبت و نارەحەتیەگان، گە خوا نەیەوئ تووشی بین، یاخود دەبیاریژن، واتە: کردووەگانی دەبیاریژن، وشە ی (المُعَقَّبَات)، (جَمْعُ مَعْقَبَةٍ إِسْمٌ فَاعِلٌ مِنْ عَقَبَهُ أَي تَبِعَهُ)، (مُعَقَّبَات)، پێشتریش گوتمان: کۆی (مَعْقَبَةٍ)یە، (مَعْقَبَةٍ)ھش، (إِسْمٌ فَاعِلٌ)ھ، فریشتەبەك گە تەعقیب دەکاو سۆراخی مروف دەکاو شوئین مروف دەکوئو کردووەگانی دەبیاریژئ، یاخود خۆی دەبیاریژئ، دەشگونجئ: (مُعَقَّبَات)،

کۆی (مُعَقَّبَةٌ)، بِنِ (مُعَقَّبَةٌ)ش، کۆی (مُعَقَّبٌ) بِنِ، واته: (مُعَقَّبَات)، دمیته کۆی کۆ، هه‌لبه‌ته هه‌ننیکیشیان وایان لیکداوتهوه: (مُعَقَّبَات)، گوتووایانه یانی: (مُعَقَّبَات)، نه‌وانه که نۆره له‌گه‌ن یه‌گدا ده‌گه‌ن، نه‌و فریشتانه که فریشته‌کانی شه‌وی دین، ناگیان له مرؤفه‌ دمی، دوی فریشته‌کانی رۆژی دین، له نوێزی به‌یانی دا له کاتی به‌رمه‌یاند، یه‌گدی به‌دل ده‌گه‌ن، به‌لام زۆریه‌ی زانیان هه‌ر وایان لیکداوتهوه: (مُعَقَّبَات)، یانی: نه‌وانه‌ی که ته‌عقیبو سو‌راخ ده‌گه‌ن سو‌راخی مرؤفه‌ ده‌گه‌ن، چ بۆ پاراستنی، چ بۆ تۆمارکردنی کرده‌مه‌کانی و قسه‌کانی و نیه‌ته‌کانی نیو دلیشی .

**په‌رگه‌ی چوارهم ۱ -** ﴿يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾، دمیپاریژن له فه‌رمانی خواوه، واته: به‌ فه‌رمانی خوا کرده‌مه‌کانی دمیپاریژن، یاخود به‌ فه‌رمانی خوا خۆی دمیپاریژن شه‌وه واتایه‌کی

واتایه‌کی دیکه‌ی: ﴿يَحْفَظُونَهُ مِنْ أَمْرِ اللَّهِ﴾، دمیپاریژن له به‌لایه‌ک که به‌ فه‌رمانی خوا، دئ، یان له دروست گراوانیک که به‌ فه‌رمانی خوا دروست بوون، یان پاراستنه‌که له به‌لایه‌که که به‌ فه‌رمانی خوایه، یان پاراستنه‌که له دروستگراوانیکه، که به‌ فه‌رمانی خوا دروست بوون، ئنجا پاراستنه‌گه‌ش ديسان دمگونجی مه‌به‌ست پیی پاراستنی کرده‌مه‌کانی و تۆمارکردنیان بئ، ده‌شگونجی مه‌به‌ست پاراستنی خۆی خۆی بئ، تا نه‌و گاته‌ی که خوا ﷻ مؤلّه‌ت ده‌دا که نه‌و به‌لایه‌ی به‌سه‌ر بئ، نه‌و فریشتانه نه‌و مرؤفه‌ دمیپاریژن، به‌لکو هه‌ننیک له زانیان بۆ وینه: (محمد متوّلٰی الشعراوی) ره‌حه‌متی خۆای لئ بئ، له ته‌فسیره‌که‌ی خۆیدا ده‌لئ: به‌ نه‌زموون ده‌رکه‌وتوه که کاتیک مرؤفه‌ له خه‌و دایه، دوویشک و مارو نه‌و شتانه‌ی که پیوه ده‌دمن، زه‌فه‌ری بئ نابهن، منیش بایم - به‌ ره‌حه‌مت بئ<sup>(۱)</sup> - بۆی گێپراهوه - له کاتیکدا له خه‌ونا بووه و له‌سه‌ر خه‌رمان خه‌وتوه - گوتی: خه‌بهرم بۆوه که ته‌ماشام کرد: شتیک دزدوک له لاقم ده‌دا، سه‌ره‌نج دا ماریکه، هه‌ر ده‌م به‌ لاقم دا ده‌دا، به‌لام ده‌می ناگرێته‌وه، هه‌لبه‌ته

(۱) له سالی (۲۰۱۲)ز، دا کۆچی دویایی کرد



گوردەواریش لەو موه گوتووایانە: { ھەرچی خۆی داوھ بەلفاوە }، واتە: خوا ھەرچیەك دروستیکردوھ، لفاویکیشی لەسەر کردوھ، ننجاً ھەندیک لە زانیان دەتێن: لەو کاتانەدا کە مرۆڤ بیدار نیە، ئەوانە ی کە پێوھ دەدمن: مارە، دوو پشکە، ھەرچی ھەیە، زەفەری پێ نایەن، لەبەرئەوھ ی فریشتەکان دەمپاریژن، ھەتا خۆی بیدار دەبیتەوھ و دەتوانێ بەرگری لە خۆی بکات .

مەسەلە ی سێیەم : خۆی پەروردگار باسی پاسایەکی خۆی دەکات، کە برێتە

لەوھ ی ھەتا مرۆڤەکان ناخی خۆیان نەگۆرن، خوا واقعیی ژەبانیان ناگۆرێ :

خوَا دَفْعَ مَرْمُوءٍ : ﴿ اِنَّ اِلَهَآ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۗ وَاِذَا اَرَادَ اِلَهٗٓ يَّقُوْمٍ سُوْءًا فَلَا مَرَدَّ لَهٗٓ ۗ وَاَلِهٖٓ مِنْ دُوْنِهٖٓ مِنْ وَاٰلٍ ﴿ ۱۱ ﴾

شەپکردنەوھ ی نەم ناھەتە موھارەكە لە سەن بەرگەدا :

بەرگی بەگەم ۱ - ﴿ اِنَّ اِلَهَآ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ حَتّٰى يُغَيِّرُوْا مَا بِاَنْفُسِهِمْ ۗ ﴾ بیگومان

خوَا ئەوھ ی کە تووشی کۆمەلگایەك بوو، ئەو حالئەتە ی کە کۆمەلگایەك ھەبەتە، نایگۆرێ، تاكو ئەوان نەو حالئەتە ی کە لە دەروون و ناخیاندا ھەبە، نە یگۆرن، ھەئەتە لێرەدا خوَا بە گشتی فەرمووبەتە، واتە: خوَا حال و واقعیی ھێچ کۆمەلگایەك، نەگەر لە خێرو خوۆشی دابن، نایگۆرێ بۆ ناخۆشیی و بەلا و گرفتاریی، و نەگەر لە بەلا و گرفتاریی دابن، نایگۆرێ، بۆ خێرو خوۆشیی و نیعمەت، تاكو ئەوان دەست پێشخەری نەگەن و خۆیان نەگۆرن .

# كورتە بائىك لە بارەى

## خونىتى گوراڭكارىيە وه لە ژيانى مروث دا

بەيئزان ۱

لە راستىيدا واقىعى ھەر كەسنىك و حالەتى ھەر كەسنىك، چ وەك تاك، چ وەك كۆمەلگاش، پەنگدانە وەى :

۱- بىرو بۇ چوونەكانى و، ب- خوليا و ئاومتەكانى و، ج- كرادار و پەقتارەكانىمىتى

ئىنجا لىرمدا خوا ﷻ باسى ياسايەكى زۆر گەورەو گرنكى خۇى دەكات لە ژيانى بەشەردا، كە مروث نەبى چاومرئ بى حالەكەى لە خۆو بەگۆرئ، لە چاكەوہ بۇ خراب، يان لە خرابەوہ بۇ چاك و، دەبى خۇى ھىمەت بكات، وەك پەندى پىشىنان دەلى: لە تۆ ھەرەكەت و لە خوا بەرەكەت .

كە دەفەرموى: ﴿لَا يَغْتِرُ﴾، (التَّغْيِيرُ: التَّبْدِيلُ بِالْمَعَارِفِ) گۆرپن بە شتىكى

جىاواز

كە دەفەرموى: ﴿مَا يَقَوْمُ﴾، (مَا الْمَوْصُولَةُ يه، يانى: (الذِي يَقَوْمُ)، ئەو حالەتەى كە تووشى كۆمەلگايەك بوو، ئەو حالەى كە كۆمەلگايەك ھەيانە، ئىنجا وەك گوتە: چ حائىكى باش بى، چ حائىكى خراب بى، كە مەبەست پىنى واقىعى ژيان و گوزمراڭيانە، لە رووى سياسىي و ئابوورىي و كۆمەلەيەتتىي و ئەخلاقىي و لە ھەموو رووھەكانەوہ، خوا نايگۆرئ، تاكو ئەوان خۇيان نەگۆرئ، خۇيان جىيە؟ ﴿مَا بِأَنْفُسِهِمْ﴾، يانى: (الذِي بِأَنْفُسِهِمْ)، ديسان (ما) لىرمدا، (مَوْصُولَةُ) يه، ئەوہى كە لە نەفسىاندا ھىيە، كە بە گشتى سى شتە :

۱ / يان بىرو پراو بۇچوونەگانن (الأفكار)

۲ / ياخود نىەتو نيازو مەبەستو خولياو ئاوتەگانن (الخواطر والنيات)

۳ / ياخود كىردمەو ۋە پەقتارمگانن (السلوك)

كەواتە: دەبىئ تاكەگان دەستكارى ئەو سى شتانه لە خۇياندا بىكەن، بىرو بۇچوونەگانن بگۇرۇن، نىەتو نيازو مەبەستو خولياو ئاوتەگانن بگۇرۇن، كىردمەو ۋە پەقتارەگانى خۇيان بگۇرۇن، نىجا واقىقەكەيان دىگۇرۇن، لە راستىدا واقىق ۋە پەقتارەنەمى ناخى مەۋقە، كاتىك تەماشى گەلان كۆمەلگەگانى رۇزناۋا دىگە، بۇچى لە رووى بېشەسازى ۋە تەكئۇلۇزىاۋ لە رووى زىانى سىياسى ۋە ئابوورى ۋە كۆمەلەيمتى ۋە... ەتدەمە لە پېش مەسۇلمانانەۋمەن ؟

لە راستىدا لەبەرئەۋمى لە ناخياندا ەنئىك سىفەتى باشيان داناون:

أ ) بىرو بۇچوونى باشيان داناۋە، بۇ ۋىنە: نەگەر حوكمراپنەگانى مەسۇلمانان، ئەۋانەى كە خۇيان بەسەر مەسۇلماناندا قەرز كىردە، نەو دەۋلەتۇكانە، كە مەسۇلماننشىن، ئەۋانەى كە بەسەرىانەۋە حاگەن، بىرو بۇچوونىان ۋاىە كە دەبىئ ەمەكارمەن، خەلك زۇر دەستو بن دەستى وان بى، نىجا حوكمى بىنەمالەبى ۋە مىراتىبە، دىكتاتورىبە، خۇ قەرز كىرنە، ەەرچى ەمىە .

بەلام لە ئەۋروپاۋا ۋە رۇزناۋا حوكمراپنەگان، ۋا بىر ناكەنەۋە كە ئەو خەلكە بۇ خىزمەتى ئەۋان دروست كراۋە! دەلئىن: ئىمە دەبىئ خىزمەتى نەو خەلكە بىكەن، بەرپىسىارتىبى سىپاردىبەكە خەلك بە ئىمە سىپاردەۋە، لە ماۋى دىيارىبىكراۋى خۇياندا ەۋلەدەن خىزمەتى خەلك بىكەن، دۋاى بەسەرچوونى ماۋمەگان، بە لە بارى لەسەر كورسىبەكەيان دىنە خوارى، بەلام ەى لای ئىمە: يان دەبىئ كورسىبەكەيان لە بن دەربىنى، يان دەبىئ لەسەر كورسىبەكەيان لايانبەرى! ەك يەكك لە نوسەرەگان نوسىبوۋى: لە ئەمىرىكا سەرۇك كۆمارى پىشووۋ پىشووۋترىان ەمىە، بەلام لە ۋلاتانى مەسۇلماننشىن، ەىچ سەرۇككىكى پىشووۋت نىە، مەگەر بە دىگەن، يان كودەتاي بەسەردا كراۋە، يان بە دەردى خوا لەبىن چوۋە، يان لە پىرىيان مردە! نىجا لىردە ئەو بىرو بۇچوونە، ئەو قەناعتە



كىن له دەسه لاتدارمكه نيزيكتره، فَيَلَايَمَكُهِى وَ زَمُوى پەرژين كرنهكهى زياتره!!  
ئاخر برادر! ياساى چى و پاراستنى مولك و مالى گشتى چى؟! بەئى دهمبى ئەو  
هەموو بىر كرنهههه، خولياو، رەفتارانه، بگۆرژين به هى پەسندو باش!

كهواته: ليزه كه خوا دەفەرموئ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ﴾، (إِنَّ)، دياره  
نامرازى جهخت كرنهههه و داكوكيى كرنهه، يانى: بىگومان به مسۆگهريى خوا، حاالى  
واقيعى هيچ كۆمهنگايهك ناگۆرئ، تاكو ئەوان دەروونى خۇيان نەگۆرن، ئەمە  
نەگەر بەسەر خۆمانيدا جيبهجي بگهين بەسەر واقيعى هەريمى كورنستان و  
عيراق و لاتانى مسولماننشين دا: بەو شۆيوهيه دهمبى كه :

**بەكەم** : بىرو بۆچوونه چەوتەكان فرئ بدەين، تەماشاي قورئان و سوننەت  
(شەرىعت) بگهين و ئەو بىرو بۆچوون و فيكره راستانەى كه له قورئان و  
سوننەت (شەرىعت) دا هەن و، عەقلى سەليم و فيترەتى سەليم دەلالەتيان  
لەسەر دەكەن، ئەوانە له مېشك و عەقلى خۆماندا بچەسپيئين .

**دووم** : خولياو ئاواته پووجهكان فرئ بدەين و، نياز و مەبەستە باشەكان دابتيين  
**سېم** : كردههه و رەفتار و هەلۆيسته پووجهكان فرئ بدەين و، ئەوانەى كه چاك و  
راستن له خۆمانياندا بيئينه دى، ئنجا دهمبى چاوپرئى ئەوه بين كه واقيعەگەمان  
بگۆرئ .

بەئى: واقيع گۆران، بەرهمى خۆ گۆرینه<sup>(۱)</sup>، بىگومان ليرمدا كه ئايەتەكه  
دەفەرموئ: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يُغَيِّرُ مَا بِقَوْمٍ﴾، مەسەله تەنيا ئەوه نيه كه

(۱) وهك من له هەندىك له كتيبهكانى خۇمدا باسم كردهه، به تايبەتەى كتيبي، (رواينيكسى  
نيسلامييانە بۆ واقيعى ئىستامان)، به تەفصيل باسى ئەوهه كردهه، چۆن دەتوانين گۆرانكارى  
بەسەر خۇماندا بيئين. چۆن دەتوانين پاكسازى و چاكسازى له ولاتى خۇماندا بگهين. دەتوانين  
ئاوا تەصبيرى لى بگهين، پاكسازى به پاكەن دىكروئ، و، چاكسازى به چاكەن دىكروئ، و،  
راستكرنەهه به راستان دىكروئ، و، ئىصلاح به صالحان دىكروئ .  
شايانى باسه له كتيبي : (قورئان و پاكسازى و چاكسازى له هەريمى كورنستان دا) به  
نريزى لىهوبارمهه دواوين

واقىعەگە بىگۇرپىن، تەنيا بىگۇرپىن نا، بەلكو دەبىن بىگۇرپىن لە چاكەوہ بۇ چاكترو، لە خراپەوہ بۇ چاك، بەلام ئەگەر لە چاكەوہ بۇ خراپ بىگۇرپىن، ياخود لە خراپەوہ بۇ خراپتر بىگۇرپىن، ھەر دەستى لى ئەدەبىن باشترە، ئىنجا بىگومان گۇرپىنكارىش ھەم پىۋىستى بە زانىارىي و بەرچا و رۋونى دەكات، ھە پىۋىستى بە نازايەتتى و بوئىرى دەكات و، ھەم پىۋىستى بە چاكىي و پاكىي دەكات، ئەگەر نا بە بى بەرچا و رۋونى، بۇ كۆئ دەجى، خەلك بەرەم كۆئ دەگۇرپى؟ ھەرۋەھا بەمى نازايەتتى و بوئىرى گۇرپىنكارىي ناكىرى، وەك گوتراوہ: (إِذَا كُنْتَ ذَا رَبِّ فُكِّنْ ذَا عَزِيمَةٍ، فَإِنَّ فُسَادَ الرَّأْيِ أَنْ تَتَرَدَّ)، ئەگەر خاوم بۇچوونىكى راستى، خاوم ئەزىمەت و نىرادەمكى پتەوئىش بە، چونكە تۇ ئەگەر دل لە دل بەدى و پارا بى، واقىعت بۇ ناگۇرپىن، با بىرو بۇچوونى راست و چاكىشت ھەبى، پاشان دەبى لە خودى خۇشتدا ھەول بەدى: پاك و چاك بى، ئەگەرنا (فَأَقْبُدِ الشَّيْءَ لَا يُعْطِيهِ)، كەسنىك شتىكى نەبى، ناتوانى لىي بەخشى

**پىرگىمى دووم ۱** : ﴿ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ يَقَوْمٍ سُوءًا فَلَا مَرَدَّ لَهُ ﴾، ھەر كاتىك خوا

خراپەى بۇ كۆمەلنىك بوئ، بەرپەرجدانەوہى بۇ نىە، پەتكرنەنەوہى بۇ نىە

يەككىك لىرەدا بۇى ھەمە بىرسى: نايى خوا دەبەوئ خراپە تووشى خەلكى

بكات! چونكە دەفەرموئ: ﴿ وَإِذَا أَرَادَ اللَّهُ يَقَوْمٍ سُوءًا ﴾، كە خوا خراپەى بۇ

كۆمەلنىك وىست، نايى خوا خراپەى بۇ خەلك دەبەوئ ؟

دەللىن: بە تەنكىد نەخىر، بەلام نەمە باسى ياسايەكى خواپە لە زىانى

بەشەردا، بە بەلگەى رستەى پىشوو، كۆمەلگايەك خۇيان بىرو بۇچوونى ھەلە،

خوليا و ئاوات و ھەست و نەستى پوچ و بىكەلك، رەموشت و پەقتارى خراپ لە خۇياندا

جى بگەنەوہ، ديارە ئەوانە سەرمەنجامەكەمىان خراپ دەبى، واتە: خوا خراپەى بۇ

نەوانە دەوئ، كە بە بىيى ياساى خوا، بە وىستى خۇيان بەرە و خراپە دەجىن

**پىرگىمى سىيىم ۱** : ﴿ وَمَا لَهُمْ مِنْ دُونِهِ مِنْ وَالٍ ﴾، جگە لە خاوش

سەرىرەشتىارىك، يان دۇستىك، يان نىزىكىك و مشوورخۇرىكى دىكەمىان نىە،

چونكە (وَال)، لە ئەسلىدا (وَالِي) يە، يانى: (الذي يلي أمرًا حذر)، كەسنىك كە

سهرپه‌رشتیاریی کهسیک دهکات، مشووری دهخوات و ناگای لی دمبن، نهوان جگه له خوا، کهسیکی دیکه نیه مشووریان لی بخوات، ناگای لییان بی‌و، سهرپه‌رشتییان بکات، به شیویهک که بۆ نهوان باش بی .

**مسهله‌ی جوارهم :** خوا پرووسکه‌ی ترسینه‌رو نومید به‌خلس پیلسانی مرولان

دهدا، هه‌رومها هه‌وره گرانه‌کان دروست دهکات، هه‌وره ناو هه‌لگره‌کان، هه‌وره تریشفه و فریشته‌کانیش خوا به پاک ده‌گرن و ستایشی ده‌گمن‌و، خوا هه‌وره تریشفه‌ی ناگرین ده‌نیرئ و هه‌ر کهسیک، بیه‌وئ ده‌بیکی :

خوا ده‌فرموی : ﴿ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا وَيُنزِلُ السَّحَابَ الْقِثَالَ ۗ وَيَسْمِعُ الرِّعْدَ بِحَمْدِهِ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهِ وَيُرْسِلُ الصَّرَعِ ۚ فَيُصِيبُ بِهَا مَنْ يَشَاءُ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللَّهِ وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ ۗ ﴾

توێش‌هه‌وه‌ی نهم نابه‌ته مه‌باره‌که له ده‌وت به‌رگه‌دا :

**به‌رگه‌ی به‌گم ۱ -** ﴿ هُوَ الَّذِي يُرِيكُمْ الْبَرْقَ خَوْفًا وَطَمَعًا ۗ ﴾، ننج‌ا خوا

﴿﴾ مبه‌ره‌بان‌یی و زانیاری و ده‌سه‌لاتی خو‌ی، به‌روم‌دگار‌یتی خو‌ی، له جه‌ند دیمه‌نیکی دیکه‌دا ده‌خاته به‌رچاوی نیمه، ده‌فرموی: خوا نه‌و که‌سه‌یه که به‌رووسکه‌تان پێشانده‌دا: هه‌م مایه‌ی ترساندن‌تانه، هه‌م مایه‌ی نومیده‌وار کردنتانه (خَوْفًا وَطَمَعًا)، یانی: (تخويفاً واطماعاً)، ترساننه و دلخۆش کردنیسه

(الْبَرْقُ: الضوء: يَلْمَعُ فِي السَّمَاءِ عَلَى وَقَعِ انْجَارِ كَهْرِبَائِي فِي السَّحَابِ)<sup>(۱)</sup>، (بَرْقُ)، بریتییه له‌و تیشکه‌ی که له ئاسماندا بریقه ده‌دا، له نه‌نجامی ته‌قینه‌ویه‌کی کارمایی له هه‌وردا .

کە لە ئنجامی ئەوشدا هەموومان مۆتوربە دەبن، ساردو گەرمیان لێک  
دەدات و ئمو بئێسە ناگرە لێ پەیدا دەبێ

**برگەمی دووهم ۱** ﴿ وَبُنِیْ السَّحَابِ الْثِقَالَ ﴾، هەروما خوا هەورە قورسەکان

بێ دەگەیمەنت و دروست دەکات، پێشتریش گوتمان: (السَّحَابِ)، کۆی  
(سحابە)یە، یانی: هەور، (الثَّقَالَ)یش، کۆی (ثقیلە)یە، واتە: قورس، هەورە  
قورسەکان، واتە: ئەو هەورانەیی کە ناویان هەلگرتووە، ئەو ناووش لە سێ  
حالتدا بەرجەسته دەبێ: باران، بەفر، تەرزە، (المطر، الثلج، البرد) .

بۆیەش دەفەرموی: ﴿ وَبُنِیْ السَّحَابِ الْثِقَالَ ﴾، هەورە قورسەکان  
بێ دەگەیمەنت، چونکە تیشکی خۆر لە ناوی دەریاکان دەدا، هەم پەیدا دەبێ، با ئەو  
هەلمە دێنی بۆ شوێنە ساردەکان، کۆ دەبێتەووە دەبێتە هەورو مۆتوربە  
دەبێ، و، گەڵەکە دەبێ لەسەر یەک، بۆیە خۆی پەرورەدگار بە: (إنشاء)ی هێناوە،  
چونکە هەور وردە وردە و پلە پلە دروست دەبێ .

**برگەمی سێیەم ۱** ﴿ وَیَسِّحُ الرِّعْدُ بِحَمْدِهِ ﴾، هەروما هەورە تریشقه خوا بە

پاک دەگرێ، بە ستایش کردنیەوه، واتە: خوا بە پاک دەگرێ لە کەم و کوپیان،  
ستایشی دەکات، بە هەموو سیفەتە بەرزەکانی، ئنجا ئایا هەورە تریشقه چۆن  
خوا بە پاک دەگرێ، چۆن ستایشی دەکات؟ وەلام :

**بەکەم** : چونکە هەورە تریشقه بە بێی فەرمانی خوا دروست دەبێ

**دووهم** : هەورە تریشقه، چ تیشکەکەیی، چ دەنگەکەیی، نێمە بەوردیی نازانین،

جیبین و چۆن و چی دەگەیمەن! وەک لە سوورەتی (الإسراء)دا، دەفەرموی:

﴿ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا يُسِّحُّ بِحَمْدِهِ، وَلَكِنْ لَا تَفْقَهُونَ تَسْبِيحَهُمْ ﴾، هیچ شتێک نیه

کە خوا بە پاک نەگرێ، و، ستایش نەکات، بەلام نێوه لە بە پاکگرتنەکەیان و  
ستایش کردنەکەیان تێ ناگەن .



**برگەمی چوارەم ۱** ﴿ وَالْمَلٰٓئِكَةُ مِنْ خِيفَتِهٖ ﴾، فریشتەکانیش خوا بە پاک

دەگرن و ستایشی دەکەن لە ترسانی، واتە: بێم و ترسیان هەیە، سام و هەببەتیان هەیە بەرانبەر بە خوا ﷻ، ئەمەش تانە دانیکە و لە بەر راهاوئشتنیکە بۆ کافرەکان، کە فریشتەکان لەگەڵ ئەو پاکیی و چاکیەشیان نا، سام و بێم و هەببەتیان بەرانبەر بە خوا هەیە، بە پاکیی دەگرن و ستایشی دەکەن، کەچی ئێوە بە نەرکی بەندایەتیی هەئناستن، بەرانبەر بە خوا !!

**برگەمی پێنجەم ۱** ﴿ وَرُسُلُ الصَّوۜرَعِ فَيُصِيبُ بِهَا مَنۢ يَّشَآءُ ﴾، هەروەها خوا

برووسکەکان دەنێرێ: (الصَّوۜرَعِ)، کۆی (صَاعِقَة)یە، (صَاعِقَة)ش: (نَارٌ تَنْزَالُ مِنَ السَّمَاءِ)، ناگرێکە لە ناسمان دێتە خوار کە مەبەست پێی برووسکەییە، کە لە ئەنجامی موتوربە (تلقیح) بوونی هەوردا، پەیدا دەبێ، ننجای خوا هەر کەسیکی بیهوێ، ئەو برووسکەیی تووش دەکات، واتە: پێی سزا دەدات و عیضهوتیێن

(المُعْجَمُ الوَسِيطُ)، ناوا پێناسەی (الصَّوۜرَعِ)، دەکات: (الصَّاعِقَة: نَارٌ تَسْقُطُ مِنَ السَّمَاءِ، وَالْعَذَابُ الْمُهِلِكُ، وَجَسْمٌ نَارِيٌّ مُشْتَعَلٌ يَسْقُطُ مِنَ السَّمَاءِ فِي رَعْدٍ شَدِيدٍ، وَمَانِعَةٌ الصَّوۜرَعِ: عُمْدٌ مِنَ الْحَدِيدِ وَنَحْوِهِ، تُقَامُ فِي أَعْلَى الْمَنَازِلِ لِتَقْبِيهَا الصَّوۜرَعِ الْكَهْرِبَائِيَّةِ)<sup>(۱)</sup>، واتە: (صَوۜرَع) کۆی (صَاعِقَة)یە، کە ناگرێکە لە ناسمان دێتە خوار، هەروەها بە سزایمکی فەوتینەریش دەگوترێ، (صَاعِقَة) بریتییە لە ماددییەکی ناگریی داگیرساو کە لە سەر موه دێ، لە کاتیکیدا کە هەورە تریشقی توند هەیە، لەسەر بینا بەرزەمکاندا، لۆولە ناسنیک دادەنێن کە پێی دەگوترێ: (مانِعَةٌ الصَّوۜرَعِ)، بەرپەرچەرمووی برووسکەکان، بۆ ئەووی ئەو تیشکە کە دێ، ئەو ناگرو تیشکە کە دێت، لە رێی ناسنەکەوه بچیتەوه ئێو ناخی زمووی زیان نەگەمیێن .

**برگەمی شەشەم ۱** ﴿ وَهُمْ يُجَادِلُونَ فِي اللّٰهِ ﴾، ئەوان لە بارەى خواوه

مشتومر دەکەن، شەرە قسە دەکەن

(المُجَادَلَةُ: الْمُخَاصِمَةُ وَالْمُرَاجَعَةُ بِالْقَوْلِ)، (مجادلة) بریتیه له دمبهدمه و شهره قسه که مرؤف مهبستی نهوه نه بی بگاته هه ق و هه قی بؤ دمربکهوی، به لگو مهبستی نهوه بی به رانبه رمکی بی دنگ و بی قسه بکات

**برگمی حوتهم ۱** - ﴿ وَهُوَ شَدِيدُ الْحَالِ ﴾، خوا ته گبیرو نه خشه و پلانی زور سهخته، کهس زه مری بی نابات هه لیومشینیته وه، یا خود بهر به رمکانی بکات، چونکه وشه (الْحَالِ)، نه گهر له (محل) هه هاتبی، دمگونجی به مانای پلان و نه خشه بی و، دمگونجی له (حَوْنٍ) هه، هاتبی، واته: هیزو توانا، به تمکیدیش خوی پهروم دگار خاوضی نه وپمری هیزو توانایه و، خاوضی نه خشه و پلانه به هیزو بیژمکانیشه، هه ئیمته لی رهدا هه م : (الطَّيْرِي) و، هه م (الْوَأَحْدِي) و، زانایانی دیکه ش، هه نئی به سه رها ت دمگپرنه وه، دمبارمی: (عامر بن الطفیل و آرید بن ربیعة) یا خود زورداریکی دیکه، که خوا ﴿ بَرُوسِكَيْمِي ﴾ بؤ ناروده و هه وتاندووویه تی، به لام من نه و حیکایه تانهم نه هی تان، چونکه رننگه نه و به سه رها تانه دوابی بووین و، نه و نایه تهمان به سه ریان دا جیبه جی کردبی، وه ک زور له هاتنه خوارمکان زانایان وایان مامه له له گه لدا کردوون، نایه تهمکه هاتوته خوار، دوابیش به سه رها تیک روویداوه و نه و نایه تهمان به سه ر نه و رووداوه دا جیبه جی کرده

**مهسه له ی پینجه م و گوتایی** : پارانهومی هه ق و راست تابه ته به خواوه و نه وانهی که جگه له خوا ده پارینه وه، ره نج به خه سارن، واته: پارانه وه کانیان جیی خویان ناگرن :

﴿ خَوَّا مَفْهَرْمَوِي: ﴿ لَهُ دَعْوَةُ الْحَقِّ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِنْ دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ بِشَيْءٍ إِلَّا كَبْسِطٍ كَفْتِهِ إِلَى الْمَاءِ لِيَلْتَمِسُوا مَا هُوَ بِلَيْعِهِ وَمَا دَعَاءُ الْكَافِرِينَ إِلَّا فِي ضَلَالٍ ﴾

### شیکردنەوهی نەم ئایەتە موبارەکە لە چوار بەرگەدا :

**بەرگە ی چوارەم :** ﴿لَمْ دَعَوْهُ الْحَقَّ﴾، خوا خاومنی پارانەوهی هەق و راستو بەجێیە، زانا یان بە سئ واتا، نەم رستمیان لئیک داوتەوه :

**بەکەم :** مەبەست لە (حق)، شتی چەسیاو، یانی: پارانەوهیەک کە بچەسێو جێی خۆیی بگێو گیرا بئ، تەنیا نەو پارانەوهیە کە ناراستە ی خوا دمگړئ، نەوه پارانەوهی هەق و راستەو، جیگای خۆی دمگړئ، پارانەوهیەک کە بەرهو لای خوا بەرز دمگړتەوه

**دووم :** یاخود نەو بانگەوازی کە لە هەقەوه دمرجووه، تەنیا نەو بانگەوازیە کە شایستە ی خوا یە: ﴿لَمْ دَعَوْهُ الْحَقَّ﴾، کە لێردا (دَعَوْهُ)، بە مانای بانگەواز و خەتک بانگکردن دئ، نەک پارانەوه لە خوا .

**سێبەم :** ﴿لَمْ دَعَوْهُ الْحَقَّ﴾، یانی: تەنیا خوا شایستە ی نەوهیە کە ببەرستړئو، دەبئ تەنیا بەنایستی بؤ نەو بگړئ، یانی: لەسەر دروستکراومکانی خوا بپووستە، کە خوا بە پاك بگرن، بە تاک بگرن و تەنیا نەو ببەرستن

پروالمتی رستەگە هەر سئ واتایەکان هەندەمگړئ، بەلام نەوهی کە مانای یەگەمیان زیاتر زال دمکات، بەسەر مانایەکانی دیکەدا، رستە ی دواییە کە دمفەرموئ :

**بەرگە ی چوارەم :** ﴿وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمْ شَيْءٌ﴾، نەوانەش کە لە جگە لەو (خوا) دەپارێنەوه، بە هیج شتیک وەلامیان نادنەوه، هیج وەلامتیکیان نادنەوه، هیج شتیکیان بؤ جێبەجێ ناگەن

چونکە هەمیشە خوا ﷻ لە نیوان دوو شتدا، کە پێچەوانە ی یەکلین، بەراورد دمکات: نەگەر پارانەوهیەک کە بؤ لای خوا بەرز دمگړتەوه: هەق بئو،

جىيى خۇي بگرئو، گىرا بىن، پىچە وانمگەي: ئەو پارانەوانەن گە ئاراستەي غەيرى خوا دمكرئىن، لە پەرستراوہ ساختەكانى دىكە، كە بە تەنكىد ئەو پارانەوانە زاىە دەبنو، جىيى خۇيان ناگرن، بۇيە وا پىن دەجىن ھەر ماناى يەكەمىيان راست بى، واتە: تەنيا ئەو پارانەومىيە كە بۇ لاي خوا بەرز دمكرتتەوو، ئەو دوغايەي ئاراستەي خوا دمكرتت، تەنيا ئەو جىيى خۇي دمكرئو، دەجەسپىو گىرا دەبى، وەك گوتمان بەرانبەرەكەشى: ﴿ وَالَّذِينَ يَدْعُونَ مِن دُونِهِ لَا يَسْتَجِيبُونَ لَهُمُ

بَشَىٰ ۖ ۞ ، بەلام ئەوانەي كە لە جگە لەو دەپارئىنەوو (ئەو پەرستراوانە) ھىچ بە دەنگيانەوو نايەن، ھىچ جۆرە وەلامىكىيان نادەنەوو  
دوايى خوا ﷻ وئىنەيەك دىئىتتەوو دەفەر موى :

**بەرگەي سىيەم ۱** ﴿ إِلَّا كَسِطَ كَفْتَهُ إِلَىٰ الْمَاءِ لِيُلَاقَهُ فَاذُ وَمَا هُوَ بِبَالِغِهِ ۖ ۞ ،

(ئەوانەي كە لە جگە لە خوا دەپارئىنەوو، ئەوانەي كە ئىيان دەپارئىنەوو، ھىچ وەلامىيان نادەنەوو بە دەنگيانەوو نايەن)، وئىنەيان وەك ئەوو واىە كەسەي كە ھەردوو لەپە دەستى خۇي بەرەو ئاويك پان كرددون، ياخود ھەردوو دەستى درىژ كرددون بەرەو ئاويك، بۇ ئەوئى بگاتە زارى، بەلام بىگومان لەپە دەستى پان پراخراو، لەپە دەستى كە بەو شىومىە بى، پەنجەكانى كرابنەوو، ئاوى تىدا راناووستى، تا بىگەئىتتە زارى، ئەوو واتايەكى .

ياخود تەنيا بەوو كە مرؤف دەست درىژ دەكات بەرەو ئاوو دەست رادەئىرى بەرەو ئاو، ئاوەكە نايەتە نىو زارى، ئەو كەسانەش كە لە جگە لە خوا دەپارئىنەوو، وەك ئەو بابايە وان، كە دەست بەرەو ئاو درىژ دەكات، كە بىگومان ئاومكە نايەتە نىو زارى، ياخود بە دەستىكى گراوہوو، بە لەپە دەستى گراوہوو، دەپەوئ ئاو ھەلگۆزىو ھەلھەنجىو بىخاتە نىو زارى، كە بىگومان ناگاتە نىو زارى، كەواتە: ئەوانەش ھەرچەندە بىپارئىنەوو لەو پەرستراوانەي خۇيان، ئەو پارانەومىيان جىيى خۇي ناگرئى، چونكە ئەوان شايستەي پەرستران نىن، و، شايستەي ئەوو نىن كە ھىچ داواو تەكلىفكىيان ئاراستە بكرئى، چونكە ئەوانە پان ماددەي بىن زىانن، وەك ئەو خرۇگەو ئەستىرەو بتو صەنمەو دارو بەردانە، كە دەيان

بەرستىن، يان ژياندارى بىن ھۆش و گۆش، وەك مەشك و مارو مانگاۋ... ھتد، يان ژياندارىكى وەك خۇيانىن و لە ئاستى خۇياندىن، و زيان و سوودى خۇشيانىن بە دەست نىيە، تاكو زيان و سوود بەو كەسانە بگمەنن كە لىيان دەپارتنەو، بەندايەتتايان بۇ دەكەن بە ھەلە .

بىرگەمى چولرەم ، نىجا خوا عزوجل لە كۆتايى دا دەفەرموى: ﴿ وَمَا دُعَاءُ الْكَافِرِينَ

إِلَّا فِي ضَلَالٍ ۖ ۝ پارانەھوى بىيىروايانىش تەنيا لە زايە بوون دايە

(الضَّالُّونَ، التَّلْفُ وَالضِّيَاعُ أَي ضَائِعٌ ضَيَاعاً شَدِيداً)، چونكە كە دەفەرموى:

﴿إِلَّا فِي ضَلَالٍ﴾، واتە: پارانەھوى بىيىروايەكان لە زايە بوون و لەسەر

بەفەتارم چوون دايە، چونكە ئاراستەى شتانىكى دەكەن، كە شايستەى ئەو نىن، و ەلامى ئەوانىن بۇ نادىتەو، ھىچيان لە تۋانادا نىيە، وەك لە زۇر لە ئايەتەكانى قورئاندا، خىۋاى بەرومردگار ئەو راستىيەى فەرموو، بۇ نەوونە:

﴿ وَلَا يَمْلِكُونَ لِأَنفُسِهِمْ ضَرًّا وَلَا نَفْعًا وَلَا يَمْلِكُونَ مَوْتًا وَلَا حَيَاةً وَلَا نُشُورًا

﴿۲﴾ الفرقان، واتە: تەننەت بۇ خۇشيان زيانىن بە دەست نىيە، سوودىشان

بەدەست نىيە، ھەروھە مردن و ژيان و زىندوو كرنەوھيان بەدەست نىيە، واتە: ئەو پەرستراونەى كە جگە لە خوا، دەپەرسترن، ھىچ كارەن لە بووندا، ھىچ بە دەست، ھىچ لە دەست نەھاتوون

نىجا ئەمە لىرەدا ھەمووى مەبەست ئەوھىيە، كە واتە: ئىۋە نەى مەرۇفەكان!

تەنيا خوا بىەرستىن، تەنيا رووى داوا پارانەو مەكانتان بەكەنە خوا ﷻ، ھەر ئەو خاۋىنى ھەموو شتىكە، ھەر ئەو ھەموو شتى بە دەستە، ھەمەكارى دنيا و دواروۋە

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

## دهرسی سیم

### پیناسه ی نهم دهرسه

نه دهرسه مان چوار (۴) نایمت دمگرتته خوئی، نایتمه گانی: (۵ - ۸)، له و چوار نایتمه دا خوا دیسان له سهر ناسانلنی خوئی ښځه بهردموامه، له میانی باسگرندی: کرپووش بو بردنی چارو ناچار، هه موو نه وانه ی که له ناسمانه گان و زمو ی دا هه ن، هه م خوئیان هه م سیبهرمگانیان، به تایبمت به میانیان و نیواران، هه روها خوا باسی خاومنداریتی خوئی دمگات، بو ناسمانه گان و زمو ی که بی وینه یه و، بی هاوه له و، نه و راستیه له میانی پینج پرسیار و وه لامدا، ده خاته روو.

پاشان باسی دوو وینه ی ناویسی و ناگریی کراوه، بو بهرورد گردنی نیوان هه ق و ناهق، واته: هه م وینه یه کی ناویسی هیئراوتته وه و، هه م وینه یه کی ناگریی

له گوئی دا خوا باسی سه رنجامی وه لامه ره وانی خوی پهرومردگار دمگات، که نه وانه ی وه لامی خوی ښځه، پهرومردگاریان دمده وه وه، به دم بانگه وازی پهرومردگاریانه وه ده چن، سه رنجامیان سه رفرازی و به خته وهریه و، نه وانه ش که وه لامی بانگه وازی پهرومردگاریان نادمه وه وه به دم بانگه وازی خواوه ناچن، سه رنجامیان شوومه و، دوو چاری لیپرسینه وه ی خراپ و سه رنجامی دمرد ناک ده بن .

﴿ وَلِلَّهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَظُلْمًا لَهُمُ الْغُذُو وَالْأَصَالِ ﴿۱۵﴾  
 قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ لِأُنْمِيعٍ  
 نَفْعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ  
 جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَّاحِدُ  
 الْقَهَّارُ ﴿۱۶﴾ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَةٌ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا  
 وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُهٗ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ  
 فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُتُ فِي الْأَرْضِ كَذَٰلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ  
 ﴿۱۷﴾ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ لَوْ أَنَّ لَهُمْ مَا فِي  
 الْأَرْضِ جَمِيعًا مِثْلَهٗ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ سُوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَاهُمْ جَهَنَّمُ  
 وَيَسَّ لِلَّذِينَ هَادُوا ﴿۱۸﴾

## ماناي دەقارو دەقى ئايەتەكان

﴿ ھەممۇ ئەوانەي كە لە ئاسمان و زەوى دا ھەن، چارو ناچار كېرئوش بۇ خوا دەيەن، ھەروھە سېيەرەكانيشيان (كېرئوشى بۇ دەيەن) لە بەميانيان و ئىواراندا ﴿۱۵﴾ بلى: كى پەرومردگارى ئاسمانەكان و زەويە؟ بلى: خوا، بلى: ئايا جگە لەو دۇستانىكتان گرتوون، كە ھىچ سوودو زىانىكى خۇشيانيان بە دەست نىە؟ بلى: ئايا كويزو بىنەر يەكسانن؟ يان ئايا تاريككەكان و روناكىي وەك يەكن؟ يان ئايا ھاويەشانىكيان بۇ خوا داناون، كە دروستكراوى وەك ھى خويان دروستكردوون و، سەرنجام دروستكراوكانيان لى تىكەل بوون (داخۇ كاميان ھى خويەو و كاميان ھى پەرسكراوكانە ؟) بلى: خوا بەدەيەنەرى ھەممۇ شتىكەو، ھەر ئەو تاكى مل پى كەچكەرە ﴿۱۶﴾ (خوا) لە سەريۆە ئاوى ناردۆتە خوار، چەند دۆل و شيوئك ھەر كامىكيان بە ئەندازەى خۇى ئاوى تى رۇاھو، بۆتە لىزماو و، سەرنجام لىزماو كە كەفو خىشپ و خالىكى بەرز بووھوى ھەنگرت، ھەروھە لەو (كانزايەى ئاگرى دەدەنە بەر (و قالى دەكەنەو) بە مەبەستى دروستكردنى خىش، يان كەلوپەلەيش، خلتەو كەفى وەك وى ھەيە، (وەك ھى ئاومكە كە لە سەرموہ بىتە خوار) بەو شىويە خوا وىنەى ھەق و ناھەق دىنىتەو: ھەرچى كەفو خلتەيە، دوور دەخريتەو وە لادەچى، بەلام ئەوہى سوودى بۇ خەلك ھەيە، لە زميندا دەمىنىتەو، بەو جۇرە خوا وىنان دىنىتەو ﴿۱۷﴾ باشتىن پاداشت ھەيە بۇ ئەوانەى وەلامى پەرومردگاربان داوتەو، بەلام ئەوانەى وەلاميان نەداوتەو بە دەنگىوہ نەھاتوون، ئەگەر ھەرچى لە زميندايەو، وىنەى خۇيشى لەگەل بى، ھەيان بى، دەيەنە قەرمبوو بە لاگىريان (لە رۇزى دوييدا) ئەوانە لىپرسينەوہى (بۇ ئەوان) خراپيان ھەيەو، جىيى ھەوانەويان دۇزەخەو، ئەويش خراپترين (جىيى پشوددان و) جىيى تىدا راگشانە ﴿۱۸﴾



## شیکردنەوی هەندیک لە وشەکان

(طَوَعًا وَكَرْهًا): (الطَوَعُ، الإِنْقِيَادُ وَيَضَادُهُ الْكُرْهُ)، (طَوَعُ)، بریتیه له ملكه جیوونیکى

نارەزوومەندانە، بیجەوانەمکەشی، دژمکەشی بریتیه له (كُرْهَ)، (كُرْهَ)، بریتیه له پیناخۆش بوونی شتیک، دەلی: (الْكُرْهُ وَالْكُرْهُ وَاحِدٌ، وَقِيلَ: الْكُرْهُ: الْمَشَقَّةُ الَّتِي تَنَالُ الْإِنْسَانَ مِنْ خَارِجٍ، وَالْكُرْهُ: مَا يَنَالُهُ مِنْ ذَاتِهِ، وَهُوَ يِعَافُهُ

(كُرْهَ) و (كُرْهَ)، هەندیکیان گوتووینانە: یەك واتایان هەیه، واتە: پیناخۆش بوون، بەلام هەندیکیان گوتووینانە: (كُرْهَ)، بریتیه له نارەحمەتیەك كە تووشی نینسان دێ، لە دەرمووی خۆیەوه، بەلام (كُرْهَ)، بریتیه لەوه كە نینسان لە خودی خۆیدا، شتیکی پیناخۆش بێ

(بِالْعُدْوِ وَالْأَصَالِ): (الْعُدْوُ)، دوو واتای هەن:

۱/ یان كۆی (عُدْوَة) یەو، كۆی (عُدَاة)، كە بە بەرمبەیان دمجوتری .

۲/ یاخود (عُدْوُ)، یانی: دەستیك و سەرھتای شتیک، واتە: بەرمبەیان، نەك بلیین: (عُدْوُ) كۆی (عُدْوَة) یان (عُدَاة) بێ، بەلكو جاوگ (مصدر) ه .

(الأصَالِ): كۆی (أَصِيل) ه، یانی: ئیوارە، كەواتە: (أَصَالِ) یانی: ئیوارمگان،

بۆیە دەگونجی: ﴿ بِالْعُدْوِ وَالْأَصَالِ ﴾، (عُدْوُ)، كۆی (عُدْوَة)، یان (عُدَاة) بێ، واتە: بەرمبەیانەگان، بۆیە لەگەڵ ئیوارمگاندا بەراورد كراوه، لە قورئاندا وشەى (عُدْوُ)، لەگەڵ (الأصَالِ)، بەراورد دەكری، بەلام وشەى (عُدَاة)، ﴿ بِالْعُدْوِ

وَالْعَشِيِّ ﴾، (عُدْوُ)، واتە: بەرمبەیان، (العشِی)، واتە: ئیوارە، بەرمبەیان، واتە: لەوكاتەوه كە خۆر هەلێ، تاكو لای نیومڕۆ، (عشی)یش، لە دواى نیومڕۆ تاكو خۆر ئاوبوون .

( فَسَأَلَتْ ): ( سَأَلَتِ الشَّيْءُ يَسْئِلُ وَاسْتَلْتُهُ )، واته: پڑا، دمرزئی، پڑاندم، (وَأَسَلْنَا لَهُ الْعَيْنَ الْقَطْرَ)، واته: سهر جاوهی (قَطْر) مسمان، بؤ هملقولا ند بوو.

( أَوْدِيَةٌ ): ( جَمَعَ وَادِي، وَهُوَ الْمَوْضِعُ الَّذِي يَسِيلُ فِيهِ الْمَاءُ )، (وادي)، شيوو دؤل،  
ئهو شوینهی که ئاوی بییدا دهروات

( السَّيْلُ ): ( أَصْلُهُ مَصْدَرٌ وَجُعِلَ اسْمًا لِلْمَاءِ الَّذِي يَأْتِيكَ، وَلَمْ يُصْبِكْ مَطْرَةً )،  
(سَیْل) له ئهسلدا چاوه، دواپی گراوه به ناو، بؤ ئهو ئاوهی که دمگاتی،  
به بیئ نهوهی که بارانه کمهیت پیئ کهوتبی، تؤ له شوینتیکی و له شوینتیکی دیکه  
باران باریوهو، لیئزهو لافاوه کهی دمگاته لای تؤ .

( زَبَدًا رَابِيًا ): ( الرَّبْدُ: الرُّغْوَةُ )، واته: کمف، شتیئ که لهسهر رووی ئاو قهرار دمگری،  
ئنجا کهفو کوله، پووش و په لاشه، ههرچی همیه

( رَابِيًا ): واته: بهر زبووهوه، دمگوترئ: (رَبِي، يَرَبُو أَي: نَمَا وَزَادَ)، گه شهی کردو زیاد  
بوو، یاخود بهر زبوؤو، (رَبِيَّة) بؤیه پیئ دمگوترئ: له بهر نهوهی بهر زتره له  
ناستی زهوی

( حَلِيَّةٌ ): ( الْحَلِيَّةُ وَالْحَلِيُّ: الرَّيْنَةُ، وَالْحَلِيُّ مَا يُتْرَى بِهِ )، ههر یهک واتایه: (حلیة)  
له گهل (حلی) بریتین له وهی که خوئی پیئ دهر ازینرئته وه، به لام (حَلِيٌّ)  
خشله

( مَتَّعَ ): ( كَلَّ: مَا يُنْتَفَعُ بِهِ وَيُرْغَبُ فِي اِقْتِنَائِهِ )، (مَتَّعَ)، ههر شتیئکه که بههرهی  
لیومر بیگریئو، خه لئک ئارمزوو بکات، ئهو شتهی همین

( جَفَاءً ): ( الْجَفَاءُ: مَا يَقْبِضُهُ الْقَدْرُ وَالسَّيْلُ مِنَ الرَّيْدِ وَالْعُنَاءِ، وَجَفَّ الشَّيْءُ جَفَاءً  
وَجَفَوًا: ثَبًا وَيَعَدًا )، (جَفَاءً) ئهو کهفهیه کاتیئ که منجه ل دمکولئت همندیئ  
کهفو کولئ لی ئیته دمرئ، ههر وهما لافاوه که هه لئدستئ، نه وهی لهسهر رووی

ئاومگه قه رار دمگرت، که کهفو کول و پووشو په لاشه، (جَفَا الشَّيْءُ جُفَاءً وَجُفَاءً: نَبَاً وَيَبْعُدُ)، دور که و ته وه و به و لاوه چوو.

(فَيْمَكْتُ): واته: دم مینیته وه، دملن: (مَكَتَ بِالْمَكَانِ مَكْتًا وَمَكْتًا وَحَكُوْتُ: تَوَقُّفٌ وَانْتِظَارٌ) واته: له شوینه که می مایه وه، ننجنا (مَكْتًا وَمَكْتًا وَمَكُوْتُ) هه موویان دمین به چاوگ، واته: پراوستاو چاوهرتی کرد.

(الْأَمْثَالُ): (جَمْعُ الْمَثَلِ وَالْمَثَلُ جُمْلَةٌ مِنَ الْقَوْلِ مَقْتَطَعَةٌ مِنْ كَلَامٍ أَوْ مَرْسَلَةٌ بِنَاتِهِ، تُنْقَلُ مِمَّنْ وَرَدَ فِيهِ إِلَى مُشَابِهِهِ مِنْ دُونِ تَفْصِيلٍ)<sup>(۱)</sup>، به کوردی دملن: بهند، بریتیه له رسته میکی واتا به خش، که له به سه رهاتیک و مردمگیرتی، به لام بو مه به ستنیکی دیکه به کاردن: به بی گورانکاری .  
 وک دمگوترت: (پراچی خراب له ناوی لیلندا پراو دمکات)، یان (دیزه به دمرخونه ی لیکرد)، نه و قسانه که له به سه رهاتیک و مرگیراونو، بهند (مثل رسته میکی کورته و مانایه کی زور دبه خشن).

(لَأَفْتَدُوا بِهِ): واته: دمیانکرده فیدیه خویان، دمیانکرده قهرمبووی خویان، (إِفْتَدَى: قَدَّمَ الْفِدْيَةَ عَنْ نَفْسِهِ)، (إِفْتَدَى)، واته: قهرمبووی له جیاتی خویان، کردیه به لاگیرتی

(الْهَادُ): یان به مانای (فراش)ه، جینگایه که راخراوه بو نه وهی مرؤف تیدنا پشو و بدا، یاخود (مهاد و أمهدة و مهود)، همر سیکیان کوی (مهدان، واته: بیشکه و لانکه که مندان تیدنا نیراحمت دمکات .

## مانای گشتی نایه ته کان

خوَا ۞ له نایمتی په گمه دا له م چوار نایمه ته، هر له سه ر ناساندنی خوَى و، پیناسه گردنی خوَى و، زیاتر پروون گردنه وهی سیفته گانی و کارو کرده و مگانی، که ناوینهی تیدا دره وشانه وهی به دیهنه رایه تیی و، خاونداری تیی و، په رومر دگاری تیی و، ته نیا په رستراویتی و، ناوینهی تیدا ناسین و، تیدا دمرگه وتنی خوای په رومر دگان، نه گهر نا نیمه جگه له وهی شویننه وارمگانی خوا ببینین، که له شویننه وارمگانی خوادا، ناوو سیفته ته کانی خوامان بو دمردمکون، رییمکی دیکه مان نیه بو گمیشن به ناسینی خوَا ۞ له م ژبانی دنیا یه دا<sup>(۱)</sup>

خوَا له سه ر ناساندنی خوَى به رده وام دمی و دمه رموی: ﴿وَلِلّٰهِ سَجْدٌ مِّنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَظَلَّلْتُمْ بِالْغَدُوِّ وَالْاَصَالِ ۝۱۱﴾، هر که سبک که له ناسمانه گان و زهویا همیه، چارو ناچار به پیخوش بوون و به پیناخوش بوون (به ویستن و نه ویستن)، خوایان و سینه رمگانیان، به میانیان و نیواران گپنوش بو خوا دبه ن .

هه لیمه نیمه دواپی له مه سه له گرنه گانیشدا باس دمکین، که دمه رموی: ﴿طَوْعًا وَّكَرْهًا ۝۱۲﴾، زانایان چه ند واتایه گیان بو لیکداونه وه، که هه مان مه به ست له سوورقتی (ال عمران) یش دا، هر هاتوه: ﴿اَفَغَيَّرَ دِیْنَ اللّٰهِ یَبْغُوْنَ وَاَلَمْ یَاۤسَلْ مِّنْ فِی السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّكَرْهًا وَاِلٰیهِ رُجُوٰتٌ ۝۱۳﴾، هر وهی له سوورقتی (فصلت) یش دا، هاتوه: ﴿اَتِنٰی طَوْعًا اَوْ كَرْهًا قَالَتَا اٰتِنَا طٰٓئِفِیۡنَ ۝۱۱﴾، مانا گشتی به گهی نه وه دوو وشه یه نه وهیه که: له هه موو حالاندا پیویسته بو خوا ملکه ج بن، له هه موو حالاندا به و شیوهیه بکه ن، به پیخوش بوون و پیناخوش بوونه وه.

(۱) جگه له ری زگماک (فطره) و وحیی و به یامی خوَا عَزَّ و جَل

بەلام واتاي دىكەشى ھەيە، كە دوايى باسى دىكەين، گىرنگ نەومىيە لىرەدا خوا ﷻ نەومەن بۇ دىمخاتە روو، كە ھەرچى خاومەن ھۇش ھەستە، چونكە ﴿ وَ لِلّٰهِ سَجْدَ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾، (مەن) بۇ خاومەن عەقل ۋ ھۇش ۋ نىرادىيە، كە جىندەمەن ۋ مەرومەن ۋ فرىشتەمەن دىگىرتەمەن، ھەرومەن ھەر دروستكراوانىكى دىكەي خاوي بەرومەردگار دىگىرتەمەن، كە بۇ ئىمە باس نەمكراون، ئىمە نايانزانىن، بەلام خوا بۇخۇي دىمزانى جى دىكەي دروستكردو ھەم بوونەدا، گىرنگ نەومىيە ھەرچى خاومەن ھۇش ۋ ھەستە ۋ ۋىست ھەيە، ھەر كەس كە لە ناسمانەگان ۋ زەويدا ھەيە، كىر نووش بۇ خوا دىمەت، لە ھەموو خالاندو بە ھەموو شىۋىيەك، ھەرومەن سىبەرمەكانىشيان بەمىانىيان ۋ نىۋاران، دىيارە كە باسى سىبەرمەكانىيان دىمەت، كە كىر نووش بۇ خوا دىمەن: بەمىانىيان ۋ نىۋاران، لەبەرنەومىيە كە بەمىانىيان خۇر لە خۇر ھەلاتە ھەلدئى، سىبەرمەكەيان بەرەو لاي چىمپ دىكەش، دوايى نىۋارانىش كە خۇر دىكەش لاي چىمپ، نىجا سىبەرمەكەيان بە لاي راستدا دىكەش<sup>(۱)</sup>.

دوايى دىمەرمەن: ﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾، بلى: كى پەرومەردگارى ناسمانەگان ۋ زەويىيە؟ خاوي بەرزو مەزەن بە پىغەمبەر ﷺ دىمەرمەن: لەو خەلكە بىرسە ياخود لە ھاوبەش بۇ خوا دىنەرمەكان بە تايبەت ۋ لە خەلكى بە گىشتى، بىرسە، ياخود دىگونجى تەنىيا دىنەرا لىرەدا پىغەمبەرى خاتەم ﷺ نەبى، بەلكو لە پشت نەومە ھەر كەسىكى دىكەشە كە قورئان دىخوئىنى، بىرسە بلى: كى پەرومەردگارى ناسمانەگان ۋ زەويىيە؟ ﴿ قُلْ اَللّٰهُ ﴾، چاومىنى ۋ ھەلامى نەوان مەكەو، بۇخۇت بلى: خوا ﷻ خاومىنى ناسمانەگان ۋ زەويىيە، چونكە جگە لەو ۋ ھەلامە، ۋ ھەلامىكى دىكە، كە عەقل ۋ لۇژىك ۋ زگماك ھىۋولى بىكەن، نىە .

﴿ قُلْ اَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِىْ اَوْلِيَاءَ ﴾، بلى: ناييا جگە لەو (خاوا) دۇستانىكەن، مەشور خۇرانىكەن، سەپەر شىيارانىكەن بۇ خۇتان پەيدا كىردوون ۋ كىردووتانن بە دۇست ۋ نىزىك ۋ پىشتىۋان، ﴿ لَا يَمْلِكُونَ لَانْفُسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا ﴾، كە تەنەنت بۇ خاوي

(۱) نەومە بۇ كەسىك كە لە ۋلاتى غىراق ۋ دەور ۋ بەرى، بەرەو كەعبە رابومەستى

خویشان، هیچ سوودو زیانکیان به دهست نیه، ﴿ قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ ﴾، بلئ: نایا کوئرو بینهر یه کسانن؟ ﴿ أَمْ هَلْ نَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ ﴾، یان نایا تاریکیهکان و رووناکیی، وهک یهکن؟ ههلبهته مهبهست له کوئر (اعمی)، کهسیکه خوا ناناسو و خوا ناپهرستن و، هاوبهش بو خوا دادهن، یان بیئروایه بهرانبهر به خوا، مهبهست له بینهر (بصیر)یش، کهسیکه که خواناسه و هقل و دلی روشنه، بههوی خوا به یهگرتن (توحید)هه، ﴿ أَمْ هَلْ نَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ ﴾، بلئ: یان نایا تاریکیهکان لهگهل رووناکیی دا، وهک یهکن، تاریکیهکان: ههموو بیروکهکانی کوفرو نیفاق و هاوبهش بو خوا دانانن، که زورو جوړاو جوړن، رووناکیی (نور)یش، مهبهست: خوا ناسیو و خوا بهیهگرتنه، که تمنا یهکه، هه میسه نهو شتهی که راسته، یهکه، بهلام نهومی که ناراسته، زورو جوړاو جوړه، بو نموونه :

دوو کو دوو نهجمه راستهکهی جواره (۲ + ۲ = ۴)، بهلام ههر ژماریمکی دیکه بگری، که زورو جوړاو جوړن، ههلمن

﴿ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ ﴾، یان نایا هاوبهشانیکیان بو خوا گئراون، که دروستکراوی وهک هی خویان دروستکردوون؟ ﴿ فَتَشَبَّهَ الْخَلْقَ عَلَيْهِمْ ﴾، سهرفنجام دروستکراومکانیان لی تیکهل بوون: که نایا کامیان خوا دروستیکردوه، کامیان هاوبهشهکان و بتو صنمنهکان پهراومکانی دیکه دروستیان کردوون؟ نایا وایه؟ ههلبهته لیردها نهوه پرسیاریکی به توانج و تهوسهومیه، ﴿ قُلْ اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ ﴾، بلئ: ههر خوا بهدیهتهرو پهیداکهری ههموو شتیکه، ﴿ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهَّارُ ﴾، نهو (خوا) تاکی مل پی کهچکهره .

ننجا خوا ﴿ دُو وَتِنَانِ بِنِنْتِهْوه، بو بهراوردی نیوان ههق و ناههق: بهراوردی نیوان خوا به یهگرتن و، هاوبهش بو خوا پهیداگردن، بهراوردی نیوان برپا به خوا هینان و، بیئروایی بهرانبهر به خوا، دمفهرموی: ﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾، (خوا) له سهریوه ناوی ناردوته خوار، وهک دواتریش باسی دمکین: (السَّمَاءُ )، واته: لای سهروه،

هه لئه ته له زمانی عه ره ببیدا: (السَّمَاءُ) به مانای: ئاسمان و، جهووو، سه ربان و، هه وریش هاتوه، به لام له ئه صلی زماندا، به مانای لای سمروو (هوق)ه، ئنجا لای سمری، چ لیت نیریک بی، وهک سه قفی خانوو، یاخود تۆزیک بهر زتر بی، وهک هه ور، یاخود بهر زتر بی، وهک جهوووی ئاسمان، یاخود زۆر بهر زتر بی، وهک جهوت ئاسمانه مگان، هه مووی پیی دمه گوتری: (السَّمَاءُ)، یانی: سه رموه، خوا له سه رموه ناوی ناردۆته خوار، بۆیه ش وشه ی (ماءٌ) هاتوه، تاكو هه ر كام له: باران و تهرزه و بهفر، به گرتمه وه، ﴿فَسَالَتْ اَوْدِيَةً بِقَدَرِهَا﴾، چه ند دۆل و شیویك هه لئژان، ناویان پیندا هات، هه ر كامیکیان به نه ندازه ی خوی، ﴿فَاَحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا﴾، ئنجا نه و ناوه كه بوو به لیزماوو لافاو، كهفو و گول و خه شپ و خالیکی بهر زبوو مووی له سه ر پشتی خوی هه لگرت

نه وه وینمه یك، ئنجا دپته سه ر وینه ی دوهم، بهر له وه ی نه نجامگیریان لی بگات، ده فه رموی: ﴿وَمَا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلُ بَرٍّ صَوْبًا﴾، هه رموه ها له وه ی ناگری دمه نه بهرئو له سه ر ناگری قالی دمه كه نه وه، به هوی ناگری ده ی تویننه وه، كه بریتیه له كانزایه مگان، ﴿اَبْتِغَاءَ حِلْيَةٍ اَوْ مَتَاعٍ﴾، به نامانجی وه ده سه ته ی نانی خه شلیك، یاخود دروستكرنی كه لوبه لیك، ﴿زَبَدٌ مِثْلُ بَرٍّ صَوْبًا﴾، ئه وه یش دیسان خه شه و كهفو شه یكی زیاده ی هه یه، كه ره گه لی كه وتوه، به لام به كه لك نایه ت، ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ﴾، نا به و شیویه خوا وینه بو هه ق و باطیل ده هینینه وه، هه ق، اته: شه ی چه سیاو، باطیل، اته: شه ی نه چه سیاو بی نیو مه رۆك، كه مه به سه ت له هه ق لیرمه دا، خوا ناسیی و خوا به یه گگرتنه و، مه به سه ت له باطیلیش، بی پروایی و هاوبه ش بو خوا دانانه، دوایی ده فه رموی: ﴿فَاَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَاَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْاَرْضِ﴾، نه مه نه نجامگیریه كه یه، ده فه رموی: ئه وه ی كه كهفو خه شه یه، ده روا و دوور ده كه وه یته وه، خه شه و خالی كانزایه مگان و، پوووش و په لاش و كهفو گولی سه ر لیزماوه مگان، ده روا، با رای

دعمالین و فری دمدری و دور دمخریته‌وه، چونکه سوودی نیه، ﴿ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَكُفُّ فِي الْأَرْضِ ﴾، به‌لام نه‌وهی که سوود به خه‌تک دمگه‌میمنی، له زه‌ویدا ده‌می‌نیته‌وه، هم ناوه‌که که به زه‌ویدا ده‌چیته خوار، سوودی بؤ خه‌تک هه‌یه، دوایی به شیوه‌ی کانی و سه‌راوه و بیرو کاریز دیته‌وه دمر، هم نه و کانزایه که سوودی هه‌یه بؤ خه‌تک، زی‌ره، زی‌وه، مسه، ناسته، همرچی هه‌یه، که به‌کارده‌یئرئ بؤ درستکردنی خشل و که‌لو په‌لیک که خه‌تک پیوستی بیته‌می، نه‌وش ده‌می‌نیته‌وه، به‌لام خلته‌که‌ی فری دمدری، ﴿ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴾، نا به‌و شیوه‌یه خوا وینه‌گان دینیته‌وه، چونکه وینه هینانه‌وه دعبیته هؤی نه‌وهی که تؤ نه و اتاو مهبسته، که شتیکی مه‌عنه‌وییه له قالیکی به‌ره‌ست و بینراودا، بؤت به‌ره‌سته بکری، و بؤت وینا بکری، نه‌و گاته: عه‌قل و جاوو گوئی و همست و خه‌یال و نهنیشه، هم‌مویان هاوکاری به‌کلی دمکن بؤ لی تیگه‌میستی .

ثنجا خوا ﴿﴾ یاسی سه‌رنجانی نه‌وانه دمکات، که به دم به‌روم‌دگاریانه‌وه دین و وه‌لامی دم‌دنه‌وه‌و، نه‌وانه‌ش که به دم‌گیه‌وه نایمن و وه‌لامی نادنه‌وه، سه‌رنجامیان دم‌خاته روو دم‌ه‌رموی: ﴿ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمُ الْحَسَنَى ﴾، نه‌وانه‌ی که به دم بانگ‌ه‌وازی به‌روم‌دگاریانه‌وه هاتون، پاداشتی هه‌ره باشیان هه‌یه، ﴿ الْحَسَنَى ﴾، یانی: پاداشتی هه‌ره باش، که بیگومان مهبست له پاداشتی هه‌ره باش، به‌ه‌مشته‌و، په‌زامنلیی خویه‌و، نه‌ویه که له به‌ه‌شت دایه، نه‌وه نه‌گه‌ر مهبست بیی دوارؤز بی، هه‌لیته ده‌شگونجی مهبست بیی نفاش بی، واته: له دنیا‌شدا سه‌رنجانی هه‌ره چاکیان هه‌یه، که بریتی له سه‌ره‌ریزی، و پاریزران له گونا‌ه‌باری و عه‌یباری، و سه‌ره‌ریزی لای خوا و خه‌تک، که نه‌وش بیگومان سه‌رنجانی هه‌ره چاکه .

﴿ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُ ﴾، به‌لام نه‌ونه‌ی که وه‌لامیان نهداوتنه‌وه، وه‌لامی کی؟ وه‌لامی به‌روم‌دگاریان و به دم‌گیه‌وه نه‌هاتون: ﴿ لَوْ أَنَّهُمْ مَا فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ، لَافْتَدَوْا بِهِ ﴾، نه‌گه‌ر هه‌رجی له زه‌ویدا هه‌یه، هه‌یان‌بو‌ویه‌و،



ویندهی خویشی، واته: هیندهی دیکه‌شی له‌گه‌ل دا بووايه، دمیانکرده قهرموی خوین، دمیانکرده به‌لاگتیری خوین، دمیانبه‌خشی تاکو له سزای خوا دمیاز بن، که نه‌وش دیسان دمگونجی مهبست پیی دنیا بی، واته: له نییادا، له‌سره مهرگدا، نامادن هممو نه‌وی که له زمییدا همیه‌و، هیندهی دیکه‌شی له‌گه‌لدا بی، بیکه‌نه به‌لاگتیری خوین، تاکو دمیازیان بی، دشگونجی مهبست پیی دواروژ بی، له رژی دوییدا: خوزگه ده‌خوازن ههرچی همیان بی، بیکه‌نه به‌لاگتیری خوین، هه‌لبه‌ته زیاتر مهبست پیی سه‌رنجی دواروژه، چونکه دنیا به‌لای خوی کارزانه‌وه، شتیکی هینده گرنگ نیه، که هینده به‌گرنگی باسی سه‌رنجانه‌کی بکات

له کۆتایی نا خوا ده‌فرموی: ﴿ اُولَٰئِكَ هُمُ السُّوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَهُم جَهَنَّمُ وَبِئْسَ الْاِلْهَادُ ۝۱۵﴾، نا نه‌وانه، (نه‌وانه‌ی که به‌دم بانگی په‌رومردگاریانه‌وه نه‌جوون، نه‌گه‌ر ههرچی له زمییدا همیه‌و، هیندهی دیکه‌شی له‌گه‌لدا بی، دیکه‌نه به‌لاگتیره‌وی خوین له رژی دوییدا)، لیپرسینه‌وی خرابیان بۆ هه‌یه، لیپرسینه‌وی خراب: دیاره لیپرسینه‌وی خواو لیپیانه‌وی خوا بۆ بئندمکانی چاکه، له خودی خویدا، چونکه دمیته‌هوی چه‌سیاندنی دادگه‌ری، چاکه‌کاران پاداشت و مردم‌گرن، خرابه‌کاران سزا دمرین، به‌لام که ده‌فرموی: ﴿ سُّوءُ الْحِسَابِ ۝۱۶﴾، واته: بۆ نه‌وانه‌ی که خرابه‌یان گرده، لیپرسینه‌ومکه به‌نسبت وانه‌وه خرابه، چونکه له نه‌نجی نه‌و لیپرسینه‌وه‌ییدا، تووشی سزا دین، واته: به‌نسبت خوینانه‌وه خرابه، نه‌گه‌رنا له نه‌سلدا لیپرسینه‌وی خوی په‌رومردگار بۆ بئندمکانی به‌چاک و خرابانه‌وه، چاکه، چونکه مایه‌ی چه‌سپینی نادگه‌ری خوی کاربه‌جییه، ﴿ وَمَأْوَهُم جَهَنَّمُ ۝۱۷﴾، جیگا و ماوایان دۆزه‌خه، (ماوی): نه‌و شوینمه‌ی که مرؤف نیسراحتی تیدا ده‌کات، پشوی تیدا دمدات، په‌نای پی‌دما، کافران جیگا و ماوایان، شوینی په‌نا پی‌بردنیان، شوینی پشوودانیان دۆزه‌خه، ﴿ وَبِئْسَ الْاِلْهَادُ ۝۱۸﴾، دۆزه‌خیش خرابترین شوینیکه که خه‌لک تیدا پشوو بدات، نه‌وش لی‌رده‌ا خوی دادگه‌ر به‌توس و به‌توانجه‌وه و ده‌فرموی، نه‌گه‌رنا له راستییدا له نیو ناگری دۆزه‌خدا، پشوودان و نیسراحت و چه‌سانه‌وه نیه

## چەند مەسەلەیهکی گرنەگ

**مەسەلە ۱ پەگەم :** کړنووش بۆ خوا بردنی سەرجم ئەوانەى له ئاسمانەکان و

زەمىندان، خۆیان و سببەرەکانیان، بە پانیان و ئیواران، چارو ناچار، بە

پێخۆش بوون و پێناخۆش بوونەوه :

خوا ﷻ ئەو راستییە گەرە و مەزنە، لەم نایەتە موبارەگەدا دەخاتە ڕوو:

﴿ وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ طَوْعًا وَّ كَرْهًا وَّ ظَلَمْلَهُمْ بِالْغَدُوِّ وَّ الْاَصَالِ ﴿۱۵﴾ ﴾

تو پێشپلەوهی ئەم نایەتە موبارەگە لە سەن بەرگەدا :

**بەرگی یەگەم :** ﴿ وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾، هەر کەس کە لە

ئاسمانەکان و زەوی دایە، کړنووش بۆ خوا دەبات

وشەى (مَنْ) لە زمانى گورببیدا بۆ خاوضى هەست و عەقل و ئیرادە بەگاردی،

هەم بۆ تاك، هەم بۆ دووان، هەم بۆ کۆمەلەیش بەگاردی، گەواتە: ﴿ وَ لِلّٰهِ يَسْجُدُ مَنْ

فِي السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ ﴾، دەرگۆجی ناوا مانا بکری: هەموو ئەو کەسانەى کە لە

ئاسمانەکان و زەویدا هەن، کړنووش بۆ خوا دەبەن، یاخود هەر کەس کە لە

ئاسمانەکان و زەویدا هەمە، کړنووش بۆ خوا دەبات

ننجا کړنووش کە نێمە لە زمانى گورببیدا بە (سجدة) دەلێن، دەلێ:

(السجود: هُوَ الْهَوِيُّ اِلَى الْاَرْضِ بِقَصْدِ الْخُضُوعِ)، واتە: کړنووش، بریتیه لە

نزمبوونەوه بۆ زەوی، بە مەبەستى ملکه جیى نواندن، سەر خستنه سەر زەوی .

هەلبەتە گەرنووش (سجود) حالەتێکی تاییەتی هەیه وەك زاراوی شەرعیی و بڕیتیه لەوه: كه حەوت ئەندامت : نیوجاوانتو، هەردوو لەپە دەستتو، هەردوو ئەزۆتو، هەر دوو سینگى پێت، لە زموى بچەقێنى و بیانخەیه سەر زموى، ئەوه مانای گەرنووش بڕنى شەرعییه، كه وەك زاراوی شەرعیی، كه لە نوێژدا هەیه، یاخود گەرنووش بڕنى قورئان خوێندن (سجدة التلاوة)، یان گەرنووش بڕنى سوپاسگوزاریى (سجدة الشكر)، بەلام وەك هەر مانایەكى زاراویى و عورفیى، نەگەرنا مەرج نیە هەموو گەرنووش بڕنىك، بەو شیویە بێ، وەك لە تەفسیری سووڕەتى (یوسف)یش دا، بە تەفصیل باسمان كرد، لە تەفسیری نایەتى ژمارە (۱۰۰)دا، كه دەفەرموئ: ﴿ وَرَفَعَ أَبُوبِهِ عَلَى الْعَرْشِ وَخَرُّوا لَهُ سُجْدًا ۖ ﴾، لەوئى بە تەفصیل باسمان كردو، لێرەدا دووبارەى ناکەینەوه، كه (سجدة) تەنیا ئەوه نیە نینسان نیوجەوانى بختە سەر زموى، تەنیا ئەوه نیە كه نینسان بچەمیتەوه، بەلگو بە سلاو لێكردن، بە مل بۆ كه چكردن، و، رێزلیگرتن، و، بچووكی پێشاندان لە بەرانبەر شتێك و كەسێكدا، بە رههایی، بەو مانایەش دئ .

### بەرگەى دووهم ۱ - ﴿ طَوْعًا وَكَرْهًا ۖ ﴾، ئەمە سئ واتای هەمن :

(۱) دەگونجى ماناگەى ناوا بئ، (طَوْعًا)، یانى: (تَقْرَبًا وَ زُلْفَى)، بۆ خو نيزك خستنهوه له خوا، وەك بەندايتیى كردن بۆ خواو له پروى خو شه و يستيهوه، (كَرْهًا)، یانى: له كاتى ليقه و مان و سه غلتمتیى و تەنگانەداو بە ناچارى (۲) واتایمكى دیکەى : بە پێخۆش بوون و پێناخۆش بوونەوه

(۲) واتایمكى دیکەى: (طَوْعًا)، واتە: ئەوه كه نینسان له ژێر نىختیار و كۆنترۆلى دایه، ننجاً ئەوهى نینسان له ژێر نىختیار و كۆنترۆلى دایه، ئەویە كه سەر بۆ خوا بختە سەر زموى و ملگەج بئ بۆ خوا، بەلام (كَرْهًا) واتە: ئەوهى كه له ژێر كۆنترۆل و وستی مروفدا نیه، بۆ وینه: ئەوه كه نینسان دەبئ بە چاو ببینئ، و، بە گوئ ببیستئ، و، دەبئ بخهوئ و بخواو و بخواتهوه... هتد، هەموو ئەو هەلسوكه و تانەى كه مروف دمیانكات، نینسان بە دەست خوئ نین، هەر دەبئ بە چاو ببینئ، و، هەر دەبئ بە گوئ ببیستئ، و، هەر دەبئ بە زار قسه بگات، و،

ئىنسان بۇ ئەھۋى بىمىنى، ھەر دەبىي بخاۋا بخواتەھە، دەبىي بخەۋى، ئىنجا ئەگەر بىھەۋى ۋەجەي بەردەھۋا بى، دەبىي ھاسەرگىرىي بىكات، ئەھۋانە ھەمەۋىيان بىرىتىن لە پابەندىي بەھ ۋە ياساينەي خاۋە كە لە ژيانى مەۋفۇدا دىناۋن، بىنەھەۋى مەۋفۇ لە بەرانبەريان دا نازاد بى، مەۋفۇ ناتۋانى كە لەم سەر زەۋىيەي خاۋا بچىتە دەرى، مەۋفۇ ناتۋانى كە بىھەۋى بژىي ۋە بىمىنى، خاۋاردن ۋە خاۋاردنەھەۋى نەبى ۋە ... ھتە، ھەمەۋ نەۋ شتانەي كە لە ژىر كۆنتىرۋلى ۋەستە ۋە خاۋاستى مەۋفۇدا نىن، ۋەشەي (كەزھا) دەيانگىرتەھە .

**بىرگەي سېيم ۱** : ﴿ وَطَنَانُهُمْ بِالْعُدُوِّ وَالْأَصَالِ ﴾، ھەرۋەھا سېيمەرەكانىشىيان

كەرنۋوش بۇ خاۋا دەبەن، بەيانىيان ۋە ئىۋاران، (ظلال) كۆي (ظلل)، كاتىك پەۋناكىيەك لە جىسىمىك دەدا، لە شتىك دەدا، ۋەنەكەي كە دەردەچىتەھە لەۋدىۋ، ئەۋە پىي دەگۋەترى: سېيمەر، كاتى خۆر لە پۇژھەلاتەھە دىۋ لە لاي راستەھە لە شتەكان دەدات، لاي چەپىيان دەبىتە سېيمەر، كاتىك خۆر بەرەۋ ئاۋا بوون دەچىۋ، لەۋلاۋە لە لاي چەپەۋە لە شتەكان دەدات، لاي راستىيان دەبىتە سېيمەر<sup>(۱)</sup>، بۇيە لە ئايەتى (۴۸) ى سوۋرقتى (النحل) دا، دەفەرمۇي: ﴿ عَنِ الْيَمِينِ وَالشَّمَائِلِ سُجَّدًا ﴾، لە لاي راستە ۋە لاي چەپەكانىيان، بۇيەش بە نەسبەت سېيمەرەكانىيانەھە دەفەرمۇي: بەيانىيان ۋە ئىۋاران، چۈنكە: سېيمەر لەۋ دوو كاتەدا، زىاتەر دەردەگەۋى .

مەبەستى نەم ئايەتە ئەۋىيە كە نەي مەۋفۇەكان! مادام ھەرچى كە لە ئاسمانەكان ۋە زەۋىدا ھەيە، ھەر كەسىك، بەلكو ھەرچىيەك ۋەك لە شوئىنى نىكەدا ھاتە، - بۇ ۋەنە: لە سوۋرقتى (النحل) ۋە لە گەلىك جىيى نىكەدا خاۋا بەرۋەردگار باسى دەروستكراۋەكان بە گشتى دەكات، كە ھەمەۋىيان بۇ خاۋا مەلكەجن، ۋەك لە سوۋرقتى (ال عمران) دا، دەفەرمۇي: ﴿ أَفَغَيْرَ دِينِ اللَّهِ يَبْغُونَ وَلَهُ أَسْلَمَ مَنْ فِي السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ طَوْعًا وَكَرْهًا وَإِلَيْهِ يُرْجَعُونَ ﴾ ﴿ ۴۲ ﴾

(۱) ئەۋە بۇ ئىيەھە مانانى خەلكى كوردستان ۋە عىراق، بەمەرجن بەرەۋ كەبەش بوستىن، ۋەك پىشتىرىش گوتمان

واتە: ئايا جگە لە بەرنامەى خوا دەخوازن، لە حاڵىكدا كە ھەرچى لە ناسمانەكان و زەويدا ھەيە، خۆش و ناخۆش، چارو ناچارو، ويست و ناويست، بۆ خوا ملكەچەو، ھەر بۆ لای ويش دمگىڧرئىنەوہ - كەواتە: ئىوہش ھەر ملكەچى خواى بەرزو مەزن بن !

بەئى: مەبەستى نەم نايەتەو، نەو نايەتى (۸۲)ى سوورپىتى (ال عمران)و، نايەتەكانى دىكە كە لەوبارمەو ھاتوون، نەومىە كە نەى مرؤفەكانا! ئىووش لەو سىستەمى كە خوا دايناوہ لە بووندا، رىزىەر مەبن، بەلكو وەك ھەموو دروستكاروكانى دىكە، ئىوہش لەو بەشەى كە دمكەوتتە ئىر كۆنترۆل و ركىفى ويستى نازادانەى خۆتان، لەو بەشەشدا بۆ خوا ملكەچ بن، وەك چۆن لە بەشە ناچارىيەكەو لە بەشە نىجبارىيەكەدا، چار ناچار، بۆ خوا ملكەچن .

پىشتەر باسماں كەرد كە (الغنى)، دمگونجى كۆى (غنىة) بى، يان كۆى (غنىة) بى، واتە: بەرمەبەيان، دمگونجى (غنى) چاوك بى، يانى: (الغنى: الوقت الذى يغنى فيه الناس)، ئەو كاتەى كە خەلك بەبەيانىان تىيدا دەردەچى.

(الاصال)يش كۆى (اصيل)ە، يانى: ئىوارە (عشاء)، ھەلبەتە لىردەدا خوا ﷻ كە دەفەرموئ: ھەرچى، يان ھەر كەس كە لە ناسمانەكان و زەويدا ھەيە، خۆيان و سىبەرەمگانىان، بەبەيانىان و ئىواران بۆ خوا كىرئووش دەبەن و ملكەچن، ئەگەر يەكئىك بلى: ئنجا نەوہ ياسايەكى سىروشتىيە، كاتىك كە خۆر لە خۆرەھلاتەوہ لە شتەكان دەدا، سىبەرەمگانىان دمكەونە لای چەپ، ئەگەر خۆر لەلای خۆرئاواوہ لە شتەكان بەدات، سىبەرەمگانىان دمكەونە لای راست !

ئىمە دەئىين: ئەوہ راستەو، خواى پەرورەنگارىش لىردەدا ھەر باسى ياساكانى خۆى دمكات، بەلام خوا ﷻ دەيموئ پىمان بەفەرموئ: نەو ياسايانەى كە خوا دايناون، بۆ ھەموو شتەكان، ھىچ شتئىك نىە لە ياساى خوا لا بەدات، نەى مرؤف ! تۆش لەو بەشەدا كە دەتوانى لا بەدەى، و، دەستوانى لانەدەى، لە ياساى خوا لامەدە، بۆ نەومى جوولەى تۆش لەگەل جوولەى ھەموو دروستكاروكانى دىكەدا، يەك بكەوتتەوہو نەبى بە دەنگىكى بۆر و نەگونجاو لە كۆرسى بووندا، كە ھەمووى خوا بە پاك دەگرئ، و، ھەمووى بۆ خوا ملكەچەو، ھىچى لەو ياسايانەى كە خوا

بوی داناون، لانادات، توش لامهده، لهو بهشهی ژیانندا که دمتوانی لابدهی، نهگهر نا له بهشیکی زوری ژیانی دا، مرؤف ناتوانی لابدات.

بؤ نموونه : کئی به دهمست خوی بووه، دروست بیی؟ بهبی ئهومی که خوا پرست پی بکات، توی دروست کردوه

کئی به دهمست خوی بووه له فلان گهله بی؟ فلانه قهدو قیافهیهی هه بی؟ فلانه رهنگو زمانی هه بی؟ فلانه رهنگه زهی هه بی؟ بیگومان کهس به دهمست خوی نه بووه، ههروها کئی به دهمست خویتهی، که نهگهر بیهوی بیژی، دهمبی بخواو بخواتهوهو، دهمبی ههناسه بداتو، دهمبی بچوونئی و چی بکات ... هتد؟ له ههچ کام لهو شتانهدا که زور زورن، هه بیان مرؤف تییان دا نازادو سه ره بهست نیه، چونکه مرؤف بهکیکه له دروستکراومگانی خوا، وهک سه رجهم دروستکراومگان، بهلام بایی نه وونده که مرؤف تافی بکریتهوه، خوا لایهک له ژیانی بؤ هیشتوتسهوه، که بریتیه له هه لئسوکهوته نیختیاریههگان، که به ویستی نازادانهی خوی، دقتوانی نهجامیان بدات: چاکه بکات، خراپه بکات، پروا بیینی، پروانههینی، دان به هه قدا بیینی، دانی پیدا نههینی، بؤ خوا ملکهچ بی، یان ملکهچ نه بی، لهگه خه نکدا چاکهکار بی، یان خراپهکار بی ... هتد.

**مهسهلهی دووه** : خواهه ندرینی ره های خوا بؤ بوونو، بهراوردی نیوان خوا ﷻ و

بهرستراره ساختهکانو، وهلامی ددانشکین بؤ بنیه رستهکان، که لهوان لهو شتانهی دهیانپرستن، ههچ کارمنو، ههچ به دهستنو، شایستهی بهرستران نین :

خو ﷻ دهفهرموی: ﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ قُلِ اللَّهُ قُلْ أَفَاتَّخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ لَا يَمْلِكُونَ أَنْفُسِهِمْ نَفَعًا وَلَا ضَرًّا قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ أَمْ هَلْ تَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ أَمْ جَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهِ فَتَشَبَّهُ الْخَلْقُ عَلَيْهِمْ قُلِ اللَّهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ وَهُوَ الْوَاحِدُ الْقَهْرُ ﴿۱۱﴾ ۴.

### شېكەرەلەھەس ئەم ئايەتە مەبارەكە ، لە ھە (۱۰) بەرگەدا :

**بەرگەى يەگەم ۱ -** ﴿ قُلْ مَنْ رَبُّ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ، بئى: كى پەرورەدگارى

ئاسمانەكان و زەوىيە؟ وشەى ﴿ رَبِّ ﴾ ، بېشتىرىش زۇرجار باسما كىردو، بە ماناى پەرورەدگار و مشورخۇر دى، بە ماناى خاومن دى، بە ماناى گەورە و سەرور دى، ھەرۈك بە ماناى پەرمستراووش دىت، بەلام زياتر بە ماناى خاومن و زىيىنەر و مېنەر و سەپەرشت و مشورخۇر و كارھەلسورپنەر، دى، بئى كى ھەمەكارى ئاسمانەكان و زەوىيە؟ كى خاومن و پەرورەدگار و مشورخۇرە؟ ھەلبەتە خوا عزوجل چاۋەرپى كەس ناكات، ۋەلام بداتەۋەو ھەر خۇى دەفەرمۇئ :

**بەرگەى دووم ۱ -** ﴿ قُلِ اللَّهُ ﴾ ، بئى: خوا ﴿ رَبِّ ﴾ ، چونكە ھىچ ۋەلامىكى دىكەى راست

نىە، كە لەگەل ۋاقىعدا بگونجى، ۋەققەل ۋ لۇزىكى سەلېم، فېتەرتى ساغى مەرۇف، قىۋولئى بكات، جگە لەم ۋەلامە، ھىچ ۋەلامىكى دىكە نىە، ئەسلەن ھىچ كەسپش تاكو ئىستا لە سەرھتاي مېژۋوى بەشەرموۋە تاكو ئەم لەھزمىە، ھىچ كەس نەپتوانىۋە، بئى: من ئاسمانەكان و زەوىيەم خولقاندىۋون، بەلئى ھەندىك لە فېرەون و طاغوتەكان ھەبۋون، گوتۋىانە: ئىمەش زىان و مردنمان بە دەستە، ۋە ئىمەش رزق و رۇزى خەلگەمان بە دەستە، ۋەك چەۋاشەكارى، بەلام ھىچ كەس نەپتوانىۋە بئى: من مانگو خۇرم دروستكردۋون، من ئاسمانەكانم ھىناۋنە دى، من ئەو شتانەم دروست كردۋون، مەگەر كەسنىك شىت بوۋى، نىدىيەيەكى ۋايكردىئ !

**بەرگەى سىيىم ۱ -** ﴿ قُلْ أَفَاتَخَذْتُمْ مِنْ دُونِهِ أَوْلِيَاءَ ﴾ ، بئى: ئايا جگە لەو

(كەسە كە پەرورەدگار و خاومن و مشورخۇرى ئاسمانەكان و زەوىيە)، دۇستان و نىزىكانىكتان بۇ خۇتان گرتۋون، كەسانىكى دىكە و شتانىكى دىكەتان كردۋونە سەپەرشتىار و نىزىك و دۇستى خۇتان؟!

چونكە (أولياء)، گۆى (ولئى) يە، يانى: نىزىك، دۆست، سەرىپەرشتىيار، سەرخەر، پىشتىوان، مشوورخۆر، ھەموو ئەم مانايانەى ھەن، واتە: شتىكى زۆر بئ جىتان كىردو، ئەو پىرسىيارمىش پىرسىيارىكى نكوولئىلىكەرئەمىيە، يانى: شتى زۆر بئ جىتان كىردو، ياخود پىرسىيارىكى سەرزىشت كاراتە (سؤال توبىخى) يە، يانى: نەدەمبوو شتىكى وا بىجى بكن ۱

### بىرگى چوارەم ۱ - ﴿لَا يَمْلِكُونَ لِنَفْسِهِمْ نَفْعًا وَلَا ضَرًّا﴾ . گە بۇ خۇشيان ھىچ

سوودىك، ھىچ زىيانىكىيان بەدەست نىيە، ئىجا كەسىك يان شتىك، سوودو زىانى خۇى بەدەست نەمى، چۆن ھى خەلكى دىكە بەدەستە؟ ەك گوتراو: (مَنْ لَمْ يَكُن لِنَفْسِهِ، فَكَيْفَ يَكُونُ لِبَغِيْرِهِ؟)، كەسىك بۇ خۇى سوود نەگەمىنى و بە كەلكى خۇى نەمىت، بە كەلكى خەلكى دىكە چۆن دئ ۱؟

### بىرگى پىنجەم ۱ - ﴿قُلْ هَلْ يَسْتَوِي الْأَعْمَىٰ وَالْبَصِيرُ﴾ . بئى: ناي كۆپرو بىنەر

يەكسانن؟ گە بە تەكىد مەبەست لە كۆپر، كەسىكە كە خوا ناناسى، يان پروى بە خوا نىيە، خوا دەناسى، بەلام پروى پئ نىيە و بەندايمتى بۇ ناكاتو دئى كۆپر، بىنەر (بصير) ىش، كەسىكە كە خواناس و خواپەرستە، بئى: ناي كۆپرو بىنەر، ەك يەكن ۱؟

### بىرگى شەشم ۱ - ﴿أَمْ هَلْ نَسْتَوِي الظُّلُمَاتُ وَالنُّورُ﴾ . يان بئى: ناي

تارىكىيەكان لەگەل رووناكىى دا يەكسانن، ەك يەكن ۱؟ گە مەبەست لە تارىكىيەكان (الظلمات)، كوفەر، چونكە كوفەر زۆر جۇراو جۇرە، بەلام رووناكىى (النور)، مەبەست پئى خواناسىى و خوا پەرستىى و خوا بەيەكگرتنە، كە تەنبا يەكە، چونكە ەك پئىشتىرىش گوتمان: ھەمىشە ھەق يەكە، بەلام ناھەق زۆر جۇراو جۇرە، يانى: چ لە بوارى مەتاتىك (رياضيات) دا، چ لە بوارى جەبرو ھەندەسەدا، چ لە بوارى ياسا فىزىيايەكان، ياسا كىمىيايەكان، چ لە بوارى ياسا ەقلىيەكاندا - بۇ نمونە :

(۱) ھەموو (كل) لە بەش (جزء) گەورترە



﴿ ۲ ﴾ دوو شتی بێچەوانەوهو دژ بە یەك (متناقض)، بێكەوه گۆنابنەوه

﴿ ۳ ﴾ دوو كۆ دوو دەكاتە چوار (۲ + ۲ = ۴)، نەنجامە راستەكان، هەمیشە یەكن،

بەلام نەنجامە هەلەكان، دەگونجی زۆرو جوړاو جوړیش بن

بۆیە خوا ﷻ له هەموو قورئاندا، هەمیشە بۆ كۆفرو بێبڕوایی، وشەى :

تاریکیەكان ﴿ اَلظُّلُمٰتُ ﴾، بەكاردێنى، بۆ هەق و خوا بە یەكگرتن و

نیمان، وشەى : ڕووناکیی (النُّور)، بەكاردێنى، ننجاً ﴿ اَلظُّلُمٰتُ ﴾، هەمیشە

بە كۆ دەیهێنى، كە كۆى (ظلمة)ە، یانى: تاریکیی ﴿ اَلظُّلُمٰتُ ﴾، تاریکیەكان،

بەلام هەمیشە (النُّور)، بە تاك دێنى، لەبەرئەوى هەق یەكێكە .

برگەى هەتەم ۱ - ﴿ اَمْ جَعَلُوا لِلّٰهِ شُرَكَاءَ خَلَقُوا كَخَلْقِهٖ ﴾، خوا پرسیاریكى

دیکەى نكوولێیلێكەرانەیان ناراستە دەكات، كە سەرزفشتیشى تێدايەو،

وہلامەكەى له نيوخۆى دايە :

یان ئایا چەند هاوبەشێكان بۆ خوا داناون، كە دروستكراوى وەك هى خاویان

دروست كردو، دروستكراوانێكان هێناونە دى، وەك دروستكراوى خوا ؟!

برگەى هەشتەم ۱ - ﴿ فَشَبَّهَ الْخَلْقَ عَلَيْهِمْ ﴾، ننجاً دروستكراوەكانیان لى تێكەل

بوون، گامەیان دروستكراوى خاویەو، گامەیان دروستكراوى جگە له خاویە؟!

ئایا وایە! نەمە وەك له زمانى عەرەبیدا دەلى: (سؤال التهكم)، پرسیار كرنێكى

گالته بێكەرانەیه، بە تەوسەوهو بە تەوانجەوهیە

برگەى نۆیەم ۱ - ﴿ قُلْ اَللّٰهُ خَلَقَ كُلَّ شَيْءٍ ﴾، بلى: خوا بە ديهێنەرى هەموو

شتێكە، یانى: خوا بە ديهێنەرى هەموو شتێكە كە بەكى لەسەر ئەوه كەوتو،

خوا بيهێنێتە دى، وەك پێشتریش باسمان كردو، له سوورەتى (الانعام)دا، باسم

كرد كە كردووه گانى مرؤف ، بە ديهێنراوو دروستكراو نین، تاكو پەكیان

لەسەر ئەوه بكەوى، خوا بیانیهێنێتە دى، وەك جەبرییهكان گوتووینانە: یاخود

مرؤف بىناھىيىتىدە دى، ھەك موعتمزىلەكان گوتتويانە<sup>(۱)</sup>، كە لە راستىدا بەدېھىيەنەرىمىتى خىواي پەرورەدگار بۇ شتەكان، واتە: ئەو شتانەى كە پىئويستە بەدېھىيەنرىن، بەلام ئەو شتانەى كە پەگىيان لەسەر ھەدېھىيان نەكەتو، بەلكو ھەدەست ھىيان (كسب) و، ئەنجام دان (فعل) و، ئەوانە بەس (كافى) ن بۇ ئەومى پەيدا بىن، ئەو شتانە، وشەى (خلق) يان بۇ بەكارنەھىنراو، چونكە برىتىن لە شتى (جعلي) ي، يانى: گۇران لە حالئىكە ھە بۇ حالئىك، كە خوا  $\text{خَوَالِقُ}$  وشەى (خلق) ي، لە قورئاندا بەكارھىناو، بۇ پەيدا بونى شتىك لە نەبوننەو، بەلام وشەى (جعل) و (فعل) و (كسب) و (اقتراف) و (اقتراق) و (عمل) و... ھتد، ئەوانەى بەكارھىناون، بۇ دەستوردانى مرؤفەكان لە شتەكاندا، بەبى ئەومى كە بىناھىيىنە دى، يانى: مرؤفئىك كە نوئىزىك دەكات، پىئويست ناكات، بلىين: نوئىزمەكى خولقاندا، رۇزۇو دەگرى، پىئويست ناكات، بلىين: رۇزۇوى خولقاندا، چونكە بە نوئىزىكرىن، رۇزۇو گرتن، شتىك نەھاتوتە دى، كە بونى نەبووى، يان مرؤفئىك شتىك دەبەخشى، ياخود قەتل دەكات، زىنا دەكات، چاكە دەكات، خرابە دەكات، شتىكى نەھىناوتە دى، كە نەبوو (معلوم) بووى، بەلكو برىتىە لەو كە شتىكى لە حالئەتئىكە ھە گۇرىو، بۇ حالئەتئىكى دى، ھەر ئەھسندە، يانى: شتىك لە نەبوننەو نەھاتوتە دى، كە پىئى بگوترى: (خلق) و پەكى لەسەر (خالق) بگەوى، تاگو ئەو بەدېھىيەنەر (خالق) ھ، بلىين: خىواي پەرورەنگار، ياخود بلىين: مرؤفە، ھەك جەبرىى و موعتمزىلە، يان جەبرىى و قەدىرىيە، لەوبارەو كىشەو مشتومرى زۇريان بوو .

كەواتە: ﴿ قُلِ اللَّهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۖ بَلَىٰ: خىوا بەدېھىيەنەرى ھەموو شتىكە، ھەموو شتىك كە دروست كرابى و، بەدېھىيەنرابى و لە نەبوننەو ھاتبى

(۱) خىواي پەرورەدگار بۇى ناسان كىرەوم، ئەو نىشكالە كە نىشكالىكى لە مېزىينە بوو، لەو مەسووعەبەى كە لە زىندانى نەمەرىكىيەكاندا نوسىوومە، ئەو نىشكالە چارەسەر بگەم، كە لە كىتئىبى دوومى مەسووعەكەمدا باسەم كىرەو .

**برگمی دهیم ۱ - ﴿ وَهُوَ الرَّحِيمُ الْكَرِيمُ ﴾**، خوا تاکی مل پی که چکهره، تاکی زاله، (قهار)، (صیغه المبالغة) (قاهر)، (قاهر)یش، وته: مل پی که چکهره و زال، که سیک که غمیری خوی ده خاته ژیر رکیزی خویه وه

**مسهلهی حواره م : ﴿ خَا ﴾** بو روون کردنه وهی زیاتری بهراوردی نیوان هقی و ناهقی، که له تموچید و شیرکدا، یاخود له ایمان و کفردا، یاخود له طاعت و تاواندا، بهرجهسته دهبن، هانی : لهو سلئانهدا که باشن و، لهو سلئانهدا که خرابن له ژبانی مرؤلدا، بهرجهسته دهبن، دوو وینه مان بو دینیته وه: وینه به کی لاوی و، وینه به کی لاگری بو هقی و ناهقی و، مانه وهی هقی سوود به خشن و، له بهین چوونی ناهقی بن کفک :

خَا ﴿ دغه رموی: ﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَالَتْ أَوْدِيَهُ بِقَدَرِهَا فَاحْتَمَلَ السَّيْلُ زَبَدًا رَابِيًا وَمِمَّا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَبَدٌ مِثْلَهُ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ فَأَمَّا الزَّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ ﴿۱۷﴾

نیجه له جهت برکده دا نه هه وپله به ، دغه به به وه :

**به کهم : وینه ناویسه که :**

**برگمی به کهم ۱ - ﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾**، بویه نهیغه رموه: (اللَّهُ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً)، یان (الهکم)، یان (رکهم)، چونکه به پی سیاقی نایه ته مکان دیاره که هه مووی قسه به لهباری خواوه ﴿ هه مووی پیناسه ی پهروم رنگار و ناساننیه تی، له میانی سیغه ته کانی و کرده مگانی دا، دغه رموی: له سه ریوه

ئاوی نارِدۆته خوار، پئیشتریش باسمان کرد، که وشعی: (سَمَاء)، جهند مانایهکی ههن :

۱/ مانای ئهسئیی (سَمَاء)، بریتیه له: سهروه (فوق)، (علو)، بۆیه گوتراوه:  
(كُلُّ مَا عَلَاكَ فَهُوَ سَمَاءً)، هرچی له سهرووتهوهیه ناسمانه

۲/ سهقزی خانوو له سوورپتی (الحج) دا، خوی پهروهرگار سهقزی خانووی به (سماء) ناوهیناوه، وک دمفرموی: ﴿ فَلَمَّذَّذْ يَسْبِبْ إِلَى السَّمَاءِ ثُمَّ لَيَقْطَعْ فَلْيَنْظُرْ هَلْ يُدْهِبَنَّ كَيْدَهُ مَا يَغِيظُ ۝۱۵ ﴾، واته: با نهو مروقه بیئی، پهتیک ههلبواسی، ﴿ فَلَمَّذَّذْ يَسْبِبْ إِلَى السَّمَاءِ ﴾، یانی: (إِلَى سَقْفِ الْبَيْتِ)، پهتیک به سهقزی خانووهکی ههلبواسی و ملی خوی پینا بکاتو خوی پی بختکینی، بزانی داخو: بهو قیل و تهگبیری که دهیکات، نهوی پی قهلسه، لادمچی؟! .

۳/ ههروهها لیرهو له شوینی دیکهش (سَمَاء) به مانای ههرو هاتوه، ﴿ أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾، ﴿ السَّمَاءِ ﴾، یانی: (سحاب) ههرو، له بهرنهوی ههرو له سهریه .

۴/ جهووی ناسمان، له سوورپتی (النحل) نایمتی (۷۹) دا، خوا دمفرموی: ﴿ أَلَمْ يَرَوْا إِلَى الطَّيْرِ مُسَخَّرَاتٍ فِي جَوْ السَّمَاءِ ﴾، نایا تهماشای بالندهکانیان نهکردوه، رامکراون له جهووی سهری دا .

۵/ ههروهها (سَمَاء)، به جهوت ناسمانهکانیش گوتراوه، له بهرنهوی نهوانیش له سهرین .

حیکمته بهکارهینانی وشعی (ماء) یش، نهویه که نهو ئاوی له سهری دیته خوار، به سی حالته دیته خوار :

(ا) به شیوهی بهفر (الثلج)

(ب) به شیوهی تهزه (البرد) .

(ج) به شیوهی باران (المطر)

بۆيە لە قورئاندا بە زۆرىي وشەي (مَاء) بەكارهاتو، چونكە باسى ھەر كامىك لەو سېيانە بىكات، دوومكانى نىكە ناگىتەو، جار جارىش بە پىيى حا و مەقام، باسى باران و تەرزە (المَطَرُ و البَرْد) دەكات، بە پىيى نەو، كە حال و مەقامكە بىخووزى، بەلام بە زۆرىي وشەي (مَاء) بەكاردى، بۆ ئەو، ھەموويان بىگىتەو .

**برگى دووم ۱ -** ﴿ فَالَّتِىْ اَوْدِيَةٌ يَّقَدِّرُهَا ﴾، چەند دۆل و شىويك، ھەر كامىكيان

بە نەندازى خۆى ناوى تىدا رزا، ناوى پىدا ھات

(اودية)، كۆى (وادى)يە، كە بەو شۆينە دەگوترى ناوى پىدادى، ناوى تىدا

دەرژى، لىزماوى پىدا دى، بەلام دوايى بۆ ئاومكەش بەكارھىنراو، ﴿ فَالَّتِىْ

اَوْدِيَةٌ يَّقَدِّرُهَا ﴾، لىردا بە شۆينەكە دەگوترى، بەلام جارى وايە بە عىنى

نەو لىزماو، كە بە نىو شىو و دۆلمكەشدا دى، بەويش دەگوترى، ھەلبەتە لىردا

ھەندىك لە زانايان گوتويانە: خوا لىرە ﷻ دەيەوئ پىمان بىفرموى: كە خوا

ومك چۆن ناوى ناردۆتە خوار لە ئاسمانەو، ھەر دۆل و شىويك لە قەدەر خۆى،

نەو ئاوە لە خۆيدا جى دەكاتەو، پىيدا دەروا، بە ھەمان شىووش خوا

ھىدايمتى خۆى ناردۆتە خوار لە ئاسمانەو، ھەر كەسە لە قەدەر خۆى، نەو

ھىدايمتە و ەردەگرىو، لە عەقل و دلى خۆيدا جى دەكاتەو، زۆر لە تويژمەوان

وايانگوتو، ھەندىكيان لەوبارەو، فەرموودەي پىقەمبەر ﷺ پىشان ھىناوتمەو،

فەرموودەكە لە صەحىحى بوخارىي و صەحىحى موسلىم دا ھاتو<sup>(۱)</sup>، كە باسى

ئەو دەكات: خوا ﷻ ھىدايمتى خۆى ناردۆتە خوار وەك چۆن ناوى ناردۆتە

خوار، پارچە زەويىھەكان ھەر كاميان لە قەدەر خۆى، لەو ئاوە بەھرمەند دەبى،

(۱) دەقى فەرموودەكەش نەمەيە: { عَنِ ابِي مُوسَى ، عَنِ النَّبِيِّ صَلَّى اللهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ: مَثَلُ مَا بَعَثَنِي اللهُ بِهِ مِنَ الْهُدَى وَالْعِلْمِ، كَمَثَلِ الْغَيْثِ الْكَثِيرِ، أَصَابَ أَرْضًا، فَكَانَ مِنْهَا نَقِيَّةٌ قِيلَتْ الْمَاءُ، فَأَنْبَتَتِ الْكَلْبَ وَالْعُشْبَ الْكَثِيرَ، وَصَارَتْ مِنْهَا أَجَادِبٌ، أَمْسَكَتِ الْمَاءُ، فَفَنَعَ اللهُ بِهَا النَّاسَ، فَشَرِبُوا وَسَقَوْا وَزَرَعُوا، وَأَصَابَتْ مِنْهَا طَائِفَةٌ أُخْرَى، إِنَّمَا هِيَ قِيَعَانٌ، لَأَنْتَمِسِكَ مَاءً، وَلَا تَنْبُتُ صَلَاةً، فَذَلِكَ مَثَلُ مَنْ هَبَّتْهُ فِي دِينِ اللهِ، وَنَضَعَهُ مَا بَعَثَنِي اللهُ بِهِ، فَعَلِمَ وَعَلِمَ، وَمَثَلُ مَنْ لَمْ يَرْفَعْ بِذَلِكَ رَأْسًا، وَلَمْ يَقْبَلْ هُدَى اللهِ الَّذِي أَرْسَلْتُ بِهِ } .

بە هەمان شیۆش خۆی بەر وەردگار، هیدایەتی خۆی، وەحیی خۆی ناردۆتە خوارو، هەر کام لە مەزۆفەکان بە ئەندازەی خۆی، بە پێی شایستەیی خۆی و نامادیمی خۆی، لەو هیدایەتە خۆی بەهەرمەند دەبێ، یاخود لێی بەهەرمەند نابێ .

بەلام من پێم وایە، لێرەدا مەبەست ئەوە نیە، بەلکو خوا وێنە دێنێتەووە بۆ روونکردنەوی هەق و ناھەق، گە ئەنجامگیرییەگەیی لە دوایی دا ئی

**برگەیی سَبْعِم ۱ - ﴿ فَاحْتَمِلْ السَّلِيلُ زَيْدًا رَابِيًا ﴾، ﴿ السَّلِيلُ ﴾، واتە: (لِيزْمَاو**

لافاوئیک گە هەندەمرژێ بە دۆل و شیوەکاندا)، گەفو خلتە و پووش و پەلاشێکی بەرزبوومەوی هەلگرت، لافاوو لیزماو گە بە نیو دۆل و شیوەکاندا ئی، خلتە و

پووش و پەلاش و ئەو شتانە لەسەر رووی دەردەگەون، چونکە وشەیی ﴿ زَيْدًا ﴾،

بە مانای: (زَعْوَةٌ)، گەفو، بە مانای (عُثَاء)، پووش و پەلاش ئی، گە

هەنێدەگرن، ﴿ رَابِيًا ﴾، (مُرتضَعًا)، بەرزبووتەووە

ئەو وێنە ناویبەگە.

**دووم: وێنە ناگرییەگە:**

**برگەیی چوارەم ۱ - ﴿ وَمَا يُوقِدُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ابْتِغَاءَ حِلْيَةٍ أَوْ مَتَاعٍ زَيْدٌ مِّثْلُ**

كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْحَقَّ وَالْبَاطِلَ ﴾، هەر وەھا لەوێ گە ناگری دەمنە بەرئو

قالی دەگەنەو، بە مەبەستی ئەوێ خەشێکی لێ دروست بکەن، یاخود شەمەک (گەلوپەل و قاپ و قاجاغ، یاخود چەک، یان ... هتد) لێ دروست بکەن،

ئەویش بە هەمان شیۆه خلتە و خالی هەییە

وشەیی (متاع)، (كُلُّ مَا يُنْتَفَعُ بِهِ)، هەر شتیگە گە بەهەری لێ وەرگیری،

یانئ: ئەو شتانەیی گە لە گانزایەکان دروست دەکەرن، چونکە: ﴿ وَمَا يُوقِدُونَ

عَلَيْهِ فِي النَّارِ ﴾، یانئ: ئەو گانزایانەیی گە دەبێ ناگریان بەرئو بەر و قال

بکەرنەو، بۆ ئەوێ نەرم ببنو، بگۆنچێ شتیان لێ دروست بکەن، ئنجێ خەش

بئ، ئامراز بئ، که لوپهل بئ، هرچی بئ، له دروستکراوه کانزاییه گان، ئنجا ئاسن و مسه، زپرو زیوم، هرچی همیه، شایانی باسه: رستهی : ﴿ وَمِمَّا يُؤْتُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ﴾، خوینراویشمه وه: ﴿ وَمِمَّا تُؤْتُونَ عَلَيْهِ فِي النَّارِ ﴾، واته: به راناوی دوینراو (مخاطب)، هاتوه .

﴿ حَلِيَّةٍ ﴾، همر شتیکه که خووی بئ پرازیترته وه، له و کانزاییه می قال دمکرته وه، له زپرو زیوو... هتد  
(متاع)یش، همر شتیکه که بههری لیومربگیری، چ پاره و دراو بئ، که لوپهل

برگمی بینجم ۱ - ﴿ فَأَمَّا الزُّبَدُ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ﴾، (الزُّبْدُ)، هم به مانای کهف دئ، هم به مانای خلته دئ، نهو شتهی که لهسه رپوی لیژماوه که قهراری گرتوه، که کهفو و خلته و پووش و په لاشه، یاخود نهو خلته و ژنگ و ژارمی که له کانزاییه گان دمبیته وه، فرئ دمرئ، ﴿ فَيَذْهَبُ جُفَاءً ﴾، دپروا دوور دمخریته وه، (الجُفَاءُ: الطَّرِيحُ المَرْمِي)، شتیک که فرئ دمرئ و دوور دمخریته وه .

برگمی شه شم ۱ - ﴿ وَأَمَّا مَا يَنْفَعُ النَّاسَ فَيَمْكُثُ فِي الْأَرْضِ ﴾، به لام نهومی که سوود به خه لک دهگه یهمن، له زه ویدا دمینیته وه، نهومی سوود به خه لک دهگه یهمن، ئاومک هیه که له زه ویدا دمینیته وه، به لام نهومی که سوودی نیه، پووش و په لاش و کهفو و خلته و خاله کهمیه، که دمروات، له وینهی دووه میاندا : نهومی سوود به خه لک دهگه یهمن زپرو زیو، یاخود کانزاییه گانی دیکهن، وک : مس و ناسن و فافؤن و، هرچی که لوپهل و دراو و خشل و شتی لئ دروست دمکهن، نهوض که سوودی نیه، خلته و ژنگه کهمیه که لئی دمبیته وه و فرئ دمرئیت

**برگمی حوتهم ۱ -** ﴿كَذَلِكَ يَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ﴾، تاوا خوا وینان دینیت‌هوه، وینان دینیت‌هوه بو شهوی که ماناو مهبسته‌گان که شتیکی معنه‌وبین، ه‌قل دمرگیان دمکات، له قالیی به‌ره‌ست دا، له قالییکدا که هه‌سته‌ومرگانیش و، خه‌یالیش ته‌ماشایان بگهن، ده‌یانخاته روو

### گرنگیی وینه هینانه‌ره :

وینه هینانه‌وه له قورئاندا زور گرنگیی پیدراوه، چونکه وک گوتمان: زیاتر روونبوونه‌وهی مهبسته‌گان به‌رجه‌سته دمکات، مانایه‌گان له قالییکی به‌ره‌ستدا ده‌خاته روو، بویه خوا ﴿﴾ وینه‌ی زوری هینانه‌وه‌وو، زوریش مه‌دحی نه‌وانه‌ی کردوه که له وینه هینانه‌وه‌گانی خوا، حالی دمبن، وک ده‌فه‌رموی: ﴿وَالَّذِي الْأَمْثَلُ نَضْرِبُهَا لِلنَّاسِ وَمَا يَعْقِلُهَا إِلَّا الْعَالِمُونَ﴾ ﴿۱۳﴾ العنکبوت واته: نه‌و وینانه بو خه‌لکی دینیت‌هوه، به‌لام تمنیا زانایان لییان تیلدگهن

که‌واته: کاتی نینسان له وینه هینانه‌وه‌گانی خوا حالی ده‌بیت، دمبی نلی خو‌ش بی، که دیاره بشک و به‌شی له زانست و زانیارییدا هه‌یه کوی مه‌به‌ستی نه نایته موباره‌گه‌ش نه‌ومیه که خوا ﴿﴾ ده‌یه‌وی پیمان به‌فه‌رموی :

به‌یامیک که خوا نار دوویه‌تی به پیغه‌مه‌راندنا (عليهم الصلاة والسلام) که نیومرؤ‌که‌گی بریتیه له خوا به یه‌گرتن و ته‌نیا به‌ندایه‌تییی بو خوا کردن، پاشان بریتیه له تاعه‌ت و به‌ندایه‌تییی بو خوا، بریتیه له خو دوور گرتن له گونا‌هو تاوانو، خو رازندنه‌وه به سیفه‌تی به‌رزو جوانو، خو دوور گرتن له سیفه‌تی نزم و خراب، چ له‌سه‌ر ناستی تاکیی، چ له‌سه‌ر ناستی خیزانیی و کۆمه‌لایه‌تییی و سیاسی، نا نه‌و هه‌ق و په‌یام و به‌رنامه‌یه، هه‌قه و راسته و چاکه، ده‌چه‌سبی، وک چۆن ناوه‌که به زه‌ویدا ده‌جیت‌ه خوار و ده‌چه‌سبی، له‌به‌ر نه‌وهی خه‌لک لیی به‌هرمه‌مند دمبن، هه‌روک چۆن نه‌و خشل و کانزایانه‌ش که شتیان لی دروست دمگهن، خشلایان لی دروست دمگهن، یاخود که‌لوپه‌لیان لی دروست دمگهن، خه‌لک گرنگییان بی ده‌دات و ده‌میتنه‌وه



بەلام ۋەك جۆن كەفو پووش ۋە پەلانى سەر ئىزماۋمگە، ياخود خلتە ۋە ژىنگى كانزايەكان دەروات، ئەو شتانەش كە سووديان نىە بۇ خەلك، ئەو بىرو بۇچوون ۋە بەرنامە پوۋچانە، ئەوانەش دەپۇن

ھەلبەتە لېرمانا سوولمان دەبىي زۇر لە خۆى وريا بى، كە ئەگەر بمانەۋى بەيىن، دەبى ھەولبەيىن، سوودبەخش بىن بۇ خەلك ۋە كۆمەنگا، ئەگەر بىت ۋە سوودبەخش نەبىن بۇ خەلك ۋە كۆمەنگا، دەپۇن، چونكە جارى وايە تۇ بەرنامەكەت راستە، بەلام تۇ بەرنامەكەت لە خۇتدا بەرجىستە نەكرودە ۋە كارت پى نەكرودە، مەرج نىە كە بەرنامەكەت باش بوو، خۇشت باش بى، ھەروەك مەرج نىە كە كەسك بەرنامەكەى ھەلە بوو، خۇشى ھىچ شتىكى بە كەلك نىەت، چونكە خوا ەقۇل ۋە فەتۋەتى داۋە بە ھەموو مەرفۇھەكان، ۋەك جۆن بەھۆى نەقۇلەۋە، بەھۆى ۋە محىيەۋە ئىنسان دەركى راستىيەكان دەكات، بەھۆى ەقۇل ۋە فەتۋەتەشەۋە، دەركى بەشك لە راستىيە، لە قازانچو زىانەكان دەكات، كەواتە: ئىمەش دەبى وريا بىن، ئەگەر لەو جۆرە بىن كە سوودمان بۇ خەلك ۋە كۆمەنگا ۋە دەرووبەرمان ھەبى، دەمىنن، خۇمان ۋە بەرنامەكانەن، بەلام ئەگەر سوود نەگەيەنن، ۋە سوودبەخش نەبىن، دەپۇن، ئەۋە بە پىيە ياساىي خۋاى كارزان، كە بېگومان دىنەكەمان سوودبەخشە ۋە راستە ۋە ھەققە، بەلام دەبى خۇشمان بىيەنە ناستى ناىين ۋە بەرنامەكەمانەۋە، لە روۋى تىگەيشتن ۋە راست تىگەيشتن، لە روۋى كارپىكردن ۋە پراكتىزە كردن ۋە بەرپوۋبەرنىشەۋە

**مەسەلەى چوارەم ۋە كۆتلىيى : ئاكامى باشى ۋە لامدەراۋانى پەرۋەدگاربان ۋە**

سەرەنجامى شوۋمى ۋە لامنەدەرەۋان ۋە ھەشەمانىيان لە رۇزى دۋابى دا :

خو دەفەرمۋى : ﴿لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ الْحُسْنَىٰ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ لَوْ أَنَّهُمْ مَآ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا وَمِثْلَهُ مَعَهُ لَافْتَدَوْا بِهِ ۗ أُولَٰئِكَ هُمُ السُّوءُ الْحِسَابِ وَمَأْوَهُمُ جَهَنَّمُ وَبِئْسَ لِلْهَادِثِينَ

**شیکر ده وهی نهم نابه ته موباره که ، له جهوت برگمه :**

**برگمی به گم ۱ - ﴿ لِلَّذِينَ اسْتَجَابُوا لِرَبِّهِمْ اَلْحُسْنٰی ﴾** ، نه وانهی که وهلامی بهروردگاریان داومته وه ، به دم بهروردگاریانه وه هاتوون ، پاداشتی همره باشیان همیه

(اَلْحُسْنٰی) ، سیفمتی مه و صوفینی قرتینراو (محنوفه) ه ، یانی : (العاقبة الحسنى) ، سهرمنجانی ههره چاک ، که له زمزمه ندیی خواو ، له بهههشتی خوی بهروردگاریان ، بهرجهسته دمبن ، هه لبه ته وهک پیشتریش باسمان کرد : نهمه به پلهی یه که مبهست پیی دواروژه ، به لام همر له نیشدا ، نه وانهی که به دم بانگی بهروردگاریانه وه دهجن ، سهرمنجام و ناگامیان خیر دمبن ، ههر نه بی له عهیداری لای خه لک و ، گونا هباری لای خوا پاریزراو دمبن و ، سهر بهرزو روو سوور دمبن ، بههوی پابندیی به شهریمته وه ، مرؤف سهر بهرزو ده بی ، روو سوور دمبن و ، همر که سیک نینصافو ویزدانی هه بی ، له خوئی مهنوونی دمکاتو ، و دمکات که لئی رازی بی و ، له گه ل بی نینصافی و بی ویزدانیشدا هیچ ناگری .

**برگمی دووم ۱ - ﴿ وَالَّذِينَ لَمْ يَسْتَجِيبُوا لَهُمْ ﴾** ، به لام نه وانهی که وهلامی بهروردگاریان نه داومته وه ، به دنگ به یامو بهرنامه که میوه نه هاتوون ، ننجا که وهلامیان نه دایه وه ، مانای وایه گو فرو تاوان و خرابه یان کؤ کردو ته وه ، همر وهک جؤن وه لامدان هومی بهروردگار ، واته : نیمانیان بی هینا وه بوئی ملکه چ بوون و پابه ندبوون به شهریمته که میوه وه ، خهمی بهرپووبرندی شهریمته که بیان خواردوه ، له زبانی تاگیی و خیزانیی و کؤمه لایه تی و سیاسیاندا ، ننجا نه وانهی که وهلامی بهروردگاریان نه داومته وه به دنگیه وه نه هاتوون :

**برگمی سببم ۱ - ﴿ لَوْ اَنَّ لَهُمْ مَا فِي الْاَرْضِ جَمِيعًا مِثْلًا مَعَهُ ﴾** ، نه گهر ههرچی له زمویدا همیه ، هه مووی به تیکراو ، هیندی دیکه شی له گه لدا بی ،

واتە: نەك ھەر ھېندەي پېرى نىيا، بەلكو دوو بەرانبەرى ئەۋەي كە لە نىيادا ھەيە، ئەگەر ھەموويان ھەبى :

**بىرگەي چۆلۈم ۱ -** ﴿لَا تَدْرَأُ بِهِ﴾، نەۋە دىمىكەنە بە لاگىرپەۋەي خۇيانو، دىمىكەنە قەربوۋى خۇيان، لە رۇژىي دوايىدا، كاتى سزاي خوا دەبىنن، بە خۇزگە دەخوازنو بە ئاۋات دەخوازن، كە ھەرچى لە نىيادا ھەيە، ھى ئەۋان بوۋىيە ۋە ھېندەي دىكەشى لەگەل دابوۋايە، بۇ ئەۋەي كىردىيانە بە لاگىرى خۇيانو، خۇيان لە سزاي خوا دەرباز كىردىيە .

**بىرگەي پىنجىم ۱ -** ﴿أُولَٰئِكَ هُمُ سُوءُ الْحِسَابِ﴾، ئا ئەۋانە لىپرسىنەۋەي خىراپىيان بۇ ھەيە

(سُوءُ الْحِسَابِ: مَا يُخْفَى بِهِ مِنْ إِغْلَظٍ وَإِهَانَةٍ لِلْمُحَاسَبِ، وَأَمَّا أَصْلُ الْحِسَابِ فَهُوَ حَسَنٌ لِأَنَّهُ عَدْلٌ)<sup>(۱)</sup>، ﴿سُوءُ الْحِسَابِ﴾، واتە: نەۋەي كە ھاۋپىچ دىمى لەگە ئەۋ لىپرسىنەۋەيەي خوادا، لە خۇ لى توورەكردنو، بە سووك تەماشاكردنو سزادان، بۇ كەسنىك كە لىي دىپرسىتەۋە، ئەگەرنا ئەسلى لىپرسىنەۋە بۇ خۇي شتىكى باشە، چونكە دادگەرىيە ۋە مايەي چەسپاندىنى دادگەرىي خۋاي پەروەردگارە بەلام بە نىسبەت ئەۋانەۋە كە لىيان دەپرسىتەۋە، خىراپىيان كىردو، لىپرسىنەۋەگە خىراپە، چونكە لە ئەنجامى ئەۋ لىپرسىنەۋەيەدا، توۋشى سزا دەبنو، توۋشى ئەۋ رۇژە پەشە دەبن، كە دۋايى مەرگى خۇيانى تىدا بە ئاۋات دەخوازن

**بىرگەي شەشم ۱ -** ﴿وَمَا أَوْلَاهُمْ جَهَنَّمُ﴾، شوينى ھەۋانەۋەميان دۆزەخە (الْمَأْوَى كُلُّ مَكَانٍ يَأْوِي إِلَيْهِ شَيْءٌ لَيْلًا أَوْ نَهَارًا)، (ماۋى)، ھەر شوينىكە كە ھەر شتىك پەناي پىن دەبات، بە شەۋى، يان بە رۇژى، بۇ ئەۋەي سەلامەت بى، ۋە تىيدا ئىسپراحت بىكاتو، تىيدا بەھۋىتەۋە، ئىنجا ئەۋانە شوينى تىدا ھەۋانەۋە، پەنا پىبىردنو، سەر پى بىردىيان، دۆزەخە

**برگهی حوتتم ۱** - ﴿ وَبَشَّ الْلِهَادُ ﴾، خرابترین شوینی ئیسراحت تئیدا کردن و بشوودانیش، بریتیه: له دۆزهخ، چونکه له وئیدا بشوودان و ئیسراحت نیه، ﴿ الْلِهَادُ ﴾، یان به مانای (فراش)ه، واته: شوینیک که رِاخراوه، بۆنه‌وهی نینسان بشووی تئیدا بدات و تئیدا بخهوی، که نهو گاته به (مُهَد)، کۆ دمگرتنه‌وه، وهک: (کِتَاب، کُتُب)، کَتِيب، کَتِيبَه‌گان .

دمگونجی: ﴿ الْلِهَادُ ﴾، بۆ خۆی کۆ (جمع) بی، کۆی (مهد)بی، یانی: بئشکه، لانکه، که منداڵ تئیدا ئیسراحت دهکات، وهک (سَهْم، سَهَام)، تیر، تیرمگان

کورتهی ماناو مهبستی نهم نایه‌ته موبارمه‌ش نهومیه که: خوا ﷻ دوی نهومی باسی خۆی کرد ﷻ باسی سیفتمه‌کانی و کرده‌وه‌کانی خۆی کردو، باسی نهومی کرد که ههر نهو په‌روم‌دگاره و ههمه‌کارمیو، باسی نهو ههموو نیشانه و سیفتمه بهرزو ناوازانهی خۆی کرد، که ههر کامیکیان به تمنیا، پاساو و بهلگهی نهومیه که مرؤف دهبی تمنیا خوا بیه‌رستن، چ جای ههموویان ویکراو بیکه‌وه، ههموها باسی په‌رستراوه ساخته‌کانی کرد، نه‌وانه‌ی که خه‌لک به نه‌زانیی په‌نایان بی دهبی، ئه‌گهر دارو به‌ردن، ئه‌گهر مرؤفن، ئه‌گهر هه‌وا و ئارم‌زوون، ئه‌گهر شه‌یتان، ئه‌گهر مانگو خرۆکه و ئه‌ستیرن، ههرچی همن، جگه له خوا ههرچی بیه‌رستری، په‌رستراویکی ساخته و پووچ و بی نیومه‌رۆکه

دوی نهوه، ننجاً خوا له کۆتایی دا: باسی سه‌رم‌نجامی نه‌وانه دهکات که نه‌هلی نیمان و خوا به یه‌مگرتن و، به دهنگ بانگه‌وازی په‌روم‌دگاریانه‌وه ده‌چن و، به‌ندایه‌تی بۆ خوا نه‌نجام دهمن، که چ سه‌رم‌نجامیکی چاکیان ههمیه و، باسی سه‌رم‌نجامی شوومی نه‌وانه‌ش دهکات، که نه‌هلی شیرک و کوفرن و، به‌ندایه‌تی بۆ خوا ناگهن، که نه‌وانیش چ سه‌رم‌نجامیکی شووم و خرابیان ههمیه !!

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

## دەری چواره م

### پیناسە ی نەم دەرسە

نەم دەرسە مان نایته کانی: (۱۹ - ۲۵) واتە: حموت (۷) نایته دمگرتتە خۆی و، لەو (۷) نایته مەدا، خۆی زناو توانا ﷻ بە دە (۱۰) لە سیفتمە بنەرپتییەکانیان، پیناسە ی بێندە شایستەکانی خۆی، بێندە برۆادرو پارێزگارمکانی خۆی دەکات و، باسی سەرئنجامی پەر خێریان دەکات، هەم هی خۆیان، هەم هی بابو دایکو و هاوسەر و رۆلەکانیان، کە بریتییە لە نیشته جێ بوونیان لە بێهەشتە رازوو نەرپرومکانی خوادا ﷻ.

باشان نامازمیکیش بە مروفه ناشایستەو پیماناشکێن و، سیفتمە بنەرپتییە خراپەکانیان دەکات، کە سێ (۳) سیفتمەن و، سەرئنجامی شوومیشیان دەخاتە روو

﴿ أَفَمَنْ يَعْلَمُ أَنَّمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ الْحَقُّ كَمَنْ هُوَ أَعْمَىٰ ۚ إِنَّمَا يَنْذِرُكُمُ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿۱۸﴾  
 الَّذِينَ يُؤْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ ۖ وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ ﴿۱۹﴾ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ۖ أَنْ يُوصَلَ  
 وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴿۲۰﴾ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا  
 الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً وَيَدْرَهُمْ إِلَى الْحَسَنَةِ السَّيِّئَةِ ۗ أُولَٰئِكَ لَهُمْ عِزِّي  
 الدَّارِ ﴿۲۱﴾ جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا ۖ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ ۗ وَالْمَلَائِكَةُ  
 يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿۲۲﴾ سَلَامٌ عَلَيْهِمْ بِمَا صَبَرْتُمْ ۖ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۳﴾ وَالَّذِينَ  
 يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ ۖ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي  
 الْأَرْضِ ۖ أُولَٰئِكَ لَهُمُ اللَّعْنَةُ وَلَهُمْ سُوءُ الدَّارِ ﴿۲۴﴾ ۞

## مانای دەقواو دەقى نايەتەکان

ئۇنبايا كەسك كە دەزانى (و برۆاى واىه): ئەوھى بۆ لای تۆ نىرداوتە خوار (قورئان) ھەق و راستە، ھەك كەسكە كە كويزە (لە بەرانبەر ھەقدا)، بە دئىياى تەنيا خاومن عەقلان يەند و مردمگرن ﴿۱۹﴾ ئەوانەى پەيمانى خوا بەجى دىنن و بەئىنى پتەوى خوا ھەئناوئەشئىننەوھ ﴿۲۰﴾ ئەوانەى ھەرچى خوا فەرمانى پىكردوھ (لە پەيوئەنئىيەكان كە بگمەنرئ) دىگەيمەنن و، سام لە پەر و مردگاربان دەكەن و، لە لىپرسىنەوھى خراپ دىترسن ﴿۲۱﴾ ئەوانەى بۆ و دەستەئىئانى (دىدارى) پرووى پەر و مردگاربان (لە بەرانبەر نارەحەتتياندا) خۆراگرتوون و، نويزيان بەرپا كردوھ و، لەوھى پىمانداون بە پەنھانىي و بە ناشكرا بەخشيويانەو، بە چاكە بەرپەرچى خراپە دەمەنەوھ، ئا ئەوانە سەرئەجمى (چاكى) مەنزىگای دوارۆزيان ھەيە ﴿۲۲﴾ باغ و بىستانە ھەمىشەبەيەكان كە خۆيان و ئەوانەى شايستەن، لە باب و داىكيان و، ھاوسەرانبان و، رۆئەكانبان دەچنە نىويان، فرىشتەگانىش لە ھەموو دەرگاىانەوھ لىيان و مژوور دەكەون ﴿۲۳﴾ (پىيان دەئىن: سەلامتان لىيىن، بەھووى خۆراگرىتانەوھ (نەم مەنزىگاو سەرئەجمەى نىوھ) كە چاكترىن سەرئەجمام و مەنزىگەيە (بە قسەمەتان بووھ) ﴿۲۴﴾ بەلام ئەوانەى پەيمانى خوا پاش پتە و كرنى، دىشكىنن و، ئەوھى كە خوا فەرمانى بە گەياندىنى كردوھ، دىبىسئىنن و، تىكدان لە زەمىندا دەكەن، ئەوانە نەفرىئان لىيەو، خراپترىن مەنزىگايان جىيە ﴿۲۵﴾

## شېكرىدەنەھى ھەندىك لى ۋىشەكان

(يُوفُونَ): (الْوَفَاءُ: ضِدُّ الْعَدْرِ، وَفَى بِعَهْدِهِ وَفَاءً، وَأَوْفَى، وَفَى الشَّيْءَ: تَمَّ وَكَثُرَ)،

(وفاء) بېچەوانەى غەدرە، غەدر يانى: پەيمان ۋە بەئىن شىكىنى، دەگوتتى: (وَفَى بِعَهْدِهِ وَفَاءً، وَأَوْفَى بِعَهْدِهِ وَفَاءً)، واتە: بەئىن ۋە پەيمانەگەى خۇى بىردەسەر، ئىنجا دەگوتتى: (وَفَى الشَّيْءَ أَي: تَمَّ وَكَثُرَ)، واتە: ئەو شتە تەواۋ بوو، زۆر بوو

(بِعَهْدِ اللَّهِ)، بە پەيمان ۋە بەئىنى خىۋا، (العَهْدُ: الْأَمَانُ وَالْبَيْمِينُ وَالْمَوْثِقُ وَالذَّمَّةُ)،

(عهد): بە ماناى (امان) دى، كەسىك كەسىك پەنا بدات، بە ماناى سۆيىد دى، بە ماناى شتىكى پتەۋىش دى، بە ماناى نۇبالدارىتى دى، يەككىك بە يەككىك دەلى: نۇبالت بە گەرنەم .

(وَلَا يَنْقُضُونَ الْعَيْثَ)، دەگوتتى: (نَقَضَ الْبِنَاءَ، وَالْحَبْلَ وَالْعَهْدَ)، بىنايەگە، يان

دىۋارەگە، ياخود پەتەگە، يان پەيمانەگەى ھەلۋەشاندەھ، ھەموويان ۋە شەى (نقض) يان بۇ بەكارىت، (الْإِنْتِقَاضُ: الْإِنْتِكَاطُ)، (إِنْتِقَاضُ): بىرىتە لى شېكرىدەنەھى ۋە شىكرانەھى شتىك گە رىسترا بى ۋە چىرا بى

(الميثاق: الْعَهْدُ وَالْجَمْعُ: مَوَاطِيقُ، عَقْدٌ مُؤَكَّدٌ بِيَمِينٍ وَعَهْدٌ)، ۋە شەى (مىثاق) گە بە (مواثيق)، كۆدەكرىتەھ، يانى: بەئىن ۋە بە گرىبەست ۋە بەئىنىك گە جەختى لەسەر كرابىتەھ، بەھۇى سۆيىد لەسەر خواردىن، پەيمان لەسەر دانەھ، بۇ ئەھ ۋە بەگاردى .

(عُقْبَى الدَّارِ): (العُقْبُ وَالْعُقْبَى: يَخْتَصُّانِ بِالْأُجُوبِ وَكَذَا الْعَاقِبَةُ)، ۋە شەى (عقب) ۋە

(عُقْبَى) ۋە (عاقبة)، ھەموويان تايىمەن بە پاداشتەھ، واتە: سەرئىجامى چاك



(سُورَةُ الْحَسَابِ)، لئپرسینه‌وهی خراب، که ناوا پیناسه گراوه: (مَا يَحْفُ بِالْحِجَا . مِنْ  
إِغْلَظٍ وَإِهَانَةٍ لِلْمُحَاسِبِ).

بیگومان لئپرسینه‌وهی خوا بۆ به‌نده‌کانی له ئەسلدا شتیکی باشه، چونکه  
به‌هۆی نه‌وه‌وه دادگه‌ریی ده‌جه‌سپن، چونکه خراپه‌کاران سزایان دهرئو،  
چاکه‌کاران پادشتیان دهرئته‌وه، به‌لام (سُورَةُ الْحَسَابِ)، به‌نسبت نمو که‌سه‌وه  
که لئی دهرسریته‌وه، نه‌گهر به‌ زبری پيسوا بکریو، ئەزیمت بدرئ، له‌کاتی  
لئپرسینه‌وه‌دا، نمو پئی ده‌گوترئ: (سُورَةُ الْحَسَابِ)، واته: لئپرسینه‌وه‌یه‌کی  
خراب، که بۆ بابای لئپرسراوه، خراپه، نه‌گهرنا له‌ ئەسلدا، لئپرسنه‌وهی خوا  
بۆ به‌نده‌کانی شتیکی باشه .

## مانای گشتی نایەتەکان

لەم حەوت نایەتە موبارەکەدا، خوا ﷻ دە ( ۱۰ ) لە سیفەتە بنەرەتیی و گەورەو گەرنەگەکانی ئەو بەندانەیی که هیچ ناوونیشانئێکی بۆ دانەناون، بەلام بە سەرئەجدانی نیوەرۆکی سیفەتەکان و، نایەتە موبارەکەکان، که ئەو دە ( ۱۰ ) سیفەتە دەرگەرنە خۆیان، بۆمان دەردەگەوئێ که مەبەست پێیان ، بەندە برۆادارەکان و پارێزگارەکان و بۆ خوا صلوحاوو شایستەکانن .

لە چەند شوێنێکدا خوا ﷻ لە سوورەتە مەککەییەکاندا، پێناسەیی بەندانەکانی خۆی دەگات

۱/ ئەمە یەگێکە لەو شوێنە، که بە دە ( ۱۰ ) سیفەت، پێناسەیی ئەو بەندانەیی خۆی دەگات، که لەلای پەسندو شایستەن

۲/ هەر وەها لە سوورەتی (المؤمنون) دا، بە نۆ ( ۹ ) سیفەت پێناسەیان دەگات

۳/ لە کۆتایی سوورەتی (الفرقان) دا، بە دوازده ( ۱۲ ) سیفەت پێناسەیان دەگات

۴/ هەر وەها لە سوورەتی (الشوری) دا، دیسان بە دە ( ۱۰ ) سیفەت پێناسەیان دەگات

هەر وەها لە چەند جێیەکی دیکەشدا، خۆی کارزان و یستوویمەتی هەر لەو سەرمتایەوه، که لە قۆناعی مەککەدان، پێغەمبەر ﷺ و هاوێلانێ بەرپێزی پەرورەدە بکرین و، برانێندرنەوه بەو سیفەت و خەسلەتە گەورەو گەرنەگەکانی که کەسایەتیی ئینسانی مسوولمانیان لێ پێک دێ، چونکە بێگومان سەرەکیترین جیاوازیی نێوان برۆادار و بێبرۆایەک، مسوولمان و نامسوولمانێک، ئەومێه که بابای برۆادار، چ پیاو بێ، چ ئافرەت، چ زانابێ، چ نەزان بێ - بەو واتایە که شارەزایی و خۆبێندەواریی نەبێ - بابای برۆادار رازاویە بە سیفەتە بەرزو جوانەکان، بە



ئىنجا لىردا خوا ﷺ كەسىك كە دەزانى قورشان ھەقە و لە پەرورمردگاريموھ  
بۇ موھمەد ﷺ نابەزىنراو، بەراوردى دەكات لەگەل باباي بىن بىروادا، بەلام  
دەفەر موئى: ﴿ كَمَنْ هُوَ أَعْمَى ﴾، واتە: كەسىك كە گويزە، چونكە لە راستييدا  
زانبارى برىتيە لە بينايى ئىنسان، ھۆى بينىنى ئىنسان، ھەر وەك نەزانىش  
برىتيە لە گويزى مرؤف، كە راستيەگان نابىنى .

سيفەتى دووم : دەفەر موئى: ﴿ إِنَّمَا يَذْكُرُ أَوْلُوا الْأَلْيَبِ ﴾، بىگومان تەنيا خاومن  
عەقلان بىردەگەنەو، بىريان دىتەو، پەند و مردەگرن

وشەى (تَدَّصُر) وەك لە مەسەلە گرنگەكانىشدا باسى دەكەين، لەسەر كىشى  
(تَفْعُل)، واتە: وە بىر خۇ ھىنانەو، پەند و مرگرتن، شتىك كە مرؤف پىشتر  
زانىبىتى و ئىستا لىى بىن ناگابووبىتو، بىھىننىتەو بەر ناوئىنەى خەيال و  
ھۆشى خۆى .

ئىنجا سيفەتى دوومى ئەو جۆرە كەسانە، برىتيە لەوھ كە خاومن عەقلن،  
كەواتە: ئەوانە ھەم خاومن عەقلن و، ھەم ئەھلى عىلمن

وشەى: ﴿ الْأَلْيَبِ ﴾، كۆى (لَبْ)ە، كاكن، بەلام ئەم وشەيە خوازراوتەوھ بۇ  
ماناى عەقل، لەبەر ئەومى مرؤف بە عەقلەوھ مرؤفەو، عەقل و ھۆش كاگلى  
مرؤفە، وەك چۆن گويزىك بە كاگنەكەيموھ گويزە، مرؤفیش بە عەقلەكەيموھ  
مرؤفە .

سيفەتى سىيەم : كە دەفەر موئى: ﴿ الَّذِينَ يُوْفُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ وَلَا يَقْضُونَ أَلْمِئْتَقِ ﴾،  
نەوانەى كە پەيمانى خوا بەجى دىنن و، پەيمان و بەئىنى پتەوى خوا  
ناشكىنن و، ھەلى ناومشپننەو  
پەيمانى خوا :

(۱) دەگونجى مەبەست پىنى ئەو پەيمانە زگماگە بى كە خوا ﷺ لە سروشتى  
ھەر مرؤفنىكدا دايئاو، كە برىتيە لە ناسىنى خاومن و پەرورمردگار و  
بەدپەنەرى خۆى و، تەنيا پەستنى

ب) دهشگونجی مبه‌ست پیی نهو به‌ئین و بهیماننه بی، دواى نهوى مروّف مروّف برّوا به خواو به ئیسلامو به پیغه‌مبیری خاته ﷺ دینى دینه کایه

ج) دهشگونجی مبه‌ست پیی همموو نهو بهیمانانه بی، که مروّف دهیاندایا به ناوی خواوه، له مامه‌ئەى له‌گه‌ل مروّفه‌کاندا، همموویان دمرگرتنه‌وه، گرنگ نه‌وهیه، نه‌وانه بهیمانی خوا به‌جی دینن و پیی وهفادار دصبن و، به‌ئین و بهیمانی پتهوی خوا، ناشکینن و هملی ناوه‌شیننه‌وه

سیفەتی چوارم: دمه‌رموئ: ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾، هه‌روه‌ها نه‌وانه‌ی که هه‌رجی خوا فه‌رمانی پیکردوه بگه‌یهرئ، دهیگه‌یه‌نن، خوا فه‌رمانی کردوه به گه‌یاندنی په‌یو‌وندی خزمایه‌تی، پیش هه‌موو کەس: بابو دایک، ننجا هاوسه‌ر، ننجا رۆله، ننجا خزم، ننجا دراوسن، ... هتدو هه‌موو نه‌وانه‌ی که مامه‌ئەیان له‌گه‌لدا ده‌گه‌ی، واته: په‌یو‌وندیه‌کانی نیزکیکی و خزمایه‌تی و گۆمه‌لایه‌تی

سیفەتی پینجەم: دمه‌رموئ: ﴿ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ﴾، سام له په‌روه‌ردگاریان ده‌کەن. وشەى (خَشِيَّةٌ) بریتیه له لئ ترسان له‌گه‌ل به گه‌وره‌گرتندا، یاخود: سامو بیم هه‌بوون به‌رانبه‌ر به شتیک، به‌هۆی به گه‌وره‌گرتنی و به مه‌زن گرتنیه‌وه، ﴿ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ ﴾، سامو به‌یمیان به‌رانبه‌ر به په‌روه‌ردگاریان هه‌یه و به گه‌وره‌ی ده‌گرن .

سیفەتی شەشمە: دمه‌رموئ: ﴿ وَيَخَافُونَ سَوْءَ الْحِسَابِ ﴾، له لیپرسینه‌وه‌ی خراب دهرسین، لیپرسینه‌وه‌ی خراب، نه‌وه‌یه که مروّف خرابه‌کاری کردبى و، پشتی له خوا کردبى، بیگومان دصبن چاوهری لیپرسینه‌وه‌یه‌کی خراب بی، که بۆ نهو خرابه، نه‌گه‌رنا لیپرسینه‌وه که سزاو پادشتی به دوا دادی، له خودی خۆیدا، شتیکى باشه

**سېفەتى ھەوتەم:** دەفەرمۇئ: ﴿ وَالَّذِينَ صَبَرُوا أَبْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ ﴾. ئەوانەى گە بۇ بەدەست ھېئانى رووى پەروەردگارىان خۇپراگر بوون، واتە: بۇ بەدەست ھېئانى دیدارى رووى پەروەردگارىان، ياخود (وجْه) لىرەدا بە مانای رەزامەندىى دى، بۇ بەدەست ھېئانى رەزامەندىى پەروەردگارىان، ديارە خواش ﷻ تەنیا دەرفەت بە گەسانىك دەدات، لە رۇزى دوایى دا، تەماشای بکەن، رووى بى وینەى ببین، گە لییان رازىى بى، گە واتە: (وجْه) چ بە مانای دیدارى رووى خوا، چ بە مانای رەزامەندىى خوا، لىك بدرىتەو، سەرەنجامەگەى ھەر یەگە، ئەوانەى گە بۇ بەدەست ھېئانى دیدارى رووى خوا، رەزامەندىى خوا، پاداشتى خوا، خۇپراگر دەبن، نەك بۇ ئەوەى پىیان بگوترى: ئازان، (ما شاء الله) فلان كەس شانى واو بالى وا !! نە، تەنھا بۇ ئەوە گە خوا لییان رازى بى و پاداشتى خوا بەدەست بىن، بە دیدارى خواى پەروەردگارىان شادىن، بۇیە خۇپراگر دەبن، خۇپراگر دەبن لەسەر چى ؟

۱ / لەسەر بەلاو گەرتارىیمگان

۲ / لەسەر طاعەت گە جىبەجىبى بکەن

۳ / لەسەر گوناح گە دەستى لى ھەنگرن

۴ / ھەروەھا لەسەر ھەموو ئەو شتانەى گە پىویستە مرؤف خۇپراگریان لەبەردەمدا بکات.

**سېفەتى ھەشتەم:** دەفەرمۇئ: ﴿ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ﴾. واتە: نوپۇز بەرپا دەكەن،

بەپىزان ! سەرنج دەبن !

نوپۇز بەرپاگردن، لە قۇناعى ھەشتەمدا باسكراو، چونكە لە راستىیدا نوپۇز، بەرھەمى گەلىك سېفەتى دىكەى پىش خۇبەتى، ئنجا ئەو نوپۇزە نوپۇزىكى راستەقىنە دەبن، نەك گەسىك نوپۇز دەكات، بەلام سېفەتەكانى دىكە لە خۇیدا نەھىنىتەدى و لییان خالىى بى، ئەو كاتە ئەو نوپۇزىكى بى رووح، نوپۇزىكى مونافىقەنەو دەغەلانەیە، ياخود نوپۇزىكى لاسایىكەرەوانەو قریۆكە .

﴿ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ﴾، نوپژ بهربا دمگن، واته: بهو شیویه که خوا فهرمانی بپگردوه، جیبه جیی دمگن، چونکه (إِقَامَةُ الشَّيْءِ)، نهوویه شتیك راست بکمیوهه، بهپیوه رایبگری، چونکه کاتیك که شتیك رادموستپنری، به پیوه رادگیری، له ته وواترین و باشتترین حالتی خویدا دمبی، بویه خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا﴾ همیشه بو نهجامدانی نوپژ. وشه: (إِقَامَةُ)ی بهکارهیناوه، (أَقِمِ الصَّلَاةَ، أَقَامُوا الصَّلَاةَ، يَقِيمُونَ الصَّلَاةَ)، واته: بهو شیویه که خوا فهرموویمتی، نوپژ جیبه جی دهکات.

سیفهتی نویم : دمه رموی: ﴿ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً ﴾، لهوی که وهک بزئو پیمانداون، به پنهانییو به ناشکرا دمه خشنو خرج دمگن، نوپژ ههقی خویوهو، به خشین ههقی خه لکه

سیفهتی دمیهم : دمه رموی: ﴿ وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ الْتَيْبَةَ ﴾، به چاکه، خرابه پال پیومدنن، که سیک خرابه یان لهگه لدا بکات، نهوان ناجن، وهک نهو خرابه بکهنهوه، به لکو به سیفهتی باش، نهو خرابیه پال پیومدنن، نئجا جاری وایه، نهو سیفمه باشه، بریتیه له بیدنگییو، جاری وایه نهو سیفمه باشه، بریتیه له خورگرییو هسه پینهگوتنه وهو، جاری وایه نهو سیفمه باشه، بریتیه لهوی چاکه ی لهگه لدا بکهی، که نهو قسه ی به تۆ گوتوه، تۆ دعای خیری بو بکهی، یان نامؤزگاریی خیری بکهی، ﴿ أُولَئِكَ لَهُمْ عُقُوبَةُ الدَّارِ ﴾، نا نهوانه سه رهنجای منزلگیان همیه، که به تمکید لیردها مبهست له سه رهنجام (عُقُوبَةُ) واته: سه رهنجای چاک، (الدَّارِ)یش (ال) نهلیضو لامی پیومیه، واته: (الدار الاخرة)، یانی: سه رهنجای چاک منزلگیای دوارپؤژ، هی نهو جوژه که سانهو خاوضانی نهو سیفمتانیه .

دوایی نهو سه رهنجامه چاکه ی منزلگیای دوارپؤژ، روون دهکاتموه، دمه رموی: ﴿ جَنَّاتٌ عَدْنٌ يَدْخُلُونَهَا ﴾، چمند باغو بیستانیکی همیشه بین، دهچنه نیویان و، تیپاندا نیشته جن دمن، ﴿ وَمَنْ صَلَاحٌ مِنْ أَبَائِهِمْ وَآرْوَاهُمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ ﴾، خوشیان و نهوانهش که شایستهن، له بابو دایگیان و، له هاوسه رانیان و، له پؤله و ومچگانیان، لهگه لئاندا نیشته جن دمن، لهو بههسته رازاوه و نهیراوانندا،

﴿ وَالْمَلٰئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴾. فرشته‌گانیش له همموو دمرگاو له همموو دمروازانه‌وه لییان ومزورور دمکه‌ون. ﴿ سَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ ﴾. پییان ده‌لین: سه‌لامتان لی بن. بهه‌وی نه‌وه‌وه که خوتان راگرت، بهه‌وی پشوو دریزی و خورپاگری و پاره‌وستاوییتانه‌وه، له‌سه‌ر جاده‌ی شهریمت، ﴿ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴾. نا نه‌و سه‌رنجامه‌ چاکه‌ی نی‌وه، باشترین سه‌رنجامی معنزگای دوارپوزه، پیروزباییان لیدمکه‌ن و، سلاویان لیدمکه‌ن و، خو‌ش حالیی دمردبیرن، به‌وه‌ی که به‌و ناگام و سه‌رنجامه‌ باشه‌ گمیشتون

نتجا خوا ﴿﴾ له‌ نایمتی ژماره (۲۵) دا‌ ناماژمیگی گورتیش دمکات، به‌وانه‌ی که خراپه‌کارن، به‌وانه‌ی که خو‌ش نه‌ویستراون و له‌لایمن خوای پمرومردگاروه، ناپه‌سندن، به‌ سی له‌ سیفته‌ بنه‌رته‌یی‌گانیان پیناسه‌میان دمکات و، سه‌رنجامیشیان ده‌خاته‌ روو :  
ده‌فهرموی :

- (۱) ﴿ وَالَّذِينَ يَبْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ﴾. به‌لام نه‌وانه‌ی که : پیمانی خوا، دوی نه‌وه‌ی که پته‌و گراوه، ده‌یشکینن، دوی نه‌وه‌ی که پیمانه‌که به‌ پته‌وی به‌سه‌راوه، به‌ پته‌وی لییان ومرگراوه، ده‌یسنین ده‌یشکینن و، هه‌لیده‌وشیننه‌وه
- (۲) ﴿ وَيَقْطَعُونَ مَاۤ اَمَرَ اللَّهُ بِهِۦٓ اَنْ يُوۡصَلَ ﴾. نه‌وه‌ی که خوا‌ فه‌رمانی پیکردوه بگمیه‌نرئ، له‌ په‌یوضنییه‌گان، نه‌وان ده‌یچرینن، نه‌و په‌یوضنییه‌گان ده‌یچرینن  
﴿ وَيُقِيدُوْنَ فِي الْاَرْضِ ﴾. هه‌روه‌ها له‌ زه‌میندا خراپه‌کاری ده‌کن

بیگومان هه‌ر که‌سینک پیمانی له‌گه‌ل خوا هه‌لو‌وشانده‌وه، په‌یوضنییه‌گانئ له‌گه‌ل خه‌لکدا دابیرن و پچرانئنی، سه‌رنجامه‌که‌ی هه‌ر نه‌ومیه‌ که خراپه‌کاری بکات له‌ زه‌میدا، ﴿ اُولٰٓئِكَ هُمُ اللَّعَنَةُ وَهُمْ سَوْءُ الدَّارِ ﴾. نا نه‌وانه‌ نه‌فرنییان بو‌ هه‌یه‌ و، معنزگای خراپان بو‌ هه‌یه‌، معنزگای خراپ بیگومان مه‌به‌ست پیی دوزه‌خه‌و، به‌ه‌وی نه‌وه‌وه که له‌ رهمه‌ت و به‌زمیی خوا دوور ده‌خرینه‌وه، تووشی دوزه‌خ ده‌بن .



## چهند مهسه له یه کی گرنه گ

**مهسه له یه په گهم :** سیفته یی یه گهم و دووه می به نده شایسته کانی خوا

زانایی و دانایی، یا خود شاره زایی و علامه ندیی و ژهرییه :

خوا دمه فرموی: ﴿ اَمَّنْ يَعْلَمُ اَنَّماَ اُنزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ اَلْحَقُّ كَمَنْ هُوَ اَعْمٰی اِنَّمَا يَنْذَرُكَ

اَوَّلُوا اَلْاَلْبٰبِ ﴿۱۳۶﴾

شبه کرده هس نعم نایه ته مو باره که له دوو برگه دا :

**برگهی یه گهم ۱ -** خوا دمه فرموی: ﴿ اَمَّنْ يَعْلَمُ اَنَّماَ اُنزِلَ اِلَيْكَ مِنْ رَبِّكَ اَلْحَقُّ كَمَنْ هُوَ

اَعْمٰی ﴿۱﴾، نهو هه مزه (ایه یه که چۆته سه ر (فَمَنْ) و بووه به: (اَمَّنْ) بۆ

پرسیار کردنه، به لام پرسیار کردنی نکو و ئییلیکه رانه (اَلِاسْتَفْهَامُ الْاِنْكَارِي

پرسیار کردنی نکو و ئییلیکه رانه ش، بیویستی به وه لام ناکات، چونکه

وه لامه کی له نیو خویندایه، نه گهر بلیم: نا نه مه دمه تره، نه؟ چاومرئ ناکه،

به رانه ره که م بلیم: با نه مه دمه تره، چونکه ناشکرا و روونه، نه گهر بلیم:

نایا نه مه فورئان نهو و موضه ف نهو؟ وه لامه کی بیویست ناکات و چاومرئ

ناکه م که سیک بلیم: با فورئانه، چونکه دیاره، ننجوا خوا عز و جل لیرمه دا

دمه فرموی: نایا که سیک که دهمانی نهومی له به رومردگارت هوه بۆ لای تو

دابه زینراوه، هه فه، وه که نهو که سه ویه که کویره؟ وه لامه کی ناشکرایه:

بیگومان نه خیر، یه کسان نین .

هەلبەت لێرەشەووە بۆمان دەردەگهۆی کە بەراستی سیفەتی یەگەم، بۆ کەسانیک کە بیانەوی دینداری راست و دروست بکەن، ئەوێهە کە شارەزابەن لە وەحیی و پەیمانی کە خوا دایبەزاندووە، بۆ پێغەمبەری خاتەم ﷺ، کە بە پلە یەگەم لە قورئاندا بەرجەستەییو، وەک زۆر جاری نیکەش گوتوویمان: سوننەتی پێغەمبەری ﷺ هەر بریتیه لە چۆنیەتی جیبەجی کردنی قورئان، بەئێ لە سوننەتدا، هەندێ حوکم و یاسا هەن کە بە پوونیی لە قورئاندا نین و، سوننەتیش بەگشتیی وەحیی خوایه بۆ پێغەمبەر ﷺ ئەوێ کە بە رێک و راستیی بە ئێمە گەشتییو، لێی دنیابین کە پێغەمبەر ﷺ فەرموویەتی، یان کردوویەتی، یان دانی پێدا هێناوە

بەئێ یەگەمین خەسەلت و سیفەتی کەسێک کە بیەوی دینداری راست و دروست بکاتو، بەندەیمکی شایستەیی خوا بی، ئەوێهە کە لە وەدا خوا ناردوویەتە خوار بۆ پێغەمبەری خاتەم ﷺ زانایی، تێیدا شارەزابی، لێی دنیایی کە ئەو هەقەو لە پەرورەدگارەووە بۆ پێغەمبەری خاتەم دا بەزێنراوە، پێچەوانەیی ئەویش، بریتیه لە کەسێک کە گوێر بی، واتە: نابینا بی، ئەبێنەر بی، ئەو هەقە نەبێتی و نەزانی .

### بەرگەمی دووم ۱ - ﴿ إِنَّمَا يَذْكُرُ أُولَ الْأَنْبِ ۖ﴾، بێگومان تەنیا خاوەن عەقلان

بیریان دەگهۆتەووە، شارەزایی زما دەلێن: (التذکر: جَعَلَ الشَّيْءَ مَذْكُورًا)، (ذکر) بریتیه لە باسکردن، یاخود بریتیه لە ئەو کە نینسان شتیکی لە زەیندا نامادەبی، پێچەوانەیی (ذکر) بریتیه لە (نسیان) واتە: فەرامۆشکردن و لەبیرجوون، نەجا (تذکر) لەسەر کێشی (تفعل) ه، واتە: هێنانەووە بیرخۆ، لە زەیندا نامادەکردنی شتی، بۆچی خوا ﷻ وشە (تذکر)ی زۆر بەکارهێناوە؟ چونکە لە راستیدا هەموو ئەو حەقیقەتانەیی کە خوا ﷻ خستوونیه دوو تووی کتیبی گۆتایی خۆیەووە، لە فیطرت و سروشتی مرؤفدا دایناون، وەک رەگ و ریشە و نەسلەگەیان، بۆیە هەر کەسێک فیطرت و سروشتی تیک نەچوو بی، کاتیک راستییەکانی قورئان دەبیستن، راستییەکانی سوننەتی پێغەمبەر ﷺ، شەریعەتی خوا و پێغەمبەری خوا دەبیستن، هەست دەگات: پێیان ناشنایە،

ههست دمکات که ئه‌وهی بیستوویمتی دهیست و دهیپینی، شتیکه په‌یوسفدی به ناخی ئه‌ویشه‌وه ههیه، بۆیه خوا ﷻ وشه‌ی (تذکر) به‌کار دینی، مرؤف هه‌ر نه‌وضده‌ی دموئ راستیه‌گانی قورئان بخته‌وه بیرخۆی و، سه‌رنجیان بدات و، تییانه‌وه رامینی، ئه‌گه‌رنا ئه‌و راستییانه، زگماک و فیطره‌تی مرؤف، پئیان ناشنایه و دهیاناسی

که خوا دهمرموئ: ﴿ إِنَّمَا بُدِّكِرَ أَوْلُوا الْأَلْبَابِ ﴾، دیاره ﴿ إِنَّمَا ﴾ (أَذَاةَ الْحَصْرِ وَالْإِبْطَات)، نامرازی گورته‌لینان و چه‌سیانن، واته: تمنیا خاومن عه‌قلان بیر دمکه‌نوه، تمنیا خاومن عه‌قلان و هبیریان نیته‌وه، تمنیا خاومن عه‌قلان به‌ند و هردمگرن و، به‌هرمه‌ند دهبن له‌و راستییانه‌ی که له‌ قورئان دا هه‌ن، له‌ فیتره‌ت و ناخی ئه‌وانیشدا هه‌ن، چونکه ئینسان نه‌گه‌ر عه‌قلی خۆی به‌کار نه‌هینی و رانه‌مینئ و ورد نه‌بیته‌وه، راستیه‌گانی ناکه‌ونه‌وه بیر، ئه‌و راستییانه‌ی که له‌ قورئاندا هه‌ن، ﴿ أَوْلُوا الْأَلْبَابِ ﴾ یش، ﴿ أَوْلُوا ﴾، کۆیه‌و تاک‌ی نیه‌ واته: (اصحاب)، خاومنان، ﴿ الْأَلْبَابِ ﴾ کۆی (لُبَّه) و، (لُبَّ) یش یانی: عه‌قل، ﴿ أَوْلُوا الْأَلْبَابِ ﴾، یانی: خاومنانی عه‌قلان، خاومن ئاومزان، راستیه‌گانیان بیر دمکه‌ونه‌وه، به‌هرمه‌ند دهبن و په‌نلیان لی و هردمگرن .

**مسهله‌ی دووم:** سیفه‌تی سییم، به‌جیپینانی په‌یمان و نه‌شکاندن‌ی به‌لینی پته‌وی خوا :

وهك خوا عز وجل دهمرموئ: ﴿ الَّذِينَ يُؤْتُونَ عَهْدَ اللَّهِ لَا يَتَّقُونَ اللَّهَ ﴾، به‌نده شایسته‌گانی خوا، سییمین سیفه‌تی گه‌وره و گرنگیان، ئه‌ومیه‌ که په‌یمانی خوا به‌جیدینن و، به‌لین و په‌یمانی پته‌و ناشکینن .  
(الْوَفَاءُ بِالْعَهْدِ: أَنْ يُحَقِّقَ الْمَرْءُ مَا عَاهَدَ عَلَى أَنْ يَعْمَلَهُ)، و مفاداری به‌ په‌یمان، پابه‌ندی به‌ په‌یمانه‌وه، ئه‌ومیه‌ که مرؤف ئه‌وه‌ی به‌لینی داوه، جیبه‌یی بکات.

که دهمرموی: ﴿ الَّذِينَ يُؤْتُونَ بِعَهْدِ اللَّهِ ﴾، نهمه دوو واتایان هه‌ئدمگری :

۱/ (عهد الله، مَصْدَرٌ مُضَافٌ إِلَى مَفْعُولِهِ)، بمجوره: (مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَى فِعْلِهِ)، جاوگه و پالندراوته لای بهرکار (مَفْعُولٌ) یانی: نهومی که پهیمانان به خوا داوه ، نهنجامی بدن، نهنجامی دمدن

۲/ (عهد الله، مَصْدَرٌ مُضَافٌ إِلَى فَاعِلِهِ)، بمجوره: (مَا عَهَدَ اللَّهُ بِهِ إِلَيْهِمْ)، جاوگیکی پالندراوه بۆ لای بکه‌رمگه‌ی، واته: نهومی که خوا ﷺ بۆ نهوانی رموانکردوهو، پهیمانی و مرگرتوه لییان، که دهیی نهنجامی بدن، نهنجامی دمدن

که دهمرموی: ﴿ وَلَا يَتَّقُونَ الْيَمِينَ ﴾، دیاره کهسیک و مفاداری به پهیمان، پهیمان ناشکیئنی، به‌لام نهمه بۆ زیاده جه‌ختکردنه‌ومیه، جاری وایه مروّف له سهرمتاوه و مفادار دهیی به پهیمان، به‌لام دوابی دهیشکیئنی، یانی: نایگه‌یه‌نیته سهر، مرچ نیه همر کهسیک له سهرمتاوه و مفادار بوو به به‌ئین و پهیمان، له کوّتاییشدا همر وایی، واته: نه‌مانه له سهرمتاوه سهرمنجامدا همر و مفادارن، به به‌ئین و پهیمانی خواوه ﷺ .

پیشتریش باسمان کرد: پهیمانی خوا (عهد الله) :

۱) دهگونجی مه‌بهست پیی نهو پهیمانه خوارپسکه بی که مروّف لیی و مرگیراوه، که دهیی خوا و خاوهنی خوئی بناسیو، بهندایمیتی بۆ بکات و بیپهرستی

۲) هه‌روه‌ها دهگونجی مه‌بهست پیی حاله‌تی چوونه نیو نیمان و نیسلام بی

۳) دهگونجی مه‌بهست پیی کوئی نهو به‌ئین و پهیمانان بی، که مروّف له‌گه‌ن مروّفه‌کانی دیکه‌دا، دهیاند، دهیی پییان‌ه‌وه پابه‌ند بی، واته: هه‌موو نهو گرئبه‌ستانه‌ی له مامه‌له‌ی له‌گه‌ن مروّفه‌کاناندا، گرئیان دمدات، دهیی نه‌یانپسینی و نه‌یانشکیئنی و پییان‌ه‌وه پابه‌ند بی

**مسئله‌ی سئیم :** سیفته تکانی: چوارم و پئنجم و شه شه، که برتین له که پاندنی ئەو په پوهندیانی خوا فرمانی پیکردوون بگه په نرین و، سام و بیمیان بهرانه به پهرومردگاریان و، مهترسییان له لپرسینه ووی خراب له رۆزی دوا پیدا :

خوای پهرومردگار دمه رموی : ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْتَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ ﴾

**شیکردنه وهی نهم ناپه ته هوباره که . له سن برکته دا:**

**برگه‌ی یه گیم ۱ -** ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾، نهمه سیفته‌ی چوارمه: که سانی که نه وهی خوا فرمانی پیکردوه بگه مینرئ، دیگه یهن، که مه بهست هموو ئەو په یوئندیانمن، که ده بی کۆمه لگایه کی تهن دروست و ساغ، له نیو خۆیدا ئەو په یوئندیاننه بگه یهنئ :

- ۱/ په یوئندی نیوان ژن و میرده
- ۲/ په یوئندی نیوان باب و دایک و رۆله کانه
- ۳/ په یوئندی نیوان خزمانه به گشتی
- ۴/ په یوئندی نیوان دراوسیه کانه
- ۵/ په یوئندی نیوان حوکمرانان و خه لک و کۆمه لگایه
- ۶/ په یوئندی نیوان پیکهاته کانی کۆمه لگایه، بۆ نموونه ههزار و دمو له مهنن
- ۷/ په یوئندی نیوان گۆی ئەو توپزانه یه که کۆمه لگایان لی پیکدی
- ۸/ په یوئندی نیوان مسولمانان و نامسولمانانه له کۆمه لگایه گدا، نه واننه هه موویان دگر تیه وه، به نده شایسته کانی خوا نه واننه که هه موو ئەو په یوئندیانی خوا فرمانی پیکردوه بگه میندرئین، دیانگه یهنن

**برگهی دووم ۱ - ﴿ وَخَشَوْنَ رَبَّهُمْ ﴾**، نهمهش سیفتمی پینجهمه: سامو بیمیکی

به گهوره گرانهو به مزن گرانهیان ههیه، بهرانبهر به پهرومردگاریان واته: له پهرومردگاریان دمترسیئن و سامو بیمیان بهرانبهری ههیه، بههؤی به مزن گرتنیانهوه بوئی، چونکه دهلی: (الْخَشْيَةُ: الْخَوْفُ الْمَشُوبُ بِتَعْظِيمٍ)، (خَشْيَةً) ترسیکه که ناویتییه لهگهڼ به مزن گرتندا، زور کس له مانای له خوا ترساندا، بههلهڼدا چوو، له خوا ترسان، نهوه نیه خوا وک شتیکی ممترسییلنکراو بی، بهلکو له خوا ترسان نهومیه که تو لهبهرنهوهی خوا زور مزنه، زور بهرزو، زور گهورمه، زور دادگهره، تو له کردهومگانی خوت دمترسیی که خوا ﷻ به پیی کردهومگانی خوت مامهڼت لهگهڼدا بکاتو، سزات بداتو، تووشی سزاو نازارو چهرمهسهری بی، نهگهڼنا خوا ﷻ له زاتی خویدا: خویشوستر اوو به مزن گیراوو به گهوره گیراوو مل بو کهچکراوه

**برگهی سییم ۱ - ﴿ وَخَافُونَ سُوءَ الْحَبَابِ ﴾**، نهم رستمیه سیفتمی شهشه

دمگرتیه خوی :

له لیبرسینهوهی خراب دمترسیئن، لیبرسینهوهی خراب وک بیشریش باسمان کرده، لیبرسینهوهی خوا بو بهندهمگانی له خودی خویدا چاگه، بهلام لیبرسینهوهی خراب نهومیه، بو نهو کهسه خراب بی، نهو لیبرسینهوهیهی لهگهڼدا بکری، کهسیکیش لیبرسینهوهیهکی لهگهڼدا دمکری، بوئی خراب بی، که لاری و خرابهکارو تاوانباری .

ننجا که لیردها دهمفرموی: ﴿ وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾، دهمهوی

توزیک شی بکهمهوه :

(الْوَصْلُ: ضَمُّ شَيْءٍ لِشَيْءٍ، وَضْدُهُ، الْقَطْعُ، وَيُطْلَقُ مَجَازًا عَلَى الْقُرْبِ وَضْدُهُ: الْهَجْرُ وَاشْتَهَرَ مَجَازًا، أَيْضًا فِي الْإِحْسَانِ وَالْإِكْرَامِ وَمَنْهُ: صِلَةَ الرَّجْمِ

واته: (وصل) نهومیه که شتیک به شتیکهوه بنووسینری، که پیچهوانهکی بریتیه له (قطع) واته: برین ههروهها به شیوهی مهجاز به مانای نیزیکی بهکاردمهینری، که پیچهوانهکشی بریتیه له دووری لیگردن، ههروهها به

مه‌جاز وشه‌ی (وصل) به‌کاره‌ئیندراوه بوّ چاکه‌کاری و ریژ لیگرتن، وشه‌ی: (صلة الرحم) واته: گمیانلنی په‌یووندی خزمایه‌تی، له‌وه‌ه هاتوه .

ئنجاکه دمه‌رموی: ﴿ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ﴾، وهک تفسیرمان کرد، چه‌مکه‌می گشتیبه وه‌موو نه‌و په‌یووندیانه‌و نه‌و نیزیکیانیه‌ی، که خوا فرمانی کردوه بگمیزنن، ده‌گریته‌وه .

**مه‌سه‌له‌ی حواریم :** سیفه‌تکانی: چه‌وته‌مو وه‌سلتم و نۆیم و ده‌یم : برین له : خۆراگری له‌به‌ر رمزه‌تدی خوا، به‌ده‌سته‌ئینانی دیداری خوا، په‌رهاکردنی نوپۆ، به‌خلین مال و سامان به‌ ئاشکرا و به‌ په‌نهان و، به‌ره‌رچدانه‌وی خراپه به‌ چاکه :

خوا ﷺ دمه‌رموی: ﴿ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ وَأَنفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً يَدْرُونَ بِالْحَسَنَةِ الَّتِي لَهُمْ... ﴾

**شپکردنه‌وی نهم نایه‌ته له چوار برگه‌دا :**

**برگی یه‌گم ۱ -** ﴿ وَالَّذِينَ صَبَرُوا ابْتِغَاءَ وَجْهِ رَبِّهِمْ ﴾، سیفه‌تی حموته‌م: به‌نده هه‌ئبزارده‌گانی خوا، به‌نده شایسته‌و په‌سندگانی خوا، نه‌وانمن که خۆیان پراگرتوه، به‌مه‌به‌ستی وه‌ده‌سته‌ئینانی پووی په‌رومردگاریان، واته: دیداری پووی په‌رومردگاریان، یان مه‌به‌ست له‌ روو (وجه) رمزه‌ندییه، واته: به‌ مه‌به‌ستی وه‌ده‌سته‌ئینانی رمزه‌ندیی په‌رومردگاریان .

وشه‌ی (ابْتِغَاءَ)<sup>(۱)</sup> یانی: (طلب) داواکردن، که‌واته: نه‌وانه خۆراگرن و خۆراده‌گرن و نه‌هلی سه‌به‌رن، به‌لام خۆراگری و پشو و درێژی و پراوستاویه‌که‌میان، به‌ هاندهری وه‌ده‌سته‌ئینانی رمزه‌ندیی خوا و دیداری خوایه‌و،

(۱) الإبتغاء : إفتعالٌ من (بغى : طلب) كه‌واته : (إبتغاء) یانی : لى خه‌فتان ، همول بو‌دان .

ئەومىيان كوردۆتە نامانج: گە لە ئەنجامى ئەو خۇپراگرىيەدا، خوا لىيان رازى بىۋ بە بىلدارى شادىن، واتە: لەبەر ئەومى خوا ﷻ فەرمانى كوردو بە خۇپراگرىي، خۇپرادمگرن، ئەك بۇ مەبەستىكى دىكە، وەك ئەومى خەك بلىن: ئازان، يان مەدحىيان بگرىۋ، ياخود لەبەر ئەومى زەمىيان نەگرى، لەبەر بىۋ سەبىرى، بەلكو ھاندەرو پالئەريان بۇ خۇپراگرىي، برىتيە لە وەدەستەيئانى رەزامەندىي خوا، ھەلبەتتە ھەموو كوردەۋەكانى مرؤف، ئەگەر بەو ھاندەرو پالئەره نەبىن، ئەگەر بەمەبەستى ئامانجى رازىبىكرىنى خوا، وەدەستەيئانى پاداشتى يەرومردگار و خاۋنەكەيان، نەبىن، پاداشتىيان لە بەرانبەردا وەرنانگرىۋ دەبىتتە سەپانى<sup>(۱)</sup> پووشى

**بىرگەمى دووم** : ﴿ وَأَقَامُوا الصَّلَاةَ ﴾، سىفەتى ھەشتەم: ئەوانەمى گە نوپۇزىيان بەرپا كوردو، پىشتىرىش باسەمان كورد گە لە قورئاندا تەنيا وشەمى (اقام) بۇ نوپۇز (صلاة) بەكارھاتو، واتە: بۇ بەجىھىئەنى نوپۇز وشەكانى: (اقام، يقىم، اقم، يقىمون، اقاموا) بەكارھاتوون، (اقاموا الصلاة) يانى: نوپۇزىيان بەرپا كوردو، بۇيەش ئەو وشەيە بەگاردى، چونكە ھەر شتىك كاتىك لە ھالەتى ۋەستان و پراۋەستاندا دەبىن، بۇ وئە: مرؤف، ئەو تەۋاتىرىن ھالەتتەمى و لە باشتىرىن ھالەت و نىمەنى خۇيدا قەرار دەگرى، گەواتە: (اقاموا الصلاة) واتە: نوپۇزەكە نەنجام دەدەن، بەو شىۋىيە كە خوا فەرمانى بىكردو، نەنجام بدرى، ئەك ھەر لە گۆل خۇيەنى بەكەنەۋە، بەلكو مافى تەۋاۋ بە رۋالەت و دەروونى نوپۇزەكەيان دەدەن :

۱) رۋالەتى نوپۇزەكەيان، وەك قورئان خويئەندەن زىكرەكانى نىۋ نوپۇز، جىمجۆلەكانى نوپۇز بە تەۋاۋىي بەجى دەگەيەنن، ئارامىيان تىدا دەگرن، ھەرومەھا نوپۇزەكە لە گاتى خۇيدا دەكەن، نوپۇزەكان بە كۆمەل دەكەن، لە شوپىنى پاگدا دىكەن .

۱) واتە : بىن بەرھەم دەبىن، چونكە (سەپان) باباى جوتيار (فلاح) ھو. جوتيارىك ھىچ بەرھەمى نەبىن جگە لە پووش و پەلاش، رىنج بەخەسارپوۋە



ب) مافى نىۋومەى نوۋزەمكەشيان دەمدەن، نىۋومرۇكى نوۋزەمكەشيان دىننە دى، ۋەك: ملكهچىي بۇ خوا، بىررکردنەۋە لە ماناى ئەۋ ئايەتەنەۋ ئەۋ ۋشە موبارەكانە كە لە نوۋزەمكەدا دەگوتىرىن، ئىنجا دواى نوۋزەمكەش خۇباراستن لە ھەر شتەك كە پىچەۋانەى نوۋزە بىتەۋ، لەگەل نوۋزەدا تىك بگىرى، ئەۋە نوۋزە بەرباگردنەۋ، ئەۋە مافى خۇى بە نوۋزە دانە .

**برگەى سىيەم ۱ - ﴿ وَأَنْفَقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً ﴾**، سىفەتى نۆيەم : لەۋەى

كە پىمانبەخشىۋەن، بە پەنھان ۋ بە ئاشكرا، سامان ۋ مالى خۇيان بەخشىۋە، مەگەر چۇن دەنا لە قورئاندا ھەمىشە نوۋزە زەكات پىكەۋە دىن: ﴿ يَأْمُرُونَ الصَّلَاةَ وَنُؤْتُونَ الزَّكَاةَ ﴾، ھەرومھا نوۋزە مال بەخشىن پىكەۋە دىن، لەبەر ئەۋەى نوۋزە، ھەقى خۇى پەرومردگارەۋ، مال بەخشىن، ھەقى خەلكە، ئىسلامىش لەۋ دوو ۋ شەمەدا كورت دەپىتەۋە : خۇبەرستىۋى ۋ خەلك دەۋستى

**برگەى جوارەم ۱ - ﴿ وَيَذَرُونَ بِالْحَسَنَةِ السَّيِّئَةَ ﴾**، سىفەتى دەيەم : بە چاكە

خراپە پالپىۋە دەنن، ۋاتە: كەسەك خراپەيەكىان لەگەل دەكات، ئەۋان ناچن ۋەك ئەۋ كەسە خراپە بىكەنەۋە، بەلكو بە چاكە ئەۋ خراپەيە دەقق دەكەن ۋ پال پىۋە دەنن، لە بەرانبەر خراپەدا چاكە دەكەن، ھەلبەتە دەشگونجى مەبەست ئەۋە بى: كە ئەگەر خراپەيەكىان لە دەست ھەۋما، بە چاكە ئەۋ خراپەيە لە كۇل خۇيان دەكەنەۋە، كە لە ھىچ كام لە تەفسىرمكاندا ئەۋەم نەبىنىۋەۋ ئىستە ھاتە دلم، كە مەرج نىە لىردە تەنيا مەبەست ئەۋە بى: لە مامەلە لەگەل خەلكدا، لە بەرانبەر خراپەياندا، چاكە دەكەن، بەلكو دەشگونجى لە مامەلە لەگەل خۇياندا، ھەر كاتىك خراپەيەكىان لى قەۋما، ۋ شەيەكى خراپەيان بە دەمدا ھات، نىازو خوليايەكى خراپەيان لە دل گەرا، يان كرددەۋىەكى خراپەيان ئەنجامدا<sup>(۱)</sup>، بە دواى دا چاكەيەك دەكەن، بۇ ئەۋەى بەۋ چاكەيە، كارىگەرى نەرىنىي خراپى ئەۋ خراپەيە، دەقق بىكەن ۋ پال پىۋەبىنن ۋ،

(۱) كە ئەمىش دەگونجىن لە كاتى مامەلەيان لەگەل خەلكدا، يان لە خۇدى خۇيان دا بىن

دووری بخمنه وه، و مک له فه رمایشتی پیغه ممبر ﷺ دا هاتوه، فه رمو ویعتی: ﴿وَأَنْبِئِ السَّيِّئَةَ الْحَسَنَةَ تَمْحُهَا﴾، ﴿أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرْقَم: (۲۱۳۵۴)﴾، وَالتَّرْمِذِيُّ بَرْقَم: (۱۹۷۸)، وَالدَّارِمِيُّ بَرْقَم: (۲۸۳۳)، وَحَسَنَةُ الْأَلْبَانِيِّ، وَاتِه: به دواى خراپه دا چاگه بکه، دھیسر پتتموه

که واته : ئەوانه بوونه ده (۱۰) سیفمت و خەسلەتی بنه پەتیی و بنجیتەیی، که خوا ﷺ بھنە زانا و دانایمکانی خۆی، بھنە شارمزاو عاقل مەنمەکانی خۆی، پێ پیناسه کردوون .

**مەسەلەى پینجەم :** ئەنجامی خاوەنانی ئەو ده (۱۰) سیفەتانه، بریتیه له

ناکام خیریی، ئەویش نیشته جیبهوونه له بههه شتەکانی خوادا، له گەل باب و دا بکانیان و، هاوسەرائیان و رۆڵه کانیاندا :

خوَا ﷺ دھفەر موئ: ﴿إِنَّ أَوْلَٰئِكَ لَمَّمَّ عَقَبَى الدَّارِ ﴿۲۲﴾ جَنَّتٌ عَدْنٍ يَدْخُلُونَهَا وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّاتِهِمْ وَالْمَلَائِكَةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ﴿۲۳﴾ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ فَنِعْمَ عُقْبَى الدَّارِ ﴿۲۴﴾﴾

**شېكردنه وهى ئەم نایه تانه له هەوت بڕگەدا :**

**بڕگەى یه گەم ۱ -** له کۆتایی نایمى ژماره (۲۲) دا، خوَا دھفەر موئ: ﴿إِنَّ أَوْلَٰئِكَ لَمَّمَّ

عُقْبَى الدَّارِ﴾، ئە ئا ئەوانه سەرنجامی چاکی مەنزەلگای دوا پۆزیان هەیه، (العُقْبَى: العاقبة، وهى الشئ الذى يعقب أى: يقع عقب شيء آخر، وَقَدْ اشتهر استيعمالها فى آخرة الخير: والعاقبة للمتقين، والعاقبة للمتقوى)، وشەى (عُقْبَى) بریتیه له شتێك که به دواى شتێكدا دئ، له دواى وى دهبی و، وشەى (عُقْبَى) زیاتر بۆ ناخیر خیری به گاردئ، بۆ ئەوه که له دوا پۆزدا ئینسان خیر و چاگەى به هسەمت ببی، و مک خوَا دھفەر موئ: ﴿وَالْعَاقِبَةُ لِلْمُتَّقِينَ﴾ ﴿۱۳۸﴾ بالأعراف:

دەفەرمۇئ: سەرنىجام (كە مەبەست پىئى سەرنىجامى چاگە) بۇ پارىزكارانە،  
 ھەروھما دەفەرمۇئ: ﴿ وَالْعَقِبَةُ لِلْقَوِيِّ ﴾ ۱۳۲. ھ. سەرنىجام (سەرنىجامى  
 خىر) بۇ پارىزكارىيە .

كەواتە: ﴿ أُولَئِكَ لَهُمْ عَقَبَى الدَّارِ ﴾، يانى: سەرنىجامى چاگى رۇژى دوايى و  
 مەنزىگى دوايى، لە گىرەوى ئەو جۇرە كەسانەدايە كە خاۋىنى ئەو (۱۰)  
 سىفەتەن

نىجا دوايى خۇا ﷻ پىئاسەي ئەو عاقىبەت خىرىيى ئەو سەرنىجامە چاگە  
 دەمگات، دەفەرمۇئ :

برگى دووم ۱ - ﴿ جَنَّتٌ عَدْنٍ ﴾، بەھەشتە ھەمىشەيەگان، (جَنَّتْ) كۆى  
 (جَنَّة)ھ، واتە: باخ و بىستان، دارو درەخت و سەوزايى و ميوەجات

(عَدْنٍ) بە ماناى (إِسْتِقْرَار) دى، (الْعَدْنُ: الإِسْتِقْرَارُ) واتە: بەھەشتە  
 ھەمىشەيەگان، بەھەشتە سەقامگىرو بەردەوامگان، باخە سەقامگىرو  
 بەردەوامگان، ئەو سەرنىجامە خىرە پىكىلىنن

برگى سىيەم ۱ - ﴿ يَدْخُلُونَهَا ﴾، دەچنە نىو ئەو باخانە

برگى جوارەم ۱ - ﴿ وَمَنْ صَلَحَ مِنْ آبَائِهِمْ وَأَزْوَاجِهِمْ وَذُرِّيَّتِهِمْ ﴾، ھەروھما ھەر  
 كەسىك كە شاسىتە بى و چاك بى، لە بابو دايكانيان و ھاوسەرانىيان و رۇلەو  
 ۋەچەيان .

ۋشەى (اباء) بابەگان، (أمهات) دايكەكانىش، دەگرىتە خۇى، (الآباء: يَشْمَلُ  
 الأمهات على طريفة الثعليب) ۋشەى (اباء) (أمهات)بىش، دەگرىتە نىو خۇى،  
 چونكە لە زمانى عەرەبىيدا بنجىنەيەك ھەيە: ھەر كاتىك نىرومى پىكەوھ  
 باسگران، پاناۋى نىرىنە بەگاردى و، مېينەش دەگرىتەوھ، لە زمانى عەرەبىيدا  
 دەگوتىرى: (الآبوين، الأبوان، الوالدين، الوالدان)، كە (آبوين)، واتە: بابو دايك  
 (والدين) واتە: بابو دايك، (آبوين) دووان، (مثنىى)، (أب)ھو (والدين) دووان،

(مُثَنَّى) (والد)ه، (أَبُ و والِد) ھەردووگيان بە مانای باب نین، بەلام بۇ دايگىش بەكاردین، بە بەنگەى ئەوہ كە لئیرما گراوہ بە دوو، كە مەبەست ئەوہ نىہ دوو باب بن، بەلکو مەبەست بیى بابو دايكن  
خووافەر موئى : خوڤيان و ئەوانەى كە شايستەن لە بابو دايكيان و ھاوسەرانيان و ھەجەگەيان، دەجەنە نيۆ ئەو بەھەشتانەوہ

ئەمە ھەك نايەتەكەى سوورەتى (الطُّور) وايە كە دەفەر موئى : ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَاتَّبَعَتْهُمْ ذُرِّيَّتُهُمْ بِإِذْنِ آلْحَقْمَاءَ بِهِمْ ذُرِّيَّتَهُمْ وَمَا أَلَتْنَهُمْ مِنْ عَمَلِهِمْ مِنْ شَيْءٍ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴾، واتە: ئەوانەى بپروايان ھيئاوہ و ھەجەگەشيان بە نيەمانەوہ شوپنيان كەوتوون، نيەمە ھەجەگايانيان دەگەيەنيە، ئەوان و بەوانيان پەيوەست دەمەين و، لە كەردمەوہى ئەوانيش كەم ناكەينەوہ (بيخەينە سەر پاداشت و كەردمەوہى ھەجەگەيان، بۇ ئەوہى پييان بگەن)، بەلکو خوا لە بەخەشى خوئى، رۆلەكان دەگەينەى بە بابو دايكەكان، ﴿ كُلُّ امْرِئٍ بِمَا كَسَبَ رَهِيْنٌ ﴾، ھەر كەسە بارمەتى كەردمەكانى خوئەتى .

ھەلبەتە لئیرما تەنھا باسى ھەجە دەكات، بەلام لە سوورەتى (الرعد)دا، ھەروەھا لە سوورەتى (غافر)يشدا، باسى بابو دايك و ھاوسەران و ھەجەش دەكات

ئە نايەتەنەش ئەوہ دەگەينەن كە لە بەھەشتیدا، مرؤف لەگەن ھاوسەرى لەگەن بابو دايكى، لەگەن رۆلەكانى، بيكەوہ كۆدەبنەوہ، نەجا وشەى (آباء) ھەك چۆن بابو دايكى نزيك دەگریتەوہ، بابو دايكى دووريش دەگریتەوہ، واتە: نەنك و باپيرو ... ھتە، ھەروەھا وشەى: (ذُرِّيَّةٌ) يەش ھەك چۆن كورو كچ دەگریتەوہ، ئەوہ ئەوہى ئەموش دەگرنەوہ، وشەى: (أَرْوَاجٍ) يەش كۆى (رُوح)ە، كە ھەم بۇ نيرو ھەم بۇ مى بەكاردى، جا بەبيى ئەم نايەتانە بى: ﴿ خَوَافٌ ﴾ ئەوانەى كە نزيكايەتتىى رەجەلەگيان بيكەوہ ھەيە، لە بەھەشتدا مادام ھەموويان ئەھلى نيەمان، پيكيان دەگەينەىو، ئەگەر ھەندىكيان لە خواری بن،

خوای پەروەردگار لە بەخشىشى خۆی ئەوانەى خواری دىباتە لای ئەوانى سەرى و پەمیان بۆ بەرز دەگاتەو، بەبى ئەووى لە پاداشت و کردەوى ئەوانەى شوئىيان بەرزە، گەم بکاتەو .

**برگەى پىنجەم ۱ -** ﴿ وَالْمَلٰٓئِكَةُ يَدْخُلُوْنَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۝۱۰ ۙ فَرِيْشْتَه كَانِيْش لَه هەموو دەرگایەگەوہ لىيان و مزوور دەگەون، لىرەدا مەبەست نەو مەبە گە فريشتهكان، زۆر دەچن بۆ لایان و زۆر لىيان و مزوور دەگەون، گە دوایى دەریدەخات بۆچى زۆر دەچنە لایان .

**برگەى شەشم ۱ -** ﴿ سَلَّمَ عَلَيْكُمْ بِمَا صَبَرْتُمْ ۝۱۰ ۙ بَيِّنَاتٍ لِّدَلِيْلِيْنَ سَلٰوَاتٍ لِّبَيِّنِيْ بھەوى خۆراگرىتانهو، یانى: ئەم پىزىلگىرانەى نىو، گە فريشته سەلامتان لىدەگەن و لەو شوئىتانهدا نىشتەجى بوون، بەھوى خۆراگرى و پشوو درىزىتانه، زۆر جار باسەمان کردەو: خۆراگرى بەگشتى دەبىتەوہ سى بەش، سى جۆر :

۱/ خۆراگرى لەسەر طاعەت، نىسان فەرمانبەرى خوا بکات لە زاتى خۆى و، لە جوار چىووى مال و خىزانى و، لە جوار چىووى گۆمەلگادا، پابەندى شەرىعەتى خوا بى و، خۆراگرى لەسەر طاعەت و فەرمانبەرى خوا

۲/ خۆراگرى لەسەر گوناھو تاوان و لادان، خۆراگر بى: تووشى گوناھو تاوان هەلە و پەلە نەبى

۳/ خۆراگرى لەسەر بەلا و موصىبەت و تاقىکردنەوى خواو، نارامگرتن لە بەرانبەر پىشەتە ناخۆشەکان و رووداو و کارساتەکان دا، ئەو شتانەى پى ناخۆش، لە بەرانبەر بەلا و قەدەرە ناخۆشەکان دا خۆراگر بى، سکاڵانەکات و ناشوگرى نەکات

**برگەى حەوتەم ۱ -** ﴿ فَيَعْمَعُ عُمَّي الدَّارِ ۝۱۰ ۙ واتە: باشتەرىن سەرنجەمى مەنزىگای دواروژ ئەم سەرنجەمى نىو مەبە، یانى: (فَيَعْمَعُ عُمَّي الدَّارِ عُمَّيْ) باشتەرىن سەرنجەمى مەنزىگای دواروژ، ئەم سەرنجەمى نىو مەبە، گە برىتە لە نىشتەجى بوونتەن لەو جىگا و رىگا پى پىزو حورمەت و نازو نىعمەتەدا .

**پەڕگە ۱ - شەشەم و کۆتایی :** سێ ( ۳ ) سیفەتی بنەرەتیی بێبەروایان و

سەرەنجامی شووم و بێ خێریان :

خَوَا ۛ ۛ دَمْفەر مَوَى : ۛ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ وَيَقْطَعُونَ مَا  
أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ أُولَئِكَ لَهُمُ الْعَذَابُ وَلَهُمْ فِي الدَّارِ ۛ

توێژێرێنەوهی نەم نایەتە مەبارەكە ، لە پێنج بەرگەدا :

**بەرگە ۱ - ۛ وَالَّذِينَ يَنْقُضُونَ عَهْدَ اللَّهِ مِنْ بَعْدِ مِيثَاقِهِ ۛ** ، نەوانەمی كە

بەیمانێ خوا پاش پتەو كرنی و گرێدانی، دەشكێنن، بەیمانەكە هەڵدەموشێننەوه

**بەرگە ۱ - ۛ وَيَقْطَعُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ ۛ** ، هەرچی كە خوا

فەرمانی پێكردوه بگمەنرێ، ئەوان دەبێرن، دەبێچرن

(النَّقْضُ: الإِبْطَالُ وَعَدَمُ الوَفَاءِ)، (نَقْض) بریتیه له هەڵبۆشاندنەوه و مفادار

نەبون، واتە: هەموو بەیوونییەكان كە خوا فەرمانی كردوه بگمەنرێن، ئەوان

دەیانبێچرێن، چ بەیوونیی نیوان رۆڵەو باب و دایك، چ بەیوونیی

هاوسەریتیی، چ بەیوونیی خزمایەتیی، هێ دوور و نزیك، چ بەیوونیی

دراوسییەتی، تا كۆتایی .

**بەرگە ۱ - ۛ وَيُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ ۛ** ، له زەمیندا خرابەکاری دەكەن،

لەسەر زەوی خرابەکاری و تێكدان دەكەن، بەدلتیایی هەر كەسێك بەیمانێ كە

لەگەڵ خوا بەستوویمتی، هەڵبۆشاندنەوه، بەیوونییەكانی لەگەڵ خەلكدا

بچراندن، بێگومان سەرەنجامەكە هەر بریتیه له خرابەکاری و تێكدان و

ناشوووب نانهوه و ناژاوه لەسەر زەوی

ئنجا كەسانێك بەو شیۆمیەبن :

**برگهی جواروم :** ﴿ اُولَٰئِكَ لَمَّا اللَّعْنَةُ ﴾، نا نموانه نفرینیان بو همیه،  
(اللَّعْنَةُ: البُعْدُ عَنِ الرَّحْمَةِ وَالْحَزْنُ)، لعنة) بریتیه له دووری له بهزمی  
خواو له سمرشوری و زبوونی .

**برگهی بینجهم :** ﴿ وَكَمْ سَاءَ الدَّارِ ﴾، هروها نا نموانه ممنزلگای خراپیان  
بو همیه، ممنزلگای خراپیش به تمکید مبهست پی دۆزهخه، دۆزهخی پر  
ناگری بلئسهدار

خوا پهنامان بدات به لوتضو کمرمی خوی، بههوی یارممتیدلمان بو  
خو دورگرتن، لمو سیفتهانهی که خاوضهگانیان تووشی دۆزهخ دهکن، که  
بریتین له بن پهمانیی و بن بهئینی لهگهژ خواداو، پچراندانی پهیوضدیبهگان  
لهگهژ خه لکی خواو، خراپکاری کردن له سمرزمینی خواداو

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

# ۵۷ دەرسى پىنجام

## پىناسەى ئەم دەرسە

نە دەرسەمان ئايەتەكانى: (۲۶ - ۳۱) دەگرىتە خۆى، لەم شەش (۶) ئايەتەدا :

۱/ سەرمتا : خوا ﷻ باسى ئەو راستىيە دەكات، كە فراوان كىردن و گىرتنەمەى بىزىو،  
واتە: زۆر كىردن و كەم كىردنى رۇزىى و بىزىو، تەنيا بە دەست خوايە

۲/ ھەرومھا باسى زىدە دلخۆش بوونى بىبىرويان دەكات، بە ژيانى زوو تىيەرو كە  
بايەخى دنيا

۳/ پاشان باسى داواكارى كافرەكان دەكات، كە نىشانە و موعجىزىمەكى وەك ھى  
گەلانى پىشوو بۆ پىقەمبەرى خاتەم دابەزى، نىجا خواش ﷻ لە وەلامنا ئەو  
راستىيە دەخاتە روو، كە گومرا بوون و رى راستگىرتن، تەنيا بە دەست خوايە،  
واتە: كەسانىك لە رى راست گىرتن بگەرىن و لىى بخەفتن، قورئان و پەيامىك كە  
خو بە پىقەمبەرى خاتەمدا ناردووئەتى، بەسە بۆيان بىتتە بەلگە و نىشانە  
كە ھەم بەرنامەيەو، ھەم بەلگەشە، كەسنىك لە راستىيە بخەفتى، ئەو  
بەسەتەتى، كەسنىكىش نەيەوئ رى راست بگىرئو، رى گومراى سەرگەردانىى  
بگىرئ، بىگومان نەوئىش لە جوغزى وىستى رەھاي خوى پەرومردگار  
نەچۆتە دەرى .

۴/ دوايى خوا ئەو راستىيە دەخاتە روو، كە بە يادى خوا، دلان ئارام دەگىرن و  
نۆخىزنىان بۆ دىو، سوگىنايىان بۆ دىو، دادەمرگىن

۵/ پاشان خوا باسى سەرەنجامى باشى بروادارانى كىردار باش دەكات



۶/ دوایی خوای زاناو توانا نمو راستییهم دهخاته روو، که رهوانه کردنی (موحه ممد) ﷺ ههروهک رهوانه کردنی پتیه مبه رانی دیکهیه بی گهلانی پیشوو، که پهیمای خوایان پیدا نیردراوه

۷/ پاشان خوا ﷺ پتیا سهی هورنن دمکات، که نهگمر گریمان: هورنن چپایه گانی بی له شوینی خوایان ههلقه ندرایان و، زوی بی هلت هلت کرابایه و، برپایه و، مردووی بی دویندرایانایه، نهگمر خوا نهیویستبایه برپایین، هه ر نیمانیان نه دهینا .

۸/ له کوتایی دا : خوا باسی سه رهنجامی خراپ و شوومی بیبروایان له دنیا دا دمکات، که بریتیه له به لآو گرفتاری و لیقه ومان

﴿ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴿۳۷﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أَرَادَ ﴿۳۸﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿۳۹﴾ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَى لَهُمْ وَحُسْنُ مَتَابٍ ﴿۴۰﴾ كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لِيَتْلُوا عَلَيْهِمُ الَّذِي أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابٌ ﴿۴۱﴾ وَلَوْ أَن قُرْءَانًا سُرِّتَ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كُفِّرَتْ بِهِ الْعُوقُ بَلِ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَلَمْ يَأْتِيسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِنْ دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿۴۲﴾ ﴾

## ماناى دەھاقا دەھى ئايەتەكان

{ خوا بۇ ھەر كەسك بىھوئ، بژيو فراوان دمكات، (و بۇ ھەر كەسك بىھوئ لىئى دەگىتتەھو) و ھە تەنگ دىئى، (بىبىرويان) یش بە ژيانى نىيايان زۇر دلخۇش بوون، لە حالئىكدا كە ژيانى نىيا لە چاۋ (ژيانى) دوارۇژ، تەنيا رابواردانىكى كە و كورته ﴿۲۷﴾ ئەوانەى بىبىروان دەلئىن: دەبووايە (موھمەد) لە پەروردگار یموھ نیشانە و موعجىزەمەكى (وھك ھى پتقەمبەرانى پىشووئ) دابەزئارابايە سەر، بلىئ: بە دلئىياى خوا ھەر كەسكى بوئ، سەرگەردانى دمكات، ھەر كەسكىش لە ناخەوھ بەگىرپتەھو { و دان بە ھەقدا بئى }، بەرمو لای خۇئ پۇنمايى دمكات ﴿۲۷﴾ ئەوانەى بىرويان ھىئاوھ، دلەكانيان بە يادى خوا سوكتاىيان بۇ دئ، ناگاداربن! دلان بە يادى خوا، نۇخۇزئىيان بۇ دئ و نۇقرە دەگرن ﴿۲۸﴾ ئەوانەى بىرويان ھىئاوھ كىردەھ باشەكان ئەنجام دەدەن، خىرو خۇشى تەواو و سەرمىجامى چاكبان ھەبە ﴿۲۹﴾ بەو شىویمە لە كۆمەلئىكدا رەوانمان كىردوئ، كە كۆمەلانى دىكە لە پىشدا رابىردوون، تاكو ئەھوئ بۇمان سىروش كىردوئ، بەسەرياندا بىخوئىئەھو، بەوانەى بە خواى مېھرىبان بىبىروان، بلىئ: ئەو (خوا) پەروردگار مە، جگە لەو ھىچ پەرسىتراوئك نى، پشتم ھەر بەو بەستەھو، گەرانەھوشم تەنيا بۇ لای وىھە ﴿۳۰﴾ ئەگەر قورئانىك ھەبووايە كە چىكانى پى رۇئىنرابان، يان زەمى پى بىدراىايە، يان مردووانى پى دۇئىنرابان، مەگەر خوا وىستباى، دىفا ھەر بىرويان نە دەھىنا، بەلكو كاروبار ھەمووئ ھى خوايە، ئايا ئەوانەى بىرويان ھىئاوھ، لەوبارمەھ دلئىا نەبوون، كە ئەگەر خوا وىستباى (زۇريان لى بكات) تىكپى خەلكى دەخستە سەر راستە پىئ! ئەوانەى بىبىروان بەردەھام بەھوئ ئەھوھە كە دەمكەن لە كارو رەقتارى خراب، بەھلاى راجلەگىنەريان بەسەر دىئ، يان ئەو بەھلايە دەكەوئتە نىزىك مائەكەيان، ھەتا بەلئىنى خوا دئ (بە ھاتنى رۇژى دوايى)، بىگومان خوا گىفتو بەلئىن دوا ناخات ﴿۳۱﴾ }

## شیکردنه‌وی هه‌ئدیک له وشه‌کان

(بَسَطَ الرِّزْقَ): واته: بژیو فراوان دمکات، (بَسَطَ الشَّيْءَ: نَشْرَهُ وَتَوْسِيعَهُ، بَسَطَ الرِّزْقَ: وَسَّعَهُ)، وشه‌ی (بَسَطَ) یانی: ر‌اخستن و فراوان کردن (بَسَطَ الشَّيْءَ يَبْسُطُهُ بَسْطًا)، شته‌که‌ی بلا و کرده‌وه و فراوان کرد

لێرده‌ا وشه‌ی: ﴿بَسَطَ الرِّزْقَ﴾، واته: بژیوو ر‌وژیی بۆ فراوان دمکات، بۆی زیاد دمکات

(وَيَقْدِرُ): (يَقْدِرُ) یانی: (يَضِيقُ) وه‌ تەنگ دێنێ، که‌می دمکاته‌وه، (قَدِرَ عَلَيْهِ رِزْقُهُ: ضَيْقٌ)، وه‌ک له سوورمه‌تی (الطلاق) دا هاته‌وه، بژیوی لێ و تەنگ هێنراوه، عاده‌ت وایه شتی فراوان، زۆره‌وه، شتی تەنگ و تەسک، که‌مه

(وَفِرْحًا): واته: زۆر دلخۆش بوون، دملێ: (الْفَرَحُ: انْشِرَاحُ الصَّدْرِ بِلَذَّةٍ عَاجِلَةٍ، وَأَكْثَرُ مَا يَكُونُ فِي اللَّذَاتِ الْبَدَنِيَّةِ الدَّنْيَوِيَّةِ).

(فَرَحٌ) بریتیه له سینه گوشاد بوون به‌هۆی چیژێکه‌وه که زوو دێته دهست و، به زۆریی بۆ نه‌وه له‌زه‌زه‌ت و چیژانه به‌کار دێ، که په‌یوه‌ندیان به‌ جه‌سته‌وه هه‌یه و له نیا‌دا هه‌ن

(أَنَابَ): (الْإِنَابَةُ إِلَى اللَّهِ: الرَّجُوعُ إِلَيْهِ بِالتَّوْبَةِ وَإِخْلَاصِ الْعَمَلِ)، (الْإِنَابَةُ إِلَى اللَّهِ) واته: که‌رانه‌وه بۆ لای خوا، به‌ په‌شیمان بوونه‌وه، که به کرده‌وه بکه‌رێه‌وه و، کرده‌وه‌ی خۆت بۆ خوا ساغ بکه‌یه‌وه .

(تَطْمَئِنُّ): (التَّطْمَئِنُّ: السُّكُونُ بَعْدَ الْإِثْرَاعِ)، (تَطْمَئِنُّ) بریتیه له سوکنا‌یی هاتن و نۆخژن هاتن و، نارام گرتن و سه‌قام گیربوون، پاش جووله‌ جوول

(طَوْبَى): هه‌ئدیک گوتوو‌یا‌نه: (طَوْبَى: شَجَرَةٌ فِي الْجَنَّةِ)، دره‌ختێکه له به‌هه‌شت، وه‌ک له فه‌رمایه‌شتی پی‌غه‌مه‌رده‌ا ﴿طَوْبَى﴾ ناماژمی پێ‌کراوه، که سوار چوار سه‌د

(۴۰۰) سال به ژیر سیبهرمگه‌یدا دهروات، بؤ ماومی سهد (۱۰۰) سال نابری،  
یاخود (طوبی): (كَلُّ مُسْتَطَابٍ فِي الْجَنَّةِ مِنْ بَقَاءِ، بِلَا فَنَاءٍ، وَعِزِّ بِلَا زَوَالٍ،  
وَعَنَى بِلَا فَقْرٍ)، ههر لهزرت لی وهرگیراوئیکه له بهه‌شتنا له: مانه‌ومی  
به‌بی له‌بمین چوونو، بالآ دهستی به‌بی له دهست چوونو، بئنیازیو  
دهولته‌مندی به‌بی هه‌زاری

(مآب): ده‌گونجی به مانای گه‌رانه‌وهو تو‌به بی، ده‌گونجی به مانای شوینی  
گه‌رانه‌وه بی، که لی‌ردها به مانای شوینی بؤ لا گه‌رانه‌وه‌یه، واته: شوینی بؤ لا  
گه‌رانه‌ومی من، تمنیا خواجه علیه السلام

(سیرت): یانی: رۆئینران له شوینی خو‌یان، جوولئینران، رۆیشتینران، ده‌گوتری:  
(سیرة في البلد: أَخْرَجَهُ مِنْ مَكَانِهِ)، ولات به‌دهری کرد: له شوینی خو‌ی  
ده‌ریکرد، وه‌ده‌رینا

(يَأْتِيَس): ﴿أَفَلَمْ يَأْتِيَسِ الَّذِينَ ءَامَنُوا﴾. واته: نایا نه‌وانی بر‌وایان هیناوه،  
نانومئید نه‌بوون، ده‌گوتری: (يَتَس مِنَ الشَّيْءِ) به مانای لی نا نومئید بووو، به  
مانای زانی (علم) ش دئ، له‌به‌رته‌ومی نینسان که له شتیک نا نومئید بوو، واته: له  
بوونی شتیک نا نومئید بوو، مانای وایه دلنیا ده‌بی له نه‌بوونی، نه‌گمر له  
نه‌بوونی نانومئید بوو، دلنیا ده‌بی له بوونی، بؤیه وشعی: (يَتَسُّ) دلنیا‌یی  
لییه‌وه لازم دئ، بؤیه (يَتَسُّ) به مانای (يَسْتَيْقِنُ) و (يَعْلَمُ) هاتوم، واته:  
دلنیا بووو زانی .

(قَارِعَةٌ): (القَارِعَةُ: الشَّدِيدُ مِنَ الشَّدَائِدِ وَهِيَ دَاهِيَةٌ)، به‌لایه‌ک که زور سه‌خت بی،  
زور توند بی، پی ده‌گوتری: (قَارِعَةٌ) کۆیه‌گهی (قوارع)ه، وه‌ک: (صَّارِعَةٌ) که  
به (صَّوَارِث) کۆده‌گریته‌وه، یانی: به‌لا .

(مَحَلُّ): واته: نیت، ده‌که‌ویته نهو شوینه، (حَلَّ بِالْمَكَانِ حُلُولًا وَمَحَلًّا)، واته: لهو  
شوینه نیشه‌جی بوو، که‌وته نهو شوینه، (المَحَلُّ: المَكَانُ الَّذِي يَحُلُّ بِهِ)،  
(مَحَلٌّ) وئیرای نه‌ومی که به چاوگ (مصدر) دئ، به مانای ناوی شوینیش دئ

## مانای گشتی نایه ته کان

### به یئزان ۱

بیشتر چهند جار بیک باسمان کردوه، که نهم سوورپته به گشتی باسی سیفه ته کانی خواجه ﷺ، پانتاییه کی زور بؤ بیناسه ی خوا له میانی سیفته و کردموگانیدا، تهرخان کراوه، ههروهها له سوورپته دا باسی بیغه مبرایه تی و وحیی کراوه و، باسی رۆزی دوا یی و، سزاو پاداشتی خوا کراوه، به لام به پله ی یه کهم نهم سوورپته باسی خواناسی (معرفة الله) یه .

لیرض دمه رموی : ﴿ اللَّهُ يَسْطُرُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَشَاءُ وَيَقْدِرُ ﴾، خوا بزیو فراوان دمکات بؤ هه که سیک که بیه وئ و، تمنگی دمکات.

بیچه وانهی فراوان کردن : تمنگ کرنه، واته : بؤ هه ندیکان بزیو فراوان دمکات و، بؤ هه ندیکان لییان و ته نگ دینی، یاخود : بؤ هه که سیک : له قوناغیکدا بزیوی فراوانی بیده دات و، له قوناغیکدا رزق و بزیومگی لی و مر دمگرتیه وه و لی و ته نگ دینی .

﴿ وَفَرِحُوا بِالْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾، نیمه به پیی سیاق دهمانین که لیردا (فاعل) ی (فرحوا) که (و) مکه یه، دمبته (فاعل) ی (فرح) که بؤ کوی (جمع) و دهمانین مبهست پیی کۆمهلی بیروا و کافر مگانه، واته : بیروا یه کان زور دلخۆش و شادمان بوون به ژیا نی، وهک دوا یی له مه سه له گرنگه کان باس دمگه ین : (فرح) بریتیه له و پهری دل خۆشی، خوا ﷺ له مه قامی زه و سه رهنشتیاندا دمه رموی : زور دلخۆش و شادمان بوون به ژیا نی دنیا، ﴿ وَمَا الْحَيَاةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا مَتَاعٌ ﴾، ژیا نی دنیا له چا و دوا رۆژ، له چا و مهنزلگای دوا رۆژ و به ههشت، تمنیا شتی که به هر مه کی که می لی و مر دمگیری، یاخود رابوار دنیکی که مه، گوزمرانیکی که مه، یانی : نیعه ته کی که و خۆشیه کی که مه .

ننجا دووباره دیته‌وه سمر باسی نه‌وه که پیشتریش خوا صَلَّى همر باسی کرد، له  
 نایمتی ژماره (۷) داو، به همان شیوه دووبارهی دمکاته‌وه، لیرمش دفعه‌رموی: ﴿ وَرَقُلْ  
 الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّي ﴾، نه‌وانهی بی‌سروان دملین: دهبوایه له  
 په‌رومردگاریه‌وه نیشانه‌میگی دابه‌زینرا بووایه سمر، وک پیشتریش گوتمان: نممه  
 لیرمدا نه‌وه دمگه‌یئی که نه‌وان قورئانیان همر نادیده گرتوه، یانی: قورئانیان به  
 موعجیزه و به‌لگه و نیشانه‌ی پیغمبه‌رایه‌تبی محممه صَلَّى داننا‌وه، نادیلیمان  
 گرتوه، یاخود داوایان کرده که محممه صَلَّى موعجیزه و نیشانه‌میگی وک هی  
 پیغمبه‌رای پی‌شو و که به‌لگه‌ی به‌رهمست بوون، بؤ بی، بؤ وینه: گؤچانه‌میگی  
 مووسا صَلَّى و، حوشرمگی صالح و، مردوو زیندوو‌گردنه‌وی عیسا صَلَّى، به‌لگه و  
 نیشانه‌میگی ناوا، بؤ پیغمبه‌میری خاتم بی، لیرمدا وشه (لَوْلَا) بؤ هاندان  
 (تَحْضِيض) ه، یانی: دهبوایه نیشانه‌میگی له په‌رومردگاریه‌وه بؤ دابه‌زینرایه‌ی له  
 نایمتی پی‌شووتردا، خوا ناوای وه‌لام دایه‌وه: ﴿ إِنَّمَا أَنْتَ مُنذِرٌ وَلِكُلِّ قَوْمٍ هَادٍ ﴾، تؤ  
 تهنیا ترسینهر وریاکه‌رمه‌وی، بؤ همر گؤمه‌لنیک رینماییکاریک بووه  
 به‌لام لیرمدا به جؤریکی دیکه، وه‌لام دماته‌وه، دفعه‌رموی: ﴿ قُلْ إِنْ أَلَّهِ يُضِلُّ  
 مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴾، بلی: بیگومان خوا همر که‌سینک که بیه‌وی  
 گومرای دمکات، ریئی لی ون دمکات، یان: له ریئی ونی دمکات، ﴿ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴾،  
 هه‌روما همر که‌سینک له ناخه‌وه به‌رمو لای خوا بگه‌ریته‌وه، دان به‌وه همغه دابین،  
 که خوا ناردوویه‌تی، رینماییی دمکات، که‌واته: نه‌گهر نه‌وانه له هیدایه‌ت بگه‌رین،  
 نه‌وه به‌هؤی قورئانه‌وه ریئی راست بینینیان، لبه‌ردسته، نه‌گهر بیان‌ه‌وی  
 بگه‌رین‌ه‌وه، به‌لام نه‌گهر مبه‌ستیان تهنیا نه‌وه بی: بیانوو بگرن، نه‌وه بیگومان  
 نه‌وان لهو جؤره که‌سانن که خوا گومرایان دمکات، نه‌وانه‌ی له بیانوو گرتن و له  
 به‌مانه بگه‌رین، خوا گومرایان دمکات، خواش همر که‌سینک که بیه‌وی، گومرای  
 ده‌کات، واته: له‌وه که‌سانه‌ی که له هه‌ق ناگه‌رین، نه‌گهرنا خوا له گؤتره که‌س گومرا  
 ناگات، هه‌روه‌ک له گؤترمش که‌س هیدایه‌ت نادات .

لیرَه دمفهرموی: ﴿ وَهَدَىٰ إِلَيْهِ مَنَآبَ ۖ ۝ هَمَر كَسِيكَ كَه بُو لَای خُوا  
بگهرپته‌وه، رپنمای دمکات و دست‌ی دمگری، هه‌روه‌ها له سوورپتی (ابراهیم) دا  
بۆمان باس دمکات و دمفهرموی: ﴿ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ۖ ۝ واته: خُوا  
سته‌مکاران گومرا دمکات، که‌واته: نه‌وانه‌ی که خُوا گومرایان دمکات، سته‌مکار و  
خرابه‌کارن، نه‌وانه‌ش که خُوا رپنمایان دمکات، بُو خُوا صولحاون و به‌رو خُوا  
وهردمجهرخین و، هه‌نگاو به‌رو خُوا دضین، بویه خواش دمستیان دمگری، به‌لام  
نه‌وه‌ی پشت له خُوا بکات، خُوا ﴿ بئِ بَاكٍ وَبَيْنَايَه، وهك دواییش تیشکی زی‌تر  
ده‌خه‌ینه سه‌ر چه‌مك و واتای نه‌م نایه‌ته

ننجا خُوا ﴿ هَمَر به بۆنه‌ی باسی خُوا ﴿ و، په‌یوضیلی له‌گه‌ل خُوا و،  
به‌ندایه‌تیی بُو خُوا وه، باسی سیفه‌تیکی زۆر گه‌وره گرنگی بر‌واداران دمکات، که  
بریتیه له‌وه‌ی دلیان به یادی خُوا سوکنایی و ئوخزنی بُو دئ، دادمه‌رکی و نارام  
دمگری، دمفهرموی: ﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ۖ ۝ نه‌وانه‌ی بر‌ویان  
هیناوه و دل‌کانیان به یادی خُوا نارام دمگرن، به یادی خُوا دادمه‌رکین، به یادی  
خُوا سوکناییان بُو دئ، پر دمبن له ئوخزن و هیمینی، ﴿ اَلَا يَذَّكَّرُ اللَّهُ تَطْمَئِنُّ  
الْقُلُوبُ ۖ ۝ ناگادارین ۱ دلان ته‌نیا به یادی خُوا سوکنایی و ئوخزنیان بُو دئ

ننجا هه‌ر له‌سه‌ر پیناسه‌گرینی بر‌واداران به‌رده‌وام دمبی، دمفهرموی: ﴿ الَّذِينَ  
ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحَسَنُ مَا لَهُمْ ۖ ۝ نه‌وانه‌ی که بر‌ویان هیناوه و  
کرده‌وه باشه‌کانیان نه‌نجامدان، (طُوبَىٰ) بُو نه‌وان و سه‌رنجامی چاک بُو نه‌وان

(طُوبَىٰ)، یان به مانای دره‌ختیکه له به‌هه‌شت، وهك پيشتر باسمان کردو دواییش  
باسی ده‌گه‌ین، یان: (طُوبَىٰ) (مُؤْتَىٰ) (أَطْيَبَ) ه، که (صِيْفَةُ التَّفْضِيلِ) (أَطْيَبَ) ه،  
یان‌ی: زۆر پاک و چاک و، زۆر سوود به‌خش و به‌تام و چیژ، (أَطْيَبَ) یش واته: به  
تام و چیژتر پاک و چاکتر، (طُوبَىٰ) ش، حاله‌تی (تانیث‌ی) (أَطْيَبَ) ه، ننجا نه‌گه‌ر  
واشی، ج (طُوبَىٰ) بلیین، ج (أَطْيَبَ) دمبی نه‌مه سیفه‌تی و سه‌فکراو (مَوْصُوفًا) یکی



قَرْتِنْرَاو (مَحْنُوف) بِن، واته: شَتِيك هه بئى به (طُرِبَ) و مسف كرابئى، به لام قَرْتِنْرَابِئى له بهر نه موى وشه كه دهیگه به نئى، یانى: پادا شتى هه ره باش بؤ نه وان، هه رومك له شوئى ديكه دهفه رموى: ﴿لِّلَّذِينَ أَحْسَنُوا الْحُسْنَىٰ...﴾ هه بئرس: یانى: (الْمَثُوبَةُ الْحُسْنَىٰ) كه له وئشدا (حُسْنَىٰ) سيفعتى (مَوْصُوف) يكي (مَحْنُوف) ه، ﴿وَحَسُنَ مَا أَتَىٰ﴾. هه رومها باشترین سه رمنجام بؤ نه و بپروانان هى كه كرده مه باشمگان نه منجم دهمن .

ننجا خوا ﴿رَوُوْا دِمَاطَهُ يَبْقَمْبَهْرَ ۖ﴾ و بئى دهفه رموى: ﴿كَذٰلِكَ اَرْسَلْنَاكَ فِيْ اُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا اُمَمٌ﴾، ناوا به و شيوه تۆمان ره وانه كرد له نيو كۆمه لئيدا، له بئش ويدا كۆمه لانئىكى ديكه رابردون، واته: تۆ ريزه پهر (شاذ) نى له نيو بئقه مبه راندا (عليهم الصلاة والسلام) گهل و كۆمه لگايه كه تۆش شتئىكى ريزه پهر نيه و، له نيو هه ممو گه لان و كۆمه لگا بئشو و مگاندا، خوا بئقه مبه رانى ره وانه كردون، كه واته: ره وانه كرانى تۆش له نيو اناندا حاله تئىكى ناسايى و سروش تئى هه به .

وشه ي ﴿كَذٰلِكَ﴾، یانى: ناوا به و شيوه سه ر سو ره ئنه ره، به و شيوه گرنگا و گه ورميه، كه تۆمان بئ ره وانكر دوه، كه نه وه وئچواندنئى شتئكه به خودى خوى، یانى: (كَذٰلِكَ الْاِرْسَالُ الْعَجِيبِ اَرْسَلْنَاكَ)، ناوا به و شيوه ره وانه كراوه سه ر سو ره ئنه ره، تۆمان ره وان كرد، ده شگونجئى نه وه وئچواندنئى ره وانكر دنئى بئقه مبه ر (محمد) ﷺ بئى، به ره وانه كرنئى بئقه مبه رانى بئشو، واته: و لك چؤن نه وانمان ره وانكر دوه، تۆشمان ره وانكر دوه، بؤجى ؟

﴿اَتَسْتَلُوْا عَلَيْهِمُ الَّذِىْٓ اَوْحَيْنَا اِلَيْكَ﴾، تاكو نه موى كه بؤ تۆمان سروش كردوه، بؤ لای تۆ و لك به يام ناردو ومانه، كه قورئانه، به سه رياندا بخوئئنه مه، ﴿وَهُمْ يَكْفُرُوْنَ بِالرَّحْمٰنِ﴾، له حالئىكا كه نه وان بئ بپروان (به خواى) ميه رمانئى (خاومن به زمئى و به خشئى بئسنور) .

﴿ قُلْ هُوَ رَبِّي ﴾، بئئ: نهو (خوا) پهرو مردگارو و خاومن و همه کارمه، ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ﴾ جگه لهو هیچ په رستراویکم نیه، ﴿ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴾، پشتم هه بهو بهستوهو، گه پانه و ششم هه بهو لای ویه، سمر نجام هه بهو لای نهوه .

له کوئایی دا خوا عزوجل باسی قورئان دکات و دهمرموی: ﴿ وَلَوْ أَنَّ قُرْءَانًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ ﴾، نه گهر قورئانیک هه بو وایه که جیایه کانی پی روئندرابان، یانی: له شوینی خویمان هه لقمه ندرابان و روئشتبان، ﴿ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ ﴾، یا خود زمینی پی بر درابایه، زمینی پی قئت قئت و بر بر کرابایه، ﴿ أَوْ كُفِّرَ بِهِ الْمُوتَى ﴾، یا خود مردووانی پی دوئندرابان .

رستهی : (نه گهر قورئانیک هه بو وایه، نهو (سن) سیفه تهی تیدابان: جیایه کانی پی جووئیندرابان و پی روئندرابان و، زهوی پی بر بر کرابایه و، مردووانی پی دوئندرابان)، وه لاهمه کی فرتیندراوه، یانی: نه گهر قورئانیک ناواش هه بو وایه، مه گهر خوا ویستبای، نه گهر نا هه بر وایان نه دمهینا، نهوه وه لاهمی نهو قسمیه که دمیانگوت: ﴿ لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَةً مِنْ رَبِّهِ ﴾، دبو وایه (موحه مهه د) له پهرو مردگاریموه نیشانه و موعجیزیه کی وک هی پیغه مبه رانی پی شووی بو بی، دابه زیته سهری، خوا دهمرموی: نه گهر نهو قورئانه نهو کار انمشی پی کرابان، که له همدئ ریوایمتاندا هاتوه، کافر مگانی مه که به پیغه مبه ریان <sup>صَلَّى</sup> گوتوه: وره جیای صه قامان بو لییره لابه ره، نهو جیایانمی دهوری مه که لابه ره، یا خود وره نهو جیایه مان بو بکه به زپ، یا خود فلان کس و فلان کسمان بو زیندو بکه وه، لییان بپرسین ائنجا خوا <sup>صَلَّى</sup> بییان دهمرموی: نه گهر نهو قورئانه نهوانه شی هه مووی پی بکرابانیه، وه لاهمه کی فرتیندراوه، واته: نه گهر نهوانه شی هه موو پی کرابانیه، هه بر وایان نه دمهینا .

ئنجا دهمرموی: ﴿ بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا ﴾، به لکو کار هه مووی هی خوایه، بهر پیوه بر دنی کار و باری بوون، هه مووی تی کپرا هی خوایه <sup>صَلَّى</sup> و نهو خوایه کی هه موو شتیکی به دسته، نه و په ری لیژانینی و زانایی هه یه، ئنجا حیکمه تی خواو زانیاریی خوا، وای خواستوه که نهو قورئانه به لگه و موعجیزی تاک و ته نیای پیغه مبه ری خاتم <sup>صَلَّى</sup> بی، بو نیسیاتی پیغه مبه ریمتی

دوايي دمفهرموى : ﴿ اَفَلَمْ يَأْتِنِسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا اَنْ لَّوْ يَسْأَلْ لَهْدَى النَّاسِ جَمِيعًا ﴾ .  
 نايان ته وانهى بر روايان هيناوه، نا نوميد نه بوون، له وه که نه گمر خوا ويستباى، تيکړاى  
 خه لکى پښمايى دمگردد، نجا وشهى ( اَفَلَمْ يَأْتِنِسَ ) ، مانا رواله تيبه گهى: نايان نا نوميد  
 نه بوون؟ يانى: له جى نا نوميد نه بوون، يانى: له بيجه وانهى نه وه قمناعته نا نوميد  
 نه بوون، که همر جاومړى دمگمن، خوا ﷺ هموو گهس پښمايى بکات؟ ناخر خوا  
 نه يو يستوه هموو گهس به زور پښمايى بکات، واته: دهبى نا نوميد بن له وهى که خوا  
 هموو گهس به زور پښمايى بکات، نه وه نه گمر وشهى ( يَأْتِنِسَ ) ، به مانا رواله تيبه گهى  
 خوى، ليک بد مينه وه، واته: نيمانداران دهبى نا نوميد بن له وهى که خوا به زور  
 هموو خه لکى پښمايى بکات، هموو خه لکى بخته سمر پښمايى راست .

به لام وشهى ( يَأْتِنِسَ ) ، به ماناى ( يَعْلم ) پش هاتوه، يان ( يَسْتَيْقِن ) واته: نايان بر واداران  
 زانيار بيان بو پيدا نه بووه، دلنيا نه بوون، که نه گمر خوا ويستباى تيکړاى خه لکى  
 دهخته سمر پښمايى راست، به لام نه يو يستوه به زور بيان خته سمر پښمايى راست، بويه پښمايى  
 راست ناگرن، خوا ويستوو يمتى: تاقبيان بکاته وه، بويه نازادو سهر پشکى کردوون .

﴿ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُمْ بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ ﴾ ، بهر دموا م نه وانهى بي پروان  
 به هوى نوموه که دمگمن، به هوى کرده وه خراپه گانيانه وه، به لا يان به سمر دين،  
 به لا يه گى داخله کينمر، راجله کينمر، راته گينمر، چونکه وشهى ( قَارِعَةٌ ) له ( قَرْع ) هوه،  
 هاتوه، که بري تبه له دمگنک بزي تگي ته وه، گوښى نينسان کاس بکات، يا خود نينسان  
 فولاغ بکات، واته: به لا يه گى وا که ريان بجله کينى، بهر دموا م کافر مگان به هوى کرده وه  
 خراپه گانيانه وه، به لا ي راجله کينمر يان به سمر دين، ﴿ اَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّنْ دَارِهِمْ ﴾ ، يا خود  
 له نيزک ماله گانى نه وان، نه وه به لا يانه دمگمن، مه بهست پښمايى دهر ودر اوسيبه گانيانه،  
 گهلانى در اوسيبان به لا ي خويان به سمر دين .

﴿ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ ﴾ ، همتا گو به لئىنى خوادى، به لئىنى خوا به تمنکيد مه بهست  
 پښمايى روى دواييه، ﴿ اِنَّ اِلَهَ لَّا يَخْلِفُ اَلْعِعاَدَ ﴾ ، بيگومان خوا گفتم دواناخات، همرگيز  
 گفتمى خوا وانا بنى که نه يه ته دى، هميشه به لئىن و گفتمى خوى په رومر دگار له گاتو  
 شويىنى خويدا، دپته دى .

## چهند مهسه لهیه کی گرنه گ

**مهسه لهی به گم :** زیده کردن و فراوان کردنسی رۆزی، بۆ هر که سیک و، لیگرتنه وه و کمکردنه وهی، ته نیا به دهست خواجه ﷺ، بیهروایانیش نه وه بری دلخوشییان به ژبانی دنیایه، که رابواردنیکی کم و کورته، له چاو ژبانی همیشه یی و نه برامی دواروژ :

خوَا ﷻ دهمرموی: ﴿ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيَقْدِرُ وَفَرِحُوا بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْاٰخِرَةِ اِلَّا مَتَعٌ ﴿۱۶۳﴾

تو پڕه وهی نهم نایه ته موباره که . له سن برکه دا :

**برگمی به گم ۱ -** ﴿ اَللّٰهُ يَبْسُطُ الرِّزْقَ لِمَنْ يَّشَاءُ وَيَقْدِرُ ﴾، خوَا رۆزی فراوان

دهکات بۆ هر که سیک که بیهوی، وه تمنگ دینی

(البسَطُ، مُسْتَعَارٌ لِلْكَثْرَةِ وَاللِّسَامِ، وَالْقَدْرُ: كِنَايَةٌ عَنِ الْقِلَّةِ)، وشهی (بَسَطَ):

(که له زمانی عمره بییدا، به مانای پان راخستن و فراوان کردن و درتزرگرنه وهی

شتیک دئ)، به لام لیره خوازاوتمه وه بۆ زۆری و بهردموامیی، ﴿ اَللّٰهُ يَبْسُطُ

الرِّزْقَ ﴾، واته: خوَا بژیو زۆر دهکات و دموامی پیهدا، ﴿ لِمَنْ يَّشَاءُ ﴾، بۆ هر

که سیک که بیهوی، چ له سر ناستی تاك، چ له سر ناستی کۆمه لگاگان، ﴿ وَيَقْدِرُ ﴾،



هیناویمتی، واته: نه و بهری دلخوشی (أَشَدُّ السُّرُورِ)، نُنجا نه و بهری دلخوشی  
 مرؤف، دهبی به پاداشتی خواو و پرمامنندی خواو و رحممت و بهرمگمتی خواو بن،  
 وَكَ لَهُ سَوْرَتِي (یونس) دا، دمه رموی: ﴿ قُلْ يَفْضَلُ اللَّهُ وَرَحْمَتَهُ فَبِذَلِكَ  
 فَلْيَفْرَحُوا ﴾ ۵۸، واته: بلی: به به خششی خواو به به زمیی خوا، با ته نیا به وه  
 زور دلخوش بن، نهک و اتایمگهی نه وه بن: با ته نیا به وه دلخوش بن،  
 به گشتی، چونکه نهگمر و ابوویه، دهبوویه ئینسان به لهش ساغیی و، به مال و  
 مندالی جاک و، به رزق و رۆزی فراوان و، به سه رکه و تن و، به خواردنی خوش،  
 دلخوش نه بی که له راستیدا نه وه پیچه واته هی فطرمتی به شهره و،  
 پیچه واته هی عقل و مهنتیق و واقعی شه، خوش ﴿ هَمْرَكِيزِ شَتِيكَ كِه  
 پیچه واته هی فطرمت و سروشت و عقل و مهنتیق و واقیع بن، له به ندمگانی  
 داوای ناکات .

نُنجا که له سورمتی (یونس) دا دمه رموی: ﴿ قُلْ يَفْضَلُ اللَّهُ وَرَحْمَتَهُ فَبِذَلِكَ  
 فَلْيَفْرَحُوا ﴾ ۵۸، وهک له شوینی خؤیدا باسما ن کردوه، واته: ته نیا یا به وه زور  
 دلخوش بن، که واته: زور دلخوش بوون، دهبی ته نیا به به خششی خواو به  
 به زمیی خوا بن، به لام دلخوش بوون، که مئیک دلخوش بوون، مادام نه گاته  
 نه و بهری، به شته گانی دیکهش، ره وایه و درسته و شتیکی سروشتیه، که مرؤف  
 به سهرومت و سامان دلخوش دهبی، به خانو و بهرمی چاک، به دهوله مهنندی، به  
 لهش ساغیی، به زانیاریی ... هتد

ههر بؤیمش خوا ﴿ لِيُرْمَدَا زَمِي كَافِرْمَكَانِ دَمَكَاتِ كِه دمه رموی: ﴿ وَفَرِحُوا  
 بِالْحَيٰوةِ الدُّنْيَا ﴾، ههرومه له سورمتی (القصص) دا نه واته هی بپروادار بوون له  
 گه لی قاروون - واته: بهنو ئیسرائیل، که بیگومان قاروون له گه لی بهنو  
 ئیسرائیل بووه - نُنجا بپروادارمکان پیی دهلین: ﴿ لَا تَفْرَحْ اِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ الْفَرِحِينَ  
 ﴾ ۷۷، واته: زور شادمان و دلخوش مبه به (به ژبانی دنیا)، بیگومان خوا زور

دلخوشانی خویش ناوین، واته: زور دلخوشان به ژبانی دنیا، نهگهرنا دلخوشی و شادمانیی له شهریمعی خوای پهرومردگارا، شتیکی زمکراوو سهرزمنشکراوو نهویستراو نیه، بهلام زور دلخوش بوون به دنیا، شتیکه له شهریمعی خوای پهرومردگارا زمکراوو سهرزمنشکراوه، چونکه ژبانی دنیا هیئنده ناهینن که شادمانیی و، دلخوشییه که ی تییدا بگاته نهویه ری .

**برگمی سینیم ۱ - ﴿ وَمَا الْحَيٰوةُ الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ اِلَّا مَتَعٌ ۗ ﴾**، ژبانی ننیاش له جاو

دواروژ، ته نیا رباوارننیکی کهمه

(المتاع: ما بعده المرء اعدادا لينفقهه في سفر قصير)، (متاع) شتیکه که

مروف نامادی دمکات، بۆ نهوی له سهفه رنیکی کورتدا، خهرجی بکات

یاخود: (المتاع: كل ما ينتفع به)، (متاع) همر شتیکه که بههری

لی وهربگیری

یان (متاع)، واته: خویشی و له ززمیتیکی زوو تییمه، که خوا عزوجل دهفرموی:

ژبانی دنیا له جاو دواروژ، ته نیا رباوارننیکی گوزمرانیکیکی زوو تییمه و که و

کورته، که واته: زور بیی دلخوش مهین، له وباره و مهش فه رمایشتی پیغه مبهیر ﷺ

زورن، نیمه دووانیان لی به نموونه دینینه وه :

۱) { عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ مَسْعُودٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ: نَامَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى حَصِيرٍ،

فَقَامَ وَقَدْ أَثْرَفِي جَنِيهِ، قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ! لَوْ أَتَّخَذْنَا لَكَ وِطَاءً، فَقَالَ: مَا لِي

وَلِلدُّنْيَا؟ مَا أَنَا فِي الدُّنْيَا إِلَّا كَرَاصِبٍ اسْتَظَلُّ تَحْتِ شَجَرَةٍ، ثُمَّ رَاحَ وَتَرَكَهَا. }

{ أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقَم: (۳۷۰۹)، وَالتِّرْمِذِيُّ بَرَقَم: (۲۳۷۷) وَقَالَ: حَسَنٌ صَحِيحٌ،

وَأَبْنُ مَاجَهَ بَرَقَم: (۴۱۰۹)، وَالْحَاصِبُ بَرَقَم: (۷۸۵۹)، وَالْبَيْهَقِيُّ فِي (شَعْبِ

الإيمان) بَرَقَم: (۱۰۴۱۵) }

واته: عهبدو لای کوری مسعوود خوا لینی رازی بنی دهلی: پیغمبهیری

خوا ﷺ روژیک له سهر حه سیریک خه وتبوو، که ههسا شوینکهی له

لاته نیشتی پیغمبهیر ﷺ کرد بوو، (جا له لاقی، یان له کهله کهی، یان

شان و قوئی، دیار بووه شوینکئی<sup>(۱)</sup> لیکردوه چونکه رهنق بووه، نیمهش گوتمان: نهی پیغمه مبری خوا ﷺ با شوینکی نه رمت بؤ پهیدا بکهین (به پیی سیاق دمرانری: مه بهست نهوه بووه: با جییه کی نه رمت بؤ رابخهین، بؤ خهوتنت)، فهرمووی: من و دنیا له کوئین؟ (واته: بیکه وه ناگونجین، یانی: رپاورندی دنیاو خوئیی دنیا، که پیغمه مبری خوا ﷺ زیاد لهوهی که پیویسته، گرنگیی و بایه خی پییدات: شوینی نه رم و چی و چی بؤ خوئی پهیدا بکات، ننج وینهی هینایه وه، فهرمووی): من له ژیانی دنیا، تمنیا و مک سواریکم که له ژیر سئیه ری دره ختیکیدا پشوویه مک دمدات، دواپی دمر و او به جیی نیلی

(۲) همرمهها له و بورموه نه و فهرموودیهش همیه: {عَنِ الْمُسْتَوْرِدِ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: {وَاللَّهُ مَا الدُّنْيَا فِي الْآخِرَةِ إِلَّا صَكْمًا يَفْمِسُ أَخْذَكُمْ أَصْبَعُهُ فِي الْيَمِّ، ثُمَّ يَرْفَعُهَا فَيَنْظُرُ بِمَا تَخْرُجُ}، {رَوَاهُ أَحْمَدُ بَرَقْم: (۱۸۰۴۳)، وَمُسْلِمٌ بَرَقْم: (۷۱۲۶)، وَابْنُ مَاجَهَ بَرَقْم: (۴۱۰۸)، وَالْحَمِيدِيُّ بَرَقْم: (۸۵۵)، وَابْنُ حِبَّانَ بَرَقْم: (۶۱۵۹) وَالْبِزَارُ بَرَقْم: (۳۴۶۰) وَاللَّفْظُ لَهُ}

واته: موسته ورید خوا لئی رازی بی دهلی: پیغمه مبری خوا ﷺ فهرموویته: به خوا دنیا له به رانبر دواروژدا، تمنیا و مک نهوه وایه، یه کیلک له نیوه پنجهی خوئی بخاته نیو دهرییه که وه، دواپی بهرزی بکاته وه و ته ماشای بکات، به چی دمه گه ریته وه بؤ لای؟

واته: نهو ته ری و ناوی به پنجه ته وه دیته وه، که دمیخیه نیو دهریا، چهنه، دنیا ش له چاو دواروژدا، نه و منمیه، که دیاره نهو ته رییه کی که به پنجه ته وه دمی نیته وه، زور زور که مه، له چاو ناوی دهریاو، زور شتیکی بچوو که، پیغمه مبری خواش ﷺ دهرموئی: ژیانی دنیا له چاو دواروژ ناوایه، که واته: پیی هه لمه خه لعتین



**مهسه لهی دووم** : دووباره داواکردنی بپبروان که پیغمه بهری خاتهم

موحه مهده ﷺ نیلسانه و موعجزه به کی وه ک پیغمه بهرانی پیل سووی بو  
بن، یا خود بیینن، خوی زانو توانش به وه وه لامیان دمدا ته وه، که خوا  
به پی سیستمیک که دایناوه : کهسانیکی شایسته ی گومرای، گومرا  
ده کاتو، کهسانیکیش شایسته ی هیدایهت بن، رینمایان ده کات :

خو ﷺ دهه رموی : ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ قُلْ  
إِنَّ اللَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴾ ﴿۲۷﴾ .

شیکرده هس نم نایه ته موباره که له هوه برگه ها :

**برگهی به کم ۱** - ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْلَا نُزِّلَ عَلَيْهِ آيَةٌ مِنْ رَبِّهِ ﴾ . نهوانهی

بپبروان، گوتیان: دمبووايه نیشانه یه کی له بهر و مردگار به وه دایه زینه مهر، واته:  
موعجزه به کی بو بن، لیرهدا وشه ی (لولا) به مانای (هلا) به و بو هاندان و  
دنه دان (تحضیض) ه، که گومانی تیدا نیه: مه به ستیان موعجزه ی جیاواز له  
قورنانه، وه ک نه وان دانیان به ومدا نه هینا بن، که قورنانه به لگه و نیشانه به بو  
نیسپاتی پیغمه بهر ﷺ! هه رجه نده نه شان تو انیوه کی برگی له بهر انبه ر  
قورنانه بکن، به لام داوا یان کرده که (موحه مهده) موعجزه و نیشانه به کی  
وه ک نه وه ی پیغمه بهرانی پیش سووی بو بن، که بیگومان مه به ستیان نه و  
موعجزه و به لگانه بوون، که بو وینه: داوودو سولعیمان (علیهما السلام) بو یان  
هاتوون، که داوود (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناسنی بو نهرم کراوه و، بالندمو چیا  
کاتیک مونا جاتی له گه ن خوی بهر و مردگاردا کرده، له گه نیان گوتو ته وه و، گه لی  
شتی نیکه ی بو رام و دسته بهر کراوه، پیغمه بهر سولعیمان (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ  
وَالسَّلَامُ) یش بای بو دسته مو کراوه و، چندو شه ی تانه گانی بو دسته مو کراون و،

لەگەل بآئندان و، لەگەل زىندەموراندا قسەى كردووە... ھەتا كۆتايى نەو موعجىزانەى كە سولەيمان ھەيبوون، ھەروھەا مۇوسا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، كە دەستى راستى خستۆتە بن ھۆلى و دەريھېناو، وەك گلوپ داگىرساو، وەك چرايەك، بىئى ئەومى ھىج نەخۆشپىھكى ھەبى، ھەروھەا گۆچانەكەى فرىداو، وە بۆتە ئەزىدپھاو ماریكى گەورە، ھەروھەا حوشترمەكەى صالح و... ھەتا كۆتايى، نەو موعجىزانەى كە پېئەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ھەر كامىكىيان لە رۆزگارى خۆيدا، چ شتىك زۆر باو بووبى، خەلك بە چ شتىك زۆر سەرسام بووبىن، لەو جۆرە، خوا بەلگەو نىشانەى بۆ ئەو پېئەمبەرە ناردو، تاكو خەلگەكەى رۆزگارى خۆى، ھەناعەتى پىچ بېئىن، كە راست دەكات: پېئەمبەرى خواپەو، دەستەوسانىيان بكات، دەبوواپە بەلگەپەك بى، كە ئەوان لە بەرانبەرىدا، دەستە پاچەو دەستەوسان بن، ئەوانىش داواى شتىكى ئاويان كردو لە پېئەمبەرى خاتەم، كە لەم سوورپەتەدا، ئەمە دووجار دووبارە بۆتەو، لە سوورپەتى (العنكبوت) دا خوا ﷻ وەلامى نەو قسەمىيان دەتەو، لەوئىش دەئىن: ﴿لَوْلَا أَنْزَلَ عَلَيْهِ آيَاتٌ مِنْ رَبِّهِ﴾، واتە: دەبوواپە لە پەرومردگارپەو موعجىزەى بۆ دابەزىنرايان .

خوا ﷻ وەلامىيان دەتەو، دەفەرموئ: ﴿أَوْلَمْ يَكْفِيهِمْ أَنَّا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْكِتَابَ يُتْلَىٰ عَلَيْهِمْ﴾، ئايا بۆ ئەوان بەس نپە، كە ئىمە كتىبىمان دابەزۆندۆتە سەر تۆ بەسەرياندا دەخوئىنرپتەو ؟ واتە: نەگەر لە ھەق بگەرپىن، نەم قورئانەى كە بۆ تۆ دابەزىنراو، كە بەسەرياندا دەخوئىنرپتەو، بەلگەو نىشانەمىكى تەواو تىرو تەسەلە، بۆ ئەوانىش بۆ خەلگەكانى دواى وانىش، تاكو دنيا بە كۆتا دى، لەسەر راستىبى پېئەمبەرى خاتەم موحەمەد ﷺ، ئەومى لە ھەقىش نەگەرپى: نەگەر نىشانەشيان بۆ بېئىن، بە شىوېھەكى دىكە وئىنايان دەكەن، وەك لە نايمەتەكانى دىكەدا دەفەرموئ: ئەوان وەك جادوو وئىناى دەكەن، دەفەرموئ: نەگەر ئەو بوواپە، دىيانگوت: ئەو جادووگەر، يان ئەو جادووئى لىكردووبىن، وەك لە سوورپەتى (الحجر) دا دەفەرموئ: ﴿وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنْ

الْسَّمَاءَ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرَجُونَ ﴿۱۱﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَنْصُرْنَا بَلْ مَنَّمُ فَوْمٌ مَّشْحُورُونَ ﴿۱۲﴾  
 واته: نه‌گهر ئیمه دمروازه‌مان به‌رهو ئاسمان لئ کردبانه‌وه، ومک داوایان ده‌کرد، ئنجا  
 نه‌وان پینیدا سه‌رگه‌وتبان به‌و دمروازمردا (خوای زانا و تانا وای بؤ هه‌ئخستبان،  
 که بتوانن به‌رمو سه‌رئ بچن)، ده‌یانگوت: ئیمه جاومان دابؤ‌شراوه، ئیمه  
 کۆمه‌ئیکین جادووومان لئ‌کراوه، چاو به‌ستمان لئ‌کراوه و هه‌ئخه‌مه‌تینراوین !

**برگهی دووم ۱ -** بؤیه خوا ﷺ له وه‌لامی نه‌و داوایه‌یاند، ده‌فه‌رموئ: ﴿ قُلْ إِنْ

اللَّهُ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴾، واته: بئئ: بیگومان خوا ههر که‌سیکی  
 بیه‌وئ، گو‌م‌رای ده‌کات، سه‌رگه‌ردانی ده‌کات، ونی ده‌کات له راسته‌رئو، ههر  
 که‌سیکیش که له ناخه‌وه به‌ره‌و خوا بگه‌رپته‌وه، ده‌ستی ده‌گ‌رئو و پینمایه  
 ده‌کاتو، ده‌یخاته سه‌ر پئی راست، ئنجا ئه‌م رسته‌ موباره‌که، که ومک وه‌لامیک وایه  
 بؤ داواکردنی کافرمان بؤ موعجیزه‌ی تابه‌ت، دوو راستی مه‌رنی لئ‌و‌م‌ده‌گیرئین :

**یه‌که‌م :** بئ باکیی و بئ نیازی خوا ﷺ دم‌رده‌خات، واته: وه‌نبئ خوا په‌کی  
 له‌سه‌ر وان که‌وتبئ، چونکه بایی نه‌وه‌نده که نه‌وانی بئ ئیقناع بکرئین،  
 به‌ئگه‌ی ناردوه، که قورنانه، له‌سه‌ر راستی بی‌قه‌مبیر ﷺ، ئنجا نه‌گه‌ر  
 بپروایان هینا، باشه‌و، نه‌گه‌ر بپروایان نه‌هینا، زیان له خوایان دده‌من، وه‌نبئ  
 خوا په‌کی له‌سه‌ر نه‌وان که‌وتبئ، ئه‌م ته‌عبیره: بئ نیازی خوا و بئ باکیی خوا  
 ده‌گه‌یه‌نئ به‌رانبه‌ریان

**دووم :** هه‌روه‌ها نه‌وه‌ش ده‌گه‌یه‌نئ که ههر کس له هیدایه‌ت بگه‌رئ، نه‌وه  
 له‌به‌رده‌سته‌یتی، به‌لام که‌سیک له هیدایه‌ت نه‌گه‌رئو لئئ نه‌خه‌فتئ و مه‌به‌ستی  
 نه‌بئ، بیگومان یاسای خوای دادگه‌ری له‌سه‌ر ده‌چه‌سپئ، که بریتیه له‌وه‌ی: ههر  
 که‌سیک پشت له به‌رنامه‌و هیدایه‌تی خوا بکات، له رئ و ن ده‌بئو، سه‌رگه‌ردان  
 ده‌بئو، سه‌ری لئ ده‌شیوئ، بؤیه ده‌فه‌رموئ: ﴿ قُلْ إِنْ أَلَّهَ يُضِلُّ مَنْ يَشَاءُ ﴾،  
 بئئ: خوا ههر که‌سیک که بیه‌وئ گو‌م‌رای ده‌کات، به‌هۆی نه‌وه‌وه که پشت له  
 به‌رنامه‌ی خوا و هیدایه‌تی خوا ده‌کات، ﴿ وَرَهْدِي إِلَيْهِ مَنْ أُنَابَ ﴾، به‌لام نه‌وه‌ی  
 به‌ره‌و خوا بگه‌رپته‌وه، بیگومان خوا ده‌ستی ده‌گ‌رئو و پینمایه ده‌کات .

نتىجا لېرىدا خوا بە رەھايى فەرموويەتى: ھەر كەسىكى بىھوئ، گومراى دمكات، بەلام لە سوورەتى (ابراھىم) دا بۇمان دەرەخات: كى گومرا دمكات؟ كە دەفەرموئ:

﴿ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ﴾ ﴿۱۷﴾، واتە: خوا ستمكاران گومرا دمكات

ھەروەھا لە سوورەتى (البقرە) دا بۇمان روون دمكاتەوہ: كى گومرا دمكات ؟ دەفەرموئ: ﴿ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴾ ﴿۱۸﴾، واتە: تەنبا لادىران و لارپىيان پىي گومرا دمبىن، بەلام ئەو كەسەى كە بەرەو خوا بگەرپتەوہو، مەبەستى بىخ خوا پازىي بگاتو، لە ھىدايەت بىخەفتى و عەودالى بىن، ئەوہ خوا پەرومردگار ھىدايەتى خستۆتە بەردەستى و، دەتوانى پىي بە نامانچ بگاتو، بەر پىي خۇي پىن بىيىن و، پىي خۇي پىن بىيىن .

مەسەلەى سەيپەم : بىر وادىران دىيان بە يادى خوا نۇقرە دەگرئ و،

سوكنايى بۇ دىئ و دادمەركى :

خو ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ

اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾

واتە : ئەوانەى بىروايان ھىناوہ، بە ھەموو ئەو شتانەى كە پىويستە بىروايان پىي بھىنرى، دلەكانيان بە يادى خوا نۇقرە دەگرئ و، سوكنايىيان بۇ دىئ و، نۇخۇرنيان بۇ دىئ و دادمەركىن و، فەرەحنايىيان بۇ دىئ

دوايى خو ﴿ بۇ جەختكرنەوہ، دەفەرموئ: ﴿ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ

الْقُلُوبُ ﴾، ناگادار بن! وريا بىنەوہ! دلان تەنيا بە يادى خوا نۇقرە دەگرئ، (الإطمئنان، السكون واستعير هنا لليقين وعدم الشك)، (إطمئنان) بە ماناى نارامگرتن و نۇقرەگرتن و داسەكتانە، بەلام لېرىدا خوازراوتەوہ بۇ دىئايى و نەبوونى دوونلىي

# کورتہ بانیک لہ بارہی

## نوخرن بوونی دلانہ وه به یادوی خوا

به پیران !

خوا پشتیوان بی، نیمه له بهر تیشکی ههردووک نایه تی : (۲۸ و ۲۹) ی سوورپتی :  
(الرعد) دا، له سن برگه دا، سن تیشک دهخینه سه ره نهو بابمه :

خوا دهغه رموی : ﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ  
الْقُلُوبُ ﴾ (۸) الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحَسُنَ مَا فِي

برگه یه گم : پینامه ی (ذکر الله) :

راغبی نه صهفه هانیی دهلی<sup>(۱)</sup> : (الذکر ذکران، ذکر بالقلب و ذکر باللسان  
وکل واحد منهما ضربان : ذکر عن نسیان، و ذکر لا عن نسیان بل عن إدامة  
حفظ...

یانی: یادکردن دوو یادکردنه: یاد کردن به دل، یاد کردن به زمان، نتجا هه  
گام له یاد کردنی به دل و یاد کردنی به زمانیش، دوو جوړن :

دگونجی یاد کردنه وه که دوی له بیرجوونه وه بی، و دهسگونجی به بی  
له بیرجوونه بی... هه لیمته نهو گوتوویه تی: یاد کردنی به دل و یاد کردنی به  
زمان، به لام له راستییدا ده بی جوړیکی دیکه شیان بۆ زیاد بکهین: یادکردنی به  
دل و زمانیش -

(۱) مفردات الفاظ القرآن، ص ۹۶، المطبعة العصرية / ۲۰۱۲ م.

### ئىنجا ئايا مەبەست لە يادى خوا لىرەدا چىيە ؟

۱) ھەندىك گوتوويانە: مەبەست لە يادى خوا واتە: لىترسانى و ھەبوونى سام و ھەبىت بەرانبەرى و ھەستکردن بە چاودىرى خوا، ئەويش بەوھى كە مەرفە لەو شۇنئانەدا بوستى كە خوا فەرمانى بىكردوھ، جىيەجىي بىكاتو، ئەوھ كە خوا رىي لى گرتوھ، توخنى نەكەوئ .

۲) بەلام ھەندىك گوتوويانە: (ذكرالله)، مەبەست لە يادى خوا، بىرتىيە لە قورپان،

ومك خوا ﷻ لە سوورەتى (الزمر)دا دەفەرموئ: ﴿ قَوْلٌ لِلْقَلْبِ قُلُوبُهُمْ مِنْ ذِكْرِ

اللَّهِ ﷻ ﴾، واتە: سزاي سەخت بۆ ئەوانەى دلىان رەقە لە بەرانبەر يادى خوادا

۳) دىشگونجى مەبەست لە ياد (ذكر) لىرەدا يادى خواى پەرورەدگار بى، بە

دل و بە زمان، واتە: بەسەر زمان داھىتانو، بە دلدا ھىتانى ناوى خواو

سەفەتەكانى خوا

شايانى باسىشە : كە دەفەرموئ: ﴿ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ ﷻ ﴾،

دوایى دەفەرموئ: ﴿ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾، ھەردووكانى بە (الفضل

المضارع) ھىناوھ، (تَطْمَئِنُّ، تَطْمَئِنُّ)، ئەويش لەبەرئەويە كە: نۆقرەگرتنى

دل و سوگنايى و نۆخژن بۆ ھاتنى دل و دەروون، بەھۆى يادى خواوھ، دەبى

ھەمىشە تازىبووھوھو بەردەوام بى، ئەوھ بە نىسبەت بىناسەى يادى خواوھ .

**بىرگەى دووھ** ! نايان نۆخژن بۆ ھاتن و نۆقرە گرتنى دل، بە يادى خوا، چۆنەو،

ھۆكارەكانى چىن و، بەرھەمى چىيە ؟

۱) جارى نىنسانى بىرودار، نىنسانى خواناس و خوا بەرست، سەرنج دەداتە داھاتووى

خۆى، رۆشنى دەبىنى، بۆچى؟ چونكە ئەوھى پەرىزى پاگە، بى باگە، يان: ئەوھى

پەرىزى پاگە، بەرچاوى رۈوناگە، كەسك ئيانەكەى بەو شىۋىيە بگوزمىنئ، كە جىي

پەسندى خواپە، ھەمىشە خىر لە خواى پەرورەدگار چاومىرئ دىكات و ئومىدەوارو

كەشەبىنەو، دلخۆشە بە نايىندى خۆى كە نايىندەكەى بىرتىيە لەوھى بگاتە

رەزامەندى خوا، بەھەشتى خوا، لە دنياىدا بە ئىمانەوھ بىروا، ومك چۆن بە

ئىسلاموھ ئىاواھ، بە ئىمانەوھ بىروا، لە دوارۆزىشىدا بە دىدارى خوا شاد بىتەوھ



خوایى خاومنى ھەموو شتیکە، بەلام يەگىك له سيفهته بەرزى پەستەگانى  
 ئەومىيە كە: سوپاسگوزارى دىمگات بۆ بەندەگانى، سوپاسيان دىمگات، پاداشتيان  
 دەماتەو، ئەوھش دىسان دەبىتە ھۆى نۆخژن و نۆقرمىيى و نارامىيى، دل و  
 دەروونى.

۷) مرؤقى بېرودار دنيا وەك تاقىگا دەبىنى، نەك وەك تاگە دەرفەتى ژيان، بۆ  
 رابواردن و لەومەران! بەلكو وەك دەرفەتیک كە دەبىئ ھەول و رەنجى تىدا بەت،  
 نەك تىدا رابوئىرى، بۆيە گورىسى لەبن راناخات<sup>(۱)</sup>، ئەگەر خۆشپىمكى نىيائى  
 لەدەست چوو، بىيى وانىە كە بىمراد بوومو ئاتومىلىيى روى تىناكاتو، ئەگەر  
 ناخۆشپىيەكىشى بەسەر ھات، بىيى وانىە گەيشتۆتە بن بەست، دەلىئ: لەسەر  
 ناخۆشپىيەگان پاداشتە ھەبەو، لەسەر خۆشپىيەگانىش سوپاسى خوا دەگەم و لە  
 ھەموو حالانىشدا پاداشتە ھەبە .

۸) مرؤقى خواناس و خواپەرسىتى خوا لە ياد، مردن بە پردو دەروازەى ژيانى  
 ئەبەبىي دەزانى، نەك بە چاللىكى تارىكى بى بنو، بىيى وانىە كە ژيان - وەك  
 يەگىك لە مولچىدەگان گوتوويەتى: لەو دوو وشەبەدا خولاصە دەبىتەو، (ارحام  
 تدفح، و قبور تبلع)، مندالدىن دەرداويىن، گۆرەگانىش ھەلدەلووشن - نا، بەلكو  
 نىنسانى نىماندار ژيانى دنيا وا دەبىنى، كە ھۆلى تاقىكىردنەوويەو، دەرفەتیکە بۆ  
 ئەوھى نىنسان پاداشتى خىواى تىدا و دەست بىنىو، خۆى تىدا پرووسورو  
 سەر بەرزى لای خىواو خەلك بىكات

۹) مرؤقى نىماندار، بە يادى خىواو پەيوضىيى لەگەل خىوادا، دەزانى كە:  
 نارەھەتىي و گىرەتارىيەگان، ھۆكارى پەرومردە بوون و بەرەو خىواو چوون، بەلىئ  
 باباى بېرودار، نارەھەتىي و گىرەتارىي و ئىش و ژان و موعانەت و تالپىيەگان، وا  
 تەماشاش دىمگات، كە ئەوانە ھەموويان بۆ پەرومردە بوون، كامل بوون، پتەو  
 بوون و بەھىز بوون، سەرنەجام زياتر بەرەو خىواو چوون، صالح بوونى، بۆيە  
 وەك يەگىك لە زانىيان گوتوويەتى: (كَمْ مِنْ مَجْنُونٍ تَضَمَّنَتْ مَبْحَةَ)، زۆر بەلا،  
 نىعمەتپىيان گىرتۆتە نىو خىوان .

(۱) گورىسى لە بن راناخات، دنيا بە كۆل دا نادەتو نايكاتە ئامانچ و ناواى گەمورى



۱۰) دەيمەمۇ كۆتايى: پەيغۇمبىلى لەگەن خوادا ﷺ مايمى سەقامگىرىيى و نەلمەخشاويپە،  
 ومك خوا ﷻ دەفەرموى : ﴿ اَلَا اِنَّ اَوْلِيَاءَ اللّٰهِ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ  
 يَحْزَنُونَ ﴿۳۲﴾ اَلَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَتَّقُونَ ﴿۳۳﴾ پەرس، بېگومان خوا ﷻ  
 لە يەك خالدايپە و ناگۆرى، بە نىسبەت خۆپەمە، نەك بە نىسبەت مامەئەي لەگەن  
 دروستكراومگانىدا، چونكە لە بواری مامەئە لەگەن دروستكراومگانى دا: ﴿ كُلُّ يَوْمٍ  
 هُوَ فِي شَأْنٍ ﴿۳۴﴾ الرحمن، خوا بە نىسبەت مامەئەپەمە لەگەن دروست كراومگانىدا:  
 بەرز دەكاتو نزم دەكات، هەزار دەكاتو دەولمەمند دەكات، سەر دەخاتو زۆر  
 دەخات، دەمرئىيى و دەزئىيى... هتد، بەلام بە نىسبەت خۆپەمە، خوا ﷻ كەمبىي و  
 زيادىي، بەرزىيى و نزمىي، پووى تىناكات، نىجا مرؤف بە ئەندازەي ئەو كە بە  
 خواو پەيوست دەبى، لەگەن خوادا پەيغۇمبىلى دەبى، كە پەيغۇمبىلى ئىمە لەگەن  
 خوادا، يەك رېئى هەمپە، ئەويش بەندايمتپپە بۆ خواو، ياد كرىنى خواش، بە دل، و،  
 بە زمانو، بە هەردووگيان، بە پەنھان و بە ناشكراو، لە هەموو حالاندا، بىرئىپە  
 لە ھۆكارىكى زۆر گەورەم گرىنگى بەندايمتپپە لە خۇدا تۆخكرنەومى مرؤف بۆ خوا  
 ﷻ ومك نەھلى تەصەووف و عىرفان گوتوويانە: (الدُّكْرُ مَشْهُورُ الْوَالِيَةِ)، لە رېئى  
 يادى خواو نىسان دەگاتە دۇستايەتپپە خواو يادى خوا: پەمىزەي پىدا لە خوا  
 نىكبووئەمەو، صالح بوون و بەرمەو خوا چوونە .

بىرگەي سىنيم ۱ يەكئەك بۆي هەمپە بلى: ئايا لىردە كە خوا دەفەرموى : ﴿ اَلَا

بِذِكْرِ اللّٰهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴿۳۵﴾، ناگادار بن ۱ دلان بە يادى خوا ئوقىرە دەگرنو،  
 ئۇخۇنپان بۆ دى، بەلام لە شوئىنى دىكەدا دەفەرموى : ﴿ اِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَّتْ قُلُوبُهُمْ  
 وَاِذَا تَلَّيْتْ عَلَيْهِمْ ءَايٰتَهُ زَادَتْهُمْ اِيْمَانًا وَعَلَىٰ رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ ﴿۳۶﴾ الانفال، واتە:  
 ھەركات باسى خوا كرا: دلپان رادمچلەكىو، ھەر كات ئايەتەكانىيان بەسەردا  
 خويئرانەو: ئىمانپان زياد دەكاتو، پشتپش بەس بە پەروەردگارىان دەبەستن .

ئايا دل راجلەكىن بە يادى خواو، دل ئارامگرتن بە يادى خوا، نۆي يەكدى

له وهلامدا دملّین: نه خیر، چونکه نهوانه به دوو نعتیباری جیان، تو له وروموه که خوا ﷺ نهوپهړی دادگهری هیه، نهوپهړی کارزانیو و کاربه جی هیوه، به پیی کردموکان مامه نه لگه ل مروّفهکاندا دمکاتو، سزاو پاداشتیان دمداتهوه، دمبی مروّفه همیشه ترسی هه بی له دانگهری خواو، له کردموه خرابه کانی خوئی، له وه که خوا نهگمر به دادگهری خوئی مامه له لگه لدا بکات، به پیی کردموه خرابه کانی، تووشی سزا دمی، له و وروموه ترسو و سامو هه بیته می دمبی بهرانیمر به خوی دادگهر، به لام له و وروموه به و نعتیبارانه ی که باسما ن کردن، که خوا ﷺ خاوه نی نهوپهړی به زمی و میهرمانی و به خشش و گه رهم و لوتفه، یادی خوا کردن (ذکر الله) دمبیته هوئی دل نارام بوون و دل توقره گرتن

**مسئله ی چهارم :** برودارانی کردهوه باش، باشترین زیان و چاکترین

سه رمنجامیان هیه :

خوادمفرموی: ﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ وَحَسَنُ

مَا أَجْرُهُمْ ﴾

شپکردهوه نی نهم ناپهته هوباره که، له دوو برگه ی کورتدا :

**برگه ی به گم ۱ -** ﴿ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبَىٰ لَهُمْ ﴾، نهوانه ی

بروایان هیناوهو، کردهوه باشه کانیان نه نجام داو، (طوبی) یان هیه

(طوبی)، (طوبی)، مؤنث الأَطِيب)، (أَطِيب)، مانای هه ره باش و چاک، (مؤنث) مکه ی (طوبی) هیه، که له راستییدا (اسم تفضیل) ه، بؤ (طاب)، (طاب)، یانی: باش و چاک و ریگ بوو، ننجاً (أَطِيب)، واته: هه ره باش و چاک، نه وه به باری نیرینه دا، به باری میینه شدا (طوبی) هیه، ننجاً کوئی (أَطِيب)، بریتیه له (أَطِيب) و کوئی (طوبی) ش، بریتیه له (طوبیات، وطوبی)، (طاب، طیباً) ئی :

حَسَنٌ، کهواته : (طُوبَى لَهُ)، یانی : چاکترین شتبان بؤ همیه، که لیرمدا :  
(الْمَثُوبَةُ الطُّوبَى) واته: پاداشتی هه‌ره چاک، یان: (الْحَيَاةُ الطُّوبَى)، واته:  
ژیانی هه‌ره چاک و پاکیان بؤ همیه .

**برگهی دووم ۱- ﴿ وَحَسُنَ مَا أَتَى ﴾**، باشتترین شوینی بؤ لا گه‌رانه‌وه، (أَب، يُوْبُ،  
أُوْبًا، وَمَأْبًا)، (أَب، يُوْبُ)، یانی: (رَجَعُ، يَرْجَعُ)، گه‌رپیه‌وه، دمگه‌رپته‌وه، (مَأْب)،  
یانی: نه‌و شوینه‌ی که مرؤف بؤ لای دمگه‌رپته‌وه، کهواته: باشتترین سه‌رم‌نجام و  
باشتترین کاتو شوینی‌ک که مرؤف بؤی دمگه‌رپته‌وه، له گره‌وی نه‌وانه دایه، که  
بریتیه له رم‌زامندیی خواو به‌هه‌شتی خوا .  
له‌وبارموش نه‌م دوو فه‌رموودصیه دینین :

**فه‌رمووده‌ی به‌که‌م :** { عَنْ عُبَيْدِ بْنِ عَبْدِ السَّلْمِ يَقُولُ: جَاءَ أَعْرَابِيٌّ إِلَى  
النَّبِيِّ ﷺ فَسَأَلَهُ عَنِ الْحَوْضِ وَذَكَرَ الْجَنَّةَ، ثُمَّ قَالَ الْأَعْرَابِيُّ: فِيهَا فَاصِحَةٌ؟  
قَالَ: نَعَمْ، وَفِيهَا شَجَرَةٌ تُدْعَى طُوبَى }، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْم: (۱۷۶۷۹)، و ابن  
حبان برقم: (۷۴۱۴)، قال شعيب الأرنؤوط: حديث صحيح لغيره، والطبراني في  
(الكبير) برقم: (۳۱۳) }

واته: عوتبه‌ی کوری عهدی سوله‌میی خوا لئی رازی بی، ده‌لئ: عه‌رمبئکی  
ده‌شته‌کیی هاته خزمه‌ت پی‌فهمبه‌ر ﷺ پرسیا‌ری لیکرد، ده‌رباره‌ی جه‌وز (ی  
که‌وسه‌ر) و باسی به‌هه‌شتی کرد، پاشان (بی‌اوه) خیله‌مکیه‌که گوتی : نایا  
له به‌هه‌شتدا میوه هه‌یه؟ فه‌رمووی : به‌لئ، دره‌ختیکی تیدایه پیی  
دمگوتری: طووبا .

**فه‌رمووده‌ی دووم :** { عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: إِنْ فِي  
الْجَنَّةِ لَشَجَرَةٌ يَسِيرُ الرَّاصِبُ فِي ظِلِّهَا مِائَةَ سَنَةٍ، وَأَقْرَعُوا إِنْ شِئْتُمْ وَظِلُّ  
مَمْنُونٍ }، { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۳۲۵۲)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۸۲۸)، وَالتِّرْمِذِيُّ  
بِرَقْم: (۲۵۲۳) }

ئه‌بو هورپیره خوا لئی رازی بی، ده‌لئ: پی‌فهمبه‌ر ﷺ ده‌فه‌رموی: له  
به‌هه‌شتدا دره‌ختیک هه‌یه که سوارچاکیک سه‌د (۱۰۰) سال به ژیر سی‌ه‌رمگه‌یدا

دەروات، تەواۋى ناكات، (قەرموۋى): ئەگەر دەقانەۋى بەلگەى ئەمە لە قورئاندا بىيىن، بىخوئىنەمە: ﴿ وَظَلَّ مَمْدُودٌ ﴾ ﴿ الواقعة، واتە: سەيبەرىتىكى لىك كىشراۋەى دوورو درىز .

مەسەلەى پىنچەم : رەوانەكرانى پىنچەمبەرى خاتەم موحەمەد ﷺ لە نىو كۆمەلگاكەپدا، ۋەك رەوانەكرانى پىنچەمبەرانى پىنچەمبەرى ۋە سەئىتىكى رەبەرى نىبە، لە ۋارەدا:

خَوَا ۞ دەرەمۆى : ﴿ كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ لَتَلَوُا عَلَيْهِمُ الَّذِينَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ قُلْ هُوَ رَبِّي لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ۞ ﴾

شەپكردەۋەس نەم ناپەتە موبارەكە بە كورتەس ، لە دەۋت بەرگەدا :

بەرگەى بەگەم ۱ . ﴿ كَذَلِكَ أَرْسَلْنَاكَ فِي أُمَّةٍ قَدْ خَلَتْ مِنْ قَبْلِهَا أُمَمٌ ۞ ﴾ ، ئاۋا بەو شىۋىيە تۆمان رەوانە كرد لە نىو كۆمەلگەدا، كە لە پىش وىدا، كۆمەلگەكانى دىكەش رابردوون، (واتە: پىنچەمبەرانىشيان تىدا رەوانە كراون) .

كە دەفرەمۆى : ﴿ كَذَلِكَ ۞ ﴾ بەو شىۋىيە، دوو واتايان بۆ لىك داۋەتەۋە :

يەك : ۋەك ئەۋ رەوانە كرىنە رۇشەنى كە تۆى لەسەرى، رەۋفمان كىردوۋى، واتە : ﴿ كَذَلِكَ ۞ ﴾ ، بە خۆى چوئىراۋە (شُبُه بِنَفْسِهِ

دوو : بەيمامى تۆش ھەرۋەك بەيمامى پىنچەمبەرانى پىش خۆت (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ۋايە، كافرەكان ھەمىشە سەرسامىيى ۋە سەرسورمانيان دەرىپوۋە: كە چۆن دەبى خۋا پىنچەمبەرىتىكى مەۋف بىئىرى؟ دەۋوايە فرىشتە بىئىرى، چۆن

دعی بی‌غهمبه‌ریکی وک موحممهده ﷺ بنیئرئ!؟ دهبوویه به‌یام بؤ فلان و فیسار بنیئرئ! وک له سوورمتی (الزخرف) دا خوی په‌نانزان دهمرموی: ﴿ وَقَالُوا لَوْلَا نُزِّلَ هَذَا الْقُرْآنُ عَلَىٰ رَجُلٍ مِّنَ الْفَرِثِيِّ عَظِيمٍ ﴾ ۳۱، واته: گوتیان: دهبوویه نهم قورئانه له‌سمر یه‌کیک لهو دوو پیاووی، که له دوو شاره گه‌وره‌کاندا همن، {واته: طائف} و {مکه} دابه‌زیبایه .

بویه خوی بهر زو مه‌زن له زور شوینان نه‌ویمان بؤ روون دمکاتمه‌وه، که نارندی موحممهده ﷺ وک پیغه‌مبه‌ر لهو کؤمه‌لگایه‌ی خؤیدا، شتیکی ریزبه‌رو نا‌ناسایی نیه، که پیشتر نه‌بووی

**برگمی دووم ۱ -** دواپی دهمرموی: ﴿ لَسْتُمْ أُولَئِكَ الَّذِينَ أَوْحَيْنَا إِلَيْكَ ﴾، تاکو

نه‌وی که بؤ تۆمان ناروده، بؤ تۆمان سروش کردوم، به‌سهریناندا بخوینیه‌وه

واته: ره‌وانه‌گرانی تۆ به‌و په‌یامه‌ی خواوه، بؤ رینمایي کردن و ریی راست پیشاندانان و، به‌رو خوا برنیه‌انه، نه‌ک بؤ نه‌وی تۆ به‌لگه‌و موعجیزه‌ی سه‌یرو عه‌جایب، به‌ پئی دلخوستی نه‌وان، بی‌نی، نه‌وه کاری تۆ نیه، کاری تۆ نه‌ویه: په‌یامی خویان پی رابگه‌یه‌نی، ننجاً تۆش پشت نه‌ستووری به‌و به‌لگه‌و موعجیزیه، که همر له خودی په‌یامه‌گه‌تدایه، که قورئانه، قورئانیک که خوا بؤ تۆی ناروده، ههم په‌یامو به‌رنامه‌ی تۆیه، ههم به‌لگه‌و موعجیزه‌ی نیسیاتی راستی تۆشه، هه‌لبه‌ته نه‌مه ناماژیه که قورئان تاکه به‌لگه‌و موعجیزه‌ی نیسیاتی پیغه‌مبه‌ریه‌تی موحممهده ﷺ، نه‌گه‌رنا بی‌گومان پیغه‌مبه‌ری خوا موعجیزه‌ی دیکه‌شی زورنو، شتی یاسا در له‌سهر ده‌ستی وی، زور روویان داوه، وک له مه‌وسووعه‌ی: (الإسلام كما يتجلى في كتاب الله)، له‌و کتیبه‌دا<sup>(۱)</sup> که ترخه‌مان کردوه بؤ زینانی پیغه‌مبه‌ر ﷺ، ناماژمان به‌ زوریک له‌و موعجیزانه کردوه .

(۱) بروانه، الکتاب السابع، (خاتم النبیین محمد، موجز سیرته، وبراہین نبوته، ومقامه الرفیع،

**برگمی سینیهم ۱ - ﴿ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ ﴾**، واته: له حالیکدا که نهو

هاوبه‌ش بؤ خوا دانه‌رانه، بی‌پروان به‌رانبه‌ر به خوای خاومن به‌زمیی، یانی: به‌رده‌وامن له‌سمر بی‌پروایی -

لی‌ره‌دا وشعی (الرَّحْمَان)، هه‌لی‌زیردراوه له جیاتی (الله)، له جیاتی شه‌وی

بفرموی: ﴿ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِاللَّهِ ﴾، فه‌رمووی‌متی: ﴿ وَهُمْ يَكْفُرُونَ بِالرَّحْمَنِ ﴾،

تا‌کو دهری‌بخات که بی‌پروایی نه‌وانه، چمنده ناشیرین و ناقول‌آیه، که به‌رانبه‌ر به خوایه، که خاوضی نه‌وپه‌ری میهره‌بانیی و به‌زمیی و لوتف و که‌رمه، که‌چی نه‌وان به‌رانبه‌ری بی‌پروان !!

**برگمی چوارم ۱ - ﴿ قُلْ هُوَ رَبِّي ﴾**، بلی: نهو (خوایه میهره‌بان و به‌خشنده‌یه

په‌روردگار و خاومن و هه‌مه‌کاره‌ی منه ﷻ).

**برگمی پینجهم ۱ - ﴿ لَا إِلَهَ إِلَّا هُوَ ﴾**، جگه لهو هیج په‌رستراویک نیه، واته:

ه‌مر نه‌و په‌رستراوی به‌ه‌قه، که‌واته: نه‌و شتانه‌ی که ئیوه دهمیان‌په‌رستن، هیجیان شایسته‌ی په‌رستن نین‌و، له راستیدا ئیوه رفنج به‌خسارن، چونکه شتانیک دپه‌رستن، که شایسته‌ی په‌رستراون نین -

**برگمی شه‌شهم ۱ - ﴿ عَلَيْهِ تَوَكَّلْتُ ﴾**، پشتم هه‌ر به‌و دمه‌ستم، پشتم

تەنیا به‌و به‌ستوه

**برگمی جه‌وتم ۱ - ﴿ وَإِلَيْهِ مَتَابِ ﴾**، که‌رانه‌وشتم تەنیا بؤ لای نه‌وه، له زمانی

عه‌ره‌بیدا کاتیک (جاز و مجرور)، پیش (فعل و فاعل) دمه‌خرین، کورت هه‌له‌ئینان دمه‌گه‌نین، واته: من تەنیا پشتم به‌و قلیمه، پشتم به‌و به‌ستوه، که‌رانه‌وشتم تەنیا بؤ لای نه‌وه

(متاب)، یان چاوگ (مصدری) (میمی) یه له‌سهر کیشی (مفعل)، به‌مانای

که‌رانه‌وه بؤ لای خوا، یاخود (متاب)، ناوی شوین (اسم مکان)ه، به‌مانای شوین

بۆ لا گەڕانەوه، واتە: ئەو شوێنە ی که من بۆ لای دەگەڕێمەوه، تەنیا لای خۆی پەرۆمەنگارە .

هەلبەتە لە هەردوو حالاندا، وشە ی (مَتَاب)، لەبەرئەوه ی لە گۆتای ی ئایەتدایە، ئەگەرنا لە ئەسڵدا (ی) ی هەمە، (وَرَلَيْهِ مَتَابِي)، تۆبەکردن و بەشیمانبوونەوه ی من، تەنیا بۆ لای ئەوه

**مەسەلە ی شەشەم :** خستەرووی ئەو راستی بە که بێبڕوایان هەر نایەنەوی بڕوا بێنن، لە بیانوو گرتن دەگەڕێن، بۆیە نابی بڕواداران گۆی بە بڕو بیانوو بە کانیان بدن، بەهانه گرتنی ئەوان، دووچاری گومان و دوو دنییان بکات :

خَوَاتِمٌ مِّنْهُمْ مَّنْ سَمِعَ وَ لَوْ أَنَّ قُرْءَانَ سُورَتٍ يَدِ الْجِبَالِ أَوْ قُطِعَتْ يَدِ الْأَرْضِ أَوْ كَلِمَةٍ يَدِ الْمُوقِنِ بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَأْتِنِ الَّذِينَ آمَنُوا أَنْ لَوْ يَشَاءَ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ جَمِيعًا وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ أَوْ تَحُلُّ قَرِيبًا مِّن دَارِهِمْ حَتَّى يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴿١٠﴾

شەپکەردەوه ی نەم نایەتە موبارەکە . لە دە ( ۱۰ ) بڕگەدا :

**بڕگە ی بەکەم ۱ -** ﴿ وَ لَوْ أَنَّ قُرْءَانَ سُورَتٍ يَدِ الْجِبَالِ ﴾، ئەگەر قورئانێک ببووایە، چیا بە کانی پێ رۆژندرابان ﴿ سُورَتٍ ﴾ واتە: (زُيِّلَتْ، أَوْ أُزِيلَتْ)، (سَار)، یانی: رۆیشت (سُورِ)، یانی: رۆژنرا، رۆیشتنرا، لە شوێنی خۆی لادرا، یانی: ئەگەر قورئانێک ببووایە که چیا بە کانی پێ رۆژنرابان و جوولێنرابان، لە شوێنی تێدا سەقامگیربوونی خۆیان، لادرابان .

**برگەمى دووم ۱ -** ﴿ أَوْ قُطِّمَتْ بِهِ الْأَرْضُ ﴾، ياخود زەوى پىئ بېردابايە،

سەرزەمىنى پىئ دابېر دابېر گرابايە، پىئ پارچە پارچە گرابايە

**برگەمى سىيەم ۱ -** ﴿ أَوْ كَلِمَ بِهِ الْمَوْتِ ﴾، ياخود مردووانى پىئ دويئىرايان، يانى:

مردووانى پىئ زىندووكرابانەو، دوايى ئاخافتىيان لەگەل قورئاندا كوردبايە،  
لېرەدا خوا ﷻ سىئ شتى زۇر سەرسورھىنەر كە بىرىتىن لە :

(۱) لە جىيى خۇ لابرىنى چىيايەگان و جوولئىنرايان

(۲) دابېر دابېر كوردنى زەوى و، پارچە پارچە كوردنى و، قىلت قىلت كوردنى

(۳) زىندووكرەنەوى مردووان و، دويئىنرايان

ئەو سىيەى كوردون بە سىئ سىفەتى گرمانەيى قورئانىك، دەفەرموئ:  
ئەگەر قورئانىك بىووايە، ئەو سىئ شتەى پىئ گرابان، بەلام وەلامەكەى ديار  
نیه، وەلامەكەى قرتىنراو (محنوف)ە، لەبەر ئەمەى سىياقمەكە دىگەيمەئى

ئنجبا هەندىك لە زانايان دەلئىن :

**بەكەم :** يانى: ئەگەر قورئانىك بىووايە كە چىيايەكانى پىئ رۇئىنرايان و، زەوى

پىئ بېر بېر گرابايە و، مردووانى پىئ دويئىنرايان (لَكَانَ هَذَا الْقُرْآنُ)، ئەو ئە  
قورئانە دەبوو .

**دووم :** هەندىكى دىكە گوتتويانە: نەخىر وەلامى: ئەگەر (لَو)، ئەمەيە: (لَكَضَرُوا

بِالرُّحْمَانِ)، ئەوانە ئەگەر قورئانىكى ئاواش بىووايە، ھەر بىئىرو دەبوون بە  
خوای مېھرىبان .

**سىيەم :** هەندىكى دىكەش گوتتويانە: وەلامى ئەگەر (لَو) { لە زمانى كوردبىدا

(لَو)، دەيئتە ئەگەر، ئەگەر } قورئانىك بىووايە: چىيايەكانى پىئ رۇئىنرايان و،  
زەوى پىئ بېر بېر گرابايە و، مردووانى پىئ دويئىنرايە (لَمَّا آمَنُوا بِهِ)، ديسان  
موشرىك و كافرەگان بېروايان پىئ نەدەھيئا، وەك چۇن بېروا بەم قورئانە  
ناھيئىن، كە ئەو شتانەى پىئ ئاكرىئىن، ئەگەر قورئانىك بىووايە، ئەو سىئ كارە  
سەرسامكەرمەشى ئەنجام دابانايە، ديسان بېروايان پىئ نەدەھيئا .



هه‌لَبته من نه‌وی سَیهمم زیاتر به دله، هه‌رجه‌نده به‌گه‌میش ریئی  
 تَی‌ده‌چین‌و، سَیهمیش له به‌گه‌م نیزیکه، به‌لام سَیهمم زیاتر به دله‌و، هه‌مان  
 مه‌به‌ست له سوورپتی (الأنعام) یشدا هاتوه، که خوا ده‌قمرموی: ﴿وَلَوْ أَنَّا زَلْنَا  
 إِلَيْهِمُ الْمَلِئِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْمَوْتُ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ وَفُيَلَّا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ  
 اللَّهُ وَلَٰكِنْ أَكْثَرُهُمْ يَجْهَلُونَ ﴿۳۱﴾. واته: نه‌گهر نَیمه فریشته‌مان دابره‌زاندبانه  
 سه‌ریان‌و، مردووان دواندبایانن‌و، هه‌موو شتی‌کمان بو خر کردبانه‌وه‌و به  
 پئیش‌وازی‌بانه‌وه چووبانایه، یاخود رووبه‌روویان چووبانایه، بیسان نه‌مدگونجا  
 برپوا بینن، مه‌گهر خوا ویستبای، به‌لام زوربه‌یان نافامن .

که نَیمه له تفسیری سوورپتی (الأنعام) دا، که به‌رگی پینجی نهم تفسیریه،  
 به تفصیل نمو نایبته‌مان تفسیر کردوه

نجنا له‌وباره‌وه به‌سه‌ره‌هاتیکیش گپ‌رداوته‌وه، هه‌رجه‌نده له رووی سه‌نده‌وه  
 بی‌هَیزه، به‌لام زوربه‌ی تفسیرمکان هیناویانه، منیش هینام، بو زیاتر  
 به‌رجا‌وروونی، هه‌ر گام له (الطبري، وابن كثير، الرازي) و. تفسیره‌گانی  
 دیکه‌ش هیناویانه، به‌لام من له (فتح القدير) (الشوکانی) یه‌وه<sup>(۱)</sup>، نهم  
 ریواته‌م هینا :

{ عَنْ عَطِيَّةِ الْعُوفِي قَالَ: قَالُوا: لِمُحَمَّدٍ ﷺ: لَوْ سِيرْتَ لَنَا جِبَال مَكَّةَ، حَتَّى  
 تَتَّسِعَ فَتَحْرَثَ فِيهَا، أَوْ قَطَعْتَ لَنَا الْأَرْضَ، كَمَا كَانَ سُلَيْمَانُ يَقَطَعُ لِقَوْمِهِ  
 بِالرَّيْحِ، أَوْ أَحْبَبْتَ لَنَا الْمَوْتَى، كَمَا كَانَ يُحْيِي عَيْسَى الْمَوْتَى لِقَوْمِهِ، فَأَنْزَلَ  
 اللَّهُ: ﴿وَلَوْ أَنَّ قُرْآنًا سُيِّرَتْ بِهِ الْجِبَالُ أَوْ قُطِعَتْ بِهِ الْأَرْضُ أَوْ كَلِمٌ بِهِ الْمَوْتُ بَل لَّيْلَهُ  
 الْأَمْرُ جَمِيعًا أَفَلَمْ يَأْتِيسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا... ﴿۳۱﴾ }، (أَخْرَجَهُ ابْنُ أَبِي حَاتِمٍ وَأَبُو  
 الشَّيْخِ وَأَبْنُ مَرْثُوبٍ

عه‌طیبیهی عووفیی گوتوویه‌تی: به موهممه‌د ﷺ یان گوت: (به دئیایی  
 هاوبه‌ش بۆ خوا دانه‌رو کافه‌رکانی مه‌ککه بوون) گوتیان: نه‌گمر چیاپه‌گانی  
 مه‌ککه‌ت بۆ رۆئندباين، بۆت دوورخستباينه‌وه، تاكو سمرزمینی مه‌ککه، فراوان  
 بی‌و گشتوکالی تیدا بکه‌ین، یاخود زمویت بۆ بر بر گردباين، وه‌ك چۆن  
 سولعیمان به‌هۆی باوه. زه‌وی بۆ گه‌له‌گه‌ی دصیری، یاخود مردووانت بۆ زیندوو  
 گردباينه‌وه، وه‌ك چۆن عیسا مردووی زیندوو گردبوونه‌وه. بۆ گه‌له‌گه‌ی  
 خواش ﷺ نهم نایته‌ی نارده‌ خوار .

**برگی چواروم ۱ - ﴿بَلْ لِلَّهِ الْأَمْرُ جَمِيعًا﴾**، واتایمه‌کی ناویه: به‌ئکو کار  
 ههمووی هی خویه، واته: نهم داواکاریبانه‌ی پیغمبیری خوا ﷺ یان ده‌لین، نه‌و  
 داواکاریبانه‌ی که ناراسته‌ی پیغمبیری خویان ده‌گمن، له شوینی خۆباندانین،  
 چونکه کار ههمووی به‌ ده‌ست خویا به‌رزوی مه‌زنه، پیغمبیری خوا ﷺ نه‌رکی  
 نه‌وه نیه نه‌و کارانه‌ بکات، وه‌ك له نایته‌گانی دواتردا خویا زاناو شارمزا  
 ده‌فه‌رموئ: تۆ ته‌نیا گه‌یاندنت له‌سه‌ره‌وه، نه‌و مه‌به‌سته له‌ جه‌ند شوینیکی  
 قورئاندا دووباره‌ گراوته‌وه، بۆ وینه‌:

ا / ﴿فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ﴾ ﴿١٠﴾ الرعد

ب / ﴿وَمَا عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾ ﴿٥١﴾ السور.

ج / ﴿فَهَلْ عَلَى الرَّسُولِ إِلَّا الْبَلْغُ الْمُبِينُ﴾ ﴿٣٥﴾ النحل.

له جه‌ند جیبه‌کی قورئاندا دووباره‌ بۆته‌وه که پیغمبیران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ  
 وَالسَّلَامُ) و پیغمبیری خاتهم له نیویاندا، ته‌نیا گه‌یاندنی په‌یامی خویان  
 له‌سه‌ره‌وه، روونکردنه‌وی نه‌و په‌یامعیان له‌سه‌ره‌وه، به‌لام: زه‌وی والی بکات،  
 چیاپان لابه‌ری، مردووان زیندوو بکاته‌وه! نه‌وه کاری پیغمبیر ﷺ نیه‌وه،  
 نه‌گه‌ر خوا ﷺ همندیک له‌وه جووره‌ کارانه‌ی بۆ پیغمبیرانی پشوش گردوون،  
 له‌به‌رته‌وه بووه که نه‌وه جووره‌ موعجیزانه، بۆ نه‌وه کاته‌ گونجاو بوو و، به‌لام  
 بۆ ئیستای بمشه‌ریه‌ت له‌ دوی هاتنی پیغمبیری خاتهم ﷺ، نه‌وه جووره‌

موعجیزانه گونجاو نین، بەلکو ئەو جۆره موعجیزهیهی که بۆ پێغمبهرى خاتەم هاتوه که قورنانه، نا ئەوه له ناستى ئیستای بەشهریهت دایه، وهک دواى زیاتر له وبارموه قسه دمکهین .

**برگه پینجم ۱ -** ﴿ أَفَلَمْ يَأْتِئِىسَ الَّذِیْنَ ءَامَنُوا أَن لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهَدَى النَّاسَ

جَمِيعًا ۚ ۝ نایا ئەوانهى برۆیان هیناوه، نا ئومید نهبوون، که ئەگەر خوا **يَتَّبِعُنَا** وىستبای: تیکرای خەلکى دەخسته سەر راسته ڕى، راسته ڕى پى دگرتن .

لێرمدا زانیان لهبارەى وشەى: (بِأَيِّسَ)، مشتو مریان زۆر بووه :

۱/ (أَفَلَمْ يَبَيِّنْ)، یانى: نایا نا ئومید نهبوون، بەلام ئەوان گوتوویناوه: یانى: (أَفَلَمْ يَبَيِّنُوا)، نایا بۆیان روون نهبوتهوه ؟

۲/ هەندیکیان گوتوویناوه: (أَفَلَمْ يَعْلَمُوا)، نایا نازانن ؟

۳/ هەندیکیان گوتوویناوه: (أَفَلَمْ يَسْتَيْقِنُوا)، نایا دلنیا نهبوون ؟

خاوهنى (إِعْرَابِ الْقُرْآنِ الْكَرِيمِ وَبَيَانَهُ)، (محي الدين الدرؤيش)، له تەفسیرمکهیدا<sup>(۱)</sup>، دهئى: (قِيلَ اسْتَعْمَلَ الْيَأْسَ بِمَعْنَى الْعِلْمِ، لِأَنَّ الْيَأْسَ عَنِ الشَّيْءِ، عَالِمٌ بِأَنَّهُ لَا يَكُونُ، صَمَا اسْتَعْمَلَ الرَّجَاءُ فِي مَعْنَى الْخَوْفِ، وَالنَّسْيَانُ فِي مَعْنَى التَّرْكِ

که قسه کهیم زۆر پى جوانه، زۆر جاران گوتوموه: بۆ هەندیک لهو جیگایانهى زانیان تیان دا که وتوونه مشتو مری، تەماشای زۆر له تەفسیرمکان دمکه، که زیاتر له (۲۰) تەفسیرم لهبەردەستدا ههیه، بەلام نمو تەعبیرهى (محي الدين الدرؤيش) م له هه موویان پى جوانتر بوو، دهئى :

گوتراوه: لێرمدا (یأس)، (که به مانای نا ئومیدی دئ) به مانای زانیاری بەکارهاتوه، چونکه بابای نا ئومید (له شتیک) دهمانئ که ئەو شته نابى، واته: کهسێک که له شتیک نا ئومید دەبى، زانیاری بەلکو دلنیاى بۆ پهیدا دەبى،

که نهو شته نایب و، زانیاری بوونی نهو شته ی بؤ پهیدا دهی، ههروهک چۆن وشه ی ئومید (رَجاء)، به مانای ترس (خَوْف)، هاتوه، وشه ی لمبیرچوون (نسیان)، به مانای پشتگوئ خستن و واز لیهینان هاتوه، (وهك خوا دهفهرموی: ﴿لَسُوا لِلَّهِ فَتَنَسِيهِمْ﴾ ۱۷)؛ التبت، واته: نهوان خویان له بیر چوو، خواش نهوانی پشتگوئ خستو، وازی لیهینان)

قسه که ی جوانه، یانی: ﴿أَفَلَمْ يَأْتِئِ الَّذِينَ آمَنُوا﴾، واته: نایا نهوانی برودارن، ئانومید نهبوون له برپا هینانی نهو هاویهش بؤ خوا دانهرا، تاكو زانیاریان بؤ پهیدا بئ بهوه که برپا ناهینن، یانی: دصی له برپا هینانیان ئانومید بن، ننجا زانیاریان بؤ پهیدا دهی، دلنیاایان بؤ پهیدادهی به برپا نهینانیان، که دهفهرموی: ﴿أَفَلَمْ يَأْتِئِ﴾، (الإستفهام الإنکاری، الإنکار عَدَمِ يَأْسِ الَّذِينَ آمَنُوا مِنْ إِيْمَانِ الْكُفَّارِ)، پرسیار کرنیکی نکوئیلیدیکه رانهیه، نکوئیلیه له ئانومید نهبوونی نهوانی برپاایان هیناوه، له برپا هینانی کافران . واته: خوا ﷻ نکوئیلی دهکاتو، دهفهرموی: نایا هه ر ئانومید نهبوون له وهی که بیبروایان نیمان بینن ؟ ئانومید بن، له برپا هینانیان تاكو زانیاری و دلنیاایتان بؤ پهیدایی به وهی نهوانه برپا ناهینن

﴿إِنْ أَنْ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا﴾، ناوی لی دیته وه: (لِإِنَّهُ لَوْ يَشَاءُ اللَّهُ لَهْدَى النَّاسَ جَمِيعًا)، یانی: دصوو ئانومید بن، چونکه نهگه ر خوا بیهوی، تیکرای خه لکی دهخاته سه ر راسته ری، لیردها، وشه ی: (هدی) به مانای ری پیشانان نیه، چونکه خوا ری پشانی هه موو خه لک داوه، به لکو (هدی)، به مانای خستنه سه ر راسته ری، دی، چونکه وشه ی (هدایة)، وهک چۆن به مانای (ری پیشانان)، دی، به مانای: (خستنه سه ر راسته ری) اش دی، که لیردها مانای دووم مه به سته، چونکه خوا ﷻ ویستوویمتی و کردووشیمتی، که بریتیه له وهی: هیدایمتی خه لکی داوه و به گشتیی پیغمبرانی بؤ ناردوون، به رنامه ی بؤ ناردوون، به رچاوی روونکردوونه وه و ری پشان داون، به لام بیگومان هه موویانی نه خستوته سه ر راسته ری، چونکه نه ویستوه: زوریان لیبکات و

ویستوویمتی نازادیان بکا، بویه کاتیک نازادی گردوون، هندیکیان به ویستی نازادانهی خویان، راسته رییان گرتومه، هندیکیشیان به ویستی نازادانهی خویان، له راسته ری لایاندایه و، پشتیان له راسته ری کردوه

**برگهی ههوتهم ۱ -** ﴿ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ ۖ ﴾، بهردهوام نهوانهی بیبروان، بههوی نهومه که به وردهکاری و کارامهیی کردووینانه، له کوفرو بن دینی و دزایهتی ئیسلام و مسولمانان، بههلائی راجلهکینهره و داجلهکینهریان بهسهر دین .

(القارعة في الأصل وصف من القرع، وهو ضرب جسم بجسم آخر، ولما كان القرع يحدث صوتاً مباغتاً، يكون مزعجاً، لأجل تلك البغته، صار القرع مجازاً للمباغته والمفاجأة... والمراد هنا الحادثة المضجعة بقريظة إسناد الإصابة إليها<sup>(۱)</sup>)

واته: وشهی (قارعة) له بههرهتدا و مسفه له (قرع) موه، { (قرع) واته: زرينگه }، دهنگیک که شتیکی به شتیکی رهق بکهوی، دهنگیکی لی بی، زرينگهیهکی لی بی، بهریمکهوتنی جسمیک لهگهه جسمیکی دیکه دا، ئنجا له بهر نهوهی که (قرع)، دهنگیکی کتوپری لی دئی و، دهنگیکی بیزار که ره و، راجلهکینهره، بویه له بهر نه و کتوپریهه نه و زرينگهیه، وشهی (قرع) به کارهینراوه به مهجاز بؤ شتیکی که کتوپرو له نه کاو بیت، که لیرمه دا مه بهست له (قارعة)، رووداویکی دلتهمزینه، رووداویکی راجلهکینهری هه ژینه، به بهنگهی نهوهی که وشهی (إصابة) ی پالهرهوته لا، ﴿ وَلَا يَزَالُ الَّذِينَ كَفَرُوا تُصِيبُهُم بِمَا صَنَعُوا قَارِعَةٌ ۖ ﴾، مادام وشهی توشووون و بهسهرهاتنی پالهرهوته لا، که واته: مه بهست پی به لا و گرفتاریه

**برگهی هه شتم ۱ -** ﴿ أَوْ حُلَّ قَرْيَاً مِّن دَارِهِمْ ۖ ﴾، یاخود نه و به لا، داجلهکینهره و راجلهکینهره، نه و به لاهه ژینه، له نيزیک مالهکیان بکهوی، واته: مه رج نیه بهسهر خویان بی، به لام بهسهر دهر و دراوسئ و دهور بهریان دئی، که دياره کاتیک

کە ئینسان بەلایەگی لە تەنیشتی لە دەورووبەری دمهکەوی، مەرج نیە هەر بە خۆی بکهوئ، نەگەر هەر لە نیزیکی بکهوئ، رابدهچلهکینئ و دایدهچلهکینئ، دەلئ: لەوانیە دەوایش نۆرە من بی، کەسێک نەگەر لە جەنگ دابئ و هاومێک یان تۆبێک لە تەنیشتبات، دایدهچلهکینئ با پارچەکانی و ساجمەکانی، پئشی نەگەون، دەترسئ ئەوجار یەکیکی دیکە کە دئ، بەوی بکهوئ .

**برگەمی نۆبەم ۱ - ﴿ حَتَّىٰ يَأْتِيَ وَعْدُ اللَّهِ ﴾**، واتە: بەردەوام ئەو بەلایانە بەسەر ئەوانە یبێروان دین، ئەو بەلای داچلهکینەرانی، تاگو بەلئنی خوا دئ ﴿ وَعَدُ اللَّهُ ﴾، لیرەدا (وَعَدَ مَصْدَرٌ بِمَعْنَى الْمَفْعُولِ أَي: مَوْعُودُ اللَّهِ)، واتە: بەلئین پئدراوی خوا، کە مەبەست لە بەلئین پئدراوی خوا، یان سزای دنیا، یاخود هاتی ناخیر زمان (ساعة)، یاخود هەلسانە و زیندوو بوونە و موو پۆزی دواوی (القيامة والبعث واليوم الآخر) ه .

**برگەمی دەبەم ۱ - ﴿ إِنَّ اللَّهَ لَا يُخْلِفُ الْمِيعَادَ ﴾**، بیگومان خوا کاتی تەرخانکراو بۆ روودانی قیامەت، یان بۆ روودانی هەر شتێک، دوا ناخات (المَوْعِدُ وَالْمِيعَادُ وَالْمَوَاعِدَةُ: الْوَقْتُ وَالْمَوْضِعُ)، هەر سئ وشە: (مَوْعِدٌ، مِيعَادٌ، مَوَاعِدَةٌ)، بە مانای: (کاتی روودانی شتێک) دین، بە مانای شوئیش دین، واتە: شوئینێک کە ئەو کارسات و رووداوی تئیدا روو دەدات، کە بە تەنکید لیرەدا مەبەست پئی (ساعة)، یاخود (قیامة) ه

### پوختە ی مانای ئەم نایەتە :

گورتو پوختە ی مانای ئەم نایەتە موبارمە کە ئەو بیروادارینە ئەو مسوئەتانیە! ئیوه ئەو راستییە بزانی! کە بیبێروایمکان لە بیانوو دمهگەرین، چونکە نەگەر گریمان لە جیاتی ئەم قورئانە، خوا قورئانێکی تاربابیە، چیا یەکانیش پئ لە شوئنی خۆیان لاجرابان، و زمویشی پئ بر بر کرابایە، مردووانیشی پئ زیندوو کرابانایە و دەوایش دوئیرابانایە، دیسان هەر برابان نەدەهینا، چونکە پەکیان لەسەر بەلگە نەگەوتو، پەکیان لەسەر نیشانە و موعجیزە نەگەوتو، بۆ زانینی

راستیتی موحهمه د ﷺ که پیغمبه‌ری خواجه، به‌لکو هر نایه‌نه‌وی بر‌وا بئین، وه‌ک نایمتی (۱۱۱) سوورمتی (الأنعام) یش زور به روونی ههمان مبه‌ست دئین، که خوا ده‌فرموی: ﴿ وَلَوْ أَنَّا زَلْنَا إِلَيْهِمُ الْمَلَائِكَةَ وَكَلَّمَهُمُ الْتَوْنِ وَحَشَرْنَا عَلَيْهِمْ كُلَّ شَيْءٍ قُبُلًا مَا كَانُوا لِيُؤْمِنُوا إِلَّا أَنْ يَشَاءَ اللَّهُ وَلَئِنْ أَسْأَلْتَهُمْ لَيُحْلَوْنَ ۝۱۱۱﴾ الأنعام

واته : نه‌گمر فریشته‌شمان بو لا دابه‌زاندبان‌و، مردووانیش قسه‌یان له‌گه‌لدا کردبان‌و، ههمو شتیکیشمان رووبه‌روو بو خرگردبانه‌وه، دیسان مه‌گمر خوا ویستیای (زوریان لی بکات)، نه‌گمرنا هر بر‌ویان نه‌دهینا، به‌لام زوربه‌یان نافمان.

هه‌روه‌ها له سوورمتی (الحجر) یشدا هر له‌ویاره‌وه ده‌فرموی: ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرجُونَ ۝۱۱۱﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكِّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴿۱۱۰﴾

واته : نه‌گمر دمر‌گایمک (دمروازه‌یک) مان له ناسمان لی کردبان‌وه، تا‌کو لی سمرکه‌وتبان (وطک به‌یژو قالدرمه‌یه‌ک پییدا رویشتبان بو سمری) ده‌یان‌گوت: نه‌وه نیمه‌ جاومان په‌ردبه‌یژ کراوه، نه‌وه‌ی که ده‌یی‌نین راست نیه، به‌لکو جادوومان لی‌کراوه، (وته : نه‌گمر نه‌و شتانه‌ی داویان ده‌گمن بو‌شمان هینایانه بی‌ش، هر بر‌ویان نه‌دهینا) .

دواییش که ده‌فرموی: ﴿ أَفَلَمْ يَأْتِئِسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا ۝۱۱۱﴾ نایا هر نانومید نه‌بون، نه‌ی بر‌وادارینه‌ا له بر‌وا هینانیا، تا‌کو زانیاریتان په‌یدا بی، به بر‌وا نه‌هینانیا، چونکه نیسان کاتیک له بوونی شتیک نانومید ده‌بی، زانیاری به نه‌بوونی په‌یدا ده‌بی، بو‌یه ﴿ أَفَلَمْ يَأْتِئِسَ الَّذِينَ ءَامَنُوا ۝۱۱۱﴾، به‌کسمر زانیان به په‌یوست (لازم)‌مه‌ی لی‌کیان داوته‌وه، نه‌گمرنا ﴿ أَفَلَمْ يَأْتِئِسَ ۝۱۱۱﴾ یانی: نایا نانومید نه‌بون ( به‌لام ومختیک نه‌وانه‌ی که بر‌وادارن، نانومید ده‌بن له بر‌وا هینانی کافران، واته : دننیا ده‌بن و زانیاریان په‌یاده‌بی، به بر‌وا نه‌هینانیا، بو‌یه هندیکیان وایان لی‌کداوته‌وه: نایا نه‌وانه‌ی بر‌ویان هیناوه، زانیاریان په‌یدا نه‌بووه، که بی‌بر‌وا‌یه‌گان، بر‌وا ناهینن ؟

﴿ اِنَّ لَوْ يَسْأَلُ اللّٰهُ لَهْدَى النَّاسِ جَمِيعًا ﴾، ئەگەر خوا وێستبای تێکرای خەڵکی هیدایەت دەدا، واتە: ئەگەر وێستبای زۆریان لێ بکات، بەلام ئەویستووە زۆریان لێ بکات، دواپیش خوا ﷻ هەر شە دەکات، دوا ئەوی دلی بپرواداران دەدا تەمە، کە ئەوانە ئیمان ناهێنن لە سۆنگە ئەومووە نیه کە : نوقسانیی و ناتەواویی لە موعجیزە پیغمبەرە کەتاندا (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، هەبێ ناتەواویی لە بەرنامەو پەيامەکی دا نیه، بەلکو ئەوانە هەر نایەنەوی بپروا بهێنن، ئەگەر نا دزانن، هەق لە کوێیە !

دواپی هەر شە دەکات لەوانە بیبپروان، دەقەرموئ: ئەوانە هەمیشە و بەردەوام بەلای داچلە کێنەریان بەسەر دێن، یاخود لە تەنیشیان دەگەون، لە تەنیشت مەنزەلگاکانیان، تاکو بەلێنی خوا، دئ، بەلێنی خوا یانی: سزای دنیایی، وەک لە جەنگی بەدرو، فەتەحی مەککەو، حونەین و ئەوانە دا پروویدا، (بەنسەبت کافرەکانی مەککەو دەورو بەرێهەو) هەر و هەما هەر بەلایەکی کتوپری دیکە .

یاخود ﴿ وَعَدُ اللّٰهُ ﴾، بەلێنی خوا، واتە: هاتنی ناخیر زمان (ساعة)، یاخود هەلسان و زیندوو بوونەو (قیامة و بعث)، دواپیش خوا ﷻ بۆ تەئکید کردنەووە جەخت کردنەووە دەقەرموئ: بیگومان خوا بەلێن دوا ناخات، واتە: لەو کاتە کە دەبێ تێیدا پروویدات، لەو شوێنە کە دەبێ تێیدا پروویدات، دوا ناخات و دەبێنێتە دی .

خوا بە بەزەمی و لوظفی بیسنووری لە بەلای کتوپر و سزای گورچک بپروا  
بمانپاریزی

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .



# دەرسى شەشم

## پىناسەى ئەم دەرسە

ئە دەرسەمان (۶) نايەتمە دىگىرتە خۇى، نايەتمەكانى: (۳۲ - ۳۷)، كە تىياندا ياسى چىمد بابەتتەك كراومو، ئەو بابەتانەى باسكراون، شەشن :

۱/ گائتە پىكرىنى كافرانى پىشوو، بە پىغەمبەرانى خۇيان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وەك ھى كافرانى رۇژگارى موحەممەد ﷺ، يان: گائتە پىكرىنى كافرانى رۇژگارى موحەممەد، بە موحەممەد ﷺ و سزا درىيانى لە لايەن خواوہ، وەك ھى گەلە كافرە پىشووۋەكانە

۲/ بەراوردىكى نىوان خوا - كە تاكە پەرستراوى ھەقە - و ئەو ھاوبەشانەى كە بە خەيالى ھاوبەش بۇ خوا دانەران و بىپىرويان، ھاوتاي خوان، كراوہ

۳/ سزاو جەزمەدانى كافران لە دنياو دوارۇژدا، وەك راستىيەك خراومتە پروو

۴/ وەسقى پاداشتى پارىزكاران كە بەھەشتى ھەمىشەى خوايە، كراوہ، كە ھە ميوەكەى، ھەم سىبەرمكەى، ھەمىشەىيەو نابىرتەوہ

۵/ ھەلوئىستى نەرتىنيانەى بەشىك لە خاومن كىتبان لە بەرانبەر قورئاندا، كە برىتتە لە ئەويەرى دلخۇشبوونيان بەوہى كە بۇ پىغەمبەرى خاتەم ھاتوہو، ھەلوئىستى نەرتىنى پىرو تاقەكانى نەھلى كوفر، كەوا پىدەجى مەبەست پىنى ھاوبەش بۇ خوا دانەرمكان بن .

۶/ پیناسه کردنی قورئان به حکمهتیک که به زمانی عمره بیسی هاتوه و هوشداریدانه پیغمبهر ﷺ که نه گهر شوین نارمزوی کافرمان بکهوئ، باش زانیاری خوا بو هاتنی، هیچ کس له سزای خوا، ناپاریزی، که به تنکید لیهدا مبهست پی تیگه یانلنی کافرمانه، که با نانومید بن، لهوی پیغمبهری خاتم بهدوای نارمزوی نموان بکهوئ. با دنیابن که هرگیز پیغمبهری خوا ﷺ کاری وا ناکات، به دوای نارمزویان بکهوئ، کهواته: با دست لهو هموله نهزؤکانه یان هه ئبگرن، که پیغمبهری خوا ﷺ له راسته شه قامی خوا لابدهن، بو سهر ریچکهو کویره ریهمانی خوئیان

﴿ وَلَقَدْ أَسْتَهْزَيْتَ بِرُسُلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴿۳۲﴾ أَمَّنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلُوبَهُمْ قُلْ سَمُّهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ أَمْ يَبْظَاهِرُونَ الْقَوْلَ بَلْ زَيْنَ لِلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ وَمَن يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِن هَادٍ ﴿۳۳﴾ لَهُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَلَعَنَّا الْآخِرَةَ أَشَقُّ وَمَا لَهُم مِّنَ اللَّهِ مِن وَّاقٍ ﴿۳۴﴾ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِن تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴿۳۵﴾ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَن يُنْكِرُ بَعْضَهُ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ إِنَّهُ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَشَابِ ﴿۳۶﴾ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنِ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِن وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴿۳۷﴾ ﴾

## مانای دەقواو دەقى نایەتەکان

{ بە دلنیاى پئىش تۆش (نەى موحمەد ﷺ) گالته بە پئەمبەرانىك گرا،  
 منىش ماومەك لەوانە گەرام كە بئىروا بوون (وازم لئەینان)، دواىى گرتەن  
 (و سزام نان)، ئنجا سزای من چۆن بوو؟ ﴿۳۲﴾ نایا كەسنىك كە بەسەر هەموو  
 كەسێكەوه راوستاومو. دەزانى جى دمكات (وەك پەرستراوانىك واىە كە بئناگان؟)،  
 ئەوان (هاوبەش دانەران) یش هاوبەشانىكیان بۆ خوا دانان، بلى: ناویان بئین، یان  
 نایا هەوالى شتىكى پئەدەن (بە خوا) كە لە زمیندا نایزانى؟ یان نایا هەر  
 قسەپەكى رووكەشىی دمكەن، بەلكو ئەوانەى بئىروان (لەلایەن شەیتانەوه)  
 بیلانەكەیانیان بۆ پارێنراوتەوهومو، لە راستە رى لادراونو، هەر كەس خوا  
 سەرگەردانى بكات، هیچ رێنماىكارىكى نابى ﴿۳۳﴾ (بئىروایان) لە ژيانى نىيادا،  
 سزاو نازاریان هەپەوه، سزاو نازارى دوا پۆز دژوارترشەوه، هیچ پارێزەرەكیان نیه لە  
 دواپۆزدا ﴿۳۴﴾ حالو وصفى بەهەشتىك كە بەئیندراوه بە پارێزگاران (بەمجۆرمیە):  
 رووبارى بە ژێردا دەرۆن، میومو سببەرەمكەى بەردەوامو هەمیشەپە، ئا ئەوه ناكامى  
 (خیرى) ئەوانەپە كە پارێزیان كردهوه، ئاگرى دۆزەخیش ناكامى شوومى  
 بئىروایانە ﴿۳۵﴾ ئەوانەى (بئىشتریش) كتییمان بى داون، زۆر خەنى دەبنو شادمان  
 دەبن بەومى بۆ لای تۆ دابەزینراوهو، لە تاقمە (كافره) گان هی وا هەپە، نكوولئى  
 لە هەندىكى دمكات (كە لەگەل ناهەقیەكانى ئەواندا تىكەمگیرى)، بلى: تەنیا  
 فەرمانم بەوه پئىكراوه كە خوا بپەرستم و هاوبەشى بۆ دانەنئیم، (خەلكى) تەنیا  
 بۆ لای وى بانگ دمكەمو، گەرانەوشم هەر بۆ لای وپە ﴿۳۶﴾ بەو شۆمپە  
 حىكەتێكى عەزەبىیمان دابەزاندهوه، ئەگەر بئتو شوین ئارموزوومكانیان بكەوى،  
 دواى ئەومى زانیاریت لە خواوه بۆ هاتوه، هیچ سەرپەرشتیارو چەپالە دەرتك نیه  
 (لە سزای خوا) ﴿۳۷﴾ }

## شیکردنه وهی هه ندیک له وشه کان

(أَسْتَهْرِيْ): (الهَزْءُ: مَرْحٌ فِي خَفِيَّةٍ، وَالْإِسْتَهْرَاءُ: ارْتِيَادُ الْهَزْءِ وَتَعَاطِي الْهَزْءِ)، وشهی (هَزْءٌ)، بریتیه له گالته پیگردنیک یه نهان، وشهی (أَسْتَهْرَاءُ) یش، بریتیه له خهفتان له گالته پیگردن، بریتیه له خودی گالته کردنه که شه

(فَأَمَلَيْتُ): واته، مؤلتم دان، رستم بو دریزکردن، بوارم دان، (الإِمْلَاءُ: الإِمْدَادُ، وَأَمَلَى لَهُمْ: أَمَهْلٌ، وَأَصْلُ أَمَلَيْتُ أَمَلْتُ)، دهگوتری: (أَمَلَى لَهُمْ: أَمَهْلٌ)، واته: مؤلتمی دان، وشهی: (أَمَلَيْتُ)، له ریشه دا له (أَمَلْتُ) هاتوه

(أَكْلُهَا): (الْأَكْلُ: مَا يُؤْكَلُ مِنْهُ، يَعْنِي: الْمَأْكُولُ)، نه وهی لئی دهخوری، که بریتیه له میوهی دره خه تمکان

(حَكْمًا عَرَبِيًّا): هه ندیک له زانایان وشهی (حُكْمًا) بیان به وشهی حوکم کردن و حکومرانی، لیک داومه وه، به لام وا پیده چی به مانای حکیمت بی، بویه (حُكْمًا)، یانی: (حکمة) (الحِکْمَةُ: إِصَابَةُ الْحَقِّ بِالْعِلْمِ وَالْعَمَلِ)، (حکمة)، بریتیه له وهی که نینسان ههق ده پیک، وهک زانایی بی هه بوون و حیهه جیکردن، (فالحکمة من الله: معرفة الأشياء وإيجادها على غاية الإحکام، والحکمة من الإنسان: معرفة الموجودات وفعل الخیرات)، حکیمت له لایه ن خواوه، بریتیه له زانینی شهته کان و بهیداگردنی شهته کان به نه و به بری ریک و پیک، به لام حکیمتمی مرؤف، بریتیه له وهی که مرؤف به دروستکراوه کان ناشنا بی و کرده وه باشه کان نه انجام بدات، له شوینه واردا هاتوه، {الصَّمْتُ حُكْمٌ وَقَلِيلٌ فَأَجْلُهُ}، بیدهنگی حکیمته، به لام نه انجامدیرانی که من، که واته: وشهی (حکم)، به مانای حکیمت دی، دواتریش زیاتر تیشک ده خهینه سهر نه وه مه سه له به

## مانای گشتی نایه ته کان

### بهر پیزان ۱

نه درسه و درسی دواپیش به گشتی لمبارهی پیغممبهری خاته  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  و پیغامه گه ی و نییاریمکانی و، سه رهنجامی هه ردوو لایه نه وه من، لیرما خوا  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  روو له پیغممبهری خاتم دمکات و دمفه رموی:  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  و لَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ مِنْ قَبْلِكَ. به دلتیایی گالته کراوه به پیغممبهرانیکی پیش توش، واته: تو تا که پیغممبهریک نی که نییاری دوژمنه کانت گالته پی دمکن، که هه همیشه گالته کردن، نیشانه ی عقل سووکییه، نیشانه ی ناتیکه شتووکییه، به زوری وایه، مه گه گالته پیکراوه که زور شایسته ی گالته پیکردن بی، خوا دمفه رموی: له پیش توشدا گالته به پیغممبهرانیکی کراوه،  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  لَلَّذِينَ كَفَرُوا، منیش رستم درتیر کرد، بو نه وانه ی بیپروان، مؤلتم دان، دره فتم دان، واته: دره فتم دان که بزانی: جی دمکن؟ دمگه پرنه وه، ناگه پرنه وه؟  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  ننج (که خوا  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  زانیویه تی تا کو کاتیکی دیاری پیکراو، ناگه پرنه وه) گرتمن، سزام دان،  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ، سزادانی من چو بوو؟ له نه سلدا:  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ، بووه، به لام (ی) به که (حذف) کراوه، هه رجهنده له هه ندی خویندنه وه دا هاتوه:  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ، سزادانی من، توله ی من چو بوو، یانی: زور سه رسوره پینمر بوو،  $\text{وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ خَاتَمَ الْمَوْتِ}$  أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ، ننج خوا سبحانه و تعالی به راوردیکی نیوان خو ی و نه و په رسته راوه ساختانه دمکات، که هاوبه ش بو خوا دانه رگان دهیانیه رستن، دمفه رموی: نایا گه سیک که راوستاوه به سه ره موو گه سیکه وه، که جی دمکات، چو دمکات؟ جاود پریه تی و به سه ره ی راده گات، ننج به رانه ره مکه ی فرتینراوه، یانی: نایا زاتیکی ناوا، به گسانه له گه ل بتانیک دا، په رسته راوانیکدا که

ئاگايان نەك لە خەلك نيه، لە خوشيان نيه؟ ﴿ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلُ سَمُوهُمْ ﴾ .  
 ھەروھا (كافەرمگان) ھاوبەشيان بۆ خوا دانان، بئى: ناويان بئىن

ئەمە دوو واتای ھەن :

بەكەم : ناويان بئىن، ئەگەر راست دەكەن، كى و كئى ؟

دووم : واتە : ئەوانە تەنيا ناون، ناوی بى نئومر پۆگن، كەواتە: ناومگانيان بئىن،

چونكە تەنيا ناون و ھىج نئومر پۆكيان نيه

﴿ أَمْ تَتَّخِذُونَ مِمَّا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ ﴾ ، يان نايا نئوھ ھەوال بە خوا سبحانە وتعال  
 دەمدن، بە شتئك كە لە زمىندا نايزانى؟ ھەر شتئك كە زانيارى خوا بئوھى پەيوست  
 نەبوو، واتە: بوونى نيه، واتە: ئەو پەرستراوانەى كە نئوھ دەيانبەرستن، خوا وەك  
 پەرستراو نايانزانى، دەزانى ئەوھ بتو صەنەم و دارو بەردو مانگو ئەستىرەو چى و  
 چين، دەيانزانى، بەلام بە سىفەتى پەرستراوئىتى نايانزانى، ئنجا كە خوا شتئكى  
 نەزانى كەواتە: بوونى نيه، چونكە زانيارى خوا پەيوست دەبى، بەو شتانەوھ كە  
 ھەن، ﴿ أَمْ يَظْهَرُونَ مِنَ الْقَوْلِ ﴾ ، يان ھەروا قسەھەكى رووكەشىي دەكەن، واتە: ھەر  
 ناوئكى پوالەتتیبەو بە رووكەشىي ئەوانە بە پەرستراو دەزانن، ﴿ بَلْ زَيْنَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا  
 مَكْرَهُمْ ﴾ ، بەلكو فیل و پیلانى بئىرواھەكان بۆيان پازئىنرەھەو، (ھەئەتە لەلايەن  
 شەمپانەوھ بۆيان پازئىندرەوتەوھ)، ﴿ وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ﴾ ، ھەروھا لە راستە پئى  
 لادرن، خوئىنراوئىشەتەوھ: (وَعُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ)، واتە: لە راستە پئى خەلكيان لادا،  
 ﴿ وَمَنْ يُضْلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴾ ، ھەر كەسئك خوا گومراي بكات، ھىج پئىنمايى  
 كاریكى چنگ ناكەوئى، بەئىنئىايى خواش لەگۆترە كەس گومرا ناكات .

﴿ هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ ﴾ ، لە ژيانى نىيادا، سزاو

نازاريان بۆ ھەيەو، سزاو نازارى دواپۆژ، قورسترو زەحمەترو دژوارترىشە

سزای دنيا، ھەنئىكيان گوتوويانە: ئەومىيە كە بەمدیل دەگيرين و دەكوژرين لە

جەنگەكاندا، بەلام چونكە ئەم سوورپتە مەككەيە، بۆيە ئەگەر واش بئى، يانى:

لە دەهاتوودا ئەو سزایەمیان بۆ دیتە پێش، یاخود بە لآو موصیبه تیان بە سەر دئی، بە لآم من وای تێدەگەم - وەك دوایی زیاتر تیشکی دەخەمە سەر - گە ژسانی کافران خۆی لە خۆیدا، سزاو ئازارو ئەمشکەنجمیه و، هەمووی دڵە پراوکی و ناپۆحمتییە، ﴿ وَمَا لَهُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴾، لە بەرانبەری خوادا (واتە: لە بەرانبەر سزادانی خواو تۆڵە ستانەموی خوادا) هیچ پارێزەرێکیان نیە، هیچ گەسیك و هیچ شتیك نیە گە جەپالەمیان بەدات .

نتجا دیتە سەر باسی وەسفی جیگاو پێگاو پاداشتی ئەو پارێزکارانە، گە بریتیه لە: بە هەشتەکانی خوا، ﴿ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ ﴾، وینە ی ئەو بەهەشتە ی گە بە لئین دراوه بە پارێزکاران (مەثل)، بە مانای سیفەت دئی، یانی: سیفەت و وەسفی ئەو بەهەشتە، ئەوەندە سەرسووڕهینەرە، وەك پەند (مەثل) وایە، چۆنە؟ ﴿ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ﴾، پووکاری بە ژێردا دەڕۆن، ﴿ أَكُلُوهَا دَائِبًا وَظِلُّهَا ﴾، خوارنەگە ی هەمیشەییە و سێبەرەگەشی، واتە: هەم میوه گە ی، هەم سێبەرەگە ی بەردەوامە، نەك وەك درەختی دنیا و مرزێك هەبێ و مرزێك نەبێ، یاخود وەك درەختە کانی دنیا: گە لا پێزان پوواریان تێبکاتو، سێبەرەگەیان نەمینی، ﴿ تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ أَنْفَقُوا ﴾، نا ئەو سەرئەجمای باشی ئەوانیە گە پارێزبان کردو، ﴿ وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴾، سەرئەجمای بێ پێوانیش، بریتیه لە ناگەر، واتە: ناگری دۆزەخ

باشان دیتە سەر هەلوێستی خاوەن کتێبه گان و تاقە کافرەکانی دیکەش و دەفەر موی: ﴿ وَالَّذِينَ آمَنُوا لَهُمْ الْكِتَابُ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ ﴾، ئەوانەش گە کتێبمان پێدان، زۆر دلخۆش دەبن، بەموی گە بۆ تۆ نێردراوتە خوار، هەلبەتە مەبەست پێی ئەوانیە گە لە خاوەن کتێبه گان برۆیان هێناوه، یاخود مەبەست پێی ئەویە گە: بە گشتی خاوەن کتێبه گان دلخۆش بوون بەموی گە پێغه مەبەریکی دیکە هاتو، پێغه مەبەری خاتەم ﷺ هاتو، گە ئەمویش پێغه مەبەری پێش خۆی بە راست زانیوه، بەر لەموی پێغه مەبەری خوا بجیتە مەدینەو، بەرژموندی جووله گەم نەصرانییه گان لە گەل بەرژموندی نیسلامو



مسوئلماناندا، تیک بگیرئی، بهرزه‌وندییه ناهه‌قییمکانی نه‌وان، له‌گه‌ل بانگه‌وازی ئیسلامدا تیک بگیرئی، ﴿ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَنْ يُنْكِرُ بَعْضَهُ ﴾، له تاقمه‌گان، له پیرو پارته‌گان { که مبهست پیئی نه‌هلی کوفره، که نه‌وانه بهش بهش، تاقم تاقم، و، جور جور بوون } له‌وان همیه که نکوولئی له همنئیکی دمکات، نکوولییان له و بهمشی کردوه که له‌گه‌ل بهرزه‌وندییه‌کانی نه‌واندا تیکگیراوه، له‌گه‌ل کلتوری نه‌وان و له‌گه‌ل بیرو بۆجوونی هه‌له‌و بووچی نه‌واندا، تیکگیراوه، ﴿ قُلْ إِنَّمَا أُمِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكَ بِهِ ﴾، بئئی: من تعنیا به‌وه فهرمانم پیکراوه که خوا به‌هرستم، هاوبه‌مشی بۆ دانهنیم، ﴿ إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَوَابٍ ﴾، ههر بۆ لای وی بانگه‌واز دمکه‌مو، گه‌رانه‌وشم ههر بۆ لای وه .

له گۆتایی دا دمه‌رموئ: ﴿ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ﴾، ئاوا به‌و شیویه، به‌و شیوه دابه‌زاندنه ئەم قورئانه‌مان دابه‌زاندوه، له حالئیکدا که حکمه‌تیکه‌و، به‌و زمانی عه‌ره‌بیبیشه، ﴿ أَنْزَلْنَاهُ ﴾، (فعل و فاعل و مفعول)، یانی: (أَنْزَلْنَا الْقُرْآنَ)، ﴿ حُكْمًا عَرَبِيًّا ﴾، ههر دووکیان (حال): ﴿ حُكْمًا ﴾، یانی: (حکمة)، ﴿ عَرَبِيًّا ﴾ یانی: به‌و عه‌ره‌بیبی، واته: ئەم قورئانه‌مان دابه‌زاندوه له حالئیکدا که حکمه‌ته‌و، له حالئیکشدا که به‌و زمانی عه‌ره‌بیبیه، واته: زمانیکی رۆشن، نه‌ک حکمه‌تیکی عه‌ره‌بیبی بن، وه‌ک دوویی زیاتر تیشکی ده‌خمینه‌سه‌ر، ﴿ وَلَئِنْ أَتَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ ﴾، نه‌گه‌ر به‌و دوا‌ی ئارمه‌و‌مگانیان بکه‌وی، ﴿ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ﴾، دوا‌ی نه‌وه‌ی زانیاریت بۆ هاتوه، واته: زانیاریی وه‌حیی و به‌یامی خوا، ﴿ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ رَلٍ وَلَا وَاقٍ ﴾، له‌لایمن خواوه، واته: له به‌رانبه‌ر سزای خوادا، هیج سه‌ره‌رشته‌یارو هیج پارێزمرئیک و چه‌بئه‌دمرئیکت نیه، ئە‌ی موحه‌مه‌د ﷺ ئە‌مه ههر چه‌منده‌ روه‌ی له پیغه‌مبه‌ری خوایه ﷺ، به‌لام مبه‌ست پیئی کافرگانه، که ئیوه ئە‌ی کافرینه‌ئاومئید بن له‌وه‌ی که پیغه‌مبه‌ری خوا دوا‌ی ئارمه‌و‌مگانئان بکه‌وی، هیج تماعئیکتان له‌وه‌دا نه‌بی که پیغه‌مبه‌ر ﷺ دستبه‌رداری نه‌و هه‌قه‌ بی، که خوا بۆی ناردوه .

## چهند مهسه له یه کی گرنه گ

**مهسه له ی په گم :** راگه بانندی نهو راستیه که : گانته پیکردنی بیبروایان به پیغمبران (علیهم الصلاة والسلام) نهریتیکی له میژنه ی بیبروایانه، له بواری مامله یان له گهل پیغمبران و نیردراوانی خوادا :

خوادمه رموی : ﴿ وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ رِئْسِلٍ مِّن قَبْلِكَ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ۗ ﴾

تویژنه وهی نه م نایه ته موپاره که ، له چوار بره گه دا :

**برگمی به گم ۱ -** خوا ﷺ به پیغمبری خاتمه ﷺ دمه رموی : ﴿ وَلَقَدْ أَسْتَهْزِئَ رِئْسِلٍ مِّن قَبْلِكَ ۗ ﴾، بیگومان گانته به پیغمبرانیکی پیش توش کراوه، واته : نهی موحه مه دا دلت له خوت دانهمینن، پیت وایی : تو یه گه مین پیغمبری خوی که گانته پیکراوه ( به لگو نهوه عاده تی بهرده وای بیبروایان بووه، که گانته یان به پیغمبرانی خویان (علیهم الصلاة والسلام) کرده، گانته پیکردنیش چهند شیوازیکی همن :

۱ / دهگونجی به قسه بی

۲ / دهگونجی به لاسایی کردنه وهی کردهی بی

۳ / دهگونجی به جاوو برؤ جوولاندن، به لیو لی هه لقرچاندن بی .

۴ / له م رؤزگاری ئیمهش دا، شیوازمکانی گانته پیکردن زور زیادیان کرده، وهک : کاریکاتیژ دروستکرن، به فیلم، یان به وینه، وهک له سالانی رابردووداو،

بەردەوام لە فەرپەنساو لە هەندیک لە دەولتانی ئەسکەندەنافیی و، لە ئەمریکا، بەرانبەر بە پێغمەبەری پایه بەرزى ئىسلام، موحەممەد ﷺ، باشتەرین مرؤف و، سەرورە پێغمەبەران (علیهم الصلاة والسلام)، ئاوا بئى ئەدەبەنە رەفتار کراوە، کە هەرچۆن بئى، گالته پیکردن مادام عادەتی کافرەنە بەگشتی، عادەتیکى سووکە، کە وەک پێشتریش باسمان کرد: گالته پیکردن، مەگەر چۆن، ئەگەرنا نیشانەو بەلگەى عەقل سووکى و نەزانی و کەودەنیى بابای گالته پیکەرە، بۆیە هەرگیز پێغمەبەران (علیهم الصلاة والسلام) نەویان لە خۆیان نەموشان دۆتەو، نەموش کە لە قورئاندا هاتو، کە خوا ﷻ لەسەر زارى ئیمانداران دەفەرموی: ﴿ إِنْ تَسْخَرُوا مِنَّا فَإِنَّا نَسْخَرُكُمْ كَمَا تَسْخَرُونَ ﴾ ۳۸. مەرد، واتە: ئەگەر ئێوە گالتهمان پێ بکەن، ئێمەش گالتهتان پێ دەکەین، وەک چۆن گالتهمان پێدەکەن، وا پێدەچێ زیاتر مەبەست پێى قیامەت بئى، کە لە قیامەتدا، دواى ئەوێ کە بێبەروایان ئەو خەون و خەیاڵەى کە بە دواى کەوتوون، خەیاڵ پلاومکانى کە بە دوايان کەوتوون، بۆیان دەردەگەوێ کە هیچ نین، دەبنە گالته جارى بەهەشتیان .

**برگەى دووم ۱** . ﴿ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، خوا دەفەرموی: مۆلەتم دا بەوانەى کە بێبەروان، (أملی له)، واتە: رستی بۆ درێژ کرد، مۆلەتیدا، بواری دا، بۆیە (أملیت) یان، بە: (أهلئت) و بە: (ترکت مدە)، ئیکدراوتەو، یانی: رستم بۆ درێژکرد، بوارمدا، دەرفەتمدا، لئى گەرام، کە لێردا (أملیت)، بە (ل) تەمەدداى پیکراوە، ﴿ فَأَمَلَيْتُ لِلَّذِينَ كَفَرُوا ﴾، مانای (أملدت)، دەگەیمەن، یانی: (أملدت لهم)، رستم بۆ درێژکردن، یانی: (املی) مانا نەسلیبەگەى خۆى کە (مۆلەتم دا) بە، دەگەیمەن و، بەهۆى بەرکار خاوەنتیش بە (ل)، مانای (رستم بۆ درێژکرد) یشی خراوتە نیوو نیاوخن (تضمین) ی کراوە .

**برگەى سێیەم ۱** . ﴿ ثُمَّ أَخَذْتَهُمْ ﴾، دواى گرتەن، گرتەن (أخذ)، کینایە بە لە سزادان و ئازار و ئەشکەنجەدان و تۆلە لئى ستانەنەو

**برگمی چوارم ۱ - ﴿ فَكَيْفَ كَانَ عِقَابِ ﴾**، سزادانی من، تۆله ستاندنه وهی من، چۆن بوو؟ هه لئه ته لیرما نه وه بۆ سه رسورماننن (تعجیب) ه، (الإستفهام لبتعجیب)، نه و پرسیار گردنه بۆ سه رسورماندنه، واته: سمرت سوریمینی له سزای من، چۆن بوو؟ زۆر سهخت بوو، زۆر بیژمزابوو. زۆر چاوهروان نه کراو بوو بۆ بیبروایه کمان .

**مسئله ی دووم :** بهراوردی نیوان: خوا که تا که بهرسترای به ههقه و، بهرستراوه ساخته کان و، دهرخستنی هووچی و، بی نیومر وکی و، بهرستراوه کانی هاوبهش بۆ خوا دانهرن :

خوا دمه رموی: ﴿ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ قُلْ سَمُّوهُمْ أَمْ تُنَبِّئُونَهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ آم يظنهم من القول بل زين للذين كفروا مكرهم وصدوا عن السبيل ومن يضل الله فانه من هاد ﴿۳۲﴾

شه بکرده وهی نه م نایه ته هه به به که ، له ههشت بهرگه دا :

**برگمی به کم ۱ - سهرمتا خوا ﴿﴾** دمه رموی : ﴿ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ﴾، نایا که سیک که راوستاوه به سهر ههر که سیکه وه، که چی دمکات ا واته: چاو دیزو ناگاداری کرد و مگانیه تی، نه وهی که وه دهستی دینی، نایا که سیک که ناوایه؟ هه لئه ته وه لاهه کی قرتینراوه و دمگونج ناوا بی: (كَمَنْ لَيْسَ كَذَلِكَ؟)، وه که سیک وایه، یان وه که سانیك وایه که وانین؟ هه ندیکش ناوایان لیکداوته وه: (أَيُّ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ، ومن جعلوهم له شركاء، سواء في استحقاق العبادۃ؟)،

واتە: ئایا ئەو کەسەى ئاگادارى گەردەهەى هەموو کەسێک و، ئەوانەى گێرپاویانن بە هاوبەشى، یەكسانن، لە شایستەهەى پەرستەران ؟!

بێگومان پەرستراو، خاوەن، پەرورەدگار، بەدیهێنەر، دەبێ ئاگادارو شارەزادە شوورخۆزى پەرستەرەگانی بێ، ئەوانەى کە دەپەرستن و بەندایەتییى بۆ دەکەن، ئاگای لییان بێ و بەسەریان پابگات

ئەجا خوا دەفەرموێ: ئایا زاتێک کە خوا بە ۞ و ۞ و ۞ پراوستاوو چاودێرە بەسەر هەر کەسێکەوه، کە چى دەگات و چۆن دەگات! بە سیاق و سەلیقە دەزانین مەبەست ئەومێه: ئایا خۆی پەرورەدگار کە شایانى پەرستەران و بەندایەتییى بۆ کرانە، وەك شتانیك وایە کە وا نین، کە کران بە هاوبەشى خوا ؟ بێگومان نەخێر

خاوەنى (التحریر والتنویر) دەلێ: { الْقَائِمُ عَلَى الشَّيْءِ: الرَّقِيبُ، فَيَشْمَلُ الْحِفْظَ وَالْإِبْقَاءَ وَالْإِمْدَادَ، وَلِتَضَمَّنَهُ مَعْنَى الرَّقِيبِ، عُنْدِي حَرْفُ: (عَلَى)، الْمُفِيدَ لِلْإِسْتِعْلَاءِ الْمَجَازِيِّ }، (الْقِيَامُ عَلَى الشَّيْءِ)

واتە: بەسەر ئەو شتە راگەیشت، ئاگادارى بوو، سەرپەرشتییەکرد، چاودێری کرد، یانی: چاودێر، (ئەو دەلێ: چاودێر، بەلام من پێم وایە مانایەکەى زۆر فراوانترە، هەرچەندە ئەویش دەلێ: ) وشەى (الرقیب)، چاودێر، هەم پاراستن، هەم هێشتەهوه، هەم هاوکارییکردن دەگەینێ، ئەجا لەبەرئەوهى کە ۞ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ ۞، مانای چاودێرى گرتۆتە نێو خۆى بە پیتى (على) تەعەددای پێکراوه، ۞ أَفَمَنْ هُوَ قَائِمٌ عَلَى كُلِّ نَفْسٍ ۞ کە مانای بەسەر راگەیشتن و بەلادەستییى مەجازییى دەگەینێ .

بە گوردییى واتە: ئایا خۆیەك کە ئاگادارى هەموو شتێکە، ئاگادارى وردو درشتە، بەسەر هەموو شتێک رادەگات، بەسەر هەموو شتێکەوه چاودێرە، وەك پەرستراوانێک وایە کە وانینو، هیچیان لە دەست نایەت؟ بە دڵنیاییهوه نەخێر !

**برگەمی دووم ۱ - ﴿ وَجَعَلُوا لِلَّهِ شُرَكَاءَ ﴾**، واتە: ئەوانە هاوبەشیان بۆ خوا گیران، هاوبەشیان بۆ خوا دانان، ئەمە (و)ی (الحالیة)یە، (آی) و الحال انهم جعلوا له شرکاء، له حالێکدا کە ئەوان هاوبەشیان بۆ خوا داناون، واتە: لە بەرستن و بەندایەتیی بۆ کردندا .

**برگەمی سێیەم ۱ - ﴿ قُلْ سَمُوهُمْ ﴾**، ئەمە دوو واتای هەن :

(ا) بـئـی: ناویان بـئـن، واتە: ناویان بـئـن، ئەوانە کـئـن ؟ جـئـن ؟.

(ب) یاخود ناویان بـئـن، چونکە ئەوانە بەس ناون و هیچ نۆمەرۆکیان نیە

ئنجـا: ﴿ قُلْ سَمُوهُمْ ﴾، بـئـی: ناویان بـئـن، یان ناویان بـئـن، لە کوردییـدا هەردووکیان لە بەرانبەر ئەو وشەیان :

ا/ ناویان بـئـن، ئەگەر هەن، کوان، با بزانیـن: کـئـن و کـئـن ؟

ب/ یاخود ناویان بـئـن، چونکە هەر ناون و هیچ نۆمەرۆکیان نیە، کەواتە: وەک

لە شوینی دیکەدا دەفەرموی: ﴿ مَا تَعْبُدُونَ مِنْ دُونِهِ إِلَّا أَسْمَاءَ سَمَّيْتُمُوهَا

أَنْتُمْ وَآبَاؤُكُمْ ﴾، واتە: ئێوە تەنیا ناوانێک دەپرستن جگە لە خوا،

کە خۆتان و بابو باپیرانتان ئەو ناوانەتان لەو شانە هەڵداون، هەر ناوی رووتن .

**برگەمی چوارەم ۱ - ﴿ أَمْ تَتَّخِذُونَ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ ﴾**، یان ئایا هەواڵ بە

خوا دەمن بە شتێک کە نایزانێ لە زمویدا ئایا هەواڵی شتێکی پێ دەمن کە

خوا زانیاری پێی نیە لە زمویدا، جا شتێک کە خوا زانیاری پێی نەبێ، لە

زمویدا، دیارە نیە، چونکە: ﴿ وَأَنَّ اللَّهَ يَكِلُ شَيْءٌ عَلَيْهِ ﴾ ۱۷ المائدة، واتە:

بـیـگومان خوا بە هەموو شتێک زانیە، ئنجـا شتێک کە خوا نەیزانێ، دیارە

نیە، زانیاری خوا پەيوهست دەبـێ بەو شانەوه کە هەن، یان دەگونجـی

هەمـبـ، بەلام شتێک کە نەبـێ، زانیاری خوا پـیـهـوه پـهـيوهست نـابـێ .

يەككىك بۆي ھەمىيە، بلىن: ئاشكرايە ئەو بتانە ھەبوون، ئنجا ئەگەر مان و خۆرن، ئەگەر دارو بەردن، ئەگەر سادىن<sup>(۱)</sup> و سەرپەرشتىارى بتەكانن!! دەلىن: بەلىن ھەبوون، بەلام ەك پەستراو نەبوون، واتە: خوى پەرومردگار، ەك پەستراو نايانزانى، بەلام ەك دارو بەردو مانگو خۆرو ئەستىرە، دىيانزانى، پىسپۇرانى زمان گوتوويانە : (استفهام إنكاري توبيخي، أي: ما كان لكم أن تفتروا على الله فتضعوا له شركاء لهم يُنبتكم بوجودهم)، نە پىسپارلىكرىنە، پىسپارلىكرىنە نكوولپىلىكرىنە سەرزەشتكارانەمىيە، واتە: ئىوھ بۆتان نەبوو درۇ بە ناوى خاواھەلبەستىن، ھەندىك ھاوبەشانى بۇ دابىنن گە خوا ھەوالى پىنەداون، ھەن، شتىكىش خوا نەيفىرموويى ھەمىيە، ديارە نىيە، ەك ھاوبەش بۇ خوا، نىيە، نەك ەك دارو بەردو ئەستىرەو خۆرو مانگو ھەواو ئارموزو، مارو دووپشك و بۇقو، ئەو شتانەى دىكە گە نىستاش لەگەلدابىن، خەلكىكى زۆر - لە كاتىكدا گە لە راستە شەقامى خوا بەمىگگرتن لادەداو، تووشى كۆپرە رپى شىرك و بتپەرسىتى دىن - دەيانپەرسىتن .

لە سوورمىتى (يونىس)دا ئەم مەسەلەمىيە بەو شىوېمە ھاتوھ: ﴿ قُلْ أَتُنَبِّئُونَ

اللَّهُ بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي السَّمَوَاتِ وَلَا فِي الْأَرْضِ سُبْحَانَهُ، وَنَعْلَىٰ عَمَّا يُشْرِكُونَ

۱۸ واتە: بلىن: ئايا ھەوال بە خوا دەمدن بە شتىك گە نە لە ئاسمانەكان و نە لە زموى دا، نايانزانى، واتە: بوونى نىيە، نە لە سەرىئو، نە لە خوارى .

**پىرگى پىنجەم ۱ -** ﴿ أَمْ يَظُنُّوْنَ مِنَ الْقَوْلِ ﴾، يان ئايا ئىوھ ھەوال بە خوا

دەمدن، ھەر بە قسەمىكى رووالەتتىى و رووكەشىى، بلىن: ئايا ھەوال بە خوا دەمدن بە شتىك، گە لە زمويدا نايانزانى، ياخود ئايا ھەر ھەوالى پىندەمدن بە شتىك، گە شتىكى رووالەتتىى و رووكەشىيە ؟

ھەلبەتە لىرما ﴿ يَظُنُّوْنَ مِنَ الْقَوْلِ ﴾، واتە: شتىكى رووكەشىى و رووالەتتىى،

يانى شتىك گە بوونىكى چەسپاوى نەبىن، ئەگەرنا مەبەست پى شتىكى

(۱) سادىن، كۆپەمى، (سَدَنَة) يە، يانى، بتەوان مەزارگەوان

بىنراوو ئاشكرا، نىيە، بەلكو مەبەست پىئى شتىكى روكەشىيو رووالەتتەيە كە نىومەرۇكى نەبئى .

**برگەى شەشەم ۱ -** ﴿ بَلْ زَيْنَ لِّلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرُهُمْ ﴾، (خوئا ﷻ دھفەرموئى):

نەخىر، ئەوانە ھىجيان وانىن، بەلكو ئەوانى بىبىروان، قىلئو بىلانى خۇيانىيان بۇ رازىنرايەمە، (مكر)، بىرتىيە لە شاردنەھەى نامرازمەكانى زيان گەياندن، يان مەبەست پىئى نەو شىرگەيە كە رەھاجى بىدەدەن، كە تەنيا قىلئىكە خەلكى سادەى پىئى ھەلەدەخەلەتتىن .

ئنجى يەككە بۇى ھەيە بلىن: نايىا: ﴿ زَيْن ﴾ كە بكم نەزانراو (مجهول الفاعل) ھاتو: بۇيان رازىنراوتەمە، كافرەكان نەو قىلئو بىلانى خۇيانىيان بۇ رازىنراوتەمەو بۇ جوانگراو، نايىا رازىنەرەمەكە كىيە؟ بە دئنىايەو شەيتانە، وەك خوئا ﷻ لە شوئىئىكى دىكەدا دھفەرموئى: ﴿ وَزَيْنَ لَهُمُ الشَّيْطَانُ أَعْمَلُهُمْ ﴾، واتە: شەيتان كىردەو خرابەكانى بۇ بىبىروايان رازاندوتەو

**برگەى ھەوتەم ۱ -** ﴿ وَصَدُّوا عَنِ السَّبِيلِ ﴾، ھەرومەھا لە رى لادران، بە لارى دابىران، لە راستە رى لادران، خوئىنراوئىشەتەو: (وصدوا) واتە: خەلكيان لە رى لادا، واتە: دواى نەھەى كە پىلان و قىلئى خۇيانىيان بۇ رازىنرايەو، لەلايەن شەيتانەو، خەلكيان لە رى لادا، يانى: لە ئاكامى ئەمۇدا، لە راستە رى لادران .

**برگەى ھەشتەم ۱ -** ﴿ وَمَنْ يُضِلِلِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ هَادٍ ﴾، ھەر كەسكە خوئا گومراى بىكات، ھىچ رىنمايىكارىكى بۇ نىيە، ھىچ كەسكى نىيە دەستى بگىرئو بىخاتەو سەر راستەرى، خوئا ﷻ - وەك چەند جارىكى دىكەش گوتوومانە: - لە گۆترە كەس گومرا ناكات، ھەروەك لە گۆترەش كەس ھىدايەت نادات، بەلكو خرابە كاران گومرا دەكات، وەك دھفەرموئى: ﴿ وَمَا يُضِلُّ بِهِ إِلَّا الْفَاسِقِينَ ﴾، الفقرة

ھەرومەھا دھفەرموئى: ﴿ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ﴾ ﴿ ۲۷ ﴾، ابراھىم



هەروەها خوا چاگەکارانی ش رێنمایی دەمکات، وەک دەفەر موی : ﴿ وَهَدَىٰ  
إِلَيْهِ مَن يَشَاءُ ۗ ﴾ (۱۳) الشوری .

﴿ وَهَدَىٰ إِيَّاهُ مَن آتَاهُ ۗ ﴾ (۱۷) الرعد

ئە نایەتە پیرۆزە شەش جۆرە شیوازی گرتوونە خۆی، وەک خاوەنی  
(التحریر التنوین)<sup>(۱)</sup>، گوتوویمتی :

**بەك :** سەرزەشتی كرنەیان لەسەر نەوێ بێت و سەنەمەگانی خۆیان، قیاس  
دەكەنە سەر خوا، بە قیاس كرنەئێکی ناتەواو و نەزانانە، كە دەفەر موی :  
﴿ أَفَمَن هُوَ قَائِمٌ عَلَىٰ كُلِّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ ۗ ﴾، كە وەك گوتمان : بەرانبەرەكەشی  
نەوێهە : (كَمَن هُوَ لَيْسَ كَذَلِكَ) ؟

**دووی :** نەوێ كە خوا ﴿﴾ بە نەزان و نەفامیان دادەنێ، كە هەندێك ناویان داناون :  
نیوەرۆکیان نیه، هەندێك ناویان داناون، لەسەر هەندێك شت و كر دوویان  
بە پەرستراوی خۆیان، كە دەفەر موی : ﴿ قُلْ سَمُّهُمْ ۗ ﴾، بێئێ : ناویان بێئێ،  
داخۆ كێن ؟ یاخود ناویان بێئێ، چونكە تەنیا ناون .

**سێی :** هەلۆمشانەوێ نەوێ كە پەرستراوەكانیان پەرستراو بێ، بە بەلگەئێ  
نەوێ كە خوا وەك پەرستراو نایانزانێ : ﴿ أَمْ تَدْعُونَهُ، بِمَا لَا يَعْلَمُ فِي الْأَرْضِ ۗ ﴾،  
نایا هەواڵ بە خوا دەدەن بە شتێك كە نایزانێ لەسەر زەویدا، واتە : نایزانێ بە  
سێفەتی پەرستراو

**چوار :** نەوێ كە لافێ نەوێ لێدەدەن : كە نەوانە پەرستراون، تەنیا قسەئێهە،  
لەگەڵ واقیعدا ناگونجێ، وەك دەفەر موی : ﴿ أَمْ يظَاهِرُونَ الْقَوْلَ ۗ ﴾، نایا هەواڵ  
بە خوا دەدەن بە شتێك كە هەروا قسەئێمكێ رووكەشێهە، هێج حەقیقەتە  
نیوەرۆكێكێ نیه .

**پېنىچ :** خىۋى پەروەردىگار ئەۋرەتەرمان بە فىل و پىلان پېئاسە دىمكات، ﴿بَلْ رَزَقْنَاكَ لَلَّذِينَ كَفَرُوا مَكْرَهُمْ﴾، بۇ ئەۋانەى گە بېئېروان، پىلان و فىلەگەمىان بۇ رازىئىرايەۋە .

**شەش :** ئەۋە گە ئەۋانە خەئىك لە راستە رىئ لادەدەن، خۇشيان لارىئ دەبن، ﴿وَصُدُّوا عَنِ السَّبِيلِ﴾، يان: (وَصَلُّوا عَنِ السَّبِيلِ

**مەسئەلى سېئەم :** بېئېرويان لە زىانى دىنبايئادا ئازارو سزايان ھەيەۋ، سزاي دوا رۇزىشىيان سەختىرو دۇرئىترەۋ، ھىچ پارىزەرىكىيان نىە، گە لە سزاي خوا چەپەئەيانداۋ بىيانپارىئى :

خوا دەفەرمۇئ : ﴿هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَعَذَابٌ آخِرٌ وَأَشَقُّ مِمَّا هُمْ مِنْ

اللَّهِ مِنْ وَاقِبٍ ﴿۳۲﴾

**شېكردەئەۋەس نەم ناپەتە موبارەكە ، لە سەن بەرگەدا :**

**بەرگەى بەگەم :** ﴿هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا﴾، ئەۋانە سزاۋ نازارىيان بۇ ھەيە لە زىانى دىنبادا، ئايا مەبەست لەۋ سزاۋ نازارە جىيە ؟

(۱) ھەندىك لە زانايان گوتوۋويانە: (بالقتل والأسر)، بەۋە گە دىمكوزىئىن و بە دىل دىگىرىئ، بەلام ئەۋ سوۋرەتە لە مەككە ھاتۇتە خوار، مەگەر بلىئىن: خوا ھەرئەشەمىان ئىدىمكات گە لەمەدودا، ئەگەر لەسەر ئەۋ كوفرو بېئېروايپەتەن بەردەۋام بىن، لە قۇئاغىكى دىكەدا، گە قۇئاغى مەدىنەيەۋ، جەنگو جىھاد لەسەر مەسولمانان پىئويست دىكەئى، بۇ بەرگىسى لە خۇيان، تۈۋشى سزاۋ نازار دەبن

(ب) همنیکی نیکه گوتوو یانه: (بالکوارث والمصائب)، به لآو گرفتاریتین به سهر نین، له ژبانی دنیا دا، کافر مگان نه و میان همیه

(ج) به لآم من دلمیم: (حیاء الکفر عذاب و شقاء)، ﴿ هُمْ عَذَابٌ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا ﴾، بیبروایان له ژبانی دنیا دا، سزایان بؤ همیه، چونکه همموو نهو بیبروایانه نمکوژراون و به دیل نه گیراون، هممووشیان معرج نیه به لآیان به سهری، بؤیه من بهو و اتایهم لیکدا و متوهه که له راستیدا له تفسیر مگاندا نه میبیهوه :

همموو بابایمکی خوانه ناس و بیبروا له راستیدا له نازاریکی دهر و ونیی دیه، له بهر جاو لیلی دیه، تهماشای رابردوی خوئی دمکات، تاریکی دهبینی، تهماشای داهاتووی خوئی دمکات تاریکی دهبینی، تهماشای نیستای خوئی دمکات، تاریکی و لیلی دهبینی، نارمزو مگانی به سهریدا زالدمن، شهیتان به سهریدا زال دهبینی، له همموو شتیک دمترسی، وک پئشتر باسمان کرد، له تفسیری نهو نایه نه نا، که دفعه رموی: ﴿ الَّذِينَ آمَنُوا وَتَطْمَئِنُّ قُلُوبُهُمْ بِذِكْرِ اللَّهِ أَلَا بِذِكْرِ اللَّهِ تَطْمَئِنُّ الْقُلُوبُ ﴾ الرعد

**برگمی دووم ۱** ﴿ وَلَعَذَابُ الْآخِرَةِ أَشَقُّ ﴾، سزاو نازاری دواروژ دوار تره و زحمه تتره

(شَقُّ عَلَيْهِ الشَّيْءُ وَشَقَّهُ فَهُوَ شَقٌّ وَشَاقٌّ وَالْجَمْعُ شَوَاقٌّ)، نهو شتهی له سهر قورس و دوار بوو، به زحمه ت بوو، بیگومان سزای دواروژ به بهراورد له گمل هی دنیا دا، به دلنیا بیه وه قورستره و زحمه تتره دوار تره و سه ختره، بؤ بیبروایان، کوئی (شَقٌّ وَشَاقٌّ) یش (شواق) ه

**برگمی سیم ۱** ﴿ وَمَا هُمْ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَاقٍ ﴾، له لایمن خوا هیچ پاریزمیران نیه، هه لیمته (واق)، له بنه رندا (واقی) بهو، به لآم لیمه رنه وی که کو تایی نایمه، (ی) مکه قرتینراوه، همنیکی شیان هر وایان خویندوتوهه، (الواق: الحائلُ نون الضَّرِّ)، (واق) پهر دیمه که ناهیلئی زبان تووشی مرؤف بی، که

دهمفرموی : ﴿ وَمَا لَهُمْ مِنْ اللَّهِ مِنْ وَاقِبٍ ﴾، یانی: (مالهم من عذاب الله من واق)، له سزای خوا هیج پاریزمریکیان نیه، نهوض به به لگه ی نهومی که پیتس باسی نه وه دمکات، یانی: بیبروایان له سزاو نازاری خوا، له دوارپوژدا که تووشیان دئی، یاخود له دنیا شدا که تووشیان دئی، هیج چمپالنه دهریکو، هیج پاریزمریکیان نیه، که له سزای خواو له به لای خواو، له و ناره حه تیپانمی که خوا بو ی داناون، چ له دنیا دا به هو ی کوفرو بی دینیپانه وه، چ له دوارپوژدا، وهک سزا، بیانپاریزی .

**مسهلمی حواروم :** پیناسهی ناکامی باسی پاریزکاران، که به هه سلیکی بهردهومی هر جوگه و رووباری، میوه بهردهوامو سیبهر همیشه ییه و، پیناسهی ناکامی بیبروایانیل که ناکری دوزه خه :

خواو دهمفرموی : ﴿ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ أُكُلُهَا دَائِمٌ وَظِلُّهَا تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ اتَّقَوْا وَعُقْبَى الْكَافِرِينَ النَّارُ ﴾

شپکرده وهی نهم نایه ته به پیتزه ، له پیتلج برکده ها :

**برگی به گم :** ﴿ مَثَلُ الْجَنَّةِ الَّتِي وَعَدَ الْمُتَّقُونَ ﴾، وینمی نهو به هه شته می که به لاین دراوه به پاریزکاران، (مثل) دمگونجی به مانای وصف بی، (وصد الجنة التي وعد المتقون)، دمشگونجی به مانای پند (مثل) بی، واته: سیفته می نهو به هه شته، هینده سمرسور هینره، وهک بهند وایه، نهو قسه نهسته قانه می که به سهر دمی خه لکه مومنو، له بو نه می جوژاو جوژدا به کاریان دینن

نینو قوتعیبه: دملی: (المثل: الشبه في أصل اللغة، ثم قد يصير بمعنى صورة الشيء وصفته، يقال مثلت لك كذا: أي صورته ووصفته، فأراد هنا

بِمَثَلِ الْجَنَّةِ: صَوْرَتُهَا وَصِفَتُهَا<sup>(۱)</sup>، واتە: (مىثل) بە ماناى وىئە (شېئە) يە، لە زماندا، ئنجى جارى واپە وشەى (مىثل) بە ماناى وىئەى شتېك و سىفمتى شتېك دى، دىمگوتىرى: ﴿مَثَلْتُ لَكَ كَذَا﴾، آي (صوورت)، واتە: ئەو شتەم بۇ وىئاگردى، بۇم پىئاسەگردى، گەوتە: لىرەدا گە دەفەرموئى: ﴿مَثَلُ الْجَنَّةِ﴾، يانى: وىئەكەى و وىئاكەى، وىمەنەكەى و وسفەكەى .

ئنجى بزىنن ئەو بەھەشتەى گە بەلئىن دراوہ بە پارىزگارن، چۇنە ؟!

**بىرگەى دووم ۱** - ﴿تَجْرِي مِنَ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ﴾، يەگەمىن سىفمتى ئەومىيە گە رووبارى بەزىردا دەرۋن، واتە: رووبار بە زىر كۆشكەكاندا دەرۋن، گە لە نىو باخ و بىستانەكان دان

**بىرگەى سىيەم ۱** - ﴿أَكْثَلُهَا دَائِرٌ وَظِلُّهَا﴾، ﴿أَنْزَلَ﴾، يانى: (ماكوئ)، ئەومى گە دەخوئى لەو درەختانە، واتە: ميوەكەى، بەروبوومەكەى ھەمىشەيە ﴿وَظِلُّهَا﴾، سىبەرەكەشى، سىبەرى درەختەكانىشى ھەمىشەيە، ەك لە سوورمى (الواقعة) ئايەتى (۳۲) دا دەفەرموئى: ﴿لَا مَقْطُوعَةٍ وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾، ئەوم لەبارەى ميوەكەيەوم، ﴿لَا مَقْطُوعَةٍ﴾، واتە: نابىرئ و بىردراو نىە، ﴿وَلَا مَمْنُوعَةٍ﴾، رى لىگىراوئىش نىە .

دەربارەى سىبەرەكەشى دەفەرموئى: ﴿وَظِلٌّ مَّذُورٌ﴾، سىبەرىكى دوورو درىز، گە نابىرئتەوہو بەردەوامە

**بىرگەى چوارەم ۱** - ﴿تِلْكَ عُقْبَى الَّذِينَ أَنْفَقُوا﴾، ئا ئەوم سەرنجىمى جاگى ئەوانىيە گە پارىزىان كىردە، سەرنجىم ئاكامى ئەوانىيە گە خۇيان پاراستوہ لە گوناھان، ئنجى گوناھ دوو جۆرە: يان جواندىنى واجبانە، يان شكاندىنى قەدەمغانە، زۇر كەس وادەمزانى: گوناھ، ھەر ئەومىيە گە ئەو شتانەى خوا

(۱) فتح القدير للشوكاني ج ۳، ص ۱۰۱ - ۱۰۲ .

قه دمغه ی کردوون، بیانگه ی و نمنجامیان بده ی! به لام نه خیر، به لکو پیئش نه وه: گونا ه بریتیه له وه که نه وه ی خوا فهرزی کردوه، بیجوینئی، به لکو له راستیدا نه گهر مرؤف خو ی بیاریزی له جواننی نه و شتانه ی که خوا له سه ری پیویست کردوون، به شیومیه کی نۆتۆماتیکیی، دهباریزی له و شتانه ی که خوا لئی قه دمغه کردوون، به به لگه ی نه و نایه ته که خوا دهمرموی:

﴿إِنَّكَ الْكَاذِبُ تَتَّبِعُنَا عَنِ الْفَحْشَاءِ وَالْمُنْكَرِ﴾، واته: بیگومان نویژ خاونه که ی قه دمغه دمکات له ههر قسه یه کی نافؤلۆ، ههر کردومیه کی خراب، واته: نویژ خاونه که ی له قسه و کردوم ی خراب دمگیریتیه وه، واته: تۆ نه گهر نویژ گهری باش بی، فهرزی خوا جیبه جی بگه ی، قه دمغه ی خوا ناشکینی، همیشه شه ی تان له کاتیکدا که مرؤف له خوا بی ناگا دمبی، دلته که ی بی ناگا دمبی، له و کاتانه دا زه هه ر به مرؤف دمبات .

**برگه ی پینجه م ۱** - ﴿وَعَقَى الْكٰفِرِيْنَ اَلنَّارُ﴾، سه رمنجامی بیرو یانیش ناگره، نه مه یانی: (لَيْسَ لَهُمْ عٰقِبَةٌ وَّلَا مَنۡتَهٰی اِلَّا ذٰلِكَ)، هیج سه رمنجامیک و هیج کۆتاییه کیان نیه، جگه له ناگر، که به دنئیاییه وه مه به ست پیی ناگری دۆزه خه، خوا له ناگری دۆزه خ چه پالهماندا، به لوتف و گهرمی خو ی بمانباریزی

**مه سه له ی پینجه م** : کتیب بیدراوانی پینشو، زۆر دلخۆش ده بن به وه ی بۆ لای موحه مه د ﷺ دابهرینراوه، هه ندیک له پیر و تاقه کافره کانیش نکوویی له به شیک له وه په یامه ی پینهمبه ر ﷺ ده کم، که بریتیه له وه شه ی که له گه ل بهرزه وه ندییه ناشهرعیبه کانیا ندا ناگونجی :

خوا دهمرموی : ﴿وَالَّذِيۡنَ ءَاتٰتٰهُمْ اَلْكِتٰبَ يَفْرَحُوۡنَ بِمَاۤ اُنۡزِلَ اِلَيْكَ وَّمِنَۤ اَلۡاٰخِرٰتِ مَنۡ يُّنۡكِرُ بَعۡضَهُۥٓ، قُلۡ اِنَّمَاۤ اُنۡزِلَتۡ اَنَّ اَعۡبَدُ اللّٰهَ وَّلَاۤ اَشۡرِكُ بِوَدِّۡ اِلٰهِۚ اَدۡعُوۡا وَّ اِلٰهَۙ مَنۡ اَبَدَ﴾

**شیکرده هه می نهم نایه ته به پیتزه . له پیتز بر گه ها :**

**برگی به کم ۱ - ﴿ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ ﴾** . نهوانی

که کتیبمان پیداون، واته: پیش تو کتیبی ئاسمانی و کتیبی خویبان پیدراوه، که مهبست پیی جووله که و نصرانییه گان و، هه موو نهوانی دیکه ی وهک وان، ﴿ يَفْرَحُونَ بِمَا أُنزِلَ إِلَيْكَ ﴾ . دلخوش دهبن بهوی که بو لای تو نیردراوته خوار، تویز مرهوانی قورئان ههروایان لیکداوتهوه، گوتوویانه: دلخوش دهبن، بهلام پیتزتر باسماکرد، گوتمان: وشه ی (فرح)، یانی: نهوبهری دلخوشی، واته: زور دلخوش دهبن، خمنی دهبن، زور شادمان دهبن بهوی که بو لای تو نیردراوته خواروه، ئنجا ئایا مهبست لهوانه کین ؟

**هک :** مهبست پیی خاومن کتیبه گانه بهگشتی، که زور دلخوش بوون بهوی

که موحه محمد ﷺ پیقه مبهریکی دیکه ی خویبه و هاتوه، نهوی که به پیقه مبهرائی پیشوویه، به راستی دهرانی، بهگشتی پیی دلخوش بوون، چونکه ماومیهک بوو که هیچ گام له پیقه مبهرائن نه هاتیبون، خه لک رنگه هه ر له نهصلی پیقه مبهرائن و په یامه گانیسیان که وتبینه گومانه وه، بهلام بهوه که پیقه مبهریکی دیکه ش هات، که پیقه مبهرائی پیش خویبی به راست دهرانی و، له کتیبی نهو پیقه مبهیره کۆتاییه نا که قورئانه، بسی هه موو نهو پیقه مبهرائه دمکری و، مه دج و سه ناو ستایشیان دمکری و، به سه رهاته گانیان دمکری درینه وه، بیگومان نهوه بوته مایه ی دلخوش بوونیان، چونکه نهو راستییانه ی که له قورئاندا هاتوون، له گه ل نهو راستییانه ی که له کتیبه گانی نهواندا هه من، له زور به ییدا - نهوانه ی که دهستکاری نهکراون له کتیبه گانی نهواندا - تیک دهکاته وه

**دوو :** یان که دهفرموئ: ﴿ وَالَّذِينَ آتَيْنَاهُمُ الْكِتَابَ ﴾ . مهبست پیی برواداره گانیانه،

نهوانه ی که بریوایان هیناوه به موحه محمد ﷺ که پیقه مبهری کۆتاییه و، به قورئان، که دوایین کتیبی خویبه، دلخوش بوون به په یام و هحیی خوا

**برگەمی دووم ۱ - ﴿ وَمِنَ الْأَحْزَابِ مَن يُكْرَهُ بَعْضُهُ ﴾ (۱)**، لە پارت و کۆمەڵ و

تاقەمەکانی ئەهلی کوفەر، هەیانە نکوولیی لە هەنئیکی دمکات، لێردەدا دمگونجی مەبەست لە (أحزاب) خاوەن کتێبە ناسمانییە پێشوومەکان بێ، دەشگونجی مەبەست لە (أحزاب) هاوبەش بۆ خوا دانەرەن و کافرەن بێ بەگشتی

من ئەهوی دوومەیانم زیاتر بێ راستە، واتە: لە پێرو تاقەمەکانی ئەهلی کوفەر بەگشتی، هەیانە گە بەشیک لە قورئان نکوولیی لێدمکات و دانی پێدا نانی، ئەو بەشەشی ئەهویە گە لەگەڵ بەرزوهندییەکانی ئەواندا تیک دمگیرئ، لەگەڵ عمقیدە پووچەکیان، لەگەڵ پەرستنه بۆشەکیان، لەگەڵ رهوشته خرابەکانیان، لەگەڵ هەلوێستە خرابەکانیان، لەگەڵ کارو کەسابەتی ناشەرعییان، لەگەڵ جوگمەرانیی ستمکارانەیان، لەگەڵ قۆرخکاریی و گەندەلێیاندا، تیکدمگیرئ، ئەهوی گە لەگەڵ بەرزوهندییان دا تیکگیراوه، نکوولیان لیکردوه و دانیان پێدانەهێناوه .

**برگەمی سێیەم ۱ - ﴿ قُلْ إِنَّمَا أُزِرْتُ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ وَلَا أُشْرِكُ بِهِ ﴾**، بئێ: من تەنیا

بەوه فەرمانم پیکراوه گە خوا بپەرستم و هیچ هاوبەشی بۆ دانەنیم، یانی: پێغه‌مبەری خوا ﷺ، لێردەدا فەرمانی پیکراوه گە بۆ هەردوو کۆمەڵەگە، هەم ئەوانەمی گە زۆر دلخۆشن بەهوی گە بۆ لای نێردراوتە خوارو، هەم ئەوانەش گە نکوولیی لە بەشیک لە بەیامەگەمی دمکەن، پێیان رایگەهینئ گە ئەو تەنیا بە خوا بە یەگرتن رەوانەکراوه، بە دوو شتان فەرمانی پیکراوه :

**بەکەم: خوا بپەرستئ**

**دووم:** هاوبەشی بۆ دانەنئ، یانی: خوا بە یەگرتن لە خۆیدا بێنئتە دی

ئنجای جئیی سەرنج ئەهویە گە پێشئ فەرموویەتی: ﴿ أَنْ أَعْبُدَ اللَّهَ ﴾، دوایی

فەرموویەتی: ﴿ وَلَا أُشْرِكُ بِهِ ﴾، گە خوا بپەرستم، هاوبەشی بۆ دانەنیم،

(۱) الحزب: جماعة فيها غلط، بروانه، مفردات ألفاظ القرآن، ص ۱۳۰، المطبعة العصرية/ ۲۰۱۲ م.

واتە، حیزب کۆمەڵێکن پتەویی و زەربیان هەبێ.



چونکه: نه‌گهر مرؤف خ‌وای په‌رست، به‌راستی خ‌وای ناسی و خ‌وای په‌رست، هاوبه‌شیشی بؤ دانانی، نه‌وانه هاوبه‌ش بؤ خوا دادمنین، که خوا نانس‌ن و چاک خوا ناپه‌رستن، باش لئی حالی نه‌بوون، نه‌وانه تووشی شیرک و هاوبه‌ش بؤ خوا دانان دمبن، چ له دمه‌وهی بازنه‌ی نه‌هلی نیسلام، چ له‌نیو بازنه‌ی نه‌هلی نیسلامدا، وهک له‌وباره‌وه له گۆتایی سوورمتی (یوسف)دا باسیکی خه‌ست خۆلمان له‌باری شیرک و هاوبه‌ش بؤ خوا دانهرانه‌وه کرده

**برگه‌ی پینجهم :** ﴿إِلَيْهِ أَدْعُوا وَإِلَيْهِ مَوَابٍ﴾، ته‌نیا بؤ لای وی بانگه‌واز ده‌که‌م ، گه‌رانه‌وه‌شم به‌س بؤ لای وه

وشه‌ی ﴿مَوَابٍ﴾، (ی)گه‌ی قرتینراوه، یانی: (والیه مآبی)، ده‌گوتری: (اب، یؤب، آویا)، گه‌رپه‌وه، ده‌گه‌رپه‌ت‌مه‌وه، گه‌رانه‌وه، ننجا (مآب)، دوو واتای هه‌ن :  
(۱) شوینی بؤ لا گه‌رانه‌وه‌ی من، که ده‌جه‌وه به‌رده‌ستی، به‌س خ‌وایه

(۲) نه‌و زاته‌ی که من ده‌گه‌رپه‌ت‌مه‌وه بؤ لای، بؤ لایو، په‌شیمان ده‌به‌وه، تۆبه ده‌که‌م، هه‌ر خ‌وای به‌رزی مه‌زنه، واته: وشه‌ی (مآب) هه‌م ده‌گونجی مه‌به‌ست بیی گه‌رانه‌وه بؤ لای خوا بی، وهک لیبارانه‌وه و پشت پی به‌ستن و په‌نا پی‌بردن، بؤ لا په‌شیمان بوونه‌وه، یاخود، یانی : شوینی گه‌رانه‌وه‌ی من، سه‌ره‌نجامی من، ته‌نیا لای نه‌وه .

**مه‌سه‌له‌ی شه‌شه‌م و گۆتایی :** پیناسه‌ی قورئان به‌ حیکمه‌تیک که به زمانی عه‌ره‌بیی نیردراوه‌و، هۆلهداریی دانه په‌یغه‌مه‌هر ﷺ، که نه‌گه‌ر شوین نارمه‌زووه‌کانیان بکه‌وئ، هه‌یچ هاریزمی نابن، که له‌ سه‌زای خوا چه‌هاله‌ی بدن و سه‌زای خ‌وای لئ دووربخه‌نه‌وه :

خوا ده‌فه‌رموئ : ﴿وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا وَلَئِنْ اتَّبَعْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ مَا لَكَ مِنَ اللَّهِ مِنْ وَّلِيٍّ وَلَا وَاقٍ﴾ (۳۷)

### شپکرده وهی نهم نایه ته مو باره که . له سن بر گه دا :

**برگمی به گم ۱ -** ﴿ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ﴾، ناوا به و شیومیه حکیمتیکمان

ناردۆته خوار، له حالیکدا که به زمانی عهریبیه، واته : نمو قورنانهمان ناردۆته خوار له حالیکدا که حکمه ته و له حالیکدا که به زمانی عهریبیه

ههلبه ته هه نیک له زانیان، وشه (حکم)یان به حوکمرانی و به بهرنامه و به دادومری (قضاء) لیکدا و مه وه، به لام زیاتر وایده چی که مه بهست له (حکم) لیره دا حکمه ت بی، حکمه تیشمان پیشر چه ند جارنک و اتا کردوه، که گورتترین پیناسه ی نهومیه : (إصابة الحق علماً وَعَمَلًا)، نهومیه که مرؤف له پرووی زانیاری و زاینه وه، له پرووی کارکردن و جیهه چی کرنه وه، هه ق بیکی، یانی: هه ق بناس و کاریشی پی بکات، له هه مو و پرومگانه وه، نه وه باشتین پیناسه ی حکمه ته، یانی: زانیاری راست و دروست و، کرداری رنک و پیک، به پیی نه و زانسته .

بۆیه ش دهلین: (حکم) لیره دا به مانای حکمه ته، چونکه نه وه له شوینی دیکه ی قورنانی شدا هاتوه، بۆ وینه: له سوورمتی (مریم)، نایمتی ژماره (۱۲) دا، ده فهرموی :

﴿ وَآتَيْنَاهُ الْكُتُبَ صَبِيحًا ﴾، خوای بهر و مر دگار باسی یه حیا دمکات، ده فهرموی:

جاری هه مر مێرد مندال بوو حکمه تمان پیدا بوو، لیره ش که ده فهرموی : ﴿ حُكْمًا

عَرَبِيًّا ﴾، یانی: نهم قورنانه خاومن حکمه ته و به زمانی عهریبیه شه

خاوهنی (التحریر والتنوير) گوتوویه تی : (عربياً) : حالٌ ثانيةٌ وليس صفةً لـ (حُكْمًا) إذ الحكمة لا توصف بالنسبة إلى الأمم، وإنما المعنى أنه حكمة مُعَبَّرٌ عنها بالعربية، فحصل لهذا الكتاب كمالان، كمالٌ من جهة معانيه ومقاصده، وهو كونه حُكْمًا، وكمالٌ من جهة الفاظه، وهو المكنى عنه بكونه عربياً)، واته : (عربياً) حالی دوومه، نهك سيفه ت بی بۆ ﴿ حُكْمًا ﴾،

﴿ یانی: خوا نەبویستووە بەفرموئ: حیکمەتیکی عەرپیی، واتە: حیکمەتیک کە پال دەدرێتە لای گەلی عەرپ، چونکە ئەم حیکمەتە حیکمەتیکی رەببانییە، نەگەرنا عەرپ ئەو کاتە خۆیان لە جەهالەت و نەزانیی دابوون، لە راستییدا موحەممەد ﷺ، بە سێقەتی عەرپبوونی خۆی، قورئانی نەفرموە، بەلکو بە سێقەتی پێغەمبەری خوا بوون، قورئانی وەرگرتووە لە نێو واقعی کۆمەلگای عەرپیدا قورئان هەلنەقۆلاوە، بەلکو لەلایەن خواوە هاتووە نەگەرنا واقعی نەتەوێ عەرپ لەو کاتەدا کە موحەممەد ﷺ لەنێواندا رەوانکرا، پێچەوانەی ئەو حیکمەتە بوو کە خوا ناردی و پێچەوانەی ئەو پەیامە بوو، ئەوە بوو کە سێزە (۱۳) ساڵ لە مەککە هەر دزایەتیان کردو بوونە پەرچ و لەمپەر لەرێیدا، کەواتە: بیارە واقعی کە پێچەوانەی ئەوە بوو، چونکە هەندیک لەوانەی کە دەمارگیری عەرپییان هەیە، دەلێن: ئەوتە خوا دەفرموئ:

﴿ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۖ، ننجاً (حکم) چ بە مانای حوکومرانیی بیت، چ بە مانای حیکمەت بی، ئەوە هی عەرپانە! (میشیل عەقلەق) و حیزبەگە کاتی خۆی، وایان دەگوت: هەروما هەندیک لەوانەش کە دەمارگیری نەتەویی دیکەیان هەیە، ننجاً کوردن، فارسن، تورکن، دژی عەرپ، نەوانیش دەلێن: قورئان هی عەرپانە، ئەوتە خوا دەفرموئ: ﴿ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۖ، کە وەک گۆتم: ئەوە بەهۆی

نەزانییە و مەبەستە، بەهۆی ناشارمزاییە و مەبەستە لە زمانی عەرپیی، چونکە ﴿ عَرَبِيًّا ۖ، سێقەت نە بوو ﴿ حُكْمًا ۖ، بەلکو حالە، حالی دوومە، ﴿ وَكَذَلِكَ أَنْزَلْنَاهُ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۖ، ناوا ئەو قورئانەمان دابەزاندووە، لە حالیکدا کە حیکمەتە، لە حالیکیشدا کە ئەو حیکمەتە بە زمانی عەرپییە <sup>(۱)</sup>، چونکە حیکمەت پال نادرێتە لای گەلان، بەلکو مەبەست ئەو مەبەستە بە زمانی عەرپییە تەعبیری لیکراوە، کەواتە: قورئان دوو سێقەتی زۆر تەواوی هەن:

یەكەم: لە رووی مانا و مەبەستەکانیەوه، بە حیکمەت پێناسە کراوە

دووم: لە رووی بێژم و وشەکانیەوه، کە بە عەرپیی پێناسە کراوە

(۱) نێوان کەوانەکان زیادەیی خۆمە، کە کەوانەیکەکی فراوانە !

خوای پەرۆمردگار لە سوورپەتی (الشعراء) دا، دەفەرموی: ﴿ وَإِنَّهُ لَنَزِيلُ رَبِّ  
 الْمَلَائِكِ ۝۱۱۲ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ۝۱۱۳ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ۝۱۱۴ بِلِسَانٍ عَرَبِيٍّ مُبِينٍ  
 ۝۱۱۵ ۝. واتە: ئەم قورئانە نێردراوە خواری پەرۆمردگاری جیهانییانه، گیانی  
 ئەمبێندار (کە جیبەرلە) هیناویەتە خوار بۆ سەر ئلی تۆ، تاگو تۆ لە  
 وریاکەرەمەکان بی، بە زمانیکی عەرەبیی روژن (دابەزێوە

جی خۆیەتی ئەووش بزانی: کە هەر وشە (عربی) یانی: قسەمەکی مانا  
 روژن و راشکاو و روون، راغیبی نەصفەهانی دەلی: (العربی: الفصیح البین من  
 الکلام، بقائل: ما بالدار عربی: أحد یُعرب عن نفسه، وفي الحديث: {فإن  
 اللبیب تُعرب عن نفسها بلسانها، وأبکر رضاها صمتها} <sup>(۱)</sup>، حکماً عربياً قيل  
 مفضحاً، یحق الحق ویبطل الباطل

واتە: (عربی)، یانی: قسەمەکی روون و پاراو، دەگوترئ: (ما بالدار عربی)،  
 واتە: کەس لە مال نیه کە قسە بکات و تەعبیر بکات لە دەروونی خۆی، لە  
 فەرماشتی پیغمبەرش ﷺ دا: هاتووە بیۆمژن بە زمانی خۆی هەلوێستی خۆی  
 دەردەخات، بەلام کچ رازییوونەکە لە بێدەنگبوونی دایە (لە کاتی مارکەردندا)،  
 کەواتە: ﴿ حُكْمًا عَرَبِيًّا ۝. گوتراو: حکمەتیکە کە زۆر روون و راشکاو، هەق  
 دەچەسپێنێ و ناهەق دەبووگێنێتەو .

**برگەمی دووم ۱** - ﴿ وَلَئِنْ آتَيْتَ أَهْوَاءَهُمْ بَعْدَ مَا جَاءَكَ مِنَ الْعِلْمِ ۝. ئەگەر شوین

ئارمژووگانیان بکەوی، دوا ئەوێ زانیاریت بۆ هاتو

یانی: ئەگەر بە دوا ئارمژووێ هاوبەش بۆ خوا پەیداگەران، یان: بەدوا  
 ئارمژووێ کافرەکان بکەوی، دوا ئەوێ کە زانیاریت لە خواوە بۆ هاتو، کە  
 پەیمان و وەحیی خوات بۆ هاتو

وئەلامەکی لە برگەمی دوا یی دایە :

(۱) أخرجه ابن ماجه برقم: (۱۸۷۲)، وَصَحَّحَهُ الْأَلْبَانِي.

**برگهی سنیهم :** - ﴿ مَا لَكَ مِنْ آلِهِ مِنْ وَلِيٍّ وَلَا وَاقٍ ﴾، له‌لایهن خواوه، یان له

به‌رامبهر سزای خواوا، هیج سه‌ره‌رشتیارو هیج پاریزه‌ریکت بؤ نیه

(الولی: النصیر)، (والواقی: المدافع)، (ولی) به مانای: پارممتیدمرو هاوکارو

سه‌ره‌رشتیار، دئی، (واق) یش به مانای: به‌رگریکار دئی، گه‌واته: تۆ له‌لایهن

خواوه تووشی سزا ده‌بی

ننجا نهمه له راستییدا بریتیه له نانومیدگردنی هاوبه‌ش بؤ خوا

په‌یداگه‌ران له‌ودا که :

۱/ تماعیان هه‌بی له‌ودا که پیغه‌مبه‌ر ﷺ، بجیته سه‌ر سه‌ی وان

۲/ یان خوا ﷺ، وه‌لامی پیشنیارمکانیان بدتموهو موعجیزی وه‌ک هی

پیغه‌مبه‌رانی پیشوو، بن، نهمه زیاتر رووی له هاوبه‌ش په‌یداگه‌رانه،

هه‌رچنده له روالمتدا رووی له پیغه‌مبه‌ره ﷺ، که نمو جوژه تمعبیرش

له هورناندان زۆرهو، له سوورعتی (یونس) دا به تفصیل باسمان کردوه<sup>(۱)</sup>.

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

(۱) واته: نهمه که به روالمت کسبیک بوینرئو، له راستی دا مبعست کسبیک دیکه، یان

کسانیک دیکه، بن

## دەرسی حەوتەم

### پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان شەش (۶) نایەت دەرگرتە خووی، که بریتین لە نایەتەکانی: (۲۸ - ۴۳)، ئەو شەش نایەتە بە یئزە که نایەتەکانی کۆتایی سوورپەتی (الرعد)ن، شەش بابەتی گەرنگ دەرگرتە خویمان :

**بابەتی یەکم :** جەختکردنەوهی ئەو راستییە که پیش موحمەد ﷺ، خوا ﷻ پێفەمبەرائی دیکە ی رەوانکردوون، هاوسەر و پۆلەشی پێداون، بەبێ مۆلمتی خواش هیچ پێفەمبەریک هیچ موعجیزەو بەلگەمیکی نەهیناوه .

**بابەتی دووهم :** روونکردنەوهی ئەو راستییە، که هەموو کارەکان، هەموو رووداوەکان و پێشەتەکان، کاتیکی دیاریکراویان هەیهو، خوی بالادەست، سڕینەوهو چەسپاننننن، تێدا نەنجام دەدات .

**بابەتی سێهەم :** خوا ﷻ چ هەندیک لەوهی هەر شەهی پێ لە کافرەکان دەکات، پێشانی پێفەمبەری کۆتایی ﷻ بەتات، که مەبەست پێی بەلاو گرفتاری بەسەر هینانیانە، یان سزادرنیانە لە جەنگو رووبەر و بوونەویان لەگەڵ مسوڵمانان، لە داهاوودا، چ بەر لەوهی خوا موحمەد ﷺ بەرینن، ئەوه بیگومان موحمەد، وەک هەر گام لە پێفەمبەران، تەنیا گەیانننی پەيامی خوی لەسەرەو، لێپرسینەوهو پاشان سزاو پاداشت دانەوش، تەنیا کاری خویە .

**بابەتی چوارەم :** خستەرووی ئەو راستییە، که خوی زالی کاربەدەست، دەستی کارویە بۆ هەتسوکه و تکرەن لە دنیا داو، هیچ کەس ناتوانی برپاری خوا هەلبووشیننیتەوهو، لێپرسینەوهو سزاو پاداشتی خوا، زۆر خیراو دەست و برده.

بابه‌تی پینجه‌م : روونکردنموی نهمو راستیه، که کاهرائی پیشووش پلان و نه‌خشه‌ی زوریان دارشتبوون له دژی پیغه‌مبه‌ران و په‌یامه‌کانی خوا، به‌لام نه‌خشمیه‌ک که په‌ما بی و هه‌لنهموشینری، تمنیا له لای خوابه‌و، هه‌موو نه‌خشمو پلانه‌کانی کاهرائیش، له ژنر نه‌خشمو هه‌یمنه‌ی خوادان، دوییش بیپروایان ده‌زنان : نایا گن سمره‌نجامی مه‌نزلگای دواپوژی له گره‌ودیه .

بابه‌تی شه‌شه‌م و کو‌تایی : وه‌لامدانه‌وی بیپروایان که ده‌لین: نه‌ی موحه‌مه‌دا تو پیغه‌مبه‌ر نی، وه‌لامدانه‌ویان به‌وی که بلئ: واته: (په‌یغه‌مبه‌ر بیرته بضم‌رموئ): خوا به‌سه‌ شاید بی‌ت له نیولمانداو، که‌سئک که زانیاری کتیبی خوی له لایه، واته: کتیبه‌ پیشوومکان، نه‌ویش شاید بی .

﴿ وَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ وَحَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ  
بِنَائِيهِ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴿۳۸﴾ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ  
الْكِتَابِ ﴿۳۹﴾ وَإِنْ مَا نُزِيتَكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ تَوَفَّيْتَكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا  
الْحِسَابُ ﴿۴۰﴾ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا وَاللَّهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقِّبَ لِحُكْمِهِ  
وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۴۱﴾ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ  
كُلُّ نَفْسٍ وَسِعَعَلَهُ الْكُفْرُ لِمَنْ عَقِبَى الدَّارِ ﴿۴۲﴾ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا  
قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴿۴۳﴾ ۞



## ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

﴿ بە دئىايى (ئەى موھمەد!) لە پېش تۇدا پېقەمبەرائىكمان ناردوون و ھاوسەران و ھەشەشمان پېدابوون و، ھىچ پېقەمبەرىك بۇى نەبوو، نىشانە و موغجىزەھەك بەئىن (بۇ سەلماننى پېقەمبەرايەتى خۇى)، مەگەر بە مۇلت و ىستى خوا، بۇ ھەر كاتىكى دىارىيىكراو، تۇمارگردن (نووسراو)ك ھەمە ﴿۳۸﴾ خوا ھەر جىيەكى بىھوئ، دەيسرپتەوھ و لای دەھات و، ھەر جىيەكىشى بوئ، دەىچەسپىنئ و، تۇمارگردن و نووسىنى بنەپرتى تەنىا لە لای وىہ ﴿۳۹﴾ ئەگەر ھەندىك لەھى گفتىان پېدەدەين، ھەك ھەر شە، پېشانەت بەدەين (ئەى موھمەد!)، يان بەرلەوھ بتمرىنن، بىگومان تۇ تەنىا گەياندىنى پەيامى خوات لەسەرەو، لىپرسىنەوھ لەسەر نىمەھە ﴿۴۰﴾ ئايا بىپرواىەكان نابىنن كە ئىمە دىن لەلايەكانى زەمىن كەمدەكەينەوھ و، خوا بىرپار دەھات و جى بوئ دەىكات و، ھىچ كەس ھەلۇمشىنەرەھى بىرپار و كارى وى نىھ و، لىپرسىنەھى وى خىرايە ﴿۴۱﴾ ئەوانەى لە پېش واندا بىپرواىوون، بىلانپان گىپراو، نەخشە و پلان ھەمووى ھى خوايە، ھەر كەسىك جى و دەھست بىنئ، دەيزانى و، لەمەودوا بىپرواىان دەزانن: ئاكامى مەنزىگای دوارۇژ ھى كىيە؟ ﴿۴۲﴾ ئەوانەى بىپروان دەلئىن: تۇ رەوانەكرانى، بلى: خوا و نەو كەسەى زانپارى كتئىى لەلايە، بەسن بۇ شاىەدىى نىوان من و نىوہ ﴿۴۳﴾ .

## شیکردنەوی هەندیک لە وشەکان

( وَذُرِّيَّةٌ ): ( الذرية: نَسْلُ الرَّجُلِ وَيُسْتَعْمَلُ لِلوَاحِدِ وَالْجَمْعِ وَأَصْلُهُ الْجَمْعُ ) وشەوی  
 (ذریە) بە وهجەیی پیاو لە قەلەم دەدرئ، واتە: پۆلە، بۆ تاكو بۆ (كۆش)  
 بەکاردئ، بەلام لە نەسلدا بۆ کۆیە

( يَا ذُنَّ اللَّهِ ): ( أَي: إِزَادَتِهِ وَأَمْرُهُ وَعِلْمُهُ ), (إِذْن) بە مانای ویستو فەرمان دئو، بە  
 مانای زانیاریش دئ، بەلام بیگومان (إِذْن) تایبەتترە لە زانیاری، چونکە (إِذْن)  
 مەگەر چۆن دەنا کاتیک بەکاردئ، گە ویستی پەروەردگاری لەگەڵ دایە، واتە:  
 ئەو شتانە گە دەگەونە چوار چیووی ویستی خواو

( أَجَلٍ ): ( الْمُدَّةُ الْمَضْرُوبَةُ لِلشَّيْءِ، وَأَصْلُهُ إِسْتِيفَاءُ الْأَجَلِ، أَي: مُدَّةُ الْحَيَاةِ ) وشەوی  
 (أجل) بریتیه لە گاتی دیاریکراو بۆ شتیکو، بنجینەگەشی بریتیه لە  
 تەواوبوونی ماوی ژیان

( كِتَابٌ ): ( الْكِتَابُ فِي الْأَصْلِ اسْمٌ لِلصُّحُفَةِ مَعَ الْمَكْتُوبِ فِيهِ، وَيَعْبُرُ عَنِ  
 الْإِثْبَاتِ وَالتَّقْدِيرِ وَالْإِجَابِ وَالْفَرْضِ وَالْعَزْمِ، بِالْكِتَابَةِ، فَالْإِرَادَةُ مَبْدَأُ وَالْكِتَابَةُ  
 مَنْتَهَى ), (کتاب) لە بەهەرتدا ناوہ بۆ ئەو شتە گە تییدا دەنووسرئو، خودی  
 نووسینەگەش، بەلام وشە نووسین (کتابە) تەعبیری پێ دەکرئ بۆ:  
 چەسیانندی شتیک، نەندازمگیری کردنی شتیک، پێویست کردنی شتیک،  
 فەرزبوون، عەزم کردن لەسەر شتیک، چونکە ویستن سەرھتایەو، نووسینیش  
 کۆتاییه

( يَمْحُوا اللَّهُ ): واتە: خوا دەسپرتەووەو لادەبات، (المحو: إِزَالَةُ الْأَثَرِ) لابرندی  
 شوینەوار

(أُمُّ الْكِتَابِ): (أُمُّ) واتە: دایک، بە مانای بنەرەتو بنجینەش دئی، {كُلُّ شَيْءٍ ضَمٌّ إِلَيْهِ سَائِرُ مَا يَلِيهِ، يُسَمَّى أُمًّا، أُمُّ الْكِتَابِ}، اللُّوحُ الْمَحْفُوظُ لَكُونِ الْعُلُومِ كُلِّهَا مَنْسُوبَةٌ إِلَيْهِ (أُمُّ الْقُرْآنِ) وَ (أُمُّ النُّجُومِ) الْمَجْرَةُ {

واتە : هەر شتێک که ئەوەی له دواى دئ، بۆ لای پال دەدرئ، پێى دەگوترئ (ام)، (ام الكتاب)، {بە سوورەتی فاتیحە دەگوترئ، لەبەر ئەوەی که سوورەتەکانى نیکە دواى وى نین، بوختەى مانای هەموو سوورەتەکان لە نێو ئەو سوورەتەدا، گۆگراوتەوه، هەر وها (ام الكتاب) بە زانیاری بیسنووری خواش دەگوترئ، بە (لوح المحفوظ) یش که بە پێى ناوەکه، دەبێ جیسمنیک بئ (لوح) واتە: تەخت، (محفوظ) واتە: پارێزراو، که زانیان دەلێن: دروستکراویکی خاویە که خواى زاناو تانا هەموو زانیاریەکانى خۆى دەبراهى دروستکراوه کان، تیدا تۆمار کردوون، هەننیکیش دەلێن: ئەوه هەر رەمزه بۆ زانیاری خوا، چونکه نێمه کاتیك بمانهوی شتیکمان له بیر نهجئ دهینوو سین، به لام خوا ﷻ لەبەر ئەوەی هەمیشە هەموو شتێکی لەبەرچاوه، هیچ شتێک فەرماؤش ناکات ، بۆ نيزک خستنه وه له عهقلی نيمه، وای بۆ وینا کردوون، که زانیاری خوا وەک ئەوه وایه هەمووی تۆمار کرابئ<sup>(۱)</sup>، ننجاً (لوح المحفوظ) لەبەر ئەوەی هەموو زانیاریەکان پال دەدرئنه لای وى، بۆیه وای پێگوتراوه (أُمُّ الْقُرْآنِ) ش، مەككەیه، چونکه بنجینەى شارو دێهاتەکانى دەرووبەرى بووه، (أُمُّ النُّجُومِ) یش بە مەجەرپه دەگوترئ :

(الْبَلَّغُ): (الْبُلُوغُ وَالْبَالُغُ: الْإِنْتِهَاءُ إِلَى أَقْصَى الْمَقْصِدِ وَالْمُنْتَهَى، وَالْبَالُغُ التَّبْلِيغُ)، وشەى (بلوغ) و (بلاغ) واتە: گەیشتنە ئەوپەرى شتێک و گۆتایمەگەى و، وشەى (بلاغ) بە مانای گەیاندنیش هاتوه، که لێرەدا مەبەست ئەویە .

(الْحِسَابُ): (الْحِسَابُ: اسْتِفْهَامُ الْعَدَدِ، حَسَبْتُ أَحْسَبُ حِسَابًا وَحُسْبَانًا، عِنْدَهُ حِسَابٌ) بریتیه له بەکارهێنانى ژماره، دەگوترئ: (حَسَبْتُ، أَحْسَبُ) ژماردم،

(۱) نێوان دوو گهوانه كان زيادى خۆمه

دەزىمىر، ژماردن، يانى: (عَدَدَتْهُ) واتە: ژماردم، گە بىگومان لىرەدا مەبەست  
بىنى لىپرسىنەھومبە، چونكە گە خۇاى شارمزا، سەرژمىرى گىردەھ چاك و  
خراپەكانى مەزۇف، دەكات .

(يَحْكُمُ) (أَي: يَقْضِي، الْحُكْمُ: الْفَقْهُ وَالْعِلْمُ وَالْقَضَاءُ)، وشەى (حُكْم) بە ماناى  
زانبارى و تىگەھىشتن دىو، بە ماناى بىرپاردانىش دىو، بە ماناى  
جىبەھىكردى بىرپارىش دى

(لَا مَعْقَبَ لِحُكْمِهِ): واتە: ھىچ بە دواداھوويەك نىە بۇ بىرپارمەكى، دەگوتى:  
(عَقَبَ عَلَيْهِ: كَرَّ وَرَجَعَ) واتە: بە دواى داھوو، گەپرىمەھ، (أَي: لَا أَحَدٌ  
يَتَعَقَّبُهُ وَيَبْحَثُ عَنْ فِعْلِهِ: عَقَبَ الْحَاكِمُ عَلَى حُكْمٍ مِنْ قَبْلَهُ: تَتَبَعَهُ)، واتە:  
ھىچ كەسنىك نىە بە دواى بىرپارمەكانى داھى و لىيان بىكۆلىتەھوو، ھەلىان  
بوشىننىتەھوو، (عَقَبَ الْحَاكِمُ عَلَى حُكْمٍ مِنْ قَبْلَهُ) واتە: دادومر بە دواى  
بىرپارمەكە داھوو، ھەلىوشاندمەھ، چاوى پىداخشاندمەھ، ھك شاعىرىك دەلى:  
(وَمَا بَعْدَ حُكْمِ اللَّهِ تَعْقِيبٌ) دواى بىرپارى خوا، ھىچ بە دواداھوونىك نىە،  
چونكە بىرپارى خوا پەكلايىكەرمەھى .

(مَكْرٌ): (الْمَكْرُ: صَرْفُ الْفَيْرِ عَمَّا يَقْصِدُهُ بِحِيلَةٍ)، (مَكْرٌ) بىرىتە لەھوى كە  
كەسىك لە نامانجى خوى لابلەرى بە فىلىك، بە شىويەكى پەنھان، يان  
نەخشە دفان و كار ھەلسووراندنىكى پەنھان

## مانای گشتی نایەتەکان

دیاره ئەم شەش نایەتە گراون بە میسکی خیتامی ئەم سوورقە موبارەگە، واتە: بە نایەتەکانی : ( ۲۸ - ۴۲ )، **خَوَا**، سوورقە (الرعد) کۆتایی پێهیناوه، سەرمتا دھفەرموئ : ﴿ **وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ** ﴾، بیگومان، بە دلتیاییه‌وه له پیش تۆشدا پێفەمبەرانیکمان رهوانه کردوون .

وشە یام (ل)، یان بۆ سویندە، یان بۆ دلتیاکردنەوه و تەنکیدە، (قد)یش بەهەمان شیوه که دەجیتە سەرکرداری پابردوو، دووبارە مانای ساغکردنەوه (تحقیق) دەرگەیمنی، گەواتە: لێرەدا دوو نامرایی دلتیاکردنەوه و جەختکردنەوه هاتوون، نینجا نایا حیکمەتەگە ییبه بۆ خوا، ناوا دھفەرموئ: ﴿ **وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا** ﴾، بیگومان، بەدلتیاییه‌وه له پیش تۆشدا پێفەمبەرانیکمان رهوانه کردوون!؟

**بە کەم :** بەرپەرچدانەوی کافرەگانە، - ئەوانە ی که بیخەمبەریوون له باسو خواسی پێفەمبەرانی پێشوو - پینان وابوو که موحەممەد ﷺ، تاکە کەسێکە، گوتبێ: من پێفەمبەری خوام و باسی ئەوی کردبێ که له لایەن خواوه، رهوانەگراوه! بۆیه **خَوَا**، دھفەرموئ: زۆر به دلتیایی له پیش تۆدا پێفەمبەرانیکمان رهوانه کردوون، له گەله پێشووهگاندا، ﴿ **وَجَعَلْنَا لَهُمُ آزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً** ﴾، هاوسەران و وەجەشمان پێدابوون

**دووم :** حیکمەتیکی دیکەشی ئەومیه که هەندیکیان رەختەیان له پێفەمبەری خوا گرتوه، که چۆن دەبێ پێفەمبەری خوا هاوسەری هەبێ و رۆلێ هەبێ؟ بەلکو هەندیکیان رەختەیان لێگرتوه : چۆن دەبێ به بازاردا بروات؟ وەک خوا دھفەرموئ: ﴿ **وَقَالُوا مَالِ هَذَا الرَّسُولِ يَا كُلُّ الطَّعَامِ وَيَمْشِي فِي الْأَسْوَاقِ**... ﴾ ﴿ ۷ ﴾

الفرقان، واتە: گوتيان: ئەو ھەج پېغەمبەرىگە، خوارىن دەخواتو بە بازاردە دەروا ؟ ئەوان بە خەيالى خۇيان پېيان وابوۋە كە مەرۇف لەو ھەمىتەمترە: بېيتە نوئىنەرى خواو پەوانەگراوى خواو، تەنىيا فرىشتەگان شايستەى ئەومەن كە بېنە پەوانەگراوى خوا، كە خواردىنەن نىو ھاوسەرىان نىو، ئەو پېداۋىستىيانەيان نىن كە مەرۇفەگان ھەمىان .

بەلام بېگومان مەرۇف دەگونجى زور بەرزو گەورەو ناوازە بى، نەگەر بۇ خوا سولتەو بىو پەيۋەندىي لەگەل خوادا ھەبى، بۇيە نوئىنەرايەتىي خواشى بېدەمكرو، دەگاتە پەمىيەك كە فرىشتەگان كېنوۋشى بۇ بېنە، كېنوۋشى رېزىگرتەن، ھەروەك دەشگونجى زور خۇي خرابو نزم بىكاتەو، بە شۇمىيەك كە ھەرجى نەفرىنكەرە، نەفرىنى لىبكات، ﴿ إِنَّ شَرَّ الدَّوَابِّ عِنْدَ اللَّهِ الَّذِينَ كَفَرُوا فَهُمْ لَا يُؤْمِنُونَ ﴾ الأنفال ، واتە: بېگومان خرابترىن ژياندارو پېرۇ، ئەوانەن كە بېبېروان، چونكە بېروا ناھىتەن .

نۇجا خواي پەرومردگار دەفەرەمۆي: ﴿ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِبَيِّنَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾، ھىج پېغەمبەرىك بۇي نەبوۋە، نىشانمىيەك بەھىتەن، مەگەر بە مۇلتەتى خوا، مەبەست موعجىزەو بەلگەمىكە لەسەر رەستىتېتى دەمواي پېغەمبەرايەتتېيەگەى، (آية) لىرەدا مەبەست بېي ئەومىيە، واتە: بەلگەو موعجىزىيەك بەھىتەن لەسەر نەوۋى: راست دەكات لەومدا كە دەلى: مەن پېغەمبەرى خوا، ھىج پېغەمبەرىك ئەومى بۇ نىيە، ﴿ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾، مەگەر بە مۇلتەتى خوا، بە وىستى خوا، بە رېگا بېدانى خوا، يان بە فەرمانى خوا، (إذن)، ھەموو ئەو واتايانە دەگىرەتەو

﴿ لِكُلِّ أُمَّةٍ أَجَلٌ ﴾، بۇ ھەر كاتىكى دىيارىيىكراو، تۆمارگردنىك ھەمىە، نووسىنىك ھەمىە، ھەنلىكىش وایان لىكدەۋتەو، بۇ ھەر كارىك، كاتىكى دىيارىيىكراو ھەمىە، بەلام لە راستىيدا، وشەى ﴿ أَجَلٌ ﴾، يانى: (المدّة المضروبة لشيء)، كاتىكە بۇ شتىك دىيارىيىكراو، ﴿ كِتَابٌ ﴾، يانى: تۆمارگردەن، نووسىن، يانى: ھەموو كاتىكى دىيارىيىكراو، تۆمارگردنىكى ھەمىە، كە لەلای خواي پەرومردگار، زانراو ھەمىە تۆمارگردا

﴿ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَرَتَّبْتُ ﴾، خوا نەوێ بیهوێ، دەیسڕێتەووە لای دەبات، لە دروستکراوان، لە بریاران، لە یاساگانێ شەریعەتان، گە دەیاننێرێ، لە موعجیزان، گە بۆ پیغەمبەرانیان دەنێرێ، جۆرێک بە گەنکی رۆژگاریک دێ، دوایی نەو لادەبات، یەکیکی نیکە بۆ رۆژگاریکی دێ نێنێ، هەروەها هەندیک یاسا گە تاییەتن بە هەندیک هەلومەرجەووە بۆ پیغەمبەریک، لە شەریعەتی پیغەمبەریکدا دایاندەنێ، بەلام دوایی گە نەو هەلو مەرج و ژینگەیه گۆرا، نەوانە لادەبات و هەندیک یاسای نیکە نێنێ، یان خوا ﷻ دەربارەمی هەندێ گەلو نەتەموه، هەندێ بریار دەبات، دوایی گە گەلو نەتەموهەمیکی نیکە دێ، نەو بریارانە دەگۆرێ، بە بریارانیکی نیکە، ﴿ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴾، خوا نەوێ گە بیهوێ، لایدەبات، دەیسڕێتەووە، ئەمە:

۱) هەم دروستکراوەکان دەگۆرێتەووە. ۲) هەم بریارەکان. ۳) هەم موعجیزەکان. ۴) هەم یاسا شەریعیەکان. ﴿ وَرَتَّبْتُ ﴾، هەروەها نەوێش گە بیهوێ دەچەسپێنێ، جیگیری دەکات، ﴿ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴾، لەلای خواش بناغەمی کتێب، ئەسلی کتێب هەیه، گە مەبەست پێی زانیاری بیسنووری خۆیەتی، یان نەو (لوح المحفوظ) یە، نەو دروستکراوی خوا هەموو زانیاریەکانی دەربارەمی دروستکراوەکانی خۆی، تێدا تۆمار کردوون .

﴿ وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ أَوْ نَتَوَقَّعُكَ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴾، بێبروایان هەمیشە پیغەمبەری خوایان هەلدمەبێجا، پەلەمان لێدەکرد، تالووکەیان لێدەکرد، دەیانگوت: ئەوێ گە هەر شەمی پێ لە ئێمە دەکە، بۆچی خوا بۆمان نانیئێر؟ پیغەمبەری خواش ﷻ دێ سەغڵەت دەبوو، رەنگە بە دێدا هاتبێ، گە: خوا! هێنە هەلدمەبێچن و سەغڵەتم دەکەن، سزایەکیان بۆ بنێرە، شتێکیان پێشان بدە !

بۆیه لێرەدا خوا دەفەر موی: ﴿ وَإِنْ مَا نُرِيَنَّكَ بَعْضَ الَّذِي نَعِدُهُمْ ﴾، ئەگەر ئێمە هەندیک لەوێ گە گەفتیان پێدەدەین، واتە: هەر شەمان پێی لێ دەکەین، پێشانت بدەین، ﴿ أَوْ نَتَوَقَّعُكَ ﴾، یان بەرلەووە بتمێنێن، لە هەردوو حالاندا، چ بەشیک لەو

سزایمی که ههر پشهی پی له وان دهکین، پئشانن بلدین، ج بتمرتین و نهو سزاندنی خوا که ههر پشهی پی له وان دهکین، نهمیینی، له ههر دوو حالاندا:

﴿ فَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴾، بیگومان تو تنیا گه یانندت له سمره و لیپرسینه موش له سمر ئیمیه، گه واته: تو له سمرت نیه نهو سزایه یان بو بیینی، ههر وهک بؤشت نیه، به نارمزووی نهوان موعجیزمو به لگه بهینی، به لکو خوا نهو موعجیزمو به لگه بهت پیئدمدات، بو سه لماندنی پیغه مبرایه تیی خوشت، که کارزانیی و لیزانیی خوا، دمیخوازی و گونجاوه له گه له نهو کومه لگایه دا، که تو پیئیدا رهوانکراوی، که بریتیه له نهوانهی سمرتا پیغه مبر صَلَّى، له نیویاندا بووه : عهر به گان، تاگو دنیا کۆتایی دی، نهو موعجیزمو به لگه و نیشانه یی خوا بووی ناردووی، به که لکی هه موو مرؤفایه تیی دی، دواي خوشت، برشتی هه یه و ههر کارایه، ننجا وهک چۆن نهو موعجیزانه به دمست تو نین و به دمست خوان، به ههمان شیوش: سزاندنی نهوانیش دووباره ههر به دمست خوایه، به لام تو گه یانندنی پهیامی خوات له سمره و، لیپرسینه موش له سمر ئیمیه، ﴿ أَوْلَمْ يَرَوْا أَنَّا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا ﴾، خوا دمفه رموی: نایا نه یانینی که ئیمه دینن له نه مالاوای زهوی، له جوار دهوری زهوی، که دهکینه موه، ﴿ وَاللَّهُ يَخْتَكُمُ لَا مَعْقِبَ لِحُكْمِهِ ﴾، خواش بریار دمات و، هیچ به دوا و اچوو بهک نیه بو بریاره کهی، گمستک نیه به دواي دابچی و هه لیبوشنیتیموم، یان بلئی: بوچی واکرد؟ ﴿ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾، لیپرسینه وهی ویش زور خیرایه .

ننجا نایا مه بهست له وه چیه که خوا دمفه رموی: له جوار دهوری زهمین که دهکینه وه؟ دوايی له مه سه له گرنگه کانداندا، زیاتر تیشکی دهخمینه سمر، به لام واپیئده چی مه بهست نه وه بی، که خوا دمی هوی به و بیبر و یانه به فرموی: نایا دمستی خوا ناینن له کومه لگایاندا، له ژبانی مرؤفه کانداندا: دسه لاتداران لاندات، هه یه دوله مهنده، هه زار دهکوی، هه یه هه زار، دهوله مهنده دمی، هه یه بی دسه لاته، دسه لاتی دهکویته دمست، ننجا جیله گانی مرؤف، یهک له دواي یهک، وهک شه پوله گانی دهریا، دهرۆن و به دواي یهکدا دین، نایا ناینن خوا صَلَّى بهر دهوام گۆرپانکاریی دمکات و، بهر دهوام ته دهخولی هه یه له ژبانی مرؤفدا، ته صهر و ووف



دهکات، گمواته: ئیوه بۆچی ئاوا بسی باک و بسی منهنن؟ له حالیکدا خوا ﷺ ههیمهنه‌ی ههیه بهسه‌ر ژیانى مرؤفدا، سه‌رزمین و نه‌وه‌ی که له‌سه‌ری ده‌ژى ا

﴿ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾، ده‌فه‌رموئ: بئىگومان ئه‌وانه‌ی بئیش وان، فئلیان

کرد، بیلانیان گئیرا، ﴿ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا ﴾، به‌لام پلان و نه‌خشه، هه‌مووی

له‌به‌رده‌ستی خوا دایه، یاخود فئیل و ته‌له‌که‌و بیلانه‌کانى ئه‌وان، هه‌موویان له ژئیر پکئیف و ههیمهنه‌ی خواى په‌روم‌ردگار دان، ﴿ يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ كُلُّ نَفْسٍ ﴾، هه‌ر

که‌سێک هه‌ر شتێک ده‌کات، ده‌یزانى، ﴿ وَسِعَ عِلْمُ الْكَافِرِ لِمَنْ عَقَى الدَّارِ ﴾، له‌مه‌وه‌دواش

بئیروايان، ده‌زانن سه‌ره‌نجامى مه‌نزنگا، وته: مه‌نزنگای دواړؤژ، سه‌ره‌نجامه چاکه‌که‌ی بۆ کئیه؟ بئىگومان بۆ نه‌هلی نهمانه .

له‌ کۆتایى دا ده‌فه‌رموئ: ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ﴾، ئه‌وانه‌ی

بئیروان ده‌لئین: تۆ په‌وانه‌کراونى، یانى: خوا تۆى په‌وانه نه‌کردوه‌و، ئه‌و قسانه

هه‌ر له‌ گئیرفانى خۆت ده‌ردئینى‌و، هه‌ر له‌خۆوه بانگه‌شه‌ی بئغه‌مه‌به‌رايمتى ده‌که‌ی، ﴿ قُلْ كَفَى بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴾،

بئى: خوا به‌سه‌ شایه‌د بس له‌ نئوان من و نئوه‌داو، ئه‌و که‌سه‌ش که‌ زانیاریى

کتیبى بئیه، که‌ مه‌به‌ست بئى کتیبه‌ بئشووه‌کانه، نه‌و کتیبانه‌ی که‌ خوا بۆ بئغه‌مه‌به‌رانی بئشوو، دایه‌زاندوون .

شایه‌دیدیانى خواش له‌ نئوان بئغه‌مه‌به‌رى خاتمه‌و بئیروايانیکدا، که‌

نکوولئیان کردوه، له‌ بئغه‌مه‌به‌رايمتى موحه‌مه‌د ﷺ، ئه‌وه‌یه که‌ :

۱/ موعه‌جیزمه‌کى پئداوه، ناتوانن نه‌ک وه‌ک وى، به‌لکو ته‌نانه‌ت سئ نایه‌تى وه‌ک ویش بئین

۲/ هه‌روه‌ها ئه‌وه‌یه که‌ خوا ئه‌و بئغه‌مه‌به‌ره ﷺ، سه‌ر ده‌خات، پشنى ده‌گرئ، ده‌بپارئزئ

۳/ به‌یام و به‌رنامه‌که‌ی به‌ هه‌موو دنیا پاده‌گه‌یه‌نئى، که‌ نه‌موش واقیعیکه‌و نئستا ده‌چئنه‌ چاوى هه‌موو که‌سێکه‌وه

ئنجا دوی چوارده بانزده سه‌دهش باش له‌وهی خوا وایه‌رموه، شایه‌دیدانی له‌وانه‌ش که زانیاری کتیبه پئشوومکانیان له‌لایه، وهک ئیمه له‌باسیکی سه‌ربه‌خۆدا، له‌تفسیری نایمتی ژماره (۱۵۷)ی سوورعتی (الأعراف)دا، به‌تفصیل باسمان کردوه، که چون ئیستاشی له‌گه‌ل دابن، نیشانه‌گانی پئغه‌مبهری خاتهم ﷺ، له‌تهوراتیشدا، له‌نینجیلیشدا، واته: له‌(پهیمانی کۆن) و (پهیمانی نوێ)دا، ئیستاش دوی ئه‌وه‌موو ده‌ستکاری کران و گۆرانه‌ش، نیشانه‌گانی پئغه‌مبهری خاتهم ﷺ هه‌ر هه‌ن، جگه له‌وهی که له‌رۆزگاری پئغه‌مبهری خاتهمدا، گۆمه‌لێک له‌زانیانی خاوه‌ن کتیبان، له‌جووله‌که‌گان و نه‌صرانییه‌کان، ئیمانیا‌ن پنه‌یناوه‌و، دلخۆش بوون به‌وهی که پئغه‌مبهری خاتهم کۆتایی دئ، به‌لام دوی جووله‌که‌کان له‌بهر هه‌سوودی، بروایان پئ نه‌ینا، چونکه چاوه‌ڕوانیا‌ن کردوه، که ئه‌وه پئغه‌مبهره له‌نیو به‌نو نیسرفیلدا بئ، له‌حالی‌که‌دا که له‌نیو گه‌لی عه‌ره‌بدا هات، ئه‌وانیش هه‌سوودیا‌ن به‌خۆیشی و به‌گه‌ل و نه‌ته‌وه‌که‌شی برد، بۆیه بروایان پئ نه‌ینا

## چەند مەسەلەھەكى گىرگ

**مەسەلەھى يەكەم :** روونكردنەھەي ئەو راستىيە كە موھەممەد ﷺ

رىزىھەر (شاخ) نىيە لە نىو پىغەمبەرانى خوادا، كە پىش وى رەوان  
كراون، ھاوسەر و رۆلەشيان ھەبوون، بەين مۆلتەتى خواش ھىچ  
پىغەمبەرىك بەلگە و موغجىزە بەكى نەھىناوہ :

خوا (عزو جل) دەھەر موى : ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِّن قَبْلِكَ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا  
وَذُرِّيَّةً وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ﴾ (۳۸)

واتە: لەپىش تۆشدا (ئەي موھەممەد ﷺ) پىغەمبەرانى دىكەمان رەوانە كىردوون  
(بۇ لاى كۆمەلگاكانيان) و ھاوسەر و رۆلەشمان پىداون، بەين مۆلتەتى خواش ھىچ كام  
لە پىغەمبەران ھىچ موغجىزە و نىشانىيەكى نەھىناوہ (بۇ سەلماندىنى راستىيتى  
خۆى و پىغەمبەرايمتى خۆى)، ھەر رووداوىكىش كاتىكى ديارىيكرائى ھەيە .

مەبەستى سەرەكىي ئەم ئايەتە پىرۆزە، ئەومىيە كە ئەي موھەممەد اتۆ  
رىزىھەر و دىگەمن نى، شتىكى نا ناسايى و رىزىھەر نى، بەلكو تۆش وەك پىغەمبەرانى  
پىشوو، لە نىو گەل و كۆمەلگاى خۆتدا رەوانكراوى، تۆش كە ھاوسەرت ھەيە و رۆلەت  
ھەن، كچت ھەن و كورپت ھەن، ئەو وەك زۆرىيە ھەرە زۆرى پىغەمبەرانى، كە  
ھاوسەريان ھەبوو و رۆلەشيان ھەبوو، تۆش ھەر وەك ئەوانى، ئىنجا بەلگە و  
موغجىزىيەكىش كە ئەوان داواى دىگەن، بۆيان ناھىيىنى، لەبەرئەومىيە كە ھىچ كام  
لە پىغەمبەران، بەدەست خۆيان نەبوو، چ بەلگە و موغجىزىيەك بۇ سەلماندىنى  
پىغەمبەرىتى خۆيان بىنن، بەلكو خۆاى كاربەجى ھەر كام لە پىغەمبەران،  
بەلگە و موغجىزىيەكى پىداوہ كە گونجا بوو لەگەن ھالەتتى كلتورىيى و فىكرىيى و  
ئاستى ھەمە جۆرى ئەم كۆمەلگايدە، كە ئەم پىغەمبەرى تىدا رەوانكراوہ

تۆتتۇرپەنەھەس تەم نايەتھە موبارەكە ، لە چوار بەرگەدا :

**بەرگەسە بەگەم ۱** . ﴿ وَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ قَبْلِكَ ﴾ . بە دۇنياسى و بە

جەختكردەنەھە : لە پېش تۇشدا پېئەمبەرئانىكەمان رەوانەكردوون، ناردووومان  
پېشترىش نامازەم پېئەدا : ئەو جەختكردەنەھەو تەنكىد كرنەھومىيە،  
لەمبەرئەھومىيە، ھەنئىك لە كافرو ھاوبەش بۇ خوا دانەرەكان، كە شارمزا  
پېئەمبەرئانى خواو بەسەرھاتەكانيان نەبوون، ويايانزانىوھ كە موھمەد ﷺ ،  
تاكە كەسئىكە لە نىو مرۇفاندا، بانگەشەى پېئەمبەرئايەتىى دمكات! خواش ﷺ ،  
زۆر بە تەنكىدكردەنەھە . ھەنئىكەيان واى تەفسىر دمكەن، كە سوئند دەخوات -  
دەفەرئەھومىيە : لە پېش تۇشدا ئىمە پېئەمبەرئانىكەمان رەوانەكردوون .

بەلام پېم وايە (ل)، ھەرچەندە بۇ قەسەمىش بەكارئە، بەلام لىرەدا بۇ  
تەنكىدو دۇنياكردەنەھە، (قد)پش ھەر بۇ ساغكردەنەھەو دوو دلىي نەھىشتنى  
كەسى بەرانبەرە .

ئە راستىيەش لە زۆر لە ئايەتەكانى قورئاندا، دووبارە كراوتەھە، كە لە  
پېش موھمەد ﷺ دا، خوا پېئەمبەرئانى زۆرى رەوانە كردوون، بۇ وئەھ :

۱- لە سوورەتى (غافر)، نايەتى (۷۸)دا، دەفەرئەھومىيە : ﴿ وَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلًا مِنْ

قَبْلِكَ مِنْهُمْ مَنْ قَصَصْنَا عَلَيْكَ وَمِنْهُمْ مَنْ لَمْ نَقْصُصْ عَلَيْكَ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ  
أَنْ يَأْتِيَ بِنَايَةٍ إِلَّا يَأْذِنَ اللَّهُ فَإِذَا جَاءَ أَمْرُ اللَّهِ فُضِيَ بِالْحَقِّ وَخَسِرَ هُنَالِكَ

الْمُبْطِلُونَ ﴾ . واتە : بە دۇنياسى لە پېش تۇشدا پېئەمبەرئانىكەمان رەوانە  
كردوون، ھەيانە بەسەرھاتەكەيمان بەسەر تۇدا خوئندۇتەھە، ھەشيانە كە  
بەسەرھاتەكەيمان بۇ تۇ نەگىراوتەھەو، ھىچ پېئەمبەرئەك بۇى نەبووھ  
نیشانەو بەلگەھەك بىئىن، مەگەر بە مۇئەتى خوا (يان) بە وىستى خوا، يان :  
بە فەرمانى خوا)و ھەر كاتى فەرمانى خوا ھاتىئى، بە ھەق دادومرىيان لە

نیواندا گراوم، یانی: به هق برپاریان بؤ دراوه، لهو گاته‌دا نهوانمی که لهسر به‌تال و ناهه‌قیی بوون، زیانباربوون .

۲- هه‌روه‌ها له سوورمتی (الروم)، نایمتی (۴۷)‌دا، به ههمان شیوه ده‌فرموی:

﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ رُسُلًا إِلَى قَوْمِهِمْ فَجَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ فَأَنْقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمْ أُولَئِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴿۱۷﴾ ﴾، لیره‌دا، وشه‌ی: ﴿ مِنْ قَبْلِكَ ﴾ پینش

﴿ رُسُلًا ﴾، خراوه‌و، وشه‌ی: ﴿ إِلَى قَوْمِهِمْ ﴾ پینش، زیاد گراوه، واته: بیگوومان له

پینش تو‌دا پیغه‌مبه‌رانیگمان بؤ لای کۆمه‌لگاگانیان (کۆمه‌له‌کانیان)، ره‌وانکرد، ﴿ جَاءَهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ﴾ به به‌لگه ره‌وشنو ناشکرایه‌کانه‌وه هاتنه لایان، ننجا تو‌لهمان له تاوانباران کرده‌وه‌و، سه‌رخستنی بروادارانیگمان له‌سه‌ر پیویست بوو.

هیچ پیغه‌مبه‌رانیگمانه‌وه به‌لگه‌یه‌مکی نه‌دریتی، موعجیزه‌یه‌مکی نه‌دریتی، که نیسباتی پیغه‌مبه‌رانیگمانی خوی پی بکات، وه‌ک پیغه‌مبه‌رانیگمانیگمان له‌سه‌ر مایش‌تیک‌دا که بوخاریی و موسلم، لینی ده‌گپ‌رانه‌وه‌و، جه‌ند جاریک نه‌وه‌و مودیه‌مان هیتا، ده‌فرموی: { مَا مِنَ الْأَنْبِيَاءِ نَبِيٍّ إِلَّا أُعْطِيَ مَا مِثْلُهُ أَمِنْ عَلَيْهِ الْبَشَرُ، وَأَمَّا كَانَ الَّذِي أُوتِيَتْ وَحْيًا أَوْحَاهُ اللَّهُ إِلَيْهِ، فَارْجُوا أَنْ أَصُونَ أَكْثَرَهُمْ تَابِعًا يَوْمَ الْقِيَامَةِ }، { زَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۴۹۸۱)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم: (۳۸۳)، عَنِ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ }

واته: هیچ کام له پیغه‌مبه‌رانیگمان خوا نه‌بوون (عليهم الصلاة والسلام) که به‌لگه‌یه‌مکی پی نه‌دری، له‌سه‌ر نه‌وه‌و خه‌لک نیمانی پی بی‌تن و (بزانن که راست ده‌کات) و نه‌وه‌ی به‌منیش دراوه لهو بوارد، و‌محیی به‌یوم هاتوه، (واته: نه‌وه‌ی که پی‌مدراوه، وه‌ک به‌لگه له‌سه‌ر پیغه‌مبه‌رانیگمان، و‌محیی و به‌یام و به‌رنامه‌ی خواجه) بۆیه‌ نومیدم وایه که له ره‌وی دواپیدا له ههموویان شوینکه‌وتووم زیاتر بن

پاشان خوی کارزان و میهره‌بان یاسایه‌کی گه‌وره‌و گرنگی خوی له‌ژیانی

به‌سه‌ردا ده‌خاته‌روه‌و و ده‌فرموی: ﴿ فَأَنْقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمْ أُولَئِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، دواپی تو‌لهمان

له‌وانه ستاند که تاوانباریان ده‌کرد، ﴿ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، پش‌تگرتنی برواداران و هاوکاری‌یکردنیگمان له‌سه‌ر پیویست بوو .

پاشان خوی کارزان و میهره‌بان یاسایه‌کی گه‌وره‌و گرنگی خوی له‌ژیانی

به‌سه‌ردا ده‌خاته‌روه‌و و ده‌فرموی: ﴿ فَأَنْقَمْنَا مِنَ الَّذِينَ أَجْرُمْ أُولَئِكَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، دواپی تو‌لهمان

له‌وانه ستاند که تاوانباریان ده‌کرد، ﴿ وَكَانَ حَقًّا عَلَيْنَا نَصْرُ الْمُؤْمِنِينَ ﴾، پش‌تگرتنی برواداران و هاوکاری‌یکردنیگمان له‌سه‌ر پیویست بوو .

پش‌تگرتنی برواداران و هاوکاری‌یکردنیگمان له‌سه‌ر پیویست بوو .

**برگەمی دووم ۱ -** ﴿ وَجَعَلْنَا لَهُمْ أَزْوَاجًا وَذُرِّيَّةً ۝۹۰ ۞ ۙ نَيْمَهُ هَاوَسِرَانُ وَمَجْمَعَانُ

پیدا بوون

(ازواج)، گۆی (زوج)ە، (زوج)یش هەم بۆ پیاو بەگاردی، هەم بۆ ئافرەت، واتە: هەم بۆ میردو هەم بۆ ژن، (ذریە)ش، واتە: وەجە (نسل)، یانی: رۆلەمان پیدا بوون، کچ و گورمان پیدا بوون، جگە لە ژمارەیکە زۆر کەم لە پیغمبەران (علیهم الصلاة والسلام)، کە ئەوەی نایمە دەیزانین: تەنیا (یەحیا) و (عیسا)ن، (سەلامی خوایان لەسەر بێ)، پەنگە هی دیکەش هەبوو بن، خوا باسی نەکردین، نەگەرنا ئەوانی دیکە، هەموو پیغمبەران هاوسەریشیان هەبوون، - هەبوو هەوسەرێک و، هەبوو زیاتریش، بۆ وێنە: ئیبراهیم و یەعقوب و داوود و سولەیمان - نەجا وەجەو رۆلەشیان هەبوون، جگە لە هەندیک کە زۆر کەمن، ئەوەی نایمە دەیزانین تەنیا (عیسا) و (یەحیا)ن، سەلامی خوایان لەسەر بێ

**برگەمی سێیەم ۱ -** ﴿ وَمَا كَانَ لِرَسُولٍ أَنْ يَأْتِيَ بِآيَةٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ۝۹۱ ۞ ۙ هِجِ

پیغمبەریک بۆی نەبوو، نیشانه و بەنگەیک بێنی، مەگەر بە مۆلەتی خوا .

لێرەدا مانای لە (إذن) بریتیه وستی دروست کردن، دەلی: ﴿ فاستعیر الإتيان للإظهار، واستعیر (الإذن) للخلق والتكوين ﴾، وشە (إتيان)، خوازراوتەوه بۆ دەر خستن، یانی : هێج پیغمبەریک بۆی نەبوو، هێج نیشانهیک ناشکرا بکات و دەر بخات

وشە (إذن)یش، خوازراوتەوه بۆ: دروستکردن و هێنانەدی (إلا بإذن الله)، یانی: (إلا يخلق الله)، (إلا بتكوين الله)، مەگەر بەوه کە خوا بۆی دروست بکات، یان خواى پەروەردگار ئەو شتە بۆ بێنیتە دی

**برگەمی چوارەم ۱ -** ﴿ لِكُلِّ أَجَلٍ كِتَابٌ ۝۹۲ ۞ ۙ بُو هَر كَاتِيكِي ديارىكراو،

تۆمارکردنیک هەیه، نووسینیک هەیه، (الأجل: الوقت المؤقت به: عمل معزوم أو موعود)، (أجل)، بریتیه لە کاتیک کە کردەویەکی لەبەرچا و گیرا، یان بەلێن درا، تێیدا دیاریکراوه، (الكتاب: المكتوب وهو كناية على الضبط

والتحدید)، (کتاب) یش بە مانای نووسراوه، که لیژندا کینایەیه له دیاریکردن و تۆمارکردنی شتیک

مەبەست لیژندا ئەوەیە که پێغه مەهرانی پێشوو. هەرکامیکیان بە مۆلت و ویستی خوا، موعجیزەو بەلگەیان هیناون و، تۆش بە هەمان شیوەو، بۆ هەر کاتیکی دیاریکراویش، تۆمارکردنیک هەیه، که واتە: تۆش که لەو کۆمەلگایەدا رەوانکراوی، لەو حال و کاتەدا رەوانکراوی، که دوا قۆناعی ژبانی مرۆفە، خوا ﷻ، جۆرە موعجیزەو نیشانەیهکی بە تۆ داوه، که لەگەڵ ئەو دوا قۆناعی ژبانی مرۆفدا بگونجی .

**مەسەلەی دووهم :** خۆی زاناو توانا هەرچی بیهوی: دەیسرپێتەوه، یان دەپەسپێنی و زانیاری نەگۆراویان تەنیا لەلای خۆبەتی :

خو دەفەرموی: ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴿۳۸﴾، واتە: خوا ﷻ هەرچی بیهوی دەیسرپێتەوه و لای دەبات، نەوش که بیهوی دەپەسپێنی، تۆمارگەو نووسینی بنەرەتی زانراوەکان، هەر له لای خۆبەتی

**تۆپێرپەوهی نەم نایەتە موبارەکه . له دوو بەرگەدا :**

**بەرگی یەكەم ۱ -** ﴿يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ﴾، خوا ئەوەی که بیهوی، هەر شتیک که بیهوی، دەیسرپێتەوه، لایدەبات، ﴿يَمْحُوا وَيُثَبِّتُ﴾ هەر شتیکیش که بیهوی، دەپەسپێنی و سەقامگیری دەکات .

وشە (يُثَبِّتُ)، خۆینراویشەتەوه: (يُثَبِّتُ) هەردوووک خۆیندنه وەمان هەن و هەر یەك ماناشیان هەیه، ئەوەندەیه (يُثَبِّتُ)، واتە: دەپەسپێنی، بەلام : (يُثَبِّتُ)، ماناکە بەهێزتره، چونکه زانایان دەئین: (زِيَادَةُ الْمَبْنِيِّ تَدُلُّ عَلَى زِيَادَةِ الْمَعْنَى)، وشەیک که پیتەکانی زیاتر بن، ماناکەشی بەهێزتره .

وشەي ﴿ يَمْحُوا ﴾، (حقیقە المحو : إزالة الشيء وكثر في إزالة الخطأ أو الصورة)، (محو) له نسلدا بریتیه له لابرندى شتیک، به لام زیاتر بؤ سرینموه لابرندى نووسین، یان وینه، به گاردی

که دهفەرموی: ﴿ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ ﴾، خوا هەر شتیکى بیموئ، دەیسرپتەموه لایدەبات، ﴿ وَيُثَبِّتُ ﴾، هەر شتیکیشی بیموئ، به بنچەوانەى لابرندەموه: دەیچەسپینى، دەیهیلتەموه .

دوایی نایمە چەمکی ئەو رستەمە زیاتر رووندەمکینموه

بەرگەى دووم ۱ - ﴿ وَعِنْدَهُ أُمُّ الْكِتَابِ ﴾، ئەسلى نووسینەمکش لەلای خۆیەتى

وشەي (أم)، وهك پيشتر باسمان کرد، یانى: ئەصل، شتیک که شتەکانى دى بؤ لای وى بگەرپنەموه، (کتاب)یش به مانای: تۆمارکردن و نووسین دى، واتە: بنچینەو بناغەى تۆمارکردن و نووسین، لەلای خۆیەتى، واتە: تۆمارگە لای خۆیەتى



# كورتە بائىك لە بارەى (اللوح المحفوظ) و

## زانبارى خواو سىرنە وە و چە ساندنى خواو

**يەكەم : مەبەستە لە (اللوح المحفوظ) و زانبارى خوا ، چىيە ؟**

زۆرىك لە زانبايان گوتتويانە: مەبەستە لە: ﴿أُمُّ الْكِتَابِ﴾، (اللوح المحفوظ)ە، ئەو تەختەيە كە پارىزراوەم خوا ھەموو زانبارىيەكانى خۆى تىدا تۆمار كىردو، دەربارەى دروستكراوھەكانى، كە بە (أم الكتاب) و بە (كتاب مبین) و بە : (إمام مبین) یش تەعبىرى لىكراو، ھەنىكىش دەلىن: ئەو وشانە ھەموويان، واتە : (اللوح المحفوظ) و (أم الكتاب) و (كتاب مبین) و (إمام مبین)، مەبەستە بىيان: زانبارى نەزەلىي و بى سەرھتاو كۆتايى خوايە ﷺ، بەلام نايا بۆجى ئەو وشانە بەكارھاتوون ؟

لەبەرنەھەى نىمەى مەرۇف ، نەگەر بمانەوى شتىك بزانىن و لەبىرمان نەچى: دەينووسىن، ەك گوتراو: (قَبِلُوا الْعِلْمَ بِالْكِتَابَةِ)، زانبارى بە نووسىن بىبەستەو، لەبەرنەھەى نىمە عادەتەمان وايە، وا تىدەگەين، كە ھەر شتىك بتموى: لَيْتَ تَيْكَنەچى و لَيْتَ تَيْكەنەبى، و، لە بىرت نەچىتەو، دەبى بىنووسى، خواش ﷺ، بە پى عەقلى نىمە دەماندوينى، دەفەرموى: زانبارىيەكانى من، ھىندە چەسپاوان، ھىندە پوونن، ەك چۆن نىوھ شتىك كە دەينووسن، لىتان تىكەنابى، و، لىتان تىكناچى، و، لە بىرتان ناچى، زانبارىيەكانى منىش دەربارەى دروستكراوھەكان بەو شىويميەن، ەك نووسراين و تۆماركراين

بەلام دەشگونجئ که مانا ڕۆالمتییه که میان مەبەست بی و خوا ﷺ زانیارییهکانی خۆی هەموو لەو شتەدا تۆمار کردبەن و چەسیاننەن که پێی دەرگوتری :

(۱) (اللوح المحفوظ)، بە ئیعتیباری ئەوەی پارێزرۆوه

(۲) پێی دەرگوتری: (آم الکتاب)، بە ئیعتیباری ئەوەی هەموو دروستکراوەکانی خوا زانیارییهکانیان دەرگوتنەوه ئەوی .

(۳) پێی دەرگوتری: (إمام مبین) بە ئیعتیباری ئەوەی پێشەوای دروستکراوەکانە، لەپێش هەموویانەو، پێش ئەوەی دروستکراوەکان دروست بن، زانیارییهکان لەوی دا بوون .

(۴) پێی دەرگوتری: (کتاب مبین)، بەو ئیعتیباری که نوسینیکی ڕوون و ناشکرایە، یانی: بە ئیعتیباری جیا جیا، ناوی جیا جیا، لێنراون، ئەگەرنا هەر یەک شتە، ئەگەرچی هەنیک لە زانیان گوتووینانە: (اللوح المحفوظ)، جیاپە لەوو، ئەو جیاپە لەوو..هتد، بەلام ئەووم پێ دوورەو، ئەگەر مەبەست ئەوەش بی، که خوا دروستکراویکی هەیە: زانیارییهکانی خۆی هەموو تێدا نووسبون، دەربارەوی دروستکراوەکانی، دەلێین: ناوەکان بۆیە جیا جیا، بە ئیعتیباری جیا جیا، هەرۆک چۆن خوا ﷺ ناوی لە جیریل ناوە جیریل و، پێشی دەرگوتری: (الروح الأمين) و، (الروح القدس)، چەند ناویکی لێ هەلداون، بە ئیعتیباری جیا جیا .

### دووم : مەبەست لە : ﴿ يَمْحُورُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُنَبِّئُ ﴾ چیه ؟

لە راستیدا خوا ﷺ، هەم لە نێو دروستکراوەکانیدا، هەم لە نێو یاساگانی دا، هەم لە نێو بێرمارەکانی دا، هەم لە نێو موعجیزەکاندا، که بۆ پێغمەبەرانیان دەرگوتی، لە هەموو شتەکاندا بەردەوام، ئەم حالەتی سڕینەوهو چەسیاننەن، ئەنجام دەدات، بە تەماشای بکەین :

لە سوورەتی (الإسراء) دا، خوا ﷺ دەرگوتی: ﴿ فَمَحُونَا آيَةَ الْآيَةِ وَجَعَلْنَا آيَةَ النَّهَارِ مُبْصِرَةً لِّتَبْتَغُوا فَضْلًا مِّن رَّبِّكُمْ وَلِتَعْلَمُوا عَدَدَ الْيَمِينِ وَالْحِسَابَ وَكُلُّ شَيْءٍ بِفَضْلِنَا تَفْصِيلًا ﴿۱۴﴾ ، واتە: ئێمە شەوگاری و ڕۆژگارمان کردن بە دوو نیشانە،

نیشانەى شەوگارمان سېرپەو، (رووناگىيمان لى سېرپەو، تارىكمان داھىنا) و نیشانەى رۇزگارمان روون كىرد ، تاكو (لە رۇزگاردا كاسىبى بىكەن) لە بەخشى پەرومردگارتان بخوازن، ھەرومھا تاكو ژمارى سالان و ژماردن و بزاندو، ھەموو شىكىشمان - كە پىويست بى - بە باشى روون كىردۆتەو .

(مبصرة)، يانى: بىنەر، خەلك تىيدا دەبىنى، يان ئەو زىلمرۇبىيە بۇ رووناگىي، دەشگونجى مەبەست لە (آية اللیل)، مانگ بى، كە مانگ خوى پەرومردگار خەقى كىردو، رووناگىيەكەى لى ستاندۆتەو، مەبەست لە: (آية النهار)، خۆرە، كە خۆر رۇشن و پىرشتگدارە .

خاۋىنى (التحرير و التنوير)<sup>(۱)</sup>، لەبارەى (محو) و (إثبات) موە گوتوۋىمەتى :

وشەى (محو)، بە مەجاز نەك وەك خەقىقەت، بەكار دەھىنرى بۇ گۇرپنى حالەكان و، گۇرپنى واتاكان، وەك ھەوالەكان و نەركە شەرىعىيەكان، وەك ھەرمشەو، گەفت و بەئىن كە خوى كارزان ناراستەى بروداران و، خراپەكاران و بىپرواينان دەكات، چونكە ھەر كامىك لەوانە، جەمك و اتايەكى ھەيە، نەگەر نەو جەمك و واتايە گونجا لەگەل نەوھى كە لە واقع داىە، نەو گونجانەكە پى دەگوترى: نىسبات و جەسپاندن و، نەگەر جەمك و اتايەكەى نەگونجا، لەگەل نەوھى كە لە واقع داىە، پى دەگوترى: (محو)، واتە: سېرپەو، چونكە برىتە لە لابردنى جەمك و واتايەكەى

بەلام وەك پىشتر گوتەم و نىستاش دووبارەى دەكەمەو ، لە راستىدا: ﴿يَمْحُورُ

اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُتِّتُ﴾، لە ھەموو بوارەكاندا ھەيە :

۱/ لە نىو دروستكاروھكاندا :

ا) ھەر لە كەمكەشانەكانەو بەرە، كە خوا ھەندى لە كەمكەشانەكان لە نىو دەبات و ھى دىكە دروست دەكات، ھەتا نەستىرەكان و خرىكەكان، ھەر كامىك لەوانە تەمەنىكى دىارىيكرەوى ھەيە، وەك زانىارى فزىياو گەردووناسى نىستا

بۆیان دەرکەوتو، یانی : ئەو ئەستێرەیهی که دە ملیۆن (۱۰۰۰۰۰۰۰) سالی تیشکی له ئیمهوه دووره، ئیستا که دەییین، ئەوه هی ده ملیۆن (۱۰۰۰۰۰۰۰) سال لەمه و پشه و ئیستا رهنگه نهماین .

ب) ئنجا وه ره خوارتر سه زهوی، خوای پهروه دگار به رده وام دروستکراوان دروست ده کاتو، هی تازه پهیدا ده کاتو ده چه پیتی و هی، دیکه له بهین ده بات .

ج) ههروه ما له جه تهی مرۆفدا: له هه ر چرکه په کدا، دهوری: سه دو بیست و پنج ملیۆن (۱۲۵, ۰۰۰, ۰۰۰) خانه له جه تهی مرۆف ده مرنو، هی تازه شوئیان ده گرنه وه .

د) ههروه ما جه تهی ژيانداران و زینده وه ران و رووه که کانیش به هه مان شیوه .

۲/ له نیو رووداوو پیشهاتهکان دا :

ئنجاله جیهانی دروستکراوان بیته دهر، به ره و جیهانی رووداوو پیشهاتهکان، به رده وام رووداوو پیشهاتهکان رووده دن، له سه ر ئاستی بوونه مورو، له سه ر ئاستی ژانی مرۆف و جندو، ئازه ل و، رووه ک و ... هتد .

۲/ له نیو رووداوو پیشهاتهکان دا :

ئنجا بیته سه ر بواری موعجیزه کانی خوا ﷻ، که بۆ پئغه مبه رانی ناردوون، به رده وام خوا ﷻ موعجیزه ی پئغه مبه رانی گۆرپوون، ئەو موعجیزه یه که به نووحی داوه، جیابوو له و موعجیزه ی که به شوعه یی داوه، یان به صالحی داوه، یان به ئیبراهیمی داوه، یان به موسای داوه، یان به عیسای داوه، هه ر بۆیه موعجیزه ی پئغه مبه ری خاتمه ی جیابوو له موعجیزه ی هه مویان، موعجیزه ی پئغه مبه ری خاتمه ی ﷺ له ودا له هه مویان جیابوو، که بریتی بووه له موعجیزه یه کی فیکری و زانستی و عه قلسی، له به ر ئەوه ی مرۆف، له کاتی کدا پئغه مبه ری خوا (موحه ممد) ﷺ که کۆتا پئغه مبه ری خوایه، بۆی

رەوانكراوه، كاتىك گەيشتۆتە قۇناغىك كە لە مەودوا دەبى مەرۇف لە پىرى  
 عەقل و شعور بەه، بدوتىرى، نەك لە پىرى ھەستە مەرە كانىھە، موعجىزەى  
 ھەموو پىغەمبەرانى پىشسو، موعجىزەى بەرھەست بوون، گۆچانە كەى  
 مووسا، مردوو زىندوو كرنەھەى عىسا، حوشترە كەى صالح، موعجىزە كانى  
 سولەيمان، موعجىزە كانى داوود، موعجىزە كانى پىغەمبەرانى دىكە،  
 ھەموويان شتى بەرھەست بوون، بۆچى؟ چونكە مەرۇف لەو قۇناغانەدا لە  
 حالەتىك بوو، كە پىوستى بەھە بوو: لە پىرى ھەستە كانىھە، لە پىرى بىنن و  
 بىستن و ھەستە كانىھە و بدوتىرى، ئىسپاتى پىغەمبەراھەتى پىغەمبەرانى بۆ بىرى،  
 بەلام دواى بە شەرىيەت كە زىاتر كامال بوو، چونكە دروستكراوہ كانى خوا  
 بە گشتى زىاتر بەرھە كامال بوون دەچن، مەرۇف بە تايبەتى، بەرھەوام بەرھە  
 گەشە كەردن و بەرھە پىش چوون دەچى، جا كاتىك كە بە شەرىيەت گەيشتۆتە  
 قۇناغى كامال بوون و پىنگە بىشتى، خواى بەرز موعجىزە بە كى بۆ پىغەمبەر  
 ناردو، كە لە گەل ئەو قۇناغەى پىنگە بىستن و كامال بوونى مەرۇفدا،  
 بگونجى، ئەوئش ئەو بەھە: ئەو موعجىزە بە عەقل و شعور و ھەستى مەرۇف  
 بدوتىرى، نەك ھەستە مەرە كانى، كە مەرۇف بە عەقل و شعور لە زىاندارانى دى  
 جىا دە كرىتەھە، ئەگەرنا زىاندارانى دىكەش لە ھەستە كاندا: بىنن و بىستن و  
 چىزتن و تام كەردن و بۆن كەردن و بەر كەوتن و ئەوانە لە گەل مەرۇفدا ھاو بەھە .

۴/ لە بواری ياساكانى شەرىيەت دا :

پاشان لە ياساكانى شەرىيەت بىشدا، خوا حالەتى سىرپنەھە (مەو) و  
 چەسپاندىن (ئىبات)ى تەبجىمادو، ھەندىك لە ياساكان، كە لە شەرىيەتى  
 ھەندىك لە پىغەمبەراندا بوون، لە وردە كارىيە كاندا، دواى خواى زانا ئەوانى  
 لا بردو و بە ياساى دىكە شوتىيانى گرتۆتەھە .

بەلنى لە راستىدا : ھالەتى (سەرىنەھو ھەسپاندن)، كە خوا ئەھمىيان دەدات، ھەمك و اتاكەيان زۆر فراوانەو، ھەر لە كەھكەشانەھو، تا گەردىلە دەگرتەھو، شتە ماددىيەكان دەگرتەھو، شتە مەعنەويەكان دەگرتەھو، موعجىزەكانى پىنغەمبەران دەگرتەھو، ڕووداوو پىنھاتەكان دەگرتەھو، وردو درشتى بوون، دەگرتەھو، بەلام بە پى سىباق وا پىدەچى مەبەست ئەھو پى كە : ئەوانەى داوايان دەگرتەھو موحەممەد ﷺ، موعجىزەھەكى وەك ھى پىنغەمبەرانى پىشوو بەننى، خواى كار بەچى دەبەوى تىيانىگەبەننى : كە ئەو ڕۆژگارە بەسەرچوو، لەبەرئەھوئەو ھوكمەى كە بۆ ئەو ڕۆژگارە ھەبوو، كە موعجىزەھەى بەرھەست بۆ پىنغەمبەرە كە بى، تاكو نىسپاتى پىنغەمبەرايەتى خۆى پىنكات، لە نىو خەلك و كۆمەلگايەكەى خۆى دا، مادام ئەو ڕۆژگارە بەسەرچوو، ئەو ھوكمەش كە دەبى ئەو جۆرە موعجىزەھە بى، ئەويش بەسەرچوو، ئەھو سەرايەھو، نىستا ڕۆژگارنىكى دىكە ھاتتە پىشو، پىويستى بە ھوكمىكى تازەبەھو دەبى موعجىزەھەكى تازە، لە جۆرىكى دىكە بۆ پىنغەمبەرى خاتەم بى، كە گوئجاوھ لەگەل ناستى كۆمەلگايەكەيدا، كە كۆمەلگايەكەى پىنغەمبەر ﷺ، سەرەتا ھەربەكان بوون، داوى ھەموو مەھوفايەتى لە ڕۆژگارى خۆيدا بوون، داوى ڕۆژگارى خۆيشى، تا دنيا بە كۆتا دى.

**سینیهەم :** چەمك و واتاى وشەكانى مەبەست (إثبات) و (محو) و (أم الكتاب) :

خوا دەفەر موى : ﴿ يَمْحُوا اللَّهُ مَا يَشَاءُ وَيُثَبِّتُ ﴾ . (إثبات)، يان (تثبیت)، نەگەر خويندەنەھوگە (يُثَبِّتُ)، بىت<sup>(۱)</sup>، ھەقىقەتەكەى بىرىتە ھەھو كە شتىك بچەسپىننى لە جىبى خۆى، بەلام بە مەجازىش بەكار دەھىننى، بۆ پىچەوانەى سەرىنەھو لابرەن .

(۱) چاوك (مصدرى) (يُثَبِّتُ)، (إثبات) ھو، چاوكى (يُثَبِّتُ)، (تثبیت) ھە .

ئىنجا ھەندىك لى زانايان زۆر وشەكانى: (محو واثبات) يان وردگرددوونەو، بۇ  
 ۋىنە :

۱) گوتوويانە: (محو)، ئەۋىيە كە خوا نىلھامى دلى گوناھباران دمكات، كە واز لى  
 گوناھان بىنن و گوناھان بىرنەو، ئەو لى دلىاندا دەجەسپىتى كە  
 لەمھودوا تاغەتو چاكە رەجاو بگەن

۲) ھەروھا ھەندىكىان گوتوويانە: (محو)، ئەۋىيە كە خوى پەرومردگار گوناھ  
 لى كۆل پرواداران دمكاتەو، تاغەتيان بۇ دەجەسپىتى، ياخود نەخۇشى و  
 دمرد لى كۆل خەلك و زيانداران دمكاتەو، شىفايان بۇ دەجەسپىتى .

۳) ھەروھا خوا ھەندىك لى زىندەموران (محو) دمكات و ميانسپىتەو و  
 لاياندەبات، زىندەمورانى دى دىنپىتە شوپىيان

بەزۆر شىۋە مانايان لىكدانەو وەك گوتەم: چەمك و وتاى: (محو) و (اثبات)،  
 زۆر فراوانن

دەربارى: ﴿ اُمُّ الْكُتَبِ ﴾ (جمال الدين القاسمي) دەلىق: (قال الرازي: المر  
 تسمى كل ما يجري مجرى الأصل للشيء أما له، ومنه أم الرأس: للدماغ، وأم  
 القرى: لمكة، وكل مدينة، فهي أم لما حولها من القرى، فكذلك أم الكتاب، هو  
 الذي يكون أصلاً لجميع الكتب

واتە: رازى گوتوويەتى: ەمرەب ھەر شتىك كە بنجىنەبى بۇ شتىك، پىى دەلىق:  
 (أم)، وەك (أم الرأس)، كە مىشكە، (أم القرى)، ناو بوو بۇ مەككە، لەبەرئەو و  
 ھەموو ناوہدانىيەكانى دى لى دەمورى مەككە بوون، ھەروھا (أم الكتاب) یش، ئەۋىيە  
 كە بەنەرەت بى بۇ ھەموو كىتەبەكان، يان بۇ ھەموو زانىارىيەكان .

ۋەك گوتمان: لى بارەى: ﴿ يَمَحُوا اللَّهَ مَا إِشَاءُ وَبُئِثُ ﴾ ھەو، زانايان قسەيان زۆر  
 كرددو، بۇ نەموونە :

۱) ھەندىك گوتوويانە: (محو واثبات)، تايبەتە بە بىرپارەكانى خواو، وەك  
 نەجەل و رزق و نەخۇشى و ساغى و سەرخستن و زىرخستن

۲) ھەندىك گوتوويانە: مەبەست پىي سېرنەھەي ياسا پېشووھەي، چەسپاندىنى ياساكانى دىكەھە لە شەرەھەتدا

۳) ھەندىك گوتوويانە: مەبەست پىي سېرنەھەي ئەھ موعجىزانەھە گە بۇ پېفھەمبەرانى پېشوو ھاتوون، چەسپاندىنى جۆرىكى دىكەھە لە موعجىزە، گە بۇ پېفھەمبەرى خاتەم ﷺ ھاتوھ .

بېگومان، چەمكى: ﴿ يَمْحُرُوا اللَّهَ مَا يَشَاءُ وَيُنْتِجُ ﴾، بۇ ھەر كام لەھ سى واتاھە، بۇ زۆر فراوانترىش، دەھى، بەلام ئەگەر بۇ يەكەمیان بەكارى بېئىن، دەھى بېئىن: خوا بە پىي ياساكانى خۆي لە ژيانى مرۇفدا، گۆرانكارىي دەكات، واتە: ئەگەر رزقى كەسەك زىاد دەكات، ھى يەكەك كەم دەكات، يەكەك ساغ دەكات، يەكەك نەخۇش دەكات، يەكەك دەمرىنى، يەكەك دەژىەنى، ئەھ ھەمووى بە پىي ياساكانى خواھە، ھىچى گۆترەكارىي نەھ .

بۇ واتاى دوومەيان، گە خواى پەرورەدگار ھەندىك ياسا گە بۇ پېفھەمبەرانى دىكەى ناروون، لايان دەھات، ھەندىكى دىكە دەجەسپىنى، دەھى بېئىن: بە پىي گۆرانكارىي كۆمەلگايەگان، خوا ياساكانى شەرەھەتى گۆرپون، لە وردەكارىيەكانىاندا، ئەگەرنا لە ھىلە گشتىيەگاندا، بەرنامەي پېفھەمبەران لە ھىلە گشتىيەكانىاندا، ھەك: بووناسىي، ئىمان و عەھىدەھ، عىبادەت، ھەلال و ھەرامە سەرەكەيەگان، رەھوشت و ئاكارە سەرەكەيەگان، ھەمووى يەك بوو، بەلام لە ھەندىك وردەكارىيە گە بەپىي ھەلومەرج و ژىنگەگان گۆراون، خواى پەرورەدگار ياساكانى گۆرپون .

بۇ واتاى سىيەمىشيان دەھى بېئىن: بە پىي گۆرانى ئاستى فەكرىي خەلەك و پىداوېستىيان، خواى كاربەھى موعجىزەكانى گۆرپون، ھەر بۇيەش ئەھ موعجىزەھەي گە بۇ پېفھەمبەرى خاتەمى ناردوھ، موعجىزەھەي: عەھلىي، فەكرىي، زانستىي، ئەدەبىي بوو، چەكە ئەھ لەگەل مرۇفايەتتەھى پېگەھىشتو و لە كۆتا قۇئاغى تەمەنى لەسەر زەھىدا، دەگونجى .



**مەسەلەى سەپپەم :** چ خۆى کارزان ئەوەى ھەرەشەى پێ لە کافران کردووە، بەشەیکى بەئیتتە دى و پێشانی پێغەمبەرى بەدات، چ پێش ئەو بەمەرتەنن، ئەو تەنیا گەیاندى لەسەرەو. لێپرسینەو مەش تەنیا ھى خواپە :

خَوَا دَهْفَرَموئى: ﴿ وَإِنْ مَا نُرِيكَ بَعْضَ الَّذِي نَعُدُّهُمْ أَوْ تَوَفِّيكَ وَإِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلَاءُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ ﴾. واتە: چ ھەندىك لە سزای گەفت پێدراوى كافرەكان، نیشانى تۆ بەدەین، (ئەى پێغەمبەر! ﷺ)، چ پێش ئەو بەمەرتەنن، تۆ تەنیا گەیاندى پەيامى خوات لەسەرەو، لێپرسینەو مەش لەسەر خواپە .

**شەپكردنەو ھى نەم ناپەتە ھەبارەكە . لە دوو بەرگەدا :**

**بەرگەى یەكەم ۱ -** ﴿ وَإِنْ مَا نُرِيكَ بَعْضَ الَّذِي نَعُدُّهُمْ أَوْ تَوَفِّيكَ ﴾. وشەى

(وَعَدُ، يَعِدُ)، مانای (أَوْعَدُ، يُوعِدُ)، دەگرتە خۆى، (أَوْعَدُ)، یانى: ھەرەشەى كرد، (يُوعِدُ)، یانى: ھەرەشەى لێدەكەت، (وَعِيدًا)، ھەرەشە كردن، بەلام (وَعَدًا)، یانى: گەفتى دا، (يَعِدُ)، گەفتى پێدەدا، (وَعْدًا)، واتە: گەفتدان، بەئیتندان .

ئەجا لە قورئاندا خۆى پەرورەدگار وشەى (وَعْدًا) ھەم بۆ گەفتو بەئیتنى چاك بەكارھێناوە، كە بە شەئىك باش گەفت بە كەشەك بەردى، پێنى دڵخۆش بى و لێى بەھەرەمەندى، ھەم بۆ ھەرەشەو ترساندنیش بەكارھێناوە، لێرەدا دەفەرموئى: ئەگەر ھەندىك لەو ھى كە ھەرەشەى پێ لەوان دەكەین، پێشانەت بەدەین، یان بەرلەو بەمەرتەنن، چۆن دەزانین لێرەدا: ﴿ نَعُدُّهُمْ ﴾. مانای ھەرەشەى؟ چونكە ديارە خۆى دادگەر گەفتى ھەرەشەى بە بێپرۆاىەكان داوە، چونكە لەسەر كوفر خۆى كارزان، پاداشتى خەلك لە دنیادا ناداوە، تاكو گەفتو بەئیتنىكى باشیان پێدات!! بۆیە بەعینى سباق ئەو دەزانین، ئەگەرنا وشەى ﴿ نَعُدُّهُمْ ﴾، لە ئەسڵدا ھەم بۆ گەفتو بەئیتنى باش بەكاردى، ھەم بۆ ھەرەشەو ترساندنیش .

خوایەتەمەرموئ: ئەگەر بەشێک لەو هی که هەرپەشەمی پێ لەوان دەگەمێن و گەفتیان پێدەمەین، پێشانی تۆی بەدەین، ئەهی موحەمەد ﷺ، ﴿أَوْ تَوَفَّيْنَاكَ﴾، یان پێشانت نەمەین و تۆ بەرئین، ئەو سزادانەهی که خوای دانگەر هەرپەشەمی پێ لەوان کردو، تۆ نەبیینی، لە هەردوو حالاندا: ﴿فَأِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾، بێگومان تۆ تەنیا گەیانندی بەیامی خوات لەسەرە ﴿وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾، لێرسینەوهش تەنیا لەسەر ئێمەیه، ئەو بوو که خوا ﷻ، سەرمەنجام: ئەک لە قۆناغی مەککە، بەئکو لە قۆناغی مەدینەدا، هەمئێک لەو هی که هەرپەشەمی پێ لە کافرەکان کرد بوو، لە جەنگی بەدرو، لە فەتھی مەککەو، لە جەنگی حونەینو، لەو رووبەر و بوونەوانەدا، هەمئێک لەو هی که گەفتی پێ بە کافرەکاندا بوو، هەرپەشەمی پێ لێکردبوون، پێشانی پێغەمبەری ﷺ دا .

که دەفەرموئ: ﴿فَأِنَّمَا عَلَيْكَ الْبَلْغُ﴾، یانی: تۆ تەنیا گەیاننت لەسەرە، تۆ لەسەرت نیە موعجیزەیان بۆ بێنی، یان ئەو سزایەیی ئەوان پەلەیی لێدەگەن، بۆیان بێنی، وەک لە سوورەتی (الأنفال) دا هاتووە که پەلەیان دەکرد، سزایان بۆ بێ، خوایەتەمەرموئ: ﴿وَإِذْ قَالُوا اللَّهُمَّ إِن كَانَتْ هَذِهِ حَقًّا مِّنْ عِنْدِكَ فَامْطِرْ عَلَيْنَا حِجَابًا مِّنَ السَّمَاءِ أَوْ اقْتِنَا بِعَذَابِ الْإِمْ﴾

واتە: گوتیان: خوایە! ئەگەر ئەو قورئانە هەقە لەلایەن تۆوە، بەردمان بەسەردا ببازرێتە لە سەرزۆوە، یان سزایەکی بە ئێشمان بۆ بنێرە

تۆ لەسەرت نیە لەبەر ئەو پەلە پەلەیی ئەوان، بەیپی داخواری ئەوان، سزایان بۆ بێنیە پێش، بەئکو تۆ تەنیا گەیانندی بەیامی خوات لەسەرە، ﴿وَعَلَيْنَا الْحِسَابُ﴾، تەنیا لێرسینەوهشیان لەسەر ئێمەیه، واتە: ئێمە تەنیا لێرسینەوهمان لەسەرە، ئەک وەلامدانەوهی پێشنیارەکانیان، ئەو هی که داوی دەگەن، ئەو داخواریانەهی که دەیانگەن، خوای کارزان خۆی مۆلزم نەکردووە هەر گەشێک شتێکی لێ داواکرد، پێی بەدات .

**مەسەلەی چوارەم** : هۆنداریی دانه کالره‌کان که به‌رده‌وام خوا له ژبانی مروّفدا گۆرانکاریی ده‌کات و له دهوروبه‌ری زه‌وی که‌م ده‌کاته‌وه، له ده‌سته‌لاتی حوکمرانان که‌م ده‌کات و، هیچ که‌سیک هه‌له‌وه‌ستینه‌روه‌وی برپاری وی نیه :

خو! ده‌فهرموئ : ﴿ اَوْلَم يَرَوْا اَنَا نَاتِي الْاَرْضَ نَقُصَّهَا مِنْ اَطْرَافِهَا وَاللّٰهُ يَحْكُمُ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِهِ . وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿٥١﴾

تو پێشینه‌وه‌ی نهم نایه‌ته به‌پێژه ، له سن برگه‌ها :

**برگه‌ی به‌گه‌م** : ﴿ اَوْلَم يَرَوْا اَنَا نَاتِي الْاَرْضَ نَقُصَّهَا مِنْ اَطْرَافِهَا ﴾ . نایا

نهمانی‌بنیوه : نيمه‌ دین له دهوروبه‌ری زه‌وی، له جوارده‌وری زه‌وی، له لایه‌کانی زه‌وی، که‌م ده‌گه‌ین ؟

نایا مه‌به‌ست له‌وه جیهه ؟

زانیان پینج واتیان بۆ هیناون :

(۱) هه‌ندیکیان گوتوو یانه : بانگه‌وازی ئیسلامی به‌رده‌وام بلا و دمبیته‌وه‌و، پانتاییمه‌کی فراوان دمبئو، به‌ره له ژئر پئی بی‌بروایه‌کان دهر دینئو

(۲) هه‌ندیکی دیکه گوتوو یانه : مه‌به‌ست لی‌رهدا نه‌و گۆرانکارییانه‌یه، که خوا له ژبانی مروّفدا ده‌یان هینیته‌ دی، به‌پئی یاسا‌کانی خۆی، حوکمرانان له‌به‌ین ده‌چن، یان له‌ کار ده‌که‌ون، ده‌وله‌مه‌ندان له‌به‌ین ده‌چن، یان هه‌زار ده‌بن، زانیان و مه‌فات ده‌که‌ن، یان لاده‌دن، یان چاک ده‌بن، چاگه‌کاران لی‌یان تیگه‌ه‌چن، خرایه‌کاران ده‌گه‌رینه‌وه، نه‌خۆش چاگه‌بن... هتد، هه‌موو نه‌و گۆرانکارییانه‌ی که له ژبانی مروّفدا ده‌بن

۳) هەندیکیش گوتووینانە: ئەو هۆشداریی دانە بە بیروپرایەگان و ترساندنیانە، کە بوونەمەر هەمووی و، ئەو زەویەیی ئیو هەلسەری دەژین، لە ژێر هەمەنەو دەستەلاتی خوادایە، ئیووش بەرمو ئەو سەرئەنجامە دەچن کە خۆی بالا دەست بوی دیاری کردوون، هەئیمتە نەم واتایە لە سوورپتی: (الأنبياء) ییش. لە نایەتی (۴۴) دا، هاتووە: ﴿ أَفَلَا يَرَوْنَ أَنَا نَأْتِي الْأَرْضَ نَنْقُصُهَا مِنْ أَطْرَافِهَا أَفَهُمُ الْغَالِبُونَ ﴾، واتە: نایا نابینن! ئیمە دەین لە لایەکانی زەوی کەم دەکەینەو، نایا ئەوان زال دەبن، واتە: چارنووسی زەوی هەمووی لە ژێر دەستی ئیمە دایە، چارنووسی بوون، هەمووی لە ژێر دەستی ئیمە دایە، ئیو بە تەمای چین! بە تەمای ئەو ئیو زال بن و، سەرئەنجام هی ئیووبی؟ ئەگەر وا بیربکەنەو، خەیاڵ پلأوتانکردووە

۴) هەندیک لە توژمەرەوانی قورئان گوتووینانە: مەبەست لەم نایەتە بەئینزە ناماژە کردنە بە فتووحاتی نیسلامی کە دوایی نیسلام دەسلەلاتی دەبیت و، بەئینز رووبەر و دەبیتەو لەگەڵ کافرەکاندا، بەلام من ئەو بە دوور دەزانم و پیم وانە ئەو نایەتە ئەو بەگمەنن

۵) هەندیک دیکە گوتووینانە: مەبەست ئەویمە: لە وشکانیی کەم دەبیتەو و پانتایی دەریا زیاد دەکات، چونکە بەستەلەکەکان دەتوینەو

دەئین: نەم واتایەش لەگەڵ نایەتەکەدا گونجاو، بەلام بە پئی سیاقی نایەتەکە، وادەنراکەوئ مەبەست پئی ئەویم، بەتایبەتی کە ئەو تەنیا زانیان و پسیوژان دەیزانن، ئەو لە لایەگەو، لە لایەگی دیکەشەو: لەم دوادواییەدا کە مرؤف زۆر دەستکاریی سروشتی کردو، چینی نۆزۆن کونی تیبوو، ئەو تیشکانە ئینە خوار کە لە ئەنجامی کونبوونی بەرگە هەوای زەوی دا، دەبنە هۆی تانەو هوی بەستەلەگەکانی سەر ووی دنیا، ئەو لەم رۆژگارەدا پەیدا بوو!

بەلام مانای راست هەر ئەویمە کە خۆی پەروەردگار، دەهەوئ تیمان بەگمەنن: کە ئەم زەویە چارنووسی و سەرئەنجامی بە دەستی خۆی

بالأدمسته، تصهر ووفی تیدا دمکات، هم له زموی دا، وملك زهوی، همیش له خه لکی سمر زموی دا، به همموو چین و توئزمکانیه وه .

**برگمی دووم ۱ :** ﴿ وَاللّٰهُ بِحُكْمِكُمْ لَا مُعَقَّبَ لِحُكْمِيهِ ۝۳۸ ﴾، خواش بریار دهدات و حوکم

دهدات و، هیج تیهم لچووهمویهک و، هیج چاو پینداگیرمروهویهک و، هیج به دواداجووویهک، بؤ حوکم و بریاری خوا نیه

(المُعَقَّبُ: مَنْ يَكْرَهُ عَلَى الشَّيْءِ فَيُبْطِلُهُ)، (مُعَقَّبٌ) کهسیکه به دواى شتیک دمکوهوئ و هه لیدموشینیتیه وه، (و حقیقتیه من یَعْقِبُهُ وَيَقْضِيهِ بِالرَّدِّ وَالْإِبْطَالِ)، (مُعَقَّبٌ) له (عَقَب) موه هاتوه، واته: پاژنمپن، کهسیک به دواى شتیک دادمچی و، به دواى دمکوهوئ و، هه لیدموشینیتیه وه .

یانی: هیج هه لوهموشیننهرهویهک و به دواداجووویهک و سؤراگه ریک نیه بؤ بریاری خوا، نهو بریاره ی که خوا دمیلات، نهو حوکمه ی که خوا دمیلات، یه کجاره گیبه و یه کلا ییکه رهمویه

**برگمی سینیم ۱ :** ﴿ وَهُوَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ۝۳۹ ﴾، خوا لییرسینهوی زؤر خیرایه،

مههست نهوه نیه که پهله بکات له لییرسینهوی بضمگانی، به لام له کاتیکدا وختی لییرسینهوه دئ، به خیرایى تیگی دمهپرئنی و دست و برد، نهو لییرسینهویه نمنجام دهرئ، که لییرسینهوهگهش بؤ نههلی نیمان، سه رمنجامه که ی پاداشت دانه و میه و، بؤ بیبروایان و خرابکارانیش، بریتیه له سزادان .

**مهسه له ی پینجه م :** که لانی بیبروای پینشووش هیلانی زؤریان

گیبرلون، به لام هیلانه کانیان له ژیرر کیفی ویستی ره های خوادا بوون و، خووش به کردهوی همموو کس ناگاداره و، کافرانیل له مه وودوا دهزانن که سه رمنجامی مه نزلگیای دواروژ، بؤ کن دهبی !

خوا دمه رموی : ﴿ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ فَلِلَّهِ الْمَكْرُ جَمِيعًا يَعْلَمُ مَا تَكْتُمُ

كُلُّ نَفْسٍ وَّ سَعَعَلَهُ الْكُفْرُ لِمَنْ عَقَى الدَّارِ ﴿۳۹﴾

### شەپکەرەلەووەی نەم نایەتە بەهەپتەزە لە چوار بەرگەدا :

**برگە یەکەم** ۱ - ﴿ وَقَدْ مَكَرَ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ ﴾، بێگومان ئەوانەى پێش وانیش پیلانیان گێرا، فێلیان کردو نەخشەى خرابیان دانا، بۆ دژایەتییکردنى پێقه مەهرانى خواو بۆ دژایەتیی کردنى پەيام و بەرنامەگانى خوا، که لە بەرژموندییە ناشەرعییەگانى ئەوانیان دەدا، تەماشای بکەن! دوژمنانى پێقه مەهرانى خوا، کى بوون؟ هەمیشە خۆ بە گەورەدانەران و خۆشگوزەرانان بوون، تاوانباران و سەتەمکاران بوون، ئەوانە بۆجى دژی پێقه مەهرانى خوا <sup>سَوَّاهُ</sup> و ئەو پەيامە خواپە پەيوون که هیناویانە؟ لەبەرئەوێ زانیویانە: ئەگەر ئەو پەيام و بەرنامەپەى خوا بچەسێ، بەرژموندییەگانى ئەوان لەبەین دەچن، بۆیە ئەوانە پیلانى زۆریان گێراون

**برگە دووم** ۱ - ﴿ فِئَلَلِ الْمَكْرِ جَعِيًا ﴾، بەلام مەکرو نەخشەو پیلانى ئەوان هەمووی لەبەردەستی خوادایە، یاخود: هەر خوا خاوەنى هەموو تەگبیرو نەخشەو پیلانیكە .

(المَكْرُ: صَرْفُ الْفَيْرِ عَمَّا يَقْصِدُهُ بِحِيلَةٍ، أَوِ التَّدْبِيرُ الْخَفِيُّ)، وەك پێشتریش گوتمان، (مکر) بریتیه لە لادانى بەرانبەر مەکت لەو نامانجەى که بۆی دەچن، بەلام بە فێلیك، یان بریتیه لە نەخشەدانانیکی پەنهانکاریی .

**برگە سێیەم** ۱ - ﴿ يَلْعَلُ مَا تَكْتُمُ كُلُّ نَفْسٍ ﴾، خوا عز و جل هەر کەسێک هەر شتێک دەکات، دەزانێ و پێى ناگادارەو چاودێریەتى

**برگە چوارەم** ۱ - ﴿ وَسِعَلَمُ الْكُفْرُ لِمَنْ عَقَى الدَّارِ ﴾، لەمەودوا بە دنیایپەوه، کافرەگان دەزانن مەنزەگای سەهرنجامی دواوۆ بۆ کێیه؟ ئەمە خویئراویشمەتەوه: (وَسِعَلَمُ الْكُفْرُ)، بابای بێبیرۆ دەزانن سەهرنجامی دواوۆۆ لە گەرمی کێدایە ؟

که واته :

**یهک :** پیش نه وانیش پیلانکاری گراوه، به لام پیلاننه گان، فیل و فرجه و نه خشه خرابمگان، سهری خاوضه گانیان خواردوه .

**دوو :** خوا بالادهمستی ره هایه، همموو شتیک له بن دمستی خوادایه، نهو پیلان و نه خشه ههش که دایدمنین، ههر له ژیر رکیزی وی دایه سی : خوا به کردار و رفتاری بمنده گانی زانایه

**چوار :** سهرمنجامی باشیش له گرموی برواداران دایه، کافرانش بیمراد و بیناکام دمبن

**مسهله ی ششم و گوتایی :** خوا فرمان به پئغمبهره کی موحهممد ﷺ

دهکات، که له بهرانبهر تکووتیبکاران له پئغمبهرایه تیبه که بیدا بنن : خواو زانای کتیبه ئاسمانییه کان به سه ، شایه دمبن له نیوانماندا :

خوا دمه رموی : ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمُ الْكِتَابِ ﴾ (۱۲)

شیکرله وهی نعم نایه نه به پئز ، له سن برکه ها :

**برگی یه گم :** ﴿ وَيَقُولُ الَّذِينَ كَفَرُوا لَسْتَ مُرْسَلًا ﴾ ، نهوانه ی بیپروان،

(به چی بیپروان؟ بیپروان به خوا، به فریشته گانی خوا، به پئغمبهرانی خوا، به کتیبه گانی خوا، به رژی دواپی، بیپروان به همموو نهو شتانه کی دمبن نیمانیان پی بهینری)، نهوانه ی بیپروان دملین : ﴿ لَسْتَ مُرْسَلًا ﴾ ، تو رموانه گراو نی، واته : تو له لایمن خواوه رموانه نه گراوی، پمیامت بیدا نمئیردراوه، به لام بهین نه وهی که هیچ به لگمیهک بخمنه روو

**برگەمی دووم** : ﴿ قُلْ كَفَىٰ بِاللَّهِ شَهِيدًا بَيْنِي وَبَيْنَكُمْ ۗ﴾ . بئى: خوا  
بەسە شاھەد بئى لە نئوان من و ئئوودا

**برگەمی سئیم** : ﴿ وَمَنْ عِنْدَهُ عِلْمٌ الْكِتَابِ ۗ﴾ . ھەر وھا نەو گەسەى گە  
زانبارى گتئیبى لەلایە، بەسە شاھەد بئى لە نئوانماندا  
/ شاھەدئیدانى خوا بۆ پئغەمبەرى خاتەم (موحەمەد ﷺ) ، لە چەند شتێك دا  
بەرچەستەبە :

**بەگەم** : موعجیزەمگەى، نەو قورئانەى پئى داوم، موعجیزمەو بەلگەمەگەى  
دەستەوسانکەرە، بەلگەمە لەسەر نەووە گە موحەمەد ﷺ پئغەمبەرى  
خوایە، تەھەدداى مروؤف و جندى کردووە گە قورئانئىگەى وایئین، نەخئیر دە  
(۱۰) سوورەت بئین، نەخئیر سوورەتئیک بئین، بەلام ھەموویان دەستەوسان و  
دەستە پاچە بوون لە بەرانبەرئیدا، گەواتە: نەووە فەرمائشتى خوایە، ننجا  
دووبئیش گەسئیک گە لە قورئان تئیگات و لئى وردبئتەووە، سەبەر دەمکات  
رەووەکانى ئیعیجازى قورئان بئى گۆتایین، وەك لە مەوسووعەى : (الإسلام كما  
یتجلى في كتاب الله عز وجل)دا، لەو گتئیبەدا<sup>(۱)</sup> گە تەرخانمان کردووە بۆ  
باسى گتئیبەکانى خوا و باسى قورئان، باسمان کردووە گە رەووەکانى ئیعیجازى  
قورئان، واتە: بواریگانى گە قورئان خەلکیان تئیدا دەستە پاچە دەمکات،  
سەنووردار نئین، یەك نەووە دوو نئین و دە نئین، بەلگەو لە ھەر رۆژگار و  
زەمانئیکدا، لە ھەر گۆمەلگایەگدا، بەئیبى بئوئستى نەو گۆمەلگایە گە  
بئوئست بئى بزائى: قورئان فەرمائشتى خوایەو، بەلگەى راسئتئیبى  
بئغەمبەرى خوایە ﷺ، قورئان رەووی تازەو بواری تازە، لە ئیعیجاز و  
دەستەوسانکەرنى خوۆى پئشان دەدات .

**دووم** : پشئگئیربئکەرنى خوا بۆ پئغەمبەرمگەى و، سەرخستنى

**سئیم** : پارئزگارى لئکەرنى خوا عزو جل بۆ قورئان و بۆ پئغەمبەرىش ﷺ

(۱) بروانە ، (الکتاب الخامس: الإیمان یکتب الله تعالى) .



**چوارەم :** سەرھنجامی خێری پێغمەبەری خوا (محمد) ﷺ، گە ئیستا ئیمە دواي  
(۱۴ - ۱۵) سەدە، ئەووە وەك رۆژ لە نیووەراستی ناسماندا دەبینن

ب / شاھەدییەداتی زانایانی خواوەن کتیبانیش بەویە گە نیشانەکانی  
پێغمەبەری خاتەم ﷺ، لە کتیبەکانی خۆیاندا دەبینن، وەسەفەکانی  
دەبینن .

وەك لە تفسیری نایەتی (۱۵۷)ی سوورەتی (الأعراف)دا، باسیکی تیرو  
تەسەلمان لەوبارەووە کردووە .  
هەر وەھا لەوبارەووە :

(۱) لە سوورەتی (الشعراء)یش، لە نایەتی (۱۹۷)دا، خوا دەفەرموی: ﴿ أَوَلَمْ يَكُنْ لَهُمْ آيَةٌ  
أَنْ يَعْلَمَهُ عُلَمَاءُ بَنِي إِسْرَائِيلَ ﴾، نایا بۆ ئەوان ئەووە بەلگەو نیشانە نیە (كە  
موحەممەد ﷺ پێغمەبەری خواوە)، گە زانایانی بەنو ئیسرائیل، گەلی  
ئیسرائیل، بیزانن، یانی: بزانی گە قورئان کتیبی خواوە، بزانی گە  
موحەممەد ﷺ پێغمەبەری خواوە، لەبەرئەووەی نیشانەکانی لە کتیبەکانیاندا  
هەن، نایا بۆ ئەوان نابێتە بەلگەو، بۆ ئەوان نیشانە نیە ؟  
(۲) شایانی باسە :

ژمارەیهك لە زانا بەرجەستەکانی بەنو ئیسرائیل، گاتی خۆی نیمانیاں بە  
پێغمەبەری خوا (محمد) ﷺ هینا، لە پێشەووەی هەموویان (عبدالله بن  
سلام)، وەك خوا لە سوورەتی (الأحقاف)، لە نایەتی (۱۰)دا، دەفەرموی: ﴿ قُلْ  
أَرَأَيْتُمْ إِنْ كَانِ مِنْ عِنْدِ اللَّهِ وَكَفَرْتُمْ بِهِ، وَشَهِدَ شَاهِدٌ مِّنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ عَلَىٰ نِسْوَةٍ فَنَأْمَنَّ  
وَأَسْتَكْبِرْتُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يَهْدِي الْقَوْمَ الظَّالِمِينَ ﴾، واتە: بلی: نایا دەبینن، (پێم  
بلین) ئەگەر ئەم قورئانە لەلایەن خواوە بوو، نیووش پئی بیروا بوون،  
شاھەدیکیش لە بەنو ئیسرائیل شاھەدییی دا، لەسەری (گە ئەم موحەممەد

پنجه مبهری خوایمو، نهم فورنانه وه حیو پهیامی خوایه)، نمو نیمانی پنهیناو،  
ئیهوش خوتان به زل گرت، (واته: ئیهوه هه لوئستو وه لامتان حی دهبین؟)،  
بیگومان خوا کۆمهلی سته مکاران ناخاته سمر راسته ری

۲) ههروهها له سوورفتی (الأعراف)، نایمتهی (۱۵۷) دا، دهفرموی: ﴿الَّذِينَ يَتَّبِعُونَ  
الرَّسُولَ النَّبِيَّ الْأُمِّيَّ الَّذِي يَجِدُونَهُ مَكْتُوبًا عِنْدَهُمْ فِي التَّوْرَةِ وَالْإِنْجِيلِ ...﴾  
وقه: ئهوانه ی که شوین رهوانه کراوی پنجه مبهری نه خویندموار (بان: نه شارمزا  
به کتیبه ناسمانیبهگان)، دهگهون، که ناوونیشانهگانی به نووسراوی دهبین  
له لای خویان، له تهورات و ئینجیلدا، ئهوانه که سانیکن که خوی بهروردگار  
موژدهی چاکی پنداون .

ئوه سئ نمونهو له زۆر شوینی دیکه دا خوی بهروردگار باسی شایه دیدانی  
خاومن کتیبهگان و زانایانی خاومن کتیبهگان دهکات، له سمر راستیتی  
پنجه مبهری خاتهم ﷺ، که هه م شایه دیدانی خواو، هه م شایه دیدانی نمو  
زانایانه که نههلی نینصاف بوون، بهسه، که به لگهین له سمر ئهوهی که  
موحه ممد ﷺ رهوانه کراوه له لایهن خواوهو، که دهفرموی: من پنجه مبهری  
خوام، قسهیهک نیه له گیرفانی خوی دهریهینابینو، له خۆیهوه ههروبویتتی .  
لیرهش دا کۆتایی به تفسیرکردنی سوورفتی (الرعد) دینین و دهلین :

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.



تہ فیری سوو رہ تی (ابراہیم)



## دەستىك

### بەرپىزان ۱

نەمپۇگە (۱۱)ى مانگى رەمەزنى سالى (۱۴۲۸)ى كۇچىيە، بەرانبەر (۱/ ۶ / ۲۰۱۷) زانىيى، خوا پشتىوان بىچ، دەست دەگەين بە روونكرىنەھوى ماناۋ مەبەستەگانى نايەتە بە پىزەگانى سوورەتى (ابراھىم) ﷺ، كە نەم سوورەتە تەنيا نەو ناوہى ھەمىە، سەرمتاش پىناسەى سوورەتى (ابراھىم) دەگەين، لە چەند خالىكدا :

## پىناسەى سوورەتى (ابراھىم) و نوپورۇكەكەى

۱/ سوورەتىكى مەككەمىيە، ناومگەى ھەر سوورەتى (ابراھىم)ە، بە برۋاى تىكپراى زانايان، ئەويش لەمەر ئەھوى بەسەرھاتى ئىبراھىم ﷺ تىدا ھاتو، ھەلبەتە بەسەرھاتى ئىبراھىم (خلىلُ اللہ) لە گەلىك لە سوورەتەگاندا ھاتو، بەلام لىرمدا بەسەرھاتىكى تايبەتە، لە پىقەمبەرانىش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) تەنيا باسى بەسەرھاتى ئىبراھىم گراو، وىپراى نامازمىگەى كورت بە بەسەرھاتى مووسا ﷺ و دوو جارار ناوھىترانى.

۲/ ژمارەى نايەتەگانى نەم سوورەتە، زانايان راجىبايان ھەمىە لەوبارمو، ھەندىكيان كە پىيان دەگوترى: (عُلَمَاءُ الْبَصْرَةِ) يان (أَهْلُ الْبَصْرَةِ) دەلىن: ژمارەى نايەتەگانى: پەنجايەك (۵۱)ە، بەلام زانايانى نەھلى كووفە دەلىن: پەنجاووو (۵۲)يە، زانا مەدىنىيمكانىش دەلىن: پەنجاوچار (۵۴)ە، زانايانى شامىش گوتووويانە: ژمارىيان پەنجا (۵۰)يە.

ھەئىتە ئەو موصەھفانەى گە بە پىئى خويئندەھى (حضص)ن، ژمارە (۵۲)يان تەبەننىي گىردو، ئىمەش ھەر لەسەر ئەو ھە رۇيشتووين، جارى نىكەش باسماں گىردوھ گە پاجىيىي زانايان دىربارى ژمارى ئايەتەگان، ناگەپىتەموھ بۇ ئەوھ گە يەككىيان بلى: ئەم ئايەتە ھەيەو ئەوى نىكە نكوولئى لئ بکات! ھەموويان لەسەر ھەموو پستەگانى قورئان، ھەموو وشەو پىتەگانى قورئانىش يەگىدنگن<sup>(۱)</sup>، بەلام لە کوئ ئايەتئىك گۆتايى پئ دئ، لە کوئ ئايەتئىكى دى دەست پىدەمکات، واتە: لە گورتىي و دىئزىي پستەگاندا، زانايان پاجىييان ھەيە ئەگەرنا لە قىبارى سوورپتەگەدا بە پستەگانىھو، بە وشەگانىھو، بەئکو بە پىتەگانىشىھو، زانايان ھەموويان يەگىدنگن .

۳/ سوورپتى (ابراھىم)، دواى سوورپتى (الشورى)و، پىئش سوورپتى (الأنبياء) دابىزىھو، واتە: لە رىزىمىلىي دابەزىن (ترتيب النزول)دا، ژمارە ھەفتا (۷۰)ى ھەيە، بەلام لە رىزىبەندىي (مصحف)دا، ژمارە چواردە (۱۴) يە .

۴/ نىوهرۇك و مەبەستەگانى سوورپتى (ابراھىم)مان، دابەش گىردوون بۇ چواردە (۱۴) بايەت :

۱) لە ئايەتەگانى: (۱۷ و ۲)دا، باسى نامانجى دابەزىئىران و نىئىردانى قورئان كراوھ .

۲) لە ئايەتى ژمارە (۴)دا، باسى نامانجى نىئىردانى پىئەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) كراوھ .

۳) لە ئايەتەگانى: (۵ - ۸)دا، ئاماژە بە بەسەرھاتى مووسا عليه السلام و گەلەگەى كراوھ، ھەئىتە ناوى مووساش ھاتوھ لەم سوورپتەدا، بەلام زۆر بە كورتىي ئاماژىھەك بە بەسەرھاتەگەى كراوھ .

۴) لە ئايەتەگانى: (۹ - ۱۷)دا، وتووئىئىكى ناوازى نىوان سەرجم پىئەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)و تىكراي گەلە كافىرەگانىيان باسكراوھ، گە لە قورئاندا تاگەو، تمنيا لەم شوئىنەدا بەم شىوھ ھاتوھ.

۱) ئايەتەگانى قورئان ژمارىيان، (۶۳۶)و، ژمارى وشەگانى قورئان، (۷۷،۴۳۹)و، ژمارى پىتەگانى، (۳۲۱،۹۰).

۵) لە ئايەتى ژمارە (۱۸) دا، خوا ﷻ سەرنجامى كىردەمو كارى بىبىروايانمان بۇ وئنا دەكات، لە وئنىهەكى سەرنجراكىشدا.

۶) لە ئايەتكانى: (۲۰ و ۱۹) دا، ئەو راستىيە خراوتە روو، كە خوا ﷻ ئاسمانەگان و زەوى بە ھەق ھىئاونە دى.

۷) لە ئايەتكەگانى: (۲۱ و ۲۲ و ۲۳) دا، گەتوگۆيەكى نىوان شوئىنكە وتووانى كوڤر، سەرانى ئەھلى كوڤر، بە شەيتانىشەو، خراوتە روو .

۸) دوو وئىنە ھىئراونەو بۇ روونكرنەموو وئناكرنى بەرنامەى راستى خواو، رىچكەى پووچى كوڤر، لە ئايەتكەگانى: (۲۴ - ۲۷) دا .

۹) خستەرووى سەرنجامى كافرانى ناسوپاس و سىلەو پىئ نەزان، لە ئايەتكەگانى : (۲۸ - ۳۰) دا .

۱۰) رىئەمىي كىردنى بىرواداران بۇ نوئىزكرىن، مال و سامان بەخشىن، كە لە ئايەتى (۳۱) دا خراوتە روو .

۱۱) ناساندنى خوا ﷻ لە ميانى خستە رووى نىعمەتكەگانىدا، كە سەرجەم دە (۱۰) نىعمەتن، لە ئايەتكەگانى: (۲۲ - ۳۴) دا .

۱۲) باسكردنى رازو نىيازو پارانەوھىەكى گەورەى نىبىراھىم (خلىل الله ﷺ) لە ئايەتكەگانى: (۳۵ - ۴۱) دا، خراوتە روو .

۱۳) خستە رووى سەرنجامى كافرانى ستەمكار لە دواروژدا، لە ئايەتكەگانى: (۴۲ - ۵۱) دا .

۱۴) مەبەستى چواردەھىەم و كۆتايى، كۆتايى ھىئانى ئەم سوورپتە موبارەكە، بەو راستىيە كە ئەم قورئانە ناگادارىي، و ھۆشداريى، و زانىارىيە، لەبارەى يەكتايى خواى بەرزى مەزنەو، كە لە ئايەتى ژمارە: (۵۲) دا، باسكراو .

۵/ كۆى ئايەتكەگانى ئەم سوورپتە، كە پەنجاودوو (۵۲)ە، دابەشمان كىردوون، بۇ شەش دەرس :

دەرسى يەكەم : ئايەتكەگانى : ( ۱ - ۸ ) .

دەرسى دوووم : ئايەتكەگانى : ( ۹ - ۱۸ ) .

دەرسى سىيەم : ئايەتكەگانى : ( ۱۹ - ۲۳ ) .



- . دهرسی جوارهم : نایتمکانی : (۲۴ - ۳۴) .
- . دهرسی پینجه‌م : نایتمکانی : (۳۵ - ۴۱) .
- . دهرسی شه‌شم : نایتمکانی : (۴۲ - ۵۲) .

ننجا له کۆتایی ته‌فسیرکردنی نایتمکانیشدا، لیکۆلینه‌وه‌یه‌ک لمبارهی ژبان و به‌سهره‌اتمکانی نیبرپه‌ایم (خلیل الله) وه‌ لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی تیرو ته‌سه‌ل بی، چونکه‌ نه‌م سوورپه‌ته به‌ ناوی نیبرپه‌ایمه‌وه ناونه‌راوه‌، نیمه‌ش وه‌ک بنچینه‌یه‌ک نه‌وه‌مان ره‌چاو کردوه‌، که له‌ ههر سوورپه‌تی‌ک دا به‌ناوی ههر په‌غه‌مبه‌ری‌ک (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ناونه‌رابی، لیکۆلینه‌وه‌یه‌کی تیرو ته‌سه‌ل، لمبارهی نه‌و په‌غه‌مبه‌روه‌ بکه‌ین، که نه‌و سوورپه‌ته موبارمه‌کی به‌ ناومه‌ کراره‌ .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

# دەرسى يەكەم

## پىنئاسەى نەم دەرسە

نەم دەرسەمان لە ھەشت (۸) ئايەت پىك دى، ئايەتەگانى : (۱ - ۸)، كە چوار مەبەستى سەرەكىي تىدا خراونە ڤوو :

يەكەم : نامانجى نىردرانى قورئان و، ھەئوئىستى نەرىئىيانەى بىيروايان، لە بەرانبەرىدا .

دووەم : نامانجى نىردرانى پىنەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بە گشتى.

سەيەم : ناماژمەك بە نامانجى نىردرانى مۇوسا عليه السلام بۆ لای گەلەگەى: بەنو ئىسرائىل .

چوارەم : خستنه ڤووى نەو راستىيە مەزنە، كە نەوہ ياساى خوايە، سوپاسگوزارى دەبىتە مايەى زياد بوونى نىعمەتەگان و، سېلەبىش ھۆكارى لاجوونيانە .

أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿ اَلرَّكْتَبُ اَنْزَلْنَاهُ اِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ بِاِذْنِ رَبِّهِمْ اِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿۱﴾ اَللّٰهُ الَّذِیْ لَهُ مَا فِی السَّمٰوٰتِ وَمَا فِی الْاَرْضِ وَوَعْدُ لِّلْكَافِرِیْنَ مِنْ عَذَابٍ شَدِیْدٍ ﴿۲﴾ الَّذِیْنَ یَسْتَحِبُّوْنَ الْحَیٰوةَ الدُّنْیَا عَلٰی الْاٰخِرَةِ وَیَصُدُّوْنَ عَنِ سَبِیْلِ اللّٰهِ وَیَبْغُوْنَهَا عَوَجًا اُولٰٓئِكَ فِی سَلَیْلِ ﴿۳﴾ وَمَا اَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُوْلٍ اِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهٖ لِیُبَيِّنَ لَهُمْ فِیْضْلُ اللّٰهِ مِنْ یَشَآءُ وَیَهْدِیْ مَنْ یَشَآءُ وَهُوَ الْعَزِیْزُ الْحَكِیْمُ ﴿۴﴾ وَلَقَدْ اَرْسَلْنَا مُوسٰی بِآیٰتِنَا اَنْ اَخْرِجَ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ وَذَكَرْتُمْ اِیْنَ اللّٰهُ اِنَّ فِیْ ذٰلِكَ لَاٰیٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴿۵﴾ وَاِذْ قَالَ مُوسٰی لِقَوْمِهٖ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اللّٰهِ عَلَیْكُمْ اِذْ اَنْجَاكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ یَسُوْمُوْنَكُمْ سُوْءَ الْعَذَابِ وَیَدْبَحُوْنَ اَنْبَآءَكُمْ وَیَسْتَحْبِیْوْنَ نِسَآءَكُمْ وَفِیْ ذٰلِكُمْ بَلَاٌۢءٌ مِّنْ رَبِّكُمْ عَظِیْمٌ ﴿۶﴾ تَاَذِّنْ رَّبُّكُمْ لَیْنَ شَكَرْتُمْ لَا زَیْدًا لَّكُمْ وَكَلِیْنَ كَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابَیْ لَشَدِیْدٌ ﴿۷﴾ وَقَالَ مُوسٰی اِنْ تَكْفُرُوْا اَنْتُمْ وَمَنْ فِی الْاَرْضِ جَمِیْعًا فَاِنَّ اللّٰهَ لَغَفِیْرٌ حَمِیْدٌ ﴿۸﴾ ۞

## ماناى دەقواو دەقى ئايەتەكان

{ بە ناوى خواى بە بەزمىي بەخشنده، ئەلىف لام پا، (ئەم قورئانە) كىتئىكە  
بۇ لای تۆمان دابەزاندە (ئەى موحەممەدا) تاكو بە مۇئەتى پەرورەنگارىان، خەلكى  
لە تارىكايان بەرەو رۇشنایى بىئىبەدەر، بەرەو راستە رېئى (خواى) زالى ستایشكراو  
(رېئىمىيان بەكى) ❶ ئەو خوايەى گە ھەرچى لە ئاسمانەكان و لە زمىن دايە  
ھى وىە، ھاوارىش بۇ بېرپروايان لە نازارىكى بە ئىش ❷ ئەوانەى ژيانى نىييان  
خۇشەدەوئو، بەسەر دواړۇژدا ھەلئىمبۇژن و، خەلكى لە رېئى خوا لادەدەن و، لارى  
بۇ دەخوازن، ئەوان لە گومرايەكى دوور دان ❸ ھىچ پېغەمبەرئىكىشمان بە  
زمانى گەلەكەى نەبى، نەناردەو، تاكو بۇيان روون بگاتەو (دەبىج چۇن بەكەن و  
چى بەكەن؟) ئىدى سەرنجام : خوا ھەر كەسئىكى بوئ گومراو، ھەر كەسئىكىشى بوئ  
راستە رېئى دەكاتو، ئەو (خوا) زالى كارزانە ❹ بە دئىئايەو مەوساشمان بە  
نىشانەكانمانەو نارد: كە گەلەكەت لە تارىكايان بەرەو رۇشنایان دەرىئەو،  
رۇژەكانى خوايان بېخەو ىاد، بېگومان لەو ەدا نىشانە ھەن، بۇ ھەر زۇر خۇراگرئىكى  
سوپاسگوزار ❺ ىاد بەكەو! كاتئىك مەوسا بە گەلەكەى خۇى گوت: چاكەى خوا  
بەسەرتانەو ىاد بەكەنەو: كاتئىك كە لە دارو دەستەى فېرەون قوتارى كردن،  
لە حالئىكدا كە نازارىكى خراپيان ىئ دەچىژن و، كورەكانتانيان سەردەمپىرى و  
ئافرەتەكانتانيان لە ژياندا دەھىشتەمو، لەو حالەشتاندا تاقىكرنەو مەسەكى مەزن  
لە پەرورەنگارتانەو ھەبوو ❻ ىادىش بەكەنەو! كاتئىك پەرورەنگارتان رايگەياند :  
نەگەر سوپاسگوزارىى بەكەن (لەسەر چاكەكانم) بە دئىئايەو بۇتان زىاد دەكەم،  
بەلام نەگەر ناسوپاس و، سېلە بن، ئەو سزاو نازارم (بۇ سېلان) توندە ❼  
مەوساش (بە گەلەكەى خۇى) گوت: نەگەر ئېو ھەموو ئەوانەى لەسەر زەوىين  
ناسوپاس بن، بە دئىئايى، بېگومان، خوا بىئىيازى ستایشكراو ❸ } .

## شیکردنەوی هەندیک لە وشەکان

( يَا ذَن رَّيِّهَمْ ) : بە مۆلتی پەرورەدگاریان، یان بە ویستی پەرورەدگاریان، (الْإِذْنُ) : فِي الشَّيْءِ : إِعْلَامٌ بِإِجَازَتِهِ وَرِخْصَةٍ فِيهِ، بِإِذْنِهِ، أَي : بِإِزَازَتِهِ وَأَمْرِهِ) وشەى (إِذْنُ) : لە شتێکدا، واتە : رێبێدانی و مۆلت بێدانی، وشەى (إِذْنُ)، بە مانای ویستی خوا دى، بە مانای فەرمانى خواش دى .

( وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ) : (قَالَ: الْأَصْمَعِيُّ: وَيْلٌ: قُبْحٌ، وَقَدْ يُسْتَعْمَلُ لِلتَّحَسُّرِ)، (وَيْلٌ) لە زمانى عەرەبى دا بە مانای شتى ناشیرین و ناقۆلا دى، بە مانای خەفەت خوارنیش دى، خاوضى (المعجم الوسيط) یش<sup>(۱)</sup> دەلى: (الوَيْلُ: حُلُوْلُ الشَّرِّ وَكَلِمَةُ الْعَذَابِ)، واتە: (وَيْلٌ) ئەومیه گە شەر و خرابەیهك پوو لە نینسان بکاتو، وشەى سزا و نازاریشە هەندیکیش گوتووینە: (وَيْلٌ) ناوی چالێکە لە دۆزهخدا .

( يَسْتَحِبُّونَ ) : همر (يُحِبُّونَ) یە، بەلام بیتی (س) و (ت) ی بۆ زیاد کراون، واتە: خۆشیان دەوئ، بەلام لێرمدا بە (يُؤْثِرُونَ) مانا مانا کرد، واتە: بەسەمردا هەلدەبژێرن، چونکە بە وشەى: (على) تەعەددای پیکراوه، (بەرگار (مفعول به) خواستوه} بۆیه وێرای مانای خۆى، مانای وشەیهکی دیکەشى خراوتە نیو، کە لە زمانى عەرەبى دا (تضمن) ی بێدەگوترى، واتە: خرانە نیو، وەك دواى باسى دمهکەین .

( وَبَعْرُهَا عَوْجًا ) : لارییان بۆ دەوئ، واتە: بۆ نایین و بەرنامەى خوا، دەیانەوئ لارو وێر، خوارو خێج، بیخەنە بەرچاو، وشەى (عَوْجٌ) بۆ شتى مەعنەوی بەگاردئ، بەلام (عَوْجٌ) بۆ شتى ماددییه، دمهگوترى: (جِدَارٌ عَوْجٌ) واتە: دیوارێکی لار .

(يَأْتِيهِمُ اللَّهُ) : وشهی (آیام) کوی (یوم) هو، (آیام الله، آی: آیام بطشه لأعدائهم، وتأييده لهم) وقته: نمو رۆژانهی که خوا تۆلهی له دوژمنانیان تیدا ستانۆته وهو، پشتگیری نهوانی کرده، زۆر جارن باسمان کرده، وشهی: (یوم) به مانای ماویهک له کات دئ، نیدی مهرج نیه (۱۲) ساعات، یاخود (۲۴) ساعات بن، به لکو مهبست نمو کاتانهن، نمو هۆناغانهن، که دهستی خویان تیدا دمرکه وتوه، بۆ پشتگیری بروادارانو، توورپهی و تۆلهی خوا بۆ دوژمنانی برواداران .

(يُسْؤِمُوكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ) : واته، سزاو نازاریکی خراپیان پیده چیژتن، (السوم : الذهاب في ابتغاء الشيء) واته: وشهی (سوم) بریتیه لهوه که نینسان پروا به دوی شتی کدا .

(بَلَاءٌ) : (البلاء: الإختبار، وهنا المصيبة بالشر) وشهی (بلاء) له نهسل زماندا به مانای تافیگردنه وه دئ، به لأم لیرهدا به مانای تافیگردنه وه به به لآو نارحمیتی، دئ .

(تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ) : واته: بهروردگارتان رایگهیاند، (التأذن: مبالغة في الأذان، مثل توعده من أوعده، وتفضل من أفضله) وشهی (تأذن) وقته: رایگهیاندنیکی زۆر به تۆخی، چونکه وشهی (اذان) واته: رایگهیاندن، به لأم (تأذن) واته: زۆر به تۆخی رایگهیاند، وهک وشهی (توعده) وقته: همره شهیهکی تۆخی لیکرد، بیان (أفضل) واته: به خشی، به لأم (تفضل) واته: زۆری به خشی .

## مانای گشتی نایەتەکان

نەم هەشت ( ۸ ) نایەتە کە دەستپێکی بابەتەکانی نەم سوورپتەن. وەک لە پێناسەی نەم سوورپتەداو، لە پێناسەی نەم دەرسەشدا باسمان کرد، چەند بابەتێکی گەرنج دەگرێتە خۆیان.

وەک پێشتریش گوتمان: نەم سوورپتە سوورپتێکی مەگکەییە، سوورپتە مەگکەییەکانیش وەک لە سەرەتای سوورپتی (الأنعام) دا باسمان کردووە، کە لە دواى سوورپتی (الفاتحة) سوورپتی (الأنعام) یەگەمین سوورپتی مەگکەییە لە پێزبەندی (مصحف) دا، لە وێندا بە تەفصیل باسی سروشتی سوورپتە مەگکەییەکانو، سروشتی سوورپتی مەدنیەمەگکەمان کردووە، واتە: پێویستە خۆینەرانی بەرپز، بگەرێنەوه بۆ ئەو، بۆ زانیاری زیاتر لەبارەى سروشتی سوورپتە مەگکەییەکانو سوورپتە مەدنیەمەگکەمانو، خالە هاوبەشو، خالە جیاوازمەکانیانەوه .

بەلام لێرەدا بەنسبەت سوورپتی (إبراهيم) هەو دەلێن: نەگەر نەم سوورپتە لە پێز بەندی دابەزیندا، حەفتایەمین سوورپت بیئت، مانای وایە ( ۶۹ ) سوورپت لە پێش سوورپتی (إبراهيم) دا دابەزیو، هەر بۆیەش خوا ﷻ لێرەدا هەندیک بابەت بە کورتیی نامازە ناسا باس دەکات، بۆ وێنە: لێرەدا کە باسی موسا ﷺ دەکات، زۆر بە کورتیی نامازەى پێ دەکاتو، کە باسی پێغمەبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دەکات بە گشتی، دیالۆگو گفتوگۆیەک لە نێوان پێغمەبەرانو گەله‌گانیاندا دێنێ، چونکە لە ( ۶۹ ) سوورپتەکەى پێش نەم سوورپتەدا، خوا بە درێژی باسی بەسەرەتای پێغمەبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) کردووە، هەر کامیکیان لەگەڵ گەله‌گەى دا، هەروەها بە درێژی باسی بەسەرەتای موسا ﷺ لەگەڵ گەله‌گەى (بەنو ئیسرائیل) دا کراو، بۆیە لێرەدا خوا ﷻ تەنیا نامازە دەکات بەو شتانەى کە پێشتر کە بە درێژی باسی کردوون .

لێردە ئەم سوورەتە ئاوا دەست پێدەگات: ﴿بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ﴾، بە ناوی خۆی بە بەزمیی بەخشنده، زۆرجار باسمان کردووە کە کاتێک کە ئەم ڕستە موبارەکە دەخوینرێتەوه، پێویستە ئەوه بە زمین و دلدئا بەینرێ کە :

۱/ من ئەو گارە بە ناوی خواوه دەستیئێدەمگەم .

۲/ بۆ خوا دەستی پێدەمگەم، ئامانج/ رازیکردنی وێه .

۳/ لەم گاردا پشت بە خوا دەبەستم، واتە: سەرسام و موعجەب نیم بە خۆم، بەلکو بە توانای خواو، بە رێبێرانی خۆی پەرورەنگار ئەم گارە دەکەم .

۴/ ئەم گارە بە پێی نایین و بەرنامەی خوا ئەنجام دەدەم .

﴿الر﴾ ئەم پیتە بچر بچرانه، لە سەرەتای تەفسیری سوورەتی (یونس)دا، بە تەفصیل قسەمان لێ کردوون، کە باشترین مانا لێکدانەوه، یان باشترین لیتینگەشتن بۆ ئەو پیتە بچر بچرانه، ئەوهیە کە :

خوا ﷻ دەیهوئ بەو خەلکە بفرموی: ئەم قورئانەیی کە لەبەر دەستانە هەر لەو پیتانەو لەو دەنگانە، پیکهاتووە کە ئێوه قسەیان پێ دەکەن: (ا، ل، ر، ص، ق، ن ... هتد)، واتە: مادام ئێوه ناتوانن، ئەک و ئێنەیی ئەم قورئانەو، و ئێنەیی دە (۱۰) سوورەتو، بەلکو و ئێنەیی سوورەتیکیشی پێنن، کەواتە: بزائن: ئەو قورئانەیی لەو پیتو دەنگانە پێک هاتووە، کە وەک کەرستەیهک لەبەر دەستی ئێوشتا هەن، بەلام ئێوه ناتوانن بەشێکی گچکەیی ئەم قورئانەشیان لێ پیکبێنن: سەرچاوەکەیی خۆی بەرزو بێ و ئێنەیه، ئە پێفەمبەر (موحەممەد ﷺ)و، ئە هیچ کەسێکی دیکەشە .

﴿كَتَبْنَا إِلَيْكَ لِنُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ﴾، واتە: ئەمە کتیبیکە دامانبەزاندووە بۆ لای تۆ، تاگو

خەلکی بە مۆلمتی پەرورەنگاریان، لە تاریکیاییان دەر باز بکەیی بمره و پوونایی، لە تاریکیاییان، تاریکیایی لە رووی بووناساییو لە رووی فیکریییو، لە رووی عمقیدیییو، لە رووی پەرستنیو، لە رووی پەوشتو، لە رووی حوکمو سیاسەتو، لە



رووی نابووریو، له رووی کۆمه لایه تیو ... هتدوه، له هه موو تاریکاییه گان دمریانبنینی، به رهو رۆشنای روو له خوا کردن، رۆشنای راسته شه قامی خوا، که بهرنامه یهکی گشتگیره بۆ دهرو دهروونی مرؤف، بۆ هه موو بوارو په هه نده گانی ژیان و گوزمران، به لام نه وهش: ﴿ يَا ذَا الَّذِي رَزَقَهُ ﴾، به مؤلتهی په رهو دهری گاریان .

ئنجا به رهو کوئ؟ نهو رووناکییه جیهو کوئیه، که نهوانی بۆ دهریاز ده کهی؟ ﴿ اِلَىٰ صِرَاطِ الْمُرْتَدِّ ﴾، به رهو راسته شه قامی خوی زالی ستایش کراو .

ئنجا پیناسه ی خوا ده کات: ﴿ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمٰوٰتِ وَمَا فِي الْاَرْضِ ﴾، نهو خوییه ی که هه رچی له ناسمانه گان و زمو ی دا هه یه، هی نه وه، وشه ی : ﴿ اِنَّهٗ ﴾، خویترایش ته وه : ﴿ اِنَّهٗ الَّذِي ﴾، که هه ر به ک واتای هه یه، نهو خوییه ی که هه رچی له ناسمانه گان و زمو ی دا هه یه، مو لکی نه وه، ﴿ وَوَيْلٌ لِّلْكَٰفِرِيْنَ مِنْ عَذَابِ شَدِيْدٍ ﴾، هاواریش له نازاریکی سه خت بۆ بیبهریوان، هاوار بۆ نهوان، یا خود سزا بۆ نهوان، مال و ئیرانی بۆ نهوانه ی که نازاریکی سه ختو بی رهزا، بهرؤکیان ده گری، له سه ره نه وه که بیبهریوان، بهرانبه ره به خوا، سه پنه و نا سوپاسن .

ئنجا پیناسه ی نهو بیبهریوانه ده کات، ده فه رموی : ﴿ الَّذِيْنَ يَسْتَحْيُوْنَ الْحَيٰوةَ الدُّنْيَا عَلٰى الْاٰخِرَةِ وَيَصُدُّوْنَ عَن سَبِيْلِ اللّٰهِ وَيَبْغُوْنَهَا عَوْجًا ﴾، نهوانه ی که ژیانی نییایان خۆشه موئ و هه ئیده بئیرن به سه ره ژیانی دوا رۆژدا، ئنجا هه ره نه وه شه نا؟! ﴿ وَيَصُدُّوْنَ عَن سَبِيْلِ اللّٰهِ ﴾، خه لک له رپی خوا لاده دن، یان خویان لاده دن له راسته شه قامی خوا،<sup>(۱)</sup> ﴿ وَيَبْغُوْنَهَا عَوْجًا ﴾، هه ره وها خواریو و لاری بۆ ریبازی خوا ده خوازان، واته : دمیانه وئ ئایین و بهرنامه ی خوا خوارو خیح، به خه نه بهرچاو، نهو حالته ره پۆک و راست و هاوسه نکه ی که شه ریه ته ی خوا

(۱) چونکه (صد) هه مانای (لازمی هه یه، یانی، خوی لایله . هه مانای (مُتَعَدِّي) یه یانی ، خه لکی لایه .

لەسەرىمەتى، دەیانەئۇ ئەو حالەتە تىكبدەن، بە پروپاگەندەو بانگەشەو بە وئناگردنى ناشىرىن، ﴿أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾، ئا ئەوانە لە گومرپايەكى دوور دان، واتە: گومرپا بوون و پىيان لى تىكچوۋە، زۇررىش دوور كە وتونوۋە، بۇيە بە زەحمەت دەتوانن بەگەپنەوۋە بۇ راستە شەقامى خوا .

ننجا خوا ﷺ باسى نامانجى نىردرانى پىئەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەكات، دواى ئەوۋى باسى نامانجى نىردران، دابەزىئىرانى دوايەمىن كىتىبى خۇى كرد، كە قورئانە، دەفەرمۇئ : ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ ﴾، هى پىئەمبەرىكمان نەناردوۋە، مەگەر بە زمانى گەلمەكى خۇى .

وشەى (لسان) بە ماناى ئەو زمانە گۆشتىنە دئى كە نىنسان قسەى پى دەكات، بەلام لىرەدا بە تەنكىد مەبەست پىى لوغەتە، واتە: ئەو زمانەى كە خەلك پىى مۇناخىق، بەلام لىرەدا وشەى (لسان) خوازراوتەوۋە بۇ لوغەت، كە نىمە لە زمانى كوردىى دا، ھەردووكيان ھەر زمانىان پىى دەلىين، بەلام ئەومتا لە غەرىبىيدا، بە وشەى زمان كە (زمانە گۆشتىنەكەيە) كە خواردن و شتى پىىدەخورئى (لسان)ى پىى دەلىين، بەلام ئەو زمانەى كە قسەى پىى دەكەين، لوغەتى پىى دەلىين .

(قوم) واتە: كۆمەلە خەلكىك، بۇجى؟ ﴿لِيُجَبِّتَ لَهُمْ﴾، تاكو بۇيان روون بىكاتەوۋە، جىيان بۇ روون بىكاتەوۋە؟ ئەو پىيامەى كە خوا پىيدا ناردوۋە، ﴿فِيضِلُّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ﴾، نىدى سەرفىنجام: خوا ھەر كەسكى بىھوئ گومرپاى دەكاو، ھەر كەسكىشى بوئ، دەپخاتە سەر راستە رئى، وشەى (يهدى) لىرەدا بە ماناى خستە سەر راستە رئى، دئى، نەگەرنا وەك رئى پىشاندان، خوا وىستوۋىەتى و براوتەوۋە، خوا پىئەمبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ناردوۋە، كە بە زمانى خەلكەكە بدوئىن، بۇيان روون بىكەنەوۋە، كەواتە: ھىدايەت بە ماناى (رئى پىشانندان) ئەوۋە تىپەپىوۋە، خوا وىستوۋىەتى، بەلام ئەوۋى كە بەستوۋىەتەوۋە بە وىستى خۇيەوۋە، مانايەكى دىكەى ھىدايەتە، كە برىتتە لە:

خستە سەر راستە ڕێ، ئنجنا نایا خوا دەیهوئێ کئی گومرا بکات و؟ دەیهوئێ کئی بخاتە سەر راستە ڕێ؟ ئەووە دواتر هەر لەم سوورپەتەدا زیاتر قسە ی لێ دەکەین، بە تەئکید خوا ﷻ نە کەس لە گۆترە لە ڕێ لادەداو، نە کەسێش بە گۆترە، دەخاتە سەر راستە ڕێ، بەئکو ئەوانە ی شایستە ی ڕێ لیتیکچوون بن، خوا ئەوانە گومرا دەکاتو، ئەوانە ی شایستە ی ڕێ دۆزینەووە بن، خوای پەرورەدگار دەستی ئەوانە دەگرێ، ئنجنا شایستەییەگەش، مرۆف بۆخوئێ لە خویدا دەیهینیتە دی، ئەو حالەتە کە مرۆف لە خویدا دەیهینیتە دی، بە پێی ئەو حالەتە، خوا ﷻ لەگەڵ مرۆفدا مامەتە دەکات، ﴿ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، خوا زالی کارزانە، بالادەست و زالەو، گار بەجێشە، هەرچی کە دەیکات لە جیبی خوئێ دابە .

ئنجنا ئاماژەیک دەکات بە بەسەرھاتی موسا ﷺ لەگەڵ گەلەکەیدا، دەفەر موی: ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا إِنَّ اللَّهَ شَدِيدُ الْعِقَابِ ﴾، بە دنیاییەو: ئیمە مووسامان بە نیشانەکانی خوئانەموە نارد، کە گەلەکەت لە تاریکیان دەربینتەو ڕۆژەکانی خوایان بینتەو یاد .

کە دەفەر موی : نیشانەکانی خوئان، دەگونجێ مەبەست پێی، ئەو پستانە بێ کە بەرنامە ی خوایان لێ پیکھاتو، چونکە خوا ناوی لەوان ناو (ایات)، دەشگونجێ مەبەست پێی ئەو بەئگەو موعجیزانە بێ، کە خوا بە مووسای داو، کە وەک لە سوورپەتی (النمل) دا خوا باسی کردو، نۆ (۹) نیشانە بوون: ﴿ فِي تَبَعِ آيَاتِ ﴿ هَمْرُوهَا لە سوورپەتی (الإسراء) یشدا باسیان کراو: ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ سِتْرًا لَمَّا ظَنَنَّا أَن مَدَّيْنَاهُ وَإِنَّا لَنَاصِرَاتُ كَاذِبِينَ ﴾، واتە: بەدنیایی نۆ نیشانە ی ڕۆشمان دابوونە مووسا .

کە ئیمە لە تەفسیری سوورپەتی (الأعراف) دا، بە تەفصیل باسمان کردوون، ئەو نۆیانە گامانەن، هەر نۆیان لە سوورپەتی (الأعراف) دا خراونە روو .

خو دەفەرمۇئى: ئىمە مووسامان بە نىشانەكانى خۇمانەوہ نارد، (يانى: ھەم نەو نايەتانەى كە بەرنامەى خو او شەرىعمەتى خو ايان لى پىكىدى، ھەم نەو موەجىزانەى كە بەئەگەن بۇ سەلماننى راستىتىى مووسا عليه السلام، بۇچىن مووسامان نارد ؟ ﴿ اَنْ اَخْرِجَ قَوْمَكَ مِنْ اَظْلَمَتِ اِلَى النُّورِ ﴾، پىمان گوت: خەلك و گەلەگەت دەر بىنە لە تارىكايىان بەرەو رۇشناىى، ﴿ وَذَكَرَهُمْ بِاٰيٰتِنَا اَللّٰهُ ﴾، رۇزەكانى خو ايشان بىخەو ىاد، واتە: نەو رۇزانەى كە چاكەو نىعمەتى خو بۇ گەلى بەنو نىسرانىلىان تىدا درەوشاوتەوہو، توورمىى و تۇلەى خو ايان بۇ فىرەوون و دارو دەستەگەى، تىدا دەر كەوتو، ﴿ اِنَّكَ فِى ذٰلِكَ لَآيٰتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُوْرٍ ﴾، بىگومان لەوہدا نىشانە ھەن، بۇ ھەر زۇر خۇراگرىكى زۇر سوپاسگوزار .

﴿ وَاِذْ قَالَ مُوسٰى لِقَوْمِهِ اذْكُرُوْا نِعْمَةَ اَللّٰهِ عَلَيْكُمْ ﴾، ىاد بەكەوہ (كە كاتىك مووسا بە گەلەگەى خۇى گوت: چاكەى خو بەسەر خۇتانەوہ ىاد بەكەنەوہ، ھەئىمەتە چاكەى خو لەسەر گەلى مووسا عليه السلام، لەسەر بەنو نىسرانىل، ھەر بەك و دووان نەبووہ، بەلام لىرەدا: وشەى: (نعمۃ) ىانى: جىنىسى نىعمەتەكانى خو، چاكەكانى خو بە گشتىى، ىاد بەكەنەوہ، كە چەندان موفرەمدى لە ژىردا كۆدەبنەوہ ﴿ اِذْ اَنْجَحَكُمْ مِنْ اٰلِ فِرْعَوْنَ ﴾، كاتىك كە لە دارو دەستە و شۇنكە و تووانى فىرەمون دەر بازى كردن، كە چىيان لى دەكردن؟ ﴿ يٰسُوْمُوْنَكُمْ سُوْءَ الْعَذَابِ ﴾، سزايەكى خراپىيان پىتان دەچىژت، سۇغەرەو بىگارىان پىدەكردن، نەشكەنجەىان دەدان، ﴿ وَيَذِخْبُوْنَ اٰبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُوْنَ نِسَاءَكُمْ ﴾، نىرىنەكانتانىان، كورەكانتانىان سەردەمبىرنو، ئافەرەتەكانتانىان دەھىشتنەوہ، بۇ خزمەت و بۇ راباردن ﴿ وَفِى ذٰلِكُمْ بَلٰءٌ مِّنْ رَّبِّكُمْ عَظِيْمٌ ﴾، لەوہدا تافىكرىنەو مەىەكى مەزن ھەبوو لە پەرورەنگارتانەوہ بۇ ئىوہ، واتە: لەو سزاو نەشكەنجەىەدا ، كە لەلاىەن فىرەمون و دارو دەستەكەىەوہ، دەدران، تافىكرىنەو مەىەكى سەخت و مەزن ھەبوو بۇ ئىوہ، ىاخود لەو دەر بازكرانەتاندا، تافىكرىنەو مەىەك و چاكەىەكى مەزنى پەرورەنگارتان ھەبوو .

وشه (بلاء) هم دهگونجی به مانای تافیکردنه وه بی، به باری نارِحمیتی دا، هم دمکری به مانای تافیکردنه وه بی به باری خوشییدا .

﴿ وَإِذْ تَأَذَّتْ رِبِّكُمْ لِنِ شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾ . نهمه دهگونجی قسهی موسا عليه السلام بی بؤ گله که ی، دهگونجی راستیه که بی که خوی پهروردگار لیهدا رایگه یاندبی :

یاد بکه وه ا کاتی که پهروردگارتان رایگه یاند: نه گهر سوپاسگوزاری بکن، بؤتان زیاد ده کم .

سوپاسی خوا کردن، وک زور جاری نیکهش گوتوومانه: هم به دل دمکری، که مرؤف چاکمه که به هی خوا بزانی، هم به زمان دمکری، که دانی بییدا بینن، هم به نهمدانه گانیش دمکری، که نه و چاکه یه و نیعمته له پرمزانه ندی خوادا بکار بینن، هر چاکه یه که ناوا سوپاسگوزاری له سر بکری، ﴿ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾ . بؤتان زیاد ده کم ﴿ وَلَئِنْ كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴾ . به لام نه گهر سیلهش بوون، نا سوپاس بوون، نه وه سزای من سه خته .

لیهدا وشه: (کفرتم) له بهر نه وه ی له بهرانبهر (شکرتم) دا هاتوه، یانی: نه گهر سیله و نا سوپاس بنو، بی نهمگ بنو، به مانای بیپروایی نیه، به بهنگه ی نه وه ی بهروردی پیکراوه له گهل (شکر) دا .

﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ ﴾ . موسا عليه السلام گوتی: (به گله که ی خوی گوت): ﴿ إِن تَكْفُرُوا أَنْتُمْ وَمَن فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَأِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ . نه گهر نیوه و تیکرای نه و خهنگه ی که له له سر زمین دهژین، همموتان سیله و، نا سوپاس بن، (یان دهگونجی مه بهست پی بیپرواین بی)، ﴿ فَأِنَّ اللَّهَ لَغَنِيٌّ حَمِيدٌ ﴾ . بیگومان خوا بی نیازی ستایشکراوه، دهوئهمندو بی نیازه، به کی له سر ئیمانی نیوه، یا خود له سر سوپاسگوزاری نیوه، نه که وتوه، نه گهر نیوه سوپاسی بکن، یان نه گهنو، بهرانبهر به چاکه کانی به نه مهگ و به وهفا بن، یا خود بی نه مهگ بن، خوا هر ستایشکراوه، له خودی خویدا شایسته ی هممو ستایشیک و مه دحو سنا یه که .

## جهند مهسه لهیه کی گرنه

**مهسه لهی به کم :** پیناسه ی قورئان : لایاله کیوه هاتوه؟ بوچی دابه زینراوه؟ دابه زینره که ی چ زاتیکه؟ نهوانه ی نه یارنی، چون و کین؟

خوای بهرزو مهزن دمفه رموی : ﴿الرُّكُوبِ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ لِتُخْرِجَ النَّاسَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ بِإِذْنِ رَبِّهِمْ إِلَى صِرَاطٍ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴿۱۰﴾ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ وَوَيْلٌ لِلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴿۱۱﴾ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ وَيَصُدُّونَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ وَيَبْغُونَهَا عِوَجًا أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ ﴿۱۲﴾

شپه کردنه وهی نهم نایه نه موپاره که . له دوازه ( ۱۲ ) بهرگه دا :

**بهرگی به کم ۱ - ﴿الر﴾**، نهوانه سی پیتن، دهین به جیاجیا بخوینرنهوه، پینان گوتراوه: (الحروف المقطعة) پیته لیک داپراوگان، یان پیته بهر پچر پچرمان، که ومک پیشتیش نامازمان پیندا: خوا ﴿﴾ دهیهوی بهو خه لکه بهرموی: نهو قورئانه ی له بهر دستانه، همر لهو پیتانه پیکدیت که نیوه قسه یان پی دهگن، به لام نیوه دستهوسانن له بهرنا بهر قورئاندا، که وینه ی قورئان، یان وینه ی ده (۱۰) سوورقتی قورئان، یان وینه ی سوورمتیکیشی، بینن، کهواته: بزائن که نهم قورئانه که دستهوسانکه ره بو نیوه بو نینس و جینن، بزائن که نهوه ی فهرموویهتی: خوای بهرزی بی وینهیه .

**برگەمی دووم ۱ -** ﴿ كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ ﴾، ئەمە وەك شارمەزایانی زمانی عەرەبیی دەلێن: شتیکی لە پێشەوه پەچا و (تقدیر) كراوه، بۆ وینە: (هَذَا كِتَابٌ أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ)، واتە: ئەمە كەتیبێكە بۆ لای تۆمان داوە زانێوه، ئایەتی بەگەمی سوورەتی (الأعراف) پش شیوهی ئەم ئایەتە دەكات، بەلام لەوی ئاواپە: ﴿ الْمَصَّ ۝ كُنْتُ أَنْزِلَ إِلَيْكَ فَلَا يَكُنْ فِي صَدْرِكَ حَرَجٌ مِّنْهُ لِيُنذِرَ بِهِ وَذِكْرَىٰ لِلْمُؤْمِنِينَ ۝ ﴾، وەك لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف) دا بە تەفصیل قسەمان لەبارەوه كێدوه .

**برگەمی سێیم ۱ -** ﴿ لِيُخْرِجَ النَّاسَ ﴾، تاكو خەلكی دەرەز بەگەمی، ئەم قورئانە بۆچی نێردراوه، بۆچی داوەزێنراوه؟ بێگومان ئامانجێك لە پشت داوەزاندنیهوه هەپە، ئەویش ئەمەپە كە خەلك دەرەز بەگەمی و بیانەهێنێمەر، لە كوێ و بۆ كوێ؟!

**برگەمی چوارەم ۱ -** ﴿ مِنْ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ ﴾، لە تاریكایهەكان بەرەوه رووناكیی، لە هەموو قورئاندا، وشەیی ﴿ الظُّلُمَاتِ ﴾، هەر بە كۆ هاتوه، تاریكایهەكان (ظلمات)، كە كۆی (ظلمة) ه، بەلام وشەیی ﴿ النُّورِ ﴾، هەر بە تەك هاتوه (نور) رووناكیی .

بێگومان كە خوا ﷻ دەفەرەمۆی: لە تاریكایهەكان دەرەزبێنێ بەرەوه رووناكیی، واتە: لە تاریكایهەكان لە رووی بووناسییهوه، لە رووی ئیمان و عەقیدەوه، لە رووی حوكم و سیاسەتەوه، لە رووی حەلال و حەرەمەوه، لەرووی پەشت و ئاگەرەوه، لە هەموو ئەو جۆرە تاریكایهەكانهوه، دەرەزبێنێ بەرەوه روونایی، واتە: بەرەوه روونایی هیدایەتی خوا، بەرەوه روونایی ئایین و بەرنامەو شەریعەتی خوا .

**برگەمی پینجەم ۱ -** ﴿ يَا ذِينَ الرَّبِّهِمْ ﴾، بە مۆلەتمی پەرورەنگاریان، پێشتر باسمان کرد وشەئ: (إِذْنًا)، واتە: مۆلەتدان، یاخود ویستنی خوای پەرورەنگار، یاخود پینگا پێلدانی .

**برگەمی شەشم ۱ -** ﴿ إِنْ صَرِّطَ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴾، بەرەو راستە شەقامی خوای زالی ستایشکراو، وشەئ: (الْمَرِيزِ)، یانی: (الَّذِي لَا يُغْلَبُ)، ئەو کەسە کە کەس توانای بەسەریدا ناشکێو، کەس پێی ناویترێ، (الْحَمِيدِ) یش بە مانای ستایشکراو (المحمود) ئی .

**برگەمی حە و تەم ۱ -** ﴿ اللَّهُ الَّذِي لَهُ مَا فِي السَّمَوَاتِ وَمَا فِي الْأَرْضِ ﴾، ننجای پیناسەئ خوا ﷻ دەگاتو، دەفەرموئ: ئەو خوایەئ کە هەرچی لە ناسمانەکان و زەویدا هەبە، هێ ئەو، هەتەبەتە وشەئ: (اللَّهُ الَّذِي)، خوینراویشەتەو: ﴿ اللَّهُ الَّذِي ﴾، ننجای نەگەر بۆهەرموئ: ﴿ اللَّهُ الَّذِي ﴾، ئەو بە بادمدریتەو (عطف) دەکریتەو، سەر ئەوئ پێشئی، کە دەفەرموئ: ﴿ إِنْ صَرِّطَ الْحَمِيدِ اللَّهُ الَّذِي ﴾، ئەو ﴿ الْعَزِيزِ الْحَمِيدِ ﴾، ئەو خوایەئ کە هەرچی لە ناسمانەکان و زەویدا هەبە، هێ ئەو، بەلام نەگەر بە (رَفَعُ) بچوینریتەو، ئەو کاتە دەبیتە رستەبەئ سەر بەخۆ ﴿ اللَّهُ الَّذِي ﴾، ئەو خوایەئ کە هەرچی لە ناسمانەکان و زەویدا هەبە، مۆلکی وە، واتاکانیان هەر یەکن .

**برگەمی هە شتەم ۱ -** ﴿ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ مِنْ عَذَابٍ شَدِيدٍ ﴾، هاواریش بوو بپێروایان لە سزایەکی سەخت .

وشەئ (وَيْلٌ) : مُصْدَرٌ لَا يُعْرَفُ لَهُ فِعْلٌ، وَمَعْنَاهُ : الْهَلَاكُ، وَمَا يَقْرُبُ مِنْهُ مِنْ سُوءِ الْحَالِ، واتە: (وَيْلٌ) چاوەگە و نەزانراوە کرداریکی هەبێ، لێئەو داتاشرابێو و مرگێرابێ، ماناگەشی بریتیه له: لهبەئین چوون، یاخود هەر واتایەئ کە لێئەو نزیکه، وەك حال خرابیی .



پرستهی: ﴿ وَوَيْلٌ لِّلْكَافِرِينَ ﴾، نه لیفو لامه (ال) که ی بؤ ناساندن (تعریف) ه، به لام ناساندنی (عهد) ه، نهک تیکری کافران، واته: نهو کافرانه ی که نامادنه بوون له تاریکایانه وه، به هو ی نهو قورنانه وه، بینه دهر بهره روؤشنا یی .

**برگمی نوبم ۱** - ﴿ الَّذِينَ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ ﴾، نه وانه ی که زبانی دنیا یان خوؤشتر دموی له دوارؤزو، به سه ریدا هه لیدمبژیرن، بیؤشتر باسمانکرد، که وشه ی ﴿ يَسْتَحِبُّونَ ﴾، چونکه به (علی) تهعه ددای بیکراوه، ﴿ يَسْتَحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا عَلَى الْآخِرَةِ ﴾، نه گهرنا پیویستی به پیت (حرف) ناکات بؤ بهرکار (مفعول) خواستن و دمگوترا: (يُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا)، به لام که به (علی) تهعه ددای بیکراوه، مانای (يُؤْتِرُونَ) ی خراوته نیو، واته: (يُحِبُّونَ الْحَيَاةَ الدُّنْيَا وَيُؤْتِرُونَهَا عَلَى الْآخِرَةِ) زبانی دنیا یان خوؤشه وئ هه لیشیدمبژیرن به سه ر زبانی دوارؤزدا .

**برگمی دهم ۱** - ﴿ وَيَصُدُّوكَ عَنْ سَبِيلِ اللَّهِ ﴾، خه لکی له ری خوادا لادممن .

وشه ی: (صَدُّ، يَصُدُّ) هم به (لازم) هاتوه، هم به (متعدي): (صَدَّ الْإِنْسَانَ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ) واته: نهو مرؤفه خوی له ری خوی لادا، یاخود: (صَدَّ الْإِنْسَانَ غَيْرُهُ عَنِ سَبِيلِ اللَّهِ) نهو مرؤفه غمیری خوی له ری خوادا لادا، همر دوو کیشیان لیردها دمگونجین، به لام زیاتر مانای دوومیمان واته: خه لک له ری خوادا لادممن، گونجاوتره .

**برگمی یازدهیم ۱** - ﴿ وَبَعَثْنَا عِوَجًا ﴾، هه روهها لاری بؤ (بهرنامه ی خوا) ده خوازن، واته: ده یانه وئ ری خواو بهرنامه ی خوا، لارو خوارو خیی بغمنه بهر جاو، تاگو خه لک لی بسلمنه وه، نه مه عاده تیکی له میژینه ی نه هلی کوفره، له بهرانبهر شه ریعتو بهرنامه ی خوا، چونکه دزمان نه گهر نایینی

خوا، وهك حالهتی سروشتیی و ناسایی خوئی، بگه ویته بهرجاوی خهك، خهك عه و دانی صبی و بروای پی دینئ، چونكه له گه له عه قلی سه لیم و فیترفتی ساغدا دمگونجئ، بویه دمیانه وی خوارو خیچی بگه و، لار بیخه نه بهرجاوان، تاكو خهك لی بی سلهمیته وه .

**برگی دوازده یم ۱ - ﴿أُولَئِكَ فِي ضَلَالٍ بَعِيدٍ﴾**، ئا ئه وانه له گومراییه کی دوور دان، واته : له گومراییه ك دان، هیئنده دوور گه وتوونه وه، به زه حمت دمگونجئ بگه پینه وه سهر راسته شه قامی خوا .

**مه سه له ی دووم :** رووتگردنه وهی ئه و راستییه كه سه رجه م پیغه مبه ران (عَلَيْكُمْ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به زمانی گه له کانیان نیردراون، تاكو بتوان بهرنامه ی خویان بۆ روون بگه نه وه :

خوا دمفه رموی : ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ، لِيُبَيِّنَ لَهُمْ فَيُضِلَّ اللَّهُ مَنْ يَشَاءُ وَيَهْدِيَ مَنْ يَشَاءُ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾

**شبه کردله وهی نهم ناپه ته موپاره كه . له سن برگه دا :**

**برگی به کم ۱ - ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِنْ رَّسُولٍ إِلَّا بِلِسَانٍ قَوْمِهِ، لِيُبَيِّنَ لَهُمْ ﴾**، هیچ پیغه مبه ریکمان نه ناروده، مه گمر به زمانی گه له که ی، تاكو بۆیان روون بکاته وه .

به پی سیاق دیاره كه چییان بۆ روون بکاته وه! په یامی خویان بۆ روون بکاته وه، نایین و بهرنامه ی خویان بۆ روون بکاته وه، وشه ی (لسان) یش ئه و زمانه گوشتینییه كه مرؤف قسه ی پی دکات، به لام لیرهدا (لسان) به مانای (لُغَة) به کارهاتوه، دهلی :

(أَطْلَقَ اللُّسَانَ عَلَى اللُّغَةِ إِطْلَاقَ الْمَحَلِّ عَلَى الْحَالِّ بِهِ، مِثْلُ: سَأَلَ الْوَادِي) واتە: وشەى (لسان) بە مانای زمانى قسە پىئى كىردن (لُغَةً) بەكارهاتو، وەك (مَحَلِّ) بەكارهاتو، بەلام مەبەست پىئى نەو شتەيە كە لەوئى داىە، كە بىرىتە لە (لُغَةً) مەكە، كە (لُغَةً) بە زمان (لسان) دەردمەكە وئى، و دەردمەپىردى، وەك دەگوتىرى: (سَأَلَ الْوَادِي)، (وادي) بەو دابىراوایی و چالاییە دەگوتىرى، كە لە نىوان دوو گىردان داىە، دۆل (وادي) نەوویە، بەلام دواىى بەو ناوەى كە بە نىو نەو چالایی و قوولاییە دا دى، گوتراو: (وادي)، كە دەگوتىرى: (سَأَلَ الْوَادِي) واتە: ناو بە نىو دابىراواییە كەو بە نىو دۆلە كە دا هات .

سنى نەنجامگىرى گىرنگ لەم راستىيە :

بەكەم : دەرخستنى ياسايەكى گشتىي خوا ﷺ، كە خوا ھەموو پىئەمبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناردوون خەلك حالى يەكنو، بە زمانى خۆيان تىيان بگەيمەن.

دووھم : بە نىسەت پىئەمبەرى خاتەمىشەو (موحەمەد ﷺ) يەكئىك بۆى ھەمىە، بلى: كە واتە: پىئەمبەرى خاتەم تەنيا بۆ گەلى عەرەب نىردراو، چونكە قورئان بە زمانى عەربىيى نىردراو و ھاتۆتە خوارو، خۆيشى بە زمانى عەربىيى ئاخاوتو ؟

دەللىن: بەلى، بەلام ھەر دەبووايە بە زمانى يەكئىك لە نەتەو ەگان بى، خواى كارزانىش زمانى عەربىيى ھەلبىزاردو و نەوش زۆر حىكەمەتى تىدان كە لە شوئىنى خۆيدا خراونە پوو<sup>(۱)</sup>.

نتجا خوا ﷺ لە دەيان نايەت، لە سوورەتە مەككىيەكاندا راگەياندو، كە قورئان و موحەمەد، بۆ ھەموو بەشەر نىرراون، بۆ وئىنە:

أ- ﴿ قُلْ يَا أَيُّهَا النَّاسُ إِنِّي رَسُولُ اللَّهِ إِلَيْكُمْ جَمِيعًا ﴾ [الأعراف، واتە: بلى: نەى خەلكىنە! من رەوانە كراوى خوام بۆ نىو ە بۆ ھەمووتان .

(۱) لە كئىبى، (سۆزى نەتەموايەتىي) دا، لەو بارمەو دوايىن، بىروانە : جابى جولرەم / ۲۰۰۸ ز.

ب - ھەرۇھھا لە سوورپتى (سبا) دا دەفەرموئ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا كَفَّٰةً  
لِّلنَّاسِ بَشِيرًا وَنَذِيرًا وَلَٰكِنَّ أَكْثَرَ النَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ (۲۸). واتە: تۆمان  
نەناردو، مەگەر بۇ تىكراي خەلكى موزدەندىرو ترسىنەر بى، بەلام  
زۇربەي خەلكى نازانن .

ج - لە سوورپتى (التكوير) دا دەفەرموئ : ﴿ إِنَّ هُوَ إِلَّا ذِكْرٌ لِّلْعَالَمِينَ ﴾ (۲۷).  
واتە: ئەم قورئانە تەنيا بىرخەرموئە بۇ ھەموو جىھانىيان .

كەواتە: خوا ﷺ زۆر بە روونىي رايگمىاندو، كە: بەئى، قورئان بە زمانى  
عەرەبىيەو، پىغەمبەرىش ﷺ لە نىو گەلى عەرەب دا بوو، بەلام ھەم  
قورئانىش، ھەم پىغەمبەرى خواش (محمد ﷺ) بۇ تىكراي بەشەر  
نيردراون، وەك خوا دىربارەي پىغەمبەر ﷺ دەفەرموئ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا إِلَّا  
رَحْمَةً لِّلْعَالَمِينَ ﴾ (۲۷). واتە: تۆمان تەنيا وەك بەزىي بۇ جىھانىيان  
ناردو .

سىيەم: ھەرۇھھا لەو ئايەتە وەردمگىرىئ كە تەرجەمەكەرنى قورئان بۇ  
ھەموو زمانەكانى دنيا، فەرزە، بگرە تەفسىرو روونكردنەوئى مەبەستەكانى  
قورئانىش، ھەر فەرزە، چونكە خوا ﷺ مادام قورئانى بۇ ھەموو بەشەر  
ناردو، پىغەمبەرىشى ﷺ بۇ ھەموو بەشەرو تىكراي مەرفاىەتتى ناردو،  
بە جىياوازىي رەنگو زمانەكان، كەواتە: لەسەر مسوئلمانان فەرزە، قورئان  
بۇ ھەموو زمانەكان تەرجەمە بەكەن، بۇ ئەوئى ھەموو ئەو خەلگەي كە  
پىغەمبەرى خاتەم بۇيان نيردراو، بە زمانى خۇيان ھىدايەتو بەرنامەي  
خوایان بەكەوئتە بەرجاو، چونكە خوا ﷺ دەفەرموئ: ﴿ وَمَا أَرْسَلْنَا مِن  
رَّسُولٍ إِلَّا لِيَلْسَنَ قَوْمِهِ ﴾ . نىنجا چونكە ئەو كۆمەنگاو خەلگانەش، كە  
پىغەمبەرى خاتەمىيان بۇ نيردراو، ھەموو نەتەوگانن، بە ھەموو  
زمانەكانەو، كەواتە: فەرزە لەسەر مسوئلمانان، كە قورئان بۇ ھەموو

زمانەكان وەرگېرن، نەك تەنیا راستە مانايەكەى، بەلكو شىكردنه وەو  
 ۋوونكردنه وەو مانا و مەبەستەكانىشى، واتە: تەفسىركردى قورئانىش  
 فەرزه بۇ ھەموو زمانەكان، چونكە خوا ﷻ يېغەمبەرانى ناردون بۇ لای  
 خەلكەكانى خۇيان، تاكو بە زمانى خۇيان بۇيان ۋوون بگەنەو، ننجا ديارە  
 نەگەر گەلى كورد زمانەكەى كوردییهو، گەلى فارس زمانەكەى فارسىیەو،  
 گەلى ئىنگلیز زمانەكەى ئىنگلیزییەو، گەلى فەرنسىیى زمانەكەى  
 فەرنسىیەو ... ھتد، كەواتە: لەسەر مسولمانان فەرزه بۇ ھەموو نەتەومگان  
 بە زمانەكانى خۇيان قورئانىيان بۇ ۋوون بگەنەو، تاكو نەوہى كە خوا ﷻ  
 وىستووہتەى، بېتەدى .

**برگەى دووم ۱ -** ﴿ فِضْلُ اللَّهِ مِنْ إِشَاءٍ وَيَهْدِي مَنْ يَشَاءُ ﴾، سەرنجەم خوا

ھەر كەسىكى بوئ، گومپراى دمكاتو، ھەر كەسىكىشى بوئ، دەيخاتە سەر راستە  
 رئ، ئەمەش بە پىي ياساى خوا لە ژيانى بەشەردا، كە ھەر كەسىك خۇى وا  
 لئ بكات شايستەيى نەوہى ھەبئ، خوا گومپراى بكات، خوا گومپراى دمكاتو،  
 ياساى خواى بەشەردا دەجەسپئ، ۋەك چۇن كەسىك لە شوئىنئىك بئ، كە  
 مىكروپى تېدابئ، يان خوارنىك بخوات، يان خۇى بداتە بەر سەرماو گەرما  
 بە پىي فانوونى خواو بە وىستى خوا، نەخۇش دمكەوئ، لە ئەنجامى نەوہدا  
 كە خۇى واىكردوہ، نەخۇش بگەوئ .

ھەروہا كەسىكىش كە وەرزش بكاتو، خواردىنى چاك و پاك بخواتو، ناگای  
 لە جەستەى خۇى بوئ، بېيارئىزئ، ئەویش ديارە ساغ دەبئو، بە پىي وىستى  
 خوا ساغ بووہ، بەلام بە پىي ياساى خوا، چونكە خۇى نەو ھۆكارانەى كە  
 تەندروستىيان لەسەر بەندە، ھىناونىە دى .

**برگەى سىيەم ۱ -** ﴿ وَهُوَ الْعَزِيزُ الْحَكِيمُ ﴾، خوا زالى كارزانە، خوا

بالادەستەو زالەو، لىزانو كارزانە، كارمگانى لە جىي خۇيان دان .

**مهسه لهی سئیهم** : نامازه به و راستییه : که مووساش عَلَيْهِ السَّلَام ههر به مههستی دهر باز کردنی گله کهی له تاریکاییه کان به ره و پروناکیی، نیردرابوو، بۆ له و مهش که چاکه گانی خویان بخاته وه یادو، مووساش عَلَيْهِ السَّلَام ههر وایکرده :

خوَا هَمْرُو بِيْتِي : ﴿ وَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا أَنْ أَخْرِجْ قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ وَذَكِّرْهُمْ بِآيَاتِنَا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴿٥٠﴾ وَإِذْ قَالَ مُوسَىٰ لِقَوْمِهِ أَذْكُرُوا نِعْمَةَ اللَّهِ عَلَيْكُمْ إِذْ أَنْجَاكُمْ مِنْ مَالِ فِرْعَوْنَ يَسُومُكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ وَيُذَيِّبُكُمْ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيِي بَنِيكُمْ فِي ذُلِّكُمْ بَلَاءٌ مِنْ رَبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴿٥١﴾ ۞

شهر کردله وهس نه م دوو نایه ته موباره که . له بۆ هر که دا :

**هرگهی به کم ۱** - ﴿ وَقَدْ أَرْسَلْنَا مُوسَىٰ بِآيَاتِنَا ۞ ﴾ . به دئیاییه وه مووسامان به نیشانه گانی خو مانه وه نارد.

وشه ی (آیات) : هم رسته گانی بهرنامه گانی خوا، به نایه ت ناوئراون، هم موعجیزو به نکه گانی که به پیغمبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دراون، به لکو دیارده سروشتییه گانی، به نایه ت ناوژمندگراون، به لام نه م واتایه ی سئیهم نیرمه دا له گه ل نه م سیاقه دا ناگونجی، چونکه مووسا عَلَيْهِ السَّلَام دیارده سروشتییه گانی له گه ل خو ی نا نه مینا بوون .

خوَا عز و جل له سوورفتی (الإسراء) دا دهرباره ی نایه ته گانی مووسا، که نایا چه مند بوون؟ دمه رموی : ﴿ وَقَدْ آتَيْنَا مُوسَىٰ تِسْعَ آيَاتٍ بَيِّنَاتٍ ﴿٥١﴾ ۞ ﴾ . ههرومه له سوورفتی (النمل) یشدا دمه رموی : ﴿ فِي تِسْعَ آيَاتٍ إِلَى فِرْعَوْنَ

وَقَوْمِهِ ﴿۱۲﴾، نەجنا ئیئە لە سوورەتی (الأعراف)دا، بە تەفصیل باسی ئەو  
نۆ (۹) نیشانەیمەن کردو، کە بەمجۆرە بوون :

۲۹۱ : دووانیان : گۆجانەگەیی، دەستی ﴿وَأَلْقِ عَصَاكَ...﴾ ﴿۱۱﴾ ﴿وَأَدْخِلْ يَدَكَ فِي  
جَيْبِكَ...﴾ ﴿۱۲﴾ السمل .

۴۲ : دووانیشیان : وشکە سالیی، بئ دەرمانەتیی و بئ بەروبوومی ﴿وَلَقَدْ  
أَخَذْنَا مَاءَ الْفِرْعَوْنَ بِالسِّنِينَ وَنَقَّصْنَا مِنَ الثَّمَرَاتِ...﴾ ﴿۱۳﴾ الأعراف .

۶و۵ و ۷و ۸و ۹و : پینجیشیان : لافاوو کوللەو ئەسبئ و بۆق و خوین، کە خوای  
پەرەمەرگەر لە سوورەتی (الأعراف) دا باسی کردوون : ﴿فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ  
وَالْجُرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالذَّمَ مَائِدَتِ مَفْضَلَتِ﴾ ﴿۱۳﴾ .

**برگەیی دووم ۱ -** نەجنا ئایا خوا موسا عليه السلام بۆچی نارد؟ ﴿أَنْتَ أَخْرِجْ  
قَوْمَكَ مِنَ الظُّلُمَاتِ إِلَى النُّورِ﴾، پیمان فەرموو: خەلکەگەت لە  
تاریکیان بەرەو رووناکیی، دەرینە .

دیاره بەنو نەسرانیل لە زۆر جۆرە تاریکیی دیکەش دابوون، کە گەلانی  
دیکە ڕەنگە لەو تاریکییانەدا نەبووبن :  
(ا) لە تاریکیی سۆغەرەو بیگار دابوون .

(ب) لە تاریکیی ئەودا بوون، کە نێرینەگانیان سەر دەبێردان، و، مێینەگانیان  
دەهێلنرەنەو .

(ج) لە تاریکیی ئەو دابوون، کە وەک گۆیلە تەماشای دەرمان .

لە هەموو ئەم تاریکییانە، دەرمانیئە بەرەو رووناکیی، رووناکیی  
نازادیی و سەرەستی بەندایەتیی بۆ خوا .

**بىرگىمى سىيىم ۱ -** ﴿ وَذَكِّرْهُمْ بِأَيِّمِ اللَّهِ ﴾. رۇزۇمگانى خۇايان بخەوھ ياد، وەك پىئشتر باسماں كىرد: (أَيَّامِ اللَّهِ) واتە: ئەو رۇزۇنەي كە دەسەلاتى خۇايان تىئدا دەرگەوتوم، بۇ سىزادانى دۇزۇمنەكانتان، كە فىرەمون و دارو دەستەمگى بوون، دەسەلاتى خۇاوا چاكەو بەزمىيى خۇايان تىئدا دەرگەوت، بۇ ھاوكارىيى و پىشتىگىرىيى ئىوھ و دەرپازكردنتان .

**بىرگىمى چوارەم ۱ -** ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّكُلِّ صَبَّارٍ شَكُورٍ ﴾. واتە: بىئگومان لەوھدا كە باسكرا، نىشانەي زۇر ھەن بۇ ھەر خۇراگرىكى سوپاسگوزار. ﴿ صَبَّارٍ ﴾. صىغەي موبالغەي (صابر)، (صابر) ىش يانى: خۇراگر. ﴿ صَبَّارٍ ﴾. زۇر خۇراگر. ﴿ شَكُورٍ ﴾. صىغەي موبالغەي (شاكىر)، (شاكىر) واتە: سوپاسگوزار. بەلام ﴿ شَكُورٍ ﴾. واتە: زۇر سوپاسگوزار .

كەواتە: كەسەيك لەسەر نارەھمەتتەيەكان زۇر خۇراگرىيىو، زۇرىش سوپاسگوزار بىن، لە بەرانبەر چاكەو نىعمەتەكانى خۇادا، نەوھ باشتر پەند و مەدەگرىيى، باشتر نىشانەكانى خۇا دەرگ دەكاتو دىكەونە بەرچاوا .

**بىرگىمى پىنجەم ۱ -** ﴿ وَإِذْ قَالَ مُوسَى لِقَوْمِهِ آذْكُرُوا لِلَّهِ عَلَيْكُمْ ﴾ ياد بکەوھ ! كاتىك كە موسا بە گەلەگەي خۇي گوت: چاكەي خۇا بەسەر خۇتانەوھ ياد بکەنەوم، چاكەي خۇا بىيىن، نىجا دوابى بەشەيك لەو چاكانەي خۇايان بۇ روون دەكاتەوم دەفەرەموى :

**بىرگىمى شەشەم ۱ -** ﴿ إِذْ أُنجَيْنَاكَ مِنَ آلِ فِرْعَوْنَ ﴾. كاتىك كە لە دارودەستەي فىرەمون دەرپازى كىردن، ﴿ آل ﴾. واتە: (أَتْبَاع) (آل فرعون) ئەوانەي شۇيىنكەتووى فىرەمون بوون، لەگەل فىرەمون نا بوون، دارودەستەي بوون .

**بىرگىمى ھوتەم ۱ -** ﴿ يَسْؤُمُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ ﴾. سىزى خۇراپىيان پى دەچىزۇتن، واتە: ھەمىشە لەوھ دەخەفتان سىزاتان پى بچىزۇتن، وەك چۇن كەسەيك مەرىك يان ئازەلەيك دەبات بۇ دەشتو كىو بىلەومەرىتى، نىجا



دەخەفتی: گوئی لەوەمەری باشتەری لێیە، لەوئ بیلە وەرپێنی، فیرعهون و داروودەستەگەمش، لێتان دەخەفتان: چ سزایەك خرابەترە، ئەووتان بو بەدۆزێوەو ئیوەی پێ سزا بدمن، بە ئیوەی بچێژن .

**برگەمی هەشتم ۱ - ﴿ وَيَذِيحُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ﴾**،  
نێرینەگانانانان سەر دەبرین، و، ئافرەتەگانیشتانان دەهێشتنەوه (لە ژاندا  
دیانتەهێلانەوه) .

لە سوورەتی (البقرة) دا دەفەرموی: ﴿ وَيَذِيحُونَ أَبْنَاءَكُمْ ﴾ (۱۱) ، واتە: (و)ی  
لەگەڵ نەهێناوه، هەروەها لە سوورەتی (الأعراف)یشدا كە دەفەرموی :  
﴿ ... يَسُومُونَكُمْ سُوءَ الْعَذَابِ يُقْتُلُونَ أَبْنَاءَكُمْ وَيَسْتَحْيُونَ نِسَاءَكُمْ ... ﴾ (۱۱)  
دوایی نەو سزا خرابە، بەوه تەفسیر دەكات كە: نێرینەگانان دەكوشتن و  
مێینەگانان دەهێشتنەوه .

بەلام لێردا كە (و)ی هێناوه، یانی : خرابە پێ چێژنەكە بە جیا دانەن،  
دواییش نەوه كە نێرینەگانان سەر بریون و ئافرەتەگانیشیان هێشتوونەوه،  
نەو هەش بە دوو جوژه بەلای دیکەو، بە دوو جوژه سزای دیکە دادەن، كە  
لەلایەن فیرعهونەوه، نەو سزایانە نەنجام دەدران .

**برگەمی نۆیەم ۱ - ﴿ وَفِي ذَلِكُمْ بَلَاءٌ مِّن رَّبِّكُمْ عَظِيمٌ ﴾**، لەو هەدا  
تافیكرنەو مەیه كی مەزن هەبوو، لە پەرۆمردگار تانەوه بو ئیوه .

پێشتریش باسمان كرد كە: (بلاء) لێردا كە دەفەرموی: ﴿ وَفِي ذَلِكُمْ  
بَلَاءٌ ﴾ ، دەرگۆجی بگوتری: (و)فِي ذَلِكُمْ الْإِنجَاء)، ئا لەو دەر باز كردنە ئیو هەدا،  
لەو پرزگار كردن و قوتار كردنە ئیو هەدا، بەلایەكی مەزن لە پەرۆمردگار تانەوه  
هەبوو، (بلاء) لە زمانی عەرەبییدا، دەرگۆجی مانای نەعمەت و چاكە بێ، یانی:  
چاكە مەیه كی مەزنی خۆی بە خەشەر بو ئیوه، هەبوو، واتە: تافیكرنەو مەیه كی  
مەزنی پەرۆمردگار بە باری ئیجابیی و چاكەدا هەبوو بو ئیوه .

یا خود: لهو سزاو نازارهدا که فیرعمون و دارودسته گهی به نیویان دهچیژت، به لآو موسیبه تو ناخوشییه کی مهزن همبوو بی نیوه، چونکه وشعی (بلاء) هم به مانای به لآ دئی، هم به مانای نیعمه تیش دئی، له نه سلیشدا به مانای تاقیکردنه وه هاتوه .

**مهسه لهی چوارهم :** راگه یاندنی نهو راستییه که خولی پهرومردگار ﷺ به

سوپاسگوزاری، چاکان زیاد ده کلت و، به ناسوپاسی، لایان دهبات :

خُوا دَهْفَمَرْمُوئِ : ﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ وَلَئِن كَفَرْتُمْ إِنَّ عَذَابِي لَشَدِيدٌ ﴾

شیکردنه وهی نهه نایه ته موباره که ، له سن برکه ها :

**برگی به کم ۱ -** ﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ ﴾، یاد بکوهه کاتیک پهرومردگارتان رایگمیاند، ئیعلامی کرد، ئاشکرای کرد، دهگوترئ: (أَذَّنَ) واته: رایگمیاند، ﴿ تَأَذَّنَ ﴾، یانی: زور به توخیی رایگمیاند، وهک پیشتر گوتمان: (أَوْعَدَ) واته: همپشه ی کرد، (تَوَعَّدَ) واته: همپشه می سهختی کرد، همروها (أَفْضَلَ) یانی: به خشی، (تَفَضَّلَ) واته: زوری به خشی، ﴿ وَإِذْ تَأَذَّنَ رَبُّكُمْ ﴾ کاتیک پهرومردگارتان زور به توخیی، زور به جهختکردنه وه، رایگمیاند، چی رایگمیاند ؟

**برگی دووم ۱ -** ﴿ لَئِن شَكَرْتُمْ لَأَزِيدَنَّكُمْ ﴾، نهگمر سوپاسگوزاری بکمن، بوئتان زیاد ده کم، واته: نهو چاکانه ی که پیئان دهبه خشم، نهگمر له بهرانبه ریاندا سوپاسگوزاری بکمن و شوکرانه بکمن نهو چاکانه تان بی زیاد ده کم .

زانایان لەبارەی (J) ی سەر: **لِّئِنْ شَكَرْتُمْ يَرْبِّهِمْ**، دەلێن: (اللَّامُ مَوْطِئَةٌ لِّلْقَسَمِ وَالْقَسَمُ لِّلتَّأَكِيدِ)، واتە: لام زەمێنە خۆشکەرە بۆ سوێند، سوێند نیه بەلام رێی بۆ خۆش دەگاتو، سوێندیش بۆ جەختکردنەوەیە .

هەنێکی دیکە گوتووایانە: (J) هەر بە مانای سوێندە، واتە: سوێند بە خوا، ئەگەر سوپاسگوزاریی بکەن، بۆتان زیاد دەکەم .

نایا ئەم قسەیە قسەی مووسایە **لِّئِنْ** بەرانبەر گەلەکەئێ؟ وایبێدەچن، چونکە هەر لەو سیاقەدا هاتو، یانی: ئەگەر لە بەرانبەر چاکمکانی خوادا ، کە لەگەڵی کردوون، سوپاسگوزار بن، خوا لەو چاکانە بۆتان زیاد دەگات، واتە: هەر لە جۆری خۆیان، بۆتان زیاد دەگات، یان لە جۆری دیکە، لە چاکمکانی خۆی، بۆتان زیاد دەگات .

ئەگەریشی هەمە کە ئەو قسەی خوای بەرومردگار بێت، ناواخنی کرد بێت لەگەڵ قسەکانی مووسا **لِّئِنْ** کە لەگەڵ گەلەکەئێدا کردوونی، هەرچۆنیکێ بن، ئەمە یاسایەکی خویە، لە ژبانی بەشەردا، ڕاگەیمەنراو .

بۆیە زانایان لێردا یاسایەکیان هەلێنجاو دەلێن: (الشُّكْرُ سِيَاحُ النُّعْمِ)، واتە: سوپاسگوزاریی پەرژینی چاکمکانە، ئەوان وایانگوتو .

بەلام من دەلێم: (الشُّكْرُ زَائِدُ النُّعْمِ)، واتە: سوپاسگوزاریی مایەیی زیادکردنی چاکمکانە، بەهۆی سوپاسکردنی خواوە، چاکمکان زیاد دەبن، ئەک هەر دەپارێزرین، وەک پەرژینیك چۆن باخێك دەپارێزرئ، بەلكو زیادیشیان دەگا و گەشەیان بێدەدا .

## پیناسه‌ی (شکر) :

(شکر) هم به دل دمکری، هم به زمان دمکری، هم به نهدامه‌مگان دمکری :

**بِهَك** : نهو سوپاس‌کردنه‌ی خوا، که به دل دمکری، بریتیه له‌وه : که چاکه‌کانی خوا، له خوای به‌خشمه بزانی، وهک خوا عزو جل دهفهرموی: ﴿ وَمَا يَكُم مِّن يَّعْمَةٍ فَمِنَ اللّٰهِ ۗ﴾ النحل، واته: ههر چاکه‌یه‌ک له نیوهدا همیه، له خواوویه، (أَنْ تُرْجِعَ النِّعَمَ إِلَى الْمُنْعَمِ)، واته: چاکه‌گان بو چاکه‌گار بگنپریه‌وه، که خوایه ﴿﴾.

**دوو** : نهو سوپاسه‌ی که به زمان دمکری، بریتیه له‌وه: که تو دان بهو

چاکانه‌ی خوادا بینی و بیانسه‌لمینی، وهک خوا دهفهرموی: ﴿ وَأَمَّا نِعْمَةَ رَبِّكَ فَحَدِّثْ ۗ﴾ الضحی، واته: ئنجا یاسی چاکه‌کانی په‌روه‌رگارت بکه .

**سئ** : سوپاس‌کردنی نهدامه‌گانش، بریتیه له‌وه: که تو به کردموه به

نهدامه‌کانی جهسته، نهو چاکانه له رمزانه‌لیی خوادا به‌کاربینی، وهک خوا دهفهرموی: ﴿ أَعْمَلُوا ءَالَ دَاوُدَ شُكْرًا ۗ﴾ سبأ، واته: نهی نالی داوودا نهی بنه‌ماله‌ی داوودا نهی نیزیکانی داوودا سوپاس‌کردن نه‌نجام بدن، ﴿ أَعْمَلُوا ۗ﴾، که‌واته: (شکر)، دمکری، نه‌ک تمنیا بگوتری .

به‌ئیی بهو جوړه سوپاس‌گوزاریی کردن، ده‌بیته هوی زیادبوونی چاکه‌کانی خوا، بو‌یه‌ش نه‌وه‌م روون کردموه له زور جیی نیکه‌ش روونم کردوته‌وه، تاکو هیچ که‌سئک وا نه‌زانی، که ههر بلئی: سوپاس بو خوا (الشکر لله)، پئت وایی به‌کسمر خوا به‌وه چاکه‌گان زیاد ده‌کات، نا، چونکه خوا نه‌یضرمووه: (لئن حمدتکم لأزیدنکم)، که (حمد) بریتیه له: ستایش‌کردنی خوا به دل و به زمان، به‌لام (شکر) وئپرای ستایش‌کردنی خوا، وئپرای نه‌وه‌ی تو نیعمه‌ته‌کانی خوا

ده‌گپریه‌وه بۆ خوا، به دلّ و به زمان، ده‌بیئ به کرده‌وش نیعمه‌ته‌گانی خوا، له رهمه‌ندیی خوادا به‌کاربیئتی .

ننجا ئه‌وه قانونی خواجه، که‌سیکّ خوا زانیاری پئیدات، زانیاریه‌که له نیو خه‌لک بلا‌وبکاته‌وه، کاری پئ بکات، زانیاریه‌که زیاد ده‌کات، هه‌روه‌ها که‌سیکّ خوا مالّ و سامانی پئیدات، مالّ و سامانه‌که به‌خشی و رهنیوی بیئتی و به‌کاری بیئتی، زیاد ده‌کات، نیسان خوا عه‌قل و دانایی به که‌سیکّ بیات، عه‌قله‌که‌ی به‌کاربیئتی، بیگومان زیاد ده‌کات، هه‌روه‌ها هه‌موو نیعمه‌ت و چاکه‌گانی خوا، له رهمه‌ندیی خوادا به‌کاریان بیئتی، به پئرز ده‌بن به‌ره‌مدار ده‌بن و به‌رهمه‌تیان ده‌که‌ویئتی .

**برگه‌ی سینه‌م ۱ - ﴿ وَ لَیْنِ کَفَرْتُمْ اِنَّ عَذَابَی لَشَدِیْدٌ ﴾**، واته: به‌لام نه‌گه‌ر ناسوپاس بن، بیگومان سزای من سه‌خته، لی‌رمد که ده‌فهرموی: ﴿ وَ لَیْنِ کَفَرْتُمْ ﴾، وشه‌ی (کفر) وئ‌رای ناسوپاسیی، ده‌شگونجی به مانای بی‌پروایی و کوفرکردن بی، به‌لام لی‌رمد به مانای ناسوپاسیی و سه‌له‌یی دئی، چونکه له به‌رانیه‌ر: ﴿ لَیْنِ شَکَرْتُمْ ﴾ دایه، پیچه‌وانه‌ی سوپاسگوزاری (شکر) یش بریتیه له (کفران) ناسوپاسیی و سه‌له‌یی، به‌لام پیچه‌وانه‌ی بی پروایی (کفر) بریتیه له پرواداری (ایمان) .

ننجا کاتیک خوا ﴿ دَهْفَهْرَمُوئِ ﴾ : ﴿ اِنَّ عَذَابَی لَشَدِیْدٌ ﴾، واته: له جیاتی نه‌وه‌ی خوا ﴿ دَهْفَهْرَمُوئِ ﴾ به سه‌ختیی سزاتان دهم، فه‌رموویه‌تی: هه‌مووتان ناگادارین ! که سزای من سه‌خته، بۆیه وایفه‌رموه: نه‌گه‌ر فه‌رموویای: به سه‌ختیی سزاتان دهم، ته‌نیا سزادانی ده‌گیانده، به‌لام که ده‌فهرموی: ﴿ اِنَّ عَذَابَی لَشَدِیْدٌ ﴾، نه‌مه هه‌م لابرینی چاکه‌و نیعمه‌ته‌که ده‌گریته‌وه، هه‌م سزادانی ئه‌و خاومن نیعمه‌ته‌ش ده‌گریته‌وه، که سوپاسی خوی له‌سه‌ر نه‌گروه .

له قهر موودمی پیفهمبردا ﷺ هاتوه، که دمقهر موی: ﴿ أَحْبَبُوا اللَّهَ لِمَا يُغْنُوكُمْ مِنْ نِعْمِهِ ﴾ (آخرجه الترمذی برقم: (۳۷۸۹)، وقال: حسن غریب، والطبرانی برقم: (۱۰۶۶۴)، والحاکم برقم: (۴۷۱۶)، وقال هذا حديث صحيح الإسناد ولم يخرجاه، تعليق الذهبي في التلخيص: صحيح)، واته: خواتان خویشوی، له بهر نه وهی له چاکه کانی خوئی دهر خواردی نیوهی دهداو، به نیومیان دهچیژی .

**مهسه لهی پینجه مو کورتلی :** راکه یاندنی مووسا عليه السلام: بو بینیزی خوا

له هه موو کس :

خوا ﷺ دمقهر موی: ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا فَأِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ حَمِيدٌ ﴾

**شپکرده وهی نه نایمه مو به راکه ، له دوو برکه ها :**

**برگهی به کم :** ﴿ وَقَالَ مُوسَىٰ إِنَّ تَكْفُرًا أَنْتُمْ وَمَنْ فِي الْأَرْضِ جَمِيعًا ﴾، مووسا گوتی: نه گهر نیوهو ههرچی له زه میندا ههیه، تیکرتان ناسوپاسگوزارین (یان بیپروا بن)، ﴿ تَكْفُرًا ﴾، دهگونجی به مانای ناسوپاسگوزاری بی، دهشگونجی به مانای بیپروایی بی، واشپیدمچی زیاتر مه بهست مانای به کم بی، واته: نه گهر نیوهو ههرچی خه لکی سهر زهوییه، ناسوپاسگوزارو پینهمزانو بی نه مهگ بنو، کوفرانی چاکه کانی خوا بکهن .

**برگهی دووم :** ﴿ فَأِنَّ اللَّهَ لَغَفُورٌ حَمِيدٌ ﴾، بیگومان خوا بینیزی ستایشکراوه، بینیزو دوهله مهنده، خه لک نیمانی پی بینتی، یان پی نه هینتی، یان خه لک سوپاسی بکات، یان نهیکات، خوا په کی پی ناکه وی، بو خوئی هه بینیزه هه ستایشکراوه، نه گهر نیوش ستایشی نه کهنو، چاکه کانی نادیده بگرنو، بیومفاو بی نه مهگ بنو، یا خود نه گهر نیوش بیپروا بنو، نهوه خوا له خودی

خویدا، شایستهی نهومیه که نیمانی پی بهیئرئو، شایستهی نهومیه که ستایش بکریئو، شایستهی نهومیه که مه دحو و سمن بکری .

حیکمهتی ئەم تعمیرمش وەك زانیان گوتووینانە: ئەومیە كە بیپر وایان پییان وابوو: ئەگەر بیئو نیمان به خوا بینن، یا خود بو خوا سوپاسگوزاریی ئەنجام بدەن، ئەووە چاکیه که له گهڵ خوادا دهیکەن، بۆیه خوا ﷻ لسهەر زمانی موسا ﷺ نهو راستیهی پی راگهیانندون، که نه خیر خوا بینازهو شایستهی هه موو سوپاسکرانیکو، شایستهی هه موو ریزو تهقلیر بهرانبهەر نواندیکه، ننجاً ئەگەر نیوه واین، یان وا نهبن، بهلام که سیک که چاکیه دهکاتو، له بهرانبهەر چاکیه خوادا، ئەهلی شوکرو سوپاس دهیو، له بهرانبهەر خوادا، ئەهلی نیمان دهی، ئەوه بوخوی قازانج دهکات، نهومی که به پیچهوانه شهومیه: هەر بوخوی زهره دهکات، وەك خوا دهفهرموی: ﴿ مِّنْ عَمَلٍ صَالِحًا فَلِنَفْسِهِ�ۗ وَمَنْ أَسَاءَ فَعَلَيْهَا ۗ ﴾ پەنصلت، واته: هەر که سیک چاکیه بکات، سوو دهکای بو خویهتی و هەر که سیک خرابه بکات، زیانهکای بو خویهتی .

گوتایی ئەم دهرسه مان بهم فهرمايشتهی پیغه مبهەر ﷻ دینین، که فهرموو دهیکه قودسییه، واته: خوا ﷻ فهرموویهتی، بهلام پیغه مبهەر له خوای پهروم دگارموه دهگیریتهوه، یانی: به شیوازی خوی دایه ریزئو، بهلام مانایه که له خواومیه، خوا دهفهرموی :

﴿ يَا عِبَادِ! إِنِّي حَرَمْتُ الظُّلْمَ عَلَىٰ نَفْسِي وَجَعَلْتُهُ بَيْنَكُمْ مُحَرَّمًا، فَلَا تَظَالَمُوا، يَا عِبَادِ! كُلُّكُمْ ضَالٌّ إِلَّا مَنِ هَدَيْتُهُ، فَاسْتَهْدُونِي أَهْدِكُمْ .

يا عبادي! كلُّكم جائعٌ إلا من أطعمتهُ فاستطعموني أطعمكم .

يا عبادي! كلُّكم عارٍ إلا من كسوتهُ، فاستكسوني أكسكم .

يا عبادي! إنكم تُخطئون بالليل والنهار، وأنا أغفر الذنوب جميعاً، فاستغفروني أغفر لكم .

يا عبادي! إنكم لن تبلفوا ضرِّي فتضرُّوني، ولن تبلفوا نفعي فتنفَعوني .

یا عبادی! لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَصَكُمْ وَإِسْكُمْ وَجَنَّتُمْ، كَانُوا عَلَىٰ أَتَقَىٰ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَا زَادَ ذَلِكَ فِي مُلْكِ شَيْئًا .

یا عبادی! لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَصَكُمْ وَإِسْكُمْ وَجَنَّتُمْ، كَانُوا عَلَىٰ أَفَجَرَ قَلْبِ رَجُلٍ وَاحِدٍ مِنْكُمْ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِنْ مُلْكِ شَيْئًا .

یا عبادی! لَوْ أَنَّ أَوْلَكُمْ وَأَخْرَصَكُمْ وَإِسْكُمْ وَجَنَّتُمْ، قَامُوا فِي صَعِيدٍ وَاحِدٍ فَسَأَلُونِي، فَأَعْطَيْتُ كُلَّ إِنْسَانٍ مَسْأَلَتَهُ، مَا نَقَصَ ذَلِكَ مِمَّا عِنْدِي، إِلَّا كَمَا يَنْقُصُ الْمَخِيطُ إِذَا أُدْخِلَ الْبَحْرَ .

یا عبادی! إِنَّمَا هِيَ أَعْمَالُكُمْ أَحْصِيهَا لَكُمْ ثُمَّ أَوْفَيْكُمْ إِيَّاهَا، فَمَنْ وَجَدَ خَيْرًا فَلْيَحْمَدِ اللَّهَ، وَمَنْ وَجَدَ غَيْرَ ذَلِكَ، فَلَا يَلُومَنَّ إِلَّا نَفْسَهُ. { أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: (۲۵۷۷)، وَابْنُ حِبَّانَ بِرَقْم: (۶۱۹)، وَالْحَاكِمُ بِرَقْم: (۷۱۰۶)، وَقَالَ: صَحِيحٌ عَلَىٰ شَرْطِ الشَّيْخَيْنِ } .

واته: نهی به ندمگان! من ستمم له سهر خۆم قه دمه گردهو، له نیو نیو هسدا قه دمه گردهو، ستم له یه کدی مه کن .

نهی به ندمگان! هر کامیک له نیوه گومراییه، مه گهر نه وهی من بیخمه سه رپی راست، ده جا داوای خستنه سه رپی راستم لی بکن، بۆ نه وهی بتانخمه سه رپی راست .

نهی به ندمگان! هر کامیک له نیوه برسویه، مه گهر نه وهی من خواردنی پی بدهم، ننج داوای خواردنم لی بکن، بۆ نه وهی خوارفتان پی بدهم .

نهی به ندمگان! هر کامیک له نیوه پرووتو بی پۆشاک دمی، مه گهر نه وهی من بیپۆشم، ننج داوای پۆشاکم لی بکن، بۆ نه وهی پۆشاکتان بکه مه بهر .

نهی به ندمگان! نیوه به شهوو رۆژ هه له ده که و گوناهان ده کن، منیش هه موو گوناهان ده بوورم، ننج داوای لیبورنم لی بکن، بۆ نه وهی لیتان ببوورم .

نهی به ندمگان! نیوه ناتوانن یگه نه ناستیک که زیان له من بدهن و، ناشتوانن یگه نه ناستیک که سوود به من یگه یهن .



ئەى بەندەگانە! ئەگەر ئەوانەى پېشىتەن و ئەوانەى دوابیتەن، ھەموو مەرفەگانە و جەندەگانەن ، بەپێى دلى پارێزگارتەین پیاو بن لە نێو، ھىچ لە مولى من زیاد ناکات .

ئەى بەندەگانە ! ئەگەر ئەوانەى پېشىتەن و ئەوانەى دوابیتەن مەرفەگانەن و جەندەگانەن، ھەمووتەن بە پێى دلى تاوانبارتەین پیاو بن، ئەو ھىچ لە مولى من كەم ناکات.

ئەى بەندەگانە ! ئەگەر ئەوانەى پېشىتەن و ئەوانەى دوابیتەن، مەرفەگانەن و جەندەگانەن ، ھەموویان لە شوپەنیک رابوستەن و ھەموویان داوام لى بکەن، ھەر كامیک لە نێو داوايەكەى بۆ جیبەجیب بکەم، ئەو لەوى كە لە لامە ھىچ كەم ناکات، مەگەر ئەو ئەندازمى كە دەرزىبەك دەخریتە نێو ناوى دەریاوە، چەندى لى كەم دەكات، داواكانى نێوش، لەوى كە لە لای منەو لە مولى منە، ھەر ئەوانەى لى كەم دەكات .

ئەى بەندەگانە ! تەنیا كەردەمەگانى خۆتان، بۆتان دەژمىرم و سەرزمىر دەكەم، دوابى پاداشتەن دەدەم، پان سزتان دەدەم بە پێى كەردەمەگانەن، ئنجا ھەر كەسێك چاكەى بىنى، با ستایشى خوا بكات، ھەر كەسێك جیا لەوشى بىنى، (واتە: سزای بىنى، خراپەى بىنى) با جگە لە خۆى، لۆمەى كەس نەكات .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

# دەرسی دووم

## پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دە (۱۰) نایمەت دەگرتتە خۆی، نایمەتەکانی: (۹ - ۱۸)، لەم دە (۱۰) نایمەتەدا خوای زاناو شارەزا، وتووێژیکی ناوازمو تاکی نیوان سەرجهەم پێقەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) تیکرپای نەیاران و ناحەزان دەگتپێتمو، کە لە هورپاندا وینەیهکی دیکە یە، نیومرۆکی وتووێزمکەش بریتیه لە: باسی هاتنی پێقەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بۆ لای گەلمەکانیان، بە بەلگە روون و ناشکرگانمو، خستنه رووی پهایمی خۆیان کە نیومرۆکەکە ی بریتیه لە: خوا بە پەگرتن و تەنیا بەندایمیتی بۆ خوا گردن، خۆ پاراستن لە: هاوبەش بۆ خوا دانان، جگە لە خوا بەرستن .

هەرهما خستنه رووی :

هەلۆیستی نەرتینیانە ی بێپروایان، هەرمشو گورشمیان لە پێقەمبەرەن و (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و بێ باگیی دەرپینیان، سەرنجام تەدەخخولی خوا ﷺ، دەرپازکردنی پرواداران، فەوتاندنی زۆردارانی خۆسەپین .

﴿ الذی یأتیکم نبؤا الذیبت من قبلکم قوم نوح و عکاد و سمود و الذیبت من  
 بعدهم لا یعلمهم إلا الله جاءتهم رسلهم بالبینت فردوا آیدیهم فی أفویهم  
 وقالوا إنا کفرنا بما أرسلتهم به و إنا لفی شک و إنا لفی شک معاً ندعوتنا إلیه مریر ﴿۱﴾ قالت  
 رسلهم فی الله شک فاطیر السموات و الأرض یدعوکم لیغفر لکم من ذنوبکم  
 و یؤخرکم إلی أجل مسمی قالوا إن أنتم إلا بشر مثلنا فتریدون أن تصدونا  
 عما کات یعبد آباؤنا فأتونا یسلطن مریر ﴿۲﴾ قالت لهم رسلهم إن نحن إلا  
 بشر مثلکم و لکن الله یمن علی من یشاء من عباده و ما کات لنا أن نأییکم  
 یسلطن إلا بإذن الله و علی الله فلیتوکل المؤمنون ﴿۳﴾ و ما لنا ألا نتوکل  
 علی الله و قد هدنا سبیلنا و لنضربک علی ما اذبتنونا و علی الله فلیتوکل المتوکلون  
 ﴿۴﴾ و قال الذین کفروا الرسلهم لنخرجنکم من أرضنا أو لنعودک فی ولینا  
 فأوحی إلیهم ربهم لئلا یکن الظالمین ﴿۵﴾ و لنسکنکم الأرض من بعدهم ذلک  
 لمن خاف مقای و خاف و عید ﴿۶﴾ و استفتحوا و غاب کل جبار عنید ﴿۷﴾ من  
 و رایه جهنم و یسقی من ماء صیدر ﴿۸﴾ یتجرعوه و لا یکاد یسقیه و یأنیه  
 الموت من کل مکان و ما هو یحیت و من و رایه عذاب غلیظ ﴿۹﴾ مثل  
 الذیبت کفروا بریبتهم أعملتهم کراما اشتدت به الريح فی یوم عاصف لا یقدرون  
 معاً کسبوا علی شیء ذلک هو الصللل البعید ﴿۱۰﴾ ﴿

## مانای ده‌قاو ده‌قی نایه‌ته‌کان

رُئایا هه‌وایی ئه‌وانه‌ی پیئش خۆتانتان بۆ نه‌هاتوه: گه‌لی نووح و عادو سه‌موودی ئه‌وانه‌ی دوای وانیش، که جگه له خوا نایانزانئ، پیغه‌مبهرانیان به موعجیزان (به‌لگه ناشکرایمگان) هوم، هاتنه لایان، که چی نه‌وان ده‌ستیان به زاریانه‌وه ناون، گوتیان: ئیغه بیپرواین به‌وه‌ی پیئ نیردراون، به دلنایای ئیغه سه‌بارت به‌وه‌ی ئیغه‌ی بۆ بانگ ده‌کمن، له دوو دلنایه‌کی خه‌ست داین ﴿۹﴾ پیغه‌مبهره‌کانیان گوتیان: نایا دوو دلنای له (بوون و یه‌کتایی) خوای په‌یدا‌که‌ری ناسمانه‌کان و زه‌میدا هه‌یه؟! بانگتان ده‌کات: تا‌کو له گونا‌هه‌کانتان بتانبوو‌رئو، بۆ کاتیکی دیاریکراو دواتان بخات (له ژباندا بتانه‌یلئ)، (بیپروایه‌کان) گوتیان: ئیوش به‌س مرۆفئیکی ومک ئیغه، ده‌تانه‌وئ له‌و په‌رستراوانه‌ی بابو و باپیرنمان ده‌یانپه‌رستن، لامان بدمن، ده‌جا (نه‌گه‌ر راس‌ت ده‌کمن) به‌لگه‌یه‌کی پرونمان بۆ بیئن (له‌سه‌ر راس‌تی ئه‌وه‌ی ده‌یلئین) ﴿۱۰﴾ پیغه‌مبهره‌کانیان پیئان‌گوتن: (راس‌ته) ئیغه‌ش ته‌نیا به‌شهری ومک ئیوین، به‌لام خوا چاکه له‌گه‌ل هه‌ر کام له بئنده‌کانیدا ده‌کا، که بیه‌وئ (بی‌کاته په‌وانه‌کراو)، به‌بئ مؤلته‌تی خواش، ناتوانین هه‌ج به‌لگه‌یه‌کتان بۆ بیئین (جگه له‌وه‌ی پیئانه‌و، خوای کارزان به کافی زانیوه)، بروادارانیش با ته‌نیا پشت به خوا به‌سه‌تن ﴿۱۱﴾ ئنجا بۆچی پشت به خوا نه‌به‌سه‌تن! له‌ حالئیکدا که رێبازمه‌کانی (بۆ گه‌یانندی په‌یامه‌که‌ی) پیئانداوین، مسۆگه‌ریش هه‌رچه‌نده نازارمان بدمن، خۆراگر ده‌بین، پشت به‌ستوانیش با ته‌نیا پشت به خوا به‌سه‌تن ﴿۱۲﴾ ئه‌وانه‌ی بیپرواش بوون، به پیغه‌مبهره‌کانی خۆیانیان گوت: به دلنایای له‌سه‌ر زه‌وی خۆمان وه‌دمرتانده‌نیین، یان ده‌بئ بگه‌رپنه‌وه نیو ئایین و رێبازمه‌کان! په‌رومردگاریشیان س‌روشی بۆ کردن (بۆ پیغه‌مبهران): مسۆگه‌ر سته‌مکاران ده‌فه‌وتینین ﴿۱۳﴾ هه‌روه‌ها ئیوش دوای وان، له‌و سه‌ر زه‌میندا (که تئیدا چه‌وسینرا‌نه‌وه) نیشته‌جئ ده‌کهن، ئیوش

بؤ کهسیکه که (تمنیا) له پایهی من بترسیو، له هه رهشهی من بترسی ۱۴  
 نیدی سمرنجام (پهغه مبهرا) داوای یارمەتیی و سمرکهوتنیان (له خوا) کرد،  
 (خواش به دنگیانموه هات) و، سمرنجام هه ره ملهوریکی نه سه لمین، بئمرادو  
 دهسخرؤ بوو ۱۵ له پشتیموه دۆزهخ ههیه و له ناویکی زووخواوی پئی  
 دهخوریتموه ۱۶ به زحمەت دمیکواتموه و نزیك نیه (به سینایی) له گهرووی  
 بجیتته خوار، له هه موو شوینیکیشهوه مردنی بؤ دئ، به لام نامرئو، له  
 پشتیموش نازاریکی زبه لاج ههیه ۱۷ وینهی کردموهی نهوانهی که به  
 پهرومردگاریان بببروان، وک خۆله میشتیکه که بایمکی بههیز لئی بدات، له  
 رۆژیکی به ره شه بادا، له موهی کردوویانه (له کاری باش) دهستیان به ههچی  
 ناگات، نا نهوهیه گومرایی دوور ۱۸ .

## شىكر دنه وى هە ندىك له وشەكان

( **فَرَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِهِمْ** ) : واتە: دەستيان بە زارىانەوه نان، ئەمە بە سى جۇريان ئاوايان لىكداو متەوه: ( **عَضُّوا الْأَنَامِلَ غِيظًا، أَوْ تَمَآؤًا إِلَى السَّكُوتِ، أَوْ رَدُّوا أَيْدِيَهُمْ فِي أَفْوَاهِ الْأَنْبِيَاءِ فَاسْكُتُواهُمْ** ). واتە: پىنجى خۇيانيان گەزى له توورپىيان، ياخود: نامازىيان بۇ كردن گە بى دەنگ بىن، ياخود: دەستيان بە دەمى پىغە مېرەنەوه ناو بىدەنگيان كردن .

( **مُرِيْبٍ** ) : يانى: شتىك گە دەتخاتە نىو دوو دىيەوه، ( **المَوْعِظُ فِي الرَّيْبِ** ). وشەى: ( **شَكٌّ مُرِيْبٌ** ) واتە: دوو دىيەكى زۇر خەست، وەك دەگوترى: ( **لَيْلَ الْبَيْلِ** ) شەوئى شەو، له كوردەوارى خۇشماندا دەلئىن: ( **سارده ئەمما سارد** ). ( **شِعْرٌ شَاعِرٌ** ) واتە: شىعرىك، گە بە راستى شىعرە .

( **فَاطِرٍ** ) : ( **الْفَطْرُ: الشَّقُّ طَوْلًا، وَفَطَرُ اللَّهِ الْخَلْقَ: إِيجَادُهُ إِيَاهُ** ) ( **فَطَرَ** ) بەوه دەگوترى: گە شتىك بە بارى دىئىيدا لەت بىرى، گە دەگوترى: خوا دروستكراومكانى ( **فطر** ) كردوون، واتە: پەيدای كردوون و هیناونىە دى .

( **يَمِّنُ** ) : ( **مِنُ الْمَنَّةِ: الْإِحْسَانُ وَالْإِعَانَةُ** ). يانى: ( **يَمِّنُ** ) له ( **مَنَّةٌ** ) مەوىه گە بىرتىه له چاكە كردن و هاوكارى كردن، پەندىكى زمانى عەربىي هەيه دەلئى: ( **الْمَنَّةُ: تَهْدِيمُ الصَّنِيعَةِ، وَتُوجِبُ الْقَطِيعَةَ** ) واتە: مەتەكردن چاكەبەك گە كراوه دەپرووخىنى و له بەينى دەباتو، دەبىتە هۆى دابىران له نىوان چاكە كەرو چاكە لەگە ئكراودا .

( **مِلَّتَنَا** ) : ( **الْمِلَّةُ: الطَّرِيقَةُ وَالْدِينُ وَالشَّرِيعَةُ** ). وشەى ( **مِلَّةٌ** ) بە مانای: رىيازو بەرنامە و شەرىعت، دى .

( مَقَامِي ) : ( المَقَامُ : مَكَانُ الْقِيَامِ او مُطْلَقُ الْوُجُودِ : مَقَامٌ ) ، ( خَافَ مَقَامِي ) واتە : لە پايه‌ی من ، لە پێگه‌ی من بترسێ ، یاخود لە من بترسێ ، ( مَقَامٌ ) بە مانای بوونی پێها دی .

( وَعِيدٍ ) : ( وَعِيدِي ) واتە : لە هه‌مه‌شه‌ی من .

( وَأَسْتَفْتَحُوا ) : ( الْإِسْتِفْتَاخُ : طَلَبُ الْفَتْحِ ، وَهُوَ النَّصْرُ ) ، ( اسْتَفْتَاخٌ ) بریتیه‌ له داواکردنی فەتح ، که بریتیه‌ له داواکردنی هاوکاریی و یارمه‌تی .

( وَخَابَ ) : ( الْخَيْبَةُ : قَوْلُ الطَّلِبِ ) ( خَيْبَةُ ) بریتیه‌ له وه‌ که کهسێک نه‌وه‌ی داوی ده‌کات ، له‌ ده‌ستی بجێ و بێمه‌راد بێ .

( جَبَّارٍ ) : ( الْمُتَعَاظِمُ الشَّدِيدُ التَّكْبُرُ ) ، ( جَبَّارٌ ) کهسێکه‌ خۆی به‌ مه‌زن بگرێ و زۆر خۆی به‌ زل بگرێ .

( عَنِيدٍ ) : ( الْمُعَانِدُ لِلْحَقِّ ) ( عَنِيدٌ ) واتە : نه‌سه‌لمێن ، کهسێک که دان به‌ هه‌قدا ناهێنێ .

( صَكِّيلٍ ) : ( الْقَيْحُ ) واتە : کێم و زووخواو .

( يَتَجَرَّعُهُ ) : واتە : به‌ زه‌حه‌مه‌ت بۆی قووت ده‌جێ ، ( التَّجْرَعُ : تَكْلُفُ الْجُرْعِ ، وَالْجُرْعُ : بَلْعُ الْمَاءِ ) ، ( جُرْعٌ ) نه‌وه‌یه‌ که نینسان ناو قووت بدات ، ( تَجْرَعُ ) واتە به‌ زه‌حه‌مه‌ت قووتدانی ناو .

( يُسِيفُهُ ) : واتە : له‌ گه‌رووی ده‌جێته‌ خوار ، ( السَّوْفُ : إِجْدَارُ الشَّرَابِ فِي الْحَلْقِ بِلَوْنٍ غُصَّةٍ ) ، ( سَوْغٌ ) بریتیه‌ له‌ وه‌ که خواردنه‌وه‌یه‌ک له‌ گه‌روو بجێته‌ خوار به‌جێ نه‌وه‌ی که له‌ گه‌روو بگیری ، واتە : به‌ ناسانی له‌ گه‌روو بجێته‌ خوار .

( كَرَّمَا ) : ( الرُّمَادُ : مَا يَبْقَى مِنْ احْتِرَاقِ الْحَطَبِ وَالْمَحْمِ ) ، واتە : خۆلەمىش ، كاتىك دارىك ، يان خەلووزىك ، دەسووتىنرىئى نموھى كە لىئى دەھىئىتەھوھ ، پىئى دەگوتىرىئى : خۆلەمىش .

( عَاصِفٌ ) : واتە : با ، بەلام لىرەدا ( يَوْمٌ عَاصِفٌ ) ( أَي : عَاصِفٌ رِيحُهُ ) واتە : رۆژىك كە بايەكەى زۆر بەھىزە ، ھەك دەگوتىرىئى : ( يَوْمٌ مَاطِرٌ ، أَي : سَحَابُهُ ) واتە : رۆژىك كە ھەورەكەى بارناوويە .



## مانای گشتی نایه ته کان

هک پیشتەر باسمان کرد: نیره تاکه شوینیکه، نهو جوړه وتووئزهی نیوان سمرجهم پیغمبهرانی له گهل نایه رهمکانیاندا، تیدا هاتبی، تاکه شوینیکه له قورئاندا به بیی زانیاریی من و بیم وایه وینهی نیه، بهلئی، جاری دیکه همیه، که خوا ﷺ به گشتی باسی پیغمبهرانی کردوه، به لام ناوا وتووئزو دیالوگیک له نیوان هموو پیغمبهراندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و نایارهنه گانیاندا بی، نیره تاکه شوینیکه .

خوا ﷺ هر له درئزهی نهو باسو خواسانه دا، که باسی نامانجی نیردرانی گتیبه گانی خواو، نامانجی رهوانه کرانی پیغمبهرانی خوا ﷺ دهکات، که له نیویاندا باسی مووسا (عَلَيْهِ السَّلَامُ) کرا، که بو دهر باز کرنی بهنو نیسرانیل هات له تاریکاییه کان، به رهو رهوشنایی، له درئزهی نهو هدا دهفرموئ: ﴿الَّذِي يَأْتِكُمْ نَبَأُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِكُمْ﴾. نایا هه وائی نه وانهی پیش خوتانتان پی نه گمیشته؟ نجا نه وانهی پیش خومان کین؟! که دیاره نه م ته عبیره نیمه دهگریته وه، که نیستا قورئان له بهر دهستی نیمه دایه، سه ردهمی پیغمبهری ﷺ گرتوته وه، دواي نه ویش تاکو نیستا دواي نیمه ش، تاکو دنیا به کوتا دهکات، نایا هه وائی نه وانهی پیش خوتانتان پی نه گمیشته ؟

﴿قَوْمٌ نُوْحٌ وَعَادٌ وَثَمُوْدٌ﴾، گهلی نووح و عادو سه موود، نه م سئ گه له، واته : (گهلی نووح و گهلی عادو گهلی سه موود)، گهلی نووح، نووحیان ﷺ بو هاتو، گهلی عاد هوودیان ﷺ بو رهوانه کراو، گهلی سه موودیش، صالحیان ﷺ بو رهوانه کرا، نووح هوودو صالح. له قورئاندا له زور جییان بیکه وه هاتوونو، نهو گه لانه، همرسیکیان له پیش نیبراهیم دا ﷺ هاتوون، ﴿وَالَّذِيْنَ مِنْ

بَعْدِهِمْ ﴿۱۰﴾. ئەوانە دواى وانیش، ئایا هەوالی دواى ئەوانیشتان پێ نەگەشتووە؟  
 ﴿لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ﴾، بێجگە لە خوا کەس نایانزانى، کەس نایانزانى واتە:  
 بەوردیدی، بە هەوالی راست و دروست، کەس نایانزانى، نەگەر نا زانیاری پەچر  
 پەچر، گەم و زۆر ھەر ھەبوو لە نێوان خەتکدا، دەربارەى پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ  
 الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و ئەو گەلانەى کە پێغەمبەرانیان بۆ نێرداون، سەرئەنجام ئەو  
 گەلانە فەوتینران، بەھۆى ئەووە کە سەرپێچییان کردووە لە فەرمانى خوا و  
 پێغەمبەرانى خوا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) .

ئەنجا خوا بەسەرھاتەکیان دەگێرێتەوہ: ﴿جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ﴾،  
 پێغەمبەرانیان بە بەئگە ئاشکرایەکانەوہ ھاتنە لایان، ﴿فَرَدُّوا أَعْيُنَهُمْ فِي  
 افْوَاهِهِمْ﴾، کەجى ئەو گەلە کافرانە دەستیان بە زاریانەوہ نا :

ا/ دەستیان بە زارى پێغەمبەرانەوہ نا، بە کردوہ .

ب/ یاخود ناماژمیان بۆ کردن: بێدەنگ بن .

ج/ یان دەستیان بە زارى خۆیانەوہنا، وەك گائتە پێکردن .

د/ یان وەك ناماژە پێکردن کە پێغەمبەران بى دەنگ بن .

ئەو جوار مانایانە ھەموویان دەگێرێتەوہ، ﴿وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ﴾،  
 ئەو گەلە کافرانە بە پێغەمبەرمەکانى خۆیانیان گوت: ئێمە بێبەرەوین بەوہى کە  
 نێوہى پێ پەوانە گراون، ئەنجا بە تەنکید ئەوان قەناعەتیان نەبووہ بەوہى کە  
 پێغەمبەران، پەيامى خویان پێدا پەوانە گرابى، کەواتە: ئەوہش جۆرێکە لە  
 گائتە پێکردن، وەك لە سوورەتى (الحجر)دا خوا ﷻ دەفەرموئ: ﴿وَقَالُوا يَا أَيُّهَا  
 الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ﴾، واتە: (بیبەرەوایەکان) گوتیان: ئەى ئەو  
 کەسەى کە (ذکر)ى بۆلا نابەزێنراوہ ! تۆ شیتى، ھەئەتە کەسێک یادخەرموہ  
 (ذکر)ى بۆلا دەبەزێنئى، شیت نیه، واتە: ئەى ئەو کەسەى کە پێت وایە:  
 قورئانت بۆ دابەزێنراوہ ! لێردا ئەمە جۆرێکە لە گائتە پێکردن .

﴿وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا تَدْعُونَنَا إِلَيْهِ مُرِيبٍ﴾، بېگومان نېمە لە دوو دئىى داین، سەبارت بەوى گە نېمەى بۇ بانگ دىگەن، دوو دئىيەك گە زۆر خەست و خۆلە چونگە: ﴿مُرِيبٍ﴾: (الموقع في الرئب) شتىك گە دمتخاتە نيو دوو دئىيەو، ئنجا ئەمە وىك ئەو وایە لە گوردمواریى خۆماندا دەلى: شەوىگە بەلام شەو (لئیل لئیل)، یاخود شیعەرە بەلام شیعەر (شەمر شاعر) .

ئنجا گە ئەوان ھەلئوئىستی نەرىنئىیانەو خراپیان بەرانبەر پئىغمبەران دەردمېرن، با بزانین پئىغمبەران چى دەفەر موون؟ ﴿قَالَتْ رَسُولُهُمْ أَيْ اللَّهِ شَكُّ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ﴾، پئىغمبەرمگانیان گوتیان: ئایا دوو دئىى ھىیە لە خوانا، بەدیھینەرى ئاسمانەگان و زەوى؟ ئەم ئاسمان و زەویيە ھەموو گەستىك دەزانى پەيدا بوون، گاتىك بوو نەبوون و پەيدا گراون، ئنجا ئایا نەو گەسەى گە بەدیھیناون، عەقل رى دەدا لەبارى وییەو دوو دل بى، گومانت ھەبىو، دل لە دل بدەى، ئەگەر عەقلى سەلیم بەگارىئى؟ ئەگەر ھەموو پەيدا بوویەك پەيدا گەرىكى نىەو، ھەموو رىخراوىك رىخەرىكى نىە؟ ئایا ئەم گەون و گانىتە، سىستەماتىك و رىكوپىك و پىر یاسا و پىر وردەگارىیە، گە ھەمووى لە شوئىنى خۆى دایە، لە گەردیلەو تا گەھەگان، ئایا دەگونجى بى خاومەن بى؟ بېگومان ناگونجى .

ھەئەتە ئەو ئەگەر ئەوانە مولحید بووبن، ئەو و اتاکەییەتى، بەلام ئەگەر مولحید نەبوو بنو، بەس ھاوبەشیان بۇ خوا دانابن، واتە: ئایا دەگونجى دوو دل بن، لە یەكتایى و تەنیا پەرستراویتى، خواپەك دا گە بەدیھینەرى ئاسمانەگان و زەویيە؟ بېگومان مادام ھەر ئەو ئاسمانەگان و زەوى و دەدیھیناون و رىكى خستوون و پەيدای گەردوون، دەبى ھەر ئەویش بپەرستى .

﴿يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ﴾، بانگتان دەگات بۇ ئەوى لە گوناھەگانان لىتان ببورى، ﴿وَيُؤَخِّرَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى﴾، ھەروھە دواتان بىغات بۇ گاتىكى ديارىكراو، واتە: بە بەلای ناگەھان نەتانفەوتىنى، بە رووداوو گارساتىك، نەتانفەوتىنى، بەئكو بە مردنى ئاسایى خۇتان بمرن .

ئىنجا نىمارانى پىغەمبەران (بىيرواكان) دووبارە ۋە دىنگ دىن: ﴿ قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُنَا ﴾ گوتيان: ئىيۈە تەنيا مروفى ۋەك ئىمەن، ﴿ تَرِيدُونَ أَنْ تَصْدُقُوا عَمَّا كَانَتْ يَعْبُدُ آبَاؤُكُمْ ﴾، دىقنەۋى: ئىمە لەۋە لايدەن كە بابو باپىرئەمان پىرستوۋىانە، ﴿ فَأَتَوْكَا سُلْطَانٍ مُّبِينٍ ﴾، بەلگىمەكى روونو ئاشكرامان بۇ بىنن .

دوۋىي لە مەسەلە گىرنگەكاندا، زياتر تىشك دەخىنە سەر ئەۋ سى بيانوو و پاساۋى بىيرواكان، لە بەرانبەر پىغەمبەراندا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) .

ئىنجا پىغەمبەران ۋەلاميان دەمەنەۋە :

﴿ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ ﴾، پىغەمبەرمكانيان بىيان گوتن: بەلئ راستە ئىمەش بەشمىن، مروفىن ۋەك ئىۋە، ﴿ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ﴾، بەلام خوا چاكە دىكات لەگەل ھەر كام لە بەندەكانى دا كە بىهۋى، واتە: بەلئ ئىمەش مروفىن ۋەك ئىۋە، بەلام مروف بۋونمان، رىمان لىناگرئ، كە خوا چاكەمان لەگەلدا بىكات، بمانكاتە پىغەمبەر (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، واتە: مروفىۋونى ئىمە، رىگر نىە لەۋەى كە خوا چاكەمان لەگەلدا بىكات، بە شىۋمىەكى تايبەت زانىارىبىمان فىر بىكات، كە برىتە لەۋەى ۋەحىبىمان بۇ بىئىرىۋ، بمانخانە سەر راستە شەقامى خۋى، ﴿ وَمَا كُنَّا لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ سُلْطَانٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾، ئەۋەى كە دىشلىن: بەلگىمەكى روونو ئاشكرامان بۇ بىنن، ئىمە ناتوانىن بەلگەتان بۇ بىنن، مەگەر بە مؤلەتى خوا .

واتە: مؤلەتى خواش ھەر لەسەر ئەۋمىە كە تا ئىستا پىشانمان داۋن، خوا ئەۋەندە موعجىزە بەلگەى بە ھەر كامىكمانى داۋە، بە بەس (صافى)ى زانىۋە، ئىنجا ئەگەر بەۋە قەناعەت نەكەن، كە ھىناۋمانە، ئەۋ بيانووۋش كە دىگىرن، ئەۋىشتان بۇ بىرىنۋ، داۋاكارىيەگەتان جىبەجى بىكىن، بىيانووۋەكى دىكە

ده‌گرن ﴿ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾، بر‌وادارنیش با تهنیا پشت به خوا  
بیه‌ستن، یانی: نِیمه‌ش پی‌شه‌وای بر‌وادارنین، پشت‌مان به خوا به‌ستوهو، گوی  
ناده‌ینه بیان‌و‌گرتنی نیوه .

وهك تَبَيَّنِي دمرئی پی‌قه‌مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وه‌لامی نهو هسه‌یان  
نه‌داو‌مته‌وه که ده‌لین: ﴿ تَرِيدُونَ أَنْ نَضِدُّوَكُمْ عَمَّا كَانْتُمْ يَعْبُدُونَ ﴾، ده‌قانه‌وی:  
نِیمه لادمن له‌وی بابو بایر‌نمان به‌رست‌ویانه، چونکه له‌وه‌دا راس‌ت‌یان کرد‌وهو،  
پی‌قه‌مبهران هات‌وون که خه‌لك لادمن له بته‌رستی، بابو بایر‌نیش نه‌گهر به  
رپی هه‌له‌دا ر‌ویشت‌بن‌و، جگه له خ‌ویان به‌رست بی، شتیکی وهك خ‌ویان، یان  
له خ‌وار خ‌ویان، به‌رستی، نه‌رکی پی‌قه‌مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نه‌وه بو‌وه  
که خه‌لك لهو زه‌ل‌ک‌اوی بته‌رستی و جگه له خوا به‌رستی، دمر‌بینن، بی‌یه نه‌و  
ت‌ومه‌ته‌یان ر‌مت نه‌کرد‌وه‌وه، چونکه نه‌و ت‌ومه‌ته‌یان له‌جیی خ‌ویدا بو‌وه، ز‌ور  
راسته پی‌قه‌مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هات‌وون خه‌لك له تاری‌کایی دو‌ور له  
خ‌وایی، تاری‌کایی بته‌رستی و ها‌وبه‌ش بو‌خوا دانان، دمر‌بینن، به‌ره‌و ر‌وش‌نایی  
خوا به‌یه‌گرتن (الت‌وحید) و تهنیا خوا‌به‌رستی .

نتجا پی‌قه‌مبهران به‌رده‌وام ده‌بن ده‌لین: ﴿ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ ﴾،  
چیمان‌ه! بو‌چی پشت به خوا نه‌به‌ستین؟ ﴿ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ﴾، له حال‌یک‌دا  
خوا ر‌ی‌بازمه‌کانی خ‌ومانی پی‌شان‌داوین، واته: نه‌و ر‌ی‌بازانه‌ی که به‌یامی خ‌ویان  
لی‌وه بگه‌یه‌نین‌و، شه‌ریعه‌تی خ‌ویان لی‌وه بجه‌سی‌تین، شی‌وا‌زو نام‌ر‌ازه‌کانی  
پی‌شان‌داوین، ﴿ وَلَنَصِّرَنَّكَ عَلَىٰ مَا أَدَيْتُمُنَا ﴾، به دل‌نیا‌یی‌وه نِیمه خ‌ور‌اگر ده‌بن  
هه‌رچمنده نیوه ز‌ور نازار‌مان بدن‌و نار‌ه‌ص‌تمان بکمن، ﴿ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ  
الْمُتَوَكِّلُونَ ﴾، پشت به‌ست‌و‌انیش با تهنیا پشت به خوا بیه‌ستن .

نتجا دو‌وباره نه‌وانه‌ی بی‌بر‌و‌ابوون، وه ده‌نگ دینه‌وه وهسه ده‌گمن ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ  
كَفَرُوا لِمُؤْمِنِيهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِّنْ أَرْضِنَا أَوْ لَنَعُودَنَّ فِي مِلَّتِنَا ﴾، نه‌وانه‌ی

بېيىرئابوون بە پېغەمبەرەمگانى خۇيانيان گوت: بە دۇنيايى لەسەر زەمىنى خۇمان و دەمەرتان دەننېن، ياخود دەبى بگمەرتنەو نىو ئايىن و بەرنامەكەى ئىمە .

تەماشبا بگەن! بېيىرئابوگان دەلنن: ﴿ لَنْ نُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا ﴾، وەك ئەو پېغەمبەرەنە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و شۇيىكەوتەمگانيان، خەلگى ئەو و لاتە نەبن، بەشيان بەو نىشتىمان و بەو خىرو بىرەو نەبى، ھەموو دىكتاتورىك ھەروا بىر دەمگاتەو، وا دەزانى عىبادو بىلاد ھى وىن، ھەر كەسىك لە ژىر پكىفى وان بچىتە دەرى، بەشى نى، نە بە نىشتىمانەو، نە بە خىرو بىرەو، نە بە ھىچ شتىكەو دەبى پروا، (يان دەبى لەگەلى مەدار بگات، يان دەبى بار بگات)، يان (دەبى بارى ئەو لەسەر پىشتى بار بگات، ياخود لەبەرى بار بگات)، ناوا بىر دەگەنەو !! .

لە خالىكدا كە پېغەمبەرەن بى دەسەلات بوون، شۇيىن كەوتووانيان خەلكە چەوساوە ھەزارو بىدارەگان بوون، خەلكە بى دەسەلاتەگان بوون، تواناي ئەو دەسەلاتدارو خۇشگوزەران و ستەمكارو ملھورانەيان نەبوو، تاكو لەگەئىاندا رووبەررو بىنەو، خواش ﷺ كاربەجى و كارزانە، ئەركىك ناخاتە سەرشانى بەندەگانى خۇى، كە لە تواناياندا نەبى، جا نەگەر پېغەمبەرەن (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، يان شۇيىكەوتوومگانيان، يان ھەر كەسىكى دىكەمە، بۇيە لىردا خوا بۇخۇى وە دىنگ دى: ﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُؤْتِيَنَّكَنَّ الظَّلِيلِينَ ﴾، پەروەرەگارىان سروشى بۇ كردن و پەيامى بۇ ناردن بۇ پېغەمبەرەن: دۇنيا بن ئىمە ستەمكاران دەفەوتىنن .

نەوانەى كاتىك لە بوارى بەلگەدا تىكدەشكىن، بەنا دەبەنە بەر ھىز، دواى ئەوەى كە لە بوارى ھىزى لۇزىك (قوة المنطق) دا شكست دەخۇن، بەنا دەبەنە بەر لۇزىكى ھىز (منطق القوة) .

ئىنجا خوا ﷺ لەسەر سروشكردنەكەى خۇى ھەر بەردەوام دەبى، دەفەرموى: ﴿ وَلَسْتُ كُنْتُكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ﴾، بىگومان ئىوہ لەو سەرزەمىنەى كە نەوان ھەر شەمەتان لىدەكەن، كە دەرتانكەن لىو و دەمەرتان بننن، ئىوہ نىشتەجى

دهمکین له دواى وان، یانی: دواى ئه وهى ئه وان دمغه و تینین، ئیوه نیشته جئ دمکهین له و سمر زمینهدا .

﴿ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴾، ئا ئه ووش بؤ که سیکه له پایه ی من بترسی و له همره شه ی من بترسی، نهک له همره شه ی ناحمزان و، سته مکارانیک که گیانی خویشانیان به دهست نیه، چ جای گیانی خه لکی دیکه یان به دهستی بی ا

﴿ وَأَسْتَفْتِحُ ﴾، پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) داوا ی یارمه تیان کرد، یاخود همرگامتیکیان داوا ی یارمه تی کرد، به لام زیاتر وا ییدم جئ پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) داوا ی یارمه تیان کرد بی، داوا ی هاوکارییان کرد بی و خواش یارمه تی بؤ ناردن، (إِسْتِفْتِاحُ: طَلَبُ الْفَتْحِ وَهُوَ النَّصْرُ) واته: داوا کردنی کرانه وه که بریتیه له: سهرکه وتن، ﴿ وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴾، بیمراد و دستخه رؤ بوو، هه موو مله ورپیکی نه سه له مینی که لله رفق، ﴿ مِنْ رَأْيِهِ، جَهَنَّمَ ﴾، (له ننیادا بیمراد و دستخه رؤ بوون)، له پشتیشیه ووش دؤزه خ هه یه .

(مِنْ رَأْيِهِ) واته: له پشتیه وه، بؤیه فمروویه تی: له پیشتیه وه، چونکه: بروای بی نیه، شتیک که له پشت بی، نایبینی، واته: ئه و نازانی، نه گه رنا دؤزه خ جاوهرپییه تی، نه گه رنا له رووی زهمه نییه وه له پیشیه وویه تی، به لام بؤیه دمغه رموی: (وَرَائِهِ) چونکه شتیک که له پشت مروفه، ههستی بی ناکات، نه وانیش له به رنه وه ی بروایان بی نه بووه، نه یانبینیوه، به جاوی عقل و دلیان نه یانبینیوه، ﴿ وَنُفْسِي مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴾، له ئاویکی زووخاوی دهبدریتی، واته: له جیاتی ئاو، کییم و زووخاوی دهبدریتی، ﴿ يَتَجَرَّعُهُ ﴾، زؤر به زهحه مت بؤی قوت دهجی، ﴿ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ ﴾، نه سلنه هه ر نریکیش نیه که به ئاسانی بؤی قووت بچی، نهک هه ر به ئاسانی بؤی قوت ناچی، به لکو هه ر نریکیش نیه، نه دی چؤن بؤی قووت دهجی؟ زؤر به زهحه متا (تَجَرُّعُ) بریتیه له وهی که نینسان شتیک قووت بدات، به لام زؤر به زهحه مت، دلؤبه دلؤبه،

﴿ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ﴾، له هموو لایمکوه مردنی بو دئ، که چی ناشمرئ، وک یمکیک به یمکیک دملئ: هموو نمدامه کانی له شم نازاریان همیه انمویش له هموو لایمکوه مردنی بو دئ و هموو هوکاره کانی مردن دوریان داوه، به لام ناشمرئ، ﴿ وَرَأَيْدَ عَذَابٍ غَلِيظٍ ﴾، له پشتیه وه سزیمکی بی رزوو زه به لاج همیه، ﴿ غَلِيظٌ ﴾ به شتیک دمگوترئ: زبرو به هیزو پتهو بی .

ننجا خوا یخ له گو تاپیدا: باسی سه رهنجاسی کاری بی بیرویان و سه رهنجاسی کردومو کانیان دمکات، دهمرموی: ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾، وینهی کردومی نمانه ی بیرویان به بهروردگاریان، ﴿ کَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾، وک خو له میشتیکه له رۆژیکی ره شها داردا، باهمکی به هیزو بی و لئی بدات، نایا باهمکی به هیزو لیبیدات چی لیدی؟ ﴿ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰی شَيْءٍ ﴾، خو له میشتیکه له رۆژیکی ره شها داردا بی، ننجا باهمکی به هیزو بی لهو خو له میشه بدات، پرش و بلاو ده بیتومه، بویه: ﴿ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلٰی شَيْءٍ ﴾، کردومو کانی نمانیش له رۆزی دولبیدا، توانیان به سه رهیچی دانابئو، هموو یان له دست ده چی، ﴿ ذٰلِكَ هُوَ الصَّلٰلُ الْبَعِيْدُ ﴾، نا نهمیه گومرایی دوور، گومراییه که خاوضه که ی زور دوور کهوتوتهوه له راسته شهاق، که سیک زور دوور کهوتوتهوه، زور به زحممت دهنوانئ بگمپتومه .



## جهنده مهسه لهیه کی گرنه گ

**مهسه لهی په گم :** بیخه مبه ران همهیشه به بنگه گه لی رو نه وه هاتوو و، نه یاره کانی شیان هر دم به بن بنگه و، به پاساو و بیانووی بن جینه وه، به ره رجیان داونه ته وه :

خو عزو جل دغه رموی : ﴿ اَلَّذِي يَأْتِيكُمْ نَبُوءًا مِّنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمٌ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ وَالَّذِينَ مِن بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ فَرَدُّوا أَعْيُنَهُمْ فِي آفْوَاهِهِمْ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ وَإِنَّا لَفِي شَكِّ مِمَّا نَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِيبٍ ﴿۱۰﴾

شیکر نه وه ی نه نایه ته موباره که ، له شهش بر گه ها :

**برگه ی په گم ۱- :** ﴿ اَلَّذِي يَأْتِيكُمْ نَبُوءًا مِّنَ الَّذِينَ مِن قَبْلِكُمْ قَوْمٌ نُوحٍ وَعَادٍ وَثَمُودَ ﴿۱۰﴾، نایا هه والی نه وانه ی پیش خوتانتان بن نه گه یشته و، گه لی نووح و گه لی عادو گه لی سه موود .

هک گوتمان: نه و سئ گه له، نه و سئ گو مه نگایه، له قور پناندا زور باسکراو و له گه له پیش ووه کانی و شوینه وارمگانیشیان ماون، له نیو همموو میلله تانی پیشوودا، باسی توفانی نووح گراوه، هک له تفسیری سوورمتی (هود) دا به تفصیل باسما ن کرد، هه روه ها هر له تفسیری سوورمتی (هود) دا به تفصیل باسی گه لی (عاد) مان کرد، که شوینه وارمگانی له کوین؟

خواش پشتیوان بی له تفسیری سوورمتی (الحجر)یشدا، به تفصیل باسی گهلی سهمود دهگهین، که صالحیان بؤلا رهوانه گراوه .

**برگهی دووم ۱ -** ﴿ وَالَّذِينَ مِنْ بَعْدِهِمْ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ﴾ . ههروهها نایا هموائی ئهوانهی دوی ئهوانیستان بی نهمگهیشته، که بیجگه له خوا کس نایانزانی، واته: بیجگه له خوا، کس به وردهکاریهوه، هموائی راستهقیینه لهبارهی ئهوانهوه، لهلا نیه، نهمگهنا کهمو زؤر، پیغممبران و گهلهکانیان له نیو مرفقیهتی دا، باسو خواسیان له نیو خهئک له نیو کۆمهئگاگاندا، همر بووه، شوینهوارهکانیان و، قسهی دماوده همر بوو ون، بهلام هموائی له زانیاریهکی بی خهئوه ههئبقولی، تهنها لهلای خوی پهروردهگاره، بؤیه دفعه رموی : ﴿ لَا يَعْلَمُهُمْ إِلَّا اللَّهُ ﴾ .

**برگهی سینیم ۱ -** ﴿ جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ﴾ . پیغممبران کانیان به بهلگه روون و ناشکرایه گانهوه، هاتنه لایان .

(بَيِّنَات) کۆی (بَيِّنَة)یه، یانی: بهلگهکی روون و ناشکرا، که مهسهست بؤ مرفؤ روون بکاتهوه و بیخاته بهر رۆشنایی، که بیگومان هیچ کام له پیغممبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نهبووه، که به بهلگهی روون و ناشکراوو نکوولیلینه گراوهوه که نیقناعکهر بی بؤ بهرانبهرمگهی، نههاتبی، هیچ پیغممبهریک نهبووه موعجیزه و بهلگهی نهبی، نتجا ههمانه خوا باسی بهلگه و موعجیزهکی کردوه، وهک بهلگه و موعجیزهکانی موسا و عیسا و صالح، ههشیانه خوی پهروردهگار باسی بهلگه و نیشانهکانی نهکردوه، به ورنیی، بهلام به گشتی قهرموویتهی : ﴿ لَقَدْ أَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ ﴾ ﴿الحدید، ۲۵﴾ . ﴿ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ... ﴾ ﴿غافر، ۳۳﴾ . ﴿ ... جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُمْ بِالْبَيِّنَاتِ ... ﴾ .

ایرامه، واته: هیچ کام له پیغممبران نهبووه به بهلگه و موعجیزه میگهوه نههاتبی، که نیسپاتی دعوی پیغممبهرایهتی خۆی بی بکات، چونکه ههر کسێک راست بیتهوه بلئی: من پیغممبهرم! نهوه نابی، بؤیه جیاوازی نیوان

راستو درؤ برىتبه له: بهلگه، بهلام دواى ئەوى كه پىغمبهران به بهلگه  
روون و ئاشكراوه هاتوون، ئەوان (بىبىروايەكان) چىيان كرده ؟

**برگەى چوارەم ۱** - ﴿ فَرَدُّوا أُنْفُسَهُمْ فِي أَعْيُنِهِمْ ﴾، ئەوان دەستيان به  
زاريانەوه نا، ئەم تەعبىره زۆر واتايان بۆ لىكداونەوه، بهلام من چواريانم به  
دئىن :

ا/ (عَضُوا الْأَنْفَالَ): واتە: ئەو گەلە كافرانە، دەستيان خستە نىو دەمى  
خۆيان، واتە: يەنجەى خۆيانيان گەزى، له داخ و له رىق و خەفتان، گە ئەو  
پەيامەو بەرنامەيان بۆ هئىناون، گە جىايە لەوى ئەوان و بابو و بابىرانىيان  
لەسەرى بوون .

ب/ (أَشَارُوا إِلَيْهِم بِالسُّكُوتِ): نامازىيان بۆ كردن گە: بىدەنگ بنو، قسە  
نەكەن، ئەو پەيامەى پىيانە، نەيگەيەمن .

ج/ (قَامُوا بِالتَّصْمِيرِ وَالْإِسْتِهْزَاءِ): دەستيان برده دەمىيان، واتە: فىكەيان كىشاو  
گائەهەيان پى كردن .

د/ دەستى خۆيانىيان به كردهوه به زارى پىغمبهران گرت، تاكو بىدەنگيان بكەن .  
هەر كام لەو چوار واتايانە دەگونجىن .

هەندىكىشيان گوتووويانە: دەستى پىغمبهرانىيان به زارى خۆيانەوه ناوه،  
كە ئەم واتايەم به دوور دىتە بەرجاو .

**برگەى پىنجەم ۱** - ﴿ وَقَالُوا إِنَّا كَفَرْنَا بِمَا أُرْسِلْتُمْ بِهِ ﴾، ئەو گەلە كافرانە به  
گەلەكانى خۆيانىيان گوت: ئىمە بىبىرواين بەوى كه نىوى پى رهوان كراون .  
كە ئەمە بەتەنكىد جۆرتكە له گائە پىكرىن، ئەمە وەك ئەوه وايه كە له  
سوورەتى (الحجر) دا دەفەرموى: ﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ  
لَمَجْنُونٌ ﴾، واتە: (كافرهكان) گوتيان: ئەى ئەو كەسەى كه زىكرت بۆ لا  
دابه زىنراوه ! بىگومان تۆ شىتى .

کافر مگانی قورهیش وایان به پیغه مبهری خاتمه موحه ممد ﷺ دمگوت، که مهبهستیان نهوه نه بووه، زیگری بؤلا دابه زینراوه، واته: نهی نهو که سهی که پیته وایه زیگرت بؤ دابه زینراوه ! (به گائته پیئ کرنهوه) .

**برگهی شه شهم :** ﴿ وَإِنَّا لَنَفِي شَيْءٍ مِّمَّا تَدْعُونَآ إِلَيْهِ مُرِبِّ ۚ، بیگومان نیمه له دوو دلئییهک داین له وهما که نیمه ی بؤ بانگ دمگهن، دوو دلئییهکی زور خهست، که بیزارمان دمگات، دوو دلئییهک که زور نارحمته کره .

پیشتر باسمان کردوه (شک) واته: دوو دلئی، (مریب) یش واته: شتیک که نینسان دمخاته نیو دوو دلئییهوه، (الموقع فی الریب) .

همندیک گوتوو یانه: (ریب) بریتیه له: گومان و دوو دلئییهک که جئی خوی نمبی، یان: دوو دلئییهکی بیزار که رو جارمزه کره .

همندیکیش گوتوو یانه: (شک مریب) و مک نهوه وایه که بلئی: (لیل آیل) شهویکی شهو، تاریکیهکی تاریک، مهبهست پیئ نهوه یه که زور خهست بووه، له دوو دلئییدا .

**مهسهله ی دووهم :** وهلام دانهوهی پیغه مبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) که له بوونی خوای تاکدا، جینگای دوو دلئیی نیه، چونکه خوا په یدا کهری بوونه وهرهوه، بؤ لیبور دنیسی لییان، بهنده کان بؤ بهرنامه ی خوی بانگ دهکات، له سهر زمانی پیغه مبهران :

نهم مهسهله گرنه له بهشیک له نایهتی ژماره (۱۰) دا دمخهینه روو، خوا ﷺ فهرموویمتی : ﴿ قَالَتْ رَسُولُهُمْ أَلَيْسَ اللَّهُ شَأْنُ فَاطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفِرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ وَيُخْرِجَكُمْ إِلَىٰ أَجَلٍ مُّسَمًّى ۚ .

شېھىر دەلەۋەسى نەم چەند پستە سوپا بەكە ، لە سەن بەرگەدا :

**بەرگەى بەگەم ۱** - ﴿ قَالَتْ رُسُلُهُمْ أَفِ اللَّهِ شَكٌّ فَأَطِرِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ ﴾ ،

پېغەمبەرەكانيان (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) كە بۆلايان نېردرابوون، گوتيان:

ئايا لە خوادا دوو دئىي ھەيە، كە بەدېھىنەرى ئاسمانەكان و زەوييە؟!

ئەو قەرمائىشەى پېغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەگونجى دوو واتايان

لە خۆ بگرئ :

ا/ ئايا كەسنىك ەمقلىكى سەلىمى ھەبىن، دەبئ لە بوونى خوادا بگەوئتە

گومان دوو دئىيەم، لە خالىكدا كە بەدېھىنەرى ئاسمانەكان و زەوييە،

واتە: بەدېھىنەرى ئاسمانەكان و زەوى، دوو دئىي لە بوونى دا نىە، نەگەر

كەسنىك ەمقلى خۆى بە چاگى بەكاربەئىئى .

ب. ئايا لە تەنيا پەرستراوئىتى خوادا، كە بەدېھىنەرو پەيداگەرى

ئاسمانەكان و زەوييە، جئى دوو دئىي ھەيە، واتە: ھەر كەسنىك ەمقلى

خۆى باش بەكاربەئىئى، ەمقەكەى باش كار بكات، نابئ لەو ەدا كە دەبئ

تەنيا بەندايەتتى بۆ خوا بگرئ، خوايەك كە پەيداگەرى ئاسمان و زەوييە

نابئ ھىچ دوو دئىي و لەرەلەر و دل لە دلدانى ھەبئت .

**بەرگەى دووم ۱** - ﴿ يَدْعُوكُمْ لِيَغْفَرَ لَكُمْ مِّنْ ذُنُوبِكُمْ ﴾ ، بانگتان دەكات بۆ

ئەۋەى لە گوناھەكانتان بتانبوورئ، واتە: كە خوا پېغەمبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

وَالسَّلَام) ئاردوون، بۆ بەرزەۋەھنىيى مرؤفەكان خۇيان، ئاردوونى و ھىچ كارىكى

خۆى بە وان نىە، بەئكو كارى خۇيانى پئىيانە، خوا ئىك كارى خۇيانى، بە

بەندەكانە، نەك كارى خۆى پئىيان بئ، كارەمكىشى نەۋمىيە كە بانگيان دەكات

بۆ شوئىكەۋتنى بەرنامەكەى تاكو لئيان ببوورئ، واتە: تاكو بە شوئىيەك

زئيان بەرنە سەر، شايستەى ئەۋە بن، خوا لە ھەلەو كەم و كورپىيەكانيان

بىبۇرئى، چۈنكى مەرۇقى بىن ھەلەو كەمۇ كورپى ھەر نابى، بە حوكمى ئەومى كە سىروشتەكەى واىە، ھەم دەتوانى چاك بىكاتو، ھەم دەتوانى خىراپ بىكا، دەتوانى بەرز بىو، دەتوانى نىزم بى، دەتوانى راست بىروا، دەتوانا لار بىروا، كەواتە: كەمۇ زۇر مەرۇق، ھەلەو كەمۇ كورپى ھەر دەبىو، بىبۇستى بە لىبۇرنى خوا ھەر ھەيە، ئىنجا خوا ﷺ كە بانگى مەرۇقەكان دەكات، لەسەر زمانى بىنەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) كارى خۇيانى بىيانە، ئەوئىش ئەومىە كە لىيان بىبۇرئى و چاوبۇشيان لى بىكاتو، سەرنىجام شايستەى ئەومە بن، كە بە پاكىي و چاكىي زىانى دنيا بگوزەرنىن و، دوئىش شايستەى ئەومە بن: بىانخاتە ئەو بەھەشتانەو، كە بۇ بەندە چاك و پاكەكان ئامادەى كىردوون .

بىرگى سىيەم ۱ - ﴿ وَيُخَرِّكُم إِلَىٰ آجَلٍ مُّسَمًّى ۖ ۞ هەرۇمها خوا

عزو و جل دوئان دەخات بۇ كاتىكى دىارىبىگراو (كاتىكى ناوبىراو)، كە بە تەنىكىد مەبەست ئەومىە، زىانى دنيا دەگوزەرنىن و بە بەلای ناگەھان و بە كارەساتىكى كىتوپىر، كە گەلان و كۆمەلگاكانى بىشووئى پى ئە بەين بىردوون، ئىو ئە بەين نابات، بەلكو دەتانەئىتەو، تاكو تەمەنى سىروشتىي و ئاسايى خۇئان دەگوزەرنىن .

مەسەلەى سىيەم: پاساوا ھىنانەومى بىبىروا بەكان، بۇ بىروانە ھىنانىيان

بە بىنەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام). بەومە كە :

۱/ بىنەمبەرانىش وەك ئەوان مەرۇقن .

۲/ دەيانەوئى لە رىيى بىشىنانىيان لاىان بىدن .

۳/ بەلگىمەكى رىونىيان نەھىناوہ :

خىوا دەفەرموئى: ﴿ قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا تُرِيدُونَ أَنْ تَصُدُّونَا عَمَّا

كَانَ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا فَأَتُونَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴿٣١٧﴾

شیکردنەوهی ئەم نایەتە موبارەکە ، لە سین بەرگەدا :

**بەرگی یەگەم ١** - ﴿ قَالُوا إِنْ أَنْتُمْ بِشَرِّ مِثْلَنَا ﴾، بیگومان خوا ﷺ لەسەر

زمانی بیبروایەکان ئەم فەرمايشتەى فەرمووه .

(کافرمان) گوتمان: ئیووش هەر مروؤفیکى وەك ئیمەن .

ئەوه که پێغه مبهەران مروؤفن، بۆیه ئەیارمگانیان برۆیان پى ئەهیناون، لە زۆر شوئینی قورئاندا دووبارە بۆتەوه، بۆ وئینه، لە سوورەتى (الإسراء)دا

دەفەرموئى : ﴿ وَمَا مَعَ النَّاسِ أَنْ يُؤْمِنُوا إِذْ جَاءَهُمُ الْهُدَىٰ إِلَّا أَنْ قَالُوا أَبَعَثَ اللَّهُ

بَشَرًا رَسُولًا ۗ ﴾، واتە: هیچ شتێك پێى لە خەلك نەگرت برۆبێنن، كاتى كه

پێنمایى خوايان بۆ هات، مەگەر ئەوه كه گوتمان: نایا خوا پێغه مبهەرىكى مروؤف و، رەوانەكراویكى مروؤفى ناردوه، ننجاً هەر لەوئ، خوا ﷺ وەلامى ناوئەمو،

كه دەفەرموئى: ﴿ قُلْ لَوْ كُنَّا فِي الْأَرْضِ لَمَلِكَةٌ يَمْسُورٌ مُّظْمِئِينَ لَنَزَلْنَا

عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا رَسُولًا ۗ ﴾ (الإسراء، واتە: بئى ئەگەر لەسەر

زەوى فریشتەى لیبیانایە، (گونجاو بایە فریشتەكان لەسەر زەوى ژیاوونایە،

وەك ژيانى ناسایى وەك مروؤفانیان بگوزەرانلجاو)، بە نارامیی پوشتیان، ئەو

كاتە رەوانەكراویكى فریشتەمان لە ناسمانەوه بۆ دادبەزاندن .

بەئى مروؤفەكان دەبى گەسىك بۆیان بنیەردى، وەك خۆیان مروؤف بى،

خاوضى هەمان سروشتى ئەوان بىو، بەزمانى ئەوان قسە بکاتو، لە شیوه

دیەمنى ئەواندا بى .

**بەرگی دوویم ١** - ﴿ تَرِيدُونَ أَنْ نَضُودَنَا عَمَّا كُنَّا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ﴾، (کافرمان

گوتمان:) دەتانەوئى لەوه لامان بدن، كه بابو باپیرانمان بەرستوویانە، واتە:

دمتانهوئ لهو رپیازو رچمیه که ئیمه گرتوو مانته بهر، که هی بابو  
 بابیرانمانه و، ئهو پهرستراوانه می که ئهوان پهرستوو یانن، (ئهی پیغمبهرمان  
 (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)!) دمتانهوئ لهوه لامان بدمن !

**برگهی سنیهم ۱** : ﴿ فَأَتَوْنَا سُلْطٰنًا مِّنْ بَنِي إِسْرٰءٰلَآءَ يٰۤاٰمَنُۢمُ بَلٰغَةَہِہٖ کٰی رُوۡوِو  
 ناشکرمان بو بینن .

ئهمه ئهوه دمهگهیمنی که: ئیوه بهلگهتان نههیناوه! هه ئیمه هیج  
 پیغمبهریک بی بهلگه قسه نه کرده، وهک له قهرمایشتیکی پیغمبهردا  
 ﷺ هاتوه که له (صحیحی البخاری ومسلم) دا هاتوه و زور جاری دیکه  
 هیناومه له تفسیری نایه تانی دیکه دا، که دقه رموی: { مَا مِنْ نَّبِيٍّ مِنْ  
 الْاَنْبِيَاءِ اِلَّا وَقَدْ اَعْطِيَ مِنْ الْاٰيٰتِ مَا اَمِنَ عَلٰی مِثْلِهِ الْبَشَرُ... }، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ  
 بَرَقْم: (۸۴۷۲)، وَالْبُخَارِيُّ بَرَقْم: (۴۹۸۱)، وَمُسْلِمٌ بَرَقْم: (۳۸۳)).

واته: هیج کام له پیغمبهران نه بووه، مهگه خوا بهلگه و موعجزه می وای  
 داوتی، که له سهر بناغهی ئهوه مرؤفمهگان برپا بینن، واته: بو ئهوان  
 ئیقناعهگر بی، بو ههر که سیک که به دوا ی هه قدا، عه و دال بی و ویل بی،  
 ئه ماما که سیک له بیانوو گرتن بی، وهک گو تراوه: ئه گهر دز دز بی تاریکه شه و  
 زوره، که سیک له بیانوو گرتن بی، بیانوو نابری .

**مهسه له می چوارهم :** وهلامدانهوی پیغمبهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) :

- ۱/ به سلیمان دنی مرؤف بوونیان .
- ۲/ بهلام خوا چاکه له گهل هه ندیک له بهنده کانیدا دهکات .
- ۳/ بهلگه و موعجزه ته نیا به موته می خوا دی .
- ۴/ بهلستان به خوا قابمه، له سوئگی ئه ووه که رهنمای کردووین .
- ۵/ هه رچهنده نازارمان بدمن، خو راگر ده بین :



ئهو وه‌لامانه‌ی بئغه ممبرانیس (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) له نایه‌تی (۱۱ و ۱۲) دا هاتون، خوا ﷺ ده‌فه‌رموی : ﴿ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ وَلَكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَنْ يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ۗ وَمَا كُنَّا لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُمْ بِسُلْطٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴿۱۱﴾ وَمَا لَنَا أَلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَىٰ اللَّهِ وَقَدْ هَدٰنَا سُبُلَنَا ۗ وَلَنَصْبِرَنَّ عَلَىٰ مَا آذٰنَا ۗ وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ ﴿۱۲﴾ ۞

شپکرده‌وه‌س نهم دووه نایه‌ته به‌په‌نزه ، له ده‌وت به‌گه‌دا :

**به‌گه‌ی به‌گه‌م ۱ -** ﴿ قَالَتْ لَهُمْ رُسُلُهُمْ إِنْ نَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ۞ ﴾

بئغه ممبره‌گانیان، گوتیان: بئگومان نئمه‌ش هه‌ر مرؤفئکی وه‌ک نئوه‌ین.

واته: ئهو قسه‌یه‌تان لئ ده‌سه‌له‌مئین که نئمه‌ش مرؤفئین وه‌ک نئوه، نئمه‌ نکوولئیی له‌و راستییبه‌ ناگه‌ین، ته‌ماشای قورئان بکه‌ن! له هه‌موو قورئاندا نایینی: بئغه ممبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نه‌یاره‌گانیان شتئکیان گوتین، رئی تیچوو بئتو، نه‌وان نکوولئیی لئ بکه‌ن، هه‌رگیز! هه‌ر هه‌قئیک هه‌ر که‌سئیک گوتبئتی، بئغه ممبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) دانیان پئدا هئناوه، به‌ئکو خوا ﷺ نئبئیس قسه‌ی کردوه، که قسه‌که‌ی راست بووه، راستییبه‌که‌ی لئ سه‌له‌ماندوه، وه‌ک له سوورقتی (الحجر) دا، خوا ﷺ له‌سه‌ر زمانی نئبئیس

ده‌فه‌رموی: ﴿ وَلَا تُغْوِیْهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۲۱﴾ إِلَّا عِبَادَکَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِينَ ﴿۲۲﴾ ۞

واته: هه‌موو به‌نده‌گانت گومرا ده‌که‌م، جگه له به‌نده‌ ساغبووه‌وه‌گانت،

خو‌اش ﷺ ده‌فه‌رموی : ﴿ هٰذَا صِرَاطٌ عَلٰی مُسْتَقِیْمٍ ﴿۱۱﴾ ۞ واته: ئه‌وه رئیه‌کی

راسته، له‌سه‌ر من، واته: ئه‌وه که تو ده‌سه‌لاتت به‌سه‌ر به‌نده‌ چاکه‌گانی مندا نیه، ئه‌وه به‌گئیکه له یاسایه‌گانی من، که مامه‌له‌ی پئ له‌گه‌ل به‌نده‌گانتدا ده‌که‌م، یاخود ئه‌وه که ده‌سه‌لاتت به‌سه‌ر به‌نده‌ ساغه‌گانی، به‌نده‌ هه‌ئبئارده‌گانی مندا، نیه، ئه‌وه رئیه‌کی راسته له‌سه‌ر من، یان له سوورقتی

(سبأ) دا، خوا دەفهرموی: ﴿ وَلَقَدْ صَدَقَ عَلَيْهِمْ إِلَٰهِي ظَنَّهُ، فَأَتَّبَعُوهُ إِلَّا فَرِيقًا مِّنَ الْمُؤْمِنِينَ ﴾. واتە: بیگومان نیلیس گومانی خۆی له گەل مرۆفه کاندای راست برده سەر، گومانه که ی راست دەرچوو، هه موویان شوینی که وتن، جگه له کۆمه ئێک له برواداران .

یانی : که نیلیس گوتی: هه موویان گومرا دکهم، جگه له کۆمه ئێک له بهنده هه لێزاردەگانت، یان بهنده دلسۆزه گانت، خوا ﷻ دەفهرموی : نیلیس گومانه که ی راست دەرچوو .

بۆیه لێره پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) نه وه که کافره کان ده لێن: نیوه ته نیا مرۆفێکی وک نیمن، نه و میان لی دمه سه لمین و ده لێن: ﴿ إِنْ تَحْنُ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُكُمْ ﴾. بیگومان نیمه ته نیا مرۆفێکین وک نیوه .

### برگهی دووم : ﴿ وَلَٰكِنَّ اللَّهَ يَمُنُّ عَلَىٰ مَن يَشَاءُ مِنْ عِبَادِهِ ﴾. به لām خوا جاکه

دماکات له گه ل هه ر کام له بهنده کانی دا، که بیهوی، واتە: خوا ﷻ هه ر کام له بهنده کانی که بیهوی، جاکه ی نه وه ی له گه ل دماکات، که بیکاته پیغه مبه رو، وه حیی بۆ بنیړی، واتە: مرۆف بوونی پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) رپی نه وه ی لی نه گرتوون، که خوا هه لیا نیبژێری، بیانکاته پیغه مبه رو جاکه میان له گه لدا بکات، هه میشه پیغه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) ته ماشای مرۆفیان کردوه، به پیی نه وه که له شه ریعته ی خودایه و، پیگه و په یه ک که پیی دراوه، که: پیغه مبه ران مرۆفن، به لām وه نه بی مرۆف هینده دروستکراویکی نابووت بی، شایسته یی نه وه ی نه بی، که خوا بیدوینی به شیوه ی تاییه ت، فریشته ی بنیړیته لاو، وه حیی بۆ بنیړی و په یامی خۆی بۆ بنیړی !

### برگهی سێیم : ﴿ وَمَا كَانَ لَنَا أَنْ نَأْتِيَكُم بِسُلْطٰنٍ إِلَّا بِإِذْنِ اللَّهِ ﴾.

کافره کان گوتیان: ﴿ فَأَتَوْنَا بِسُلْطٰنٍ مُّبِينٍ ﴾. به تگه یه کی بوون و ئاشکرامان بۆ بینن، که وک گوتمان به تهنکید له بیانوو گه راون، نه گه رنا هه

بِیْفَهْمِبَرْنِکَ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به بئ به‌لگهی روونو، به بئ موعجزیه، نه‌جووه رووبه‌رووی هیچ گهل و کۆمه‌لگایه‌ک بییته‌وه، هر له‌خۆوه له‌و گۆره بئ: من بیْفَهْمِبَرْمِی خوام و وحیم بؤ دئا شتی و نه‌بووه، هر بیْفَهْمِبَرْنِک که خوا ناروویمتی، موعجزیه به‌لگه‌یه‌کی داوتتی، وک له‌فه‌رمایشته‌که‌ی بیْفَهْمِبَرْدَا ﷺ هاتوه، له‌زۆر له‌نایه‌ته‌کانیشدا هاتوه، بؤ نموونه :

ا/ خوا له‌سوورپتی (الحدید) دا‌ده‌فه‌رموی : ﴿ لَقَدْ اَرْسَلْنَا رُسُلَنَا بِالْبَيِّنَاتِ ﴿۲۱﴾

ب/ له‌سوورپتی (المائدة) دا‌ده‌فه‌رموی : ﴿ جَاءَتْهُمْ رُسُلُنَا بِالْبَيِّنَاتِ ﴿۲۳﴾

ج/ له‌سوورپتی (غافر) دا‌ده‌فه‌رموی : ﴿ فَلَمَّا جَاءَتْهُمْ رُسُلُهُم بِالْبَيِّنَاتِ ﴿۳۳﴾

بیْفَهْمِبَرْنِ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به به‌لگه روونو ناشکراکانه‌وه جوونو، به‌لگه‌و موعجزیه‌ی هر کام له‌بیْفَهْمِبَرْنِ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به بیئ نمو هه‌لومه‌رجه بووه، که نه‌و کۆمه‌لگا‌و گه‌له‌ی نه‌و، تییدا بووه، به بیئ ناستی عه‌قلی نه‌وانو، به بیئ بی‌داویستی نه‌و رۆژگاره بووه .

**برگهی چوارهم ۱ -** ﴿ وَعَلَى اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُؤْمِنُونَ ﴾ ، با برواداران ته‌نیا

بشت به‌خوا بیه‌ستن، یانی: نیه‌ش که بی‌شه‌وای بروادارانین، بشته‌مان به‌خوا قلیمه .

بۆیه‌ش بیْفَهْمِبَرْنِ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) وایان فه‌رموه، چونکه بۆیان دمرکه‌وتوه که نه‌یارمکانیان هر له‌شتیک ده‌خه‌فتین، بیکه‌نه بیانوو پاساوی نه‌وه که برویان پی نه‌هینن، پاشان زانیویشیانه که نه‌نجامی برپا بیئ نه‌هینانیان، سه‌رده‌مکیشی بؤ دزایه‌تییکردن و په‌نابردنه به‌ر لۆژیکی هیز، دوا‌ی نه‌وه‌ی که له‌بواری هیزی لۆژیکدا تیکمه‌شکین، له‌به‌رانبه‌ر بیْفَهْمِبَرْنِ (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) .

**برگهی پینجهم ۱ -** ﴿ وَمَا لَنَا اِلَّا نَتَوَكَّلَ عَلَى اللَّهِ وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا ﴾ ،

(ده‌فه‌رموون) جیمان، بۆچی، بشت به‌خوا نه‌به‌ستین، له‌حالیکیدا که نیه‌می ریتنمای کردوه بؤ ریتبازه‌کلمان؟ واته: ریتبازه‌کلمان بؤ گه‌یانندی

په‌یامی خوا، که رێبازەکانی گه‌یانننی په‌یامی خواش جو‌راو جو‌ر بوون، به پێی بارودۆخ و ژینگه‌کان، وشه‌ی (سَبِيل)، واته‌: رێباز، هه‌میشه له قورئاندا نه‌گهر پالدرابێته لای خوا، ﴿سَبِيلَ اللَّهِ﴾، ﴿سَبِيلَ رَبِّكَ﴾، ده‌بینین: به تاك هاتوه، چونکه رێبازی خوا به‌که، به‌لام لێردا که ده‌قه‌رموئ: ﴿وَقَدْ هَدَانَا سُبُلَنَا﴾، هه‌روه‌ها له کۆتایی سوورقتی (العنكبوت) یشدا، که ده‌قه‌رموئ:

﴿وَالَّذِينَ جَاهَدُوا فِينَا لَنَهْدِيَنَّهُمْ سُبُلَنَا﴾، به‌ئێ: وشه‌ی (سَبُل)، لێرداوه له کۆتایی سوورقتی (العنكبوت) یشدا، به مانای رێبازی خوا نه‌یه، چونکه رێبازی خوا به‌مکێکه‌و کۆ (جمع) ناکرێته‌وه، به‌ئکو مهبه‌ست پێی شیوازمگان و رێبازمکانی خزمه‌تکردنی په‌یامی خوا و گه‌یانننی په‌یامی خویه‌، که دیاره رێبازی خوا، په‌یامی خوا، به زۆر جو‌ر و شیوازو و رێبازو نامراز ده‌گه‌یه‌نرئ و خزمه‌ت ده‌کری .

**برگه‌ی شه‌شم ۱** : ﴿وَلَقَضَرْنَا عَلَىٰ مَاءٍ اَذْيَمُونَا﴾، (په‌یغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده‌قه‌رموون) به دنیایه‌وه خۆراگر ده‌بین، هه‌رچه‌نده ئێوه نازارمان بدهن .

چ نازاری مه‌عنه‌ویی: که له به‌درۆدانان و گالته‌پێکردن و تۆمه‌تبارکردن به شیتیی، به جادووگه‌ریتیی، به فالچه‌متیی و... هتددا، خۆی ده‌بینیته‌وه، چ نازاردانی جه‌سته‌یی: که له ده‌رکران، و گرتن، و به‌ر‌دباران کردن، و گوشتن، و نه‌شکه‌نچه‌دانی جه‌سته‌یی دا، خۆی ده‌بینیته‌وه، واته‌: به هه‌ر جو‌رێک له نازارمکان، نازارمان بدهن، هه‌رچه‌نده نازارمان بدهن، هه‌ر خۆراگر ده‌بین، یانی: ئێمه ده‌ستبه‌رداری په‌یامی خوا نابین .

**برگه‌ی سه‌ و تهم ۱** : ﴿وَعَلَىٰ اللَّهِ فَلْيَتَوَكَّلِ الْمُتَوَكِّلُونَ﴾، له کۆتاییدا په‌یغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ده‌ئین: با پشت به‌ستووان ته‌نیا پشت به‌ خوا به‌هه‌ستن، زۆر جاری دیکه‌ش گو‌توو‌مانه‌: کاتی (جار و مجرور) پێش (فعل و فاعل) که‌وتن، مانای گورت هه‌لێنان ده‌گه‌یه‌نی، واته‌: نه‌وانه‌ی که پشت به شتێک ده‌هه‌ستن، با ته‌نیا پشت به‌ خوا به‌هه‌ستن .

سبهارت به وشمی (تَوَكَّلْ) یش: (التَّوَكَّلْ: الإِعْتِمَادُ وَتَفْوِیضُ التَّدْبِیْرِ إِلَى الْغَیْرِ، ثِقَةً، بَأَنَّهُ أَعْلَمُ بِمَا یَصْلُحُ)، واته: (تَوَكَّلْ) بریتیه له: پشت بهستن به غه‌یرو مشوورخواردن عایدی شه و گردن له نه‌نجامی متمانه هم‌بووندا، به‌وه که شه زانتره : چی چاکه و چۆن بۆ شه و باشه ؟

شه‌وی تی‌بینی ده‌کری پی‌غم‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به‌رپه‌رچی شه و قسمیه‌ی نه‌یارمکانی خۆیانیان نه‌داومته‌وه، که گوتووینانه: ﴿ تَرِيدُونَ أَنْ تَصَّدُوْنَا عَمَّا كَانَتْ يَعْبُدُ آبَاؤُنَا ﴾، ده‌تانه‌وی له‌وه لامان بدن که بابو باییرنمان به‌رستووینانه، وه‌لامی نه‌و میان نه‌داومته‌وه، چونکه: شه و قسه‌یان راست بووه، پی‌غم‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هاتوون شه و خه‌تکه له‌و ریچکه و کویره ری‌یانه دمریاز بکه‌ن، که بابو باییران و پیشینانیان له‌سهریان بوون، ننجا بۆیه وه‌لامیان نه‌داونه‌وه، چونکه قسه‌که‌یان، زۆر قسه‌یه‌کی بی جییه و زۆر نامهنتیقییه: نایا بابو باییراننان نهمگر له‌سهر ری‌یه‌کی هه‌لمبن، ده‌بی رهمنه له پی‌غم‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بگیری، که شه‌وه له ری هه‌ته بگرینه‌وه و بتانخنه سهر راسته ری؟! قسه‌که‌یان زۆر نامهنتیقی و بی جییه، ننجا تۆمه‌ت‌مگه‌ش راست بووه: پی‌غم‌مبه‌ران ویستووینانه شه‌وان له‌و ریچکه و کویره ری‌یانه دمریاز بکه‌ن، که بابو باییرانیان له‌سهریان بوون، له‌لایه‌که‌وه تۆمه‌ت‌که راسته‌وه، له‌لایه‌کی دیکه‌شه‌وه قسه‌که‌ی هینده بی جییه و هینده نامهنتیقییه، که به پی‌ویستیان نه‌زانیه‌وه و بگره ههر شایانی باسیان نه‌زانیه‌وه، تاکو به‌رپه‌رچی بدنه‌وه .

مه‌سه‌له‌ی پینجه‌م : هه‌ره‌شه‌کردنی بن بره‌وان له پی‌غم‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ

وَالسَّلَامُ) به دهرکران له ولات، یاخود هه‌نگه‌ره‌انه‌وه :

نهمه‌ش له به‌شیکی نایه‌تی ژماره (۱۳) دا هاتوه :

خوایه‌ده‌م‌رموی: ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ لَنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا ﴾ .

شپکرەلەوهەن نەم نایەتە بە پێژە ، لە ھوو بەرگەدا :

**برگەمی بەگەم ۱** - ﴿ وَقَالَ الَّذِينَ كَفَرُوا لِرُسُلِهِمْ ﴾ ، نەوانەى بئېروا بوون ، بە پێغەمبەرەکانى خۆیانىان گوت ، جیيان پێگوتن ؟ لە برگەى دووهم دا ھاتوہ :

**برگەمی دووهم ۱** - ﴿ لِنُخْرِجَنَّكُمْ مِنْ أَرْضِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ فِي مِلَّتِنَا ﴾ ، یان لەسەر زمینی خۆمان دەرئاندمکەین ، یان دەبێ بگەرێنەوہ نیو رېبازمکەى ئێمە .

لێردا ، وەك لە سوورپەتى (الكهف)یشدا ھاتوہ ، گە ھاوہلانى نەشكەوت لە

بەینی خۆیاندا راوێژ دەگەن ، دواى نەوہى گە لە خەوى سى سەدو نۆ ( ۳۰۹ ) سائە بێداریان دەبیتەوہو ، بەگنکیان دەنێرن گە خوارنیاى بۆ بێنى ، نازانن گە ماوہى سى سەدو نۆ ( ۳۰۹ ) سائە خەوتوون ، ننجاً لە نیو خۆیاندا دەلین :

﴿ إِنَّهُمْ إِنْ يَظْهَرُوا عَلَيْكُمْ يَرْجُمُوكُمْ أَوْ يُعِيدُوكُمْ فِي مِلَّتِهِمْ ﴾ ، واتە :

ئەو خەكە ، ئەو كۆمەلگایەى خۆتان ، نەگەر بێتو پێتان بزائن ، یان بەرد بارانئان دەگەن ، یاخود دھقانگیرنەوہ نیو نایین و رېبازمکەى خۆیان ، گە ئیووش لە دەست ئەو نایین و رېبازە چەوتو ھەئەبە ، گە بریتبە لە پەرستنى غەیری خوا ، پاتانگرددوہ ، پەناتان بۆ نەشكەوت بردوہ !

ھەروەھا لە سوورپەتى (الأعراف)یشدا خوا ﷻ دەفەر موئى : ﴿ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ

أَسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِنُخْرِجَنَّكَ يَشْعَبُ وَالَّذِينَ ءَامَنُوا مَعَكَ مِنْ قَوْمِنَا أَوْ لَتَعُوذُنَّ

فِي مِلَّتِنَا ﴾ ، واتە : دەسترفیشتووہ خو بە زلگرمكانى گەلەكەى ، (واتە :

گەلى شوعمیب ﷻ گە خەلكى مەبەن بوون) ، گوتیان : ئەى شوعمیب! خۆتو نەوانەى گە برۆیان بە تۆ ھیناوە ، لە سەرزمینی خۆمان دەرئاندمکەین ، یاخود دەبێ بگەرێنەوہ نیو رېبازمکەى ئێمە .

گەواتە : نەمە لۆزیکىكى لە مێژینەى ئەھلى كوفەر بووہ لە بەرانبەر

پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) داو ، لە بەرانبەر ئەھلى ئیمانیشدا بەگشتى

ئىنجا جىيى سەرنىج ئەومىيە كە ھەمىشە ئەھلى كوفەر دەلتىن: ﴿لَنْ نُخْرِجَنَّكَ مِنْ  
أَرْضِنَا﴾، لە سەرزەمىنى خۇمان و لە ولاتى خۇمان دەرتاندەكەين! وەك ئەو  
پېغەمبەرانە (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و ئەو بېروادارانە، بەشيان بەو ولات و  
خاكەوہ نەبىت! ئەدى ھەموويان خەلكى نىشتىمانىك و ھاوولاتىيانى ولاتىك  
نەين؟ بۇجى دەبىي وىك ھەتتەكەن؟ بۇجى دەبىي يەكلى تەھمەمول نەكەن؟ وەك  
شوعەيب عليه السلام - كە پېشتەر لە سوورەتى (الأعراف) دا باسماں كەرد - فەرموويەتى:  
﴿ وَإِنْ كَانَ طَائِفَةٌ مِنْكُمْ ءَامَنُوا بِالَّذِي أُرْسِلْتُ بِهِ، وَطَائِفَةٌ لَمْ يُؤْمِنُوا  
فَأَصْبِرُوا حَتَّىٰ يَحْكُمَ اللَّهُ بَيْنَنَا وَهُوَ خَيْرُ الْحَاكِمِينَ ﴾ ۸۷. واتە: نەگەر كۆمەلىك  
لە ئىوہ بېرويان بەو ھىنا كە من ھىناومەو، كۆمەلىكىش بېرويان بىن نەھىنا،  
خۇراگر بىن، واتە: يەكلى تەھمەمول بىكەن، تاكو خوا دادومىي دەكات .

واتە: يان ئەوانەى بېبېروان، بەرچاويان رۇشن دەبىتەومو، قەناعەتايان دى  
كە بېروابىن، يان گۇرانكارايەك دەبى، يانى: دەبىي يەكلى تەھمەمول بىكەين و،  
پېكەوہ بسازىين و پېكەوہ مەدار بىكەين، نابى يەكلىكيان ئەوى بىكە ناچار  
بىكات، بار بىكات، بەلكو (دەبىي پېكەوہ مەدار بىكەن، نەك بە يەكلى بار بىكەن).

لېرەدا كە خوا عليه السلام لەسەر زىمانى كافىرەكان دەفەرەمۇئى: ﴿ أَوْ لَتَعُودُنَّ فِي  
مِلَّتِنَا ﴾، ھەندىك لە زانايانى لىكۆلەرەموى قورئان، پىرسىيارىكيان وروۇاندەو،  
گوتوويانە: وشەى (عوود) بىرتىيە لە گەرانەومى كەسىك بۇ شتىك دوى ئەومى  
لىي جىياوتەوہ، ئىنجا دەلتىن: خۇ پېغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھەرگىز  
لەسەر رىجكەى كافىرەكان نەبوون، ئەدى بۇجى دەلتىن: دەبىي بگەرپىنەوہ ؟

وہلامەكەى ئەومىيە كە ئەوانە خۇيان لە ھاوبەش دانەر و كافىرەكان دوورە  
پەرىز گرتەو، بەلام لەگەلىاندا مەداريان كەردە، ئىنجا كافىر و ھاوبەش بۇ خوا  
دانەرەكان، وياىنزانىوہ كە پېغەمبەرانىش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ھاوپان  
لەگەلىاندا، واتە: ئەوسندە تەباو گونجاو بوون، ئەوسندە بە زوموق و سەلىقە  
بوون لەگەل كۆمەلگاگەياندا، گومانايان بىن بردوون، كە ئەوانىش ھەمان بىرو

بروای وانیان هه‌بیت، دوایی که تیکگیراون، گوتووینانه: دهیی بگه‌پینه‌وه! وایانزانیوه که پیشتریش هه‌ر له‌سه‌ر رنجکه‌و رنجبازی نه‌وان بوون.

**هه‌سه‌له‌ی شه‌شه‌م :** ته‌ده‌خجول کردنی خوا ﴿ ۱۳ ﴾ و سه‌رولسه‌کردنی بو

په‌غه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) که: به‌ دنیایی کافران سته‌مه‌کار

ده‌ه‌وتینن، نه‌وانیان له‌ شوین دادمه‌زینن :

که نه‌مه‌ش له‌ به‌شیکی نایه‌تی ژماره (۱۳) و نایه‌تی ژماره (۱۴) دا هاته‌و :

خووا ﴿ ۱۳ ﴾ ده‌فه‌رموئ : ﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ لَنُحْيِيَنَّكَ لَنَا نَافِعِينَ ﴾

وَلَنُكَفِّرَنَّكُمْ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعِيدِ ﴿ ۱۴ ﴾

توت‌په‌نه‌وه‌س نهم دوو نایه‌ته به‌په‌ننه ، له‌ چوار به‌رگه‌دا :

**به‌رگی به‌گه‌م ۱ :** ﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ ﴾ ، په‌روم‌رگاریان سه‌روشی بو‌ کردن، بو

گی ؟ به‌ دنیایی بو‌ په‌غه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) پیشتر له‌ ته‌فسیری سه‌وورپه‌تی (یونس) دا، له‌کۆلینه‌وه‌یه‌کی تیرو ته‌سه‌لمان کردو، ده‌ریاره‌ی وه‌حیی، که وه‌حیی له‌ نه‌ه‌ه‌لدا به‌ سه‌یه‌کی په‌نه‌ان ده‌گوتری،

﴿ فَأَوْحَىٰ إِلَيْهِمْ رَبُّهُمْ ﴾ ، واته: به‌ شیوه‌یه‌کی په‌نه‌ان په‌روم‌رگاریان په‌میامی بو

ناردن، نایا په‌یامه‌که‌ی چی بوو ؟

**به‌رگی دووه‌م ۱ :** ﴿ لَنُحْيِيَنَّكَ لَنَا نَافِعِينَ ﴾ ، نه‌و (ل) ه‌ بو‌ ته‌نکیده‌و بو‌ جه‌خت

کردنه‌وه‌یه‌، واته: به‌ جه‌خت‌کردنه‌وه‌مو به‌ دنیاییه‌وه‌، ئیمه‌ سه‌مه‌کاران ده‌ه‌وتینن، واته: نه‌و سه‌مه‌کارانه‌ی که ده‌یان‌وه‌ئ ئیوه‌ له‌ ولات و نه‌شتمان ده‌ریکه‌ن، ده‌یان‌وه‌ئ شاربه‌ده‌مرتان بکه‌ن، ده‌یان‌فه‌وتینن .



خوَا ۞۞۞ بۈ ئىرادى قەدەرسى و تەكۆينى خۇى، رېئى كوفرو رېئى ستمە  
(ظلم)ىشى داوۋ، بەلام لە شمرىعەتەكەى دا تەنبا رېئى كوفرى داوۋ، رېئى ستمە

(ظلم)ى نەداوۋ، بۇ وئىنە: خوَا ۞۞۞ لە سوورمتى (الكهف)دا دىفەر موى : ﴿ قَمَن

شَاءَ فَلْيُؤْمِن وَمَنْ شَاءَ فَلْيُكْفُرْ ۞۞۞، واتە: كى ھەز دەكات با ئىمان بىئى و كى ھەز

دەكات با كافر بى، ھەئىبەتە خوَا ھەز بە ئىمان دەكات و رقى لە كوفرە، بەلام

بۇ تاقىكىردنەو، رېئى دەدا بە بەندەمگان كوفر ھەئىبۇرن، بەلام شەرىعەتى خوَا

رېئى بە ستمە (ظلم) نەداوۋ، چونكە ستمە (ظلم) و لات تىكەدات، بە كوفرو

نىمان خەلك بىكەوۋ دەژىن، بەلام بە ستمە، بىكەوۋ ناژىن، بۇيە دىفەر موى:

﴿ لَنْهَلِكَنَّ الظَّالِمِينَ ﴿۱۳﴾ ۞۞۞، بە تەنكىد ئىمە ستمەكاران دىفەر موىن .

برگى سىيەم ۱ - ﴿ وَلَسْتُ كُنْتُكُمُ الْأَرْضَ مِنْ بَعْدِهِمْ ۞۞۞، ئىوۋ لە دوى

وان لە زەمىندا نىشتەجى دەكەين .

نەم (ال) سەر وشەى (الْأَرْضَ)، (ال)ى (عەد)ى پى دەللىن ، كە بۇ ناساندن

(تەرىف)ە، واتە: لەو سەر زەمىندا كە نەوان ھەر شەى پى لە ئىوۋ دەكەن، كە

لەویدا دەرىدەرتانكەن و شار بەدەرتان بىكەن، نا لەو سەر زەمىندا، دوى

قەوتانلىنى نەوان، ئىوۋ بالادەست دەكەين و ئىوۋ نىشتەجى دەكەين .

برگى جواروم ۱ - ﴿ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعَبَدَ ۞۞۞، نەوش بۇ

كەسىكە لە بايە و بىگەى من بترسى، لە ھەر شە و ترسانلىنى من، بىمى ھەبىت .

وشەى: (مقام): (مكان القيام، ويراد به مطلق الوجود)، كە دىفەر موى:

﴿ ذَلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي ۞۞۞، واتە: لە بىگەى من، لە پلە و بايەى من، ياخود

لەمن بترسى، وشەى (وعبد) ىش، يانى: ھەر شە، (وعبد) ، خوئندراوئىشەتەوۋ :

(وعبدي)، واتە: نەگەر (ي)كەشى نەبىت، بە تەنكىد ژىرەكە (كسرة -)،

لە جىئى (ي) دانىشتومو جىگەى گرتوتەوۋ، يانى: كەسىك كە لە من بترسى و

له هه‌مه‌شه‌ی من بترسن، نه‌ک له هه‌مه‌شه‌ی دوژمنان و ناحه‌زمانم، ئه‌وه شایسته‌ی ئه‌وه ده‌بن، من ئاوا له فریای ییم، و پستی بگرم و هاوکاری بم .

ئنجای خوا ﷻ که ده‌فه‌رموی : ﴿ ذَٰلِكَ لِمَنْ خَافَ مَقَامِي وَخَافَ وَعَبَدَ ۝۱۱ ﴾ .  
واته: نه‌وه‌م بۆیه بو ئیوه کرد، نه‌ی بی‌غه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، چونکه ئیوه ئاوا بوون، ته‌نیا له پی‌گه و پایه‌ی من دهرسانو، ته‌نیا له هه‌مه‌شه‌ی من دهرسانو، بی منته‌و بی باک بوون له هه‌مه‌شه‌ی کافره‌کان، که‌واته: له دوا‌ی بی‌غه‌مبه‌رانیش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هه‌ر که‌سه‌یک به‌و شیویه بی، خوی کارزان و په‌روه‌ردگار هه‌ر ئاوا‌ی بو دمکات .

مه‌سه‌له‌ی چه‌وتهم : داوا‌ی یارمه‌تی کردنی بی‌غه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، بی‌مه‌رادبوونی مه‌پوران و، گیرۆده‌بوونیان به‌ دوژخ و، خوارده‌وه‌ی کیم و زووخواوو، په‌لاماردرانیان به‌ مه‌رک، له هه‌موو لایه‌که‌وه :

خوا ده‌فه‌رموی : ﴿ وَأَسْتَفْتَحُوا وَخَابَ كُلُّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ۝۱۲ مِّنْ وَرَائِهِ جَهَنَّمُ وَرُسُقَىٰ مِنْ مَّاءٍ صٰكِبٍ ۝۱۳ يَتَجَرَّعُهُ وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ، وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ وَمِن وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ۝۱۴ ﴾ .

شبه‌کردنه‌وه‌ی نه‌م سن نایه‌ته به‌په‌نزه . له چه‌وت به‌رگه‌دا :

به‌رگه‌ی به‌گه‌م : ﴿ وَأَسْتَفْتَحُوا ﴾ ، (الإستفتاح: طَلَبُ الْفَتْحِ وَهُوَ النَّصْرُ، (إستفتاح) به‌رته‌یه له: داواکردنی (فتح) که به‌رته‌یه له: سه‌رگه‌وتن و یارمه‌تی، کئ داوا‌ی یارمه‌تی کرد؟ به‌ بی‌ی سیاق نیاره که بی‌غه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) داوا‌ی یارمه‌تیان کردوه، ئنجای ئه‌مه هه‌رچه‌نده خوا ﷻ دوا‌ی باسی دمکات، به‌لام وایده‌جئ بی‌ش نه‌وه‌ی خوا ﷻ و محییان بو بنی‌ری، که سه‌مه‌کاران ده‌فه‌وتینین و، ئیوه‌یان له شویندا نیسته‌جئ دمکین، بی‌غه‌مبه‌ران

(عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نهو داوایه میان له خوی میهره بیان کرد بی، داوای یارمه تیبی و کۆمه کییان لی کرد بی .

دهسگونجی دوی نهومی خوا ﷺ و محیی بۆ ناردوون و ناگاداری کردوونهوه، ننجنا نهوان دهمتیان کرد بی به پارانهوه، چونکه زانیویانه که کاتی نهوه هاتوه خوا نهو ستمکارانه له بهین بهری، خواش ههوائی پیداون که له بهینیان دعبات، بهلام کهنگی له بهینیان دعبات، له چ کاتیگدا؟ نهوه پهکی لهسه نهوه کهوتوه که پیغمبهه ران دعبی داوا له خوا بکمن، له خوا بیارینهوه، بۆنهوهی که خوا ﷺ کاتو چۆنیه تیه که میان بی بلیو، ناگاداریان بکاتهوه لی .

**برگهی دووم ۱** - ﴿ وَحَابَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴿۱۵﴾ ﴾، (الخبیة: فَوْتَ الطُّلُبِ)

واته: (خبیة) بریتیه له: له دهستجوونی ئامانج، له دهستجوونی شتیگ که نینسان بهدوایدا جووه، واته: بیمرادبوون و بی ناکام بوون، ﴿ وَحَابَ كُلِّ جَبَّارٍ عَنِيدٍ ﴾، ههر ملههوریکی نهسه له مین، په شیمان بوو، بیمراد بوو .

پیشتر ههر گام له وشه: (جَبَّارٍ) و (عَنِيدٍ) مان شی کردوونهوه، که (جَبَّارٍ) به مانای: بابای ملههور و خۆسه پین و خۆ فه رزگهر دی، (عَنِيدٍ) یش به مانای: بابای که له رهق و نهسه له مین دی، که ههر چه نده ههق دهزانن، بهلام له بهران به ریدا ته سلیم نایئ و نایسه له مینئ و بۆی ملکه چ نایئ .

**برگهی سینیهم ۱** - ﴿ مِنْ وَّرَائِهِ، جَهَنَّمَ ﴾، له پشت نهو کهسه ملههوره

نهسه له مینهوه، دۆزهخ ههیه، له پشتیهوه، یانی چی؟ نینسان نهگهر شتیگ له پشتیهوه بی، نایبینئ، ننجنا نهوانهش چونکه حیساب بۆ دۆزهخ ناکمن و بروایان پی نیه، وک نهوه وایه له پشتیان ههوه بی و نه بینن، نهوه و تاپهکی .

واتاپهکی نیکه نهومیه، که له زمانی عه ره بییدا (وراء) یانی: لای پشتهوهی مرؤف، بهلام بهو ئیعتیاره له پیشیهومیه، به ره و رووی دهجیت، وک له سوورپرتی (الکھف) دا، هاتوه: ﴿ وَكَانَ وَّرَاءَهُمْ مَلِكٌ یَاخُذُ كُلَّ سَفِیْنَةٍ عَصَبًا ﴿۷۸﴾ ﴾، واته: له پشتیان ههوه پادشایهک هه بوو، که ههر کهشتیهکی تازه و نوئی دست بهسه ردا دمگرت .

که به تمکید له سمر ئه و پریه بووه، که پییدا رۆشتون، گه واته: دمی  
له پیشیانوه بوو بی، به لام به ئیعتیباریکی دیکه ئه و شهیه به کارهاتوه :  
(الْوَرَاءُ مُسْتَمَلٌّ فِي مَعْنَى مَا يَنْتَظَرُهُ، وَيَجُلُّ بِهِ مِنْ بَعْدِ، فَاسْتَعِيرَ لِذَلِكَ  
بِجَامِعِ الْفَعْلَةِ عَنِ الْحَصُولِ، كَالشَّيْءِ الَّذِي يَكُونُ مِنْ وَرَاءِ الْمَرْءِ، لَا يَشْعُرُ بِهِ،  
لَأَنَّهُ لَا يَرَاهُ). واته: وشمی (وَرَاءِ)، به کارهینراوه له مانای شتیکدا که چاومرئی  
دهکات دواپی به سمری بی، ننجاً لیرمدا خوازراوتهوه، لمبه رنهوی بیئاگایی  
هر دووکیان گۆدمکاتهوه، وک شتیک که له پشتهوی مرۆفه، لئی بیئاگایه  
(شتیکیش که دواپی به رهو رووی دئو، چاومرئی دهکات به سمری بی، له ویش  
بیئاگایه)، که سیک همست به شتیک نهکات، لئی بیئاگایه، (بۆیه وک نهوه  
وایه: ئه و شته له پشتیهوه بی، چونکه شتیک که له پشتیهوه بوو، نایبینی) .

**برگمی چوارم ۱ -** ﴿ وَنَسَى مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴾. له ئاویکی زووخاو پیی  
دهخورپتهوه، به گهرووی دادمکری، واته: به ناچارپی پیی دهخورپتهوه، به  
زۆر به گهرووی دا دمکری، نهگه رنا وانیه که بۆخۆی ئارمزووی بۆی بجی و  
بیخواتهوه !

(صَدِيدٍ)، واته: کیم و زووخاو، ئهوهی که له برین پهیدا دمی، ننجاً که  
دهفهرموی : ﴿ مِنْ مَاءٍ صَدِيدٍ ﴾. واته: شلمه نهیه که بریتیه له : کیم و  
زووخاو، یاخود به رواهت ناوه، به لام له راستییدا کیم و زووخاوه .

**برگمی پینجم ۱ -** ﴿ يَتَجَرَّعُهُ، وَلَا يَكَادُ يُسِيغُهُ ﴾. زۆر به زهممت  
قووتی دهاو، نزیک نیه که به گهروویدا بجیت به ناسانی .

(الَّتَجْرُعُ: بَلَغَ الْمَرْءُ الْمَاءَ بَصُوعًا)، واته: (تَجَرَّعُ) بریتیه لهوهی نینسان ناو  
به زهممت قووت بدات، ننجاً خوا دهفهرموی: ئه و کیم و زووخاوه که به  
گهروویدا دمکری و پیی دهخورپتهوه، زۆر به زهممت قووتی دها، ﴿ وَلَا  
يَكَادُ يُسِيغُهُ ﴾، همر نزیکیش نیه به ناسانی به گهروویدا بجی،  
به لکو به قورسی و به زهممت بۆی قووت دهجی، چونکه (سَأَغُ، يَسِيغُ، فَهُوَ

سائغ)، (سائغ) نموهیه که شتیک به نامانی به گمرووی نیتساندا بجیت،  
بهین نموهی گرفتی همبیت و له قورگی بگیری .

**برگی شه‌شم ۱** - ﴿ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ﴾. له  
همموو لایمه‌کوه مردنی بؤ دئ، به‌لام ناشمرئ .

واته: هؤکاره‌کانی مهرگ همموویانی له دورن، همموویان نابلووقه‌یان داوه،  
وهک که‌سئک که زور نه‌خؤشه، ده‌لئین: کویت دیشی؟ ده‌لئ: همموو به‌دضم  
دیشی، همموو نه‌ندامه‌کاتم دیشن، نهو که‌سه‌ش که ناوا دووچاری نهو مزایه‌ی  
دؤزه‌خ ده‌بی، همموو هؤکاره‌کانی مردن نابلووقه‌یان داوه، له همموو لایمه‌کوه  
مردنی بؤ دئ، نه‌گهر مردن هم‌بی، به‌لام به تمکید له نیو دؤزه‌خدا مردن  
نیه، همروهک له به‌هشتیشدا مردن نیه .

**برگی حموتهم ۱** - ﴿ وَمِنْ وَرَائِهِ عَذَابٌ غَلِيظٌ ﴾. له بشتیه‌وهش نازاریکی  
بی رهاو قورسو زبر هه‌یه، وشه‌ی (غلیظ)، بؤ ههر شتیکه که زبرو قورسو  
بی رهاو سخت بی .

**مسئله‌ی هه‌شته‌م و کؤتایی :** ویناکردنی کرده‌وهی کلران، به خؤنه‌مئسلی

به‌ر بایه‌کی به‌هئز له رؤزکی ره‌شه‌باویدا، (رؤزیک که ره‌شه‌های تیدا  
بی)، ئنجا بایه‌کی به‌هئز که له خؤنه‌مئسئک دما، چؤن تهررو  
تونای ده‌کاو هررؤو بلاوی ده‌کات، له‌وانه‌ی بی برهاوشن. له رؤزی  
دواویدا، کرده‌وه‌کانیان ناوایان لئدئ ! :

خوا ده‌هرموی : ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ كَرَمَادٍ اشْتَدَّتْ بِهِ  
الرِّيحُ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَفَبُوا عَلَى شَيْءٍ ذَلِكَ هُوَ الصَّلْوةُ الْبَعِيدُ

شیکردنەوهی ئەم نایەتە بە پێژە ، لە پێنج بەرگەدا :

**برگە یەگەم ۱ -** ﴿ مَثَلُ الَّذِينَ كَفَرُوا بِرَبِّهِمْ أَعْمَالُهُمْ ﴾ ، وێنە کردمووی ئەوانەمی بێبڕوا بوون بە پەرورەدگاریان .

وشە ( مَثَل ) بە واتای سیفەت دئ، بە واتای وەسف دئ، هەر وەها بە واتای حالەتکی سەر سۆرەتێنەر، دئ، ( المَثَلُ : الحَالَةُ العَجِيبَةُ ) ، واتە : حالەتی سەر سۆرەتێنەری کردمووی ئەوانەمی کە بە پەرورەدگاریان بێبڕوان، بەو شیوێه :

**برگە ی دووهم ۱ -** ﴿ كَرَّمَادِ اشْتَدَّتْ بِهِ الرِّيحُ ﴾ ، وەك خۆلەمیشکە بایەکی توند لێی بدات .

هەلبەتە خۆلەمیش، بای توندیش لێی ئەدا، هەر با لێی بدات، پایدەمائی، چ جای بایەکی توند لێی بدات !

( زماد ) ، بە گوردیی دەلێن : خۆلەمیش، دارو خەلوزوو هەر شتێک کە دەسووتێنرێ، پاشماوەکەمی کە لێی دەمێنێتەوه، پێی دەگوترێ : خۆلەمیش .

**برگە ی سێیەم ۱ -** ﴿ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾ ، ( یانی : ئەو بایەمی کە لێشی دەدا، بایەگەش ) لە رۆژێک دایە کە بایەکی پامالەری زۆر بەهێزی تێدایە، واتە : ئەوه نیە بایەک بئ و کتوێر بئ، بەلکو هەر رۆژمکە بۆخۆی بایەکی بەهێزی تێدایە .

( عَاصِفٍ ) ، ( وَصَفَ اليَوْمَ بِالْعَاصِفِ مَجَازًا عَقْلِيًّا ) ، أي : عَاصِفٌ رِيحُهُ ، مَثَلُ يَوْمٍ مَاطِرٍ ، أي : سَحَابُهُ ) ، واتە : ﴿ فِي يَوْمٍ عَاصِفٍ ﴾ ، لێرەدا مەجازێکی عەقڵییە، بەو واتایەمی ئەو بایەمی هەڵیکردوه، ئەگەرنا رۆژمکە بۆخۆی هەلناکات .

كەواتە: ﴿يَوْمَ عَاصِفٍ﴾، (يەنى: يۈم عاصىف رىجھە)، رۇژىكە بايەگەى بە تونلىى ھەلىكرودە، واتە: رۇژمگە بۇخۇى، رۇژىك بۈو ھەر لە سەرتاۋە باى تىدا ھەبوو، نىجا بايەكى بەھىز، لەو رەشەبايەى لە سەرتاباى ئەو رۇژەدا ھەلىكرودە، لە خۇلەمىشك بىدا، بە تەكىد ۋەك كوردەۋارىى گوتۇويانە: (دەبىتە بە تۇزى بەر با)! واتە: تۇز، يان خۇلەمىش كە دەخرىتە بەر با، بىگومان تەفرو تونا دەبىۋ، پىرژو بلاۋ دەبىۋ .

**بىرگەى چۈۋارەم ۱ -** ﴿لَا يَقْدِرُونَ مِمَّا كَسَبُوا عَلَىٰ شَيْءٍ﴾، لەۋەى كە ۋەدەستىان ھىناۋە، دەستىان بە ھىچى ناگا، بە ھىچى راناگەن، ھىچى لە ژىر ركىفیاندا نامىتتەۋەو ھەموۋى دەروا .

بىپىروايەگانىش - نىنسان بىپىروا بى، يان بىروادار بى، كەم ۋۇر كىردەۋەى باشى ھەر ھەن - نىجا ئەۋانە كىردەۋە باشەگانىان، ۋەك خۇلەمىش ۋ تۇزى بەر بايان لىدىۋ، دەستىان بە ھىچى را ناگات .

**بىرگەى پىنجەم ۱ -** ﴿ذَٰلِكَ هُوَ الصَّلَٰءُ الْبَعِيدُ﴾، نا ئەو ھالەتەى كە بۇ بىپىروايەگان دىتە پىش، نا ئەۋە گومپرايەكى دوور، لە رى دوور كەۋتەۋەمىكى زۇر دوورەۋ، زۇر دوور رۇشتوون، بە زەھمەت دىنەۋە سەر رى. لىردەا بە بىۋىستى دەزىم نامازە بىكەم، بە دوو فەرمائىشى پىنچەمبەر ﷺ، كە نەگەر بىت ۋ نىنسان كىردەۋەگانى بۇ خوا نەبىن، لە كىردەۋەگانى دا نىمتى بۇ خوا بوون، تەنىا خوا پى مەبەست بوونى، نەبىن، نابىتە خاۋىيان لە دۋارۇژدا، با نىماندارىش بىۋ با مسولمانىش بى، ھەلبەتە لىردەا خوا باسى كافىرەگان دەكات، بەلام ئەو سىفەتە كە كىردەۋەمىك دەكەى ۋ مەبەست پىى خوا نەبىن، ئەۋە سىفەتى كافىرانە، بەلام جارى وايە نىنسان مسولمانە، بەلام سىفەتلىك ياخود زىاتر لە سىفەتلىكى كافىرانى تىدايەۋ، جارى وايە كەسلىك كافىرە، بەلام سىفەتلىك يان زىاتر لە سىفەتلىكى بىروادارنى تىدايە .

دوو فەرمائىشتەكەش ئەمانەن :

فەرماشتی بە کەم : پێغه مەبەر ﷺ دەفەرموی : { مَنْ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ لِيُبَاهِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ، وَيُجَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ، وَيَصْرِفَ بِهِ وُجُوهُ النَّاسِ إِلَيْهِ، أَذْخَلَهُ اللَّهُ جَهَنَّمَ } (أَخْرَجَهُ ابْنُ مَاجَةَ بَرَقْم: ۲۶۰، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ، حَسَنَهُ الْأَبَانِيُّ فِي (صَحِيحِ ابْنِ مَاجَةَ) بَرَقْم: ۲۰۹).

واتە: هەر کەسێک زانیاریی قیڕییەت، تاکو خۆی پێ بەسەر زانیاندا هەلکێشی، یاخود مشتومڕ و دمیەدمە ی پێ لەگەڵ خەلکی نەفامدا بکات، بۆنەوه ی رووی خەلکی بەرەو لای خۆی پێ وەجەرخینی، خوا دەبیخاتە دۆزمخەوه .

چونکە زانیاریی شتیکی پیرۆزەو دەبێ بۆیە پەیدا بکری کە لە خوات نزیک بکاتەوهو، خۆت و خەلکی پێ جاک بکە، نەک خۆی پێ بەسەر خەلکدا هەلکێشی، مشتومڕی لەگەڵ نەفاماندا پێ بکە، و، سەرنجی خەلکی پێ بەلای خۆتدا رابکێشی .

فەرماشتی دووهم : کە ماناکە ی بە گورتیی دینم و لە (صحيح مسلم) دا، هاتوه :

پێغه مەبەر ﷺ دەفەرموی : { إِنْ أَوَّلَ النَّاسِ يُقْضَى يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَيْهِ، رَجُلٌ اسْتَشْهَدَ، فَأَتَى بِهِ، فَعَرَفَهُ نَعْمَتَهُ، فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: قَاتَلْتُ فِيكَ حَتَّى اسْتَشْهَدْتُ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ قَاتَلْتَ لِأَنْ يُقَالَ: جَرِيءٌ أَفْقَدُ قَيْلٍ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ تَعَلَّمَ الْعِلْمَ وَعَلِمَهُ، وَقَرَأَ الْقُرْآنَ، فَأَتَى بِهِ فَعَرَفَهُ نَعْمَتَهُ فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: تَعَلَّمْتُ الْعِلْمَ وَعَلِمْتُهُ، وَقَرَأْتُ فِيكَ الْقُرْآنَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ تَعَلَّمْتَ لِيُقَالَ: عَالِمٌ (وَقَرَأْتُ الْقُرْآنَ لِيُقَالَ: هُوَ قَارِئٌ، فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقِيَ فِي النَّارِ، وَرَجُلٌ وَسَّعَ اللَّهُ عَلَيْهِ، وَأَعْطَاهُ مِنْ أَصْنَافِ الْمَالِ، فَأَتَى بِهِ فَعَرَفَهُ نَعْمَتَهُ، فَعَرَفَهَا، قَالَ: فَمَا عَمِلْتَ فِيهَا؟ قَالَ: مَا تَرَكْتُ مِنْ سَبِيلٍ تُحِبُّ أَنْ يُنْفَقَ فِيهَا إِلَّا أَنْفَقْتُ فِيهَا لَكَ، قَالَ: كَذَبْتَ، وَلَكِنَّكَ فَعَلْتَ لِيُقَالَ: جَوَادٌ) فَقَدْ قِيلَ، ثُمَّ أَمَرَ بِهِ فَسُحِبَ عَلَى وَجْهِهِ حَتَّى أَلْقِيَ فِي النَّارِ، أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بَرَقْم: (۵۰۳۲) عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ .



واتە :

۱/ یەگەمین گەس گە لە رۆژی قیامەتدا سزای بەسەردا دەدرئ، بیاویکە شەهید گراوه، دەهینرئ، خوا چاکەیی خۆی دەخاتەوه بیری و ئەویش دانی پێدا دینئ، ئەویش دەفەرموئ : نایا چیت پی کرد ؟  
 دەلئ : لە پێناوتدا جەنگم کرد تاگو شەهید بووم .

دەفەرموئ: درۆ دەکەیی بۆیە جەنگای تاگو بلین: بویره و واشگوترا !  
 دوایی فەرمانکرا لەسەر رووی راکیشراو فرێدرایە ناگرموه .

۲/ هەروەها بیاویک گە زانیاریی فیرووو و فیروی خەلکی کردو و قورنانی خویندو و دەهینرئ (خوا) چاکەکانی خۆی دینیتەوه یادو ئەویش دانیان پێدا دینئ .  
 خوا دەفەرموئ: چیت پیکردن ؟

دەلئ: زانیاریی فیرووو و فیروی خەلکیم کردو قورناتم خویند، لە پێناوی تۆدا !  
 دەفەرموئ : درۆ دەکەیی: زانیاریی فیرووی تاگو بلین: زانیەو، قورنانت خویند تاگو بلین : قورنانه خوینەو واشگوترا !  
 ننجنا فەرمانکرا : لەسەر رووی راکیشراو فرێدرایە ناگرموه .

۳/ هەروەها بیاویک خوا مال و سامانیکی فراوانی جوړا و جوړی پێداوه، دەهینرئ و (خوا) چاکەکانی خۆی دەخاتەوه یادو، ئەویش دانیان پێدا دینئ .  
 (خوا) دەفەرموئ : چیت پیکرد ؟

دەلئ: هیچ رێبەگ نەبووه گە تۆ حمز بکەیی تێیدا بیه خشم لە پێناوتدا، مەگەر بەخشیومە .

(خوا) دەفەرموئ: درۆ دەکەیی بەلکو بۆیە بەخشیت، تاگو بلین سەخییەو واشگوترا .

ننجنا فەرمانکرا لەسەر روو راکیشرا هەتا فرێدرایە ناگرموه .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

# دەرسی سێبەم

## پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسە مان پێنج (5) نایمته‌ ده‌گرتە خۆی، نایمته‌کانی: (۱۹ - ۲۳)، لەو پێنج نایمته‌دا ، پێنج مەبەستی گەرم خراونه‌ ڕوو:

یەكەم : دروستکردنی ئاسمانەكان و زهوی، بە هەق .

دووەم : ئەگەر خوا بیهوینت مەرفه‌ه‌كان لادەباو، ه‌ی دیکه‌ دینیتە شوینیان .

سێبەم : وتووێژیکه‌ نیوان بیهیزان و خۆبەزگەران، که‌ لەرێی گوهر و بێرپروایی دا، شوینیان که‌وتوون .

چوارەم : حاشاکردنی شەیتان لە شوینکه‌وتووانی لە رۆژی دوایدا .

پنجەم : خرا‌نه‌ بەهەشتی بیرو‌لارانی کردموه‌ باش .

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ ﴿۱۱﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۱۲﴾ وَبَرِّزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضَّمَعَتُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُغْنُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهْدَيْنَاكُمْ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرَعْنَا أَمْ سَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحْجِسٍ ﴿۱۳﴾ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قَضَى الْأَمْرَ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقُّ وَوَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تَلُمُونِي وَلُومُوا أَنْفُسَكُمْ مَا أَنَا بِمُصْرِخِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِخِي إِي كَفَرْتُمْ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴿۱۴﴾ وَأَدْخِلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ﴿۱۵﴾ ﴾

## ماناي دەقواو دەقى ئايەتەكان

{ ئايا نابىنى كە خوا ئاسمانەكان و زموى بە ھەق دروستکردوون، (ئەى خەلكىنە!) ئەگەر (خوا) بىھەئى لاتان دەھباتو، دروستكراونكى تازە دىنى } ۱۹

نەوھش لەسەر خوا قورسو زەھمەت نىھ! ﴿ ۲۰ ﴾ (لە قىيامەتدا) تىكرايان بۇ خوا ھاتنە گۆرئ، ئنجا بېھىزمەكان بەوانەيان گوت كە خۇيان بەزلگرتىوو: نىمە (لە دنىادا) شوپىنگەوتووئى ئىوھ بووین، ئنجا ئايا ھىچ شىتىكىمان لە سزاو نازارى خوا لە گۆل ئاگەنەوھ (لئى دوور ناخەنەوھ)؟ خۇ بەزلگرمەكان گوتیان: ئەگەر خوا خستباينىھ سەر رىئى راست، ئىمەش ئىوھمان دەخستە سەر رىئى راست، يەكسانە بۇمان: ھەئىھە نارەھمەتى بىكەین، يان خۇراگر بىن، ھىچ قوتاربوونمان نىھ! ﴿ ۲۱ ﴾

ئنجا كاتىك كارمگە كۆتايى ھات، شەيتان گوتى: بىگومان خوا بەئىنى راستى پىدانو، منىش بەئىنم پىدانو راستم نەگرد، ھىچ دەسەلاتىكىشم بەسەرتاندا نەبوو، جگە لەوھى بانگم كردن، نىومش وھلامتان دامەوھ (بەدەنگمەوھ ھاتن)، بۇيە سەركۆنەى من مەكەن و، سەركۆنەى خۇتان بىكەن، نە من بەھاناتانەوھ دىم نە ئىوھش لە فرىاي من دىن، من بىبىروام بەوھى كە پىشتەر گرىبووتانم بە ھاوبەش (ى خوا)، بە دىئىيى ستمكاران نازارىكى بە ئىشيان ھەيە ﴿ ۲۲ ﴾

نەوانەش كە برىوايان ھىنابووو، كرىمەوھ چاگەكانيان دىگردن، خرانە بەھەشتانىكەوھ كە رووبارىيان بە ژىردا دىرۇن بە مۆلەتى پەرومردگارىيان، سلاويان لەوئى دا برىتىھە لە : سەلام ﴿ ۳۳ ﴾ .

## شیکردنەوی هەندیک له وشەکان

( وَبَرَزُوا لِلَّهِ ): واتە: بۆ خوا ناشکرا بوون، بۆ خوا هاتنە گۆڕی، (البروز: الخروج في مكان حاجب من بيت أو قرية، برز فلان لفلان: ظهر وحضر)، (بروز)، هاتنەدمرە له شوینیک که پۆشرا بئ له مالیک، له ئاومدانیه‌گنا، بیته دەری، دەگوتری: (برز فلان)، واتە: بۆی ناشکرا بوو، بۆی نامادە بوو.

( إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا ): (التَّبَعُ: اسمُ جمعِ التَّابِعِ، مثلُ: الخدم، والخول)، وشەى (تَبِعَ)، ناوی گۆیه، بۆ (تَابِعَ)، (تَابِعَ) تاکه‌که‌یهتی، (تَبِعَ) گۆیه‌که‌یهتی، (تَابِعَ)، یانی: شوینکه‌وتوو، (تَبِعَ)، یانی: شوینکه‌وتوو، وهك (خدم) که گۆی (خادم)ه، (خَوَّلَ) که گۆی (خائل)ه .

( مُغْنُونَ ): (أَغْنَى عَنْهُ أَي: كَفَاهُ أَوْ أَبْعَدَهُ عَنْهُ)، نایا ئیوه هیچ له نازاری خوامان لی دوور دمه‌نه‌وم، هیچمان له کۆل دمه‌نه‌وه ؟

( أَجْرِعَنَّا ): (الجزع: حَزْنٌ مَشُوبٌ بِاضْطِرَابٍ)، (جزع)، بریتیە له دلتەنگییه‌کی ناویته لمگەل هه‌لیه و نارمه‌تی و لهرله‌ردا .

( مَحِيصٍ ): (مَصْدَرٌ مِمَّا صَالَ مَغِيبٌ وَالْمَشِيبُ، وَهُوَ النَّجَاةُ، حَاصٌّ عَنْهُ: نَجَا)، (مَحِيصٍ)، چاواگیکی میمییه، وهك (مَغِيبٌ) و (مَشِيبٌ)، که به مانای ئاوا بوونو، سببی بوون دین، نَجَا (مَحِيصٍ)، به مانای دهریازبوونه، ده‌گوتری: (حَاصٌّ عَنْهُ، أَي: نَجَا)، واتە: دهریازی بوو، (مَحِيصٍ)، به مانای شوینی دهریازبوون (مکان النجاة)یش، دی .

( فَأَخْلَفْتُمْ ) : واته: به‌لئنی خؤم له‌گه‌لتاندا بیچه‌وانه برده سهر، یاخود به‌لئینه‌گه‌م، درؤ بوو، (الإخلاف: ضد الوفاء، أي: كذبت موعدي)، (إخلاف)، بیچه‌وانه‌ی (وفاء)ه، (وفاء). واته: به‌لئین هینانه دی، به‌لام (إخلاف)، واته : به‌لئین نه‌هینانه دی، بئ به‌لئینی، واته: درؤم کرد له به‌لئینه‌گه‌مدا .

( وَلَوْ مَوْأ ) : واته: سهرکؤنه بکه‌ن، (اللوؤم: عدل الإنسان، بنسبته إلى ما فيه لوؤم، يُقال لَمَتُهُ فَهُوَ مَلُومٌ)، (لوؤم)، بریتیه له‌وه که ئینسان سهرزمنشتی که‌سبک بکات، به‌وه که پالی بداته لای شتیک، که نه‌دمبوو بیکات، (ملوؤم)، واته: سهرزمنشتکراو .

( مَا أَنَا بِمُصْرِحِكُمْ ) : واته: من دهریاتان نایم، (الإصراخ: الإغاثة، تُشْتَقُّ مِنْ الصَّرَاخِ، لِأَنَّ الْمُسْتَعِيثَ يَصْرُخُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ، أَصْرَخَهُ: إِذَا أَجَابَ صْرَاخَهُ)، (إصراخ)، بریتیه له له‌فریا هاتن، که له وشعی (صراخ)، ومرگیراوه (صراخ) یانی: هاوارکردن، چونکه که‌سبک که پمنا به که‌سبک دهبات، به دهنکی بهرز هاواری تیدا دهبه‌ستی .

ننجا (أصرخه)، واته: وه‌لامی دایه‌وهو دهریای هات، که دهنکی: ﴿ مَا أَنَا بِمُصْرِحِكُمْ ﴾، واته: من دهریاتان نایم، به هاوارتانه‌وه نایم .

( حَيِّئْهُمْ ) : واته: سلاو‌کردنیان، سلاو‌کردنی نه‌هلی به‌هشت، له به‌هشتدا بریتیه له سه‌لام، نایا (تحیة) له جیبه‌وه هاتوه؟ (فالتحیة: أَنْ يُقَالَ حَيَّاكَ اللَّهُ، أَيْ جَعَلَ لَكَ حَيَاةً، وَذَلِكَ إِخْبَارٌ، ثُمَّ يَجْمَعُ دُعَاءً)، (تحیة) نه‌ومیه که بگوترئ: خوا بترئنی، یان زیانت به‌نسیب بکات، ننجا نه‌مه بریتیه له هه‌والدان، به‌لام به‌مانای دوعا به‌کاردئ، که‌واته: (حَيًّا فَلَانٌ فَلَانًا تَحِيَّةً، إِذَا قَالَ لَهُ: ذَلِكَ)، (حَيًّا فَلَانٌ فَلَانًا تَحِيَّةً)، واته: بییگوت (حَيَّاكَ اللَّهُ) خوا بترئنی، ننجا نه‌هلی به‌هشت سلاو‌که‌یان له به‌هشتدا، بریتیه له سه‌لام کردن .

## مانای گشتی نایه ته کان

که خوا ﷺ دفعه مروی : (أَلَمْ تَرَ... ) نایا نازانی! نایا نابینی! لیرهدا پروی دواندن دهگونجی له پیغهمبهری خاتهم موحممه ﷺ بئ، که یه که مین مروفته و یه که مین دل و دموونه، نهم کتیبهی خوی پهروردگاری بؤ سمر دابه زینراوه: ﴿ نَزَلَ بِهِ الرُّوحُ الْأَمِينُ ﴿۱۷۳﴾ عَلَى قَلْبِكَ لِتَكُونَ مِنَ الْمُنذِرِينَ ﴿۱۷۴﴾ ﴾ الشعراء، واته: (الرُّوحُ الْأَمِينُ)، (که جبریله) دایبه زاندوته سمر دلی تو، بؤنه وهی تو له وریاکه رهوان و ناگادار که رهوان و ترسینه ران بی .

دهشگونجی مبهست هر که سیك بئ، که قورئان دهخوینی و هر مروفتیک بی که خوا دیدوینی، به لئ، خوا قورئانی بؤ پیغهمبهری خاتهم ﷺ نارده، به لام ناردوویتی بؤ نه وهی بیگمیه نی به هممو و بئنده گانی، واته: نهم قورئانه فهرمایشتی خوی به، پروی دواندن تییدا له هممو مروفته گانه، هر که سیك که خوی و لئ بکات : شایستهی نه وه بی: خوا بیدوینی، چونکه خوی پهروردگار به پیامی خوی هممو مروفته گانی دواندوون .

﴿ أَلَمْ تَرَ أَنَّ اللَّهَ خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ ﴾، نایا نابینی که خوا ناسمانه کان و زموی به ههق هیناونه دی ؟!

بیگومان لیرهدا مبهست له بینین (رؤیة)، (أَلَمْ تَرَ) بینینی عمقلیه، (الرؤیة هنا عقلیة، ولیست بصریة)، (دیتن) لیرهدا دیتنی عمقلیه و بینینی چا و نیه چونکه نیمه به چاوی سمر بؤمان دمرناکه وی، که چؤن خوا ﷺ ناسمانه کان و زموی به ههق هیناونه دی، به لام به عمقل نه وه دمرك دمکین، به چاوی عمقل و دل نه وه دمبینین، به چاوی سهر ریک و پیکیی (نظام) له

دروستکراومکانی خوادا ده‌بیتین، نهو حالتهه سیستماتیک و یاسادارییهی که خوا دایناوه له گهردوونی خویدا، ده‌بیتین، به‌شیکه به چاوی سهر ده‌بیتین، به پینج هسته‌گان، به‌گشتیهی هسته‌ستی پینده‌گمین و، زانیاریی دمربارهی دروستکراومکانی خوا گو‌ده‌گمینه‌وه، به‌لام شه‌وهی که شی ده‌گاته‌وهو، دواپی بی‌نا له‌سهر نهو زانیارییه کو‌کراوانه به پینج (۵) هسته‌گان، ده‌گاته نهو قه‌ناعتهه که نه‌م گهردوونه، نه‌م ناسمان و زه‌وییه، نه‌م دروستکراو (خلق)ه، به سهر و خواریه‌وه، به هه‌ق، دروستکراوه، نه‌ک به گالته‌وه، نه‌ک بو یاریی و، نه‌ک بی حکمهت و، نه‌ک به پووچ و به‌هه‌وه‌فته، نه‌وه عه‌قله که ده‌گاته نهو حه‌قیقه‌ته .

هه‌لبه‌ته نی‌مه له سوورمتی (یونس)دا به ته‌فصیل باسمان کردو، بابه‌تیکمان له‌وباره‌وه هینا، که چو‌ن خوا ﷻ له پازده شازده (۱۵ - ۱۶) شوین له قورئاندا، باسی نهو راستیهه ده‌گات، که خوا ناسمانه‌کان و زه‌وی به هه‌ق خو‌لقان‌ووون، هه‌فیش واته: شتی چه‌سیاوو شتی نه‌گو‌رو، شتی‌ک که له‌گه‌ل واقیعه‌دا پر به پیست بیت، به‌لام به پی سیاقیش، جاری وایه هه‌ق به مانای راستیه دیتو، جاری واشه هه‌ق، به مانای حکمهت دیتو، جاری واش همیه، هه‌ق، به مانای شتی جیددیهی دیتو، له به‌رانبه‌ری دا: یاریی (لعب) همیه، وه‌ک خوا له

نایه‌ت‌کانی: (۲۸ و ۲۹) سوورمتی (الدخان)دا ده‌فه‌رموی: ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ

وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعِبَادٍ ﴿۳۸﴾ مَا خَلَقْنَاهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ ﴿۳۹﴾، ناسمانه‌کان و زه‌وییمان به یاریی دروست نه‌کردوون، ته‌نیا به هه‌ق دروستمان کردوون .

که‌واته: هه‌ق لیره‌دا له به‌رانبه‌ر گمه‌وه یاریی (لعب) دایه‌وه، یانی: جیددیهی، یانی: حکمهت له دروستکرائی گهردوون (کون)دا همیه‌وه، نه‌وه نیه کاریکی بی حکمهت بی، وه‌ک گمه‌وه من‌دالان .

یان وه‌ک له سوورمتی (المؤمنون)دا ده‌فه‌رموی: ﴿ أَفَحَسِبْتُمْ أَنَّمَا خَلَقْنَاكُمْ

عِبَادًا وَأَنَّكُمْ إِلَهُنَا لَا تَرْجَعُونَ ﴿۱۷﴾، واته: نایا پیتان وایه به‌هه‌وه‌فته و بی نامانج

دروستمان کردوون و، ناگه‌پرینه‌وه بو لامان ۱۹



(عَبَث) نه‌ومیه: که ئینسان شتیک بکا، هیج ئامانجیکی نه‌بی له کردنی دا، (عَبَث) واته: شتی بووچو، هه‌ومنته و بی حکیمت و بی ئامانج، به‌لام گهر دوونیک که خوا هیناویه‌ته دی، ئامانجی له پشته‌ومیه، ئامانجه‌گه‌ش نه‌وی بو ئیمه دیاره، دیارترین ئامانج له دروستکرانی گهر دوون دا، بریتیه له تاهیکردنه‌وی خوا بو بمنده‌کانی، وهک لهو بابته‌دا که له سوورمتی (یونس‌دا)، ئاماژه‌م پێدا، به‌تەمەصیل باسمان کردوه .

ئنجبا خوا ده‌فه‌رموی: ﴿إِنْ يَشَأْ يُذْهِبْكُمْ وَيَأْتِ بِخَلْقٍ جَدِيدٍ﴾، نه‌گهر (خوا) بیهوی لاتان ده‌بات و دروستکراوی، تازه دینن، واته: خوا په‌کی له‌سهر ئیوه نه‌گه‌موتوه، ئهی مرۆفه‌گان! خوا په‌کی له‌سهر مرۆفان نه‌گه‌وتوه، خوا ده‌توانن چه‌ندان جوژه دروستکراو دروست بکات، نه‌ومتا هریشته‌ی دروست کردوه، نه‌ومتا جیننی دروست کردوه، نه‌ومتا مرۆفی دروست کردوه، نه‌جا رووه‌کی دروست کردوه، ماده‌ی بی ژیانی دروست کردوه، ناژه‌لی دروست کردوه، له ناژه‌لانیش دا: درنده‌ی دروست کردوون، زینده‌ومری دروست کردوون، په‌له‌ومری دروست کردوون، ژیاندارو زینده‌ومری هه‌وایی دروست کردوون، که له هه‌وادا ده‌قهرن، هه‌روه‌ها ژیاندارو ناژه‌لی ناویی دروست کردوون و، هی بن زه‌وی، دروستکردوون، خوا ﴿يُحْيِي الْمَيِّتَ﴾ میکروژیی دروست کردوه، فایرۆسی دروست کردوه، خوا ده‌توانن ئیوه لابات و دروستکراوی دیکه بپنن بو شوینی ئیوه، یاخود ئیوه نه‌ی خه‌لکینه! نه‌گهر به‌ده‌م بانگی خواوه نه‌یمن، ئیوه لاده‌باو خه‌لکی دیکه دینن، خوا ﴿يَمْسِكُ﴾ ده‌ستی کراومیه، سیفته‌کانی خوا بی سنوورن، ده‌سه‌لاتی خوا، زانیاریی خوا، په‌حه‌تی خوا، هه‌موو سیفته‌کانی خوا، په‌هاو بی سنوورن .

﴿وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بَعِزٌّ﴾، نه‌وه له‌سهر خوا قورس و زه‌حه‌مت نیه .

وشه‌ی (عزیز)، به‌مانای زال دئو، به‌مانای پته‌و دئو، به‌مانای (منیع الجانب) دئو، واته: که‌سێک خه‌لک پێی نه‌وێرئ، ده‌روستی نه‌یه‌ت و پێی نه‌وه‌ستی، ده‌لی: (العزیز: الغالب الذي يغلب، ولا يغلب)، بی‌گومان خواش بالاده‌سته و هیج شتیک له‌سهر خوا قورس و به‌زه‌حه‌مت نیه .

ئىنجا خوا ﷺ نىمەنىكى رۇزى دوايى، دەخاتە بەرجاوى ئىمەو بە كىردارى رابردوش دىھىتىن، ەك پىشىنان گوتوويانە: (نەمرۇ نىيايە، سبەىنئ قىيامەتە)، ئايەتەكە وايە كە: ئىستا قىيامتە ھاتۇتە گۇرئى و رۇزى دوايى ھاتۇتە گۇرئى، دنيا تىكچووھە و ناخىر زەمان (ساعة) و بگرە قىيامەتىش ھاتو، نەو ھىچ ناخىر زەمان (ساعة) ھاتو، پىچرانەھوى تۇمارى ئەم ژيانەى ئىستا، نەو تىپەرپوھە و قۇناغىكى دىكە لە ژيان ھاتۇتە گۇرئى، كە برىتە لە قىيامەتە ھەئسانەھوى مروۇفەكان و زىندووېونەھوىيان، دەست بىكرىنى سزاو پاداشتە لىپرسىنەو !

بەرىزان !

بۇ نىمە كات (زەمن) دىھىتە سى بەش:

۱/ بەشىكى تىپەرپوھە .

۲/ بەشىكى ئىستا تىپداين .

۳/ بەشىكى نەھاتو، يانى: سى كاتەگەى: (الماضي، والمضارع، والمستقبل) بۇ نىمە، بۇيە خوا ﷺ ھەندىك لە كارمەكانى، كە جارى ئىستا نەھاتوون، ھى داھاتوون، بەلام ەك رابردو دىمانھىتىن، چونكە خوا ﷺ لە دەرمەوى سنوورى كاتە شوپنە! بۇ نىمە كە مەھكومى كاتە شوپن (زەمان و مەكان)ىن، كاتە دەكەىن بە سى بەش: بەشىكى تىپەرپوھە، بەشىكى ئىستا، بەشىكى نەھاتو، بەلام بۇ خوا ﷺ لە دەرمەوى كاتە شوپنە و بۇ ەوى نەو نىە .

لەلەيەكى دىكەشەو: نەو شتانەى كە نەھاتوون، چونكە خوا ﷺ خاۋىنى ھەموو شتىكە، بەدىھىنەرى ھەموو شتىكە، بالادەستە بەسەر ھەموو شتىكە، نەوى نەھاتو، ەك نەومىە كە ھاتى. ﴿ وَبَرِّزُوا لِلَّهِ جَمِيعًا ﴾، ھەموويان تىكرا بۇ خوا ھاتنە گۇرئى و ئاشكرا بوون، واتە: تىكراى مروۇفەكان، ﴿ فَقَالَ الضَّمَعَتُوا لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا ﴾، بىھىزەكان بەوانەيان گوت كە خۇيان بە زل گرتبوو: ﴿ إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا ﴾، نىمە لە رابردودا شوپنەكە و تووى نىوھ بووين، واتە: لە دنيادا .

به تمکید لیردا مهیست له (الضَعْفَكُؤُا)، واته: نهو که سانهی که بی دمه لات بیوون، که وتوونه شوین حوکرانه ملهورو خو به زلگرو کافر هکان، بییان دهلین: نیمه شوینکه وتووی نیوه بووین: ﴿ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَوُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾، نایا نیوه هیچ به شیک له نازارو سزای خوا، له نیمه دور ده خه نهوه؟ له کؤل نیمه ده که نهوه؟ رنگه به جید بیان بیت، هه ندیک خه لک وا هه لده خه لمتی بهو حوکرانه ملهورو خو سه مینانه، و سه رسام ده بی به دمه لاتیان (به دمه لاتی روو که شیان) رنگه نهو قناعه تمیان تا قیامه تیش له می شکدا بیو، بییان وایی که ده توان شتیکیان بو بکه ن! چونکه له دنیا دا بویه شوینیان که وتوون به حساب ته مایه گیان بی هه بیوون، له دنیا دا هه ندیک له بهرماوی خو یانیان بو فری داون، هه ندیک له رو نیی خو یانیان، له سهریان داوته وه، له هه ندیک لهو نیمه یازه ناشه رعییانهی که له بهر دستیان دا بوون، به هر مه ندیان کردوون، بویه واده زان روژی دوایش، وک نیایه، بییان دهلین: نایا لیرمش : ده توان شتیک له سزای خوامان لی کهم بکه نه وه و لی دور بیخه نه وه ؟

﴿ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ ﴾، حوکرانه خو به زلگرو ملهوره کان دهلین: نه گمر خوا نیمه خسته بایه سه ر پی راست، نیمه ش نیومه ان ده خسته سه ر پی راست، واته: نه م سه ر نه جامه ی که تووشی بووین، له بهر نه وه بووه که نیمه پی راستی خوامان نه گرتوه، نه نیمه شو نه نیوش، نجا نه گمر نیمه له سه ر پی راستی خوا باین، نیوش که هه به دوی نیمه وه بوون، وک قانگه لو شک و پووش و به لاش، چون با پای ده مالی به دوی خویدا، ناوا نیوش هه له گه ل نیمه ده بیوون به لام له نه جامی نه وندا که نیمه له سه ر پی راست نه بووین، نیوش به دوی نیمه دا هاتن و، له سه ر پی راست نه بوون، نه وه ی له سه ر پی راستیش نه بوو بی، سه ر نه جامه کی نه م دو زه خیه، که واته: هیچمان بو نیوه پی ناگری .

لیردا که ده سه رموی: ﴿ لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ ﴾، زوری هه ره زوری ته فسیر مکان نه گمر نه نیم : هه موویان به مجوره ته فسیریان کردوه : یانی: نه گمر خوا رینمایی نیمه ی کردبایه، نیمه ش رینمایی نیومه ان ده کرد .

بەلام بېگومان ئەو لېكئانەھوجە راست نىھو . مەبەست ئەوھ نىھ، چونكە خوا  
 پېئەمبەرى خەلكى كەردوھ، خوا پېئەمبەرانى (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناردوھ كە  
 پېئەمبەرى خەلك بگەن، ئەھتە خوا ﷺ لە سوورەتى (فاطر) دا دەفەرموئى: ﴿ وَإِنْ مِنْ  
 أُمَّةٍ إِلَّا خَلَا فِيهَا نَذِيرٌ ﴾ ۱۰۸، واتە: ھىچ كۆمەنگايەك نەبووھ و رىياكەرموھىھى تېدا  
 نەئىررابى، خوا كىتەبەكانى خۆى ناردوون و پېئەمبەرى خەلكى كەردوھ، بەھ و اتايەى  
 رېئان پېئشان بەت، بەلام خوا ﷺ ھەموو خەلك ناخاتە سەر پى راستو، ھەموو  
 كەس شايستەى ئەھ نىھ، بەلكو دەئى مرؤف بىئى پېئەمبەرى خوا قىبوول بگات،  
 ئامۇزگارىى خوا قىبوول بگات، ئنجا لە بەرمكەتى ئەھودا، خوا دەستى دەگرى و دلى  
 وەدەرچەرخىئى بەرھ و تاعەت و پى راست، بەلام نەى مرؤف ۱ تۆ ھەر لە پىوھ  
 پېئەمبەرىھى خوا رەفەز بگەى، خوا چىت لى بگات ۱؟ تۆ پەشت لە ھىدايەتى  
 خوا بگەى، خوا بە زۆر ملت با نادات ۱؟

دەشگونجى لېرەدا كافرە ملھورەكان و ھوكمرانە خۇسەپىئەكان، درؤيەك بگەن  
 بۇ شوئىنكە وتووئى خۇيان و بلىن: ئىمە لە دنياشدا خوا پېئەمبەرى نەگرىدووبىن و،  
 پى راستى نەخستبووھ پېئ جاومان، بۇيە ئىمەش بە پى راستمان نەدەزانى و  
 ئىوھشمان بەھرمەند نەگەرد، بەلام ئەھ و اتايە بە دوور دەزانم، كە ئەھوان  
 بىتوانن لەھ ئ ئەھ درؤيە بگەن، چونكە لەھى ھەموو نەئىبىيەكان ئاشكرا دەئىن، كە  
 خوا ﷺ لە نىيادا بىانوى كەسى نەھىشتۆتەھو، كەسانىكىش دەچنە دۆزەخ، كە  
 دەستىان لە ھىدايەتى خوا گىر بووبى و، بە پى راستىان زانىبى و، شوئىنى  
 نەكەوتىن، نەگەرنا كەسەك كە ھەر نەيزانىبى خوا ھىدايەتى ناردوھو، پىئان  
 لە ھىدايەتى خوا نەكەوتىن و، بە ھىدايەتى خويان نەزانىبى و، لىئى ئاگادار  
 نەبوون، پاساويان ھەيە، چونكە خوا ﷺ لە سوورەتى (الإسراء) دا دەفەرموئى:  
 ﴿ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴾ ۱۰۹، واتە: ئىمە خەلك سزا نادەئىن، تاكو  
 پېئەمبەرى نەئىرىن، واتە: پېئەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) كە ھاتن، ئنجا  
 بىانوى خەلك دەبىرى، ھەك خوا دەفەرموئى: ﴿ رُسُلًا مُّبَشِّرِينَ وَمُنذِرِينَ لِئَلَّا  
 يَكُونَ لِلنَّاسِ عَلَى اللَّهِ حُجَّةٌ بَعْدَ الرُّسُلِ ﴾ ۱۱۰ النساء، واتە: پېئەمبەرانىكى موژدەدرو  
 ترسىئەر، تاكو لە دوى (ئىررانى) پېئەمبەران، خەلك بەلگەى نەئى لەسەر خوا.

كەواتە: ئەگەر گەسانىڭ ھەبن، پەيامى خويان پىن نەگەيىن، رېتەمىي خويان پىن نەگەيشتىن، ئەوانە بەلگەمىان ھەيە، چونكە نازانن خىواي پەرومردگار چى لى داواگردوون، بۇيە: ئەگەر بە دەم بانگى خواوہ نەچوۋ بىن، بەلام بە مەرجىڭ كەمتەرخەم نەبوۋىن، لەومدا كە بە ھىدايەتى خوا بزاتن، كەمتەرخەم نەبوۋىن لە بە دوداگەران، دۆزىنەھەي ھىدايەتى خوادا، ئەوانە بەمپىي ئايەتەكەي سوورەتقى (الإسراء) كە دەفەرمۇئى: ﴿ وَمَا كُنَّا مُعَذِّبِينَ حَتَّىٰ نَبْعَثَ رَسُولًا ﴾، واتە: نېمە خەلك سزا نادىن، تاكو پېقەمبەر نەئىرىن .

نابى سزا بدرىن .

ئىنجا ئەگەر يەككى ھەبىي بلى: ئەوہ نىە خوا پېقەمبەرانى ناردوون و براوتەھو، ھىچ پېقەمبەرى دىكە نايەن؟ دەللىن: راستە، بەلام كەسىڭ پەيامى پېقەمبەرى خاتەم (محمدى) عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام، پىن نەگەيشتىن، بەنسبەت ئەوہو، ەك پېقەمبەرى خاتەم ھەر رەوان نەگرا بىت، واپە، كەسىڭ پەيامى خىواي پىن نەگەيىن و لىي حالى نەبوۋ بىو، بەرچاۋى روون نەبوۋىتەھو، بەنسبەت ئەوہو رەوانەكرانى پېقەمبەرى خاتەم، رەوانەنەكرانى، ەك يەكن .

ئىنجا دوايى خۇبەزلگەرمان دەللىن: ﴿ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُنا أَمْ صَبْرُنا مَا لَنَا مِنْ

مَحْصِرٍ ﴾، يەكسانە لەسەرمان ھەلبە بەكىن و نارەھەتى بەكىن، ياخود خۇراگر بىن و نارەھەتى دەرئەبىرېن، ﴿ مَا لَنَا مِنْ مَّحْصِرٍ ﴾، ھىچ پىي دەرېازبوونمان نىە، ياخود دەرېازبوون بۇ نېمە نىە، ياخود شوئى دەرېازبوونمان نىە، ئەوہ بەنسبەت ستمكارانى خۇسەپىن، ەك پەرانانى خۇسەپىن، خۇفەرزگەر بەسەر خەلكى چەوساۋە و بېھىزداۋ، ئەو خەلكە بېھىزەي كە شوئىيان دەگەون بە پىي ھەلەدا، ئەوہ سەرئىجامىانە .

ئىنجا دېتە سەر باسى شەيتان: ﴿ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ ﴾، ئىنجا كاتىك

كە كار تىپەرى، واتە: دادومرىي كرا لە نىوان مروفەكانداۋ خەلك و جند، دانگايى كران و لىپرسىنەھو كرا، ھەر كەسە چوۋە شوئىي خۇي، لەو كاتەدا شەيتان گوتى:

كە نەمە تاكە شوئىنكە كە بەو شىۋە لە قورئاندا ھاتىن، كە شەيتان وتارى خۇى دەدات لە دۆزەخدا، بۇ شوئىنكە وتووانى خۇى، بۇ ئەوانەى ھەئىخە ئەتاندوون لە دنيادا، نىجا با بزائىن وتارەكەى شەيتان چۆنە؟ ﴿ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقِّ وَوَعَدُكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ ﴾. خوا بەئىنى پېدان بەئىنى راستو، منىش بەئىنم پېدان، بەلام بەئىنى خۇم لەگەل ئىۋەدا نەبەردەسەر .

نایا بەئىنى شەيتان چى بوو ؟

خوا فەرمووئەتى: ﴿ الشَّيْطَانُ يَدْعُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ ﴾ البقرة  
واتە: شەيتان بەئىنى ھەزارىيتان پېدەدا (يان ھەرمشەى ھەزارىيتان لى دەكات) و فەرمانتان پېدەكات بە چرووكى، بەئىنەكانى شەيتان ھەر وان :

۱) ئەى مرؤف ئىمان بە رۆزى دواى مەھىنە ( ھىج لە گۆرئى دانىە ) كى دەلئى لىبەرسىنەو ھەيە !

۲) كى دەلئى ئەسلىم ئەو گەمون و كائىناتە خاۋنىكى ھەيە !

۳) خوا زۆر بە بەزىيەو رەحمەتى خوا سنوورى نىە !

۴) خوا چ پىۋىستى بە نوئۇر و رۆزۋى تۆيە !

ئەوانە ھەموويان قسەى شەيتان، ئەو ھەمووى بەئىنى شەيتانە، وەك ئايەتەكەى سوورەتى (البقرة) دەفەرموئى: ﴿ الشَّيْطَانُ يَدْعُكُمُ الْفَقْرَ وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ ﴾، شەيتان بەئىنى ھەزارىيتان پېدەدا: نەگەر بېخەشەن ھەزار دەبن، (وَيَأْمُرُكُم بِالْفَحْشَاءِ) ھەرومەھا فەرمانتان پېدەكات بە چرووكى: مەبەخشە، بۇ مال و مندالى خۇت باشترە، بۇ خۇت بېھئەو، بە ئارمەقى نىوجەوانت مالت پەيداگروە، بۇ دەيدىمە خەلك؟ ئەو ھەمووى بەئىنى شەيتانە بەئىنەكانى شەيتان لەو چۆرە بوون، بۆيە دەلئى: ﴿ وَوَعَدُكُمْ فَأَخْلَفْتُمْ ﴾، بەئىنم پېدان، بەلام بەئىنەكەم نەبەردەسەر، وەدەكەم درؤ بوو، ﴿ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ

سُلْطٰنٍ ﴿۱﴾. من هیچ دەسه‌لاتیکم بەسەر ئیوودا نەبوو. ﴿۱﴾ اِلَّا اَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاَسْتَجَبْتُمْ لِي ﴿۲﴾. تەنیا ئەووە گە من بانگم کردن، ئیووش وەلامتان دامەووە، واتە: من هی دەسه‌لاتیکم نەبوو، هەر ئەووشدە دەسه‌لاتم هەبوو، گە بانگتان بەکوو، بانگم کردن، یەكسەر وەلامتان دامەووە، بە دنگەمەووە هاتن، بە قسەتان کردم. ﴿۲﴾ فَلَا تَلُمُوْنِي وَّلَوْمَوْاْ اَنْفُسَكُمْ ﴿۳﴾. نئیسناش سەر کوئەمی من مەگەن و سەر کوئەمی خۆتان بەگەن، خەتای من مەگەرن و خەتای خۆتان بەگەرن، پەخنە لە من مەگەرن و پەخنە لە خۆتان بەگەرن . بیگومان ئەووی هەتا ئێرە شەیتان گوتووویەتی، هەمووی راستە، ننجنا دەلی: ﴿۳﴾ مَا اَنَا بِمُضْرِحِكُمْ وَمَا اَنْتُمْ بِمُضْرِحِي ﴿۴﴾. ئەووشی هەر راستە :

نە من لە فریای ئیووە دئیم و بە هانای ئیووەوە دئیم، هیچم بۆ ئیووە بی دەکرئ، نە ئیووش هیچتان بۆ من بی دەکرئ، ئیووش دەفریای من نایەن .

قەسەکانیشی راستن لێردا، شەیتان لە دنیادا هەر درۆی کردوون، بەلام لە قیامەتی قەسەکانی راستن! ﴿۴﴾ اِنِّي كَفَرْتُ بِمَا اَشْرَكْتُمُوْنَ مِنْ قَبْلُ ﴿۵﴾. ئەووشی هەر راستە، دەلی: من بیپروام بەووی گە لەمەو پئیش منتان دەگرده هاوبەشی خوا، یانی : شتیگتان دەگرد بۆ خوا، بەشی منیشتان تئیدەخست، بەشی هاوبەشەگانتان تئیدەخست، بە جوانکردنی شەیتان، بە خوتخوتەو دندەدانی شەیتان، ئەووە هەمووی بەشی شەیتانە، من ئئستا بیپروام بەووی گە منتان دەگرده هاوبەشی خوا، من هاوبەشی خوا نیم، من دروستکراوی خوا! ئەووشی هەر راستە، شەیتان دروستکراوی خوایە و هاوبەشی خوا نیە، ننجنا گە پئیان بیپرواش دەبی، ئەووشی هەر شتیکی باشە، بەلام ئەو شتە باشە لە شوئینیک دەگات، گە بە کەلگی نایەت، ئەگەر لە دنیادا کردبای، حاشای لە شوئینکەوتووای کردبایە، بە کەلگی دەهات، ﴿۵﴾ اِنَّ الظَّالِمِيْنَ لَهُمْ عَذَابٌ اَلِيْمٌ ﴿۶﴾. بیگومان ستمەکاران نازاریکی بە ئئیشان هەییە، ئەمەش قەسەییکی راستە و دەگونجئ هەر قەسە شەیتان بی، واتە: ئیووە ستمەکار بوون، منیش هەر ستمەکار بووم، بۆیە نازاریکی بە ئئیش جاوهرپیمان دەگات، دەبی ملی بۆ راکئشین .

دشگونجی نه مه فه رمایشتی خوی دانگهر بی، خوا ﷻ دمه رموی: ﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾. سته مکاران نازاری به نیشرو ژانیان هه مه، (واته: شهیتان که خه لکی هه لخمه تاندوه، نهو خه لکمش که به دوی که وتوه، به دوی پیغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پیغه مهران پاک و چاک و پیغه مهران دلسوز، هه روهها شوینکه وتوونی پیغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) سمر راستانه و دلسوزانه و جوامیرانه، هاتوون دهستیان بگرنو، نیشی خویانیان بیانه، نهک نیشی خویان. واته: گه مه نهران پیغامی خوا، نیشی خه لکیان به خه لکه، نهک بیانوی مه داری خویانیان پی ساز بگهن، که چی نهو خه لکه لادمه، به دم شهیتان و، ریچکه شهیتانیه گان و، به دم دست و پیوندگانی شهیتانه وه دمجن، به لام به دم پیغه مهران و شوینکه وتوونی پیغه مهران وه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناچن !!

له کۆتایی نا خوا، باسی سه رنجامی بروداران دمکات، دمه رموی: ﴿وَأَذِلَّلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّتِ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ خَالِدِينَ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِمْ﴾. نه وانهش که برویان هینابوو، کردوه باشه گانیان نمنجام دممن، خرانه جهند باخ و بیستانیکه وه، رووباریان به ژیردا دهرؤن، به هه همیشه ی تیان دا دمیننه وه، به مؤلته پیرو مردگاریان، ﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ﴾. له ویندا سلا و کردنیان بریتیه له: سه لام، یانی: ناشتییان له سمر بی، سه لامه تیی له سهر نیوه بی، نایا نهو سه لامه له لایه ن کی و مه ۱۹ :

۱/ نهو سلاوه دهگونجی، له لایه ن خواوه لییان بکری، و مک خوا ﷻ دمه رموی:

﴿سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ﴾ ﴿۸۸﴾ .

۲/ دشگونجی، له لایه ن فریسته گانه وه بی، فریسته گان لییان وه ژوور دمکه ونو

بییان ده لئین: ﴿سَلَامٌ عَلَيْكُمْ طِبْتُمْ فَادْخُلُوهَا خَالِدِينَ﴾ ﴿۷۲﴾ الزمر .

۳/ دشگونجی له نیوان خویاندا، سلا و له یه کدی بگهن: ﴿تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ



## چهند مهسه لهیه کی گرنه گ

**مهسه لهی په گم :** خوا ئاسمانه کان و زهوی به ههق دروست کردوون و، هه کات بیهوئ به ئاسانی خهکی لادهبات و، خهکیکی تازه دهنینه شوینیان :

خوایه دمه فرموی: ﴿الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَطَ بِهِ الْأَرْضَ فَأَنْبَتُ فِيهَا جَبَلًا مَذْكُورًا﴾ وَمَا ذَلِكَ عَلَى اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۱۹﴾

شیکرده هوس نعم نابه ته به په ییزه ، له سن برکه ها :

**برگمی په گم ۱ -** ﴿الَّذِي أَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَسَلَطَ بِهِ الْأَرْضَ فَأَنْبَتُ فِيهَا جَبَلًا مَذْكُورًا﴾ نایا نابینی واته: به جوی عمقل و دل نابینی! تیناگه! سه رنج ناده! که خوا ئاسمانه کان و زهوی به ههق دروست کردوون! یانی: دمیوو نهو راستیه بینی، که نهه گمردوونه، نهه دروستکراوه، به سهرو خواریه وه، به ئاسمانه کان و زهوییه وه، به ههق دروستکراوه، هینده نووکی دمرزیه که موکویری تیدا نیه و، هیچ شتیگ دروست نه کراوه، به شیویه که زانیه که بتوانی ره خنه ی لی بگریو، بلئ: نهو شته نه دمیوو ئاوا بووایه .

چ نمو هه لومه رجه ی که بو ژبانی مرؤف ، له سهر زهوی ره خساوه ؟

۱) نهه زهوییه ی نیمه به بهرگیکی ناوی (غلاف مائی) دهوره دراوه و، سن له سهر چوار (۴/۳) ی رووی زهوی : ناوه .

۲) همروه‌ها به بهرگیکی هه‌وایی دهوره دراوه، به بهرزیی (۱۰۰۰ - ۱۵۰۰کلم) زمهین به بهرگه هه‌وا بپجراوته‌وه.

۳) ئه‌و جیایانه که تپیدا داکوتراون، وهک گولمیکه<sup>(۱)</sup> لهنگهریان بو پراگرتوه .

۴) ههرچی پیداوستی ئیمه هه‌یه، له‌م سهر زه‌وییه دابینکراوه .

۵) ته‌ماشای جۆرمگانی تیشک ده‌گه‌ی، ههرچی تیشکی زیان به‌خشه، جینی نۆزۆن ده‌یگرته‌وه‌و، ناهیلج بپته نیو مه‌ودای زه‌وییه‌وه .

۶) ئنجا ههرچی ئیمه پبویستمانه له‌م سه‌رزه‌وییه هه‌یه، ناوی شیرینی ناسمان، که له‌ ناوی سوپرو تالی زه‌ریاکان ده‌بالتیورئ، له‌ رپی باران و ته‌ززه و به‌فره‌وه دمبارئو، له‌ زه‌ویدا گۆده‌بپته‌وه‌و، هه‌موو جۆره پووهک سه‌وزه و میوه و دانه‌ویته‌و پیداوستییه‌کی ئیمه‌ی پی سه‌وز ده‌بی، هه‌موو جۆره ئازهل و په‌ره‌ورو ژیانداریکی پی دروست ده‌بی، که ژیانی ئیمه پبویستی پپیه‌تی، چ له‌ ده‌ریادا، چ له‌ وشکانیدا، چ له‌ هه‌وادا .

۷) ئنجا که ته‌ماشای نه‌م گه‌ردونه ده‌گه‌ی : هه‌مووی سیستماتیکه‌و هه‌مووی یاساداره، هه‌مووی له‌ جینی خۆیی دایه‌:

۱ - خَوَاصٌّ لِّهٖ نَایَهٗتِی (۷) ی سوورپتی (السجدة) فه‌رموویه‌تی: ﴿ الَّذِیْ اَحْسَنَ

كُلِّ شَیْءٍ خَلْقَهٗ ۚ وَاتَهٗ: خَوا ههرچی دروستییكردوه، چاکی دروستكردوه .

۲ - هه‌روه‌ها له‌ نایه‌تی (۸) ی سوورپتی (النمل) دا ده‌فه‌رموی: ﴿ صُنِعَ اَللّٰهُ

اَلَّذِیْ اَنْعَمَ کُلِّ شَیْءٍ ۚ وَاتَهٗ: دروستکراوی خوا، که هه‌موو شتیکی زۆر به

ورده‌گاریی دروستکردوه .

۳ - دیسان له‌ سوورپتی (الملک) دا، ده‌فه‌رموی: ﴿ مَا تَرٰی فِیْ خَلْقِ الرَّحْمٰنِ مِن

تَفٰوُتٍ ۚ وَاتَهٗ: له‌ دروستکراوی خَواي خاوه‌نی به‌زه‌ییدا، ناریکی

(۱) گولمیک، سینگ (وَتَدُّ) نه‌وی خپه‌وت و په‌شمالی پی پادگییری و به‌ جوارده‌وریه‌وه نادمگوترین .

ئابىنى، بى يامايى ئابىنى، ھىچ شتېك ئابىنى بلىيى : ئەوھ نەدەبوو وا  
بووايە، بەلكو دەبوو ئاوا بووايە ، بۇ نموونە :

ا - دوورى مانگو زموى سوورانهوى مانگ بە دەورى زموى دا، لە ماوى  
مانگىكدا.

ب - سوورانهوى زموى بە دەورى خۇردا لە ماوى سالىكدا .

ج - زموى بە خىرايى سى كىلۇمەتر (۲۰ كلم) بە دەورى خۇيدا دەخوليتەوھ .

د - بەلام بە دەورى خۇردا لە ھەر چرگەيەك دا بە خىرايى سى (۲۰) كىلۇمەتر،  
واتە: شەست (۶۰) نەومىندى خىرايى دەورى خۇي، بە دەورى خۇردا  
دەخوليتەوھ .

ھ - لەگەن خۇردا خىرايىيەكى زۇر زياتر: دووسەدو شەش (۲۰۶) ھەزار  
كىلۇمەتر لە چرگەيەكدا دەبرى<sup>(۱)</sup>، لەگەن نەومش تەماشا دەكەي نەو  
سوورانهوانەو نەو رېزانەي باسماں كىرن، ھەموويان لە جىيى خۇياندان،  
كەواتە: كۇي دروستكراومكانى خواو، كۇي نەو گەردوونەش كە خوا  
خولقاندوويەتى، بە ھەق دروستكراو، ھەقەكەش نەومىيە كە مروقى تىدا  
تاقى بگىرتەوھ، كەواتە: (الخطابُ عامٌ لِكُلِّ مَنْ يَصِلُحُ لِلخِطَابِ)، واتە: پرووى  
دواندن لە ھەر كەسيكە كە شايبستە بى بۇ ئەومى بدوئىرى .

كە دەفەرموى : ﴿ اَلَمْ تَرَ اَنْ اَللّٰهُ خَلَقَ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضَ ﴾، جۆرە  
خوئىندەنەومىيەكى دىكەشى ھەيە: (اَلَمْ تَرَ اَنْ اَللّٰهُ خَالِقُ السَّمٰوٰتِ وَالْاَرْضِ )،  
ئاواش خوئىنراوتەوھ، واتە: ئايا ئابىنى كە خوا بەدەيھىنەرى ئاسمانەگانو  
زەوييە ۱

كە دەفەرموى: ﴿ بِالْحَقِّ ﴾، واتە: بە ھىكەمت كە پىچەوانەي: (عَبَثٌ) ھو  
(عَبَثٌ) يش، واتە: پووچ بى ھىكەتو بى ئامانج، ھك لە سوورمىتى

۱) ھەر ھەلەگەن كاكىشان (درب التبان) دا بە خىرايى (۹۸۰) كم لە چرگەيەك دا دەبرى . بۇ  
سوورانهوھ بە دەورى جەقى كاكىشان دا ! بىروانە مەسوسوعى ، (ئىمان و ئىلھاد) لاپەرە  
(۴۷) جاپى يەكەم ، ۲۰۱۸ ز .

(الدخان) دا خوا ﷻ دهغه رموی : ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا لِعِبَادِكُمْ ۚ مَا خَلَقْنَهُمْ إِلَّا بِالْحَقِّ وَلَكِنَّ أَكْثَرَهُمْ لَا يَعْلَمُونَ ﴾ ۳۱ . نيمه ناسمانه گان و زهوی و نه وهی نیوايمانان به گالته و یاری دروست نه کردوون، به هق نهمی دروستمان نه کردوون، به لام زوربعیان نازانن، زوربعی خه لکی نهو حکیمته نازانن، که خوا ﷻ نامانچ و حکیمه تیکی هه بووه له دروستکرانی نهم گمردوونه دا .

ننجا وهک پيشتر باسمان کرد: له سوورپتی (یونس) دا، باسیکی سهر به خؤمان له وبارمه کردوهو، زیاتر له پازده (۱۵) شوین له قورنمان، هیناوته وه له وبارمه که: خوا ﷻ نهم گمردوونه نهم دروستکراوانه ی به هق دروستکردوون، له سوورپتی (الجاثیه) دا، خوا زور به روونی دهغه رموی: ﴿ وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ بِالْحَقِّ وَإِتْجَزَىٰ كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ ﴾ ۳۲ . واته: خوا ناسمانه گان و زهوی به هق دروستکردوون، بو نه وهی هه موو که سیک به بیی نه وه که کردوویمتی، سزاو پاداشتی بدریته وهو، سته میان لی ناکری .

که واته: هه هه که بریته له وه: که مروفه گان تاقی بکریته وه، نه وه دیارترین هه هیکه و دیارترین حکیمته و نامانجیکه که نيمه دهیزانین، به لام مهرج نیه - وهک له و باسهش دا که له تفسیری سوورپتی (یونس) دا کردوومه، گوتوومه - تمنیا نهو حکیمته هه بی، ههر خوا دهزانی لهم گمردوونه فراوانه دا، چهند دروستکراوی دیکه هه ن، چی دیکه هه یه، چهند حکیمتی دیکه هه ن، به لام به نسبت نيمه ی مروفی دانیشتووی سهر زموپیه وه، حکیمته و هه هیک که خوا له دروستکرانی نهم گمردوونه دا رچاوی کردوه، نه ویمه: که نيمه تاقی بکاته وهو، پاشان سزاو پاداشتی پر به بیستان بداته وه .

**برگهی دووم ۱ -** ﴿ إِنْ يَسْأَلْكُمْ عَنْ دِينِكُمْ فَلْيَقُولُوا تَحْسَبُوا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا خُلُقًا نَفْسًا ۚ إِنَّ اللَّهَ يُخَلِّقُ مَا يَشَاءُ لِيُخَلِّقَ بِهٖ مَا يَشَاءُ ۚ وَإِنَّ اللَّهَ لَعَلِيمٌ ﴾ (خوا) نه گهر بیهوی، نیوه لادعباو دروستکراویکی تازه دینن، خوا به کی له سهر کهس نه که وتوه، بیهوی نهو مروفانه لادعباو مروفانی دیکه دینن، یان ههر نه سلهن مروفان لادعباو، جوژه دروستکراوی دیکه دینن !

**برگهی سببم ۱ -** ﴿ وَمَا ذَٰلِكَ عَلَىٰ اللَّهِ بِعَزِيزٍ ﴿۱۹﴾. نهوش لهسه ر خوا، قورس نیهو، به زهحه مه نیه، خوا له به رانبهری دا دهسته وسان و بی توانا نیه.

**مه سه لهی دووم :** هاتنه گۆری هه موو لابه ککو، داوا کردنی شوینکه وتوو ه بئ هیره کان له خو به زگره کان، که نزاری خو بانیان لئ کمم بکه نه وهو، وهلامدانه وهی نائومی دکه رانهی خو به زگره کان :

هه لبه ته ئیمه له مانای گه شتییه که شدا، تیشکیکی باشمان خسته سه ر، بۆیه به خیری بی به سه ری دا ده رۆین .

خوا هه رموو یه تی: ﴿ وَبَرَّرُوا لِلَّهِ جَمِيعًا فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَوِنَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ قَالُوا لَوْ هَدَّنا اللَّهُ هَدَّيْنَاكُمْ سَوَاءً عَلَيْنَا أَجْرُ عَنَّا أَمْ صَبَرْنَا مَا لَنَا مِنْ مَحْصِصٍ ﴿۲۰﴾.

شبه کردله وهی نه م نایه ته به پێژه ، له شه ش بهرگه دا :

**برگهی به گم ۱ -** ﴿ وَبَرَّرُوا لِلَّهِ جَمِيعًا ﴿۲۰﴾. (بررؤوا آی: ظهروا وحضروا)، واته : ئاشکرابوون و ئامادبوون، هه موویان تیکرا بؤ خوا ئامادبوون، که ئهمه مه به سه ت پئی قوناعی قیامه ته .

**برگهی دووم ۱ -** ﴿ فَقَالَ الضُّعَفَاءُ لِلَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا كُنَّا لَكُمْ تَبَعًا ﴿۲۰﴾، بیهێزمکان به وانهی که خو بانیان به زگره بوو، گو تیان: ئیمه شوینکه وتوو ی ئیوه بووین، (تبیع) ناوی گۆیه بؤ (تابع)، (تابع) واته: شوینکه وتوو، (تبیع) یانی: شوینکه وتوو ان .

**برگمی سبیم ۱** - ﴿ فَهَلْ أَنْتُمْ مُنْتَوُونَ عَنَّا مِنْ عَذَابِ اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ ﴾، نایا ئیوه هیچ شتیک له سزای خوا له ئیمه دور دهمنه‌وه و له کۆلمان ده‌کهنه‌وه؟ پرسیار دمکه‌ن و داویان لی دمکه‌ن .

**برگمی چوارم ۱** - ﴿ قَالُوا لَوْ هَدَانَا اللَّهُ لَهَدَيْنَاكُمْ ﴾، خو به زلگه‌کان گوتیان: نه‌گه‌ر خوا ئیمه‌ی خستبایه‌ سهر ری ئی راست، ئیمه‌ش ئیوه‌مان ده‌خسته‌ سهر ری راست، نه‌گه‌ر خوا ئیمه‌ی له‌سهر ری هه‌ق دانابایه‌ ئیمه‌ش ئیوه‌مان ده‌خسته‌ سهر ری هه‌ق، واته: نه‌وه‌مان به‌ قسه‌مه‌ت نه‌بوو، له‌ نه‌نجامی نه‌وه‌دا که هیدایه‌تی خوامان ره‌فر کرد، بۆیه‌ نه‌که‌وتینه‌ سهر نه‌و راسته‌ شه‌قامه‌ی که به‌ ئیره‌مان نه‌گه‌یه‌نی، که دۆزه‌خه، به‌ئکو به‌ به‌مه‌شتمان بگه‌یه‌نی !

مرؤف به‌ راسته‌ شه‌قامی خوادا ده‌جیته‌ به‌ هه‌شت، به‌لام به‌ کویره‌ پێاندایا به‌ ریچکه‌ی شه‌یتانییدا ، ده‌جیته‌ نه‌و شوئینه‌ی که بۆ شه‌یتان و شه‌یتانییه‌کان ناماده‌ گراوه، که دۆزه‌خه .

نهم مانایه‌ زیاتر پێده‌جی، دهننا ده‌شگونجی مبه‌ستیان نه‌وه‌ بی که: خوا ئیمه‌ی رینماییه‌ نه‌کرد، بۆیه‌ ئیمه‌ش نه‌مانتوانی ئیوه‌ رینماییه‌ بکه‌ین، به‌لام نه‌وه‌ درۆیه‌کی گه‌وره‌یه‌ ده‌یکه‌ن! پیم وایه‌ له‌ قیامه‌تدا بتوانن نه‌و درۆیه‌ بکه‌ن، بلین: خوا ئیمه‌ی رینماییه‌ نه‌کرد، که خوا نه‌و هه‌موو پێقه‌مه‌رانه‌ی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) نارووون، نه‌و هه‌موو کتیبانه‌ی دابه‌زاندووون، خوا رینماییه‌ خو‌ی بۆ خه‌لك خسته‌توه‌ گۆری، به‌لام نه‌گه‌ر نه‌وان له‌ جیاتی نه‌وه‌ی پێشوازیی لی بکه‌ن، پشتی تیبکه‌ن، خوا به‌ تۆبزیی نایانخاته‌ سهر ری، وه‌ك ده‌قه‌رموی : ﴿ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْنَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ ﴿ ۱ ﴾ الححل، واته: نه‌گه‌ر خوا ویستبای، هه‌مووتانی ده‌خسته‌ سهر ری، (لَهَدَيْنَاكُمْ) لیرده‌دا به‌ مانای رینماییه‌ کردن نیه، چونکه: خوا ری پێشانی هه‌موویان داوه‌ ویستویه‌تی، به‌لام لیرده‌دا ده‌بیه‌ستیه‌وه‌ به‌ ویستی (مَشِينَةَ) ی خو‌یه‌وه: ﴿ وَلَوْ شَاءَ لَهَدَيْنَاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾

۱. واتە: ئەگەر خوا ويستىباي ھەمووتانى دەخستە سەر راستە پى، ئەگەر ويستىباي زۇرتان لى بىكات، بەلام نەيوستوھ زۇرتان لى بىكاتو ويستوويستوھ خۇتان ئازادانە پى راست بىگرن، يان نەيگرن، بەلام بەداخوھ نىوھ پى راستان نەگرتو پى چەوتتان گرت، خوای پەرورەردگارىش پى لى نەگرتن بۇچى پى لى نەگرتن؟ چونكە نەسلەن نىوھى بۇ تاقىكرىنەوھ خوئەقاندبوو، كەسىك بۇ تاقىكرىنەوھ، دابىرى، دەپى پى بىرى، پى راست بىگرى، يان پى چەوت، ئنجا نىوھش كە بە ويستى ئازادانەى خۇتان پى چەوتتان گرت، خوا بە تۇبىزى نەيھىئانەوھ سەر پى، دەنا ئەگەر ويستىباي دەيتوانى بە تۇبىزى بتانھىئىتەوھ سەر پى راست، بەلام ئەو كاتە مانايەك بۇ تاقىكرىنەوھى نىوھ نەدەما .

بۇيە كە دەفەرموئ: ﴿ وَلَوْ شَاءَ لَدَنَّاكُمْ أَجْمَعِينَ ﴾، واتە: ئەگەر ويستىباي زۇرتان لى بىكات، ( وَلَوْ شَاءَ مَشِينَةَ إِجْبَارٍ وَمَشِينَةَ إِكْرَامٍ )، بەلام نەيوستوھ زۇرتان لى بىكاتو ناچارتان بىكات، بەلكو ويستوويستى ئازادتان بىكاو، كە ئازادىشى كرىوون: ھەندىكتان پى راستان گرتوھ ھەنلىكىشتان پى چەوت .

برگەى پىنجەم ۱ - ﴿ سَوَاءٌ عَلَيْنَا أَجْرُنا أَمْ صَبَرْنَا ﴾، خۇ بەزلىگرەكانو خۇسەپىنەكانو ھوكمپانەكان، كە ئەو خەلكەيان ھەئخەئەتاندوھ لە دنىادا، دەئىن: يەكسانە لەسەرمان: ھەئبەو نارەھمتى دەربىرىن، ياخود خۇراگر بىن، وا ديارە ئەوانە ھەردووك لايان تاقىكرىدوونەوھ، نارەھمتى و ھاوارو بىزارو دادو فىغانىيان زۇر كرىدوھ، سوودى نەبووھ، دوىى ماومىەك دانىيان بە خۇياندا گرتوھ، گوتوويانە: با دان بە خۇماندا بىگرىن، بەلكو لە نەنجامى نەوھدا بەھرە وەربىگرىن و سوودىك بىكەين، كەچى تەماشادەكەن، بى سوودە، بۇيە دەئىن: نىمە ھەردوو لامان ئەزموون كرىدوون، ھەم نارەھمتى دەربىرىن، ھەم دان بەخۇداگرتن، بى سوودە، تازە لە دۇزەخ داين !

برگەى شەشم ۱ - ﴿ مَا لَنَا مِنْ مَّحِيصٍ ﴾، ( مَحِيصٍ ) دەگونجى چاوغى مېمى ( مصدر ميمي ) بى، واتە: دەربازبوون، يانى: دەربازبوون و رزگاربوونمان بۇ نىە

( مَا لَنَا مِنْ نَجَاةٍ )، دشگونجی ( مَحِيص ) ناوی شوین ( بِسْمِ مَكَان ) بی، واته : شوینی راگردن که بوی دهریاز بینو، بهنای بی بهرین، شوینیکی وامان نیه .

مهسهلهی سبیم : دان به ههق داهینانی شهیتان و خاساکردنی له لسوینکه وتووانی و سه رکونه کردنی بویمان :

که له نایمتی (۲۲) دا خراوته پروو، له مانای گشتیی شه نایه شه دا هه لوستهی باشمان له سمر کرد .

خوا دمه رموی : ﴿ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ إِنَّ اللَّهَ وَعَدَكُمْ وَعَدَ الْحَقُّ وَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُمْ مِنْ سُلْطَانٍ إِلَّا أَنْ دَعَوْتُكُمْ فَاسْتَجَبْتُمْ لِي فَلَا تُلْمُونِي وَلَوْلَا أَنْفُسُكُمْ مَا آتَاكُمْ بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أُنْتُمْ بِمُصْرِحِي إِلَّا كَفَرْتُمْ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾

شپکردنه ههس شه نایه شه موباره که . له یازده ( ۱۱ ) برکه دا :

برگمی به گم : ﴿ وَقَالَ الشَّيْطَانُ لَمَّا قُضِيَ الْأَمْرُ ﴾، شهیتان دوی شهوی که کاره که تیهری، گوتی :

( قُضِيَ الْأَمْرُ ) ثُمَّ الشَّيْطَانُ وَحَسْبِ الْأَمْرُ بِتَمْيِيزِ أَهْلِ الضَّلَالَةِ وَأَهْلِ الْهِدَايَةِ )، ( قُضِيَ الْأَمْرُ ) .

واته : کاره که تهواو بووو هه ئیرا، دادوهرییکرا، بریاردرا به لیک جیاگردنهوی شهوانهی که گومرا بوون، له شهوانهی که پئی راستیان گرتوه .

شهیتان چی گوت !؟



**برگمی دووم ۱ -** ﴿إِنَّ اللَّهَ وَعَدَّكُمْ وَعَدَّ الْحَقَّ﴾، بیگومان خوا به‌ئینی بیدان، به‌ئینی راست .

(الْحَقُّ: الصَّدُقُ وَالْوَفَاءُ)، ههق بریتیه له: راستیی و له شتی چه‌سپاو، شتی که بر به پیستی واقع بی، خوا به‌ئینیکی راست و دوستی بیدان و، به‌ئینی راست دهریته سهر، نه‌ومتا به‌ئینه‌گمشی هاتوته دی، که فهرمووی: ژمانی دنیا شوینی تاقیکردنه‌ومیه و، دوایی زیندوو دمگرتنه‌وه و، لی‌تان دهرسره‌وه و، سزاو پاداشت همیه، خوا نه و به‌ئینه‌ی بیدان و، نه‌ومتا به‌ئینه‌گمشی راسته و هیناوشیه‌ته دی .

**برگمی سبیم ۱ -** ﴿وَرَعَدْتُكُمْ فَأَخْلَفْتُكُمْ﴾، منیش به‌ئینم بیدان، به‌لام له به‌ئینه‌گم دا، درؤم له‌گه‌ل کردن، به‌ئینی خؤم له‌گه‌ل نیوده‌ا نه‌برده سهر، بی به‌ئین بووم .

به‌ئینی شه‌تانیش بریتیه له: هممو و نه و شتانه‌ی که پیچه‌وانه‌ی نایین و به‌رنامه‌ی خوا و هیدایه‌تی خوان، وه‌ک له فهرمایشتیکی پیغه‌مبه‌رنا ﷺ هاتوه: (شه‌یتان له سه‌ره‌تاوه دی، ری به نینسان دمگرتی که نیمان نه‌هینی، ده‌لی: نیمان مه‌هینه‌و، هیچ شتی که گوژپیدا نیه، به‌لام که نیمانی هینا، ننجا ری لی دمگرتی که کؤچ بکات، دوایی ری لی دمگرتی که جه‌نگ و جهاد بکات و فیداکاری بکات له پی‌ناوی خوانا) <sup>(۱)</sup>، ننجا ری لی دمگرتی که به‌خشی و، تا‌عمت بکات و چاکه بکات، نه‌گهر نه‌وانه‌ی هیچ پی نه‌گرا، ننجا دینیت خوتخوته‌ی خراب و خه‌یالی خراب و دنه‌دانی خراب ده‌خاته دلی مرؤفه‌وه، نه‌وانه به‌ئینه‌گانی شه‌یتان، به‌ئینه‌گانی شه‌تانیش هه‌موویان درؤن، نه‌وه‌ی شه‌یتان ده‌یلی، هیچی وانیه :

۱/ شه‌یتان چۆته دلی نه‌هلی کوفره‌وه گوتوویه‌تی : نه‌م دنیا‌یه بی خاونه به‌لام به‌ئینه‌گه‌ی درؤیه و گهردوون خاوضی هه‌یه !

(۱) أخرجه أحمد في المسند: ۱۶۰۰۰ والنسائي: ۳۱۳۴، وابن حبان: ۴۵۹۳، والطبراني: ۶۵۵۸، والبيهقي في شعب الإيمان: ۴۲۴۶، وصححه الألباني.

۲/ همروها جۆته دلپانه وه و گوتوو به تی: لئیرسینه وه نیه، وهك یهكێك له مولعیده مگان گوتوو به تی: (أَرْحَامٌ تَدْفَعُ وَقُبُورٌ تَبْلَعُ)، واته: مندالدانه مگان دهردها وین و، قهبر مگان قووت دهمن، هه ئه دملووشن، هیچی دیکه له گۆرێ نیه! کهچی وا نیه و لئیرسینه وه و سزا و پاداشت ههیه .

۳/ دیسان شهیتان به لئینی به خه لک داوه، که خوا رحم و میهرمانیی و سۆزی زۆر زۆره، نه گهر بێت و نوێژیش نه کهمن و رۆژووش نه گرن و خۆشتان له حهرا م نهباریزن و، گونا هانی ش بکهن، نه وه کیشه نیه، چونکه خوا رحمی زۆره! به لām به لئینه که ی درۆیه! خوا به لئێ رحمی زۆره، به لām: ﴿إِنَّ رَحْمَتَ اللَّهِ قَرِيبٌ مِّنَ الْمُحْسِنِينَ﴾ ۵۱. الاعراف، واته: به زمیی خوا، له چا که مگاران ه وه نزیکه، نه دی توور میی و سزا و جهز مه که ی بۆ کئیه؟ نه گهر بۆ نه وانه نه بئ، که ببیروان و، بۆ نه وانه نه بئ که له پئی خوا، لا دهمن، بۆ نه وانه نه بئ که سته م و خرابه دهمن و، گونا ه و تاوان ده کهن، که واته: به لئینه گانی شهیتان هه موویان درۆ دهر جوون .

**برگه ی چوارهم ۱** - ﴿وَمَا كَانَ لِي عَلَيْكُم مِّنْ سُلْطٰنٍ﴾، من هیج ده سه لاتیکم به سه ر نیومدا نه بوو، (السُّلْطٰنُ: إِسْمٌ مُّصَنَّعٌ)، (تسلط علیه) واته: خسته ی ژیر رکیفی خۆی و، توانای به سه ری دا شکا، (سُلْطٰن) ناوی چا وگه، (سُلْطٰن) واته: بالادسته تی، من هیج بالادسته تی ه که م به سه رتان دا نه بوو، وهك له سوور پتی (الحجر) دا خوا ده فهرموی: ﴿إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ إِلَّا مَن آتٰبَكَ مِنَ الْغٰوِبِ﴾ ۱۱.

واته: بیگومان به نده مگانی من تۆ ده سه لاتت به سه ریاندا ناشکن، مه گهر نه وانه ی که له بی مرادان و له بی ناکامان، شوینت ده کهون، نه چا شهیتان راستی کردوه، وهك له مانا گشتیه که شهیدا با سمان کردوه، نه و قسانه ی شهیتان هه موویان راستن، نه لئ: من هیج ده سه لاتیکم به سه ر نیومدا نه بوو .

**برگهی پینجهم ۱ - ﴿إِلَّا أَنْ دَعَوْتُمْ فَأَسْتَجِبْتُ لِي﴾**، نه‌وه نه‌بئ که من بانگم کردن، ئیوش یه‌کسمر وه‌لامتان دامه‌وه، به‌ دهنگمه‌وه هاتن، یه‌کسمر بانگیشتمه‌که‌ی منتان قبول‌ کردو، فه‌رمانه‌که‌ی منتان جیبه‌جئ کرد .

**برگهی شه‌شهم و حوتهم ۱ - ﴿فَلَا تُلْمُوْنِي وَّلَوْلَمَّا أَنْفَكُمْ﴾**، سرکونه‌ی من مه‌که‌ن‌و، سرکونه‌ی خوتان بکه‌ن، واته: ته‌نیا سرکونه‌ی خوتان بکه‌ن، ته‌نیا پرووی ره‌خنه له خوتان بکه‌ن و ره‌خنه له خوتان بگرن، ته‌نیا سه‌رزفشتی خوتان بکه‌ن، که خوتان تووشی نه‌و حاله‌ته کردوه، به‌و دمردو مه‌رده جوون، که ئیستا ده‌بیینن، چونکه: به‌لئ من بانگم کردن، به‌لام هیچ دسته‌لاتیکم به‌سه‌رتاندا نه‌بوو، به‌ توبیزی راتان بکیشم، خوتان پینان خوش بوو به‌ قسه‌ی من بکه‌ن! له حالیکدا که من بانگم کردبوون، خواش بانگی کردبوون، نه‌دی بوچی به‌ دم بانگی خوی په‌رومردگارتانه‌وه نه‌جوون! بوچی به‌ دم بانگی منه‌وه هاتن، که خواش ناگاداری کردبوون: من دوژمنتانم، ﴿إِنَّهُ لَكُمْ عَدُوٌّ مُّبِينٌ﴾ البقرة، واته: به‌راستی (شه‌یتان) دوژمنیک‌ی ناشکرایه بو ئیوه !؟

**برگهی هه‌شتم و نوبهم ۱ - ﴿مَا أَنَا بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنْتَ بِمُصْرِحِي﴾**، نه‌ من له فریای ئیوه دیم، نه ئیوش به‌ هانای من دین، (الإصراخ: الإغاثة مُشْتَقٌّ مِنَ الصَّرَاحِ، لِأَنَّ الْمُسْتَفِيثَ يَصْرُخُ بِأَعْلَى صَوْتِهِ، أَصْرَخَهُ، إِذَا أَجَابَ صَرَاخَهُ)، وشه‌ی (إصراخ) واته: له فریا هاتن و به‌ هاناوه هاتن، له وشه‌ی (صراخ) هوه و مرگیراوه، چونکه (مستغیث) واته: که‌سئک که هاوارو هانا بو که‌سئک ده‌با، به‌ ده‌نگی به‌رز ده‌لئ: هؤ فلان که‌س! له فریام و مره، نتجا (أصْرَخَهُ) واته: (أجَابَ صَرَاخَهُ) وه‌لامی هاوارمه‌که‌ی دایه‌وه، وه‌لامی هانا پی بردنه‌که‌ی، دایه‌وه .

نه‌مه لی‌رمدا، وه‌ک چؤن خوی‌تراوته‌وه: ﴿مَا أَنَا بِمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنْتَ بِمُصْرِحِي﴾، خوی‌تراویشه‌ته‌وه: (ما أنا بمُصْرِحِكُمْ وَمَا أَنْتُمْ بِمُصْرِحِي)،

ئەمە (حمزة) و (خَلْفًا) وایان خویندۆتەو، که دوو له قورئان خوینە ناو دارمکانن، واتە: هەردوو جوۆرە خوینننە و مەکان هەن، ئیئە جار جار نامازە دەرگەین بە خوینننە و مەکان، چونکە جاری وا هەیه کاریگەری لەسەر مانا هەیه و مانایەکان جوۆراو جوۆر دەرگات .

**برگە ی دەیم ۱ - ﴿إِنِّي كَفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ﴾**، (ئیبلیس دەلی:)

من بیپروام بەموی که پیشتر متان کردبوو هابووه، واتە: متان کردبوو هابووه شی خوا، وەک له سووریتی (یس)دا، خوا دەفەر موی : ﴿إِنِّي أَكْفَرْتُ بِمَا أَشْرَكْتُمُونِ مِنْ قَبْلُ﴾، واتە: ئەو هەیه و مەجەبی نادەم! نایا یئیم رانەگەیانن، فەرمانم یئ نەکردن، که شەیتان مەپەرستن، شەیتان دوژمنیکی ئاشکرایە بو ئیو، واتە: شەیتان لەوئ حاشایان لئ دەرگات، یەخەیان لەبەر دادەدرئ، دەلی: ئیو که پیشتر له بنیادا متان کردبوو هابووه شی خوا، ئەو من بیپروام بەم هابووه شی دانانە ی من و راستان نەکردو .

شەیتان ئەو هەلوێستەشی هەر راستە، چونکە: هابووه شی خوا نەبوو، هەر خوا خوایه، هەر چی دیکە که هەیه هەمووی هەر دروستگرای خوایه، هێجیان هابووه شی خوا نین .

**برگە ی یازدەیم ۱ - ﴿إِنَّ الظَّالِمِينَ لَهُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ﴾**، بیگومان ستمکاران

سزایەکی بە ئیشیان هەیه .

ئەمە دەگونجئ قسە ی شەیتان بی، دەشگونجئ قسە ی خوای بەرز بی، هەردوو ماناکەش وەک یەکن، سەرئەنجامە گەیان هەر یەکە، چ شەیتان گوتبیتی: ستمکاران نازاریکی بە ئیشیان هەیه، هەر وایە، چ خوا فەرمووبیتی: ستمکاران نازاریکی بە ئیشیان هەیه، هەر وایە، چونکە شەیتانیش لەوئ چاک دان بەم راستیانەدا دادەنی، خوۆزگە له بنیادا دانئ یئ داهێنابان، خوۆشی دەرپاز دەرکردو، ئەو خەلکەش ئاوا دەستخەرپوۆ مألویران نەدبوون، بەلام دیارە خوۆی بەم دەرە بردو، ئەو خەلکەش که بەدوای کەوتوون، بەم مەرەدو دەرەجوون، که ئەو بیی جووه .

ئەمە مەك ئايەتەكانى: (۱۶ و ۱۷) يە لە سوورەتى (الحشر)دا، كە خوا دەفەر مەئى : ﴿ كَسَلِ الشَّيْطَانِ إِذْ قَالَ لِلْإِنْسَانِ اكْفُرْ فَلَمَّا كَفَرَ قَالَ إِنِّي بَرِيءٌ مِّنكَ إِنِّي أَخَافُ اللَّهَ رَبَّ الْعَالَمِينَ ﴿۱۷﴾ فَكَانَ عَقِبَهُمَا أَنَّهُمَا فِي النَّارِ خَالِدِينَ فِيهَا وَذَلِكَ جَزَاءُ الظَّالِمِينَ ﴿۱۸﴾. باسى جوولەمگەكان و مونافىقەكان دەمكات و دەفەر مەئى: وئەنى وان لەگەل يەگىدا، مەك وئەنى شەيتانە، كە بە نىنسانى گوت: كافەر بە، (بە مەئى بىيەرواى گوت: بىيەروا بە)، كاتىك بىيەروا بوو (لە دنىادا)، لە قىيامەتتە گوتى: مەن لە تۆ بەرىمە و دوورم، مەن لە خەي پەرومەنگارى جىهانىيان دەترسىم، سەرنەجاميان، (سەرنەجامى شەيتان و، كەسەك كە بە قەسى شەيتان كافەر دەبى، بە دواى دەكەئى)، نەومىە كە لە ناگردان و، هەردوو كيان تىيدا بە هەمىشەى دەمىننەوه، ئا ئەوش سزاي ستەمكارانە .

لەردا نەوى سەرنەج دەدرى: نەگەر قەسى كۆتايىش قەسى شەيتان نەبى، قەسى خەي پەرومەنگار بى، دەبىن: شەيتان وتارىكى دە (۱۰) بىرگەى بۆ شوئىكەتوومەكانى خەي دەدا، لە دۆزەخدا، لە هەندىك كەتباندا هاتو، كە خەلكى دۆزەخ لە شەيتان كۆدەبنەوه، دەلئىن: ئەى ئىبلىس! ئىمە هەموومان كۆمەلى تۆ بوو، مەك خوا دەفەر مەئى : ﴿ إِنَّ الشَّيْطَانَ لَكُفْرٌ عَدُوٌّ فَاتَّخِذْهُ عَدُوًّا إِنَّمَا يَدْعُوا حِزْبَهُ لِيَكُونُوا مِنْ أَصْحَابِ السَّعِيرِ ﴿۱۰﴾. فاطر، واتە: شەيتان دۆزەنە بۆ نىوه، نىوش بە دۆزەنى بگرن، كۆمەلمەكەى خەي بانگ دەمكات، تاكو بيانكاتە هاوملى دۆزەخ، ياخود بيانكاتە خاومنى دۆزەخ .

خەلكى دۆزەخ هەموويان لە شەيتان كۆدەبنەوه دەلئىن: تۆ ئىمەت بەو دەردە برد، ئىمە هەموومان شوئىكەتووى تۆ بوو، ئىستا بزانە داخۆ چ جار سەرىكەمان دەكەى؟ ئىبلىس شەيتان ئەم وتارەيان بۆ دەمات، ئەم وتارە دە (۱۰) بىرگەى، كە لەردە خوا ﴿ ۱۰ ﴾ دەمخاتە روو، نەجا لە هەندىك كەتباندا هاتو كە: شەيتان لە تەختى بنى دۆزەخ دايە، چونكە مەك چۆن بەهەشت پەلە پەلە، بەرەو سەر (دەرجات)، دۆزەخىش پەلە پەلە بەرەو خوار (دەرجات)، لە كوردەوارىي خۆشمان، يەك لە يەك تۆرە دەبى، پىي دەلئى: دەبىرۆ بە دەرك بى، دەرك (دەرك) چوونە خوارە بە پەيزەدا، بەرەو خوار، واتە: بە

قادرم‌ان دا بچیہ خوار، بیی دموگوتری: (تَرَکات). به‌لام (دَرَج) نه‌وفیه به‌رهو  
سهر برپی، قادرمه‌ی به‌رهو سهر، بو به‌رزبوونه‌وفیه .

ده‌ئین: شه‌یتان کورسییه‌کی بو دادنه‌ین له ته‌ختی بنی دۆزه‌خدا، له‌سهر  
کورسییه‌که‌ی دادنه‌یش، ئنجا نه‌و وتاره دمداتو نه‌و فسانه‌یمان بو ده‌کا، که  
بیگومان فسه‌گانی شه‌یتان که له دۆزه‌خداو له قیامت دا دمیانکات،  
همه‌وویمان راستن :

۱ / ده‌ئین: خوا به‌ئینی راستی پیدان و راست بوو، فسه‌گه‌ی وایه، خوا به‌ئینی  
راستی پیدان و به‌ئینه‌گه‌ی خوا هاته دی .

۲ / ده‌ئین: من به‌ئینم پیدان و درۆم کرد، راست دمکات .

۳ / ده‌ئین: من دمه‌لام به‌سهرتاندا نه‌بوو، که به زۆر بتانخمه سهر پی  
خۆم و بتانکه‌مه شوینکه‌وتووی خۆم، له پی خوا لاتان بدهم، راستی کرده .

۴ / ده‌ئین: ته‌نیا نه‌وه بوو که من بانگم کردن و وه‌لامتان دامه‌وه، نه‌وش  
دمکات .

۵ و ۶ / که ده‌ئین: لۆمه‌ی من مه‌گمن و لۆمه‌ی خۆتان بگمن، فیلعن دبعی خه‌لک  
لۆمه‌و سهرگۆنه‌ی خۆیان بگمن، چونکه شه‌یتان ئهرگی خۆی ئه‌نجام داوه،  
شه‌یتان ئهرگی شه‌یتانیی خۆی ئه‌نجام دهن، دوویشک ئه‌گهر پیوه نه‌دات،  
دوویشک نیه، سروشتی شه‌یتان وایه .

۷ و ۸ / که ده‌ئین: نه من له فریای نیوه دیم، نه نیوه له فریای من دین، له‌وشدا  
راست دمکات .

۹ / که ده‌ئین: من بی‌پروام به‌وه‌ی که منتان کرده هاوبه‌شی خوا، چونکه خوا  
هاوبه‌شی نیه، له‌وشدا راست دمکات .

۱۰ / نه‌گهر نه‌وش فسه‌ی نه‌و بی که ده‌ئین: ستمکاران سزای به‌ ئیشیان  
همیه، له‌وشدا ههر راست دمکات .

گوتراوه: دوایی شه‌یتان ده‌ئین: گامه‌شتان له شوینی خۆی نارازییه، با بی  
شوینه‌که‌می له‌گه‌ل دا دموگۆر مه‌وه! شه‌یتان له ته‌ختی بنی دۆزه‌خ دایه، شوینی

لە ھى ھەموو كەس ناخۇشترە، دەلى: كى لە شوئىنى خۇى نارازىيە، ھەر ئەۋەندەم بى دەكرى، شوئىنەكەى خۇمى لەگەل بگۇرمۇە ھەرچەندە ئەمە لە ئايەتەكاندا نەھاتوۋ، لە فەرمايشتىشدا نەھاتوۋ، بەلام قسەيەكى زۇر مەعقوۋنە و رىنگە شەيتان ئەۋەشيان پى بلى، ئەو ھەموو قسانەى پى گوتوون، دوور نىە ئەۋەشيان پى بلى .

**مەسلەى چوارەم و گۇتايى :** خرانە نىو بەھەشتى پروادلرانى كردوۋە باش

بە مۇلەتى پەرومردگاربان :

خوۋ دەفەرموى : ﴿ وَأَدْخِلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ فِيهَا يَدْرُونَ فِيهَا يَدْخُلُونَ مِنْ تَحْتِهَا مِنْ دُونِهَا يُسْرًا ۖ وَأَقْرَبَ مِنْكُمْ فِيهَا أَبْوَابٌ مِمَّا كَانُوا يَدْعُونَ ۚ وَلَا فِيهَا كُفْرٌ وَلَا يَسْتَأْذِنُ بَعْضُهُمْ لِبَعْضٍ مِنْهَا شَيْئًا ۚ وَالَّذِينَ كَانُوا يَكْفُرُونَ بِالْحَقِّ وَالَّذِينَ كَانُوا مُبْطِلِينَ ۚ ﴾

شېكردنەۋەى نەم ئايەتە موبارەكە ، لە سىن بەرگەدا :

**بەرگەى بەكم ۱ -** ﴿ وَأَدْخِلَ الَّذِينَ ءَامَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ جَنَّاتٍ تَجْرِي مِنْ

تَحْتِهَا الْأَنْهَارُ ﴾، ئەوانەى پروايان ھىنا بووو، كردوۋە باشەكانيان نەنجام دابوون، خرانە نىو چەند باخ و بېستانىكەۋە كە پروباريان بە ئىرنا دەپۇن .

ھەئىتە ئەۋە نىە بەكسەر بچنە نىو باخەكەۋە، ەك لە شوئىنى دىكەدا باس دەكات: كۆشك و تەلارو ھەموو ھۇكارمەكانى خۇشگوزمەرانى، ھەن، بەلام نىمەنەكە لە دوورمۇە، ھەمووى باخ و گول و گولزارو كانى و سەرچاۋە و پروبارە .

**بەرگەى دووم ۱ -** ﴿ خَلِيلِينَ فِيهَا يَدْخُلُونَ مِنْ تَحْتِهَا ﴾، بە ھەمىشەى تىياندا

دەمىننەۋە بە مۇلەتى پەرومردگاربان، كە دەفەرموى: بە مۇلەتى پەرومردگاربان، ئەمە ئامازىيە بەۋەى كە خوا گرنىگيان پى دەداو بايەخيان پى دەداتو، مشوورى لى خواردوون .

**برگهی سبیم ۱ - ﴿ تَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۖ ﴾**، سلاوکردنیان له‌ویدا، بریتیه له : سه‌لام، یانی: ناشتی، سه‌لامه‌تی و بی به‌لایی و بی گرفتاریی .

ئنجبا ئمه وهك پيشتر باسماں كرد :

(۱) ده‌گونجی مه‌به‌ست پیی سه‌لامی خوا بی، وهك له سه‌وورقتی (یس)دا خوا ده‌فهرموی : ﴿ سَلَامٌ قَوْلًا مِنْ رَبِّ رَجِيمٍ ۖ ﴾ . واته: سه‌لامیکه ده‌گوتری، له‌لایه‌ن په‌رومردگاریکی میه‌ره‌بانه‌وه .

(۲) ده‌گونجی له فریشته‌کانه‌وه بی : ﴿ وَاللَّيْلِيَّةُ يَدْخُلُونَ عَلَيْهِمْ مِنْ كُلِّ بَابٍ ۚ ﴾  
 ﴿ سَلَامٌ عَلَيْكُمْ ۖ بِالرَّعْدِ ﴾ . واته: فریشته‌گان له سه‌موو دمرگا‌کانه‌وه لییان ده‌چنه ژوور ده‌لین : سلاوتان لی بی .

(۳) ده‌گونجی سه‌ندیکیان به‌و شیویه سلاو له په‌کدی بکه‌ن، وهك خوای په‌رومردگار ده‌فهرموی : ﴿ دَعَوْنَهُمْ فِيهَا سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَتَحِيَّتُهُمْ فِيهَا سَلَامٌ ۖ وَآخِرُ دَعْوَانَهُمْ أَنْ الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴾ . یونی، واته: پارانه‌وه‌یان همر بریتیه له (پاکیی بۆ تۆ نهی خوایه‌ا) و سلاوکردنیان بریتیه له : سه‌لام و دوا قسه‌شیان بریتیه له : ستایش بۆ خوای په‌رومردگاری جیهانه‌گان .

خوا به لوتفو که‌رهمی خۆی نی‌مه له‌و که‌سانه بگپیری، که ده‌یانخاته نیو باخ و بی‌ستانه‌کانی خۆی و گول و گولزارمکانی خۆیه‌وه، نه‌و شوینه‌ی خوا بۆ دۆسته‌کانی خۆی ناماده‌ی کردوه، خوا به لوتفو که‌رهمی خۆی نی‌مه له دۆستانی خۆی بگپیری، به‌هۆی شوینکه‌وتنی پی‌غه‌مبه‌ری خاتمه‌وه ﴿ ﷺ ﴾، که نه‌ویش ته‌واو‌کمر و شوینکه‌وتنوی سه‌موو پی‌غه‌مبه‌رانی خوایه، خوا به لوتفو که‌رهمی خۆی نی‌ممه‌ش له‌و کاروانه‌نورینه‌دا حساب بکات، تا‌کو به‌و سه‌ره‌نجامه‌ خیره‌ بگه‌ین .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ : أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .



# دەرسى چوارەم

## پىناسەى نەم دەرسە

نەم دەرسەمان يازدە (۱۱) ئايەت دەگرىتە خۆى، ئايەتەكانى: (۲۴ - ۳۴)، لەو (۱۱) ئايەتەدا، پىنج مەبەستى سەرمكىى خراونەتە روو:

۱ / وىنە ھىتانمەو بۇ وشەى پاك و چاك و، وشەى پىس و خراب، بە درمختىكى چاك و پاك و بەردارو، پنجه روومكىكى پىس و زىانبەخش .

۲ / خستنه رووى كارىگەرىى و شوپنەوارى وشەى پاك و چاك و، وشەى خراب و زىانبەخش، لە ژيانى مروفەكاندا .

۳ / باسى نەوانەى كە لە جياتى سوپاسگوزارىى خوا ﷻ، سىلەھى دەكەنە پىشەيان و، سەرنجامى شووميان لە دنيا و دواروژدا .

۴ / ئامۇزگارىى و رېنمايى خوا ﷻ بۇ پىغەمبەر ﷺ كە بە برواداران بھەرموئى: نوپۇ بەرپا بگەن و، بە ئاشكرا و بە پەنھان لە مال و سامانىك كە خوا پىيى داون، لە پىناوى خوادا بىبەخشن .

۵ / باس و پىناسەى خواى بەرزو مەزن ﷻ، لە ميانى خستنه رووى دە (۱۰) لە چاكە و نىعمەتە زۆرو نەزمىراوەكانىدا .

﴿۳۶﴾ أَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا  
 فِي السَّمَاءِ ﴿۳۷﴾ تُؤْتِي أُكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ  
 لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۳۸﴾ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ  
 الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴿۳۹﴾ يَثِبَتْ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ  
 الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴿۴۰﴾ أَلَمْ تَرَ إِلَى  
 الَّذِينَ بَدَّلُوا نِعْمَتَ اللَّهِ كُفْرًا وَأَحَلُّوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْبَوَارِ ﴿۴۱﴾ جَهَنَّمَ يَصَلَوْنَهَا وَيَبْسُ  
 الْقَرَارُ ﴿۴۲﴾ وَجَعَلُوا لِلَّهِ أُنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ قُلْ تَمَتَّعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى  
 النَّارِ ﴿۴۳﴾ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَيُؤْتُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً  
 مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَتَّعَ فِيهِ وَلَا حِجْلٌ ﴿۴۴﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ  
 مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ  
 فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿۴۵﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ  
 وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿۴۶﴾ وَءَاتَيْنَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ  
 لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿۴۷﴾

## ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

﴿نايا نابىنى (بە جاوى عەقلا و دل) چۇن خوا وئىنەيەكى ھىناوئەتەوھە :  
 وشەيەكى راستو چاك ، وەك درەختىكى چاك و بەرھەمدارە، كە رىشە و بىنكەمەكى  
 چەسپاوە، لقو پۇپەمكىنى بەرزى ﴿۲۴﴾ بە مۆلەمتى پەرورەدگارى، ھەموو كاتىك  
 ميوەمكى دەماتو، خوا وئىنان بۇ خەلكى دىئىتەوھە، بەلكو بىريان بىكەوئەتەوھە ﴿۲۵﴾  
 وئىنەيە وشەيەكى پىسو زىان بەخشىش، وەك پنچە روومەكىكى زىانبەخشە، كە لە  
 زەوى ھەلكەنرابىئو، چەسپاوى نەبى ﴿۲۶﴾ خوا لە زىانى دنياو لە دوارۇزىشدا،  
 بە وشەي راستو چەسپاو، ئەوانەي بىروايان ھىناوھە، دەچەسپىئى (دامەزراو دەمكات)،  
 ستمەكارانىش (بەھۆى وشەي ناراستو خراب) ھەو گومرا دەمكاتو، خوا ھەرجى  
 بىھوئ دەمكات ﴿۲۷﴾ نايا سەرنجى ئەوانەت نەداوھە، كە لە جىئى سوپاسگوزارىي،  
 ناسوپاسىيان لە بەرانبەر چاكەي خوادا دناوھە، خەلكەمەكى خۇيان تووشى مال  
 وئىرانىي كىردوھ ﴿۲۸﴾ دەچنە دۆزەخەوھە خرابتەرىن نشىنگەشە (دۆزەخ) ﴿۲۹﴾ بۇ  
 نەوھى خەلك لە رىئى خوا گومرا بىكەن، ھاوتايانى بۇ دادەنئىن، بلىئ: رابوئىرن بىگومان  
 سەرنجامتان بەرھە ناگرە ﴿۳۰﴾ بەو بەندانەم كە بىروايان ھىناوھە بلىئ: نوئىز بەرپا  
 بىكەن، لەوھى پىمانداون، بە پەنھانىي و بە ناشكرا بىەخشەن، بەرلەوھى رۇزىك بىئ،  
 نە كرىن و فرۇشتىنى تىدايەو، نە دۇستايەمتى ﴿۳۱﴾ خوا كەسپكە ناسمانەكان و  
 زەوى دروستكردوون، لەسەرئىوھ ناوى دابەزاندوھ، لە بەرروبووم ميوھ (جۇراو  
 جۇر) مەكانى لە زەوى دەرھىناوھ كە بىزىوتان بىئ، كەشتىبەمەكانى رامكردوون، كە بە  
 قەرمانى وى لە دەريادا دىئىن دەچن، رووبارەمەكانىش بۇ رامكردوون، خۇرو مانگىشى  
 بە بەردەوامى بۇ رامكردوون، شەوگارىو رۇزگارىشى بۇ رام دەستەمۇ كىردوون ﴿۳۲﴾  
 لە ھەرجى داوتان كىردوھ (بە زمانى حال) پىئى داون، نەگەر چاكەمەكانى خوا  
 بىزىئىرن، بۇتان سەرزىمىر ناكرىئ، بە دلىئايى مرۇقى بىبىروا، يەكجەر بلىئى  
 ستمەكارو سىلەيە (بەرانبەر بە خوا) ﴿۳۳﴾ .

## شیکردنه‌وی هه ندیک له وشه‌کان

(مَثَلًا): (المَثَلُ: عِبَارَةٌ عَنْ قَوْلٍ فِي شَيْءٍ يُشْبِهُ قَوْلًا فِي شَيْءٍ آخَرَ، بَيْنَهُمَا مُشَابَهَةٌ لِيُبَيِّنَ أَحَدُهُمَا الْآخَرَ وَيَصَوِّرُهُ، نَحْوُ قَوْلِهِمْ: الصَّيْفُ ضَعِيفَ اللَّبَنِ، أَيْ: أَهْمَلْتُ وَقْتُ الْإِمْكَانِ أَمْرًا).

وشه‌ی (مَثَلٌ) له قورئانداو، له زمانى عمر مبییدا، به مانای سیفه‌تو وینه‌و حال دئ، به‌لام لی‌رمدا نهم (مَثَلٌ)ه، (ضَرْبُ الْمَثَلِ): یمن‌دو وینه‌هینانهمه، بریتیه له‌وه که قسه‌یه‌ک له‌باره‌ی شتی‌که‌وه گرابئ، به قسه‌یه‌ک بجئ، که دهر باره‌ی شتی‌کی دیکه گراوه، که له نیوانیاندا وئکچوون هه‌یه، تاگو یه‌کی‌کیان نه‌وی دیکه روون بکاته‌وه، بۆ وینه‌ه: نه‌و پهنده که له عه‌ر مبییدا هه‌یه: (الصَّيْفُ ضَعِيفَ اللَّبَنِ) له هاوینیدا شیرمه‌ت زایه کردوه، یانی: کاتیک که گونجاو بوو، کاری خۆت پشنگوئ خست .

نهمه قسه‌ی پیاوئکه به نافرمتیکی گوتوه، که دیاره له هاوینیدا دهبئ داوایه‌کی لی‌ی بووبئ، شووی پئ بکات، نه‌ویش وه‌لامی نه‌دابیته‌وه، داوی له زستاندا، یاخود له وه‌رزکی دیکه‌ی غه‌یری هاویندا، نه‌و نافرمته جووبیته بهر دهرگای نه‌و پیاوه داوایه‌کی لی کردبئ، به‌و واتایه که هاوکاری بکات، نه‌ویش نه‌و قسه‌یه‌ی پئ گوتوه: (الصَّيْفُ ضَعِيفَ اللَّبَنِ) له هاوینیدا شیرمه‌ت زایه کرد، دیاره داوایه‌که‌ی نه‌وه بووه، که شیرى پئ بدات، سپیه‌مه‌نی پئ بدات، وا دیاره هه‌زار بووه، نه‌ویش پئی ده‌لئ: له هاوینیدا شیرمه‌ت زایه کرد، واته: نه‌گه‌ر له هاوینیدا وه‌لامی منت دابایه‌وه، نیستا شیرت دهبوو، یانی: له کاتیکدا که من کاریکم به‌تۆ بوو، تۆ کاری منت جیه‌جئ نه‌کرد، منیش نیستا کاری تۆ جیه‌جئ ناکه‌م .

(كَلِمَةً): وشه‌ی (كَلِمَةً) به‌گورینی ده‌لئین: وشه، به‌لام له به‌کاره‌ینانی قورئاندا، وئ‌رای خودی وشه، مانای برپاریش ده‌گه‌مه‌نی‌و، مانای به‌رنامه‌ش

دهگه‌یمنی و. مانای ئیراده و ئیزنی خوای پهرومردگاریش دهگه‌یمنی و. مانای قورئانیش دهگه‌یمنی، وهک له نایه‌تی (۱۱۵) ی سوورپتی (الأنعام) دا دهقه‌رموی:

﴿ وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا ۗ. وشهی (كَلِمَةً) له‌ویندا مهبه‌ست پیی

قورئانه، واته: فهرمایشتی خوا، ته‌واوی گرده له راستیی و له نادگه‌رییدا .

(طَبِيبَةٌ): (الطَّبِيبَةُ: أَصْلُ الطَّبِيبِ مَا تَسْتَلْبِذُهُ الْحَوَاسُ، وَمَا تَسْتَلْبِذُهُ النَّفْسُ)،

وشهی (طَبِيبٌ) همر شتیکی هه‌سته‌ومرمان چیزی لیئومردمگرن و، نه‌فس چیزی

لی دمکات و، پیی شتیکی چاکه، بؤیه به بونی خووش دمگوتری: (طیب) و، به

زمویه‌کی به بیت دمگوتری: (أَرْضٌ طَيِّبَةٌ) و به مروقیکی باش نه‌گهر پیاو

بیت، دمگوتری: (طَبِيبٌ) و نه‌گهر نافرمت بی پیی دمگوتری: (طَيِّبَةٌ) وهک له

سوورپتی (النور) دا، خوای پهرومردگار به‌کاریه‌ئیناوه .

(أَصْلُهَا تَأْتِي) : واته: بنکه‌که‌ی چه‌سیاوه، (أَصْلُ الشَّيْءِ: قَاعِدَتُهُ) وشهی (أَصْلُ)

واته: ریشه و بنک، بریتیه له و بنچینه‌یه‌ی که نه‌و شته له‌سمری ده‌وستی .

(وَفَرَعُهَا) : (فَرَعُ الشَّيْءِ: غُصْنُهُ، جَمَعُهُ فُرُوعٌ)، (فَرَعٌ) واته: لق و پۆپ، به (فروع)

کۆ ده‌کریته‌وه و به مانای (غُصْنٌ) وه (غُصْنٌ) یش به (أَغْصَانٌ) کۆ ده‌کریته‌وه،

واته: لق و پۆپه‌کانی دره‌خت .

(السَّمَاءُ) : (سما) لی‌رمدا به مانای به‌رزیی دئی، (وَفَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ) لق و

پۆپه‌کانی له به‌رزیدان، به‌رز بوونه‌ته‌وه .

(أَكَلَهَا) : (الأَكْلُ وَالْأَكْلُ: مَا يُؤْكَلُ) (أَكَلَ) و (أَكَلَ) هه‌ردووکیان به

مانای شتیکن که ده‌خورئ، ئنجا به ته‌ئکید لی‌رمدا مادام پال‌دراوته لای

دره‌خته‌که، مه‌به‌ست پیی میوه و به‌ری نه‌و دره‌خته‌یه .

(كُلِّ حِينٍ): (الحین: وَقْتُ بُلُوغِ الشَّيْءِ وَحُصُولِهِ، وَهُوَ مَبْهَمُ الْمَعْنَى وَيَتَخَصَّصُ

بِالْمُضَافِ إِلَيْهِ) وشهی (حین) کاتی گه‌یشتنی شتیکی و په‌یدا بوونی شتیکی،

که له نه‌سلدا وشهی (حین) مانا‌که‌ی نابیاره، به‌لام به‌هۆی نه‌و شته‌وه که

دهد ریته پائی، ماناگهی تایبیت دمبئ و دیار دمبئ، ومك خوا ۱۱۱ له سوورمتی  
 (الواقعة) دا دهغه رموی: ﴿ وَأَنْتَ حِينِئِزْ نَنْظُرُونَ ﴿۸۱﴾، ئیوه لهو کاته‌دا، واته:  
 له کاتی گیانه‌لادا، تماشا دهگمن، تهماشای مردوو مگه دهگمن، که خهریکه  
 گیان بدات، خهریکه پرووحی له جهستهی جیابیته‌وه، تهماشای دهگمن و  
 هیچیستان بو بی ناکری .

( حَبِیْثَةٌ ): ( الْحَبِثُ وَالْحَبِیْثُ: مَا يُكْرَهُ رَدَاءَةٌ وَخَسَاسَةٌ)، وشهی (حُبْثٌ) و (حَبِیْثٌ)  
 همر شتیکه که نه ویستری، له بهر خرابییان و له بهر بی بایه‌خیانی .

( أَجُنَّتْ ): ( جُنُنُهُ فَانْجَثُ، وَجُنُنُهُ فَاجُنْتُ، إِقْتَلَعَتْ جُنُنَهَا)، (جُنُنْتُ) واته: له  
 ریشه‌وه هه‌لمکیشا (فانجث) هه‌لقه‌ندرا، (وَجُنُنُهُ فَاجُنْتُ) واته: له ریشه‌وه  
 هات، یانی: (جُنَّةٌ) هه‌گیم هه‌لکه‌ند، (جُنَّةٌ) ی همر شتیک، که له شه‌که‌یمتی .

( وَأَحْلُوا ): ( حَلٌّ: نَزَلَ، وَأَصْلُهُ مِنْ حَلِّ الْأَحْمَالِ عِنْدَ الشُّرُولِ)، وشهی (حَلٌّ) واته:  
 دایه‌زی، له شویتیک نیسته‌جی بوو، ریشه‌گه‌شی له‌وه هاتوه که کاتیک  
 کاروانیک چوو بو شویتیک بارمکانیان کردوونه‌وه، له کاتیکدا ویستویانه  
 له‌وی بارگه و بنه بگهن، (حَلُّ الْأَحْمَالِ) واته: کردنه‌وه‌ی بارمکان (أَحْمَالِ)  
 کو‌ی (حَمْلٌ) ه، (حَمْلٌ) واته: بار .

( دَارَ الْبَوَارِ ): ( دار) واته: مهنزلگا (بوار) یش واته: ویرانه، یاخود زینممنلی،  
 ده‌گوتری: (البوار: فَرَطُ الْكَسَادِ، وَكَسَدٌ: فَسَدٌ، وَغَبْرٌ بِالْبَوَارِ عَنِ الْهَلَاكِ، بَارَ  
 الشَّيْءِ يُبَوِّرُ بَوْرًا وَبَوَارًا)، (بوار) بریتیه له‌وه‌ی شتیک زور بی رمین بی، زور  
 بی ره‌واج بی، وشهی (كَسَدٌ) به (فَسَدٌ) لیک دراوته‌وه، واته: تیکچوو، خراب  
 بوو، لیرمدا وشهی (بوار) ته‌عبیر کراوه به له‌به‌مین چوون، ده‌گوتری: (بَارَ  
 الشَّيْءِ يُبَوِّرُ بَوْرًا وَبَوَارًا) واته: نه‌و شته له‌به‌مین چوو، فه‌وتا، نه‌ما .

( دَابَّيْنِ ): واته: همر دوو گیان به‌رده‌وامن (الدَّابُّ: إِدَامَةُ السَّيْرِ)، (دَابٌّ) بریتیه له  
 به‌رده‌وام بوون له‌سهر ریشتن و، وشهی (دَابٌّ) به: (العَادَةُ الْمُسْتَمِرَّةُ) نه‌ریتیک  
 به‌رده‌وامیش هاتوه .

(لَا تُحْضِرُهَا)؛ وقته: بوۆتان سهرزۆمیر ناکرئ، (الإحصاء: التَّحْصِيلُ بِالْعَدِّ) ئه‌وهیه که ژماره‌کی بزانی، خوا بِحَسَبِ ده‌هرموی : ﴿ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تُحْصُوهَا ﴾، نه‌گهر چا که‌کانی خوا بژمیرن، بوۆتان سهرزۆمیر ناکرئن، دقتوانن بلین: په‌کو دوو سئو چوار، به‌لام ناتوانن ئه‌ندازمه‌کی و ژماره‌کی چه‌نده، سهرزۆمیری بکه‌ن و دیاری بکه‌ن، (يُقَالُ أَحْصَيْتُ كَذَا وَذَلِكَ مِنْ لُفْظِ الْحَصَى، إِذْ كَانُوا يَعْتَمِدُونَ فِي الْعَدِّ، كَاعْتِمَادِنَا فِيهِ عَلَى الْأَصَابِعِ) که ده‌گوترئ: (أَحْصَيْتُ كَذَا) نه‌و شته‌م سهرزۆمیر کرد، له‌به‌رئه‌وه وایانگوتوه، که گاتی خوئی، پشتیان به‌دنه‌که چه‌و به‌ستوه، (حَصَى) ناوی کۆیه، تاکه‌مه‌ی (حَصَاةٌ)ه، دنه‌که چه‌وو به‌ردی بچووک، وک چۆن نیه‌م بوۆشت ژماردن، پشت به‌ئه‌نگوسته‌که‌مان (به‌نجه‌و فامکه‌مان) ده‌به‌ستین .

## مانای گشتی نایه‌ت‌کان

سهرتا ده‌لین: خوا ﷺ له زور شوینی له قورئاندا وینهی هیئاونه‌وه، ئنجا له‌وبارمه‌وه که خوا وینهی هیئاومه‌وه به هیندی شت، گافره‌گان ره‌خنه‌یان گرتوه، می‌ش چیه، وینهی بی بهینریته‌وه؟! جالجالۆکه چیه، وینهی بی بهینریته‌وه؟!

خواش ﷺ له سوورپتی (البقرة) نا که سوورپتیکی مه‌دینه‌یه، له نایه‌تی ژماره (۲۶) دا، وک وه‌لامیکی قسه‌ی بی‌روایان، ده‌فرموی: ﴿إِنَّ اللَّهَ لَا يَسْتَحْيٰ أَنْ يَضْرِبَ مَثَلًا مَّا بَعْضُهُمْ فَوْقَ الْآخَرِ﴾. واته: بی‌گومان خوا شهرم ناکات وینه بهینریته‌وه به می‌شوله‌وه و بچووکت‌تر له می‌شوله‌وه .

﴿فَمَا فَوْقَهَا﴾ (آی: في الصّٰغِر) واته: له سه‌رووی می‌شوله‌وه‌وه بی، له بچووکییدا، یاخود می‌شوله‌وه له می‌شوله‌وه‌وه گهورتر .

بۆچی خوا شهرم ناکات وینه بهینریته‌وه ؟!

چونکه له راستییدا نه‌وه نبعجازو نه‌ینیهی که له می‌شوله‌وه‌وه‌یه، هه‌ر نه‌وش له‌هیل و نازه‌ن و دروستکراوه‌گهورمگانی دیکه‌ی خوی په‌رومردگادا، هه‌یه‌وه، گرنگ نه‌وه‌یه مرؤف له به‌رانبه‌ر هه‌موویاندا، هه‌ر ده‌سته پاچه‌یه‌وه، ناتوانی وینه‌ی وان بهینی .

لیره‌شدا خوا ﷺ دوو وینان دینیته‌وه :

۱ - وینه‌یه‌گیان بۆ شه‌ی پاک و چاک، وینه به دره‌ختیکی به‌ره‌مدارو پاک و چاک دینیته‌وه.

۲ - وینه‌ی شه‌ی پس و زیان به‌خشیش، به پنجه‌رووه‌گیان دینیته‌وه، که زیانبه‌خشه‌وه به‌ریکی خرابی هه‌یه‌وه، زور به بی‌هیزی له‌سه‌ر زه‌وی رواوه‌وه به دوو په‌نجان هه‌لده‌منری .



خَوَا دَهْفَرْمَوئِ : ﴿ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللّٰهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ ۙ . نايابا ئابىنى چۆن خوا وئەى هئناوتەوه : وشەيمكى پاك و چاك ، وهك درەختىكى پاك و چاك و بەرھەمدارە .

(طَيِّبَةٌ) وهك پيشتر گوتمان : (طَيِّبٌ) : هەر شتىكه كه هەستەومرەكان چيژى لى بكمەن و نەفسى نينسان بوى تامەزرؤ بى، و چيژى لى بكات، له شتە بەرھەستەكان، هەر وھا له شتە مەعنەوييەكانيش، بە هەمان شيۆه، (طَيِّبٌ) واتە : پاك و چاك، سوود بەخش و بە كەلك .

وئەى بە كەم : خوا وئەى هئناوتەوه، بو وشەيمكى پاك و چاك و سوود بەخش و بە كەلك، بە درەختىكى پاك و چاك و بەرھەمدار و سوود بەخش .

ننجا خوا ﷻ وئەى درەختەكەمان بو دمكات و دمكات بە سى بەشەوه : (أَصْل) و (فَرَع) و (أَكْل) دَهْفَرْمَوئِ :

۱- ﴿ أَصْلُهَا ثَابِتٌ ۙ ، بئەكەكى چەسپاوه .

۲- ﴿ وَفَرَعُهَا فِي السَّمَاءِ ۙ ، لق و چل و پۆيمكانى بەرزو بوونەوه .

۳- ﴿ تَوَقَّى أَكْلَهَا كُلِّ حِينٍ يَا ذِن رَّبِّهَا ۙ ، بە مۆلەتى پەرورەنگارى، هەميشە ميوه دەر دمكات .

هەميشە واتە : جوار وەرزمو، هەموو رۆژى، و هەموو شەوى، كه درەختى وا له دنيادا نيه، بەلام خوا دَهْفَرْمَوئِ : نەگەر درەختىك هەيى له دنيادا بەو شيۆهيه بى، ئەوه وئەى : وشەى باش و چاكە، كه برىتیه له : خوا بە يەكگرتن (توحيد الله)، ياخود برىتیه له : كۆى بەرنامە و شەرىعتى خواى پەرورەنگار .

ياخود وشەى : (كُلِّ حِينٍ ) واتە : هەر كاتىك كه كاتى بەرگرتنى بى، كاتى ميوه دانى بى، ميوهى خۆى دەر دمكات و دوا ناكەوى .

﴿ وَيَضْرِبُ اللّٰهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ۙ ، خوا وئەى بو خەلكى دىنيتهوه، بەلكو بىر بكەنەوه، بەلكو ومبىريان بئەوه .

وشەي (تَذَكَّرُ): بىرىتتە لەوھە گە ئىنسان شتېكى زانئىبىتتە لەبىرى چووبىتتەوھە دوایى وھىبرى بىتتەوھە، نەو راستىيانەھى گە شەرىعتى خوا دىيانفەرموئى، ئايىن و بەرنامەھى خوا ھىئاونى، سروشتى مروؤف و عەقلى سەلیم و قىطەرەتى ساعى، پىيان نا ئاشنا نىھ، بەلكو ھۆگىرانە، بەلام ئەوھى دەوئى، گە بىرى بگەونەوھە، نىجا خوا ﷻ لہ رى وئە ھىئانەوھە، وا دەمكات ئەو خەلكە ئەو راستىيانەھى بىر بگەوئتتەوھە، گە عەقلى و سروشتى پىيان ئاشناھەو، ھۆگىرانە.

**وئەھى دووھە :** نىجا دىتتە سەر وئەھى دووھە و دەفەرموئى : ﴿ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ

كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴾، وئەھى وشەھەكى پىسى زىان بەخش، وەك روومكېكى پىس و زىان بەخشە، گە لەسەر پىشتى زەوى ھەلگەندراوھە، سەقامگىرى و چەسپاوى نىھ.

(شَجْرَةٌ) تاگە، (شَجْر) ناوى كۆيەكەھەمتى، بە ھەر شتېك دەگوتى: گە لەسەر زەوى بروئى، چ بەرز بىتتەوھە، وەك: دارو درەخت، گە ميوە دەردمكەن، چ زۆر لە زەوى بەرز نەبىتتەوھە و بچووك بى، وەك: تەرەگارو سەوزەو رووھك، زۆر لە تۆزەروھانى قورئان دەلئىن: مەبەست لە (شَجْرَةٌ خَبِيثَةٌ) لىرەدا (حَنْظَلَةٌ) ھىھە واتە: گوزالک، گە بەرىك دەمكات، پىسى دەلئىن: قەلمەسە، شتېكى تال و بە كەلك نەھاتوويە، نىجا نایا نەو درەختە، نەو روومگە پىسە زىانبەخشە چۆنە؟ ﴿ اجْتُثَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ ﴾، لەسەر زەوى ھەلگەندراوھە، واتە: ھەروا بە ئاستەم بە زەويەوھە نووساوھە زۆر بە ناسانى ھەلگەندىرئى بە دوو پىتكان، ﴿ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴾، ھىچ چەسپاوى نىھ، بە پىچەوانەھى درەختە پاك و چاكەكەوھە، گە رەگ و رىشەكەھى بە زەويدا چۆتە خووارو، قەدو لقو پۆيەكەھى بەرز بۆتتەوھە، ھەمىشەش ميوە دەمكات، نەو روومگە پىسە، نە بىنكەكەھى چەسپاوھە نە لقو پۆيىشى ھەھە، بەرز بىتتەوھە، نە ميوەكەھى ھەھە بە كەلك بى، واتە: بىرو بروى راست گە ئىسلامە، وەك ئەو درەختە پاكەھە: بووناسى و ئىمان و عەقىدەكەھى دەجەسپى لہ عەقلى و دلداو، كەردەمكەھى گە مسولمان پىيان ھەلگەستى، وەك لقو پۆيەكەھى درەختەكە وان، گە بەرز دەھنەوھە دەھىنرئى و

ناشکران، ره‌وشتو به‌ها بمرزه‌گانیش، که نینسانی مسولمانو، نینسانی پابه‌ند به نیسلامه‌وو، تیگه‌یشتوو بیگه‌یشتوو له نیسلامدا، له خوئی دا ده‌یان‌هینتیته دی، وهک نهو میویه وایه که نهو دره‌خته پاکو چاگه، دهری دمکات.

دوایی خوا ﷺ باسی شوینته‌وارو کاریگهری ههر گام له: قسه‌ی باش، یاخود بیرو بپروای راستو، به پیچه‌وانه‌شه‌وه: بیرو بپروای جه‌وتو زیانبه‌خشو پووچ، له ژبانی خه‌لکدا پوون دمکاته‌وهو، ده‌فرموئی: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ آمَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾، خوا ﷺ به هوی قسه‌ی چه‌سپاووه، که نهو وشه پاکو چاگه (صَلَمَة طَيِّبَة) هکه‌یه، که (رُوشه (صَلَمَة) ش جاری وایه له زمانی عهره‌بیدا، تمعیریی پی دمکری له گوی نیسلام، یان له گوی قورئان، یان له گوی نیمان و عه‌قیده‌ی نیسلامی)، خوا به هوی وشه‌ی چه‌سپاوو ریشه‌داره‌وه، بپرواداران ده‌چه‌سپینئ له ژبانی دنیاو، له دوارپوژیشدا، ر‌اگیریان ده‌گات، چه‌سپاوو دامه‌رزوایان دمکات، نه‌له‌خشاویان دمکات .

﴿وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ﴾، هه‌روه‌ها خوا سته‌مکاران گومرا ده‌گات، سته‌مکارانیش نه‌وانه‌ن که له ژیر کاریگهری وشه‌ی پیسو زیانبه‌خشو، بیرو بپروای پووچو زیان به‌خشدان، به‌رنامه‌ی پووچو ریچکه‌ی شه‌یتانیی و گویره‌ی، خوا سته‌مکاران گومرا ده‌گات، به هوی نهو گویره‌ی ریچکه‌و به‌رنامه‌ی پووچانه‌وه، که له هه‌واو نارمزووی مروقه‌گانه‌وه سه‌رچاوه دمگرن، ﴿وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ﴾، خوا ههرجی بیه‌وی دمیکات، واته: ده‌سته‌لاتی خواو، ویستی خوا، ره‌هایه هه‌ شتیکی له‌بهر عاسئ نابئ، به‌لام به تمکید خوا ﷺ ههرجی دمیکات، به‌جیبیه چونکه به‌ئئ ده‌سته‌لاتی خوا بیسنووره‌و، ویستی خوا بیسنووره، زانیاری خوا بیسنووره، به‌لام حکمه‌تی خواش بیسنووره، خوا هیچ شتیکی بیجئ ناگاتو لیئشی ناومشیتته‌وه بیکات .

ننجا خوا ﷺ باسی که‌سانیک دمکات، که له نه‌نجامی شوینتکه‌وتنی بیرو بپروای پووچو، ریبازی جه‌وتو گویره‌ی ریچکه‌ شه‌یتانییه‌گاندا، خوئیان و خه‌لک و کۆمه‌نگاگه‌یان و شوین که‌وتوو‌مکانیان، مال وئیران و زانیار ده‌مکن، خوا ﷺ باسی نه‌وان دمکات، ده‌فرموئی: ﴿إِلَى الَّذِينَ بَدَلُوا يَمَّتْ اللَّهُ كُفْرًا﴾، نایا

سهرنجی نه‌وانمت نه‌داوه، که له به‌رانبه‌ر چاکه‌ی خوادا، سێله‌یی دمکه‌نه پیشه، له حیاتی سوپاسگوزاری پێشکەش بکەن به‌ خوا، له به‌رانبه‌ر چاکه‌کانیدا، به‌ پێچه‌وانه‌وه: سێلمیی و نا سوپاسیی و بی‌نهمه‌گیان لێ دهمشکووتیه‌وه، له به‌رانبه‌ر چاکه‌کانی خوادا؟ ﴿وَأَحْلُوا قَوْمَهُمْ دَارَ الْآبَارِ﴾، خه‌لکه‌گه‌ی خۆشیان دمبه‌نه‌ منزه‌نگای وێران، دووچاری زیانباریان دمکه‌ن، دووچاری مال وێرانیان دمکه‌ن، ﴿جَهَنَّمَ يَصَلَوْنَهَا﴾، له نیاادا مال وێرانیان دمکه‌ن، به‌دبه‌ختیان دمکه‌ن، له دوا رۆژیشدا ده‌چنه‌ دۆزه‌خه‌وه، ﴿وَيَسَّ الْقَرَارُ﴾، خرابترین شوینی نیشه‌ جیبوونیش، دۆزه‌خه، ﴿وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَنْدَادًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ﴾، هاوتایان بۆ خوا دانان، بۆ نه‌وه‌ی خه‌لک له رێبازی خوا لا بدمن، به‌هۆی نه‌وه‌وه که خه‌لک شتانیک بیه‌رستن، دمیانه‌ینه‌ ریزی خواو دمیانه‌کن به‌ هاوتای خوا، وەک خوا مامه‌له‌یان له‌گه‌لدا دمکه‌ن و له راسه‌ شه‌قامی خوا، که بریتیه‌ له: ته‌نیا به‌ندايمتی بۆ خواو ته‌نیا په‌رستنی خوا، گومرپیان دمکه‌ن، ﴿قُلْ تَمَعُوا فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾، پێیان بلێ: په‌یوێرن، واته‌: ژيانی دنیاان بگوزمه‌رنن، نه‌و ژيانه‌ پێنج و دوو رۆژه‌ که‌وه‌ کورته‌ به‌سه‌ر به‌رن، به‌و شیویه‌ که‌ بۆ خۆتان ده‌تانه‌وئ، ﴿فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ﴾، بیگومان سه‌رمجامتان به‌ره‌و ناگه‌ره، ناگری دۆزه‌خ .

ننجا خوا ﷻ روو له پێغه‌مبه‌ری خاته‌م ﷺ دمکات، ده‌فه‌رموئ: ﴿قُلْ لِمَ بَارَى الَّذِينَ آمَنُوا﴾، به‌و به‌ندانه‌م بلێ: که‌ په‌روایان هیناوه، واته‌: شوین وشه‌ی پاک و چاک که‌توون، شوین به‌رنامه‌ی راستی خوا که‌وتوون: ﴿يُقِيمُوا الصَّلَاةَ﴾، یا نوێژ به‌ریا بکەن، پێشێن په‌یومندیان له‌گه‌ل خوادا، مه‌حه‌که‌وه‌ که‌رم و گوپ رابگرن، ﴿وَيُفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً﴾، ننجا یا په‌یومندیان له‌گه‌ل به‌نده‌کانی خوادا، چاک بکەن، نه‌ویش به‌هۆی نه‌وه‌وه، که‌ له‌وه‌ی پیمان داون، به‌ ناشکراو به‌ په‌نهانی، به‌ه‌خشن به‌ مرۆفه‌کان و هاوکاریان بن، چاکه‌یان

له‌گه‌ل بکهن و سوودیان بی بگه‌یمن، چونکه دینداری و مسولمانه‌تیی، و مک دراویک وایه، دوو پرووی همن: پروویکیان خوابه‌رستی و، پروویکی دیکه‌ی، خه‌لک دؤستی، پروویکی به‌ندایه‌تیی بی خواو، پروویکیشی چاکه له‌گه‌ل دروستکراوان و به‌نده‌مکانی خوا، که‌واته: با نوئیز به‌ریا بکهن و، له‌وهی بی‌مان داوان، به به‌نهانی و ناشکرا، ببه‌خشن، ﴿مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمَ لَا بَيْعَ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ﴾، به‌رله‌وهی پروژیک بی، که نه‌کپین و فرؤشتنی تئدایه‌و، نه‌دؤستایه‌تیشی تئدایه، واته: نه‌کپین و فرؤشتنی تئدایه، پارو و دراوو سه‌روه‌تو سامانیکی تئدا هم‌بی، بابای گونا‌هبار و تاوان‌بار بی‌کاته قهر‌بوو، بی‌کاته به‌لا‌گیره‌وهی خو‌ی، نه‌دؤستایه‌تیی و خاتر‌گرتن و واسته‌گردنیشی تئدا هه‌یه‌و، که‌س به‌فریای که‌س نایه‌ت، همر که‌سه‌و کرده‌وهی خو‌ی .

ننجا خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ اتَّقَاةِ لَهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ له‌چاکه به‌نه‌تیی و نیعمه‌ته سه‌رمکیه‌مکانی خو‌ی، که به‌بی نه‌وان نه‌نیمه‌دبووین، نه‌ژیلمان به‌رده‌وام دبوو، ده‌فهرموئ: ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ﴾، دیاره نه‌م نایه‌ته موبارکه شه‌ش له‌چاکه و نیعمه‌ته‌مکانی خوا دم‌گرتنه‌ خو‌ی، ده‌فهرموئ :

۱ و ۲ / خوا نه‌و زاتیه‌ که ناسمانه‌کان و زه‌وی هیناونه‌ دی، به‌یدای کردوون .

۳ / ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ اتَّقَاةِ لَهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ له‌سه‌رئوه ناوی داب‌مزانده‌و، زور جاری دیکه‌گوتوو‌مانه: مه‌گهر چؤن، دمننا خوا ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ اتَّقَاةِ لَهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ له‌ناسمان داب‌له‌به‌م‌زئنی، همر به‌وشه‌ی ناو ﴿يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا اتَّقُوا اللَّهَ حَقَّ اتَّقَاةِ لَهُ لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ﴾ ته‌عبیری دم‌کات، چونکه نه‌گهر فهرموو‌بای : (مطر) همر بارانی دم‌گرتنه‌وهو، نه‌گهر فهرموو‌بای: (ثلج) همر به‌م‌زنی دم‌گرتنه‌وهو، نه‌گهر فهرموو‌بای : (برد) همر ته‌رزوی دم‌گرتنه‌وه، به‌لام (ماء) نه‌و ناوه: له‌شیوه‌ی باراندایه‌و، له‌شیوه‌ی به‌فردایه‌و، له‌شیوه‌ی ته‌رزمدایه‌ یاخود له‌شیوه‌ی ناو‌نگ دایه، یان له‌شیوه‌ی هه‌لم دایه .

۴ / ﴿ فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ ﴾، بەو ناوہ لە بەروبووم و میوہ (جۆراو

جۆر)ەكانى لە زەوى دەرھیناوە، گە بزیوتان بن، ﴿ الثَّمَرَاتِ ﴾ گە بە (ئىمار)یش  
 ھەر کۆ کراوتەوہ، کۆى (ئىمرا)یە، ھەندیک لە زانیان دەلین: وێراى بەرى  
 درختەکان و میوگان، وەك: خۆخ و قەیسو سېو و ھەرمى و ھەنارو ئەوانە  
 بەروبوومی دانە و ئیلەكانیش دەگرتەوہ: ﴿ وَكَانَ لَهُ نُورًا قَالِ لَصَاحِبِهِ ﴿۲۴﴾  
 الكهف، بەھەر حال: چ ئەنیا بەروبوومی درختەكان بئ، واتە: میوگان، چ  
 وێراى میوہى دارو درختەكان، دانە و ئیلەكانیش بگرتەوہ، ھەموو ئەوہ:  
 ﴿ رِزْقًا لَكُمْ ﴾ دەبیتە بزیو بۆ ئیوہ.

۵ / ئنجا بۆ نىعمەتى پىنجەم، دەفەرموئ: ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ

بِأَمْرِهِ ﴾، گەشتیشى بۆ رامکردوون، ﴿ الْفُلْكَ ﴾ ھەم بە يەك گەشتیش  
 دەگوترئ، واتە: (سەفینە) و ھەم بە کۆمەلئك گەشتیش دەگوترئ، لە يەك  
 كاتدا، واتە: (سُفُن)، گە وا پێدەجئ لئیردا مەبەست كۆ (جمع) بئ،  
 گەشتییەكانیشى بۆ رام و دەستەمۇ كردوون ﴿ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ﴾، تاكو  
 بە فەرمانى خوا، واتە: بە پێى یاسای خوا، گە دایناوە، بە پێى یاسا  
 گەردوونییەكانى، ناوى وا ھەنخستوہ، گەشتى بتوانئ پێیدا بروت، ﴿ بِأَمْرِهِ ﴾،  
 لئیردا مەبەست لە (أمر) ئەمرى تەكۆینیى خوايە، نەك ئەمرى تەشریعی .

۶ / نىعمەتى شەشمە نەویمیە گە دەفەرموئ: ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ الْأَنْهَارَ ﴾

رووبارەكانیشى بۆ ئیوہ رام و دەستەمۇ كردوون، دەتوانن بە وىستى خۆتان  
 تەصەر و فیان تیدا بگەن، دەتوانن روویان پئ و مەرسوو پئین، دابەشیان بگەن و  
 ناودێریان بئ بگەن، گەئەك و بەلەمیان تیدا كار پئ بگەن، راویان تیدا بگەن،  
 بەنداویان بۆ دروست بگەن و ناوگە پەزەمەندە بگەن، دوایى بۆ ناودێرى  
 بەكارى بێتەوہ، بۆ وزەى كارمبا، بەكارى بەیتەوہ، وەك سەرچاومەك بۆ  
 سامانى ناژەلى ماسیى و جگە لە ماسیى، بەكارى بێتن و... ھتد.

۸۷/ نُنْجَا بِؤ نِيعْمَتِي حَمُوتَهُمُ وَهَمَشْتَهُم، دَهْفِرمُؤى : ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ

وَالْقَمَرَ دَائِبِينَ ﴾، ھەروھەا خۆرو مانگى بؤ دەستەمؤ کردوون، بؤ رامو ملکہج کردوون، ھەردووکیان بەردەوامن، دوا کەوتنیان نیە، رۆژیک خۆر یان شەویک مانگ، پلئە پلئیک ناکات، خەفە نابىن، شۆقەکەیان کەم نابىن و بەردەوامن .

۹/۱۰ / پاشان بؤ نِيعْمَتِي نۆیەمو دەییەم، دَهْفِرمُؤى : ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمُ اَيْلَ

وَالنَّهَارَ ﴾، ھەروھەا شەوگارو رۆژگارى بؤ دەستەمؤو رام کردوون، نەوانیش بە دواى یەگدا دین بە بەردەوامی .

لە کۆتایی دا دَهْفِرمُؤى : ﴿ وَءَاتَاكُم مِّنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ﴾، ھەروھەا لە ھەرچى داواتان کردوہ پئی داون، واتە: لە ھەرچى داواتان کردوہ بە زمانى حال، پئی بەخشىون، ﴿ وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا ﴾، نەگەر نِيعْمَتەمکانى خوا بژمیرن، بوٲان سەرزمیر ناگیرن، ﴿ إِنَّكَ الْإِنْسَانَ لَقَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾ بىگومان مرؤف زۆر ستمکارەو، زۆریش سېلەمە، زۆر ستمکارە، کە پئی خواى پەروەردگار ناگیرتە بەر، ستم لە خوی دەکات، ﴿ كَفَّارٌ ﴾ لىرەدا، صیغەى موبالەغەى (کافر)ە، یانى: بە مانای : زۆر سېلەمە، زۆر پى نەزانە، زۆر بى نەمەگە، لە بەرانبەر چاکەو نِيعْمَتەمکانى خواى پەروەردگارا .

## چهند مهسه له یه کی گرنگ

مهسه له یه گهم : ولسه ی راست و چاک، وینه ی دره خنی ساغ و بهرهمداره، له بهر مه نه دکردنی مروت و به خنه وهر کردنیدا :

خو افره مو ویستی : ﴿ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا كَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ اَصْلُهَا نَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِي السَّمَاءِ ﴿۲۴﴾ تَوَاتُرُ اُكْلِهَا كُلِّ حِينٍ يَاذُنَ رَبِّهَا وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْاَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ ﴿۲۵﴾ ۴

شیکرله وهری نه م نایبته موباره که ، له جهوت بر گه ها :

برگه ی به گهم ۱ - ﴿ اَلَمْ تَرَ كَيْفَ ضَرَبَ اللَّهُ مَثَلًا ۴﴾ ، نایا سه رنج ناده ی؟  
نه تبینیوه و ته ماشات نه کردوه ؟ چۆن خوا وینه یه کی هینا و ته وه ۱

به ته نکید لیرمدا مه بهست له : ﴿ اَلَمْ تَرَ ۴﴾ نایا نه تبینی؟ بینینی عه قل و نله، نه ک بینینی چاوی سه ر، ننجا پیشتر نیمه پیناسه ی وینه (مثل) مان کرد، که بریتیه له وه : شَتِیْکَ به شَتِیْکَ بچوینری، له بهر نه وه ی خالی ویکچوویمان هه به، بۆ نه وه ی به هۆی نه و شته وه، که به وه ی دیکه ده چوینری، مانایه که ی رؤشنتر بیئت وینا بکری و، چاکتر لئی تیبه یین .

برگه ی دووم ۱ - ﴿ کَلِمَةً طَيِّبَةً كَشَجَرَةٍ طَيِّبَةٍ ۴﴾ ، وشه یه کی پاکی چاک، و ملک دره ختیکی پاکی چاکه، له باره ی ( کَلِمَةً طَيِّبَةً ) وه که مه بهست پیی جیهه ؟ چهند رایه ک هه ن :



ا/ زُورِيكَ لَه زَانَايَان گوتوويانە: ﴿ كَلِمَةً طَيِّبَةً ﴾، مەبەست پيئي: وشەي خوا  
بەمەگرتن (كَلِمَةَ التَّوْحِيدِ: ه) (لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ) ياخود شايەتمان: (لَا إِلَهَ إِلَّا  
اللَّهُ، مُحَمَّدٌ رَسُولُ اللَّهِ) .

ب/ هەندیکيشيان گوتوويانە : مەبەست لە: ﴿ كَلِمَةً طَيِّبَةً ﴾، وشەي پاك و  
چاك : قورئانە .

ج/ هەندیکيشيان گوتوويانە : مەبەست پيئي : ئيسلامە .

منيش پيئم وايە :

نەگەر بە قورئان ليك بدرئتەوه، ياخود بە كۆي ئيسلام ليك بدرئتەوه،  
ماناكەي راستر دەرچي، چونكە ئەو دابەشكرنەي خواي زانا ديكات بو  
دەرختەكە، كە وشەكەش دەبي هەمان ئەو سئ بە شانەي هەبن، لەگەل  
كۆي ئيسلام و قورئاندا، دەگونجی .

بەرگەي سنييم ١ - ﴿ أَصْلُهَا نَابِتٌ ﴾، ئەو دەرختە بنكەكەي چەسپاوه، يانی:  
رەگ و ريشەكەي بلا و پۆتەوه، مەحكەم بە زويدا چۆتەخوار، نەوش نيشانەي  
نەوميه دەرختيكي چاگە، دەرختيكي بەرھەمدارە، دەرختيكي ساغ و بەھيزەو،  
رەگ و ريشەكانی باش لە زويدا بلا و دەبنەوه و دەچسپن .

بەرگەي چوارەم ١ - ﴿ وَرَفَعَهَا فِي السَّمَاءِ ﴾، لقو پۆيمكانيشی بەرز بوونەوه  
بەرەو سەري، (فرع) بە مانای (غصن) دئ، (غصن) واتە: لقو پۆپ،  
(سما) يش بە مانای (سەري) دئ، كۆي (فرع) يش (فروع) ه، يانی: ئەو  
دەرختە، وەك چۆن بنك و رەگ و ريشەكەي بە زويدا چەسپاوه، لقو پۆپ و  
چلەكانيشی بەرزبوونەتەوه .

بەرگەي پينجەم ١ - ﴿ تَوْبَىٰ أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ﴾، هەموو كاتيك  
ميوەي خۆي دەرەمكا، بە مۆلەتی بەرەم دگاری .

چونكە (أَكَلَ) و (أُكِلَ) (هُمَرَدُو كَيَان بە مانای ئەوه دین، كە دەخوری و  
مەبەست پيئي ميوە، يانی : ميوە بەرەمكەي دەر دەكات هەميشە، لە هەر

کاتیکیدا، واتە: لە هەر کاتیکیدا کە کاتی بەر دەرگرنی بێ، لە وەرزی خۆیدا و لە کاتی خۆیدا ﴿كُلِّ حَبٍ﴾، واتە: هەمیشە و بەردەوام، کە ئەگەر مەبەست بێی هەمیشە و بەردەوام بێ، بە تەنکیدا خوا ﴿يَنْهَىٰ﴾ وێنە یۆ ئیسلام هیناوتەوه، بە درەختیک، کە لە دنیا دا بوونی نیە، درەختی وا تەنیا لە بەهەشتدا هەیە، کە هەمیشە، چوار وەرزه و بەردەوام، میوه دەرکات، درەختی واما ن بێ شک نایەت لە دنیا دا .

**بەرگی شەشەم ١ -** ﴿يَاٰذِنَ رَبِّهَا﴾، بە مۆلتەتی پەروردگاری، لێرەدا مەبەست لە (إِذْن) (إِذْن)ی تەگۆینییه، واتە: خۆی خاوەن و پەروردگاری نەو درەختە ، وای دروستکردوه، کە هەمیشە میوه دەرکات .

**بەرگی حەوتەم ١ -** ﴿وَيَضْرِبُ اللَّهُ الْأَمْثَالَ لِلنَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، خوا وێنان یۆ خەلکی دینیتەوه، بەلکو بیران بکەوتەوه .

کەواتە: وێنە هینانەوه مایە بیرکەوتتەوهی راستییەکان و پەند وەرگرتنە مەبەستم نەویە کە خوا ﴿يَنْهَىٰ﴾ دەرەوی : ﴿لَعَلَّهُمْ يَتَذَكَّرُونَ﴾، یانی: بە هۆی ئەو وێنانەوه، مەرفەهەکان راستییەکانیان بێر دەرکەوتەوه، ئەو راستییانە ی کە سروشت و فیتەرتیان و عەقڵیان، پێیان ئاشنایە و هۆگریانە، بەلام لە ئەنجامی لەبیرچوونەوه و سەرگەرم بووندا و لە ئەنجامی خوتخوتە ی شەیتانەکان و، لاساییکرنەوهی کوێرانە و کاریگەرییە خراپەکانی خێزان و ژینگە و دەور و بەر و گۆمەلگا و ستمکاران و.... هتەدا، ئەو راستییانەیان لە عەقڵ و دلدا نامێنن، یان لەبیران دەرکەوتەوه، یاخود کال دەرکەوتەوه، بەلام خۆی پەروردگار لە رێی وێنە هینانەوه مەکانەوه، ئەو راستییانەیان بێردەخاتەوه .

کەواتە: خۆی کاربەجێ، درەختەکە کە بێ چوینراو (مُشَبَّه به) ه، دەرکات بە سێ بەش :

- ١- (أَصْل) .
- ٢- (فَرْع) .
- ٣- (أَكْل) .

ئىنجا بىمۇ پىيە بى، ئەو وشە پاك و چاكەش، كە چوئىنراو (مُشَبَّه) مەكەيە  
ئەوئىش سى بەشە :

**بەكەم :** (أَصْل): ئەو بوونناسىي و ئىمان و عەقىدىيە، كە لە عەقْل و دُلدا  
دەچەسىي، لە جىي رەگ و رىشە و بىكى درەختەكەيە .

**دوروم :** (فَرَع): لە ئەنجامى ئەو ئىمان و عەقىدىيەدا كە لە دُلدا چەسپاوه: ئەو  
كردمەه باشانە پەيدا دەبن، تاەمت و فەرمانبەرى پەيدا دەبن، كە وەك  
چۇن لق و پۇپەكان بەرز دەبن و ديارن و بەرجاۋن، كردمەهكانى مروفقەكانىش،  
كە لە بوونناسىي و ئىمان و عەقىدە پەنھانەكەيانەوه، كە لە عەقْل و  
دُلئاندا چەسپاوه، پەيدا دەبن، ئەو كردەوانە و ئەو بابەندىيەش ديارە، ئىنجا  
نوئۇزە، رۇزۇويە، مال بەخشىنە، فېداكارىيە لە پىناۋى ئايىن و بەرنامەي  
خاۋادا، گەياندىنى پەيوئىدىيە كۆمەلەيەتتەيەكانە، خۇ رازاندنەومىيە بە  
رەشتى بەرزو جوان، ئەلوئىستى چاك و پاگە لە زىانى تاكىي و خىزانىي و  
كۆمەلەيەتتى و سىياسىي و ... ەتتەدا، ەمەۋى دەگىرتەۋە .

**سىيەم :** (أَصْل): ﴿ تَوَاتَرًا أَكْلَهَا كُلِّ حِينٍ بِإِذْنِ رَبِّهَا ﴾، ئەۋەي كە

دەگەۋىتە بەرانبەر مېۋە ئەو درەختە، بىرىتتە لەو: رەۋشت و ئاكارو  
ەلوئىست و خوۋخەدە جوان و شىرىنانەي، كە ئىنسانى مەسۇلمان خۇي پىيان  
دەرازىنئەۋە، كە وەك چۇن درەختەكە ەمىشە مېۋە دەر دەكات، ئىنسانى  
بەروادارو ەلئىگى ئەو وشە پاك و چاكە، ەلئىگى ئەو بوونناسىي و ئىمان و  
عەقىدە، ئەو بەرنامە راست و چاكەش، ەمىشە و بەردەۋام رەۋشت و  
ئاكارە جوانەكان لە خۇيدا دەردەخات و بەرجەستەيان دەكات، ئەۋە نىە  
كاتىك راستگۇ بىتو، كاتىكى دىكە، پەنا بەرىتتە بەر درۇ ! كاتىك ئەھلى  
ئەمانەت بىو، كاتىكى دىكە خىانەت بىكات ! كاتىك خۇ بە كەمزان بىو،  
كاتىكى دىكە خۇبەزلىگىي لە خۇيدا پىشان بەت ! بەلكو ەمىشە  
لەگەل ەمەۋ رەۋشت و ئاكارو چاك و باشەگاندايە .

**مهسه لهی دووم:** وینهی ولسهی بیس و زیانبه خش، وهک رووه کیکی  
بیخیری نه چه سپاوه :

حوا عزو جل دمفه رموی: ﴿ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ  
أَجْتَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴾ (۳۸)

تو پهلوهس نم نایه نه به پهلوه . له سن برگه ها :

**برگهی به گم ۱:** ﴿ وَمَثَلُ كَلِمَةٍ خَبِيثَةٍ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ﴾. وینهی وشهیه کی  
بیس و زیانبه خش، وهک دره ختیکی بیس و زیان به خشه، وشهی: (شجره) له  
به کارهینانی عورفو باوی نیستای زمانی عمره بییدا، زیاتر درهخت دمگریتهوه،  
نهوهی که بهرز ده بیته وه به لام له نه سلی زمانی عمره بییدا، وشهی (شجر) و  
لیرمدا: (شجره): ﴿ كَشَجَرَةٍ خَبِيثَةٍ ﴾. زوربهی زانیان دهلین: مبههست پیی  
روومه، چونکه دواپی که دمفه رموی :

**برگهی دووم ۱:** ﴿ أَجْتَنَّتْ مِنْ فَوْقِ الْأَرْضِ ﴾. له سهه رپوی زهوی هه لقمه نراوه،  
واته: به دوو سی رگی بیه یز به زهوییه وه به ستراره، ننجاهه وه له گهل  
درهختا ناگونجی، به لکو له گهل نهو روومگانه دمگونجی که به دوو بیتکان  
هه لدهقه نرین، وهک روومکی گوزالک (حَنْظَلَةُ) که به ریک دمگری، له همندیك  
ناوجان پیی دمگوتری: قه له فسه، به عمره بیی: (حَنْظَلَةُ) ی پی دهلین، به  
کوریدی: گوزالکی پی دهلین، روومگیکه له شیوه ترؤزی و خیاردا، به زهویدا  
بلاو ده بیته وه، به لام به تمکید به دوو به نجان هه لدهقه نری .

**برگهی سییم ۱:** ﴿ مَا لَهَا مِنْ قَرَارٍ ﴾. هیج چه سپاوی نیه، ﴿ قَرَارٍ ﴾ واته:  
(ثبات): چه سپاوی و دامه زراوی .

بیگومان بیروپروای قریوک و پوچی ریچکه و بهرنامه پووجه گان، له  
هقل و دلی خامنه کانیناندا، ناوان، که به پشووه بایهک هه لدهقه نری، یه کیك

تەماشىا دەكمى: تا دوئىئى لەگەل حىزىيىك بووه، نەمىرۆ يەكسەر دەمچىتە گەل حىزىيىكى دىكە، تا دوئىئى روى لە رۆژەهەلات بووه: ماركسىزم و كۆمۇنىزم و ماوىزم و جى و جى ... سەمىئى يەكسەر روودەگاتە رۆژناوا: سىكۆلارىزم و كاپىتالىزم و لىبېرالىزم و ئەوانە، رۆژىكى دىكە روو دەگاتە شتىكى دىكە هەست بە سەغەتتىش ناكاتا بەلام كەسەك بووناسىي و ئىمان و عەقىدەى نىسلامى لە دل و دەروونىدا چەسەيا بى، كەسەك هۆگرى قورئان بى، هەنگرى قورئان بى، شونكە وتووى نىسلام بى، ئەو نە هەر رۆژە رەنگىك بنوئى، هەر رۆژە روو لە رووگەيەك بكات، هەر رۆژە روو لە شتىك بكات، بەلكو چەسپاوو دامەزراوه .

**مەسەلمى سەيەم :** **خو** ﷻ بىروادارلن لە دنياو دوا رۆژدا ، بەهوى بەرنامەى چەسپاوى خۆبەوه . راگىرو دامەزراو دەكات، سەمكارانىلن بەهوى رەچكە كوئىرە رەبەكانىانەوه كۆمىراو سەرگەردان دەكات :

**خو** ﷻ دەفەرموى : ﴿ يٰٓيٰٓسَيِّدُ اللّٰهِ الَّذِيْنَ ءٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الَّذِيْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ وَيُضِلُّ اللّٰهُ الظّٰلِمِيْنَ ۚ وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَآءُ ۗ ﴾ ﴿ ۲۷ ﴾ .

شىكەرەلەوهى نەم ئايەتە بەيئزە . لە چوار بەرگەدا :

**بەرگەى بەگەم ۱ .** ﴿ يٰٓيٰٓسَيِّدُ اللّٰهِ الَّذِيْنَ ءٰمَنُوْا بِالْقَوْلِ الَّذِيْ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴾ . **خو** ﷻ ئەوانەى بىروايان هەناوه، بە قەسەى چەسپاوا، دامەزراو دەكات .

ئايە لە كوئى كەى ، دامەزراويان دەكات ؟

**بەرگەى دووم ۱ .** ﴿ فِي الْحَيٰوةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ ﴾ . لە ژيانى نىياداو لە دوا رۆژيشدا .

چەسیاویی لە ژبانی دنیادا ئەومیه: کە مەروۇفی مەسولمان پابەندە بە بەرنامەى خواوە، پابەندە بە حەلال و حەرامى خواوە، پابەندە بە ئیمان و عەقیدەى خۆیەو، پابەندە بە بەرستەمەکانیەو، پابەندە بە رەوشتەمەکانیەو، پابەندە بە هەلوێستەمەکانیەو، لە دنیادا بە مەلاوлада ناچى، وەك گولمەپرۆژە نیە هەر پرۆژە روو لە لایەك بگات، بەئەكو نەلەخشاوو بەرجاو روونە.

بەنسەت دواپرۆژیشەو ، دیارە كە خوا ﷻ برواداران پى چەسیاو دەگات، لە كاتى پەرىنەو میان بەسەر پردى سەرىشتى دۆزمەخداو، لە سەرچەم وێستەمەكانى دیکەدا .

**برگەى سینیەم ١ -** ﴿ وَيُضِلُّ اللَّهُ الظَّالِمِينَ ﴾ ، خوا ستمەكاران گومرا دەگات، كەواتە: بەهۆى ستمەكەیانەو گومراو سەرگەردان دەبن، گومراپان بەهۆى ستمەكەیانەو گومرا دەبن، ئەو ستمەمیان كە لە رێچكەو بەرنامە بووچەكەیانەو، لە هەواو ئارەزووى خۆیانەو، یاخود خەلكى وەك خۆیانەو، سەرچاوەى گرتووە پەیدا دەبى .

**برگەى چوارەم ١ -** ﴿ وَيَفْعَلُ اللَّهُ مَا يَشَاءُ ﴾ ، خوا هەرچى بیهوى دەمكات، واتە: وىستى خوا رەهايه، بەلام وەك پێشتریش گوتمان: وىستى رەهاى خوا: جووتە لەگەڵ زانیاریى و كارزانیى خوادا، بەئى خوا هەموو شتێك دەتوانى، هەموو شتێك دەزانى، و هێچ شتێكى لەبەر عاسى نابى، و وىستى خوا رەهايه، بەلام وىستى خوا، لەگەڵ حەكمەت و شارەزاییەكەى دایە، لەوبارەو نامازە بە چەند فەرموودەیهكى پێغەمبەر ﷺ دەكەین :

{ إِنْ الْعَبْدُ لِيَتَكَلَّمَ بِالْكَلِمَةِ مِنْ رِضْوَانِ اللَّهِ تَعَالَى مَا يُلْقِي لَهَا بَالًا، يَرْفَعُهُ اللَّهُ بِهَا دَرَجَاتٍ، وَإِنْ الْعَبْدُ لِيَتَكَلَّمَ بِالْكَلِمَةِ مِنْ سَخَطِ اللَّهِ تَعَالَى، لَا يُلْقِي لَهَا بَالًا يَهْوِي بِهَا فِي جَهَنَّمَ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بَرَقَم: (٨٣٩٢)، وَالْبُخَارِيُّ بَرَقَم: (٦١١٣) } .

واتە: بەندە وشەیهك دەئى لە رەزامەندیى خوادا، گرتگیشى پى نادات، خوا بەهۆى ئەو وشەیهو، چەندان پلە بەرزى دەكاتەو، جارى وایە بەندە قەسەمەك دەگات، وشەیهك دەئى لە توورمى خوادا (مایەى توورمى

خوابه) و گوئی پی نادات، به لأم به هوی نهو وشمیوه، دمچیته قوولایی دۆزه خه وه .

کهواته: وشه کهم نیه، به وشه ی باک و راست و چاک، که جیی رهزامه ندیی خوابه، مروّف بهرزو دصیته وهو، به وشه پیسو و زیان به خشو خراب، که مایه ی توورمیی خوابه، مروّف نزم دمبیته وه له دنیاو دوا رۆژنا.

(ب) ههروهها لهبارهی نهو نایمه موبارمه کهوه، که خوا ﷺ دمفرموی :  
 ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ﴾، نه م فرمودمیه هاتوه :  
 ﴿الْمُسْلِمَ إِذَا سُئِلَ فِي الْقَبْرِ، يَشْهَدُ أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَأَنَّ مُحَمَّدًا رَسُولُ اللَّهِ، فَذَلِكَ قَوْلُهُ سُبْحَانَهُ﴾، ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾ { مُتَّفَقٌ عَلَيْهِ، البخاري برقم : (۱۳۶۹)،  
 ومسلم برقم : (۲۸۷۱) } .

واته: مسولمان کاتیک که له گۆردایه (واته: دوا ی مردنی، ننجاج گۆری به نسیب بوو بی، چ نه بوو بی، به لأم تعبیرمه بویه واهاتوه، چونکه بهرزویی ویه، خه تک دصیژئی، دهخریته گۆروه، نهگه رنا واته: دوا ی مردنی { که لئی دصیرسیته وه { دمربارهی نهو: گئی بهرستوه و چ ریبازیکی بووه ؟ { شایه دیی دما که بیجگه له خوا، هیج بهرستراویک نیه، موحهمهد ﷺ رهوانه گراوی خوابه، نهوه مه بهسته له فرمودمی خوا ﷺ که دمفرموی: ﴿يُثَبِّتُ اللَّهُ الَّذِينَ ءَامَنُوا بِالْقَوْلِ الثَّابِتِ فِي الْحَيَاةِ الدُّنْيَا وَفِي الْآخِرَةِ﴾، خوا نهوانهی برویان هیناوه، بههوی قسه ی جسمیاوو ریشه داره وه (که وشه ههقه، بهرنامه ی ههق و راستی و خۆیهتی)، له ژیا نی دنیا داو له دوارۆژدا، جسمیاو دمکات، (که دمرانن چۆن وهلامی خۆیان دمدمه وه) .

(ج) ههروهها هه ره باره وه هاتوه که بیفهمبه ر ﷺ رۆژیک به هاوه لانی بهریژی خوی فرموو: ﴿أَخْبِرُونِي بِشَجَرَةٍ شَبِهَ أَوْ كَالرَّجُلِ الْمُسْلِمِ لَا يَتَحَاتُّ وَرَقَهَا، وَلَا وَلَا وَلَا، تُؤْتِي أَكْلَهَا كُلَّ حِينٍ﴾ { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ برقم : (۴۶۹۸) } .

واته: پیغمبهر ﷺ له مه‌جلیسێکدا فه‌رمووی: هه‌وائم پێ بدهن، ده‌رباره‌ی دره‌ختێک، وه‌ک پیاوی مسوئلمان وایه، (گۆرهمگه‌ گۆری پیاوان بووه، بۆیه‌ وای فه‌رمووه، ئه‌گه‌رنا نافرمتی مسوئلمانیش هه‌ر وایه) گه‌لاکانی ناومرن، (وَلَا وَلَا واته: ئه‌و گه‌م و کورپیه‌ی به‌سه‌ر دانایه‌و، ئه‌وه‌ی به‌سه‌ر دانایه‌و، ئه‌وه‌شی به‌سه‌ر دانایه‌ت، هه‌میشه‌ میوه‌ی خۆی دره‌مگات، ئه‌و دره‌خته‌ جیه‌ه‌؟! هاوه‌لان ده‌لێن: چووینه‌ نیو دارو دره‌ختو جه‌نگه‌ئستانی بیابان و فلانه‌ فلانه‌ فلانه، فه‌رمووی: نه‌خێرا! دوایی بۆخۆی فه‌رمووی: مه‌به‌ست له‌و دره‌خته، دره‌ختی خورمایه .

ناشکراشه‌ دره‌ختی خورما، گه‌لاکه‌ی ناومرئو، له‌ کاتی خۆشیدا میوه‌ی خۆی ده‌رده‌ختات .

**مه‌سه‌له‌ی چوارم :** پێناسه‌ی بێه‌روایانی ناسوپاس و هاوبه‌ش دانهر و سه‌ره‌نجامی شوومیان :

خوَا ﷻ ده‌فه‌رمووی: ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا وَّ اَحْلَوْا قَوْمَهُمْ دَارَ الْاَبْوَابِ ﴿۳۸﴾ جَهَنَّمَ يَصَلَوْنَهَا وَيُنْسِ الْاَقْرَارُ ﴿۳۹﴾ وَ جَعَلُوْا لِلّٰهِ اٰنْدَادًا لِّيُضِلُّوْا عَنْ سَبِيْلِهِۦ ۗ قُلْ تَمَعُّوْا اِنَّ مَصِيْرَكُمْ اِلَى النَّارِ ﴿۴۰﴾ .

شپکه‌ده‌وه‌ی نه‌م سه‌ن نایه‌نه‌ هه‌بانه‌ که . له‌ جه‌وت بڕگه‌ه‌ :

**بڕگه‌ی یه‌گه‌م :** ﴿ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِيْنَ بَدَلُوْا نِعْمَتَ اللّٰهِ كُفْرًا ۗ ﴾، نایا سه‌ره‌نجی ئه‌وانه‌ت نه‌داوه‌ که چاکه‌ی خویان به‌ ناسوپاسیی و سه‌له‌یی گۆریه‌و، واته‌: له‌ جیاتی ئه‌وه‌ی سوپاسگوزاری بکه‌ن له‌ به‌رانبه‌ر چاکه‌کانی خوادا، سه‌له‌یی و ناسوپاسییان کردۆته‌ پێشه‌، نایا سه‌ره‌نجت نه‌داون به‌ چاوی عه‌قل و دل و تێیان نه‌ه‌فکریوی و تێیانوه‌ را نه‌ماوی؟ که‌ چ هه‌لوێستیکی خراپو، چ ره‌فتاریکی خراپو ناشایستیان له‌ خۆیان وه‌شاندۆته‌وه‌ ؟!





بەكەن، جارېك روو لە بەككەين بەكەن، جارېك روو لە واشنتۆن بەكەن، جارېك روو لە لەندەن بەكەن، جارېك روو لە شوپنېكى دېكە بەكەن، ھەر جارە روويان بە خەلك گەردۆتە شوپنېك، سەرمەنجام خەلكە گەيان مال و ئىران گەردووە، تووشى زىيانبارى و سەربەفەتارەت چوونيان گەردوون، ئەو بە نەسبەت دنياو.

**بەرگەى سەيىم ۱ - ﴿ جَهَنَّمَ يَصَلُّونَهَا ﴾**، بە نەسبەت دوارووشەوہ: دەخەرتە دۆزەخەوہ، دەگوترى : (صَلَّيْتُ الشَّأَةَ: شَوَيْتُهَا، وَهِيَ مَصْلِيَّةٌ)، دەلى : ﴿ يَصَلُّونَهَا ﴾ (صَلَّى) تەنيا نەوہ نىە بەخەرتە نىوى، بەلكو دەگوترى : ﴿ (صَلَّيْتُ الشَّأَةَ) آي : (شَوَيْتُهَا) ﴾، واتە: مەرگەم بىزانە، شتېك لە ھەموو لایەگەوہ ئاگرى لىبەتات، پىى دەگوترى: (مَصْلِيَّةٌ) يانى: لە ھەر چوار لادە ئاگرى دراوتەمەر، واتە: ئەوانەش كە دەچنە دۆزەخەوہ، لە ھەموو لادە ئاگر نابلووقەيان دەنا .

**بەرگەى چوارەم ۱ - ﴿ وَيَسَّ الْقَرَارُ ﴾**، دۆزەخىش خراپەترىن شوپنى نىشتە جىبوونە، دەلى : (قَرَفِي مَكَانِهِ يَقَرُّ قَرَارًا، ثَبِتَ وَجَمَدًا، وَالْقَرَارُ: الْمُسْتَقَرُّ)، (قَرَفِي مَكَانِهِ) واتە: لەو شوپنەدا چەسپا (يَقَرُّ قَرَارًا)، (قَرَارٌ) وەك چۆن بە ماناى چەسپان و نىشتە جىبوون دى، بە ماناى شوپنى تىدا نىشتە جىبوونىش دى .

لېرەدا ﴿ وَيَسَّ الْقَرَارُ ﴾، يانى: خراپەترىن شوپنى تىدا نىشتە جىبوون، دۆزەخە، يان خراپەترىن نىشتە جىبوون، بىرتىە لە : نىشتە جىبوون و سەقامگىربوون لە دۆزەخدا .

**بەرگەى پىنجەم ۱ - ﴿ وَجَعَلُوا لِلَّهِ أَدْنًا لِيُضِلُّوا عَنْ سَبِيلِهِ ﴾**، ئەوانە ھاوتايان بۆ خوا دانان، تاكو خەلك لە رىى خوا گومراو سەرگەردان بەكەن، ونيان بەكەن لە رىى خوا، (الْأَدْنَاءُ: جَمْعُ نَدٍّ، وَهُوَ الْمَائِلُ وَالْكَفِيُّ)، (أَدْنَاءُ) كۆى (نَدٍّ)، واتە: ھاوتە، ھاوتە، واتە: ھاوتايان بۆ خوا داناون، تاكو خەلك گومرا بەكەن .

كەواتە: لە رېئى ھاوبەش بۆ خوا دانانەو، خەئك گومرا دەبئ لە راستە شەقامى خوا، راستە شەقامى خوا برىتتە لە: تەنيا بەندايتى بۆ خوا، تەنيا خواپەرستى، شىرك برىتتە لە: جگە لە خواپەرستى، ھەمىشە ئەو ھوكمرا ئە خۆ بەزگرو خۆ فەرزكەرو خۆ سەپئانەى، جاويان لەو مە خەئك كۆيلايمتيا بۆ بكات، خەئك بەندايتيان بۆ بكات، رەواج بە بىرۆكەى غەيرى يەكتاپەرستى دەدەن، رەواج بە نەفسانە دەدەن، رەواج بە دەدەن كە خەئك لەگەئ غەيرى خواش، وەك خوا مامەئە بكاتو، بە پىرۆزو بەرزو مەزنى بگرئ، تاكو زمىنە خۆشېئ بۆ نەوانىش كە بئئ: نىجا مادام ئەو نارو بەردە دەپەرستو ئەو مانگو خۆرە دەپەرستن، ئىمەش بپەرستن، شتىكى زيادەتەن نەكردو !!

ھەمىشە شىرك، بازاى فىرعەون و تاغوتو خۆ سەپئەكانى، رەواج پىداو، بەلام خوا بەمەگرتن و تەنيا خواپەرستى، ھەمىشە تەنگى بە فىرعەون و بە ھوكمرا ئە خۆ سەپئەن و بە زەبرو زۆرەكان ھەئچنەو، بۆجى؟ چونكە دەبئ تەنيا خوا بپەرستئ، (ھەر خوا خوايە، ئەو بىكە ھەمووى كا و بايە)، ھەر خوا شايستەى پەرسترانە و ئەو بىكە، يان وەك خۆتە يان لە خوار خۆتەويە .

وشى : ﴿ لِيُضِلُّوْا ﴾ خوينراويشتەو: (لِيُضِلُّوْا) كە ھەر يەك لە (ابن كئير و ابو عمرو ئوويس) وياي خويندۆتەو، (لِيُضِلُّوْا عَن سَبِيلِهِ) بۆ ئەوئ خۆيان لە رېئ گومرا بن، بەلام ﴿ لِيُضِلُّوْا ﴾ واتە: غەيرى خۆيان لە رېئ خوا گومرا بکەن .

بىرگەى شەشم ۱ - ﴿ قُلْ تَمَتَّعُوا ﴾، بئئ: رابوئرن، ئەمە ھەر پەشەيە، وەك لە سوورەتى (الحجر) دا دەفەر موى: ﴿ ذَرَهُمْ يَا كُفُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيَبْهَتُمْ الْأَمَلْ فَسَوْفَ يَعْمَلُونَ ﴾ ۲، واتە: لىيانگەرئ، با بخۆن و رابوئرن، با ھىواو ئاوات، بىئاگايان بكات، لەمەودا دەزانن كە چ رىيمكى ھەئميان گرتو ۱

**برگمی هونم ۱ -** ﴿ فَإِنَّ مَصِيرَكُمْ إِلَى النَّارِ ﴾، بیگومان سهرمنجامتان بهرمو ناگره، دیاره که‌سئیک به ریغی غمیری خوادا بروا، بیگومان سهرمنجامه‌کمی همر ناگره، که‌سئیک له نغیادا شوین ریجکه شه‌یتانییه‌گان بکه‌وئ، له دواروژدا، همر قسمه‌تی ده‌جیته لای شه‌یتان .

له‌وبارمه نهم فهرموودیه هاتوه: ﴿عَشْ مَا شِئْتُمْ، فَإِنَّكُمْ مَيِّتٌ، وَأَحِبُّبَا مَنْ أَحْبَبْتُمْ، فَإِنَّكُمْ مُفَارِقُهُ، وَأَعْمَلْ مَا شِئْتُمْ، فَإِنَّكُمْ مُجْزِيٌّ بِهِ﴾، ﴿أَخْرَجَهُ الْحَاكِمُ بَرْقَمَ: (۷۹۲۱)، وَقَالَ: صَحِيحُ الْإِسْنَادِ، وَوَأَفَقَهُ النَّهْبِيُّ، وَالْبَيْهَقِيُّ فِي "شُعَبِ الْإِيمَانِ" بَرْقَمَ: (۱۰۵۴۱)﴾.

واته: نه‌ومنده‌ی ده‌ژی بیژی، دوی بی همر دهمری، کیت خو‌شده‌وئ، خو‌ش‌تبیوئ همر لی بی‌جیادهمیه‌وم، جیت بی چاکه و جیت حمز لییه بیکه، به‌لام سهرمنجام سزاو پاداشتت له‌سهری دهم‌ریته‌وه (نه‌گهر چاکه بی پاداشت، نه‌گهر خراپه بی سزا).

**مه‌سه‌له‌ی پنجم:** فهرمان کردن به برواداران که: نوپژ به‌رها بکه‌م و، به به‌نه‌انیی و ناشکرا به‌خشن :

خو ﷺ ده‌فهرموئ: ﴿ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا يُقِيمُوا الصَّلَاةَ وَنُفِقُوا مِمَّا رَزَقْنَاهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ فِيهِ وَلَا خِلَالٌ ﴾ ﴿۳۱﴾ .

نوپژینه‌وه‌س نهم نایه‌ته موباره‌که . له چوار برگه‌دا :

**برگمی به‌گم ۱ -** ﴿ قُلْ لِعِبَادِيَ الَّذِينَ ءَامَنُوا ﴾، به و به‌مندانه‌م بلن: که بروایان هیناوه، بروایان به چی هیناوه؟! بروایان به هممو و نهو شتانه هیناوه که بیویسته بروایان بی به‌یترئ، بروا به خووا به فریشته‌گانی و به کتیبه‌گانی و به پیغمبه‌رانی و به روژی دوی بی و به قه‌دمر .

**برگمی دووم ۱ -** ﴿ بِیُحْیِیْمُوا الصَّلَاةَ ﴾، نویتز بهرپا بگهن .

**برگمی سنییم ۱ -** ﴿ وَنُفِیْقُوا مِمَّا رَزَقْنَهُمْ سِرًّا وَعَلَانِيَةً ﴾، لهومی پیمانداون، به پنهانو به ناشکرا ببهخشن .

**برگمی چوارم ۱ -** ﴿ مِنْ قَبْلِ أَنْ يَأْتِيَ يَوْمٌ لَا بَيْعٌ وَلَا خِیْلٌ ﴾، بهرلهومی رُوؤزیک بی، که نه گرین و فروشتنی تیدا ههیه، نه دؤستایهتیی و رفاقتو واسته و واستهکاری تیدا ههیه .

نهمه وک نایمهتگمی سوورفتی (الإسراء) وایه که دغه رموی: ﴿ وَقُلْ لِعِبَادِی یَقُولُوا اَللّٰهُ هِیَ اَحْسَنُ اِنَّ الشَّیْطٰنَ یَبْرَعُ بَیْنَهُمْ ﴾، واته: به بهندهگام بلئ: کام قسهی باشتهر، نهوه بگهن، چونکه شهیتان بهینیان تیکدهدا .

همروها نهمه وک نهو نایمهتگی سوورفتی (البقرة) وایه، که دغه رموی: ﴿ یَأْتِیْهَا الَّذِیْنَ ءَامَنُوْا اَنْفِقُوْا مِمَّا رَزَقْنٰکُمْ مِنْ قَبْلِ اَنْ یَأْتِیَ یَوْمٌ لَا بَیْعٌ فِیْهِ وَلَا خَلَّةٌ وَلَا شَفْعَةٌ وَالْکٰفِرُوْنَ هُمْ الظّٰلِمُوْنَ ﴿۱۰۱﴾ ﴾، واته: نهی نهوانهی پروتان هیناوه! لهومی پیمانداون ببهخشن (له پیناوی خوادا، بو هاوکاری خهئک)، بهرلهومی رُوؤزیک بی، نه گرین و فروشتنی تیدایه، نه دؤستایهتیی تیدایه، نه تکاگرنی تیدایه و ، هر بیبروایهگانیش سته مکارتن .

(الْخَلَّةُ: الْمَوْدَةُ، خَالَتْهُ مُخَالَةٌ وَخِلَالًا فَهُوَ خَلِیْلٌ)، (خَلَّة) به مانای خۆشهویستی دئ، دهگوترئ: خَالَتْهُ مُخَالَةٌ وَخِلَالًا) هه موویان چاوگن، (فَهُوَ خَلِیْلٌ) نهو دؤست و خۆشهویسته، (خِلَالٌ: مَصْنَعٌ مِنْ خَالَتْ) چاوگی (خَالَتْ) یه، واته: دؤستایهتیبم کرد، یاخود (خِلَالٌ) کؤی (خَلِیْلٌ) ه، (خَلِیْلٌ) به (خِلَالٌ) کؤدمگریتهوهو، به (أَخْلَةُ) ش کؤدمگریتهوه (أَخْلَةُ وَ خِلَالٌ) ههردووکیان کؤی (خَلِیْلٌ) نه، واته: دؤستان و خۆشهویستان .

**مهسه لهی شه شه م و گز تایی : ناساندنی خوا ﷺ له میانی هیناساندانی ده**

(۱۰) له چاکه و نیعمه ته کانیدا :

خوَا عَزَّوَجَلَّ فَمَرْمُو بِهِتَى : ﴿۳۳﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَكُمْ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفَلَكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْأَنْهَارَ ﴿۳۴﴾ وَسَخَّرَ لَكُمُ الشَّمْسَ وَالْقَمَرَ دَائِبَيْنِ وَسَخَّرَ لَكُمُ اللَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴿۳۵﴾ وَءَاتَيْنَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ وَإِنْ تَعَدُّوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا إِنَّ الْإِنْسَانَ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴿۳۶﴾

شیکردله وهی نهم سن نایه ته موباره که له ده (۱۰) برکه ده :

ده (۱۰) له چاکه و نیعمه ته کانی خوای به خشر

له ژبانی مروف دا

**برگهی به گم :** - نیعمه تی به کم و دووم : ﴿۳۳﴾ اللَّهُ الَّذِي خَلَقَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ ، خوَا نهو که سمیه که ناسمانه کان و زموی هیناونه دی .

همنیک کهس تبیینیان همبووه، که له مانای وشعی (الَّذِي) دا ، نابج بی خوا بلئی : (نهو کهسه)، به لام وا نیه، چونکه (نهو کهسه)، یانی: نهو زاته واته: نهو خاومن ژبان و نیرادمیهی که نامازهی بی دمکری .

ئىنجا ديارە بەنسبەت مەرفۇئانەۋە، ئەۋە ديارە چۇنن، بەنسبەت جىندەۋە ديارە چۇنن، بەنسبەت فرىشتانەۋە ديارە چۇنن، چۈنكە كە دەگۈترى: فرىشتەمەك ھات، يان فرىشتەمەك، ۋەھىي بۇ پېغمبەر ﷺ ھېنا، ئەۋ فرىشتەمە كامە بوو ؟ كام كەسەيان بوو ؟ دەگۈترى : جىرىل .

ھەروھما خۋاي پەرۋەردگار وشەي (ئى)ى بۇخۇي بەكارھېناۋە، لە سوورپەتى (الانعام) ئايەتى (۹)دا، دەفەرمۇئى : ﴿ قُلْ أَيُّ شَيْءٍ أَكْبَرُ شَهَادَةً ۚ ﴾ (ئى)ى ۋە واتە: شىت .

ھەروھما لە فەرمايشتى پېغمبەردا ﷺ ھاتۋە، فەرموۋىمەتى: ﴿ مَا شَخْصٌ أَعْبَدُ مِنَ اللَّهِ ﴾<sup>(۱)</sup>، واتە: ھىچ كەسەك لە خوا بوۋىتر نى، (شخس) واتە: (مُشَخَّص) شتەك كە بوۋى ھەيە .

بە ھەر حال بەكارھېنانى وشەي (كەسەك) بۇ خوا، ھىچ نىشكالىكى شەرىعى تېلا نى .

لېرەدا خوا باسى چاگەي يەگەم ۋە دوۋەمى خۇي دەكات: كە ھېنرانە دى ناسمانەگان ۋە زەۋى، پەيدا كرانيانە لە نەبوون، كە ئەۋە ھەر بە قسە خۇشە! چۈنكە ھەموو مەرفۇئەتتى كۇبىتەۋە، دىنكە لەمكى پى پەيدا ناكى، ۋەك خوا دەفەرمۇئى : ﴿ أَمَّنْ يَخْلُقُ كَمَنْ لَا يَخْلُقُ أَفَلَا تَذَكَّرُونَ ﴾<sup>(۱۷)</sup> النحل، واتە : نايە ئەۋ كەسە دىتۋان شت دروست بىكات ۋە بېھىتە دى، لە نەبوون پەيدى بىكات، ۋەك ئەۋ كەسە ۋەيە كە ناتۋان ؟ نايە بۇجى بىرتان ناكەۋىتەۋە ؟

لە راستىيىدا ھېنرانە دى نەك ناسمانەگان ۋە زەۋى، بەلكو ھېنرانە دى ھەر شتەك، تەنيا بە خوا دەگرى ﷻ، بۇيە لە زۇر شۇيى قورئاندا، خوا نامازەي بەۋە داۋەۋە خوا بەۋە پېناسە دەكات، ۋەك لە سوورپەتى (الزمر) ئايەتى (۶۲)دا دەفەرمۇئى: ﴿ اللَّهُ خَلِقُ كُلِّ شَيْءٍ ۚ ﴾، واتە: خوا بەدېھىنەرۋ پەيداگەرى

(۱) أخرجه البخاري برقم (۶۹۸۰) في: ۹۷ كتاب التوحيد: ۲۰ باب قول النبي ﷺ: (لا شخص اغير من الله).

همه‌موو شتیکه، به‌ئین: به‌یادکردنی نهم بوونه له نه‌بوونه‌وه، تمنیا کاری خوییه، جا نه‌وه نیمه‌تی یه‌که‌مو دووم: هینرانه‌دی ناسمانه‌گان و زه‌وی .

**برگمی دووم** : - نيعمته‌تی سَيِّم : ﴿ وَأَنْزَلَ مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ۖ لَهُ سُرِّيُّوهُ نَآوِی دَابِه‌زاندوه، وه‌ک پَیشتَریش گوتمان: وشه‌ی ناو، هم به‌مفرو، هم تهرزه‌و، هم باران‌و، هم هه‌لم‌و، هم ناوونگو، شه‌ونم، هه‌مووی دهم‌ریته‌وه .

**برگمی سینیم** : - نيعمته‌تی چواره‌م : ﴿ فَأَخْرَجَ بِهِ مِنَ الثَّمَرَاتِ رِزْقًا لَّكُمْ ۖ بِهِ نَآوَه که له سه‌رئوه ناردوویمته خوار، له جۆری میوه‌گان پیی وه‌دم‌رینئو، پیی دهرئینئو، وه‌ک: بزیو بؤان .

(الرِّزْقُ، الْقَوْتُ) : بزیو، شتی‌ک که خه‌لک پیی دمزی .

وشه‌ی : (ثَمَرَات) یش دهم‌گونجئ تمنیا به میوه بگوتری، به میوه‌ی دره‌خته‌گان، دهم‌گونجئ به کۆی به‌روبوومی رووم‌که‌گان بگوتری، چ نه‌و رووم‌کانه‌ی که به‌رزدم‌بنه‌وه و دارو دره‌ختن و هه‌لگری میوه‌جاتن، چ نه‌و رووم‌کانه‌ی وه‌ک سه‌وزه، چ نه‌وانه‌ی وه‌ک دنه‌وئله: گهنمه، نیسکه، نۆکه هه‌رزنه، جۆیه، برنجه .... هتد .

**برگمی چواره‌م** : - نيعمته‌تی بی‌نجه‌م : ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمُ الْفُلْكَ لِتَجْرِيَ فِي الْبَحْرِ بِأَمْرِهِ ۖ كَه‌ش‌تییه‌گانی بو دسته‌مؤو ملکه‌چ و رام کردوون، تا‌کو به نیو دهریادا برؤن، به مؤلته‌تی خوا .

(التَّسْخِيرُ: التَّنْذِيلُ وَالتَّطْوِيعُ، وَهُوَ مَجَازٌ فِي جَعْلِ الشَّيْءِ قَابِلًا لِتَصَرُّفِ غَيْرِهِ فِيهِ)، واته: (تسخیر) بریتیه له: مل پیکه‌چکردن و گوئی‌رایه‌ل کردن، شه‌میش مه‌جازه له‌ومدا که به به‌گاردئ، بو شتی‌ک که وای لی‌یکه‌ی غه‌یری خۆی ته‌صه‌ر‌ر‌وه‌ی تیدا بکاو، دست‌ی تیوم‌رداو به‌گاری‌بینئو .

بو نمونه: که‌ش‌تییه‌گان به نیو دهریادا دهرؤن به فه‌رمانی ته‌گوینی خوا، تۆ ته‌ماشای بکه‌ا نایا که‌ش‌تی دفتوانئ له‌سه‌ر وشکانیی برواتا؟ به ته‌نکید نه‌خیر، (إِنَّ السُّمَيْنَةَ لَأُتْجَرَىٰ عَلَى الْيَبْسِ) به‌لام خوا ۖ نَآوِی وای لی‌کردوه که



وەك گەل نیه، نەتواندری بێردری، وەك هەواش نیه كە هێندە روون بێ، شت  
پانەگرێ، ناو لە رووی چێسی (صكافە)یەو، نیوان گەل و هەوادایە،  
كەشتیەكان پێیدا دەرژو و دەمبێرن .

**بەرگەمی پێنجەم ١ -** نایەتەکانی شەشەم: ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّاتِهَرَ ﴾،  
رووبارمگانیشی بۆ ئێوه دەستەمۆ و بەردەست کردوون .

رووبارمگانیش كە لە سەرچاو و گانییەكانەو بەیدادەمین و، لە ئاوی  
باران و، تەرزەو بەفر كە دەتوێتەو، نەهوش زۆر جینی سەرنجە: كە هەمیشە  
شوینی ئاوی شیرین بەرزترە لە شوینی ئاوی سوێر، چونكە نەگەر هاتباو،  
ئاوی سوێر - كە زۆربەى هەرە زۆری ئاوی سوێر، ئاوی زەریا و ئۆقیانوسەكان  
سوێر و تال و تفتە و ناخوێتەو - بەرزتر بووایەو، بەسەر ئاوی شیریندا  
هاتباوەو، ئێمە ئاوی شیرینمان دەست نەدەگەوت، بەلام خوا ﷻ وایكردووە كە  
ئەو ئاوە تال و سوێر، لە پێی ئەو مووە كە تیشكى خۆر لە دەریاكان دەداو،  
بەشێكى ناوگەیان دەكاتە هەلم، هەلمەكە تالی و تفتی و سوێرییەكەى  
بەجێدێلێو، دواى چەند پرۆسەمەك دەبێتە هەور، دواى ئەو هەورە لە  
شێوێ باران و بەفر و تەزەردا، وەك ناویكى شیرین و زولال، دێتەو سەر زەوى  
بەلام بەرزوری لە شوێنە بەرزەكانە، تاكو ئەو ئاوە شیرینە ، لە شوینی  
بەرزەو، بێتەو بۆ نزماییەكان و بێ دەشتەكان و، مەرفەكان جی  
پیداوێستیان هەیە، بەو ئاوە شیرین و زولالە جێبەجێی بکەن: ناویدییه  
خواردن و خواردنەومیە، شۆردنە، كۆکردنەومیە... هتد، هەموو گاری خۆیانى  
بێ جێبەجێ بکەن و، ئەوى لێیان زیاد بوو، بچیتەو نێو زەریاگان .

**بەرگەمی شەشەم ١ -** نایەتەکانی حەوتەم و هەشتەم: ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّتَمَسَّ  
وَأَلْقَمَرَ دَابَّيْنِ ﴾، خۆرو مانگی بۆ دەستەمۆ و رامو ملكەج کردوون، كە  
هەردووکیان بەردەوامن، واتە: بەردەوامە لەسەر ئەو حالەتەى كە لە  
سەرینى و ناگۆرین، رۆژی لە رۆژان خۆر دوا ناکەوێ و پێش ناکەوێ، هەروەها  
مانگ، وەك لە سوورەتى (یس)دا دەفرموی: ﴿ لَا الَّتَمَسُّ بِنُغِي لَهَا أَنْ تَدْرِكَ

أَقْمَرَ وَلَا آتَيْلُ سَابِقُ النَّهَارِ وَكُلٌّ فِي فَلَكٍ يَسْبَحُونَ ﴿۳۷﴾. واته: نه خۆر بۆی  
هه‌مه پێش مانگ بکه‌وێته‌وه‌و، نه شه‌وگار پێش رۆژگار ده‌که‌وێته‌وه‌و،  
هه‌رکامێکیان له سوورگه‌یه‌کی تابه‌ت به‌ خۆیدا ده‌خولێته‌وه‌ .

**برگه‌ی چه‌وتهم ۱ -** نيعمتمی نۆیه‌م و ده‌یه‌م: ﴿ وَسَخَّرَ لَكُمْ الَّيْلَ وَالنَّهَارَ ﴾ .  
شه‌وگار و رۆژگاریشی بۆ رام و ملکه‌ج کردوون .

**برگه‌ی هه‌شتم ۱ -** ﴿ وَءَاتَاكُمْ مِنْ كُلِّ مَا سَأَلْتُمُوهُ ﴾ . له هه‌رچی نۆیه  
داواتان کردوه، خوا پێی داو، نئجا نایا خه‌لك داواى کردوه: خوايه! فلان  
شته‌مان بده‌یه‌و، فلان شته‌مان بده‌یه‌، به‌نسبه‌ت خۆیانه‌وه، نایا گوتووینانه:  
خوايه! با دوو ده‌ستمان هه‌بن‌و، دوو پێمان هه‌بن‌و، دوو چاومان هه‌بن‌و، دوو  
گوێمان هه‌بن‌و، زمانیکمان هه‌بێ‌و... هتد؟، یان نایا خه‌لك داواى له خوا  
کردوه، که: ناوی شیرین و زولآمان پێ بده‌و، ناوی ده‌ریاکه‌مان بۆ وا لیبکه،  
که‌شتی پێیدا بپروا، هه‌وامان بۆ وا لیبکه، فرۆکه پێیدا بپروا، زه‌وییمان بۆ  
وا لیبکه، بتوانین ته‌سه‌رپروفي تیدا بکه‌ین؟! نه‌خیر که‌س داواى لێ نه‌کردوه .  
که‌واته: مانای وایه: هه‌رچی که‌ داواتان کردوه به‌ زمانى حال، نه‌ک به  
زمانى وتار، پێمان به‌خشیون .

**برگه‌ی نۆیه‌م ۱ -** ﴿ وَإِنْ نَعْدُوا نِعْمَتَ اللَّهِ لَا تَحْصُوهَا ﴾ . شه‌گه‌ر بتانه‌وی  
چاکه‌کانی خوا بژمێرن، بۆتان سه‌رژمێر ناکرێن .

یانى: ژمارده‌که‌ ده‌گونجێ، به‌لام سه‌رژمێریه‌که، نا، نه‌وه که‌ بزانی  
ژمارکه‌یان چه‌نده؟ شه‌وه ناژمێردی، واته: (الْعَدُّ مُمْكِنٌ، وَلَكِنَّ الْإِحْصَاءَ  
غَيْرُ مُمْكِنٍ)، وشه‌ی (إِحْصَاءَ)، یانى: سه‌رژمێری: ژماردن گونجاوه، به‌لام  
سه‌رژمێری ناگونجی .

**برگه‌ی ده‌یه‌م ۱ -** ﴿ إِنَّ الْإِنْسَانَ لِرَبِّهِ لَظَلُومٌ كَفَّارٌ ﴾ . بیگومان مرۆف زۆر  
سته‌مکاره‌و زۆریش سه‌یله‌یه‌و، ناسویاسه .

( كَفَّارٌ ) دەرگونجى صیغەى موبالغەى (كافر) بى، بە مانای بىپروا و دەرگونجى صیغەى موبالغەى (كافر) بى، بە مانای (كُفْرَان): سېلمى ناسو پاسى .

لیره پئويستە نامازە بەو بەكم . كە ئیمە لە تەفسیری سوورەتى (يونس) دا سەبارەت بە بوونەوەر بە گشتى و ، لەبارەى خۆرو زەوى و مانگەو، بە تايبەت، لە دوو بابەتدا بە درىژى قسەمان كرده، زۆر وردەكارىيمان باسكردوون، بۆیە لیره هەر بەو باسكردنە گشتیە، بەو نامازە گشتیە وازى لى دىنین، بەلام بە پئويستى دەزانم، نامازە بەكم بە چەند زانیاریەك كە پەيوەندىيان بە مەرفەوہ هەيە :

# چەند زانىار يەك كە زانستى مروفئاسى تازە پىيان گە شتووه

۱ / سەرى ھەر مروفئىك بەگشتى سى سەد ھەزار (۳۰۰.۰۰۰) مووى لى دەروئ !  
ھەر كام لەو مووانە:

(ا) خوین ھىنەرموھ (ورىد) ى ھىيە . (ب) خوینبەر (شریان) ى ھىيە .

(ج) دەمارى ھىيە . (د) ماسوولكەى ھىيە .

(ه) رۇئىنى چەورىى ھىيە . (و) رۇئىنى رەنگىشى ھىيە .

۲ / زاگیرەى مروفئ (ئەو بەشەى مېشك كە زانىارىى و زانراومكانى تىدا  
كۆدەكاتموھ)، جىگای (۷۰) مليار وئىنەى تىدا دەبىتەوھ، قەبارەگەشى بە  
ئەندازەى دەنكە نىسكىكە !

۳ / لە خوئىندا خىرۇكە سوورمگان ھەن و، خىرۇكە سېبىمگان ھەن و، خىرۇكەى  
دىكەش ھەن كە پىيان دەگوتىرى : خەپلەگان (صَفَائِح) كۆى (صَفِيحَة) يە، لە  
ھەر مىللەتمەتر سىجا (املەم) يەگدا، جەوت سەد ھەزار (۷۰۰.۰۰۰) خەپلەى  
خوئىتىى ھىيە، كاتىك كە نىنسان شوئىتىكى برىندار دەبى، ئەو خەپلە  
(صَفِيحَة) انە، دىن ئەو شوئىنە دەگرن، ئەگەرنا ھەر كاتىك نىنسان  
شوئىتىكى برىندار دەبوو، ئەگەر ئەوانە نەبوونايە لە نىو خوئىندا، ئەو  
خوئىنە ھەر دەھات، تاكو مروفئ يەك تىنۇكە خوئىنى تىدا نەدەما !

٤ / لە هەر میلیمەتر دووجا ( ١ ملم ) یەکدا لە تۆزی چاودا، سەد ملیۆن ( ١٠٠, ٠٠٠, ٠٠٠ ) پێشوازییکەری تیشک هەن، بەلام لە پێشکەوتووترین نامیری وێنەگرتندا، تەنیا دە هەزار ( ١٠, ٠٠٠ ) هەبە کە بتوانی وێنەکان و تیشکەکان وەرگیرئ<sup>(١)</sup>.

ئەو وردەکاریانەی کە لە جەستەى مرۆفدا هەن، هەر وەها لە گەردووندا هەن<sup>(٢)</sup>، زۆر زۆر لەو زباترن، کە نێمە بتوانین لە دەرسێکدا، یاخود لە چەند خولەکیکدا ناماژەیان پێ بەهین .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

(١) تفسیر النابلسی، ج، ٤، ص ٦٣٣، د. محمد راتب النابلسی .

(٢) بەلام لیکۆلینەمۆی تیرو تەسەل لەبارەى گەردوونەمۆ بەگشتییو، ناسمان و کەمەکشان و خۆزو زەویی و مانگو، جەستەى مرۆف و کۆنەندامەکانیەمۆ، بەتایبەت ، لە مەوسووعەى: (نیمان و نیلحاد)، هاتو (دەروشاویى نیمان و پووچەڵیی نیلحاد، لەبەر تیشکی زگماک و عەقڵ و زەنست و وەحیی نا)، چاپی بەکەم / ٢٠١٨ ز .

## دەرسى پىنچەم

### پىناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان لە ئايەتەكانى : (۳۵ - ۴۱) واتە: جەوت (۷) ئايەت يېكىدى، لەو جەوت ئايەتەدا، خوا ﷻ باسى پارانەومىەكى درىزى نىبراھىم عليه السلام دمكات، ئەويش لە كاتىكدا گە (ھاجەرى ھاوسەرى، نىسماعىلى كورى، لە شوئىنى نىستاي شارى مەككە لە (حىجاز) بە فەرمانى خوا، نىستەجى دمكات .

پارانەوھەگەى بە داواگردنى: ھىمەن بوونى ئەو سەرزەمىنە، ئەو ولاتە، كە خوا ھىمەنى تىدا بەرقەرار بكات، دەست پى دمكات .

پاشان بۇ پاراستنى وھچەگەى لە بت پەرسىتى، دوایى بۇ بەردەوام بوونيان لەسەر نوئىز و خوابەرسىتى، پاشان داينگردنى خواردن و بزيو بزيان، بەو شىومىە پارانەومكانى دمكات .

وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ  
 الْأَصْنَامَ ﴿۳۵﴾ رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّوا كَثِيرًا مِنْ النَّاسِ فَمَنْ يَبْعِنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي  
 فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۳۶﴾ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ عَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ  
 الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنْ  
 الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿۳۷﴾ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعَلَّمْ مَا نَخْفِي وَمَا تُعَلِّمُنَا وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ  
 مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴿۳۸﴾ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ  
 إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴿۳۹﴾ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ  
 ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ ﴿۴۰﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ  
 الْحِسَابُ ﴿۴۱﴾

## ماناي دەقارو دەقى ئايەتەكان

{ياد بگهوه! كاتىك كه نىبراھىم گوتى: پەرومردگارم! نەم ولاتە (شوینى ئىستای شاری مەككە و دەوروبەرى) ھىمن و بى تىرس و بىم بگەو، خۆم و كورەكانم (پۇلەكانم) لەوہ بە دوور بگرە كه بتان بپەرستىن ﴿۳۵﴾ پەرومردگارم! ئەو بتانە زۆرىك لە خەلكيان گومرا كردوہ، نىجا ھەر كەس شوینم كەوت، ئەوہ لە منەو، ھەرگەس ئىكش سەربىچىي گىردم، بىگومان تۆ لىبور دەى مېھربانى ﴿۳۶﴾ پەرومردگارمان! من بە شىك لە وەجەى خۆم، لە شىوئىكى بى رووك كشتوكالدا لە لای مائى قەدغەكراوى خۇتدا، نىشتەجئ كردوون، پەرومردگارمان! تاكو نوئز بەرپا بگەن، نىنجا وا بگە خەلكىك عەقل و دلئان بە لاياندا بچىو، لە بەروبوومەكانىش بڑىويان بۆ برەخسىنە، بەلكو سوپاسگوزارىي بگەن ﴿۳۷﴾ پەرومردگارمان! بە دلئايى تۆ دىزانى چى پەنھان دەگەين و چى ئاشكرا دەگەين و، ھىچ شتىك نە لە زەمىن و، نە لە ناسماندا، لە خوا پەنھان نابى ﴿۳۸﴾ ستايش بۆ ئەو خوايەى كه لە كاتى گەورمىي (بە تەمەنىي) دا، نىسماعىل و نىسحاقى پى بەخشىم، بە دلئايى پەرومردگارم بىسەرى پارانەومىه ﴿۳۹﴾ پەرومردگارم! بىگىرە بە بەرپاكەرى نوئز، ھەرومھا وەجەكەشىم (با نوئزكەر بن)، پەرومردگارمان! پارانەوشمان گىرا بگە ﴿۴۰﴾ پەرومردگارمان! لە خۆم و بابو دايكەم و لە برواداران بىوورە، لە رۇزىكدا كه لىئىرسىنەوہ دىتە گورئ ﴿۴۱﴾}.



## شیکردنەوێ هەندیک لە وشەکان

(الْبَلَدَ): (المكانُ المُحیطُ المُحدودُ المُتأثرُ بِاجتماعِ قُطانِهِ وِ اِقامَتِهِمَ فِيهِ، الجَمْعُ: بلادٌ وِ بُلدانٌ)، (بَلَدٌ) بەو شوێنە دەگوترێ: کە چوارچۆنیەکی هەبێ دیاریکراو بێ و کارتیکراو بێ، بە کۆبوونەوێ دانیشتووانی و نیشته جیوونیان تێیدا، بە (بلاد و بُلدان) کۆدەکرێتەوێ .

(أَمِنًا): (أَصْلُ الْأَمْنِ: طَمَئِينَةُ النَّفْسِ، وَ زَوَائِلُ الْخَوْفِ) وشەى (أَمِنٌ) لە پێشەدا نارامگرتنی مرۆفەو لاجوونی ترس و بیمە .

(وَأَجْنِبْنِي): واتە: بێبارێزە، ﴿ وَأَجْنِبْنِي وَبَنِيَّ ﴾ خۆم و کورەمکانم (یان رۆلەکانم) بێبارێزە، بە دوورمان بگرە (جَنَّبْتُهُ مِنْ كَذَا ، أَبْعَدْتُهُ) (جَنَّبَ وَأَجْنَبَ وَجَنَّبَ) هەرسێکیان هاتوون (جَنَّبْتُهُ مِنْ كَذَا) واتە: لەو شتە دوورم خستەوێ، هەروەها دەگوترێ: (جَنَّبْتُهُ وَأَجْنَبْتُهُ) یانی: دوورخستەوێ .

(الْأَصْنَامَ): (كُؤَى (صَنَمًا)، (الصَّنَمُ: جُنَّةٌ مَتَّخَذَةٌ مِنْ فِضَّةٍ أَوْ نُحَاسٍ أَوْ خَشَبٍ، وَكُلُّ مَعْبُودٍ سِوَى اللَّهِ)، (صَنَمٌ) هەر کە لەشیکە کە لە زێو، یاخود لە مس، یاخود لە تەختە، یاخود لە هەر شتێکی دیکە دروست دەکرێ، هەروەها وشەى صنەم بۆ هەر پەرستراویکی دیکەى غەیری خواش بەکارهاتوێ .

(الْمَحْرَمَ): (الْحَرَامُ وَالْمَحْرَمُ: الْمَمْنُوعُ مِنْهُ بِتَسْخِيرٍ، أَوْ مَنَعٍ بَشَرِيٍّ أَوْ شَرْعِيٍّ)، (حَرَامٌ وَ مَحْرَمٌ) واتە: پارێزراو قەدەمەکراو پێتەدراو، ئەویش چ بەوێ کە خوا سبحانە و تەعالی وەک یاسایەکی گەردوونیی خۆی، وای لێ کردبێ، یاخود بەشەر پێی لێ بگرێ، یاخود لە رووی شەرعییەوێ، نەو شتە پێی لێ گیرا بێ .

(أَفِيدَةٌ): كَوَى (فُوَاد) ه، (الفُوَادُ: صَالِقُ الْقَلْبِ إِذَا اعْتَبِرَ فِيهِ مَعْنَى التَّضَوُّدِ أَي: التَّوَقُّدِ). (أَفِيدَةٌ) به (فُوَاد) كۆدمگرتته وه، له جیاتی دل به گاردئ، له حالئیکدا که مانای (تَمَوَّد) و (تَوَقَّد) واته: بئیسهدار بوون، یاخود گهرمیی هه بوونی تئیدا ره جاو بگرئ، به لآم وهك زؤر جاری دیکهش گوتوومه: وشه ی (فُوَاد) زیاتر به مانای عمقل به کارهاتوهو، جار جار به مانای دلئیش به کاردئ.

(تَهْوَى إِلَيْهِمْ): (تَمِيلُ) یانی: به لایاندا داده چی، دهمگوترئ: (هَوِيَهُ: أَحْبَبْتُهُ، أَهْوِيَهُ هَوَى)، (هَوِيَهُ) یانی: خو شمویست (أَهْوِيَهُ هَوَى)، (تَهْوَى إِلَيْهِمْ) یانی: (تَمِيلُ إِلَيْهِمْ) به لایاندا بچی، که مهنلگئیش بگرئ .

(الْثَّمَرَاتِ): (الْثَّمَرُ: إِسْمٌ لِكُلِّ مَا يُتَطَعَمُ مِنْ أَحْمَالِ الشَّجَرِ، الْوَاحِدَةُ: ثَمْرَةٌ، وَجَمْعُهُ ثِمَارٌ وَثَمَرَاتٌ) (ثَمْرٌ) ناوه بو ههر شتیک که له بهری درهخته گان بخورئ، که تاکه گهی (ثَمْرَةٌ) یهو، به (ثِمَارٌ وَ ثَمَرَاتٌ) کۆدمگرتته وه، نه وه واتایه کی، به لآم وهك بیشتتر گوتمان: وشه ی (ثَمْرٌ) و (ثَمَرَاتٌ) هه نلئیک له زانایانئش به کۆی به رو بوومی شیناورد، چ رو وهك بی، چ سه وزه بی، چ نانه ویئله بی، چ دارو درهخت بی، به کاری ئینن .

(الْكِبَرِ): واته: له کاتی ته مهنی گه وریمی و به سألدا چوویدا، (فُلَانٌ كَبِيرٌ أَي: مُسِنٌ) (الْكِبَرُ: التَّقَدُّمُ وَالطَّفْعُنُ فِي السَّنِ)، (كَبِرَ) نه وه میه که مرؤف چوو بیته نیو ته مهنه وه و به سألدا چوو بی، ئیبراهیم عليه السلام وهك دوا بیی باسی دهگمین: ته مهنی له سه د (۱۰۰) سال نزیك بووه، یاخود زیاترئش بووه، که خوا سبحانه و تعالی ئیسماعیل و ئیسه قافئ سه لامی خویان لئ بی، بیئیه خشیون .

## مانای گشتی نایه‌ت‌کان

نهم دوعایه‌ی نبیراهیم ﷺ کاتیک بووه، که هاجهری هاوسه‌ری‌و، نسماعلی کوری، له‌و شوینمی که دوایی که‌عبه‌ی لی دروست‌کردوه، به‌جیه‌یشتن و له‌ویدا نیسته‌جیی گردن، که دوایی نیمه له زیان و به‌سهرهاتی نبیراهیمدا ﷺ باسی ده‌کمین‌و، له (صحيح البخاري) دا به تفصیل هاتوه .

مانای گشتی نهم نایه‌ت‌انمش به خیرایی دمکین، چونکه دوایی نیمه به دریزی باسی به‌سهرهاتی نبیراهیم ﷺ دمکین‌و، باسی نه‌و کاتو حالت‌مش ده‌کمین، که نه‌و پارانه‌ومیه‌ی تیدا کرده، دهمه‌رموی : ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا ۖ ﴾، یاد بکه‌وه! کاتیک نبیراهیم گوتی: به‌روم‌دگارم ا نهم شوینه، نهم ولاته پر له هیمنی‌و ناساییش بکه، با ترس و بیمی تیدا نهمی‌و هیمن و نارام بی، ﴿ وَأَجْنِبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ۖ ﴾، خووم و کوره‌کانم به دور بگرم له‌ومی بتان بیه‌رستین، له بت په‌رستی بمانپاریزمو به دورمان بگرم، ﴿ رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلَلَنَّا كَثِيرًا مِّنَ النَّاسِ ۖ ﴾، به‌روم‌دگارم! نه‌و بتانه خه‌ل‌کیکی زوریان گومرا کرده، نه‌و بتانه و نه‌وانه‌ش که له پشت بته‌گانیشه‌ومن، ﴿ فَمَنْ يَعْنِي فِئْتَهُ مَنِّي ۗ وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ۖ ﴾، ننجنا هر که‌سیک شوینم بکه‌وی، به‌ری ته‌نیا خواپه‌رستی‌و خوا به‌ی‌گگرتندا، نه‌وه له منه‌و، هر که‌سیکیش سه‌ری‌جییم لی بکات، نه‌وه تو لی‌بورده‌ی میهره‌بانی، سه‌ری‌جییم لی بکات واته:

(۱) نه‌سلمان پی‌بازی خوا به‌یه‌گگرتن (توحید) نه‌گری .

(۲) یاخود: به‌گشتی پی‌بازی خوا په‌رستی بگری، به‌لام تووشی گوناح و لادان بی، که دوایی له مه‌سه‌له گرنه‌گاندا زیاتر قسه‌ی لی دمکین، له‌به‌ر

نه وهی نیبراهیم ﷺ دمه رموی : ﴿ فَإِنَّكَ عَمُورٌ رَحِيمٌ ﴾ ، ننجنا نایا : که سئیک به رپی خواا بهیه گگرتندا نه رواو سه ربیچی له نیبراهیم ﷺ بکات ، دهگونجی داوا لیبوردن و به زمی خوای بو بکهین ؟ له وبارموه نهو نیشکاله همیه ، دواپی باسی دمه کین ، وه لامه کهی چونه ا

﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بُوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ﴾ ، پهروم دگارمان ا من بهشیک له وهجه و رولهی خوم نیشه جی کردوه ، له دولیکدا که رووهک و کشتوکالی تیدانیه ، له لای ماله قه دمه گراومه کهی تو .

واته : له لای نهو شوینهی که دواپی به فرمانی تو ، نهو مالهی توئی تیدا بنیات دمنیم ، که نهو مالهی تو قه دمه گمکری ، که کهس بتوانی دستی لی بدات ، کهس ناتوانی دستی لی بدات : چ وهک قه دمه گردنی خواپی ﷺ که خوا بیباریزی ، چ وهک قه دمه گردنی شهرعی ، که نابی هیچ کهس له ویدا خرابه بکات ، وهک خوا دمه رموی : ﴿ وَمَنْ يُرِدْ فِيهِ بِالْحُكْمِ يُغْلَبْ نُزُوقُهُ مِنْ عَذَابِ أَلِيمٍ ﴾ ، الحج ، واته : هر که سئیک له ویدا لادان بکات و ، سته و خرابه بکات ، سزاو نازاریکی به نیشی پی دمه جیزین .

ننجنا نایا بوچی نیبراهیم ﷺ بهشیک له وچه کهی خوی ، که بریتی بوون له هاجهرو ، نیسماعیلی کوری ، له ویدا نیشه جی کردوون ، لهو شوینهی که دواپی نهو مالهی خوای تیدا بنیات دمنی ؟

﴿ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ ﴾ ، پهروم دگارمان ! بو نهوه ، له ویدا نیشه جیم کردوون ، که نویز بهرپا بکمن ، واته : بهندایهتی بو تو بکمن و ، بینه جواساگی خه لک ، بینه پیشرو و سه رمه شقی خه لک ، بو بهندایهتی گردن بو تو ، ﴿ فَأَجْمَلْ أَعْدَاءَ مِنَ النَّاسِ تَهْوَىٰ إِلَيْهِمْ ﴾ ، ننجنا وا بکه دئی که سانیک له خه لک به لایاندا که مه نگیش بی و ، به لایاندا بجی ، واته : دلیان لی بدات بو سهردان و زیارمتی نهو شوینه ، که نهو مالهی توئی تیدا بنیات دمنیم ، ﴿ وَأَرْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ ﴾ ، ههرومه ها نهو وچه یه م که لهوی نیشه جی دمه مو ، نهوانهی که لیشیان پهیدا دمن و ، لییان

کؤدمنه وه، بژیویان بده له میومکان و له بهروبوومه کان ﴿لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ﴾ .  
به لکو سوپاسگوزاری بکن .

﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعَلَّمَ مَا خَفِيَ وَمَا نَعْلَمُ ﴾ . پهرومردگارمان ایگو مان تو دزمانی نیمه  
جی په نهان دهکین و، جی ناشکرا دهکین ؟ ﴿ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ  
وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴾ . هیچ شتیک له خوا په نهان نابن، نه له زهویداو، نه له  
ناسماندا، نه له خواری و، نه له سه ری، هیچ شتیک له خوا په نهان نابن، خوا  
هموو شتیک لئ دپاره و لئ عهیا نه و، هموو شتئ بؤ خوا ناشکرایه .

﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ ﴾ . ستایش بؤ نه و  
خوایه ی که له کاتیکدا که وتوومه ته مننه وه و به سالدا چووم، نیسماعیل و  
نیسحاقی پی به خسیم .

ستایش بؤ خوا ، نه وه هر به خوا دهگری، پیاوکی ته منن سه د (۱۰۰) ساله  
یا خود زیاتر له سه د سال و، نافرمتیک ته منن نه وه د (۹۰) سال، یان زیاتر،  
- به نسبت سارا خانه وه که نیسحاقی بووه - نه وه به تمکید هر به خوا  
دهگری، ﴿ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴾ . بیگومان پهرومردگاری من، زور بیسه ری  
پارانه وانه .

﴿ رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ﴾ . پهرومردگارم ایمگیره به  
به پراکهری نوپرو له وچه که شم (با به پراکهری نوپریان تیدا هه بن) .

دهشگونجئ : ﴿ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي ﴾ . نه م (من) ه بؤ به یان بن، (من) ای (بیانیة) بن،  
نه م (من) ای (تبعیضیة)، واته: با وچه که شم هه موویان وا بن که به پراکهری  
نوپرو بن .

دوایی له مه سه له گرنگه گانشدا یاسی دهکین: که نایا نبیره ایم ﷺ بؤ  
هموو وچه که ی پاراوتته وه ؟ یا خود ته نیا نیکتیفای به وه کردوه، که له  
وچه که ی نه ودا نوپرو که ران و خوایمرستان هه بن ؟

﴿ رَبَّنَا وَنَقْبَلُ دُعَاءَهُ ﴾، پهرومردگارمان! پارانهموشمان لئ و مریگره .

﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾، پهرومردگارمان! له من ببوورمو له بابو دایکمو، له برواداران، رزوزیک که لئپرسینهموو سزاو پاداشت دیته گورئ .

لیرمش نبیراھیم ﷺ که بو بابو دایکی پاراوتنموه، به تایبتهنی بو بابی نازم، وک دوابی باسی دهمین، کاتیک بووه که جارئ دنیا نهبوو. خوا له بابی خوئش نابئ، نهگمرنا دوابی لهو هه لوئستهی خوئی پهمشیمان بوئتموه، وک خوا ﷺ دهمرموی : ﴿ وَمَا كَانَتْ أَسْتَفْقَارًا لِبَرِّهِمْ لِأَبِيهِ إِلَّا عَنْ مَرْعَدَةٍ وَعَدَهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ بَرِّهِمْ لَأَوْهٌ حَلِيمٌ ﴾، واته: دلوی لئبورتن کردنی نبیراھیم بو بابی، تمنیا بههوی به لئینیکموه بوو، که پئی دابوو، به لام دوی نموی که بوئی دمرکھوت دوزمنی خوئی، دووری لئ گرت، بیگومان نبیراھیمیش زور به بزمییو به پهروئش و دلسووتاو بوو، زوریش هیلبی مهندو نارام بووه .

بوئه نمو پارانهمویهی بو بابی کرد، له حالیکدا که بابی هه لوئستیکئی زور نهرئینیانمی لهگه لیدا هه بوو .

## جهند مهسه له یه کی گرنگ

**مهسه له یه کم :** پارانه وهی ئیبراهیم علیه السلام بو گئیرانی مه که به

ولاتیکی هیمن و، دوور خسننه وهی وه چه کی له بت بهرستی :

خو ﷺ دهفرموی: ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا وَاجْنُبْنِي وَبَنِيَّ أَنْ نَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾ رَبِّ إِنَّهُمْ أَضَلُّنَّ كَثِيرًا مِنْ النَّاسِ مَنْ تَعْبُدُ فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَحِيمٌ ﴿۳۵﴾

شبه کردنه وهی نهم دوو نایه ته موباره که ، له چوار برکه دا :

**برگه یه کم ۱ -** ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا ﴾ ، یاد

بکه وه کاتیک ئیبراهیم علیه السلام گوتی: بهروردگارم! نهم ولاته هیمن و نارام بکه، با ترسو بیمی تیدا نه بی .

له نایه تی (۱۲۶) ی سوورقتی (البقرة) دا، هه مان دوعا ناوا هاتوه: ﴿ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا ﴾ ، اته: بهروردگارم ( نهم ولاته بکه به ولاتیکی هیمن و نارام، به لام لیئه له سوورقتی (ابراهیم) دا دهفرموی: ﴿ رَبِّ اجْعَلْ هَذَا الْبَلَدَ آمِنًا ﴾ .

نتجا که دهفرموی: ﴿ اجْعَلْ هَذَا بَلَدًا آمِنًا ﴾ ، اته: نهم ولاته بکه به ولاتیکی له ولاته هیمن و نارامه کان .

بەلام گە دەفەر مۆی: ﴿ اَجْمَلْ هَذَا الْبَلَدَ اَمِنًا ﴾، بە (ال)ی تەعریف، واتە: نا نەم و لاتە بە دیاری بیکراوی، بگە بە ولاتیکی هیمن و نارام .

ئەم دووانەش تیکناگیرێن، چونکە: ئیبراھیم عليه السلام بە گشتی دوای کردووە: ولاتەکان نارام بن، بەلام ئەو شوینە ی گە کەعبە ی تیدا بنیات ناو، دوای تاییبەتی بۆ کردووە .

جیی سەرنجە گە ئیبراھیم عليه السلام بەر لە ھەر شتیک داوای هیمنیی و ناسایشی کردووە، چونکە ئەگەر هیمنیی و ناسایش ھەبوو لە شوینیکدا: بێشکەوتن دەبی، کارو کەسابەت دەبی، دگۆنجی نازەنداری و گشتوگال و پیشەسازی و ناوھەدانی ھەبی، و خەلک بە تەبایی بێکەو دەژین، بەلام گە شەپ و شوپ و نازاوە و ناگۆکی و دووبەرمکی بوو، لەو شوینەدا، ھێچ شتیک لە جیی خۆیدا نابی، ھەر بۆیەش خوا عليه السلام لە سوورەتی قورمیشیدا ئەو نەعمەتی هیمنیی و ناسایش و نارامییە، وەک چاکەھکی گەورە ی خۆی، لە دوو چاکەکانی، دیتیتەووە بیر ھۆزی قورمیش :

### بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ

﴿ اِلَّا يَلْفِ فَرِيْسٍ ۱ اِلْفِيْهِمْ رِحْلَةَ الْشِّتَاءِ وَالصَّيْفِ ۲ فَيَعْبُدُوْا رَبَّ هٰذَا اَلْبَيْتِ ۳ اَلَّذِيْ اَطَعَمَهُمْ مِّنْ جُوْعٍ وَّءَاَمَنَهُمْ مِّنْ خَوْفٍ ۴ ﴾ القمیش .

واتە: بە ناوی خوای بە بەزمیی بەخشنە، بەھۆی ھۆگرتنی قورمیشەو، ھۆگرتنیان بە کاروانی زستانە و ھاوینە (زستانان بەرەو یەمەن، ھاوینان بەرەو شام یاخود بە بیچەوانەو)، با خاوەن و پەرەمردگاری ئەم مائە پەرسن، گە لە برسەمتیی دا، خواردنی بۆ رەخساندوون، لە ترسیدنا، ھیمنیی و ناسایشی بۆ رەخساندوون .

واتە: برسەمتیەگە ی بۆ گۆریون بە تیری، بە خواردن و رزق و رۆزی ھاتنە دەست، بەھۆی کەعبەو، بەھۆی بەیتەو، گە پێش نیسلامیش خەلک دەچوو بۆ سەردانی کەعبە، ئەو کەعبەیی، بۆیە ئیبراھیم بنیاتی ناو، گە: تەنیا خوا پەرستری، و خەلک لە چوار لای دنیاو دەچوون، ئنجا بەھۆی



نه‌وشه‌وم، بازرگانیی لئ دهبووو رزقو رپوزیی بؤ دمچوو، به پئی دوعاکه‌ی نیبراهیم، ﴿ وَأَرْزُقْهُمْ مِّنَ الْأَمْثَرِ ﴾، پاشان له نه‌نجامی نه‌وه‌دا، نه‌و به‌یته له هه‌موو لایه‌که‌وه حیئی رپزو حورمه‌ت بوو: که ئیبراهیم عليه السلام پیغمبه‌ریکی کؤ دهنگیی له‌سه‌مرکراوو، نیتفاق له‌سه‌مرکراو بوو، له نؤوان هه‌موو نه‌وانه‌دا که خویان به شوینکه‌وتوو به‌رنامه ئاسمانییه‌گان ده‌زانن، بؤیه هیمنیی و ئاسایشیی تیدا هه‌بوو .

**برگه‌ی دووم ۱ -** ﴿ وَأَخْبِنِي رَبِّيَ أَنْ تَعْبُدَ الْأَصْنَامَ ﴾، خؤم و کوره‌گانم به دوور بگره، له‌ومی که بتان بیه‌رستین .

(وَأَخْبِنِي) یانی: (بَعْدِنِي) (جَنَّبِنِي وَأَجْنِبِنِي)، (بِنِي) واته: کوره‌گانم که ته‌نیا دوو کوری هه‌بوون: ئیسماعیل و ئیسه‌حاق، به‌لام زانیان گوتوو یانه: دووان (مُنْتَلِي)، هه‌ر به کؤ (جمع) دئ، یاخود مه‌به‌ست: ئیسماعیل و ئیسه‌حاق و نه‌و وه‌چیه‌ش بووه که له‌وانیش به‌یدا ده‌بن، بؤیه فه‌رموو: (وَبِنِي): نه‌وه‌کلنم، هه‌ندیکیش ده‌لین: (میدیان) یش هه‌ر کوری پیغمبه‌ر نیبراهیم عليه السلام بووه‌و، دوعای بؤ هه‌موویان کردوه .

**برگه‌ی سنیهم ۱ -** ﴿ رَبِّ إِنِّي أَخْلَلْتُ كَيْدًا مِنَ النَّاسِ ﴾، په‌روه‌رگارم انا نه‌و بتو سه‌نه‌مانه، خه‌لکیکی زؤریان گومرا کردوه .

(أَي: كُنْ سَبَبَ ذَلِكَ) بوونه هؤکاری نه‌ومی که خه‌لکیکی زؤر گومرا بی‌و له رپی خوا، دووریکه‌ویته‌وه .

**برگه‌ی چوارهم ۱ -** ﴿ فَمَنْ يَعْنِي فَإِنَّهُ مِنِّي وَمَنْ عَصَانِي فَإِنَّكَ غَفُورٌ رَّحِيمٌ ﴾، هه‌ر که‌سی شوینم بکه‌وی، نه‌وه له منه‌و هه‌ر که‌سی سه‌رپنجییم لئ بکات، بیگومان تۆ لیبوردمی میهره‌بانی .

لیره‌دا که ده‌فه‌رموی: ﴿ وَمَنْ عَصَانِي ﴾، ده‌بن مه‌به‌ست نه‌وه بی: (فیما نُونُ الشَّرْكِ وَالْكَفْرِ) واته: که‌سانیک که سه‌رپنجییم لئ ده‌گن، له شتانیکدا که له خوار شیرک و کوفه‌رومن، چونکه شیرک و کوفر، بواری لیبوردنیا تیدا نیه .

ياخود واتايەگەى نەمويە: ﴿ وَمَنْ عَصَانِي ﴾، واتە: ھەرگەسى سەرپىچىم لى بىكات بە پەرستى غەيرى تۆ، ئەو ھەوالەى خۆتى دىگەمە، بىگومان تۆش لىبوردەى مېھربانى، لىبوردەى مېھربانى، بە و اتايە نا، گە وئپاى كوفرو شىركىشى تۆ لىى دىوورى بەزەيىت پىيدا دى، بەلكو بە و اتايە گە پەروەردىگار لىبوردىە مېھربانەو، دىبىنى گەسانىك ھەن: ھەرچەندە سەرپىچى لە فەرمانى ئىبراھىم دىگەن، بەلام لەبەرئەوئى باش بەيامى ئىبراھىمىان بى نەگەپشتەو، رەھمەتى خوا بىانگىرتتەو، لىبوردنى خوا بىانگىرتتەو، لەبەرئەوئى گە پۆزىشدار (مەنور) بە نەزانى (جەھل)، نەزانىنىك گە تىپدا گەمتەرخەم نىن، ياخود بەھۆ لاسايى گىرنەموە، يان: بەھۆ لىبىرچوونەو، يان: بەھۆ بەھەئەداجوون، يان: ناچاركرانەو، پۆزىشدار (مەنور) و، ئەوانەش ھەموويان ھۆكارن، بۆ ئەوئى خوا ﷻ لەگەئىاندا لىبوردەو بە بەزمى بى، بەلام گەسىك بە نەنقەستو بەبى بىانو، ھاوبەش بۆ خوا دادەنى، بىگومان ئەو لىبوردن بەزمى خوا ناىگىرتتەو، ئىنجا ئەمە ئەو دىگەيمەنى گە: ھاوبەش بۆ خوا دانەرەكان، پىزى بابىان ئىبراھىمىان ﷻ نەگرتو لەگەئىدا باش نەبوون، بە قەسمان نەكردو رىبازى ئەويان نەگرت .

**مەسەلەى دووھ :** داواكردنى ئىبراھىم ﷻ لە خوا، گە ئەو بەئشە لە وەچەى خۆى گە لە لای مالى ھەرامى خوادا، نىشئەجىبى كىردوون بۆ خواپەرستىنى، دلى خەلكىكى بەلادا كەمەندكىش بكاو، بىزىبىشيان بۆ بىرەخسىنى، بۆ ئەوئى سوپاسگوزار بن :

خو ﷻ دەفەرئەوئى : ﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ أَنْتَ مِنْ دُرِّيِّ بَوَادٍ عَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْعِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴾

### ئوێژێنەوهی ئەم ئایەتە بەپێتە . لە شەش بەرگەدا

**بەرگەمی یەكەم ١ -** ﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ ۖ

بەرۆمردگارمان! من بەمشێک لە وهجەمی خۆم نێشتەجێ کرد لە شیوێک، لە دۆلێکدا کە ڕووک و کشتوکالی تێدا نیە .

(الوادي: الأرض بين الجبال)، (وادي) بە زهویهک دموگوتری: کە لە نیوان

دوو جیاياندا بی، بە کوردیی: شیو یان دۆل .

**بەرگەمی دووم ١ -** ﴿ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۖ

(المحرّم) واتە: (الممّنع) پارێزراو، لە جێ؟ لەوه کە دستەکان بێگەنی و خرابی بکەن، یاخود زیان بەو خەلکە بگەین، کە لە لای نێشتەجین .

دمگوئجێ مەبەست لە: (المحرّم) قەدەغەگراو بی، بە پێی یاسا

گەردوونییەکانی خوا، دیارە خوا جی بەسەر سوپایەگەمی ئەبرهه هینا !

یاخود قەدەغە گراو، بە پێی یاسا شەرعییەکانی خوا، کە بە تەنکید لە

دوای هاتنی ئیسلاموه، هەر ئەو مانایەیان مەبەستە، چونکە وهک بینیمان

لە سەردەمی حەججاجی کوری یوسفی سەقەفیدا، هەر وهها لە سەردەمی

قەرامیتەدا، کەعبە ڕووخێراوهو، بەردە ڕەشەگەش دزراوه .

کەواتە: یانی: لە ڕووی شەرعییەوه قەدەغەیهو گوناھە، نابێ خەلک

دەستکاری بکاتو، زیانی بی بگەین، یان زیان بە خەلکەگەمی بگەین .

**بەرگەمی سێیەم ١ -** ﴿ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ ۖ

نێشتەجیم گەردوون، تاگو نوێژ بەرپا بکەن، واتە: ئەمە هۆکاری

نێشتەجیبوونیانە لەوێ .

**بەرگەمی چوارەم ١ -** ﴿ فَاجْعَلْ أَفْعَدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ ۖ

والیبه، کە بە لایاندا بچن، بە لایاندا کەمەندکیش بن، دلایان بو وئ بچن .

**برگمی بئنجم ۱ - ﴿ وَأَرْزُقُهُمْ مِّنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴾** له  
 بهر و بوومه‌گانیس بژویان بده، بؤ نه‌وهی سوپاسگوزار بن، که دمه‌رموی:  
 ﴿ فَاجْمَلْ أَفْعِدَةً مِّنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ ﴾، دلانی که‌سانیکیان به‌لادا مه‌یل  
 بکه و که‌مه‌ندگیش بکه، واته: بؤ نه‌وهی بچن له‌وئ بازرگانیی بکه‌ن، یان  
 بچن بؤ نه‌وئ و نیشه‌جئ بن، یاخود له‌وئ خواهرستی و پهرستشه‌گان  
 نه‌نجام بدنو، سه‌رم‌نجام نه‌وئ هه‌لش و وئلش و مامه‌له و بازرگانیی  
 بکه‌وئتی و، نه‌و خه‌لکه‌می که له‌وئن، که هیج کشتوگال و بهر و بوومیکیان نیه  
 به‌هؤی نه‌و بازرگانیی و به‌هؤی نه‌و هاموشؤی نه‌و خه‌لکه‌وه، له‌وئ ژیانیان  
 بسوورئ و، سه‌رم‌نجام سوپاسگوزاریی بؤ تو بکه‌ن .

**مه‌سه‌له‌ی سئیه‌م : ئیبراهیم عليه السلام له میانی پاران‌ه‌وه‌که‌یدا، زانیاریی**  
 خوا ، به پنهان و ناشکرا ده‌خاته پروو :

خوا عليه السلام دمه‌رموی: ﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعَلَّمْ مَا نَخْفِي وَمَا نُعَلِنُ وَمَا يَخْفَى عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴾ .

**شیکردنه‌ه‌س نهم نایه‌ته موباره‌که ، له دهر و برگه‌دا**

**برگمی یه‌گم ۱ - ﴿ رَبَّنَا إِنَّكَ تَعَلَّمْ مَا نَخْفِي وَمَا نُعَلِنُ ﴾** ئیبراهیم عليه السلام له  
 درئزه‌ی پاران‌ه‌وه‌که‌یدا دمه‌رموی : په‌روم‌دگارمان! به دلنایی تو نه‌وهی  
 که پنهانی ده‌گه‌ینو، نه‌وهی که ناشکرای ده‌گه‌ین، ده‌یزانی، واته: هی  
 شتیکت لی ون ناییت، هه‌موو شتیک دهمانی، به‌لکو هه‌موو شتیک ده‌بینی و  
 هه‌موو شتیک ده‌بیستی، چ پنهان بی، چ ناشکرا و عیان بی .

**برگەشی دووم :** ﴿ وَمَا يَخْفَىٰ عَلَى اللَّهِ مِنْ شَيْءٍ فِي الْأَرْضِ وَلَا فِي السَّمَاءِ ﴾ .

هیچ شتێک نە لە زەمینداو نە لە ئاسماندا، لە خوا پەنھان نابێ. واتە: نە لە خوارموی دروستکاروگانداو، نە لە سەرموویاندا، نە لە دروستکاروگانێ خوارێ دا، گە بە نسیبەت مرۆفەکانەووە زموییهو، نە لە دروستکاروگانێ سەرێ دا، وشەیی ﴿ السَّمَاءِ ﴾ بێش جگە لە زەوی، هەموو نەووی خوا دروستیکردووە، دەمگرتیەووە .

لێرمدا خوا ﴿﴾ وشەیی: ﴿ السَّمَاءِ ﴾ بێ بەکارھێناو، هەندیک جاریش وشەیی:

﴿ سَبَّحَ سَمَوَاتٍ ﴾ بێ بەکارھێناو، جاری واشە گە وشەیی: ﴿ سَمَوَاتٍ ﴾ بێ

بەکارھێناو، گە مەبەست بێیان: ﴿ السَّمَاءِ ﴾ و ﴿ سَمَوَاتٍ ﴾ و ﴿ سَبَّحَ

سَمَوَاتٍ ﴾ تێکرای نەوویە گە خوا دروستی کردو، جگە لە عەرشێ خواو، لە

درەختی کۆتایی (سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) و واپێدەجێ: جگە لە بەھەشتو دۆزەخیش،

چونکە خوا ﴿﴾ - وەك دوايي دەمگەینێ - باسی نەووە دەمکات: گە لە رۆژی

دوايیدا، هەم زەویو، هەم ئاسمانەکانیش دەمگۆرێن، ننجاً بەھەشتو دۆزەخیش،

رای بەھێزترو پتەوتر، نەوویە گە نێستا هەن، نابێ نەوان گۆرانیان

بەسەردابن، گەواتە: دەبێ لە دەرەووی سنووری ئاسمانەکان بن، گە دەمگوتری:

ئاسمان ﴿ السَّمَاءِ ﴾ یان: ئاسمانەکان ﴿ سَمَوَاتٍ ﴾ یان: حەوت ئاسمانەکان

﴿ سَبَّحَ سَمَوَاتٍ ﴾ بێگومان زەوی شتێکی بجووگە لە نیو جەمک و واتای وشەیی:

ئاسمان و ئاسمانەکان و حەوت ئاسمانەکاندا، چونکە زەوی خۆی یەگێکە لە

نۆ خەرۆگە گە بەدەوری خۆردا دەخولێنەو، خۆریش بۆخۆی یەگێکە لە

ئەستێرەکانی گەھکەشانی کاکێشان، گە بە مەزەندەي زانیان: دەوری:

تربیلوونیك (۱۱) ئەستێرەي تێدان، وەك خۆی و لە خۆی بجووگترو گەورتر .

لێرمدا قسەمەك لە زەمەخشەریی خاوەنی تەفسیری (الکشاف) دەخوازینەو،

گە (جمال الدين القاسمي) لە تەفسیری (محاسن التأویل) لێیەو نەقل

کردوه: (قائل الرُّمَحْشَرِيُّ، الْمَعْنَى إِنَّكَ أَعْلَمُ بِأَحْوَالِنَا وَمَا يُصْلِحُنَا وَمَا يُضِيدُنَا مِنَّا، وَأَنْتَ أَرْحَمُ بِأَنْفُسِنَا مِنَّا وَلَهَا، فَلَا حَاجَةَ إِلَى الدُّعَاءِ وَالطَّلِبِ، وَإِنَّمَا نَدْعُوكَ إِظْهَارًا لِلْعُبُودِيَّةِ لَكَ، وَتَخَشُّعًا لِعَظَمَتِكَ، وَتَذَلُّلاً لِعِزَّتِكَ وَاهْتِمَارًا إِلَى مَا عِنْدَكَ<sup>(۱)</sup>).

واته: تۆ له خۆمان به حال و بالمان زانتری، به وهی که چاکمان دهگاو، به وهی که تیکمان دمد، له خۆمان به حال و بالمان به کاروبارمان زانتری، تۆ له خۆمان بهرانبهر به نئمه به بهزویتری، بۆیه پیویست به پارانه وهو داواگردن ناکات، به لام نئمه لیبت دهمپاریینه وه، وهک: دمرخستنی به نهایه تیی بؤ عیززت بؤ تۆ، وهک ملکه جیی بؤ مهزنی تۆ، وهک ژێردهستی بؤ عیززت بالادهستی تۆ، وهک دمرخستنی ناتاجیی و پیویستی بؤ نه وهی که له لای تۆیه .

**مهسه لهی چوارهم** : ستایشکردنی ئیبراهیم علیه السلام بؤ خوا که به به

سالاداچووپی : ههر کام له ئیسحاق و ئیسماعیلی پی به خشیون .

خَوَا عَلَيْهِ السَّلَام دَهْمَرْمَوِي : ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ  
وَإِسْحَاقَ إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ ﴾<sup>(۳۹)</sup>

شهبگردنه وهی نهم نایه ته موباره که ، له دوو برهگه دا :

**برهگی به گم** ۱ - ﴿ الْحَمْدُ لِلَّهِ الَّذِي وَهَبَ لِي عَلَى الْكِبَرِ إِسْمَاعِيلَ وَإِسْحَاقَ ﴾ .

ستایش بؤ نهو خوایهی که به پییری (له کاتی که وتنه ته مه نه وهدا) ئیسماعیل و ئیسحاقی پی به خشیوم .

چونكى بە پىيى ئەۋەدى كە زانراۋەۋە عادەتتە، لە ژيانى بەشەردا، پىياۋان و ناھەرتان لە كاتىكىدا زۇر پىر دەمىن و دەمگەۋنە تەمەنى زۇرۋەۋە، تەمەنىيان زۇر ھەلئەكشى، ۋەجەيان پەيدا ناپىن، بەلام ئىبىراھىم عليه السلام ۋەك دوايى ياسى دەمەن لە كاتى كەۋتتە تەمەنى زۇردا، ھەر گام لە ئىسماعىل ۋە ئىسحاقى پەيدا بوون .

### بىرگى دەۋم ۱ - ﴿إِنَّ رَبِّي لَسَمِيعُ الدُّعَاءِ﴾، بىگومان بەرۋەردگارم زۇر بىسەرى

پارانەۋىيە، ئىنجا ۋەك دواترىش ياسى دەمەن، لە سەرجاۋە مېژۋۋىيەگاندا ھاتوۋە، كە ئىبىراھىم عليه السلام كاتىك لەگەل ھاجەر، ئىسماعىليان پەيدا بوۋە، ئىبىراھىم تەمەنى (۸۶) سال بوۋە، لە رىۋايەتلىكدا دەلى: (۹۹) سال بوۋە، بەلام بىگومان ھاجەر تەمەنى ھىندە نەبوۋە، كە ئىسحاقىيان پەيدا بوۋە ئىبىراھىم: تەمەنى (۱۰۰) سال بوۋە، لە رىۋايەتلىك دا دەلى: (۱۱۲) سال، ۋە خاتوون (سارا)ش تەمەنى (۹۰) سال بوۋە، ياخود نەۋەدو شتىك سال بوۋە .

ئىنجا بىگومان لە كاتىكىدا كە نىنسان لە شتىك نانومىد دەمىن ۋە بە تەمەنى نىيە، دوايى نەۋە داۋاكارىيى ۋە نامانجەي بۇ دىتە دى، لە دالىدا زۇر خۇشەۋىست ۋە شىرىنە .

### مەسەلەي پىنجەم ۋە كۆتلىيى : پارانەۋەي ئىبىراھىم عليه السلام لە خوا عليه السلام

بۇخۇي ۋە ۋەجەكەي كە بيانكەنە خواپەرست ۋە لە خۇي ۋە بابو داىك ۋە برۋاداران بە گشتى بىۋورى :

خو عليه السلام دەفەر موى : ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءِ﴾ ﴿١﴾ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴿١١﴾ ﴿٢﴾ .

شەكردنەۋەي نەم دەۋ ناپەتە سەپارەكە ، لە چوار بەرگەدا :

### بىرگى بەگم ۱ - ﴿رَبِّ اجْعَلْنِي مُقِيمَ الصَّلَاةِ وَمِنْ ذُرِّيَّتِي﴾، بەرۋەردگارم

بەكە بە بەرىباگەرى نويز، ھەرۋەھا لە ۋەجەكەشم .

زانايان ئايرىدا ئىشكالىكىيان بۇ دروست بووه، گوتوويانە: چۆن ئىبراھىم  
 ﷺ لە خوا دەپارتتەوه كه تمنيا بهشيك له ومچهكهى نويزكهر بن، بۆچى  
 بۆ ههموو ومچهكهى نەپاراپوتتەوه ؟  
 له وهلامى ئەو ئىشكالىدا :

۱/ هەندىكىيان گوتوويانە: وشەى (من) ئايرىدا (من الإبتدائية) يە، واتە: بۆ  
 دەستپىكرنە .

۲/ هەندىكىش گوتوويانە: (من)، (من البيانية) يەو بۆ روونكرنەومىه، (من  
 التبعية) نىه .

۳/ هەندىكىش گوتوويانە: ئەگەر بۆ بەشيكش بى، لەبەرئەومىه كه  
 ئىبراھىم ﷺ زانويەتى ومچهكهى هەموويان خواپەرستو روو له خوا ناين  
 بۆيە داوايەكى نەكردوه كه بزائى پىچەوانەى واقع دەبى، يان پىچەوانەى  
 ياساو سوننەتى خوا دەبى .

كەواتە: وشەى (من) يان بۆ روونكرنەومىه، يان بۆ: دەستپىكرنە، ئەو  
 كاتە هەموو ومچهكهى دەگرىتتەوه، يان بۆ بەشيكە بەو تەئويلو واتايەى  
 كه گوتمان، بەلام ماناي يەكەمىلەم له دلدە بەهيزترە، كه بۆ هەموو  
 ومچهكهى پاراپايتتەوه .

**بىرگەى دووم ۱** - ﴿ رَبَّنَا وَتَقَبَّلْ دُعَاءَ ﴾ پەرورەگارمان! پارانەومەمان  
 لىئوربىگرە، ئەمە وەك له تەفسىرەكاندا هاتو، دەئى: (ضَرَاةٌ بَعْدَ ضَرَاةٍ)،  
 واتە: كرووزانەوه له دواى كرووزانەومىه، لالانەوه دواى لالانەومىه .

وشەى (دُعَاءَ) يش له هەندىك خويندنەوه (قِرَاءَةً) دا، بە (دُعَائِي)  
 خويئراوتتەوه، واتە: بە (ي) خويئراوتتەوهو لەوانى دىكەشدا بە ئىز (كَسْرَةً)  
 خويئراوتتەوه، كه هەر يەك مانايان هەيه .

**بىرگەى سىيم ۱** - ﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَالْمُؤْمِنِينَ ﴾ پەرورەگارمان!  
 لىم ببورەو له باب و دايكىشم و له برودارانيش .



وشه‌ی: ﴿ وَلَوْلَا الَّذِي ﴾ خوینراویشه‌ته‌وه: (وَلَوْلَا الَّذِي) واته: له بابم، به‌لام ﴿ وَلَوْلَا الَّذِي ﴾ واته: بابو دایکم، بیشتیش باسمان کرد، که نیبرایهم ﷺ دهبی کاتیک نهو پارانه‌وه‌ی کردوه، به‌نسبمت بابیه‌وه، جاری بوی دمرنه‌که‌وتبی که بابی دوزمنی خواجه‌وه، بی بروایه و ری خوا، ناگریته بهر، دهبی له کاتیکدا بوو بی، نومیلکی همر پیی بووبی و لی ته‌ماو بروا نه‌بووبی، وهک خوا ﷺ له سوورمتی (التوبة) دا ده‌فهرموی: ﴿ وَمَا كَانُ اسْتَغْفَارُ إِتْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا إِتْيَاءَهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأ مِنْهُ إِنَّ إِتْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴾ . واته: داوی لی‌بودن (له خوا) کردنی نیبرایهم بؤ بابی، ته‌نیا به‌هوی نه‌وه‌وه بوو که به‌لینکی پیدا‌بوو، به‌لام داوی نه‌وه‌ی بؤی دهرکه‌وت، که دوزمنی خواجه، دووری لی دهریری، بیگومان نیبرایهم زور هیللی و منندو زور به به‌زمیی و به‌روش بوو .

**برگمی چورهم ۱** - ﴿ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾ . واته: له رۆژیکدا که لیبرسینه‌وه دیته‌گورئ، وشه‌ی: ﴿ يَقُومُ ﴾ واته: رادموستنی، دملنی: (يَقُومُ: يَثْبُتُ، شُبَّةُ الْحِسَابُ بَيْنَ نَسَانٍ قَائِمٍ، لِأَنَّ حَالَةَ الْقِيَامِ أَقْوَى أَحْوَالِ الْإِنْسَانِ)، واته: (يقوم) یانی: ده‌جه‌سی، لیبرسینه‌وه، چوینراوه به‌مروفکی و مستاوه‌وه (که رادموستنی)، چونکه حالته‌ی و مستان، به‌هیزترین حالته‌ی مروفه .

یانی: لهو رۆژهدا، که لیبرسینه‌وه سزاو پاداشت دیته‌گورئ، نه‌ی به‌رومردگارمان! له خۆم و بابو دایکم و له برواداران بیووره .

نیم‌ه‌ش دو‌عاکه‌ی نیبرایهم ﷺ دووباره ده‌کینه‌وه و ده‌لین: ﴿ رَبَّنَا اغْفِرْ لِي وَلِوَالِدَيَّ وَلِلْمُؤْمِنِينَ يَوْمَ يَقُومُ الْحِسَابُ ﴾ ، بیگومان که ده‌فهرموی: ﴿ وَلِلْمُؤْمِنِينَ ﴾ مبه‌ست نه‌وه نه‌بووه که نافرته‌نیش نه‌گریته‌وه، به‌لکو نه‌وه، له پان نیریناندا باسکردنی مینان (تَغْلِيْبُ الذُّكُورِ عَلَى الْإِنَاثِ)، که

لە زمانی عەرەبیییدا، وەك زۆرجاران باسمان كردووە: كاتێك پیاوان و ئافرەتان  
 ھێكموە ڤێن، بنجینە وایە كە وشەكە بۆ نیرینان بەكارھات، مێینەكانیش  
 دەگرتەو، وەك: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا ﴾، لە ھەموو قورئاندا ھەروایە: ئەی  
 ئەوانەیی بڕواتان ھێناو! ﴿ الَّذِينَ ﴾ لە زمانی عەرەبیییدا بۆ نیرینانە، بەلام  
 بەتەئكید مێینانیش دەگرتەو، بەلام خوا بە ڤیویستی نەزانیو، بھەرموی:  
 (يا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا، وَيَا أَيُّهَا اللَّاتِي آمَنَ) .

لێرەشدا كۆتایی بەم دەرسەمان ڤێنین .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

# دەرسی شەشم

## پێناسەی ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان کە کۆتا درسی سوورەتی (ابراھیم)ە، پێکھاتووە لە نایمەکانی: (۴۲ - ۵۲)، واتە: یازدە (۱۱) نایمەتی کۆتایی سوورەتی ئیبراهیم ﷺ دەرگرتە خۆی، لەو (۱۱) نایمەتەدا، خوا باسی یەک بابەتی سەرکێی کردووە، هەرچەندە ئەو بابەتە سەرکێیە، لێ و پۆی لیبوونەو، بەلام یەک بابەتی سەرکێیە، ئەویش ئەومێ: کە خوا ﷻ لە ستەمکاران بئێگا نیە، سزادانیان هەلدەگرێ بۆ رۆژی دوایی .

هەروەها بە پێغمبەر خاتەم موحەممەد ﷺ دەفرموی: کە خەلک وریا بکاتەو لە هاتنی رۆژی دوایی، کە ستەمکارەکان لەو رۆژەدا، داوای دواخراستی رۆژی دوایی دەکەن! بەلام بە تەنیکد بئ سوو دە .

پاشان خوا ﷻ دووبارە دەفرموی: کەس وا نەزانی کە خوا بەئینی خۆی کە بە پێغمبەرائی داو، نایباتە سەر، داوای باسی چەند نێمەنیکێ رۆژی دوایی دەکات .

لە کۆتایی دا رایدەگەین: کە : ئەو پەیمانی خۆیە بۆ تیکرای خەلکی، کە بزانی، بێجگە لە خوا ﷻ هیچ بەرستراوێکی نیکە راست نیە .

﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَافِلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِیَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿۱۲﴾ مُهْطِعَاتٍ مُّقْنِبَاتٍ رُءُوسِهِنَّ لَا یُرْتَدُّ إِلَیْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَنْقَدَتْهُنَّ هَوَاهُ ﴿۱۳﴾ وَأَنْذِرِ النَّاسَ یَوْمَ یَأْتِیهِمُ الْعَذَابُ فِیَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنا مِنْ أَجْلِ قَرِیبٍ نُحِبُّ دَعْوَتَكَ وَتَتَّجِعِ الرُّسُلُ أَوْلَمَ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلِ مَا لَكُم مِّنْ زَوَالٍ ﴿۱۴﴾ وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْکِنٍ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمُ الْأَمْثَالَ ﴿۱۵﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَتْ مَكْرُهُمْ لَیَزُولَ مِنْهُ الْجِبَالُ ﴿۱۶﴾ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخْلِفاً وَعْدِهِ. رُسُلُهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِیزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۱۷﴾ یَوْمَ تُبَدَّلُ الْأَرْضُ غَیْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ وَیَبْرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴿۱۸﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِینَ یَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِینَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿۱۹﴾ سَرَابِلُهُمْ مِّنْ فِطْرَانٍ تَقَعُشُ وُجُوهُهُمْ النَّارُ ﴿۲۰﴾ لَیَجْزِی اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِیعُ الْحِسَابِ ﴿۲۱﴾ هَذَا بَلَّغٌ لِلنَّاسِ لِیَسْتَذَرُوا بِهِ، وَلَیَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ وَلَیَذْکُرُوا أُولَئِیْنَ الَّذِینَ ﴿۲۲﴾ ۞

## ماناي دەقئاو دەقى ئايەتەكان

{ وا مەزانە خوا بى ئاگايە لەوھى ستمەكاران دەيگەن، بەئگو (بۇ سزادانىان) دوايان دەخات بۇ رۇژىك كە چاوەكانى تىدا نەبئەق دەبن ﴿۴۲﴾ (كافەرەكان) بە خىرايى دەرۇن (بەرەو گۇرەيىنى كۇبۇونەو)، سەريان بەرزكردۇتەو، چاويان ناترووكىنن، عەقل و دلئان بۇشە ﴿۴۳﴾ ھەرۇھا (ئەى موحەممەد) خەئكى بترسىئە لە رۇژىك كە تىيدا سزايان بۇ دى، ئنجا ئەوانەى كە ستمەيان كردو دەئىن: پەرورەدگارمان! بۇ ماومىھكى نرىك دوامان بىخە، با وەلامى بانگەوازەكەت بدەينەو، شوپىن پىقەمبەرەن بكەوين، (پىيان دەگوترى:) ئەدى ئەو نەبوو لەمەو پىش سوپىنتان دەخوارد: كە ھەرگىز لاناچن (ناقەوتىن)؟ ﴿۴۴﴾ (دوايى ئىو) لە جىگاو رىگاي ئەوانەدا كە ستمەيان لە خۇيان كرىبوو، نىشتەجى بوون بۇشتان دەركەوتبوو جىمان پىكردوون، وئىنەمان بۇتان ھىنانەو! ﴿۴۵﴾ بە دلئىايى ئەوان (پىش ئىو) پىلانىان گىراو پىلانەكەشيان لە ژىر رىكىفى خوادا بوو، ھەرچەندە پىلانەكەشيان وابوو بى، جىايان لابرئ! ﴿۴۶﴾ ئنجا پىتان وانەبى: خوا بەئىنى خۇى لەگەل پىقەمبەرنى دا ناباتە سەر، بەدلئىايى خوا زالى تۆلەستىنە (بۇ دوژمان و ناحەزانى پىقەمبەرەن) ﴿۴۷﴾ (رۇژى دوايى) رۇژىكە زەوى و ناسمانەكان بە حالمتى جگە لە ئىستايان دەگۇرپىن، (مروۇفەكانىش) تىكرا بۇ خواى تاكى مل پىكەچكەر دىنە گۇرئ! ﴿۴۸﴾ لەو رۇژەدا : تاوانباران دەبىنى: لە كەلەپجاندا پىكەو جوت كراون (دوو دوو پىكەو كەلەپچە كراون) ﴿۴۹﴾ بۇشاكيان لە قەترەنو، ناگر روومكانيان دادەپۇشى ﴿۵۰﴾ (بۇيە رۇژى دوايى ھەبە) تاكو خوا ھەر كەسە بە پىئى ئەوھى كە كردووئەتى، سزاو پاداشت بەت، بىگومان خوا لىپىرسىنەوھى خىرايە ﴿۵۱﴾ ئەمە راگەياندن (ى پەيامى خواى)ە، بۇ خەئكى، بۇ ئەوھى پىئى وريا بكرىنەو، تاكو بزەن كە تەنھا يەك پەرستراو ھەبە، بۇ ئەوھى خاوەن عەقلانىش بىريان بكەوئتەو پەند و مەرىگن ﴿۵۲﴾ .

## شیکردنه‌وی هه‌ندیك له وشه‌کان

( تَشَخَّصُ فِيهِ الْأَبْصَرُ ) : ( شَخَّصَ شَخْوصًا : اِرْتَفَعَ ، شَخَّصَ الرَّجُلُ بَصْرَهُ ، إِذَا فَتَّ عَيْنَيْهِ لَا يَطْرَفُ ) ، که ده‌فهرموی : ﴿ تَشَخَّصُ فِيهِ الْأَبْصَرُ ﴾ به (چاویان نه‌بله‌ق بوو) ته‌رجه‌مهم‌گرددوم چونکه : ( شَخَّصَ شَخْوصًا ) واته : به‌رزویوه ، ( شَخَّصَ الرَّجُلُ بَصْرَهُ ) نه‌گهر چاوی بکته‌وه‌مو چاوی نه‌تروو‌کینن ، ده‌لین : ( شَخَّصَ بَصْرَهُ ) به‌گوردیی پیی ده‌لین : چاو نه‌بله‌ق بوون .

( مُهْطِعٌ ) : ( هَطَعَ الرَّجُلُ بَبَصْرِهِ ، إِذَا صَوَّبَهُ ، وَبَعِيرٌ مُهْطِعٌ ، إِذَا صَوَّبَ عُنُقَهُ ) ده‌گوترئ : ( هَطَعَ الرَّجُلُ بَبَصْرِهِ ) پیاومکه چاوی ناراسته‌ی شتیک‌گرددو نه‌یج‌وولاند ، ده‌گوترئ : ( بَعِيرٌ مُهْطِعٌ ) له‌حالی‌کدا که حوشر ملی خوی رپیک راست بگرتئ ، به‌ملاولادا ، ملی بانهدا ، ده‌گوترئ : ( بَعِيرٌ مُهْطِعٌ ) ، که‌واته : ﴿ مُهْطِعٌ ﴾ به‌مو که‌سانه‌ش ده‌گوترئ که : سه‌ریان رپیک رادمگرن و به‌لای راست و چه‌یدا ناوړ نادنه‌وه‌مو ، سه‌ر نانووش‌تیننه‌وه له‌ترسان .

( مَقْنَعِي رُءُوسِهِمْ ) : واته : سه‌ریان به‌رز ده‌گنه‌وه ( اَقْنَعُ رَأْسَهُ : رَفَعَهُ ) واته : سه‌ری راست کرد .

( لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ) : ( طَرْفُ الْعَيْنِ ، جَفْنُهُ ، وَالطَّرْفُ تَحْرِيكُ الْجَفْنِ ، وَغَيْرُ بَعْضِ عَنِ النَّظَرِ ) ، ( طَرْفُ الْعَيْنِ ) واته : پیلووی چاو ، ثنجا ( طَرْفٌ ) بریتیه له‌جوولانننی پیلووی چاو ، که مه‌به‌ست لی‌ردا بینینه ، ﴿ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ﴾ ، چاویان ناتروو‌کینن ، واته : چاویان له‌سه‌ر نه‌و بی‌مه‌نانه‌یه که له‌پوژی دواییدا دینه به‌رچاویان و ، له‌به‌ر ترسو له‌هه‌ژمه‌تان ، نه‌سه‌ریان ده‌جوولینن ، نه‌چاویان ده‌تروو‌کینن .

(وَأَفْتَدَتْهُمْ هَرَاءُ): (أَفْتَدَةَ) كۆي (هُؤَادُ)، (هُؤَادُ) لىرەدا بە ماناى عەقل و ھۆش دى، دىشگونجى بە ماناى دل بىت، واتە: عەقل و دلەكانيان بۆش، (هَؤَاء) واتە: بۆش (فَارغ) ھەك چۆن كەسك بە يەككى دىكە بلى: لە ترسان ئاگام لەخۆم نەماو، ياخود ھۆشم لەسەرم دانەماو .

(مُقَرَّنِينَ): واتە: پىكەوھ جووت كراون، دىگوترى: (قَرَّنْتُ البَعِيرَ بالبَعِيرِ: جَمَعْتُ بَيْنَهُمَا وَقَرَّنْتُ، على التكرير) .

(قَرَّنْتُ البَعِيرَ بالبَعِيرِ) يانى: خوشترەكانم پىكەوھ جووت كردن، واتە: بە بەمەك پىكەوھ بەستەن كە نەتوانن لىك بىرازىن، (وَقَرَّنْتُهُ) نەوېش بۆ حالەتى زۆرىيە، لىرەدا مەبەست نەمىيە: دوو دوو پىكەوھ كەلەپجە دەكرىن .

(فِي الْأَصْفَادِ): (أَصْفَادُ) كۆي (صَفَدَ) يان (صَفَادُ) ه، (صَفَدُ) و (صَفَادُ) ھەردووكيان بە ماناى (غَلَّ) دىن، (غَلَّ) واتە: كەلەپجە، شتىكە دىكرىتە گەردنى مۇقەھو، دىشگونجى مەبەست پىي نەوھ بى، كە دەخىرتە دەستيانەو، كە كۆي (غَلَّ) (أَغْلَأُ) ھ، كۆي (صَفَدُ) و (صَفَادُ) ىش، (أَصْفَادُ) ھ .

(سَرَابِيلُهُم): (سَرَابِيلُ) كۆي (سَرَبَأَ) ھ، (السَرَبَالُ: القَمِيصُ مِنْ أَيِّ جِنْسٍ كَانَ)، (سَرَبَأَ) بىرىتە لە كراس لە ھەر جۆرىك و بە ھەر شىوئىيەك بى .

(فَطِرَانٍ): (مَا يَنْقَطِرُ مِنَ الْهَنَاءِ)، (قَطِرَانٌ) جۆرە ماددىيەكى سووتىنەرە، بۆ حالەتى (خروو) كە تووشى وشتىر دى، بەكار دەھىترى، ماددىيەكى سووتىنەرە كە خروو كەي پى لا دەبىرى .

(بَلَّغٌ): واتە: گەشىتن، (البَلَاغُ: الإِتِّهَاءُ إِلَى أَقْصَى الْمَقْصِدِ، وَالْمُنْتَهَى مَكَانَ كَانَ، أَوْ زَمَانًا، أَوْ أَمْرًا مِنَ الْأُمُورِ الْمُقَدَّرَةِ)، ماناى (بلوغ) و (بلاغ) بىرىتە لە گەشىتن بە كۆتايى نامانجىك، ياخود مەبەستىك، چ لە رووى شوئىنەو، چ لە رووى كاتەو، ياخود كارىك لە كارەكان كە نەندازمىرى كراوھ .

واتايەكى دىكەى (بَلَاغ) بىرىتىپە لە گەياندن، وەك گەيانىنى پەيام،  
 ھىروھما وشەى: (بَلَاغ) بە ماناى شتىك كە تەووبىن و بەس (كافى) بىن،  
 بەو واتايەش ھاتوھ، ﴿ إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِّقَوْمٍ عٰكِدِيْنَ ﴾ ﴿۴۳﴾،  
 واتە : لەوھدا كە باسكرا، كىفایەت ھىپە، بۇ كۆمەلىك كە بىانەوى  
 بەندايەتیی بۇ خوا بىكەن .



## مانای گشتی ئایته کان

نهم یازده (۱۱) ئایته، ههموو یان باسی سه رهنجامی شوومی سته مکاران سنه رهنجامی شوومیان له رۆژی دوایی دا، خوا دهفرموی : ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ﴾ . وا مهزانه خوا بی ئاگایه له وهی سته مکاران دیکمن .

وشهی (ظلم) له زمانی عمره بییدا به مانای گوناح (إثم) دئ، به (گونا هکردن) و (تاوان کردن) به رهایی دگوترئ : (ظلم)، هه روهها به مانای دستدریزی کردن بۆ سه مافی نهوانه ی دیکمش، دئ، دیسان به مانای شیرک و کوفریش دئ، ئنجا ئایا لیردا مه بهست پیی کامیانه ؟

وا پئنده چی زیاتر مه بهستی پی نهوانه بی، که سته له خه لکی دکهن، ئنجا که سته میان لی دکهن: پی هی دایه تیان لی دکهن؟ ئازادیان لی ز موت دکهن؟ موئک و مائیان لی داگیر دکهن؟ دهیانچه وسیننه وه؟ نهوانه ههموو یان دهگرتنه وه، هه ئبته نه گهر بشلئین (ظالمون) لیردا مه بهست پیی نهوانه یه که کوفر و شیرکیان هه لگرتوم، یان نهوانه که گوناح و تاوان دکهن و، له نیو گونا ه و تاوانه کاند: مافی خه لکی دیکه پیشیل دکهن و، خه لک ده جه وسیننه وه، نه وهش هه ر و اتایمکی گونجا وه، گرنگ نه وه یه خوا دهفرموی : وا مهزانه که خوا بی ئاگایه له وهی سته مکاران دیکمن. ﴿ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِیَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴾ . بیگومان ته نیا دوایان ده خات بۆ کاتی که جا و مکان تییدا نه به ق دهبن .

که مه بهست پیی رۆژی دوایی یه، به دلنیا یی .

ئىنجىا وىسفى خالىتى ئەوان دىمكات لەو رۇژىدا، دىقەرمۇئى : ﴿ مَهْطِطِينَ ﴾  
 واتە: بە خىرئى دەمۇن و سەريان رىك رىگرتو بەرمو بېئىش. ﴿ مَقْبِي رُؤْسِهِمْ ﴾  
 سەرى خۇشيان بەرز كردۆتەو، ﴿ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ ﴾ چاويان ناگەرتتەو بە  
 لايان، واتە: چا و ناترووگىئىن، سەرنجيان بەملاولادا ناچى، ﴿ وَأَقْبَدْتُمْ هَوَاهُ ﴾  
 ھۇشيان بەتالە، ھۇشيان خالىيە لە عەقل، لەو كاتەدا ھىچ ناگايان لە خۇيان  
 نىە، لە كاتى ترس و ھەزەمت و سامى گەورەدا، مەرفۇ ئەو خالىتەى بۇ دروست  
 دەبىئ، كەسنىك گە لە شۇئىنىك لە نەكاو دىنگىك دەبىستى، ەك گوتراوہ:  
 ھەموو گىانى دەبىتە چاوو گوئى و بەرمو ئەو شۇئىتە چاوى نەبەلق دەكاو،  
 ھەست رادەگرئى، مل رادەگرئى، بەملاولادا ناوړ نادتەوہو چا و ناترووگىئى،  
 ئەوانىش لە رۇزى دوايىدا بەو شۇئىيان لى دى، چونكە زۇر دىترسىن .

﴿ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرِنَا إِلَىٰ أَجَلٍ  
 قَرِيبٍ ﴾، (ئەى موحەممەدا!) خەلك بىترسىنە لە رۇژىك كە نازارو سزاي خوايان  
 بۇ دى، ئەوانەى كە ستەميان كردوہ دەلئىن: بەرورەگارمان! دوامان بىخە بۇ  
 كاتىكى نىزىك، بۇ ماويەكى كەم .

ئىنجىا بۇجى دوايان بىخات؟ ﴿ حُبِّ دَعْوَتِكَ وَتَشِيعِ الرُّسُلِ ﴾، تاگو ەلامى  
 بەيامەكەى تۇ بەدەنەوہو شۇئىن بېقەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بىكەوين،  
 واتە: ئىستاتەصفىە حىسابمان لەگەن مەكە، ئىستاتىپرسىنەوہمان لەگەن  
 مەكە، چونكە دەزانن كە بە تەنىكىد شايستەى سزادانن، بۇيە دەلئىن: دوامان  
 بىخەو مۇلتەمان بەد، با بە دواى بەيامى تۇ بىكەوينو، بەپىرەويى لە بېقەمبەران  
 (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) بىكەين !

﴿ خَوَّاهُ ﴾ بۇخۇى، ياخود لە رىئى فرىشتەگانەوہ، ەلاميان دەداتەوہ: ﴿ أَوْلَمْ  
 تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِّن قَبْلُ مَا لَكُم مِّن زَوَالٍ ﴾، ئايا ئىئوہ نەبوون بېئىشتر  
 سوئىنتان دەخوارد: ھەرگىز ئىئوہ ناپەوتىن، لە نىئو ناچن، لەو سەلتەنەت و

دەستەلاتەى خۇتاندە ھەر دەمىننەوہ ؟ ﴿ وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكِينَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ ﴾ . لە جىگاو پىگاو خانووبەرەى ئەوانەش دا كە ستەمىيان لە خۇيان كەردبوو، نىشتەجى بوون !

لەردە مەرج نىە مەبەست تەنبا ئەوہ بى كە لە خانووبەرەو جىگاو پىگاو ئەواندا بوون، بەلكو واتە: ھەك ئەوانتان كەردو، بوونە مىراتگەرى ستەمكارەكانى پىش خۇتان لە ھەموو رووتىكەوہ ئەوان جىيان كەردبوو، نىوش واتانكەرد، ئەوان لە كوئ نىشتەجى بوون نىوش واتانكەرد، رەفتارى وان چۇن بوو، نىوش بەو شىوئىە، ﴿ وَبَيَّنَّا لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ ﴾ ، بۇشتان دەركەوتبوو كە جىمان پىكەردبوون، ﴿ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ ﴾ ، زۇر وئەشەمان بۇ ھىنابوونەوہ، واتە: زۇر بەسەرھەتمان بۇ گىرپابوونەوہ، كە دەبوو ھەك پەند تەماشايان بىكەن، و، عىبەرتيان لى وەربىگەرن، چونكە نەوہى كە پەند لە خەلكى ھەرنەگەرى، داوئى خەلك پەندى لى وەردەگەرى .

﴿ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرُهُمْ وَإِنْ كَانَ مَكْرُهُمْ لِتَزُولَ

مِنْهُ أَلْبَابُ ﴾ . ئەوانەى پىش نىوہ پىلانى خۇيانيان گىرپا، بەلام پىلان و فىلەمەشيان ھەر لە زىر رەكىف و دەستەلاتى خوا دا بوو، نەگەر پىلان و فىلەكانىشيان وابو بى، كە جىياكان بەھۆئەوہ لاجەن لە شوئى خۇيان! واتە: نەگەر پىلانەكەيان وابووبى، كە بەھۆئەوہ جىياش ھەلقەنەرى، بەلام ھەر چۇنىك بى، پىلانى دروستكراو (كەيد المخلوق) ھەر لەبەردەستى بەدبەھىنەرو خاومەن و پەروەردگارى دا بە .

﴿ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ كَافِرًا وَعَدِيهِ رُسُلَهُ ﴾ . كەواتە: بىت وانەبى كە خوا

بەئىنى خۇى لەگەل پىقەمبەرانىدا (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) ناباتە سەر، وامەزانە و گومانە وانەبى: خوا ﷻ بى بەئىن و پەيمانەكەن دەبى، لەو بەئىنەدا كە بە پىقەمبەرانى خۇى دا بوو، ﴿ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْقَامٍ ﴾ ، بىگومان

خو زالی تۆلستینه و خاومن تۆلمیه، به لأم دیاره بهرانبهر به کئ نه و تۆلستینه یی به گاردهینن؛ له بهرانبهر نه و گهسانه دا که شایسته ی بن، نه گمر نا بهزمیی و میهره بنیی و لوتضو گهرمیشی ههیه، نه ویش دیسان بؤ خه لکی خو ی، که شایسته ی بن .

﴿ یَوْمَ بُدِّلُ الْأَرْضُ عِزَّ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ ﴾، نه و رۆژه ی که نه زهوی و نه ناسمانه گان، وه ک خو یان نامینن، به لکو بؤ حاله تیکی دیکه ده گۆرینن، ﴿ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾، ههروه ها بؤ خو ی تاکی مل پیکه چکهر، نینه گۆرئ، هه موویان نینه ناراه، هه موویان له و گۆرهبانه که خوا دیاری کردوه، ناماده هه بن .

﴿ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقَرَّنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴾، له و رۆژهدا تاوانباران ده بینن: پیکه وه جووت جووت کراون له گۆتو پیوندها .

له گۆتو پیونده گاندا دوو دوو پیکه وه جووت کراون، ﴿ سَرَّابِلُهُمْ مِّنْ قَطْرَانٍ ﴾، بۆشاکه گانیان له قه ترانن .

(قطران) که ماده یه کی زۆر گهرمه و سووتینه ره، بۆشاکه گانیان له وهن : ﴿ وَتَعَثَىٰ جُوهَهُمُ النَّارُ ﴾، روه و گانیان ناگر دایان نه بۆشئ، بئیه ی ناگر له ده و جاویان ده دا، وه ک له سوورقتی (المؤمنون) دا، ده فه رموی : ﴿ تَلْفَحُ جُوهَهُمُ النَّارُ وَهُمْ فِيهَا كَالِحُونَ ﴾، واته: بئیه ی ناگر له ده و جاویان ده داتو، له ویدا ده و جاویان ره ش داگه راون، که سئیک که بئیه ی ناگر له ده و جاوی ببات، ده و جاوی ره ش دادمه گرئ و ده سووتن، ﴿ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾، (بۆیه رۆزی دوا یی ههیه)، تاگو خوا ﷻ سزاو پاداشتی هه ره که سئیک بباته وه به پئی نه وه ی که کردوویه تی، ئنجا خرابه گاره، یان چاکه گار، ﴿ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾، بیگومان خوا لئیره سینه وه ی زۆر خیرایه .

له قورئاندا له ژماریهك ئایەتاندا، ئەم رسته موبارەكه : **﴿ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾**، هاتوه، چونكه خوا **﴿﴾** دزمانی كه خەلك بێر دەگاتەوه، بۆ وێنه: ئیستا حەوت ملیار و نیو یانی: حەوت هەزار ملیۆن و پینج سەد ملیۆن (۷, ۵۰۰, ۰۰۰, ۰۰۰) بەشەر لەسەر زەوی هەیە، بەلكو تیشیبه پێندوه، ئنجا هەر خوا دزمانی چەند مەزۆفی دیکه رابردوونو، هەر خواش دزمانی داخۆ چەندی دیکهیان بەدوا دئی !

ئنجا ئەو هەموو خەلكه، ئەو هەموو ملیار ملیار مەزۆفانه، هەر وها جینتیش لەوی رابوستن !

ئایا خوا **﴿﴾** چۆن لێپرسینه و میان لەگەڵدا دەگات ؟

هەر بۆیە خوا دەفەرموی: بێگومان خوا لێپرسینه وەى خێرایه، وا مەزانە كه وەك لێپرسینه وەى دنیا، ئەگەر نا دەبێ بە چەندان هەزار سال ئەو هەموو خەلكه نۆرى بگاتى، ئەگەر ئەو خەلكه یەك یەك لێپرسینه و میان لەگەڵدا بکری، بەلام لێپرسینه وەى خوا، بەس خوا بۆخۆی دزمانی، چۆنه ؟

**﴿ هَذَا بَلَدٌ لِّتَائِسٍ وَ لِيُنذِرُوا بِهِ ﴾**، نا ئەمە پەيام و گەیاننە بۆ خەلك، بۆ ئەوەى كه پێى بترسێنرێن و پێى وریا بکړێنەوه، **﴿ وَ لِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَ جَدُّ ﴾**، هەر وها بۆ ئەوەى بزانی: كه تەنیا یەك پەرستراو هەیە، ئەویش خوا یە **﴿﴾**، بەدیهێنەر و پەر و مردگار و خاوەنه، **﴿ وَ لِيَذَكَّرَ أُولُوا الْأَلْبَابِ ﴾**، بۆ ئەووش كه ئەوانەى خاوەن عەقڵن، وه بیریان بێتەوه .

خوا **﴿﴾** زۆر باسی وەبیر هاتنەوه (تەذکەر) دەگات، لەبەر ئەوەى ئەو راستیانەى وەحیی خوا دەیانفەرموی، خوا **﴿﴾** وەك حالەتێكى ریشمى (بالقوة) له عەقڵ و سروشتى ساغى مەزۆفەگاندا، دایان، بەلام پێویستیان بەوه هەیه بیریان بگەنەوه، ئنجا پێغه مەبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) هاتوون كه ئەو راستیانەیان، بێر بخەنەوه، له رێى وەحییەوه، ئەگەر نا ئەو فەطرتەى كه خوا مەزۆفی لەسەر خۆتواندوه، لەگەڵ ئەو شەرعیەتەى كه خوا بە پێغه مەبراندا ناردووەتى، وەك دوو رەوی دراویك وان، دوو رەوی راستیەمکن .

## چهند مه‌سه‌له‌یه‌کی گرنگ

**مه‌سه‌له‌ی یه‌کم :** خواله ستمکاره‌کان و کرده‌وه‌کانیان بن‌ناگا نیه‌و، بو رۆژی دوا‌یی دوا‌یان ده‌خات، که تیایدا چاویان له‌بله‌ق ده‌بن‌و، سه‌ریان به‌رز راده‌وه‌سنن‌و، چاوا ناتروو‌کینن‌و، هوشیان له‌ای خو‌یان نامینن :

خواله ده‌قه‌رموی : ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ إِنَّمَا يُؤَخِّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴿۴۲﴾ مُهْطِعِينَ مُقْنِعِي رُءُوسِهِمْ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ طَرْفُهُمْ وَأَفْتَدِيَهُمْ هَوَاءً ﴿۴۳﴾ .

شبه‌کردله‌وه‌ی نه‌م دوو نایه‌ته به‌په‌نزه ، له په‌نله‌ج به‌گه‌دا :

**برگه‌ی یه‌کم ۱ -** ﴿ وَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ غَفْلًا عَمَّا يَعْمَلُ الظَّالِمُونَ ﴾ ،

بیت وانبعی خواله بن‌ناگایه له‌وه‌ی که ستمکاران ده‌گه‌ین .

وه‌ک گوتمان: ستمکاران، یانی: کهسانیک که گوناج ده‌گه‌ن، یاخود کهسانیک که کافرو موشریکن، یاخود کهسانیکن ده‌ستدریزی ده‌گه‌نه سه‌ر مافی نه‌وانه‌ی دیکه .

وشه‌ی (ظلم) وه‌ک زۆرجار گوتوو‌مانه‌: (الظلم: وَضَعُ الشَّيْءِ فِي غَيْرِ مَوْضِعِهِ)، واته‌: (ظلم): بریتیه له دانانی شتیک له شوئینیکدا، که شوئینی شایسته‌ی خو‌ی نه‌بئ، واته‌: گاری بیجئ .

**برگهی دووم ۱ -** ﴿ إِنَّمَا يُؤَخَّرُهُمْ لِيَوْمٍ تَشْخَصُ فِيهِ الْأَبْصَارُ ﴾، (ثنجا نه گمر خوا بی ناگا نیه، نه دی که نگئی لیبرسینه ومیان له گه لندا دهکات؟) بیگومان دوابان دهخا بؤ رؤؤک، که چاومگان تییدا نه بله ق دهن، چاویان بؤ مؤله ق رادموستن، چاویان ناترووگینن .

**برگهی سییم ۱ -** ﴿ مُهْطِعِينَ مَفْعَىٰ رُءُوسِهِمْ ﴾، زؤر به خیرایی دهرؤن سمریشیان رینک راگرتوه .

(الإهطاعُ: إسراعُ المشي مع مدِّ العُنُقِ، وهي هيئة الخائف)، واته: (إهطاع): بریتیه له به خیرایی رؤیشن، له گمل مل راکیشان و مل دریز کردن، نه وهش حالته تی بابای ترساوه، که سیک که زؤر بترسی، به نه ملاولادا ناوړ ناداتموه و مل بهر مهو، بهر مهو نهو شته ی که مفرسی لی همیه، ناراسته دهکات، ﴿ مَفْعَىٰ رُءُوسِهِمْ ﴾، سمریشیان رینک راگرتوه و سهریان نه نزم دهگن و، نه به لای راست و چهیدا بای ددهمن و، نه ناوړ دمدضهوه بؤ دواوه .

**برگهی چواروم ۱ -** ﴿ لَا يَرْتَدُّ إِلَيْهِمْ ظَرْفُهُمْ ﴾، وشه ی (ظرف) به مانای (جفن) پیلووی چاو، دی، لیرمدا واته: چاو ناترووگینن، چونکه کاتیک که نینسان مفرسیبه کی له پییدا همیه، چاوی تی دهری و، چاوی له سمر ه لئاگری، له ترسی نه وهی نه وهک نهو چاو بترووگینن و، نه وهی که لیی مفرسی به سمری بی .

**برگهی پینجم ۱ -** ﴿ وَأَقْبَدَتْهُمُ هَوَاهُ ﴾، عهقله گانیشیان خالیین، واته: هؤشیان له نا مینن، بهو واتیه که هه موو بوون و هه ستیان چر دهبیته وه له سمر نهو مفرسیبه ی که له پیشانه وه ههیه و، بیر له هیجی دیکه ناگه نه وه . که به حه فیهت هیج کهس بیجکه له خوا ی بهروردگار، ناتوانن نهو حالته تی ترس و حه ژمهت و بیم و سامه ی، که له رؤزی دوا پیدا بؤ تاوانباران و ستمکاران و خرابه کاران دیته پیشن، بهم شیویه وینا بکات، له چه ند وشهیه کی کهمدا .

**مسئله‌ی دووم :** **خَوَا** **بِه** پیغمبر ﷺ **دَمَرموی** : خَلْک بترسینه له  
 رُوژنک که سزای خوا دی، ستمکاران داوای مؤلت ده‌کن، به‌لام  
 سه‌رزه‌نلست ده‌کرین، له‌سه‌ر له‌ومی په‌ندیان له‌وانه‌ی پیلن خویان  
 وم‌رنه‌گرتوه :

خَوَا **بِه** دَمَرموی: ﴿ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ نَحْبُ دَعْوَتِكَ وَتَتَّبِعِ الرَّسُولَ أَوَلَمْ تَكُونُوا أَقْسَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ ﴿۱۱﴾ وَسَكَنتُمْ فِي مَسْكِينَ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ وَتَبَيَّنَ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بِهِمْ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ ﴿۱۲﴾ وَقَدْ مَكَرُوا مَكَرَهُمْ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكَرُهُمْ وَإِنْ كَانَتْ مَكَرُهُمْ لِيَرْزُولَ مِنْهُ الْجِبَالَ ﴿۱۳﴾ ۱۱ ۱۲ ۱۳

شېکرده‌هه‌ی نعم سن نایبته هه‌باره‌که . له ده (۱۰) برکه‌دا :

**برگه‌ی به‌گم ۱ -** ﴿ وَأَنْذِرِ النَّاسَ يَوْمَ يَأْتِيهِمُ الْعَذَابُ ﴾ . خه‌لک بترسینه‌ه  
 هه‌شیار بکه‌وه، له رُوژنک که نازارو سزایان بو دی .

ده‌گونج مه‌به‌ست له: (عَذَابُ)، (عَذَابُ الدُّنْيَا) سزای دنیا بی، یاخود:  
 (عَذَابُ الْآخِرَةِ) سزای دواړوژ بی، هه‌ردووکیان گونجاون، به‌لام واپی‌ده‌جی  
 زیاتر مه‌به‌ست پی‌ی سزای رُوژی دواپی بی .

**برگه‌ی دووم ۱ -** ﴿ فَيَقُولُ الَّذِينَ ظَلَمُوا رَبَّنَا أَخْرَنَا إِلَىٰ أَجَلٍ قَرِيبٍ ﴾ . نه‌وانه‌ی  
 سته‌میان کردوه، (واته: سته‌میان له خویان کردوه، سته‌میان له خه‌لک  
 کردوه، سته‌میان له پیغمبران کردوه، سته‌میان له ناینو له به‌رنامه‌ی  
 خوا کردوه، یاخود هه‌موو جوړه سته‌مه‌گانیان کردوه، مادام به په‌هایی خوا



ھىناۋىمىتى، ھەموۋىيان دەگرىتەۋە، ئەۋانەى ستمىيان گىردەۋە، دەئىن:  
پەرۋەردگارمان! دوامان بىخە بۇ كاتىكى نىزىك .

كاتى نىزىك (شَبَّهَ بِالْمَسَافَةِ) لە ئەسلىدا شوپن نىزىكە، نەك كات، بەلام لىرەدا  
نەۋ كاتە كەمە چوۋىنراۋە بە شوپن، شوپنىك كە نىزىكە، بە كاتىكى كەم  
دەيگەمە، واتە: بۇ كاتىكى كەم دوامان بىخە، مۇلتىكى كەممان بەد، بۇجى ؟

**برگى سىم ۱ -** ﴿مُحِبِّ دَعْوَتِكَ وَتَنَجِّحِ الرُّسُلَ﴾، ۋەلامى بانگەۋازمەكتەۋ  
پەيامەكتە دەدەينەۋەۋ، شوپن پىقەمبەرانىش دەكەۋىن .

ھەردوۋكىيان جىبەجى دەكەين، ھەم ۋەلامى پەيامى تۇ دەدەينەۋە، ھەم  
شوپن پىقەمبەرانىش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) دەكەۋىن، بەلام نايان ۋەلامى  
نەۋمىيان دەدەينەۋە؟ بىگومان نەخىر .

**برگى چۈرەم ۱ -** خۋا دەفەرمۋى : ﴿أَوْلَمْ تَكْفُرُوا أَلَمْتُمْ مِنْ قَبْلُ مَا

لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ﴾، نايان نىۋە پىشتەر سوپىنتان نە دەخۋارد، كە لاناچن،  
لەبەين ناچن !

يانى : ھەروەك حالەتى خۇتان دەمىنەۋە، ھەر ستمەكارىك ۋە ھەر  
حكومرانىك، بگرە : پىيى وايە لەبەين ناچىۋ دىنا بەجى ناھىلى، بە  
تىۋرى (نظري) دەزانى دەمرى، بەلام بە گىردەۋە، تەماشاي حال ۋە ھەلۋىستى  
دەكەى، حال ۋە ھەلۋىستو گىردەۋەگانى، ھى كەسىپكە كە بىرۋاى بە مردن  
نەبى ! چۈنكە لەسەر خرابە بەردەۋامە !

لىرەدا كە دەفەرمۋى : ﴿مَا لَكُمْ مِنْ زَوَالٍ﴾، واتە: نىۋە ھىج چۈرە  
فەۋتانىكتان بۇ نىە، ياخود: نىۋە پىتان ۋابوۋ، زىندوۋ ناگرىتەۋە، واتە: لەم  
ژىانى دىنايە ناگۋازىتەۋە بۇ قۇناغىكى دىكەۋ، بۇ جىھانىكى دىكە، كە  
جىھانى بەرزەخ ۋە پاشان قىامەتە .

**برگى پىنجەم ۱ -** ﴿وَسَكَنْتُمْ فِي مَسْكِنِ الَّذِينَ ظَلَمُوا أَنْفُسَهُمْ﴾،

لە جىگاۋ رىگاي ئەۋانەدا كە ستمىيان لە خۇيان كىرەبوۋ، نىشتەجى بوۋن .

واتە: ۋەك ئەۋانتان گەرد، ئەگەرنا مەرج نىە لە ھەمان خانووبەرمى ئەۋاندا نىشتەجى بووبىن، ھەرچەندە جارى واش ھەيە ستەمكاران لە جىگاۋ خانووبەرمى بېشووئاناندا نىشتەجى دەبن، بە مېراتى دەگرن، بەلام مەرج نىە تەنيا مەبەست جىگاۋ رېگاكانيان بى، چونكە ھوگمېرانى ۋا ھەيە، بە جىگاۋ رېگاۋ ھوگمېرانە ستەمكارەكەى پېش خۆى، رازى نىە، بەلكو ھى ئەۋان دەگات بە مۆزمخانە ياخود لای دەباو جىگاۋ رېگاۋ كۆشك ۋ تەلارى زۆر چاكتەر لەۋ، دروست دەگات، ۋەك لە ژيانى ستەمكارانى زۆر لەم رۆزگارانى خۆماندا، ئەۋە دەبىنن، ۋە من لە كتېبى: (روانىكى ئىسلامىيەنە بۆ ۋاقىعى ئىستامان) ھەرۋەھا لە كتېبى : (قورئان ۋ پاگاسازى ۋ چاگاسازى لە ھەرىمى گوردستان دا) لەبەر رۆشنايى ئەم ئايەتە موبارەكەدا، باسى ھالەتى زۆرىك لە ھوگمېرانى ھەرىمى گوردستان ۋ عېراقىشىم كەردە، كە ئەم ئايەتەيان بەسەردا دەچەسىن، چ مانا رۋالەتتەيمەكەى: نىشتەجى بوون لە خانووبەرمە كۆشك ۋ تەلارى ستەمكارانى پېش خۆياندا، چ مانا مەعنىەۋىيەكەى: كە رەجاوگەردنى رەفتارى ۋەك ھى ستەمكارانى پېش خۆيانە .

**بەرگەى شەشەم ۱ -** ﴿ وَبَيِّنْ لَكُمْ كَيْفَ فَعَلْنَا بَيْتَكُمْ ۖ بَيْتَانِ رَوْنَبُؤۋه: جىمان پېكەردوون، چونكە ئىۋە بەدۋاي ئەۋاندا ھاتبوون، دەبوو ئەۋان بۆ ئىۋە بېنە پەندو، پەندىيان لى ۋەربىگرن .

**بەرگەى ھوتەم ۱ -** ﴿ وَضَرَبْنَا لَكُمْ الْأَمْثَالَ ۖ لَسەر زمانى پتەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بەسەرھاتى ۋامان بۆ گېرپانەۋە، كە ۋەك پەند ۋابىن ۋەك پەندو عېبەرت، دەبوۋايە لىيان بەھرمەند بن .

**بەرگەى ھەشتەم ۱ -** ﴿ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ ۖ ئەۋ ستەمكارانەى پېش ئىۋە، پىلانى خۆيانيان گېرا، فېلىيان كەردو نەخشە ۋ پىلانىيان دانا .  
(الْمَكْرُ: تَبَيَّتْ فَعْلُ السُّوءِ بِالغَيْرِ وَأَضْمَارُهُ)، واتە: (مَكْرُ): بىرتىيە لەۋە كە كەردەۋىيەكى خراب بەرمانبەر بە غەير رەجاو بىكىۋ، بە پەنھانىي نەنجام بەدى، ﴿ وَقَدْ مَكَرُوا مَكْرَهُمْ ۖ، (مَكْرَهُمْ: مَفْعُولٌ مُطْلَقٌ)، ئەمە بۆ تۆخكەرنەۋەى ماناى پىلانگېرىي ۋ فېلكەرنە، واتە: پىلانگېكىيان گېراۋ فېلىگېكىيان كەرد، مەگەر ھەر ئەۋان كەردىيان، پىلانگېكىي زۆرى بېرەمزا !

**بىرگى نۆيىم ۱ - ﴿ وَعِنْدَ اللَّهِ مَكْرَهُمْ ﴾**، بەلام پىلان و فىئەكەيان ھەرچى بى، ھەر لەلای خىوايە، واتە: لەبەردەستى خىوادايەو، لە ژىر رىكىفى خىوا دايەو خىوا دەمىزانى .

**بىرگى دەيىم ۱ - ﴿ وَإِنْ كَانَتْ مَكْرُهُمْ لِنَزُولِ مِنْهُ الْجِبَالِ ﴾**، نەگەر پىلانەكەشىيان وابوو بى، كە چىايەكان لەبەرى بېرۇن، چىايەكان بە ھۆيەو ھە جىيى خۇيان لايچىن، نەمە دوو واتاي ھەن :

**بەكەم :** نەم (بەن) دەمگونجى: (إِنْ الشَّرْطِيَّةُ) بى، واتە: نەگەر پىلانەكەشىيان وابوو بى كە چىايەكان بەھۆيەو لە شوىنى خۇيان لايچىن، ھەر جۇن بى، ئەو پىلانە ھەرچەندە گەورەش بى، چىايانىش لە شوىنى خۇيان لايىرى و ھەلقەنى، بەلام ھەر لەبەردەستى خىوا دايە .

**دووم :** دەمگونجى ئەو (بەن) بىرىتى بى لە: (إِنْ الْمُخَفَّةُ)، بۇ دۇنيايى و تەئكىد بى، واتە: بە دۇنيايى پىلانەكەشىيان وابوو، كە چىايەكان بەھۆيەو، لە شوىنى خۇيان لايچىن .

دىارە (الكسائي) خويىندوو يەتەو : (لِنَزُولِ مِنْهُ الْجِبَالِ)، يانى: بىگومان فىئەكەيان وابوو كە بەھۆيەو چىايەكان لە شوىنى خۇيان، لايچىن .

**مەسەلەى سىيەم و گۇتايى :** خىوا رابىدەگە يەنىت : بەلىنىك كە بە بىغەمبەرانى داو، دەبىتە سەر، لە رۇژى دوا بىدا تۇگە لە تاوانباران دەستىنى، دوو دوو، ياخود بە كۆمەل كەلەچە دەكرىن، پۇشاسى كەترانىان لەبەردەكرى :

خىوا عز و جل دەفەرموى : ﴿ فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ مُخَلَّفًا وَعَدُوَّهُ رَسُولَهُ إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْتِقَامٍ ﴿۱۷﴾ يَوْمَ يَبْدُلُ الْأَرْضَ عَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتِ ۗ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ

الْقَهَّارِ ﴿۳۸﴾ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقْرَنِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴿۳۹﴾ سَرَابِلُهُمْ مِّنْ قَطِرَانٍ وَتَغْشَىٰ وُجُوهُهُمُ النَّارُ ﴿۴۰﴾ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴿۴۱﴾ هَذَا بَلَّغٌ لِلنَّاسِ لِيُنذَرُوا بِهِ، وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌُ وَاحِدٌ وَلِيَذَّكَّرَ أُولُو الْأَلْبَابِ ﴿۴۲﴾

شهبگردله‌وهی، نهم شه‌ش نایه‌ته موباره‌که ، له دواره (۱۲) برکه‌دا :

**برگمی به‌کم ۱** - ﴿فَلَا تَحْسَبَنَّ اللَّهَ خَافِئًا وَعَدْوَهُ رُسُلَهُ﴾ ، پیت وانهبی : خوا به‌ئینیک که به پیغه‌مبیره‌کانی خوی (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) داوه، نایباته‌سهر، پیت وانهبی خوا پیمان و به‌ئین شکینه، له به‌ئین و پیمانیکدا که به پیغه‌مبهرانی خویداوه، به‌ئکو به‌ئین و پیمانکه‌ی دباته‌سهر، که بریتیه‌له: نادگایی خویان و، شوین که وتوواییان و، نه‌یارانیان و ناحمزانیان به بوسر کردایه‌تی تاغوت و فیرعه‌ونه‌کان .

**برگمی دووم ۱** - ﴿إِنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ ذُو انْقِاٰرٍ﴾ ، بیگومان خوا زالی تۆله‌ستینه ننجا مادام زال و تۆله‌ستینه، دعبی کاتی هعبی، که نهو بالادستییه‌ی خوا، نهو تۆله‌یه‌ی خوا، له دوژمنان و ناحمزانی پیغه‌مبهرانی، تیلا به‌رجه‌سته بیی .

**برگمی سینییم ۱** - ﴿يَوْمَ تَبَدَّلَ الْأَرْضُ غَيْرَ الْأَرْضِ وَالسَّمَوَاتُ﴾ ، نهو رۆژه که نه زهوی و مک خوی دهمیتی، نه ناسمانه‌کان و مک خویان دهمیتن، هه‌ردوکیان دمگۆرین، و مک حالته‌ی نیستایان نامیتن، لهو رۆژما نادگایی و لیپرسینه‌وه‌ی خوا، سزاندان و تۆله‌ستاندنه‌وه‌ی له سته‌مکاران، به‌رجه‌سته دعبی .

زانائو توپۇز مەھمان لەوبارمۇه زۇر قىسەيان گەردووه ئەوھى كە دەتوانىن بە دۇنيايى بىلەن، ئەوھى كە: بىگومان ئەم بارودۇخەي ئىستا كە بۇ زىيانى دىنيا ھەلخراوھ ئىنسانى تېدا تاقى دەمگىتەوھ، قۇئاعى رۇزى دوايى و قىامت كە دېتە بېش، شېوھى بېكھاتەي زەوى ئاسمان و بوون گەردوون، ھەمووى تېيدا دەگۇرئى، بەو شېوھى ھەلئەخەئى، كە لەگەئ ئەو كاتەدا بگۇنەئى .

لەوبارمۇھش بېقەمبەر ﷺ ھەرموودھىمكى ھەيە، دەفەر موى :

{ يُحْشِرُ النَّاسَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ عَلَىٰ أَرْضٍ بَيْضَاءَ عُرَاءَ كَقُرْصَةِ نَقَبٍ، لَيْسَ فِيهَا مَعْلَمٌ لِأَحَبٍّ }، (رواه البخاري برقم: ۶۵۲۱).

واتە: لە رۇزى دوايىدا خەئك لەسەر زەوھىمكى سېى كۇدەمگىتەوھ، كە وەك ئانىكى سېيى وايە، (گۇئاهى لەسەر نەكران)، ھىچ كەسەئك ھى ئىشانەمكى نىە لەوئىدا .

(كە بىگومان ئەو زەوھىيە، ئەم زەوھىيە ئىستامان نىە).

**بىرگىمى چوارم ۱** - ﴿ وَبَرَزُوا لِلَّهِ الْوَاحِدِ الْقَهَّارِ ﴾، بۇ خىواي تاكى مل پى كەچكەر، دېتە گۇرئى، دېتە ئەو مەيدانەوھ كە خوا بۇى داناون .

**بىرگىمى پىنجەم ۱** - ﴿ وَتَرَى الْمُجْرِمِينَ يَوْمَئِذٍ مُّقْرَّبِينَ فِي الْأَصْفَادِ ﴾، تاوانباران لەو رۇۇمدا دەيىنى ، كە لە كەلەمچاندا بېكەوھ جووت كراون .

(التَّقْرِينُ: وَضْعُ اثْنَيْنِ فِي قَرْنٍ أَيْ: حَبْلٍ)، واتە: وشەي (تقريين): ئەوھى كە دوو كەس بېكەوھ، بە پەتەئك يان بە كەلەمچەھەك بەستەريئ، (الأصفاذ) كۇى (صفاذە)، يان كۇى (صفاذە)و، ھەردووكيان بە ماناي كەلەمچە، دېئو، ھەمئەئەئەكيان بە ماناي (غل)يان لېكداوئەوھ، واتە: ئەو كۇتو پېئوئەئەي كە دەمگىتە گەرنەموھ، (مقريين) یش مەرج نىە تەئيا دوودوو بن، دەگۇنەئى بە كۇمەئ بن، وەك چۇن كۇمەئە گايەك بېكەومەن، كاتى خۇى گا گىرميان پى دەمگىرەن ھەموويان بېكەوھ دەبەستەريئ بە جووت، ئەوانىش بەم شېوھىيە بېكەوھ دەبەستەريئ، ھەرجەئەئە توپۇز مەھمان باسى ئەو شېوھىيەيان نەكردوھ: بەئكو تەئيا باسى دوو دوويان كەردوھ، بەلام پېم وايە، مەرج نىە تەئيا دوودوو بن .

**برگهی شهسم ۱ -** ﴿ سَرَّابِلُهُمْ مِّنْ قَطْرَانٍ ﴾، پۇشاکه گانیان له فه تران (القطران؛ مادة شديدة الحرارة تُسْتَحْدَمُ لَجَرِّبِ الْإِبِلِ)، حوشتر که تووشی نه خۇشیی خروو (حکة) دئ، که جۆره نه خۇشییه که له بیستیان دهدا، به ماددهی (قطران) چارهمر دمکری، که ماددهیهکی سووتینه ره و خروومهکیان دمکینئ .

**برگهی ههوتهم ۱ -** ﴿ وَتَعْنَىٰ وُجُوهُهُمُ النَّارُ ﴾، ناگر دهم و چاوه گانیان دادمبؤشن.

**برگهی ههشتهم ۱ -** ﴿ لِيَجْزِيَ اللَّهُ كُلَّ نَفْسٍ مَّا كَسَبَتْ ﴾، (خوا ۱۱۱) رۆزی دواپی دینیتته پیئشئ، تاگو سزا، یان پاداشتی همر که سئک بداته وه، به پیئ نه وهی که کردوویمتی .

**برگهی نۆبهم ۱ -** ﴿ إِنَّ اللَّهَ سَرِيعُ الْحِسَابِ ﴾، بیگومان خوا لیبرسینه وهی زۆر خیرایه، وا مه زانن که زۆری پیئ دموه خریئ، کاره گانی قیامهت، له گه ئ قیامهتدا دمگونجئن، نابئ قیاسیان بکه یه سه ر کاروباری دنیا !

**برگهی ده یهم ۱ -** ﴿ هَذَا بَلَّغٌ لِّلنَّاسِ وَلِيُنذَرُوا بِهِ ﴾، نه مهش گه یان دنی به یامیکه بۆ خه ئک، بۆ نه وهی پیئ ئاگادار بکرینه وه و پیئ بترسینرئن .

**برگهی یازده یهم ۱ -** ﴿ وَلِيَعْلَمُوا أَنَّمَا هُوَ إِلَهٌ وَاحِدٌ ﴾، بۆ نه وهش که بزائن: بهرستراوی راسته قینه، ته نیا به کئیکه (که خوی بی وئنه یه) .

**برگهی دوازده یهم ۱ -** ﴿ وَلِيَذَّكَّرُوا أَتْلَبِ ﴾، ههروهها بۆ نه وهش که خاومن عه قلان په ند و مریگرن، یاخود بیریان بکه وئته وه و تیبفکرن .

ئه گه ر تیبفکرن و بیریان بکه وئته وه: دهمان نه وهی پیقه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) گوتوو یانه، راسته و له وهی که پیقه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) گوتوو یانه، بهرهمه ند دمن و، هه ر که سئک له به یام و بانگه وازی پیقه مبه ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) بهرهمه ند بیئ، بیگومان له دواپرۆژدا زه رهمه ند نابئ و، تووشی نه و چارهنووسه تال و ره شه نابئ، که نه و نایه ته موبارمگانه باسی دمه گن .

# كورتىك لہ بے رھاتى

## ئىبراھىم عليه السلام و ھەلوئىستەكانى

بەريزان !

ئىمە ھەك عادەتى خۇمان، ھەر سوورپتىك گە بە ناوى ھەر پىغەمبەرىكەمە ناونرايى، بەسەرھاتەكەى لەوئىدا دەتوئىزىنەو، ھەرەك بۇ سوورپتەكانى: (يونس، ھود، يوسف) ھو ومان كرىد، بۇ سوورپتى (ئىبراھىم) ىش وا دەكەين، ھەرۇھا دواتر بۇ سوورپتى (الحجر) ىش ھەر وا دەكەين، كە باسى گەل صالحە، ھەرۇھا لە سوورپتەكانى دىكەشدا، ھەر بە بىيى ئەم بىنجىنەيە مامەئە دەكەين .

باسى بەسەرھاتى ئىبراھىم ، لە شەش بىرگەدا

- بىرگەى بەكەم : ناوو پەجەئەكى، ئىبراھىم عليه السلام و شوئىنى لە داىكبوونى .
- بىرگەى دووم : ژمارەى ناوھىترانى ئىبراھىم لە قورئاندا ؟
- بىرگەى سىبەم : كورتەى بەسەرھاتى ژيانى ئىبراھىم .
- بىرگەى چوارەم : ناوو ژمارەى ھاوسەرو كورمەكانى ئىبراھىم .
- بىرگەى پىنجەم : ھەلوئىستەكانى ئىبراھىم عليه السلام .
- بىرگەى شەشەم و كۆتايى : پلەو پايەو پىنگەى ئىبراھىم عليه السلام .

### برگمی به‌گم! ناوور چه‌له‌گی ئیبراهیم علیه‌السلام و شوینی له دایکبوونی ؟

شایانی باسه: له (پیمانی گۆن) دا هاتوه که نووح علیه‌السلام له پئی سئ له کورپه‌گانیه‌وه وه‌جه‌ی بلا‌وو‌بته‌وه، که: (سام و حام و یافث)ن، ئنجا باسکراوه که ئیبراهیم له وه‌جه‌ی (سام)ه‌و، له پیمانی گۆندا، به‌م شیومیه‌ی باسی رچه‌لمکه‌مه‌ی گراوه :

(سام) کورپیکی بووه به ناوی (نهره‌فکشاد)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (شالح)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (عابیر)، نه‌ویش کورپیکی بووه به‌ناوی (فاله‌ج)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (رمعو)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (سمرووج)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (ناحوور)، نه‌ویش کورپیکی بووه به ناوی (تارح)، به حیساب (تارح) ناوی بابی ئیبراهیم علیه‌السلام، که له قورپاندا ناوی به (نازمر) هاتوه .

ئنجا (تارح)یش سئ کورپی بوون :

(۱) (نهرام) مه‌به‌ست ئیبراهیمه .

(۲) ناحوور .

(۳) هارپان .

ئنجا له (پیمانی گۆن) دا هاتوه که نهرام ساری (یان ساره)ی کرده هواسمیری خۆی و، ههر له‌ویندا هاتوه، که هارپان بابی لووطه علیه‌السلام، به‌لام (هارپان) پیش (تارح)ی بابی، له (أور الکلدانیین) وه‌فاتی کردوه، (ناحوور)یش که کورپیکی نیکه‌ی (تارح)ی بابی ئیبراهیمه، به حیساب دصئ برای ئیبراهیم بیئ، نه‌ویش ئافرمتیکی هینا به ناوی (ملکه بنت هازان)<sup>(۱)</sup>.

هه‌لبه‌ته ئیمه چ لیژه و چ له ههر جییمکی نیکه، که هه‌ندی شت له پیمانی گۆن، یان له پیمانی نوئ دینین، ته‌نیا بۆ ئه‌ومیه بزانی: له‌ویندا ئه‌و

(۱) التفسیر التطبیقی للکتاب المقدس، المعهد القدیم، سفر التکوین الإصحاح ۱۱، ص ۳۱، ۳۲.



زانباریاننه بهو شیومیه هاتوون، نهگمرنا بیگومان نهوهی جیبی پشت بیبهستن و لی دلتیابوونه، تنیا نهومیه که له ومحیی پاریرزروی خودا هاتوه، که نهویش قورئانه و سوننه تی صحیح و راست و دروستی پیغه مبرمی خواجه ﷺ، واته: نهو به شهی سوننه ت که به سه نه دیکی صحیح دمچیتوه سه ر پیغه مبرم ﷺ، همر نهوه پشتی بی دهبه ستری .

نازمر (تارح) که وهک گوتم : خوا له قورئاندا ناوی بابی نیبراهیمی به نازمر هیناوه، وهک له سوورقتی (الانعام) هاتوه و دمه فرموی : ﴿ وَإِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَا أَبَتِئْتِي : كَاتِبُكَ نِيبِرَاهِيمُ بِهِ خَوَى نَازِمِرِي گوت ...

نتجا له (پهیمانی گون) یشدا دهلی: ناوی بابی نیبراهیم (تارح) بووه، به لام نایا گامیان ناوی بابی نیبراهیمه ؟

زانایان مشتومری زوریان بووهو، زوریه یان وایان چارمه سر کرده که یه کیکیان ناو (اسم) ه، نهوهی دیکه یان نازناو (لقب) ه، یاخود هه ردوکیان ناوی بابی نیبراهیم، بو وینه :

۱/ (ابن کثیر) له (قصص الأنبياء) دا، دهلی: (وَجُمُوهُزُ أَهْلِ النَّسَبِ، مِنْهُمْ ابْنُ عَبَّاسٍ، عَلَى أَنَّ اسْمَ أَبِيهِ تَارِحٌ) <sup>(۱)</sup>، واته: زورینه ی ره جهلمک نامان له نیویاندا عمبوللای کوری عمباس خوا له خوی و بابی رازی بی، له سه ر نهومن که ناوی بابی نیبراهیم تارح بووه .

هه ره ویدا (ابن کثیر) دهلی: (وَقَالَ ابْنُ جَرِيرٍ: وَالصَّوَابُ أَنَّ اسْمَهُ أَزْر، وَلَعَلَّ لَهُ اسْمَانِ عِلْمَانِ، أَوْ أَحَدُهُمَا لَقَبٌ، وَالْآخَرُ عَلَمٌ، وَهَذَا الَّذِي قَالَهُ مُحْتَمَلٌ)، واته: (ابن جریر) گوتوویه تی: راست نهومیه که ناوی بابی نیبراهیم نازمر بووه، دمشگونجی دوو ناوی بووبن بییان ناسرابی، یاخود یه کیکیان نازناوی بووه، نهوهی دیکه یان ناوی بووه، (ابن کثیر) گوتوویه تی: نهوهی که (ابن جریر) گوتوویه تی: نهگمری ههیه و ری تیله چی .

۲/ (عبدالوهاب النجار) لہ (قِصَصُ الْأَنْبِيَاءِ) خۇيىدا<sup>(۱)</sup>، ئەوئىش باسى بەسەرھاتى ئىبىراھىم دەگات، باسى ناومگەشى دەگات .

۳/ (محمد عبد الله يعقوب الحسيني) لہ كىتئىبى (سيرة النبيين والمرسلين) دا<sup>(۲)</sup>، ئەوئىش بەھەمان شىۋە .

۴/ (د. شوقي أبو خليل) لہ كىتئىبى (أَطْلَسُ الْقُرْآن) دا<sup>(۳)</sup>، ئەوئىش بە درئىزى باس دەگات .

وئك گوتە: ھەموو ئەوانە زىاتەر رايان وايە ناوى بابى ئىبىراھىم تارخ بوو، وئك لہ (پەيمانى كۆن) دا ھاتوہ .

### راو ھەلوئىستى بەندە :

بەراستى پىم سەيرە! كە لەسەر قسەى كىتئىبە پىشوومگان، ئنجا (پەيمانى كۆن) بى، يان (پەيمانى نوئ) بى، يان ھەر كىتئىبىكى دىكە بى، ئىمە بگەوئىنە نەو مشتومرپوہ، مادام قورئان قەرموويەتى: ناوى بابى ئىبىراھىم نازەرە، ئىدى تەواوا ئايا ئىمە چ سەرچاومەگمان لەبەردەست دايە، وئك قورئان دئنىابىن كە قەرمائىشتى خوايە! بىگومان ھىچ شتىكى دىكەمان لە دەستدا ئىە، لە دواى قورئانىش سونئەتى پىقەمبەرى خوا ﷺ .

ئنجا بە نىسبەت شوئىتى لە دايكبوونى (ئىبىراھىم) موہ، زۆربەى ھەرمزۆرى سەرچاومگان دەئىن: (وُلِدَ بجنوبي العراق وَاسْتَقَرُّ فِي مَدِينَةِ أَوْرِ الْكِلْدَانِيَةِ)، واتە: ئىبىراھىم لە باشوورى عىراق لە دايكبووہو لە شارى نوور كە ھى كىلدانىيەگان بوو، لەوئى نىشتەجئى بوو، زۆربەى ھەرمزۆرى توئىزمەوان ھەر نەوہ دووبارە دەگەنمە .

(۱) ص ۷۰ - ۷۵ .

(۲) ح ۱، ص ۲۰۰ .

(۳) ص ۴۱ - ۴۲ .



ژ	ناوی سوورته	ژماره ریزبه‌ندیی سوورته	ژماره نایمه‌ته‌کان
۱۷	الصافات	۳۷	۱۰۹، ۱۰۴، ۸۳
۱۸	ص	۳۸	۴۵
۱۹	الشوری	۴۲	۱۳
۲۰	الزخرف	۴۳	۲۶
۲۱	الذاریات	۵۱	۲۴
۲۲	النجم	۵۲	۳۷
۲۳	الحدید	۵۷	۲۶
۲۴	الممتحنة	۶۰	۴ (دوو‌جار)
۲۵	الأعلى	۸۷	۱۹

له سوورتهی (البقرة) که سوورتهی ژماره (۲) یه، له نایمه‌گانی: { ۱۲۴ و ۱۲۵ (دوو‌جار) و ۱۲۶ و ۱۲۷ و ۱۳۰ و ۱۳۲ و ۱۳۳ و ۱۳۵ و ۱۳۶ و ۱۴۰ و ۲۵۸ (دوو‌جار) و ۲۶۰ } دا، هاتوه، واته: (۴) جاران ناوی نیبراهیم له سوورتهی (البقرة) دا، هاتوه .

له سوورتهی ژماره (۲) نا به‌پیی ریزبه‌ندیی (المصحف) که سوورتهی (آل عمران) ه، له نایمه‌گانی: (۳۳ و ۶۵ و ۶۷ و ۶۸ و ۸۴ و ۹۵ و ۹۷) دا، ناوی نیبراهیم هاتوه، واته: له سوورته‌دا (۷) جاران ناوی نیبراهیم هاتوه .

له سوورتهی (النساء) دا، که له ریزبه‌ندیی (المصحف) دا، ژماره چواره، له نایمه‌گانی: (۵۴ و ۱۲۵ و ۱۲۵ و ۱۶۳) دا، واته: چوار (۴) جاران ناوی هاتوه .

له سوورتهی (الانعام) دا، که سوورتهی ژماره (۶) ه، له نایمه‌گانی : (۷۴ و ۷۵ و ۸۲ و ۱۶۱) دا، واته: چوار (۴) جاران ناوی هاتوه .

له سوورتهی (التوبة) که سوورتهی ژماره (۹) یه، له ریزبه‌ندیی (المصحف) دا له نایمه‌گانی: (۷۰ و ۱۱۴) دا، (دوو‌جار) واته: سئ (۳) جاران ناوی هاتوه .

له سوورتهی (هود) دا، که سوورتهی ژماره (۱۱) یه، له نایمه‌گانی : (۶۹ و ۷۴ و ۷۵ و ۷۶) دا، واته: چوار (۴) جاران ناوی هاتوه .

- له سوورفتی (یوسف) دا که ژماره (۱۲) یه، له نایه‌ت‌گانی : (۶ و ۲۸) دا، واته: دوو (۲) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (ابراهیم) دا که سوورفتی ژماره (۱۴) یه، له نایه‌تی (۳۵) دا، واته: یهك (۱) جار ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الحجر) دا که سوورفتی ژماره (۱۵) یه، له نایه‌تی (۵۱) دا، واته: یهك (۱) جار ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (النحل) دا که سوورفتی ژماره (۱۶) یه، له نایه‌ت‌گانی : (۱۲۰ و ۱۲۲) دا، واته: دوو (۲) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (مریم) دا، که سوورفتی ژماره (۱۸) یه، له نایه‌ت‌گانی : (۴۶ و ۴۹ و ۵۸) دا، واته: سئ (۳) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الانبیاء) دا، که سوورفتی ژماره (۲۱) ه، له نایه‌ت‌گانی : (۵۱ و ۶۰ و ۶۳ و ۶۴) دا، واته: جوار (۴) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الحج) دا، که سوورفتی (۲۲) ه، له نایه‌ت‌گانی: (۲۶ و ۴۳ و ۷۸) دا، واته: سئ (۳) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الشعراء) دا که سوورفتی (۲۶) ه، له نایه‌تی (۶۹) دا، واته: یهك (۱) جار ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (العنكبوت) دا که سوورفتی (۲۹) ه، له نایه‌ت‌گانی: (۱۶ و ۲۱) دا، واته: دوو (۲) جاران ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الأحزاب) دا، که سوورفتی (۳۳) ه، له نایه‌تی (۷) دا، واته: یهك (۱) جار ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (الصفافات) دا که سوورفتی (۳۷) ه، له نایه‌ت‌گانی: (۸۳ و ۱۰۴ و ۱۰۹) دا، واته: سئ (۲) جار ناوی هاتوه .
- له سوورفتی (ص) دا که سوورفتی (۲۸) ه، له نایه‌تی (۴۵) دا، واته: یهك (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الشوری)دا که (۴۲)یه، له نایمتی (۱۳)دا، واته: یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الزخرف)دا که سوورپتی (۴۲) یه، له نایمتی (۳۶)دا، واته: یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الذاریات)دا که سوورپتی (۵۱)ه، له نایمتی (۲۴)دا، واته: یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (النجم)دا که سوورپتی (۵۲)یه، له نایمتی (۳۷)دا، یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الحدید)دا که سوورپتی (۵۷)ه، له نایمتی (۳۶)دا، یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الممتحنة)دا که سوورپتی (۶۰)ه، له نایمتی (۴)دا، دوو (۲) جاران ناوی هاتوه .

له سوورپتی (الأعلى) که سوورپتی (۸۷)ه، له نایمتی (۱۹)دا، یهک (۱) جار ناوی هاتوه .

کۆی ناو هاتنه‌گانی ئیبراهیم عليه السلام: شهستو ههشت (۶۸) جاره، له هه‌موو سوورپته‌گانی قورئان دا .

**برگهی سنییم ۱ گورتهی بهسرهات و ژیانی ئیبراهیم علیه السلام:**

نهمه جاوپییداخشانندیکی گۆی نه خشهی ژیان و بهسرهاتی ئیبراهیم علیه السلام، که به خیرایی له جهوت گورته خالدا، دهیخینه روو، چونکه له برگهی بیئجهما به درئیزی باسی هه لوئستهکانی دمکین :

۱/ ئیبراهیم له نووری کلدانییمکان له دایک بووه، ههر به گنجیی خوا هیدایمتی داوه، بهر له وهی بیته پیغمبهر علیه السلام، وک خوا علیه السلام له سوورمتی (الانبیاء) دا دهفرموی: ﴿ وَقَدْ آتَيْنَا اِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهٖ عَلِيْمِيْنَ ﴿۵۱﴾ . واته: ئیمه پیشتتر سه ر راستیمان به ئیبراهیم دابوو، (پیش شه وهی بیگهین به پیغمبهر) و ئیمه پی زانا بووین (که شایستهیه) .

پاشان ئیبراهیم علیه السلام له گهل بابی و گله کهیدا تیکدمگیری، به منجهنیق فرپی دهمنه نیو ناگر، (منجهنیق وک مه دهفرمی ئیستا وابوو)، به لام خوا دهیارئزی، وک له سوورمتی (الانبیاء) دا، دهفرموی: ﴿ قَالُوْا حَرِّقُوْهُ وَاَنْصُرُوْا ءَالِهَتَكُمْ اِنْ كُنْتُمْ فَعٰلِمِيْنَ ﴿۶۸﴾ قُلْنَا يٰۤاِنَّا كُوْنِيْ بَرْدًا وَسَلٰمًا عَلٰٓى اِبْرٰهِيْمَ ﴿۶۹﴾ وَاَرَادُوْا بِهٖ كَيْدًا فَجَعَلْنٰهُمْ الْاٰخِرِيْنَ ﴿۷۰﴾ . واته: گوتیان: ئیبراهیم بسووتین و په رستراو مگانتان سه ربخهن، نه گهر دهتانه وی شتیک بکهن، (دوی شه وهی که ئیبراهیمیان فرپدا به منجهنیق بۆ نیو ناگر) ئیمهش گوتمان: شهی ناگرا سارد به وه سه لامهتبه له سه ر ئیبراهیم، (کافرمان) بیلانیان له دژ گیرا، به لام ئیمه شهوتمان زیانبار کرد، واته: قیل و بیلانکه یلتمان بووجهل کردموه .

۲/ دوی ئیبراهیم علیه السلام له گهل لووطی برازایدا علیه السلام، بهرمو شام بۆ ناوجهی چه بران، کۆچ دهکهن، وک له سوورمتی (الانبیاء) دا، دهفرموی: ﴿ وَتَجَنَّبْهُ وُلُوْطًا اِلَى الْاَرْضِ الَّتِي بَرَكْنَا فِيْهَا لِلْعٰلَمِيْنَ ﴿۷۱﴾ . واته: خوی و لووطمان دهر باز کردن، بهرمو شه سه رزمینهی که بیت و پیژمان تیخستوه بۆ جیهانییان.

كە مەبەست پىيى شامە، بەلام لە شامىش چوونە ناوچەى حەپران، ئەووە لە كىتەبە مېژوويەكاندا ھاتو، بەتايەت لە پەيمانى كۆندا، گرنگ ئەومىيە لە بازنەى سەرزەمىنى شامدا بوو، ھەك ئايەتەكە دەفەر موى .

۳/ پاشان لە حەپرانەووە ئىبىراھىم عليه السلام و لووط عليه السلام كە لە قورئاندا نەھاتو: برازای بى، ئەووە لە (پەيمانى كۆن)دا ھاتو، بەلام زۆر پىدەچىت برازای بوو بى، لە ھەموو ھەئوويستەكاندا لەگەئىدا بوو، ھەردووگيان دەچن بۆ (فلسطىن)، دوايى لەبەر گرانى و وشكە سالىي، ئىبىراھىم ماومىيەك دەچىت بۆ (مصر)، لە پەيمانى كۆندا دەئى: لووطىش لەگەئى چوو، سارا خانى خىزانىشى لەگەئىدا بوو، ھەك دوايى فەرموودىمكى پىقەمبەر ﷺ دىنن لەوبارو، ئەو چوونەى ئىبىراھىم لە سەردەمى (الھەكسوس)دا بوو، كە پىيان گوتراو: (الملوك الرعاة) پادشا شوانەكان، لەوئى پادشاى مىسر (ھاجەرى) پىدەدات، پىي خەلات دەكات، كە بەسەرھاتىكى ھەيە دوايى باسى دەكەين .

۴/ دوايى جارىكى دىكە ئىبىراھىم عليه السلام و سارا خان، ھاجەر خانىشى لەگەئىدا دەين، ئەووە بەپىي دەقى فەرموودىمكى سەرورەمران ﷺ، بەلام بە پىي قەسەى پەيمانى كۆن: لووطىشيان لەگەئىدا دەين، دەگەرئىنەووە بۆ قەئەستىن، ئەو كاتە ئىبىراھىم لە ناوچەى : (بئر السبع) و، لووطىش لە ناوچەى خوارووى : (البحر الميت) دەرياي مردودا، نىشتەجى دەين، كە دوايى بوو بە دەرياي لووط، ياخود دەرياي مردوو .

۵/ ئىنجا كە خاتوون (ھاجەر) دراو بە خاتوون (سارا) خوا لىيان پازى بى و لەلايەن پاشاي مىسرەو پىي خەلات كراو، دوايى (ساراخان) دەيبەخشى بە ئىبىراھىم، كە بىكات بە ھاوسەرى خۆى، بەئكو مندالى بىي، چونكە خۆى كەوتۆتە تەمەنەو، نائومىد بوو لەوھى كە مندالى بىي، ئىنجا (ھاجەرى قىبىيى) كە دەبىتە ھاوسەرى ئىبىراھىم، ئىسماعىلى دەين، ھەك لە فەرموودەكان و لە پەيمانى كۆنىشدا ھاتو، دوايى (سارا خان) ھەستى ھەويدارىتتى زۆر دەجوولئى و، پازى نابى (ھاجەر) لەوئى بى، بۆيە ئىبىراھىم عليه السلام ھاجەر و ئىسماعىلى كورپى دەباتە شوئىنى شارى مەككە - كە دوايى



دهبیته شاری مهککه، دوابی مائی خوا (کعبیة) لهوئی بنیات دهنری - نیدی لهوئی نیسته جیبیان دمکات به فرمانی خوا، وهک له سوورقتی (ابراهیم) دا هاتوه : ﴿رَبَّنَا اِنِّیْ اَسْکَنْتُ مِنْ دُرَّتِیْ یَوَادِّ عِبْرِیْ ذِی زَرْعٍ عِنْدَ بَیْتِکَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ اَفْعِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِیْ اِلَیْهِمْ وَاَرزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ یَشْکُرُونَ ﴿۳۷﴾

که بیشتتر نیمه نهم نایه ته مان تفسیر کرد .

۶/ پاشان نیبراهیم له ساراخانیش نیسحافی دهنی، وهک له سوورقتی (الانبیاء) دا هاتوه : ﴿وَوَهَبْنَا لَهُمُ اِسْحَاقَ وَیَعْقُوبَ نَافِلَةً وَّكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِیْنَ ﴿۷۲﴾

واته: نیمه نیسحاقمان بیی بهخشی، دوابی یه عقوو بیشمان به دواى نهودا به زیاده بیی بهخشی، هر کامیک له نیسحاق و یه عقوو بیشمان له صالحان گیران (مرؤفی باش بوون).

که هر دوو کیشیان دوابی کراونه پیغه مبر .

۷/ نوجا نیبراهیم علیه السلام له تمهنی سه دو نه وودو پینج (۱۹۵) سالی، یاخود دوو سه د (۲۰۰) سالی، به بیی هسه پهیمانی کۆن بی: له تمهنی: سه دو هفتا و پینج (۱۷۵) سالییدا کۆچی دوابی دمکاتو، له شاری خلیل له (حبرون) له فهستین دهنری، له پهیمانی کۆن له (سفر التکوین، الإصحاح: ۲۵، ص ۶۶) دا، دهلی: له (حقل حضرون مفارة المکتتلة) لهویدا به خاک سپرداوه، که بیگومان نهوه بو نیمه جی پست پی بهستن و دنیایی نیه به لام با هر بزاین نهوانیش جیانگوتوه .

**برگەى چوارەم : ژمارەى ھاوسەرو كۆرەگانى ئىبراھىم عليه السلام:**

ئايا ئىبراھىم چەند ھاوسەرو كۆرپ ھەبوون؟ باسى كچەگانى نەكراو، ئايا كچى ھەبوون، يان نا؟ باس نەكراو، لە قورئاندا تەنيا باسى داىكى ئىسماعىل (ھاجەر) و داىكى ئىسحاق (سارا) كراو، ئەو ھە بنەسبەت ھاوسەرمگانى ھە، ئەوئىش بەئى ئەوئى ناويان بەئىئى، بەلام كە خوا ﷻ لەسەر زمانى ئىبراھىم دەفھەرموئى: ﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ ۗ ۲۷﴾<sup>۱</sup> ئىبراھىم، دەزمانىن كە ئەو كۆرپكى ئىبراھىم لەوئى، ھەئەتە باسى ھاوسەرى ناكات، بەلام لە (صحيح البخاري) دا، ھاتو كە ئىسماعىل بە تەنھا نەبوو ھە بچووك بوو، بەلكو لەگەن داىكىدا بوو، ئەو كاتە شىرەخۆرە بوو، ھەر ھە داىكى ئىسحاق ئىسان لە قورئاندا ناوى نەھاتو، بەلام ھەم لە پەيمانى كۆندا، ھەم لە كىتەبەگانى ئىمەدا، ناوى ھاتو، كە (سارا) يان (سارە) يان (ساراي) بوو .

بەلام لە پەيمانى كۆندا دەئى: ئىبراھىم جگە لە ئىسماعىل و ئىسحاق، كۆرپ دىكەشى ھەبوون، كە دەئى ئىسماعىل بە تەمەنى ھەشتا و شەش سالى ئىبراھىم لە ھاجەرى بووئى، ئىسحاقىشى بە سەد سالى پىدراي، ھەئەتە لە ھەندىك لە كىتەبەگانىدا جىاوازى كراو لەو تەمەنانەدا، بەئى لە قورئان و سونئەتدا، جگە لە ئىسماعىل و ئىسحاق، باسى ھىچ كۆرپ دىكەى ئىبراھىم نەكراو، بەلام لە تەھوراتدا، چەند كۆرپكى دىكەى ئىبراھىم عليه السلام باسكراون، ھەك: ﴿ وَعَادُ إِبْرَاهِيمَ فَأَتَاَهُ لِنَفْسِهِ زَوْجَةً تُدْعَى (قَطُورَةَ) فَأَنْجَبَتْ لَهُ زَمْرَانَ، وَيَقْشَانَ، وَمَدَانَ، وَمِذْيَانَ، وَيَشْبَاقَ، وَشُوحًا<sup>(۱)</sup>، كەواتە: بەو پىئە بى، دەئى ئىبراھىم عليه السلام جگە لە سارا ھاجەر ھاوسەرىكى دىكەشى بووئى، بە ناوى (قَطُورَةَ)، كە شەش كۆرپ بوون، لەو ھاوسەرى بە ناومگانى: زىمراون، يەقشان و مەدان و مىديان

(۱) التفسير التلبيقي للكتاب المقدس، العهد القديم، سفر التكوين، الإصحاح: ۲۵، ص ۶۶ (سفر التكوين) يەكە لە سىفرەكان (اسفار) تەھورات، كە تەھراتىش يەكە لە كىتەبەگانى پەيمانى كۆن و سەرجم، (۲۹) كىتەب بە سەرزمىركى دىكە، (۴۹) كىتەب .

یەشباقو شووحا، ئەمۆ لە پەیمانی گۆندا هاتۆه، ئنجنا نایا وایه، یان وانیه؟ هەر خوا دەزانن .

فەرماشتیکی پێغه مبهری خوا ﷺ ههیه، که دهفهرموی: { حَدَّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرَجَ } ، (أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقَم: (٦٤٨٦)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقَم: (٣٢٧٤)، وَمُسْلِمٌ بِرَقَم: (٢٨٤١)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقَم: (٢٦٦٩)، وَأَبْنُ حِبَّانَ بِرَقَم: (٦٢٥٦) عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ).

واته: هسان له بهنی نیسرانیل بگێرینهوو، سهغله تییان له سهر نیه. به لام پێغه مبهر ﷺ له فەرماشتیکیدا فەرموویتهی: { لَا تُصَدِّقُوا أَهْلَ الْكِتَابِ وَلَا تُكذِّبُوهُمْ } ، { رَوَاهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقَم: (٤٤٨٥) ، عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ } ، واته: به خاوهنی کتێبهکان، نه بلێن راست دهکهنو، نه بلێن درۆ دهکهن .

هەر بۆیه ش ههم نێمه واما نکردوهو. ههم زۆریه ی تفسیرمهکان، ههنديک زانیاری که بهر چا وروونی زیاتر دهخه نه سهر ههنديک لهو شتانهی، که له نۆمهتانی پێشوودا بوون، بههره یان لیۆرگرتوون، به لام بیگومان جگه لهوهی که له قورنانهدا هاتوهو فەرمووده راستهکانی پێغه مبهر ﷺ ریا نکه یان دوه، هه شتیکی دیکه بۆ نێمه جینی پشت بهستن و لێ دنیابوون نیه .

### برگهی پینجم، ههلوئسته گانی نیبراهیم علیه السلام:

خوا پشتیوان بی نئمه دوازده (۱۲) ههلوئست له نیبراهیمه وه دینین، که نهم برگهیه زۆرتترین پانتایی له ژبانی نیبراهیم علیه السلام داده گری، و، خوی زانو و شارمزا، باسی گه لیک ههلوئستی نیبراهیمی کردوه له قورئاندا .

من به بؤجیونی خۆم ناوا پریم کردوون، به پی ریزه بندی گاتی (الترتیب الزمینی)، که له تفسیره گان، له و کتیبانه دا که باسی ژبانی پیغه مهران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) به گشتی و نیبراهیم علیه السلام به تایهتی دهگمن، نه مبینیه ناوا بهم شیویه پیز گرابن، به لام بصی پی سه رنجدانی من له نایمه گان، له کوی ژبان و به سه رهاتی نیبراهیم علیه السلام، وام دیته بهرچا و که ههلوئسته گانی نیبراهیم، بهم ریزه بندییه بووین :

ههلوئستی به کم : و توونژی له بهر خۆیه وه، له باره ی خوی  
بهروه ردگاره وه، که کیسه چۆنه !؟

نهمه له نایمه گانی: (۷۵ - ۷۹) ی سوورمتی (الانعام) دا، خوا علیه السلام باسی کردوه، که نهمه دهقی نایمه گانه:

﴿ وَكَذَلِكَ نُرِي إِبْرَاهِيمَ مَلَكُوتَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ وَلِيَكُونَ مِنَ الْمُوقِنِينَ ﴿۷۵﴾ فَلَمَّا جَنَّ عَلَيْهِ اللَّيْلُ رَأَى كَوْكَبًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَا أُحِبُّ الْآفَلِينَ ﴿۷۶﴾ فَلَمَّا رَأَى الْمُرَّةَ بَارِعًا قَالَ هَذَا رَبِّي فَلَمَّا أَفَلَ قَالَ لَئِن لَّمْ يَهْدِنِي رَبِّي لَأَكُونَنَّ مِنَ الْقَوْمِ الضَّالِّينَ ﴿۷۷﴾ فَلَمَّا رَأَى الشَّمْسَ بَارِعَةً قَالَ هَذَا رَبِّي هَذَا أَكْبَرُ فَلَمَّا أَفَلَتْ قَالَ يُغَوِّمُ إِنِّي بَرِيءٌ ﴿۷۸﴾ مِمَّا تُشْرِكُونَ ﴿۷۹﴾ إِنِّي وَجْهَتُ وَجْهِيَ لِلَّذِي فَطَرَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ حَنِيفًا وَمَا أَنَا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿۸۰﴾ ﴾

واتە: ئاوا بەوجودە مولكى فراوانى ئاسمانەگان و زەوييمان پېشانى ئىبراهيم دان، تاگو لە بېروا پتەوان بى <sup>(۷۵)</sup> ئنجا كاتىك شەوگار دىيۆشى ئىستىرمەكى دى گوتى: ئەمە پەرومردگارمە، بەلام كاتىك ئاوا بوو گوتى: من ئاوا بووانم خۇشناوين <sup>(۷۶)</sup> ئنجا كاتىك مانگى بە شۆقى (دې بە تارىكى شەوى دەرى) بىنى، گوتى: ئەمە پەرومردگارمە، بەلام كاتىك ئاوا بوو، گوتى: ئەگەر بىتو پەرومردگارم (كە بە فىطرتەم دەيناسم) پىنمايىم ئەكات، بە دىئىايى يەو لە كۆمەلى سەرگەردانان دەم <sup>(۷۷)</sup> ئنجا كاتىك خۆرى پېشنگەردى بىنى، گوتى: ئەمە پەرومردگارمە، ئەمە (لە ھەموويان) گەورترە، بەلام كاتىك (نەويش) ئاوا بوو، گوتى: ئەمە گەلەكەم (من دوورو بەرىم لەو شتانەى ئىوۋە دىئانكەنە ھاوبەش (بۆ خوا) <sup>(۷۸)</sup> بىگومان من بە ياكىي و چاكىي، پرووى (دلى) خۆم كەردە ئەو كەسەى كە ئاسمانەگان و زەوى و دەيھىناون و، من لە ھاوبەش (بۆ خوا) دانەران نىم <sup>(۷۹)</sup> .

كە ئىمە مانا و مەبەستى ئەم ئايەتەنەمان بە تەفصىل لە تەفسىرى سوورەتى (الأنعام) دا، خستۆتە روو، بۆيە لىرە باسى ناكەينەو، پىموايە ئەمە يەكەمىن ھەلۆيىستى ئىبراهيمە، ئنجا وەك لە تەفسىرى سوورەتى (الأنعام) یش لە بەرگى بىنجمەى ئەم تەفسىرە كوردىيە (تەفسىرى قورئانى بەرزو بەيئز) دا، باس كەردە، وا پىدەچى ئا ئەو قسانە كە خوا <sup>(۸۰)</sup> لە ئىبراهيمەو دىئانگىرپتەو، وتووئز بووين لەگەل خۆيداو، لەبەر خۆيەو، لەبارەى خۆى پەرومردگارمە، بەرلەوۋى بىتە پىقەمبەر، شتىكى زۆر ناسايە كە ئىبراهيم <sup>(۸۱)</sup> بەرلەوۋى بىتە پىقەمبەر، خۆى بەرزو مەزنى بەو شىۋىە نەناسىي، كە دوايى لە رىسى وەحىيەو دەيناسى، چونكە خوا <sup>(۸۲)</sup> دەربارەى پىقەمبەرى خاتەمىش دەفەرموى :

﴿ وَكَذَلِكَ أَرْجَا إِلَيْكَ رُوحًا مِّنْ أَمْرِنَا مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ ﴾ <sup>(۸۳)</sup> الشورى

ئىنجا ئەگەر بۆ پىقەمبەرى خاتەم <sup>(۸۴)</sup> وایى، كە پىش ئەوۋى وەحىي خۆى بۆ بى، نەيزانىيى: بەرنامە چىيە و ئيمان چىيە؟ ئەو ھەلۆيىستەى ئىبراهيمىش <sup>(۸۵)</sup> شتىكى گونجاوۋە كە زانىوۋەتى: گەردوون و خۆى و دەرووبەرى، پەرومردگار و بەدەيھىنەر و خاومنىكى ھەيە، بەلام ئەگەر نەزانىت پەرومردگار و بەدەيھىنەر و

خاوەنەگەهی چیبەه، چۆنەو، سیفەتەگانی چین؟ پێش ئەوەی وەحیی بوو بێت، شتیکی ئاسایی و سروشتیی و چاوەڕوانکراوە .

هەلۆتستی دووهم : وتووێژی لەگەڵ باییدا ، لە بارەى خواى بەرزو مەزنەوه :

که نهوه له سوورپتی (الأنعام) له نایمەتی ژماره (٧٤) دا هاتوه، دەفەرموێ: ﴿ وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ لِأَبِيهِ ءَأَرَزُّ أَتَّخِذُ أَصْنَامًا ءَالِهَةً إِنِّي أَرَاكَ وَقَوْمَكَ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿٧٤﴾ ، واتە: گاتێک ئیبراهیم بە نازەری بابی گوت: ئایا بتان دیکەیه پەرستراوا من خۆتو گەلەگەت لە گومراپیمکی رووندا دەبینم .

که ئیبراهیم بە گورتیی باسی دیکات، بەلام لە سوورپتی (مریم) دا، لە نایمەتەکانی: (٤١ - ٥٠) دا، بە تەفصیل ئەو مشتومڕ و وتووێژی نێوان ئیبراهیم و بابی، باسکراوه، که دەفەرموێ :

﴿ وَإِذْ ذُكِّرُوا فِي الْكَلْبِ إِبْرَاهِيمَ إِتَهُ، كَانَ صِدِّيقًا نَبِيًّا ﴿٧٥﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ يَتَّبِعْ لِمَ يُعْبُدُ مَا لَا يَسْمَعُ وَلَا يُبْصِرُ وَلَا يُغْنِي عَنْكَ شَيْئًا ﴿٧٦﴾ يَتَّبِعْ إِنِّي قَدْ جَاءَنِي مِنَ الْعُلَمَاءِ مَا لَمْ يَأْتِكَ فَاتَّبِعْنِي أَهْدِكَ صِرَاطًا سَوِيًّا ﴿٧٧﴾ يَتَّبِعْ لَا تَعْبُدِ الشَّيْطَانَ إِنَّ الشَّيْطَانَ كَانَ لِلرَّحْمَنِ عَصِيًّا ﴿٧٨﴾ يَتَّبِعْ إِنِّي أَخَافُ أَنْ يَمَسَّكَ عَذَابٌ مِنَ الرَّحْمَنِ فَتَكُونَ لِلشَّيْطَانِ وَلِيًّا ﴿٧٩﴾ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنْ ءَالِهَتِي يَتَّبِعُهُمْ لَئِنْ لَمْ يَنْتَهَ لِأَرْحَمْنَكَ وَأَهْجُرْنِي مَلِيًّا ﴿٨٠﴾ قَالَ سَلِمْتُ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ فِي حَفِيًّا ﴿٨١﴾ وَأَعْتَزِلُّكُمْ وَمَا تَدْعُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَأَدْعُوا رَبِّي عَسَىٰ أَلَّا أَكُونَ بِدُعَاءِ رَبِّي شَقِيًّا ﴿٨٢﴾ فَلَمَّا أَعْتَزَلْتُمْ وَمَا يَعْبُدُونَ مِنْ دُونِ اللَّهِ وَهَبْنَا لَهُمُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ وَكُلًّا جَعَلْنَا نَبِيًّا ﴿٨٣﴾ وَوَهَبْنَا لَهُمْ مِنْ رَحْمِنَا وَجَعَلْنَا لَهُمْ لِسَانَ صِدْقٍ عَلِيمًا ﴿٨٤﴾ .

واتە: (خوا ﷻ دەفەرموێ): لە کتێبدا یادی ئیبراهیم بکەوه، بێگومان ئەو هەم صدیق بوو، هەم پێغمەبەر بوو، { (صدیق)، واتە: زۆر بە راستدانهر،

ياخود زۆر راستگو، (ئىبى) واتە: ھەوال پىندراو و پىغەمبەر گە وھىيى بۇ نىت { كاتىك بە بابى گوت: ئەى بابە! بۇجى شتىك دەپەرستى گە نە دەبىستى و نە دەبىنى و ھىچ سوودىكت پىناگەمىنى؟ ئەى بابە! مەن زانىيارىمەم بۇ ھاتو، گە تۇ بۇت نەھاتو، شوئىم بەھو، رپىھكى رپىك و راست پىشاندەدەم، ئەى بابە! شەيتان مەپەرستە، بىگومان شەيتان سەرپىچىكار بوو بۇ خوای خاومەن بەزمى، ئەى بابە! مەترسىم ھىھ گە لەلایەن خوای خاومەن بەزمىھو نازارو سزات تووش بىو و ببىھ دۇستى شەيتان، (ئىنجا) بابى گوتى: ئەى نىبراھىم! نایا تۇ دەستبەردارى پەرستراومەكانى مەن دەپى؟ نەگەر دەست ھەئەگەرى، بەرد بارانت دەگەم، بىرۇ زۆر دووربەھوھو لىم، نىبراھىم گوتى: سەلامت لىبى، داواى لىبورنت بۇ لە پەرومەرگەم، بىگومان ئەو بۇ مەن مشوورخۆرەو، لەگەلم بەخشندەو خاومەن گەرمە، مەن دوورى لە نىوھ دەگرم و لەوھى گە لە جىياتى خوا لىيان دەپارپنەھو، لە پەرومەرگارىشم دەپارپنەھو، نومىدم وایھ گە بەدبەخت نەم، لەمەر ئەو پارنەھى گە لە خزمەت پەرومەرگارمە دەگەم، (واتە: نومىدم وایھ ولامەم بەداتەھ)، ئىنجا كاتىك نىبراھىم گەنارى لىگرتن و، لىيان دوورگەوتەھ، لەوھى گە دەپانپەرسەت لە جىياتى خوا، نىمە نىسحاق و دواتر يەعقوب و بىشمان پىدا (دىيارە يەعقوب كورى نىسحاق بوو)، ھەر گامىكىشىلمان كرمە پىغەمبەر و، لە بەزمى خۇمان پىمان بەخشىن و، مەدھ و ناوئىكى بەرزمان بۇ پەيدا كرمە (واتە: لە نىو خەلگى رۇزگارى خۇيان و، ھى داواى خۇياندا) .

ھەلۇستى سىمە : و توونزى نىبراھىم لەگەل بابى و گەلەكەيدا، لە ئوورى كەلدانىيە كاندا :

ئەم و توونزى نىبراھىم ﷺ بە تايبەت لەگەل بابى و، بەگشتى لەگەل گەلەكەيدا، لەم سوورمەنەى خوارمەدا ھاتو :

۱/ سوورمەتى (الانبىاء) (۵۱ - ۷۳) .

۲/ سوورمەتى (الشعراء) (۶۹ - ۸۹) .

۳/ سوورمەتى (الصفات) (۸۳ - ۱۱۳) .

۴ / سوورەتی (الزخرف) (۳۶ - ۲۸).

۵ / سوورەتی (العنکبوت) (۱۶ - ۲۷).

۶ / سوورەتی (الأنعام) (۸۰ - ۸۲).

ئنجنا ئیئمه وەك نموونەیهك، به گورتیی سەرنجێك له ئایەتەكانسی :

(۵۱ - ۷۳) ی سوورەتی (الأنبیاء)، دەدەین كه خوا ﷻ دەفەر موی :

﴿ وَلَقَدْ ءَاتَيْنَا إِبْرَاهِيمَ رُشْدَهُ مِن قَبْلُ وَكُنَّا بِهِ عَلِيمِينَ ﴿۵۱﴾ إِذْ قَالَ لِأَبِيهِ وَقَوْمِهِ مَا هَذِهِ الْقَتَايِلُ الَّتِي أَنْتُمْ لَهَا عَاكِفُونَ ﴿۵۲﴾ قَالُوا وَجَدْنَا ءَابَاءَنَا لَهَا عِبَادِينَ ﴿۵۳﴾ قَالَ لَقَدْ كُنتُمْ أَنْتُمْ وَءَابَاؤُكُمْ فِي ضَلَالٍ مُّبِينٍ ﴿۵۴﴾ قَالُوا أَجِئْنَا بِمِلْحٍ أَمْ أَنْتَ مِنَ اللَّاعِينَ ﴿۵۵﴾ قَالَ بَلْ رَجَعْتُ رَبِّيَ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ الَّذِي فَطَرَهُمْ وَأَنَا عَلَىٰ ذِكْرٍ مِّنَ الشَّهِيدِينَ ﴿۵۶﴾ وَتَاللَّهِ لَأَكِيدَنَّ أَصْنَامَكُمْ بَعْدَ أَنْ تُولُوا مُدْرِبِينَ ﴿۵۷﴾ فَجَعَلَهُمْ جُودًا إِلَّا كَبِيرًا لَهُمْ لَعَلَّهُمْ إِلَيْهِ يَرْجِعُونَ ﴿۵۸﴾ قَالُوا مَن فَعَلَ هَذَا بِآلِهَتِنَا إِنَّهُ لَمِنَ الظَّالِمِينَ ﴿۵۹﴾ قَالُوا سَمِعْنَا فَتَىٰ يَذُكُرُهُمْ يُقَالُ لَهُ إِبْرَاهِيمُ ﴿۶۰﴾ قَالُوا فَأَتُوا بِهِ عَلَىٰ أَعْيُنِ النَّاسِ لَعَلَّهُمْ يَشْهَدُونَ ﴿۶۱﴾ قَالُوا ءَأَنْتَ فَعَلْتَ هَذَا بِآلِهَتِنَا يَا إِبْرَاهِيمُ ﴿۶۲﴾ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَتَلَّوهُمْ إِن كَانُوا يَنْطِقُونَ ﴿۶۳﴾ فَرَجَعُوا إِلَىٰ أَنفُسِهِمْ فَقَالُوا إِنَّكُمْ أَنْتُمُ الظَّالِمُونَ ﴿۶۴﴾ ثُمَّ نَكَسُوا عَلَىٰ رُءُوسِهِمْ لَقَدْ عَلِمْتَ مَا هَؤُلَاءِ يَنْطِقُونَ ﴿۶۵﴾ قَالَ أَتَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ مَا لَا يَنْفَعُكُمْ شَيْئًا وَلَا يَضُرُّكُمْ ﴿۶۶﴾ أَوَلَيْكُمْ أَلْهُم وَكَيْفَ تَعْبُدُونَ مِن دُونِ اللَّهِ أَفَلَا تَعْقِلُونَ ﴿۶۷﴾ قَالُوا حَرِّقُوهُ وَانصُرُوا آلِهَتَكُمْ إِن كُنتُمْ فَاعِلِينَ ﴿۶۸﴾ قُلْنَا بِنَارِ كُوفٍ بَرَدًا وَسَلَّمْنَا عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿۶۹﴾ وَأَرَادُوا بِهِ كَيْدًا فَجَعَلْنَاهُمُ الْآخِصِرِينَ ﴿۷۰﴾ وَجَعَلْنَاهُ وِطْءًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَدَرْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿۷۱﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ



نَافِلَةً ۖ وَلَا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿۷۲﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا وَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِمْ  
فِعْلَ الْخَيْرَاتِ وَإِقَامَ الصَّلَاةِ وَإِيسَاءَ الزَّكَاةِ وَكَانُوا لَنَا عَبِيدِينَ ﴿۷۳﴾

ئهم و تووئزهی نیوان ئیبراهیم علیه السلام له گهل بابی دا به تایبه تیو، له بهران بهر  
گهله کهمی دا به گشتی، نوموونهیه که له و تووئزانهی که خوا ص له و شهش  
سوورمه دا که نامازم پئندان، هیناویه تی، خوا ص دهمرموی :

ئیمه پئشتر ئیبراهیممان سهر راست کردبوو، سهر راستییمان پیبه خشیبووو،  
ئیمه پی زانابووین، کاتیک که به بابی و گهله کهمی خوی گوت: ئهو بتانه چین،  
ئیوه دمئنه وه له سهر په رستیان؟ گوتیان: بابو باپیرانمان و پیشینانمان و  
بینیون، که ههر په رستهری نه وان بوون، همرموی: خوتان و باو باپیرانتان له  
گومراییه کی ناشکرا دا بوون، گوتیان: قسهی ههقت بو هیناوین (به جیدی و  
دهئیی)، یان تو له گالته که رانی و گالته مان له گهل دمکهی؟ همرموی: به لکو  
په رومردگارتان په رومردگاری ناسمانه کان و زمویه، که په یلای کردوون و، من  
له سهر ئهو و راستیه تان، له شایه داتم (شایه پی دهمم)، سوئندیش به خوا، دوی  
ئهووی که ئیوه دمرون، من فیلیک له به کانتان دمکه و جاربان دمکه  
(دمیانشکینم)، (له دئی خویدا و ایگوتوه)، ئنجا هه موویانی ورد و خاش کردن،  
جگه له گه وره که یان، بو ئهووی بو لای بگه رینه وه، (به حیسانی خویان لی  
بیرسن کی وای له و په رستراوانه ی دیکه کردوه ؟)، (که گه رانه وه) گوتیان: کی  
وای له په رستراوه کلمان کردوه، بیگومان ئهو له سته مکارانه؟ گوتیان: گوئمان  
له گه نجیک بوو (گوئیستی گه نجیک بووین) باسی دمکردن، ئهو گه نجش پی  
دهگوترئ: ئیبراهیم، (دیاره ئهو کاته ئیبراهیم، ناوی زور نه رۆشته وه، واش  
پیده چی پئش پیغه مبه رایه تی بووین)، گوتیان: بیهینن به بهرچاوی خه لکه وه،  
بو ئهووی خه لکیش بیینن (که ئیمه سزای دهمین و لیبرسینه وهی له گهل  
دهکمین)، گوتیان: ئهی ئیبراهیم! تو وات له په رستراوه کانی ئیمه کردوه ؟ گوتی:  
به لکو گه وره که یان وای کردوه، لیان بیرسن، نه گهر قسه دمکمن ( لئرمدا  
ئیبراهیم شتیکی ناراستی نهگوتوه، به لکو مبهستی نه وه بووه: نه گهر قسه  
بکمن، دیاره گه وره که یان کردوو یه تی و رازی نه بووه، نه وانی دیکه له گه لئ

بەهرستىن، ئەدى خوا ﷺ چۆن رازى دەيىڭ پەرستراومەكانى دىكە بېرىنە ئاستى و بىكىنە ھاوبەشى؟)، ئەوان گەرپانەوہ بۆ لاي خۇيان گوتيان: ئىوہ ستمەكارن، (بېريان كردهوہ و جاويان بە خۇياندا گىراپەوہ و گوتيان: ئىوہ ستمەكارن، راست دەكات: ئەوانە قسە ناكەن!)، دوپىي ھەنگەرپانەوہ سەر سەريان، (پېشىڭ خەرىك بوو راست بېنەوہ، وەك بەشمەر بېرىكەنەوہ، كە سەرگۇنەى خۇيانيان كەرد، بەلام دووبارە جارىكى دىكە سەراوبىن بوونەوہ، چوونەوہ سەر سەريان و ھەنگەرپانەوہ) و گوتيان: تۆ دەزانى: ئەوانە قسە ناكەن! گوتى: ئەدى چۆن لە جياتى خوا، شتانىك دەپەرستن كە نە سوودتان پېدەگەيەنن و نە زىانىستان لى دەدەن (نە قسە دەكەن)؟ ئۆف بۆ ئىوہ (خەيف بۆ ئىوہ! ھاوار بۆ ئىوہ!) لەسەر ئەوہى دەيپەرستن لە جياتى خوا، ئايا ناھامن؟ گوتيان: بېسووتېنن و پەرستراومەكانتان سەرىخەن، ئەگەر دەتەنەوئى شتىك بەكەن، (ديارە خوا ﷺ ئەوہى ھەموو پېچاوتەوہ، كە: خراوتە نىو مەنجمىقەوہ، ھەلدراوتە نىو ناگرو، ناگريان بۆ كەردۆتەوہ، چەند رۇزان بلېسەى بەرزبۆتەوہ، ئەوہى ھەموو پېچاوتەوہ)، گوتمان: ئەى ناگرا! سارد بەو سەلامەتتە لەسەر ئىبىراھىم، پىلاننىكيان لە دژ گىرا، بەلام نېمە ئەوتمان وا لىكەردن، كە زىانبارو دۇراو بن و ئىبىراھىم دەرباز بەكەن، خۇي و ئووظمان بۆ ئەو سەرزەمىنەى كە بېت و بېزەمان تېخستبوو، بۆ جىھاننىيان دەرباز كەردن (كۆجيان كەرد)، ئىسحاق و يەغقووبېش بە دوپىدا، پىمان بەخشىن، ھەر كامىكىشىنمان لە صالحان گىرپان و كەردمان بە پېشەوا، كە بە فەرمانى نېمە، خەلك پىنمايى بەكەن بەرەو رېى خوا، سەروشان بۆ كەردن: كە جاگان ئەنجام بەدن، نوپىز بەرپاكەن، زەكات بەدن، ئەوان بەندەى باش بوون بۆ نېمە (تەنىيا بەندەيتىيان بۆ خاى بەرز دەكەرد) .

ھەلۈستى جوارەم : وتوونىزىكى ئىبىراھىم لەگەل ھوكمراپىكى خۇ بە

بەرەردگارزاند، لە بارەى بەكتابى خواوہ :

ئەم بەسەرھاتەى ئىبىراھىم عليه السلام لە سوورمى (البقرة) لە ئايەتى (۲۵۸) دا ھاتەو، كىتېبە مېژووويەكانىش دەلېن : ئەو ھوكمراپە خۇ بەزلىگرە ناوى (نەمرد

بن کنعان) بووه، وهک (ابن کثیر) له (قِصَصُ الْأَنْبِيَاء) دا، ده‌لی: (قَالَ الْمُسْرُونَ وَغَيْرُهُمْ مِنْ عُلَمَاءِ النَّسَبِ وَالْأَخْبَارِ: وَهَذَا الْمَلِكُ هُوَ مَلِكُ بَابِلِ وَأَسْمُهُ: النمرود بن کنعان بن کوش بن سام بن نوح، وَأَسْتَمَرَ فِي مُلْكِهِ أَرْبَعَ مِئَةِ سَنَةٍ)<sup>(۱)</sup>، واته: مانا روونکرموه‌گانی قورئان و جگه له‌وان: زانیانی ره‌جه‌له‌ک و هه‌واله‌گانی‌ش گوتووینانه: نه‌و پادشایه، پادشای شاری بابل بووه، ناوی نه‌مروودی کوری که‌معانی کوری کووشی کوری سامی کوری نووح بووه، جوار سه‌د (۴۰۰) سال له هوکمرانییدا به‌رده‌وام بووه .

نه‌و نایه‌ته‌ی سوورپه‌تی (البقرة)ش که ناماژی به‌و به‌سه‌ره‌اته کردوه، ده‌فه‌رموی: **فِ اَلَمْ تَرَ اِلَى الَّذِي حَاجَّ اِِبْرٰهٖمَ فِی رَیْبِهٖ اَنْ اٰتٰهٖ اللّٰهُ الْمَلٰٓئِکَ اِذْ قَالَ اِِبْرٰهٖمُ رَبِّی الَّذِی یُحٰیءِ وَیُمِیْتُ قَالَ اَنَا اُحٰیءِ وَاُمِیْتُ قَالَ اِِبْرٰهٖمُ فَاِنَّ اللّٰهَ یَاتِی بِالشَّمْسِ مِّنَ الْمَشْرِیْقِ فَاَتِ بِهَا مِّنَ الْمَغْرِبِ فَبُهِتَ الَّذِی کَفَرَ وَاللّٰهُ لَا یَهْدِی الْقَوْمَ الظّٰلِمِیْنَ** ﴿۱۲۸﴾ .

واته: نایا سه‌رنج نادیمه نه‌و که‌سه‌ی که ده‌برامی په‌روم‌دگاری، له‌گه‌ل نیبراهیمدا مشتومرو موحاده‌له‌ی کرد؟ کاتیک که نیبراهیم فه‌رموی: په‌روم‌دگاری من نه‌و که‌سه‌یه که ده‌ژیه‌نی و ده‌مرینی، (ژیان به خه‌لک ده‌دات و مه‌رگیشیان به‌سه‌ردا دینی)، نه‌و پادشاه هوکمرانه‌ش که خوا مولک و هوکمرانیی پیدابوو، ده‌سه‌لاتداری کردوو (بو تافیک‌رنه‌وه‌ی) گوتی: منیش ده‌ژیه‌نم ! (له کتیبه‌گاندا هاتوه: نه‌مروود کابرایه‌کی هیئا که مه‌حکوم کرابوو به له‌سیداردان، گوتی: نه‌مه له هوکمی مردو دایه، برۆ نازادم کردو، زیندووو کردموه، کابرایه‌کی بی خمتا (و تاوان‌اشی هیئا، گوتی: نه‌مه‌ش زیندووو نیه؟ ننجنا فه‌رمانیدا: له ملیاندا و گوشتیان، گوتی: نه‌مه‌ش زیندووو بوو، نه‌وه مراندم، که‌واته: منیش ده‌ژیه‌نم و ده‌مرینم، که بیگومان نه‌وه‌ی هوکمرانه خو به‌زلگره کردوویمتی، سه‌فه‌سته و چه‌واشه‌کاری بووه، چونکه

ئیبیراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ مبهستی نهوه بووه که خوا ژیان به مرؤفهکان دصبه خشن، پاشان مردنیان به سردا دینیت، نهک به ناهق خهک بکوژی، که سیک که زیندانیی گراوه، نازادی بکات، نهوه ژیان پیدان نیه، به هرحال، ئیبیراهیم دیگوژیژتیهوه بو به لگمیهگی روونتر، که نمتوانی نهو چه واشه گاریی و سه فسه تیهی تیدا بکات و، ئیبیراهیم گوتی: بهروردگاری من همموو رؤژیک خۆر له رۆژه لاتمهوه ههلدینی، تو (یهک جار) له خۆرئاواوه رۆژ بینه (بیچه وانهی نهوهی که خوا دایناوه)، یهگسمر نهوهی که بیپروا بوو سه رسام بوو، دهمته و سان بوو، (زاری بوو به تهلهی تهقیو) و خوا گوهملی ستمکاران ناخاته سه ر راسته ری، (لمهر زولم و ستم و خرابه گمیان).

هه لوئستی بئنجهم : کۆچکردنی ئیبیراهیم له عیراقهوه بو شام، له گهله

لووطدا :

که له (بیمانی گۆن) دا دهلی لووط عَلَيْهِ السَّلَامُ برازای (کوری برای) ئیبیراهیم بووه، نهه هه لوئستهش له جهند شوینیک دا نامازهی پیکراوه، بو وینه :

له سوورتهی (العنکبوت) دا، خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ دهفه رموی : ﴿ فَاَمَّا لِي لُوْطٌ وَقَالَ اِنِّي مُهَاجِرٌ اِلٰى رَبِّيْ اِنَّهُ هُوَ الْعَزِيْزُ الْحَكِيْمُ ﴿۱۲۷﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ اِسْحٰقَ وَيَعْقُوْبَ وَجَعَلْنَا فِيْ ذُرِّيَّتِهِ النُّبُوَّةَ وَالْكِتٰبَ وَءَاتَيْنَاهُ اٰجْرَهُ فِي الدُّنْيَا وَاِنَّهٗ فِي الْاٰخِرَةِ لَمِنَ الصّٰلِحِيْنَ ﴿۱۲۸﴾ .

واته : لووط بروای بیهینا (به ئیبیراهیم) و ئیبیراهیم گوتی: من بهر وه بهروردگارم کۆچ دمگه، بیگومان هه ر نهو زالی کارزانه، ئیمهش نیسحاق و یه عقوقیمان پیدان (به ئیبیراهیممان به خشین) و له وهجهی نهودا بیغه مبهرایهتی و کتیب و شه ریعتمان هیشتهوه (وامانکرد نهوانهی که له وهجهی نهون، هه م بیغه مبهرایهتیان هه بی، هه م شاره زایی کتیب و شه ریعتهی خویان هه بی) و پاداشتی نعیامان پیداو، له دوارؤژیشدا له جاگانه .

همروها له سوورفتی (الأنبياء) دا، خوا ﷺ دهمرموی: ﴿ وَجَعَلْنَاهُ لُوطًا إِلَى الْأَرْضِ الَّتِي بَارَكْنَا فِيهَا لِلْعَالَمِينَ ﴿۶۷﴾ وَوَهَبْنَا لَهُ إِسْحَاقَ وَيَعْقُوبَ نَافِلَةً ۗ وَكُلًّا جَعَلْنَا صَالِحِينَ ﴿۶۸﴾ وَجَعَلْنَاهُمْ أُمَّةً يَهْدُونَ بِأَمْرِنَا ۗ... ﴿۶۹﴾ ۞

واته: خوی و لووطمان دهربازگردن بهرمو نهو مهرزمینه که بو جیهانیان بهرهگمتدارو بهرهمدار کردوه، نيسحاق و يعقوب و ييشمان به زياده بیدان و، هر کامیکیشیانمان له صالحان گپران و، کردمانن به پیشهوا، که به فرمانی نیعه خه لکی رینمایي بکهن ....

(ابن کثیر) دهلی<sup>(۱)</sup>: (سَارَةَ، سَازَا، سَازَا، ابنة مَلِكِ حَرَّانَ وَاسْمُهُ، هَارَانَ، وَالْمَشْهُورُ أَنَّهَا ابنة عمِّ هَارَانَ الَّتِي تُنسَبُ إِلَيْهِ حَرَّانَ، وَمَنْ زَعَمَ أَنَّهَا ابنة أخيه هَارَانَ أخت لوط، فَقَدْ أَعَدَّ التُّجَعَةَ، وَقَالَ بِلَا عِلْمٍ، وَمَنْ ادَّعَى أَنْ تَرْوِجَ بنت أخيه كَانَ انْدَاكَ مَشْرُوعًا، فَلَيْسَ لَهُ عَلَى ذَلِكَ دَلِيلٌ).

واته: ساره، سارای، یان سارپا: کچی پادشای حران بووه، نهو پادشایه ناوی هاران بووه، نهوی که باوه نهومیه که سارپا کچی مامی بووه، که مامی ناوی هاران بووه ناوجهی حرپران به ناو هارانوه گراوه، بهلام هر که سیک که پیی وایی که سارپا برازی بووه، کچی برایمگی بووه، که ناوی هاران بووه خوشکی لووط بووه، وهک چۆن لووط برازی بووه، سارپاش خوشکی لووط بووه همدووکیان کچ و کوری هاران بوون، که دمکاتهوه برای نیبراهیم ﷺ، دهلی: هر که سیک و بزانی، نهوه له راستیی دوورکهوتتهوه و قسمیهکی کرده که هیچ زانیاری لهباریهوه نیه و، هر که سیک نیدیعیای نهوه بکات، که نهو کاته به هاوسه رگرتنی برازا (کچی برا) لهوکاته دا رهوا بووه، نهوه هیچ بهلگهیمگی لهوبارهوه نیه .

شایانی باسه له (پهیمانی کۆن) دا نههاتوه، که سارپا کچی کییه؟ زۆرم ته ماشا کرد، هر دهلی: سارپای هیئا، بهلئ نهوه له سهراوه میژووویه نیسلامیه کانداتاوه، بهلام به تمکید نهویش دیسان نهبروتهوه، سهر هیچ فرمودیهکی پیغه مبر ﷺ، له بهر نهوه حیئی لی دلتیابوون و پشت پی بهستن نیه .

هله نستی شهتم : کوچکردنی ئیبراهیم عليه السلام بو میسر :

نهم کوچکردنه (چوونی بو میسر) له قورئاندا باس نهگراوه، بهلام له پیمانی گون (تهورات) دا هاتوم، له ژیر ناوونیشانی: (ابرام فی دیار مصر)<sup>(۱)</sup>، واته: ئیبراهیم له ولاتی میسر، ننجا له پیمانی گوندا دهلی: لهو سهفریدا لوطیشی لهگهه جوهه بو میسر، بهلام نهوهی که نیمه لهوبارهوه پشتی بی دهبهستین و لئی دلتیان، نهوهیه که نهو بهسهرهاته له فرمایشتی بیقه مبریشدا عليه السلام هاتوه، که نهه دهقه کهیمتی :

بیقه مبر عليه السلام فرموویهتی :

﴿لَمْ يَكُنْ بِإِبْرَاهِيمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ، إِلَّا ثَلَاثَ كَعْبَاتٍ: ثِنْتَيْنِ مِنْهُنَّ فِي ذَاتِ اللَّهِ عَزَّ وَجَلَّ، قَوْلُهُ: ﴿فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ﴾ ﴿۸﴾ وَالصَّافَاتِ، وَقَوْلُهُ: ﴿قَالَ بَلْ فَعَلَهُ، كَبِيرُهُمْ...﴾ ﴿۳۷﴾ وَالْأَنْبَاءِ، وَقَالَ: بَيْنَا هُوَ ذَاتِ يَوْمٍ وَسَارَةَ، إِذْ أَتَى عَلَى جَبَّارٍ مِنَ الْجَبَابِرَةِ فَقِيلَ لَهُ: إِنَّ هُنَا رَجُلًا مَعَهُ امْرَأَةٌ مِنْ أَحْسَنِ النَّاسِ، فَأَرْسَلْ إِلَيْهِ، فَسَأَلَهُ عَنْهَا، فَقَالَ: مَنْ هَذِهِ قَالَ: أُخْتِي، فَأَتَى سَارَةَ، قَالَ: يَا سَارَةُ لَيْسَ عَلَيَّ وَجْهَ الْأَرْضِ مُؤْمِنٌ غَيْرِي وَغَيْرِكَ، وَإِنَّ هَذَا سَأَلَنِي فَأَخْبَرْتُهُ أَنَّكَ أُخْتِي، فَلَا تُكْذِبِينِي فَأَرْسَلْ إِلَيْهَا، فَلَمَّا دَخَلَتْ عَلَيْهِ، ذَهَبَ يَتَنَاوَلُهَا بِيَدِهِ، فَأَخَذَ فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ لِي، وَلَا أَضْرُكَ فَدَعَتِ اللَّهَ، فَأَطْلِقْ ثُمَّ تَنَاوَلَهَا الثَّانِيَةَ، فَأَخَذَ مِثْلَهَا أَوْ أَشَدَّ فَقَالَ: ادْعِي اللَّهَ لِي وَلَا أَضْرُكَ فَدَعَتْ، فَأَطْلِقْ فَدَعَا بَعْضَ حَجَبَتَيْهِ، فَقَالَ: إِنَّكُمْ لَمْ تَأْتُونِي بِإِنْسَانٍ، إِنَّمَا أَتَيْتُمُونِي بِشَيْطَانٍ فَأَخْدَمَهَا هَاجِرَ فَاتَتْهُ، وَهُوَ قَائِمٌ يُصَلِّي فَأَوْمَأَ بِيَدِهِ، مَهْيَا؟ قَالَتْ: رَدَّ اللَّهُ كَيْدَ الْكَافِرِ (أَوْ الْفَاجِرِ) فِي نَحْرِهِ، وَأَخْدَمَ هَاجِرَ، قَالَ أَبُو هُرَيْرَةَ: تَلَسَّكُمْ يَا بَنِي مَاءِ السَّمَاءِ﴾<sup>(۲)</sup>.

(۱) سفر التكوين، الإصحاح ۱۲، ص ۳۴ و ۳۵.

(۲) أخرجه البخاري، برقم (۳۳۵۸) واللفظ له، و مسلم برقم (۲۳۷۱).

ئىمە دىزىنن كە ئەمە لە گاتى چوون و سەھەرى ئىبىراھىمدا ﷺ بووہ بۇ مىسر، چونكە ئاشكرايە ھاجەر مىسرىيە، ھەر وەك لە ھەرمايشتى راست و بى بېيج و پەناى بېقەمبەردا ﷺ ھاتوہ، كە لە صەھىحى بوخارىى دا ھاتوہ، لىرەدا باسى نەوہى تىدا نىہ كە لوو طىشى لەگەلدا بووئى، بەلام باسى نەوہ كراوہ كە ساراشى لەگەلدا بووہ، ھەر موودمكە ناوا دەست پىدەمكات و دھەرموئى :

ئىبىراھىم ھەرگىز درؤى نەكردوہ، مەگەر سى درؤ، دوويان لەو سىيانە لەپىناوى خوادا بوون :

۱/ كە گوئى: ﴿ فَقَالَ إِنِّي سَقِيمٌ ۝۸۰ ﴾ الصافات، واتە: (ئىبىراھىم) گوئى: من نەخۇشم، كاتىك گەلەكەى دەچوون بۇ دەرى، (دەبى نەو رۇژە بۇنەو يانىك بووئى)، نىدى بەو بيانووہ خۇى ھىشتەوہو، دوايى نەوہ بوو كە بتەگانى شكاندن، وەك لە سوورەتى (الانبىاء) دا ياسكراوہ .

۲/ ئەو قەسەيەى كە گوئى: ﴿ قَالَ بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَتَلَوْهُمْ إِنْ كَانُوا يَنْطُقُونَ ۝۳۳ ﴾ الانبىاء، كە لىيان پرسى نەى ئىبىراھىم! نايان تۇ نەو بتانەت شكاندوون؟ نەوئىش گوئى: بەلكو بتە گەورەكەيان وايكردوہ (شكاندوونى)، لىيان بىرسن، نەگەر قەسە دەمكەن ؟.

۳/ سىيەمىيان لە كاتىكدا بوو، رۇژىك خۇى و سارا بوون، چوو بۇ لاي ملھورپىك لە ملھورپەكان (مەبەست پىئى ھوكمراپنىكى بە زەبىرو زۇرو خۇسەپىنە)، بەو ھوكمراپنە ملھورپە گوترا: بىياوئىك ھاتوہ ئاھەرەتتىكى لەگەلدايە لە جوانترىن خەلكە، (لىرەدا نەيگوتوہ: كە ئەو ھوكمراپنە ملھورپە خەلكى كوئى بووہ؟ بەلام لە دوايى دا بۇمان روون دەبىتەوہ، كە خەلكى مىسر بووہ)، ئەو ھوكمراپنە ملھورپە بە دواى ئىبىراھىمىدا ناردو، دەربارەى سارا (ى ھاوسەرى) لە ئىبىراھىمى پرسى: نەوہ كىيە؟ نەوئىش گوئى: خوشكە (درؤيەكەى ئىبىراھىم لىرەدايە)، دوايى كە ئىبىراھىم چۇوہ لاي سارا گوئى: نەى سارا! لەسەر رووى زەوى ھىچ بىروادارنىك نىہ، جگە لە خۇم و خۇت، (واتە: با تۇ ھاوسەرىشم بى، بەلام لەرووى نىمانەوہ: من تۇ خوشك و براى نىمانىي يەكلىن، نەگەر مەسەلەى ھاوسەرايەتى لى بەريە دەرى)، ئەو

ھوكمېرئەش لەبارەى تۆۋە پىرسىارى لىكردم، منىش ھەۋالەم پىدا گە تۆ خوشكىمى، ئنجا بە درۆم مەخەۋە، (درۆم مەدە پالۋ مەلى راس ت نىه)، ھوكمېرئەگە لە دۋاى سارای نارد، كاتىك سارا چوۋە ژوورى ئەو شوپىنەى كە ھوكمېرئەگە لىى بوو، دەستى بۆ برد (ۋىستى دەستى بگمىنەنىتى)، بەلام دەستى گىراۋ رەق بوو، ھوكمېرئەگە بە سارای گوت: لە خوا بىپارپوھە زىانت پى ناگمىنم، ئەۋىش لە خوا پاراپەۋە دەستى بەرىبوو (چاك بۆۋە)، دووبارە جارى دووم دەستى بۆ برد، دىسان ەك پىشوو (پاخود تووندترىش) دەستى گىرا، دووبارە ھوكمېرئەگە بە سارای گوت: داۋا بگە لە خوا دەستم بەرىو چاك بىتەۋە، زىانت پى ناگمىنم، ئەۋىش لە خوا پاراپەۋە دەستى بەرىبوو (چاك بۆۋە)، دۋاى ئەو ھوكمېرئە ھەندىك لە پاسەۋانەكانى خۆى بانگكردن، گوتى: ئىۋە ئىنسانىكتان بۆ لای من نەھىناۋە، بەلكو شەيتانىكتان ھىناۋە! بىبەنە دەرىۋ ھاجەرىشى پىدا، گە ەك كارەگەر لەگەلىدا بىتو خزمەتى بكات، سارا ھاتەۋە بۆ لای نىبىراھىم، لەو كاتەدا نىبىراھىم نوۋزى دەگرد، نىبىراھىم بە دەست نامازەى پىدا (گوتى: ھەۋال چىبە؟). گوتى: خوا فىلى ئەو كافرو تاۋانبارەى گىراپەۋە بۆ خۆى ۋ ھاجەرىشى بە من بەخسى ەك كارەگەر، ەك كەسك كە خزمەتم بكات .

ئەبو ھورەيرە گە نەۋەى گىراپەۋە، گوتى: نا ئەۋە دىكتانە نەى (بنى ماء السّماء).

(بنو ماء السّماء) ناۋىك بوۋە بۆ عەرەب بە گشتى، واتە: ئەو ئافرىتە ھەلكەۋتە بوۋە گە نىسماعىلى لى بوۋە، دواترىش نىسماعىل گەلى عەرەبى لى ۋەپاش گەۋتە، بە تايبەت عەرەبى مۇستەعربە .

لىرەدا ھەرچەندە پىقەمبەرى خوا ﷺ وشەى درۆى بۆ نىبىراھىم بەكارھىناۋە، بەلام لە راستىدا ھەر كامىك لەو سى قەسەى نىبىراھىم، تەنۋىل ھەلەگىرنو، تەنيا رۋالەتەيان درۆى، نەگەرنا درۆ نىن :

۱) كاتىك كە گەلەكەى بۆنەيەكىان ھەبوۋە، بچنە دەرى، دەپى بۆنەيەكى دىندارىيانەى بىتەرستانەى خۆيان ھەبوو بى، ئنجا داۋايان لە نىبىراھىم



کردوه له‌گه‌ئیان بجیته درئ، که گوتوویمتی: ﴿إِنِّي سَعِيمٌ﴾، من نه‌خۆشم، واته: دلم نه‌خۆشه‌و نارحمته، به‌هۆی شه‌وه‌وه که نیوه بتان ده‌پهرستن .

۲- که گوتوویمتی: ﴿بَلْ فَعَلَهُ كَبِيرُهُمْ هَذَا فَتَلَّوْهُمْ إِن كَانُوا يَنْطُقُونَ﴾<sup>(۶۳)</sup> الانبیاء، به‌ئکو گه‌وره‌که‌میان کردوویمتی، لییان بپرسن: نه‌گهر قسه ده‌گهن !

لیردا هه‌ندیک له زانیان ده‌ئین: نیبراهیم گوتوویمتی: نه‌گهر قسه بکه‌ن، راسته گه‌وره‌که‌میان کردوویمتی، ننجبا به ناشکرا بیاره مبه‌ستی شه‌وه بووه که شه‌وه بته گه‌ورمیه رازیی نه‌بووه، شه‌وه بته گچ‌کانه له‌گه‌ئیدا بپهرستین، شه‌وه خوی بی‌هاوتا چۆن رازییه جگه له خۆی، له‌گه‌ئیدا بپهرستری، که‌واته: شه‌وه‌ش دیسان به تمنویل ریی تیده‌چی که: به توانج و به شه‌وه‌وه وی پی‌گوتبن .

(۳) کاتیک گوتوویشیمتی: سارا خوشکمه، وهک بو‌خۆشی ده‌ئین: له‌وه کاته‌دا له‌سه‌ر رووی زه‌وی شه‌وه‌وه خۆی و سارای هاوسه‌ری بپروادار بوون، بو‌یه که گوتوویمتی: خوشکمه، واته: له رووی ئیمان‌ه‌وه، به‌س من و شه‌وه نافرته هه‌ین، که شه‌وه‌ره‌سه‌له‌ی نیکاج و هاوسه‌رگیری لی بجیته درئ، مانای وایه: خوشک و برای ئیمانیی یه‌گدین .

که‌واته: لیردا پی‌قه‌مبه‌ر ﷺ رو‌اله‌تی قسه‌که‌ی نیبراهیم باس ده‌کات، که له رو‌اله‌ته‌دا قسه‌گان پی‌جه‌وان‌ه‌ی واقیع بوون، به‌لام وهک گوتم: شه‌وه‌ره‌سه‌له‌ی نیومرۆکه‌میان بفرکین به تمنویل، قسه‌کانی قسه‌ی راست بوون .

لیردا به پی‌ویستی ده‌زانم: ئامازه به‌وه بکه‌م که له (په‌یمانی کۆن)دا، (سفر التکوین، الإصحاح ۱۲)دا<sup>(۱)</sup>، جه‌ند قسه‌یه‌کی ناشایسته له‌باری نیبراهیم‌ه‌وه هاتوون، ننجبا بو شه‌وه‌ی شه‌وه‌ره‌سه‌له‌ی نیکاج و به‌س من و شه‌وه‌ره‌سه‌له‌ی نیومرۆکه‌میان بفرکین به تمنویل، قسه‌کانی قسه‌ی راست بوون .

(۱) التفسیر التعلیقی للکتاب المقدس، العهد القديم، ص: ۳۴.

لهوێندا هاتوه : گوايه ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ بۆیه گوتوویمتی: سارا خوشکمه، تاكو سارا بکاته به لاگێرپوهی خۆی و ئەو کافره تهماعی تێبکاو، بههۆی ئەهوه ئیبراهیم سهلامت بئ و نازار نهدرئ! که ئەوه مسولمانئیکی ئاسایی له خۆی ناوهشینتیهوه، بهلام به داخهوه (پهیمانی گۆن) لهو جوړه شتانهی تیدا ههن، دهربارهی ئیبراهیم و عَلَيْهِ السَّلَامُ دهربارهی پێغمهبرانی بکهش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، وائش بێدهجئ نهو کهسانهی نهو شتانهیان نووسيونهوه و پیکهستوون، له هههمانهی خۆیاندا گوێزیان ژماردوون، ههمنیک شتیان پالداوته لای پێغمهبران، که له خۆیانیان وشاوتهوه، پێیان وابوو لهوانیش دهموشیتهوه .

ههلوێستی چهوتهم : نیشتهجێکردنی هاجهرو ئیسماعیلی کورپی له

شوێنی شاری مهکهکی ئیستا :

وهك له نایهتی (٢٧)ی سوورعتی (إبراهيم)دا هاتوه، که خوا عَلَيْهِ السَّلَامُ دهفرموی:

﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿٣٧﴾ .

ئیبراهیم عَلَيْهِ السَّلَامُ له خوا دهرپێتهوه و دهفرموی: من بهشیک له وهجهی خۆم له شیوئیکی بئ گشتوکال و دهرامهت، له لای مائی قهدهغهکراوی تۆدا، نیشتهجئ کردوه، (واته: لهو شوێنهی که مائی قهدهغهکراوی تۆی، به فرمانی تۆ لئ بنیات دهئیم) .

نهم بهسههراته له (صحيح البخاري)دا، به درێژی هاتوه، بوخاریی به دوو رپوایهتیش هیناویهتی، به ژماره: (٢٣٦٤)و، به ژماره: (٢٣٦٥) هیناویهتی، نهمهش دهقی رپوایهتی یهکههه :

﴿ عَنْ سَعِيدِ بْنِ جُبَيْرٍ قَالَ ابْنُ عَبَّاسٍ: أَوَّلُ مَا اتَّخَذَ النِّسَاءُ الْمُنْطَقَ مِنْ قَبْلِ أُمِّ إِسْمَاعِيلَ، اتَّخَذَتْ مِنْطَقًا لَتُعْفَى أَثَرَهَا عَلَى سَارَةَ، ثُمَّ جَاءَ بِهَا إِبْرَاهِيمُ، وَيَابَنُهَا إِسْمَاعِيلَ وَهِيَ تُرْضِعُهُ حَتَّى وَضَعَهُمَا عِنْدَ الْبَيْتِ عِنْدَ دُوْحَةٍ، فَوْقَ زَمْزَمَ فِي أَعْلَى الْمَسْجِدِ، وَلَيْسَ بِمَكَّةَ يَوْمَئِذٍ أَحَدٌ، وَلَيْسَ بِهَا مَاءٌ، فَوَضَعَهُمَا هُنَاكَ، وَوَضَعَ

عندهما جراباً فيه تمر وسقاء فيه ماء، ثم قضى إبراهيم مُطليقاً، فتبعته أم إسماعيل فقالت: يا إبراهيم أين تذهب وتتركنا بهذا الوادى الذى ليس فيه ائس ولا شيء، فقالت له ذلك مراراً، وجعل لا يلتفت إليها، فقالت له: الله الذى أمرك بهذا؟ قال: نعم. قالت: إذا لا يضيعنا .

ثم رجعت، فانطلق إبراهيم حتى إذا كان عند الثنية، حيث لا يروونه، استقبل بوجهه البيت، ثم دعا بهؤلاء الكلمات ورفع يديه، فقال: ﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ ۖ حَتَّىٰ بَلَغَ ﴿٣٧﴾ حَتَّىٰ بَلَغَ ﴿٣٨﴾ يَشْكُرُونَ ﴾، وجعلت أم إسماعيل ترضع إسماعيل، وتشرب من ذلك الماء، حتى إذا نصد ما هي السقاء عطشت وعطش ابنها، وجعلت تنظر إليه يتلوى أو قال يتلبط، فانطلقت كراهية أن تنظر إليه، فوجدت الصفاً أقرب جبل في الأرض يليها، فقامت عليه، ثم استقبلت الوادى تنظر: هل ترى أحداً؟ فلم تر أحداً، فهبطت من الصفا حتى إذا بلغت الوادى رفعت طرف درعها، ثم سعت سعى الإنسان المجهود، حتى جاورت الوادى، ثم أتت المروة، فقامت عليها ونظرت: هل ترى أحداً، فلم تر أحداً، فعلمت ذلك سبع مرات، قال ابن عباس قال النبي ﷺ: فذلك سعى الناس بينهما، فلما أشرفت على المروة سمعت صوتاً، فقالت صه، تريد نفسها، ثم تسمعت، فسمعت أيضاً، فقالت: قد أسمعت، إن كان عندك غوث، فإذا هي بالملك، عند موضع زمزم، فبحث بعقبه أو قال بجناحه، حتى ظهر الماء، فجعلت تحوضه وتقول بيدها هكذا، وجعلت تعرف من الماء في سقائها، وهو يقور بعد ما تعرف قال ابن عباس: قال النبي ﷺ: يرحم الله أم إسماعيل لو تركت زمزم أو قال لو لم تعرف من الماء، لكانت زمزم عيناً معيناً، قال هشريت وأرضعت ولدها، فقال لها الملك، لا تخافوا الضيعة، فإن ها هنا بيت الله، يبني هذا الغلام، وأبوه، وإن الله لا يضيع أهله، وكان البيت مرتفعاً من الأرض كالرابية، تأتيه السيول فتأخذ عن يمينه وشماله، فكانت كذلك، حتى مرت بهم رهقة من جرهم، أو أهل بيت من جرهم، مقبلين من طريق كداء فنزلوا في أسفل مكة، فرأوا طائراً عاثماً، فقالوا: إن هذا الطائر ليدور على ماء، لعهدنا بهذا الوادى وما فيه ماء، فأرسلوا جرياً أو جريين، فإذا هم بالماء، فرجعوا فأخبروهم بالماء، فأقبلوا، فقال وأم إسماعيل عند الماء، فقالوا:

آتأذنين لنا أن ننزّل عندك فقالت: نعم، ولكن لا حقّ لكم في الماء، قالوا: نعم. قال ابن عباس قال النبي ﷺ: فالقى ذلك أم إسماعيل، وهي ثعبان الإنس، فنزلوا وأرسلوا إلى أهلهم، فنزلوا معهم حتى إذا كان بها أهل آيات منهم، وشب الغلام، وتعلم العربية منهم، وأنفسهم وأعجبهم حين شب، فلما أدرك، زوجوه امرأة منهم، وماتت أم إسماعيل، فجاء إبراهيم، بعد ما تزوج إسماعيل يطالع تركته، فلم يجد إسماعيل، فسأل امرأته عنه، فقالت: خرج يبتغي لنا، ثم سألتها عن عيشهم وهيئتهم، فقالت: نحن بشر، نحن في ضيق وشدة. فشكت إليه، قال: فإذا جاء زوجك فاقرني عليه السلام، وقولي له يغير عتبة بابي، فلما جاء إسماعيل، كأنه أنس شينا، فقال: هل جاءكم من أحد؟ قالت: نعم، جاءنا شيخ كذا وكذا، فسألنا عنك فأخبرته، وسألني كيف عيشتنا فأخبرته أنا في جهنم وشدة، قال: فهل أوصاك بشيء؟ قالت: نعم، أمرني أن أقرأ عليك السلام، ويقول غير عتبة بابك، قال: ذاك أبي، وقد أمرني أن أفارقك الحقى بأهلك، فطلقها، وتزوج منهم أخرى، فليت عنهم إبراهيم ما شاء الله ثم أتاهم بعد، فلم يجده، فدخل على امرأته، فسألها عنه، فقالت: خرج يبتغي لنا، قال: كيف أنتم وسألها عن عيشهم، وهيئتهم؟ فقالت: نحن بخير وسعة، وأثنت على الله، فقال: ما طعامكم؟ قالت: اللحم، قال: فما شربكم؟ قالت: الماء، فقال: اللهم بارك لهم في اللحم والماء، قال النبي ﷺ: ولم يكن لهم يومئذ حب، ولو كان لهم دعا لهم فيه، قال فهما لا يخلو عليهما أحد بغير مكة إلا لم يوافقاه، قال: فإذا جاء زوجك فاقرني عليه السلام، ومريه يثب عتبة بابي، فلما جاء إسماعيل، قال: هل أتاكم من أحد؟ قالت: نعم أتانا شيخ حسن الهيئة، وأثنت عليه، فسألني عنك، فأخبرته، فسألني كيف عيشتنا، فأخبرته، أنا بخير، قال: فأوصاك بشيء؟ قالت: نعم، هو يقرأ عليك السلام، ويأمرك أن تثبت عتبة بابك، قال: ذاك أبي، وأنت العتبة، أمرني أن أمسكك، ثم لبت عنهم ما شاء الله، ثم جاء بعد ذلك، وإسماعيل يبزي نبلا له تحت بوحه قريبا من زمزم، فلما رآه قام إليه، فصنعا صنعا يصنع الوالد بالولد، والولد بالوالد، ثم قال: يا إسماعيل، إن الله أمرني بأمر، قال: فأصنع ما أمرك ربك، قال: وثعيبني؟ قال: وأعينك، قال: فإن الله أمرني أن أبني ها هنا بيتا، وأشار إلى أكمة مرتفعة على ما حولها، قال: فعند ذلك رفعوا الصواعد من البيت، فجعل إسماعيل يأتي بالحجارة، وإبراهيم يبني، حتى إذا ارتفع البناء، جاء

بِهَذَا الْحَجَرِ فَوَضَعَهُ لَهُ، فَقَامَ عَلَيْهِ وَهُوَ يَبْنِي، وَإِسْمَاعِيلُ يُنَاوِلُهُ الْحِجَارَةَ، وَهُمَا يَقُولَانِ: ﴿ رَبَّنَا نَقْبَلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ ﴿البقرة: ۱۲۷﴾ قَالَ: فَجَعَلَا بَيْنِيَانٍ حَتَّى يَنْوُرَا حَوْلَ الْبَيْتِ، وَهُمَا يَقُولَانِ: ﴿ رَبَّنَا نَقْبَلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ ﴿البقرة: ۱۲۷﴾.

واتە : لە سەعیدی کوری جویمیرموه هاتوه دەئێ: عەبدوللای کوری عەبباس گوتی: یەكەمین جار كە نافرمەتان دامینی خۆیان درێژ کرد، (لە كراسی خۆیان درێژ کرد، كە لە دوایان بخشی)، لەلایەن دایکی نىسماعىلەوه بوو، نەویش بۆیە دامینی كراسەكەى درێژ کرد (بۆ ئەوهى لە دواى بخشى)، تاكو نەگەر بە شوینیکدا رۆیى، سارا نەتوانی بەدوایدا بچى و شوین پى هەلبگرى و، دامینی كراسەكەى شوینەكەى ون بكات و بىسرىتەوه (دیاره شوینەكەیان دەشت و سارا بووه)، لە حالیکدا كە دیاره پێكەوه هەوى بوون، خوا لە هەردووکیان رازی بى، دواى ئەوهى كە هاجەر نىسماعىلى دەبى، سارا زۆر هەستىاری بەرانبەرى پەیدا دەبى، دواتر هەر لەسەر داواکاری سارا دەبى كە نىبىراھىم، نىسماعىل و هاجەر دەبات و لە شوینى نىستای شارى مەككە، نىشتەجىيان دەكات، ﴿لِیْرەدا عەبدوللای كوری عەبباس خوا لە خۆى و بابى رازی بى، بەسەرھاتەكە كورت دەكاتەوه دەئێ:﴾ دواى نىبىراھىم عليه السلام هاجەر و نىسماعىلى كوری لە كاتیکدا كە شىرەخۆرە بوو، برەنى هەتاكو لەلای كەعبە داینان (نىشتەجىی كردن)، لەلای درەختێك لە پشت ئەو شوینەوه كە دواى ناوى زەمزمى لى پەیدا دەبى، لە سەرۆوى مژگەوتەوه ﴿كە دواى مژگەوتى لى پەیدا دەبى، نەگەرنا ئەوكاتە نە مژگەوت هەبووه، نە ناوى زەمزمە هەبووه، نە شارى مەككەش هەبووه، هى ناوەدانییهكى لى نەبووه﴾، لەو كاتەدا مەككە هىج كەسىكى لى نەبووه و ناویشى لى نەبووه و لەو داینان، جەوائىك (یان توورمەكەىك) خورما لەگەن مەشكەىك ناویشى لەلا دانان، دواى نىبىراھىم عليه السلام پششى تىكردن و گەراپەوه، هاجەرى دایكى نىسماعىل شوینی كەوت و گوتى: ئەى نىبىراھىم! بۆ كوێ دەچى و ئێمە لەو شیوه بەجىدیلی، كە نە مرۆفێكى لىبەو نە هىچى لىبەو؟ چەند جارێك ئەوهى دووبارە كردەوه، بەلام نىبىراھىم ناوړى لى نەدایەوه، دواى هاجەر گوتى: ئایا

خواهرمانی بهمه پتکردوی؟ نیبراهیم گوتی: بهئی، گوتی: کهواته: خوائیمه زایه ناکات، دویی هاجر گه رایه وه، نیبراهیمیش ریشته هه تا لای (ثنیه)، (که شوئیئکه له مه کهه)، به شیومیه که هاجر نهیدمینی، لهوی پرووی کرده کهعبه، واته: نهو شوئیئهی که نیستا کهعبهی لئ دروستکراوه و نیبراهیم ﷺ دهستی بهرز کردهوه و بهو وشانه له خوا بارایه وه و همرموی :

﴿ رَبَّنَا إِنِّي أَسْكَنْتُ مِنْ ذُرِّيَّتِي بِوَادٍ غَيْرِ ذِي زَرْعٍ عِنْدَ بَيْتِكَ الْمُحَرَّمِ رَبَّنَا لِيُقِيمُوا الصَّلَاةَ فَاجْعَلْ أَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِي إِلَيْهِمْ وَارْزُقْهُمْ مِنَ الثَّمَرَاتِ لَعَلَّهُمْ يَشْكُرُونَ ﴿۳۷﴾ ﴾

دایکی نیسماعیلیش دهستی کرد به شیر پیدانی نیسماعیلو، بو خوئی له ناوه گهی ده خواردهوه (ههئبه ته له خورماگه شی خواردهوه)، ههتا کاتیک که نهو ناوهی له مهشکه کهدا بوو برا، دایکه که تینووی بوو، مندا له گهش تینووی بوو، ننجا کاتیک که هاجر ته ماشای نیسماعیلی دم کرد، له تینووان و له برسان خوئی تیکباهه مندداو، لینگه فرتهی بوو، نهویش ریشته بوو نهوهی که بهو شیومیه نیسماعیل نه بینی، (واته: ریشته ته ماشا بکات، بزانی که سیک نابینی)، سمرنجی دا ته پۆلکهی سهفا نزیکتین چیا بوو، به نسبت نهوه وه، بویه چووه سمر ته پۆلکهی سهفاو پرووی کرده شیومگه بزانی هیچ گهس ده بینی، کهسی نه بینی، دویی له ته پۆلکهی سهفا دابهزی، تا گه شته نیو شیومگه و کراس و دامینی خوئی ههئ کرد، تا بتوانی چاک بپرواتو به نهرمه غار ریشته، وهک کهسیکی ماندووی بی تاقهت، تاگو له شیومگه تپپیری، گه شته سمر ته پۆلکهی مهره وه، له وئش له سهر شاخۆلکهی مهره وه، دووباره له وئشه وه سمرنجیدا به ملاولادا، داخۆ که سیک ده بینی ! دووباره کهسی نه بینی، ئیدی بهم شیومیه جهوت جاران وای کرد، (واته: له سهفاوه چوو بوو مهره وه له مهره وه هاته وه سهفا)، عبداللای کوری عمبباس دهئی: بیغه مه ر ﷺ همرموویمتی: (فَدَالِكُمْ سَمِي النَّاسِ بَيْنَهُمَا)، هاتن و چوونی ئیستای ههئ که له نیوان سهفاو مهره ودا، بههوی نهو هاتن و چوونهی هاجر مه وه بووه، له نیوان نهو دوو شاخۆلکهیه دا، (که دیاره نهو کاته نهو دوو شاخۆلکهیه بهرز بوون، بهلام ورده ورده داروو خاون و نزمبوونه وه)، تاگو بهیسه ریک و سوؤراغیک بکات، بزانی کهس

دەمبىنى، يان نا؟ ئىنجا كاتىك بۇ دواجار چوو بۇ سەر شاخۇلكەى مەرۋە، دەنگىكى بىست، بەخۇى گوت: بى دەنگ بە (گوتى ھەلخە، ھەناسەى خۇى بىرى، بۇ ئەۋەى چاك گوتى بگرى)، دواىى ھاجەر بانگىكىى كىردو گوتى: ئەۋە واتكىرد كە من دەنگت بىستەم، ئەگەر ھاوكارىيەكت بۇ من بى دەكرى، با بزانم؟ تەماشائى كىرد: ئەۋە فرىشتەكە (مەبەست پىى جىرىلە) لەو شوئىنەىە كە دواىى سەرچاۋەى زەمزەمى لى پەيدا بوۋە، بە پاژنە پىى، ياخود بە بالەكەى لە زەۋىيەۋە دەزىنى، ۋە غەرزى ھەلەكەند، تاكو ئاۋەكە دەركەۋت، كە ئاۋەكە دەركەۋت ھاجەرىش چوو، ئەو ئاۋەى كە ھەلقولى، لەۋى، بە دەستى وىستى ئاۋەكە نەروا، ھەۋزىكى بۇ دروست كىرد، پاشان دەستى كىرد بەۋە كە بە مست لەو ئاۋەى كە لە ھەۋزەكەدا كۆبۈۋەۋە لە كاتىكدا كە دەردەقولى، مەشكەكەى (ياخود كوندەكەى) لى پىر كىرد .

غەمبەدوللاى كورپى غەمبەس دەلى: پىغەمبەر ﷺ قەرموۋى: خوا بەزىمى بە دايكى ئىسماعىلدا بىتەۋە، ئەگەر لە زەمزەم گەرابايە، (ئەگەر بە دەستى مستى تىھەل نەدابايە، لى گەرابايە)، ئەۋە ئاۋى زەمزەم دەبوۋ بە سەرچاۋەىكى گەۋرە، (ۋاتە: گەۋرەتەر لەۋەى كە ئىستا ھەىە)، ئىنجا دەلى: ھاجەر لە ئاۋەكەى خواردەۋە شىرى دا بە مندالەكەى، فرىشتەكەش (جىرىل كە بۇى چۆتە سەر شىۋەى مرفۇئىك) پىى گوت: لە فەۋتان مەترسىن، لىردا لەم شوئىنە مائىك بۇ خوا دروست دەكرى، ئەم كورە (ئىسماعىل) ۋ بابى ئەو مائە بۇ خوا دروست دەكەن (كەعبە) ۋ ھەر كەسىك عايدى خاۋابى ۋ لە خوا نىزىك بى، خوا زاىەى ناكات، دەلى: كاتى خۇى كەعبە شوئىنەكەى بەرزايى بوۋ لە زەۋى (ۋەك تەپۆلكەىەك بوۋ)، بەلام ۋردە ۋردە لاقاۋ ھاتن، لەلای راست ۋ لەلای چەمپان بىرد، (ۋاتە: تا دواىى بەم شىۋەىە شوئىنەكەى نىز بۆۋە) .

ئىنجا ھاجەر ۋ ئىسماعىلى كورپى بەۋ شىۋەىە مانەۋە، تاكو جارىك كارۋانىك لە ھۇزى جورھوم، ياخود بىنەمالەىەك لە جورھوم بەلاياندا تىپەرىن، كە لە پىى (كەدا) ھەۋە دەگەرپانەۋە (ئاۋى شوئىنەىكى ئەۋ ناۋچەىەىە) ۋ لە خوار ئەۋ شوئىنەى كە مەكەى لى دروستكراۋە، لەۋى مەنزىگەىان خست، بالئندىەكىان بىنى بە ئاسمانىۋە بوۋ، گوتىان: ئەۋ بالئندىە لە ئاۋ دەگەرپى ۋ بەپىى

شارمزاىى ئىمە، ئەم شىوھ ھەرگىز ئاۋى تىدا نەبوۋە، دەلىللىكىيان، ياخود ئوۋ كەسىيان ناردن، كە بگەپزىنو بىشككن: ئايا ئاۋى لى پەيدا بوۋە؟ تەماشايان كرد، بەلى، ئاۋى لى ھەيە، دەلىلمگان گەپنەوۋە ھەۋالىيان پىدان، كە: بەلى ئو شويئە ئاۋى لىيە، ئەۋانىش ھاتن بۇ سەر ئاۋەگە .

دايىكى ئىسماعىلىش لەسەر ئاۋەگە بوۋ، پىيان گوت: ئايا مۆلتەمان دەدى، نىمەش لىرە بارگەو بنە بەخىنو، نىرە بگەين بە نشىنگەى خۇمان؟ (لەبەر نەۋەى كە ئاۋەگە ھى نەو بوۋە)، گوتى: بەلى، بەلام ماقتان بە ئاۋەگەۋە نىە (ۋاتە: نەو مەرچەى لى گرتن)، گوتيان: باشە (پرايىن)، ەمبدوللاى كورى ەبباس دەلى: پىغەمبەر ﷺ قەرموۋىمتى: كاتىك نەۋە بوۋ، كە دايىكى ئىسماعىلىش خۋا خۋاى بوۋ كە ھۇگرىك ئاۋەدنىيەكى لە دەۋر پەيدا بى، بۇخۇى بە تاقى تەنيا لەگەل نەو مندالە بوۋە، ئىدى لەۋى دابەزىن (ھۇزى جۋرھوم)، لەو شويئە بارگەيان خست، دواتر بە دۋاى كەسۋكارى خۇياندا نارد، ئەۋانىش ھاتنو، ئەۋىيان قەرمبالغ كرد، ھەتا ۋا لىھات چەند مالىك لەۋى كۇبوۋنەۋە .

دواتر ئىسماعىل گەۋرە بوۋ (بوۋ بە گەنج)، زمانى ەپىبىش لەۋانەۋە فىر بوۋ، (ئەگەرنا ئىسماعىل دايىكى قىبىتى بوۋە، بە زمانى خەلكى مىسرى ئەۋ كاتە قسەى كردوۋە بابىشى ئىپراھىم ەپرب نەبوۋە، چۈنكە ھەر بەپى رىزمانى زمانى ەپرىبى، وشەى: (ئىپراھىم و ئىسماعىل) ئاۋى ئەعجەمىين و ەپرىبى نىن، ئەۋانىش پىى سەرسام بوون و بە مرفىكى باشيان ھاتە بەرجاۋ، بۇيە كاتىك كە بالغ بوۋ (گەۋرە بوۋ)، ئافرتىك لە خۇيانىان پىداۋ، ھەر لەو سەرو ەدەدەدا، ماۋىەك دواتر دايىكى ئىسماعىلىش ۋەفاتى كرد .

ئىنجا دۋاى نەۋەى كە ئىسماعىل ھاۋسەرگىرىى كرد، ئىپراھىم ﷺ ھات بۇ نەۋەى سۇراغى مالو مندالى بكاتو، بزنى داخۇ چىيان لىھاتو؟ كە چوۋ بۇ مالى ئىسماعىلى كورى، ئىسماعىلى نەبىتى (بىارە لە مائەگانى دىكەى پرىسوۋە، مالى ئىسماعىلى بىنىۋتەۋە)، لە ھاۋسەرگەى پرىسى: ئىسماعىل لە كۈپىە؟ ھاۋسەرگەى گوتى: چۆتە دەرى بۇ پراۋو شكار، تاكو ئىچىرىك، ياخود خۇراگىك شتىكمان بۇ بەئىتەۋە، ئىپراھىم دەربارەى زىان و گوزەرنىان



لىيى پرسى: ومزعتان چۆنەو بارودۇختان چۆنە؟ ئەوئىش گوتى: گوزمران و بارودۇختان زۆر خراپەو، ئىمە لە تەنگ دەستىو سەغئەتى دىن، (سكالای خۇى لەلا کرد)، ئىبىراھىم پىئى گوت: ئەگەر ھاوسەرەگەت ھاتەو، سەلامى پىئى منى بگەمەنەو پىئىش بلىئ: با شىبانەى (چوارچىئە)ى دەرگاگەى بگۆزى .

كاتىك ئىسماعىل ھاتەو، ومك بلىئى: بۇئىكى کرد، ياخود ھەستىکرد كەسنىك ھاتىئى، گوتى: كەس ھاتەو بۇ لاتان؟ خىزانەكەى گوتى: بەئى، پىاوىكى بەتەمەن ھات، حال و حىسابى ناواو ناواو بوو، لەبارەى تۆۋە پرسىارى لىكردم، منىش ھەوالم پىئىدا، دەربارەى ژيان و گوزمرانمان پرسىارى کرد، ھەوالم پىئىدا، كە ئىمە لە تەنگ دەستىو سەغئەتى دىن، ئىسماعىل پىئى گوت: نایا ھى نامۇژگارىى نەكردى؟ ھىچ پىئىشنىارى بۇ نەكردى؟ نافرەتەكە گوتى: با، فەرمانى پىكردم كە سەلامت پىئى بگەمەنەم، گوتىشى: با شىبانەو چوارچىئەى دەرگاگەى بگۆزى! ئىسماعىل گوتى: نەوہ باجم بووہو فەرمانىشى پىكردووم كە لە تۇ جىبابەمەو، تۇ بچۆرەوہ لای كەسوكارتو، ئىسماعىل دەستى لىئى ھەئگرت (تەلاقى دا) .

ئىنجا ئافرەتتىكى دىكەى لىئىئان، ماومىەك ئىبىراھىم ﷺ نەچوو بۇ لایان، (نەمۇندەى كە خوا حمز بكات، ماومىەكى پىئى چوو)، دواىى جارىكى دىكە ھاتەو بۇ سەردانىان، دىسان ئىسماعىلى لەوئى نەبىئى، چوو بوو بۇ راوو شكار (ژىانىان لەسەر راوو شكار بووہ)، چوو بۇ لای ھاوسەرەكەى دەربارەى ئىسماعىل لىئى پرسى، نەوئىش (نافرەتەكە) ۋەلامى دایەوہو گوتى: چووہ بىزىوئىكمان بۇ پەيدا بكات، ئىبىراھىم ﷺ دەربارەى حال و گوزمرانىان پرسىارى لىكردو گوتى: حال و بارودۇختان چۆنە؟ ئەوئىش گوتى: ومزعمان باشە، ژيان و گوزمرانمان لە فراوانىى و خۇشپىدايەو سوپاس و ستاىشى خواى کرد، گوتى: خوارىنتان چىيە؟ ئەوئىش گوتى: خوارىنمان گۆشتە، ئىبىراھىم ﷺ گوتى: ئەى خوارىننەومتان چىيە؟ ئەوئىش گوتى: خوارىننەومتان ئاوە، ئىبىراھىم ﷺ گوتى: (اللَّهُمَّ بَارِكْ لَهُمْ فِي الْلَحْمِ وَالْمَاءِ)، خوايە! پىتو پىزىان بۇ بخە گۆشتو ئاوەو، پىغەمبەر ﷺ فەرموئىمتى: ئەو كاتە دانەوئىلمەيان نەبووہ، ئەگەر دانەوئىلمەيان ھەبووايە، ئىبىراھىم دەعاى بۇ دانەوئىلەش بۇ دەكردن كە پىتو

بەرەگەمتى بىكەۋىتى، (ئىنجا غەبدوللاى كورى غەبىياس دەلتى): تەنبا لە مەككە خەلك دەقوانى بە گۆشتو ناو بىزى، بەلام لە جگە لە مەككە، هېچ كەسنىك بە تەنبا بە گۆشتو ناو مەدار ناكات، (يانى: لەبەر بەرەگەتى دوعاگەى ئىبىراھىم عليه السلام و ھەلبەتە ئىنگەكەش بۇ خۇى واىە} .

ئىنجا ئىبىراھىم بە ھاوسەرى ئىسماعىلى گوت: ھەر كات ھاوسەرت ھاتەو، سالاۋى پى بگەيمەنە و پىشى بلى: با شىيانە و چوارچىۋەى دەرگاگەى بچەسپىنى .

كاتىك ئىسماعىل ھاتەو گوتى: هېچ كەس ھاتەو بۇ لاتان؟ ھاوسەرەكەى گوتى: بەلى، پىياۋىكى بەتەمەنى زۇر شىك و شىۋە جوان ھات و زۇر مەدحى كرد، (كە پىياۋىكى نەۋىدە نوورانىى و جوان و ناوا و ناوا بوو)، دەربارەى تۇش پىرسىارى لىكردم، منىش ھەۋالم پىداو، دەربارەى ژىان و گوزەرنەمان پىرسىارى لىكردم، منىش ھەۋالم پىدا كە ئىمە ژىنەمان باشە، بارو گوزەرنەمان خۇشە ئىسماعىل پى گوت: هېچ نامۇژگارىى نەكردى؟ (ھېچ پىشنىارىى بۇ نەكردى؟) نەۋىش گوتى، بەلى، سالاۋى لىكردى و فەرمانىشى پىكردى كە شىيانە و چوارچىۋەى دەرگاگەت بچەسپىنى، ئىسماعىل گوتى: ئەو بەبم بوو، تۇ چوارچىۋەى دەرگاگەمى (شىيانە تەعبىرىكى پەمزىبە بۇ ژن) و فەرمانى پىكردووم: تۇ بەئىلمەو لە لای خۇم، دواى ماۋمىەك ئىبىراھىم نەچۋە بۇ لايان، نەۋىندەى كە خوا ھەز بىكات (ھەر بەين بەين، سەردانى كردوون)، دواتر جارىكى دىكە ھاتەو بۇ لايان، لەو كاتەدا ئىسماعىل تىرى چاك دەكرد، (لقى درەختى بىرپوە و چاگى كردوە بۇ تىرو دواتر نووكىكى ئاسنى تىخستو، تاكو بۇ راو و شكار بەكارى بەئىنى؟، ئىسماعىل لە ژىر درەختىك دا كە لە نىك ناۋى زەمزەمەو بوو، دانىشتبوو، كاتىك ئىسماعىل ئىبىراھىمى بابى بىنى، ھەئسا بۇى (بەرەو پىشۋازىى چوو) و ھەرەك باب لەگەن كور و كور لەگەن باب چى دەكات، ئەۋانىش ناۋايان كرد (ئىسماعىل دەستى بابى ماچ كردوە ئىبىراھىمىش ئەۋى ماچ كردو، لە باۋىشى گرتو، دواتر ئىبىراھىم فەرموۋى: ئەى ئىسماعىل! خوا فەرمانىكى پى كردووم، ئىسماعىل گوتى: پەرەزگارت بەچى فەرمانى پى كردوۋى، نەنجامى بەد، ئىبىراھىم فەرموۋى: ھاۋكارىم دەكە؟

گوتهى: به‌ئى، هاوکارىت ده‌گه‌م، فهرمووى: خوا فهرمانى بپکر دووم که ئا لیره مائیک دروست بکه‌م، ئاماژه‌ى بۆ گردیک کرد که به‌رزتر بوو له ده‌وروبهرى خووى، {پیشتر باسما‌ن کرد که ئەو شوئنه‌ى که که‌عبه‌ى لى دروستکراوه، به‌رزتر بووه، به‌لام دواتر لافاوو لیژماو هاتوهو خوراندوویمتى، تا‌کو له‌گه‌ل زه‌وى ده‌وروبهریدا ته‌خت بووه} .

له‌وى نى‌براهیم ﷺ ده‌ستى کرد به‌ دانانى بناغه‌ى که‌عبه (مائى خوا)، نى‌براهیم بینای ده‌کردو، نى‌سما‌عیلیش به‌ردى بۆ ده‌ئینا، تا‌گو دیوارکه به‌رزبۆوه، له‌و کاته‌دا که دیوار به‌رزبۆوه، ده‌ستى نه‌یدم‌گه‌م‌شتى، نى‌سما‌عیل به‌ردیکى بۆ هینا که نى‌براهیم له‌سه‌رى بوه‌ستى، {نه‌و به‌رده‌ى ئیستا بیى ده‌ئین: مه‌قامى نى‌براهیم، به‌ردیکى گه‌وره‌و به‌رز بووه، بۆ نه‌وه بووه که نى‌براهیم بجپته سه‌رى، ده‌ستى بگاته دیواره به‌رزه‌گان‌و، نى‌سما‌عیل به‌رده‌گانى پېبات}، ئنجا له‌و کاته‌دا که نى‌براهیم به‌یتى دروست ده‌کردو نى‌سما‌عیلیش به‌ردى بۆ ده‌ئینا، هه‌ردووکیان ده‌یانگوت :

﴿ رَبَّنَا نَقْلٌ مِّنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴾ البقرة، واته: به‌روه‌ردگارمان! لیمان وه‌ربگره، بیکومان تۆ بیسه‌رى زانای .

نه‌مه باسى به‌سه‌ره‌اتى نى‌شته‌جپکرئنى هاجه‌رو نى‌سما‌عیلى کو‌رى بوو، له شوئینى ئیستای شارى مه‌که‌ه .

هه‌لوئستى هه‌شته‌م : ئاماده‌ى ده‌ربیرینى نى‌براهیم بۆ سه‌ه‌ربیرینى تا‌قه کو‌ره‌که‌ى نى‌سما‌عیل (عَلَيْهِمَا الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) :

که نه‌مه له سوورمى (الصافات) ئایه‌ته‌كانى: (٩٩ - ١١١) دا خوا ﷻ به ته‌فصیل باسى کردوه، وه‌ک خوا ﷻ ده‌فه‌رموى :

﴿ وَقَالَ إِنِّي ذَاهِبٌ إِلَى رَبِّ سَيِّدِينَ ﴾ رَبِّ هَبْ لِي مِنَ الصَّالِحِينَ ﴿٩٩﴾ فَبَشَّرْتَهُ بِعَلْمِ حَلِيمٍ ﴿١٠٠﴾ فَلَمَّا بَلَغَ مَعَهُ السَّعْيَ قَالَ يَبْنَؤُا إِنِّي أَرَى فِي الْمَنَامِ أَنِّي أَذْبَحُكَ فَأَنْظِرْ مَاذَا

تَرَكَ قَالَ يَا بَيْتِ أَفْعَلْ مَا تُؤْمَرُ سَتَحِدِّي إِنْ شَاءَ اللَّهُ مِنَ الصَّابِرِينَ ﴿١٣٠﴾ فَلَمَّا أَسْلَمَا وَتَلَّهُ  
 لِلْحَبِيبِ ﴿١٣١﴾ وَوَدَّيْتَهُ أَنْ يَبْتَازَهُمْ ﴿١٣٢﴾ قَدْ صَدَّقْتَ الرِّيَاءَ إِنَّا كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٣﴾  
 إِنَّ هَذَا لَمَوْءَأْتَلُوهُ الْمُؤْمِنُ ﴿١٣٤﴾ وَوَدَّيْتَهُ بِذَبْحٍ عَظِيمٍ ﴿١٣٥﴾ وَرَكْنَا عَلَيْهِ فِي الْآخِرِينَ ﴿١٣٦﴾  
 سَلَّمَ عَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ ﴿١٣٧﴾ كَذَلِكَ نَجْزِي الْمُحْسِنِينَ ﴿١٣٨﴾ إِنَّهُ مِن عِبَادِنَا الْمُؤْمِنِينَ ﴿١٣٩﴾

نهم نایه‌ته موباره‌کانه باسی نهو به‌سهره‌تاهه ده‌کهن، که نیبراهیم ﷺ  
 نیسماعیلی گوری هیناوتته سهر سه‌ربرین به‌ فهرمانی خوا، دوی نه‌وهی که خوا  
 ﷻ له خه‌وندا نهو فهرمانه‌ی بی‌کردوه، ده‌فهرموی :

(نیبراهیم) گوتی: من به‌رهو به‌رومردگارم ده‌جم، رینماییم ده‌کات، {وایندجه‌ن  
 نهو کاته بی که له عیرافه‌وه کوچی کردوه بو شام}، نهی به‌رومردگارم! له  
 صالحانم بی ببه‌خشه (مندالی صالحم بی ببه‌خشه)، نیمه‌ش موژده‌ی کورپکی  
 هیندیو مهن‌مان پی‌دا، کاتیک نهو کورپی له‌گه‌نیدا گه‌یشته حالته‌ی  
 ومردگیرکه‌یی که هاوکاری بی، پی‌ گوت: نهی کورپگه‌م! من له خه‌وندا بینیم  
 که تو‌م سه‌ردمبیری، نتجا بزانه رات چییه؟ گوتی: نهی بابا! نه‌وهی که فهرمانت  
 بی‌کراوه نه‌نجامی بده، نه‌گمر خوا بیه‌وئ له‌خو راگران دمبم، کاتیک که ملکه‌ج  
 بوون بو خواو له‌په‌وروو {یان له‌سه‌ر لاجاینگی} خستی (رووی بی له زه‌وی گرد،  
 بو‌نه‌وهی له پشته ملیه‌وه سه‌ری بی‌ری)، لهو کاته‌دا بانگمان کرد: نهی  
 نیبراهیم! خه‌ونه‌گمت راست هینایه دی، (نهو فهرمانه‌ی که پی‌ت گرا بوو،  
 هیناته سه‌ر جی‌به‌جی‌کردن)، نیمه به‌و شی‌ویه پاداشتی چاکه‌کاران دهمینه‌وه،  
 نه‌وه تاقیکرنه‌ویمه‌کی ناشکرا بووو ، نیمه فهرمیومان بو نیسماعیل ره‌خساند له  
 سه‌ربرپاویکی مه‌زن، (مه‌به‌ست پی‌ی به‌رانیکی گه‌وره بووه)و، مه‌دحی نیبراهیممان  
 له نیو خه‌لکدا بلاو کرده : سلاو له نیبراهیم، ناوا پاداشتی به‌نده  
 چاکه‌کاره‌گان دهمینه‌وه، بی‌گومان نهو له به‌نده برپوادارمکانی نیمه بوو .

هه‌ل‌بته لیرمدا که خوا ﷻ به‌و شی‌ویه مه‌دحی نیبراهیم ده‌کات :

(له به‌نده برپوادارمکفمان بوو، ناوا پاداشتی چاکه‌کاران دهمینه‌وه، نیبراهیم  
 خه‌ونه‌گمی به‌ راست دانا... هتد)، نهو قسه‌و فالانه‌ی هه‌نیک له خه‌لکی که

له زُیر کاریگیری تهوژمی عملمانییدان و، به دواى هندی قسه و قالی بیجی دهکهن، که گویه نهوه سیناریو بووه نیبراهیم به جیدیدی نهبووه هه روالهتی نایتهگان ته ماشا بکهی، نهو قسه و فالانه به درو دمخاتهوه، چونکه خوا ﷺ لهسمر نواندن سیناریو، نهو مهدهه گهورانهی نیبراهیم ﷺ ناکات ا پاشان نهو مهدهه گهوریهی خواى کاربهجی که ستایشی نیسماعیل و نیبراهیم دمکات، لهبهر نهوه بووه که عزمیان جهزم بووه لهسمر نهو کاره، بهلام خوا ﷺ نهویوستوه نیبراهیم، نیسماعیلی کوری سهر ببری، بهلکو ویستوویهتی همدووکیان تافی بکاتهوه، نایا نیبراهیم نامادیه تافه جهرگوشهکهی خوئی سهر ببری؟ نایا نیسماعیلیش نامادیه که به قسهی بابی بکات، نهگمر سهر برینیش بی؟ که همدووکیان له تافیکردنه و مهکه دمر جوون، و مک خوا ﷺ دمه رموی: ﴿ اِنَّكَ هَذَا لَوْ اَبْلَتُوا الْعَمِيْنُ ﴿۷۸﴾ ، ننجایا نهوه کهی دهبی به تافیکردنهوه، که نیبراهیم و نیسماعیل هه له سهر متاوه بزنان: نهوه نواندنه و بهراستی نیه؟ نهو گاته به تافیکردنهوه له قهلم نادری .

هه لوئستی نۆبهم : بهرگریبکردنی نیبراهیم له لووط ﷺ له کانی سزادراتی که له کهیدا :

کاتیک خوا ﷺ فریشتهگان دمنیری بو سزاداتی گهلی لووط، نیبراهیم ﷺ بهرگریی لی دمکاتو، نهو باسه له قورئاندا، له دوو جیگادا هاتوه :

۱) له نایهتهکانی : (۷۴ - ۷۶) ی سوورمتی (هود)، که خوا ﷺ دمه رموی :

﴿ فَلَمَّا ذَهَبَ عَنْ اِِبْرٰهِيْمَ الرُّوْعُ وَجَاءَتْهُ الْبَشْرٰى يُخٰدِلُنَا فِي قَوْمِ لُوْطٍ ﴿۷۸﴾ اِنَّ اِبْرٰهِيْمَ لَحَلِيْمٌ اَوْهٌ مُّنبِئٌ ﴿۷۹﴾ يٰ اِبْرٰهِيْمُ اَعْرِضْ عَن هٰذَا اِنَّهٗ قَدْ جَاءَ اَمْرٌ رَّبِّكَ وَاِنَّهٗمْ لَمِنَ عَذَابٍ عَیْرٍ مَّرْدُوْرٍ ﴿۷۶﴾ .

واته: دواى نهومی که نیبراهیم ترسو دله پراکه کهی نهماو موژدهی بو هات (موژدهی نهوه که خوا نیسحاقی پی دبه خشی له سارا خانو

ئیسحاقیش یەعقووبی دەبی، دەستیکرد بە مشتومڕ لەگەڵ کردنمان (لەگەڵ فریشتەگەمان) دەربارەی گەلی لووط، بێگومان ئیبراهیم زۆر هیبیو، زۆر بەپەرۆش و زۆریش گەپراوە بوو بۆ لای خوا، بەلام فریشتەگان پێیان گوت: نەه ئیبراهیم! واز لەوه بێنە (بەرگریان لێمگە)، چونکە فەرمانی پەروەردگارت هاتوو و ئەوانە سزایەکیان بۆ دئی، کە ئەو سزایە ناگونجی بەرپەرچ بەریتەوه (پەت بکریتەوه).

٢- له هەردوو نایەتی: (٢١) ی سوورەتی (العنکبوت) دا، کە خوا ﷻ

دەفەرموی: ﴿وَلَمَّا جَاءَتْ رُسُلُنَا إِبْرَاهِيمَ بِالْبَشْرَى قَالُوا إِنَّا مُهْلِكُوا أَهْلَ هَذِهِ الْقَرْيَةِ إِنَّ أَهْلَهَا كَانُوا ظَالِمِينَ ﴿٢١﴾ قَالَ إِنَّ فِيهَا لُوطًا قَالُوا تَحْنُ أَعْلَمُ بِمَنْ فِيهَا لَنَنْجِيَنَّهُ وَأَهْلَهُ إِلَّا أَمْرَانَهُ كَانَتْ مِنَ الْغَابِرِينَ ﴿٢٢﴾﴾

واتە: کاتێک کە فریشتەگەمان هاتنە لای ئیبراهیم بە موژدەوه، (مەبەست پێی موژدە پێدراوەتی بەوه، کە ئیسحاقی دەبی و پاش ئەویش یەعقووب)، فریشتەگان پێیان گوت: نێمە خەلکی ئەم شارە (ناوێدانییە) لەبەین دەبین، چونکە خەلکەکە سەمکار بوو (خراپەکاری و سەمکاریان کردووە)، ئیبراهیم گوتی: ناخەر لەم شارەدا (لووط) پێش هەیه، گوتیان: نێمە زانترین بەوهی کە تێیدا هەیه، خۆی و ماله و خێزانهکە دەرباز دەکەین، جگە لە ژنەکە، ئەو دەبی لە فەوتاون بی.

(ژنەکەشی برپاری فەوتانی بۆ دراوه، لەبەر ئەوهی لە هەموو شتێکدا لەگەڵ گەله خراپەکە (لووط) دا بووه، لەگەڵ (لووط) دا نەبووه).

هەلوێستی دەبەم: داواکردنی ئیبراهیم لە خوا کە چۆنێتی زیندووکردنەوهی مردووانی پێشان بدات:

نەمیش لە نایەتی (٢٦٠) ی سوورەتی (البقرة) دا هاتو، کە خوا ﷻ دەفەرموی: ﴿وَإِذْ قَالَ إِبْرَاهِيمُ رَبِّ أَرِنِي كَيْفَ تُحْيِي الْمَوْتَى قَالَ أُولَئِم تُوْمِنٌ قَالَ بَلَىٰ وَلَئِن

لِيُظْمِنَ قَلْبِي قَالَ فَخَذَ أَرْبَعَةً مِنَ الطَّيْرِ فَصُرَهُنَّ إِلَيْكَ ثُمَّ أَجْعَلَ عَلَى كُلِّ جَبَلٍ مِّنْهُنَّ جُرْءًا ثُمَّ أَدْعُهُنَّ يَأْتِينَكَ سَعْيًا وَاعْلَمْ أَنَّ اللَّهَ عَزِيزٌ حَكِيمٌ ﴿٤٧﴾

واتە: ياد بكموه! كاتىك ئىبىراھىم گوتى: پەرورمىدگارم! پېشانم بىدە چۆن مردووان زىندوو دمكەبەوہ! فەرمووى: ئاىبا بىروات نىبە، گوتى: با، بەلام بۆ ئەوہى دىلم ئارام بگرى، (واتە: دواى ئەوہى بە (علم اليقين) بىروام ھىبە، با بە (عين اليقين) چاوى دىلتىياش بىروام ھىبى، بۆ ئەوہى نىمانەكەم پتەوتر بىت)، (خوا) فەرمووى: چوار بالىندان بگرە، بەلاى خۆت نا رايانېكىشە (وايان لى بکە لىت بىنە پىش)، دواى سەريان بىرەو ھەر پارچەى لەسەر كىيۆك دابنى، دواى بانگيان بکە، بە راگردن دىن بۆ لاتو، بزانە كە خوا زالى كارزانە .

ھەلوئىسى باز دەبەم : بىياتنانى كەعبە لە كەل ئىسماعىلى كورپىدا :

نەوہش لە سوورفتى (البقرة) لە نايتمەكانى: (۱۲۷ - ۱۲۹) دا ھاتوہ، خوا ﷻ دەفەرموئ: ﴿ وَإِذْ يَرْفَعُ إِبْرَاهِيمُ الْقَوَاعِدَ مِنَ الْبَيْتِ وَإِسْمَاعِيلُ رَبَّنَا تَقَبَّلْ مِنَّا إِنَّكَ أَنْتَ السَّمِيعُ الْعَلِيمُ ﴿١٢٧﴾ رَبَّنَا وَاجْعَلْنَا مُسْلِمِينَ لَكَ وَمِن دُرِّيَّتِنَا أُمَّةٌ مُّسْلِمَةٌ لَّكَ وَأَرِنَا مَنَاسِكَنَا وَتُبْ عَلَيْنَا إِنَّكَ أَنْتَ التَّوَّابُ الرَّحِيمُ ﴿١٢٨﴾ ﴾

واتە: ياد بكموه! كاتىك كە ئىبىراھىم بىوارەكانى مالى خواى بەرز دەكرىدەوہ لەگەل ئىسماعىلدا، لە پەرورمىدگارىيان پارنەوہ: پەرورمىدگارمان! لىمان وەربگرە، بىگومان تۆ بىسەرى زاناي، پەرورمىدگارمان! وامان لىبىكە كە ملكەچ بىن بۆ تۆو، لە وەجەى نىمەش كۆمەئىك (بىرەخسىنە) ملكەچ بىن بۆ تۆو، خواپەرستىيەكانى خۆمىنمان پىشان بىدەو، لىمان بىوورەو توبەكلىمان قىوول بکە، بىگومان تۆ زۆر تەوہبە قىوولكەرى مېھرىبانى .

دەریارەى بنیاتنانى كەعبە (المسجد الحرام)یش، لەگەڵ (المسجد الأقصى)دا، ئهم فەرموودمىە همیە :

{ عَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ، قَالَ: قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! أَيُّ مَسْجِدٍ وُضِعَ فِي الْأَرْضِ أَوْلَى؟ قَالَ: الْمَسْجِدُ الْحَرَامُ، قَالَ: قُلْتُ: ثُمَّ أَيُّ؟ قَالَ: ثُمَّ الْمَسْجِدُ الْأَقْصَى، قَالَ: قُلْتُ: كَمْ بَيْنَهُمَا؟ قَالَ: أَرْبَعُونَ سَنَةً، وَأَيْنَمَا أَدْرَكَتْكَ الصَّلَاةُ فَصَلِّ فَإِنَّهُ مَسْجِدٌ } (أَخْرَجَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ بِرَقْم: ۱۵۷۸، وَأَحْمَد: ۲۱۵۰۶، وَالْبُخَارِيُّ: ۳۱۸۶، وَمُسْلِمٌ: ۵۲۰، وَالنَّسَائِيُّ فِي الْكِبْرِيِّ: ۷۶۹، وَأَبْنُ مَاجَةَ: ۷۵۳).

واتە: ئەبو زەر خۆ لێى رازى بێ دەلى: گوتم : ئەى پێغمەبەرى خۆاﷺ چ مرگەوتىك پێشتر لەسەر زەوى بنیات نرا ؟ فەرمووى : مرگەوتى حەرام، گوتم: ئەدى دواى ئەو گامە بوو؟ فەرمووى : مرگەوتى ئەقصا (ئەو مرگەوتەى كە لە قودسە لە فەلەستین)، گوتم : چەندیان ماوه لە بەیندا هەبوو؟ فەرمووى: چل (۴۰) ساڵ لە هەر جێیەكىش كاتى نوێژت لى داها، نوێژ بكە، ئەو شوێنە نوێژگىە .

كەواتە: مرگەوتى ئەقصا چل (۴۰) ساڵ لە دواى مرگەوتى حەرامەوه بنیات نراوه، بەلام لێره لەم فەرموودمىەدا، ئاماژەى بەوه نەكردوه، كە ئایا مرگەوتى ئەقصاش ئیبراهیم ﷺ بنیاتی ناوه، یان لەلایەن ئیسحاقى كۆریهوه دروست كراوه ؟!

هەلۆتستى دوازدەهەم : داواى لیبوردنکردنى ئیبراهیم لە خوا بۆ بابى و، پاشان حاشا لێکردنى، پاش ئەوهى بۆى دەرکەوت، كە ئازەرى بابى دوژمنى خۆیە:

ئەمەش لە چەند شوێنىكى قورئان دا ئاماژەى پێكراوه :

۱/ لە سوورەتى (الشعراء) نایەتى (۸۶)دا، كە دەفەرموى : ﴿ وَأَعْفِرْ لِآبَائِنَا، كَأَن مِّنَ الضَّالِّينَ ﴾ ۸۶، ئیبراهیم دەفەرموى : (بەرۆم رىگارم!) لە بابم ببوورە، چونكە لە گومرايانە .



۲/ له سوورقتی (مریم) له هەردوو نایمتی : (۴۶ و ۴۷) دا، که دفسەرموی : ﴿ قَالَ أَرَأَيْتَ أَنْتَ عَنِ الْهَيْئَةِ بِنَاهِهِمْ لَئِن لَّمْ تَنْتَهَ لِأَرْجُمَكَ وَأَهْجُرِي مَلِيًّا ﴿۱۶﴾ قَالَ سَلِّمْ عَلَيْكَ سَأَسْتَغْفِرُ لَكَ رَبِّي إِنَّهُ كَانَ بِي حَفِيًّا ﴿۱۷﴾ ۴، واتە: بابی نیبراهیم به نیبراهیمی گوت: ئەهێ نیبراهیم! نایا تو مەیلت بۆ پەرستراوەکانی من نیه، (بەشتیان تی دمهکی)؟ ئەگەر دەست هەلنەگری لهو نایینەهێ که هیناوتە، بەرد بارانت دمهکە و برفۆ زۆر لێم دوور بکەوه، نهویش فسەرموی: سلاوت لیبی، داوای لیبور دنت بۆ له پەروردگارم دمهکە، بیگومان پەروردگارم لهگەڵ من زۆر بەمشوورو به بەزهیو به لوتفە .

نیبراهیم ئەو بەلینەهێ پێداو بەلینی خۆشی برده سەرو پارنەهوی بۆ کرد، بەلام هەر تاکو ئەو کاتە نیبراهیم ﷺ له سەر ئەوه بەردەوام بوو، که بۆی دەرکەوت بابی دوزمنی خویه و لیبی نانومێد بوو .

۳/ هەروها خوا له نایمتی (۱۱۴)ی سوورقتی (التوبة) دا، دفسەرموی : ﴿ وَمَا كَانَ اسْتِغْفَارُ إِبْرَاهِيمَ لِأَبِيهِ إِلَّا عَن مَّوْعِدَةٍ وَعَدَّهَا إِيَّاهُ فَلَمَّا بَيَّنَّ لَهُ أَنَّهُ عَدُوٌّ لِلَّهِ تَبَرَّأَ مِنْهُ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَأَوَّاهٌ حَلِيمٌ ﴿۱۱۴﴾ ۴، واتە: داوای لیبور دنگردنی نیبراهیم بۆ بابی، هەر بههوی بەلینیکهوه بوو، که پێشتر بپی دابوو، بەلام دواي ئەهوی که بۆی دەرکەوت دوزمنی خویه، دووری لیکرد (حاشای لیکرد)، بیگومان نیبراهیم زۆر به پەرۆش و به بەزهیو دلنەرم بوو، زۆر هیدیو مەند بوو .

### بىرگى شەشم و كوتايى، پلەو پايەو يىگى ئىبراھىم ﷺ:

دەتوانىن دەربارى پلەو پايەى بەرزو ناوازەى ئىبراھىم ﷺ، زۆر شتان باس كەين، چونكە بەراستى ئىبراھىم ﷺ يىگەيەكى بەرزو پلەو پايەيەكى زۆر ناوازەى ھەبوو، زۆر لە زانايان دەلەين: جگە لە پىقەمبەرى خاتەم موحەممەد ﷺ ئىبراھىم پلەو پايەى لە ھى ھەموو پىقەمبەرانى دىكە بەرزترەو، ھەرواش دىتە بەرجا، بە تايەت كە لە شەورۇو بەرزبوونەو (الإسراء والمعراج) دا كە پىقەمبەر ﷺ سەرەتا سەفەرى فەلەستىن و (بيت المقدس) و مرگەوتى (اقصى) دەكات، دواتر بەرز دەبىتەو بە ئاسمانەكاندا، ئىبراھىم ﷺ لە ئاسمانى ھوتەم دەبى، كە بەرزترىن ئاسمانە .

ئىمە لە يازدە (۱۱) خالدا، باسى يىگەو پلەو پايەى بەرزو ناوازەى ئىبراھىم ﷺ دەكەين :

#### (۱) ئىبراھىم (خليل الله) يە :

وَك خَوا ﷺ لە سوورەتى (النساء) دەفەرەموى: ﴿ وَأَخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا ﴿۱۲۵﴾ ، واتە: خَوا ئىبراھىمى كەردە خەلىل، واتە: كەردى بە دۇستو خۇشەويستى تايەتتى خۇى، (خليل): بىرىتە لە كەسنىك كە نەوپەرى خۇشويستت بۇى ھەبىو، نەوپەرى ھۆگرىت بۇى ھەبى .

كەواتە: خَوا ﷺ ئىبراھىمى بەو پلەو پايە گەياندە، كە نەوپەرى خۇشەويستى بۇى ھەبىو دۇستايەتتى تايەتتى لەگەلدا ھەبىت، ھەلبەتە ئىبراھىم بۇ خَوا ﷺ وا بوو، خوى بەرورەدگارەش ھەر كەسنىك لە بەندەكانى چەندە خوى خۇشبوى، چەندە خوى لەلا گەورەو بەرزو بەرىز بى، خواش ﷺ لە بەرانبەردا، ھەر بەو شىئومە، مامەلە لەگەل نەو بەندەيەى خۇى دا دەكات .

ئىنجا لە قورئاندا نەھاتە: خَوا ﷺ جگە لە ئىبراھىم، يەكى دىكە لە پىقەمبەرانى خۇى كەردىن بە دۇستو زۆر خۇشەويستى تايەتتى خۇى، بىگومان

خو ھەموو پېئەمبەرانى خۇشويستوون، بەلام پلەى (خۇئە) تەنيا بۇ ئىبراھىم باسكراوھ، ھەروەك جۇن پلەى دواندن (تکلىم) تەنيا بۇ مووسا عليه السلام باسكراوھ: **وَكَلَّمَ اللَّهُ مُوسَى تَكْلِيمًا** ﴿۱۳۰﴾ النساء، واتە: خو ھەمرايشتى لەگەل مووسادا کرد، بە ھەمرايشتکردن .

ھەروھا ھەر كام لە پېئەمبەران (عليهم الصلاة والسلام) تايبەتمەنلىيەكى خۇى ھەيە، بەلام لە ھەمرايشتى پېئەمبەر عليه السلام دا ھاتوھ، كە پېئەمبەرى خاتمەيش (محمد عليه السلام) پلەى (خۇئە) ھەبووھ، نەويش ھەر (خليل الله) بووھ، وەك ئىبراھىمى باپىرە گەورى .

لەبارى نەمووھ كە پلەو پېئەى (خۇئە)، وئىراى ئىبراھىم عليه السلام، پېئەمبەرى خاتمەيش عليه السلام نەو پلەو پايەى ھەبووھ، لەو باروھ دوو ھەرموودە دەھيئىن:

**ھەرموودەى بەكەم** : پېئەمبەرى خو عليه السلام دەھەرموئى : **{ إِنَّ اللَّهَ تَعَالَى قَدِ اتَّخَذَنِي خَلِيلًا كَمَا اتَّخَذَ إِبْرَاهِيمَ خَلِيلًا }** { أَخْرَجَهُ مُسْلِمًا } ، ۱۲۱۶، وائىن حىان: ۶۴۲۵، قال شُعَيْبُ الأَرْنَؤُوط: حَدِيثٌ صَحِيحٌ .

واتە: بېگومان خوى بەرز منى كروھ بە خەلىلى خوئى (واتە: دۇستو نىزىكى خوئى) وەك جۇن ئىبراھىمىشى كروھ بە دۇستو نىزىكى خوئى .

**ھەرموودەى دووھ** : پېئەمبەر دەھەرموئى : **{ لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا مِنْ أَهْلِ الأَرْضِ خَلِيلًا لَاتَّخَذْتُ أَبَا بَكْرٍ خَلِيلًا ، إِنَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلُ اللهِ }** { أَخْرَجَهُ مُسْلِمًا } ، ۶۳۲۶، وائىى يعلئى : ۵۱۴۹، وغيرهما { .

واتە: نەگەر لە خەلكى سەر زەوى خەلىلىكەم گرتبايە، (يانئى: دۇستو خۇشەويستىكى ھەرە نىزىك)، نەبووبەكەم دەكردە خەلىلى خۇم، بەلام ھاوئى ئىئوھ (واتە: پېئەمبەرى خو عليه السلام بۇخوئى) ھاوئل و دۇستو نىزىكى ھەرە خۇشەويستى خوايە .

**۲) هر كهسێك شوێن ئیبراهیم و رێبازمهكهی بكهوێت، باشتترین دینداریی**

**دەبین :**

وَمَا لَهُ سُوْرَةٍ (النساء) دا، خَوا ﷺ دمهفرموی : ﴿ وَمَنْ أَحْسَنُ دِينًا مِّمَّنْ أَسْلَمَ وَجْهَهُ لِلَّهِ وَهُوَ مُحْسِنٌ وَاتَّبَعَ مِلَّةَ إِبْرَاهِيمَ حَنِيفًا وَاتَّخَذَ اللَّهُ إِبْرَاهِيمَ حَلِيلًا ﴾ (۱۲۵)

واته: دینداریی کێ له هی كهسێك باشته، كه رووی خۆی به خوا سپاردوهو چاكهكاریشه؟ (واته: خۆی بۆ خوا ساغ كردۆتهوهو چاكهكاریشه له خوا بهرستیهكهیدا، یان بۆ خوا ساغو یهكلایه، له گهه له بهندهكانی خواشدا چاكهكاره)، به دواى رێبازی ئیبراهیمیش كهوتوه به ساغییو پاکییو چاکیی، خواش ئیبراهیمی به دۆستی خۆی گرتوه .

ننجا كه خَوا ﷺ دمهفرموی: دینداریی کێ له هی كهسێك چاكتهر، كه رووی خۆی به خوا سپاردوهو، چاكهكاره، به دواى رێبازی ئیبراهیم كهوتوه به ساغیی ؟

كهواته: شوێنكهوتنی رێبازی ئیبراهیم ﷺ وا له مرؤف دمكات، باشتترین دیندارییو بهندايهتیى بۆ خوا ههبن، یاره ئیبراهیمیش باشتترین دیندارییو ملكهچیی بۆ خوا ههبووه، ههر بۆیهش خَوا ﷺ كردوویمتی به دۆستی ههره نزیك و خۆشهویستی خۆی .

**۳) ئیبراهیم ﷺ هەر ئهركێكى پێی سپێزراره، به تهواوی نهنجامی داوه :**

وَمَا لَهُ سُوْرَةٍ (البقرة) دا خَوا ﷺ دمهفرموی : ﴿ وَإِذْ أٰتٰنَا اِبْرٰهٖمَ رُبُّهُ، بِكَلِمٰتٍ فَاَتَمَّنٰهُنَّ قَالَ اِنِّىْ جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ اِمَامًا قَالَ وَمِنْ ذُرِّيَّتِيْ قَالَ لَا يَبْتٰلُ عَهْدِيْ الظَّالِمِيْنَ ﴾ (۱۲۵)

واته: یاد بكموه كاتێك پهرومردگاری ئیبراهیم، ئیبراهیمی به چهند وشهیهك تافیكردهوهو تهواوی كردن، خوا فرموی: من دمگێرم به پێشهوا بۆ خهلك،

(ئیبیراهیم) گوتی : ئەدی له وه چه کهم؟ خوا فهرمووی: سته مکاران پیمانی من نایانگریته وه .

جیی سمرنج ئەوصیه که همنییک له توێژمروان، له باری مانا و مهبسته کانی قورئانه وه، وهک له تفسیری سوورپتی (البقرة) شدا، که بهرگی یهکه می ئەم تفسیریه، باسمان کرد، مانیهگی زۆر پوالمتی و پووکهشیان لهم ئایمه موبارمه گرتوه، گوتویانه :

خوَا ۱۱۱ چەند وشەیهکی فێری نبیراهیم کردوون، که دهبوو دووباریان بکاته وه، ئەویش ئەو وشانهی له بهر کردوون و، دووباری کردوونه وه، وهک زیکو ویرد، ئەوانیش: (سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ، وَلَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ، وَاللَّهُ أَكْبَرُ)!! به لام به راستیی ئەوه مانا لیکدانه وه یهکی زۆر ساده و پووکهشییه، هه موو کهس دهتوانی ئەو وشانه بکات به ویردو چهندان جار دووباریان بکاته وه، هه چهنده نیومرۆک به خشین بهو وشانه له ژيانداو، بهرجهسته کردنی مانا و چه مکی ئەو وشانه زۆر گه ورهیه و به ته واوترین شیوه، تمنیا به پیغه مبران کراوه دمکری، به لام هه رچونیک بن، لیژمدا مهبسته ئەوه نیه، که خوا چهنده وشیهکی فێری نبیراهیم کردبنو، ئەویش ته واوی کردبن، به لکو: ﴿ وَإِذْ أَسْتَلَىٰ إِبْرَاهِيمَ رَيْبُؤُا بِكَلِمَاتِ

فَاتَمَهُنَّ ۖ قَالَ إِنِّي جَاعِلُكَ لِلنَّاسِ إِمَامًا ۗ قَالَ وَمِن دُرِيِّي ۗ قَالَ لَا نَبَأَ لَكَ بِذَٰلِكَ الظَّالِمِينَ

﴿ البقرة ۱۲۵ ۱۲۶ ۱۲۷ ۱۲۸ ۱۲۹ ۱۳۰ ۱۳۱ ۱۳۲ ۱۳۳ ۱۳۴ ۱۳۵ ۱۳۶ ۱۳۷ ۱۳۸ ۱۳۹ ۱۴۰ ۱۴۱ ۱۴۲ ۱۴۳ ۱۴۴ ۱۴۵ ۱۴۶ ۱۴۷ ۱۴۸ ۱۴۹ ۱۵۰ ۱۵۱ ۱۵۲ ۱۵۳ ۱۵۴ ۱۵۵ ۱۵۶ ۱۵۷ ۱۵۸ ۱۵۹ ۱۶۰ ۱۶۱ ۱۶۲ ۱۶۳ ۱۶۴ ۱۶۵ ۱۶۶ ۱۶۷ ۱۶۸ ۱۶۹ ۱۷۰ ۱۷۱ ۱۷۲ ۱۷۳ ۱۷۴ ۱۷۵ ۱۷۶ ۱۷۷ ۱۷۸ ۱۷۹ ۱۸۰ ۱۸۱ ۱۸۲ ۱۸۳ ۱۸۴ ۱۸۵ ۱۸۶ ۱۸۷ ۱۸۸ ۱۸۹ ۱۹۰ ۱۹۱ ۱۹۲ ۱۹۳ ۱۹۴ ۱۹۵ ۱۹۶ ۱۹۷ ۱۹۸ ۱۹۹ ۲۰۰ ﴾

۱۲۵. واته: پهروه دگاری نبیراهیم، نبیراهیمی تافیکرده وه به چهنده فرمان و نه رکینکو، ئەویش نه رکه کانی هه موو ته واو کردن :

۱ - نه رکی سه رمکیی نه وه بووه که له گز هه موو ئەوانه رابجیت و به گزیاندا بیته وه، بهرنگاریان بیته وه که غهیری خویان ده پهرست، هه ر له مانگو خۆر په رستان و دارو بهرد و بت په رستانه وه، تاکو ئەوانه ی هوکمران و زۆردارانیان په رستوه، وهک نه مروود، به گز هه موو ئەوانه دا چۆته وه، ئەو هوش نه رکینکی زۆر گه وره بووه، که خوا به ئیبیراهیمی سپاردوه، که له رۆژگاری خۆیدا به گز هه موو ئەوانه دا چۆته وه، که جگه له خویان په رستوه و هاوبهشیان بو خوا داناوه .

۲- ئىبىراھىم عليه السلام ۋەك كوردەھوارى خۇمان دەلتىن: لە پىناۋى خوادا (بارى ھەر لەسەر پىشتى كەرى بوو)، لە ئوورى گىلدانىيەكانەو ھە گۆچ دەكات، دواى ئەھمى لە بابى ۋە لە گەلەگەى توورە دەبى ۋە، زویر دەبى لەسەر خوا، دواى ئەھمى دەيخەنە نىۋ ئاگرى سوورەھو ۋە ناسووتى ۋە خوا دەفراي دى، لە وىو ھە گۆچ دەكات بۇ شام، دەچى بۇ ھەرپان، دوايى لەھى گۆچ دەكات ھەر لە جوارچىۋە شامدا، بەلام بۇ فەلەستىن، بە پىي پەيمانى كۆن دەلتى، بۇ (بىزۇ السبع)، نىجا دواى ئەھمى گرانىي ۋە قاتو قىرى، روو لە ولاتى شام دەكات، ۋەك لە پەيمانى كۆندا ھاتو، گۆچ دەكات بۇ ميسر، دوايى دىتەو ھە بۇ شام .  
 نىجا دواى ئەھمى بەشەك لە مال ۋە مندالەگەى كە ھاجەر ۋە نىسماعىلى كورى بوون، دەيانىات لە شىۋىكى بى دەرامەت بى كشتوكالى بى ئاۋمدانىي دا، نىشتەجىيان دەكات بە فەرمانى خوا، بۇ ئەھمى لەو شوپنە كەعبە دروست بكات .

۳- يەككى دى لە نەركەكانى: دواى ئەھمى ئىبىراھىم عليه السلام دەكەۋىتە تەمەنەھو، يەك تاقە جگەرگۆشەى پەيدا دەبى، كە ئىسماعىلە لە ھاجەرى خىزانى، كە قىبىتى بوو ۋە ميسرى بوو، خوا فەرمانى پىدەكات: دەبى سەرى بىرى، چەند فەرمان ۋە نەركىكى قورس ۋە گران بوو ؟ ھەم بۇ ئىبىراھىم، ھەم بۇ ئىسماعىل، ھەم بۇ ھاجەر، خوا لە ھاجەر پازى بىتو، سەلات ۋە سەلامى خواش لە ئىبىراھىم ۋە ئىسماعىل بى .

ھەرۋەھا ھەموو ئەو نەركانەى خوا بە ئىبىراھىمى عليه السلام سىاردوون، دواى ئەھمى كە كەعبە دروست دەكات، ھەموو نەركەكانى بە تەۋاۋىي نەنجامدا، ئەھمى مەبەستى ئەو ئايەتەيە .

نىجا لە سوورەتى (النجم) يىشدا، خوا عليه السلام دەربارى ئىبىراھىم دەفەرموئ:  
 ﴿ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ﴾ ، واتە: ئەو ئىبىراھىمەى كە بە تەۋاۋىي نەركەكانى نەنجامدا، بە تەۋاۋىي ھەرچى خوا پىي سىاردبوو، جىبەجىي كىرد .

كەواتە : لىرەشدا كە دەفەرموئ : پەرۋەردگار ئىبىراھىمى بە چەند وشەيەك تافىكردەھو، نەۋىش تەۋاۋىي كىردن، واتە: بە چەند فەرمانىك بە چەند نەركىك، كە بىزەى: (صَلَمَةً) بە نەرك لىكەدەرتتەھو، چۈنكە ئەو نەركەش بە وشەى بەرزو پىرۋزى خوا عليه السلام ئاراستەى مەۋف دەكرى .

**٤) ئیبراهیم بە تەنھا بۆخۆی ئۆممەتێک بوو :**

وَمَا كُنَّا لِنُؤْمِنَهُ إِلَّا إِنْ أَتَىٰكَ الْبُرْهُانُ ﴿١٣١﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا  
وَلَوْلَا دُونُ اللَّهِ لَكُنَّا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٢﴾ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٣٣﴾ وَآتَيْنَاهُ  
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٤﴾

واتە: بێگومان ئیبراهیم ئۆممەتێک (کۆمەڵێک) بوو، ملکه چ بوو بۆ خوا، خۆی  
ساغ کردبوو بۆ خواو له هاوبەشدانەران نەبوو، سوپاسگوزار بوو بۆ چاکەکانی  
خواو خوا هەلبێژارد، بەرهو راستە شەقامی خۆی رینمایی کرد (خستیه سەر  
راستە شەقامی خۆی)، ئیتمەش له دنیادا چاکەمان پێی بەخشیو له دواڕۆژیشدا  
نەو له بێندە چاکەکانە .

کەواتە: ئیبراهیم بۆخۆی بە تەنیا ئۆممەتێک بوو، واتە: هەموو نەو  
سیفەتو ناگەرە بەرزو پەسندانەیی، کە ئۆممەتێک لهخۆیدا بەرجەستەیان  
دەگات، ئیبراهیم هەموو نەوانەیی بەتەنھا لهخۆیدا بەرجەستە کردبوون .  
وشە (ئۆمە) وێرایی نەوهی کە بە مانای کۆمەڵێک خەڵکو کۆمەڵگایەکی دئیو،  
بە مانای رێبازێک دئی، بە مانای کەسیکیش دئی کە سەر مەشقەو، رێبازێک  
لهخۆیدا بەرجەستە دەگات<sup>(١)</sup> .

**٥) پێنەمبەری خاتەم موحەممەد ﷺ فرمائی پیکراوه. کە شوین رێبازی  
ئیبراهیم ﷺ بکەوئ :**

وَمَا كُنَّا لِنُؤْمِنَهُ إِلَّا إِنْ أَتَىٰكَ الْبُرْهُانُ ﴿١٣١﴾ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ كَانَ أُمَّةً قَانِتًا لِلَّهِ حَنِيفًا  
وَلَوْلَا دُونُ اللَّهِ لَكُنَّا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴿١٣٢﴾ شَاكِرًا لِأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَىٰ صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ ﴿١٣٣﴾ وَآتَيْنَاهُ  
فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَإِنَّهُ فِي الْآخِرَةِ لَمِنَ الصَّالِحِينَ ﴿١٣٤﴾

واتە: دوايي سروشمان بۆ تۆ کرد (نەو موحەممەدا ﷺ) کە بە دواي رێبازی  
ئیبراهیم بکەوه، بە ساغییو، ئیبراهیم له هاوبەش بۆ خوا دانەرمان نەبوو،  
(بەتکو تەنیا خواپەرست بووو خوا بەیەگەر بوو) .

(١) مفردات ألفاظ القرأت، ص ٣١ - ٣٣، المطبعة العصرية / ٢٠١٢ م.

همروها له سوورپتی (الانعام) خوا ﷻ دفعه‌رموی : ﴿ قُلْ إِنِّي هَدَانِي رَبِّي إِلَىٰ صِرَاطٍ مُّسْتَقِيمٍ دِينًا قِيَمًا مِّمَّا ءَاتَاهُمْ حَنِيفًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (۱۱۱) .

خوا به پیغمبیری خاتمه دفعه‌رموی : تۆ بلی: من به‌روم‌دگارم خستوو میه سمر شه‌قامیک، به‌نامه‌یه‌کی ریک و راسته، ریبازی نیبراهیمه، نه‌و له هاوبه‌ش بۆ خوا دانهران نه‌بوو .

۶) خوا له زۆر شوینی قورناند، مه‌دحی نیبراهیمی کردوه و سیفته‌تی به‌رزو په‌سندو گه‌وره‌ی له نیبراهیمدا خستونه روو :

بۆ وینه :

ا/ له سوورپتی (هود) دا خوا ﷻ دفعه‌رموی : ﴿ إِنَّ إِبْرَاهِيمَ لَحَلِيمٌ أَوَّهٌ مُّنِيبٌ ﴾ (۷۵) .

واته: بیگومان نیبراهیم زۆر هیلیدی و مه‌ند بوو، زۆر به رحم و به‌زمیی و به په‌روش بوو، زۆریش له ناخه‌وه بۆ لای خوا گه‌راوه بوو .

ب/ له سوورپتی (النجم) دا، خوی به‌روم‌دگار دفعه‌رموی: ﴿ وَإِبْرَاهِيمَ الَّذِي وَفَّى ﴾ (۳۷) .

واته: نیبراهیم نه‌و که‌سه‌ی که به ته‌واویی نه‌رکه‌کانی سه‌رشانی خۆی و، به‌ندایه‌تی بۆ خوا نه‌جامداوه .

ج/ له سوورپتی (ال عمران) دا، خوا ﷻ دفعه‌رموی : ﴿ مَا كَانَ إِبْرَاهِيمَ يَهُودِيًّا وَلَا

نَصْرَانِيًّا وَلَكِنْ كَانَ حَنِيفًا مُّسْلِمًا وَمَا كَانَ مِنَ الْمُشْرِكِينَ ﴾ (۱۳۱) .

واته: نیبراهیم نه‌ جووله‌که بوو، نه نه‌صرانی بوو، به‌لکو مسولمانیکی راستو ساغ بوو (حنیف: نه‌ومیه که وازی له رینی چه‌وتو له کاری نارموا هینابیی و، هاتبیت‌هوه بۆ راسته شه‌قام، بۆ نه‌و ناگاری و سیفته‌ به‌رزو په‌سندانه‌ی که راسته شه‌قامی خوا فه‌رمانیان پیدمکات)، هه‌روه‌ها نیبراهیم له هاوبه‌ش بۆ خوا دانهران نه‌بوو .







# نایا نیوه روکی (صُحُف) سی نیر اهِم،

## پخون بووه وچی تیدا بووه؟

له‌ویاره‌وه نهم دمقه دینین، که (ابن حبان) له صحیحی خویدا هیناویه‌تی و حاگمیش به صحیحی داناوه : {عَنْ أَبِي ذَرٍّ عَنِ النَّبِيِّ ﷺ قَالَ: وَأَنْزَلَ عَلَيَّ إِبْرَاهِيمَ عَشْرَ صَحَائِفَ قُلْتُ: يَا رَسُولَ اللَّهِ! مَا كَانَتْ صَحِيفَةً إِبْرَاهِيمَ؟ قَالَ: كَانَتْ أَمْثَالًا كُلُّهَا: أَيُّهَا الْمَلِكُ الْمُسَلِّطُ الْمُبْتَلَى الْمَقْرُورُ، إِنِّي لَمْ أَعْتُكَ لِتَجْمَعَ الدُّنْيَا بَعْضُهَا عَلَى بَعْضٍ، وَلَكِنِّي بَعَثْتُكَ لِتَرُدَّ عَنِّي دَعْوَةَ الْمَظْلُومِ، فَإِنِّي لَا أَرُدُّهَا وَلَوْ كَانَتْ مِنْ صَافِرٍ، وَعَلَى الْعَاقِلِ مَا لَمْ يَكُنْ مَغْلُوبًا عَلَى عَقْلِهِ، أَنْ تَكُونَ لَهُ سَاعَاتٍ، سَاعَةٌ يُنَاجِي فِيهَا رَبَّهُ، وَسَاعَةٌ يُحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ، وَسَاعَةٌ يَتَفَكَّرُ فِيهَا فِي صُنْعِ اللَّهِ، وَسَاعَةٌ يَخْلُو فِيهَا لِحَاجَتِهِ مِنَ الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ، وَعَلَى الْعَاقِلِ أَنْ لَا يَكُونَ ظَاعِنًا إِلَّا لِثَلَاثٍ: تَرْوُ لِمَعَادٍ، أَوْ مَرَمَةٍ لِمَعَاشٍ، أَوْ لِنَدْوَةٍ فِي غَيْرِ مُحَرَّمٍ، وَعَلَى الْعَاقِلِ أَنْ يَكُونَ بَصِيرًا بِرَمَانِهِ، مُقْبِلًا عَلَى شَأْنِهِ، حَافِظًا لِبَلْسَانِهِ، وَمَنْ حَسِبَ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ، قَلَّ كَلَامُهُ إِلَّا فِيمَا يَعْنِيهِ} {أَخْرَجَهُ ابْنُ حِبَّانَ بِرَقْمٍ: (۳۱)، وَضَعَفَهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي ضَعِيفِ التَّرغِيبِ: بِرَقْمٍ (۱۳۵۲)}.

نهمه نموونه‌یه‌که که پیغمبری خاتم ﷺ له (صُحُف)ی نیر اهِم دهیئتی .  
 واته: پیغمبر ﷺ نهبو زهری غیفاری لئی ده‌گپرتیه‌وه خوا لئی رازی بی،  
 فهرمووی: خوا ده (۱۰) په‌راوی دابه‌زانلنه سهر نیر اهِم ﷺ، {وشه‌ی (صحائف)  
 کوی (صحیفه)یه}، نهبو زهر ده‌لی: گوتم: نه‌ی پیغمبری خوا ﷺ! نه‌و لاپه‌رو  
 په‌راوانه‌ی نیر اهِم چی بوون؟ جییان تیدا‌بوو؟ فهرمووی: هه‌موویان په‌ندو قسه‌ی  
 نه‌سته‌ق بوون، (ئنجاً جه‌ند وینمه‌یه‌کی له‌و په‌ندو قسه‌ نه‌سته‌قانه بو دینیته‌وه)،

يەككە لەوانە: ئەي پادىشاى خاۋەن دەستەلات! كە تاقيدمگريئەو ھو لە خۆتبايى، مەن تۆم نەناردو ھە كە نىيا ھەندىكى بەمىھە پال ھەندىكى، بەلكو ناردوومى كە پارانە ھوئى ستمەلىكراۋان لە مەن دوور بەمىھە ھو، (واتە: كەس ستمە لى نەكەرىت، لە مەن بىپارىتە ھو)، چونكە مەن پارانە ھوئى ستمەلىكراۋ بەرپەرج نادەم ھو، ئەگەر ئەو كەسە كە ستمەلىكراۋە كافرىش بى (كافرىش داۋام لىبكات، مادام مەزئووم بىت، دوەكەئى گىرادەكەم) .

(پەندىكى دىكە دەلى: ) باباى زىر مادام ھەقلى لە دەست نەدايى، دەبى چەند كاتىكى ھەبەن، كاتىكى ھەمىت كە تىيدا رازو نىياز لەگەل پەروەردگارى دا بكاتو، كاتىكى ھەبى كە تىيدا لىپرسىنە ھو لەگەل خۆيدا بكاتو، كاتىكى ھەبى كە تىيدا بىر لە دروستكراۋەكانى خوا بكاتە ھو، كاتىكىشى ھەبى كە پىداۋىستى لە خوارەن ھو خوارەنە ھو بۆخۆى، تىدا دابىن بكات .

(پەندىكى دىكە دەلى: ) باباى زىرو ھەقلى نەبى سەرگەرم بى، مەگەر بە يەككە لەم سى شتانە ھو (ئەگەر نا نەبى كاتى خۆى بەفەرۇ بەدات): يان بۆ رۆزى دوايى تۆشوو ھەلگەرى، (خەرىكى عىبادەتو تاغەتو بەندايەتەيى بى بۆ خوا)، يان دابىنكەردنى پىداۋىستىبەكانى زىان ھو گوزەرانى نىياى، ياخود خەرىكى چىز ھەرگەرتەن بى، بەلام لە شتىكدا كە ھەرام نەبىتو ھەلال بىت .

(پەندىكى دىكە دەلى: ) باباى زىرو ھەقلى دەبى رۆزگارى خۆى بزائى، (بىنەرى رۆزگارى خۆى بى، واتە: بىبىن چى دەگوزەرى) ھو، ناگەي لە خۆى بى، زەمانى خۆى بىپارىزى .

(دوا پەند ئەو مەيە دەلى: ) ھەر كەسك قەسەكەشى لە كەردەمەكەي بزائى، (واتە: قەسەكەي بە بەشكەك لە كەردەمەي بزائى)، ئەو قەسەكانى كەم دەبىن مەگەر لە شتىكدا كە پىۋىست بى )

۱۰- ئىبراھىم عليه السلام سەلاتو سەلام بۆ نارەنى لە نوپۇدا، بۆ پىۋىست

### كراۋە :

واتە: لەسەر مەسۇلمانان پىۋىست كراۋە كە لە تەحىياتى نوپۇدا، سەلاتو سەلامى بۆ بىنەرن :

﴿ عَنْ صَعْبِ بْنِ عَجْرَةَ، قَالَ قُلْنَا: يَا رَسُولَ اللَّهِ هَذَا السَّلَامُ عَلَيْكَ قَدْ عَلِمْنَا، فَكَيْفَ الصَّلَاةُ عَلَيْكَ؟ قَالَ: قُولُوا: اَللّٰهُمَّ صَلِّ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا صَلَّيْتَ عَلٰى اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرٰهِيْمَ، اَللّٰهُمَّ بَارِكْ عَلٰى مُحَمَّدٍ وَعَلٰى اٰلِ مُحَمَّدٍ، كَمَا بَارَكْتَ عَلٰى اِبْرٰهِيْمَ وَعَلٰى اٰلِ اِبْرٰهِيْمَ، اِنَّكَ حَمِيْدٌ مَّجِيْدٌ، ﴾ { أَخْرَجَهُ عَبْدُ الرَّزَّاقِ بِرَقْمٍ: (۳۱۰۶)، وَأَحْمَدُ بِرَقْمٍ: (۱۸۱۵۸)، وَالْبُخَارِيُّ بِرَقْمٍ: (۴۵۱۹)، وَمُسْلِمٌ بِرَقْمٍ: (۴۰۶)، وَأَبُو دَاوُدَ بِرَقْمٍ: (۹۷۶)، وَالتِّرْمِذِيُّ بِرَقْمٍ: (۴۸۳)، وَالتَّنْسَائِيُّ بِرَقْمٍ: (۱۲۸۹)، وَابْنُ مَاجَةَ بِرَقْمٍ: (۹۰۴) . }

واته: که عیبی گوری عوجریه دهلج : گوتمان نهی پیغمبره ری خوا صَلِّ عَلَى سَلَامٍ نهوه سهلامکردن لهسمر توآمان زانی، بهلام چۆن سهلاتت لهسهر لی بدمین (بۆت بنییرین) ؟ همرمووی : بلین: نهی خوییه ! سهلات له موهممهدهو لهسهر شوینکه وتووای موهممهده بده، وهک چۆن سهلاتت ناروده بو نیبراهیم و شوینکه وتووای نیبراهیم، ههروهها بیت و پیز بو سهه موهممهدهو شوینکه وتووای موهممهده بنییره، وهک چۆن بیت و پیزت ناروده بو سهه نیبراهیم و شوینکه وتووای نیبراهیم، بیگومان تو ستایشکراوی و پایه بهرزی .

لیرهدا دمموئی نهوه روون بکه مموه که ههرجهنه زۆر کهس وادهزانی : (آل) لهگهال (اهل) یهکن، بهلام وانیه، بهلکو (اهل) له بهکارهینانی قورئانداو، له زمانه عمرهیبیشدا، به مانای مال و خیزان دئ، به تایبهتی هاوسهری پیاو (ژن و مندا)، بهلام (آل) واته: شوینکه وتووای، بو وینه: خوی پهروردگار صَلِّ دهمرموئی : ﴿ وَيَوْمَ تَقُومُ السَّاعَةُ أَدْخِلُوا آلَ فِرْعَوْنَ أَشَدَّ الْعَذَابِ ﴾ ﴿ غافر، کاتیک که رۆژی دواپی (ساعة) دئ، شوینکه وتووای فیرعهون بخهنه نیو سزایهکی زۆر توندهوه .

کهواته بهتمکید (آل فرعون) واته: نهوانه کی شوینی کهوتوون، نهک مال و خیزانه کهی، چونکه نیمه دهقی نایتمان همیه، که خوی پهروردگار، وینه بو برواداران دینیتهمه، به هاوسهری فیرعهون، که دهمرموئی : ﴿ وَصَرَّبَ اللَّهُ مَثَلًا لِلَّذِينَ ءَامَنُوا امْرَأَتَ فِرْعَوْنَ ﴾ ﴿ التحريم، واته: خوا وینهی هیناوتهمهوه

بۇ بىروداران، بە ژەگەي فىرعهون، گە ھەرچەندە خىزانى فىرعهونىش بوو، بەلام لەبەرئەموى خۇي بىروداربوو، ھاوسەر بوونى فىرعهون پىگر نەبوو لەموى گە خۇي بەخسندە وئەي پى بىنئىتەوہ بۇ ئافرىتانى ئيماندار، گە دەبىن سەرەشقى ئيمانداران بن .

كەواتە: (اللَّهُمَّ صَلِّ عَلَى مُحَمَّدٍ، وَعَلَى آلِ مُحَمَّدٍ)، واتە: ئەي خاويە! بەزمىي تايبەتى خۇتو پلەو پاىە بەرزگردنەوہ بە موھمەد بىەخشەو، بە شوئىنكەوتووانى موھمەد.

نەك خزمانى موھمەد ﷺ! نىجا لە نىو خزمەكانىداو، لە نىو نەھل و بەيتىدا، ئەوانەي گە شوئىنكەوتووي بووين، ئەوانىش (آل)ن، بەلام (آلِ مُحَمَّدٍ) ﷺ بە پىچەوانەي ئەوہوہ گە شىعە بانگەشەي بۇ دىگەن، لە راستىدا بىرتى نىن لە: عەلى و فاتىمە و ھسەن و ھوسەين، بە تەنيا، بەلكو ئالى موھمەد، ھەموو ئەوانەن گە بە راستى شوئىن دىگەن، وەك لە شوئىن دىكەشدا بە تەفصىل ئەوہمان باس گردوہو، شاعىرىكىش لەوبارەوہ زۇر جوانى گوتومو دەلى :

أَلِ النَّبِيِّ هُمْ أَتْبَاعُ مَلَّتِهِ

مِنَ السُّودَانِ وَالْعُجَمِ وَالْعَرَبِ

لَوْلَمْ يَكُنْ أَلُّهُ إِلَّا قَرَابَتُهُ

لصَلَّى الْمُصَلِّي عَلَى الطَّاعِي أَبِي لَهَبٍ

واتە :

ئالى پىغەمبەر نىزىكانى و شوئىنكەوتووانى پىبازمگەينى

لە عەجەم و رەش پىستەگان و لە عەرەب

نەگەر ئالى ئەو تەنيا خزمە نىزىكانى بان

گەسى سەلەواتدەر، سەلەواتى بۇ ئەبولەھەبى ياخشى دىنارد !

به‌لام نه‌خیر (ا)ی موحه‌مه‌دو ئیبراهیم، یانی: شوینکه‌وتووانیان، نه‌و که‌سانه‌ که به راستی شوینیان که‌وتوون، جاری وا هه‌یه نه‌هلی که‌سیک، واته: هاوسه‌رگه‌ی و وچه‌گه‌ی و خزمه‌گانی، دمبن به نالی، واته: دمبن به شوینکه‌وتووی، جاری واش هه‌یه نه‌خیر هاوسه‌رو رۆله‌و خزمه‌گانی، نابن به نالی بۆ نموونه: پیقه‌مبهر ﷺ، (ابو لهب)ی، مامی نالی نه‌بووه، هه‌روه‌ک نه‌بو تالیبیش نالی نه‌بووه، چونکه بروای پئی نه‌هیناوه .

هه‌روه‌ها ئیبراهیم ئازمری بابی، نالی نه‌بووه، دیسان نووح و لوط، خیزانه‌گانیان نالیان نه‌بوونه، به‌لام نه‌هلیان بوونه .

۱۱) هه‌موو خاومن به‌رنامه ئاسمانیه‌کان و به‌رنامه خواپیه‌کان، له‌سه‌ر ئیبراهیم یه‌ک دمگن: جووله‌که‌و نه‌صرانیی و صابینه. هه‌موویان ریزیان بۆ ئیبراهیم ﷺ هه‌یه :

ئیبراهیم خالی هاوبه‌شی تیکرای نه‌و که‌سانه‌یه که‌خۆیان به شوینکه‌وتووی به‌رنامه‌گانی خوا دهمزنو، خۆیان به شوینکه‌وتووی گتیبه‌گانی خوا دهمزن .

هه‌ر بۆیه‌ش خوا ﷺ زۆرتین هه‌لۆیستی پیقه‌مبهریکی که باسکردی، هه‌لۆیسته‌گانی ئیبراهیم- به‌ئێ، پانتایی به‌سه‌ره‌اتی مووسا ﷺ گه‌له‌گه‌ی، له به‌رانبه‌ریاندا فیرعه‌ون و دارو دسته‌گه‌ی، زۆرتین پانتایی گرتوه، له قورئاندا، به‌لام زۆرتین هه‌لۆیست که له پیقه‌مبهریکه‌وه گیردرا‌بنه‌وه، هه‌لۆیسته‌گانی ئیبراهیم ﷺ، وه‌ک ئیمه ناماژمان به هه‌لۆیسته سه‌رمکیه‌گانی کرد .

لێرهدا دیننه‌ کۆتایی ته‌فسیری سوورمتی (ئیبراهیم)، سه‌لاتو به‌ره‌گه‌تو سه‌لامی خوی له‌سه‌ر .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

تہ فیری سوورہ تی (ا بھر)





# دەستېك

بەرزو ۱

نەمىرۇ گە (۱۵) ى رەمەزىنى سالى (۱۴۲۸) ى كۆچىيە، بەرانبەر (۱۰ / ۶ / ۲۰۱۷) ى زابىنى، خوا پىشتىوان بى، دەست دەگەين بە توۋزىنە وە مان لە بارى سوورەتى (الحجر)، سەرەتاش پىئاسەى سوورەتى (الحجر) دەگەين :

## پىئاسەى سوورەتى (الحجر) و تېگ خىستە سە ربابە تەكانى

۱/ نەم سوورەتە سوورەتتىكى مەككەيە، زانايان لە رىزبەندىيى ھاتنە خوارموى (تەرتىب التەزول) دا، ژمارە: بەنجاو دوو (۵۲) يان بۇ داناو، ھەندىكىشىان ژمارە: بەنجاو چوار (۵۴) يان بۇ داناو، گوتوويانە: لە پىش سوورەتى (الانعام) ھاتتە خوارو، لە دواى سوورەتى (يوسف)، لە رىزبەندىيى نەم موصەفەش نا كە لەبەردەستمانە، ژمارە: پاژدە (۱۵) يە .

۲/ ژمارى ئايەتەكانى سوورەتى (الحجر) نەمىدو نۇ (۹۹) يەو، نەم سوورەتە تەنيا يەك ناوى ھەيە، نەوئىش برىتە لە: (الحجر)، (حجر) ىش بەم دەفەرو ناوچىيە دەگوتى: كە گەلى (ئەمۇد) لىبۇو، تەنيا لەم سوورەتەشدا گەلى (ئەمۇد) بە (أَصْحَابُ الْحِجْرِ) ناويان ھاتو، نەگەرنا لە ھەموو شوئىنەكانى

دیکه‌دا، که باسی گه‌لی (ثمود) کراوه، هر به گه‌لی (ثمود)، یان به قهومی صالح ناوه‌ینراون .

۲/ نیومرؤگی نهم سوورفته، وهک هی سه‌رجه‌م سوورفته مه‌کمه‌یه‌گان، له‌م چوار سوورگه‌یه‌دا ده‌خولیت‌ه‌وه :

۱) خواناسیی و به‌ندایه‌تیی بؤ خواگردنی .

۲) وه‌حیی و پیغه‌مبه‌رایه‌تیی .

۳) رؤزی دوابیی و هاتنی کاتی سزاو پاداشت .

۴) به‌سهره‌اتی پیغه‌مبه‌ران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، له‌م سوورفته‌دا، بیجگه له‌ نادم، باسی به‌شیک له به‌سهره‌اتی نبیره‌ایم (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) و، به‌سهره‌اتی لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ، کراوه‌و، ناماژیه‌ک به گه‌لی شوعه‌مبیش عَلَيْهِ السَّلَامُ کراوه، که گه‌لی (مه‌دیمه‌) و به (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) ش (خاوضانی باخه‌که)، یان (خاوضانی دره‌خته‌که) ناویان هاتوه، هر وه‌ها باسی صالح‌حیش (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) کراوه، یان گه‌لی صالح، که گه‌لی (ثمود)ن، که وه‌ک گوتمان له‌م سوورفته‌دا به (أَصْحَابُ الْحِجْرِ)، هاوه‌لانی حیجر یان، واته: نمو که‌سانه‌ی خه‌لکی ناوجه‌یه‌ک بوون به ناوی حیجر، باسی نه‌میش کراوه .

## نخشیه کی خیرای پاتایی بابه تکان

**یه کم:** سه رتا ناماژیه کی خیرا به دابه زاندنی قورئان و هه لوئیستی که لله پرهقانه ی کافرمانی رۆژگاری پیغمه بهر ﷺ کراوه، که له سه مر رجه ی کافرانی پیشوو، دهرۆن، له نایمه گانی: (۱ - ۱۵) دا، خوا ﷻ نه و بابه ته ی خستۆته روو .

**دووه م:** دوایی باسی خسته رووی بالادمستی و زانایی و مهربانی خوا، کراوه، له میانی چهند دیاردیه کی گهردوونیدا، که نه میس له نایمه گانی: (۱۶ - ۲۵) ی گرتۆته وه .

**سینهم:** باشان به سه رهاتی دروستکرانی ناده م، پیشتریش دروستکرانی جانن، دوایی باسی به سه رهاتی: کرنوش نه برنی نیلیس بۆ ناده م، کراوه، ننجبا باسی نه وه کراوه که خوا ﷻ دوی نه وه ی جه ته ی ناده می ریکخستو، له و رووحه، که دروستکراویکی تابه ته ی خۆیه تی، قووی به به ردا کرد، فه رمانی کرد به فریشته گان که کپنووشی ریزگرتن بۆ ناده م به رن، هه موویان کپنووشیان بردوه، جگه له نیلیس و، له و باره وه و تووئژیک له نیوان خوی به رزی بی وینه و، نیلیسی بیخیردا کراوه، که نه مه نایمه گانی: (۲۶ - ۴۸) ی گرتۆته وه .

**چواره م:** دوایی به سه رهاته گانی: نیبراهیم و نوح و لوط و شوعه یب و صالح (علیهم السلام) و گه له گانیان خراونه ته روو، که نایمه گانی: (۴۹ - ۸۴) یان گرتۆته وه .

**پینجم:** چهند نامۆژگاری و پینماییه کی خوی کارزان بۆ پیغمه مبری خته م موحه ممد ﷺ، له بواری گه یاندنی په یامی خوا و مامنه ی له گه ل ده روو به مریدا، خراوته روو، که نه ویش نایمه گانی: (۸۵ - ۹۹) ده گرتیه خۆی، واته: پازده (۱۵) نایه ت .

شایانی باسە : ئیمە کۆی نایەتەکانی سوورەتی (الحجر) لە پینج (٥) دەرسدا، شى دەگەینەوه:

دەرسی یەگەم : نایەتەکانی : (١ - ٢٥) دەگرێتەوه، واتە : (٢٥) نایەت .

دەرسی دووهم : نایەتەکانی : (٢٦ - ٥٠) دەگرێتەوه، واتە : ئهميش هەر (٢٥) نایەت .

دەرسی سێیەم : نایەتەکانی : (٥١ - ٧٩) دەگرێتەوه، واتە : (٢٩) نایەت .

دەرسی چوارەم : نایەتەکانی : (٨٠ - ٨٤) دەگرێتەوه، واتە : (٥) نایەت، نَجَا ئیمە لە نایەتەکانی : (٨٠ - ٨٤)دا، بەسەرھاتی (أَصْحَابُ الْحَجْرِ) گەلی (ئمود) باس دەگەین .

دەرسی پینجەم : نایەتەکانی : (٨٥ - ٩٩) دەگرێتەوه، واتە : (١٥) نایەت، کە ئەوه نەو ریتەمبای و نامۆژگاریانەى خۆای پەرورەنگارن، کە بۆ پیغمبەرى خاتەم ﷺ خستوونیه روو، بۆ چۆنیهتى مامەلەکردنى لەگەڵ کۆمەلگاو دەورووبەریدا .

شایانی باسە: کە لە میانى دەرسى جوارمەدا، واتە: ئەو پینج نایەتەى: (٨٠ - ٨٤)دا، ئیمە لیکۆلینەومیهک لە بارەى ژيان و بەسەرھاتی صالح پیغمبەر موه (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گەلمگەى (ئمود) دەگەین، چونکە ئەم سوورەتە بە ناوى ناوجەى تیندا نیشتهجیبوونى گەلى (ئمود) هوه ناوئراوه، کە بریتیه لە (الحجر)، ئیمە ئەوشمان کردوه بە بنچینهیهک لەم تەفسیرماندا، کە هەر سوورەتیک، بە ناوى هەر یەکیک لە پیغمبەرانەوه (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، یان گەلمگەیانەوه، یان شوینەگەیانەوه ناوئرابن، لە کاتى تەفسیرکردنى نایەتەکاندا، بەسەرھاتی ئەو پیغمبەرە (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام) و گەلمگەى دەتوێژینەوه .

شایانی بامیشە : ئەم سوورەتى (الحجر)، کە وەك گوتمان: سوورەتیکى مەككەییە، ئەگەر ژمارەى ریزبەندیی دابەزینی (٥٢) بى، یان (٥٤) بى، مانای وایە لە پینش سوورەتى (الحجر)دا، (٥١) سوورەتى دیکە، یان (٥٢) سوورەتى دیکە، دابەزینراون .

کهواته: هه‌موو سوورپه‌ته مه‌ککه‌یه‌گان، که به پای زۆربه‌ی زانیان، ژمارمیان: هه‌شتاو شەش (۸۶)ه، مانای وایه دوو له‌سه‌ر سێ قورپانی مه‌ککه‌یی له پێش نهم سوورپه‌ته‌دا، دابه‌زێنراوه، بۆیه‌ش خوا به‌سه‌رهاتی پێقه‌مبه‌ران (عَلَيْهِم الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، که له‌م سوورپتی (الحجر)دا هاتوون، چ به‌سه‌رهاته‌که‌ی ئیبراهیم، ئهو به‌شە‌ی که پهی‌و‌ندی هه‌یه به به‌سه‌رهاتی (گه‌لی لوط)موه، چ به‌سه‌رهاته‌که‌ی گه‌لی لوط، چ به‌سه‌رهاتی شو‌عه‌یب، که دياره بۆ گه‌لی مه‌دینه‌و هاوه‌لانی باخه‌که، یاخود درمخته‌که (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ)ه، نێ‌رراوه، چ به‌سه‌رهاتی صالح و گه‌له‌که‌ی گه‌لی (ثمود)، هه‌موو نه‌و به‌سه‌رهاتانه، زۆر به کورتیی لێ‌ردا هاتوون .

هه‌لێ‌مه به‌سه‌رهاته‌که‌ی ئیبراهیم (عَلَيْهِ) و لوط (عَلَيْهِ) تا راندمیه‌ک درێژ‌ترن، به‌لام نه‌وانیش به به‌راورد له‌گه‌ل به‌سه‌رهاتی ئیبراهیم (عَلَيْهِ) و به‌سه‌رهاتی لوط (عَلَيْهِ)، بۆ وینه: که له سوورپتی (هود)دا هاتوون، که پێش‌تر ته‌فسیرمان کردوه، دیسان هه‌ر کورتن، له‌به‌ر ئه‌وه‌ی کاتێک خوا (عَلَيْهِ) شتێکی پێش‌تر باس‌کرد بێ، دوا‌یی له سوورپه‌ته‌گانی دوت‌ردا، به کورتیی باسی ده‌کات، چونکه پێش‌تر له سوورپتیکی دیکه‌دا درێژ‌مه‌گی هاتوه .

بۆیه ته‌ماشای ده‌که‌ین له سوورپتی (البقرة)دا، خوا (عَلَيْهِ) له نایه‌تی سی و نۆ (۳۹) به دواوه که دیت، هه‌مووی باسی به‌نو ئیسرائیله، باسی گه‌لی مووسایه (عَلَيْهِ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)، که خوا (عَلَيْهِ) هه‌مووی به نامه‌زه فه‌رمووه، هه‌مووی کورت کورت ده‌فه‌رموی :

بۆ وینه:

۱/ ﴿ وَإِذْ جَعَلْنَاكَ مِنْ آلِ فِرْعَوْنَ ﴿۱۹﴾ ۝ الْقُرَّة .

۲/ ﴿ وَإِذْ فَرَقْنَا بِكُمْ الْبَحْرَ ﴿۲۰﴾ ۝ الْقُرَّة .

۳/ ﴿ وَإِذْ قُلْتُمْ يَا مُوسَىٰ لَنْ نَصْبِرَ عَلَىٰ طَعَامٍ وَاحِدٍ ﴿۲۱﴾ ۝ الْقُرَّة .

۴/ ﴿ وَإِذْ أَخَذْنَا مِيثَاقَ بَنِي إِسْرَائِيلَ لَا تَعْبُدُونَ إِلَّا اللَّهَ ۗ ﴾ البقرة

ہمویان به گورتیی دینئی، بؤچی ؟

چونکہ: له سوورته گانی: (الأعراف) و (طه) و (الشعراء) و (القصص) دا، به تفصیل نہو بهسرهاتانہ ہاتوون، بؤیہ له سوورمتی (البقرة) دا، کہ سوورمتیکی مہدینہییہ، خوی گاربه جئ به پیویستی نھزانیوہ کہ نہو بهسرهاتانہ نہو ہہ لوئیستانہی کہ لهو سوورمتانہی پیشوودا ہاتوون، دووبارمیان بکاتہوہ، بہلکو وک ناماژہ پیکردن، ناماژہ پیکردوونہ، واتہ: بگہرینہوہ بؤ نہو سوورمتانہی دیکہ، نہگہر دریزہو تفصیلی نہو بهسرهاتانہتان دموی .

شتیکی دیکمش ہموو ویستم لیردا ناماژہ پیبدم، نہویش ٹہومیہ کہ خوی بہرزو مہزن ، نہو بهسرهاتانہ کہ میانہینئی، تہماشا دمگہین: بہسرهاتی وا ہمیہ، له ده (۱۰) سوورمتا ناماژہ پیکاروہ، ہمیہ له شہش سوورمتو، ہمیہ له پینج سوورمت، یان کہ متردا ہاتوہ، نجا بؤ کہ سیک کہ شارمزا نہبی و ورد نہبیتہومو، رانہ مینئی، لہوانہیہ بلئی: ٹہوہ بؤچی ٹہو بہسرهاتہ لہو چہند شوینہدا ہاتوہ؟ بہلام ٹیمہ لہ ٹہنجامی ٹہو لیکوٹینہودا کہ دیکہین، دہبارہی بہسرهاتی ہہر گام لہ پیقمبہران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، لہ ہہر شوینیک کہ بہمانہوئ بہ تفصیل باسی بگہین، بؤمان دہرکہوتوہ، کہ لہ راستیدا دووبارمکرنہوہی نہو بہسرهاتانہ، ہیچی نہو دووبارہ گردنہومیہ نیہ، بہ مانا باومگہی، کہ بریتی بی لہوہی خوا شتیکی لیڑہ فرمووبی و، لہ شوینیکی دیکمش، ہہمان شت دووبارہ بکاتہوہ، بہلکو وک بؤمان دہرکہوتوہ، زور بہ روونی بؤ کہ سیک کہ لیکوٹیتہوہ، دہزانی: کہ دمکات ہہر جارہ خوی زاناو شارمزا گؤشہیہک و لایمکی دیکہ، لہو بہسرهاتہ، باس دمکات و بہ تعبیریکی دیکہ دہیہینئی و، ہہندیک نہینئی دیکہی تیدا دہر دہخات، کہ بہ کؤی باسکرنہکان، لہ ہہموو سوورته گاندا، نجا وینہیہکی تہواومان دمکہویتہ بہر دہست، دہبارہی ٹہو بہسرهاتہ کہ خوی بہرزو گیراویہتہوہ، وک لہ تفسیری سوورمتی (یونس) دا، کہ تیندا باسی بہسرهاتی (یونس) پیقمبہرمان ﷺ کرد، یہک نایمت دہبارہی بہسرهاتی

(یونس) هاتوه، که ده‌فهرموی : ﴿ فَلَوْلَا كَانَتْ قَرِيْبَةً اَمَنْتَ فَمَعَهَا اِيْمَنْهَا اِلَّا قَوْمَ  
 يُؤْسُ لَمَاءَ اَمْنُوْا كَشَفْنَا عَنْهُمْ عَذَابَ الْخِزْيِ فِي الْحَيُوْۤالدُّنْيَا وَمَتَّقْنَهُمْ اِلَىٰ حِيْنَ ﴿ ۱۸ ﴾  
 برنس، تمنیا نه‌موضده هاتوه، به‌لام دریزمی به‌سهراتی (یونس): له سوورمتی  
 (الصافات) دا هاتوه، هرومه له سوورمتی (الانبیاء) یشدا، به‌لام له‌ویدا کورتتر،  
 هرومه له سوورمتی (القلم) یشدا به شیوی کورتتر هاتوه، له چمند  
 شوینیکدا خوا بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ به‌سهراتی (یونس) دینن، به‌لام له سوورمتی (یونس) دا، تنیا  
 یهک نایمت دینن، به‌لام نیمی چونکه سوورتمکه بمنای نه‌موه ناونراوه، بویه  
 هه‌موو نایتمکانی دیکه که له‌باری به‌سهراتی (یونس) هوه هاتوون، له‌ویدا  
 هیناومانن و کومان کردوونموه، ننجای خوی کاربه‌جی له شوینیک به یونوس  
 ده‌فهرموی: (یونس) و، له شوینیک پی ده‌فهرموی : (ذا النون) و، له شوینیک پی  
 ده‌فهرموی: (صاحب الحوت)، هه‌موو نه‌و ناوانه بؤ (یونس بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِیْمِ) به‌کارهینراون و  
 له هر شوینیک، گوشمیهک لهو به‌سهراته دینن، هرومه به‌سهراتی  
 هه‌موو پیغه‌میرانی دیکهش (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ) هر بهو شیویه .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .



# دەرسى يەكەم

## پىناسەى نەم دەرسە

نەم دەرسەمان ئايەتەكانى: (۱ - ۲۵) لە سەرتاى سوورەتى (الحجر) دەمگىتەو، لەم بىستە و پىنج (۲۵) ئايەتەى سەرتاى سوورەتى (الحجر)دا، پىناسەى ئايەتەكانى نەم سوورەتە گراو، پاشان سەرنىجامى شووم و پەشيمانى كىشانى بېيرواىان، لە رۆزى دوايىدا، باسگراو .

هەرەھا دلى پىغەمبەرى خوا موھەمەد ﷺ دراوتەو، لەسەر ھەلوئىستى خرابە نەرىنى بېيرواىەكان، بەرانبەر بە خۆى و پەيامەكەى .

پاشان باسى داواگردنى چەندەمىن جارەى بېجى بېيرواىان، گراو، كە برىتە لەوەى فرىشتەكان دابەزن، دواى باسى پارىزاوىى قورئان گراو، لەلايەن خواى پارىزموھ .

ئىنجا باسى ھەلوئىستى كافرانى ئۆمەتەنى پىشو و گراو، كە ھەر ناوا وەك كافرانى رۆزگارى پىغەمبەرى كۆتايى ﷺ، گالتەيان بە پىغەمبەران كىردو و سەرنىجام ياساى سزادانى خواى دانگەريان بەسەردا چەسىوھ .

پاشان باسى نەو گراو كە: نەگەر گرېمان كافرەكان دەروازىەكىشىان بەرەو ئاسمان لىبىكرىتەو، پىيدا سەرىكەون، نىسان بىانو و دەگردن، برپا ناھىنن، دواىى خواى تواناو زانا باسى ژمارىەك لە نىشانەكانى خۆى دەكات، لە دەوربەر و بوونەومردا، كە مېھربانىى و كەرەم و بەخشى بى سنوورى خوايان، بەرانبەر بە مەرفەكان، تىدا دەدرەوشىتەو .

ھەرومھا باسى رى لىگرتنى شەيتانەكان لە گوئ ھەلخستن لە ھەسەى  
فريستان كراوھ .

لە كۆتايىشدا: خوا نەو راستىيە دەخاتە روو كە خواى پەنھانزان سەرجەم  
مرۆفەكان بە پىشىن و دوپنەوھ دەناسى، ھەمووشيان لە رۆزى دوپيدا كۆ  
دەكاتەوھ، بۆ سزاو پاداشت، و مرگرتنەوھ .

## بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

﴿۱﴾ الرَّيْلَكَ مَا بَيْتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنِ ثُبَيْنِ ﴿۱﴾ رَبِّمَا يُوذُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا  
 مُسْلِمِينَ ﴿۲﴾ ذَرَّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَبِلَهُمْ الْأَمْلُ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۳﴾ وَمَا أَهْلَكْنَا  
 مِنْ قَرِيْبَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴿۴﴾ مَا نَسِيقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجْلَهَا وَمَا يَسْتَفْخِرُونَ ﴿۵﴾  
 وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿۶﴾ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلْئِكَةِ إِنْ كُنْتَ  
 مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿۷﴾ مَا نُنزِلُ الْمَلْئِكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذَا مُنْظَرِينَ ﴿۸﴾ إِنَّا نَحْنُ  
 نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَفِيظُونَ ﴿۹﴾ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْعِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۰﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ  
 مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۱۱﴾ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُمْ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۱۲﴾  
 لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ. وَقَدْ خَلَتْ سُنَّةُ الْأَوَّلِينَ ﴿۱۳﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ  
 يَعْرُجُونَ ﴿۱۴﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿۱۵﴾ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ  
 بُرُوجًا وَرَبَّتْنَاهَا لِلنَّظِيرِ ﴿۱۶﴾ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿۱۷﴾ إِلَّا مَنْ اسْتَفَقَّ  
 السَّمْعَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُبِينٌ ﴿۱۸﴾ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ  
 كُلِّ شَيْءٍ مَوْزُونٍ ﴿۱۹﴾ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعْيِشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُمْ بَرَزَفِينَ ﴿۲۰﴾ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا  
 عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ وَمَا نُنزِلُ لَهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴿۲۱﴾ وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوْفِعَ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ  
 مَاءً فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ وَمَا أَنْتُمْ لَهُ بِخَدِرِينَ ﴿۲۲﴾ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي. وَنُمِيتُ وَبِخُنُوقِ الْوَارِثُونَ ﴿۲۳﴾  
 وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَخْرِينَ ﴿۲۴﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ  
 حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۲۵﴾ ﴿

## ماناي دەقوا دەقى ئايەتەكان

{بە ناوى خىواى بە بەزمىي بەخشندە. ئەلىف لام را، ئەوانە ئايەتەكانى  
 كىتىب و قورئانىكى روونى} ۱) بىدەجى ئەوانەى بىپروان (رۇزىك بى) خۇزگە  
 بخوازان كە ملكەج بوونايە {بۇ خوا} ۲) لىيانگەرى با بخۇن و رابویرن و ئاوات  
 بىنخافلىنى، لەمەدودا دىزان (چەندە بەهەلەداچوون) ۳) هىج ناوەدانىيەكىشمان  
 نەفەوتاندو، مەگەر كاتىكى زانراوى هەبوو ۴) هىج كۆمەلگايەك نە بىش كاتى  
 دىارىيىكراوى دەكەوئو، نە دواش دەكەوئو ۵) (بىپروايمەكان) گوتىشيان: ئەى ئەو  
 كەسەى زىكرى دابەزىنراوتە سەرا بە دلىيايى تۆ شىتى ۶) ئەگەر لە راستانى  
 بۇجى فرىشتانمان بۇ ناھىنى (شاىەدىيىت بۇ بىدن) ۷) ئىمە بە هەق نەبى  
 فرىشتان دانابەزىنن، نىجا لە حالىكى واشدا (كە فرىشتان بۇ سزادانىان بىزىرن)  
 مۆلەتەيان نادرى (تەوبە بەكن) ۸) بە دلىيايى ئىمە خۇمان زىكر (قورئان)مان  
 دابەزاندو، مەسۇگەر هەر خۇشمان پارىزەرىنى ۹) بە دلىيايى لە بىش تۆش دا،  
 لە نىو كۆمەلگا بىشووومەكاندا، رەوانەگراوتەمان ناردوون ۱۰) نىجا هىج  
 رەوانەگراوتىكىشيان بۇ نەدەچوو، مەگەر گالتەيان بىدەكرد ۱۱) هەر بەو  
 شىومەش (كە لە رابردودا مامەلەمان بى لەگەل بىپرواواندا كىردو) دىمىخەينە  
 دلى تاوانبارانەو ۱۲) كە برىواى بى ناھىنن، بىگومان ياساى (خوا لە مامەلەى  
 لەگەن) گەلە بىشووومەكاندا رابردو ۱۳) ئەگەر دەروازەيەكىشمان لە ناسمانى  
 بەسەردا كىردىنەو، بىيدا هەلاچووبان ۱۴) دىمانگوت: چاومان بەستراون، بەلكو  
 ئىمە كۆمەلەكىن جادوومان لىكراو ۱۵) بە دلىيايى ئىمە چىندان بورجمان لە  
 ناسمانىدا داناون، بۇ تەماشاكەرمان رازاندوتەو ۱۶) لە هەر شەيتانىكى

رەقتىنراوېشمان پاراستوھ ﴿۱۷﴾ مەگەر كەسىكىيان بە دزىي گىوئى ھەلبىخات، ئەوېش بلىسەمەكى ئاشكرى شوئىن دەكەوئى ﴿۱۸﴾ زەوېشمان لىك كېشاوتەموھو چىايە (لەنگەر ئاسا) گانمان تىقىرىداون، ھەموو شتىكى ئەندازەگىرىي كراومان تىدا رۈاندوھ ﴿۱۹﴾ ھەروھما لەوئىدا (لە زەمىندا) ھۆكارمكانى ژيان و گوزەرانى خۇتانو، ئەوانەى ئىوھ بژىودەريان نىن، پەخساندوومانن ﴿۲۰﴾ ھىچ شتىكىش نىھ مەگەر عەمبارمكانى لەلای ئىمەن و، تەنىيا بە ئەندازەى زانراوېش دىدەبەزىننن ﴿۲۱﴾ بايەگانېشمان ناردوون، پىتئىنەرن (بۇ ھەورمكەن و شىناورد) و لەسەرىوھ ناومان دىبەزانوھو، پىتئانمان نۆش كىردوھو، ئىوھش كۆكەرەموھو پارىزەرى نىن ﴿۲۲﴾ بە دلىيايىش ئىمە ھەر خۇمان دەزىننن و دەمرىننن و، ھەر خۇشمان مىراتگىرىن ﴿۲۳﴾ بىگومانىش بىشووھگانئانمان زانىوھو، بە مسۆگەرىش دواخراوھگانىشتمان زانىوھ ﴿۲۴﴾ بە مسۆگەرىش تەنىيا پەروەردىگارت كۆيان دەكاتەوھ، بىگومان ئەو كارزانى زانايە ﴿۲۵﴾ .

## شیکردنه وی هه ندیک له وشه کان

(رُبَمَا): خوینراویشتمه وه: (رُبَمَا)، به گیره (شَدَّة)، (رُبَّ: لِاسْتِقْلَالِ الشَّيْءِ)، نه گهر شتیک بتهوی به که می دابنئی، دهلئی: (رُبَّ). وهک پهندی عمره بیی دهلئی: (رُبَّ أَخْ لَمْ تَلِدْهُ أُمُّكَ) دهگونجی بریهکت هه بی که دایکت نهوی نه بوو بی. واته: کهسێک هه بی، که ههرچهنده له رووی رهچه له که وه برات نیه، به لام بۆت وهک برا بی، یان له براش باشتر بی، دهلئی: (رُبَّ: لِاسْتِقْلَالِ الشَّيْءِ) وَلَمَّا يَكُونُ وَقْتًا بَعْدَ الْوَقْتِ). (رُبَّ): بۆ شتیکه که کهم بی، بۆ شتیکه کاتیک بی، و دواوی ماویه کی بی بجی، ننجا کاتیک دیکه بیی .

(ذَرَّهُمْ): (دَعُهُمْ، أَتْرَكُهُمْ) لییانگه ری، وازیان لیبینه .

(وَيْلَهُمْ): (أَلْهَاهُ كَذَا: شَغَلَهُ عَمَّا هُوَ أَهْمُ إِلَيْهِ)، (أَلْهَاهُ)، واته: سهرقالی کرد، بی ناگای کرد له شتیک که بۆ نه و گرتگتره.

(الْأَمَلُ): (الرُّجَاءُ، وَأَكْثَرُ اسْتِعْمَالِهِ فِيمَا يُسْتَبَعَدُ حُصُولُهُ)، نیمه وشه (أَمَلٌ) و (رُجَاءٌ) له زمانی کوریدیدا ههر به: هیوا و ئومید و ئاوات، لیک دهمینه وه، به لام من وشه (أَمَلٌ) م به ئاوات لیکدا و تمه وه، چونکه: وشه (أَمَلٌ) به زوری به کاره یترانی له شتیکدایه، که به دوور بزانی پهنای بیی .

(لَوْ مَا): (كَلِمَةٌ بَمَنْزِلَةِ لَوْلَا، تَدْخُلُ عَلَى الْجُمْلَةِ الْفِعْلِيَّةِ فَتُضِيدُ التَّحْضِيضَةَ)، (لَوْ مَا): وشه مه که له جیی (لَوْلَا)، (لَوْلَا) له زمانی کوریدیدا ده بیته وه به نه گهر، نه گهر وایا، ننجا ده جیته سهر رسته ی کرداری و، مانای: هاندان ده گه میسن، وهک خوا ده فهرموی: ﴿لَوْلَا جَاءَ وَعَلَيْهِ بِأَرْبَعَةِ شُهَدَاءَ﴾ ﴿۱۷﴾ هاندر، واته: ده بووایه چوار شایه دان له سهر نه و مه سه لمیه بیین .

(مَنْظَرِينَ): (نَظَرْتُهُ وَأَنْظَرْتُهُ وَأَنْظَرْتُهُ: أَخْرَجْتُهُ)، ههرسیکیان به مانای: دوامخست، دین، (مَنْظَرِينَ) یانی: جاوهری گراوان، دواخراوان، مؤلعت دراوان .

(شَيْعٍ): (جَمْعُ شَيْعَةٍ: مَنْ يَتَقَوَّى بِهِمُ الْإِنْسَانُ وَيَنْتَشِرُونَ عَنْهُ، جَمْعُهُ أَشْيَاعٌ)، (شَيْعٍ) و (أَشْيَاعٌ) کوی (شبیعة)ن، (شبیعة) نهو گوومه له خه لکن، که مرؤف بههوی وانه وه، بههیز صبی و له ووهه بلأودعبنه وه .

(سَلَكْتُهُ): (السَّلُوكُ: النَّضَادُ فِي الطَّرِيقِ: سَلَكْتُ الطَّرِيقَ، وَسَلَكْتُ كَذَا فِي طَرِيقِهِ)، (سَلُوكٌ) به مانای رؤیشتنه به رپیهگدا، دمگوتری: (سَلَكْتُ الطَّرِيقَ) رپیه کهم گرت، بییدا رؤیشتم، دمگوتری: (سَلَكْتُ كَذَا فِي طَرِيقِهِ) فلان شتم خسته سمر رپیهگی، یاخود فلان شتم به رپیکرد به رپیدا، ننجا نسلکه) به مانای دهیخهینه نیوی، (نُدَخَلُهُ) .

(سُنَّةٌ): یانی: (طَرِيقَةٌ)، (سُنَّةُ اللَّهِ: طَرِيقَةُ حُكْمِيهِ)، (سُنَّةٌ) به مانای یاسا دی، به مانای رپباز دی، واته: نهو رپبازو یاسایه ی که خوا بِسْمِ اللَّهِ مامه لهی پی له گهل دروستکراو مکانیدا دمکات .

(فَطَّلُوا): واته: بهردموام بوون، (ظَلَّتْ وَظَلَّتْ: بَحْنَفُ إِحْدَى اللَّامَيْنِ يُعْبَرُ بِهِ عَمَّا يُفْعَلُ فِي النَّهَارِ)، وشهی (ظَلَّتْ وَظَلَّتْ) به قرتانلنی به کیلک له دوو (ل)گان، چونکه خوی (ظَلَّ)یهو، دوو (ل)ن، به کیلک له دوو (ل)گان، دمقرتینری، تمعبیری پیدمگری لهو شته ی به رؤزی دمگری، نه گهر بگوتری: (ظَلَّ يُقِيمُ الصَّلَاةَ)، واته: له رؤزیدا نویزی بهریاکرد، به لام نه گهر بلئ: (بَاتَ يُقِيمُ الصَّلَاةَ)، یانی: له شه ویذا نویزی بهریاکرد .

(يَعْرُجُونَ): (العُرُوجُ: ذَهَابٌ فِي الصُّغُورِ)، (عُرُوجٌ) بریتیه: له وه که ئینسان به رهو سه ری پروات .

(سُكْرَتٌ) : (السُّكْرُ: حَبْسُ الْمَاءِ، وَالسُّكْرُ: الْمَوْضِعُ الْمَسْنُودُ، سُكْرَتٌ أَبْصَارُنَا: مِنْ السُّكْرِ أَوْ السُّكْرِ)، (سُكْرَتٌ أَبْصَارُنَا)، واته: چاومگلمان بهستراون، دهلی: وشهی (سُكْر) بریتیه: له راگرتنی ناو، به لام (سُكْر) نهو شوینهمیه که بهسترابی، شوینیک که بهسترابی، پیی دهگوتری: (سُكْر)، (سُكْرَتٌ أَبْصَارُنَا)، دهگونجی له (سُكْر) هوه بی، واته: چاومان بهستراون، یاخود له (سُكْر) هوه بی، واته: بههوش و سه رخوش کراوین .

(مَسْحُورُونَ) : واته: جادوومان لیکراوه، (مَنْ فَعَلَ ضِدَّهُ السُّحْرُ)، کهسینک که جادووی له دژ کرابی .

(بُرُوجًا) : (جَمْعُ بَرَجٍ: الْقُصُورُ، وَبِهِ سَمِيَ بَرُوجُ السَّمَاءِ لِمَنَازِلِهَا الْمُخْتَصَّةِ بِهَا)، (بروج) کوی (برج)ه، به مانای (قُصُور) که کوی (قُصْر)ه، واته: کوشکهکان، بورجهکانی ناسمان، بهو ناوه ناوانراون، نهو مهنزلگایانهی خور، یاخود مانگ هاموشویان پیدا دهکن، به پیی روالهتی بینینی مروقهکان، ومک دواپی باسی دهکین .

(رَجِيمٍ) : (الرَّجِيمُ: مَطْرُودٌ مِنَ الْخَيْرَاتِ وَعَنْ مَنَازِلِ الْمَلَأِ الْأَعْلَى)، (رَجِيم)، واته: دهرکراو له خیر و چاکه و، دوورخراوه، له پیگه و شوینی نهو فریشتانهی که له سه رین .

(أَسْرَقَ) : (إِسْتَرَقَ السَّمْعُ: تَسَمَّعَ مُسْتَخْفِيًا)، واته: به پهنهانی گوی هه لختست و گوی گرت، قسه یه کی دزی، به گوی هه لختستن .

(شِهَابٌ) : (الشَّهَابُ: الشُّعْلَةُ السَّاطِعَةُ مِنَ النَّارِ، مَوْقُودَةٌ مِنَ الْعَارِضِ فِي الْجَوِّ)، (شهاب) بهو بلایسه تیشکدهره دهگوتری له ناگر، که له جهوی سه ری دهپینین له شهودا، دهپینری .



(مَدَدَنْهَا): (أَصْلُ الْمَدِّ: الْجَرُّ، وَمِنْهُ الْمُدَّةُ: الْوَقْتُ الْمُمْتَدُّ)، وشهى (مَدَدَنْهَا)،  
 واته: دريژمان كردوتهوم بانمان راخستوه، مهبست له زهويه، له نهسلدا  
 مَدَّ) به مانای (جَرَّ) پاكيشان، دئ، ههر بؤيه به كاتيكي دريژگراوه،  
 دهگوترئ: (مُدَّة) چونكه نهو گاته دريژ دهگريتهوه .

(رُؤْسِي): (رَسَى الشَّيْءُ يَرْسُو رَسًا: فَبِتَتْ، وَأَرْسَاهُ غَيْرُهُ، الرُّؤْسِي: الْجِبَالُ الثَّابِتَةُ)،  
 (رُؤْسِي) كؤى (راسي) به، دهگوترئ: (رَسَى الشَّيْءُ يَرْسُو رَسًا)، واته: نهو شته  
 چهسيي، دهچهسيي، چهسيان، (وَأَرْسَاهُ غَيْرُهُ) نهگهر غميرى خوئى  
 بيچهسيئى، كه لييردا مهبست: جيايه چهسياوهگانن له زهويدا .

(مُوزُونٍ): واته: كيشراو، (الْوَزْنُ: مَعْرِفَةُ قَلْبِ الشَّيْءِ)، (وزن) زانينى نهندانى  
 شتيكه، (مُوزُونٍ) به مانای كيشراو، دئ، به مانای هاوسهنگيش دئ، ملك خوا  
 دهفهرموى: ﴿ إِنَّا كُلَّ شَيْءٍ خَلَقْنَاهُ بِقَدَرٍ ﴿۱۹﴾ القمر، واته: نيئه همموو شتيكمان  
 به نهندانى دروستكردوه، نهندانى كهيمان زانيوهو دياريمان كردوه .

(مَعِيشَ): (جَمْعُ مَعِيشَةٍ: مَا يُتَعَيَّشُ بِهِ، وَالْعَيْشُ أَخَصُّ مِنَ الْحَيَاةِ)، (معایش) كؤى  
 (مَعِيشَةٍ) به، (مَعِيشَةٌ) ههر شتيكه كه نينسان پئى بزيو، (عَيْشٌ) تايبهتره  
 له (حياة)، له زمانى عمر بييدا، چونكه (حياة) بؤ خواش بهكاردئ، بؤ  
 فرشتهكانيش بهكاردئ، بهلام (عَيْشٌ) تهنيا بؤ نهو دروستكراوانه بهكاردئ،  
 كه پئويستيان به شتيك ههيه پئى بزين .

(خَزَائِنُهُ): (الْخَزْنُ: حِفْظُ الشَّيْءِ فِي الْخَزَائِنَةِ)، (خزائن) كؤى (خَزَائِنَةٍ) به،  
 خزن) يش، بريته: له پاراستنى شتيك له (خَزَائِنَةٍ) دا، واته: له عمباردا، لهو  
 شوينهدا كه شتى تييدا هه لدهگيرئ .

(لَوْحٍ): (ذَوَاتُ لَوْحٍ، أَلْفَحَ فَلَانَ النَّحْلَ وَلَفَحَهَا، وَأَلْفَحَ فُحْلَ النَّاقَةِ، وَالرَّبِيعِ  
 السُّحَابِ)، (لَوَاحٍ) واته: نهوانهئ كه خاوهن پيتاندنن، موتوربه گردنن،

(الْقَحُّ هُلَانُ النَّخْلِ) فلانکهس دار خورمایمکهی ته لقیح کرد، واته: بیتاندى،  
 یان موتوربهی کرد، (وَلَقَّحَهَا وَالْقَحُّهَا) همدووکیان به کار دین، (وَالْقَحُّ فَحْلٌ  
 النَّاقَةُ) نیره حوشرمکه، حوشره مییه کهی ته لقیح کرد، واته: لهگه لی  
 جووت بووو، تووی نیرهو مییه که، بیکه وه کؤبوؤوه، (وَالْقَحُّ الرِّيحُ السُّحَابُ)  
 بایمکه همورمکهی بیتاند، یان موتوربهی کرد .

الْمُسْتَقْدِمِينَ): (الْمُتَقَدِّمِينَ)، نهوانهی پیشکهموتوون .

الْمُسْتَأْخِرِينَ): یانی: (الْمُتَأَخِّرِينَ)، نهوانهی دوکهموتوون .

## ماناي گشتى ئايەتەكان

خوَا ۞ لَه سُووَرَتى (الحجر)دا، كه وەك پېشتەر گوتمان: لە پىزىبەندىي  
مُصْحَف)دا ژمارە (۵)يە، بەلام لە پىزىبەندىي دابەزىندا، بە راي ژۆربەي زانايان  
ژمارە: (۵۲)ه، خوَا ۞ ئاوا دەست پېدەكات :

﴿ بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ ﴾، بە ناوى خوَاي بە بەزمىي بەخشنده،  
وتە: ئەم كارەم دەست پېدەكم بە ناوى خوَاي بە بەزمىي بەخشنده، بە ناوى  
خوَاو، بۆ رازىكردنى خوَاو، بە يارمەتپىدان و هاوكارىي خوَا ۞ و بە پىي  
بەرنامەي خوَا .

﴿ الْآر ﴾، ئەليف، لام، را، ئەم سى پىتە، ئاوا دەخوئىرنەمە، كه پېشتەر  
باسمان كردە، بە تايبەت لە سەرەتاي سوورەتى (يونس)دا، لىكۆئىنەمەيەكى  
تېرو تەسەلمان لەبارمىانەمە كردە، هەروەها لە سەرەتاي سوورەتى (البقرة)شدا،  
ئەجا ئەو مانايەي لە هەموو مانايەكان، تاكو ئىستا بەلاي مەمە بەسندترە،  
ئەمەيە كه خوَا ۞، لە رىي ئەو پىتە پچر پچرانەمە (الحروف المقطعة)، دىهەوى  
بە بەندەكان بە مەرفەكان بەرمەوى: ئەو قورئانەي لەبەردەستان دايە،  
فەرمائىتى خوَايە، هەر لەو پىتانە پىكەتەمە، كه ئىو شتىان پى دەنووسن و  
قەمەيان پى دەمەن، ئەجا ئەگەر لە دوو دىيىدان، كه ئەم قورئانە فەرمائىتى  
خوَا نەبى، يانى: موحەممەد ﷺ خۆي فەرموو پىتى، يان وەك هەندىك لە  
پىيروايەكان ئىستاشى لەگەندا بى، دەلئىن: غەبرى خۆي فېرى كردە، ئەگەر  
شەيتانە، ئەگەر مەرفە، ئەگەر هەرجى هەيە، فەرموون مەيدان مشك  
نەيانكىلاو، ئەمە بەرزو ئەمە گەز، ئىووش ئەو پىتانەتان لەبەردەستان،  
فەرموون قورئانئىكى وا بىنن .

دویسی دهمرموی: ﴿ تِلْكَ آيَاتُ الْكِتَابِ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ ﴾ ناهو نایه تانه، نایه ته گانی کتیبیک و قورئانیکی روونن، بؤیهش به ﴿ تِلْكَ ﴾ ناهازه دمکات، چونکه: ﴿ تِلْكَ ﴾ بؤ دووره، له بهمرئه وهی بیگه و پلهی نهو نایه تانه زؤر بهرزو، بؤیه خوا ﴿ تِلْكَ ﴾ به نای نایه تانه دوور ناهازهی بی دمکات، وک له سه رهقای سوورپتی (البقرة) شدا دهمرموی: ﴿ ذَلِكَ الْكِتَابُ ﴾، نهویش دیسان به ناهازهی دووره، نهیقه رموه: (هَذَا الْكِتَابُ)، لیژهش ناهرموی: (هَذِهِ آيَاتُ كِتَابٍ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ)، دهمرموی ﴿ تِلْكَ ﴾، که نهوه ناهازهی به پله وه پایهی بهرزیان .

نهم نایه تانه، نایه ته گانی کتیبیک و قورئانیکی روونن، واته: ههم کتیبه که، ههم قورئانه که روونه، کتیب، واته: نووسراو، قورئان، واته: خوینراو، نهومی که خوا ﴿ تِلْكَ ﴾، بؤ بیغه مبهری خاتهمی ﴿ تِلْكَ ﴾، ناردوه، ههم به حالمتی نووسراو ههمیه، له دوو توئی (مصحف) یکداو، ههم به حالمتی خوینراویش ههمیه، له عهقل و سینهی: کاتی خوی بیغه مبهرم ﴿ تِلْكَ ﴾ نا، دواپی هاوه لانی بهر پزیدا، ننجا جیله گانی دوی وان، تاگو گهیشتوته نیستا .

وشهی: ﴿ مُبِينٍ ﴾، بیگومان له فیعلی (أَبَانَ) ومیه، (أَبَانَ يُبِينُ، فَهُوَ مُبِينٌ)، ننجا (أَبَانَ) ههم حالمتی (لازم) ی هاتوه، واته: روون، روئن، ناشکرا، دمگوتری: (أَبَانَ الْقَمْرُ) مانگه که دمگوت.

ههم حالمتی (مُعَدِّي) یشی هاتوه، (أَبَانَ الْمُنْرُسُ الدُّرْسُ) مامؤمستایه که دهرسه کهی روون کردهوه .

که واته: دمگونجی بؤ مانای: (مُبِينٍ) ههم بلئی: روون، ههم بلئی: روونکه رموه، به لام لیژه زیاتر مانای (روون) ی له گه ل دمگونجی، ههم کتیبه که روونه، ههم قورئانه که روونه، واته: ماناو مه بهسته گانی ناشکران و، مروؤف دمتوانی لییان تییگات .

دمگونجی بلئی: نههم قورئانه، نههم کتیبه روونکه ره ومیه بؤ نهو ماناو مبهستانهی، که مروؤفمکان پیوستییان پییان ههمیه .

دویسی دهمرموی: ﴿ رَبِّمَا يُوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴾. ﴿ رَبِّمَا ﴾  
 بیشتیش باسمان کرد، بؤ شهویه که شتیک به گهمیی روویدات، واته: پی  
 تیده چی، رهنه ئهوانه ی بیبروان، خوزگه بخوازن، حمز بکن، که ملکه چ  
 بوونایه، مسولمان بوونایه، بؤ خوا گهر دنکه چ بوونایه .

نهمه وهک له مهسهله گرنه گکاندا باسی دهمکین، جوریکه له به توانچ و  
 تهوسه وه قسه کردن، له باره ی کافر مگانه وه، وهک چؤن یه کیک به یه کیک دهلی:  
 رهنه کاتیک بی په شیمان بیه وه، دلنایشه که په شیمان دهمیته وه، به لام به  
 وشه ی رهنه وه له وانیه، دهمی وینئ .

﴿ ذَرَّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَمْتَعُوا وَيَلْبَسُهُمُ الِامَلُ فَسَوْفَ يَعْمَلُونَ ﴾. لئیانگه ری با  
 بخؤن و رابویرن و، با هیوا و ناواتی بی نیومرؤک بی ناگیان بکات، له مه وودوا  
 دهمزان .

واته: له مه وودوا دهمزان، که جهنده به هله داجوو بوون !

﴿ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرِيْبَةٍ اِلَّا وَهِيَ كَانَتْ مَعْلُوْمًا ﴾. هیج ناوهدانییه که مان  
 نهفه وتاندوه، مه گهر کاتیکی زانراوی هه بووه، کاتیکی دیاریکی راوی هه بووه،  
 کاره گانی خوا ﷻ، هه موویان به پی نه خشن، به پی بهرنامه ن، نه خشه و  
 بهرنامه یه که هه ره له خوی دهموشیته وه ﷻ، ئنجا چ بؤ مامه نه ی له گه ل  
 مرؤفه گاندا، چ بؤ مامه نه ی له گه ل دروستکاره گانی نیکه دا، وهک خوی  
 په رومردگار دهمرموی: ﴿ اِنَّا كُلُّ شَيْءٍ خَلَقْتَهُ بِقَدَرٍ ﴿۱۹﴾ ﴾ القمر، واته: ئیمه هه موو  
 شتیکمان به ئه ندازه گیری دروست کردوه، هه ئه به ته نه و ئه ندازه گیری و  
 وردمکاریه، که له گه ریله وه تا که هکشان، له هه موو دروستکاره گاندا هه یه،  
 به تمکید له ژبانی مرؤفه کانیشداو، له ژبانی گه لان و میله تانیشدا هر هه یه .

﴿ مَا تَسْبِقُ مِنْ اُمَّةٍ اَجَلَهَا ﴾. هیج کؤمه لگایه ک پیش کاتی دیاریکی راوی خوی  
 ناکه وی، ﴿ وَمَا يَسْتَجِرُّونَ ﴾. لیشی دوا ناکه ون، یانی: به وردی له و کاته دا، که  
 خوا دیاری کردوه، له و کاته دا سزای خوا، دئ، که کاتی خوی هاتوه بؤ

كۆمەنگاگان، ئىستاش بە پىيى ئەو ياسايە كە خوا دايئاوۋ. لە گەردووندا، شتەمگان بە وردىيى لە كاتى خۇيانداو، لە شوئىنى خۇيانداو بەو شىۋەيە كە خوا ﷻ لە زانىيارى بىسنوورى خۇي دا دىيارى كىردوۋە ھەيە، پىرودەدەن و ياساكانى خوا جىبەجى دەبن .

﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴾ كافرەمگان گوتيان: نەي ئەو كەسەي كە (ذكىرى) دابەزىنراۋتە سەرا بىگومان تۇ شىتى .

ھەئىمە لىرەدا بە تۈنچەۋە پىيان گوتوۋە: ﴿ يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ ﴾ چۈنكە، ئەگەر بىرويان بەۋە بى كە (ذكىر)، واتە: قورئان بۇ سەرا پىقەمبەر ﷺ دابەزىنراۋە، كەۋاتە: ئەو كاتە بە بىروادار لە قەلەم دەدرىن، بەلام، نا، واتە: نەي ئەو كەسەي وا باۋوۋە وا بانگەشە دەگەي، كە (ذكىر)ت، بۇ دابەزىنراۋە بىگومان تۇ شىتى، واتە: پاست ناكەي، وەحىي و (ذكىر) و قورئانت بۇ سەرا دانەبەزىنراۋە .

﴿ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَلَكَةِ إِن كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴾، دەبوۋايە فرىشتەمان بۇ پىنى، ئەگەر تۇ لە پاستانى، واتە: ئەگەر تۇ لە پاستگۇيانى، لە پاستانى، كە خوا وەحىي بۇ تۇ ناردوۋە تۇي كىردۇتە پىقەمبەر ﷺ، ئەدى بۇچى فرىشتەمان بۇ ناھىنى؟ ئنجا يان مەبەستيان ئەۋە بوۋە: فرىشتەمان بۇ پىنە، شايدىيەت بۇ دەن، يان مەبەستيان ئەۋە بوۋە: فرىشتان پىنە پىشتەمان بەدە، با سزاي خوامان بۇ پىنن، ھەردوۋ و اتاگان ھەئەمگىرى .

خوا ۋەلاميان دەداتەۋە، دەفەرمۇئى: ﴿ مَا نُزِّلَ الْمَلَكَةُ إِلَّا بِالْحَقِّ ﴾ ئىمە فرىشتەمگان بە ھەق نەبى دانەبەزىنن، واتە: فرىشتەگان بۇ ئەنجامدانى ئەركىك دىن، ئەۋانىش ئەگەر فرىشتە دابەزىنرىن بۇ لايان، بۇ سزا دانىيان دىن، ﴿ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنظَرِیْنَ ﴾ ئەگەر فرىشتەگانىش دابەزىنرىن بۇ سزا دانى ئەۋان - كە ئەۋە ئەۋە ھەقىقە لىرەدا لەبەرچاۋگىراۋە و پەچاۋگراۋە - ئەۋە كاتە

نهوان چاومروان ناگرین، دواناخرین، مؤلعت نادرین، بگه پینه و هو تو به بکهن و بهشیمان بنهوه، به لکو له گهل فریشته گان دابه زینران، به کسر سزا دهرین.

﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ بیگومان نیمه خو مان (ذکر) مان

دابهراندوه، هه نیمه ش بوی پاریزهرین، واته: خو مان دمیاریزین، هه لیه ته نهوی خوا فهرموویته، زور به راستو ریک و وون و بهرجهسته کراوی، دیاره که قورنان خوا پاراستوویته، نهک نایمتیک بگره وشهیهک و پیتیکیشی، لی زایه نهبووه، وک چو ن پیغمبهری خاتم صَلَّى له جیبریلی وهرگرتوه، جیبریله خواوه هیناویته، ناوا بهو و شیویه نیستا نه م قورنانه لهبردهستی نیمه دایه، بی کهم و زیاد، که تا که کتیبیککی خوا لهبردهستی مرؤفایه تییدا هه بی و، لی دنیا بی، که نهوه فهرموودهی خوییه و میامی خوییه و خوا چو نی فهرمووه، به جیبریله نارووویته، و هویش به پیغمبهری خاتم (موحه ممه د صَلَّى) ی گیاندوه، و هویش به هاو له گانی گیاندوه، نهوانیش به شوینکه ووتوان، و نهوانیش شوینکه ووتوانی شوینکه ووتوان، تا گهیشتوته دهستی نیمه، تا که کتیبیک مرؤف لهبردهستی هه بی و لی دنیا بی: فهرمایشی خوییه، نه م قورنانهیه، نهوی دیکه هه مووی: لهبیرجوونهوی تییدا نهنجام دراوو، گوردراووه، دستکاری گراوه، وک خوا فهرموویته و واقع و عیان و ناشکراشه :

هه ره گه سیک سمرنجی پهیمانی کون و نوئی جوولهگه و نهصرانییه گان بدات، ههروها نه و کتیبانهی دیکه، که پال دهرینه لای خوا و ناسمان، بو وینه (کنزا ربا) ی صابینه گان، کتیبه گانی دیکه که به هی خوی پهرومردگارو به بهشیک له و حیی داهرین، وک (نافیستا) هه موو نهو شتانهی دیکه، زور به روونی دهرانی، که نهوهی شایسته بی، به وشه و فهرمایشی خوا له قهلام بدری، ته نیا نه م قورنانهیه، نهوی دیکه نه گهر کهم و زور و حییشتی تییدا مابی، به تایبه تی پهیمانی کون و پهیمانی نوئی، به لام دنیش دهبی، که فیکرو بوچوون و قسهی بهشهریشی ره گهل کهوتوه، چونکه که ته ماشای دهکات، دهبینی: شتی ناراستی تییدایه، شتی هه لهی تییدایه، شتی گوردرای تییدایه، شتی ناشایستی تییدایه، بهرانبهر به خوا، بهرانبهر به پیغمبه رانی خوا، وک لهو مهوسووعیه دا که

لە زیندانی ئەمریکییەکاندا نووسیمو: (الإسلام كَمَا يَتَجَلَّى فِي كِتَابِ اللَّهِ)، لە یاسای (بڕواھێنان بە کتیبەکانی خوا)<sup>(۱)</sup>، لەویدا زۆر بە وردیی باسم کردووە و ھەردووک پھیمانی کۆن و پھیمانی نوێم، لەوێ لە تەتەلە و بیژینگ داوون، نموونە زۆرم تێدا خستوونە روو، کە ناگونجی ئەو شتانە ی بە نموونەم ھیناوانەم، فەرماشتی خوا بن .

ئەنجا خوا دەفەرموی: ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شِعَابِ الْأَوَّلِينَ ﴿۱﴾ بە دلتیای لە پێش تۆدا، لە کۆمەلگا پێشوومکاندا، پێفەمبەرمان، رەوانە کراومان، ناردوون. ﴿ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴿۲﴾ ھیچ رەوانە کراویکیشیان بۆ نەدھات، مەگەر گالتەیان پی دەکرد .

﴿ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿۳﴾ ئاوا دەخەینە دلتی تاوانبارانەم، جییان دەخەینە دل؟ ﴿ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴾ ئەو کە بڕوای پی ناهینن، بە وھیی و پھیمای خوا، لە ئەنجامی تاوانباریی و زۆلم و خرابە کاریاندا، تاوانباریی بۆتە پەرچ کۆسپێک لە بەردەمیاندا، بۆتە بەردەمێک و ھەقی لێ شاردوونەم، بۆیە بڕوای پی ناهینن .

یاخود: ﴿ كَذَلِكَ سَلَكْنَاهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴾ واتە: ئاوا بەو شیوێە گالتەکردن بە پھیمەکانی خوا، پی بیبڕواییان، دەخەینە دلتی تاوانبارانەم، بەھۆی تاوانەکیانەم شایستەیی ئەوویان نابیت، بێنە ریزی ئیماندارانەم، بڕوا بە پھیمەکانی خوا بینن .

دوایی دەفەرموی: ﴿ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ ﴾ بڕوای پی ناهینن، ﴿ وَقَدْ حَلَّتْ سِنَّهُ الْأَوَّلِينَ ﴾ بە دلتیای یاسای پێشووان، رابردووە، واتە: یاسای خوا لە مامەلەکردنی لەگەڵ گەلە پێشوومکاندا، تیبەرپووە، کە بریتی بوو لەھوێ: لە ئەنجامی زۆلم و تاوان و خرابەدا، بڕوا بە پێفەمبەرمان ناهینن و سەرئەنجام شایستەیی سزادان دەین .



﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴾، نه‌گهر دمروا زمیه‌کیان له سمریوه، له ناسمانه‌وه به‌سهدا کردبانه‌وه و به‌ردموم بان له پیهه‌لاچوون و سمرکهوتن، به‌و دمروا زمیه‌دا، به‌رمو ناسمان، ﴿ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴾ نه‌و گاته‌ش ده‌یانگوت: نئمه جاومان به‌ستراون، به‌نکو نئمه کومه‌ئیکین جادوومان لی‌کراوه، واته: دیسان بیانوویمان دمگرتو بر‌وایان نه‌ده‌هینا، نه‌گهر پئگاشیان در‌ایابه به‌ره‌و ناسمان، به‌رمو سمری بچن .

ننجا خوا ﴿﴾، کومه‌ئیک له چاکه و نئمه‌ته‌کانی خوی دمخاته روو، ده‌فه‌رموی: ﴿ وَلَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا ﴾ به‌ دلناییی نئمه له ناسماندا کومه‌ئیک بورجمان داناون .

بورج ده‌گونجی به‌ مانای نه‌ستیره بی، نه‌ستیرمو خرۆکه‌کانو، ده‌گونجی به‌ مانای قه‌لا بی، واته: نه‌و نه‌ستیرانه وه‌ک قه‌لان، ده‌شگونجی مه‌به‌ست بیی نه‌و شوین و جی‌گاو پئ‌گایانه بن، که خۆر له ههر مانگی‌کدا بی‌یاندا تی‌ده‌په‌ری، که دوازمه بورجن، یاخود مانگ له ههر شه‌وئیکدا، بی‌یاندا رت ده‌بن که بیست و هه‌شت بورجن، بیست و هه‌شت مه‌وقع و شوینن، ﴿ وَرَزَقْنَاهَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً نَّيَّسًا ﴾ نئمه ناسلمنان بۆ ته‌ماشاکه‌ران رازاندۆته‌وه، جوته‌مان کردوه، ﴿ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَّجِيمٍ ﴾ هه‌روه‌ها ناسلمنان پاراستوه، له ههر شه‌یتانیکی دهرکراو و دور‌خراوه له به‌زمیی و له خیر و چاکه .

﴿ إِنَّا مِّنْ أَمْرِ السَّمْعِ فَآئِبَةٌ، سُحَابٌ مُّينٌ ﴾ مه‌گهر که‌سیک به‌ دزی گوی له شه‌یتانمان بگری، گوی هه‌لیخات، به‌ په‌نامه‌کییو، په‌نه‌انیی گوی بگری، تاکو زانیارییه‌ک له فریشته‌کانه‌وه وه‌ریگری، ﴿ فَآئِبَةٌ، سُحَابٌ مُّينٌ ﴾ نه‌هویش بلئسه‌میکی ناگری روون، دوی دمه‌هوی، بۆ نه‌هوی نه‌توانی نه‌و زانیارییه بلزی و بی‌گه‌یه‌نی به‌ جادوو‌گه‌ره‌کان و گاهین و فال‌چییه‌گان، وه‌ک دوی له باسیکی سهر به‌خۆدا باسی نه‌و مه‌سه‌له‌یه دمه‌مین، ﴿ وَالْأَرْضُ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا

رَوَّيَ ﴿﴾، ههرومها زهويشمان دريژ کردۆتهوه، ليکمان کيشاومهوه، ﴿ وَالْقِتْنَا فِيهَا رَوَّيَ ﴾ چهندان چيای دامهزراو داکوتراوو مهکهممان تی فریډراون، ﴿ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّزْرُوعٍ ﴾ له ههر شتيکی کيشراو، يان کيش زانراومان، له زهويدا رواندوه، که مهبست پيی نهو روومگانهن، که بهرهمهکانيان دمکيشرين، ياخود خوښيان، ههموويان نهاندازمگيريی کراون، که واته: ﴿ مَّزْرُوعٍ ﴾ به مانای (مُضْرَبٌ)، واته: نهاندازمگيريی کراو، دئ، که دهبی چهند بيی و چۆن بيی؟ ههرومها بهرهمهکهيان چهند دهبی و چۆن دهبی؟ به پيی پيداويستيهکاني مرؤف لهسهر زهوی .

﴿ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشَ ﴾ ههرومها له زهويدا بو ئيوه نهو شتانهی که پييان دهزين، واته: هۆکارمکاني ژيان و گوزهرانی ئيوهمان له زهويدا، داناون، ﴿ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُمْ بَرِّقِينَ ﴾، کهسانتيکيش که ئيوه بژيودمريان نين، واته: هی خۆتان و هی نهوانهش که ئيوه بژيويان نادهن، ئنجا چ ليژمدا مهبست پيی ناژهل و پهلهومرو دروستکراومکاني ديکه بيی، چ مهبست مرؤفهگان بن نهو کهسانهی که ئيوه بژيويان نادهن، بهلام خوا دهيانزيهني و بژيويان دها، ﴿ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ﴾ هيچ شتيک نيه مهگهر عههمبارمکاني لهلای نيمهن، ﴿ وَمَا نُنزِلُهُ إِلَّا بِقَدَرٍ مَعْلُومٍ ﴾ به نهاندازی زانراو نهبيی، نايئيرينه خوار، ههر شته به نهاندازی خوی دهنيرينه خوار، به نهاندازميهک که بو ژيانی مرؤف پيويستهو، لهگه ن بهرزهوهنديی مرؤفدا دمگونجی.

﴿ وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ ﴾ بايهکانيشمان ناردوون موتوربهکهرن، ﴿ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾ ئنجا له سهريئوه ئاوومان دابهزاندۆته خوار، وهک زۆر جار گوتوومانه : ﴿ مَاءً ﴾ ناو: له شيوی باران، له شيوی بهفرو، له شيوی تهرزما، خوی دهبينيتهوه، ﴿ فَأَسْقَيْنَاكُمُوهُ ﴾ ئنجا نهو ئاوهمان به ئيوهمان نوش کردوه،

بیگومان خوار دوونه وه، ﴿ وَمَا أَنْشَرْنَاهُ، بِخَيْرِنِينَ ﴾ بیگومان نیومش کۆکه ره وه و پارێزهر وه لگری نه و ئاوینین، که بیپارێزن و هه لگرن، به نکو خوا ﴿ وَبِكَرْدِهِمْ ﴾ و بیکردوه که نه و توپخه ی سه ره وه ی زهوی، وک عمباریک، نه و ئاوه له خوی دا هه لگری، نه که به ناخی زهویدا بجیته خوار، به نکو هه لگری، و، دوا یی له شیوه ی کانی و سهرچاوه، یا خود بیرو کارێزدا، دیته وه دهر .

﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِيهِ وَنُمِيتُهُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴾، بیگومان ههر نیه مه ده ژینین و، ههر نیه مهش دهر ژینین و، ههر نیه مهش میراتگرین، واته: دوا ی نه وه ی که نه مه تو ماره ی ژبانی مرۆفه کان و جنده کان، له مه سه رزه وییه ده پێجرێته وه، ته نیا خوا وک میراتگریک له کۆتایی دا دهمینن، وک ده فه رموی: ﴿ كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ ﴿۳۷﴾ وَبَقِيَ وَجْهُ رَبِّكَ ذُو الْجَلَالِ وَالْإِكْرَامِ ﴿۳۸﴾ الرحمن، واته: ههر چی له وه سه رزه وییه مه، له بهین ده چی، ته نیا په روه رده گارت که خاومنی هه بیته و پایه ی بمرزو شکۆ و پێرگرتنه، بهس نه وه دهمینیته وه .

دوا یی ده فه رموی: ﴿ وَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴾ بیگومان نیه مه پێش وه و مه کانتله مان زانیون و، دوا به کانی شه مان زانیون، واته: نه وانه ی که پێشکه و توون، له جیله کانی مرۆفایه تی، به هه موو نه ته وه و مه زانه گانه وه، هه موویان ده زانین، ﴿ وَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَأْخِرِينَ ﴾، نه وانهش که دوا یی نین، نه وانهش هه موویان ده زانین، یا خود نه وانه مان ده زانین که پێشکه و توون له چاگاندوا، نه وانه شه مان که له چاگان به دوا که و توون، نه وانهش ده زانین، ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾ بیگومان بهس په روه رده گارت کۆیان ده گاته وه و خپران ده گاته وه و، بیگومان نه وه کارزانی زانیه .

## جهند مهسه له‌یه‌کی گرنه‌گ

مهسه‌ی به‌کم : نایه‌ته‌کانی خوا. کتیب و قورئانیکی روشن پیکدینن:

خوا ده‌فرموی : ﴿الرَّتْکَ ءَايَتْ اَلْکِتَابِ وَقُرْءَانِ مُبِیْنٍ ﴿۱﴾

شیکره‌له‌هه‌س نه‌م نایه‌ته به‌پیزه ، له‌سن بره‌گه :

بره‌گی به‌کم ۱ - که ده‌فرموی : ﴿الرَّتْ﴾ نیه‌له سه‌رته‌ای سوورته‌ی (یونس) دا، به‌دریژی قسه‌مان کردوه، له‌بارهی نه‌و بیته‌ی بچر بچرانه‌وه، که له سه‌رته‌ای (۲۹) له سوورته‌مکانی قورئاندا هاتوون، گوتیشمان: رای به‌هیزترو په‌سه‌ندتر نه‌وه‌یه که خوا ﴿﴾، له ریی به‌کاره‌ینانی نه‌و بیتانه‌وه، به‌مرؤقه‌مکان ده‌فرموی: نه‌و قورئانه‌ی که نیوه ده‌یخویننه‌وه، له به‌رانبه‌ریدا ده‌سته‌وسان و ده‌سته‌پاچه‌ن، هر له‌و بیت و ده‌نگانه پیکدی، که خۆتان قسه‌یمان پیدمه‌گه‌ن، ئنجا مادام نیوه نه‌تانتوانی قورئانیک، به‌لکو ده (۱۰) سوورته، به‌لکو سوورته‌تیک، وک قورئان بینن، که‌واته: دلنیا‌بن که نه‌وه خوی په‌رومردگارو به‌دیه‌ینه‌رو بی وینه‌یه، که له‌و بیت و ده‌نگانه، قورئان و فهرمایشتیکی وای پیکه‌یناوه‌وه فهرمووه، که نیوه له به‌رانبه‌ر نه‌ومدا، که وینه‌ی نه‌و بینن، ده‌سته‌پاچه‌و ده‌سته‌وسانن، بؤیه: بزائن که نه‌وه فهرمایشتی خواجه .

بره‌گی دووم ۱ - ﴿رَّتْکَ ءَايَتْ اَلْکِتَابِ﴾ وک پشتر باسمان کرد، نه‌وه نامازه‌یه بؤ دوور، یاخود مه‌به‌ست نه‌وه‌یه، که هه‌موو نه‌و نایه‌ته‌انه‌ی له

رابر دوودا، دابه زینراون، نهک تمنیا نهو نایه تانهی که لهه سوورپتی (الحجر) دا هاتوون، به لکو همموو نهوانهی که پیشتر دابه زینراون، تا نهو کاتهی که سوورپتی (الحجر) دابه زیوه، نهوانه همموویان نایه ته گانی کتیبیکی رۆشنن .

**برگهی سنیهم ۱ - ﴿ وَقُرْآنٍ مُّبِينٍ ﴾**، ههروهها نایه ته گانی قورئانیکی رۆشنن .

ننجا وهک گوتمان: نهو دوا بهیامهی که خوا بو یقه مبهری خاتهمی ﷺ ناردوه، که گۆتا بهیامه، وهک چۆن موحه ممه دیش گۆتا یقه مبهره ﷺ : ههه به شیوهی نووسراو ههیه : ﴿ اَلْكِتَابِ ﴾، { (کتاب) یانی: نووسراو }، ههه به شیوهی خوینراویش ههیه : ﴿ وَقُرْآنٍ ﴾، ننجا نهو وهحیی و بهیامهی خوا، چ به شیوه نووسراو مکهی، چ به شیوه خوینراو مکهی: ﴿ مُبِينٍ ﴾ روون و رۆشنه، ههه چمنده وهک گوتمان وشهی : ﴿ مُبِينٍ ﴾، که له (أَبَان) موه هاتوه :  
 ۱- دهگونجی له (أَبَان) ی (لازم) موه بی .

۲- دهگونجی له (أَبَان) ی (مُتَعَدِّي) یهوه بی، ننجا نهگهه له (أَبَان) ی (لازم) موه بی، واته: روون و رۆشن و ناشکرا، به لام نهگهه له (أَبَان) ی (مُتَعَدِّي) یهوه هاتی، واته: روونکه ره موه رۆشنکه ره موه، به لام لی ره و پیده چی زیاتر مبههست نهوه بی که نهه قورئانه، نهه کتیبه گۆتاییهی خوا، زۆر رۆشن و ناشکرایه، که فهرمایشتی خویه و بهیامی خویه ﷺ .

**مهسهلهی دووم :** بیهروایان کاتی که دئ، بو مسوولمانه تیی ژوان بهنهوه :

خوا دههه موی : ﴿ رَبِّمَا يُؤَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴾

شېكردىنە دەي نەم ناھەتە موبارەكە ، لە سىن بېرگەدا :

**بىرگى بەگم ۱ -** ﴿ رَبِّمَا ﴾ گە بە (رَبِّمَا) ش خويىنراومتەوہ، (رَبِّ: لِنَتَّقِلِيل) (رَبِّ) بۇ شتیکە گەم بى، ئەم تەعبىرەش لىرەدا تواج و بە تەوسەوہیە: وەك تۇ بە يەگىك دەئىي: (لَعَلَّكَ سَتَنذِمُ عَلَي فِعْلِكَ) رىگە لەسەر كىردەوہكەي خۆت پەشىمان بىيەوہ، گە لىرەدا تۇ مەبەستت بى گائتە بىكرنە، يانى: دلنىاي گە پەشىمان دەبىتەوہ، بەلام ئەو شىوازە بەگاردەھىنرى، يانى: عەقلى تۇ، ئەو شتە بە گەم دەزانى، بە زەھمەت لە عەقلى تۆوہ دەچى، گە تۇ پەشىمان بىيەوہ !!

لىرەدا دەفەرەموى: ﴿ رَبِّمَا يَوَدُّ الَّذِينَ كَفَرُوا لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴾ رىي تىدەچى، ئەوانەي بىبىروان كاتىك بى حمز بگەن، ناوات بخوازن گە: بۇ خوا گەردىنگەچ بوونايە .

بىگومان خوا ﷻ زانىارىي تەواوى ھەيە و دەزانى گە ئەوان ئەوہ بە ناوات دەخوازن، كاتىك دى لە كوفىرگەيان پەشىمان دەبنەوہ و بۇ ئىسلام و بۇ ئيمان، زىوان دەبنەوہ، بەلام بۇيە بەو شىوازە دەفەرەموى، واتە: ئەوانە عەقلمگەيان ھىندە كۆلە، ھىندە دواگەوتوويە، گە مەگەر بە زەھمەت، ئەوميان لە عەقلمەوہ بچى، ئەگەرى ئەوہ دەبنىن: كاتىك بى پەشىمان بىنەوہ .

**بىرگى دووم ۱ -** ﴿ يَوَدُّ ﴾، يانى: (يَتَمَنَّى)، يانى: حمز بگەن، خۆزگە بخوازن .

**بىرگى سىيەم ۱ -** ﴿ لَوْ كَانُوا مُسْلِمِينَ ﴾، لىرەدا وشەي (لو) بۇ خۆزگە خواستىن (تَمَنَّى) بەگاردەھىنراوہ، يانى: خۆزگە دەخوازن گە ملكەچ بوونايە، لىرەدا ﴿ مُسْلِمِينَ ﴾ بە ماناى: ملكەچ بووان بۇ خوايە، ھەلبەتە مسولمانانىش بۇيە ئەو ناوميان ھەيە، چونگە بۇ خوا ملكەچىن .

ئهو خۆزگه خواستنه ی کافران و، به شیمان بوونه میان بۆ ئیمان و نیسلام له چهنه شوینیکی قورئاندا، هاتوه، بۆ وینه :

ا/ ﴿ وَیَوْمَ یَعْصُ الظَّالِمُ عَلَىٰ یَدَیْهِ یَقُولُ یَلِّیَّتَنِّیْ اُتَّخَذْتُ مَعَ الرَّسُولِ سَبِیْلًا ﴿۱۷﴾  
 یَوَلِّیَّتَنِّیْ لَئِنِّیْ لَرَأَ اُتَّخِذُ فُلَانًا حَلِیْلًا ﴿۱۸﴾ الفرقان، واته: ئهو رۆژه ی که ستمکار ههر دوو دست ی خۆی دهمزئو، دهلئ: خۆزگه له گهل پیغه مبهردا ریگام بگرتبایه بهر، ئهی هاوارا خۆزگه فلانکهم به دۆست نهگرتبایه (که له خواو پیغه مبهری خواو، له رئی خوا دووری خسته مه وه) .

ب/ ههروهها له سوورمتی (الانعام) دا، دهمه رموی : ﴿ وَلَوْ تَرَىٰ اِذْ وَقَعُوا عَلَى النَّارِ فَقَالُوا یَلِّیْنَا نُرَدُّ وَلَا نُكْذِبُ بِآیَاتِ رَبِّنَا وَنُكُونُ مِنَ الْمُؤْمِنِیْنَ ﴿۱۷﴾، واته: ئه گهر تۆ بیانبینی (بیبروایه گان) کاتیک که له سه ره قه راغی دۆزه خ رادمگیرین، دهلئ: خۆزگه بگیردرئینه وه و نایه ته کانی پهرومردگارمان به درۆ دانه نئین و له بهرواداران بین (خۆزگه نه وه مان بۆ بکرئ) .

ج/ ههروهها دهمه رموی : ﴿ حَقَّ اِذَا جَاءَ اَحَدَهُمُ الْمَوْتُ قَالَ رَبِّ ارْجِعُوْنِ ﴿۱۱﴾ لَمَلِیْ اَعْمَلُ صَلِحًا فِیْمَا تَرَكْتُ ﴿۱۲﴾ المؤمنون، واته: ههتا کاتیک یه کیکیان مرنی دمگاته سهر، دهلئ: پهرومردگارم بگیرنه وه، به تکو کرده می باش بکه م له و ژبانی دنیا به دا که به جیمه ئشته وه .

خوای پهرومردگاریش وه لام دمدته وه و دهمه رموی : ﴿ كَلَّا اِنَّهَا كَلِمَةٌ هُوَ قَائِلُهَا وَمِنْ وَرَآیِهِمْ بَرْزَخٌ اِلَیْ یَوْمِ یُعْتَبُوْنَ ﴿۱۱﴾، واته: نه خیر به تکو ئه وه قسه یه که هه ره خۆی دمیگا (واته: کهم گوئی پئنادا، قسه یه کی بی سووده، چونکه له کاتیکدا دمیگا و له شوینیکدا دمیگا، که نه کاتیه تی و نه شوینیمتی) و، له پشتیان هوش پهردمیگه همیه، ههتا ئه و رۆژه ی تئیدا زیندو دهمرئنه وه، { که قۆناعی بهرزه خه و قۆناعیکی راکوزمه (مرحله انتقالية) ه، له نیوان ژبانی دنیا و رۆژی دواییدا } .

مهسه لهی سیهیم : نه وانهی له ژبانیا نذا نامانجیان خواردن و خوار دنه وه و

چیز و مرگرتنی جهسته بهیه ، نومیدی گه رانه وه بیان کم لی ده کری :

خوا ده فمر موی : ﴿ ذَرَّهُمْ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا وَيَلْهَيْمُ الْأَمَلُ فَسَوْفَ يَعْمَلُونَ



شبه کرد له وهی نهم نابه ته موباره که ، له چوار بر گه دا :

برگی به کم ۱ - ﴿ ذَرَّهُمْ ﴾ واته : لیان گه ری ، وازیان لی بیته ، (ذر : بمعنی :

أترك ، ليس له ماضٍ ، وَالْمَقْصُودُ لِأَزْمِهِ ، أَي : قَلْبَهُ الْجَنُونِي) ، (ذر) به مانای : لیان گه ری ، وشعی (ذر) کرداری فه رمانه و رابردوی نیه ، به لام (مضارع) ی

هیه ، (يَنْزُهُمْ) لیان دمه گه ری ، لیردما مبهست له : ﴿ ذَرَّهُمْ ﴾ وازیان

لی بیته ، واته : گرنگیان پی مده ، سوودی نیه ، له گه ل خه ریک بوونیان و له گه ل همولدانیان ، سوودی نیه ، نه گه رنا مبهست نه وه نیه : که هر لیان گه ری ، چونکه بیغه مبه ر ﷺ ، بۆ نه وه نیردراوه که نه وه خه لکه ناگادار بکاته وه ، تیان بگه یمنی و بهرچا و روونیان بکاته وه ، بیانوو بیان نه هیلی .

برگی دووم ۱ - ﴿ يَأْكُلُوا وَيَتَمَتَّعُوا ﴾ بخون و رابویرن ، واته : لیان گه ری با

هر خه ریکی خواردن و خوار دنه وه ، خه ریکی رابواردن و خزمه تی جهسته بیان بن ، چونکه عه قلیان هر نه و ونده بر دمکاتو ، هه روا له ژبان تیگه میشتوون .

نهمه وه که له شیعی عه رهبییدا هاتوه ، یه کیک له شاعیر مکان سمرزمنشتی نه وی دیکه دمکات ، دملی :

المَكَارِمَ لَا تَنْهَضُ لِبُعْفَيْتِهَا

واقعدُ فإِنَّكَ أَنْتَ الطَّاعِمُ الكَاسِي



واتە :

لە ئاكارە بەرزەمگان گەرئىو، ھەلەمەستە بۇ داواكردنىيان

دانىشە بېگومان تۆ شايستەى ئەوھى ھەر بخۆى و بەرگى جوان بېوۆشى

ھەروھما ئافرمئىك كە سەرزەنشتى برايمگەى دەكات، لە ئەنجامى ئەوھدا  
كە ھەلئەمەستاوہ بە تۆلەستاننەوہ، بۇ كەسئىكان، كە بە ھىساب بە  
ئاھەق كوژراوہ، دەلئى :

وَ عِنكَ عَمْرًا إِنَّ عَمْرًا مُسَالِمٌ

وَهَلْ بَطْنُ عَمْرِ غَيْرُ شَيْبٍ لِمَطْعَمٍ

واتە :

لە ھەمىر بگەرئىن ھەمىر پىاوئىكى ئاشتىخوواہ،

ئايا گەمدى ھەمىر، جگە لە بستىك كە خواردنى تىبكات، چىدىكەھە؟!

يانى ئەوہ عادەتئىكى لەمئىزئەى گەلان بووہ، كە نەگەر كەسانئىك، بەس  
خەرىكى خواردن و خواردنەوہ ھەمىش و نۆش بووېن، زەم و سەرزەنشت كراون،  
خواش دەفەرموئى: لەوانە بگەرئى با ھەر بخۆن و بخۆنەوہ و رابوئىرن .

بەرگەى سىئىم : ﴿ وَيُلْهِمُ الْأَمَلُ ﴾ يا ئاوات و خۆزگەى بۆش بىئاخافلئىنى .

الْأَمَلُ: مَصْنَعٌ، وَهُوَ ظَنُّ حَصُولِ أَمْرٍ مَرْغُوبٍ فِيهِ مَعَ اسْتِيعَادِ حَصُولِهِ  
(أَمَلٌ) چاوگە، برىتئىە لە گومانى پەيدا بوونى شتىك، كە ئارەزووى بۇ  
دەكرئى، بەلام لە واقعدا بە دوور بزائىرئى، ئەو شتە پەيدا بىئى، دەگوتىرئى :  
(أَمَل) : ئەمەلم ھىيە، ئەوہ لە كاتئىكدابە ئەو شتە لە واقعدا دوور بئى  
پەيدابىئى، ھەرچەندە شتەگە خۆى لە خۆيدا شتىكى ئارەزوو بۆكراو بئى،  
بەلام ئومئىد (رَجَاء) بە بئىچەوانەوہ، ئەوھىە كە ئەگەرى پەيدا بوونى ئەو  
شتە زىاتر بئى، ئەو كەسەش كەردەوہ و ھەلوئىستى وا لە خۆى بئىشان بىدات،  
كە زەمىنە خۆشكەر بئى بۇ ھاتنەدى ئەو ئومئىدە .

هەلبەتە لە زمانی گوردیی دا هەم بۆ (رجاء)، هەم بۆ (أمل) هەر ئومیدو  
هیواو ئاوات بەکاردهمبێنرێن، بەلام من بۆ وشە (أمل) (ئاوات) م  
بەکارهێناوه، چونکه دەگوترێ: ئەو شتە بە ئاوات دەخوژم، بەلام بۆ (رجاء)  
دەگونجێ لە زمانی گوردیی دا (هیوا) و (ئومید) بەکاربێن .

**برگەمی چوارەم ۱ - ﴿ فَرَوَفَّ يَعْمُونَ ﴾** واتە: لەمەودوا دەزانن، جی دەزانن؟

دەزانن که چەندە بەهەڵەداجوون! چونکه مرۆف تمنیا بۆ ئەوه دروست نەکراوه:  
بخواو بخواتهوهو رابووێرێ، مرۆف تمنیا جهسته نیه، تاکو تمنیا سەرگەرمی  
تێرکردنی جهسته و غەریزەکانی بێت، بەلکو له راستیی نا مرۆف به رووحهوه  
مرۆفه، نەگەرنا ومک تێرکردنی جهسته و غەریزەکانی، خالی هاوبەشی نیوان  
مرۆفو سەرجهم دروستکراومکانی نیکەیی خویابه، لەسەر زەوی، به پەڕندهو نازمەل  
دەنێم زیندەمورو هەموویانەوه، بەلام ئەوهی که مرۆف له دروستکراومکانی  
دیکه جیا دەکاتەوه، ئەو رووحیه که خوا ﷻ بەتایبەت دروستی کردوهو، به  
بەرجهستهی مرۆفی داگردهوه، بهو رووحه، مرۆف بۆته مرۆف .

کەواتە: تمنیا به تێرکردنی ئەو رووحهوه، شادکردنی ئەو رووحهوه،  
خزمەتکردنی ئەو رووحهوه، مرۆف ، مرۆف ، مرۆف دەمێنێن، هەر بۆیەش خوا ﷻ،  
ئەوانەیی بێبیروان و ژێانی دنیا تمنیا له رابواردن و خواردن و خوارنەوهو  
تێرکردنی غەریزەکانیاندا دەبینن، ومک نازمەل وینای کردوون، بۆ وینە :

(ا) خوا دەفەرموێ : ﴿ وَالَّذِينَ كَفَرُوا يَمْنَعُونَ رَبًّا كَلُونَ كَمَا نَأْكُلُ الْأَنْعَامَ وَالنَّارُ مَثْوًى

هُم ۱۱﴾ محمد، واتە: ئەوانەیی بێبیروان: رادەبووێرن و دەگوزەرێنن و چیژ  
ومرەمگرن و دەخۆن، ومک چۆن نازمەل دەخواتو، ناگریش جیگاو رینگایانە .

(ب) هەروەها خوا عز و جل له سوورەتی (الأنعام) دا دەفەرموێ: ﴿ وَذَرِ

الذِّبِكِ اتَّخَذُوا دِينَهُمْ لِبَآءِ آلِهَاتِهِمْ لَعْنَةُ اللَّهِ وَالْحَيَاةُ الدُّنْيَا ۗ﴾، واتە: واز

لەوانە بێتە که نایبەتەکی خۆیانیان، کردوه به مایەیی گەمەو خاقلان،  
ژێانی دنیایان بێناگای کردوون .

ھەلبەتتە لىئەردا كە دەفەرموى : لىئانگەرى، ەك پىشتەر باسمان كىرد، مەبەست لە لىگەرەن ئەوھ نىھ كە يەكجارى وازىان لىبىنى، ئەدى خىواى پەروەردگار پىئەمبەرى ﷺ، بۇجى ناردوھ؟ بىگومان بۇ ئەوھى خەلك ناگادار بىكاتەوھو بىترسىنى و ھۇشيارىان بىكاتەوھ، تاكو خەلك بۇ لای خوا بانگ بىكات، بەلام لىئەردا مەبەست ئەوھى، كە ئەوانە وا بە رابواردن و گوزمەرانى ماددىى دا چوونە خوار، وا بە خزمەتكەرنى جەستەمۇ غەرىزەكانىانەوھ سەرقال بوون، كە ھەولەدانى تۇ لەگەلئاندا بىسوودە، واتە: ئەو تەعبىرە لىئەردا: بۇ وىناكەرنى ھالەتى ئومىد لىئەنەكراوو، خىر تىدا رەجانەكراوى ئەوانە، نەك مەبەست ئەوھ بى كە پىئەمبەر ﷺ، لىئانگەرى و پىشتىان تىكەت و وازىان لىبىنى ! مەگەر كەسەك يان كۆمەلەك كە پىئەمبەر ﷺ، تىئاندا گەشتبىتە دنىيى، كە بىسوودە لەگەلئان خەرىك بى، ئەو كاتە نابى كاتى خۇبىيان لەگەل بەفەرۇ بەدات، ەك لە سوورمى (النجەم) دا خوا دەفەرموى :

﴿ فَأَعْرِضْ عَنْ مَنْ تَوَلَّىٰ عَنْ ذِكْرِنَا وَلَمْ يُرِدْ إِلَّا الْحَيَاةَ الدُّنْيَا ﴾ ۱۹، واتە: واز لەو كەسە بىئە كە پىشتى لە بەرنامەى نىئە كىردەو، تەنىا زىانى نىيائى دەوى .

يانى: كاتى خۇت لەگەل ئەواندا بەفەرۇ مەدەو، لەگەل كەسانىكى دىكەدا خەرىك بە، كە ئومىدەك ھەبى لەمۇدا كە بەھرە وەرىگەن، سوود بىبىن، بەلام كەسەك كە بزانى تازە بىسوودە، ەك پىشتىان گوتوووانە: (تۆز لە قورئ ھەلئاستى)، (ناگەر لە نائى پەيدا نابى)، كەسەك تىئىدا گەشتە دنىيى، وا باشە چىدىكە كاتى خۇتى لەگەل بەفەرۇ ئەدەوى، بگوازىەوھ بۇ كەسانىكى دىكە، كە جاومروانى ئەوھىان لى دەكرى، بەھرە وەرىگەن .

مەسەلەى چوارەم : سزادانى خوا، بۇ ھەر ئاوەدانىيەكى ياخى، كاتىكى

دەربارىكراوى ھەبە و پىئەن و پەلئ ناكەت :

خوا دەفەرموى : ﴿ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبَةٍ إِلَّا وَلَهَا كِتَابٌ مَّعْلُومٌ ﴾ ۱۰، مَأْتِسِي مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا وَمَا يَسْتَخِرُونَ ﴿ ۱۱ ﴾ .

شېكردەلەپەس نەم دەور ئاپەنە بەپېنە . لە سەن بەرگەدا :

**بەرگەى بەگەم ۱** ﴿ وَمَا أَهْلَكْنَا مِنْ قَرَبَةٍ إِلَّا وَهَذَا كِتَابٌ مَعْلُومٌ ﴾ . ھىج

ئاوھدانىيى و شارىكى قەلبالغەمان نەفەوتاندوھ، لە رابردوودا، مەگەر بە پىي (نەخشە و) نووسراوئىكى زانراو بووھ.

واتە: خوا ﷻ، لە بەرنامە و نەخشەى خۇيدا لەبارەى دروستكراوھگانى و نەتەوھگانەوھ، بۇ فەوتاندنى ھەر ئاوداننىيەكى ياخى، كاتىكى ديارىيكرائى داناوھ، بەلام بىگومان مەرج نىھ، مەبەست نەوھ بى، كىتئىبىك ھەبى و خوائ پەر و مردگار ئەو شتانەى تىدا نوسىبن، بەلام لەبەرئەوھى ئىمە وا ھالى دەبىن، كە شتىك ئەگەر لە كىتئىدا نووسىمان و تۆماران كىرد، دەبارئىزى لەوھى لەبىرمان بچى و بھەوتى، بۇيە خوائ كاربەجى بەپىي عەقلى ئىمە، ئىمە دەدوئىنى، ئەگەرنا خوا ﷻ، نە پئويستى بە لىستىكەو، نە پئويستى بە شتىكە زانىارىيەگانى خوى تىدا تۆمار بكات، ھەر بۇيە وشەگانى: (اللّو المحفوظ) و (كىتاب مۇبىن) و (إمام مۇبىن)، بە راي زۇرئىك لە زانايان زانىارىي بى سنوورى خوائە منىش ھەر نەوھم بى راستە، مەگەر دەقتىك ھەبىت، يەكىك لەو شتانە تەخلىد بكات كە دروستكراوئىكى خوائەو ھەيە، ئەگەرنا زياتر مەبەست لەو تەعبىرانە زانىارىي بىسنوورى خوائە، كە گۇرانى بەسەردا نايەت، ھەك چۇن شتىك كە لە كىتئىبىكدا بنووسرى، ئەو زانىارىيە گۇرانى بەسەردا نايەت و رەش نايەتەوھ لەبىر ناچى، بۇيە خوا ﷻ، دەيجوئىنى بە (كىتاب) موھ، كىتئىبىكەوھ كە زانراوھ زانىارىيەگانى تىدا تۆماركراون .

**بەرگەى دووم ۱** ﴿ مَا تَسِقُ مِنْ أُمَّةٍ أَجَلَهَا ﴾ ھىج كۆمەلگايەك پىش كاتى

خوى ناكەوئى، ئەو كاتەى كە بۇى ديارىيكرائوھ بۇ فەوتاندنى، لە پىش ئەو كاتەدا نافەوتى، ھىج كۆمەلگايەك پىش كاتى لەبەين چوون (أجل) ى ناكەوئى .

**پرگهی سنییم :** ﴿ وَمَا يَسْتَخِرُونَ ﴾ همروها شو خه لکه دواش ناکمون،

لهو کاتهی که بو یان دیاریبکراوه، یانی: رَبِّكَ لَهوَ کاتهدا که خوا بو ی دیاریبکردوون، لبعهین دهچن، نه لئی پئیش دمکهون و نه لئی دوا دمکهون .

لیرهدا جیی سمرنج شهویه که خوا پئیش دمهفرموی : ﴿ مَا تَسْتَسْقِي مِنْ أُمَّةٍ

أَجْلَهَا ﴾، دوا ی ویش دمهفرموی: ﴿ وَمَا يَسْتَخِرُونَ ﴾، زانیان گوتوو یانه: (أَنْتَ مُفْرَدًا ضَمِيرُ الْأُمَّةِ مَرَّةً، مُرَاعَاةً لِللُّغْظِ، وَجُعِلَ جَمْعُ مُذْكَرٍ سَالِمٍ مُرَاعَاةً لِلْمَعْنَى)، واته: جارنک رانای تاکی مبینه بو نؤممهت بهکارهاتوه ﴿ مَا

تَسْقِي مِنْ أُمَّةٍ ﴾ رانامکهش که له نیو ﴿ تَسْقِي ﴾ دا هاتوه یانی: هیچ کومه لگایهک پئیش ناکه وئ له نه جملی خوئی، چونکه رهجاوی بیژهی نؤممهت گراوه، نؤممهت له رووی بیژیهوه (المؤنث المجازی) یه، به لام

دوایی که رانای: (جمع مذکر سالم) بهکارهاتوه: ﴿ وَمَا يَسْتَخِرُونَ ﴾ لیرهدا رهجاوی و تاکه ی گراوه، چونکه نؤممهت کومه له خه لکیکه، که رانای

کویان بو بهکاردئ، ﴿ وَمَا يَسْتَخِرُونَ ﴾، یانی: (وَمَا يَسْتَخِرُونَ عَنْ أَجْلِهِمْ) له کاته که میان دوا ناکمون، له کاتی فهوتینرانیان .

**مهسهله ی پینجه م :** بیبروایان موحه محمد ﷺ یان، تومه تبار کردوه به

شیتییو، داوای دابهزینی فریشتانیان کردوه، خواش همرمشهی لیکردوون، که فریشتان ته نیا بو سزادان دهنیریو، شو کاتمش

مؤه تیان نادات توبه بکن و بگهرینهوه :

خوا دمهفرموی : ﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿٦﴾ لَو

مَا تَأْتِنَا بِالْمَلَكَةِ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصَّادِقِينَ ﴿٧﴾ مَا نُنزِلُ الْمَلَكَةَ إِلَّا بِالْحَقِّ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنظَرِينَ ﴿٨﴾

تۆمئەتلەشەن ئەم سەن ناپەتە بەپەیزە . لە شەش بەرگەدا :

**برگە یەکم** : ﴿ وَقَالُوا يَا أَيُّهَا الَّذِي نُزِّلَ عَلَيْهِ الذِّكْرُ ﴿۱﴾ ، واتە: گوتیان ئەو

ئەو کەسە (ذکری) دابەزینراوتە سەر!

وەک بێشتر گوتمان: ئەمە جوۆریکە لە گالتە پیکردن، چونکە ئەگەر قەناعەتیان وا بووبی کە موحمەد ﷺ، قورئانی بۆ دابەزینراوە ئەو کاتە دەبوونە بروادار، بەلام لێرمەدا واتە: ئەو ئەو کەسە کە وا خەیاڵ دەکات، وا لە خۆی حالییە کە (ذکر) و فەرماشتو بەرنامەمی خۆی بۆ دابەزینراوە!

**برگە دووم** : ﴿ إِنَّكَ لَمَجْنُونٌ ﴿۲﴾ ، بە دنیایمی تۆ شیتمی، هەلبەتە

تۆمەتبارکردنی بێقەمبەری خاتەم موحمەد ﷺ، بە شیتمی، شیتییە، شیتییە ئەوویە کە موحمەد ﷺ، بە شیتییە تۆمەتبار بکری .

وشە (جُنُون) یش لە زمانی عەرەبییدا هەر لە (جُنُون) هەو دەئ، واتە: هەرگیز بە بکەرزانراو (مَعْلُومُ الْفَاعِل) نەهاتوو هەر بە (مَجْهُولُ الْفَاعِل) هاتوو، چونکە ئەوان قەناعەتیان وابوو کە سەیک کە شیت دەبی و عەقڵی تیکدەجی، لەلایەن جندە شەیتانەکانەوه، دەستی لێ دەووشینری و تیکدەجی .

**برگە سێیم** : ﴿ لَوْ مَا تَأْتِينَا بِالْمَآئِكَةِ ﴿۳﴾ ، ﴿ لَوْ مَا ﴿۴﴾ بە مانای (لولا)یە،

یانئ: دەبوویە و بۆ هاندان (تحضیض) ه، واتە: دەبوویە فریشتەمان بۆ بیئئ، هەلبەتە ئەمە بیانوویمکی لەمیژنی کافرمانە و لە سەردەمی هەموو

بێقەمبەراند، بێبروایەکان ئەو بیانوویمان هیناوتەوه، بۆ وینە : ﴿ وَقَالُوا

لَوْلَا أَنْزَلْنَا عَلَيْكَ مَلَائِكَةً ﴿۵﴾ وَلَوْ أَنْزَلْنَا مَلَائِكَةً لَقُضِيَ الْأَمْرُ لَكَرَّ لَا يُنظَرُونَ ﴿۶﴾ وَلَوْ جَعَلْنَاهُ

مَلَائِكَةً لَجَعَلْنَاهُ رَجُلًا وَلَلَبَسْنَا عَلَيْهِمْ مَا يَلْبَسُونَ ﴿۷﴾ ، الانعام ، وەک لە

بەرگى پېنجەمى نەم تەفسىرە (تەفسىرى قورئانى بەرزو بەپىن)دا، لە  
پوونكرنەموو شىكرنەموو ماناۋ مەبەستەكانى ئايەتەكانى سوورپەتى  
(الأنعام)دا، بە تەفصیل باسماڭ گىردوھ .

واتە: كافىرەكان گوتیان : دەبوۋاپە فرىشتە دابەزىتە سەرى، (خوۋا  
دەفەرەمۇئى) : ئەگەر ئىمە فرىشتەمان دابەزاندەبايە، كارەگە تەۋاۋ دەبوۋ،  
(واتە: سىزادەدران)، دوایى مۇلتەتیش نەدەدران، نىنجا ئەگەر نەۋ  
پىقە مەبرەمان الکلیلا، كىرەبايە فرىشتەش، دەبوۋ كىرەبامان بە پىاۋ، (واتە:  
دەبوۋ خەستبامانە سەر شىۋەى پىاۋئىك، چونكە ھەمىشە فرىشتەكان ھەن،  
بەلام لەسەر شىۋەى راستەقىنەى خۇيان نابىنرئىن، مەگەر خوۋا بىئانباتە سەر  
شىۋەى پىاۋئىك ، ياخود شىۋەى دروستكراۋئىكى دىكە، كە لەگەل ناستى پاك و  
بەرزى فرىشتاندا بگۈنچى} نەۋ كاتەش نەۋەى ئىستا نەۋان لە خۇيانى  
تىكەل دەكەن، دىسان لىيان تىكەل دەبوۋ .

واتە: نەۋ كاتە ئەگەر نەۋ فرىشتەمىەى دەچىتە سەر شىۋەى پىاۋئىك،  
گوتباى: من فرىشتەم، دەيانگوت: بۇچى قەسەى وا دەكەى، بۇچى درۇ دەكەى؟  
تۇش ۋەك ئىمە مەرۇفئىكى پىاۋى، ئەۋ كاتە ھەر لىيان تىكەل دەبوۋە، واتە:  
ھەتا نەچوۋبايە سەر شىۋەى مەرۇفئىك يان پىاۋئىك، نەياندەتۋانى بىپىننۋ،  
كە چوۋبايە سەر شىۋەى مەرۇفئىش، دىسان لىيان تىكەل دەبوۋ، نەياندەتۋانى  
بىزانن كە نەۋە فرىشتەمىەۋ بۇتە مەرۇف .

**بەرگەى چوۋارەم ۱** : **إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ** ، واتە: ئەگەر تۇ لە راستانى،

فرىشتەمان بۇ بىئە، يانى: ئەگەر فرىشتان نەھىئى شایەدىيەت بۇ بىدەن،  
يان فرىشتان نەھىئى سىزامان بىدەن، تۇ راست نىۋ، لە راستان نى، نەۋە،  
ۋەك لە كوردەۋارىى دا گوتراۋە: (كەرى دىزە ھەز بە مەرگى خۇى و زەمرەى  
خاۋمى دەمكات)، گوتۋویانە: با فرىشتە بىن سىزامان بىدەن، ئەۋ كاتە بۇمان  
دەردەكەۋى، كە تۇ راستى! ناخر ئەگەر فرىشتە نىردران، ئەۋ كاتە نىۋە  
لەبەن دەچىن، ۋەك دەفەرەمۇئى :

**برگهی پینجهم ۱** ﴿ مَا نُنزِلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ ﴾، فریشتان دانابهزینین،

مهگهر به ههق، واته: بؤ نهجامدانی نهرگیکی ههق و راست، که نهویش بریتیه له له بهینبرنی تاوانباران .

﴿ مَا نُنزِلُ ﴾، به چوار شیوه خویندراوتهوه :

۱/ خویندراوتهوه : ﴿ مَا نُنزِلُ ﴾.

۲/ ههروهها خویندراوتهوه: ﴿ مَا تَنْزِلُ الْمَلٰٓئِكَةَ ﴾، که نهو کاته

﴿ الْمَلٰٓئِكَةَ ﴾، دهبیته (فاعل): ﴿ مَا تَنْزِلُ الْمَلٰٓئِكَةَ ﴾، فریشتهکان

دانابهزن .

۳/ ههروهها خویندراویشهتهوه : ﴿ مَا تُنَزَّلُ ﴾، یانی: فریشته دانابهزینرین .

۴/ ههروهها خویندراویشهتهوه : ﴿ مَا نُنَزَّلُ ﴾، یانی: فریشتان دانابهزینین .

که دهفهرموئ : ﴿ مَا نُنزِلُ الْمَلٰٓئِكَةَ اِلَّا بِالْحَقِّ ﴾، (والمُرَادُ بِالْحَقِّ هُنَا

الشَّيْءُ الْحَقُّ، أَي الْمَقْضِي، مِثْلَ اِطْلَاقِ الْقَضَاءِ بِمَعْنَى الْمَقْضِي، وَهُوَ هُنَا

صِفَةٌ لِمَحْنُوفٍ يُعْلَمُ مِنَ الْمَقَامِ، أَي الْعَذَابِ الْحَقِّ)، ﴿ اِلَّا بِالْحَقِّ ﴾ واته:

شتیک که جهسپی، نهویش بریتیه له بریار لهسهردراو، نهسه لیردا

وهک بهکارهینانی وشهی (قضاء)ه، بؤ (مقضي)، (قضاء) واته: بریار،

(مقضي) واته: بریار لهسهردراو، وشهی (حق)یش لیردا سیفته بؤ شتیک،

که قرتینراوه، بهلام بهپیسی مهقامو سیاق دهمانری، واته: (عذاب)، (أَي:

العَذَابِ الْحَقِّ)، یانی: سزایهکی جهسپاو، وهک خوا ﴿ ۳۸ ﴾، له شوینی دیکه،

دهفهرموئ: ﴿ وَكَثِيرٌ حَقَّ عَلَيْهِ الْعَذَابُ ﴾ (الحج، واته: زوریش (له کافران)

سزایان لهسهر جهسپاوه، واته: بریاری سزادانیان لهسهر جهسپاوه .



**برگەمی شەشم :** ﴿ وَمَا كَانُوا إِذًا مُنظَرِينَ ﴾، ئەو گاتەش ئەوان دوا نەدەخەران، (الإِنْظَارُ: التاخیر)، (إِنْظَارٌ) بە مانای دواخستن دى. واتە: مۆلەت دران، بۆجى دوابخەرن ؟ بۇ ئەومى: بگەرئەوهو پەشیمان بنەوه .

**مەسەلەى شەشم :** خوا خۆى قورئانى بىرخەرموى دابەزاندەوه. ھەر خۆطى پارێزەرمەتى :

خوا عزوجل فرمویەتى : ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾ :

**شیکردنەوه**، ئەم ئایەتە بەپێژە . لە سەن برگەما :

**برگەمی بەگم :** ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ ﴾ ئیمە خۆمان یادخەرموه، (ذکر)مان دابەزاندەوه .

ئەمە بەرپەرچدانەومى گالتە پیکردن و تۆمەتبارکردنى کافرمانە، گالتە پیکردن و تۆمەتبارکردنیان، بۇ بیفەمبەر ﷺ .

واتە: نەخیر، موحمەد ﷺ، نە وایە گە لەخۆوه قورئانى فرمویبى و ھى خوا نەبى و، نە واشە گە شیت بى، واتە: ھەم گالتە پیکردنەگەتان و، ھەم تۆمەتبار کردنەگەتان، ھەردووکیان بیجین، بەئکو ئیمە خۆمان (ذکر)مان دابەزاندەوه .

**برگەمی دووم :** ﴿ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾، ھەروھا تەنیا خۆشان پارێزەرمىنى .

ئەگەر بگوترئ: بۆجى خوا ﷻ، بەرپەرچى ئەومى نەداوتەوه، گە گوتووایە: با فریشتان دابەزن، فریشتان بینە ؟

وہلام: لەبەرنەومى لە زۆر شوینی دیکەدا خوا ﷻ، بەرپەرچى داوتەوه، وەك بیشتەر ئایەتەکانى سوورمتى (الأنعام)مان بە نموونە ھێنانەوه .

ھەرۇھما لە سوورمتى (الإسراء) یشىدا، خوا دەفەر موى : ﴿ قُلْ لَوْ كُنَّا فِي  
 الْأَرْضِ مَلَائِكَةً يَمُوتُونَ مُظْمِئِينَ لَنُزِّلْنَا عَلَيْهِمْ مِنَ السَّمَاءِ مَلَكًا  
 رَسُولًا ﴿۱۲﴾ ، واتە: بلى: ئەگەر لەسەر زەوى فرىشتە بېوونايە، بە  
 ئارامىي رۇيشتىبان، ئەو بە پېقەمبەرئىكى فرىشتەمان لە ئاسمانەو بە دىناردن .  
 واتە: بەلام فرىشتە ژيانىان لەسەر زەوى نىە، مەگەر نەوئىدى گە  
 بېمۇندىي بە مرۇفەكانەو ھەبى، ئەگەرنا فرىشتەكان لە ئاسمانن و بە  
 كەلكى ژيانى سەر زەوى نايەن، بۇيە ئىمە پېقەمبەران لە مرۇفەكان  
 دىنارىن، ئەك لە فرىشتان .

ئىنجا بېگومان حىكەمتى نەوش كە پېقەمبەران لە مرۇفەكانن، ئەوئىە  
 كە: ھەست و نەستىيان وەك وان بى، ھەست بە ئازار بگەن، ھەست بە  
 خۇشى بگەن، ھەست بە ناخۇشى بگەن، بېداوئىستىيەكانىيان وەك ھى  
 نەوان بىن، وەك ئەوان خاۋىنى جەستە و غەرىزەكان بىن. خاۋىنى رۇوح  
 (نەفس) بىن، ئەگەرنا ئەگەر خوا تەبى، پېقەمبەرانى لە جۇرى نىكەى  
 دروستكراومكانى ناردىبايە، بۇيان ھەبوو بىانوو بگرن، بلىن: ئىمە مرۇفەين و  
 ھەست بە ئازار دەگەين و، برسەيىمان دەبى و تىنوومان دەبى، توورە دەبىن،  
 خەومان دى ... ھتە، بەلام ئىو وە نىن، بۇيان ھەبوو ئەوگات ئەو  
 بىانووانە بىننەو .

لېردا بەسەرھاتىك دىنم كە (القرطبي) لە تەفسىرەكەى خۇيدا، بە  
 سەنەدى خۇى ھىناۋىەتى و زنجىرەى گىرپانەوى ئەو بەسەرھاتە، دەباتەو  
 سەر ئافرىتىك كە بە: (الشيخة العالمية: فخر النساء شهدة بنت أبي نصر  
 أحمد بن أبي الضرّج الدينوري)<sup>(۱)</sup>، لە مالى ئەو ئافرىتە، لە (دار السلام)،  
 واتە: لە بەغدا، لە سالى (۵۷۴)ى كۇچىي دا، ئەوى گىرپاۋتەو ھەو سەنەدەكەى  
 دەباتەو سەر (المأمون)، يەككە لە ھوكمەرانانى عەبباسىيەكان، دەئى:

(۱) الجامع لأحكام القرآن، ج ۱۰، ص ۶.

مەئمۇون كابدرايەكى جوولەكە دەمىنى، كە بەرگەو پۇشاكىكى جوانو بۇنخۇش و شىۋىيەكى رېك و پىك و عاقلا نەى ھەبوو، لە مەجلىسەكە یدا دادەنىشت، رۇژىك مەئمۇون پىي دەئى: فلانكەس بۇجى مسولمان نابى؟

نەوئش دەئى: ئىمەش ھەر بە دواى كىتئى خوا كەوتووینو، بە دواى كىتئى ئاسمانى كەوتووین، بە ھەر حال مسولمان نابى... دواى ماویەكى پىدەجى، ئەو كابدرايە كە يەكك بوو لە زانایانى جوولەكە، دىتە مەجلىسى مەئمۇون و تەماشە دەكات، مسولمان بوو، مەئمۇون لى دەپرسى :

ھۇى مسولمان بوونى تۇ جىيە؟ كاتى خۇى پىم گوتى، گوتت: ئىمەش لەسەر كىتئى ئاسمانىن !

دەئى: ھەئسام سى نوسخەم نووسىن، نوسخەكە لە قورئان، نوسخەكە لە تەورات (لە پەيمانى كۇن)، نوسخەكە كىش لە ئىنجىلەكان (لە پەيمانى نوئ) .

ئىنجا قورئانەكەم بىردە ئىو مسولمانان، پەيمانى كۇن بۇ ئىو جوولەكەكان، پەيمانى نوئش بۇ ئىو نەصرانىيەكان، لە حالىكدا ھەرسىكىان: ھەم قورئان (مصحف)كەو، ھەم تەوراتەكەو، ھەم ئىنجىلەكان، لە ھەئى جىيان دەستكارىم كىدبوون .

ئىنجا ئەوئ بىردەم بۇ ئىو مسولمانان، يەكسەر دواى ماویەكى كەم، گوتيان: ئەو موصحفە ھەئە تىدایە، فلان شوئىن، فلان شوئىن، فلان شوئىن، بەلام ئەوانەى بىردبوون بۇ ئىو جوولەكەكان و نەصرانىيەكان، كەس باسى نەكرد، كە ھەئەئى تىدایە! لەوئەو بۇم دەركەوت كە تەئىا قورئان پارىزراوہ لە ھەئەو، تەئىا قورئان ھەئە تىدە ئىو تىدە پەيدا نەبوو، بەلام كىتئەكانى دىكە ھەئەئى تىدایەو، ئەگەر ئىستاش دەستكارى بىكرىن، خەلك پىي نازانى، لەبەرنەوئى كاتى خۇئشى زۇر دەستكارى كراون .

كە بىگومان زۇر راست دەكات: منىش لە (پەيمانى كۇن) سى نوسخەم لەلان، ئالىم: ھەمووى، بەلام لە چەند شوئىنىكدا ھەر نوسخەمى بە شىۋىيەكە، يەككىيان نىزىكەى سەد (۱۰۰) سال دەئى چاپكراو، ئەوئى دىكە دواترو، ئەوئى دىكە دواتر، ھەر سىكىشىان ھەر پەيمانى كۇن !!

بۇيە ئەو زانايەى جوولمگەش، دەلىق: ئەو ھۆكارى مسولمان بوونى منە .  
ئىنجا ئىمە پىئوستە ھىكمەتى ئەو بەزانىن كە بۇچى قورئان دەستكارىي  
نەكراو، بەلام تەوراتو ئىنجىلو زەبوورو صوحوفو ... ھتە، گۆرپدراون و  
دەستكارىي كراون، خۇ ئەوانىش ھەر فەرمائىشتى خوان ۱۹

ھىكمەتەكەى ئەومىيە كە خوا ﷺ، قورئانى ناردوہ بۇ موھمەد ﷺ، كە  
دوا كىتبو دوا بەيامى خوا بى، وەك چۇن موھمەد ﷺ، دوا پىغەمبەرى  
خوایە، بۇ ھەموو مرقۇفائىتى، تاكو مرقۇفك لەسەر ئەم سەر زەويە مابى،  
پىئوستى بە قورئان ھەمە، پىئوستى بەو كىتبو بەرنامەمەى خوا، ھەمە،  
بەلام كىتبەكانى دىكە، خوى پەرومردگار بۇ كۆمەنگايەكى دىارىيكرارو، بۇ  
ھۆزىك، بۇ عەشیرەتئىك،و. بۇ قۇناغىكى دىارىيكرارو ناردوون، بۇيە بە  
پىئوستى نەزانىوہ بىيانىرئى، ئەو ھىكمەتەكەمە .

ئىنجا خوا ﷺ، پارىزگارىي لىكرىنى قورئانى، عایدى خۇى كىردوہ،  
فەرموویەتى: ﴿ إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ ﴾، ئىمە خۇمان (ذکر)مان  
دایەزاندوہو، خۇشمان پارىزەرىنى، بەلام ھى كىتبەكانى دىكە، پاراستىيان  
عایدى مرقۇفەكان كىردوہ، عایدى زانایانى كىردوہ، وەك لە سوورەى (المائدة)دا  
دەفـمـرمـوئـى: ﴿ إِنَّا أَنْزَلْنَا التَّوْرَةَ فِيهَا هُدًى وَنُورٌ يَحْكُمُ بِهَا النَّبِيُّونَ الَّذِينَ  
أَسْلَمُوا لِلَّذِينَ هَادُوا وَالرَّحْمَنُ عَلِيمٌ ﴾، واتە: ئىمە تەورەمان ناردوہ، پىنمايى و پووناكىي تىنبايە،  
پىغەمبەرائىك ﷺ كە ملەكچ بوون بۇ خوا، ھوكمى پىندەكەن بۇ جوولەكەكان،  
ھەروھا زانا رەببانیيەكان، ھەروھا نەحبارەكان ﴿ الَّذِينَ يَتْلُونَ كِتَابَ اللَّهِ وَأُحْسِنُوا  
صَلَاتَهُمْ وَإِذَا قُؤُتُوا بِالنِّجْمِ إِذ يَقُولُ نَحْنُ مِنَ الْمُنِذِرِينَ ﴾، واتە:  
ھوكمپرانانىك كە زانان، ﴿ وَالْأَحْبَابُ ﴾ پىش، واتە: زانایان { نەوانەش ھوكمى  
پىندەكەن بۇ جوولەكەكان، ﴿ بِمَا أَسْتَحْفِظُوا مِنْ كِتَابِ اللَّهِ ﴾، بەھۆى ئەوموہ  
كە پاراستنى كىتبىي خوایان پى سىپىردا بوو، ﴿ أَسْتَحْفِظُوا ﴾، واتە:  
پاراستىيان پى سىپىردا بوو، ﴿ وَكَانُوا عَلَيْهِ شُهَدَاءَ ﴾، شاہەدیش بوون و

چاودێر بوون بەسەر کتییی خواوە، هەلبەتە شتێک خوا بیاریزێ و پاراستنەگە ی عایدی خوا بێ، دپاریزێ و سەلامەت دەبێ، بەلام شتێک پاراستنەگە ی عایدی عەبدان گرابێ، بەو دەرە دەچێ گە بینوومانە، گە (پەیمانی گۆن) و (پەیمانی نوێ) پێی چوون، وەک دەبینن زۆر شوێنیان دەستکاری گراون، ئنجا وەک پێشتر ئاماژەم پێدا: لەو مەوسووعەیدا گە لە زیندانی ئەمریکییەکاندا نووسیومە، بایە پەیمانی گۆن و نوێم کردووە کۆمەڵێک نمونەم لێ هیئانومە گە ناگونجێ - ئەو شوێنە ی بە نمونەم هیئانومە - ئەوانە فەرمایشتی خوی بەرورنگار بن .

**مەسەلە ی حەوتەم :** عەدەتی گەلە پێشووەکانیش بە زۆری هەر وابوو، کاتەیان بە پێغمبەرانیان کردووە پێیان بیروا بوون، ئەمانەش، واتە: کەلەرەکانی رۆژگاری پێغمبەر ﷺ، لەسەر رچە ی وێن دەرۆن و، ئەگەر دەرۆزی ئاسمانیشیان لێ بکریتەووە و پێیدا سەریکەون، دیسان بیانووێک دەدۆزنەووە بۆ بروا ئەهینیانیان :

خوا فەرموویستی : ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْخِ الْأَوَّلِينَ ﴿١٠﴾ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِءُونَ ﴿١١﴾ كَذَلِكَ نَسْلُكُهُ فِي قُلُوبِ الْمُجْرِمِينَ ﴿١٢﴾ لَا يُؤْمِنُونَ بِهِ . وَقَدْ خَلَّتْ سَنَةُ الْأَوَّلِينَ ﴿١٣﴾ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِمْ بَابًا مِنَ السَّمَاءِ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرُجُونَ ﴿١٤﴾ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَارُنَا بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَسْحُورُونَ ﴿١٥﴾ ﴾ .

شیکردنە دەس نەم شەش ئایەتە بە پێتە ، لە هەشت بەرگەدا :

**بەرگی بەگم ۱ :** ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا مِنْ قَبْلِكَ فِي شَيْخِ الْأَوَّلِينَ ﴾ . (ئە ی موحەممەد ! ) بە دنیایی لە پێش تۆدا، پێغمبەرانیان لە گۆمە ئە پێشووەکاندا، ناروون .

(شَبِيحٌ : جَمْعُ شَيْعَةٍ)، (شَبِيحٌ) كۆى (شَيْعَةٌ) يە، (الْفِرْقَةُ الَّتِي أَمَرُهَا وَاحِدًا) ئەو كۆمەلەى لەسەر شتێك كۆدەخەیتەوه، هەم (شَبِيحٌ)، هەم (أَشْيَاعٌ) تاكەمەیان بریتىە لە (شَيْعَةٌ)، واتە: كۆمەلە خەلكێك كە لەسەر مەبەستێك و ئامانجێك كۆبوونەتەوه، واتە: لەو كۆمەلگا پێشووانەدا، پێشتر پێغەمبەرئەمان رەوان كەردوون و تۆ شتێكى بێ پێشینەو دگمەن و ریزبەر (شاذ) نى .

**بەرگەى دووهم ۱ :** ﴿ وَمَا يَأْتِيهِمْ مِنْ رَسُولٍ إِلَّا كَانُوا بِهِ يَسْتَهْزِئُونَ ﴾ ، بەلام هيج پێغەمبەرێكیان بۆ نەچوو، مەگەر گالتهيان پێ دگەردن .

سبحان الله! ئەوى كە عەقەلەكەى بچووك بێ، عەقەلەكەى كەچ و كالى بێ، زۆر جار گالته دەكات، بە شتێك كە كەسانێكى عاقل، كەسانێكى بليەمت، كەسانێكى شارەزا، دەيتن، بەلكو جارى وا هەيە، نەزان و سادەگان، عاقل و بليەتەگان بە شتێ دەزانن، يان بە جادووگەريان دەزانن، يان بە حال تێكچووويان دەزانن ! ئەوه نەك هەر لە نيو مسوولماناندا، بەلكو لە نيو هەموو گەل و كۆمەلگاگانداو، نىستاش هەر وايەو، بە زۆرى وايە گالته كەردن عادەتى نىسانى نەقامە، عادەتى نىسانى نەزانە، هيج پێغەمبەرێك نابىنى، گالتهى بە خەلك كەردبى، كە خوا لەفەر موى : ﴿ اللَّهُ يَسْتَهْزِئُ بِهِمُ الْبَقَرَةُ ﴾ ، واتە: خوا بە جۆرێك مامەلەيان لەگەندا دەكات، وەك مامەلەى گالته پێكەردن، چونكە: خوا دەشرانێ بپێروايەگان بەهۆى ئەو كوفەرەو دەچنە دۆزەخ و لىشان دگەڕێ بژين، بەرەموام بن لەسەر كوفەرەكەشيان، نەجا نا ئەوه دەچیتە شيوەى مامەلەى كەسيكەوه، كە گالته بە كەسێك دەكات .

ياخود: يانى: سزای گالته پێكەردنەكەيان دەداتەوه .

بەلێ خواى كارزان كە : ﴿ يَسْتَهْزِئُ ﴾ بۆخۆى بەكارى هێناوه، بە يەكێك لەو دوو واتايەى، بەلام هيج كات پێغەمبەرمان نابىنى، گالتهيان بە غەيرى خۆيان كەردبى، هەرچەندە بە تەنكيد ئەوانەى نەيارو ناخەزىشيان بوون، زۆر بێ عەقەل و كەوێمن و نەقام بوون، زۆر دواگەوتوو بوون: دارو بەرديان پەرسن، گوتووينا: بە دواى رچەى باب و باپەرئەمان دگەوين، پێغەمبەرمان گوتووينا:

نایا نه گمر نه وان له سمر هه نهش بوون، دصی له سمر هه نه کمشیان هه ر به دوا بیان بکهو؟ که چی هه لاسایی نه وانیان کردۆته وه، گوئیر کوئیرانه، واته: له زۆر روه وه شایسته ی نه وه بوون گانتعیان پی بکری، به لام پیغه مبه ران، له خۆیان نه وشاندۆته وه گالته به خه تک بکه ن، با نه و خه تکه گالته جارپیش بووبن و، شایسته ی گالته پی کورنیش بووبن، نیستاش شوئنگه وتووایی پیغه مبه ران، هه ر دصی وا بن، هه یه شایسته ی نه ومیه قسه ی خراپ و ناشیرینی پی بگوتری، قسه ی بیجی دمکات، شایسته ی نه ومیه قسه ی بیجی پی بگوتری، به لام نابی خۆت به شایسته ی نه وه بزانی قسه ی بیجی بکه ی، وک خوا ﷺ، له سوورمتی (الفرقان) دا، دمفرموی: ﴿وَعِبَادُ الرَّحْمٰنِ

الَّذِيْنَ يَمْشُوْنَ عَلٰى الْاَرْضِ هٰوْنًا وَاِذَا خٰطَبَهُمُ الْجٰذِلُوْنَ قَالُوْا سَلٰمًا ۝۱۳﴾

واته: به ندمکانی خوای خاوه ن به زمی نه وانن، به هیمنیی و نارامیی به ری دادمروون و، کاتیک نه فامه کان دمیاندوئین، دملئین: سه لام .

ا. ﴿قَالُوْا سَلٰمًا﴾ یانی: قسه به کی سه لامه ت دمکه ن .

ب. یاخود: ﴿قَالُوْا سَلٰمًا﴾ دملئین: سه لامتان لیئین، یانی: برۆن، له گه لتان ناجینه ته رازووه وه، به ری خۆتان دابرۆن، ئیمه وک ئیوه ناگه یین .

برگه ی سییم : ﴿كَذٰلِكَ نَسْأَلُكَ فِيْ قُلُوْبِ الْمُجْرِمِيْنَ﴾ به و شیومیه دمخهینه دئی تاوانبارانه وه (که بیبروابن) .

(سَلْكَ يَسْأَلُكَ، وَاَسْأَلُكَ يَسْأَلُكَ: اَدْخَلَهُ)، وشه ی (سَلْكَ) واته: خسته نیوی، (يَسْأَلُكَ) دمخهاته نیو، ننجانه م (فعل)ه، وک (ثَلَاثِيْ) به که ی هاتوه، (سَلْكَ، يَسْأَلُكَ)، (رباعی) به که شی هاتوه: (اَسْأَلُكَ، يَسْأَلُكَ)، خسته نیوی، دمخهاته نیوی .

ئیردا مه به ست نه ومیه: ناوا دمخهینه دئی تاوانبارانه وه، (به هو ی نه وموه که تاوانبارن)، بیبروایی دمخهینه نیو دلیانه وه .





۲) یان : عینادیی و گەللەرقیسی و خۆبەزگەری ، چونکە ئەگەر خوا بپرواھێنن بە قورئان بخاتە نیۆ دلیان و تیبیان بگەیمەن، ئەو کاتە ئیمانی پێ دەھێنن، ئەوش پێچەوانەیی سیاق و روالەتی مانای ئایەتەکانە .

**برگەیی پینجم** ﴿ وَلَوْ فَتَحْنَا عَلَيْهِم بَابًا مِّنَ السَّمَاءِ ﴾ ئەگەر دەروازەیکمان بەرمو سەری، بەرمو ئاسمان، بەسەردا کردیانەوہ .

**برگەیی شەشم** ﴿ فَظَلُّوا فِيهِ يَعْرَجُونَ ﴾، ننجە بەردەوام بەرۆژی ئییموہ پێھەلاچووێان، بۆ سەری چووێان .

(ظَلُّ تَدَلُّ عَلَى الْكُونَ فِي النَّهَارِ)، (ظَلُّ) بۆ بەردەوام بوون لەسەر کارێک بەکاردا، کە لە رۆژیدا نەنجام دەدری .

(يَعْرَجُونَ: العروج: الصعود) یانی: سەرکەوتن، پێھەلاچوون، ئەگەر دەروازەیکمان بەسەردا کردیانەوہ لە ئاسمانی، بە رۆژی تیبیدا پێ ھەلاچووێان، سەرکەوتیان .

**برگەیی حەوتەم** ﴿ لَقَالُوا إِنَّمَا سُكَّرَتْ أَبْصَرُنَا ﴾ ئەو کاتەش دەیانگوت: ئییمە چاوەکلەمان بەستراون، ﴿ سُكَّرَتْ ﴾ خۆئێندراویشەتەوہ: ﴿ سُكَّرَتْ ﴾، یانی : (سُدَّتْ) بەستراون، دەگوتری: (سَكَّرَ الْبَابَ، وَسَكَّرَ الْبَابَ) ھەردووکیان بە مانای: دەرگاکی پێوہدا، داڕیخت، گالەیی دا، دین، ئەوانەش دەئین: ئییمە چاومان داخراون، چاومان بەستراون .

**برگەیی ھەشتەم** ﴿ بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴾، بەلکو ئییمە کۆمەڵێکین جادوومان لیکراوہ، واتە: ئەوہی کە دەیبینن تەنیا خەمیاڵیکە، رەشکە و پێشکەیکە، دیتە بەرچاوی کەسیک کە جادووی لیکراوہ، واتە: یان چاومان نابینن، یان ئەوہی دەیبینن کاریگەری ئەو جادووییە کە لیمان کراوہ .

ناشکرایە دەگونجا بھەرموی: (بَلْ نَحْنُ مَسْحُورُونَ) ئییمە جادوومان لیکراوہ، بەلام کە دەفەرموی: ﴿ بَلْ نَحْنُ قَوْمٌ مَّسْحُورُونَ ﴾، واتە: ئییمە کۆمەڵێکین،

جادووکران، لە ئێمەدا چەسیاوو، هەموومان گۆمەئیکین، خەئکیکین، جادوولیکرئمان و چاوبەسترئمان، بۆتە سیفەتیکێ پێشەیی تێماندا، کە پێی دەناسرێتەوه .

**مەسەلەی هەشتەم :** خوایاسمانی پەر کردووە لە بورجی ئەستێرەیی  
 جیوان و لە شەیتانەکانی پاراستوون، مەگەر یەکیەک بە دزیی گوی  
 هەلبخات، ئەویئش بئێسە یەکی تێدەگیرێ بۆ دەرکرانی :

خوایا ۞ فەرموویستی : ﴿ وَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَرَزَقْنَا لِلنَّظِيرِينَ  
 ۞ وَحَفِظْنَاهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ۝ (۷) إِلَّا مِنْ أَسْرَقَ السَّمْعَ فَأَنْبَعَهُ شَهَابٌ  
 مُبِينٌ ۝ ۞

شێکەردە یەس ئەم سەن نایەتە موبارەکە ، لە پێنج بەرگەدا :

**بەرگی یەگەم ۱ :** ﴿ وَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا ۞ ﴾ ، بێگومان ئێمە  
 بورجەگەمان لە ئاسماندا داناون .

(البروج: جَمْعُ بَرَجٍ: البناءُ الكبيرُ المُنْحَدُّ لِلتَّحْصُنِ، وَيُرَادُ الْقَصْرُ)،  
 (بروج) گۆی (برج)ە، بورجیش بە بیناو خانوویەکی گەورە دەگوترێ، کە بۆ  
 خۆ تێدا پاراستن دروست دەکری، هاوواتای وشەیی (قصر)ە، واتە: کۆشک،  
 ئێمە دواویی وردەکاریی زیاتر دەربارەیی (بروج) یاس دەکەین .

**بەرگی دووهم ۱ :** ﴿ وَرَزَقْنَا لِلنَّظِيرِينَ ۞ ﴾ ، بۆ تەماشاکرمان پازاندوومانەتەوه،  
 کە دەگونجی پانامەگە بچیتەوه بۆ ئاسمان، ئاسمانمان پازاندووتەوه،  
 دەشگونجی بگەریتەوه بۆ بورجەگان، بورجەگەمان پازاندوونەوه، بەلام  
 زیاتر وا پێدەچێ بۆ ئاسمان بچیتەوه .

**برگەى سَنِيْم ۱ -** ﴿ وَحَفِظْنَهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيْمٍ ﴾. پاراستوو شمانە لە  
هەر شەیتانیکی دەرکراو، دوورخراوە لە بەزەیی خوا .

بێگومان لێرمان وشەى : ﴿ وَحَفِظْنَهَا ﴾ راناومگەى دەجێتەووە بۆ ئاسمان،  
خوا ئاسمانی پاراستووە، نەك ئەستێرەکانی پاراستین، یانی: ئاسمانی  
پاراستووە، لەوێ گە شەیتانەکان سنوورمگەى بێرن و بەرەو سەرئ بچن و  
گوئ لە قسەى فریشتان بگرن .

نایا (زجیم) لە جیبەووە هاتووە؟ (الرُّجَامُ: الْحِجَارَةُ، وَالرَّجِيْمُ الْمَحْقَرُ الَّذِي  
يُرْمَى بِالْحَصْبَاءِ)، (رُجَام): بەرد، (زجیم): بە گەم تەماشاکراوێکە گە وردە  
بەردی تێدەگیرین .

**برگەى چوارەم ۱ -** ﴿ اِلَّا مَنْ اَسْرَقَ السَّمْعَ ﴾. مەگەر کەسێک بە دزیی گوئ  
هەلبخات، کەسێک لە شەیتانەکان، بە دزیی گوئ هەلبخات، بۆ قسەى  
فریشتان .

(اِسْرَقَ: سَرَقَ، وَهُوَ اِلسْتِمَاعُ بِخَفِيَةٍ)، (استراق) بیریە لە گوئ  
هەلبخستنی بە پنهانیی .

**برگەى پینجم ۱ -** ﴿ فَاَتْبَعَهُ شِهَابٌ مُّیْنٌ ﴾. وتە: بلیسمیەکی ناگری پوونی  
شوین دەگەوئ .

وشەى : (اَتْبَعَهُ) بە زۆریی بۆ حالەتیکە شتێک شوینی شتێک و بیگاتی و  
بیگری، بەلام (تَبَعَهُ) مەرج نیە پینی بگات .

## کورتە بائیک لە بارەی بۆرجەکانزوه

خاومنی (التحریر والتنویس)<sup>(۱)</sup>، هەندیک وردمکاری دەربارەی مانای (بۆرج) و بۆرجەکان دەخاتە روو، دەڵێ: «والبروج: جمع برج: النجم، الكوكب، وأطلق البرج على بقعة معينة من سمت طائفة من النجوم غير السيارة (وتسمى النجوم الثوابت) متجمع بعضها بقرب بعض، على أبعاد بينها لا تتغير، فيما يشاهد من الجو، فتلك الطائفة تكون بشكل واحد يشابه نقطا، لو خططت بينها خطوط لخرج منها شبه صورة حيوان، أو آلة، سَمَوْا بِاسْمِهَا: تلك النجوم المشابهة لهيئتها، وهي واقعة في خط سير الشمس .

وقد سَمَّاهَا الأقدمون من علماء التوقيت بما يرادف معنى الدار أو المكان، وسَمَّاهَا العرب بروجاً ودارات على سبيل الإستعارة المفعولة سبباً لوضع الإسم؛ تخيلوا أنها منازل للشمس، لأنهم وقتوا بجهتها سمت موقع الشمس من قبة الجو نهاراً، فيما يُخَيَّلُ للناظر أن الشمس تسير في شبه قوس الدائرة، وجعلوها اثني عشر مكاناً، بعدد شهور السنة الشمسية؛ وأول من رسم هذه الرسوم الكلدانيون، ثم انتقل علمهم إلى بقية الأمم، ومنهم العرب» .

واته: (بروج) كه گوڤ (برج)ه، به سئ واتیان دئ، یان به مانای ئەستێرە، یان به مانای خڕۆکه یه، ههروها (برج) به شوینیکی دیاریکراویش دەگوترئ، له ناست کۆمهڵێک له ئەستێرەکان دا، که چهسیاون، (النجوم غیر السیارة)، واته: ئەو ئەستێرەنە ی که له بهرچاوی مڕۆف ناجوولئین، پێیان دەگوترئ: (النجوم الثوابت) ئەو ئەستێرەنە ی که چهسیاون، واته: ئەو ئەستێرەنە ی که ناجوولئین، ئەوانیش هەندیکیان له نزیک هەندیکیان کۆدەبنه وه (که ئینسان

تەماشاي ئاسمان دەمكات)، بەيىپى مەسافىيەكى ديارىكىراو، ئەو مەسافىيەش بۇ كەسىك كە تەماشاي دەمكات، لەبەرچاوى ئەو مەسافانە گۇرانىيان بەسەردا نايەت .

ئىنجا ئەو كۆمەلە نەستىرىيە، نەگەر بىتو ، ھەر كامىكىيان ۋەك خالىك دابىرىئو، بە چەند ھىلىك پىك بگىمىنرۇن، ھەر كۆمەلە نەستىرىيەك شىۋىيەك پەيدا دەمكات ، ھىيە شىۋىيە ھىوانىك، يان شىۋىيە ئامپازىك پەيدا دەمكات، ئىنجا ئەو شىۋە ۋەھمىيە ، كە لە ئىنجامى پىكگەياننى ئەو كۆمەلە نەستىرانەدا بە چەند ھىلىك پەيدا دەبىن، ئەو نەستىرانەيان پى ناوناون، كە ھەمووشىيان دەكەونە سەر ھىلى ھامووشۇ خۇر، پىشووون لە زانايان، كە لە ديارىكىردنى (كاتيان كۆلبوتتەو، جۆرە ناۋىكىيان بۇ داناون كە ماناي خانوو ، يان ماناي شوپن دەگەيەننى، بەلام غەرب ۋەشەي بورجيان بۇ بەگارھىناون، بورج، يانى: قەلا، ئىنجا ھەموويان دابەش كىردوون بۇ دوازە (۱۲) بورج، يان شوپن، بە ئەندازە مانگەكانى سالى خۇرىيى، يەكەمىن گەلىكىش كە ئەو وئىنانەي كىشاۋن، كىلدانىيەكان بوون، دوابى لەوانەو ئەو زانبارىيە بۇ باقى نەتەو ۋە گەلەكانى دىكە جوو، لە نىۋىشىاندا غەرب .

ناۋى ئەو دوازە بورجانەش، لە زۇر شوپناندا ھاتو، بەلام من لە (تەسىرۇ البالىسانى)<sup>(۱)</sup> پەھمەتى خۋاي لىيى: مامۇستا شىخ محمد طە بالبىسانى، ۋەرمگرتوون، كە ئەمانەن :

۱ - الحَمَلُ : بەرخ .

۲ - الثُّورُ : گا .

۳ - الجوزاء : گوپز .

۴ - السرطان : قىرزال .

۵ - الأسد : شىر .

۶ - السُنْبُلَةُ : گوئە گەنم، يان گوئە جۆ .

- ۷- المیزان : ترازوو .  
 ۸- العَصْرَبُ : دوپشك .  
 ۹- القوس : كموان .  
 ۱۰- الجدي : كاريله .  
 ۱۱- الدلو : دۆلجه .  
 ۱۲- الحوت: ماسی، بان نههنگ .

همروها مانگیش بیستو هشت (۲۸) مهنزلی همیه، که له ماوهی مانگیکدا نمو (۲۸) مهنزله دهنبرئ، همر شموه یه‌گیکیانو، له ههمان کاتدا نمو دوازده (۱۲) بورجهش دهنبرئ، کهواته : خۆر نمو بورجانه له ماوهی سالیکیدا دهنبرئ، له ماوهی سالیکیدا جارئک بهو دوازده (۱۲) شوینه‌دا تیده‌هنبرئ، له‌بهرچاوی نیمه، به‌لام مانگ له ماوهی همر مانگیکدا، نمو (۱۲) بورجه دهنبرئ، وئیرای نمو که خووشی دوازده (۱۲) شوینی ههنو، همر شموه، یه‌گیک نمو دوازده شوینه، شوینی مانگه .

# کورتە بائیک دەربارەی : گوێگرتنی شەیتانەکان لە هەدوایی ئاسمانەکان و بەردبارانکردنیان ، بە بێئەسی ئێستێران

ئەم بابەتە بە لای گەمەوه لە حەوت ( ۷ ) سوورەت، لە سوورەتە موبارەگەکانی قورئاندا ، باسکراوە، کە ئێمە هەموو ئەو ئایەتەکانە دێنین، هەروەها لە چەند فەرماشتیکی پێغەمبەریشدا ﷺ، باسکراوە، ئەم بابەتە بابەتێکی موشتومر هەنگرە، بۆیە بە پێویستەم زانی کە لێرەدا بەتایبەت لە جوار ( ۴ ) بەرگەدا بێتویژمەوه .

- ۱ / لە بەرگەی یەکمەدا، ئەو ئایەتەکانی کە لەو بارەوه هاتوون، دەیانھێنین .
- ۲ / لە بەرگەی دووەمدا، فەرماشتەکان، دێنین ، ئەوانەی بە پێوستیان بزاتین ، لەو بارەوه .
- ۳ / لە بەرگەی سێیەمدا، پێناسەی (شهاب) و (نیزك) دەکەین .
- ۴ / لە بەرگەی چوارەمدا ، دێینە سەر ئەنجامگیری .

**برگمی به‌کم ، چهند نایه‌تیک که له‌باروه هاتون ۱**

(۱) له سوورته‌ی (الصافات) دا، خوا ﷻ فه‌رموویتنی: ﴿ إِنَّا زَيْنَاً أَلْمَاءَ الدُّنْيَا بَرِيَّةَ الْكَوَاكِبِ ۖ وَحَفَظْنَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَّارِدٍ ۗ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى وَيُقَدَّرُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ۗ دُحُورًا وَهُمْ عَذَابٌ وَأَصِيبٌ ۗ إِلَّا مَنْ خَطِفَ الْخَطْفَةَ فَأَتْبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ۗ ﴾ (الصافات .

واته: نئمه ناسمانی نزیکمان، (که مه‌بهستی پیی ناسمانی به‌گمه)، به جوانیی نه‌ستیرمگان رازاندوته‌وه<sup>(۱)</sup>. بؤ پاراستی ناسمانیشن، له هر شه‌یتانیکی هه‌نگه‌راوه، گوئ بؤ دانیشتووانی سه‌رئ ناگرن، { که مه‌بهست فره‌شته‌گانن، (الملا) به‌گومه‌له‌هه‌کتیک دمگوتریت، (الأعلى) واته: به‌رزتر، که نه‌وان له ناسمانن }، له هه‌موو لایه‌که‌وه تیرباران دمگرتن، بیاندا دهرئ، { مه‌بهست بییان نه‌و پارچانه‌ن که له نه‌ستیرمگانن، دوایی زیاتر روونی ده‌گه‌ینه‌وه }، نه‌وه ده‌بیته‌ مایه‌ی دمرکرانیان و سزایه‌کی به‌ردوامیشیان بؤ هه‌یه، { واته: له دواروژدا، له‌سه‌ر نه‌و گردمویه‌ی پیی هه‌لهمستن }، مه‌گهر به‌کیکیان که زانیاریه‌ک بره‌فینئ، به‌رفاندن، (واته: بیدزئ)، نه‌ویش بلئسه‌یه‌کی کونکهری سووتینهری شوین ده‌گه‌وئ .

(۲) له سوورته‌ی (الجن) دا، خوا ﷻ له‌سه‌ر زمانی جنه‌مگان ده‌فرموی: ﴿ وَأَنَا لَمَسْنَا السَّمَاءَ فَوَجَدْنَهَا مِثْلَ حَرِّ سَائِدٍ أَوْ شِهَابٍ ۗ وَأَنَا كُنَّا نَقْعُدُ مِنْهَا مَقْعِدَ اللَّسْمَعِ ۖ فَمَنْ يَسْمَعُ الْآنَ يَحِدْ لَهُ، شِهَابًا رَصَدًا ۗ ﴾ .

(۱) له به‌کاره‌ینانی هورناند و شه‌ی (نجم) و (صَوَّكِب)، هه‌ردوکیان به‌و ته‌نانه دمگوترین، که نئمه ده‌یانینین. تیشک ده‌منه‌وم نئمه به‌گوربئ بؤ (نجم) ده‌لین، نه‌ستیرم، بؤ (صو‌کب) یش ده‌لین، خرۆکه، که به‌که‌میان تیشکهر و دوومیان بن تیشکه.



واته: نایمه ناسلمغان پشکنی، تماشامان کرد: پرکراوه له باسهوانی به میزو له بلیسه، نایمه پیشتر بؤ گوئگرتن لئی دا دهنیشتین، به لام هر که سیک نیستا گوئی لیبگری، نه وه بلیسه کی ناگر بؤی له بؤسه دایه .

۳) له سوورقتی (الملک) دا دهفه رموی: ﴿ وَقَدْ زَيْنَا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ وَجَعَلْنَاهَا رُجُومًا لِلشَّيْطَانِ وَأَعْتَدْنَا لَهُمْ عَذَابَ السَّعِيرِ ﴾

واته: به دنایبی نایمه ناسمانی نیزیکمان، (ناسمانی خواره وه مان)، رازاندو توه به جریان، (مههست بیان نهستیرمکان)، نه وه جریان شه مان، نه وه نهستیرانه شه مان گردوون به مایه ی به درباران کردنی شهیتانه کان، سزای بلیسه داری دؤزه خیشمان بؤیان ناماده کردوه .

۴) له سوورقتی (فصلت) دا : دهفه رموی : ﴿ فَفَضَّلْنَهُنَّ سَبْعَ سَمَوَاتٍ فِي يَوْمَيْنِ وَأَوْحَىٰ فِي كُلِّ سَمَاءٍ أَمْرَهُنَّ وَزَيْنَّا السَّمَاءَ الدُّنْيَا بِمَصْبِيحٍ وَحِفْظًا ذَلِكَ تَقْدِيرُ الْعَزِيزِ الْعَلِيمِ ﴾

واته: (خوا) حهوت ناسمانه کانی له دوو رؤژدا، (واته: له دوو هؤناغاندا ته اوو کردن)، هر ناسمانیک کاروباری خوئی پیراگه یاند، (مههست پیی نه وه به کاروباری رینگهست) و ناسمانی نیزیکمان به جریان و بؤ پاراستنی، رازاندو توه، (واته: به جریان رازاندو و مانه توه و نه وه جریان شه که نهستیره کان، بؤ پاراستنی ناسمانیشن، واته: پاراستنی ناسمان له وه که شهیتانه کان بیه لاجن و لهوی گوئی له قسه ی فریشتان بگرن)، نا شهوش نه نازمگیری کردنی (خوای) زالی زانیه .

۵) له سوورقتی (الحجر) نایته کانی: (۱۶ و ۱۷ و ۱۸) دا، که نایمه خهریکی

توئزینه وه مینی، خوا دهفه رموی : ﴿ وَقَدْ جَعَلْنَا فِي السَّمَاءِ بُرُوجًا وَزَيْنَّاهَا لِلنَّظِيرِ ﴿۱۶﴾ وَحِفْظًا لَهَا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ رَجِيمٍ ﴿۱۷﴾ إِلَّا مِنْ أَسْرَقَ السَّمْعَ فَاتَّبَعَهُ، شِهَابٌ مُسِينٌ ﴿۱۸﴾

واته: ئیمه له ئاسماندا بورجه گنمان داناونو، بۆ ته ماشا گهران (ئهو ئاسمانه مان) له ههر شهیتانیکی دهرکراو پاراستوومانه، مه گهر که سیکیان به دزی گوی هه لبحات، نهویش بلئسه به کی روون و ئاشکرا شوینی دمه گه وی .

٦) له سووریتی (الرحمن) دا، دمه فرموی : ﴿يَمَعَّرَ الْجَنِّ وَالْإِنْسِ إِنْ أَسْتَطَعْتُمْ أَنْ تَنْفُذُوا مِنْ أَقْطَارِ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ فَانْفُذُوا لَا تَنْفُذُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ ﴿٣٣﴾ يَا أَيُّهَا الَّذِينَ آمَنُوا لَا تَرْسَلُوا عَلَيْكُمْ سَوَاطِدَ مِنْ نَارٍ وَنُحَاسٍ فَلَا تَنْصَرِفُوا ﴿٣٤﴾﴾

واته: نهی کۆمه لهی جند و مروؤف انه گهر توانیتان له سنوورمکانی ئاسمان و زهوی دهریجن، دهریجن، ناتوانن دهریجن، مه گهر دمه سه لاتیکن هه بی، نهجا نهی کۆمه لی جندو مروؤف ا به کام له چاکه کانی خوا بی پروان؟ (نهی کۆمه لی جندو مروؤف نه گهر بتانه وی دهریجن له سنووری ئاسمانه گان و زهوی، ناگریک، که دوو که لی تیدانیه، به سه رتاندنا دهار پئری، ههروها مسی تو او ه شو، هه رگیز سه رکه و توونابن .

٧) کۆتا سووریت، که نیستا له زمیندا نامادیه، که ناماژه بهو مه سه لهیه

کراوه، سووریتی (الشعراء) به، وهک خوی بهرز دمه فرموی : ﴿وَمَا نَنْزَلَتْ بِهِ الشَّيَاطِينُ ﴿٣١﴾ وَمَا يَنْبَغِي لَهُمْ وَمَا يَسْتَطِيعُونَ ﴿٣٢﴾ إِنَّهُمْ عَنِ السَّمْعِ لَمَعْمُولُونَ ﴿٣٣﴾﴾

واته: شهیتانه گان نهه قورئانه یان دانه به زماندوه، بۆیان نیه، ناشتوانن، چونکه نهوان له گوئیگرتن که نارگیر کراون .

واته: دهرهفتیان نادری، گوئیگرن تاکو نهه قورئانه کاتیک خوا دمه فرموی و جبریل دمه یینی بۆ پیفه مبه ر ﷺ، بتوانن گوئی لیگرن و، دمه ستی تیومریدن .

**برگمی دووم ، چند فرموده یهک که له باره وه هاتون !**

۱) {عَنْ ابْنِ عَبَّاسٍ قَالَ: مَا قَرَأَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ عَلَى الْجِنِّ وَلَا رَأَهُمْ، انْطَلَقَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فِي طَائِفَةٍ مِنْ أَصْحَابِهِ عَامِدِينَ إِلَى سَوْقِ عُكَاظٍ، وَقَدْ حِيلَ بَيْنَ الشَّيَاطِينِ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْهِمُ الشُّهُبُ، فَرَجَعَتِ الشَّيَاطِينُ إِلَى قَوْمِهِمْ، فَقَالُوا: مَا لَكُمْ؟ قَالُوا: حِيلَ بَيْنَنَا وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ، وَأُرْسِلَتْ عَلَيْنَا الشُّهُبُ. قَالُوا: مَا حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ إِلَّا شَيْءٌ حَدَثَ، فَاضْرِبُوا مَشَارِقَ الْأَرْضِ وَمَغَارِبَهَا، وَانظُرُوا مَا هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ. فَانصَرَفَ أُولَئِكَ الَّذِينَ تَوَجَّهُوا نَحْوَ تِهَامَةَ إِلَى النَّبِيِّ ﷺ وَهُوَ بِنَخْلَةَ عَامِدِينَ إِلَى سَوْقِ عُكَاظٍ، وَهُوَ يُصَلِّي بِأَصْحَابِهِ صَلَاةَ الضُّجُرِ، فَلَمَّا سَمِعُوا الْقُرْآنَ اسْتَمَعُوا لَهُ وَقَالُوا: وَاللَّهِ هَذَا الَّذِي حَالَ بَيْنَكُمْ وَبَيْنَ خَيْرِ السَّمَاءِ. فَهَنَّاكَ حِينَ رَجَعُوا إِلَى قَوْمِهِمْ قَالُوا: يَا قَوْمَنَا! إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ، وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا. ﴿۱﴾ الجن ، فَأَنْزَلَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ عَلَى نَبِيِّهِ ﷺ: ﴿قُلْ أَوْحَى إِلَيَّ﴾ ﴿۲﴾ الجن ، وَإِنَّمَا أَوْحَى إِلَيْهِ قَوْلُ الْجِنِّ { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۴۹۲۱) } .

واته: عمبدوللای کوری ععباس خوا له خوئی و بابی رازی بی، دهئی : پیغمبهری خوا نه قورئانی به سمر جنددا خویندوته وه وه نه مینیونی، پیغمبهری خوا ﷺ له گهال کومه لیک له هاوه لانی دمر چوو، به ره و بازاری (عکاظ)، نه ویش له حالیک دابوو، که شهیتانه کان ریبان لیگیرابوو: گوئی له هه والی ناسمان بگرن و بلئسه ناگره کانیان بو نیردرابوون، شهیتانه کان گهرانه وه، بیبان گوتن : جیتانه ؟ (واته: نه وانهی که جووبوون، گوئی له هه والان بگرن، گهرانه وه ی لای نه وانهی که ناردیوویانن، گوتیان: جیتانه؟) گوتیان: ریمان لیگیراوه، بهردمیهک خراوته بهینی ئیمه و ناسمان و بلئسه ناگرمان بو دهنیردری، نه گهر توخنی ناسمان بکهوین .

گوتیان: هیچ شتیگ هه والی ناسمانی لینه گرتونه ته وه وه، نه بوته بهر ده له بهینی ئیوه و ناسماندا، مه گهر شتیگ روویدایی، بویه به ره ژه لاتی زهوی و روژناوایه کانیدا بگهرین و سمرنج بدن، بزائن داخو چ شتیگ روویداوه ؟

رؤیشتن، به رؤزه لات و رؤژناوایه کانی زهویدا، {واته: گوشه و کهناری زهویان راو کرد، تاگو سهرنج بدمن، چ شتیک پروویداوه، که بۆته هوی نهوهی ههوالی ناسمان پئی لئ بگیری، به نسبت شمیتانه کانهوه}، نهوانمیان که بهرمو تیهامه جووویون، جوون بۆ لای پیغه مبهری خوا ﷺ، که له (نخلة) بوو، {ناوی شوینیکه} بهرمو بازاری (عوکاظ) جوون، له و کاته دا نوژی بیانی به هاوه لانی دمکرد، کاتیک شمیتانه کان گوئیان له قورئان بووو، گوئیان بۆ هه لخت، گوتیان: نا نهومیه که پئی ههوالی ناسمانی له نیوه گرتوه، له ویوه گه پانهوه بۆ لای خه لکه که بیان، {واته: شمیتانه کان} گوتیان: نهی خه لکه که همان ﴿۱﴾ إِنَّا سَمِعْنَا قُرْآنًا عَجَبًا يَهْدِي إِلَى الرُّشْدِ فَآمَنَّا بِهِ وَلَنْ نُشْرِكَ بِرَبِّنَا أَحَدًا ﴿۲﴾ الجن، واته: ئیمه گویمان له قورئانیکه سهرسور هینهر بووه، که بهرمو سهر راستی پینمایه دمکات، ئیمهش بروامان پیهیناوه، هیچ شتیک ناکمینه هاوبهش بۆ بهروهدگارمان .

ننجا نهوهی خوا فهرموویمتی، له سهر زمانی نهو جندانه بووه، {که پیشتر شمیتان بوون، به لام دواپی که گوئیان له قورئان بووه، بوونه بروادار}، خوی زالی مزنیش، ئهم سوورتهی بۆ پیغه مبهری خوی ﷺ نارد : ﴿قُلْ أَوْحِيَ إِلَيَّ أَنَّهُ سَمِعَ نَفْرًا مِّنَ الْجِنِّ﴾ الجن، واته: بلئ: سروش بۆ کراوه، که کۆمه لیک له جند گوئیان هه لختوه .

که بیگومان نهوهی بۆ پیغه مبهری خوا ﷺ سروش کرابوو، قسهی جندان بوو .  
 ﴿۲﴾ {عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ يَبْلُغُ بِهِ النَّبِيُّ ﷺ قَالَ إِذَا قَضَى اللَّهُ الْأَمْرَ فِي السَّمَاءِ، ضَرَبَتْ الْمَلَائِكَةُ بِأَجْنِحَتِهَا خُضْعَانًا لِقَوْلِهِ، كَالسَّنْسَلَةِ عَلَى صَفْوَانَ، قَالَ عَلِيٌّ وَقَالَ غَيْرُهُ: صَفْوَانٌ يَنْفُذُهُمْ ذَلِكَ، فَإِذَا: ﴿فَرَعَ عَنْ قُلُوبِهِمْ قَالُوا مَاذَا قَالَ رَبُّكُمْ قَالُوا﴾ لِّلَّذِي قَالَ : ﴿الْحَقُّ وَهُوَ الْعَلِيُّ الْكَبِيرُ﴾ فَيَسْمَعُهَا مُسْتَرْقَوِ السَّمْعِ، وَمُسْتَرْقَوِ السَّمْعِ هَكَذَا، وَاحِدٌ فَوْقَ آخَرَ، وَوَصَفَ سَفْيَانٌ بِيَدِهِ، وَفَرَجٌ بَيْنَ أَصَابِعِ يَدِهِ الَّتِي تَصْبِهَا بَعْضُهَا فَوْقَ بَعْضٍ، فَرُبَّمَا أَدْرَكَ الشَّهَابُ الْمُسْتَمْعَ قَبْلَ أَنْ

يَرْمِي بِهَا إِلَىٰ صَاحِبِهِ، فَيُحْرِقُهَا، وَرَبِّمَا لَمْ يَدْرِكْهَا حَتَّىٰ يَرْمِي بِهَا إِلَىٰ الَّذِي  
يَلِيهِ إِلَىٰ الَّذِي هُوَ أَسْفَلَ مِنْهُ، حَتَّىٰ يَلْقُوهَا إِلَىٰ الْأَرْضِ، وَرَبِّمَا قَالَ سَفِيَانُ:  
حَتَّىٰ تَنْتَهِيَ إِلَىٰ الْأَرْضِ، فَتَلْقَىٰ عَلَىٰ فَمِ السَّاحِرِ، فَيَكْذِبُ مَعَهَا مِائَةَ كَذْبَةٍ،  
فَيُصَدِّقُ فَيَقُولُونَ: أَلَمْ يَخْبُرْنَا يَوْمَ كَذَا وَكَذَا، فَوَجَدْنَاهُ حَقًّا لِّلْكَلِمَةِ الَّتِي سَمِعْتُمْ  
مِنَ السَّمَاءِ { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: ( ٤٧٠١ ) } .

واتە: ئەبو ھورەیرە خوا لای پازى بى، لە پێغەمبەرى خوا ﷺ  
دەگیرێتەو، گە فەرموویەتی: ھەر کاتێک خوا بپاریتکی دا لە ناسمان،  
(واتە: خوا گە بپاریتک دەردەگات بۆ فریشتەکان، بە شیویمەک لە شیوہگان،  
کە نێمە نازانین چۆن فریشتەگان دەبیستن!) فریشتەگان بایان لێک دەمدن،  
وەک ملکہچیی دەربپین بۆ ئەو فەرمايشتمى خوا، وەک چۆن زنجیرتکی ناسن  
فری دەدرتە سەر بەردتکی تەخت، (عەلى و جگە لەویش گوتووینانە: ئەو  
زنجیرە گە فری دەدرتە سەر ئەو بەردە تەختە، دەنگەگە بە ھەموویان  
دەگات و لە ھەموویان تیدمپەری)، نەجا کاتێک گە فەرمايشتمەگەى خوا تەواو  
دەبى، فریشتەگان ترسەگەیان دەپوێتەو، دەلین: پەروردگارتان چى فەرموو؟  
نەوانیش ئەو فەرمايشتمى گە خوا فەرموویەتی، دەلین: خوا ھەقى فەرموو  
خوا بەرزى گەموریە، لەو کاتەدا، ئەوانەى گە گوئ ھەلەدەخەن، لە شەیتانەگان،  
نەو دەبیستن، ئەوانەش گە گوئ ھەلەدەخەن، بەو شیویمەن و، ھەنلێکیان لە  
سەر ووی ھەنلێکیانەومن، سوفیان گە یەکیکە لە گێرەرەوانی ئەم فەرمايشتمە،  
پەنجەگانی دەستی راستی لێک گەرنەووە و ھەنلێکیانی لەسەر ھەنلێکیان  
پاگرت)، ئەوویان دەبیستى، دەیدا بەوہى دیکەیان و... ھەتا خوارى .

نەجا جاری وایە ئەو بلیسە ناگرە، ئەوہى گە یەگەمجار گوئی لیبوو، بەر  
لەوہى فریا بکەوئ قسەگە بگەینى بە ھاوئەگەى خوار خۆى، ئەم بلیسە  
ناگرە، ئەم دەسووتینى، {واتە: ناتوانى ھەوئەگە بگەینى بە خوار خۆى و  
ئەوہى دیکەش بە خوار خۆى، ھەتا گوتایى}، جاری واش ھەبە بلیسە  
ناگرەگە نایگرى، بەر لەوہى ھەوئەگە بگەینى بە ھى خوار خۆى و بلیسە  
ناگرەگەى پیناکەوئ دەبگەینى، ئەوہى دیکەش دەبگەینى بە ئەوہى خوار  
خۆى، بەو شیویمە ھەتا دەگاتە سەر زموى، وا پیدەجى: سوفیان گوتبیتى:

تا کو کۆتاییه که ی دئ بۆ زوی، {واته: ئەو شەیتانە ی له خواری خوارمومیه}، ئنجا له وئ دهرخێته سهر دمی جادووگهر که، {واته: ئەو جادووگهره ی، یاخود ئەو فالنجییه ی که به حیساب هه وائ دهنه به نادیار}، ئەویش سه د درۆی له گه ل تیکه ل دمکاتو له به کیکیاندا راست دمکا، ئنجا خه لک ده لئین: فلان رۆزه و فلان رۆزه، فلان هه وائیه ی پینه داین، ته ماشامان کرد قسه که ی راسته! مبه مست ئەو وشه یه، که له ناسمان بیستراوه .

یانی : به هۆی ئەو قسه راسته وه، که به ک له سه ر سه د (۱/۱۰۰)ه، خه لک بره و به نه وودو نو (۹۹)به که ش دمکات !!.

۳) {قَالَتْ عَائِشَةُ : سَأَلَ أَنَسُ رَسُولَ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ عَنِ الْكُهَّانِ؟ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: لَيْسُوا بِشَيْءٍ، قَالُوا: يَا رَسُولَ اللَّهِ فَإِنَّهُمْ يُحَدِّثُونَ أَحْيَانًا بِالشَّيْءِ يَكُونُ حَقًّا، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : تِلْكَ الْكَلِمَةُ مِنَ الْحَقِّ يَخْطُفُهَا الْجَنِيُّ فَيَقْرُأُ فِي أذُنِ وَلِيِّهِ قِرَاءَ الدَّجَاجَةِ فَيَخْلُطُونَ فِيهَا أَكْثَرَ مِنْ مِائَةِ كَذْبَةٍ} {أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم: (۶۲۱۳)}.

واته: دایکی بره واداران عائشه خوا لئێ رازی بی، ده لئ: خه لکیک له پیغه مبه ری خوا ﷺ یان پرسی دهرباره ی کاهینه گان، {کاهین نه وانه بوون، که دهرباره ی نادیار قسه یان کردوه واته: فالنجی}، پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی : هیچ نین، {واته: قسه گانیان راست نین}، پیی گوترا: ئە ی پیغه مبه ری خوا ﷺ! جاری وا هیه قسه مک دمکن و راستیش دهرده چی؟ پیغه مبه ر ﷺ فه رمووی: نه وه ئەو وشه یه له هه ق، که جیننی ئەو قسه یه له ناسمان له فریشه گان دمزئو، ئەو قسه یه ده خاته گوئی دۆسته که ی خۆیه وه، {واته: مرؤف که به ته نکید جادووگه رو کاهینه گان}، وه ک چۆن مریشک کورکه کورک دمکا، به دنگی، ناوا ده یخاته گوئی ئەو جادووگه رموه، نه وانیش سه د (۱۰۰) درۆی له گه ل تیکه ل دمکەن .

فه رمووده ی دیکه ش له وبارمه هه ن، به لام ئیمه ئیکتیضا به و سئ فه رموودمیه دمکه ین .

برگهی سینیم ، پیناسهی (شهاب) و (نیزک) :

پیناسهی (شهاب) و (نیزک) :

وشهی (شهاب) کویمه‌گی (شهب)ه، خاومنی (المعجم الوسیط) دهئی :

(الشهاب: الشعلة الساطعة من النار، وفي التنزيل العزيز: ﴿أَوْ آتِيكُمْ بِشَهَابٍ

قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿۷﴾ النمل، والشهاب: النجم المضيء اللامع، والشهاب

جرم سماویّ یسْبُحُ فِي الفِضَاءِ ، فإذا دخل فِي جَوِّ الأَرْضِ ، اشتعل وصار رمادا،

وفي التنزيل العزيز: ﴿فَأَنْبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾ المافات) (۱).

واته: (شهاب) بریتییه: له بلیسه‌یه‌ک که دم‌بریقیتییه‌وه له ناگر، له‌و

ومحیه‌ش نا که خوی زال نار‌دوویه‌ته خوار، (نه‌و قسه‌یه‌ی مووسا، که به

مال‌و خیزانی دمه‌رموی) : ﴿أَوْ آتِيكُمْ بِشَهَابٍ قَبَسٍ لَّعَلَّكُمْ تَصْطَلُونَ ﴿۷﴾

النمل، (واته: دهم به‌لکو هه‌والیک بزانه‌م، یاخود بزووتیکتان بؤ بی‌نم،

(واته: داریک که سمریکی ناگر بی)، به‌لکو خوتانی پی گهرم بکه‌نه‌وه، یانی :

ناگری پی‌یکمه‌وه‌وو، خوتانی پی گهرم بکه‌نه‌وه .

هه‌روها (شهاب) به نه‌ستیریه‌کی تیشکده‌ری خاومن رووناکیی دهم‌گوتری .

هه‌روها (شهاب) به‌و تهنه‌ ناسمانییه دهم‌گوتری، که له جه‌و (فضاء)‌دا

ممله دمکات‌و، هه‌ر کاتی‌ک هاته‌ نی‌و مه‌ودای هه‌وای زمویییه‌وه، گر ده‌گرئی‌و

دوایی ده‌بیته‌ خۆلهمیش، وه‌ک خوا فه‌رموویه‌تی: ﴿فَأَنْبَعَهُ شَهَابٌ ثَاقِبٌ ﴿۱۰﴾

الافات، واته: بلیسه‌یه‌کی کونکه‌ر، بلیسه‌یه‌کی سووتینهر شوینی گه‌وت.

( . محمد راتب نابلسی) له ته‌فسیره‌گی خۆی، ته‌فسیری (نابلسی)‌دا (۱۰)

پیناسه‌یه‌کی جوانی (شهاب) دمکات، دهئی :

وَالشُّهُبُ لَهَا تَفْسِيرٌ عَلَمِيٌّ، لَا يَتَنَاقَضُ مَعَ التَّفْسِيرِ الْقُرْآنِيِّ: فَالشُّهُبُ كَوُوكِبٍ هَشٍّ أَثْنَتَتْ حَيَاتُهُ، وَخَرَجَ عَنِ مَدَارِهِ وَوَصَلَ إِلَى جَوْ الْأَرْضِ، فَأَحْيَاكَه بِطَبَقَةِ الْهَوَاءِ جَعَلَهُ يَتَشَهُبُ، ثُمَّ يَتَلَاشَى، وَثُمَّ فَرَقَ بَيْنَ الشُّهُبِ وَالنِّيازِكِ، فَإِنَّ النِّيازِكُ تَصِلُ كَتَلْتَهُ إِلَى الْأَرْضِ، أَمَا الشُّهُبُ فَيَتَشَهُبُ وَيَتَلَاشَى فِي جَوْ السَّمَاءِ .

واتە: (شُھب) كە گۆى (شھاب)ە، لىكدانەوھىەكى زانستى ھىە، كە لەگەن لىكدانەوھىەكى قورئاندا تىكناگىرى، ئەوئش بەو شىومىە: (شھاب) (واتە: ئەو بلىسە ئاگرە كە خوا شەيتانەكانى بى تىر باران دەكات)، بىرىتە: لە پارچەى ئەستىرەھىەك، ياخود خرۆگەھىەك، كە كۆتايى بە ژيانى ھاتو، (خرۆگەكان، ئەوانەن كە تىشكىيان نىە، وەك مانگو زەوى، ئەستىرەكانىش ئەوانەن كە تىشكىيان ھىە، ھەموويان كاتىكى دىارىبىكرائىان ھىە لەبەين دەچىن، دەھەقنەوھو، كۆتايىان دئ)، لە سوورگەى خۆى دەردەچى، (واتە: ئەو پارچەھىە) و دەگاتە نىو مەوداى ھەواى زەوى، ئنجا كاتىك بە ھەواى زەوى دەگەوئ، (زۆر بە خىرايى دئ و زەوئش راپدەمكىشى)، پارچە پارچە دەبى و گر دەگرئو، لەبەين دەچى .

جىاوازىبىش لە نىوان (شھب) و (نىزك) ھەر ئەوھىە كە نەيزەك كوتلەكەى دەگاتە زەوى، بەلام (شھاب) گر دەگرئو، لەبەين دەچى، دەبىتە خۆلەمئش لە نىو ھەواى زەوىدا .

كەواتە: (شھب) و (نىزك) ھەرىمەن بەلام ھەندىك جاران نەو بلىسەھىە كە دئ، نەو پارچە ئەستىرەھىە، يان نەو پارچە خرۆگەھىە، قەبارەكەى گەورەھىە و فرىا ناگەوئ ھەمووى بسووتئ، لە نىو ھەواى زەوىدا، بەشىكى دەگاتە زەوى، كە جارى وا ھىە، بە قەبارەى زۆر گەورەش، كەوتۆتە نىو دەريا، يان كەوتۆتە سەر زەوى و شوئىنەكەى زۆر قوول و گەورە كردو، جىاوازىبەكەيان ئەوھىە، ھەر ئەوھىە نەيزەك قەبارەكەى گەورەترەو ئەوھى دىكەيان بچووكتەر، ئنجا ئەوھى كە قەبارەكەى بچووگە، يەكسەر كە ھاتە نىو مەجالى ھەواى زەوى، دەسووتئ، لەبەين دەچى، بەلام ئەوھى دىكە ئەندازىھىەكى لئ دەمئىنئىتەوھو دەگاتە سەر زەوى .



## پرسىيارىكى گىرنگ :

ئايان ئو پارچە ئەستىرەو، خىرۆكانەى كە شەيتانەكانيان پىئى بەرباران دەكرىئ، ھەر ئەوانەن كە لە خىرۆكەو ئەستىرەكان دەبنەو، ياخود شتىكى دىكەش ھەيەو، ئىمە نايىزانىن ؟

لە ھەلامدا دەئىم: بە پىئى روالھتى نايەتەكان، بەئى ھەر ئو پارچە خىرۆكەو، ئەستىرانەن كە خوا ﷻ كە باسى ئەستىرەكان دەكاو، دەفەرموئ: كىردوومانن بە جوانىى بۇ ئاسمانى نىزىك، ھەروھە دەفەرموئ: (وحفظاً)، واتە: ئەوان ھەك چۆن جوانىين بۇ ئاسمانى نىزىك، پارىزەرىشن بۇ ئو ئاسمانە لە شەيتانەكان، كە گوئ لە فرىشتەكان بگىرن، واتە: خوا ﷻ بۇ ئو ئەستىرانە دوو نامانج دىيارىى دەكات :

(۱) جوانىين بۇ نامسان .

(۲) پارىزەرن بۇ نامسان، ھەك بلىئسەيەك، كە تىربارانى شەيتانەكانيان پىئەدەكرى .

بەلام لە سوورھتى (الجن)دا، كە دەفەرموئ: ﴿ وَأَنَا لَمَسَّ السَّمَاءَ فَوَجَدْتَهَا مُرْتَجًا حَرَسًا شَدِيدًا وَشُهُبًا ۝۸ ﴾، واتە: ئىمە لە ئاسمان خەفتاين، تەماشامان كىرد، پىركراوھ لە پاسەوانى سەختو، بەھىزو، پىركراوھ لە بلىئسان .

نەمە نەوھ دەگەيمىئ، كە وىرپى ئو پارچە خىرۆكەو، ئەستىرانە، فرىشتەكانىش ئو شەيتانانە تىرباران دەگەن .

كەواتە: دەگونجى جۆرى دىكەى دەركرانىش ھەبى، بۇ شەيتانەكان، جگە لەوھى كە بە روالھت دەبىنرى، كە ئو پارچانەن لە خىرۆكەو ئەستىرەكان، حىادەبنەوھ .

### برگهی چوارهم : نهنجامگیری ۱

به پیزان ! نئمه لهم نهنجامگیری به شدا ههنلیك بابنتی دیکه، روون دمکهینهوه، که پیویست به روونکردنوه دمکن :

له کوئی نهو نایهت و فهرمودانه، نهم یازده راستیه وهردهگیرین :

**به کم :** نهوهی به جریان { (مَصَابِیح)، کوئی (مَصْبَاح)ه، واته: چرا، که مه بهست پییان نهستیرمکانن }، رازینراومهتوهوه شهیتانهکانیش دهرهفتی گوئی تیدا ههنخستیان ههیه، ناسمانی به کهمه، وک له سوورپرتی (الصَّافَات)، نایهتی (۶) و، سوورپرتی (الملک) نایهتی (۵) و، سوورپرتی (فُصَلَّت)، نایهتی (۱۲) دا، هاتوه، چونکه (السماء الدنيا)، (دُنیا): (مُؤَنَّث) ی (أَدْنَى)یه، یانی: نزیکتر، نهو ناسمانهی که لیئانهوه نزیکتره، نئجا نهو ناسمانهی که له نئمهوه نزیکتره، ناسمانی به کهمه، له سهرووی نهوهوه: ناسمانهکانی دووهوم و سبیهوم چوارهوم و پیئجهوم شهشهوم حهوتهم، ههن، تاگو دمگاته سهروئی و دمگاته درهختی کوئیایی (سِدْرَةُ الْمُنْتَهَى) و، دمگاته عهرشی خوی بهرووردگار .

**دووهوم :** مه بهست له پاراستنی ناسمان، ناسمانی به کم، پاراستنیهتی لهوهی که

شهیتانهکان گوئی تیدا ههنبخهن، له قسهی فریشتهکان، به بهلگهی نهوه که خوا دهنهرموئی : ﴿ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى آلِهَا الْأَعْلَى وَيَقْدِفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾ (۸) الصافات، واته: ناتوانن گوئی بگرن بؤ کومهئی سهروئی، (کوئی بالاً)، { که مه بهست پییان فریشتهکانن } و له ههموو لایهکهوه تیر باران دمکرین .

**سبیهوم :** له نیوان فهرمایستی خوا، که دهنهرموئی: ﴿ لَا يَسْمَعُونَ إِلَى آلِهَا الْأَعْلَى

وَيَقْدِفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾ (۸) ، نهومدا که دهنهرموئی: ﴿ إِلَّا مِنْ أَسْرَقَ السَّمْعَ ﴾ (۱۸) الحجر، (مهگهر کهسبک گوئی ههنبخاو، قسهیهک به پهنهانیی وهرگروئی) .

هیچ تیکگیرانیک نیه، چونکه نه وهی پیشی دمه رموی: گوئی ناگرن،  
واته: به کمیزی خویان و، به شیویه کی ناسایی و، به ناسایی گوئی ناگرن،  
نه وهی دیکمش دمه رموی: گوئی هه لده خه ن و به به نهانی وشهیه ک دهنن،  
مانای وایه حالتیکی ناساییه .

**چوارم:** پاش هاتنی پیغمبهری خاتمه موحهممه ﷺ، نه وری لیگرتنه ی

شهیتانان، قورستر بووه، به به لگهی، ﴿ وَأَنَا كُنَّا نَعْبُدُ مِنهَا مَقَدِّدًا لِلسَّمْعِ  
فَمَنْ يَسْمَعِ الْآنَ يَجِدْ لَهُ شَهَابًا رَصْدًا ﴾ ١، الجن، جندهگان دهلین: نیمه پیشتر  
له ناسمان دادنه یشتین، گویمان هه لده خست، به لام هه کس نیستا گوئی  
هه لبخات، بلنسه یه کی ناگر بوئی له بوسه دایه .

ننجا مه رج نیه ته نیا به هاتنی پیغمبهری خاتمه (محمد) ﷺ نه وری پییه  
به سترایی، به لگو دهگونجی به نسبت هموو پیغمبه رانه وه هه روا بوویی،  
به لام له نیوان هاتنی پیغمبه ر عیسا دا، تاگو هاتنی پیغمبهری خاتمه ﷺ،  
له و ماویه دا، نه وری گراوته وه، چونکه و محیی نه هاتوه، بو پیغمبه ران  
(علیهم السلام) بویه نه و پاسه وانیی کردن و نیشکگرتنه ی فریشته گان و  
بلنسه ناگره گان، له ناسمان، که شهیتانگان نه چن، گوئی نه گرن، نه و  
پاریزگاریکرنه، به و شیویه نه ماوه، چونکه که و محیی نه یست، مه ترسی  
نه وه نیه، شهیتانگان بیدزن و، دواپی بیگه یه نن به کاهین و جادوو گه ره گان .

هه رچه نده ده سگونجی تایه ت بوویی، به پیغمبهری خاتمه (محمد) وه  
ﷺ، به لام من وای تیده گم بو هموو پیغمبه ران و بووه، به لام نه و ماوه  
بیچ سه دو نه و ونده ساله <sup>(۱)</sup>، له نیوان پیغمبهری خاتمه و عیسا دا (علیهما  
الصلاة والسلام)، که نه وری پییه تا راددهیه ک ناسایی گراوته وه، جنده گان  
وایانزانیوه هه روا بووه، چونکه ماویه کی زور بووه و، جه ند سه ده ی پیچوون .

۱) نه گم عیسا (علیه السلام) له سالی یه کمی (۱) ی زایینی له دایک بوویی و، پیغمبهری کوتایی  
(محمد) ﷺ ناشکرایه له سالی (۵۷۰) دا له دایک بووه و، له سالی (۶۱۰) ی زایینی دا و محیی بو  
هاتوه، که واته: (۵۷۰) سال که وتته نیوان له دایک بوونی عیسا و موحهممه ده و، علیهما  
الصلاة والسلام .

ئهمه بۆچوونی خۆمهو له هیچ کتیبیکدا نهمبینیوه، بهلام وای تیدمگم .

**پینجهم** : به پئی مانای زانراوو روالهتیی نایتهکان : مه بهست له بهردباران،

یان : تیربارانکردن - که چمند وشهیهک لهوبارهوه هاتوون، وهک :

۱/ (قَدْف) . ۲/ (رُجُوم) . ۳/ ﴿ شَوَاطِئُ مِّنْ نَّارٍ وَنُحَّاسٌ ﴿۲۵﴾ . ﴿ الرحمن .

۴/ (حَفْظًا) . ۵/ (شِهَابًا رَّصَدًا) . ۶/ (شِهَابًا ثَائِبًا) .

مه بهست لهو حالته که نهو وشانهی بۆ بهکارهاتوون : هاویشترانی پارچه ورده جیا بووه وهکانن له نهستیرهو خرۆکهکان، دواى نهوى نهو نهستیرهو خرۆکهانه له بهین دهجن، وهک پینشتریش له رووی زانستییهوه باسمان کرد .

**شهشم** : به پئی فهرموودهی ژماره : (۴۹۲۱) له (صحیح البخاری)، رپی ناسمان

له شهیتانهکان گیراوه، بهلام به پئی نایتهکان تمنیا رپیان لی تنگو زهحمهت کراوه، نهک یهکجاری بهسترایی، چونکه نایتهکان که دهفهرموون :

﴿ إِلَّا مَنِ اسْتَرَقَ السَّمْعَ ﴿۱۸﴾ . ﴿ الحجر، یان دهفهرموئ : ﴿ إِلَّا مَنِ حَطَفَ الْخَطْفَةَ

﴿ الصافات، مانای وایه : بواری رفاندنی وشهیهک، گوئ ههئخستنیکى به پهنهانی، ماوه، بهلام لهگهئ ممترسیی فهوتانی نهو شهیتانهدا .

**حهوتهم** : به پئی فهرموودهی ژماره : (۴۷۰۱) له (صحیح البخاری)، شهیتانهکان

پیکهوه هاوکاریی دهگهئ له گهیانندی نهو ههوالهدا که له فریشتانی دهدزن، چونکه (سوفیان) وای وینا کردوه، که نهویش گوئی له هی پینش خوی، نهویش له هی پینش خوی بووه، دیاره که پیغمبهه ﷺ نهوهی بۆ وینا کردوون، که پهئجهکانی دهستی راستی بهو شیویه لیکردوون و لهسهریهک رایگرتوون، که یهکه میان دهیگهیمهئ به دووهو دووهه به سیهه... ههتا دهگاته خواری خوارهوه .

**ههشتهم** : به پئی فهرموودهی ژماره : (۴۷۰۱) له (صحیح البخاری)، نهوه

جادووگهرهکانن، که شهیتانهکان نهو جوژه ههوالانهیان بۆ دهبهئ، جادووگهران و نهوانهی لهگهئ شهیتانهکاندا سهروکاریان ههیه، ئنجا نهگهر جادووگهریان

پی بگوترئ، نه گهر فالچییان پی بگوترئ، نه گهر کاهینیان پی بگوترئ،  
عمر پرفیان پی بگوترئ ... هتد .

**نویسم:** هرومها هر به پیی فمرودمکانی ژماره: (۴۷۰۱) و (۶۲۱۳)، جادووگهرمکان  
درؤی زؤر دمخمنه گمئ همواله دزراوه راسته کان و، زؤر پنهانکارانه همواله که  
دمگه منن، به جادووگهرمکان و، ئهوانه ی سهر و کاریان له گهئ شهیتانه کاندنا همیه .  
**دیهیم:** به پیی نایه ته کان و به پیی فمرودمکانیش، نه و شهیتانانه ی نه و  
همولانه دمدن ، که ههوالی ناسمان بندن، بهردباران دمگرین و دسوتینرین و  
دمردمگرین، چونکه خوا نه و وشانه ی بؤ به کارهینان و :

ا/ ﴿ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ ثَاقِبٌ ﴾ ﴿الصلوات﴾، واته: بلئسه یه کی کونکر، یان سووتینهر،  
شوینی که وت و پیی که وت .

ب/ ﴿ فَاتَّبَعَهُ شِهَابٌ مُّبِينٌ ﴾ ﴿الحجر﴾، بلئسه یه کی روون، شوینی که وت و  
پیی که وت .

ج/ ﴿ وَيَقْدِفُونَ مِنْ كُلِّ جَانِبٍ ﴾ ﴿الصلوات﴾، له هه مو و لایه که وه تیرباران دمگرین.  
**یازدیهیم:** نه و ههوالانه ی شهیتانه کان دزیویانن و دیاندزن، هیچ په یه وندیان به  
وه حییه وه نیه، به به لگه ی نه وه که خوا ﴿﴾ دغه رموی : ﴿ إِنَّهُنَّ عَنِ السَّمْعِ  
لَمَعزُولُونَ ﴾ ﴿الاعراء﴾، واته: شهیتانه کان که نارگیر کراون، له وه که گوئ  
بگرن بؤ وه حیی .

که واته: شهیتانه کان دمرفتی نه و هیان نه بووه، گوئ بؤ نه و وه حییه بگرن،  
که خوا به جیبریل دا نار دو به تی بؤ پیغه مبه ران، به لکو گوئ له فهرما یشت و  
رینمای بی که ی خوا ﴿﴾ دمگرن، که بؤ فریشته کانی دمنیرئ و، نه وه ئیستاش  
هر همیه، چونکه خوا به ردموام خوا ﴿﴾ فهرمانکردن و رینمای بکرنی همیه بؤ  
فریشته کان، بؤیه ئیستاش شهیتانه کان نه و همولانه هر دمدن .

**مه‌سه‌له‌ی نۆریم :** ههر کام له زمینی و، چیا به‌کان و پرووه‌که‌کان و، بایه

موتور به‌که‌ره‌کان و، هوکاره‌کانی دیکه‌ی ژبان و گوزمران، چاکه و

نیعمه‌تی خول و، به‌زه‌یی و میهره‌بایی خویان تیندا ده‌درموشینه‌وه :

خوادفه‌رموی: ﴿ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا وَأَلْقَيْنَا فِيهَا رَوَّاسِيَ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ

شَيْءٍ مَّزْرُونٍ ﴿١١﴾ وَجَعَلْنَا لِكُلِّ فِتْيَةٍ مَعِيْشَ وَمَنْ لَسْتُمْ لَهُمْ رِزْقِينَ ﴿١٢﴾ ۞

شیکردنه‌وه‌س نهم دوو نایه‌ته موبله‌که . له یازده (۱۱) برگه‌دا :

**برگه‌ی به‌گم ۱ :** ﴿ وَالْأَرْضَ مَدَدْنَاهَا ۞ ۱۱ ۞ نِیمه زمینیمان لیک گی‌شاوتمه‌وه .

(المدء : هو الجرد)، یانی: پاكی‌شانى شتىك و لىك گی‌شانه‌موى، كه لی‌ردا مه‌بست له (لیك گی‌شانه‌وه)، واته: مه‌ودای زه‌ویمان فراوان کردوه و زه‌ویمان پان راخستوه، نهمه‌ش به پروونی نه‌وه ده‌گه‌یمنی : كه زه‌وی خرو هیلکه‌بیه، چونکه نه‌گهر جوارگۆشه، یان لاکیشه، یان سیگۆشه، یان شمش گۆشه، یان ههر شی‌ومیکی دیکه بو‌وايه، جگه له حاله‌تی خری و، هیلکه‌یی نه‌ده‌گونجا نهم تعبیری بو‌ به‌کاربی، كه خوی زانا و نانا فه‌رموویمتی، ننج له سۆنگه‌ی نه‌مووه كه زه‌وی (خپ) هه‌لکه‌وتوه، له ههر لایمکی زه‌وی برۆی ناگه‌یه فه‌راغو سووچ و گۆشه‌یه‌ك، كه واته كه دفه‌رموی: زه‌ویمان لىك گی‌شاوتمه‌وه، نه‌وه ته‌نیا له‌گه‌ل حاله‌تی بازنه‌یی و، هیلکه‌یی زه‌ویدا، ده‌گونجی و نه‌گهر گریمان جوارگۆشه، لاکیشه، یان ههر شی‌ومیکی دیکه بو‌وايه، ده‌گه‌یشتیه كه‌نارمکه‌ی، به‌لام نیستا ناگه‌یه كه‌ناری، چونکه هه‌مووی وه‌ك یه‌که‌و، سئ له‌سه‌ر چواری پروو به‌ره‌که‌یشی به‌ ناو داپۆشراوه .

**برگى دووم ۱ - ﴿ وَالْقَيْنَا فِيهَا رُؤْسِي ﴾**، چىايەكانىشمان تىفرىدان، خوا  
 ﷺ لى چىمىد شوئىنىكى قورئاندا، بۇ چىايەكان ھەر وشەى (القى)  
 بەگاردىنى، واتە: تىفرىدان، فرىماندانە نىوى، تىمان ھاويشتوون، ئنجا  
 ناشفەرموى: (وَأَلْقَيْنَا عَلَيْهَا)، چىاگىلمان فرىدانە سەرى، بەلكو  
 دەفەرموى: تىفرىدان، فرىدانە نىوى، نەمەش لەبەرنەومىيە كە ئەو  
 چىايانە ، لە ئىنجامى ئاگر پىزىنەكاندا پەيدابوون، ئەو ئاگر پىزىنانەى  
 كە برىتىن : لە دەردانى گەرمىيى نىو ناخى زەوى، كە - ھەك پىشتەر لە  
 سوورمى (يونس) دا باسما گەرد - نىو ناخى زەوى ھەمووى ئاگر، ئاسنى  
 تواومىيە، ئنجا جار جار كە لە شوئىنىكەمە توپكىلى زەوى دەتەقى، ئەو  
 ئاگر، ئاسنە، دەردەقولى، زۆر بەرز دەيتەو، دوايى دىتەو سەرى، پىشى  
 بەرز دەيتەو، ئنجا دوايى بەرەوخوار دىتەو، كەواتە: فرىدراوتە نىوى،  
 دوايى ھاوتەو، ئەو بە نىسبەت ئەو كە لە بارەى چىايەكانەو دەفەرموى:  
 ھەئماندانە نىو زەوى .

بەلام نىيا بۇچى دەفەرموى: ﴿ وَالْقَيْنَا فِيهَا رُؤْسِي ﴾؟ واتە: چىايە  
 چىسپاومگىلمان خستوونە نىوى؟ لەبەرنەومى ھەك زانايانى جىلۇلجىيا دەئىن:  
 ھەر چىايەك كە تۇ دەيبىنى، چەندەى بە دەرمومىيە، دە پارزە (۱۰ - ۱۵) ھىندەى  
 بە ناخى زەويدا چۆتە خوار، يانى: چىايەك ئەگەر پىنج (۵) كىلۇمەتر بەرز  
 بى، دەبى (۵) جارانى (۱۰ - ۱۵) بگەى، واتە: (۵۰ - ۷۵) كىلۇمەترى بە ناخى  
 زەويدا چۆتە خوارى، بۇيە خوا دەفەرموى: چىاگىلمان خستوونە نىوى،  
 نەك ھەر لەسەرى بن !

**برگى سىيىم ۱ - ﴿ وَأَنْبَتْنَا فِيهَا مِنْ كُلِّ شَيْءٍ مَّزْرُورٍ ﴾**، ھەرومھا لە زەويدا،  
 ھەموو شىئى كىشراومان رۋاندە، ھەموو شىئى كىشراو (كُلِّ شَيْءٍ مَّزْرُورٍ)،  
 واتە: ھەموو رۋومگىك: كىشەكەى و ئىندازمەكەى دىارە، ھەم لە رۋوى  
 چۆنىمىيەو، ھەم لە رۋوى چەنلىتەتەو، ئەو رۋومگانەى دەروئىن،  
 ھەرگاميان : ھەمووى لەلايەن خۋاى كاربەجى ۋە ئىندازەگىرىي گراو، بۇ  
 وئىنە: زانايانى كشتوكالتاس دەئىن: سىزە ھەزار (۱۳) جۆر گەنم ھەيە،

چەند ھەزار جۆرى دار خورما ھەيە، سى سەد (۳۰۰) جۆرە تىرى ھەيە، ھەروھما، ھەموو ئەو ميوە دانەوئىلانە، چەندان جۆريان ھەن، ئنجا ھەر كامىئىكان: قىبارمگەي، (ھى دانمگەي، ياخود ميوگەي)، پىنگەگەي، تاممگەي، شىومگەي، ئىندانمگىرىي كراوھو، جىايە لەوى دىكە.

ئنجا مەرۇف ئەگەر تەماشى بىكات ۱ زۆر وردمگارىي سەرسورپھىنەر دىبىنى، بۇ وئىنە: دانەوئىلە، ميوە، مەك يەك پىناگەن، بەلكو دانەوئىلە ھەمووى پىكەو پىدەمگات، ئنجا جۆيە، بىرنجە، گەنمە، ھەموو جۆرمەكانى گەنم، ھەرزە، گەنمەشامىيە، زورپاتە، نىسكە، نۆكە، ماشە... ھتد، ئەوانە ھەموويان پىكەو پىدەمگەن، بەلام ميوە، مەجىبە مەجىبە پىدەمگات! ئنجا تۆ ھەر تەماشى ئەو بەك! ئەگەر ھاتباو دانەوئىلەش، مەك ميوە پىگەيشتابىيە، يانى: ئەمەرۇ ھەندىكى پىيىگات، سەبىنى ھەندىكى پىيىگات، دوو سەبى ھەندىكى، مانگىكى دىكە ھەندىك، بۇ وئىنە: ھەنجىرى وا ھەيە، چەندان جارى بەردەندا، ھەروھما تىرى، ئەو كاتە خەلك چۆن دانەوئىلەي بۇ ھەندەمگىرا، چۆن درەوى بۇ دەمگرا؟ ئەمەرۇ ھەندىكى پىيىگات، سەبىنى ھەندىكى، دووسەبى ھەندىكى، مانگىكى دىكە، ھەندىك! نەخىر بەلكو دانەوئىلە ھەمووى پىكەو پىدەمگات، تاكو ھەمووى پىكەو بەروئىتەوھو پىنىو بەئىئىرى .

بەلام ميوە ھەمووى پىكەو پىناگات، ئەگەر ھەمووى پىكەو پىنگەيبايە، تەنىيا لە چەند رۆزىكى دىبارىيكرارادا، مەرۇفەكان لىئى بەھرمەند دەبوون، ئنجا فرىاش نەدەمگەوتن بىخۆن و بەكارىبىتىن، ھەروھما ھەمووى لە يەك كاتدا: تىرى، ھەنجىر، ھەرمى، خورما، خۆخ، ھەنار... ھەمووى لە يەك كاتدا دەھاتە بازار . ئىندانمىكى زۆرى خەلك لىئى زىاد دەبوو. يان دەبوو ھەنگىرىئو كاتى خۆي ھەنگرتن نەبوو، چونكە شۆپىنيان نەبوو تىيدا ھەلبىگرن، بۆيە ھەمووى خەسار دەبوو .

**بىرگەي چوارەم ۱** : ﴿ وَجَعَلْنَا لَكُمْ فِيهَا مَعِيشًا ﴾، ھەروھما لە زموبىدا، ھۆكارمەكانى ژيان و گوزەرفەمان بۇ ئىوھ پەخساندوون .



مَعِيشَةً) كە بە (مَمايش) كۆدەمگىرتەۋە، واتە: ئەۋ شتەى كە ئىنسان پىيان دەۋى، ھۆكارمەكانى ژيان و گوزەران .

**برگى پىنجەم ۱ -** ﴿ وَمَنْ أَشْتُمَ لَهُمُ بَرَزَقِينَ ﴾، ھەروھە ھۆكارمەكانى ژيان و گوزەرانى كەسانىكىش كە ئىۋە بژودەرو، ژىئەنەريان نىن، ھى ئەۋانىشىمان رەخساندو، ھى خۆشتان، ھى ئەۋانەش كە بژىۋو رۇزىيان لەسەر ئىۋە نىە .

**برگى شەشەم ۱ -** ﴿ وَإِنْ مِنْ شَيْءٍ إِلَّا عِنْدَنَا خَزَائِنُهُ ﴾، ھىچ شتەك نىە، مەگەر ەمبارمەكانى لە لای ئىمەن، ھەموۋى لای خۋايە ﷻ ۋە بە پىي ئەۋ ياسايانەى دىئان، ئەۋ شتانە بەرھەم دىن .

**برگى ھوتەم ۱ -** ﴿ وَمَا نُزِّلُ إِلَّا بِقَدْرِ مَعْلُومٍ ﴾، بە نەندازەى زانراۋو دىيارىبىكراۋىش نەبى، نايىنپىرنە خوار .

نەمە نامازىمە بە ھاۋسەنگى لە گەردوۋندا، نەم گەردوۋنە، نەۋپەرى ھاۋسەنگى تىدىيە، ھىچ شتەك لە نەندازەى پىۋىست، زىاد ناك، ئىستا (با)، جار جار كە لە ئەندازەى خۆى تىدىيەپىرنى، تەمەشا دەمەى دەپتە ھۆى كاولكارى، ئەۋ بەپىنەى پىشۋو لە (مۇسكۇ)، بايەك ھەلىكىرىۋو، چۋار ھەزار (۴۰۰) دەرەختى ھەلەمەندىۋو، ھەروھە لە ئەمىرىكا، لە ولاتانى دىكە (با) كە ھەلەمەكا، دەپتە ھۆى تىسۋونامى، واتە: دەپتە ھۆى ئەۋەى دەرياش ھەلەمەستى، ئەۋە تەنبا جار جارنىك ئەۋە رۋودەداۋ، ئەگەر بەردەمۋاۋاۋا، ژيانى سەر زەۋى تىكەدەچۋو، خۋاى پەرۋەردگار جار جارنىك ئەۋە پىشۋانى خەلك دەدا، تاكو بزەنن نەم زەۋىمەى كە بەم شىۋىمە ژيانىكى نارامى تىدا دەگوزەپىرنىۋو، ھىچ كام لە دەروستكراۋەكان: با، ناۋ، باران، ھەۋرە تىشەقە، بوۋمە لەرزە، ناگىرپىرنى، فايرۇسۋ مىكروپۇمەكان، لە سنوورى خۇيان دەرنەچن، لە سنوورى خۇيان رادەگىرنى، ئەۋە پەرۋەردگار، خاۋەنكىيان ھىمە، رايگرتوۋن، ئەگەرنا، كاتىك جار جارنىك پىشەمەيان بۇ دىرئۇ دەمەكا، جار جارنىك مۇلەتەيان دەدا، دەپىنن چۇن كاولكارىيان لىدەمەۋىتەۋە ؟

**برگەى هەشتم ۱ -** ﴿ وَأَرْسَلْنَا الرِّيحَ لَوَّاحٍ ﴾، بایەگانیشمان ناردوون، پیتینەرن، موتوربەگەرن .

بەهۆی بایەگانەوه، هەم هەورەگان موتوربە دەبن، گە لیڕەنا بە پیی سیاقمکە دیارە ، زیاتر مەبەستی پی هەورەگانە، چونکە دواى دەفەر موی: ﴿ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾، دواى ئەموی گە بایەگان دەنیرین و موتوربە دەگەن، دەپیتینن، (واتە: هەورەگان دەپیتینن)، لەسەر یۆه ئاوتان بۆ دەنیرینە خوار .

هەروها بایەگان دار و دەرختیش و، گۆل و گۆلزاریش، دەپیتینن، موتوربە دەگەن، تۆوی نیرمکە دەبن بۆ مێیەگە، هەروەک لە ریى هەنگو پەپوولە و زیندەمورەگانی بیکە و، بآئندەگانیشەوه، پڕۆسەى پیتانندن و موتوربەى دار و دەرخت هەر دەبی، بەلام لە ریگای بایەگانیشەوه دەبی، با لییان دەداو تۆوی نیرمکە دەبات بۆ مێیەگە .

وشەى (لواقح) کۆی (لاقح)ە، گە بە مانای پیتینەر، جاری واش هەیه (لاقح) بە مانای حوشتریکی ئاوس دئ، گە لیڕە خواراوتەوه بۆ بایەک گە شئی تیدایە، هەلمى ئاوی تیدایە، واتە: بایەگان دەنیرین، وەک ئاوس بن، چونکە شیدارن، خوا بەهۆی بایەگانەوه : هەلمى ئاویان هەنگرتوه، چونکە دواى ئەم بایانەن ، گە هەوران پەیدا دەگەن: هەلمى ئاوی سەر دەریاکان کۆ دەکاتەوه، دەیکاتە هەورو، دەبیته ئاوو لە ئاسمانەوه بیته خوار .

دەشگونجی (لواقح) کۆی (مُلْحَجَة) بن، یانی: ئەموی گە غەیری خۆی دەپیتینن، و، موتوربەى دەکات .

**برگەى نۆیەم ۱ -** ﴿ فَأَنْزَلْنَا مِنَ السَّمَاءِ مَاءً ﴾، لە سەر یۆه ئاومان دابەزاندۆتە خوارى .

لە قورئاندا بە زۆریی باسی ئاو (ماء) دەکات، چونکە ئەگەر فەرمووبای: (مطر)، هەر بارانی دەگرتەوهو، فەرمووبای: (ثلج) تەنیا بەفری دەگرتەوهو و فەرمووبای (برد) بەس تەرزەى دەگرتەوه، بەلام خوا ﷻ وشەیهکی بەکارهیناوه،

كە ھەر سىڭىيان بگرېتەوھ : ئاومان ناردۆتە خواری، بە شیوهی بهفرو،  
تەرزو، باران !

**برگى دەيم ۱ -** ﴿ فَاسْقِنَكُمُوهُ ﴾، بە ئیومان نۆش كرده، واتە: وامان  
كرده ئیوه بینۆشن، بیخۆتەوھ .

**برگى یازدەيم ۱ -** ﴿ وَمَا أَنْشَرَهُمْ بَحْرَيْنِ ﴾، بیگومان ئیوهش كۆكەرەوھ  
هەلگىرئ ئەو ئاوه نین، خوا دەپاریزئو، هەلیدەگىرئ، یانى : ئەگەر خوا  
ﷻ ناوی شیرینی ناردبایه خواری، بەلام مرۆفەكان بۆ خۆیان ناویان  
باشەكەوت كرىباو هەلگرتبایه، چۆنیان بۆ هەلیدەگىرا؟ ئەو ھەموو ئاوه  
زۆرە، بەلام خوا ﷻ لە ناخی زەویدا، هەلیدەگىرئ، زەویى دەمار دەمار دروست  
كرده، وای دروست كرده ئەو ئاوه ھیتدە ناچیتە خوار بە ناخی زەویدا،  
كە مرۆفەكان دەستیان نەيگاتئ، بەلكو وایكرده كە لە پرووبەرى نزیكى  
زەوی، سەرەوھى زەویدا، هەلگىرئ، بە شیوهی عمبارا، دوایی بە شیوهی  
كانیو سەرچاوه، یاخود بیرو كاریز، مرۆفەكان ناوی لئ بەھیتنە دەرئو،  
لیی بەھرمەند بین .

**مەسەلەى دەيم و كۆتایى :** بەس خوا ئیینەر و مینەر و میراتگەر و

ھەر بۆخۆی زانایە بە رابردووان و بە دواكەوتووان، ھەر ئەویس  
كۆكەرەوھى ھەموو لاپەكە، لە رۆژى دوایدا :

خو ﷻ دەفەرموی : ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ مُّحِيٌّ، وَتَمِيتُ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴿۲۳﴾ وَلَقَدْ  
عَلَّمْنَا الْمَسْقِدِيْنَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلَّمْنَا الْمُسْتَحْرِبِیْنَ ﴿۲۴﴾ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ بِحَسْرَتِهِمْ إِنَّهُمْ  
حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴿۲۵﴾

**شېكردەلەۋەسى نەم سەن ئايەتە موبارەكە ، لە چوار بېرگەدا :**

**بېرگى بەكم ۱ - ﴿ وَإِنَّا لَنَحْنُ نُحْيِي - وَنُمِيتُ ﴾ ،** ھەروھما تەنيا ھەر ئىمەين بە دۇنيايى كە دەژىمەين و دەمرىنەين .

واتە: ھىچ كەسى دىكە نەۋەى لە دەست نايەت، نە ژيانىنى لە دەست دى، نە مراندنىشى لە دەست دى، بەو شىۋىيە كە خوا ﷻ مەبەستىمى، ھۆكارمەكانى مردن، تەنيا بە دەست خون، تەنانت نەگەر مەۋفەكانىش ھەندىك لەو ھۆكارانە بېرەخسىن، بەلام گىرنگ نەۋىيە بە ۋىستى خون، نەگەرنا خوا ﷻ ۋايكردە كە لە رۇۋىيى دوايىدا، ھىچكەس نەمرى، نە خەلكى بەھەشت، نە خەلكى دۇزەخ، بە تايبەت خەلكى دۇزەخ، كە خوا لە سوورەتى (ابراھىم) ئايەتى (۱۷) دەربارىيان دەفەرموى : ﴿ وَيَأْتِيهِ الْمَوْتُ مِنْ كُلِّ مَكَانٍ وَمَا هُوَ بِمَيِّتٍ ﴾ ، واتە: مردنى لە ھەموو لايەكەۋە بۇ دى، كەجى ناشمى، يان ۋەك لە سوورەتى (الاعلى) دا دەفەرموى : ﴿ ثُمَّ لَا يَمُوتُ فِيهَا وَلَا يَحْيَى ﴾ ، واتە: دوايى نە تىيدا دەمرى، (ئەو مردنە كە دەيرانىن) و، نە تىشيدا دەژىمەن (ژيانىك كە پىي بگوترى : ژيان)، كە واتە: ژياندن و مراندن تەنيا بە دەست خون .

**بېرگى دووم ۱ - ﴿ وَنَحْنُ الْوَارِثُونَ ﴾ ،** ھەر نىمەش مىراتگىرىن .

واتە: ھەموو شتىك ھى ئىمەيەو ، سەرنىجام مەۋفەكان ھەموو ئەم سەر زەۋىيە بەجىدىلن، ئەم سەر زەۋىيە خالى دەبى لە دانىشتۋوانى ۋە ھەموو شتىك بەس بۇ خوا دەمىنىتەۋە، ۋەك چۇن لە ئەسلىدا ھەر ھى خوا بوۋەو بۇ تافىكرىنەۋە خستۋىيەتە بەردەستى مەۋفەكان، دوايىش ھەموو شتەكان تەنيا بۇ خوا دەمىننەۋەو، خوا دەبىتە مىراتگىرى ئەو مەۋفانەى كە لەسەر زەۋى بوۋون، ھەموو شتەكان بەجىدەمىن .

**برگهی سنیهم ۱** - ﴿ وَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَقْدِمِينَ مِنْكُمْ وَلَقَدْ عَلِمْنَا

الْمُسْتَخْرِينَ ﴾. بیگومان نیمه نهوانه یئش ئیومان زانیوه، پیشکه وتوو مگانتان،

نهوانه ی که رابردوون ﴿ وَقَدْ عَلِمْنَا الْمُسْتَخْرِينَ ﴾. به دنیایی نهوانه شمان

زانیوه که له نیوه دواکه وتوون، واته: نهوانه ی که جاری نهاتوون .

نهوانه ی له پیشه وه رۆیشتووون، نهوانه ش که دواپی دین .

یاخود نهوانه تان که پیشکه وتوون، له برپراهینان و له هاتنه نیو

نیسلامداو، نهوانه تان که دواکه وتوون، له نیمان هینان و له مسولمانه تی و

تاعهت، ننجا دواکه وتوون، واته: همر نایمنه نیو نیسلامه وه، یاخود دواپی

دین، همر دوو واتا که دهگریته وه .

**برگهی چوهره ۱** - ﴿ وَإِنَّ رَبَّكَ هُوَ يَحْشُرُهُمْ إِنَّهُ حَكِيمٌ عَلِيمٌ ﴾. بیگومان همر

پهروم رگارت کۆیان دمکاته وه، به دنیایی نهو کاربه جی و زانیاه .

به ئی له رۆزی دواپی دا، نهو خه لکه، بهس به خوا کۆدمگریته وه، بۆ

نموونه: نیستا که دهوری ههشت ملیار (۸.۰۰۰.۰۰۰.۰۰۰) مرؤف له سمر زهوی

دهزین و بهردموام روو له هه لکشینیشن، جگه له خوای خاوضیان ، به کی

کۆدمگریته وه ؟!

لیرمدا ههنیک له زانیان وشه ی (الْمُسْتَقْدِمِينَ) یان به مردووون لیکداوته وه،

واته: نهوانه ی که تیبه رپوون، واته: مردووو مگان و، (الْمُسْتَخْرِينَ) واته: زیندووو مگان .

یاخود (الْمُسْتَقْدِمِينَ) واته: گهلانی پیشووو، (الْمُسْتَخْرِينَ) واته: گهلانی

دهاتوو .

یاخود ومک گوتم : (الْمُسْتَقْدِمِينَ) واته: نهوانه ی که له چاکه دا

پیشکه وتوون، (الْمُسْتَخْرِينَ) واته: نهوانه ی له چاکه دا دواکه وتوون .

هەندیک لە تەفسیرەکان هەندیک شتیان هێناوە، کە بەرپاستی لەگەڵ تەفسیری ئایەتەکاندا، لەگەڵ مانا و مەبەستی ئایەتە موبارەکەکاندا ناگونجی، بۆ وێنە:

ا/ هەندیکیان گوتووین: مەبەست لە (الْمُسْتَقْدِمِينَ) ئەوانەن کە لە ریزەکانی جەنگ و جیهادا لە پێشەوێن، لە سەنگەرەکانی پێشەوێن، (الْمُسْتَحْرِبِينَ) ئەوانەن کە خۆ و مەودادەمن ۱

بەلام ئەم سوورەتە سوورەتیکی مەککەییە! جاری قورئانی مەدینەیی هەر دانەبەزیو، جاری جەنگ و جیهاد نەهاتۆتە پێش، جەنگ و جیهاد لە قۆناغی مەدینەدا هاتو، لە سوورەتی مەدینەییەکاندا باسکراوە .

ب/ هەر وەها هەندیکێ دیکە گوتووین: مەبەست لە (الْمُسْتَقْدِمِينَ) ئەوانەن کە لە ریزەکانی نوێژی دەچنە پێش، (الْمُسْتَحْرِبِينَ) ئەوانەن کە خۆ و مەودادەمن ، بە مەبەستی سەرنجدانی ئافرەتیکی جوان، کە ئەو کاتە هەبوو ۱ کە پارێزگارەکان تاكو نەیبینن ، چوونە پێشەوو، ئەوانی دیکەش بە مەبەستی دینی ، چوونە ریزەکانی دواوە، کە لە ریزەکانی ئافرەتانەوو نیزیکی بون !! (۱) .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

۱) وادیارە بیربان لەوه نەکردۆتەوه، کە ئەم سوورەتە مەککەییەو، نوێژی بە کۆمەڵ (جماعە)یش لە مەدینە دانراوە .

## دەرسى دووم

### پېئاسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەشمان بېستو پېنج (۲۵) ئايەت دەگىرتە خۇى، وەك دەرسى پېشوو، ئايەتەكانى : (۳۶ .. ۵۰)، نېومرۇكى ئەم (۲۵) ئايەتەش ھەمووى باسى يەك بابتە، كە بېرىتە لە دروستكرنى مرؤف ، كە مەبەست ئادەمە، بابى مرؤفان .

پاشان ھەرمانكردن بە ئىبلىس كە بابى جىننە، كە لەگەل ھرىشتاندا، كىرپووشى رېزگرتن بۇ ئادەم بەرى، بەلام ئىبلىس سەرپېچىلى لە ھەرمانى خوا دەكاتو، خواش نەفرىنى لى دەكات، پاشان سەرمنجامى شوومى شوپنكەوتووانى ئىبلىس و، سەرمنجامى سەرھرازانەى شوپنكەوتووانى ھىدایەتى خوا، روون كراوتەوہ .

﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴿۱۹﴾ وَالْبَلَادَ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ  
السَّمُورِ ﴿۲۰﴾ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلَائِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بَشَرًا مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ  
﴿۲۱﴾ فَإِذَا سَوَّيْتُهُ، وَنَفَخْتُ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ، سَاجِدِينَ ﴿۲۲﴾ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ  
كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴿۲۳﴾ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿۲۴﴾ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا  
لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴿۲۵﴾ قَالَ لَمْ أَكُنْ لِيَسْجُدَ لِشَيْءٍ خَلَقْتَهُ، مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ  
حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴿۲۶﴾ قَالَ فَاخْرُجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَجِيمٌ ﴿۲۷﴾ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ  
﴿۲۸﴾ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴿۲۹﴾ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴿۳۰﴾ إِلَى يَوْمِ  
الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴿۳۱﴾ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ  
﴿۳۲﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿۳۳﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿۳۴﴾ إِنَّ  
عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿۳۵﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ  
أَجْمَعِينَ ﴿۳۶﴾ لَهَا سَبْعَةُ أَبْوَابٍ لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَقْسُومٌ ﴿۳۷﴾ إِنَّ الْمُنَافِقِينَ فِي  
جَهَنَّمَ وَعِوِينَ ﴿۳۸﴾ ادْخُلُوهَا بِسَلَامٍ ءَامِينَ ﴿۳۹﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِنْ غَلٍ إِخْوَانًا  
عَلَى سُرُرٍ مُتَقَابِلِينَ ﴿۴۰﴾ لَا يَمَسُّهُمْ فِيهَا نَصَبٌ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِينَ ﴿۴۱﴾ نَجَى  
عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۴۲﴾ وَأَنْ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿۴۳﴾ ۞



## ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

{ بە دئىيائى مەرۇف (ئادەم) مان لە قورپىكى رېشى گۇراوى رېقەھەلاتوو  
 دروستكردوه ۲۶ } جند (ئىبلىس) يىشان پېشتەر لە گرە ئاگر دروستكرد بوو  
 ۲۷ } ياديش بکەوہا کاتیک پەروردگارت بە فریشتانى فەرموو: من بەدیهینەرى  
 بەشمەرىکم لە قورپىكى رېشى گۇراوى رېقەھەلاتوو ۲۸ } نىجا ھەر کات رېکمخستو،  
 لە پرووحى خۇم فووم بەبەردا کرد، بۇى بە کړنووش دا بکەون ۲۹ } يەگسەر  
 فریشتەکان ھەموویان ویکرا کړنووشیان برد ۳۰ } جگە لە ئىبلىس، نامادە  
 نەبوو کە لەگەل کړنووش بردووان بى ۳۱ } (خوا) فەرمووی: نەى ئىبلىس!  
 ئەوہ چیتە کە لەگەل کړنووش بردووان دا نى؟ ۳۲ } (ئىبلىس) گوتى: ناگونجى  
 کړنووش بۇ بەشمەرىک بېم، کە لە قورپىكى رېشى گۇراوى رېقەھەلاتوو دروستت  
 کردوہا ۳۳ } (خوا) فەرمووی: کەواتە: لىى بچۇ دەرى، بىگومان تۇ دەرکراوى ۳۴ }  
 بە دئىيائيش ھەتا رۇزى سزاو پاداشت نەفرىنت لى بى ۳۵ } (ئىبلىس) گوتى:  
 پەروردگارم! ھەتا نەو رۇزى (مرۇفەکان) زىندوو دەکړنەوہ بەمھىلەوہ ۳۶ }  
 (خوا) فەرمووی: مسۇگەر تۇ لە ھىلراوانى ۳۷ } ھەتا رۇزى کتى زانراو، ۳۸ }  
 (ئىبلىس) گوتى: پەروردگارم! بەھۇى ئەوہوہ کە بىمرانت کردم، بە دئىيائى (بۇ  
 مرۇفەکان) خرابەکارىيان لە زەويدا بۇ دەپرازىنمەوہو، تىکراپيان گومرا دەکمەم ۳۹ }  
 جگە لە بەندە ھەلباردەو ساغەگانت ۴۰ } (خوا) فەرمووی: ئەوہ رېپەكى راستە  
 لەسەر من ۴۱ } کە بەندەگانم جگە لەو بىمرانەى شوئنت دەکەون، تۇ دەسەلاتت

بەسەرپاندا ناشكىن ﴿۱۴﴾ بېگومان دۆزەخىش ژوانگەي تېكرابانە ﴿۱۳﴾ حموت  
 دەروازەي ھەن، بۇ ھەر دەروازەيەكياڭ بەشىكى لەوان بۇ دياربېكراوہ (كە پېيدا  
 بچنە ژوورئ) ﴿۱۵﴾ بە دئنيايى پارىزكاران لە نىو باخو سەرچاوان دان ﴿۱۵﴾  
 پېيان دەگوترى: بە سەلامەتتېو دئنيايى بچنە نىوى ﴿۱۶﴾ ھەرچى كينەي لە  
 سىنەكانيان دەبوو، لېمان دارنېن (وہاگمان كىردنەوہ) بىراپانە لەسەر تەختو  
 كورسىيان، روو بە رووى يەكدى دانىشتوون ﴿۱۷﴾ لەوئدا ماندووئيتيان تووش  
 نابىو، لېشى ناچنە دەرى ﴿۱۸﴾ ھەوال بەدە بە بىندەكانم كە: بېگومان من  
 لىبور دەي بە بەزەيم ﴿۱۹﴾ تەنيا سزاي منىش سزاي بە ئىش و ژانە ﴿۲۰﴾ .

## شیکردنەووی هەندیک لە وشەکان

**صَلَّيْلٍ** : (أَصْلُ الصَّلْصَالِ : تَرَدُّدُ الصَّوْتِ مِنَ الشَّيْءِ الْيَابِسِ، وَسُمِّيَ الطَّيْنُ الْجَافُ صَلْصَالًا). ریشە و شەهە (صَلَّيْلٍ) بریتیه لە شتێک کە وشک بێ، دەنگ بداتەوه، قورئ و شکەهە لاتوو، یان رەقەهە لاتووش پێی دەرگوتری: (صَلَّيْلٍ)، چونکە نەگەر سەری پەنجە (پت) ی لێ بەدی، یان شتێکی لێ بەدی، دەرزینگیتەوهو دەنگی دێ .

**حَمَّاءٍ** : (الْحَمَاءُ وَالْحَمَاءُ: طِينٌ أَسْوَدٌ مَتْنٌ)، وشەهە (حَمَاءٌ) و (حَمَاءَةٌ) بە قورئکی رەشی بۆنکردوو، دەرگوتری .

**مَسُونٍ** : (أَيُّ مُتَغَيِّرٍ) واتە: گۆراو، هەندیکیش گوتووینانە: واتە: بۆنکردو، (مَتْنٍ) .  
**سَوَّيْتُهُ** : واتە: رێکخست، (تَسْوِيَةُ الشَّيْءِ : جَعَلَهُ سَوَاءً، إِسْتَوَى الطَّعَامُ: نَضَحَ، وَاسْتَوَى الْمَكَانُ: اعْتَدَلَ)، کە دەرگوتری : ئەو شتە تەسویە کرا، (تَسْوِيَةُ الشَّيْءِ) شتێک کە تەسویە دەرگوتری، واتە : هەک یەکی لێ بکەو و رێکی بکەو، دەرگوتری : (إِسْتَوَى الطَّعَامُ)، واتە : چێشتەکە پێ گەیشت، کولێ، هەر و هەما دەرگوتری : (استوی المكان)، واتە: شوینەکە رێک بوو، یانی: بەرزایی و نزمیی تێدا نەما .

**وَنَفَّخْتُ** : واتە: فووم پێدا کرد، (النَّفْخُ: نَفْخُ الرِّيحِ فِي الشَّيْءِ، وَمِنْهُ نَفْخُ الرُّوحِ)، واتە: فوو بریتیه لە فووکردن لە شتێک، رووچ بە بەرداگردنیش، تەشبیه کراوه بە (فوو) کاتێک کە فوو لە شتێک دەرگوتری، ئەو رووچە لەبەر ئەوهی کە نێمە نازانین چۆنە، ناوا دەرگوتری نێو ئەو جەستەیهوه .

فَقَعُوا لَهُ سَجِدِينَ) : بؤی به کرنووش دابکه ون. (عبارة عن مُبَادَرَتِهِمْ إِلَى السَّجُودِ) مههست پئی نه وهیه که دست پیشخه ری بکه نه له کرنوش برندا، دمگوتری: (وَقَعَ أَي سَقَطَ)، کهوت، بؤیه من وام لیکداوتهوه: ﴿فَقَعُوا لَهُ سَجِدِينَ﴾، بؤی به کرنووش دا بکه ون .

(رَجِيمٌ) : (الرَّجِيمُ: الرَّمِي بِالْحِجَارَةِ، وَيُسْتَعَارُ الرَّجِيمُ لِلرَّمِي بِالظَّنِّ وَالتَّوَهُمِ، وَالتَّشْتِيمُ وَالطَّرْدُ)، وشهی (رَجِمَ) بریتیه له وه که بهرد بهاویشتریتیه شتیک، به لام دواپی خوازراوتهوه بؤ گومان پیبردن و، خهیاال کردن و، قسه پیگوتن و، جنیو پیگوتن و، دهرکردن .

(اللَّعْنَةُ) : (اللَّعْنُ: الطَّرْدُ وَالْإِبْعَادُ عَلَى سَبِيلِ السُّخْطِ)، (لَعْنٌ) بریتیه له دهرکردن و دوروخستهوه، له نهنجامی لی تووره بووندا .

(أَعْرَبْنِي) : واته : منت بیمراد کرد، دمگوتری : (غَوِي الْفَصِيلُ غَوَى : فَسَدَ جَوْفُهُ مِنْ شُرْبِ اللَّبَنِ، غَوَى غِيًّا : خِلَافَ الرُّشْدِ، وَالْإِسْمُ الْغَوَايَةِ: أَي خَابَ، هَهُنْدِيكَ لَهُ زَانِيَان تَاكُو نَيْسْتَاش مانای وشهی (غِيٌّ) و (ضلال) یان، لی تیکهال بووه، که له راستی دا لیک جیان، چونکه خوا ﴿يَا﴾ که دمفرموی :

﴿ مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمْ وَمَا غَوَى ﴿۱۰﴾ ﴾ النجم، واته : هاوهلمکمتان {که پیفهمبهره} نه (ضلال) ی همیه و، نه (غوایه)، (ضلال) واته : گومرایی، به لام (غوایه)، واته : بیمرادی، (غوایه) له نهنجامی گومرایی دا پهیدا دمی، ههروهها : (ضلال) و (غوایه)، پیچهوانه ی (هدی) و (رشدن)، (هدی) بهری زانینه و، (رشد) به نامانج گهیشتن و سهراستییه .

(رشد) له نهنجامی (هدی) دا، پهیدا دمی، ههروهک (غی) له نهجمی

(ضلال) دا پهیدا دمی، نجا که دمفرموی : ﴿أَعْرَبْنِي﴾، واته : منت بیمراد کرد، منت بهدبخت کرد، چاره رشت کردم، وات لیکردم بی ناکام بم .

دەگوترئ : (غَوِيَّ الْفَصِيلِ غَوِيَّ)، (فَصِيل) واتە: بەچکە حوشر، نه‌گەر نه‌و وشه‌یه‌ی بۆ به‌کاربێ، واتە: نێو هه‌ناوی تیکچوو، له‌ نه‌نجامی نه‌ودا که شیرێ خواردۆته‌وه، نه‌گەر شیرمکه‌ی بێ نه‌که‌وتبێ .

دەگوترئ : (غَوِيَّ غِيًّا)، نه‌وه‌ بێچمه‌وانه‌ی (رَشَدَ رُشْدًا)ه، (رُشَد) سه‌ر پاستیی و به‌ ئامانج گه‌یشتنه‌و، (غِيَّ) بێ ئاگامی و بێمراهیی .

الْمُخْلِصِينَ : (خَلَصَ الشَّيْءَ مِنَ التَّلْفِ خُلُوصًا: سَلِمَ وَنَجَا، وَخَلَصَ الْمَاءُ مِنَ الْكَدْرِ: صَفَا)، دەگوترئ : (خَلَصَ الشَّيْءَ مِنَ التَّلْفِ خُلُوصًا)، واتە: نه‌و شته‌ دهرباز بوو له‌ له‌بهرین جوون، یانی : فوتار بوو، رزگاری بوو، دەگوترئ : (خَلَصَ الْمَاءُ مِنَ الْكَدْرِ)، ناوه‌که‌ له‌ لێلێیه‌که‌ پاک بووه‌، یانی : ساف بووه‌و لێلێی بێوه‌ نه‌ما .

غَلِيٍّ : یانی : گینه‌ (حَقْد)، گینه‌ش ره‌قیکی به‌نگ خواردوووه‌یه‌ که‌ له‌ دلدایه‌و، بریتیه‌ له‌ تووربوونیک و بوغزیک که‌ خاوه‌نمه‌که‌ی نه‌توانی جێبه‌جێی بکات، له‌ دلدا ده‌به‌جهرئ و هه‌لده‌گه‌یرئ .

نَصَبٌ : (نَصَبٌ، نَصَبًا: تَعَبٌ، أَعْيَا)، (نَصَبٌ، نَصَبًا)، واتە: ماندوو بوو، بێ تاهه‌ت بوو، بێ وزه‌ بوو .

## ماناى گشتى نايەتەكان

سەرھتا دەبىئ ئەوۋە بلىيم: كە نىمە لە سەرھتاي سوورھتى (الأعراف)دا، بە درىژىي باسى بەسەرھاتى ئادەم و ھەووا (سەلامى خاويان لى بىت) و نىبلىسمان كىردوۋ، ھەموو نايەتەكانى كە لە ھەموو سوورھتەكاندا ھاتوون لەوبارەو، ھەموو ئىنسان بە يەكەو ھىناون، سەرنجىكى وردمان لى داون، بۇيە لىردا ھەلوۋستەي زۇر لەبەردەم نەو نايەتەنەدا ناگەين، چونكە لە سوورھتى (الأعراف)دا، ئەم نايەتەنەو سەرجەم ئەو نايەتەنەي دىكە، كە لە بارەي بەسەرھاتى ئادەم و نىبلىسمو ھاتوو ون، بىكەمە قسەمان لىكردوون، بۇيە لىرە بە خىرايى بەسەر ماناى گشتى ئەم نايەتەنەدا دەپۆين .

خو بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ بەسەرھاتى ئادەم الْإِنْسَانِ: چۇن دروست بوو، بەسەرھاتى نىبلىس: چۇن ياخىي بوو لە قەرمانى خواو، نامادە نەبوو كىرئوشى پىزگرتن بۇ ئادەم بەرئ؟ لە چەند شوپىنىك لە قورئاندا، نەو بەسەرھاتى بۇ نىمە كىراوتەو، تاكو مرؤف ھەم بزائى لە كوئو ھاتوۋ، چۇن ھاتوۋ؟ ھەم بىزانين كە نىبلىس و ئەوانەي شوپىنكەوتوو نىبلىسن لە وەجەي خۇي، لە شەيتانەكان، ھەلوپىستان بەرئبەر بە نىمە چۇنەو، بۇچىش نەو دوژمنايەتتەيەمان لەگەل مرؤفاندا بەرپاكدوۋ ؟

خو دەفەرموئ : وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ، بە دىنبايى نىمە مرؤفمان لە قورپىكى وشكەھلاتوو، كە نەويش لە قورپىكى رەشى بۇنكردوو گۇراو، بوو، دروست كىردوۋ .

وشەي (الْإِنْسَانِ) لىردا مەبەست پىئى ئادەم، كە ئەويش بابى ھەموو مرؤفانە، بەئى لىردا مەبەست دروستبوونى جەستەي يەكەمىن مرؤفە، جەستەي ئادەم، كە لە قورپىك كە كۇن دەبىئ و ماويەكى بەسەردا دەجى، رەش ھەندەگەرئ و بۇن دەكات،

دوایى كە ماومىمكى دىكەى بەسەردا چوو، وشكەلدەگەرىئو رەفھەلدەگەرىئ، جەستەى مرؤف بەو ھۇئاغانەدا تىبەرىپو، كاتى خۇيشى گوتمان: خۇاى زاناو شارەزا بە چەند شىومىكە تەعبىر دەكات لە جۇنىمەتى دروستبوونى جەستەى ئادەم :

أ / لە شوئىنى دەفەرموئ : قور (طین) .

ب / لە شوئىنى دەفەرموئ : گل (التراب).

ج / لە جىيەك : قورى وشك ھەلاتوو (صَلِّصَل).

د / لە جىيەك : قورى رەشى بۇنكردوو (حَمَلٍ مَسُونٍ).

هـ / لە جىيەك : قورى وشكى خەزەف ناسا (صَلِّصَلٍ كَالْفَخَّارِ).

كە ئەوانە ھەموویان قۇئاغەكانى دروست بوونى جەستەى مرؤفن، كە خۇا پەرورەدگار بە پىئى ياسايەكى تايبەتى خۇى، جەستەى يەگەمىن مرؤفى دروست كىردو، كە ئادەمە الطین .

﴿ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُورِ ﴾، جىند (جان) یشمان پىشتر لە بلىسەى ئاگرىكى سووتىنەر، كە دەجىتە نىو شتانەو، جەستەى جىند (جان) یشمان لەو دروست كىرد .

زانایان دەلین : لىرەدا (جان) مەبەست پىئى نىبلىسە، ھەك چۇن (أَلَانَسَنَ) مەبەست پىئى ئادەمە، (جان) یش، مەبەست پىئى نىبلىسە، ئىجا ھەك چۇن ئادەم بابى مرؤفە، نىبلىسىش بابى جىندە .

﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلِكِكَةِ إِنِّي خَلِيقٌ بِشَكَرًا مِنْ صَلِّصَلٍ مِنْ حَمَلٍ مَسُونٍ ﴾، یاد بەو! كاتىك پەرورەدگار بە فرىشتەكانى فەرموو: من بە دىھىنەرى مرؤفىكەم لە قورىكى وشكەلاتوو، (كە پىشترىش) قورىكى رەشەلگەراوى بۇنكردوو گۇراو بوو .

﴿ فَإِذَا سَوَّيْتَهُ، وَنَفَخْتَ فِيهِ مِنْ رُوحِي فَقَعُوا لَهُ سَاجِدِينَ ﴾. ئنجا همر کاتیک ریکمخستو، له پرووحی خووم فووم به بهرداگرد، بوی به کپنووش نا بکه‌ون .

ریکمخست، واته: جه‌سته‌مکی که‌وته قوئاغ و حاله‌تیک، که بگونجی پرووحی به بهردا بکری، نهو گاته دواى نه‌وهی له پرووحیک که به تایبته‌تی دروستم کردوه، فووم به بهردا گرد، کپنووشی - پیزگرتتی بؤ بهرن - هه‌لبه‌ته پرووحیش همر دروستکراوی خوایه، به‌لام یانی : نهو پرووحه که به تایبته‌تی دروستم کردوه، بویه پالی دمه‌داته لای خووی، وهک چوون خوا ﷻ حوشر (ناقه) مکه‌ی صالحی پالداوته لای خووی، وهک له سوورفتی (الأعراف) نایه‌تی : (۷۳) دا دمفه‌رموی : ﴿ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ ﴾. ههرچهنده حوشرمگان هه‌موویان حوشری خوان، به‌لام خوا حوشری صالحی به شیومیکی تایبته‌ت دروست کرد بوو، هه‌روه‌ها هه‌موو نهو شتانه‌ی دیکه که خوا ﷻ به تایبته‌ت دروستیان ده‌کات، پالیان دمه‌داته لای خووی .

﴿ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَجْمَعُونَ ﴾. فریشته‌گان تی‌کرا و تی‌کرا کپنووشیان برد، پی‌ش دمفه‌رموی : (كُلُّهُمْ) واته: هه‌موویان تی‌کرا، دوا‌یی دمفه‌رموی: (أَجْمَعُونَ) و تی‌کرا، یانی: تی‌کرا و تی‌کرا، نهک هه‌موویان کپنووش ببه‌ن، به‌لام هه‌ندیکیان نیستاو، هه‌ندیکیان دوا‌یی، به‌لکو هه‌موویان تی‌کرا و تی‌کرا، پی‌که‌وه کپنووشیان بؤ برد، ﴿ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾. جگه له نیبلیس ناماده نهبوو که له‌گه‌ل کپنووش بردووان بی، (أَبَى) یانی: (امتنع) ناماده نهبوو سه‌ربییچی گرد، لا ملیی گردا

﴿ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾. (خوا) فه‌رموی: نه‌ی نیبلیس! نه‌وه چیه‌ته بؤچی له‌گه‌ل کپنووش بردووان نابی، بؤچی له‌گه‌لیان نهبویی و له‌گه‌ل وان کپنووشته نه‌برد؟ که به تمکید مه‌به‌ست پی‌ی کپنووش یردن پیز لی‌گرتنه، خوا دروستکراویکی ناوازه‌ی دروست کردوه، که ناممه، بابی مروفا‌ن،



که پیشتر فریشته‌گان بوون، و جنلیش بوون، هم به فریشته‌گان ده‌فهرموی، هم به بابی جنلیش ده‌فهرموی: کپنووشی پیزگرتن بۆ نه‌و دروستکراوی سییهم بیهن، که نه‌ویش دروستکراویکی دیکمه، دیته پال نه‌و دوو جوّره دروستکراوی دیکه : فریشته‌گان و جند، نه‌وه هاوملئیکی دیکه‌تان بۆ په‌یدا بوو، به‌لام نه‌و دروستکراوه جیاپه له ئیوه :

فریشته له رووناگیی دروستکراون، و جند له ناگر دروست کراوه، به‌لام نه‌مه دروستکراویکی دیکمه له قور دروست کراوه، (واته: له ناو + گل)، دوی جهند قوناغیک، له گورانکاریی به‌سه‌رده‌ئینان، کپنووشی پیزگرتنی بۆ به‌رن، نه‌ویش دروستکراوی خویوه و خوا فه‌رمئان بیدمه‌کات پیزی لی بگرن .

﴿ قَالَ لَمْ أَكُنْ لَأَسْجِدَ لِشَيْءٍ خَلَقْتَهُ، مِنْ صَلَّصَلِيٍّ مِنْ حَمْرٍ مَسْنُونٍ ﴾، نیبلیس گوتی : {نه‌ک همر کپنووش نابه‌م}، همر ناگونجی من کپنووش به‌رم بۆ مرؤفئیک که له قورئیکی وشکه‌لاتوو، که نه‌ویش له قورئیکی رمش هه‌نگه‌پاوی بۆنکردووی گۆپاو، هاتۆته دی، من ناگونجی کپنووش بۆ دروستکراویکی وا به‌رم !

﴿ قَالَ فَأَخْرَجَ مِنْهَا فِرْعَانَ ﴾، خوا فه‌رمووی : لیی بجۆ دهرئ، پاناوی مینیه، هم بۆ ئاسمان به‌کاردئ، هم بۆ به‌مه‌شتیش به‌گاردئ، ههر دووکیان ده‌گریته‌وه، واته: له به‌مه‌شت بجۆ دهرئ، یان: له ئاسمان بجۆ دهرئ، بیگومان تۆ نه‌فرین لی‌کراوو دوورخراوی له به‌زمیی خوا .

﴿ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ ﴾، هه‌تا رۆژی سزاو پاداشت نه‌فرینی خوات لی بیت، تۆ له به‌زمیی خوا دوورخراویه‌وه دهرکراوی، ﴿ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾، (نیبلیس) گوتی : په‌روه‌رنگارم ! چاومریم بکه، به‌مه‌له‌وه، تاکو نه‌و رۆژی نه‌و مرؤفانه‌ی تیدا زیندوو دمبه‌وه .

﴿ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ ﴾ ﴿ ۳۷ ﴾ ﴿ إِنَّ يَوْمَ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴾ ﴿ ۳۸ ﴾، (خوا) فه‌رمووی : بیگومان تۆ له هیلدراوانی له مؤلعت دراوانی، تاکو رۆژی کاتی دیاریکراو، یانی: تاکو نه‌و کاته نا، که تۆ ده‌ئیی: (کاتی زیندوو بوونه‌وه)، به‌ئکو تاکو نه‌و کاته

که دیارییکراوهو له نه‌خشهی خوادا هه‌بووه که ده‌بی ئیبلیس بمرزوبه‌یه‌وه، تاگو نه‌و کاته‌ی که ناخیر زه‌مان دئ، یانی : تاگو مرؤف له‌سه‌ر زه‌وی هه‌بن، تۆش ببه، چونکه ئیبلیس به‌ئینی داوه‌و هه‌ره‌شه‌ی کرده‌ له مرؤفه‌کان، که گومرپان بکات، واته: مانه‌وه‌ی تۆ تاگو نه‌و کاته‌ که مرؤف له‌سه‌ر زه‌ویبن، پبویست ده‌کات .

﴿ قَالَ رَبِّ يَا آغْوِيَنِي لِأَزِيَنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَا آغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِيَنَ ﴾، (ئیبلیس)

گوتی: په‌روم‌رنگارم! به‌هۆی نه‌وه‌وه که بیمرانت کردم، له زه‌ویدا بۆیان دمرزوبه‌یه‌وه، چیبیان بۆ دمرزوبه‌یه‌وه؟ به‌ سیاق بیاره‌ یانی: هه‌رچی که تۆ بیئت ناخۆشه‌و، بۆ نه‌وان خراپه‌ له دنیاو دوارپۆژدا، بۆیان دمرزوبه‌یه‌وه، گو‌فرو گونا‌هو شیرک و نیفاق و خراپه، هه‌موویان بۆ دمرزوبه‌یه‌وه ﴿ وَلَا آغْوِيَنَّهُمْ أَجْمَعِيَنَ ﴾، تیکرپان بیمراد ده‌که‌م، تیکرپان بی‌ئاگام و ده‌ستخه‌رپۆ ده‌که‌م .

﴿ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِيَنَ ﴾، جگه‌ له‌و به‌ندانه‌ت که له نیویاندا

هه‌لبه‌زاردوون، واته: نه‌و به‌ندانه‌ی که گولبه‌زیرت کردوون له نیویاندا، یاخود دمربازت کردوون، ئه‌مه‌ خویندراویشه‌ته‌وه: (مُخْلَصِيَنَ) واته: نه‌وانه‌ی که خۆیان دمرباز کرده‌وه، کرده‌وه‌کانی خۆیان ساغ کردۆته‌وه بۆ تۆ، به‌ندانه‌تی خۆیان بۆ تۆ ساغ‌کردۆته‌وه، نه‌وانه‌ من ده‌سته‌لام به‌سه‌ریاندا ناشکی .

به‌پێزان : سه‌رنج بدن! درۆ هینده‌ شتیکی ناشیرینه، ئیبلیس‌یش وسته‌ویه‌تی درۆ نه‌کات، وسته‌ویه‌تی هه‌ره‌شه‌یه‌ک نه‌کات، بۆی نه‌جیته‌ سه‌ر، که‌چی مرؤفی‌ و هه‌یه‌ له‌و رووه‌وه‌ له‌ ئیبلیس خراپه‌ره، فه‌سه‌یه‌ک ده‌شزانئ درۆیه‌و، ده‌شیکات! گه‌فتیکه‌ به‌ خه‌لکی ده‌دات، ده‌شزانئ درۆیه‌و بۆی جیبه‌جئ ناگرئ، بۆ وینه: کاتی هه‌لبه‌زارنه‌، یان کاتی پێش هه‌لبه‌زارنه‌، یان دوا‌ی هه‌لبه‌زارنه‌، ده‌جئ سه‌ردانی ناوچه‌یه‌ک ده‌کات، فه‌رسیل‌یان<sup>(۱)</sup> تاگو په‌شتینی بۆ دینی، که‌چی ده‌غلێش نه‌پواوه‌و، هه‌ج دمربه‌سته‌یش نه‌ه‌! درۆ هینده‌ ناشیرینه، ئیبلیس‌یش هه‌زی نه‌گروه‌ درۆ بکات، ده‌ئئ: هه‌موویان گومرا ده‌که‌م بپجگه‌ له‌ به‌نده‌ هه‌لبه‌زارده‌مکانت، یاخود به‌نده‌ خۆ ساغ‌که‌ره‌وه‌مکانت .

(۱) فه‌رسیل ، ده‌غل و دانه‌ویله‌ی تازه‌رواو تازه‌چه‌که‌ره‌ کردوو .

﴿ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴾، (خوا) فەرمووی: ئەوێه پێیه‌کی راسته‌ له‌سه‌ر من، واته: ئەوێه پێیه‌کی راسته‌ له‌سه‌ر من، که تۆ دسه‌لاتت به‌سه‌ر به‌نده‌ چاکه‌که‌مدا نه‌شکی، ﴿ إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ ﴾، بێگومان به‌نده‌مکانی من تۆ دسه‌لاتت به‌سه‌ریاندا ناشکی، ﴿ إِلَّا مَن آتَمَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴾، مه‌گه‌ر ئەوانه‌ی که له‌ بێمه‌رادان و له‌ بێ ناگامان شوین تۆ ده‌گه‌ون و په‌یره‌ویی له‌ تۆ ده‌گه‌ن، ئەوانه‌ موباره‌کی خو‌ت بن!

﴿ وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾، دۆزه‌خیش ژوانگه‌ی هه‌موویانه، له‌ویدا هه‌موو کۆدینه‌وه، ﴿ لَهَا سَعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِّنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴾، چه‌وت دهروزه‌و دمرگای هه‌ن، بۆ هه‌ر دمرگاو دهروزه‌یه‌ک، له‌و شوینکه‌وتووانه‌ی تۆ، به‌شێکی دابه‌شکراو و دیارییکراو هه‌یه، که له‌و دهروزه‌یه‌وه ده‌چنه‌ نیو دۆزه‌خه‌وه .

وا دیاره :

ئهو چه‌وت دهروزه‌یه‌وه بۆ چه‌وت جو‌زه‌ گوناوه‌ تاوانن، هه‌ر که‌سێ زیاتر فلا‌ن گوناوه‌ی کردوه، له‌و دهروزه‌یه‌وه، ئەوێه دیکه‌ له‌و دهروزه‌یه‌وه، ئەوێه دیکه‌ له‌و دهروزه‌یه‌وه، هه‌ر وه‌ک چۆن به‌هه‌شتیش هه‌ر وایه، وه‌ک له‌ فەرمایشتی پێغه‌مبه‌ردا ﷺ هاتوه: که به‌هه‌شت دمرگایه‌کی هه‌یه، دهروزه‌یه‌کی هه‌یه به‌ ناوی (ریان) ته‌نیا ئەوانه‌ی که زیاتر عیبادتی پۆژووین ئه‌نجام داوه، له‌و دهروزه‌یه‌وه ده‌چنه‌ ژووړی، ﴿ فِي الْجَنَّةِ ثَمَانِيَةَ أَبْوَابٍ، مِنْهَا بَابٌ يُسَمَّى (الرِّيَّانَ) لَا يَدْخُلُهُ إِلَّا الصَّائِمُونَ ﴾ {صحيح البخاري: ۳۲۵۷، صحيح مسلم: ۱۱۵۲ عن سهل بن سعد}، هه‌روه‌ها له‌ (صحيح البخاري) و (صحيح مسلم) دا هاتوه که پێغه‌مبه‌ر ﷺ فەرموویه‌تی: به‌هه‌شت هه‌شت دهروزه‌ی هه‌ن، هێ وایه‌ له‌ هه‌ر هه‌شت دهروزه‌یه‌وه بانگ ده‌کړی، ئەبووبه‌گری صیددیق خوا ئێی پازی بێ گوتی: که‌س هه‌یه له‌ هه‌ر هه‌شت دهروزه‌یه‌که‌وه بانگ بکړی؟ پێغه‌مبه‌ر ﷺ فەرمووی: به‌ئێ؟ ئومێدم وایه‌ تۆ یه‌کیکیان بێ! (۱)

(۱) {فَقَالَ أَبُو بَكْرٍ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ: يَا أَبَايَ أَنْتَ وَأُمِّي، يَا رَسُولَ اللَّهِ مَا عَلَيَّ مِنْ دَعْوَى مَنْ دَعِيَ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ مِنْ ضَرُورَةٍ، فَهَلْ يُدْعَى أَحَدٌ مِنْ تِلْكَ الْأَبْوَابِ كَلِّهَا} قَالَ: نَعَمْ وَأَرْجُو أَنْ تَكُونَ مِنْهُمْ!} اخرجه

ننجا دته سمر باسی سمرنجامی پاریزکاران و دهفمرموی: ﴿ اِنَّ الْمُنَقِينَ فِي  
جَنَّتٍ وَعُيُونٍ ﴾، بیگومان پاریزکاران له نیو باخ و بیستان و گول و گولزارو، کانییو  
سمرچاو مگاندان، ﴿ اَدْخُلُوْهَا بِسَلْمٍ ؕ اٰمِنِينَ ﴾، پییان دگوتری: به سه لاممتییو، به  
دنایی هیمنیی بجه نیو باغه‌کانهوه، ﴿ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُوْرِهِمْ مِّنْ غَلٍ ﴾، هرچی  
کینه و بوغزی به سینمه‌کانیانموه هه‌بوو، له دلمه‌کانیاندا هه‌بوو، لیمان دارنن،  
سینه‌بانمان پاک کردوه.

﴿ اِحْوَانًا عَلٰی سُرُرٍ مُّقْتَدِلِيْنَ ﴾، برایانه له‌سمر کورسیی و فه‌نه‌فان به‌رفه‌بهر یه‌مکدی  
دنیشتون (له به‌هه‌شتدا)، ﴿ لَا يَمَسُّهُمْ فِيْهَا نَصَبٌ وَّ مَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِيْنَ ﴾،  
نه ماندوویمتییان دگاتیو، نه لیشی دهمرینه دهری، ﴿ نِعَىٰ عِبَادِيْ اَنِّيْ اَنَا الْعَفُوْرُ  
الرَّحِيْمُ ﴾، هموالبده به به‌نده‌کانه، که هر من لی‌بوردهی میهره‌بان و به به‌زه‌میم،  
﴿ وَاَنَّ عَذَابِيْ هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيْمُ ﴾، ناگاداره‌شیان بکه‌موه: که تمنیا سزای من،  
سزای به نیشه.

خوا به لوتفو که‌رهمی خوئی له لی‌بوردهن و به‌زه‌میمی و میهره‌بانیی خوئی  
به‌هره‌مندمان بکاتو، له نازرو سزای به نیشی خوئی، چه‌پاله‌مان بداتو  
به‌مانپاریزی .

## جهند مهسه لهیه کی گرنگ

**مهسه لهی یه گم :** مرؤف (نادم) له قورئیکی ره شه هغه راوی بونکردووی

رهق بووو، جند (ئیبلیس) یش له بلیسهی ئاگر، دروست کراون :

خوادمهرموی : ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ مِنْ صَلْصَالٍ مِنْ حَمَلٍ مَسْنُونٍ ﴿۱۷﴾ وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُورِ ﴿۱۸﴾ .

شهبکردنه ههس نهم دوو نایه ته موباره که ، له چوار برگه دا :

**برگه یه گم ۱ -** ﴿ وَلَقَدْ خَلَقْنَا الْإِنْسَانَ ﴾ . به دنیایی نیمه مرؤفمان

دروستکردوه .

نایا جهختکردنه وه که بۆ جیهه؟ بۆ نهومیه که مرؤف بزانی، جهستهی بابی مرؤفمان، که نادمه، له جی دروست بووه؟ له گل و ناوی تیکه له که دمی به قور، قورمگهش که کاتی بهسهردا دهجی، بۆن دهکات و رهش ههله دهگه ری، و دوایی ماومیه کی بهسهردا دهجی، ته راییه که ی پیوه نامینی و وشک دمی و رهق ههله دهگه ری، جهستهی بابی مرؤفمان لهوه دروست بووه! که واته: نهی مرؤفه کان! بزانی له کوئوه هاتوون؟ نیوه له خاکه وه هاتوون، که واته: خاکبی بن، یاخی مه بن، بۆیه نه هلی ته سه وووف ده لئین: (مَنْ عَرَفَ نَفْسَهُ عَرَفَ رَبَّهُ)، واته: هه ر که سیک خۆی بناسی، په رومر دگاریشی دهناسی، نهومی خۆی بناسی له کوئوه هاتوه و چۆن دروستکراوه؟ له خوای په رومر دگاریشی یاخی نابی و دهناسی، وهک تاکه په رستراوی، مامه لهی له گه لدا دهکات .

**برگەمی دووم ۱ -** مَرُوفٌ لَه جَى دَرُوسْتَكِرَاوَه؟ ﴿مِنْ صَلَّصَلٍ﴾، (صلصاا: طین جافاً یصنوت)، واتە: قورپکی وشك بوو، كە دەنگ دەداتەوه، لە سوورمەتی (الرحمن)دا، خوا دەفەرموئ: ﴿مِنْ صَلَّصَلٍ كَالْفَخَّارِ﴾، لە قورپکی وشكبووی وەك : قوری سوورگراوه.

(الفَخَّارُ: مَا يَبْسُ بِالطَّبِيخِ بِالنَّارِ)، (فَخَّار) بریتیه لە قورپك كە ناگری دەدریتە بەرئو لەسەر ناگر رەق دەبێ، وەك: دیزەو گۆزەو کووبەو شەربە، یاخود خشتی سوور، ئەوه (فَخَّارِی پئی دەگوترئ، قورپك كە بە ناگر سووتینراوه وەك خەلۆوزی لیها توم، بە شیومەك لە شیومەكان وشك بووه، ئەك بسووتینرئ ببیتە خۆلەمیش، ئەویش شیوازکی تایبەتی خۆی هەیه، كە ناوی لیدی .

**برگەمی سییەم ۱ -** ﴿مِنْ حَمَّاءٍ مَّسْنُونٍ﴾، (حَمَاءٌ) كۆی (حَمَاءة)یه، نەویش: (طین آسۆد مئتن) قورپکی رەشی بۆنکردوو (بۆگەن)ه.

(مَّسْنُونٍ)یش بە مانای (مَتَغِيرٌ) گۆراو، دئ، هەروەها بە مانای (مُنتَن) بۆگەن دئ، (لَم يَتَسَنَّه) یانی : (لَم يَتَغِيرُ)، نەگۆراوه، یاخود (لَم يَتَعَمَّنْ)، واتە: بۆنی نەكردوه .

ئەوه باسی قۆناغەکانی دروستیوونی جەستەى مرۆفە، خوا ﴿لِيُرَمَدَا﴾ دەیانخاتە روو، واتە : یەكەمین مرۆف (ئادەم عَلَيْهِ السَّلَام) .

**برگەمی چوارەم ۱ -** ﴿وَالْجَانَّ خَلَقْنَاهُ مِنْ قَبْلُ مِنْ نَارِ السُّمُورِ﴾، (جَان)یشمان پیشتەر دروست کرد بوو لە ناگری (سُمُوم) .

(السُّمُومُ: الْحَرُّ الشَّدِيدُ النَّافِثُ فِي الْمَسَامِ، وَالْجَمْعُ: سَمَائِمُ)، (سُمُوم) واتە: گەرمایەکی زۆر كە دەجیتە نیو كونهكانی پیستەوه، كۆی (سُمُوم) بریتیه لە (سَمَائِمُ)، (جَان)یش مەبەست پئی ئیبلیسە، بابی جینن .

كەواتە: پېش ئەوھى ئادەم دروست بى، ئىبلىس لە بلىسەى ناگر دروست بوو، ئنجا وەك چۆن جەستەى مرؤفان لە قورپى دروست بوو، بەلام ئىستا تۆ دەست بەكەىە مرؤفك، دەستت بە قور ناي، بە ھەمان شىۋمىش جىننىش لە ناگر دروست بوون، بەلام مەرج نىە ئىستا كە دەستت كرده جنىك، يان جىننىك كە دەچىتە نىو جەستەى مرؤفكەو، يەكسەر بسووتى ( لە فەرمايشتى پىقەمبەردا ﷺ ھاتو: كە يەكك ك لە ھاوھالانى بىنى توورە بوو بوو، دەمارى مى ھەئسا بوو، رىنگى سوور بوو بۆو، زانى كە شەيتان بە جۆرىك لە جۆرگان دەستى گەياندوتى، ياخود چۆتە نىو جەستەىمەو، فەرمووى: وشمەك دەزانم نەگەر بىلئت: نەو ھالەتەى نامىنى، گوتيان: جىيە؟ فەرمووى: بلئ: (أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ)، پەنا بە خوا دەگرم لە شەيتانى رەجىمكراو، بەلام كاتىك پىيان گوت: ئەوئندەى دىكە، توورە بوو، گوتى: خۆ شىت نەبووم<sup>(۱)</sup>!! لە ھەقىقەتەيش دا كەسىك شەيتان زەفەرى پى برد بى، نەگەر شىتەيش نەبوو بى، وەك شىتان مامەئەو رەفتار دەكات، ھەر بۆيە ئەوئش رىنمايىو نامۆزگار بىەكەى پىقەمبەرى ﷺ قىوول نەكردو ۱

ئنجا ناي وەك چۆن مرؤف : لە جەستەىك كە لە خاك و قور دروست بوو، لە رووھىكى خوايى دروست بوو، جىننىش كە جەستەكەيان لە ناگر دروست بوو، شتىكى دىكەشيان ھەيە، غەيرى ئەو جەستەى وەك رووھ ؟! دەلئىم: لەو باروھە ھىچم نەدىو، بەلام بەرەى من وا پىدەچى شتىكى دىكەشيان ھەي، چونكە جەستەى مرؤف دواى ئەوھى كە رووھە خوايەكەى چووھ بەرى، بوو بە خاومنى ژيان و زىندوو بوو، بوو بە مرؤف، ئنجا ناگرىش كە جەستەى جىنى لى دروستكراو، دواى ئەوھى خوا ﷻ وىستووئەتى ژيانى پى بىەخشى، بە شىۋمەىك لە شىۋمەگان، ئنجا بۆتە خاومنى ژيان و ئەو كەسايەتتە، كە دوايى بىنى گوتراو: ئىبلىس و وچەكەيشى پىيان دەگوترى:

(۱) عَنْ سُلَيْمَانَ بْنِ صُرَيْرٍ، قَالَ: اسْتَبْرَأَ رَجُلَانِ عِنْدَ النَّبِيِّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ فَجَعَلَ أَحَدُهُمَا تَحْمُرُ عَيْنَاهُ وَتَنْتَفِخُ أَوْدَاجَهُ، فَقَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ: ابْنِي لِأَعْرَفِ صَلْبَةَ لَوْ قَالَهَا هَذَا لَذَهَبَ عَنْهُ النَّارُ يَجِدُ: أَعُوذُ بِاللَّهِ مِنَ الشَّيْطَانِ الرَّجِيمِ فَقَالَ: الرَّجُلُ: وَهَلْ تَرَى بِي مِنْ جُنُونٍ! أخرجہ أبو داود برقم: ۴۷۸۳، وصححه الألباني.

جینو، نه‌وانه‌یان که شوینی ئیبلیس دمکه‌ون، پییان دمگوترئ: شه‌یتانه‌کان (شیاطین) و، وهک ئەمەللی خوْشیان، پییان دمگوترئ: جند (جن)، که دیاره نه‌وانیش بروادارو بیبروایان همیه .

**مهسه‌له‌ی دووم :** هه‌واندانی خوا به فریستان که : مرؤطیک له قورئ دروست ده‌کاتو دمبئ پاش ریکخستن و رووح به به‌رداگردنی، کرنووشی بو بهرن، نه‌وانیش فرمائی خوایان نه‌نجام دا، جگه له ئیبلیس :

خو دمفرموی : ﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ اِنِّیْ خَلِقُ بَشَرًا مِّنْ صَلٰوٰتٍ مِّنْ حَمَیْمٍ مَّسْنُوْنٍ ﴿۲۸﴾ فَاِذَا سَوَّیْتَهُۥ وَنَفَخْتُ فِيْهِ مِنْ رُّوْحِیْ فَقَعُوْا لَهٗ سٰجِدٰتٍ ﴿۲۹﴾ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ﴿۳۰﴾ اِلَّا اِبْلِیْسَ اَبٰۤی اَنْ یَّكُوْنَ مَعَ السَّٰجِدِیْنَ ﴿۳۱﴾ .

شیکردنه‌وه‌ی نهم چوار نایه‌ته موباره‌که . له هه‌وت بره‌که‌دا :

**برگی به‌گم ۱ -** ﴿ وَإِذْ قَالَ رَبُّكَ لِلْمَلٰٓئِكَةِ ﴿۲۸﴾ . یاد بکه‌وه! کاتئ پهروردگار به فریشته‌کانی فرموو .

لێرهدا دمپرسین : نایا نه‌و فریستانه کامانه بوون، هه‌موویان بوون، یاخود کۆمه‌لێک له فریشته‌کان بوون؟ بوْ نێمه‌ دیاره نیه‌و دمگونجئ هه‌موو فریشته‌کان بوو بنو، دمشگونجئ کۆمه‌لێکی دیاریکراویان بووبن، نه‌وه زانیاریه‌که‌ی ههر له لای خوی پهروردگاره، چونکه دواییش که دمفرموی :

﴿ فَسَجَدَ الْمَلٰٓئِكَةُ كُلُّهُمْ اٰجَمُوْنَ ﴿۳۰﴾ . فریشته‌کان تیکراو ویکرا، کرنووشیان برد، دیسان نابێته به‌لگه له‌سهر نه‌وه‌ی که ههرجی فریشته‌یه‌و خوا دروستی کردوه، کرنووشیان بردوه، به‌لکو یانی: نه‌و فریستانه‌ی که پهروردگار له‌و کاته‌دا ناگاداری کردن و دواندنی، نه‌وانه هه‌موویان کرنووشیان برد .



**برگه‌ی دووم ۱ -** ﴿إِنِّي خَلَقْتُ بَشَرًا مِّن صَلْصَلٍ مِّن حَمَلٍ مَّتَّوْنٍ﴾، وشه‌ی (بشر): به‌شهر و نینسان و نادمیزاد (ادمی) هم‌موویان و اتایان دبیته‌وه به بهک، به‌لام :

ا/ به‌شهر به و نیعتیباری که پیستی دهم و جاو (بشُرَة)ی دمیبری .

ب/ نادم بهو نیعتیباری که له خاگی زهوی دروستکراوه .

ج/ نینسان بهو نیعتیباری که مرؤفه‌گان پیکه‌وه بوون و هوگریی و نولفمتیان دبی، له زمانی عمریپیدا نهم وشانه بؤیه به‌کارهاتوون .

من به‌میته‌نری به‌شهریکم له قورئکی رمقه‌لاتوو، نه‌ویش له قورئکی رمشی بؤنکردووی گوؤراوه‌وه، هاتوه.

**برگه‌ی سنییم ۱ -** ﴿فَإِذَا سَوَّيْتُهُ﴾، ننجنا همر کاتیک ریکمخست، واته: ههر کاتیک جهسته‌که‌ی نامادیمی نه‌وی تیدا پهیدا بوو، که رووحی به به‌ردابکری .

**برگه‌ی چوارم ۱ -** ﴿وَنَفَخْتُ فِيهِ مِن رُّوحِي﴾، لهو رووحه تاییه‌تییه‌ی خوّم (که دروستکراویکی تاییه‌تی خوّمه)، فووم به به‌رداکرد .

وَاسْتَعِيرَ النَّفْخَ هُنَا، لِيُوضَعَ قُوَّةَ لَطِيْفَةِ السَّرِيَانِ قُوَّةَ التَّأْثِيرِ دَفْعَةً وَاحِدَةً، وَلَيْسَ ثَمَّةَ نَفْخٍ وَلَا مَنفُوحٍ<sup>(۱)</sup>، واته : وشه‌ی (نضخ) خوازراوته‌وه بؤ دانانی هیزئکی په‌نهان، که هیزئکه‌ی زؤر کاریگه‌ره، به یمکجار له نیو جهسته‌ی مرؤف (نادهم) دا، نه‌گهر نا، نه فوو هم‌بووه‌وه، نه فوو تیگراو هه‌بووه . واته: نه‌و وشه‌یه خوازراوته‌وه بؤ نه‌وه که خوا نه‌و رووحه، نه‌و دروستکراوه په‌نهانه، که زؤر کاریگه‌ره، به یمکجار دروستی کردوه و خستوویمته نیو جهسته‌ی نادمه‌وه .

(۱) التحریر والتنوییر، ج ۱۴، ص ۴۴ .

**برگمی پینجم ۱ -** ﴿ فَمَعُوا لَهُمْ سَجِدِينَ ﴾، همموتان بؤی به کرنووش دا بکهون ، یانی: سلاوی لئ بکهن و پیزی بگرن .

**برگمی شه‌شم ۱ -** ﴿ فَسَجَدَ الْمَلَائِكَةُ كُلُّهُمْ أَعْمُونَ ﴾، یکسه‌رو بین دواکهوتن : تیکرایی فریشتگان، ویکرایی کرنووشیان برد .

**برگمی حوتهم ۱ -** ﴿ إِلَّا إِبْلِيسَ أَبَى أَنْ يَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾، جگه له نیبلیس ناماده نه‌بوو که له‌گه‌ل کرنووش بردوواندا بین .

ننجا نایا که نیبلیس له‌گه‌ل فریشتاندا، فرمانی بیکراوه: کرنووش بؤ نادهم بهری، نه‌ویش له فریشتان بووه ؟

له نایه‌تی (۵۱)ی سوورمقی (الکھف)دا، خوا **تَجَلَّ** به روونیی بؤی دمرخستووین، که له فریشتان نه‌بووه، دمفهموی: ﴿ وَإِذْ قُلْنَا لِلْمَلَائِكَةِ اسْجُدُوا لِآدَمَ فَسَجَدُوا إِلَّا إِبْلِيسَ كَانَ مِنَ الْجِنِّ فَفَسَقَ عَنْ أَمْرِ رَبِّهِ ﴾، واته: کاتیک به فریشته‌کنمان فهموو: کرنووش بؤ نادهم بهرن (کرنووشی ریزگرتن)، نه‌وانیش یکسه‌ر تیکرایی کرنووشیان برد، جگه له نیبلیس نه‌و له جینن بوو . واته : له جؤره دروستکراویکی دیکه بوو که جینن .

هه‌ئیمته نیبلیس خؤی دواپی ده‌بیته بابی جینن، هه‌ندیکیش گوتوویمان: له پیش نیبلیسیش دا جینن بوو ونو نیبلیس یه‌کئک له‌وان بووه، دمشگونجین بلئین : (كَانَ مِنَ الْجِنِّ)، یانی : نیبلیس فریشته نه‌بوو، جند بوو، به‌لام بابی جندان بوو<sup>(۱)</sup>.

که‌واته : نایه‌ته‌که زؤر به روونیی نه‌وه دمگه‌یه‌نی، که نیبلیس نه‌خیر له فریشتان نه‌بووه، هه‌ئیمته هه‌ندیک له زانایانیش گوتوویمان: (كَانَ مِنَ الْجِنِّ)، واته: له‌و کاته‌دا خؤی په‌نهان کردبوو، چونکه (جَنِّ، يَجِنُّ)، یانی: (استتر،

(۱) من وشعی (جند)و (جینن) له زمانی کوردیی دا بؤ (جین) به‌کار دینم .

یستتر)، (جَنُّونٌ، جَنِّینٌ، جَنَّةٌ) <sup>(۱)</sup>ش، هم‌موویان توخم (عنصرای بمنهانی و شیردراوی و نمبیرانیان تیدایه، نُنجا خوا ﷺ که له سوورمتی (الحجر) دا دمفرموی : ﴿ وَالْجَانَّ حَلَقَتْهُ مِنْ قَبْلِ مِنْ نَارِ السَّمُورِ ﴾ <sup>(۲)</sup>، (جان) یش مشهوره که بابی جندان، که‌واته: مبهست پیئی ئیبلیس‌ه و له ناگر دروستکراوه، به‌لام فریشته‌کان وک پیغمبر ﷺ فرموویمتی : { خُلِقَتِ الْمَلَائِكَةُ مِنْ نُورٍ، وَخُلِقَ الْجَانُّ مِنْ مَّارِجٍ مِنْ نَارٍ، وَخُلِقَ آدَمُ مِنْ مِمَّا وُصِفَ لَكُمْ } <sup>(۳)</sup>. واته: فریشته له رووناکیی دروستکراون و، بابی جندانیش له ناگر دروست کراوه و، نادمیش له‌وه دروست بووه که بیوتان باسکراوه .

که بریتیه له قور و قوریش بریتیه له : (ناو + حَوْل).

مسئله‌ی سیپیم : کاتیک خوی کارزان ﷺ به ئیبلیس فرموو: بوچی کرونولت بو نادم نه‌برد؟ (کرونولی ریز کرتن)، ئیبلیس کوتی: کرونوش بو مرقیکی له قورئ دروستکراو نابیم ! خوش دمیگردو نه‌فرینی لی‌کردو، نه‌ویش داوای هی‌لرانه‌وه‌ی کرد، خواهش ﷺ داوایه‌کی کرت‌هوه :

خوا دمفرموی : ﴿ قَالَ يَا إِبْلِيسُ مَا لَكَ أَلَّا تَكُونَ مَعَ السَّاجِدِينَ ﴾ <sup>(۴)</sup> قَالَ لِمَ أَكُنْ لِأَسْجُدَ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ، مِنْ صَلْصَلٍ مِنْ حَمَإٍ مَسْنُونٍ <sup>(۵)</sup> قَالَ فَأَخْرَجَ مِنْهَا فَاِنَّكَ رَجِيمٌ <sup>(۶)</sup> وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِلَى يَوْمِ الدِّينِ <sup>(۷)</sup> قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ <sup>(۸)</sup> قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ الْمُنْظَرِينَ <sup>(۹)</sup> إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ <sup>(۱۰)</sup> .

(۱) جنون : شیتیی ، جنین : کوزبه، جنه : به‌هشت و باغ .  
(۲) صحیح : أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم : (۲۹۹۶) عَنْ عَائِشَةَ رَضِيَ اللهُ عَنْهَا .

شېكەرلەپەس نەم حەوت ئايەتە موبارەكە . لە حەوت بېرگەدا :

**برگەى بەگەم ۱** - ﴿ قَالَ يَبٰٓئِلٰسُ مَا لَكَ اَلَّا تَكُوْنَ مَعَ السَّجِدِيْنَ ﴾ . خوا فەرموى :

نەى ئىبلىس! نەوہ چىتە كە لەگەل كېنووش بېردووان نەبووى ؟

چ شتېك واى لېكردى، چ كۆسبو بەرجىكت ھاتە بەر، كە تۇش لەگەل  
فېرىشتەكاندا، كېنووشى رېزو حورمەت گرتن بۆ ئادەم نەبەى ؟

نەم بېرسىارە كە دەفەرموى : ﴿ مَا لَكَ اَلَّا تَكُوْنَ مَعَ السَّجِدِيْنَ ﴾ . لە جۆزى :  
(الْاِسْتِفْهَامُ التَّوْبِيخِي)، بېرسىار كېردىكى سەرزەنشكارانەيە، سەركۆنەكارانەيە،  
بەلام ئەوہى جىيى سەرنجە، لە ھەموو قورئاندا ئەوہى كە خوا ﷻ ناوى

ئىبلىس ھەر ھەك خۇى دىئىت: ﴿ يَبٰٓئِلٰسُ ﴾ . واتە: ئاۋەكەى خۇى چۆنە،  
ئاۋا، ھەئبەتە ناوى (ئىبلىس) ئىستا ھەك زەمە (ذم) تەماشە دىكرى، بەلام لە  
ئەسلىدا وانەبوۋە ناۋىكى ئاسايى بوۋە، ھەك چۆن ناوى فېرەون و نەمروود  
ئەوانە، ناوى شەخس بوۋن ناوى ئاسايىن، بەلام دوايى كە مېژوو نووسىۋىتەتە:   
ئەو فېرەونە سەمى كېردە، ئەو نەمروودە ئاۋا بوۋە، دوايى ئەو ئاۋانە  
بوۋنە مايەى زەم و سەرزەنشت، ئىستا ئەگەر بە كەسىك بلىيى: دەلىيى  
فېرەونە، ماناى وانىە كە لە ئەسلىدا وشەى فېرەمون بۆ زەم و سەرزەنشت  
بوۋە، چۈنكە وشەى فېرەمون ناوى پادشاگانى مېسېر بوۋە، ھەك چۆن  
(ھېرەقل) ناوى پاشاگانى رۇم بوۋە (كىسرا) ناوى پاشاگانى فارس بوۋە  
(نەجاشىي) ناوى پادشاگانى ھەمەشە بوۋە... ھتە .

**برگەى دووم ۱** - ﴿ قَالَ لَمْ اَكُنْ لِاسْجَدِ لِبَشَرٍ خَلَقْتَهُ، مِنْ صَالِحٍ مِّنْ حَمَلٍ

مَسْنُونٍ ﴾ . ئىبلىس گوتى: ئاگونجى كېنووش بېم بۆ بەشەرىك كە لە  
قورپىكى وشك بوۋە، ئەوئى لە قورپىكى گەنىۋى گۆراۋ، يان پەشەلەنگەراۋى  
بۆن كېردوۋ، دروستكراۋە، ئاگونجى كېنووش بۆ بەشەرىكى وا بېم .

ئەووی لێردا جیی سەرنجە، ئەوویە کە ئیبلیس لێردا نەمگوتووە: (لا  
 أَسْجُدُ)، دەلی: ﴿لَمْ أَكُنْ لَأَسْجُدَ﴾، یانی: ئەمەلەن کەرنووش بردنی من شتیکی  
 گونجاو نیەو، هەر ئەگەری نیەو، من کەرنووش بیهەم و لێم ناوەشیتەوہ .  
 نەجا نەمە بێنە دەبیبەگەمی ئیبلیس بەرانبەر بە خوا ﷻ، تۆختر دەگاتەوہ،  
 واتە: ئەی خۆیە! تۆ فەرمانیکت کردوہ، زۆر بێجاییە، چونکە دەلی: ﴿لَمْ  
 أَكُنْ لَأَسْجُدَ﴾، یانی: هەر ئەسەلەن ئەگەری نیەو شتیکی زۆر بێجاییە، کە من  
 کەرنووش بەرم بۆ مَرُوفِيكْ کە لە قور، ئەویش قورپکی رەشەئەنگەرپاوی  
 بۆنکردوو، دروست کردوہ، کە دوایی وشکیبۆتەموو رەقەلاتوہ .

لێردا بێگومان ئیبلیس بە خەیاڵ وەهەم گاری کردوہو، تەنیا سەرنجی  
 رۆالەتی شتەکانی داوہ، لەبەرئەووی لە ئەسەلدا ئەو قورە، ناوو گەنە، تیکەل  
 دەمگرتو و دەبیتە قور، دوایی کە کاتی بێدەجێ، قورەگە رەشەئەنگەرپێ و بۆن  
 دەمکات، دوایی کە ماویەکی بێدەجێ، قورەگە رەق هەئەنگەرپێ، یاخود وشک  
 دەبیتەوہ، نەجا ئیبلیس کە تەماشای رۆالەتی ئەو کەرستەمیی کردوہ، کە  
 نادەمی لێ دروست بووہ، تووشی ئەو هەئەمیە بووہ، هەر بۆیەش هەموو ئەوانەیی  
 کە تەنیا سەرنجی رۆالەت دەدەن و، جاویان تەنیا لەسەر رۆالەتی شتەکانە،  
 وەهەم و خەیاڵ بەهەئەمیان دادەبات! دەبی نیومرپۆکی شتەکان بێنین .

نەجا ئەگەر هەر لە رۆوہ جەستەگەشیەوہ، ئیبلیس تەماشای نیومرپۆکی  
 کەردبایە، تەماشای ئەووی نەکردبایە کە جەستەیی ئادەم لە قورپکی قیزمەن  
 دروست بووہ، بەئکو سەرنجی ئەووی دابایە کە نیستا چۆنە؟ ئەک جەستەگەیی و  
 کەرستەگەیی چۆنە؟ ئەدی بۆچی تەماشای نیستای ناکەیی؟ پاشان ئیبلیس  
 تەنیا تەماشای جەستەیی ئادەمی کردوہو، تەماشای ئەو نەئینییە خۆاییەیی  
 نەکردوہ، ئەو دروستگراوہ تاییەتیەیی خوا، کە بەوہ ئادەم بۆتە ئادەم، بەوہ  
 مرؤف بۆتە مرؤف، کە (رۆوح) ئیبلیس تەنیا تەماشای ئەک لایەنی مرؤفی  
 کردوہ، کە جەستەگەمییەتیو، بۆ جەستەگەمییەتی بە شیومیەکی رۆوکەشەنەو  
 رۆالەتیانە تەماشای کردوہ، بۆیە تووشی ئەو هەئەمیە بووہ .

كەواتە: دەبئى خۇمان بېبارىزىن لەوہ كە تەنيا سەرنجى روالمتى شتەكان بدمىن، شتىكىش كە لە چەند پىكھاتەيك پىكھاتوہ، تەنيا سەرنجى يەك پىكھاتەى بدمىن، ئەوہ زۆر ئىنسان بە ھەلەدا دەبات .

**برگەى سىيەم ۱ -** ﴿ قَالَ فَأَخْرِجْ مِنْهَا فَإِنَّكَ رَاجِعٌ ﴾، خوا فەرمووى : لىئى بچۆ دەرى، بىگومان تۆ دەرگراوى، بە كەم تەماشاكراو دەرگراوى .

بىگومان مەخلوقتىك لە فەرمانى بەدەيھنەر پەروەردگارو خاۋى خۆى دەربجئ، لەو شوئىتەى كە جىگای سەرىپچىى نىہ، كە ئاسمانەكانن، يان بەھەشت، دەردەكرئ .

چونكە ﴿ فَأَخْرِجْ مِنْهَا ﴾، نەم راناوہ راناوى مئىنە (منھا)، دەگونجئ بۆ ئاسمان بچئتەوہو، دەشگونجئ بۆ بەھەشت بچئتەوہ، كە بىگومان ئىبلىس دواى نەوہى فەرمانى خواى پەروەردگارى شكاندو كىرئوشى رېزگرتنى بۆ ئادەم نەبىرد، ھەم لە ئاسمانىش دەرگراو، ھەم لە بەھەشتىش دەرگرا، وەك لە سوورەتى (الأعراف)دا، دەفەرموئ : ﴿ فَأَهْطِ مِنْهَا فَمَا يَكُونُ لَكَ أَنْ تَتَكَبَّرَ

فِيهَا ۚ ﴾، واتە: لىئى شۆر بەوہ، (بچۆ دەرى و لىئى داپەرە خواری)، واتە: لە ئاسمان، ياخود لە بەھەشت، چونكە ئاسمانىش بەرزەو، بەھەشتىش كە لە ئاسمانە شوئىتەكى ھەر بەرزە . ھەر وھا بە پىئى ئەو رايەش كە مەبەست لە (جئئە) باخو بئستانىكى بەرزايىمكى زەمىن بووہ، دىسان دا بەرزئىنراوہ .

ئىنجا ﴿ فَأَهْطِ مِنْهَا ﴾، نەو (ھبۇط)ە، (ھبۇط)، واتە: شۆر بوونەوہو دا بەرزىن، نەوئىش: چ لە رووہ بەرھەستەكەيمەوہ تەماشائى بگەى: ئىبلىس لە سەرىئوہ ھاتۆتە خواری، داپەرئىنراوتە خواری، چ لە رووہ مەعنەويەكەيەوہ : لە پلەو مەقامىكى بەرزەوہ، شۆر كراوتەوہ بۆ پلەو مەقامىكى نزم، بە ھەردوو واتاى بەرھەست و نا بەرھەستى، ماددىى و مەعنەويى، ئىبلىس دواى ئەو فەرمان شكاندەنى خواى پەروەردگار، شۆر بۆوہو نزم بۆوہو داپەرئىنرايە خواری .

**برگهی چوارم ۱ -** ﴿ وَإِنَّ عَلَيْكَ اللَّعْنَةَ إِذْ يَوْمَ الَّذِينَ ﴾ . بیگومان تو تاکو

رؤزی سزاو پاداشت، نهفرینت لیبی .

(اللَّعْنَةُ: السَّبُّ بِالطَّرْدِ، أَي: الإِبْعَادُ)، له عنمت هم به مانای قسه

بیگوتران و دهرگران به سووکیی دی، هم به مانای دوورخسته وهش دی .

**برگهی پینجهم ۱ -** ﴿ قَالَ رَبِّ فَأَنْظِرْنِي إِلَى يَوْمِ يُبْعَثُونَ ﴾ . گوتی: نهی

بهرومردگارم ا بهمه یله وه، تاکو رؤزی که تییدا زیندوو دهرکرتنه وه، (واته:

مروقه کان، وهجهی نهو نادهمه، که تو لهسر نهوهی پرتزم لهو نهگرتو سلأوی

پرتز گرتتم لی نه کرد، منت بهو دهرده برد)، واته: تاکو رؤزی قیامت .

(الْإِنْظَارُ: الإِمْهَالُ وَالتَّأخِيرُ)، (إِنْظَارًا): بریتیه له مؤلمت بیدان و دواخستن .

**برگهی شه شهم ۱ -** ﴿ قَالَ فَإِنَّكَ مِنَ النَّظَرِينَ ﴾ . خوا فهرمووی: بیگومان تو له

هیلراوانی .

واته: خوا نهو داواویه گرتنه وه، به لام تاکو رؤزی قیامت نا .

**برگهی هه وتهم ۱ -** ﴿ إِلَى يَوْمِ الْوَقْتِ الْمَعْلُومِ ﴾ . تاکو رؤزی کاتی زانراو، واته:

تاکو نهو رؤزی که کاته کهی زانراوه بو خوا ﷻ، یان بو خه لکی عاقله مند:

نهو پوزه زانراوه، که دهبی ههر بیست، که رؤزی تییدا کوتایی هاتنی نه م

ژیانه و ناخیر زمانه، که واته: نیبلیس داوی کردوه، تاکو قیامت

بهیلرتنه وه، به لام خوا ﷻ تاکو ناخیر زمان (السَّاعَةَ)، تاکو نهو کاتهی

که بازاری نه م ژیانه دنیاویه تییدا دهبیچرتنه وه، دهبه یله تته وه، چونکه

نیبلیس کاری ههر نهوهیه که مروقه کان گومرا بکاتو، ههر تاکو ناخیر

زمانیش، مروقه لهسر زموی دهمینن، نهویش نیشه کهی ههر له گه ل

مروقه انه که گومرایان بکاتو سهریان لی تیکیدات، نئجا که مروقه لهسر

زموی نه مان، نهویش پاساوی بوون و مانه وهی نامینن .

**مسه‌له‌ی چهارم :** هر شه‌کردنی ئیبلیس، به گومراکردن و

بیمرادکردنی مرقان، جگه له به‌نده سلطه‌کانی خواو هر شه‌کردنی

خوا که خوی و شوینتکه‌وتووانی بیمرادی، بی ناکامی، جیگیان دۆزه‌خه :

خَوا دمه‌رموی : ﴿ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي لَأُزَيِّنَنَّ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ وَلَأُغْوِيَنَّهُمْ

أَجْمَعِينَ ﴿٣١﴾ إِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمُ الْمُخْلَصِينَ ﴿٣٢﴾ قَالَ هَذَا صِرَاطٌ عَلَيَّ مُسْتَقِيمٌ ﴿٣٣﴾

إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ إِلَّا مَنْ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغَاوِينَ ﴿٣٤﴾ وَإِنَّ جَهَنَّمَ

لَمَوْعَدُهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿٣٥﴾ لَمَّا سَعَىٰ أَنزَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّقْسُومٌ ﴿٣٦﴾

شېکرده‌یه‌ی نهم شه‌ش نایه‌نه موباره‌که ، له یازده ( ۱۱ ) بېرگه‌دا :

**بیرگی به‌گم ۱ -** ﴿ قَالَ رَبِّ بِمَا أَغْوَيْتَنِي ﴾، ئیبلیس گوتی: به‌رومردگار!

به‌هوی نه‌وموه که منت بیمراد کرد، بی ناکام کرد، منت دستخه‌رۆو

رهنجه‌رۆ کرد .

زۆرجار گوتوو مانه: (غواية) به‌رهمی (ضلال)ه، یانی: گومرابوون و به‌ری

نه‌زانین، به‌لام (غواية) نه‌و دهرمنجامیه که له گومرایی په‌یدا ده‌بی، و، یانی:

بیمرابوون و بینا‌ناکامبوون، هر چمنده زۆر له توئیزه‌ره‌وانی قورئان (ضلال) و

(غواية) به‌هک مانا به‌کار دینن، واته: به‌هاوواتایان دزمانن، به‌لام بیموايه

له قورئاندا دوو وشه‌ی پیگه‌وه‌هاوواتا (مترادف) هر نین، کتومت دوو وشه،

یه‌ک واتایان هه‌بی، چونکه نه‌وه مانای وایه وشمیه‌ک له قورئاندا

به‌کاره‌اتوه، که مانایه‌کی زیادی نیه‌! نه‌وش له‌گه‌ل فمرایشی بی‌ه‌له‌و

به‌له‌ی خوی به‌رزی مه‌زندا ناگونجی، به‌لکو وه‌ک پیشتریش باسمان کردوه :

(هدی) و (ضلال) به‌رانبه‌ری یه‌کن و، (رشد) و (غواية) ض، به‌رانبه‌ری یه‌کن:

له نهنجامی (هدی) به‌ری زانیندا، نینسان سه‌ر راست (رشید) ده‌بی، به‌



ئامانج و ئاكام دمگاتو، لە نەنجامی (ضلال) بەرئ نەزانیندا، نینسان  
بیمرادو بیئاگام (غاوي) دەبی .

**برگەمی دووم ١ -** سەرنجیکی نیکە لەسەر نەم رسته موبارمکە، ئەومیه کە  
ئیبلیس هۆی بیمرا بپوون و بیئاگام بوون و دەستخەڕۆبوونەگەمی خۆی، دمگپرتەوه  
بۆ خوا ﷻ، دەلی: ﴿ رَبِّ يَا أَعْيُنِي ﴾، کە بیگومان نەومش بی ئەدەبییهکی  
دیکەیهو، ستمیکی دیکەیه، ئیبلیس دمکات، چونکە ئەو بە ویستی خۆی  
کرنووشی بۆ نادەم نەبرد، خوا ﷻ فرماتی پیکردبوو، بەلام نەو بۆخۆی  
نەویستو، دوایی پاساویشی هینایهوه بۆ بی فرمانییهگەمی خۆی !

گەواته: بۆچی دەبی ببیچرتە نەستۆی قەدەر و ویستی خۆی کارزانی  
دادگەری بی هەلەو بەلە؟ بیگومان شتیکی بیجییه، بۆیه هەموو ئەوانی کە  
بۆ گوناھو تاوانان، پەنا دەبەنە بەر قەدەری خواو، دەبیچنە ملی قەدەر و  
قەزاو ویستی خۆی بەرومردگار، گشتیان لەسەر رچەو مەزەمبی ئیبلیس .

**برگەمی سینیەم ١ -** ﴿ لَا زَيْنَ لَهُمْ فِي الْأَرْضِ ﴾، واته: بیگومان، بە  
جەختکردنەوه: من لەسەر زموی بۆیان دەرازینمەوه، جیان بۆ دەرازینیتەوه؟  
بیگومان: کوفرو شیرک و نیفاق و ئیلحادو گوناھو تاوان و لادان، ئەوانەیان بۆ  
دەرازینیتەوه، بەلام خوا ﷻ شتیک کە بە پئی سیاق و سەلیقە برانری، فرمایشته  
بی هەلەو پەلەگەمی خۆی، پی قەلەبالغ نەکردوه، ﴿ لَا زَيْنَ لَهُمْ ﴾، هەر بیاره  
شەیتان چی دەرازینیتەوه .

ئنجە نەگەر خواش ﷻ شتیکی فرموویایه، وەك : (لَا زَيْنَ لَهُمُ الْكُفْرُ)  
یان (لَا زَيْنَ لَهُمُ الشُّرْكُ)، یان (لَا زَيْنَ لَهُمُ الْمَعَاصِي)، یان (لَا زَيْنَ لَهُمُ  
الْإِنْحِرَافَاتِ)، ئەو کاتە ماناگەمی سنووردار دەبوو، بەلام نیستا ﴿ لَا زَيْنَ لَهُمْ ﴾،  
زەین بۆ هەر وشەیهک دمگونجی بجی، کە لەگەڵ جوانکردن و رازاندنەوهی  
شەیتاندا، بگونجی، بۆ فریودانی مرۆفەکان، واته: ماناگەمی زۆر فراوان دەبی،  
بەهۆی نەوموه کە: ﴿ لَا زَيْنَ ﴾، بۆیان دەرازینمەوه، مەفعولەگەمی  
قەرتینراوه، بەلام بە پئی سیاقی رستمکە، دەزانری جییه !

**برگەمی چوارەم ۱ -** ﴿ وَلَا غَوِيْنَهُمْ اَجْمِيْنَ ﴾، تیکرایان بێمرادو بێناکام دمکەم،

واتە: گومرایان دمکەم بۆ ئەوەی سەرمنجام بێناکامو بێمراد بن، وەك چۆن  
بۆخۆی گومرا بوو، دواپیش بێناکامو بێمراد بوو .

**برگەمی پێنجەم ۱ -** ﴿ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِيْنَ ﴾، جگە لەو بەندانەت،

لەوان گە ساغبووومەن .

(مخلص) واتە: ساغبووومە، خوا ساغی کردوونەو، هەرومەها خۆنراویشمەتەو:

(مخلصین) واتە: ئەوانەى خۆیان ساغکردۆتەو، واتە: کردەموگانی خۆیان و،

خۆیان بۆ خوا ساغکردۆتەو بەشى شەیتانیان بە خۆیانەو نەهێشتەو، جیى

سەرئەنج ئەومە، گە نیبلیس دواى ئەوەى دەلى: تیکرایان بێمرادو سەرگەردان و

بێناکام دمکەم، دەزانی گە هەموویان هەر بۆ سەرگەردان و بێناکام ناگیرن،

بۆیە دواى هەلاوردنى تێدەخات، دەلى: ﴿ اِلَّا عِبَادَكَ مِنْهُمْ الْمُخْلِصِيْنَ ﴾،

جگە لەو بەندانەت لەوان گە ساغ بوومەن، واتە: نیبلیسیش، ویستووێتە

قسەگەى درۆ دەرئەچى، درۆ هێندە شتیکى خراپە، تەنانتە نیبلیسیش

ویستووێتەى درۆى لەسەر تۆمار نەکرى !

**برگەمی شەشەم ۱ -** ﴿ قَالَ هَذَا صِرْطٌ عَلٰی مُسْتَقِيْمٍ ﴾، خوا فەرمووی : ئەو

رێیەکی راستە لەسەر من .

واتە: ئەو رێیە راستە لەسەر من پێویستە، گە رێ راستەگە جییه؟

(إشارة إلى عدم تسلُّط إبليس على عباده المُخلصين)، ئاماژە بۆ بالانەست

نەبوونی نیبلیس، بەسەر بەندە ساغەکانیەو، واتە: ئەو رێیە راستە من

لەسەر خۆم پێویست کردو، گە بەو شیومە بێت: تۆ دەسەلاتت بەسەر

بەندە ساغەکانى مندا نەبى و بە بەندە خۆساغەگەرەموگەنم نەوێرى !.

واتایەکی دیکەشیان بۆ لیکداوتەو: (طريقك علي لا تقوئني: هَذَا صِرْطٌ

عَلٰی مُسْتَقِيْمٍ )، واتە: رێی تۆ بەلای مندا دى، واتە: دێیەو بەردەستی من،

رێیەگەت هەر بەلای من دایەو، تۆ لەمن دەریاز نایى .

به‌لام مانای یگه‌م به‌هیزتره، واته: نه‌وه رییه‌گی راسته له‌سمر من، یاسایه‌که خوا ﷻ به‌و شیویه مامه‌له ده‌کات، که نه‌وانه‌ی به‌ندمی ساغی خوا بن، نیبلیس ناتوانی بیانخاته زیز رکیفی خو‌یه‌وه‌و، به‌سمریاندا زال نابیئت، دوایی خوا ﷻ زیاتر پروونی ده‌کاته‌وه .

**برگه‌ی جهوتهم ۱** - ﴿إِنَّ عِبَادِي لَأَنسَ لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطٰنٌ﴾، بیگومان به‌ندمکانی من، تو ده‌سه‌لالت به‌سمریاندا ناشکی و پییان ناویری .

**برگه‌ی هه‌شتم ۱** - ﴿إِلَّا مَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْغٰوِبِ﴾، جگه له‌وانه‌ی که له بیمرادان شوینت ده‌گون، واته: نه‌وانه‌ی که له نه‌نجامی شوینکه‌وتنیان دا بۆ تو، له نه‌نجامی شوین بی هه‌لگرتنی تو دا، بی‌ناکام و بی‌مراد دمبن، بی‌به‌ش و چارمه‌ش دمبن، جگه له‌وانه، تو زه‌فر به‌ هیج کام له به‌نده‌گان نابهی .

**برگه‌ی نۆیم ۱** - ﴿وَإِنَّ جَهَنَّمَ لَمَوْعِدُهُمْ أَجْمَعِينَ﴾، بیگومان دۆزه‌خیش ژوانگه‌ی هه‌موویانه .

(الْمَوْعِدُ: مَكانُ الْوَعْدِ)، به‌ کوردیی پیی دملین: ژوانگه، یان به‌ئینگه، واته: نه‌و شوینتی که هه‌موویان لیی کۆدینه‌وه، دۆزه‌خه .

**برگه‌ی ده‌یم ۱** - ﴿لَمَّا سَبَعَةُ أَبْوَابٍ لِّكُلِّ بَابٍ﴾، جهوت دهرگای هه‌ن، جهوت دهره‌زی هه‌ن .

هه‌ندیك له زانایان گوتووویانه: وشه‌ی: ﴿سَبَعَةُ أَبْوَابٍ﴾، (مُسْتَعْمَلَةٌ فِي الْكَثْرَةِ)، بۆ زۆری به‌کاره‌توه، واته: دهرگای زۆری هه‌ن، دملین: له عورفو باوی عه‌رمباندان و ابووه، نه‌گه‌ر شتیك ویستبایان، بلین: ژماره‌ی زۆر بوو، جهوتیان بۆ به‌کاره‌ئیناوه .

واتیه‌گی نیکه‌ی: نه‌م جهوت (۷)ه، ناوه بۆ چینه‌کانی دۆزه‌خ، به‌پیی جۆری تاوان و گوناهاه‌گان، واته: هه‌ر کسه‌ئیک که نه‌و جۆره‌ گوناهاه‌ی زیاتر کردی، له‌و دهره‌زیه‌وه ده‌جیته‌ زوورو، یه‌گی نیکه له دهره‌زیه‌گی دیکه‌وه‌و هه‌روه‌ها به‌و شیویه ...

بەلام من مانای دووهمیانم پێچ راستە، چونکە ئەگەر مانای یەکەم مەبەست بووایە، خوا دەیتوانی - بۆ وێنە: - بفرموی: (لَهَا سَبْعُونَ بَابًا) حەفتا دەروازی هەن .

وەک لە شوێنی دیکەدا - بۆ وێنە: - لە سوورتی (التوبة)دا، خوی پەرورەنگار دەفرموی: ﴿إِنْ تَسْتَعْمِرْهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً ﴿٨﴾﴾، واتە، کە ئەمەیان دەگونجی بێین: بۆ زۆرییە، واتە: هەرچەندە زۆریشیان داوی لیبوردن بۆ لە خوا بکەي حەفتا (٧٠) جارێش، هەر لێیان نابووێ، لە دەفەل و مونا فیکەکان .

ئەجا ئەگەر وای، دەبی بێین: ناسمانەکانیش کە خوا دەفرموی: حەوتن، ئەویش هەر بۆ زۆرییە! ئەوش راست نیە، کەواتە: ژمارە حەوت، مەبەست پێی پلەو چینهکانی دۆزەخە، یان جۆرمەکانی .

**برگەمی یازدەهەم ١ -** دوی دەفرموی: ﴿لِكُلِّ بَابٍ مِنْهُمْ جُزْءٌ مَّفْسُومٌ ﴿٩﴾﴾، بۆ هەر دەروازمێک لە دەروازمەکانی دۆزەخ، لەو مەرفەقەکانی کە تۆ دەسخرێ و پەنجەرێ و بێناکامیان دەکەي، ئەندازمێکی دیاریکراو هەیە.

هەندێک لە زانیان ئەو جەوت چینهی دۆزەخیان، بەو شیومێ هێناون، گوتووایانە: (جهنم، لظى، الحطمة، السعير، سقر، الجحيم، الهاوية)، کە بە حساب لەسەرئێوە بۆ خوارێ، پلەي هەرە خوارێ، یاخود چینی هەرە خوارێ دۆزەخ (الهاوية)یە، ئنجا (الجحيم) لەسەر ئەووە، ئنجا (سقر)ە، ئنجا (السعير)، ئنجا (الحطمة) ئنجا (لظى) و، چینی سەرەموی دۆزەخ، بریتییە لە جەهەننەم، ئنجا گوتووایانە: بڕوادارانێک کە گوناھبارین و، پاک نەبووبنەومو، تۆبەیان نەکردبێ، و، نەکەوتبەن بەر لیبورنی گشتی خوی پەرورەنگار، تەنیا لە دۆزەخدا سزا دەدرێن، واتە: لە چینی سەرەموی دۆزەخ، بەلام چینهکانی دیکەي دۆزەخ، بۆ ناموسلمانان، ئەوانیش هەرگەسە بەپێی تاوان و خرابەي خۆیان .

هەلبەتە ئەو شتیکی نیجتهیادییە، واتە: شتیکی تەوفیقییە و تەوقیفیی نیە، یانی دەگونجی وای، و، دەگونجی وانەبی .

ننجا نه‌گهر سمرنج بدرئ، ده‌گونجئ ناوی زیاتریش لهو چه‌وتانه‌ی که  
تاوانباران و خرابه‌کارانیان تیدا سزا ددرین، به‌گاره‌تابن .

**مه‌سه‌له‌ی پینجه‌م :** باسی جی‌گا و رن‌گا و باداشتی پارێزکاران، که  
باغ و سه‌رجاوه و سه‌لامه‌تی و هیمنیی و، پاک‌کرانه‌وو ئیسراحه‌تی  
هه‌مبسه‌یه :

خَوَاعِزٌ وَجَلَّ دَعْفُهُ رَمَوٰی : ﴿ اِنَّ الْمُنٰفِقِیْنَ فِیْ جَنٰتٍ وَعٰیُوْنٍ ﴿۱۷﴾ اَدْخُلُوْهَا  
یَسْلَمُوْنَ ؕ اٰمِنِیْنَ ﴿۱۸﴾ وَنَزَعْنَا مَا فِیْ صُدُوْرِهِمْ مِّنْ غَلِیْلٍ اِخْرٰنًا عَلٰی سُرُرٍ مُّتَقٰنِلِیْنَ ﴿۱۷﴾ لَا  
یَمَسُّهُمْ فِیْهَا نَصَبٌ وَّمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِیْنَ ﴿۱۸﴾ .

شپه‌کردنه‌یه‌ی نهم چوار نایه‌ته هه‌باره‌که . له شه‌ش به‌رگه‌دا :

**به‌رگی به‌گم ۱ -** ﴿ اِنَّ الْمُنٰفِقِیْنَ فِیْ جَنٰتٍ وَعٰیُوْنٍ ﴾، بی‌گومان پارێزکاران  
له نیو باغ و، گول و گولزار و کانی و سه‌رجاوه‌مکاندان .

(عیون) گۆی (عین)ه، (العین: ثقب ارضی یخرج منه الماء)، کونیکه له  
زهوی دا‌ناوی له دیته دهر، به گوردیی ده‌لین: کانی، جاوگ، سه‌رجاوه .

**به‌رگی دووم ۱ -** ﴿ اَدْخُلُوْهَا یَسْلَمُوْنَ ؕ اٰمِنِیْنَ ﴾، به سه‌لامه‌تی و به ناشتی و،  
به هیمنیی و نارامیی، بچنه نیو نهو باغ و گول و گولزار و کانی و  
سه‌رجاوه‌هه .

(سلام)، (السلام: التحية)، بریتیه : له سلا و کردن، (الامن: النجاة من  
الخوف)، واته: هه‌م سلا و تان لیی، هه‌م دهر‌بازیش بین له مه‌ترسی و  
نارمه‌تی .

**برگهی سینیم :** ﴿ وَنَزَعْنَا مَا فِي صُدُورِهِمْ مِّنْ غَلٍ ۖ ۞ هەرچی کینه بوو له دل و سینهیاندا، دهرمانهینا .

(الغُلُّ: البُغْضُ وَالْحَقْدُ)، (غَلٌّ) بریتیه : له رق و بوغزئک که له دلدا ماوتموه، ههروهها پی دموگوترئ: (حَقْدٌ)، کهسیک له کهسیک توورپه بووه و نیتوانیوه رق و توورپیه کههی خوی پی برئزئو، له دلی خوی په چنیوه، نهوه پی دموگوترئ: (غَلٌّ) و (حَقْدٌ) یشی پی دهلئ، خوا دمه رموی: سینهیان لهو کینه و بوغزو غه رهزه پاک دمکهینه وه .

**برگهی جواروم :** ﴿ اِخْوَانًا عَلٰی سُرُرٍ مُّتَقَابِلِیْنَ ۖ ۞ نهوانه بریانه لهسهر کورسی و تهختان بهران بهری یه گدی دانهنیشن .

(السُّرُرُ: جَمْعُ سُرِيرٍ كَالكُرْسِيِّ لکنه مُتَسَعٍ یُمْکِنُ الْاِضْطِجَاعَ عَلَیْهِ)، (سُرُرٌ): گوی (سریر)، که وهک کورسی وایه، بهلام فراوانه و دموگوجئ نینسان لهسهری راگشئ، لهسهری پالدهتوه، ننجاهمه فهیه، یان ههر جوړه تهختیکه بؤ نیسراحت .

**برگهی پینجم :** ﴿ لَا یَمَنُّهُمْ فِیْهَا نَصَبٌ ۖ ۞ لهویدا، لهو بهمهشتهدا، هیج ماندوو به تیان تووش نایی .

(النَّصَبُ: التَّعْبُ النّاشِئُ عَنِ اسْتِعْمَالِ الْجُهْدِ)، (نَصَبٌ) ماندوو بوونیکی بهیدا بوویه ، لهوهدا که نینسان توانا وزهی سهرف کردوه .

**برگهی شه شم :** ﴿ وَمَا هُمْ مِنْهَا بِمُخْرَجِیْنَ ۖ ۞ لهو بهمهشتهش ناچنه دهرئ، نه ماندوو به تیان تووش دهبئ و بیزارو ناراحت دهبئ، نه لیشی دهچنه دهرئ .

**مەسەلەى شەشەم :** **خَوا** ﷻ بە پىغەمبەر دەمەرموى : ﷺ **كە ھەوال**

بداتە بەندەكانى: كە تەنيا خۆى لىيوردەى مېھربانەو، تەنيا

سزى وپىلن بە ئىپىلن و ژانە :

**خَوا** ﷻ دەمەرموى : ﴿ نَبِيٌّ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴿۵۱﴾ وَأَنَّ عَذَابِي

هُوَ الْمَذَابُ الْأَلِيمُ ﴿۵۲﴾ .

**شېكردلەو ەن نەم دوو ئايەتە موبارەكە ، لە سەن بىرگەدا :**

**بىرگەى يەگەم ۱ -** ﴿ نَبِيٌّ عِبَادِي ﴾ ، واتە: ھەوالبىدە بە بەندەكانەم،

بەگشتىي، يان: مادام پائىيان دەداتە لاي خۆى، واتە: ئەو بەندانەم كە لە لاي

من پەسندەن و بەندەى باشن .

**بىرگەى دووم ۱ -** ﴿ أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾ ، كە بە دۇنيايى ھەر من

لىيوردەى مېھربانەم، ئەمە خوينراوئىشەتەو: (أَنِّي أَنَا) واتە: لە جياتى

نەوەى كە لەسەرى بوەستىن و (ي) (أَنِّي) درىژبەكىنەو، (ي) يەكە ، سەر

(فتحة) ى ھەبى .

**بىرگەى سىيەم ۱ -** ﴿ وَأَنَّ عَذَابِي هُوَ الْمَذَابُ الْأَلِيمُ ﴾ ، ھەوالىشىيان

پىبىدە كە ھەر سزى من سزايەگى بە ئىپىلن و ژانە .

ئەمە ناگادار كىرنەموى خۆى كاربەجىيە ﷻ لەسەر زمانى پىغەمبەر ﷺ

بۇ بەندەكانى، كە وەك گوتەم: (عِبَادِي ) دەگونجى مەبەست پىي بەندە بۇ

خَوا سولخاوو پەسندە كراومگان بنو، دەشگونجى مەبەست پىي كۆى

بەندەكان بن، بە چاك و خرابەو، كە نەو دوو راستىيەيان پىي رابگەيەنى :

**یه‌کم :** بهس خوا ﷺ لیبوردهی میهرمان و به بهزویه .

**دووم :** ههروهها تهنیا سزای نه‌ویش، سزایمکی توند و سه‌ختو به نیش و ژانه .

ئججا به دنیا یی لیبوردن و میهرمانیه‌کی خوا، بۆ کهسانیکه که شایسته‌ی بنو، سزاو جه‌زربه‌کهشی بۆ کهسانیکه لیان بو‌مشیتوه .

له‌ویاروه نهم فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبهر ﷺ ده‌کهینه (مسک الختام) ی نهم دهرسی دوومه‌مان، پیغه‌مبهر ﷺ ده‌فه‌رموی :

{ إِنَّ اللَّهَ خَلَقَ الرَّحْمَةَ يَوْمَ خَلَقَهَا مِنْ رَحْمَةٍ، فَأَمْسَكَ عِنْدَهُ تِسْعَةً وَتِسْعِينَ، وَأَرْسَلَ فِي خَلْقِهِ كُلِّهِمْ رَحْمَةً وَاحِدَةً، فَلَوْ يَعْلَمُ الْكَافِرُ كُلُّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنْ رَحْمَتِهِ، لَمْ يَأْسُ مِنَ الرَّحْمَةِ، وَلَوْ يَعْلَمُ الْمُؤْمِنُ بِكُلِّ الَّذِي عِنْدَ اللَّهِ مِنَ الْعَذَابِ، لَمْ يَأْمَنْ مِنَ النَّارِ }، { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ بِرَقْم : ٦٤٦٩، وَمُسْلِمٌ بِرَقْم : ٢١٠٨، وَغَيْرُهُمَا } .

واته: بیگومان خوا نهو رۆژه که بهزویی هینایه دی، کردی به سه‌د (١٠٠) بهش، (سه‌د بهزویی هینایه دی)، له لای خو‌ی نه‌وه‌دو نۆ (٩٩) بهشی هیشته‌وهو. بۆ هه‌موو دروستکراوه‌گانیشی، یه‌کیک لهو سه‌د ره‌حه‌مت و به‌زییه‌ی خو‌ی، (واته: به‌شیک لهو سه‌د به‌شه‌ی) بۆ هه‌مووان نارد، ئججا نه‌گهر بابای کافر نهو هه‌موو به‌زییه‌ی بزانی که له‌لای خوایه، بیگومان هه‌رگیز له به‌زویی خوا نا‌ئومید و ته‌ما بر‌او نابو، نه‌گهر بر‌واداریش بهو هه‌موو سزاو نازاری که له‌لای خوایه، بزانی، نه‌ویش هیچ کاتیک دنیا نابن له نا‌گهر، (بن‌ ترس و بیم نابن و، پشتیندی لیناکاته‌وه) .

هه‌لبه‌ته لی‌رمدا مه‌سه‌ستی پیغه‌مبهری خاتهم ﷺ وینا کردنی فراوانی ره‌حه‌مت و به‌زیی خوایه، که له خوا سه‌د بهش، به‌شیک (١٠٠/١) ی بۆ هه‌موو دروستکراوه‌کانی، ته‌رخان کردوه، که‌چی بهشی هه‌مووانیشی کردوه، وه‌ک ده‌فه‌رموی : ﴿ وَرَحْمَتِي وَسِعَتْ كُلَّ شَيْءٍ ۗ ﴾ : ﴿١٦﴾ الاعراف، واته: به‌زویی من هه‌موو شتیکی گرتۆته‌وه (له دنیا‌دا)، دیسان نا‌گادار کردنه‌وی مرۆفه‌گانیشه،



له فراوانی سزاو جهزیهی خوا، که خوا سزاو جهزیهی زور زوره، بهشی هموو گاهران و هموو ملهوران و تاوانباران دهکاتو، نابن هیچ کهس پشتیندی لیبکاتهوه ، بهته‌مای رحمت و بهزیمی خوا، بهلن خوا رحمت و بهزیمی زوری همیه، به‌لام بو کهسانیک که شایسته‌ی بنو، له بهران‌بهر نه‌ودا که بهزیمی همیه، خوا سزاو جهزیهی همیه، به‌لام بیگومان وهک له فرمایستی فوسیی دا هاتوه، بهزیهی‌که‌ی زیاتره : { عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ عَنِ النَّبِيِّ: قَالَ اللَّهُ عَزَّ وَجَلَّ سَبَقَتْ رَحْمَتِي غَضَبِي } ، { أَخْرَجَهُ مُسْلِمٌ بِرَقْم: ۷۱۴۶ } .

واته: نه‌بو هورپیره خوا لیلی رازی بن، ده‌گیرپته‌وه، که پیغمبر ﷺ فرموویه‌تی: خوی زالی پایه‌دار فرموویه‌تی: بهزیمی من پیش توورپیه‌که‌م که‌وتوته‌وه .

به‌لن خوا ﷺ میهرمانیی و به‌خشش و بهزیمی زیاتره، له توورپووون و سزاو جهزیه‌دانی .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ

# دهرسی سیم

## پیناسه‌ی نهم دمرسه

نهم دمرسه‌مان بیست و نۆ ( ۲۹ ) نایته دمگرتته خۆی، نایته‌کانی: ( ۵۱ - ۷۹ )،  
 لهم ( ۲۹ ) نایته‌دا، به شیومی تیکه‌ه‌لکیش به‌شیک له به‌سه‌رهاتی ئیبراهیم علیه السلام  
 په‌یوست به به‌سه‌رهاتی لووط و گه‌له‌گه‌ی، به‌سه‌رهاتی ( لووط ) یان تیدا  
 خراونه روو، وته: هم به‌سه‌رهاتی ئیبراهیم ، که په‌یوسته به لووط و  
 گه‌له‌گه‌یه‌وه، هم به‌سه‌رهاتی لووط، همدووکیان لهم بیست و نۆ نایته‌دا ، به  
 تیکه‌ه‌لکیشی خراونه روو .

همروها ناماژیمکی کورتیش به خاوه‌نانی باغه‌که (أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ) کراوه،  
 که مه‌بست پئیان گه‌لی مه‌دینه، نه‌و گه‌له‌ی که پئقه‌مبه‌ر (شعیب) علیه السلام یان  
 بۆ ره‌وانه کرا .

شایانی باسیشه که هه‌مان به‌سه‌رهات: به‌سه‌رهاتی ئیبراهیم علیه السلام، که  
 ه‌زیشته‌گان میوانی دهن، په‌یوست به به‌سه‌رهاتی لووط و گه‌له‌گه‌یه‌وه، له هه‌ر  
 گام له سوورپته‌کانی: (الدَّارِیَات) نایته‌کانی: ( ۲۴ - ۳۷ )، سوورپتی (هُود)  
 نایته‌کانی: ( ۶۹ - ۸۲ )، سوورپتی (العنکبوت) نایته‌کانی: ( ۲۸ - ۳۲ )، شدا، هاتوه،  
 ئیمه له ته‌فسیری سوورپتی (هُود) دا به درئیزی قسه‌مان له‌باریه‌وه کرد، بۆیه  
 هم لیره لهم پیناسه‌یمدا (پیناسه‌ی نهم دمرسه)، هم له کۆی ته‌فسیرکردنی  
 نه‌و نایته‌ته موبارمگانه‌دا، به خیرایی به‌سه‌ریدا دهرۆین .

﴿ وَيَنْتَهُمُ عَنْ صَيْفِ إِبْرَاهِيمَ ۝۱۱ ﴾ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلْنَا قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ  
وَجِلُونَ ۝۱۲﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ۝۱۳﴾ قَالَ أَبَشْرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ  
الْكِبَرُ فِيمَا تُبَشِّرُونَ ۝۱۴﴾ قَالُوا بَشِّرْنَا بِالْحَقِّ فَلَا تَكُن مِّنَ الْفٰنطِيَتِ ۝۱۵﴾  
قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِن رَّحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ۝۱۶﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ  
۝۱۷﴾ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَيْكَ قَوْمِ مُجْرِمِينَ ۝۱۸﴾ إِلَّا مَا لَ لُو طِ إِنَّا لَمَنْجُوهُمْ أَجْمَعِينَ  
۝۱۹﴾ إِلَّا أَمْرًا نَّهٗ فَدَّرْنَا إِلَيْهَا لِمَنِ الْغٰنِيرِ ۝۲۰﴾ فَلَمَّا جَاءَ مَا لَ لُو طِ الْمُرْسَلُونَ ۝۲۱﴾  
قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُنْكَرُونَ ۝۲۲﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ۝۲۳﴾  
وَأَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصٰدِقُونَ ۝۲۴﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعِ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ  
وَلَا يَلْفِتْ مِنْكَ أَحَدٌ وَامضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ۝۲۵﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ  
دَابِرَ هٰؤُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْحِحِينَ ۝۲۶﴾ وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ۝۲۷﴾ قَالَ إِنَّ هٰؤُلَاءِ  
ضٰغِي فَلَا تَفْضَحُونِ ۝۲۸﴾ وَأَنْفَعُوا اللَّهَ وَلَا تُخْزَوْنَ ۝۲۹﴾ قَالُوا أَوْلَمْ تَنْهَك عَنِ الْعٰلِيَيْنِ  
۝۳۰﴾ قَالَ هٰؤُلَاءِ بَنَاتٌ إِن كُنْتُمْ فَاعِلِينَ ۝۳۱﴾ لَعَنَّا لِي سَكْرَتِهِمْ يَعْمَهُونَ ۝۳۲﴾  
فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ مُسْرِقِينَ ۝۳۳﴾ فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمَا سَافِلَهٗمَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَابَةً مِّن  
سِجِّيلٍ ۝۳۴﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْمُتَوَسِّمِينَ ۝۳۵﴾ وَإِنَّمَا لِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ ۝۳۶﴾ إِنَّ فِي ذٰلِكَ  
لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ۝۳۷﴾ وَإِن كَانَ أَصْحَابُ الْأَيْكَةِ لَعٰلَمِينَ ۝۳۸﴾ فَأَنْقَمْنَا مِنْهُم وَإِنَّمَا  
لِيَامَارٍ مُّبِينٍ ۝۳۹﴾ ﴿

## ماناي دەقاو دەقى ئايەتەكان

{ ھەواليان بدىيە لە بارەى ميوانەكانى ئيىرپراھيمەوھ } ۵۱ كاتىك لىي وھوور  
 ۵۲ گوتىن، گوتيان: سەلامت لىيى، گوتى: ئىمە ترسو بيممان لىتان ھەيە !  
 ۵۳ گوتيان: ترسو بيمتان نەيى، ئىمە موژدەى كورپكى زانات پى دىمىن  
 گوتى: نايە كاتىك كە گەوتوومە تەمەنەوھ ، موژدەقان پىدام ! چۆن موژدەم  
 پىدەدەم؟ ۵۴ گوتيان: موژدەى راستمان پىداى ! لە بى ھىوايان مەبە !  
 گوتى: نىجا جگە لە گومپريان، كى لە بەزمى پەرورەدگارى نا نومىد دەيى !  
 ۵۵ گوتى: ئەى نىردراوانى خوا ! چ ئەركىكتان ھەيە، چ كارىكتان پى  
 سىردراوھ؟ ۵۶ گوتيان: ئىمە بۇ (فەوتاننى) كۆمەئىكى تاوانبار نىردراوين  
 ۵۷ جگە لە بنەمائەى لووط، بىگومان ئىمە نەوان تىكپريان دەرباز دەكەين  
 ۵۸ بىجگە لە ژنەكەى، دامانناوھ كە لە فەوتان بى ۵۹ نىجا كاتىك  
 نىردراوھكان ھاتنە لاي بنەمائەى لووط ۶۰ (لووط) گوتى: ئىبە كۆمەئىكى  
 نامۇن (ناتاننام) ۶۱ گوتيان: ئىمە (نەك ھەر نەيارو جىگەى مەترسىتان نىن)،  
 بەئكو ئەوممان بۇ ھىناوى كە نەوان (گەلەكەت)، تىيدا لە دوو ئىيدان ۶۲  
 بىرپارى راستمان (لەبارمىانەوھ) بۇ ھىناوى، ئىمە لە راستان ۶۳ ھەر بۇيەش  
 خىزانەكەت لە بەشىكى شەوگاردا بىبەو بىرۇن، خۇت لە پىشتانەوھ بىرۇو، ھىچ  
 كامتان ئاور نەدەنەوھ، چۆنتان فەرمان پىكراوھ (ئاوا) بىرۇن ۶۴ ئەو بىرپارەى  
 دابوومان، پىمانپراگەياند كە ئەوانە (گەلەكەى)، لە بەرمەياندا، دوابراو دەين ۶۵  
 خەلكى شارمكەش بە شادمانىيەوھ ھاتن (بە خەيالى نىرپازىي كىردن لەگەل

مىوانمىكانى لووط دا، كە لە شىۋەى گەنجى جوان دا بوون ﴿ ۷۷ ﴾ لووط گوتى: ئەوانە  
مىوانمى، غەيبىدارم مەكەن ﴿ ۷۸ ﴾ ھەروھە پارىز لە خوا بىكەن و ، شەرمەزارم  
مەكەن ﴿ ۷۹ ﴾ گوتىيان: ئەمدى لىمان قەدەغە نەكردىبووى بەرگىرى لە خەلكى بىكەى؟  
﴿ ۷۰ ﴾ گوتى: چى دەتەنوئى بىكەن، نەوہ كچەكانمىن، (يانى: نەگەر كچەكانمى  
تەسلىم كىردوون، مىوانەكانمىتان تەسلىم ناكەم) ﴿ ۷۱ ﴾ بە تەمىنت (سۆيىند)، ئەوانە لە  
بىھۆش بىياندا سەرگەردان بوون ﴿ ۷۲ ﴾ ئىدى لە خۆرھە لاتىدا چرىكە گرتى ﴿ ۷۳ ﴾  
سەرئىچام (شارمەكەيانمان) سەرھە بن (ژىرو ژوور) كىردو، بەردى قورى  
سورگراومان بەسەردا باراندن ﴿ ۷۴ ﴾ بىگومان لەمۇدا نىشانە ھەن بۇ عاقلمىندانى  
سەر ناس ﴿ ۷۵ ﴾ شوپىنەلورى ئەمۇ (شارو ئاودەئىي)ە، لەسەر شەقامە رىيە ﴿ ۷۶ ﴾  
بىگومان لەمۇ (شوپىنەلور)ەدا، نىشانە ھەمىە، بۇ بىرۋاداران ﴿ ۷۷ ﴾ بە دىئىيىي خاۋىزانى  
باغمەكەش سەتەمكار بوون ﴿ ۷۸ ﴾ بۇيە تۆلەمان لىكردنەمۇمۇ (شوپىنەلورمىكانى)  
ھەردووكىشىيان (گەلى لووط و گەلى شوغەيب)، دىكەمۇنە سەر راستە شەقامىكى  
ناشكرارو پروون ﴿ ۷۹ ﴾ .

## شیکردنه وی هه نندیک له وشه کان

إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ) : واته: ئیمه له ئیوه ترساوین، بيمدارین، (الْوَجَلُ: إِسْتَشْعَارُ الخوفِ، وَجَلٌ، يُوَجَلُ، فَهُوَ وَجِلٌ)، (وَجَلٌ): بریتیه: له ههست کردن به ترس، دهگوتری: (وَجِلٌ، يُوَجَلُ)، ترسا، دمرسی، (فَهُوَ وَجِلٌ)، ئهو ترساوه، بيمداره .

الْقَنْطِيطِ) : واته: بی هیویان، ناومید بووان، (القنوط: اليأس من الخير، قِنِطٌ، يَقْنُطُ، قُنُوطًا، وَقَنْطٌ، يَقْنِطُ)، (قنوط): واته: ناومید بوون له چاگه، دهگوتری: (قَنْطٌ، يَقْنِطُ) و (قَنْطٌ، يَقْنِطُ): واته: (عین الفعل) مگه (مفتوح) بی، یاخود (مکسور) با، سمری هه بی، یاخود زُیری هه بی، به ههردووکیان، هاتوه .

حَظْبِكُمْ) : (الخطب: الأمر العظيم الذي يكثر فيه التخاطب)، (خطب): کاریکی مهزنه که قسهو باسی زور له بارهوه بکری، (حَظْبِكُمْ) : واته: ئهو ئه رکه گرنه گی، ئهو کاره گرنه گی بیتان سپیردراوه .

الغَابِرِ) : (الغابر: الماكت بعد مضي ما هو معه، والغبرة، البقية في الضرع من اللبن)، (غابر): بریتیه: له که سیک بمینیته وه، دوی رُویشتنی نه وانهی که لهگه ئی بوونه، یان ئهو وشتهی که لهگه ئی بووه، (غبرة): بهو شیره دهگوتری: که له بنی گوانی ئاژهدایه، ئنجا: حوشره، مانگایه ، مهر و بزنه ههروها (غابر) به مانای (ماضي : رُویشتوو)ش دی، یانی : رابردوو وه وتاو .

يَمْرُوتَ) : (الإمترَاء والممارة: المحاجة فيما فيه مرية)، (إمترَاء) و (مَمَارَة)، ههردووکیان به مانای مشت و مپر کردن، له باره ی شتیکه وه، که جیی دوو دلپیه، دوو دلپی تیدایه، یان گومانی تیدایه .

( فَآسْرٍ ) : واته : بمشه و بیانبه. ( السُّرَى : سَبْرُ اللَّيْلِ، سُرَى، وَأَسْرَى، ) ( سُرَى ) : واته : رؤیشتنی شهو، هم به ( سُرَى ) هاتوه. هم به ( أَسْرَى ) هاتوه. واته : همدووکیان : ( سُرَى بِاللَّيْلِ، وَأَسْرَى بِاللَّيْلِ )، یانی : به شهوی رؤیشت .

( يَقِطِعُ ) : واته : به به شیک، ( قِطْعُ اللَّيْلِ )، یانی : ( قِطْعَةٌ مِنْهُ )، بمشیک له شهوگار. که زور له شارمزایانی تفسیر گوتوو یانه : مبهست پیی کوتایای شهوه، یاخود سیمیگی کوتایای شهو .

( أَهْلُكَ ) : ( أَهْلُ الرَّجُلِ : مَنْ يَجْمَعُهُ وَإِيَاهُمْ نَسَبًا، أَوْ دِينًا، أَوْ مَا يَجْرِي مَجْرَاهُمَا )، نه‌لی پیاو، نه‌وانمن که ره‌جه‌له‌ک، یاخود دین، یاخود شتیک که ومک نه‌وانه، نمو که‌سانه له‌گه‌ل پیاودا کو دمکاته‌وه، که‌واته : ژن دمگریته‌وه، کورمکانی دمگریته‌وه، که‌کمانی دمگریته‌وه، نه‌ومکانی دمگریته‌وه، دایک و بابی دمگریته‌وه ... هتد .

( دَائِرٍ ) : ( الدَّائِرُ : الْمُتَأَخِّرُ : التَّابِعُ مَكَانًا، أَوْ زَمَانًا، أَوْ مَرْتَبَةً )، ( دَائِرٍ ) : واته : شتیک که له دواوه دی، یاخود شوینکه‌وتوو، یان له پرووی شوینه‌وه، یان له پرووی کاته‌وه، یان له پرووی پله‌وه، که‌واته : که دمه‌رموی : ( دَائِرٍ هَتُّوْلَاءِ ) : واته : کوتا نه‌فیری نه‌وانه، کوتا که‌سی نه‌وانه دم‌بردی، ننجنا نه‌گه‌ر قه‌ومیگ کوتا که‌سیان ببردی، مانای وایه نه‌وانی دیکه، له‌پیشدا بپرداون و فه‌وتاون .

( فَلَا تَفْضَحْنَ ) : ( الْفَضِيحَةُ : الشُّهُرَةُ بِمَا يُعَابُ، وَالْعَيْبُ )، ( فَضِيحَةٌ ) : بریتیه له ناووزپان به شتیک که جیی ره‌خنه بن، همروها بریتیه له خودی شوورمی، به کوردیی ده‌لین : شوورمی، عمیب، نه‌نگیی، ( فَضْحَةٌ : عَابَةٌ ) : واته : عه‌یداریی کرد، شوورمی هینایه سمر، ریسوای کرد .

( وَلَا تُخْزُونِ ) : ( أَخْزَاهُ : أَهَانَهُ وَفَضَحَهُ وَأَخْجَلَهُ )، ( وَلَا تُخْزُونِ ) : واته : شه‌رمزارم مکه‌ن، ( فَضْحٌ ) : بریتیه : له عه‌بیه‌یه‌ک که بزائری، و، ( خَزِي ) : بریتیه : له ته‌ریقبوونه‌وه، بریتیه له شتیک که نینسان شه‌رمی لی بکات، بریتیه له

سەرشۆرپیهك له خودی خویدا، با خەلكیش پێی نەزانئ، واتە: وام لئ مەكەن كە لە خۆم تەریق بيمهوهو، هەست بە شەرمەزاریی بكەم .

(لَعْمَرُكُ): (العَمْرُ: جَمْعُ عَمَارٍ، مُدَّةُ الْحَيَاةِ)، (عَمْرٌ): كە بە (أَعْمَار) كۆدەبیتەوه، هەروەها بە (عَمُر)و بە (عُمُر)یش، هەر هاتوه، (الْعُمُر، الْعُمُرُ، الْعُمُرُ)، كە هەرسێکیان بە (أَعْمَار)، كۆدەبیتەوه، واتە: تەمەن، ئەو ماومیەى كە نینسان دەیگوزەرنێئ .

(سَكْرَتِهِمْ): (السُّكْرُ: حَالَةٌ تَعْرِضُ بَيْنَ الْمَرْءِ وَعَقْلِهِ بِالشَّرَابِ أَوْ الْغَضَبِ أَوْ الْعَشَقِ)، (سُكْرٌ): حَالَتِيكە كە بەسەر مروؤف دئ، تووشی مروؤف دئ، عمقلى كار ناكات، عمقلى له كار دمهكەوئ، واتە: سەرخۆش یان بیهۆش دەبئ، یان بەهۆی خواردنەوهی مەیهوه، (ماددهی سەرخۆشكەر)، یان بەهۆی توورپیی، یان بەهۆی عیشق و خۆشه‌ویستییهكى زۆرموه .

(يَعْمَهُونَ): (الْعَمَةُ: التَّرَدُّدُ فِي الْأَمْرِ مِنَ التَّحْيِيرِ، عَمَةٌ: فَهِيَ عَمَةٌ وَعَامَةٌ وَالْجَمْعُ عُمَّةٌ)، (عَمَةٌ): ئەوهیه كە ئینسان لە شتێكدا دل له دل بدار، دلئى خۆی ساغ نەكاتهوه، لە ئەنجامی سەراسیمەیی و سەرسامییدا له‌ویارموه، واتە: سەرگەردان بێتو بچیت، (عَمَةٌ: فَهِيَ عَمَةٌ، عَمَةٌ، عَمَةٌ، يَعْمَةٌ): ئەوه کرداری رابردوو و ئیستایەتی، (فَهُوَ عَمَةٌ): ئەوهوش (اسم الفاعل)هگەیهتی، واتە: سەرگەردانه، (عَامَةٌ): یسان ئەوهوشی بۆ بەگاردئ، كۆیه‌كەشى (عُمَّة): واتە: سەرگەردانان .

(سَجِيلٍ): لە ئەسڵدا (سَنَجِ جِل)ه، وەك پێشتریش گوتوو مانەو لە تەفسیری سوورپەتی (هود)دا، بە تەفصیل باسمان کردوه، كە ئەم وشەیه لە ئەسڵدا وشەیهكى فارسییه، یان کوردییە، یاخود زمانیکە كە دوایی فارسیی و کوردیی لێوه هاتوون، (سَنَجِ جِل)، لە ئەسڵدا (سەنگی گِل) بووه، (سەنگ): واتە: بەرد، (گِل): واتە: قور، بە فارسی، ئنجا چونکە لە زمانی عەرەبییدا بیتی گاف (گ) نیه، بۆیه: (سەنگی گِل) بۆتە (سَنَجِ جِل)، دوایی تیکیان دا



دهغم کردوون، بۆته (سجیل)، بۆیه‌ش له تفسیره‌کاندا گوتووویانه: (حَجْرٌ طِیْنِی)، به‌رئیکی هورپین، هه‌روه‌ها هه‌ندیکیان گوتووویانه: (حَجْرٌ وَطِیْنٌ مَحْتَلَطٌ)، به‌ردو هورپ تیکه‌ن، به‌لام مانا راسته‌که‌ی نه‌وه‌یه که گوتمان، ننجاً نه‌و زانیانه‌ی که شاره‌زای زمانی فارسیی بوون، وئیرای عه‌ره‌بیبی، وه‌ک (ته‌به‌ریی و فه‌خره‌دینی رازیی) و، هه‌موو نه‌و روونکه‌ره‌وانه‌ی دیکه‌ی ماناکانی هورنن، ره‌حه‌متی خویان لیبی، زانیویانه نه‌م وشه‌یه له گوئوه هاتوه، به‌لام نه‌و زانا عه‌ره‌بانه‌ی که شاره‌زای زمانی فارسیی نه‌بوون، زانیویانه که به مانای هورو به‌رد دیت، به‌لام نه‌یان‌توانیوه بیبه‌نه‌وه سه‌ر پشه زمانیه‌که‌ی که (سجل)، (سَنج جل) هو، (سَنج جل) یش، له (سه‌نگی گل) هوه هاتوه، دوایی تیکدا دهغم گراون .

لِلْمُتَوَسِّمِينَ): واته: بۆ سه‌رناسان، (الْوَسْمُ: التَّأْثِيرُ وَالسَّمَةُ: الْأَثْرُ. الْمُتَوَسِّمِينَ: الْمُعْتَبَرِينَ الْعَارِفِينَ الْمُتَعَطِّلِينَ)، (وَسْمُ): به مانای شوین دنان دئ، کاریگه‌ریی له‌سه‌ر شتیک دابنئی، شوینکه‌ی لی بکه‌ی، (وَالسَّمَةُ: الْأَثْرُ)، واته: شوین، شوینه‌وار، (الْمُتَوَسِّمِينَ)، واته: به‌ندوه‌رگران، شاره‌زیان و، نه‌وانه که نامۆزگاریی وه‌ردمگرن .

## مانای گشتی نایەتەکان

خوایێكێك له درێژەی نایەتەکانی سوورەتی (الحجر)دا، که وەك هەموو سوورەتە مەككەییەکان لە جوارچێوێ هوی فراوانی: بوونناسیی، نیمان و عەقیڵەو، بەسەرھاتی پێغەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَام)و، ناساندنی خوایێكێك، و، دەرخستنی سیفەتە بەرزو بئ وێتەکانی، و، چۆنیەتی مامەلەئە لەگەڵ بەندەمکانیدا، پاشان نەو پاداشتەئە که بۆ دۆستانی دایناو، و، نەو سزایەئە که بۆ نەیارمکانی دایناو، لەو جوارچێوێ فراوانەدا ، سوورەتە مەككەییەکان دەسوورپن، لە درێژەئە نەو هەدا خوایێكێك لەم نایەتەکاندا گۆشەئەئە لە بەسەرھاتی سەرگوزشتەئە ئیبراھیم ﷺ بۆ نێمە دەگێریتەو، که پەییوستە بە بەسەرھاتی لووط ﷺ و، گەلەمەئەو دەفەرموئ :

﴿ وَنَبِّئُهُمْ عَنْ صَيْفِ ابْرَاهِيمَ ﴾، لەبارەئە میوانە (بەپێزە)کانی ئیبراھیمەو هەواییان پێئە .

پێئەر دەزانین هەوای بە کئ بدات، چونکە خوای فەرموئ : ﴿ نَبِّئِ عِبَادِي ﴾ **﴿ اِنِّي اَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ ﴾** ﴿ وَاَنَّ عَذَابِي هُوَ الْعَذَابُ الْاَلِيمُ ﴾ ، هەواییە بە بەندەمکان، که تەئیا من لێئوردەئە میهرمان، و، بەس سزای من سزایەکی سەخت و بە ئێشە، ئنجا دەفەرموئ : ﴿ وَنَبِّئُهُمْ عَنْ صَيْفِ ابْرَاهِيمَ ﴾، هەواییان پئ بەدە ، دەربارەئە میوانەکانی ئیبراھیم، که دیارە کۆمەلە فریشتەئە بوون، وەك بۆمان دەردمکەوئ، لە سیاقی نایەتەکاندا، لە شوێنەکانی دیکەشدا، که خوایێكێك باسی نەو بەسەرھاتەئە کردو، ﴿ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَمًا ﴾، کاتێک لێئە وەزورکەوتن، گوئیان: سەلام، یانی: سەلامەتیئە و ناشتیئە لەسەر تۆ بئ .

﴿ قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴾. (ئیبیراهیم) گوتی: ئیمه بههوی نیومه ترساوین، (ترس و بیمان ههیه بههوی هاتنتانهوه)، ههئبته ئیبیراهیم عليه السلام نیناسیون و ، کهسیکیش یهکسهر بچیت بۆ لای کهسیک و لئی وهژوور بکهوئ، بینههوی که بیشتتر ناسیببیتی و پئی ناشنا بی، ناههقی نیه نهگهر ترسی رئی بنیش و بییمیکی بهیدا بی، دلتهراوکهو دلنارهحهتهیهکی بۆ بهیدایی: دمیئ نهوانه گاریان چی بی، چ کاره بنو، بۆچی هاتین ؟

لیرهدا خوا عليه السلام باسی وهلامدانهوی سلأوی (ئیبیراهیم) ی نهکردوه بۆ سلأوهکهی وان، بهلام له سوورمقی (هود) دا، دمههرموی : ﴿ قَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ ﴾ عليه السلام بهرد، واته: نهوان گوتیان: سلأوت لیبی، نهویش گوتی: سلأوتان لیبی، دیاره که دمههرموی: ﴿ قَالُوا سَلَامًا ﴾ عليه السلام بهرد، یانی: (سَلَامٌ عَلَيْكُمْ سَلَامًا)، بهلام نهو فهرمووی : (سَلَامٌ)، واته: (سَلَامٌ عَلَيْكُمْ)، له زمانی عهریبی دا رستهی کرداری، شتیک که به رستهیهکی کرداری بی، مانایهکهی بههیز نیه ، به ئهندازهی شتیک که به رستهیهکی ناوی بی، چونکه رستهی ناوی ، چهسیاوی و بهردهوامی دمهگهینی، بهلام رستهی کرداری ، تازهبونوه دمهگهینی .

بۆیهش خوا عليه السلام لیرهدا به گورتیی گنیراویهتهوه، چونکه له شوینهگانی دیکهدا ، وردهکاری زیاتر هاتوه، که وهک دواپی له مهسهله گرنهگهکانیشدا نماژهی پی دهمین و ، بیشتتریش ههر نماژهیهگمان پید: له ههموو نهو شوینانهدا که خوا عليه السلام بهسهرهاتیک دمهگنیرتهوه، به وردمهکاریهکانیهوه، دواپی که نهو بهسهرهاته دووباره دمکاتهوه، به گورتیی دیهئینی، یاخود همندیک رووی دیکهی نهو بهسهرهاته باس دمکات، که له گنیرانهوی پیشینا نههاتوون .

﴿ قَالُوا لَا نَوْجَلْ ﴾. (میوانهگانی که فریشتهکان بوون)، بییان گوت: مهترسه! (ههئبته له شیوهی چمند پیاوئکدا چوون بۆ لای ئیبیراهیم عليه السلام، نهگهرنا فریشته له شیوهی خۆیاندا نابینرین، مهگهر خوا عليه السلام به شیوهیهکی موعجزهوه به شیوهیهکی تاییهت پیشانی کهسیکیان بدات، ﴿ إِنَّا بَشَرٌ كَمَا بَشَرَكُمْ عَلَيْهِمْ ﴾.

بېګومان نيمه موزدهی ثهومت پي ددهمین ، که کورپکی زانات پهیدادېږي. ﴿ قَالَ  
 أَبَشَّرْتُمُونِي عَلَىٰ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ فِيمَ تَبْشُرُونَ ﴾ ، (نبيپراهيم) گوتی: نایا  
 موزدهم پیددمن ، دواي ثهوهی که تهمنداریم پيگهیشتم، دواي ثهوهی بهسآندا  
 چووم؟ موزدهی چييم پي ددهمن؟ بهچی موزدهم پی ددهمن؟ لیږدها به تهنکید  
 مهبهست له (غلام علیم) نیسحاقه، چونکه پیشر نیبراهیم عليه السلام نیسماعیلی  
 پهیداووه له هاجر، بهلام نه مهیان نیسحاقه، که له سارا خانی خیزانی پهیدادېږي،  
 که هم (نبيپراهيم) له وگاتهدا که وتوته تهمنهوه، هم (سارا) ی خیزانیشی، وک له  
 شوپنهګانی دیکهدا هاتوه، که سارا خان دهلی: ﴿ وَقَالَتْ عَبْرَةٌ عَرِمٌ ﴿۱۰۰﴾ الذاریات،  
 واته: گوتی: من بیره ژنیکي نه زوکم، واته: پیشر مندالم نه بووهو که وتوومه  
 تهمنیشموه، هر ووها (نبيپراهيم) یش، دمه رموی: ﴿ عَلِيٌّ أَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ ﴾ ،  
 که واته: نه ویش تهمنی همبووهو، که وک له بهسه رها تی (نبيپراهيم) عليه السلام که  
 له تفسیری سوورفتی (نبيپراهيم) دا هینامان، نه وگاته دبی تهمنی شتیک له  
 سمد (۱۰۰) ساڼ که متر، یاخود له سمد (۱۰۰) سالیس زیاتر بووی، هر ووها سارا  
 خانیش تهمنی له سمرووی نه وه د (۹۰) ساله وه، یاخود نریکی سمد بووی، هر  
 چوڼ بی، تهمنیان زور بووه .

﴿ قَالُوا بَشِّرْنَاكَ بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴾ ، گوتیان : به هق و بهراستی  
 موزدمت پي ددهمین، له نانومیدان مبه، له بی هیوایان مبه، ﴿ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ  
 مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِلَّا الضَّالُّونَ ﴾ ، گوتی: کی له بهزیی بهروردګاری نانومید دبی،  
 جګه له گومرایان و سرګردانان؟ نه وانهی که خوا نانسو و له ری همتله بوون،  
 نه وانهی ون بوون له راسته شه قامی خوا، تنیا نه وانه نانومید دمن، نه گمرنا  
 ههمیشه نینسانی برودار، نومیدوارو، دلخوشه، له بهروردګاری خوئی زور  
 رادھینئو، زوری پی رادھپر موی .

نتجا که دلتیا بوو نهو موژدمیهی پئیان داوه، هه قهه و راسته، لئی پرسین:  
 ﴿ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴾. گوئی : نهدی نهو کاره گرنگو نهو نه رکهی  
 که بوئی هاتوون ، چیهه و بوچی هاتوون، نهی نیرراوینه؟ زانی که نه رکه کیکیان  
 بی سپیرداوه، جگه لهو موژدمیهی پئیاندا: بهیدابوونی (نیسحاق)، به لکو له  
 سوورفتی (هود) دا، دمه فرموی : ﴿ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴾ ۷۱. ههرد، هاو کات موژدهی  
 (یعمقووب) یشیان هه پیدان، به سارا خانو به نیبراهیم الْحَبْلَةَ. واته: موژدمتان  
 لیبی کورپکتان دهی، کورپکی زانا که نیسحاقه، دوایی موژدمستان لیبی، (نهوه  
 جووت موژده بووه)، که نیسحاقیش، کورپکی پهیدا دهی، به ناوی یعمقووب .  
 نتجا که لئیان دهرسی: نهی نیرداوان! نیوه بوچی هاتوون؟ نهو نه رکه  
 چیهه پئیان سپیرداوه ؟

ناوا وه لام دمه نهوه :

﴿ قَالُوا إِنَّا أُرْسِلْنَا إِلَىٰ قَوْمٍ مُّجْرِمِينَ ﴾. گوئیان: نیمه رهوانه گراوین بو لای  
 گو مه لئیکی تاوانبار، خرابکار، که مه بهست پئیان گهلی تاوانباری لووط پیقه مبهره  
الطَّيِّبَةَ، ﴿ إِلَّا أَل لُّوطٍ ﴾. جگه له بنمهالهی لووط، ﴿ إِنَّا لَمُنْجُوهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾.  
 نیمه دهر باز گه ری تیکرپایانین، به ته نکید تیکرپایان دهر باز ده کمین، ﴿ إِلَّا أَمْرَأَتُهُ  
 فَدَرَّتْ رَآئَهَا لَمِنَ الْغَائِبِينَ ﴾. جگه له ژنه که ی مه زنده و نه ندازه گیرییمان  
 کرده، که نهو دهی له فه و تاوان بی، یان به جیماوان له سزادا <sup>(۱)</sup> .

نهمه وهک شاره زایانی زمانی عمره بیی ده لئین: (استثناء من استثناء)، پیشین  
 دمه فرموی: هاتوون نهو گه له تاوانباره له به یین بهرین، که گهلی (لووط) ه،  
 دوایی دمه فرموی: جگه له خیزان و بنمهالهی لووط، نیمه نهوان تیکرپا دهر باز

(۱) {غَبْرَ، مَكْتُ، غَبْرَ : قضی} که واته، (غَبْر) دوو واتای دژو بیچموانه ی به کدی همنو، به پئی  
 سیاق دیاریی دمکری کامیان مبهسته ۱ ژنه که ی لووطیش ههردووک واتا به که ی له گه ل  
 گونجاون. ژنه که ی له به جیماوان بوو له سزادا، ژنه که ی له رابردووان و فه و تاوان بوو. له گه ل  
 گهلی فه و تاومکه ی .

دمکین، دواپی له‌وه‌ش هه‌ئاویرئ (استثناء) دمکات، دملئ: له بنه‌مانه‌و خیزانی (لووط) پش، هه‌موویان قوتار دمکین، جگه له ژنه‌کئی، ئاوا بیرارمان داوه، دیاره فریشته‌گان به ناوی خوای په‌روه‌رگاره‌وه قسه دمکین، واته: خوا بؤی بیرار داو، نیمه‌ش بیرارمه‌که رادمه‌گه‌یفین، که نه‌و دمبئ له فه‌وتاوان بی .

(الْغَنَیِّیْنَ) کۆی (غابره، غابری): وه‌ک له شیکردنه‌وه‌ی وشه‌گاندا باسماں کرد، (غابری): که‌سه‌یکه که هاو‌مه‌گانی رویشتین و نه‌و به‌جیمایی .

﴿ فَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴾، ننجا کاتی که نیردراومگان، واته: فریشته په‌یوستن، ﴿ قَالَ إِنَّكُمْ قومٌ مُّسْکِرُونَ ﴾، دیاره سلاویان لیکردوه، نه‌ویش وه‌لامی سلاوی داوته‌وم به‌لام لیرمدا کورتی کردۆته‌وه، لووط فه‌رمووی: ئیوه کۆمه‌لیکی نه‌ناسراون، (نامۆن، ناتاناسین)، ﴿ قَالُوا بَلْ جِئْتَنَا بِمَآءٍ مَّائِدٍ أَوْ بِسَمَاءٍ غَائِبَةٍ أَوْ مِسْمَارٍ أَوْ حَبِّ لَبَنٍ مَّأْیُومٍ أَوْ تُرَابٍ أَوْ أَهْلِ بَحْرٍ مَّأْیُومٍ أَوْ أَشْجَارٍ تَارِقَاتٍ فِی غَیْبٍ أَوْ لُؤْلُؤٍ مَّوْءَدٍ أَوْ جِوَارٍ حَافِقٍ أَوْ صَفْحَةٍ مِّنْ أَنبَاءٍ غَیْبٍ ﴾، گوئیان: به‌لکو نیمه‌ها تووین بؤ حیبه‌جیکردنی نه‌وه‌ی نه‌وان تئیدا له دوو‌لیی دان، واته: که‌له‌مک تئیدا له دوو‌لیی دان، یانی: به‌ملئ نیمه‌ نانسای و نانشانین، به‌لام نه‌ک هیج شتیکی خرابمان له به‌رنامه‌دا نیه بؤ توو، جیگای مه‌ترسیی نین، به‌لکو ها‌تووین: نه‌وه‌ی که‌له‌مک تئیدا له دوو‌لیی دان، نه‌و سزایه به‌سه‌ر واندا بجه‌سیینین، ﴿ وَأَتَيْنَكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴾، نیمه‌هه‌قمان بؤ توو هیناوه‌و نیمه‌ له راستانین، هه‌والیکی راستمان بؤ هیناوی، که دمبئ نه‌و سزایه بدرئین .

﴿ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ ﴾، ننجا به‌ شه‌و خیزانه‌کته به‌روه، برؤ، شه‌روؤ بکمن، ﴿ بِقِطْعٍ مِّنَ اللَّيْلِ ﴾، به‌ به‌شیک له شه‌وگار، وا پئنده‌جئ به‌شی کۆتایی شه‌وگار بوویی، ﴿ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ ﴾، خوشت به‌ شوینیان دا برؤ، واته: بۆنه‌وه‌ی که‌سیان لئ به‌جئ نه‌مئینن، ﴿ وَلَا يَلْفُتْ مِنْكُم مِّنْ أَحَدٍ ﴾، با هیج کامیک له ئیوه ئاور نه‌داته‌وه، (ئاور نه‌داته‌وه به‌لای نه‌و گه‌له سته‌مکارو خرابه‌کارمدا)، چونکه دمبئ بفه‌وتئین، ﴿ وَأَمْضُوا حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴾، بؤ کویتان فه‌رمان بی ده‌کری، برؤن .

﴿ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُّصْحِحِينَ ﴾، ئسهو  
 بپریارشممان بی راگمیاندا، (ئهو بپریاری خوا ﷺ) که ئه‌وانه له بمرمه‌یاندا  
 دوابراو دهبن، واته: کهسی کۆتاییان دهفته‌وتی، ئنجا کۆمه‌ئیک کهسی کۆتاییان  
 بغه‌وتی و دوا بپراو ببین، بیاره کهسیان لی نهماوه، یانی: کۆمه‌ئیک دوایان بپیری،  
 مانای وایه ئه‌وهی که له بی‌شه‌وه بووه، زووتر فه‌وتاووه .

﴿ وَجَاءَ أَهْلُ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴾، خه‌ئکی شارمه‌کش زۆر دلخۆشانه‌و  
 شادمانانه، هاتن، بۆچی؟ له‌بهر ئه‌وهی ئه‌وانه ئهو پیشه‌و عادته خرابه‌یان  
 هه‌بووه ، که له‌گه‌ل پیاواندا جووت بوون، ئهو فریشتانه‌ش له‌سهر شیوه‌ی  
 گهنجی جوان هاتوون، ئیدی گوتویانه: ئه‌وه نیجیریکی باشمان بۆ هه‌لکه‌وتوه،  
 بۆیه به دلخۆشیه‌وه هاتوون .

﴿ قَالَ إِنْ هَتُولَاءِ ضَيِّفِي فَلَا نَفْضَحُونَ ﴾، (لووط ﷺ)، گوتی: ئا ئه‌وانه میوانی من،  
 شه‌رمزارم مه‌که‌ن ! ﴿ وَالنُّعْرَاءُ لِلَّهِ وَلَا تَحْزَنُونَ ﴾، پارێز له خوا بکه‌ن و ریسوام مه‌که‌ن،  
 یان خه‌جالتهم مه‌که‌ن و، عه‌بیه‌م مه‌هینه‌ن سه‌ر ! ﴿ قَالُوا أَوْلَمْ نَنْهَكَ عَنِ الْعَالَمِينَ ﴾  
 گوتیان: ئه‌دی ئی‌مه لی‌مان فه‌دغه نه‌کردبووی که به‌رگریی بکه‌ی له خه‌ئکی،  
 یاخود میوانداریی خه‌ئکی بکه‌ی؟ هه‌ردوو واتیه‌که‌ی هه‌ن، ﴿ قَالَ هَتُولَاءِ بَنَاتِي إِنْ  
 كُنْتُ نَاعِلِينَ ﴾، لووط ﷺ، گوتی: ها ئه‌وانه که‌هه‌کلهم، نه‌گه‌ر ده‌تانه‌وی کارێک  
 بکه‌ن، واته: نه‌گه‌ر که‌هه‌کلهم خۆم ته‌سه‌لم کردوون، میوانه‌کلهم ته‌سه‌لم ناکه‌م .  
 ئه‌وه واتا که‌هه‌متی، وه‌ک له ته‌فسیری سووریتی (هود) یشدا، ئه‌وه واتا یه‌مان  
 هه‌لبێزارد، چونکه هه‌ندیکیان گوتویانه: ﴿ هَتُولَاءِ بَنَاتِي ﴾، واته: که‌هه‌کلهم ئه‌وه  
 کۆمه‌لگایه، یان نافرته‌کلهم ئه‌وه کۆمه‌لگایه ، گچی من، فه‌رموون له‌گه‌ل  
 ئه‌واندا هاوسه‌رگریی بکه‌ن و، غه‌ریزی جینسیی خۆتان تیر بکه‌ن !

هه‌ندیکیش ئاویان لی‌کداوته‌وه: هاوسه‌رمکانی خۆتان، ئه‌وانیش گچی من  
 له‌گه‌ل ئه‌واندا ئه‌وهی که ده‌تانه‌وی بیکه‌ن و، غه‌ریزی جینسیی خۆتان تیر بکه‌ن.

ئەمما ئەوۈ گە مەبەستى ئەوۈ بوۋىئ: ھا كچەكانى خۇمتان بدمەئ ! ئەوۈ شتېكى بېجېئە، چونكە :

۱/ لە جوامىرىيە و غىرەتى لووط عليه السلام دوورە، كچەكانى خۇى بداتە ئەو رەموش نزمانە! كچەكانى لووط عليه السلام، ئەگەر دووان بوون، ئەگەر سى بوون، ئەگەر چوار بوون .

۲/ بەلام ئەوانە خەلكىكى زۇر بوون، ئنجا دوو، سى، كچ، كوا بەشى ھەموويان دەكەن؟ بە تەنكىد مەبەست ئەوۈ نەبوۋە، بەلام : ﴿ هَتَوْلَاءَ بَنَاتِي ﴾ ئەوۈ تەمبىرىكە، ەك كەسېك لە كورمكەى توورە دەبىئ، لە كەسېك توورە دەبىئ، دەمەئ لىئ بدات، يەكى دىكەش ەك بەرگرىي كرىن لە كورمكەى. دەئى: قىوول ناكەم لىئ بدەى، ەره لە من بدە! دئىاشەو دەزانى كە لەو نادات، واتە: ئەگەر لە منت داو، نايھېئلم لەو بدەى !

ئەوۈ مەبەستى (لووط) عليه السلام، كە دەفەرموئ : ھا ئەوۈ كچەكەن، واتە: ئەگەر كچەكانى خۇم تەسلىم كرىدون، مېوانەكانتان تەسلىم ناكەم، نەموش نەوپەرى جوامىرىيە بۇ لووط عليه السلام، ئەك مەبەستى ئەوۈ بوۋىئ، ەرن كچەكانى خۇمتان بدمەئ ! چونكە ئەو قەومە داۋىن پېس و نزم و خرابە، لووط عليه السلام بە تەنكىد كچەكانى خۇى تەسلىمى ئەوان ناكات، ئنجا ئەوۈ جىاوازىي جىيە لەگەل ئەوۋەدا، كە لىيانگەرىئ تەعدا لە مېوانەكانى بكەن ؟

﴿ لَعَمْرُكَ إِنَّهُمْ لَفِي سَكْرَتِهِمْ بِعَمْرُون ﴾، بە تەمەنت موئند، (لىرەدا رووى دواندن لە بېقەمبەرى خاتەمە عليه السلام)، سوئند بە تەمەنى تۇ، ئەوانە لە بى ھۇشياندا سەراسىمەو سەرگەردان بوون، واتە: ەك چۇن كەسېك سەرخۇش و بېھۇش دەبىئ، سەرگەردان دەبىئ، جموجۇلى نا ھاسەنگى دەبىئ، ئەوانىش ناوايان لى ھاتبوو، ﴿ فَأَخَذَتْهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴾، دەمەو خۇرھەلات ھاتوون و چرىكە گرتنى.

(الصَّيْحَةُ): ھارژن، دەنگىكى گەورمىە، چرىكە، نەعرتە، يانى: دەنگو سەدايەكى زۇر بېرمزاو زەبەلاح گرتنى، بەلام چ وخت؟ دەمەو خۇرھەلات، ﴿ فَجَعَلْنَا



عَلَيْهَا سَافِلَهَا ﴿٦٣٢﴾، ئەو شارە، یاخود ئەو شارانە، یان ئەو دەفەرە، سەرەویمان کردە خواری، واتە: ژێرمو ژوورمان کرد، سەرمو بنمان کرد، ﴿وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِّن سِجِّيلٍ﴾، بەمرئیک گە لە قورئ وشکبوووه، بوو، یان: قورئیک گە بوو بوو بە بەرد، بەسەرماندا بارانندن، بەرد بارانمان کردن.

واتە: ناوچەکەمیان هەنگێردرایهوه، وەک لە شوئینی نیکەدا دەفەرموی: (المؤتفكات)، وەک چۆن ئەوانە سروشتیک گە خوا ئەوانەمی لەسەر خولقاندوه، پیاو بۆ ئافەرتو، ئافەرت بۆ پیاو، ئەوان وایانکردبوو: پیاو لەگەڵ پیاو رابوئێو، ئافەرت لەگەڵ ئافەرت! ئنجا وەک چۆن ئەوانە فیتەرتی خوا، زگمکی خویان هەنگێراوتەوه، خواش دەفەری ئەوانی هەنگێردرایهوه، چونکە سزا بەپێی جووری تاوانە، دوایی بەردیشی بەسەردا بارانندن، گە پێشتیش ناماژمان پێیدا:

(حِجَارَةً)، یانی: بەرد، (سِجِّيلٍ)، یانی: بەردئیک گە لە ئەسڵدا قور بووه، وشک بوۆتەوهو رەقەهەلاتوهو، وەک بەردی لێهاتوه، گە وەک پێشتەر باسمان کرد لە تەفسیری سوورپەتی (هود)دا، نێستاش لە شوئینەواری گەلی (لووط)دا، دۆزراوتەوه گە ئەو بەردانە، وەک قورئ سوورموه گراون، چۆن خشتیک سوور دەمرئتەوه، بەو شوئیمین، ﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّمُؤْمِنِينَ﴾، لەوهدا (واتە: لەو بەسەرھاتەدا)، نیشانە زۆرن بۆ کەسانیک سەرناس، کەسانیک گە ورد ببینن، کەسانیک گە پەند وەرگیرن، ﴿وَأَنَّهَا لِسَبِيلٍ مُّقِيمٍ﴾، ئەو شارو ئاوهدانییەش لەسەر رێبەگی بەردموام، (واتە: رێبەک گە بەردموام خەلگی بەسەردا دەروات)، گە دەریاجەمی مردوو، (بِحَرِّ الْمَيِّتِ)، شوئینەواری گەلی بەھیلاکچووی (لووط)ه.

﴿إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّمُؤْمِنِينَ﴾، لەوهدا (لە شوئینەوارمەکیاندا)، نیشانە هەیه بۆ برواداران، یانی: لە گوێ بەسەرھاتەکیاندا، نیشانە زۆرن، بۆ سەر ناسان، بۆ کەسانیک گە ورد تەماشای بکەن، بەلام لە شوئینەوارمەکیاندا بە تاییەت، نیشانەمیکی گەورە هەیه بۆ برواداران، نیشانە لەسەر بالادەستی خوا، لەسەر دادگەری خوا، لەسەر ئەوه گە ئەم دنیا، شاری بیخاوەن نیە .

﴿ وَإِنْ كَانَ أَحْمَبُ الْأَيْكَةِ لظَالِمِينَ ﴾، بیگومان هاوه لانی درهخته که، یا خود باغمه ش، ستمکار بوون، ﴿ فَأَنْقَمْنَا مِنْهُمْ وَإِنَّهُمَا لِيَأْمُرُ مُبِينٍ ﴾، نیمش تۆلهمان لیستاندن و هردووکیان، واته: هم شوینهواری گهلی لوط (لوط) و هم شوینهواری هاوه لانی درهخته که، که گهلی مه دیهنن و شوعمیبیان بؤ لا روانه کراوه، سه لاتو سهلامی خوی لهسمر بی، هردووکیان لهسمر راسته ریمکن، لهسمر شهقامه ریمکی روونو ناشکران، که خهک بمویدا دهجن، نیستاش شوینهواری گهلی مه دیهن، له نوردونهو، شوینهواری گهلی (لوط) یش، بؤته دریاچهی مردوو (الْبَحْرُ الْمَيْتُ) .

### جهنم مهسه لهیه کی گرنه

**مهسه لهی په گم :** هه وال دانی خوی په نهانزان له بارهی نهو فریشتانهی که وه ک میوان چوونه لای ئیبراهیم علیه السلام، موژدهی کوریکسی زانیان پندا، پاشان نامانجی سه ره کیسی هاتنی خویانیان پیزا گه یاند، که فهوتاندنی گهلی رموست نزمی (لوهو) ه السلام :

خوادمه رموی : ﴿ وَنَبِّئُهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرَاهِيمَ ﴿۵۱﴾ اِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ اِنَّا مِنْكُمْ وَجِئُونَ ﴿۵۲﴾ قَالُوا لَا تَوْجَلْ اِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴿۵۳﴾ قَالَ ابَشْرْتُمُوْنِي عَلَيَّ اَنْ مَسَّنِيَ الْكَبِيرُ فَمِمَّ تَبَشِّرُوْنَ ﴿۵۴﴾ قَالُوا بَشِّرْنَا بِالْحَقِّ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِيْنَ ﴿۵۵﴾ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ ۗ اِلَّا الضَّالُّوْنَ ﴿۵۶﴾ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ اَيُّهَا الْمُرْسَلُوْنَ ﴿۵۷﴾ قَالُوا اِنَّا اُرْسِلْنَا اِلَى قَوْمٍ مُّجْرِمِيْنَ ﴿۵۸﴾ اِلَّا اَل لُّوْطُ اِنَّا لَمُنْجُوْهُمْ اَجْمَعِيْنَ ﴿۵۹﴾ اِلَّا اَمْرًا نَهٗ فَدَرْنَا اِنَّا لَمِنَ الْغٰثِرِيْنَ ﴿۶۰﴾ ۞

شیکره لهوهس نهم ۵۹ (۱۰) ناپهته مهباره که ، له پارهه (۱۰) برکهه :

**برگهی په گم ۱ -** ﴿ وَنَبِّئُهُمْ عَنْ ضَيْفِ اِبْرَاهِيمَ ۞ ۱ ﴾، هه والیان پییده دمه بارهی میوانه کانی ئیبراهیم، بیگومان مبهست له میوانه کانی، فریشته کان بوون و همر نهو فریشتانهی چوون بو لای ئیبراهیم، دواپی چوون بو لای (لوهو)یش،

ثَنَجًا وَهَكَذَا جَوْنٌ ثَبِيرَاهِيمَ تَرَسَى رِئْ نِيشْت بَهْرَانبَهْرِيَان، لَه بَهْر نَهوئى نَهيدفناسين و، لَه شَيوئى بِيَاوِى نَهَناسراودا بِيوون، (لَوووط) يِيش، ديسان گوتى: نَاتَانناسين، بِيَتَان نَاناشنَاين و، ئِيوَه بُوَ ئِيْمَه نَامُوْن، چونكە فَرِيشتَه لَهسەر شَيوئى خُوِيَان نَابِينرِيْن، مَه گَهَر بَجَنَه سَهَر شَيوئى بَهسَهَر .

لَه زَمَانِى عَمْرَه بِييدا دَهَلَى: (نَبَأًا، يُنْبِئُكَ) لَه گَهَلْ (أَنْبَأًا، يُنْبِئُكَ)، هَهردوو كِيَان يَهك واتايان ههيه، واته: هه والى پيدا، هه والى پيئدمدا .

﴿ صَفِيفٌ إِتْرَاهِيمَ ﴾، وشهئى (صَفِيفٌ)، هه م به ماناى تَاك بَهكارئى، هه م به ماناى كُو ، (أَصْلُ الصَّفِيفِ: المَيْلُ، صِفْتُ إِلَى كَذَا، وَأَصْفَتُ كَذَا إِلَى كَذَا، وَضَافْتُ الشَّمْسُ لِلْفُرُوبِ، وَأَصْلُ الصَّفِيفِ مَصْدَرٌ، لَذَا اسْتَوَى فِيهِ الْوَاحِدُ وَالْجَمْعُ، وَقَدْ يُجْمَعُ عَلَى: ضِيُوفٍ، وَأَضْيَافٍ، وَضَيْفَانٍ).

واته: وشهئى (صَفِيفٌ)، ئەسڵەگەى بريتیه: لَه مَعِيل، مَعِيل كَرْدَن، لادان، نَزِيكبوونەهوى شَتِيك لَه شَتِيك، دَهگوتري: (صِفْتُ إِلَى كَذَا)، واته: ئەو شَتَم خستە پَال ئەو، (وَأَصْفَتُ كَذَا إِلَى كَذَا)، ئەو شَتَم خستە پَال ئەو شَتَم، لِيَم نَزِيك خستەه، (وَضَافْتُ الشَّمْسُ لِلْفُرُوبِ)، خُوْر مَهيلى كَرْد بَهرو و ناوا بِيوون، وشهئى (صَفِيفٌ)، چاوگه، هەر بُوِيهش تَاك (مضرد) و كُو (جمع)ى تِييدا يَهكسانن، جَارِى وَاش ههيه وشهئى (صَفِيفٌ) به (ضِيُوفٍ) و (أَضْيَافٍ) و (ضَيْفَانٍ)، هه موويان به ماناى (ميوانهكان)ن، كُو دَهكُرِيْتَهوه .

ئَهگَهَرنا وشهئى (صَفِيفٌ) يِيش، به ماناى: كُو (جمع)ش هَهَر دى، بُو وئنه:

﴿ وَنَبَّهْتُهُمْ عَنْ صَفِيفِ إِتْرَاهِيمَ ﴾، مَه بَهست پِيى ميوانهكانن .

**بِرگهئى دووم ۱ -** ﴿ إِذْ دَخَلُوا عَلَيْهِ فَقَالُوا سَلَامًا ﴾، ياد بکهوه! کاتى لِيى وهزور

کهوتن، چوونه ئەو شوپنهئى گه (ئيبيراهيم)ى لِيبوو، چوونه مالهگهئى، چوونه ئەو ژوورەئى گه تِييدا دانيشتبوو، گوتيان: سه لامت لِيبي، لِيرمدا

- وهك پِيشتر باسمان كَرْد - ناماژه نَهكراوه به وهلامدانهوى ئيبيراهيم عليه السلام،

بهلام لَه سوورمئى (الدَّارِيَات)دا، دَهفهرموى: ﴿ فَقَالُوا سَلَامًا قَالَ سَلَامٌ قَوْمٌ

**مُتَكْرَرُونَ ﴿١٧﴾** ، واتە: گوتیان: سەلامەت لیبی، گوتی: سەلامەتی جەسباوتان لیبی، ئیوه کۆمەڵێکن ناتانناسم ، گە دەبێ ئەم وشەییە لەبەر خۆییەوه فەرمووی: **﴿ قَوْمٌ مُتَكْرَرُونَ ﴾** ، چونکە خۆش نیە بە کۆمەڵێک بلیی: ئیوه نامۆن، پێتان نائاشناین، وایەدەجێ لەبەر خۆییەوه ئەوهی گوتی، یاخود هەر ئەوهندەهی مەبەست بووه: من ناتانناسم .

**برگەمی سببیم ١ -** **﴿ قَالَ إِنَّا مِنْكُمْ وَجِلُونَ ﴾** ، ئیبراهیم گوتی: ئیمە ترسمان رێنیشت بەهۆی ئیوهوه، ترس و بیمان رێنیشت، ئیمە حالەتی ترس و بیمان هەمە لیتان .

لە سوورەتی (الدَّارِیَات)دا، دەفەر موی: **﴿ فَأَوْجَسَ مِنْهُمْ خِيفَةً ﴿٢٨﴾** ، بەهۆی وانەوه ترسی رێنیشت، ترسی هاتی، بیمی هاتی، گە دەبێ کێبن؟ چۆن بن؟ چونکە نایانناسی و لە ئەخافل هاتوون، (وَجِلُونَ، خَائِفُونَ)، واتە: ترساو، ترساوان، (الْوَجَلُ: إِسْتِعْزَارُ الْخَوْفِ)، (وَجَل): بریتیه: لە هەستکردن بە ترس .

**برگەمی چوارەم ١ -** **﴿ قَالُوا لَا تَوْجَلْ ﴾** ، (فریشتەکان) گوتیان: مەترسی، ترست رێنەنیشی .

**برگەمی پینجەم ١ -** **﴿ إِنَّا نُبَشِّرُكَ بِغُلَامٍ عَلِيمٍ ﴾** ، بیگومان ئیمە موژدە بە تۆ دەدەین بە کورپکی زانا، بیگومان مەبەست لە کورە زانیەگە (نيسحاق)ه، چونکە تەنیا ئیبراهیم عليه السلام و سارا خانی خێزانی بوون، گە فریشتەکان موژدیان پێداون، ئنجا لە سوورەتی (الدَّارِیَات)دا، (سارا) خوا لیبی رازی بی، دەلن: **﴿ عَجُوزٌ عَقِيمٌ ﴿٢٩﴾** ، واتە: پیرمۆنیکی نەزۆکم، بەلام هاجەر نە پیرمۆن بووه نە نەزۆکیش بووه، بەئکو هاجەر گەنیزمکیک بووه ، وا پێدەجێ کجیک بووی، تەمەنی گەم بووی گە (ئیسماعیل)ی بووه .

(نُبَشِّرُكَ): حەمزە خویندوویمتەوه: (نُبَشِّرُكَ)، واتە: موژدەت پێ دەدەین، دلخۆشت دەگەین، گە هەر یەك واتایان هەمە .

له سوورپتی (هود)دا، نهمه بهو شیویه هاتوه : ﴿ وَأَمْرَأَتُهُ قَائِمَةٌ فَضَحَكَتْ  
فَبَشَّرْنَاهَا بِإِسْحَاقَ وَمِنْ وَرَاءِ إِسْحَاقَ يَعْقُوبَ ﴾ (۷۱) همدرد، واته: ژنهگهی نیبراهیم  
وهستا بوو ، که نهو موژدیه‌مان پئیدا (که کورئیکی زاناتان دمبی) پیکه‌نی،  
نیهمش موژدیمان پئیدا به نیسحاق و له دوی نیسحاق به یمعقووب، واته:  
نیسحاقیش کورئیکی دمبی به ناوی یمعقووب) .

که‌واته: نه‌وی که نیبراهیم ویستوویمتی سهری بیرئ (ذبیح)، ناگونجی  
نیسحاق بوویی، چونکه هم نیبراهیم و هم سارا خانی هاوسهری، زانیویانه  
که (نیسحاق)یش (یمعقووب)ی، لی وپاش ده‌گه‌وئ، که‌واته: کاتی خوا ﴿يٰٓاِسْحٰقُ  
بیشتر موژدهی به نیبراهیم دابی ، که (نیسحاق)یش کورئیکی دمبی به ناوی  
یمعقووب، ناگونجی خوا ﴿يٰٓاِسْحٰقُ به نیبراهیم بفه‌رموئ : ومره نیسحاق سهربره  
! چونکه له پیمانی کوندا، دملئ: (ذبیح) (نیسحاق) بووه وه‌ندیك له زانیانی  
نیسلامیش وایانگوتوه، به‌لام له راستیدا تینه‌گه‌یشتون، به تاییه‌تی نه  
نایمه وهک (ابن کثیر)یش دملئ: به‌لگه‌یه‌کی یه‌گلاییکه‌رموویه له‌وباره‌وه که  
(ذبیح)، واته: نه‌وی هی‌تراوته سهر سهربران، نیسماعیل ﴿يٰٓاِسْحٰقُ بووه، نه‌ک  
نیسحاق، چونکه نیسحاق کاتی خوا موژدهی به نیبراهیم و به سارا داوه:  
(نیسحاق)تان دمبی، هاوکات پیشی موژدمشی پئیداون ، که (نیسحاق)یش  
(یمعقووب)ی دمبی .

که‌واته: نه‌گه‌ر نیسحاق بووایه که ده‌هاته سهر سهربران، نیبراهیم  
دیزنی که ناگونجی سهر بپردرئ، چونکه نه‌دی موژده‌گی خوا چی  
لیهات ؟ که فهرمووی: (نیسحاق)یش (یمعقووب)ی دمبی<sup>(۱)</sup> ؟!

برگی شه‌شم ۱ - ﴿ قَالَ اَبَشَّرْتُمُوْنِي عَلٰٓى اَنْ مَسَّنِيَ الْكِبَرُ ﴾ . (نیبراهیم)  
گوتی: نایا موژدهتان پئیدام، دوی نه‌وی که گه‌ورمی ته‌منم گه‌یشتوتی؟ (واته:  
بیریم گه‌یشتوتئ)، که‌وتوومه ته‌منه‌وه، پیر بووم، به‌سال داچووم ؟!

( ۱ ) له تفسیری سوورپتی (الصفات)دا که به‌سهرهاتی هینانه سهر سهربرانی نیسماعیلی  
تی‌هاهاتوم گورته باسپکمان له‌وباره‌وه کردوم، چه‌ندان به‌لگه‌ی بوومان له‌وباره‌وه هیناونه‌وه.

**برگمی جوتیم ۱ - ﴿ فِيمَ تُبْشِرُونَ ﴾**، (به‌سهر سورمانه‌وه)، مؤژدهی جییم پی دمدن؟ هه‌لبته نه‌مه خوینراوته‌وه: (فِیم تُبْشِرُونَ) او خوینراویشه‌ته‌وه: (فِیم تُبْشِرُونَ)، که یه‌ک واتایان هه‌یه‌و، قسه‌که‌ی بریتیه له سهرسورمان، نه‌ک نکوولیی لی‌کردن، واته: پرسیار‌کردنه‌که‌ی پرسیار‌کردنیکی سهرسورمان بووه، نه‌ک نکوولیی‌لی‌کردن، که بر‌وا ناکات ۱

**برگمی هه‌شتم ۱ - ﴿ قَالُوا بَشِّرْنَاكَ بِالْحَقِّ ﴾**، گوتیان: به‌راستی مؤژدمت پی دمدین .

وشه‌ی (حَقُّ)، لی‌ردا به‌مانای (صِدْق)ه، چونکه وشه‌ی (حَقُّ)، به‌پی‌ئی نه‌و سیاقانه‌ی که تییان دا دئ، مانا‌که‌ی ده‌گۆری، جاری وایه (حَقُّ) به‌مانای حکمه‌ته، جاری وایه (حَقُّ)، به‌مانای شتیکی جه‌سیاوه، لی‌رشدا به‌مانای راستیه، واته: به‌راستی مؤژده‌مان پی‌دا .

**برگمی نۆیم ۱ - ﴿ فَلَا تَكُنْ مِنَ الْقَانِطِينَ ﴾**، له‌نانومیدان مه‌به، (الْقَانُوطُ: اليأسُ مِنَ الْخَيْرِ)، (قَنُوطُ): بریتیه له‌بی‌هیوایی له‌چا‌که‌و، له‌خیرو له‌سوودیک که پی‌ت ده‌گات .

**برگمی ده‌بیم ۱ - ﴿ قَالَ وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ إِذَا الضَّالُّونَ ﴾**، گوتی: ننجا نایا کئ له‌به‌زه‌یی په‌رومردگاری نانومید دهبئ، جگه له‌گومرپیان؟ وه‌ک بی‌شتریش با‌سمان کرد، وشه‌ی (قَنُوطُ) که‌چا‌و‌گه، ده‌گونجئ له: (قَنْطُ، يَقْنَطُ)موه‌وه هاتبی، ده‌گونجئ له: (قَنْطُ، يَقْنَطُ) .

ننجا جیی سهرنج نه‌ومیه که له‌قورناند، خوی زاناو شارمزا، کرداری رابردوی (قَنْطُ) یان (قَنْطُ)ی نه‌هیناوه، به‌لگو تمنیا حاله‌تی (مضارع)ه‌که‌ی هاتوه به‌هردوو شیوه‌کانیش ده‌خوینریته‌وه، ده‌گونجئ بلایی: (وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ) یان (وَمَنْ يَقْنَطُ مِنْ رَحْمَةِ رَبِّهِ) .

**برگمی یازدهیم** - ﴿ قَالَ فَمَا خَطْبُكُمْ أَيُّهَا الْمُرْسَلُونَ ﴾، گوئی: نایا ئهی

نیردراوان! ئیوه چ ئمرکیکتان همیه، چ کاریکتان بی سبیردراوه ؟

(الخطب: الأمر الشدید، یكثر فیہ التخاطب)، کاریکی گرنگو و سهخت،

که قسهی زوری تیدا دمکری .

**برگمی دوازدهیم** - ﴿ قَالُوا إِنَّا أَنْزَلْنَاهُ إِلَيْكَ قَوْمِ بُحْرَيْنِ ﴾، گوئیان: نیمه

رهمانکراوین بؤ لای کؤمه ئیکی تاوانبار، که مبهست بی گهلی (لووط)ه.

**برگمی سیزدهیم** - ﴿ إِلَّا أَل لُّوطٍ إِنَّآ أَلَمْنَاهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾، جگه له

بنه ماله و خیزانی لووط، نیمه تیکاریان دمر باز دمکین .

﴿ إِنَّا أَلَمْنَاهُمْ ﴾، خوینراویشه ته وه: (إِنَّا أَلَمْنَاهُمْ)، همدووکیان یهک

واتایان همیه و، لیرمدا نیمه بی دمگوتری: هه لآواردنیکی دابراو، (إِسْتِثْنَاءٌ

مَنْقُطِعُ)، چونکه هه لآواردراو (مستثنی) و لی هه لآواردراو (مستثنی منه)

لیک جیان، یانی: گهله که جیا به له بنه ماله ی لووط، گهله که دهفوتین،

به لآم بنه ماله ی لووط دمر باز دهن، نجا گهله که کافرن، به لآم بنه ماله ی

لووط جگه له ئنه که ی، بروادرن، هر کات (مستثنی) جیا بو له (مستثنی

منه)، نه وه بی دمگوتری: (إِسْتِثْنَاءٌ مَنْقُطِعُ)، واته: هه لآواردنیکی دابراو .

**برگمی چواردهیم** - ﴿ إِلَّا أَمْرَأَتَهُ ﴾، جگه له ئنه که ی، واته: هه موو

بنه ماله که ی دمر باز دمکین، جگه له ئنه که ی .

نیمه لیرمدا نیمه (إِسْتِثْنَاءٌ)ه، (إِسْتِثْنَاءٌ) یکی په یوست (مُتَّصِلٌ)ه،

هه لآواردنیکی په یوسته، چونکه ئنه که ش به شیک بووه له بنه ماله ی لووط،

له رووی رجه له که وه، به لآم لهو روومه که برپاری فهوتانی بؤ دراوه له گه ل

گهله که ی دا، له لووط الطیلة و خیزانه که ی جیا بوته وه، که تاکو ئه و کاته ی

سزای خوا، بریار دمدری و، فریشته گان نین و، خوا ئه و موعجزیه پشانی

(لووط) و پشانی خیزانه که شی دندا، خیزانه که ی هر برپا ناهین و، له سر



کوفری خوی به‌رده‌وام دهی، بویه برپاری فهوتانی بو دمدرئ له‌گه‌ل  
گه‌له بیبروایم‌گه‌یدا .

ننجا نهمه شارمزایانی زمانی عهره‌ببی دهلین: (إِسْتِثْنَاءٌ مِنْ إِسْتِثْنَاءٍ)،  
هه‌لاواردنه له هه‌لاواردن، پیشی خوا بنه‌ماله‌ی (لِووط) ی هه‌لاوارد له  
گه‌له‌گه‌ی، دوایی ژنه‌که‌شی هه‌لاوارد له بنه‌ماله‌ی لوط، نه‌وش  
هه‌لاواردنه له هه‌لاواردن .

**برگه‌ی پازده‌یم ۱ - فریشته‌کان دهلین :** ﴿ قَدَرْنَا لَهَا لِحْنَ الْعَنَابِ ﴾ .

نه‌میش به دوو جوړ خوینراوته‌وه :

ا/ (قَدَرْنَا) .

ب/ (قَدَرْنَا)، که نهمه‌ش لیردا وک حاله‌تیک‌ی مه‌جاز به‌کاره‌توه، چونکه  
نه‌وی برپارم‌گه‌ی داوه و نه‌دازه گیریم‌گه‌ی کرده، خواجه ﷺ، یان نهمه  
فه‌رمایشتی خواجه راسته‌و‌خو، نه‌ک قسه‌ی فریشته‌کان بی، واته: نیمه  
برپارماندا که ده‌بی نه‌و (نه‌و ژنه) له رابردووان و فه‌وتوان، یان له  
به‌جیم‌اوان، بی .

**مه‌سه‌له‌ی دووه ۱ :** چوون‌ی فریشته‌کان بو‌مال‌ی لوط و ﷺ،

ناگادار‌کردنه‌وی له نامانجی هاتنیان، باش مشتومری له‌گه‌ل

گه‌له‌گه‌یدا له‌سهر میوانه‌کانی و ، سهرمنج‌ام فه‌وتینرانی گه‌لی

لوط و ، هاوسره‌که‌پیشی له‌گه‌لیاندا:

خووا ده‌فه‌رموی : ﴿ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطِ الْمُرْسَلُونَ ﴿۶۴﴾ قَالَ إِنَّكُمْ قومٌ

مُتَكَبِّرُونَ ﴿۶۵﴾ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴿۶۶﴾ وَأَنْتَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا

لَصَادِقُونَ ﴿۶۷﴾ فَأَسْرِ بِأَهْلِكَ بِقِطْعٍ مِنَ اللَّيْلِ وَاتَّبِعْ أَدْبَارَهُمْ وَلَا يَلْبِغْ مِنْكَ أَحَدٌ وَامْضُ

حَيْثُ تُؤْمَرُونَ ﴿۶۸﴾ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ أَنَّ دَابِرَ هَذُلَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْحِحِينَ ﴿۶۹﴾

وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَسْتَبْشِرُونَ ﴿۷۶﴾ قَالَ إِنَّ هَذُلَاءَ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴿۷۷﴾ وَأَلْقُوا اللَّهَ  
وَلَا تَخْزُونِ ﴿۷۸﴾ قَالُوا أَوْلَمْ تَنْهَكْ عَنِ الْمَلْمِيعِ ﴿۷۹﴾ قَالَ هَذُلَاءَ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَعَلِيْنَ  
﴿۸۰﴾ لَعَنْتُكُمْ إِنْتُمْ لَفِي سَكْرَتِكُمْ بِعَمَلِكُمْ ﴿۸۱﴾ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴿۸۲﴾ فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا  
سَافِلَهَا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَابًا مِّن سِجِّيلٍ ﴿۸۳﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلسَّامِعِينَ ﴿۸۴﴾ وَرَأَتْهَا  
لَيْسَ لَهَا مِيعَةٌ ﴿۸۵﴾ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴿۸۶﴾ ﴿

شېكردى دەھەن نەم جەھەدە (۱۷) نايەتە موبارەكە ،

لە بېيەت و شەش (۲۶) بەرگەدا :

**بەرگەى بەگەم ۱ -** ﴿ فَلَمَّا جَاءَ آلَ لُوطٍ الْمُرْسَلُونَ ﴾ ، كاتىك نىردراوھەكان  
چوون بۇ لاي بىنەمالەى (لووط)، چوون بۇ لاي مالى لووط، بۇ لاي خىزانى  
لووط، خىزان بە واتاى (أسرة)، واتە: ئەوئەى كە شوئىنى كەوتىبون لە  
خىزانەكەى، كە ديارە ئەوان مەبەست بوون، لە سەردانەكەياندا.

**بەرگەى دووم ۱ -** ﴿ قَالَ إِنَّكُمْ قَوْمٌ مُّنْكَرُونَ ﴾ ، (لووط) گوتى: بېگومان نىوھ  
كۆمەئىكەن ئەناسراون، واتە: نىمە ناتاناسىن، نامۇن بۇ نىمە و پىتان  
ناناشانين .

**بەرگەى سىيىم ۱ -** ﴿ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴾ ، بېگومان  
كە (لووط عليه السلام) گوتوويەتى: نىوھ نامۇن، ناتاناسىن، ئەناسراون، يانى:  
گومانى خراپتان لى دەكەين، وەك چۆن (ئىبىراھىم عليه السلام)، ترسى پىنىشت  
بەرانبەريان، (لووط) پىش ھەروا مەترسى لىيان ھەبوو، بۇيەش ئەوان، ئاوا  
وھلاميان داومتەوھ : ﴿ قَالُوا بَلْ جِئْنَاكَ بِمَا كَانُوا فِيهِ يَمْتَرُونَ ﴾ ، گوتيان :

(بەئێ نەناسراوین، بەلام نەك جینگای مەترسیی نین و، جیی گومانی خراپ پێبران نین)، بەئكو هاتووین ئەومان بۆ هیناوی ، كه گەلمەكت تێیدا له دوو دلئی دان، گومانیان تێیدا هەمه، كه بریتیه لهوهی خوا سزایان بدات !

**برگەى چوارەم ۱ -** ﴿ وَأَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴾ ، مسۆگەر هەقمان بۆ تۆ

هیناوه، ئێمه له راستان، واتە: هەوالیکمان بۆ هیناوی كه جیی دلئاییه، نەویش نەوهیه ، خوا سزای ئەو گەله خراپەى تۆ دەداو، ئێمەش لەومدا كه هەوالی یئ بە تۆ دەمین، راستگۆین و، جیت یئ دلئین، بەو شیوهیه .

**برگەى پینجم ۱ -** ﴿ فَأَسِرَّ بِأَهْلِكَ ﴾ ، ننجاً تۆ خیزانەكەت بە شهوئ بەره .

كهواتە: بۆیه بەو جورەش دلئایان كردۆتهوه: ﴿ وَأَيْنَاكَ بِالْحَقِّ وَإِنَّا

لَصَادِقُونَ ﴾ ، چونكه كاریان هەبووه ، بەو هەوال پێدان و بەو

جەختکردنەوهیه، چونكه پئی دلئین: تۆ برۆ، دەبئ مال و حالەكەت بەجیبهئلی، شوینەكەت و شارەكەت بەجیبهئلی، پەلى مال و مندائەكەت بگری و برۆی! ننجاً بریارىكى ئاوا، بیویستی بەوهیه كه لووط عليه السلام، دەبئ تەواو دلئیا بیئ، ئەگەرنا نیستا پەلى مال و مندالی بگری و بروات، لەسەر بناغمیهكى پتەوو جیی دلئایى نەبئ، هەئویستی وا نانویئری و بریاری وا نادری .

﴿ فَأَسِرَّ بِأَهْلِكَ ﴾ ، یانی: (سِرُّ بِهِمْ لَيْلًا)، شهوئ بیانبه، (سَرَى وَأَسْرَى: أَي

سَارَ لَيْلًا)، هەردووکیان یانی: بەشهوئ رۆیشت .

**برگەى شەشم ۱ -** ﴿ بِقَطْعِ مَنْ أَلِيلٍ ﴾ ، بە بەشیک (بە پارچەیهك) له شهو

كه وهك گوتمان: زۆر له زانایان دلئین: سبیهكى كۆتایی شهو بووه .

**برگەى حەوتەم ۱ -** ﴿ وَأَتَّبِعْ أَذْبَرَهُمْ ﴾ ، تۆش بەدوایاندا برۆ، واتە: تۆ بیانخه

پیشخۆتهوهو له دوایانوه برۆ، بۆ ئەوهی كهسیان لئ بەجینهمین .

نهمهش نه‌وه ده‌گه‌مهنی که لوط عَلَيْهِ السَّلَامُ، نه‌گهر هر کجشی بووین، وا پئیده‌جی کچه‌کانی دمیج شوویان کردبی و مندالیان بووین، واپیناجی که وک پیمانی کۆن دملئ: تمنیا دوو کچی بووین، وا پئیده‌جیت زیاتری بووین، یاخود دمیج کچه‌کانی شوویان کردبی و نه‌وفیان بووین، به‌لام باسی کوران نه‌کراوه، نه له فورناندان باسکراوه، نه له پیمانی کۆنیشدا باسکراوه، به‌لام به تمکید که گوتوویمتی: ﴿ هَتُولَاءِ بَنَاتٍ ﴾، نه‌وه کچه‌کامن، وا پئیده‌جی: سی کج، یان زیاتر بووین، چونکه نه‌گهر دووان بوونایه، دمیفرموو: (هاتان آبنتای)، نه‌وانه دوو کچه‌گه‌من، به‌لام که فرموویمتی: ﴿ هَتُولَاءِ بَنَاتٍ ﴾، به کۆ هیناونی، دمیج کچه‌کانی: سی، یان زیاتر، بوو بن .

**برگهی هه‌شتم ۱ -** ﴿ وَلَا يَلْفِتْ مِنْكُمْ أَحَدٌ ﴾، با هیج کام له نیوه ناوړ نه‌داته‌وه به‌رمو دوا، (به‌رمو دوا) واته: که نیوه دمرۆن، گه‌له‌که‌تان له پشته‌وه ده‌مه‌وتی، ناوړ یان لی مه‌دنه‌وه .

هه‌ندئ له زانایان دملئ: بۆیه نه‌وه نامۆژگارییهی لوط و بته‌مانه‌که‌ی کراوه، چونکه کاتیک نه‌وه هارژن و چریکه و دنگه گه‌وره‌یه، لیباون، دوا‌ی بۆته بۆمه‌له‌رزو ناگر پرۆنیک و ، بلیسه‌یه‌کی گه‌وره و جۆره تیشکیکی لی په‌یدابوو، ناگرو بلیسه و تیشکیک، که هر که‌سیک نه‌وه تیشکه‌ی بینیبایه، یان گوێر بووه، یاخود زبانی لیکه‌وتوه .

ننجا هه‌ندیک له زانایان دملئ: (وک له پیمانی کۆنیشدا هاتوه واپئیده‌جی پشتیان به‌وی به‌ستبئ)، ژنه‌که‌ی ناوړی دایه‌وه بۆیه فه‌وتا، واپئیده‌جی له‌وه حالته‌دا، نه‌وه هارژن و چریکه و ناگرپرۆنه، تیشکیکی لی په‌یدابوو، تیشکیکی زۆر زیانبه‌خش بوو، بووبیته هۆی فه‌وتانی مرۆف، بۆیه خوا فرموویمتی: با هیج کامتان ناوړ نه‌داته‌وه، چونکه کاتیک ئینسان دمرۆاو زرمه‌وه گرمه‌یه‌کی گه‌وره له پشته‌وه‌ی بیت، نه‌گهر زۆر له خۆی وریا نه‌بیت، ناوړ دمه‌داته‌وه‌و بزانی: داخۆ چ فه‌وما؟ به‌لام خوا فرموویمتی: ناوړ مه‌دنه‌وه .

دهشگونجی مهبه‌ست نه‌وه بی، که ناوړ مه‌دنه‌وه له‌و نیشتی‌مانه‌و، له‌و خه‌لکه خرابه‌و، له‌و خاکو ناوه ، که خه‌لکیکی هیئنه خرابی له‌سمر ده‌وی، واته: دل‌تان له‌ دواى نه‌بیئت، دگونجی نه‌وه‌ش مانایه‌کی بیئت، هرچه‌نده، له‌ تفسیره‌کاندا نه‌میی‌نوه .

**برگمی نؤیم ۱** - ﴿ وَأَمْضُوا حَيْثُ تُمْرُونَ ﴾، وک چۆن فه‌رمان‌تان بی‌کراوه، برپۆن، برپۆن خۆتان ده‌رباز بکه‌ن، په‌لی مال و من‌دالت بگروه برپۆ .

**برگمی ده‌یم ۱** - ﴿ وَقَضَيْنَا إِلَيْهِ ذَلِكَ الْأَمْرَ ﴾، نه‌و کاره‌مان پی‌ ږاگه‌یاند .

لی‌ردها : { قَضَيْنَا : أَيْ قَدَرْنَا، وَضَمَّنَ مَعْنَى أَوْحَيْنَا فَعُدِّي ب (إِلَى)، أَيْ وَقَضَيْنَا ذَلِكَ الْأَمْرَ، فَأَوْحَيْنَا إِلَيْهِ بِمَا قَضَيْنَاهُ }.

{ قَضَيْنَا إِلَيْهِ } : وشه‌ی { قَضَيْنَا } به‌ (إِلَى)، ته‌عه‌دا ناکات، چونکه : { قَضَيْنَا }، واته : بریارمان دا، نیدی پی‌ویستی به‌ حه‌رفیک ناکات به‌رکار { مَفْعُولُ بِهِ }، بیخو‌زای به‌لام لی‌ردها : { قَضَيْنَا }، { ضَمَّنَ مَعْنَى أَوْحَيْنَا }، مانای { أَوْحَيْنَا } خراوته نیو که له‌ زمانی عمریبیدا بنجینه‌یه‌که همیه : { فَعْلُ يَكُ } نه‌گهر به‌ پی‌تیک بگوازته‌وه بۆ به‌رکار { مَفْعُولُ بِهِ }، که عادت نه‌بی به‌وه بیخو‌زای و پی‌ویستی پی‌ نه‌بی، له‌و حاله‌دا : وپرای مانا نه‌سلیه‌که‌ی خو‌ی، مانیه‌کی دیکه‌شی ده‌خړته‌ نیو و پی‌ دگوتری : { تَضَمِينُ }، واته : خرا‌نه نیو، ننجا لی‌ردها : { قَضَيْنَا }، مانای { أَوْحَيْنَا } شی خراوته نیو، به‌هو‌ی نه‌وموه که به‌ پی‌تی (إِلَى) { مَفْعُولُ بِهِ } ی خواسته‌وه، واته : نه‌و بریاره‌مان بۆ‌داو، پی‌مانه‌ږاگه‌یاند : که بریارمان بۆ داوه .

**برگمی یازده‌یم ۱** - ﴿ أَنْ دَابِرَ هَتُولَاءِ مَقْطُوعٌ مُصْحِحِينَ ﴾، نه‌و بریاره‌مان پی‌ ږاگه‌یاند که نا‌ نه‌وانه : له‌ به‌رهبه‌یاند دواپراو ده‌ین .

الدابر: الأخر، وَالْقَطْعُ كُنَايَةٌ عَنِ الْإِسْتِصْنَاءِ، (مُصْحِحِينَ: دَاخِلِينَ فِي

الصُّبْحِ، وَقَدْ شَرُوعَ الشَّمْسِ)، (دَابِرَ): به‌ معنای کۆتا دیت، { قَطْع } یش

﴿ مَقْطُوعٌ مُّصْحِحِينَ ﴾، كىنايەمە لە بنەبەر گران، واتە: ئەوانە ھى گۇتاييان لەبەين دەجىت، گەواتە: ئەوانى دىكە زووتر لە بەين چوون، (مُصْحِحِينَ): واتە: لە حالىك دا كە دەجەنە نىو بەرمەبمانەو، ئنجا كە لە دوایى دا دەفەرموئ: ﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴾، واتە: لە گاتى خۇرھەلاتندا، بىگومان: بەيان (صباح) دىژە دىكىشىن لە گاتىكەمەو كە سېيدە (فجر) شەبەقى بەرمەبمان دەردەمكەوئ، تاكو خۇرھەلاتن، خۇرگەوتن، ھەمووى پىئى دەگوترى: (صباح).

**برگەى دوازە يەم ۱ -** ﴿ وَجَاءَ أَهْلَ الْمَدِينَةِ يَتَّبِعُونَ ﴾، خەلكى شارمەكە ھاتن زۇر بە دلخۇشىو شادمانىيەو: كە ئەو ھە مالى لىووط عليه السلام، كۆمەلىك گەنجى جوانيان ميوانن، بابچىن تاوانى نىربازىيان لەگەلدا ئىنجام بەمىن (يەتتەبىرون: مطاوع، بشرة، فاستبشر، والمضارع يفيد التجدد)، (ستتەبىرون): (بشرة، فاستبشر)، موزدەى پىيدا نەوئش دلخۇش بوو، كە دەفەرموئ: (ستتەبىرون): (الضعل المضارع) ماناى تازەبوونەو دەگەمەنى، يانى: دلخۇشىيان بۇ تازە دەبوو، خەيال پىلاويان دەگرد.

**برگەى سىز دە يەم ۱ -** ﴿ قَالَ إِنَّ هَذُلَاءَ ضَيْفِي فَلَا تَفْضَحُونِ ﴾، لىووط گوتى: ئەوانە ميوانى منن، ئنجا ناياسى بوون، چوار بوون، پىنج بوون؟ ديارى نەكراو، گوتى: ئەوانە ميوانى منن، غەبىدارم مەكەن.

(الفضح والفضيحة: شهرة وحالة شنيعة)، (فضح) و (فضيحة): برىتە: لە حالەتىكى ناشىرىن كە ئىنسان نابرووى پى بچن، ئاشكرابى و پىئى غەبىدار بى.

**برگەى چوار دە يەم ۱ -** ﴿ وَأَنْتُمْ أَللَّهُ وَلَا تُخْزُونِ ﴾، پارىز لە خوا بىكەن و سەر شۇرەم مەكەن، شەرمەزارم مەكەن، وا مەكەن كە لە خۇم تەرىق بىمەو، شەرمەزارى بىكىشم.

**برگى پازدە يىم ۱ -** ﴿ قَالُوا أَوْلَمْ نَتَّهِكْ عَنِ الْمَلَكِينَ ﴾ . گەلەكەى پىيان

گوت: (ئەوانەى كە ھاتن دەورەى مالىئاندا بوون)، ئەدى ئىمە لىمان قەدەمغە نەكردى بووى كە خەلكى مىوان بگەى، ياخود بەرگىريان لى بگەى ۱۵

**برگى شازدە يىم ۱ -** ﴿ قَالَ هَؤُلَاءِ بَنَاتِي إِنْ كُنْتُمْ فَعَلِيْنَ ﴾ . گوتى: ئا ئەو

كچەكانەن، نەگەر دەتانەوئ شتېك بگەن، يانى: نەگەر كچەكانى خۇمە تەسلىم كىردوون، تەمەدداتان لىكردوون، پىگاتان نادەم دەستدرىژى بگەنە سەر مىوانەكانم .

چونكە جارى لىووط عليه السلام، نازانى كە ئەوانە فرىشتەن، تاكو

تاقىكرانەومگەى بگاتە لىووتكەو كۇتايى خۇى ۱

**برگى حەفدە يىم ۱ -** ﴿ لَعْمَرُكَ إِنَّمْ لِنِي سَكْرِيْمٌ يَمْمَهُونَ ﴾ . خوا سوئند بە

تەمەنى پىقەمبەر عليه السلام دەخوات، دەفەرموئ: سوئند بە تەمەنى تۇ، ئەوانە لە بى ھۇشياندا سەراسىمەو سەرگەردان بوون، ( لَعْمَرُكَ : أَي لَعْمَرُكَ قَسْمِي )، بە تەمەنى تۇ سوئندى من بى .

(السُّكْرَةُ: ذَهَابُ الْعَقْلِ)، (سُكْرَةٌ): واتە: لاجوونى عەقل، بىھۇشى، سەر خۇشى .

(الْعَمَةُ: التَّرَدُّدُ وَالتَّحْيِيرُ)، (عَمَةٌ): بىرىتە: لە سەراسىمە بوون و سەرگەردان

بوون .

**برگى ھەزدە يىم ۱ -** ﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُشْرِقِينَ ﴾ . دەمەو خۇرگەوتن :

ھارۇن و چرىكەكە گرتنى، (الصَّيْحَةُ: صَعْفَةٌ فِي الْهَوَاءِ): دەنگىكى گەورە كە

لە ھەوا بى، چرىكە، ھارۇن، نەمەرتە، دەنگىكى بىرەزا، (مُشْرِقِينَ: دَاخِلِينَ

فِي وَقْتِ الشُّرُوقِ)، واتە: كە دەگەونە كاتى خۇرگەوتن، خۇرھەلاتن .

**برگى نۆزدە يىم ۱ -** ﴿ فَجَعَلْنَا عَلَيْهَا سَافِلَهَا ﴾ . لە ئەنجامى ئەو ھارۇن و

چرىكەمەدا، ئىمە شوئنەكەمىئان، ژىرو ژوورگىرد .

﴿ فَجَعَلْنَا عَلَيْهِمْ سَافِلَهَا ﴾، راناومگی، (ها) بؤ شارمکه دمچیتهوه، هرچهنده باسی شارمکه نهگراوه، بهلام به سیاق دزمانی، واته: نهو شویتنه و نهو شارهی گهلمکهی لووط تئیدا بوون، سمرئیمان کرده خواری، و، سهروه بنمان کرد، بنیمان هیئا سمرئ، سمرئیمان برده خواری، واته: ژیرمو ژوورمانکردو، ههلمانگیپانهوه.

**برگهی بیستم ۱ -** ﴿ وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ ﴾، له بهردئ که له قوره، قورهو گراوه به بهرد، سوورگراوتهوه، بهسهزماندا باراندن .

**برگهی بیست و یهگم ۱ -** ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّأُولِي الْأَبْصَارِ ﴾، بیگومان لهومدا نیشانه همن بؤ کهسانیک پهند و مربرگن، یاخود بؤ کهسانیک که سهرناس بن .

ملك يَغْمِمْبِهِرَى خُوا وَأَمْطَرْنَا عَلَيْهِمْ حِجَارَةً مِنْ سِجِّيلٍ قهرموویهتی : ﴿ إِنَّ لِلَّهِ تَعَالَى عِبَادًا يَعْرِفُونَ النَّاسَ بِالتَّوَسُّمِ ﴾ { أَخْرَجَهُ الطَّبْرَانِيُّ فِي (الْأَوْسَطِ) رَقْم: ۲۹۳۵، قَالَ الْهَيْثَمِيُّ: إِسْنَادُهُ حَسَنٌ، وَحَسَنُهُ الْأَلْبَانِيُّ فِي (صَحِيحِ الْجَامِعِ) رَقْم: ۲۱۶۸ }.

واته: خوا جهند بهندیهکی همن، خهئک به تماماشکردن و تیفکرین دهناسن، واته: دیوی پهنهانیان دهیتن .

**برگهی بیست و دووم ۱ -** ﴿ وَإِنَّا لَنَسِيبُ لِمُفِيرٍ ﴾، نهو شاره ههئگیپردراومیه، سهروهبن گراوه، ژیرموژوور گراوهش، لهسمر شهقامه رئیهمکه، لهسمر رئیهمکه که بهردهوام خهئک پئیدا دهروا .

أي: المَدِينَةُ الْمَقْلُوبَةُ الْمَتَكُوسَةُ، بِطَرِيقِ بَاقٍ، يُشَاهِدُ كَثِيرٌ مِنْكُمْ أَثَارَهَا فِي بِلَادِ فِلَسْطِينَ، فِي طَرِيقِ تِجَارَتِكُمْ إِلَى الشَّامِ، واته: نهو شاره ههئگیپردراوه و سهروهبن گراوه، لهسمر رئیهمکه، که رئیهمکه ئیستا همیه و ژورئیکتان شویتنهوارمگی دهیتن له ولاتی فهئهستین، له کاتیکدا که بؤ بازارگانئی دمچن بؤ شام، (بهنسبمت خهئکی حیجازهوه)، بهنسبمت خهئکی دنياشموه: ئیستاکه شویتنهگهی بووه به دهریاجهی مردوو، ﴿ بَحْرُ الْمَيْتِ ﴾،

ملك دهفهرموی: ﴿ وَإِنَّكَ لَمُرُّونَ عَلَيْهِمْ مُصْعِقِينَ ﴿۱۳۷﴾ وَإِلَّا لَأَفْلَا تَعْقُلُونَ ﴿۱۳۸﴾



الصافات، واته: ئیوه دممهو به یانیان و به شه وگار به لایاندا، (به لای شوینه واری نهو گمله همتینراوی (لووط) دا)، رهن دمن، نایا نافامن؟

که دمهرموی: ﴿ وَإِنَّا لَلسَّيْلُ مُقِيمٌ ﴾، (مقیم) له نه سلدا بریتیه له کهس: که له شوینیک نیسته جییه و، لئی لاناجی، به لام لی ره خوارا وستهو بؤ نهو رییهی که شوینه واره ماومکان لهو جییه دان، چوینراوه به کهسیکی نیسته جییه .

سیفته بؤ (سبیل) یانی: شوینه واره کان دمکه ونه سهر رییه که به رده وامه، وهک چؤن کهسیک له شوینیک نیسته جییه و لئی لاناجی، نهو رییهش ناوا به رده وامه و قهله بالغه، شهقامه رییه .

**برگهی بیست و سبیم ۱ -** ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾، بیگومان له وهدا، واته: له کؤی به سهراتی گهلی لووط و خرابه کارییان و، ناگادار کرانه و میان له لایمن (لووط) وهه ﴿ لَوَّطًا ﴾ و گوی پینه دانیان و، به رده وامه و نیان له سهر خرابه کارییان، پاشان سزا به سهردا سه پینرانیان، بهو شیومه که باسما نکرد، که بریتی بوو له هه لگی پانه وهو سهره وینکردنی شارمکیان، له نا نه وهدا، نیشانه ههیه بؤ برواداران، واته: کؤی به سهراته که به شوینه وارمکانی گهلی (لووط) یشهوه، نیشانه میوه به لگه به کی گه ورهیه بؤ برواداران .

(الخطیب الإسکافی) له کتیه که هی حؤی (ذُرَّةُ التَّنْزِيلِ وَغُرَّةُ التَّوَالِي) <sup>(۱)</sup> دا، دهلی: پییش خوا ﴿ فَمَرْمُومِيَّتِي ﴾: ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾، دواپی دمهرموی: ﴿ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّلْمُؤْمِنِينَ ﴾، هؤکارمکهی نه وهیه که له کؤی به سهراتی گهلی (لووط) دا، نهو هه موو رووداوانه که هاتوونه پییش، جهندان نیشانه همن، بؤ کهسانی که تی بفرنو و ردبنه وهو، دیوی په نهانی شته کان ببینو، خاومنی فیراسمت بن، به لام له شوینه واری گهلی (لووط) دا، لهو شاره هه لگی پراومهدا، نیشانه میکی گه وره ههیه بؤ برواداران، نهوی پییش له برنه وهی

کۆمه‌لئ شتن ، همرکامیکیان نیشانمیه‌که، بۆ کەسانی بروداری خاومن فیراسه‌ت و ردبینی، به‌لام ئەمه‌یان شوئنه‌وارمکه‌ خۆی، یه‌ک نیشانمیه‌ بۆ بروداران .

**برگه‌ی بیست و چواره‌م ۱ - ﴿ وَإِنْ كَانَ أَحْصَبَ الْأَيْكَةِ لَظَلَمِينَ ﴾**، بیگومان

هاوه‌لانی دره‌خته‌که‌ش له ستمکاران بوون .

وشه‌ی: (أَيْكَة: الْفَيْضَةُ مِنَ الْأَشْجَارِ الْمُلْتَفِّ بَعْضُهَا بَعْضٌ وَأَسْمُ الْجَمْرِ أَيْكٌ) .

(أَيْكَة)، به باغیک، به کۆمه‌له دار و دره‌ختیک ده‌گوترئ: که هه‌نیکی له هه‌نیکی هه‌لأوه، ناوی کۆی بریتیه: له (أیک)، به یه‌کیکیان ده‌گوترئ: (أیکه)، بیگومان مه‌به‌ست له هاوه‌لانی دره‌خته‌که، گه‌لی مه‌دیه‌ن، که شوعه‌یب الخیلا، وه‌ک پێغه‌مبه‌ر بۆیان ره‌وانه‌ کرا، خوا ده‌فه‌رموئ: ئەوانیش بیگومان له ستمکاران بوون .

**برگه‌ی بیست و پینجهم ۱ - ﴿ فَأَنْقَمْنَا مِنْهُمْ ﴾**، ئیمه‌ش تۆله‌مان لیستاندن .

(الْإِنْتِقَامُ: الْعُقُوبَةُ لِأَجْلِ ذَنْبٍ)، (إِنْتِقَام) بریتیه: له سزادانیک به‌هۆی گونا‌هو تاوانیکه‌وه .

ئیمه‌ له تفسیری سوورته‌ی (هود)دا، به درێژی باسی گه‌لی (شوعه‌یب)مان کرد، بۆیه لێره‌ش خۆی په‌رومردگار هه‌ر به‌ ئاماژه‌ فه‌رموو‌یه‌تیه‌وه، چونکه له‌وئ به‌ تفصیل هیناویه‌تی، ئیمه‌ش له‌وئ به‌ تفصیل باس‌مان کرد، لێره‌ش له‌ فه‌دمر ئاماژه‌که‌ی خۆی کارزان، هه‌روا جه‌ند وشه‌یه‌کی له‌باره‌وه‌ ده‌لێین .

**برگه‌ی بیست و شه‌شم ۱ - ﴿ وَإِنَّهُمَا لَبِإِمَامٍ مُّبِينٍ ﴾**، هه‌ردووکیان له‌سه‌ر

پێیه‌کی روونن .

(الْإِمَامُ: الطَّرِيقُ الْوَاضِحُ لِأَنَّهُ يَأْتِمُّ بِهِ السَّائِرُ، أَي: يَعْرِفُ أَنَّهُ يُوصَلُّ)، واته‌: (إمام) پێیه‌کی روونه، چونکه بابای پێرۆ که به‌سه‌ری ناده‌روا، به‌دوای ده‌که‌وئ و ده‌زانی که ده‌یگه‌یه‌نیته‌ ئامانج .

که دمفهرموی: (وَإِنَّمَا)، نایا نمو راناوی دووانه، بؤ چی و چی دمچیتهوه؟  
 دهئین: بؤ شوینه‌واری گهلی لووط، که پیشتر باسکراو، بؤ شوینه‌واری گهلی  
 مه‌دیهن، خاومنانی باخمه‌که، یان خاومنانی دره‌خته‌که، دمفهرموی:  
 هه‌ردووکیان له‌سمر ریبه‌کی روون و ناشکران، که نه‌و ریبه ههم ریگی  
 بازرگانیی و هاتوچوؤی گهلی عه‌رب بووه، که له حیجازموه هاتوون بؤ شام،  
 یان بؤ عیراق، ههم بؤ خه‌لکی دیکه‌ش به‌گشتی .

نیستاش گهلی لووط، شوینه‌که‌یان بؤته دریاچه‌و، گهلی مه‌دیه‌نیش له  
 نوردونن، ههر به‌سمر یمکه‌ومن، نیستاش ههر ری و بانی خه‌لکیکی زوریان  
 به‌سره‌ویه .

که‌واته: (وَإِنَّمَا)، واته: ناومدانیمکانی گهلی لووط و، ناومدانیی و شاری  
 گهلی مه‌دیهن، هه‌ئبه‌ته ده‌شگونجی که دمفهرموی: ﴿ وَإِنَّمَا لِيَا مَرْثِيْنَ ﴾،  
 مه‌بست پی: هاوه‌لانی باخمه‌که و ، گهلی مه‌دیهن بی، له‌سمر نه‌و ته‌فسیره‌ی  
 که شوعه‌یب عليه السلام، تاکه پیغه‌مبیریکه ، بؤ دوو گه‌لان نی‌ردراوه، ههم بؤ گه‌لی  
 مه‌دیهن و ههم بؤ ﴿ أَحْضَبُ الْأَيْكَةِ ﴾، به‌لام نیمه له ته‌فسیرماندا بؤ سوورفتی  
 (هود)، نه‌و رایهمان په‌سند کرد، که مه‌بست له مه‌دیهن و ﴿ أَحْضَبُ الْأَيْكَةِ ﴾،  
 ههر یه‌ک گه‌له، که (شوعه‌یب)‌یان بؤ نی‌ردراوه سه‌لات و سه‌لامی خوی  
 له‌سمر بی‌ت، واش پی‌ده‌چی نه‌وانه ههم شوینی نی‌شته‌جی‌بوونیان هه‌بووبی،  
 (شوینی زستانه) که شاره‌که‌یان بووه، ههم شوینی هاوینه‌و هاوینه  
 هه‌واریشیان هه‌بووبی، که باخه‌که‌یان بووه، یاخود له یه‌ک کاتدا ، ههم نه‌و  
 شاره‌شیان هه‌بووه و ، ههم له ده‌وری شاره‌که‌ش، باخ و بیستان و گول و  
 گول‌زاریکیشیان هه‌بووه، بؤیه خوی په‌روم‌رگار جاریک به‌ گه‌لی مه‌دیهن و،  
 جاریکیش به : ﴿ أَحْضَبُ الْأَيْكَةِ ﴾، خاومنانی دره‌خته‌که، ناوی بردوون .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

# دوسری چواره م

## پیناسه‌ی نهم دهرسه

نهم دهرسه مان له پینج (۵) نایته پیکدیت، نایته کانی: (۸۰ - ۸۴)، لهو پینج نایته‌دا خوا عَلَيْهِ به‌سهراتی گه‌لی سه‌موود که صالح عَلَيْهِ پتفه‌مبیران بووه، دمگیریتموه ، که لیره له‌م سوورپتی (الحجر) دا، به: ﴿ أَصْحَابُ الْحَجَرِ ﴾، ناویان هاتوهو ، نهم سوورپته تمنیا شوینیکه که گه‌لی سه‌موود به ناوی : ﴿ أَصْحَابُ الْحَجَرِ ﴾، ناوزه‌د کراون، هرر بو‌یه‌ش نئمه نه‌وه‌مان هه‌لی‌زارد که لیره، له ته‌فسیری نهم سوورپته‌دا، به‌سهراتی گه‌لی سه‌موود: ﴿ أَصْحَابُ الْحَجَرِ ﴾، خاوضانی (الحجر)، بتویژینه‌وهو ، لیکۆلینه‌وه‌ی تیرو ته‌سه‌لی له‌باروهه بگمین، دوا‌ی لیکدانموه‌ی مانای نایته‌گان .

﴿ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْمَجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿۸۱﴾ وَءَاتَيْنَاهُمْ ءَايَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿۸۲﴾ وَكَانُوا يَنْجِتُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا ءَامِنِينَ ﴿۸۳﴾ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُصِيبِينَ ﴿۸۴﴾ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ﴿۸۵﴾ ﴾

## مانای دەق و دەقی نایەتەکان

{ بیگومان خاوەنانی حجیریش پیغەمبەرانیان بەدرۆ دنان } ٨٠ نیشانەکانی  
 خۆمانمان پێیاندا، گەچی پەشتیان تێیانکرد، (پەشتگوویان خستن) ٨١  
 (عادەتیشیان وابوو) خانوویمان لە جیایاندا دەتاشین، لە حالیکدا گە هیمن و  
 بێ ترس و بیم بوون ٨٢ (بەلام بەهۆی لادان و تاوانەکانیانەوه)، لە بەرەبەیاندا  
 هارژن و چریکەبەگی گەورە گرتنی ٨٣ نیدی ئەوهی کەردبوویان لە خانوو کۆشکی  
 مەحکەم، هیچ دادی نەدان و نەپاراستن (لە بەلای خۆی دادگەر) ٨٤ .

## شیکردنه وی هه نذیک له وشه کان

أَصْحَابُ الْحِجْرِ) : (أَصْحَاب)، کۆی (صاحب)ه، که به مانای هاومل دئو، به مانای خاومنیش دئ، (الْحِجْرِ) : له زماندا: (المكان المحجور أي: الممنوع)، (حجر) : نهو شوینهی که هه دمهه کراوه، شوینیک که پاوانکراوه، به لام وهک زاراومیهکی باو دملئ: (الحجر: مكان بين المدينة والشام)، شوینیکه دمکووته نیوان شامو مهینهه وه، که کاتی خۆی گهلی سهموود لهوئ نیشتهجئ بیوون .

يَحْتُونَ) : واته: دامتاشن، (النحت: بري الحجر، أو العود في وسطه، أو من جوانبه)، (نحت) نهومیه که بهرد، یاخود تهخته داریک، دابتاشری، له نیومرستهیه وه، یاخود له مملاولایه وه، به ته شوئ دمتاشری، یاخود نه گهر بهرد بی، بیی دمکوتری : نه قاری .

ءَامِنِينَ) : (الأمْن: طمأنينة النفس، ورواأل الخوف)، (أمن) : بریتیه له وه که نفس ئارامگرتوو بیو، ترسو بیمی نه بی، واته: زۆر به هیمنیی و ئارامیی لهو شوینهی خوئاندا نیشتهجئ بیوون .

الصَّيْحَةَ) : (زفَع الصَّوْتِ)، (صيحة) بریتیه: له چریکه، نه معرفته، دهنگیکی زۆر بهرز، هاریهکی گهوره ، هارژن .

مُصِيبِينَ) : (دَاخِلِينَ فِي الصُّبْحِ)، له کاتی کدا که دمکه وتنه نیو بهر به میانه وه، واته: له بهرهو به میاندا، نهو هارژن و چریکه میه گرتنی .

فَمَا آغَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ) : (يعني: مَا دَفَعَ عَنْهُمْ كَسْبَهُمْ)، واته: نه وهی که کربوویان له خانوو بهرمو کۆشک، یاخود له سهرومتو سامان که وهسهریمکیان نابوو، هیج سوودی بینه گیانلن، هیج به لای خوی لی دوور نه خستنه وه .

## ماناي گشتى نايەتە كان

ئىمە بە خىرايى بەسەر ماناي گشتى نەم پىنج (۵) نايەتە موبارەكەدا رەت دەمىن، چونكە وەك پىشتەر گوتمان: دواتر لىكۆلئىنە وەيەك لە بارى صالح و گەلەكەى (سەموود) دە، دەكەين، بۆيە ئىستا بە خىرايى بەسەرىدا رەت دەمىن، خوا ﷺ وەك بادانە وە سەر ئەو بەسەرھاتانەى كە پىشتەر باسکران، ئەمىش بادمانتە وە سەر ئەوان، دەگىرپىتە وە بۇ سەر ئەوان، دەفەرموى :

﴿ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسِلِينَ ﴾، بە دلئايى ھاوەلانى حىجر، يان خاۋفنانى حىجرىش پىقەمبەرانىان بە درۇ دانان، ھەلئەتە ئەوان يەك پىقەمبەرانىان بە درۇ دانان، كە صالح بوو، سەلات و سەلامى خىرايى لەسەر بىت، بەلام بۆيە خوا ھەم لىرە، ھەم لە چەند شوئىنى دىكەدا، دەفەرموى: قان گەلە پىقەمبەرانىان بە درۇ دانان، چونكە پىقەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، پەيامە كەيان يەكە، لە ھىلە گشتىيەكانىدا ، يەكە، لە نىومەرۇكى دا يەكە، بۆيە ھەر كەسنىك يەك لە پىقەمبەرانىان خوا بە درۇ دابنى، وەك ھەموويانى بە درۇ دانابى، وايە، چونكە پىقەمبەران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، ھەموويان پىشتىگىرى يەكەيان كىردەو، ھەر كامىكىيان ئەومى پىشى خۇى بە راست زانىو، ئەومى دوى خۇيشى مۇژدە پىداو .

﴿ وَءَايَاتُهُمْ ءَايَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴾، نىشانەكانى خۇمانمان پىدابوون، بەلام پىشتيان تىكردن .

نىشانەكانى خۇمان : (آياتنا) دەگونجى مەبەست ئەو وشە موبارەكانە بن كە خوا لە رىي وە حىيەو بە پىقەمبەر دەيانئىرى، واتە: بەرنامى خۇمانمان پىدابوون .

دەشگونجى مەبەست ئەو موعجىزە بەلگانەبن، كە صالح سەلات و سەلامى خىرايى لەسەر بىت، بۇ گەلەكەى بىردوونى بۇ ئىسپاتى پىقەمبەرايەتتى خۇى، كە خوشترەكەى بوو بە پەلەى يەكەم، شىومو ھەلئسوكەوتى خۇى بوو، ئەو پەيامە



ھەقە بووھ ، كە عەقل و دلى دواندوون و ، راستىيەكانى بوونيان دمخاتە بەرجاوو ، رېنماييان دمكات بۇ ھەلال و ھەرام ، بۇ چاگەو خراپە ، ھەروھە بۇ رەمۇشت و بەھا بەرزمكان كە خۇيانيان بى بېرايىننەوھو ، خووخدە خراپەكان ، كە خۇيانيان لى بىزار بىكەن ، نەوانە ھەموويان نىشانەو بەلگەن لەسەر راستىي ھەر كام لە پېغەمبەران ھەلاتو سەلامى خويان لەسەر بىت ، كە ھەموويان بەو شىۋىيە بوون .

﴿ وَكَانُوا يَنْجُونَ مِنَ الْجِبَالِ الَّتِي أُتُوا بِهَا مِنَ رَبِّكَ ۗ وَكَانُوا يَنْجُونَ ﴾ ، عادەتقان و ابوو كە زۇر بى ترس و

بىمانە ، لە شاخ و جىيان خانوويان دادمەتاشىن .

كە شوپىنەوارەكانيان نىستاش ماون .

﴿ فَآخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةُ مُصِيبًا ۗ فَارْزُقْ وَ جَرِيكەمەكى گەورە ، ھارمەو دىنگىكى

گەورە گرتنى لە بەرمە بەياندا ، واتە : لە بەرمە بەياندا ، نەو بەلەيەيان بەسەر ھات ، دواى نەوھى كە صالح عليه السلام ، زۇر خۇى لەگەل مائىدووكردن و ناگادارى كردنەوھ ، وەك لە بەسەرھاتەكەيدا باس دىكەين ، بەلام لاملەيان كردو بە گوپيان نەكرد ، بۇيە سەرنىجام شايستەي نەوھ بوون كە خوا سزىيان بەدات : گەسكىكىيان لىبىرئى و سەر زەمبىيان لى پاك بىكرىتەوھ .

﴿ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا يَكْسِبُونَ ۗ ﴾ ، نەوھى كە وەدەستيان دەھىنا ، ھىچ سوودى

بىن نەگەمىاندن ، نەمە نەگەر (ما) لاپەر (نافىة) بىن : ﴿ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ ﴾ ، سوودى بىنەگەمىاندن نەوھى كە بەدەستيان دەھىنا ، لە خانووبەرەو سەرەمتو سامان ، لە كارو كەسابەت .

دەشگونجى (ما) ، پەرسىارگەر (استفهامية) بىت ، يانى : ﴿ فَمَا أَغْنَىٰ عَنْهُمْ مَا كَانُوا

يَكْسِبُونَ ﴾ ، ئايا نەوھى وەدەستيان دەھىنا ، چ سوودىكى بىنەگەمىاندن؟! بىگومان ھىچ سوودى بىنەگەمىاندن ، بەلەي خويان بۇ ھاتو لەگەل زەمبىدا تەخت بوون و ، شوپىنەوارەكانىشىيان بۇ دەرس و پەند لى وەرگرتنى خەلكى ماونەوھ ، لەو شوپىنەي كە پىيى دىگوتىرى : (الحجر) .

## چهند مهسه‌له‌یه‌کی گرنگ

**مهسه‌له‌ی یه‌که‌م :** گه‌لی حیجر سه‌رحم پیغه‌مبه‌رانیان به درؤ دانان :

خو افرموویمتی: ﴿وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحَجْرِ الْمُرْسَلِينَ﴾. به دئیاییموه  
هاوه‌لانی حیجر، یان خاوندانی حیجر پیغه‌مبه‌رانیان به درؤ دانان و پییان  
بیپروا بوون .

وشه‌ی : ﴿أَصْحَابُ الْحَجْرِ﴾، نیره تاکه شوینه که له قورئاندا که گه‌لی  
سه‌موود به ﴿أَصْحَابُ الْحَجْرِ﴾، ناویان هاتبین، (حیجر) یش وهک شارمزیانی  
جوگرافیاو میزوو دهلین، بو وینه: خاوضی (التحریر والتتویر)، ده‌لی :

الحجر: هُوَ الْمَعْرُوفُ بِوَادِي الْقَرْيِ، وَهُوَ بَيْنَ الْمَدِينَةِ وَالشَّامِ، وَهُوَ الْمَعْرُوفُ  
الْيَوْمَ بِاسْمِ مَدَائِنِ صَالِحٍ عَلَى الطَّرِيقِ مِنْ حَيْبَرِ إِلَى ثَبُوكِ<sup>(۱)</sup>، واته: (حیجر):  
ئهو شوینه‌یه که به (وادی القری)، ناسراوه، که شوینه‌یکه له نیوان ممدینه‌ی  
پیغه‌مبه‌ری خوا ﷺ و دمه‌ری شام داو، نیستا له‌م رۆزگاردا به (مدائن  
صالح)، ناسراوه، له‌سه‌ر ریئ خه‌یبه‌ره به‌ره‌و ته‌بووک، ته‌بووک له نوردونه‌و،  
خه‌یبه‌ریش یه‌کیکه له شارمکانی نیوه دوورگه‌ی عمره‌یی .

لیره‌دا پرسیاریک دمکری: گه‌لی سه‌موود ﴿أَصْحَابُ الْحَجْرِ﴾، ته‌نیا (صالح) یان  
به درؤ داناه، نایا بوچی خوا ﷺ دمه‌رموی: پیغه‌مبه‌رانیان به درؤ دانا ۱؟  
وهک پیشت‌ریش نامازه‌مان پیدا، نه‌وه له سوورمتی (الشعراء) یشدا، چهند

جاریک دووباره بوته‌وه، بو وینه: ﴿كَذَّبَتْ قَوْمُ نُوحٍ الْمُرْسَلِينَ﴾.

﴿ كَذَّبَتْ عَادَ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١٣﴾ الشعراء .

﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١٤﴾ الشعراء .

﴿ كَذَّبَتْ قَوْمُ لُوطٍ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١٥﴾ الشعراء .

﴿ كَذَّبَ أَصْحَابُ لَيْكَةِ الْمُرْسَلِينَ ﴿١١٦﴾ الشعراء .

هۆیهگەشی ئەمویەه که پەیمامی پێقەمبەران یەگێکەو، پێقەمبەران هەموویان یەگدییان بەراست زانیوو، هەموویان پشتگیری یەگدی بوون، پەیمامەکیان لە نیۆەرۆکداو لە هێلە گشتیەکانیدا یەگ بوو، کەواتە: هەر کەسێک یەگێ لە پێقەمبەران بە درۆ دابنێ، مانای وایە هەموویانی بە درۆ داناوو، بەرانبەر بە هەموویان بێیروا بوو .

**مەسەلەمی دووهم :** گەلی سەموود نیشانەکانی خواپان پەلستگۆی خستن :

خُوا دَهْفَرْمَوِي: ﴿ وَءَايَاتِنَهُمْ ءَايَاتُنَا فَاكَاثُرًا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴾، نیشانەکانی خۆمانمان پێدان، بەلام ئەوان پشتیان تێکردن .

لێرەش دیسان پرسیاریک دەکری: نەگەر صالح عليه السلام موعجیزەکی بریتی بووبێ لە حوشرەگە، ئەو حوشرەمی که خوا بە تاپبەت خولقاندی، حوشرەگە یەگ نایەت بوو، یەگ نیشانە بوو، بۆچی خوا دَهْفَرْمَوِي :

﴿ وَءَايَاتِنَهُمْ ءَايَاتُنَا ﴾ ؟ نیشانەکانی خۆمانمان پێدان ؟

ئەمە جوار وەلامی هەن :

**وەلامی یەكەم :** حوشرەگە بۆخۆی چەندان نیشانەمی گرتووونە خۆی :

١- حوشرتێک لە جیایەك بێتە دەری .

٢- ننجای بەجگەیهکی لەگەڵدابێ .

٣- نىجا ئەو حوشترە ھىندە گەورە بى، خەئكى شارمگە ھەموويان بتوان  
شىرمگەى لى بدۇشن .

٤- پاشان ئاوى كانىيەگە ، رۇؤئىك بە تايىمەت بۇوى تەرخان بىو، لىئى بخواتمەو  
ماناى وايە چەندان نىشانەى گرتوونە خۇى، ئەو ەولامىك .

ەولامى دووم : ئەومىيە گە صالح عليه السلام جگە لە حوشترمگە، گە موەجىزەى  
تايىمەتىي و گەورەى بوو، موەجىزەى دىكەشى ھەبوون، بەلام خوا باسى  
نەگردوون.

ەولامى سىيەم : دەگونجى مەبەست لە (ايات) لىرەدا وشەكانى خواى  
بەرومردگاربنو، مەبەست بەرنامەى خوا بىت، گە لە رستەكان پىكلىن، واتە:  
(ايات) لىرەدا مەبەست موەجىزەكان نەبى، بەلكو مەبەست ئەو وشە  
موبارمگەنە بن، گە خوا دىئانئىرى بۇ پىفەمبەران، وەك وەحىي، گە بەرنامەى  
خواى بەرومردگارىان تىدا بەرچەستەيە، ئەوانىش زياتر لە ئايەتلىك بوون .  
ەولامى چوارەم : دەگونجى ەولامىكى دىكەش بەرئىتەو، ئەويش ئەومىيە گە  
بىگومان صالح عليه السلام :

١- حوشترمگەى نىشانەيەك بوو .

٢- بۇ خۇى نىشانەيەك بوو .

٣- بەرنامەگەى نىشانەيەك بوو .

٤- ئەو گە صالح عليه السلام خوا پاراستوويەتى، چونگە كافرە زلە زلەكانى  
گەلەگەى زۇر دۇى بوون، نەووش نىشانەيەك بوو، ھەروەھا چەندان  
شتى دىكەش لە (صالح) و لە پەياممگەى و لە شىوەى زىان و ھەئسوكەتى دا  
ھەبوون، ھەموويان بەئگە بوون لەسەر ئەوئى گە صالح پىفەمبەرى  
خوايە عليه السلام و، نىشانەو بەئگە بوون لەسەر راستىيىتى صالح، بۇيە خوا  
دەفەرموى : ﴿ وَآيَاتُهُمْ آيَاتُنَا ﴾ .

**مەسلەلى سېيەم :** گەلى سەموود لە چىيان، خانووبەرەيان

دەدەتالىين، تاكو تىياندا بى ترسو و هيمن بن :

خو دەفەرموئ: ﴿ وَكَانُوا يَنْحَتُونَ مِنَ الْجِبَالِ يُوْتَاءُ أَمِينٍ ﴾، (گەلى ئموو)  
 عادەتيان وابوو لە چىيان خانووبەرميان دادەتاشين، زۆر دلىنەيانە، ياخود بۆ  
 ئەوى تىياندا هيمن و بى ترسو و بيم بن لە دوژمانو، زەفەريان بى نەيمن .  
 دەگوترى : (نَحْتُ شَيْئًا: قَشْرَهُ وَبِرَاءُ، نَحْتَهُ السُّفْرُ أَنْضَاهُ وَأَرْقُهُ، وَنَحْتُ فَلَانٌ  
 عَلَى الْكَرَمِ : طَبَعُ عَلَيْهِ، وَنَحْتُ الْجَبَلِ: قَطَعَ مِنْهُ، وَالْمَنْحَاةُ: مَا يَنْحَتُ بِهِ،  
 كَالْقَنُومِ، وَالْجَمْعُ مَنَاحِتُ) .

نەمە لە فەرەنگەکانى زماندا هاتوہ .

(نَحْتُ شَيْئًا): واتە: سىي کردو توپىكى لىکردەوہ، ياخود دايتاشى، دەگوترى:  
 نَحْتَهُ السُّفْرُ) واتە: كەسى كە دەچىتە سەفەرى، زۆر لە سەفەر دەبىو، دوایى  
 بارىك دەبىتەوہ و لاواز دەبى، ھەروەھا دەگوترى: (نَحْتُ فَلَانٌ عَلَى الْكَرَمِ، أَي:  
 طَبَعُ عَلَيْهِ)، واتە: فلان كەس لەسەر سەخاوت داتاشراوہ، واتە: پەيكەرى  
 سەخاوت و كەرمە، (وَنَحْتُ الْجَبَلِ)، واتە: لە چىايەكەى برى، (مَنْحَاةٌ)يش،  
 نەوہى كە وەك تەشوئ، چۆن دارى بى دەتاشرى (مَنْحَاةٌ)يش، شتىكە شتى  
 بى دەتاشرى، كە بە (مَنَاحِتُ) كۆدەبىتەوہ .

**مەسلەلى جواروم و كۆتايى :** لە دەمەوبەياندا ھارژن چرىكە بەكى گەورە

گەلى حىجرى گرتو، فەوتان و خانووبەردىنە كانيان چەپالەيان  
 نەدان :

خو دەفەرموئ :

١ / ﴿ فَأَخَذْتَهُمُ الصَّيْحَةَ مُصْحِينَ ﴾: ھارژن و چرىكە و دەنگىكى گەورە  
 بەرەو بەيان گرتنى .

۱۶. ﴿فَمَا آغْنَىٰ عَنْهُمْ مَالٌ كَانُوا يَكْسِبُونَ﴾، نه‌وهی که و مدهستیان دههینا، هیج

سوودی هین نه‌گمیانندن، یا خود: نایا ج سوویکی هین گمیانندن، نه‌وهی

که به‌دهستیان دههینا؟ بیگومان هیج، چونکه که به‌لای خواهات هت

بیگومان شوینی خو تیگرتن و خو تیدا په‌نادان، له به‌لای خواه نیه .

## بەسەرھاتى صالح (علیہ السلام) وگەلەكەسى

بەپىزان !

ئىمە لە شەش بەرگەدا بەسەرھاتى گەلى سەموود، كە صالح عليه السلام پىقەمبەريان بوو، بە (أصحاب الحج) یش ناسراون، دەتوئىزىنەوہ .

بەرگەسى بەكەم : ژمارەى ناوھىنرانى صالح لە قورئاندا .

بەرگەسى دووہم : پەنتايى تەرخانگراو بۇ بەسەرھاتى صالح و گەلەكەسى (سەموود) لە قورئاندا .

بەرگەسى سىيەم : پەچەئەكى صالح و گەلەكەسى (سەموود) .

بەرگەسى چوارەم : كورئەى ژيانى صالح ئەگەن گەلەكەيدا .

بەرگەسى پىنجەم : موەجىزەى صالح بۇ گەلەكەسى .

بەرگەسى شەشەم : ھۆكارو چۆنىەتى فەوتانى گەلى سەموود .

بەرگەسى حەوتەم : دوو فەرموودەى پىقەمبەرى خوا لە بارەى شوئنەوارى گەلى ئەموودەوہ .

### بەرگی یەکم : ژمارە ی ناوھینرانی صالح لە قورئاندا :

- بیتەمبەر صالح (الصَّالِح) سەرجهەم نۆ (٩) جاران ناوی لە قورئاندا هاتووە :
- ١ / لە سوورەتی (الأعراف) دا لە نایەتەکانی: (٧٣ و ٧٥ و ٧٧) دا، سێ جار .
- ٢ / لە سوورەتی (هود) دا لە نایەتەکانی: (٦١ و ٦٢ و ٦٦ و ٨٩) دا، چوار جار .
- ٣ / لە سوورەتی (الشعراء) دا، لە نایەتی (١٤٢) دا، یەک جار .
- ٤ / لە سوورەتی (النمل) دا، لە نایەتی (٤٥) دا، یەک جار .
- کۆی گشتی و هەمووی دمکاتە نۆ (٩) جار .

### بەرگی دووم، پانتایی تەرخانگراو بۆ بەسەرھاتی (صالح) و گەلەگی ئەمموود، لە قورئاندا :

- ١ / لە سوورەتی (الأعراف) دا، نایەتەکانی: (٧٣ - ٧٩) ی گرتۆتەووە، کە حەوت (٧) نایەتن .
- ٢ / لە سوورەتی (هود) دا، نایەتەکانی: (٦١ - ٦٨) بۆ بەسەرھاتی صالح و گەلەگی تەرخانگراو، واتە: هەشت (٨) نایەت.
- ٣ / لە سوورەتی (الحجر) دا، نایەتەکانی: (٨٠ - ٨٤)، واتە: پێنج (٥) نایەت .
- ٤ / لە سوورەتی (الشعراء) دا، نایەتەکانی: (٤١ - ١٥٩) واتە: نۆزده (١٩) نایەتی بۆ تەرخانگراو .
- ٥ / لە سوورەتی (النمل) دا، نایەتەکانی: (٤٥ - ٥٢) واتە: نۆ (٩) نایەتی بۆ تەرخانگراو .
- ٦ / لە سوورەتی (فصلت) دا، نایەتەکانی: (١٧ و ١٨) واتە: دوو نایەتی بۆ تەرخانگراو .



۷/ لە سوورپەتى (النَّارِيات)دا، ئايەتەكانى: (۴۳ و ۴۴ و ۴۵) واتە: سى ئايەتى بۇ تەرخانكراون .

۸/ لە سوورپەتى (النُّجْم)دا، ھەردوو ئايەتى: (۵۰ و ۵۱) واتە: دوو ئايەتى بۇ تەرخانكراون .

۹/ لە سوورپەتى (القَمَر)دا، ئايەتەكانى: (۲۲ - ۲۳) واتە: دە (۱۰) ئايەتى بۇ تەرخانكراون .

۱۰/ لە سوورپەتى (الحاقَّة)دا، ئايەتەكانى : (۴ و ۵) واتە: دوو ئايەتى بۇ تەرخانكراون .

۱۱/ سوورپەتى (الشَّمْس)دا، ئايەتەكانى: (۱۱ - ۱۵)، واتە: پىنج (۵) ئايەتى بۇ تەرخانكراون .

كۆى ئايەتەكانى گە لە قورئانى بەرزو بەيئزدا، بۇ گىرپانەھومى بەسەرھاتى صالح عليه السلام و گەلەكەى سەموود تەرخانكراون: ھەفتا و سى (۷۳) ئايەتن .

### بەرگەى سىيەم ، رەجەلەكى صالح و گەلەكەى سەموود :

(إِبْنُ كَثِيرٍ) لَه (قِصَصُ الْأَنْبِيَاءِ)ى خۇيدا<sup>(۱)</sup>، ھەروھالە تەفسىرەكەى خۇشىدا، گورتەكەى: (المصباحُ المُبِيرُ فِي تَهْنِيبِ تَفْسِيرِ إِبْنِ كَثِيرٍ)<sup>(۲)</sup>، بەم شىومىيە رەجەلەكى گەلى سەموود و صالحى پىئەمبەرىشيان دەخاتە روو، دەلىق :

ثَمُودُ: وَهُمْ قَبِيلَةٌ مَشْهُورَةٌ، يُقَالُ لَهُمْ: ثَمُودٌ بِاسْمِ جَدِّهِمْ، ثَمُودُ أَخُ جَدِيدِيسَ وَهُمَا ابْنَا حَاطِرِ بْنِ إِزْمَ بْنِ سَامَ بْنِ نُوحٍ، وَكَانُوا عَرَبًا مِنَ الْعَرَابَةِ، قَبْلَ إِبْرَاهِيمَ الْخَلِيلِ عَلَيْهِ السَّلَامُ، يَسْكُنُونَ الْحِجْرَ الَّذِي بَيْنَ الْحِجَازِ وَتَبُوكَ، وَصَالِحُ بْنُ عَبْدِ بْنِ مَاسِحَ بْنِ عَبْدِ بْنِ حَادِرِ بْنِ ثَمُودَ بْنِ حَاطِرِ بْنِ إِزْمَ بْنِ نُوحٍ).

(۱) ص ۱۰۷.

(۲) ص ۴۸۵.

واته: سه‌موود هؤزئکی ناسراون، بییان گوتراوه سه‌موود، به ناوی بابیرمیان، سه‌موود که برای جه‌نیس بووه، نه‌وانیش (واته: سه‌موودو جه‌نیس)، همردووکیان کورپی حائیر بوون، نه‌ویش کورپی ئیرم، نه‌ویش کورپی سام، نه‌ویش کورپی نووح بووه، (سه‌لاتو سه‌لامی خوا له‌سهر نووح)، نه‌وانه هؤزئکی عمرمب بوون له عمرمبی عاریبه، واته: (لهو عمرمبانه‌ی که له نه‌سلدا عمرمب بوون)، پیش ئیبراهیمی خلیل علیه السلام له حیجردا نیشته‌جئ بوون، نه‌و شوئینه‌ی ده‌گه‌وئته ئیوان حیجازو ته‌بووگه‌وه .

نه‌وه به نسبت گه‌لی سه‌موودو ره‌جه‌له‌کیانه‌وه .

به نسبت (صالح) هوم دیسان (ابن کثیر) ده‌ئی: صالح کورپی عوبه‌یده، نه‌ویش کورپی ماسیحه، نه‌ویش کورپی عوبه‌یده، نه‌ویش کورپی حادیره، نه‌ویش کورپی سه‌مووده، نه‌ویش کورپی حائیره، نه‌ویش کورپی ئیرمه، نه‌ویش کورپی (نووح) ه .

منیش ده‌ئیم: بیگومان هیچ شتیکی جئئ دئنیایی له‌وبارمه‌ نیه، به‌لام دیاره میژوونووسان که هیناویانه، یان له شوئنه‌واره میژوویه‌کان که ماونه‌وم یاخود له قسه‌ی ده‌ماودم که گیردراونه‌وه، یاخود له کتیبه‌کانی خاومن کتیبان، به تایبته‌ی جووله‌گه‌و نه‌صرئنییه‌کان، سوودیان بینوم، بؤیه جئئ لئ دئنیای بوون و پشت پئیه‌ستن نیه، به‌لام وک به‌رجاوپروونییه‌ک ده‌گونجئ سوودیان لئ ببینن، بیغه‌مبه‌ریش علیه السلام فه‌رموویه‌تی: { وَحَدِّثُوا عَنْ بَنِي إِسْرَائِيلَ وَلَا حَرْجَ } ، { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ بِرَقْمٍ: ۶۴۸۶، وَالْبُخَارِيُّ: ۳۲۷۴ }، واته: له بئنی نیسرائیله‌وه شت بگئرنه‌وه و سه‌غله‌تیتان له‌سهر نیه، واته: نه‌و شتانه‌ی که له‌گه‌ل قورئاندا تیکناییرئین و، له‌گه‌ل عه‌قل و واقیع دا تیکناییرئین، وک به‌رجاوپروونیی، ده‌گونجئ، وک سه‌رجاویه‌کی میژوویی سوود له کتیبه‌کانیان، وهرگیری .

به‌لام بیگومان له پرووی کاتی میژووی ژبانیانه‌وه، مادام خوا علیه السلام به زؤریی له‌گه‌ل گه‌لی عاددا که هوود بیغه‌مبه‌ریان بووه، باسی کردوون، وا دیاره باش گه‌لی عاد بوون، نه‌وش له قورئاندا به پروونیی هاتوه، وک له سوورمتی (الأعراف) دا، خوا ده‌قصر موی: { وَإِلَى شَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا } ، الأعراف، واته: بؤ لای گه‌لی سه‌موود صالحی بریانمان ره‌وانه‌کرد، دواپی له نایه‌تی (۷۲) ی سوورمتی

(الأعراف) دا، دمه‌رموی: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ...﴾ (۷۱) الأعراف، واته: یاد بکنه‌وه‌ه که خوا نیوهی گردۆته جینشین له دوی گهلی عاد . که‌واته: به دئیایی گهلی سه‌موود له دوی گهلی عادموه هاتوونو، واپئیده‌چی ماومیگی کاتیی درئیزیان له بهیندا نه‌بووی .

**برگی جوارم، گورتهی زیانی صالح له‌گه‌ل گه‌له‌گی (سه‌موود) دا.**

نیمه له‌حه‌وت (۷) خال دا به‌سه‌ره‌اتی صالح له‌گه‌ل گه‌له‌کید، ده‌خینه رپو : (۱) گه‌لی سه‌موود له پئیده‌شته‌گان کۆشکو، له جیایه‌گان خانووبه‌ری له به‌رد داتاشراویان هه‌بوون، خاوضی باغو بیستان و کشتوگال و زیان و گوزهرانیکی زۆر خووش بوون، ئه‌مه له‌ گوی ده‌زانین؟ خوا ﷻ له سوورتهی (الأعراف) دا، له سوورتهی (الشعراء) دا، له شوینته‌کانی دیکه‌شدا، نامازی پی دندا، بۆ وینه :

۱- له سوورتهی (الأعراف) دا، خوا دمه‌رموی: ﴿وَأَذْكُرُوا إِذْ جَعَلَكُمْ خُلَفَاءَ مِنْ بَعْدِ عَادٍ وَبَوَّأَكُمْ فِي الْأَرْضِ تَتَّخِذُونَ مِنْ سُهولِهَا قُصُورًا وَتَجْنِبُونَ الْجِبَالَ بُيُوتًا فَاذْكُرُوا آيَاتِ اللَّهِ وَلَا تَعْتُوا فِي الْأَرْضِ مُفْسِدِينَ﴾ (۷۱).

صالح ﷺ ناوا گه‌له‌گی خۆی (سه‌موود) دمدوینی، دملن: یاد بکنه‌وه‌ه که خوا نیوهی له دوی گه‌لی عاد گردۆته جینشین، له پئیده‌شته‌گان دا کۆشکان بنیات دهنن، له جیایه‌گانیش دا خانووبه‌ره داندناشن، چاکه‌کانی خوا به‌سه‌ر خۆتانه‌وه یادیکنه‌وه‌ه، له زه‌ویدا خرابکاری مه‌کن .

ب- له سوورتهی (الشعراء) دا، ناوا صالح ﷺ گه‌له‌گی خۆی سه‌موود دمدوینی:

﴿أَنْتُمْ كُونُوا فِي مَا هُنَّآءَ آمِنِينَ﴾ (۱۱۶) ﴿فِي جَنَّتٍ وَعَيْبُونَ﴾ (۱۱۷) ﴿وَزُرُوعٍ وَنَخْلٍ طَلْمُهَا هَٰضِمٌ﴾ (۱۱۸) ﴿وَتَجْنِبُونَ مِنَ الْجِبَالِ بُيُوتًا فَتَرَاهِنَّ﴾ (۱۱۹) ، پییان دمه‌رموی : نایا نیوه وازتان لی دمه‌ینری، لیره‌دا ناوا به هیمینی و نارامیی بزی، (بهن ئه‌وهی که حیساب بۆ خواو بۆ دوارۆژ بکن؟) له‌نیو چه‌ندان باغو گانی و سه‌رجاوه‌دا،

همروها له نیو گشتوگال و درهختی خورمادا، که بهرمکهی زور گمیوو خوشه،  
(به لیوان دمخوری)، له جیایان خانوو بهران دادمتاشن زور به خوشگوزمرانانه ؟  
نمگه بریتان و ابوویی، وازتان لی دهینری و دنیا شاری بی خاونه، نهوه  
خه یال پلاوتان کردوه ؟

(۲) صالحی صلی الله علیه و آله و سلم وک سهرجه م پیغمبرانی خوا، له خوا بهیه کگرتن (توحید) موه،  
دستی به دواندن گله کهی کردوه، وک له سوورقتی (الأعراف) دا، دهمرموی :  
﴿ وَإِلَىٰ نَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَنْقُورُ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۗ ﴾ (۳۳)،  
واته: همروها بؤ لای گهلی سهمود صالحی براینمان رهوانه کرد، گوتی: نهی  
گله کهم! خوا بهرستن جگه له و بهرستراویکی نیکهتان نیه .

له سوورقتی (هود) یش دا، همر ههمان شت دووباره بؤتهوه، دهمرموی:  
﴿ وَإِلَىٰ نَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَنْقُورُ أَعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَٰهٍ غَيْرُهُ ۗ ﴾ (۴۱) همد،  
به ههمان دمق دووباره بؤتهوه .

ننجا صالح صلی الله علیه و آله و سلم که خوی به گله کهی دناسینوی، بهرنامه و نامانجی  
خویان بؤ روون دمکاتهوه، وک له سوورقتی (الشعراء) نایه تهمکانی: (۷۵ - ۷۸)  
له و (پینج) نایتهدا، هاتوه، دهمرموی : ﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ الْمُرْسَلِينَ ﴿۷۵﴾ إِذْ قَالَ  
لَهُمْ أَخُوهُمْ صَالِحٌ أَلا تَتَّقُونَ ﴿۷۶﴾ إِنِّي لَكُمْ رَسُولٌ أَمِينٌ ﴿۷۷﴾ فَاتَّقُوا اللَّهَ وَأَطِيعُوا ﴿۷۸﴾ وَمَا  
أَسْأَلُكُمْ عَلَيْهِ مِنْ أَجْرٍ إِنْ أَجْرِيَ إِلَّا عَلَىٰ رَبِّ الْعَالَمِينَ ﴿۷۹﴾ الشعراء .

واته: گهلی سهمود پیغمبرانیان بیدرؤ دانا (پیشتر باسمانکردوه که  
شوان یهک پیغمبر به درؤ داناوه، بهلام خوا ﷺ دهمرموی: پیغمبرانیان  
به درؤ دانا، له بهرتهوهی پیغمبران ههمویان یهک پیامو بهرنامهیان  
پیبوه له نیومرؤکیداو، له هیله گشتیهکانیدا، کاتیک که صالحی بریان  
پی گوتن: نایا پاریز ناکهمن؟ من بؤ نیوه رهوانه کراویکی شهیندارم، پاریز له  
خوا بکهن و قهرمانه بری من بکهن، من هیچ پاداشتان لی داوا ناکه، پاداشتی  
من تمها لهسر بهروردگاری جیهانییانه .

۳) گەلى سەموود بىپەرسىت بوون، ھەر بۇيەش دواى ئەھمىيەتتە بولغان بولسا،

كردن بۇ خوا پەرسىتى، دەست ھەنگىرتن لە بىپەرسىتى، توورە بوون و دەماريان گىراھو، زۆر لە صالح قەلس و لالوت بوون، بەينيان لەگەئىدا تىكچو، ئەھمىيەتتە لە سوورەتى (ھود) دا ، زۆر بە روونىيە ديارە، خوا دەفەرموئ:

﴿ قَالُوا يَصْلِحْ فَمَا نَبْصِرُ قَبْلَ هَذَا أَأَنْهَنَّا أَنْ نَعْبُدَ مَا يَعْبُدُ آبَاؤُنَا وَإِنَّا لَنَافِلُونَ ﴾

لەي سەئىر مەنە تەئوونە ئەلەي مەريىم ﴿۲۷﴾، واتە: گوتيان: ئەي صالح! نايان ئايان قەدەمگەي: ئەھمىيەتتە بىپەرسىتىن، كە بابو بابىرئەمان پەرسىتوويانە؟ بىگومان نىيەتتە لە دوو دەلييدان، بەرئەنئەبەر بەھمىيەتتە تۆ نىيەتتە بۇ بانگ دەمگەي .

۴) سەرنەجام كۆمەلگەي صالح دەبن بە دوو بەش :

۱/ بەشى يەكەمىيان : خۇ بەزىلەر خۇشگوزمەرانە زىدەرىپىكارمەكان، كە پىيى بىپىروا دەبن .

ب/ بەشى دوومىيان: رەش و رووت و چەوسىنراومەكان، كە زۆر بەينيان بىروا بىپىتىن .

ئەھمىيەتتە لە سوورەتى (النمل) لە ئايەتتە (۴۵) دا، زۆر بە روون و پاشكاويى خراوتتە روو، ھەك خوا دەفەرموئ : ﴿ وَلَقَدْ أَرْسَلْنَا إِلَىٰ ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا أَنِ اعْبُدُوا اللَّهَ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴾ ﴿۴۵﴾، واتە: بە دىننىيەتتە بۇ لاي گەلى سەموود، صالحى بىرايئەمان رەوانە كرد، پىيى گوتن: خوا بىپەرسىتىن، كە گەي ئەھمىيەتتە دوو كۆمەلگەي پىكەھە ناكۆك، واتە: بوونە دوو دەستە :

يەكەم : دەستەيەكەيان (لايەكەيان) بىپىروا بوون، كە زەلەزەكان و قەسە رۇيشتووھەكان و بىرپار بەدەستەكان و خۇشگوزمەرانەكان بوون، ئەھمىيەتتە پىيى بىپىروا بوون، چۈنكە ئەگەر بە دواى صالح بىكەون، ئەھمىيەتتە بازارمىيەتتە كە لەسەر حىسابى خەلكى رەش و رووت و بە زولم و ستەھم بە گەندەلىيەتتە بىپىكىيان وناو، لىيان تىكەمچى .

دووم : بەشى دوومەيش خەلگە رەش و روتو چەوسئىراومگان بوون، ئەوانەى نازادىي خۇيان و مافەكانى خۇيان، لە بەرنامەگەى صالحدا بيتيومتەوه، چونگە ھەميشە بەرنامەكانى خوا ، لە قازانجى خەلكى چەوساوه و بىدەسلاتن، مافەكانيان بۇ دەستيننەموو بۇ دابىن دەگەن، ئەمۇش بە زىانى زۇرداران و ملھوران تەواو دەبى، ئەمەش لە سوورەتى (الأعراف) ھەردوو ئايەتى: (۷۵ و ۷۶) يىش دا، ھاتوم وەك خوا دەفەرموى : **قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتُضِعُوا لِمَنْ ءَامَنَ مِنْهُمْ اتَعْلَمُونَ أَنَّ صَلَاتَ مَرْسَلٍ مِنْ رَبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِل بِهِ مُؤْمِنُونَ ﴿۷۵﴾** قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي ءَامَنَّا بِهِ كَفِرُونَ ﴿۷۶﴾ ، واتە: بېرىار بەدەستە خۇ بەزلگرمگانى گەلەگەى، بەوانەى گە چەوسئىراوبونەوه و بېروايان ھىنابوو (لە خەلگەگە، لە جەماومرگە)، بېيان گوتن: ئايا دەزانن گە صالح لەلايەن پەرورمەدگارەوه رەوانكراوه؟ (واتە: قەناعەتتان وايە، بېرواتان وايە؟) بېروادارمگان گوتيان: ئيمە ئەومى گە صالح پىي رەوانكراوه، پىي بېروادارين، خۇ بەزلگرمگان (ئەوانەى خۇيان لە بەرانبەر خواو خەلكدا بەزلگرتبوو) گوتيان: ئەومى ئيوو بېرواتان پىي ھىناو، ئيمە پىي بېيروايين .

۵) ھەرۇمھا خۇ بەزلگرە خۇشگوزمەرانەكانى گەلەگەى، ئەوه دەگەنە بيانووى بېروا نەھىتانيان: گە صالح گە بەشمەركە وەك وان، ئەدى چۇن لە نىوياندا وەحىي بۇ نىردراوو گراوتە پىغەمبەر ﷺ؛ گە وەك زۇرجار باسما گردو، ئەوه بيانووى سەرمكىي زۇربەى گەلانى كافر بوو، ئەوان ھەميشە لە ھەمبەنەى خۇياندا گويزيان ژماردو، خۇيان پىي لەوه نەوشاتەوه: خوا بيانكاتە نوينەر، خوا بياندوينى، پىشيان وابوو گە پىغەمبەرانىش ھەر وەك ئەوانن، بە زۇرىي ئينسان خۇي چۇن بى، خەلكىش ھەروا دەينىن، خۇي خراب بى، پىي وايە خەلك خرابە، نەگەر خۇيشى چاك بى، خەلكى بە چاك دەينىن، زۇرجار وايە: مرقۇ خەلك قىياس دەكاتە سەر نەفسى خۇي !

ئەمەش لە سوورەتی (القمر) دا خراوتە پروو، وەک خوا دەفەرموی : ﴿ كَذَّبَتْ  
 ثَمُودُ بِالنُّذُرِ ﴿١٣﴾ فَقَالُوا أَبَشْرًا مِمَّا وَحَدَّا نَبِعُهُ: إِنَّا إِذَا لَفِيَ ضَلَالٍ وَسُعْرٍ ﴿١٤﴾ أَمْ لَفِيَ الدُّكْرُ  
 عَلَيْهِ مِنْ بَيْنِنَا بَلْ هُوَ كَذَّابٌ أَشِرٌ ﴿١٥﴾ سَيَعْمُونَ غَدًا مِنَ الْكَذَّابِ الْأَشْرِ ﴿١٦﴾ . واتە:  
 گەلی سەموود بە ناگادارگەرەموەکان، بە ترسێنەرەکان، بێبڕواییون، بە درۆیان  
 دانان {هەلبەتە ئەوان یەک ترسێنەر (ئۆبیر)یان بۆ هاتووە کە صالحە، بەلام  
 کە (صالح)یان بە درۆ داناو، کە هاتووە بۆ وریاکردنەموو ترساندنیان، وەک  
 هەموو پێغەمبەرانیان بە درۆ دانایی، گوتیان: نایا بە دوا یەک مرۆف لە  
 خۆمان بکەوین؟ گەواتە: ئێمە لە گومرایی داین و لە شیتیی داین، نایا لە  
 نیو ئێمەدا بێرخەرەموه (ذکر) بۆ وی نێردراوه؟ (واتە: وەحیی و پەیمای خوا  
 کتیبی خوا، کە بێرخەرەموه، بۆ وی نێردراوه، لە نیو هەمووماندا؟) بەلکو  
 ئەو زۆر درۆزنەو زۆریش خۆ بەزنگرە، (دەیهوی خۆیمان بەسەردا فەرز بکات و  
 هەتکێشی بۆیە، دەئێ: خوا پەیمای بۆ ناردووم)، بەیانی دەزانن کێ: زۆر بە  
 درۆدانەری خۆ یێ زۆری لەخۆباییه ؟

(٦) هەر وەها زەلزەلانی گەلەگەیی، صالح تۆمەتبار دەگەن بەوێ کە مایە  
 نەگبەتیی و بێخێرییانەو، تۆمەتباریشی دەگەن بە شیتییو، بە  
 جادوولیکراوی، وەک خوا لە سوورەتی (الشم) دا ، لەسەر زمانی گەلە  
 کافەرەگەیی، دەفەرموی : ﴿ قَالُوا أَطْرَيْنَا بِكَ وَيَمُنُّ مَعَكَ قَالَ طَرَيْنَاكُمْ عِنْدَ اللَّهِ بَلْ أَنْتُمْ  
 قَوْمٌ مُّفْتَرُونَ ﴿١٧﴾ . واتە: گوتیان: ئێمە بەهۆی تۆ و ئەوانەوه کە لەگەڵتن،  
 نەگبەتیی و بێخێرییمان تووش بوو، (صالحیش عليه السلام) گوتی: نەگبەتییەگەتان  
 لەلای خوايە، (واتە: نەگەر بێخێریی و نەگبەتییان بۆ هاتبێ، ئەوه بە  
 بڕیاری خوايە)، بەلکو ئێوه کۆمەڵێکن ، کە هەڵدەخەلەتێنرێن و ، سزا  
 دەدرێن .

یانی : هەڵدەخەلەتێنرێن لە لایەن شەیتانەوهو، سزا دەدرێن لە ئەنجامی  
 بێبڕواییتاندا .

لە سوورەتى (الشعراء) یشدا گەلى سەموود دەئىن: ﴿ قَالُوا إِنَّمَا أَنْتَ مِنَ الْمُسَحَّرِينَ ﴿۱۳۲﴾ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا ﴿۱۳۱﴾ ، واتە: گوتیان: بىگومان تۆ لە جادوولیکراوانى، تۆش تەنیا مروؤفیکى وەك ئىمەى .

(مسحر) واتە: جادوولیکراو، بەزۆرىش وایە گە كەسێك جادووی لىبكرى، تىكدهجى و شىت دەبى، بۆیە دەگونجى بلین: جادووت لىكراو و تىكچووی، واتە: شىت بووی .

(۷) (صالح) یش ﴿الذکر﴾ نامۆزگارىيان دەگات: گە داوی لىبوردن لە خوا بگەن، ھەروەھا ھۆشدارىيان دەداتى، گە نەگەونە شوین فەرمانى خۆشگوزمەرانە زىدەرؤىكارە تىكدەرەكان .

وەك لە سوورەتى (النمل) دا دەفەرموئى : ﴿ قَالَ يَقَوْمِ لِمَ تَسْتَعْجِلُونَ بِالسَّيِّئَةِ قَبْلَ الْحَسَنَةِ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۶﴾ ، واتە: صالح ﴿الذکر﴾ گوتى: ئەى گەلمگەم! بۆجى پەلە دەگەن خرابەتان بۆ بى، پىش چاگە؟ واتە: لە جىياتى ئەوئى برۆابىنن و بەھۆى برۆاوە، خوا بەرمگەت و پىرتان بەسەردا برىئى، بەرمگەت و پىزى ماددى و مەعنەوى، بۆجى پەلە دەگەن بەھۆى گە بەلای خرابەتان بەسەر بى، بەھۆى كوفرو بى برۆابىتەنەو؟ ﴿ لَوْلَا تَسْتَغْفِرُونَ اللَّهَ لَعَلَّكُمْ تُرْحَمُونَ ﴿۱۶﴾ ، النمل، دەبووايە داوی لىبوردن لە خوا بگەن ، بەئكو بەزەمىتان لەگەندا بنوئىنرى .

ھەروەھا لە سوورەتى (الشعراء) دا، دەفەرموئى: ﴿ وَلَا تُطِيعُوا أَمْرَ الْمُتْرِفِينَ ﴿۱۶۱﴾ الَّذِينَ يُقِيدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿۱۶۰﴾ ، (صالح پىئى فەرموون): فەرمانبەرىي زىدەرؤىكاران مەگەن، ئەوانەى تىكدان لە زەویدا دەگەن و، چاكسازىي ناكەن . بە داوی ئەوانە مەگەن، گە ھەمىشە خەرىكى تىكدانن، خەرىكى خرابەكارىين، چونكە كەسێك ئامانجى خرابى ھەبىت ، بە ئامرازى خرابىش



بوی ته تحقیق دېښ، هر وړوک که سټک نامانجی باشی ه مېټ، خهفتانی نامپرازو پښازی باشی بۆ دمکات، همیشه نامانجه باشو و شهرعییه گان ، بېمکیان له سر نامپرازو هوکاره شهرعییو باشمگان که وتوه، به پښچه وانهموه هر راسته: که سټک نامانجیکی ناشمرعییو خرابی ه مېټ، بوی له نامپرازو شپوازو پښازی ناشمرعییو خرابیش ده خهفتی .

### برگی پینجم | موعجزه ی صالح عليه السلام بۆ گله گمی |

دوای نه وهی صالح عليه السلام، بهو شوپیهی گوتمان: له گهل گله که میدا رووبه روو د مېټتوه، زور دلسوزانه، زور به به زمیانه، زور نه میند ارانه: په یامی خویان بې راده گمینه و ناموژگاریان دمکاتو، هوشاریان دمکاتو، دلخوشیان دمکات به پاداشتی خواو، دمیانترسینی له سزای خواو، بویان رووند دمکاتوه که نیوه خوا بهرهمندی گردوون له زور نازو نیعمت، به لام بیگومان نیوه وک هموو مروقمکانی دیکه ، بۆ تافیکر نه وه دروستکراون، دمی بزافن که نهم ژیانه دنیا بیه شوینی تیدا تافیکرانه وه، نهک شوینی تیدا حسانه وه، ناگاداریان دمکاتوه، به لام نه وان نایمه ژنربارو ، سمرنجام گملی سه موود داوا له صالح دمکن که به لگه یه کیان بۆ بیټی، وک خوا له سوورمتی (الشعراء) دا، باس دمکات، گوتوویانه: ﴿ مَا أَنْتَ إِلَّا بَشَرٌ مِّثْلُنَا فَأْتِ بَيِّنَاتٍ إِنْ كُنْتَ مِنَ الصّٰدِقِیْنَ ﴿۱۰۱﴾ واته: توش هر مروقمیکی وک نیوهی ، نیشانه یه گمان بۆ بیټه، موعجزیه گمان بۆ بیټه، نه گمر له راستانی |

بیگومان پیغه مبران (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، نه گمر موعجزه مو به لگه شیان بۆ خه لک نه هینا بیه، هر رواله تی حالی خویان و، پیامو بهرنامه بهرکه متدارو به ختمو مرکه ره گمیان بۆ دنیاو دواړو ژو، رموشتو ناگاری بهرزو په سندیان و، معدنی جاکیان و، عقلو دل پاكو بیگه ردیان، همووی به لگه بووه له سر نه وه، که نه وهی دمیټن راسته و، له بهر زمو صندی خه لکه .

به لام خوا عليه السلام هیچ پیغه مبرنیکشی بهی موعجزه مو به لگه ره وان نه کرده، بویه نه وان که دملین: نه گمر تۆ له راستانی نیشانه یه گمان بۆ بیټه، موعجزیه گمان بۆ بیټه، خوی مهربان و کار به جی عليه السلام حوشتریکی تایبته به

صالح دەدات، وەك بەلگەو موعجیزەمکی راستی پێغەمبەرەتییەكەیی، هەر لە سەرئاووش خوا ﷺ لەسەر زمانی صالح، گەلی سەموود ناگادار دەگاتەوه، كە ئەگەر زیان بەو حوشتەرە بگمێنن، تووشی سزاو جەزەمبەیی خوا دەبن، وەك لە سوورەتی (الشعراء) دا دەفەر مویی : ﴿ قَالَ هَذِهِ نَاقَةُ هَذَا شَرِبَ وَلَكُمُ شِرْبُ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۝ وَلَا تَمْسُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ۝ ﴾ ، واتە : (صالح ﷺ) ، گوتی : ئەمە حوشتریكە ئەو نۆرە ئاویكی هەمیەو، ئیووش نۆرە ئاویكەتان هەمیە، (دیارە كانییو سەرچاویەكیان هەبووه، یانی : با رۆژێك حوشتەرەكە لێی بخواتەوهو خوشتان رۆژێك، لە كانییو سەرچاویە ئاو هەلپهینجن) و بە خرابە دەستی بۆ مەبەن، ئەگەرنا ئازاری رۆژێكی مەزن دەتانگرن .

هەلبەتە ئەم وردەكارییە نەهاتوه، بەلام زانیان دەلێن : كە صالح گوتوویمەتی : رۆژێك نۆرە ئیووش بێتو رۆژێكیش نۆرە ئیووش بێت، ئاو بخواتەوه، ئەو رۆژە كە نۆرەیی حوشتەرەكە بووه، نەوانیش شیریان لێ دۆشیووه، ئەو رۆژەش كە نۆرەیی خۆیان بووه، ئاویان لە بیرەكە یان كانییەكە هەلپهینجاوه، یانی : ئەوان رۆژێك ئاویان هەبووهو، رۆژێكیش شیرێ حوشتەرەكیان هەبووه، دەبی حوشتریكی زۆر گەوره بوویو، بەشی هەموو خەلكی ئەو ئاوهدانییە ، شیرێ تێدابووه .

لە سوورەتی (هود) دا دەفەر مویی : ﴿ وَيَقُولُ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ قَرِيبٌ ۝ ﴾ ، واتە : (صالح ﷺ) گوتی : { ئەمە گەلەكەم! ئەمە حوشتری خوایه، بۆ ئیووش نیشانییە، لێیگەرین با لەسەر زەمینی خوا بلەوهڕیو، بە خرابە دەستی بۆ مەبەن، ئەگەرنا سزاییەكی نزیكەتان تووش دێو دەتانگرن .

لە سوورەتی (الأعراف) دا، هەر لە وبارەوه خوا دەفەر مویی : ﴿ وَإِلَى ثَمُودَ أَخَاهُمْ صَالِحًا قَالَ يَا قَوْمِ اعْبُدُوا اللَّهَ مَا لَكُم مِّنْ إِلَهِ غَيْرُهُ ۚ قَدْ جَاءَتْكُمْ بَيِّنَةٌ مِّن رَّبِّكُمْ هَذِهِ نَاقَةُ اللَّهِ لَكُمْ آيَةٌ فَذَرُوهَا تَأْكُلْ فِي أََرْضِ اللَّهِ وَلَا تَمْسُوهَا بِسَوْءٍ فَيَأْخُذَكُمْ عَذَابٌ أَلِيمٌ ۝ ﴾ ، واتە : بۆ لای گەلی سەموود صالحی براینمان نارد،

(كە دەفەرموئ: صالْحى برايان، واتە: لە رووى پەجەلەك و نەسەبەو بەرايان بوو، با لە نىمان و عەقىدەشدا لىيان جيا بووبى)، گوتى: ئەى گەلەكەم! خوا بپەرسىن ، جگە لەو پەرسىراوىكى دىكەى بە ھەقتان نىە، لە پەرومردگارتانەو بەنگەبەكى روون و ئاشكراتان بۆ ھاتو، ئەمە حوشترى خوايە بۆ ئىو نىشانەو موعجىزىيە، (بەنگەو نىشانەيە كە : من راست دەكەم پتەمبەرى خوام)، لىيگەرتىن با لەسەر زەوى خوا بخاواو بلەومرئو، بە خرابە دەستى بۆ مەبەن .

بۆيە دەفەرموئ : ﴿ وَلَا تَمْسُوها إِسْوِءَ ﴾، چونكە كە شىريان لىدۆشيو، دەبووايە دەست بگەيمەننە گوانى، ئەگەرنا لەو وەرئى لەسەر وان نەبوو، ھىچى لەسەر وان نەبوو، لە ناوى وانىشى نەخواردۆتەو ، ناوى كانىبەگەش كە خوا خولھاندوويەتى، ھەر خۆشيان شىرى لىدەدۆشەن ، واتە: نەگەر بە جاكەو لە رووى بەھرە لىوەرگرتەو، دەستى بگەيمەننى، كە برىتيە لە دۆشنى، قەيناكا، بەلام بە خرابە دەستى لىمەدەن، ئەگەر نا ، نازارىكى بە ئىش دەتانگىرى .

لەبارەى ئەو نازارمەشەو :

ا/ لە جىيەك دەفەرموئ : ﴿ عَذَابٌ يَوْمٍ عَظِيمٍ ﴾ ﴿۱۵۶﴾ الثمراء، نازارى رۆژىكى مەزن .

ب- لە شوئىنىكى دىكە دەفەرموئ : ﴿ عَذَابٌ قَرِيبٌ ﴾ ﴿۱۶۱﴾ ھود، سزايەكى نزيك .

ج- لىرەش دەفەرموئ : ﴿ عَذَابٌ أَلِيمٌ ﴾ ﴿۱۶۳﴾ الأعراف، نازارىكى بە ئىش .

كە بىگومان نەوانە ھىچيان تىگىرانىان تىدانىە، چونكە :

بەكەم : نازارەكە ھەم رۆژىكى مەزن بوو بۆ گەلى سەموود، كە ھارژن و چرىكەبەكى گەورە گرتوونى ھەموويان لەبەين چوون، ياخود بئىسەبەكى ناگر لە ناسمانەو ھاتو ھەموويان ھەتاون، يان بۆتە بومەلەرزەو بۆتە حالمتىك كە كەسيان نەماو .

دوووم : ھەم نازارەكە سزايەكى نزيك بوو .

سۆيەم : ھەم بە ئىشيش بوو .

به‌لام با سهرنجی نهو قسه‌یهی (إِبْنُ كَثِيرٍ) بلمین، که له ته‌فسیرمه‌که‌یدا هاتوم، له پوخته‌که‌یدا به ناوی: (المصباح المُنِير فِي تَهْدِيهِ التَّفْسِيرِ إِبْنِ كَثِيرٍ)<sup>(۱)</sup>: {سَأَلُوا صَالِحًا أَنْ يَأْتِيَهُمْ بآيَةٍ، وَاقْتَرَحُوا عَلَيْهِ أَنْ تَخْرُجَ لَهُمْ مِنْ صَخْرَةٍ صَمَاءٌ عَيْنُوهَا بِأَنْفُسِهِمْ، وَهِيَ صَخْرَةٌ مَنْفَرْدَةٌ فِي نَاحِيَةِ الْحَجَرِ، يُقَالُ لَهَا: الْكَاتِبَةُ، فَطَلَبُوا مِنْهُ، أَنْ يَخْرُجَ لَهُمْ مِنْهَا نَاقَةٌ عَشْرَاءٌ تَمُخَضُ، فَأَخَذَ عَلَيْهِمْ صَالِحُ الْعَهودِ وَالْمَوَاتِقِ، ثَلَاثَ أَجَابِهِمُ اللَّهُ إِلَى سؤَالِهِمْ، وَأَجَابَهُمْ إِلَى طَلِبَتِهِمْ، لِيُؤْمِنُوا بِهِ وَلِيَتَّبِعُنَّهُ؟ فَلَمَّا أَعْطَوْهُ عَلَى ذَلِكَ عَهودَهُمْ وَمَوَاتِقَهُمْ، قَامَ صَالِحٌ، عَلَيْهِ السَّلَامُ، إِلَى صَلَاتِهِ وَدَعَا اللَّهَ، فَتَحَرَّكَتْ تِلْكَ الصَّخْرَةُ، ثُمَّ انْصَدَعَتْ عَنْ نَاقَةِ جَوْفَاءٍ وَبِرَاءٍ، يَتَحَرَّكُ جَنِينُهَا بَيْنَ جَنِينِهَا، كَمَا سَأَلُوا: فَعِنْدَ ذَلِكَ أَمِنَ رَئِيسُ الْقَوْمِ وَهُوَ: (جُنْدَعُ بْنُ عَمْرٍو) وَمَنْ كَانَ مَعَهُ عَلَى أَمْرِهِ، وَأَزَادَ بَقِيَّةَ أَشْرَافِ ثَمُودَ أَنْ يُؤْمِنُوا فَصَدَّهُمْ (نُؤَابُ بْنُ عَمْرٍو بْنِ لَبِيدٍ)، وَالْحَبَابُ صَاحِبُ أَوْلَادِهِمْ}.

واته: داوايان له صالح کرد که نیشان‌ه‌یه‌کیان بؤ بیئن، بؤشیان پیشتیار کرد که تاته به‌ردیکی گه‌وره، (لمتکه جیایه‌ک له‌وی بوو، که خویمان دیاریانکرد)، نهو لمتکه جیایه‌ش له پهرگه‌یه‌کی ناوچه‌ی حیجر بوو، که نهو به‌رده زله، یاخود نهو له‌تکه جیایه پیی دمگوترا: (الکاتبة) داوايان لی‌کرد که لهو به‌رده، حوشتریک بیته ده‌ری، ناوسبی، له کاتی ژان لی‌هاتن دابی و به‌جکه‌ی بیی، بهو شیومیه، صالح عليه السلام، بهیمان و به‌لینی پته‌وی لی‌ومرگرتن، نه‌گمر خوا نهو داواگارییه‌ی بؤ جیبه‌جی کردن، نه‌وه‌ی که داوايان کردوه، هینایه دی، ده‌بی بروای پی‌بیئن و شوینی بکه‌ون، نه‌وانیش به‌لین و بهیمانی پته‌ویان پی‌دا .

ننجا صالح عليه السلام، هه‌لسا بؤ نویرگرتن و له خوا پارایه‌وم، نی‌دی همر نه‌ومنده‌ی زانی: نهو لمتکه جیایه جوولآ و دوابی شه‌قی بردو، حوشتریکی ساغ و سه‌لیم که به‌جکه‌مه‌کی له نیو دوو ته‌نیسته‌کانی دا ده‌هات و ده‌چوو، (واته: خه‌ریکی نه‌وه بوو: بزئی)، بهو شیومیه که داوايان کردبوو، حوشتریکی ناوا لهو لمتکه جیایه هاته‌دمر، لهو کاته‌دا سه‌رؤکی خه‌لکی سه‌موود که ناوی (جندع بن عمرو) بووو، هه‌موو نه‌وانه‌ی شوینی ده‌که‌وتن، بروایان پی‌هینا،و، زؤربه‌ی ریش سببیه‌کانی

سەموودیش ویستیان برۆبایینن، بەلام (ئۆاب بن عمرو بن لیبید) و (الحباب) گە  
خاوەنی بته‌کانیان بوو، ئەو دووانە رێیان لیگرتن .

(بۆیەش خوا ﷻ دەفەرموی : ﴿ فَإِذَا هُمْ فَرِيقَانِ يَخْتَصِمُونَ ﴾ ١٥) ،  
سەرمجام لە نیو خۆشیاندا بوونە دوو گۆمەلی پیکەوه ناگۆک) .

هەلبەتە ئەوەی (إِبْنُ كَثِيرٍ) هیناویەتی لە رێیەکی دلتیاگەرەمووہ بیمان  
نەگەیشتوہو، لە تەفسیری سوورەتی (الأعراف) یشدا، لەبارەوہ شتیگمان  
باسکردوہو، هەندیگ لە زانیان گوتیانە: ئەو حوشتەرە تەنیا حوشتریکی  
ناسایی بوو، بۆ وینە: (عبدالوہاب النجار) لە (قِصَصُ الْأَنْبِيَاء) (١) نا، ئەو رایە  
دینێ، بەلام دواپی لیژنەییەک لە نەزەر گە قسە ی ئەوانیش هەر دینێ،  
بەرپەرچی دەدەنەوہ .

منیش پیموایە: بە شێویەکی نائاسایی پەیدا بوونی حوشتەرگە، لە  
نایەتەگاندا، زۆر بە روونی دەفامریتەوہو ناگونجی بلێین: حوشتریک بووہ وەک  
ئەو حوشتەرانی دیکە، چونکە هەموو جارێ خوا دەفەرموی: ئەو حوشتەرە  
نیشانەو بەلگە بووہ، بۆ وینە: لە سوورەتی (الإسراء) دا، دەفەرموی : ﴿ وَمَا مَنَعَنَا  
أَنْ نُرْسِلَ بِالْآيَاتِ إِلَّا أَنْ كَذَّبَ بِهَا الْأُولُونَ وَعَالَيْنَا عُودُ الْآفَاقَةِ مُبْصِرَةٌ فَظَلَمُوا بِهَا  
وَمَا نُرْسِلُ بِالْآيَاتِ إِلَّا تَخْوِيفًا ﴾ ٥٨ ، واتە: هیچ شتیگ پێگرممان نەبووہ گە  
موعجیزان ، نیشانان بنێرین، مەگەر ئەوہ گە پێشوومگان ئەو جۆرە موعجیزەو  
نیشانانمان پێدان، بەلام پێیان بیپروا بوون، ئنجا ئیمە حوشتریگمان دا بە  
گەلی سەموود، گە موعجیزییەکی زۆر روون بوو، (دھیانتوانی هەقی پئی  
ببینن)، بەلام سەمیان لیگردو، ئیمە بۆ ترساندن نەبئی ئەو موعجیزانە  
نانێرین .

واتە: بۆیان دەنێرین و هەر گات ئەو گەلە ی ئەو موعجیزەو نیشانەییە بۆ  
دەنێردی، برۆای پینەهینا، بە دلتیایی خوا سزای دەدات .

ئەوانەى گە لە سەردەمى پېغەمبەرى خاتەمدا ﷺ داۋاي موعجىزەى وەك ھى گەلى پېشووۋمگانىيان كىردو، خوا دەفەرموئى: بۇيە بۇيان نائىرىن، چونكە پېشووۋمگان پېيان بېرپوۋبوون و سەرھىجام سزادان، چونكە ياساي خوا وايە: موعجىزەو نىشانەيەكى بەرھەست بە ھەر گەلىك بەدات، بۇ ترساندىنەنە، واتە: بۇ ئەۋمىيە كە ئەگەر بېتو بېروا نەھىنن، لە بەينىان دەيات، ئىنجا لە دواى ئۆمەتەى پېغەمبەرىش ﷺ ھىچ ئۆمەتەى نىكە نايەن، بۇيە خوا ﷺ موعجىزەو بەلگەو نىشانەيەكى واى پېنەداون، كە ئەگەر بېرواي پېنەھىنن، لەبەينىان بەرى، موعجىزەيەكى بەرھەستى پى ئەداون، بەلگەو موعجىزەيەكى عىلمىيە، فىكرىيە، عەقلىيە پىداون، دەبى عەقلىيە خۇيان بۇ دەركىرنى بەكاربىنن، چونكە: موعجىزەكە (كە قورئانە) عەقلىيان دەدوئىنن، ئەك ھەستەكانىيان چونكە بەشەرىيەت لە دواى ھاتى پېغەمبەرى خاتەم (محمد ﷺ) گەشىتۆتە قۇئاغى كامل بوون، نابى مامەلەى نەو گەلو كۆمەلگا پېشووۋنەى لەگەلنا بىكرى، كە لە قۇئاغى ساوايى دابوون، موعجىزەو بەلگەكانى ئۆمەتەنى پېغەمبەرانى پېشوو (عَلَيْهِمُ الصَّلَاةُ وَالسَّلَامُ)، موعجىزەو بەلگەى بەرھەست بوون، لەبەرنەۋەى ئەوان خۇيان لە قۇئاغىكى ساوايى دا بوون و كىچ و كال بوون، بەلام دواى ئەۋەى كە مرۇفايەتتى گەشىتۆتە قۇئاغى كامل بوون و پىگەيىشتن، دەبى موعجىزەو بەلگەيەكىش كە بە پېغەمبەرى خاتەم دەدى، لەگەل ناستى نەو مرۇفايەتتىيەدا بىگونجى .

### بىرگەى شەشم: ھۆكارو چۆنەتتى فەوتانى گەلى سەموود ۱

ھەۋلەدەھىن لە چوار خالدا، ئەم بىرگەيە باس بىكەين :

بەكەم : صالح ﷺ، ئاگادارى كىردوونەۋە كە دەبى ئەم سەرچاۋە ئاۋەى ھەيانە، رۇۋىك تايىبەت بى بە حوشترەكەو، رۇۋىكىش بۇخۇيان لىي بىخۇنەۋە، ئەمە وەك ھەنگاۋى يەكەم بوۋە، وەك خوا ﷺ لە سوۋرقتى (الشعراء) دا دەفەرموئى: ﴿ قَالَ هَٰذِهِ نَاقَةٌ ۖ هَٰذَا شِرْبٌ وَلَكِنَّ شِرْبَ يَوْمٍ مَّعْلُومٍ ۗ ۝۱۰۰ ﴾ . واتە: نەو موعجىزەو نىشانەيەى كە داۋاي دەگەن، فەرموون : ئەۋە ئەم حوشترەيە كە بەو شىۋمىيە پەيداىبوۋە .

ئىنجا ئەگەر ئەۋەدى ( اِبْنُ كَثِيْر ) يىش، گىراۋىمەتەۋە ۋاش ئەبىت، بە تەئكىد ھەر شىۋىيەكى تايبەتتى ھەبوۋە، پەيداۋونەكەي پەيداۋونىكى سروشتىي و ئاسايى نەبوۋە، ۋەك حوشترەكانى دىكە، ئەگەرنا نەدەبوۋ بە موعجىزەۋ بەلگە، ئىنجا ھەرچۈنئى، ئەۋ حوشترە ھالەت و شىۋىيەكى تايبەتتى ھەبوۋە، كە بۇ خەلئەكە ئىقناەكەربى: ئەۋە حوشترىكى ئاسايى نىە، چونكە ئەگەر حوشترىكى ئاسايى بوۋايە، دەيانگوت: ئەۋە چىيە؟ سەدان حوشترى دىكە ھەيە، يانى: ئەگەر شىۋەي پەيداۋونەكەشى بەۋ شىۋىيە نەبوۋىئى، كە ( اِبْن كَثِيْر )، باسى كروە، بەلام بە تەئكىد شىۋەي پەيداۋونى حوشترەكە و چۈنەتتەيەكەي، ھەر ھالەتتىكى تايبەتتى و پىزىپرو دەگمەنى ھەبوۋە .

صالح پىيان دەلى: ئەۋە حوشترىكە ئەۋ نۆرە ئاۋىكى ھەيە، ئىۋوش نۆرە ئاۋتان ھەيە لە رۇۋىكى دىيارىكراۋدا، واتە: نۇرەپرى لىمەكەن .

لە سوورقتى ( القمردا ) دەقەرەمۆى : ﴿ اِنَّا مَرِسُلُوْا النَّاقَةَ فِئِنَّهٗ لَهُمْ فَازَقِيْهَمْ وَاَصْطَرِ ۱۷ وَيَنْهَمُ اَنْ اَلْمَاءَ فَمَهٗ يَنْهَمُ كُلُّ شَرِبٍ مُّحَضَّرٌ ۱۸ ﴾ ، واتە: ( خاۋا دەقەرەمۆى ) : ئىمە حوشترىكىيان بۇ دەنئىرىن بۇ تاقىكرنەۋىيان، تۇ چاۋەرپىيان بەۋ، لەسەرىيان نارامگرو خۇراگر بەۋ، ھەۋالەيان پى بەدە كە ئاۋەكە لە بەينىاندا بەشەكەرى، ﴿ كُلُّ شَرِبٍ مُّحَضَّرٌ ۱۸ ﴾ ، ھەر نۆرە ئاۋىك خەلئەكى خۇى لەلا ئامادە دەيئى، واتە: لە نۆرەي خۇياندا، ئاۋەكە ھەلدەھىنجن، لەۋ بىرە لەۋ سەرچاۋىيەۋ، لە نۆرەي حوشترەكەشدا، دەيئى عايدى حوشترەكە بىئى، بىگومان حوشترەكە زۇر گەۋرە بوۋە، ئاۋى رۇۋىكى بىۋىست بوۋە بىخواتەۋە .

ئىنجا ۋەك گوتمان : لە بەسەرھاتەكاندا ۋاھاتەۋە، كە خەلئەكى سەموود ھەموۋىيان شىرىيان لەۋ حوشترە دۇشيوۋە، لە بەرانبەر ئاۋ خوارنەۋەي لە كانىيەكەياندا، كە ھەلئەتە قازانجيان بوۋە، چونكە كانىيەكەيان ھەر لە جىئى خۇى بوۋە، ئەۋ رۇۋىش كە حوشترەكە ئاۋى لە كانىيەكە خواردۇتەۋە، ئەۋان شىرىيان لى دۇشيوۋە، ئىنجا بە تەئكىد شىرەكەش بۇ ئەۋان خۇراك بوۋە بىۋىۋىكى زۇر باش بوۋە .

**دوروم :** سه‌رنجام نۆ (۹) که‌سی نازاوه‌گنیر له گه‌لی سه‌موود، ده‌یان‌ه‌وئیت

پیلانیك له دۆی صالح بگنیرن و بیفه‌وتینن، به‌لام خوا هه‌وله‌که‌یان بووج

دمکاته‌وهو، صالح ده‌باریزۆ، وه‌ک له سوورقتی (النمل) دا هاتوه : ﴿ وَكَانَ فِي

الْمَدِينَةِ شِعْرَةٌ رَّهَطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴿١٨﴾ قَالُوا تَقَاسَمُوا

بِاللَّهِ لَنُبَيِّنَنَّهٗ، وَأَهْلُهُمْ لَمَّا نَقُولَنَّ لِيَوْمِهِ مَا سَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ، وَإِنَّا لَصَادِقُونَ

﴿١٩﴾ وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرًا مَّكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿٢٠﴾، واته‌: له

شارمکه‌دا نۆ (۹) که‌س هه‌بوون خرابه‌کاری و تیکدانیان له زه‌ویدا دمکردو،

چاکه‌یان نه‌ده‌کرد، (هه‌تا خرابه‌ له‌وتیابه‌ چاکه‌یان نه‌ده‌کرد)، نه‌و نۆ (۹)

که‌سه‌ له به‌ینی خۆیاندا، به‌ئینیان به‌ یه‌گدی‌او سوئندیان به‌ خوا خوارد، که

ده‌بی صالح خۆی و خیزانه‌که‌ی له به‌ین به‌رن، دوایی به‌ سه‌ره‌رشتیارمکه‌ی،

بئین: (نه‌وه‌ی که‌ سه‌ره‌رشتیاری بووه، ننج‌ا نه‌گه‌ر سه‌روکی هۆزه‌که‌ بووه،

خزمیکی پشتی بووی که‌ سه‌ره‌رشتیاری بووه، ریش سه‌بیکی عمشیرته‌که‌

بووی، که‌ به‌رگری له صالح کردی)، ﴿ مَا سَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ ﴾، ئیمه

ناگاداری فه‌وتانی مال و خیزانه‌که‌ی نه‌بووین، ﴿ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴾، ئیمه‌ش له

راستاین. ﴿ وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرًا مَّكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴾، نه‌وان

پیلانیان گنیرا، ئیمه‌ش (بۆ بووجه‌ئکر نه‌وه‌ی نه‌خشه‌ی وان)، نه‌خشه‌مان دانا،

له‌ حالیکدا که‌ نه‌وان هه‌ستیات نه‌ده‌کرد به‌ نه‌خشه‌دانانی ئیمه .

هه‌ندیک له‌ تفسیره‌کان باسی نه‌وه‌یان کردوه، که‌ گوتووایه‌: ده‌بی

پیکه‌وه سوئند به‌ خوا بخۆین که‌ خۆی و خیزانه‌که‌ی له به‌ین به‌رن، دوایی

به‌ سه‌ره‌رشتیارمکه‌ی بئین و سوئندی به‌ خوا بۆ بخۆین: که‌ ئیمه

ناگاداری فه‌وتانی مال و خیزانه‌که‌ی نین، ننج‌ا له‌ سوئنگه‌ی نه‌وه‌وه‌ که‌

مه‌به‌ستمان له‌به‌نبردنی مال و خیزانه‌که‌ی نه‌بووه‌و ته‌نیا خۆی بووه، ئیستا

که‌ خۆیشی له‌ گه‌ل مال و خیزانه‌که‌ی دا فه‌وتاه، نه‌وه‌گاته‌ نه‌گه‌ر ئیمه

سوئندمان خوارد : که‌ ناگامان له‌ فه‌وتانی خیزانه‌که‌ی نه‌بووه، سوئندمان



لیناکه وی، چونکه نیمه نیهتی لمبهینبرنی خیزانه کهیمان نهیووه، به لام خیزانه کهی له پهنای صالحدا فه وتاون !

رنگه بهتاما بووین: خانوومکهیان بهسهردا برپووخینن، ناگریان بدن، به شیویهک له شیوهمگان، به خوئی و مال و خیزانیوه مهفمیان بکه نهوهو لمبهینیان بهرن، به لام خوا ﷻ وک روونی کردۆتهوهو همرموویستی: نیممش نه خشممان دانا، بی نهومی همت بکمن ! ننجا نیمه نازانین نهو نه خشمیهی خوای زال و زانا چۆن بووه، تهفصیل و وردمکاریه کهی باس نه کردوم، به لام گرنگ نهومیه خوای بالادست صالحی چهپاله داوهو پاراستوویستی، لهو پیلان و فیله گلاوهی نهوان .

سینیم : له گوئیایی دا که زهفر به صالح نابهن، برپاری سهبرین و پهیکردنی حوشرمه که دهن و، پیاویک که خرابترینیان دهی، نهو برپاریان جیبه جی دمکات .

نهمه له چمند شوئینکدا هاتوه، بۆ وئنه:

أ - سوورمتی (الشراء)، که دمفرموی : ﴿ فَمَقْرُوهاَ فَأَصْبَحُوا نَدِيمِينَ ﴾ ﴿ ۳۷ ﴾، واته:

حوشرمهکیان سهبریی و له پهشیمانان بوون .

وشعی : (ذبح) بۆ جگه له حوشره، وک: گا، مانگا، مهر و بز، پهلهوهر، به لام بهتایبمت بۆ حوشر سهبرین، دمگوتری: (عقر) .

همندیکیش دهئین: (عقروها)، (عقر) نهومیه که پیش جوار پهلی بیبری ، ننجا دوایی سهری بیبری، لمبهرنهومی حوشر تاکو جوار پهلی نهبردیی ، که به گوردیی پیی دمگوتری : (پهیکردن) ههتاکو جوار پهلی، به تایبمت : باشوومکانی هردوو لاقی باشهومی، نهبردین ناکه وئیت و ناگونجی که سهر بیبردیی .

ب - له سوورمتی (القمر) دا دمفرموی : ﴿ فَادْرَأْ صَاجِبَهُمْ فَتَعَاطَى فَعَقَرَ ﴾ ﴿ ۳۸ ﴾،

واته: بانگی هاوهله کهی خوینیان کرد، (فتعاطی) نهویش به سهی کردن،

واتە: بەدەميانەوھەت، (فَعَرَّ)، نىجا حوشترەگەى پەيگەرد، ياخود حوشترەگەى سەربىرى .

ج - لە سوورمى (الشمس)يش، لەم جوار نايەتەدا، دەفەرموى : ﴿ كَذَّبَتْ ثَمُودُ بِطَغْوَاهَا ﴿۱۱﴾ إِذِ ابْتَعَتْ أَشْقَاهَا ﴿۱۲﴾ فَقَالَ لَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ نَاقَةَ اللَّهِ وَسُقْيَاهَا ﴿۱۳﴾ فَكَذَّبُوهُ فَعَارُوهَا فَدَمِمَ عَلَيْهِمْ رَبُّهُمْ بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿۱۴﴾ ۝ واتە: گەلى سەموود بىپروا بوو بەو بەلا گەورمەى گە بەسەرى دى، (نەگەر بىتو سەربىجى لە فەرمىانى پىغەمبەرگەى صالح بکات)، کاتىک گە خرابترینيان رۇيشت بۆ نەوھى حوشترەگە سەربىرى، پىغەمبەرى خوا پىي گوتن: ناگادارى حوشترى خواو ئاو خوارنەومگەى بن! بەلام نەوان بە درۆيان داناو، حوشترەگەيان پەيگەرد، ياخود حوشترەگەيان سەربىرى .

د - لە سوورمى (ھود)دا، خواى بەرز، ئاوا دەفەرموى : ﴿ فَعَارُوهَا فَقَالَ تَمَعَّرُوا فِي دَارِكُمْ لَكُمْ لَنْتُهُ أَيَّامًا ذَلِكُمْ وَعَدَّ غَيْرُ مَكْدُوبٍ ﴿۱۷﴾ ۝ واتە: حوشترەگەيان سەربىرى، ياخود پەيگانگەرد، نەويش فەرموى: سى رۇژان مۆلمتە رابویرن بۆخۆتان، نەوھ بەئىنىگە درۆى تىدانىە، (بەئىنىكى رىك و راستە، دوى سى رۇژان بەلامان بۆ دى) .

جوارەم : نىدى سەرنجام پاش تىپەربوونى نەو سى رۇژە مۆلمتەى گە پىغەمبەر صالح ﷺ بۆى دانابوون، بە ھارژون چرىگەو دىگىكى زۆر بىرەزا، گە دەبىتە ماىەى بوومەلەرمزىەك و گرگانىكى گەورەش، گەلى سەموود قەبىر بوون، صالح و پروادارنىش دەرباز بوون .

خوا ﷻ لە چەند شوپىنىك لە قورئاندا، چۆنىەتى فەوتاندى گەلى ياخىو سەركەشى سەموودى گەردەو، بىگومان چۆنىەتى فەوتاندى گەلى سەموود کارساتىكى زۆر گەورە بوو، خوا ﷻ پانتايىەكى باشى لە نايەتەكانى قورئان، بۆ تەرخان گەردەو :

(۱) له سوورقتی (النمل) دا، خوا دمه رموی : ﴿ وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَمَكْرُؤًا مَّكْرًا وَهُمْ لَا يَشْعُرُونَ ﴿۵۱﴾ فَأَنْظِرْ كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ مُكْرِهِمْ أَنَا دَمْرَنْتَهُمْ وَقَوْمَهُمْ تَجْمَعِينَ ﴿۵۲﴾ فَبَلِّغْهُمْ يَوْمَئِذٍ خَاوِبَةً بَايَأُ ظَلَمُوا إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَةً لِّقَوْمٍ يَعْلَمُونَ ﴿۵۳﴾ وَأَخْبِنَا الَّذِينَ ءَامَنُوا وَكَانُوا يَنْقُرُونَ ﴿۵۴﴾ ۴

واته : نهوان پیلانیان گپړا چ پیلانیك، نیمهش نه خشمه مان دانا، نه خشمه پلانیکی باش، له حالیکدا که نهوان ههستیان پی نه دمکرد، سمرنج بدها سهرنجامی پیلانه گمیان چوون بوو، نیمه خویمان و گه له مکه یان، (پیلانگپړه کان و نهو خملگهش که له گمیاندا هاوهه لوئست بوو، هاودنگ بوو، یاخود بی دنگ بوو)، هه موویانمان تیکرا ویران کرد، نا نهوانه خانوو بهرمانیان به چوایی ، یاخود به روخواوی ماونهوه ( بههوی نهوهوه که سته میانکرد، بیگومان لهودا نیشانه هیه به که سانیک بزنان، نهوانهش که برویان هینابووو پاریزیان دمکرد، دهریازمان کردن .

(۲) له سوورقتی (هود) دا، ناوا باسی چوئیه تیی له بهینبرانی گهلی سه موود، کراوه : ﴿ فَعَفَرُوها فَقَالَ تَمَتُّوْا فِیْ دَارِکُمْ ثَلَاثَةَ اَیَّامٍ ذٰلِکَ وَعَدُّ غَیْرُ مَکْذُوْبٍ ﴿۵۵﴾ فَلَمَّا جَاءَ اَمْرُنَا جَئْنَا صٰلِحًا وَّالَّذِیْنَ ءَامَنُوْا مَعَهُ بِرَحْمَةٍ مِّنَّا وَمِنْ خِزْیِ یَوْمِئِذٍ اِنَّ رَبَّکَ هُوَ الْقَوِیُّ الْعَزِیْزُ ﴿۵۶﴾ وَاَخَذَ الَّذِیْنَ ظَلَمُوْا الصَّیْحَةَ فَاَصْبَحُوْا فِیْ دِیْبَرِهِمْ جَثْمِیْمٍ ﴿۵۷﴾ کَانَ لَمْ یَقْنُوْا فِیْهَا اِلَّا اِنَّ شُؤْدًا کَفَرُوْا رِزْمَهُمْ اِلَّا بَعْدًا لِّشُؤْدٍ ﴿۵۸﴾ ۴

واته: حوشرمگمیان سهربری، (یاخود بهییا نکرد، پاشووگمیان برین، یاخود جوار بهلگمیان برین، دوایی سهریان بری)، صالح گوتی: سی روظان مؤلته له مالو خانووگمیان خوئاندا بهیننهوه، ژیان بهسمر بهرن، نهوه بهئینیکه دروی تیدانیه، نتجا کاتیک فرمانی نیمه هات، صالح و نهوانه ی که لهگمئ هینابوو، دهریازمانکردن به بهزمیه کی تایبته له لایمن

خۆمانەوه، لە سەر شوپۆری ئهو رۆژه دەربازمان کردن، بێگومان پەروردگار بەهێزی زالە، ئەوانەش کە ستەمیان کردبوو، هارژن و چریکەیهکی گهوره گرتیو، لە مالهکانی خۆیاندا لەپەرپوو گهوتن، (وەک چۆن بאלندە هەڵدەنیشێن ناوا)، وەک رۆژێ لە رۆژان لەو شوێنانەدا نەبووبن، (چۆلەگهکوژی تێدا نەما)، ناگاداربن! سەموود سێلە بوون بەرانبەر بە پەروردگاریان، ناگادار بن! دووری بۆ گەلی سەموود لە رحەمت و بەزەمی خوا .

( ۳ ) لە سوورەتی (الأعراف)یشدا، ناوا باسکراوه : ﴿ فَعَقَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَاَصْلِحْ أَتَيْنَا بِمَا نَعَدْنَا إِنْ كُنْتُمْ مِنَ الْمُرْسَلِينَ ﴿۷۷﴾ فَأَخَذَتْهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جِثِيمِينَ ﴿۷۸﴾ فَوَلَّى عَنْهُمْ وَقَالَ يَا قَوْمِ لَقَدْ أَبْلَغْتُكُمْ رَسُولًا مِنْ رَبِّي وَنَصَحْتُ لَكُمْ وَلَكِنْ لَا تُحِبُّونَ النَّصِيحَةَ ﴿۷۹﴾ ﴾

واتە: حوشرمگهیان سەربەری، (یاخود بەیانیکرد) و گوتیان: ئەوی صالح! ئەوهی کە بەلاینت پێ دەداين (هەرشەت پێ ئێدەکردین)، ئەگەر تۆ لە پەوانەکراوانی، بۆمان بێنە، نیدی یەکسەر لەرزینەومیهکی گهوره گرتیو، لە مالهکانی خۆیاندا لەپەرپوو گهوتن، بە زەوییهوه نووسان (پێوهی تەخت بوون، وەک چۆن بאלندە هەڵدەنیشێن)، ئەویش پەستی تێکردن، و گوتی: ئەوی گەلەگەم! پەيامی پەروردگارم پێ راگەیاندن و ئێسووزییم بۆ نواندن، بەلام ئێوه ئێسووزانتان خۆشناوین .

( ۴ ) لە سوورەتی (القمر)یشدا، خوای پەروردگار دەفەرموی: ﴿ كَيْفَ كَانَ عَذَابِي وَيُنذِرِ ﴿۳۰﴾ إِنْ أَرْسَلْنَا عَلَيْهِمْ صَيْحَةً وَاحِدَةً فَكَانُوا كَهَشِيمِ الْمُحْتَظِرِ ﴿۳۱﴾ ﴾

واتە: سزای من و ترساندنی من ناگادارکردنەومیهکی چۆن بوو؟ ئێمه یەك هارژن و چریکەمان ناردە سەریان، ئیدی سەرفجام وەک پووش و پەلاشی بابای خەرمانداریان لایەت، (وەک ئەو پووش و پەلاشەي کە بابای جوتیار لەسەر خەرمان کۆی دەگاتەوه، دوی ئەوهی گێرە دەکری، ئەو پووش و پەلاشە، ئەو چهوله چۆنە؟ بەو شێوییه ئەوانەش ناوا بوونە پووش و پەلاش و تێکشکێنران و لەبەین بران) .

هَشِيم) واته: پووش و به‌لاشی تَيْكَشْكَاو، (مُحْتَظِر) واته: كه‌سَيْك كه  
(حَظِيْرَة)ه، دروست دمكات، (حَظِيْرَة)ش. يانی: خه‌رمان، ياخود (كادِيْن) نه‌وی  
كه پووش و به‌لاش و گياو گۆلی تیدا كۆدمگريته‌وه، ومك له‌ومر بۆ نازه‌لان .  
مُحْتَظِر) واته: بابای كا كۆكه‌روه‌م بابای پووش و به‌لاش و نالفا كۆكه‌روه .

۵) له سوورپتی (فصلت) نایه‌ته‌کانی: (۱۷و۱۸) دا، ناوا باسی چۆنیه‌تی فهوتانی  
گه‌لی سه‌موود دمكات، دمه‌رموی : ﴿ وَأَمَّا ثَمُودُ فَهَدَيْنَهُمْ فَاسْتَحَبُوا الْعَمَىٰ عَلَىٰ  
الْهُدَىٰ فَأَخَذَتْهُمُ صَاعِقَةُ الْعَذَابِ الْهُونِ بِمَا كَانُوا يَكْفُرُونَ ﴿۱۷﴾ وَفَعَيْنَا الَّذِينَ آمَنُوا  
وَكَانُوا يَنْقُوتُ ﴿۱۸﴾ .

واته: هه‌رجی گه‌لی سه‌مووده، رینماییمان كردن، به‌لام كویریان به‌سه‌ر  
رېبینیدا هه‌لئازاد، بۆیه بئیسه‌ی (ياخود: دهنگیک كه بېیته هوی  
په‌یدا بوونی بئیسه) سزیه‌کی ریسواکه‌ر، گرتسی، به‌هوی نه‌وه‌وه كه  
دیمانکرد، (به‌هوی كردموگانیا نه‌وه)، نه‌وانه‌ش كه برویان هینابوو  
پارێزیان دمکرد، دهریازمان كردن .

۶) له سوورپتی (الحاقه) دا، دمه‌رموی : ﴿ فَأَمَّا ثَمُودُ فَأُهْلِكُوا بِالطَّاغِيَةِ ﴿۱۰﴾ .  
واته: به‌لام گه‌لی سه‌موود به‌ به‌لای بېرزا (طاغية)، (واته: به  
کارساتیک، كه له سنوور دمرچوو بوو) له‌به‌یتمان بردن .

۷) گۆتا شوین كه دمه‌وی نامازی بی بده‌م، دهرباری چۆنیه‌تی له‌به‌ینجوونی  
گه‌لی سه‌موود، سوورپتی (الشمس)ه، كه دمه‌رموی : ﴿ فَكَذَّبُوهُ فَعَقَرُوهَا  
فَدَمَدَمَ عَلَيْهِمُ رَبُّهُم بِذُنُوبِهِمْ فَسَوَّاهَا ﴿۱۱﴾ وَلَا يَخَافُ عُقْبَاهَا ﴿۱۲﴾ .

واته: نه‌وان (صالح)یان به‌ درۆداناو، حوشرمه‌گیان سه‌ربری،  
په‌رومرگاریان به‌هوی گوناوه‌که‌یانه‌وه، زه‌وییه‌که‌ی له‌رزاننه‌وه، ته‌ختی  
کرد، {خانوبه‌رمه‌یانی له‌گه‌ل خاکیا یه‌کسانکرد}، خواش له سه‌رمنجامی  
نه‌و کارساته (نه‌و به‌لایه كه بۆ نه‌و گه‌لی نارده‌وه) ناترسی .

### كى تۆلەي لى بىكتەوہ ؟

جارى خوا ﷺ دانگەرمو كاربە جىيەو، شتى بىجى ناكاتو، كەشىش نىە لە بەرانبەر خواي بالادەستو زالدا بوەستى.

وەك دەينىن خوا ﷺ چەند وشەيەكى بەكارهيناون، بۇ نەو بەلایەي كە بۇ گەلى سەموودى ناردوہ: (صَبَحَهُ، أَلْرَجْفَهُ، صَاعِقَهُ، طَائِفِيَهُ، فَدَمَدَمَ عَلَيْهِمُ)، ئەمانە بۇ كەسى كە روالەت بين بى، بۇ كەسىكى كىرچو كال، لە شت تىبگات، دەئى : چۆن خوا ﷺ يەك گەلو كە گەلى سەموودە، بەلام ھەرچارەو بە وشەيەك تەعبىرى كردوہ لە سزايەكەيان :

- ۱ - جارىك دەفەرموئى : چرىكەو ھارژن .
- ۲ - جارىك دەفەرموئى : لەرزىنەوہ .
- ۳ - جارىك دەفەرموئى : بلىسەيەكى ناگر .
- ۴ - جارىك دەفەرموئى : بەلایەكى لە سنوور دەرجوو .
- ۵ - جارىك دەفەرموئى : بوومەلەرزە .

بەلام لە راستىيدا نەمە نەوپەرى حىكەمتى خواي زاناو كارزانى تىدايە، چونكە: خوا ﷺ بەو وشانە ھەرچارە تەعبىر دەكات لە لايەكى نەو سزايە، لە ئەسلدا چرىكەو دەنگىكى گەورە بووہ، نەو ھارژن و دەنگە گەورەيە بۆتە ھۇي لەرزىنەوہ، بۆتە ھۇي ھازەو ھارپەو لەرزىنەوہ، سەرفىجام ئەومش بۆتە ھۇي نەوہ كە بوومەلەرزە دروستبى، ئەومش بۆتە ھۇي نەوہ كە شوئىنەكە گرگانىكىشى لىبىو، بلىسەي ناگر پەيدابى، كە ئەومش كارساتىك بووہ لە سنوور دەرجووہ، چونكە خەلك كارساتى واى نەبىنىوہ لە حالەتى نامساىي داو، نەو بەلایە بەلایەكى ناناسايى بووہ .

## برگهی حوتهم و کوتایی ۱ دوو فرمودهی پیغمبری خوا ﷺ لمباری شوینه‌واری سه‌مودهوه ۱

کوتایی به بامهرهاتی صالح ﷺ و گه‌لمکهی سه‌مود، بهم دوو فرمودیه دینین، که لمباری نهو دمفرموه هاتوون، که گه‌لی سه‌مودی تیدا ژیاوه، که حیجره :

فرمودهی به‌کم : { عَنْ ابْنِ عُمَرَ قَالَ: لَمَّا نَزَلَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ بِالنَّاسِ عَامَ تَبُوكَ نَزَلَ بِهِمُ الْحَجَرُ عِنْدَ بَيْوتِ ثَمُودَ، فَاسْتَسْقَى النَّاسُ مِنَ الْآبَارِ الَّتِي كَانَ يَشْرَبُ مِنْهَا ثَمُودُ، فَعَجَنُوا مِنْهَا وَنَصَبُوا الْقُدُورَ بِاللَّحْمِ، فَأَمَرَهُمْ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ فَأَهْرَأَقُوا الْقُدُورَ وَعَلَفُوا الْعَجِينَ الْإِبِلَ، ثُمَّ ارْتَحَلُ بِهِمْ حَتَّى نَزَلَ بِهِمْ عَلَى الْبَيْتِ الَّتِي كَانَتْ تَشْرَبُ مِنْهَا النَّاقَةُ، وَنَهَاهُمْ أَنْ يَدْخُلُوا عَلَى الْقَوْمِ الَّذِينَ عُدُّبُوا، قَالَ: إِنِّي أَخَشَى أَنْ يُصِيبَكُمْ مِثْلُ مَا أَصَابَهُمْ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ۵۹۸۴، قَالَ شُعَيْبُ الْأَرْنَؤُوطُ: إِسْنَادُهُ صَحِيحٌ عَلَى شَرْطِ الشُّيْخَيْنِ } .

واته: عهدوللای گوری عومر خوا له خوئی بابی رازی بی، دهلی:  
کاتیک پیغمبری خوا ﷺ خه‌لکی برده ناوجهی ته‌بووک، لهوی له دمفرمی حیجر له لای ماله‌کانی سه‌مود دایه‌زاندن، خه‌لک لهوی لهو بیرانه که گه‌لی سه‌مود ناویان لیخواردیوونهوه، ناویان هه‌لینجابوو هه‌ویریان پی شیلابووو چیشتیان پی لینابوو. له مهنجه‌لاندا خستبوویانه سهر ناگر، به‌لام پیغمبری خوا ﷺ فرمانی پیکردن: مهنجه‌له‌گان بریزن و هه‌ویرمه‌ک‌ش بکمنه نائف بؤ حوشترمه‌کانیان، (دوایی لهوی گواستنیموه، { خه‌لکه‌که چووویون لهوی دایه‌زییوون، له ناوجهی حیجر، چونکه سوپایه‌کی گه‌وره بوو، سی هه‌زار (۲۰،۰۰۰) کس، که‌سانیکیان چوون بؤ نهوی }، تاگو بردنی بؤ سهر نهو بیرهی که حوشترمه‌ک‌ ناوی لی دمخواردهوه، (فرمووی: لی‌ره ناو هه‌له‌ینجن و بخوئنهوه بؤ چیشتو نه‌وانه به‌کاری بینن)، لیی قه‌دمه‌کردن که به

شوینی ئەو کۆمەڵە خەڵکەدا گە سزا دراوان بپۆن، فەرمووی: توخنی ئەو شوینانە مەگەون، فەرمووی: دەترسێم گە ئەووی بەسەر ئەوان هاتو، بەسەر ئیوش بئ، (بۆیە مەجەنە شوینی ئەو گەلە سزادراوانەوه) .

**فەرموودی دووهم:** { عَنْ عَبْدِ اللَّهِ بْنِ عَمْرٍو، أَنَّ رَسُولَ اللَّهِ ﷺ قَالَ: لَا تَدْخُلُوا عَلَى هَؤُلَاءِ الْمُعْتَبِينَ، إِلَّا أَنْ تَكُونُوا بَاصِينَ، فَإِنْ لَمْ تَكُونُوا بَاصِينَ، فَلَا تَدْخُلُوا عَلَيْهِمْ، لَا يُصِيبُكُمْ مَا أَصَابَهُمْ } { أَخْرَجَهُ أَحْمَدُ: ٥٦٤٥، وَالْبُخَارِيُّ: ٤٢٣، وَمُسْلِمٌ: ٢٩٨٠ } .

واتە: عەبدوللای کورپی عومەر خوا لە خۆی و بابی پازی بئ، دەلی: پیغمبەری خوا ﷺ لە حیجر فەرمووی: مەجەنە شوینی ئەو گەلە سزادراوانەوه، مەگەر بە چاوی بە فرمێسک و بە گریانەوه، ئەگەر نەگریەن، مەجوون بۆ شوینەگەیان، ئەوەک ئەووی بەسەر وان هاتو (ئەو بەلایە)، بەسەر ئیوش بئ .

هەلبەتە لێردەدا مەبەستی پیغمبەری خاتەم ﷺ ئەووە نەبوووە گە ئیمە بە شوینەواری گەلە پیشووگاندا نەگەرپین و چاونەگێرپین، دەرس و پەندیان لێوهرنەگیرن، چونکە خوا ﷺ لە چەندان نایەتدا، ئەووی بئ فەرمووین: بۆ وینە :

أ - { قُلْ سِيرُوا فِي الْأَرْضِ ثُمَّ انظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الْمُكْذِبِينَ } ﴿١١﴾  
الأنعام .

ب - { أَوَلَمْ يَسِيرُوا فِي الْأَرْضِ فَيَنْظُرُوا كَيْفَ كَانَ عَاقِبَةُ الَّذِينَ مِنْ قَبْلِهِمْ } ﴿١﴾ الروم

نایا بە زەویدا نەرۆیشتوون؟ بە پرسیارکرنی نکووتیللیکەرانهوه، واتە: خوای زاناو توانا فەرمانی پیکردوون گە بە زەویدا بپۆن و شوینەوارەکان ببینن، بەلام مەبەستی پیغمبەری خاتەم ﷺ ئەوویە گە بیباگانە ئینسان بەو شوینانەدا نەرۆا، گاتیک گە دەچیتە ئەو شوینانە، سەرەنجامی خراپی ئەو خەڵکە گە ئەو بەلایەیان بەسەر هاتو، بینیتە بەرچاوی خۆی و گوناهو تاوانەکانیش گە هۆکاری ئەو بەلایە بوون، ئەوش بینیتە بەرچاوی خۆی، بۆ ئەووی پەندو دەرس وەرگیری لەو شوینەوارانە .



من ناوا لهو دوو فه‌رمایشته‌ی پیغه‌مبهر ﷺ تیده‌گم .

هه‌لبه‌ته نه‌گهر وابه‌یت که نینسان گریانیشی بیت، وهک پیغه‌مبهر ﷺ فه‌رموویه‌تی، نه‌وه باشته‌ر، به‌لام به بۆجوونی من پیغه‌مبهری خوا ﷺ مبه‌ستی نه‌وه نه‌بووه که به‌مو شوینانه‌دا نه‌رۆین، چونکه نایته‌کان زۆر به‌روونی نه‌وه ده‌گه‌مین، که ده‌بی به شوینه‌واری پیشووه‌مکاندا برۆین، دهرسو په‌نلیان لی‌توربگری، به‌لام مبه‌ستی پیغه‌مبهر ﷺ همر نه‌ویه که بیباگانه به‌وی دانهرۆین، غافلانه‌و بیباگایانه نه‌چین، به‌س ته‌ماشای لایه‌نه شارستانییه‌که‌ی و لایه‌نه بیناسازییه‌که‌میان بکه‌مین، به‌لام ته‌مasha نه‌که‌مین: نه‌وه خه‌لکه چۆن فه‌موتا‌ونو، بۆچی نه‌وه به‌لایانه‌میان به‌سه‌ره‌اتوه ؟

ننجا چ به‌نسبه‌ت هه‌رمه‌مکان (اهرام)وه، که له‌میسرن، هی فیره‌عونه‌کان، چ به‌نسبه‌ت شوینه‌وارمکانی گه‌لی عاد، گه‌لی سه‌مووده‌وه، چ کاتی که تۆفانی نووح ﷺ یاد ده‌کری، که‌شته‌یه‌که‌ی نووح له‌سهر جیای جوودی، یان ده‌ریاچه‌ی مردوو، شوینه‌واری گه‌لی لووط ﷺ، هه‌روه‌ها شوینه‌واری گه‌لی پیغه‌مبهر شوعه‌یب ﷺ و گه‌لانی دیکه، پیویسته نینسان به‌چاوی عقل و دل ته‌ماشای شوینه‌وارمکانیان بکاتو، دهرسو په‌ند له‌وه وهربگری که به‌سه‌ریان هاتوه .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ.

# دەرسى پىنجم

## پىناسەى ئەم دەرسە

ئەم دەرسەمان دەرسى كۆتايىپە لە سوورەتى (الحجر) و، ئايەتەكانى: (۸۵ - ۹۹)   
 وقە: پازدە (۱۵) ئايەت دەگىرتە خۇى، تەمورى سەرمكىي ئەم پازدە ئايەتە،   
 برىتىپە لە: نامۇزگارىيى و رېنمايى خوايى بۇ پىنجمبەرى خۇى موحەممەد ﷺ   
 لە بوارى ھەئسوكەوت كىردنى لەگەن ناھەزەنئىدا، بە تايبەتى و خەلىكى دا   
 بە گىشتى، كە سەرجەمىيان يازدە (۱۱) نامۇزگارىيى و رېنمايى گەورەو گىرنگىن .

﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَيُّمٌ ﴿۸۵﴾  
فَأَصْفَحِ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴿۸۶﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿۸۷﴾ وَلَقَدْ مَأْنَيْنَكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي  
وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴿۸۷﴾ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ  
عَلَيْهِمْ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿۸۸﴾ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿۸۹﴾ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى  
الْمُفْتَسِمِينَ ﴿۹۰﴾ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴿۹۱﴾ فَوَرَبِّكَ لَنَسَعَلَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴿۹۲﴾  
عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴿۹۳﴾ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿۹۴﴾ إِنَّا كُنَّا نَعْلَمُ  
الْمُتَشَبِّهِينَ ﴿۹۵﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿۹۶﴾ وَلَقَدْ نَعْلَمُ  
أَنَّكَ يَصِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿۹۷﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّجِدِينَ ﴿۹۸﴾ وَأَعْبُدْ  
رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿۹۹﴾ .

## مانای دهقاو دهقی نایه ته کان

﴿ناسامنه کان و زموی و نهومی نیوانیانمان به هق نه بی دروست نه کردوون و،  
 رۆزی دوایش دئی، بۆیه به چاوبۆشییهکی جوان چاوبۆشیی بکه (له هلسوکه وتی  
 بیئه زاگمتهانی بیبروایه کان) ﴿۸۵﴾ به دلنیایی همر پهرومردگارت به دیهینهری  
 زانیه ﴿۸۶﴾ بیگومان هوت له نایه ته دووبارهبوووموکان و قورئانی مزتمان پی  
 بهخشیوی ﴿۸۷﴾ که واته چاو ممبره نهو نازو نیعمه تهی چهند گۆمه ئیک له وان،  
 (کافران و، خمیان بۆ مهخۆ، {که گویت پینادمن و بروات پیناهینن} و، بالت  
 بۆ پرواداران شۆر بکه {و، له گه ئیان میهربان به} ﴿۸۸﴾ بشلئ: همر منم ترسینهری  
 ناشکرا (له سزاو تۆلهی خوا) ﴿۸۹﴾ وهک نهو (سزاو تۆله) هی دامانبزاندنه مهر  
 دابهشکران ئیان سویند خۆران، که سویننیا بۆ یه کدی خوارد، له دۆی  
 (صالح) ﴿۹۰﴾ نهوانهی قورئانیا بئش بهشکرد {به نارمزوی خۆیان،  
 بۆلئینیا کرد بۆ شیعو جادوو نهفسانه} ﴿۹۱﴾ دهجا سویند به پهرومردگارت،  
 به دلنیایی له ههمووانیا دپرسینهوه ﴿۹۲﴾ لهبارهی نهوموه که دمانکرد ﴿۹۳﴾  
 (بۆیه به دهنگی بهرزو زولان) نهومی فهرومانت پیکراوه رایبگمینهوه،  
 هاوبهشدانمره کان پشتگوئ بغه، (لهوه که له بمران، بهشیک له په یامی خوا  
 نهگمینهی) ﴿۹۴﴾ نیمه گالته پیکمه گانت بۆ چاره دهکین ﴿۹۵﴾ نهوانهی له گه ل خوادا  
 په رستراوی دیکه دادنهین و، له مهودوا دهزانن چۆن سزایان دمهین ﴿۹۶﴾ دشزانین تۆ  
 به هۆی نهوموه که دهیلئین: سینت تمنگ دمی ﴿۹۷﴾ دهجا به ستایشکردنهوه  
 پهرومردگارت به پاک بگروه، له کپنووشیهران به ﴿۹۸﴾ هتا مرئیک که لئی  
 دلنیای بۆت نیت، همر لهسهر په رستنی پهرومردگارت بهردوام به ﴿۹۹﴾ .

## شیکردنه وی هه نذیک له شه کان

السَّاعَةَ): واته: نهو کاتهی که دنایا تیدا کۆتایی پیدی، بۆیه من به (ناخیر زمان) مانام کردوه، به لام لییره وا پیدهجی مبهست له (السَّاعَةَ): (وَقْتُ قِيَامِ الْقِيَامَةِ)، کاتی هاتنی قیامت، بی .

الصَّفْحَ): صَفْحٌ، صَفْحًا: والصَّفْحُ: تَرَكَ التَّرِيْبَ، وهو أبلغ من العفو)، (صَفْحٌ)، پشتی تیکرد، (صَفْحٌ)، بریتیه له لۆمهو سمرکۆنه نهمکردن، (صَفْحٌ) له (عَفْوٌ) بههیزتره، (عَفْوٌ) نهوویه لئی بیووری، به لام (صَفْحٌ) نهوویه همر و سمرخۆت نههینی، وهک نهو کهسه، نهو خرابه وهه لهیهی همر نهگرینی، به رانبهر به تۆ .

الْمَثَانِي): (الآيَاتُ الَّتِي تُثَلَّى وَتُكْرَرُ، جَمْعُ مَثْنِي، أَوْ مَثْنَاةٌ، أَوْ مِنَ الثَّنَاءِ)، (مَثَانِي): نهو نایه تانهی که دهخوینرینو، دووباره دینهوه، که کۆی (مَثْنِي)یه، یان کۆی (مَثْنَاةٌ)ه، یاخود دهشگونجی کۆی (ثَنَاءٌ)بێ، واته: نهو نایه تانهی که سوپاس و ستایشی خویان پی دمکری، که مبهست پیی چهوت نایه تکانی سوورتهی: (الفاتحة) ن .

لَا تَمُدَّنْ عَيْنِيَ): واته: چاوی تی مبهیره، ههردوو چاوتی تی مبهیره، (أَصْلُ الْمَدِّ: الْجُرُّ، مَدَدْتُ عَيْنِي إِلَى كَذَا: طَمَعْتُ فِيهِ)، وشهی (مَدٌّ) له ریشهدا به مانای دریزکردنه وهو لیک گیشانه وه دی، به لام (مَدَدْتُ عَيْنِي إِلَى كَذَا)، واته: ته ماعم تیکرد، چاوم تیبیری، چاوم لهسهر چر داگرت .

أَزْوَاجًا مِنْهُمْ): (أَزْوَاجٌ: أَي أَقْرَانٌ وَأَشْبَاهُ)، واته: شهوانهی که وهک یهکن، ویک دهجن بیکه وهن، یاخود (أَزْوَاجٌ) یانی: (أَنْوَاعٌ وَأَصْنَافٌ وَمَجْمُوعَاتٌ)، واته:

چەند جۇرئىك و چەند پۇلىك لەو خەئكە، چەند كۆمەئىك لەو خەئكە كە  
خۇشگوزەرئانمان كرددون، چا و لەو نازو نىعمەتە مەبەرە كە لە دەستى ئەوان  
دایە، شتىكى زوو تىپەر و كەم بايەخە، بە نىسبەت ژيانى دوارپۇژومو، ياخود  
(أزواج)، يانى : نىرو مېيەكان پىكەو، چەند جووتىك .

وَلَا تَحَرَّنْ عَلَيْهِمْ) : بە ھۆيانەوہ دلتەنگ مەبە، خەفەتيان بۇ مەخۇ، دەئى:  
الْحَرْنُ وَالْحَرُونَةُ، خُشُونَةُ الْأَرْضِ وَخُشُونَةُ فِي النَّفْسِ لَمَّا يَحْصُلُ فِيهِ مِنَ  
الْفَمِّ، (حَرْنٌ) و (حَرُونَةُ) بە زىرى زەوى دەگوتىرى، بە زىرىيەك  
دەگوتىرى، كە لە نەفسدا پەيدادەبى، بەھۇى خەم و خەفەتيكەوہ كە  
دەچىتە نىوى .

وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ) : بالىت شۇرپىكە، (الْخَفْضُ: ضِدُّ الرُّفْعِ، لِيُنْ الْجَانِبِ  
وَالْإِنْقِيَادِ)، واتە: لەگەئيان مېھربان و نەرم و نيان بە، چونكە (خفض) دۇى  
بەرزكردنەھويە .

الْمُقْتَسِمِينَ) : واتە: سوئند خۇران، ياخود دابەشكەران، بۇيە گوتراوہ:  
(الَّذِينَ تَحَالَفُوا)، ئەوانەى كە سوئندىيان بۇ يەكدى خوارد، ياخود پەيمانيان  
پىكدا، ياخود (الَّذِينَ تَقَاسَمُوا شُعْبًا مَكَّةَ، لِيَصْنَعُوا عَنْ سَبِيلِهِ)، ئەوانەى كە  
كۆلانەكانى شارى مەككەيان لەبەينى خۇياندا بەشكردن، بۇ رىگىرى كردن  
لە رپى خوا. (تۆ لەوى بە، ئەمۇ لەوى بى، ھەر كەسنىك ھات، با ئاگادار  
بكرتەوہ، لەوہ كە موخەمەد ﷺ جادووگەرە، ياخود موخەمەد راست  
ناكاتو، پەيامەكەى راست نىە) .

عَضِينَ) : (عَضُونٌ: جَمْعُ عَضَةٍ، مِثْلُ ثُبُونٍ جَمْعُ ثُوبَةٍ، وَاللُّعْضِيَّةُ: تَجْزِيَةُ الْأَعْضَاءِ  
وَغَضِيَّتُهُ أَي جَزْئُتُهُ)، (عَضُونٌ): كۆى (عَضَّةٌ) يە، وەك (ثُبُونٌ) كۆى (ثُوبَةٌ) يە،  
(لُعْضِيَّةٌ) ش، برىتيە: لەوہ كە ئەندامەكانى شتىك بەش بەش بكرىن،  
(غَضِيَّتُهُ) واتە: بەش بەش كرد .

كَفَيْكَ) : واته: بۆت چاره ده‌گه‌ین، له كوۆلت ده‌گه‌ینه‌وه، (الكفاية: ما فيه سدُ الخلة و بلوغ المراد في الأمر)، (كفاية): بریتیه: له‌وه كه كه‌لین بگه‌رئ و ئاوات بێته دی له شتی‌كداو، ئه‌و شته ته‌واو بگه‌رئ .

(فَأَصَدَّعَ) : واته: به‌ ده‌نگی به‌رزو بیلئ، (الصَّدْعُ: الشَّقُّ فِي الْأَجْسَامِ الصُّبَّةِ كَالرُّجَاجِ وَالْحَيْدِ)، (صدع)، بریتیه: له له‌ت بوون، شه‌ق بوون له‌وه ته‌نانه‌دا كه ره‌قن، وهك شووشه‌وه ناسن، {یان ته‌خته كه شه‌ق ده‌بئ و ده‌نگی دئ، بئیی ده‌گوته‌رئ : (صدع)} .

الْيَقِينُ) : یانی: دئنیایی، (اليقين: من صفة العلم فوق المعرفة والدراية، يُقَالُ عِلْمٌ يَقِينٌ، وَلَا يُقَالُ مَعْرِفَةٌ يَقِينٌ، وَهُوَ سُكُونُ الْفَهْمِ مَعَ ثَبَاتِ الْحُكْمِ (يقين): له سه‌قه‌تی زانیارییه، كه له سه‌رووی (معرفة) و (درایه) موهیه، (معرفة) به زانسته و (درایه) به زانین، واتا ده‌گه‌رئ له زمانئ كوردیدا)، ده‌گوته‌رئ: (علم يقين)، زانیارییه‌کی جیئ دئنیایی، به‌لام ناگوته‌رئ: (معرفة يقين)، زانسته‌کی جیئ دئنیایی، یه‌قه‌ینش بریتیه له‌وه كه ئینسان به‌په‌ر له‌سه‌ر شتی‌ك به‌دات و دئئ له‌سه‌ر به‌ه‌سه‌بئ، و، دئ له دئدان و دوو دئئیی له‌باریه‌وه نه‌مه‌ئئ، ئه‌وه ئه‌سه‌لئ مانای یه‌قه‌ینه له زماندا .

به‌لام له‌یره مه‌به‌سته بئیی مرده، به رای زۆربه‌ی هه‌ره زۆری مانا لیکه‌ده‌روانی هورئان، (اليقين: أي الموت الذي مجيئه شيء يقيني لا شك فيه)، (يقين) یانی : نه‌وه مرده‌ی كه هاتنی شتی‌کی جیئ دئنیاییه‌وه، هه‌چ دوو دئئیی تیدانییه، له‌ره‌دا به‌پئیی سیاق ده‌زانین كه مه‌به‌سته له (یه‌قه‌ین) مرده، چونكه مرده‌ن راسه‌تیه‌که هه‌چ دوو دئئیی تیدانییه، هه‌موو كه‌س دئنیاییه كه مرده‌ن بۆ دئ، رۆژئ له رۆژان ده‌بئ تامئ مرده‌ن به‌جی‌ژئ، وهك خوا ده‌فه‌رموئ : ﴿ كُلُّ نَفْسٍ ذَائِقَةُ الْمَوْتِ ﴾ [آل عمران، واته: هه‌موو نه‌فه‌سێ‌ك ده‌بئ مرده‌ن به‌جی‌ژئ .

## مانای گشتی نایه ته کان

خوای پهرومردگار له کۆتایی سوورمتی (الحجر) دا، کۆمه لیک نامۆ ژگاریی و رینمایای گه و ره و گرنگ بۆ پیغه مبهری کۆتایی موحهمهد ﷺ دمخاته روو، که سهرجه م یازده (۱۱) رینمایین و. له کۆتایی نهم دهرسه دا به ریز دهیان هینین .

سهرمتا خوای بی هاوتا، دهمفرموی : ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَيُّمٌ فَاصِّحٌ فَاصِّحٌ الْجَبِيلِ ﴾، واته: نيمه ناسمانه کان و زهوی و نهوی دهکموئته نیوانیان، تهنها به ههق دروستمان کردوون، به دلناییموه (ساعة) هه ر دی، بۆیه چاوبۆشییهکی جوان نهنجام بده . لهگه ل خه لک دا به گشتی، یان لهگه ل نهوانی بانگیان دهکهی بۆ لای خوا، به تاییهت لهگه ل هاوبهش بۆ خوا دنهران، که نهوان پیغه مبهری خاتهم ﷺ پیویستی بموه ههیه، چاوبۆشییهکی جوانیان لی بکات، چونکه به شیومیهکی ناشایست لهگه ل پیغه مبهردا ﷺ رووبهروبوونه وه .

لیردها خوای زاناو شارمزا نهو راستییه گه ورمیه رادهگه یهنی، که له گه لیک جیگای دیکهی قورئاندا رایگه یاندوه: نهم گهردوونه، به سهرو خواریهوه، ناسمانه کان، که حموت (۷) ن و، زهوی که نشینگهی ئیمیه و نهوی دهکموئته نیوانیان هوه، خوا دهمفرموی: به ههق نه بیئت، دروستم نه کردوون، تهنها به ههق دروستم کردوون، نهو ههقهش له ومدا بهرجهسته ده بیئت، که نهم گهردوونه حیکمه تیک و نامانجیکی له پشته ومیه و، ژبانی مرؤف، ژبانیکی بووچ و بی حیکمهت نیه و. نهم گهردوونه گراوه به شوینیک که مرؤف و جندی تیدا تاهی دمه کړنمه و .

(ساعة) ش وایه ده جیبت لیردها زیاتر مبهستی پیی قیامهت بیئت، چونکه له قیامهتدا لیپرسینه وه و سزاو پاداشت نهنجام دهر بیئت، نه گه رنا (ساعة) واته:



کاتیکی دیاریبیکراو بؤ شتیکو، (ساعة) له بهکارهینانی قورئاندا، زیاتر بؤ ناخیر زهمان. بؤ کۆتایی بیتهینانی نهم ژیانی دنیا به کارهاتوه (قیامة) ش، واته: ههلسانهوه، بؤ رۆژی دوابی به کارهاتوه، بهلام لی ره وا پیدهجیت : مههست له (ساعة) نهو کاته بی، که رۆژی دوابی تیدا دئ، که بیگومان همر دئ، بۆیهش دملیین: (ساعة) لی ره دا به مانای قیامته، چونکه: گونجاو نیه بگوترئ: چاوبۆشیی جوان بکه، چونکه ناخیر زهمان دئ، بهلکو نهوه گونجاوه بگوترئ: بیگومان کاتی سزاو پاداشت و لیبرسینهوه همر دئ، بۆیه تۆ چاوبۆشییهکی جوان نهجام ده، له گهل نهیارمکانتا، چونکه کاتیکی دیکه ههیه، نهوانه سزاو پاداشتی تیدا و مردهگر نهوه .

﴿ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلْقُ الْعَلِيمُ ﴾، واته: بیگومان تمنیا بهر و مرنگارت، زۆر به بیتهینهری زانایه .

﴿ وَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾، واته: به دنناییهوه نیمه حهوت له دووباره بووهوهگانو، قورئانی مهزمنان به تۆ داوه .

مههست له حهوت دووباره بووهوهگان، به رای زۆر بهی زانایان، حهوت نایمهتگانی سوورقتی (الفتاحه)ن، که دووباره دهنهوه، یاخود له بهرنهوهی که ستایشی خویان تیدا دهکری، همندیکیش گوتوویانه: مههست حهوت سوورفته دریزمکانه، بهلام وهک دوابی له مهسهله گرنگهکاندا باسی دهکین، نهو رایه بیهیزه، له بهر چهند هۆیهک، یهکیان نهویه که پیغه بهری خاتهم ﷺ بۆخۆی فهرموویمتی: مههست له ﴿ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِ ﴾، سوورقتی مزنی (الفتاحه) به .

ننجا که خوا دهفرموی: بیگومان، به دننایای نیمه حهوت نایمهت دووباره بووهوهگانو قورئانی مهزمنان به تۆ داوه، نهمه وهک ری خوشکردن وایه، بؤ نایهتی دواتر که دهفرموی :

﴿ لَا تَدْنَنَّ عَيْنِكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ ﴾، واته: چاومهبره نهوهی که کۆمهلانیک، کهسانیک له بیبرو وایه کلتمان پی بههرمهند کردوه، واته: چاومهبره نهو سهرومتو سامانو مالو ئیمکانیهتهی به وتمان داوه، نهوتمان تیدا بههرمهند کردوه، چونکه خوی پاکو بیگرد شتیکو به تۆ داوه، که له گهل

ئەو سەرۋەتو سامان، جوانىي و رازاۋىيى ژيانى دىيا، كە بەشئىك لە بېيروايەكانى پى بەھرمەند كىردو، ناچىتە تەرازووۋوھ !

﴿ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ﴾، واتە: خەمىشيان لى مەخۇ، واتە: ئەو خەمىيان لى مەخۇ : شئىك بغمىە سەرشانى خۇت ، كە نەركى تۇ نىە، كە بىرىتتە لە: پى راس ت بىگرتنى ئەوان، ياخود خەم لە قەسەكانىيان و پىروپاگەندەكانىيان مەخۇ و بەھۇى ئەۋەۋە پەژارەدار مەبە، ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمُؤْمِنِينَ ﴾، واتە: بالىشت شۆر بگە بۇ بىرواداران، واتە: لەگەئىيان مېھرىبان و بە بەزىي يە و ئاگات لىيان بىت .

﴿ وَقُلْ إِنِّي أَنَا الْذَرِيرُ الْمَلِيئُ ﴾، واتە: بىللى: تەنىا من ترسىنەرى روون و ئاشكرام، و رىاگەرمەۋى روون و ئاشكرام، بۇ ئىۋە ئەى خەئكىنە !

﴿ كَمَا أَرْسَلْنَا عَلَى الْمُؤْمِنِينَ ﴾، ئەۋە دەگونجى پەيوست بىتەۋە بە ئايەتى بىشى، كە قەرموۋى : ﴿ وَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِّنَ الْمَثَلِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾، بىگومان بە تۇمان بەخشىۋە : خەۋت ئايەتە دوۋبارە بوۋوھەكان، يان: خەۋت ئايەتە ستايش بىگراۋەگان و قورئانى مەزنىش، نىمە قورئانمان دابەزاندە سەر تۆ، ۋەك چۇن كىتتەكانى دىكە و پەيامەكانى دىكەشمان دابەزانن، بۇ سەر ئەۋانەى كە بىكەۋە سوئندىيان خوارد بوو، پەيمانىيان دابوو، لە دۇى پىقەمبەران .

چونكە وشەى : (مُقْتَسِمِينَ) :

أ / دەگونجى مەبەست پىى: سوئند خۇران، بەئىن بىكەران، بى، ئەۋانەى دۇزىمتى پىقەمبەرانىيان كىردو، بۇيە پەيمانىيان بىكەۋە بەستوۋ سوئندىيان بىكەۋە خواردو، كە دۇزىتەتتەيان بگەن .

ياخود مەبەست پىى نۇ (۹) كەسە خراپ و تىكەرمەكەى گەلى (ئمودن)، كە خۋى پاك و بىگەرد لە ئايەتەكانى بىشىدا، باسى كىردن .

ب / دەگونجى مەبەست پىى ئەۋە بىت كە پىقەمبەر ﷺ بىقەرموۋى: من بۇ ئىۋە ترسىنەرىكى روون و ئاشكرام، بە سزايەك ۋەك ئەۋ سزايەى كە كاتى خۇى دامابەزاندۇتە سەر، سوئند خۇرانى دۇى پىقەمبەران، بەئىن

به‌یه‌ک‌د‌مران، چ له گه‌لی (ثمُود)، چ له غمیری گه‌لی (ثمُود)، یاخود من ترسینه‌ریکی ناشکرام بؤ نیوه، به سزایه‌ک، وه‌ک نه‌و سزایه‌ی که دامانبه‌زنده‌سهر نه‌وانه‌ی قورئانیان به‌ش به‌شو پۆلین کرد بوو، له کاهرائی مه‌ککه، که هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: قورئان جادوو‌یه‌و، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: شیعرو، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: قسه‌ی فالچیینه‌و، هه‌ندیکیان ده‌یانگوت: نه‌فسانه‌ی پیشینه‌ن، یاخود وه‌ک نه‌و سزایه‌ی دامانبه‌زاند بؤ سهر نه‌وانه‌ی که کۆلانه‌کانی مه‌ککه‌یان به‌سهر خۆیان دابه‌شکرد بوو: تۆ له‌وی به‌و، تۆ له‌وی به‌، نه‌گهر که‌سه‌یکی بیگانه‌و نامۆ هات، که موحه‌مه‌د ﷺ نه‌ناسیت، ناگاداری بکه‌نوه: که موحه‌مه‌د شاعیره، یان جادوو‌گهره، یاخود کاهینه، بؤ نه‌وه‌ی به‌ قسه‌کانی هه‌لنه‌خه‌له‌تن، نه‌م نایمه‌ته‌ جه‌ند واتایه‌کی جۆراو جۆری هه‌ن، که دوا‌یی زیاتر روونیان ده‌که‌ینه‌وه .

﴿ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴾، واته: نه‌وانه‌ی که قورئانیان به‌ش به‌ش کرد، (عِضِينَ)، کۆی (عِضَة، یه)، واته: (جُزْء)، پارچه، نه‌وانه قورئانیان پارچه پارچه کرد، به‌ش به‌ش کرد، به‌ گومانی خۆیان .

هه‌ندیکیان به‌ شیعر دادنه‌ا، هه‌ندیکیان به‌ جادوو دادنه‌ا، هه‌ندیکیان به‌ نه‌فسانه‌ی پیشینه‌ن دادنه‌ا، یاخود ههر کامیکیان ناوو ناتۆریه‌کی تایبه‌تی به‌ دوا‌ی قورئان ده‌خست .

﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسَعَنَّهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾، واته: سویند به‌ په‌روه‌رنگارت به‌ دنیاییه‌وه له تیکراییان ده‌پرسینه‌وه، واته: لیب‌رسینه‌وه‌یان له‌گه‌ل ده‌که‌ین و وه‌ک به‌رزمکی بانان بۆی ده‌رناجن .

﴿ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾، واته: لیب‌یان ده‌پرسینه‌وه، له‌باره‌ی نه‌وه‌وه که ده‌یانکرد، له‌ دژایه‌تی کردنی قورئان و بیغه‌مبه‌ری خاتمه‌ ﷺ .

﴿ فَأَصْدَعُ بِمَا تُوْمَرُ ﴾، که‌واته: تۆ نه‌وه‌ی فه‌رمانت پیکراوه، به‌ ده‌نگی به‌رزی زولال رایبگه‌مه‌نه .

(صَدْعُ)، به دنگی شتیکی رهق دهگوترئ، که بشکی و زینگی لئ بیت، یان شهقه ی بی، نهوهی فمرمانت پیکراوه به دنگی بهرزی زولال بیگهیمنه، یا همموویان گوئیان لئ بی و بیبیستن .

﴿ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾، پشت له هاوبهش بؤ خوا دانهرمان بکه، واته: پشت گوئیان بغه، نیهمالیان بکه، هه ئبته بهو واتیه نا، که په یامی خویان پی نه گهیمه نی، چونکه بیشتتر خوا فهرمووی: پییان بگهیمه، به ئکو واته: نازارمکانیان و قسه و قاله کانیان و، پیلانمکانیان پشت گوئ بغه و، دئی خوتیان پیوه خهفته خان مهگه و، پشت به خوا ببهسته .

﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾، ئیمه چاره ی گالته پیکه رانت بؤ دهگهین، نهوان بؤ ئیمه لیگه ری .

همدیک له زانیان گوتوو یانه: پینج له زله زله کانی مهککه، خوا ﴿﴾ به دوی بهگدا، هر بهگیکانی به دهرتیکی گوشنده له بهین بردوون، مه بهست پی پی نهومیه، به لام پیم وایه جهمک و واتیه که ی فراوانتره، دهگونجی نهوهش بوو بی، به لام واتیه که ی فراوانتره .

به لئ قورئان سه رقتا زوری به له مهککه دابهزیه وه، دواپی نهوی دیکه ی له مه دینه دابهزیه وه، بیگومان جاری وا هه یه، همدیک نایمت په یومستن به گاتو شوین و رووداویکی دیاری بیکراوه له مهککه، یان له مه دینه، یان له شوینته ی که قورئانی لئ دابهزیه وه، به لام وهک زانیان گوتوو یانه: (إِنَّ خُصُوصَ السَّبَبِ لَا يَمُنُّ شُمُولُ الْمَعْنَى)، واته: تایه تمندیوونی هؤی هاتنه خوار، ری له گشتگیربوونی وانا ناگری .

ننجا نه و گالته پیکه رانه کین که خوا دهفه رموی: من جارمیان دهگم، بؤ منیان لیگه ری، من نهوانهت له کؤل دهگمه وه ۱۹

﴿ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴾، نهوانه ی لهگه ل خودا په رستراوی دیکه داننن، ئه عتیراف به به دیهینه رایه تیی و په روره رگاری تیی و په رستراوی تیی خوا، دهگم، به لام وئرای خوا، په رستراوی دیکه ده په رستن،

﴿ فَوَفَّيْتَهُم بِمِثْلِ بَرِّهِمْ إِنَّهُمْ لَكَاظِمُونَ ﴾ ، لەمەودوا دىزانن، واتە: لەمەودوا دىزانن چىيان بەسەر دئا! يان لەمەودا دىزانن چىند بەهەلەداچوون! كە دىگونجى مەبەست لە: (لەمەودوا) دنيا بى، ھەر لە زىانى دنيادا بۆيان دەردەگەوئەت، ياخود مەبەست بىي رۆزى دوايى بىت، ھەردووكيان دەگرئەتەو .

﴿ وَلَقَدْ نَعَلْنَا أَصْحَابَ الْمُنَافِقِينَ آلِهَتَهُمْ لِلدُّنْيَا لَا يَصِفُونَ ﴾ ، بە دنيايەو ئىمە دىزانن، كە تۆ سىنەت تەنگ دەبى بەوئى دەبىلن .

پىقەمبەر خاتەم موحەممەد ﷺ وەك ھەر مرؤفئىكى دىكە، مرؤف بوو، قەسەى خۇشى بى خۇش بوو، قەسەى ناخۇشى بى ناخۇش بوو، بەلكو ئىنسانى بەرئزو بە حورمەت، قەسەى ناخۇشى لە خەلكى دىكە، پىناخۇشتەر، چونكە نە قەسەى ناخۇش بە خەلكى دەلئىو، نە چاومرئى قەسەى ناخۇشيش دەكات، لەبەر ئەو: قەسەى ناخۇش، تەواجو پەلار، پەروپاگەندەى خراب، تانەوتەشمەر، قەسەى ناخۇشيش پىگوتەران، تۆمەتبارگەرنى بە ناھەق، زۆر لەسەر دەلئى قورس دەبى، خوا دەفەرموئ: ئىمە دىزانن، تۆ سىنەت تەنگ دەبىت، بەھۆى ئەوئەو كە دەبىلن .

﴿ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ ﴾ ، بۆ ئەوئەو كە بىتوانى بەرھەلستى ئەو قەسە ناخۇشانە بەكەىو، سىنەت فراوانتر بى: بە ستايشكەردنەو پەرومەدگارت بە پاك بەر، واتە: بە پاكى بەرەو دورى بەخەو لە كەمەوكورپىو ھەلەو پەلە، كە بۆخۆى ھەر دورو پاكە، بەلام تۆ ئەو ھالەتە لە خۆتەدا پىشان بەد، ئەگەرنا، خواى پاكو بىگەرد، ئەگەر كەسىش بە پاكى نەگرئ، ھەر پاكو بىگەردەو، ئەگەر كەسىش ستايشى نەكات، ھەر شايسەى ستايشە، بەلام ئەو مرؤفەكانن ، كە دەبى لە دل و دەروونى خۇياندا ، پاكئىيىو دورىيى خوا ، لە كەمەوكورپىو ھەلەو پەلەكان، بەجەسىئەن، ھەروەھا ستايشكەردن و مەدح و پىنەلاگوتنى خوا لە دل و دەروونياندا، جئ دەمەنەو، ئەگەرنا، ئەگەر ئەوانىش تەسبىح و تەحمىدى خوا نەگەن، خوا ھەر پاكو بىگەردەو، ھەر ستايشكەراو (خەمىد) و شكۆدار (مەجىد) .

﴿ وَكُن مِّنَ السَّاجِدِينَ ﴾ ، تۆ لە كەرنووش بەران بە، واتە: بە ستايشكەرنى خواو، بە پاكى بەرەو، زۆرىش كەرنووش (سجدة) بۆ خوا بەرە، كە بىگومان لىرمەدا مەبەست لە : (كەرنووش بەران بە)، واتە: زۆر نوئىزكەرى باشبە، بە شۆمەك

سېفەتى نوپۇز كۆردن، تۆ بىياتە نېو جەرگەى نوپۇز كەرانەو، كە ئەو بەھىزترە لەمۇى فەر موو بىاى : (وَكُنْ سَاجِدًا)، يان (وَأَسْجُدْ)، كە لە شوپنى بىكەشدا ئەوانە ھاتوون، بەلام ئەم ھالو مەقامەى ئېرە، ئەو دەخوازى، كە خواى پاك و بىگەرد بەم شېومىە بىدوونى، واتە: تۆ بەھۆى بە پاكگرتنى خواى بەرور دىگار و بەھۆى ستايش كرنىەو، بەھۆى زۆر كرنووش بىردن نوپۇز و تاەمت ئەنجامدانەو، بۆ خواى پاك و بىگەرد، سىنەت فراوانتر دەبىو، دل گەورەتر دەبىو، زىاتر دەتوانى بەرھەلستىى ئەو شېوە ناشاىستە مامەلەكرنەى كافرىكان لەگەلت دا، تەھمەمول بگەى، لە بەرانبەرىدا خۇپراگرىبى .

لە كۆتايىدا دەفەرموى : ﴿ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾، واتە: بەرور دىگارى خۇشت بېرستە، تاكو يەقىنەت بۆ دى .

ھىچ گومانى تىدانىە كە (يقين) لېردا مەبەست مردنە، چونكە ئەگەر بەھىبى مانا زمانەوانىيەكەى بووايە، واتە: زانبارىيەكى تەواو، كە دل لەسەرى بوستى، ەھل لەسەرى بوستى و بەملاولادا ئەچى، دەگوترى: (يَقِنُ الْمَاءُ أَي: ثَبَتَ وَ رَكَدَ)، واتە: ئاوكە وەستا، ئەگەر مەبەست ئەو بووايە، بە دلئىايى ھەر لە ھەنگاوى يەكەمەو، پېقەمبەرى خاتەم ﷺ يەقىنى ھەبوو و دلئىا بوو ، كە پېقەمبەرى خوايە، دلئىا بوو كە ئەو فرىشتەيەى وھىبى بۆ دىئى (جىبىرىل): نوپۇنەرى خوايە، ھەر وھا دلئىا بوو لە ھەموو ئەو راستىيانەى كە بووناسىى ئىسلامىو، ئىمان و ەقىدەى ئىسلامىى، گرتوو ياننە خۇيان، كەواتە: لېردا مەبەست دلئىايى نىە، چونكە دلئىايى ھەر ھەبوو، پىوېستىى بەو نەكردو، كە زىاتر بەندايمتىى بۆ خوا بكات، خواپەرستىى زىاتر بكات، تاكو دلئىايى بۆ بىتتا بەلگو دلئىايەكەى ھەر ھەبوو، بۆيە (يقين) لېردا، واتە: مردنىك كە لىى دلئىاي ھەر دى، ھەلئەتە لە سوورەتى (المدثر) ىشدا، خواى بەرور دىگار ھەر وشەى يەقىنى بە ماناى مردن بەكار ھىناو، وەك لەسەر زمانى كافران دەفەرموى: ﴿ وَكَلَّمَ نَكْرَدٌ يَوْمَ الدِّينِ ﴿١٦﴾ حَتَّىٰ أَتْنَا الْيَقِينَ ﴿١٧﴾ ﴾ المدثر، واتە: ئىمە بېرومان بە رۆزى سزاو پاداشت نەبوو، بە درۇمان دەزانى، تاكو يەقىنمان بۆ ھات، واتە: مردنمان بۆ ھات، چونكە ھىچ كەس گومانى نىە لە مردندا، كە دى .

## چهند مهسه له یه کی گرنه

**مهسه له یه په گهم :** راگه بانندی نهو راستییه، که خوای کار به جی و پاکو بیگمرد، ناسمانه کان و زهوی و نهوی نیوانیانی، به هق هیناونه دی، رژی دوا بیلش هر دئ، بویه پیوسته پیغمبر ﷺ به سینک فراوانیی و لیپورده بیه کی جوانه وه . مامنه له گهل خه نکدا بکات به گشتیی و . نه یارو نه حمزه کانی به تایبته :

خوا تبارک و تعالی فهموویمتسی : ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَيُّهُ فَاصِّحٌ فَاصِّحٌ الْجَمِيلُ ﴾ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴿۸۵﴾ .

شبه کردنه بهی نهم دوو نابه ته موپاره که . له چوار بره که دا :

**بره کی به گهم ۱ -** ﴿ وَمَا خَلَقْنَا السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضَ وَمَا بَيْنَهُمَا إِلَّا بِالْحَقِّ ﴾ ، واته : نئمه ناسمانه کان و زهوی، نهوی دمکه ویته نیوانیانه وه، به هق نه بیت نه مانه نئاونه دی. یاخود: نئمه ناسمانه کان و زهوی، نهوی نیوانیان، تمنیا به هق دروستمان کردوون، به قه در نووکی دهرزی ناهه قیی و پووچی و بی حکممتیی له دروستکراوی خوادا نیه .

وهک خوی پاکو بیگمرد له شوینی دیکه دا دمه رموی :

۱/ ﴿صُنِعَ اللَّهُ الَّذِي أَنْقَرُ كُلَّ شَيْءٍ﴾ (۸۸) : النمل، واته: دروستکراوی خوا، که هممووی شتیکی زور به وردمکاری هیناوته دی .

۲/ هرومه‌ها دمه‌رموی : ﴿الَّذِي أَحْسَنَ كُلَّ شَيْءٍ خَلَقَهُ﴾ (۷۰) : الجدة، واته: (خوا) که‌سیکه هر شتیکی دروستیکردوه، زور به چاکیی دروستیکردوه و به باشتین شیوه دروستی کردوه .

۳/ هرومه‌ها دمه‌رموی : ﴿مَا تَرَىٰ فِي خَلْقِ الرَّحْمَنِ مِن تَفَوُّتٍ﴾ (۷۰) : الملك، واته: له دروستکراوی (خوای) به به‌زه‌میدا، ناریکی نابینی، که م‌و‌کوری نابینی .  
لیرمدا دملیم ستایش بو خوا :

نیمه له تفسیری سوورپی (یونس) دا، باسیکی فراوفمان له‌وبارمه کردوه، که خوی پاک و بیگمرد، هم گمردونه‌ی به سه‌روو خواروم، به ناسمان و زومیه‌وه، به حکممت و هق هیناوته دی، بوختی مه‌به‌ستیش له وشعی (حق) نه‌ویه که گمردون بو تیدا تافیکرانه‌وی جند و مروفان هیناوته دی، که نه‌مه له سوورپی (الجائیه) دا، خوا زور به پرونی رایگه‌یاندوه، وک دمه‌رموی : ﴿وَخَلَقَ اللَّهُ السَّمَوَاتِ وَالْأَرْضِ بِالْحَقِّ وَلَيَجْزِي كُلُّ نَفْسٍ بِمَا كَسَبَتْ وَهُمْ لَا يُظْلَمُونَ﴾ (۲۱) ، واته: خوا ناسمانه‌کان و زوی به هق هیناونه دی، بو نه‌وی هر کسه، به پی نه‌وی که کردوویته، سزاو پاداشت بدریته‌وه، له حالیکدا که هیچ جوړه ستمیکیان لیناکریت .

ننجا نیمه له و باسه‌دا که له سوورپی (یونس) دا کردوومانه، زیاتر له پازده (۱۵) نایتمان هیناون، له پازده (۱۵) شویندا، که خوا ﴿لَيْسَ لَنَا رِيسِي﴾ هم راستیه دووباره دکاتمه، هه‌لته هر راستیه‌ک، له یه‌ک نایمت و له یه‌ک شوین له قورئاندا، له یه‌ک رسته‌ی فه‌مایشتی خوادا، بی، به‌سه بو‌نه‌وی بزاین: نه‌وه راستیه‌که ، خوا رایگه‌یاندوه، نه‌دی نه‌گمرد راستیه‌ک، به پازده (۱۵) شیوازی دم‌برین، له پازده (۱۵) شویندا، له پازده (۱۵) نایمتدا، بی ۱ بیگومان به نمانده‌ی دووبارصونه‌وی : نه‌و راستیه‌گرنگو بایه‌خی هیهه .



**برگهی دووم ۱ - ﴿ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَیَّتٌ ۙ ﴾**، واته: بیگومان (سَاعَة) هر دئی،

وشهی (سَاعَة) وهک بیشتیریش نامازمان پییدا، له بهکارهیتانی قورئاندا، زیاتر بؤ نمو کاتهی که دنیا تئیدا کۆتایی دئی، بهکارهاتوه، بؤیه نئمه به (ناخیر زمان) مانامان کردوه، له زۆربهی شوپنه‌کاندا، وشهی (سَاعَة) بؤ نهو کاته دیارییکراوه بهکاردئی، که نیای تئیدا کۆتا دئی، واته: ناخیر زمان، کۆتایی هاتنی ژبانی دنیا، به‌لام لیره، لهم سیاقه‌دا نهوه گونجاوتره که بگوترئ: (سَاعَة) مبه‌ست پیی نهو کاتهیه که رۆزی دوابی تئیدا دئی، واته: هه‌لسانه‌وهو زیندووکرانه‌وه (قیامة وبعث) و سزاو پاداشتی تئیدا دئی، چونکه که خوا دهمرموی : ﴿ وَإِنَّ السَّاعَةَ لَأَیَّتٌ ۙ ﴾، نهمه زمینه خۆشکهره بؤ

رستهی دوابی که دهمرموی : ﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾، ننجنا لیبوردن و چاوپۆشییه‌کی جوان نه‌نجام بده، له‌گه‌ل نهو بیبروایانه‌دا، که دلّت دهئیشینن، لاملی و سه‌ربییچی ده‌گهن، یاخود گالتتت پئیده‌گهن و ناووناتۆرهی خرابت به‌دوا ده‌خن، مادام قیامت دئی، رۆزی دوابی دئی، که رۆزی سزاو پاداشت و حیسابه، تۆ لیره‌دا بهو شیویهی که بؤ تۆ شایسته‌یهو، بؤ به‌نامه‌گه‌ت شایسته‌یهو. له نوینهری خوی په‌روه‌ردگار ده‌وشیتسه‌وه، ناوا مامه‌له بکه، حیساب و کتاب و لیبرسینه‌وهو سزاو پاداشتی مرۆقه‌گان، عایدی خواجهو، له کاتیکی دیکه‌دا دئی. نه‌ک له‌م ژبانه دنیا‌یه کاتییه‌دا .

**برگهی سنیهم ۱ - که دهمرموی : ﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾**، به

شیویه‌کی جوان چاوپۆشی بکه .

وشهی (صَفْح) مانایه‌که‌ی نه‌ومیه : که‌سئیک که هه‌لمه‌میکی به‌رانبه‌ر گراوه، لامل له‌و که‌سه بکات، ننجنا که لاملی تیکرد، وه‌ک ههر نه‌یدیینی، وایه .

له زمانی کوردیی دا: نئمه وشهی (عَفُو) به لیبوردن مانا ده‌گه‌ینو، وشهی (صَفْح) به چاوپۆشیی، واته: نه‌ک ههر لییان ببووهر، به‌لکو ههر نادیده‌مان بگره، نه‌و قسه‌یهی به‌رانبه‌ر به تۆی ده‌گهن، نه‌و شیوازه ناشایسته‌یهی به‌رانبه‌ر تۆ پیشانی ده‌دن، نه‌و ره‌فتاره، نه‌و ته‌عبیره نارێکانه، وایزانه ههر

نەيانكردو، ھەر خۆتى بە سەرھوھ مەبە، چونكە ئەگەر كەسنىڭ لاملى لە كەسنىڭ كرد، نايىبىنى .

تۆش وابزانە ئەو قسەيان ھەر نەكردو، ھەر لە بىر خۆتى بەرھوھ، نىنجا لىرە سىفەتى جوان (جەمىل) ىشى دەختە پال ﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾ ۱ لە شوئىنىكى دىكە دەفەرئوئ : ﴿ فَأَصْفَحَ عَنْهُمْ وَقُلْ سَلِّمْ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴾ ۸۹ ﴿ الزخرف . واتە : چاوپۇشسىيان لىبىكە و بلىئ : سەلام، لەمەدووا دەزان، بەلام لىرەدا دەفەرئوئ : ﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾ ۹۰ ﴿ . واتە : چاوپۇشسىيان لىبىكە، بەلام چاوپۇشسىيەكى جوان، ئەمە ماناكەى زۇر تۇخترو بە قوتتەر، واتە : بە شىومىەك مامەلئەيان لەگەل بىكە، وەك ئەو قسە ناشىرىنانەت ھەر نەبىستىن لىيانەھو، ئەو رەقتارو كىردارە ناشىرىنانەت ھەر لىيان نەبىنىين، نەوئش لەبەر چەند حىكەمتىك :

**بەكەم :** بۇ ئەھۋەى بىيانوويان بېرى، چونكە جارى وايە، ئەگەر قسەيەكى زىرو توند بەرانبەر كەسنىڭ بىكەى، ئەو قسەى زىرو توندت دەكاتە بىيانوويەك، كە ھەقەكەت لى ورنەگىرى، بۇيە پىويستە بىيانوويان بېرى .

**دوھم :** نەركى خۆت بە باشتىن شىۋە نەنجام بەدى، بىگومان پىغەمبەرى خاتەم ﷺ ھەر ئەھۋەى لىوشاۋتەھو، كە خۇى بە باشتىن سىفەت و خەسەت بەرازىنىتەھو، باشتىن ھەلۋىستو ئاكار لە خۇيدا بەرجەستە بىكات .

**سىيەم :** ئاۋىنەھىكى جوانى ئايىنەكەشت بى، ئايىنەكەى تۆ ھەر رىزو حورمەت و نەزاگەت و باشىى و پەستىلى لى چاۋمىرى دەكرى .

**چوارەم :** ئوئنەرىكى باشى پەرۋەردگارىشت بى، خۋاى پەرۋەردگار ھەر ئەھۋە شايستەھى ، كە ئوئنەرەكەى بە باشتىن شىۋە ئوئنەرايمتى بىكات، نىنجا خۋاى بەرزو مەزن ، خاۋمنى ھەموو سىفەتتىكى بەرزو پەستندو جوانە، ئوئنەرەكەشى دەبىت لە قەدەر خوا بى، لە قەدەر ئايىنە راستو تىرو تەواۋمەكى بى .

**برگەمی چوارەم ۱ -** ﴿ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ الْخَلَّاقُ الْعَلِيمُ ﴾، واتە: بێگومان هەر

پەروردگارێ زۆر بەدییهێنەرە، زۆریش زانیە .

(خَلَّاقٌ) صیغه موبالغەى (خَالِقٌ)ه، وشەى (خَالِقٌ)، واتە: بەدییهێنەر، (خَلَّاقٌ)، واتە: زۆر بەدییهێنەر، واتە: زۆر شتان بەدى دێنێو، پەیدا دەکات، ئنجە پەروردگارێک وا بێ، واتە: بتوانێ هەموو شتێک بەدى بێنێ، دروستی بکات، لە نەبوونەوه بیهێنێتە بوونەوهو زۆریش زانا بێ، گەواتە: سزاو پاداشتی مرفهەکان هەر عایدی ئەوه، خۆی دەزانێ چۆنیان سزا دەدا، لەسەر خرابەکانیان و، پاداشتیان دەدەتەوه، لەسەر چاکەکانیان .

**هەسەلهی دووهم :** مادلم خوا حەوت ( ۷ ) نایەتە دووبارەبوووەکان و

قورئانی مەزنی پێداوی، چاو مەبەرە زرق و برق و ناز و نعیمەتى دەستى هەندیک لە بێبەر وایان و، خەمیان لى مەخۆو، ئاگاداری بر وادارانی پەش و پروت بەو، لەگەڵیان میبەرەبان بە :

وَمَكْ خُوا دمه رموى : ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾ ٨٧

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ وَأخْفِضْ جَنَاحَكَ

لِلْمُؤْمِنِينَ ﴿ ٨٨ ﴾

شېكردلەوهى نەم دوو نایەتە موبارەكە . لە پێنج برگەدا :

**برگەمی یەكەم ۱ -** ﴿ وَلَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾، بە

دەنیاییموه ئیمە حەوت لە دووبارەبوووەمگان و، قورئانی مەزیمان بە تۆ

داوه .

### وشەى (مَثَانِي):

۱/ یان كۆى (مَثْنِي)یە، كە (اسمُ مَفْعُولٍ مُشْتَقٌّ مِنْ ثَنِي، إِذَا كَرَّرَ). ناوی مفعولە، وەرگیراوه له (ثَنِي)، واتە: نوستانلیهوه، یان دووبارەى کردموه .

۲/ یان كۆى (مَثْنَاة) كە نهویش له ناوی (إِثْنَيْن) وەرگیراوه، (إِثْنَيْن) واتە: ووان، نهویش یهكێكهو دووبارە دەبیتموهو دەبیته دوو .

۳/ یان كۆى (مَثْنِي) یه یانی : دووان .

۴/ دەشگونجی (مَثَانِي) كۆى (مَثْنِي) بی، نهویش له (ثَنَاء)هوه هاتبی، واتە: مەدح و ستایش، كەواتە: حەوت دووبارەبووهو مەكان واتە: نهو حەوت نایه تەنەى كە دووبارە دەبنهوه، یاخود نهو حەوت نایه تەنەى كە ستایشی خاویان تێدا دەكړیو، بیگومان مەبەست بییان: حەوت نایه تەکانی سوورپتی (الْفَاتِحَة)ن، لەبەرچی ؟

لەبەرئەوهی كە (مَثَانِي) دەبی كۆمەڵە شتێك بن، مێینهی مەجازی (مؤنث مجازی) بن، چونكە رانای مێینهیان بۆ بەكارهاتوم، واتە: دەبی كۆمەڵە شتێك بن ، كە بگونجی رانای مێینهیان بۆ بەكاربێ، گوتراوه: (وهيَ أَشْيَاءٌ تُجْرِي تَسْمِيَّتُهَا عَلَى التَّانِيَةِ)، وەك (ثَوَانِي) كە كۆى (ثَانِيَة)یە، (خَبَايَا) كۆى (خَبِيَة)یە، (خَفَايَا) كۆى (خَفِيَة)یە، (مَثَانِي)یش كۆى (مَثْنِيَة)یە .

نهوانیش حەوت نایه تەکانن: (سَبْعاً مِنَ المَثَانِي)، پاشان كە دەفەرموی:

﴿ وَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ المَثَانِي وَالْقُرْآنَ العَظِيمَ ﴾ ۷۰، دیاره قورئانی مەزن،

كە یادەدرێتەوه سهه (مَثَانِي)، كەواتە: دەبی نهو حەوت دووبارەبووهوانەش له جینسی قورئان بن، كەواتە: حەوتەكان دەبیته حەوت نایه تە قورئان بن، كە بیگومان مەبەست بییان حەوت نایه تەکانی (فَاتِحَة)یە، دەتوانین بڵین: بەم سی بەنگیه، نەم مەسەلهیه یهكلا دەبیتهوه :

یەكەم : سوورپتی (الْفَاتِحَة) حەوت نایه تەن و دووبارەش دەبنهوه .

**دووەم :** نایەتەکانی سوورەتی (الفاتحة)، حەوت نایەتەن خۆی پەرۆمردگاریان پێ مەدح و ستایش دەکری .

**سێیەم :** فەرموودەی پێغەمبەری خواش ﷺ ئەوەی دیاری کردووە، ئەو مەسەلەی هەلبەرپووە یەکلای کردۆتەو .

هەر بۆیەش شتیەک کە پێغەمبەر ﷺ نوقتەمی تێدا خستۆتە سەر پیت، پێم سەیرە هەندئێ لە زانیان بەملاولای دیکەدا دەروژن! مادام پێغەمبەر ﷺ دیاری کردووە، پێویست ناکات بەملاولادا برۆین، با تەماشای ئەو چەند فەرموودمییە بکەین :

۱/ { عَنْ أَبِي سَعِيدِ بْنِ الْمَعْلَى الْأَنْصَارِيِّ، عَنِ النَّبِيِّ ﷺ أَنَّهُ قَالَ: أَلَا أَعْلَمُكُمْ أَعْظَمَ سُورَةٍ فِي الْقُرْآنِ قَبْلَ أَنْ أُخْرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ، فَتَنَهَبَ النَّبِيُّ ﷺ لِيُخْرَجَ مِنَ الْمَسْجِدِ فَذَكَرْتُهُ، فَقَالَ: الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ، هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ الَّذِي أُوتِيْتَهُ } { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، رَقْم: ۴۴۲۶ } .

واتە: ئەبوی سەعیدی کوری موعەللا دەگێڕیتەووە کە پێغەمبەر ﷺ پێی فەرموو: نایا پێش ئەوەی لە مزگەوت بچمە دەری، گەروترین سوورەتی فێر بکەم؟ دەئێ: دوایی پێغەمبەر ﷺ رویشت، کە لە دەرگای مزگەوت بچیتە دەری، منیش بیرم خستەو، (پێی وابوو کە پێغەمبەر ﷺ لە بیرو چۆتەو)، ئەویش فەرمووی: باشترین سوورەتی ئە قورئاندا، سوورەتی (الحمد لله رب العالمين)، (ستایش بۆ خۆی پەرۆمردگاری جیهانیان)، (واتە: ئەو سوورەتی کە بەو دەست پێدەگات)، ئەووە ئەو حەوت دووبارەبوووەو قورئانە مەزەنە، کە پێمدراو .

۲/ { عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ : أُمُّ الْقُرْآنِ هِيَ السَّبْعُ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنُ الْعَظِيمُ } { أَخْرَجَهُ الْبُخَارِيُّ، رَقْم: ۴۴۲۷ } .

واتە: ئەبو هورەیرە دەئێ: پێغەمبەری خوا ﷺ فەرموویەتی: (أم القرآن)، { کە یەکێکە لە نازناوەکانی سوورەتی (الفاتحة) }، نایکی قورئان، ئەسلی قورئان، ئەو بریتییە لە حەوت دووبارەبووموگان و قورئانی مەزەن .

که به بیی نهم دوو فەرموودییە بئ: هەر کام له (السَّبْعُ الْمَثَانِي) و القرآن العظيم) هەردووکیان سیفەتی سووڕتی (الفاتحة) ن .

۳ / { عَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ قَالَ: قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ: (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ: أُمُّ الْقُرْآنِ، وَأُمُّ الْكِتَابِ، وَالسَّبْعُ الْمَثَانِي) } .

واتە: سووڕتی (الْحَمْدُ لِلَّهِ رَبِّ الْعَالَمِينَ) ئەسلی قورئان و ئەسلی کتێب و حەوت نایمە دووبارەمومگان .

بێشتریش گوتمان : هەندیک لە زانیان گووتویانە : مەبەست لە (السَّبْعُ الْمَثَانِي) حەوت سووڕتە درێژمگان، واتە : لە (البقرة) و، پێداومرە : (إلى عمران) و (النساء) و (المائدة) و (الأنعام) و (الأعراف)، ئنجنا (الأنفال) و (التوبة) یان پیکەو بەسکردوون .

بەلام نێمە دەلێین: ناگونجی مەبەست لێردا ئەو بەیژ، چونکە :

أ) هەموو ئەو فەرماشتانە پێغمبەر ﷺ دیارییان کردووە (السبع المثاني) حەوت نایمەگە (الفاتحة) ن .

ب) ئەو کاتە سووڕتی (الحجر) هاتۆتە خوار، کە سووڕتیکی مەککەییە، جاری ئەو حەوت سووڕتانە بو پێغمبەر ﷺ دانەبەزێنراون، تاکو خوا بفەرموئ: ئەو حەوت سووڕتەم پێداوی، بەلکو ئەو کاتە تەنها (الأنعام) و (الأعراف) دابەزیبون، لەو حەوتانە .

ج) سیفەتی (مَثَانِي)، ئەگەر بە مانای (ثناء) بن، ئەوە خالی هاوبەشی نیوان سەرچەم سووڕتەکانی قورئانە، بەلام ئەگەر لە : (مَثْنِي)، یان (مُتْنِي) یان (مُتْنَاة) هەو، وەرگیرای، ئەوانە کە دووبارە دەبنەو، ئەوە بیگومان ئەو سیفەتە لەو حەوت سووڕتانە دا نیە، کە پڕۆژانە مسوڵمانان دووبارەیان بکەنەو، تەنها لە سووڕتی (الفاتحة) دا ئەو سیفەتە هەیە .

**برگەمی دوووم ۱ -** ﴿ لَا تَدْنَنَّ عَيْنَيْكَ إِلَىٰ مَا مَتَّعْنَا بِهِ أَزْوَاجًا مِنْهُمْ ۖ ﴾، واتە:

چاۋ مەبەرە ئەووی گۆمەلانیك لەوانمان لئ بەهرەمەند کردو، ئەو زرق و برق و سەرومت و سامانی، کە هەنئیک لە صاقرانمان لئ بەهرەمەند کردو، چاۋی تێمبەرە، بپی سەرسام مەبە، بپت شتیکی گەورە و گەرنگ نەبی .

وشە (أَزْوَاجًا مِنْهُمْ)، دەرگونجی مەبەست لە (أَزْوَاجَ)، (أَصْنَافَ) بی، یانی : چەند گۆمەلێکیان، چەند کەسانێکیان، دەرگونجی مەبەست چەند جووتیک بی، یانی : چەند ژن و مێردیک، چەند مالتیک لەوانمان لئ بەهرەمەند کردو .

**برگەمی سێیم ۱ -** ﴿ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ۖ ﴾، واتە: خەفمتیان لئ مەخۆ، بەهۆی

بەروا نەهینانیانەو بەزاردار مەبە، هەلبەتە پێقەمبەر ﷺ زۆر خەمی لێخواردوون و پەرۆشی بوون، بۆیە خۆی پاک و بێگەرد هەم لێرە، هەم لە زۆر جیسی قورئاندا، بە بپووستی زانیو نەوێندە جەخت بکاتەو، لە پێقەمبەر ﷺ کە زۆر خەمیان لئ نەخواتو پەرۆشی نەبن، ننجانەو بە بۆ پێقەمبەر ﷺ هەزێلەتیکە و سێقەتیکە بەرزو گەورە پێقەمبەری خوا ﷺ بوو، کە زۆر خەمی لێخواردوون، زۆر پەرۆشی ئەو خەلکەمی بوو، بە راددیەک کە بپووستی کردو خۆی پاک و بێگەرد بەرموئ: لێیانگەرئ ئەوێندە خەمیان لئ مەخۆ، وەک لە سوورەتی (الشُّعْرَاءِ) دا، لە سوورەتی (الکھف) یشدا هاتو .

لە سوورەتی (الشُّعْرَاءِ) دا دەرەرموئ: ﴿ لَمَّا بَلَغَ نَقَسَكَ أَلَّا يَكُونُوا

مُؤْمِنِينَ ۚ ﴾ الشعراء، واتە : ڕەنگە خۆت بفرەوتینی، لە سۆنگەمی ئەومو کە

نابنە برۆدار لە سوورەتی (الکھف) یشدا دەرەرموئ: ﴿ فَلَمَّا بَلَغَ نَقَسَكَ

عَلَىٰ آثَرِهِمْ إِنْ لَمْ يُؤْمِنُوا بِهَذَا الْحَدِيثِ أَسَفًا ۖ ﴾ (الکھف)، واتە: ڕەنگە تۆ خۆت بفرەوتینی، لە خەفمتان، کە نیمان ناهینن .

واتایەکی دیکە ئەویە: بەهۆی ئەومو کە دەبێنن، بەو جۆرە مامەلەمی پئ دەرگەن لەگەن تۆدا، بە شیوازی ناشایستو بپنەزاگەت، دل

تەنگ مەبەو خۆت نارمحەت مەكە، بەلام كە دەفەرموئ : ﴿ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ۚ زِيَا تَر مَانَا يَمْكَهْم دَگەمىنى، واتە: خەمىيان بۇ دامەگەرە، ئەومندە پەرۋىشت ئەمىن، ئەومندە بۇيان نارمحەت مەبە، بەھوئى بىروا ئەھىئانىيانەمە .

**بىرگى چولرەم ۱** : ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمُؤْمِنِينَ ۚ ﴾، بىلت شۇرگە بۇ بىرواداران .

خَفَضَ (خَفَضَ) پىچەوانەمى (رَفَعَ) ۵، واتە: بەرزگىرنەمە، (خَفَضَ)، واتە: شۇرگىرنەمە، (جَنَاح) يىش واتە: بال، ئاشكرايە مەرۋف بائى نىە، بەلام ئەم تەعبىرە بۇ ئەمە بەكار دەھىئىرى، كە وەك چۇن بائندىيەك بالەكانى خۇى شۇر دىمكاتەمەو بلاويان دىمكات، نەك بەخۇبىيانەمە بىنوسىئى، تاكو بتوانى بەچكەكانى لە بن بائى بگىرى، تۇش ئاوا لەگەل بىرواداراندا، كە شوئىنكەموتوتىن، بە رەمەو سۇزو پەرۋىش بە، لە بن بائى خۇتبان بگەرە ئەم تەعبىرەش لە كوردىبىدا زۇر بەكار دى، دەئىن: فلانكەس فلانە كەسى لەبن بائى خۇى گىرت، خستىە ژىر بائى خۇى، يان بائى بەسەردا شۇرگىردەمە، واتە: وەك بائندە بۇ بەچكەكانى : بالە شۇرەمىيان بۇ بگەو ناگات لىيان بىت .

**مەسەلەى سېھەم** : خوا فەرمان بە پىغەمبەر ﷺ دەكات، كە بئى: من ترسىنەرئىكى ئاشكرام، لە سىراپەك لە لاپەن خوداوە، وەك ئەومى داپبەزاندە سەر (مُقْتَسِمِينَ)، واتە: سۆيىندخۇرەكان، پەيمان پىكەو دەمەرەكان، داپەشكەرەكانى قورئان، داپەشكەرەكانى كۆلنەكانى مەكە :

خوا فەرەمووىستى : ﴿ وَقُلْ إِيَّا أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴿۸۵﴾ كَمَا أَنزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴿۸۶﴾ .

شايانى باسە: شىكردنەمە واتى ئەم دوو ئايەتە موبارەكە، پىئوستى بە ئەفەسىكى درىز دىمكات :



**نایەتی یەكەم :** ﴿ وَقُلْ إِنِّي أَنَا النَّذِيرُ الْمُبِينُ ﴾ ( ۸۱ ) . بۆ: من ترسینەرێکی ناشکرام، ترسینەرێکی ڕوونم، یانی: من ترساندن و ناگادارکردنەوه نەرگمەو ئەوهی نەرگی منە، بریتییە لە ترساندن و وریا کردنەوه و هۆشیار کردنەوهیەکی ڕوون و ڕاشکاو .

ئەمە مەبەست پێی ئەوهیە، گە ئەی بێیرواینە !

ئەگەر ئێوه بڕواتان نەهیناو لەسەر لامیلی و پشت تیکردنی خۆتانو، لەسەر سەریچییکردنی خۆتان، لە پەیام و هیدایەتی خوا، بەردەوام بوون، ئەوه نەرگی من نیە، ئێوه هیدایەت بدەمو، بپانخەمە سەر راستە ڕئ، نەرگی من تەنیا ئەوهیە، گە هۆشیارتان بکەمەوهو، ناگادارتان بکەمەوهو، بپانتەرسینم، من ترسینەرێک و وریاگەرەوهیەکی ڕوون و ڕاشکاومو، ئەموش نەرگی منە .

**نایەتی دووهم :** ﴿ كَمَا أَنْزَلْنَا عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ ﴾ ( ۹۰ ) . وهك چۆن دامانبەزاندە سەر دابەشکەران (مُقْتَسِمِينَ) .

ئەم (ما)یە، گە دەفەر موی: (كَمَا) یانی: (مِثْلَ مَا)، (مَا) دەگونجی (مَوْصُولَةٌ) بۆ، یانی: (كَالَّذِي أَنْزَلْنَاهُ عَلَى الْمُقْتَسِمِينَ)، وهك ئەوهی گە دامانبەزاندە سەر (مُقْتَسِمِينَ) .

دەشگونجی (ما)، (مَصْدَرِيَّةٌ) بۆ، یانی: (كَالْإِنزَالِ الَّذِي فَعَلْنَاهُ مَا الْمُقْتَسِمِينَ)، وهك ئەو دابەزاندەیی گە دامانبەزاندە سەر (مُقْتَسِمِينَ)، هەر چۆنێکی بۆ، ئەم (ما)یە، دەیتە (مُشَبَّهٌ) به، وێچوینراو، شتێک تەشبیە کراوه بە دابەزاندن، ئنجا مانای ئەم نایەتە چەند ئەگەرێکی هەن :

( ۱ ) دەگونجی مەبەست لە (مُقْتَسِمِينَ) خەنکی شاری مەككە بۆ :

یانی : ( أَنْزَلَكُمْ كَأَنْتَارِ الَّذِينَ قَسَمُوا الْقُرْآنَ )، دەقانتەرسینم وهك ئەو ترساندن و وریاکردنەوهیە، گە ئاراستەیی دابەشکەرانی قورئان کرا، ئنجا نایا ئەوانە چۆنیان قورئانیان دابەش کردبوو ؟

أ - هەنێکیان دەیانگوت : جادووه .

ب - همندیکیان دهیانگوت : قسهی گاهینانه .

ج - همندیکیان دهیانگوت : شیعره .

د - همندیکیان دهیانگوت : شهسانهی بیشینان (أَسَاطِيرُ الْأَوَّلِينَ) ه .

ئوه نهگهر مهبهست پیی خه لکی شاری مهککه بی .

(۲) دهگونجی مهبهست جووله که و نه صرانییمکان، یان بهگشتی خاوهن کتیبهگان، بن، که ئه وانیش بهشیک له قورئانیان برپوا بیدمهینا، ئه وهی له گه ل برزومندییه گانیاندا دهگونجا، یان له گه ل کتیبه تیکدراومهکی خویندا دهگونجاو، بهشیکشی برپویان بی نه دمهینا .  
به لام مانای یه که میان بههیزتره .

(۳) یاخود وشهی (مُقْتَسِمِينَ) دهگونجی مهبهست پیی نه و کافرانه بی، که له بهینی خویندا ریکه وتیوون که کولانه گانی مهککه، گهرمه گانی مهککه، دابمش بکهن: فلانکس تو له فلانه گهرمه که به، با نه ویش له فلانه گهرمه بیو، نه وی دیکه له فلانه گهرمه ... هتد، بو دژایه تیی پیغمبهر ﷺ .

(۴) یاخود (مُقْتَسِمِينَ)، وته: نه وانهی سویندیان پیکه وه خواردوه، یان پهیمانان پیکه وه داوه، که نه وهش دوو نه گهری ههن :

یهک : دهگونجی مهبهست پیی زله زله گانی شاری مهککه بی، که پهیمانان پیکه وه دابوو، سویندیان بو یه کلی خواردوو، له سه ر دژایه تیی پیغمبهر ﷺ و په یامه که ی .

دوو : دهگونجی مهبهست پیی نه و نو (۹) که سه تیکدهری گه لی (ثمود) بن، که جهند نابه تیک له مه وپیش، خوا به سه رهاتی گه لی (ثمود)، (أَصْحَابِ الْحِجْرِ) ی میان کردو فه رمووی : ﴿ وَلَقَدْ كَذَّبَ أَصْحَابُ الْحِجْرِ الْمُرْسَلِينَ ﴿۸۷﴾ وَعَآيَاتِنَهُمْ ءَايَاتِنَا فَكَانُوا عَنْهَا مُعْرِضِينَ ﴿۸۸﴾ ، که بیشتتر تفسیرمان کردن، چونکه :

خوای پاک و بیگەرد لە سوورقتی (النمل)دا، باسی ئەوه دمکات گە لە نیو گەلی (شەود)دا، نو (۹) گەسی تیکەدر هەبوون. دەفەر موی : ﴿ وَكَانَ فِي الْمَدِينَةِ تِسْعَةُ رَهْطٍ يُفْسِدُونَ فِي الْأَرْضِ وَلَا يُصْلِحُونَ ﴾ (۱۸) قَالُوا نَقَاسْمُوا بِاللَّهِ لَنُبَيِّتَنَّهُ وَأَهْلَهُ ثُمَّ لَنَقُولَنَّ لِوَلِيِّهِ مَا شَهِدْنَا مَهْلِكَ أَهْلِهِ وَإِنَّا لَصَادِقُونَ ﴿ ۱۹ ﴾ .

واتە : لە شارمەدا نو (۹) گەسی خرابەکار هەبوو، گە هەر تیکدانیان لە زەویدا دەکردو جاگەسازیان نەدەکرد، گوتیان : وەرن لە بەینی خۆتاندا سویند بخۆن، پەیمان پیکەوه بدن، گە صالح و خیزانەگە بە شیوێهەک لە بەین بەرین، دواتر بە سەرپەرشتیارمەگی بلین : ناگامان لە لەبەین چوونی خیزانەگە نەبووه، نیە لە راستانین .

واتە : مەبەستمان ئەوه نەبووه مالا و خیزانەگە بەهوتین، نەجا نەگەر سویندیشی لەسەر بخۆین، سویندیمان لیناکەوئ، چونکە نیە مەبەستمان گوشتنی صالحە، بەلام با مالا و خیزانەگەشی بەهوتین! وەك بیشتر باسەمان کرد، واتە : نە ی کافرەکانی رۆزگاری پیغمبەر ﷺ نیوه دەترسینم وریا دەگەمەوه، لە سزایەک وەك نەو سزایەکی گە دامانبەزاندە سەر نەوانەکی گە سویندیان خوارد بوو، سویند خۆری یەگدی بوون، پەیمانیان پیکەوه دابوو، لە نژایەتیکردنی صالح و پەیمانمەگی دا .

۵) واتایمکی دیکەکی ئەوهیە گە : (المُقْتَسِمِينَ) مەرج نیە مەبەست پئی ئەوانە بئ، گە قورئانیا بەش بەش کردبوو، بەئکو دەگونجی مەبەست پئی ئەوانە بئ، لە گەلانی پیشوو گە وەحیی پەرورەدگاریا بەش بەش کردوه، واتە : وەك چۆن سزایان دابەزاندە سەر گەلە پیشووەکان، گە پەیمای خوا، گتیبی خویتراوێ خوایا دابەزبووه سەر، گەچی بەش بەشیا کرد، برۆیا بە هەندیکە هیناو ، برۆیا بە هەندیکە نەبوو، یاخود ئەوانیش ئەو وەحییەکی بۆ پیغمبەرانی خویان دەهات، بە جادوویا لە قەلەم دەدا، بە شیعریان لە قەلەم دەدا، بە ئەفسانەیا لە قەلەم دەدا، وەك چۆن ئەوانەمان سزادا، ئیوش دەترسینم بە سزایەکی شیوێ، ئەوه گە نەو گەلە پیشووانەمان پئی سزا داو .

چونكىە وشەى قورئان، وپراى مانا باوو عورقىيەكەى : كە قورئانى ئىسلامە، خوینراوہ دئ، بە ماناى خوینننەومش دئ، چونكە ئايەتى دوايىش كە دەفەر موى : ﴿ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴾ ، ئەوانەى قورئانىيان بەش بەش كەرد، ئنجا قورئان وەك چۆن دىگونجى مەبەست پىئى ئەو كىتەبە خوینراوہ بئ، كە بۇ پېغەمبەرى خاتەم موحمەد ﷺ ھاتوہ، دىشگونجى مەبەست پىئى ئەو كىتەبەنە بئ، ئەو وەحىى و پەيامانە بئ، كە پېغەمبەرانى بېشوو خویندوویمانەتوہ، چونكە وشەى قورئان دوايى بە شىوہى عورفو باو، بووہ بە ناوى ەلەم، بۇ ئەو وەحىيە موبارەكەى كە بۇ پېغەمبەرى خاتەم ھاتوہ، وەك چۆن وشەى (كتەب) یش بە ھەمان شىوہ بووہ، (كتەب) واتە : كىتەب، كىتەبىك كە نووسراوتەوہ، قورئانىش واتە : دەقىكە خویندراوتەوہ، دەخوینرەتەوہ، ئنجا بىگومان تەنبا قورئان نەنووسراوتەوہ، تەنبا قورئانىش نەخوینراوتەوہ، بەلكو دوايى وەك ماناى عورقىى، وشەى (قران) و (كتەب) تايبەت كراون بە پەيامەكەى پېغەمبەر (محمد) ھوہ ﷺ، ھەروەك وشەى : (مۇسلىمىن)، (مۇسلىمون)، بە ماناى ملكەجان دئ، ئنجا خۇ تەنبا مسولمانانىك كە بىروايان بە پېغەمبەرى خاتەم ﷺ ھىناوہ، بۇ خوا ملكەچ نەبوون، شوینكەوتووانى پېغەمبەرانى دىكەش ھەموويان بۇ خوا ملكەچ بوون، بەلام دوايى وەك بەكارھىنانىكى عورفو باو، وشەى (مۇسلىمىن) كراوہ بە نازناو بۇ شوینكەوتووانى پېغەمبەرى خاتەم موحمەد ﷺ .

ئىستاش بۇ ئەوہى ماناگە پروونتر بئ، دەلىين :

دىگونجى وشەى : (مُقْتَسِمِينَ) سئ واتاى ھەبن :

بەكەم : دابەشكەران :

نەويش سئ واتاى ھەبن :

۱ - دابەشكەران بۇ قورئان ، كە قورئانىيان بۇلئىن و بەش بەش كەردوہ بۇ چەند جۇرئىك .

۲ - دابەشكەران بۇ كۆلان و گەرپەكەكانى شارى مەككە، كە كافەرەكان لە بەينى خۇياندا بەش بەشيان كەرد بوو، كە ھەر كامىكبان عابدى كۆلاننىك و

گەر مەككىڭ بىن، تاكو ئەگەر خەلك ھات، ئاگادارى بىكەنەھ لە پېغەمبەر ﷺ،  
ياخود ھەر كەسك گەرەكى خۆى عايد بىن، بۇ ئەھۋى ئاگای لە خەلكە كە  
بىن، بە دواى پېغەمبەرى خاتەم نەكەۋى ﷺ .

۲ - دابەشكەران بۇ كىتابى خوا بە گشتى، ئەھ وەھىيەى خوا بۇ پېغەمبەرانى  
ناردوھ، دابەشيان كرددوھ، پۆلئىنيان كرددوھ .

**دوۋەم :** دەگونجى مەبەست لە (المۇتسەمىن) سوئند خۆران و پەيمان بىكەوھەدران بى :

۱) ئەوانەى سوئنديان بۇ يەكدى خواردوھ و پەيمانان بىكەوھ داوھ، كە دژايمەتىى  
قورئان بىكەن و دژايمەتىى موھەمەد بىكەن ﷺ، لە خەلكى شارى مەككە و  
دەوروبەرى .

ب) ياخود ئەوانەى پىكەوھ پەيمانان دابوو، سوئنديان بۇ يەكدى خواردىبوو، كە  
دژايمەتىى پېغەمبەران بىكەن، ھەر كام لە كۆمەلگاگان بۇ پېغەمبەرى خۆيان .

**سېئەم :** ياخود ئەوانە پەيمانان بىكەوھ دابوو، سوئنديان بۇ يەكدى خواردىبوو،  
كە دژايمەتىى صالح و پەيامەكەى بىكەن، لە گەلى (ئەمۇد) .

ھەروھەا وشەى (أَنْزَلْنَا) ش، بىسان دەگونجى مەبەست پىى :

أ - نارندى كىتاب وەھىى بى .

ب - دەشگونجى مەبەست پىى نارندى سزا بى .

ئىنجا ئەگەر مەبەست پىى نارندى كىتاب وەھىى بى، ئەھە باسەمان كردد،  
واتە: ئەھ سوئندخۆرانەى، ياخود ئەھ دابەشكەرانەى كە ئېمە كىتاب و  
وھىيمان بۇ ناردوون، لە پېغەمبەرانى پېشوو، چۆنمان وەھىى بۇ وان  
دابەزانندوھ، ناواش پەيامەمان بۇ تۆ ناردوھ، ھەوت ئايمەتە دووبارەبووھەگان و  
قورئانى مەزنىشەمان بۇ تۆ ناردوھ .

ئەگەر مەبەستىش لە (أَنْزَلْنَا) نارندى سزا بى، واتە:

۱/ تۆ بلىئى ئەى خەلكىنە، مەن ئېوھ دەترسىنە، ھۆشيارتان دەكەمەھ، لە ھاتنى  
سزايەك وەك ئەھ سزايەى كە دابەزى و نىردرا، رەوانە كرا، بۇ ئەوانەى

بەگشتی گتیبی خویان بەش بەش دەکرد، یاخود لە دژی پیغمبەران سویندیان بۆ یەگدی دەخواردو پیگهوه پیمانیان دەدا .

ب/ ئەو خەڵکیه ! دەتانترسیئەم لە سزایەك، وەك سزای دابەزێنراو بۆ سەر گەلی ئەموود .

ئەجا زانیان و روونكەرموانی مانا و مەبەستەکانی قورئان دەلێن: ئەو كەسانە لە بەینی خۆیاندا، پیمانیان پیگهوه دابوو، یان سویندیان بۆ یەگدی خواردبوو، یاخود گەرەك و كۆلانەکانی شاری مەككەیان لە بەینی خۆیان دابەش كەردبوون، بۆ ئەو ئایەتی پیغمبەر ﷺ، شازدە (۱۶) كەس بوو، كە ئەمانە ناوەگانیان:

- ۱- حَنْظَلَةُ بْنُ أَبِي سُفْيَانَ، ۲- عَثْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، ۳- شَيْبَةُ بْنُ رَبِيعَةَ، ۴- الْوَلِيدُ بْنُ الْمُغِيرَةَ، ۵- أَبُو جَهْلُ بْنُ هِشَامٍ، ۶- الْعَاصُ بْنُ هِشَامٍ، ۷- أَبُو قَيْسُ بْنُ الْوَلِيدِ، ۸- قَيْسُ بْنُ الْمَضَاكَةِ، ۹- زُهَيْرُ بْنُ أُمِيَةَ، ۱۰- هِلَالُ بْنُ عَبْدِ الْأَسْوَدِ، ۱۱- السَّائِبُ بْنُ سَفِيهِ، ۱۲- النَّضْرُ بْنُ الْحَارِثِ، ۱۳- أَبُو الْبُخْتَرِيِّ بْنُ هِشَامٍ، ۱۴- زَمْعَةُ بْنُ الْحَجَّاجِ، ۱۵- أُمِيَّةُ بْنُ الْخَلْفِ، ۱۶- أَوْسُ بْنُ الْمُغِيرَةَ} .

هەبەتە ئەگەر مەبەست لە (مُقْتَسِمِينَ) دابەشكەرنای قورئان بێ: ئایەتی دواوی كە دەفەرموی: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ ۴، ئەوانە قورئانیان بەش بەش كەردو، ئەواوەگەر و زیاتر روونكەرمووی مانا و مەبەستی (مُقْتَسِمِينَ) ۵، كە لە ئایەتی بی‌ش خۆیدا هاتو .

مسەله‌ی چوارەم : خوا سویند بە هەروەردگاریتی خۆی دەخوات : ئەوانە

دەرسێتەوه، كە قورئانیان بەش بەش كەردو :

خوا دەفەرموی: ﴿الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ﴾ ۴، قورئانك لستلنهم  
 أجمعين ۵، عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ۶.

**شپکره‌نه‌وه‌س نهم سن نایه‌ته به‌په‌په‌ه ، له سن برکه‌ه :**

**برگی به‌گم ۱ -** ﴿ الَّذِينَ جَعَلُوا الْقُرْآنَ عِضِينَ ﴾ . نه‌وانه‌ی قورئانیان به‌ش  
به‌ش کرد، (عِضِينَ جَمْعُ عِضَةٍ: الجزء والقطعة مِنَ الشَّيْءِ)، (عِضِينَ) کۆی  
(عِضَةٍ)‌یه، که بریتیه له به‌شیک و پارچه‌میک له شتیک، (وَأَصْلُهَا عَضُو فَحَدَفْتُ  
الْوَاوُ، وَعَوُضَ عَنْهَا الْهَاءُ) وشه‌ی (عِضَةٍ) له ریشه‌دا (عَضُو)، به‌لام واو‌مه‌ی  
قرتینراوه‌و له جیاتی واو‌مه، هاء (هـ)، دانراوه‌و، (عَضُو) گراوه به (عِضَةٍ) .

**برگی دووم ۱ -** ﴿ فَوَرَبِّكَ لَنَسَلْنَهُمْ أَجْمَعِينَ ﴾ . سویند به په‌رومردگارت،  
له تیکرایان دپرسینه‌وه، لیبرسینه‌ومیان له‌گه‌لدا ده‌گه‌ین .

هه‌لبه‌ته لییان دپرسینه‌وه، جیا‌یه له لییان دپرسین، خوا لییان  
ناپرسی: جیتان کردوه؟ لیبرسینه‌وه، نه‌ومیه که سزاو باداشتی له دوا دی .

**برگی سینییم ۱ -** ﴿ عَمَّا كَانُوا يَعْمَلُونَ ﴾ . له تیکرایان دپرسینه‌وه، له باره‌ی  
نه‌ومه‌و دمیان‌کرد، له باره‌ی کرده‌و‌مه‌گه‌یان‌ه‌وه، کرده‌و‌مه‌گیان که بریتی بوو  
له به‌ش به‌شکرنی قورئان .

**مه‌سه‌له‌ی بی‌نجهم :** خوا فرمان به پیغمبره‌که‌ی ﷺ ده‌کات، که به  
ده‌نگی به‌رزو زولال په‌یامی خوا بگه‌یه‌نن‌و، نازارو پیلان و هه‌ره‌شه‌ی  
هاوبه‌ش‌دان‌ره‌کان پشت‌گۆی بخت‌و، به‌لینی پند‌مات: چاره‌ی نه‌و  
گائنه‌ پیکه‌رانه‌ی بو بکات، که جگه له خوا دپهرستن :

خوا دمه‌رمۆی : ﴿ فَأَصْدَقَ يَمَانُومُرٌ وَأَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴿١١﴾ إِنَّا كَفَيْنَاكَ  
الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴿١٢﴾ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ فَسَوْفَ يَعْلَمُونَ ﴿١٣﴾ .

شهبگردنه‌وهی نهم سن نابه‌ته موپاره‌که ، له پهلنج برگه‌دا :

**برگمی به‌گم ۱ - ﴿ فَأَصْدَغَ بِمَا تُؤْمَرُ ﴾** ، به دنگی بهرزو زولان ، نه‌وه  
بگمینه‌ه که فرمانت پیکراوه .

الصَّدْعُ: الجَهْرُ وَالْإِعْلَانُ، وَأَصْلُهُ الْإِنْشِقَاقُ، وَمِنْهُ: انْصِدَاعُ الْإِنَاءِ، (صَدْع) بریتیه له ناشکرا گردن و دهر برین و پاگه‌یاندن، ریشه‌گه‌شی بریتیه: له له‌توونی شتیک، بۆ وینه قاپ، که کاتی خۆی ، یان قاپی شووشه بووه، یان قاپی خه‌زف بووه، که له قور دروست دمکری و سوور دمکریته‌وه، وه‌ک دیزه و گۆزه، که وه‌ختیک که دمشکی دنگی لیوه دی، واته: دنگ هه‌لیینه، به په‌یامه‌که‌ی خۆت، به دنگی بهرزو زولان رایبگه‌یمنه، له ژیر لیوه‌وه مه‌یئێ، که دیاره پیغه‌مبهری خوا ﷺ به دنگی بهرزو زولان ، نه‌وه‌ی خوا فرمانی پیکردوه، گه‌یاندوویمتی .

همندی‌ک له زانیان گوتوو‌یانه: نهم فرمانیشتی خوا، جیا‌گه‌ره‌وه‌ی قۆناغی بانگه‌وازی نه‌ینی و بانگه‌وازی ناشکرایه، که پیغه‌مبهر ﷺ سه‌رمتا فرمانی پیکراوه به په‌نهانی خزه‌ نیزیکه‌کانی، نه‌وانه‌ی که تئیرادیتوون، ناگاداری کردوون، به‌لام دوایی خوا فرمانی پیکردوه که دنگ هه‌لیئێ و، به‌گشتی خه‌لکی لی ناگادار بکاته‌وه :

منیش ده‌لیم : ده‌گونجی نه‌وه بووبی و ، ده‌شگونجی هه‌ر مه‌به‌ست نه‌وه بی :  
نه‌ی موحه‌مه‌د نه‌و په‌یامه‌ی خوا که دیگه‌یمه‌نی، به دنگی بهرزو زولان، به‌ی شهرمکردن و به‌ی منه‌تی و زۆر به روونی بیگه‌یمنه و، به‌ران به‌رمکانت حالی بکه .

**برگمی دووم ۱ - ﴿ وَأَعْرَضَ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾** ، پشت له هاوبه‌ش بۆ خوا دانهرمکان  
بکه .



ئەهلی تەفسیر گوتووینانە: (الإِعْرَاضُ عَنِ بَعْضِ أَحْوَالِهِمْ، وَلَيْسَ عَنْ ذَوَاتِهِمْ)، گە دەفەرموئ: پشت لە هاوێشدا نەرمکان بکە! مەبەست ئەوە نیە: هەر لێیان گەڕێ، چونکە نەگەر لەوان گەڕێ، ئەدی کی ناگادار بکاتەوه؟ کۆمەلگایەکی هەمووی کۆمەلگایەکی بیبیرا و هاوێشدا نەرم بوو! بەلکو مەبەست ئەوەیە هەندێ حال و کار و رەفتاریان هەم، بەشگویی بخە، بە تاییبەت ئەوە گە قسەئ ناشایستەت پێ دەلێن، گائەت پێدەمگەن، ناری مەتت دەمگەن، لەو رۆمۆه نیهالیان بکە و پشتگوێیان بخە .

**برگەئ سینیەم ۱ - ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾**، ئیمە گائە پێکەرانیان لە کۆل کردیەوه، ئیمە گائە پێکەرانیان بۆ چارەسەر کردی .

خوای لێرەدا بە کرداری رابردوو دەیهێنێ: ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾ له کۆلمان کردیەوه، دەگونجێ نەمە لەبەر نەهۆبێ گە خوای بالادەست، شتی بیهوی، دەیکات، ننجانە گەر لە داهاتوو شدا بیکات، بە شیوی رابردوو دەیهێنێ، چونکە وەک کرابێ وایە، خوا هیچ شتیکی لێ عاسێ نابێ، یاخود: مەبەست ئەوەیە گە خوا هەنێک لە کافرەکان گائەمان بە پێفەمبەر ﷺ کردو، گە وەک دواپی باسی دەمگەن: پێنج (5) گەسیانی بە جوړیکی تاییبەت سزا داو، لە کۆل پێفەمبەری خوای کردوونەمو، لە بهینی بردوون .

وشەئ (كَفَيْنَاكَ)، (الكَفَايَةُ تَوَلَّى الكَافِيَ مَهْمُ المَكْفِي)، (صَفَايَةُ) ئەوەیە گە بابای (کافی) ئەوەی گە (مکفی) بەلایەوه گرنگە، لە جیاتی نەو بیکات . (صَفَايَةُ) واتە: نەنجامدانی کارێک لە جیاتی گەسیک، (کافی) گەسیکە، کارێک لە کۆل گەسیکی دیکە دەکاتەوه، نیشکی لە جیاتی دەکات، چارەسەری گرفت و کێشەیهکی دەکات، دوژمنیکی لێ دوور دەخاتەوه، لێرە خوا ﷻ دەفەرموئ: ئیمە گائە کەرەمان لە کۆل کردیەوه، بۆمان چارە کردی .

**برگەئ چوارەم ۱ - ﴿ الَّذِينَ يَجْعَلُونَ مَعَ اللَّهِ إِلَهًا آخَرَ ﴾**، ئەوانەئ گە لە گەل خوا، پەرستراوی دیکە دانمێن، پەرستراوی دیکە دەپەرستن .

## بىرىنچى پىنجم ۱ - ﴿ فَنُوفَ يَعْلَمُونَ ﴾ . لەمەدوا دىزان .

لەمەدوا، نوو واتاي ھەن :

أ / واتە : ھەر لە دىزادا، لەو كاتەدا كە دى، بۆيان دىردىگەوئى چىندە بە ھەلەداجوو بوون، بۆيان دىردىگەوئى ئەو ئيمان و ئىسلامەى تۆ بانگەشەى بۆ دىگەى، ئەو قورئانە مەزنى، كە ئەوان بە جادووى تىدىگەن، بە شىعەرى تىدىگەن، بە ئەفسانەى پىشىنانى تىدىگەن، چىندە راستە! چىندە ھەقە! چۆن دىچەسىن! چۆن بە شەرىيەت بەھەر مەند دىكات و بەرمو پىشى دىباتو، بە ختەمەرى دىكاو، گەشەى پىندەدات لەمەدوا لە دىزادا ئەومىيان بۆ دىردىگەوئى .

ب / ﴿ فَنُوفَ يَعْلَمُونَ ﴾ . واتە: لە دواپۇژدا، لە پۇژى دوايى دا بۆيان دىردىگەوئى، خۇيان چەندە بەھەلەداجوو بوونو، موھەمەد ﷺ چ پىيەكى راستى ھەبووا موھەمەد چىندە پىياوئىكى بەرزو مەزن بووا پىيامەكەى چىندە راست بووا ئايىن و رىيازەكەى چەندە تىرو تەواو بووا پىچكە و كوئىرە پىيەگانى ئەوانىش چەندە خراب بوون! نەك ھەر كافىرەكانى مەككە، كافىرەكانى ھەموو پۇژگارەكان، بىبىرپاگانى ھەموو پۇژگارەكان، بۆيان دىردىگەوئى .

چونكە ئىمە بەلئى، ھەندئى جار، ئايەتەكان تەفسىر دىگەين، بە پىئى ئەو كەش و بار و دۆخەى كە قورئان يەكەم جار تىيدا دابەزىو، بەلام بە تەنكىد وەك زۇر جار گوتوو مانە: قورئان تەنيا بۆ خەلكى مەككەو، بۆ خەلكى نىوھ دورگەى عەربىيى، دانەبەزىو، بگرە تەنيا بۆ تىكرەى خەلكى ئەو پۇژگارەش دانەبەزىو! بەلكو بۆ خەلكى ھەموو دىنيا بە درىزائى زەمان، بە پانايى زەمىن، تاكو دىنيا كۆتايى دئ، ھاتو، قورئان دوا كۆتايى خوايە بۆ بەندەكانى خواو، موھەمەد ﷺ دوا رەوانەگرەى خوايە، بۆ سەرچەم مەرفەكان، بەلكو بۆ تىكرەى (جىن) ىش .

پێشتر باسمان کرد کە ئەوانەى گائەمیان بە پێغمبەر کردووە ﷺ، هەندیک لە زانیانی شارەزای میژووو سیرەى پێغمبەر ﷺ گوتووینانە: پێنج (۵) کەسیان بە گائەمپێکەرە سەر مکیبەکان، کە لە هەموویان گهورتر بوون، دانراون :

( ۱ ) (الْوَلِيدُ بْنُ الْمُغِيرَةَ) .

( ۲ ) (الْأَسْوَدُ بْنُ عَبْدِ الْيَغُوْثِ) .

( ۳ ) (الْأَسْوَدُ بْنُ الْمُطَلِّبِ) .

( ۴ ) (الْحَارِثُ بْنُ عَيْطَلَةَ) او (الْحَارِثُ بْنُ الطَّلَاطِلَةَ) .

( ۵ ) (الْعَاصِمُ بْنُ وَائِلٍ) .

ئەجانبەم پێنجە، هەر پێنجیان لە شارى مەككە، يەك بە دواى يەكدا، بە شيوەى مەككى سەر سوور هێنەر، فەوتاون، (الْقُرْطُبِيُّ) لە (الْجَامِعُ لِأَحْكَامِ الْقُرْآنِ) دا<sup>(۱)</sup>، بەسەرھاتى چۆنیمتى فەوتانى ئەو پێنج کەسە دینى، بە تەفصیل دمیھێنئى و لە کۆتایەم کەیدا دەئى :

(أَهْلَكَهُمُ اللَّهُ جَمِيعًا قَبْلَ بَدْرِ فِي يَوْمٍ وَاحِدٍ ، لَأَسْتَهْزِئَهُمْ بِرَسُولِ اللَّهِ)، واتە: خوا هەموویانی پێش جەنگى بەدر لە يەك رۆژدا فەوتاندن، بەھۆى گائەکردنیانەم بە پێغمبەر ﷺ، ئەو بە درئى باس دەکات، کە يەکیکیان تووشى فلان نەخۆشییە بوو، يەکیکیان بەو دەرە مردوو، يەکیکیان بەو بەسەرھاتە کۆتایى پێھاتو، بەلام بێگومان هەرچەندە ھۆى ھاتنە خوارمەگەش نەو، یان مەبەستى يەگەمیش ئەو جۆرە کەسانە بووبن، بەلام چەمکە کەى فراوان و گشتگیرە، بۆ تیکرای دۆستانى خوا و ناحەز و دۆزمنە گائەکەر و بئى ئەزاکەتەکانیان، لە هەموو کات و شوێنێکدا .

دەشگونجى کە خوا دەفەرموى : ﴿ إِنَّا كَفَيْنَاكَ الْمُسْتَهْزِئِينَ ﴾، مەبەست ئەو نەبى: خوا ئەو گائە پێکەرەنە فەوتینى، بەلکو مەبەستى ئەو، کە

مسولمانان بههیز دهبین و، دواپی کهسانی نیکه له کافرمان، لهسمرانیان، له ناودارانیان مسولمان دهبین. ومک (عمر بن الخطاب) و (حمزة بن عبدالمطلب) و نهوانی نیکه خوا لییان رازی بی و، دواپی مسولمانان له شاری (یثرب) پهیدا دهبین و، نهوی دهبیته نشینگه ی پیغمبهر ﷺ و، دهبیته چهقی حوکمرانیی نیسلام، دهگونجی مه بهست نه وه بی، یانی: ئیمه نه و گالته پیکه رانه ت له کۆل دمکه پنه وه و بۆت چاره دمکه ی، بههوی بههیزکردنی نیسلام و مسولمانانم وه .

**مهسه له ی شه شه م و گو تایی :** خوا به پیغمبهره که ی ﷺ راده که به نی :

ناگاداری نه وه به که به قسه کانی کافران سینه ی تهنگ دهبین. بهلام فه رمانی پنده کات، که له بهرانیهر نه وهدا ، خوا به پاک بگری و ستاپلی بکات و کړنوولسی بۆ بهات و، هه رومه ها هه تاکو دهمری، بیه رستی :

خوا دهمه رموی : ﴿ وَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴿۷۷﴾ فَسَبِّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴿۷۸﴾ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴿۷۹﴾ .

شیکه ده وه ی نه م سن نابه ته هه باره که ، له شه ش برکه ه :

**برگه ی به گه م ۱ -** ﴿ وَقَدْ نَعْلَمُ أَنَّكَ يَضِيقُ صَدْرُكَ بِمَا يَقُولُونَ ﴾ ، به دنیایی

ئیمه ده زانین که سینت تهنگ دهبی ، بههوی نه وه وه که ده یلین .

ومک پیشتیری ش باسمان کرد : هه موو که سیک به قسه ی خوش، دلخوش دهبی و، به قسه ی ناخوش، دننار مهت دهبی، به تایبته ی که سیک سه روشت و مه عده فه که ی هیتله پاک و چاک بی، ومک پیغمبهری خاتم ﷺ ، که

هرگیز قسه یه کی ناشایستو، وشه یه کی ناریک و، هه لو یستیکی دزیوو خرابی بهرانبهر به کهس دهرنه بریی، ئینسانی ئاوا، چ پیقه مبهری خاتهم ﷺ، چ ههر که سیکی دیکه، که کهم و زور وهک پیقه مبهر دهچی و، به ری پیقه مبهر ﷺ نادهچی، به تنکید به قسه ی ناخوش، زیاتر دلی ناخوش دهبی .

بویه خوا دمه فرموی : ئیمه دهمانین که تو سینته تمنگ دهبی، به هوی شه موه که دهیلین .

ننجا نایا نه وهی که دهیانگوت، چی بوو ؟

- (۱) دهیانگوت : جادووگهره .
- (۲) دهیانگوت : شیته .
- (۳) دهیانگوت : شاعیره .
- (۴) دهیانگوت : نهفسانه ی پیشینلمان بو دهگپرتنه وه .
- (۵) دهیانگوت : فالچی (کاهن) ه .
- (۶) دهیانگوت : نهم قسانه که دهکات، خه لکی دیکه فیری کردوون و، هی خوی نین .

وهک خوا دمه فرموی : ﴿لِكَاتُ الَّذِينَ يَلْحُدُونَ إِلَيْهِ أَعْجَمِيٌّ وَهَذَا لِسَانٌ عَرَبِيٌّ مُبِينٌ﴾ النحل، واته : زمانی شه وهی که ئامازه ی پیده کهن، (که گوايه قورئانت له و مرگرتوه) عهجه مییه و، ئهمهش زمانیکی عهرمییی رؤشنه له تفسیره مگاندا هاتوه<sup>(۱)</sup>، دوو غولامی نهصرانی بوون، خه لکی (عین التمر) به ناوی : (یسار و جبر) هاوبه شدارمگان، گوتوو یانه : گوايه نه وان قورئانیان فیری موحه ممد کردوه! خوا دمه فرموی : شه وهی که ئامازه ی

(۱) وهک له تفسیری سوورعتی (النحل) دا هیناومانه، ههروها بروانه :

الإستیعاب فی بیان الأسباب، ج ۲، ص ۴۲۲، أخرجه الطبري في جامع البيان (۱۴/۱۲۰) والواحدی فی أسباب النزول ص ۱۹۰، والبيهقي في (شعب الإيمان): ۱۳۸، قلنا : وسنده صحيح و صححه الحافظ في (الإصابة) .

پىدەمكەن، زمانەكەي زىمانى غەيرى غەربىيە، بەلام ئەم قورئانە زىمانىكى غەربىيى زۇر روونە، گە روانبىزەكانى غەربو، ئەوانە گە زۇر خۇيان بە بلىمەت دەزانن، لە بواری روانبىزى و قسە زانىيدا، لە بەرانبەرىدا بە چۆك داھاتوون و دەستە پاچەن! نىجا چۆن دەگونجى گەسىك خۇى چاك غەربىيى نەزانن، كەچى قورئانىك بەرەموى، كە رەوانبىز و تارىبىزەكان و، بلىمەتەكانى بواری قسە و تارى غەربىيى، لە بەرانبەرىدا دەستە و ئەزىنۇ بن و، لە بەرانبەرىدا بە چۆك دابىن ۱۹

### بىرگەي دووم ۱ - ﴿ يَضِيقُ صَدْرُكَ ﴾ . سىنەت تەنگ دەبى.

(ضيق الصدر: مجاز عن كدر النفس)، واتە: سىنگ تەنگ بوون، مەجازە بۇ دەروون لىل بوون، مەبەست ئەومىيە كاتىك دىنى ئىنسان لىل دەبى، دىنى نارەھەت دەبى و خەفەت دەخوات، مەبەست ئەومىيە، ئەگەرنە، سىنە بەرەستەگە، ئەو سىنەمەي گە ديارە، بۇ خۇى تەنگ نابىتەو، بەلكو مەبەست دىنارەھەت بوون و، خەمبار بوونە .

### بىرگەي سىنەم ۱ - ﴿ فَسِيحْ بِأَسْرَرِكَ ﴾ . واتە: پەروەردىگارت بە ستايىش

كردنىمە، بە پاك بگرم، (أَيُّ قُلِّ سُبْحَانَ اللَّهِ، وَالْحَمْدُ لِلَّهِ)، بلى: خوا بە پاك دەگرم و ستايىشى خوا دەگرم، پاكىي بۇ خوا و ستايىش بۇ خوا، چونكە وشەي (سُبْحَانَ) ئەسلى خۇى ناوايە: (أَسْبِحْ اللَّهَ تَسْبِيحًا)، يانى: من بە پاكگرتن، خوا بە پاك دەگرم .

### بىرگەي جوارەم ۱ - ﴿ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾ . لە كىرئووشبەران بە، واتە:

بەردەوامى، لەسەر نوئىز، كە ئەمە ماناگەي بەھىزترە، لەوہى فەرەمووئاي: (وَكَانَ سَاجِدًا)، يان (وَاسْجُدْ) واتە: كىرئووشبەربە، يان كىرئووش بەرە، چونكە: ﴿ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾ . لەگەن كىرئووشبەران بە، واتە: ئەومەندە سىفەتى كىرئووش بىردن لە خۇتدا بىنە دى، كە بچىە نىو جەرگە و قوولايى ئەوانەو كە بۇ خوا كىرئووش دەبەن، كە بە تەكىد مەبەست لە (ساجىدىن)

لېرەدا نوپۇز كەرانن، بەلام لەبەر ئەومى كېرەنوش (سجدة) بېردن لە نېو نوپۇزدا، گرەنگترىن بەشى نوپۇزەو، ئەوپەرى ملكە جىبى مەرفۇد بۇ خوا، لە كاتى كېرەنوش بېردندا، دەردمگەوئ، بۇيە خواى پاك و بېگەرد، لېرەو لە چەند شوپىنىكى دېكەدا، بە تايبەت باسى كېرەنوش بېردن (سجود) دەكات .

**بىرگەمى بىنجم ۱ -** ﴿ وَاعْبُدْ رَبَّكَ ﴾، پەرەردگارى خۇت بېەرستە .

يانى: بە ھەموو شېومەكانى پەرستەن، چ نوپۇز، چ سەجدە بېردن، چ پەكووع، چ غەيرى نوپۇز، بە ھەموو شېومەكانى پەرستەن، پەرەردگارت بېەرستە .

**بىرگەمى شەشم ۱ -** ﴿ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾، ھەتايە قەينت بۇ دى .

ومك دەينىن: خواى پاك و بېگەرد لە بەرانبەر قسە و قىالى كافەرەكانداو، بۇ چارەسەرى ئەو دل تەنگبەونەى، گە بەھۇى قسەى كافەرەكانەو بەسەرى دى، ئەو خەفەت خوارەنە، پىنمىي پىغەمبەرەمگەمى ﷺ دەكات: پىشى گە خوا بە پاك بگەرى و ستايشى بەكات، دوايى نوپۇزى چاك بەكات، لە نېو نوپۇزىشدا كېرەنوش بېردن، پاشان بە گشتى پەرەردگارى خۇى بېەرستى و بەندايەتتى بۇ بەكات .

گە دەفەرموى : ﴿ حَتَّىٰ يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾، (الْيَقِينُ: الْإِعْتِقَادُ الْجَازِمُ الثَّابِتُ، فَكَأَنَّ الْمَوْتَ نَفْسَهُ يَقِينٌ)، وشەى (يقين) واتە: بېروا بوون بە شتىك، بە شېومەكە خۇى لەسەر ساغ بەكاتەو، بەجەسىپنى، ومك مېردن، خودى يەقىن بى .

دەشگەونجى مەبەست لە يەقىن، قىيامەت بى، واتە: تاكو قىيامەت دى، گە ئەوئش - بۇ باباى بېروادار - گومانى تېدا نىە گە دى، يان مەبەست پىي (ساعة) يە، گە ئەگەر قىيامەت، كافەرەكان دوو دلئى و گومانىيان تېيدا بووبى، بەلام ئاخىر زەمان (ساعة) چ بە ماناى تايبەتتى، گە بىرىتتە: لە كۇتايى پىھاتنى ژيانى ھەر كەسنىك، گە ئەو شتىكى جىي دلئىيە، چ بە ماناى كۇتايى ھاتنى ئەم ژيانە دنيايە، ئەوئش ئىستاتىكى مسۇگەر و جىي دلئىيە، چونكە: ئەگەر كاتى خۇى گە زانست ھىندە بەرەو پىشەوۈ نەجوو بوو، دوو دلئى و گومانىكىيان لەومدا بووبى، گە ئەم ژيانە دنيايە كۇتايى

بی دئ، نیستا دوی نه روی زانست به رهو پیش جووه، زانستی گمردوونناسیی و فیزیا، دهائی : کۆتایی هاتنی نهه ژبانه دنیا ییه، کۆتایی هاتنی نهه گمردوونه، بۆته شتیکی به لگه نهویست و روون و ناشکرا، به تایبعت به پیی یاسای دوومهی (جینامیکای گهرمی)، که به ردهوام له تمهه گهرمه گانهوه گهرمی دهچی بۆ ساردمگان و، دوی ییمکسان دهبن له گهرمییداو ، نهه کاتهش جووله نامینی و نهه بوونه و مره کۆتایی پییدی، واته : نهگهر خوی پالک و بیگهر دیش له کاتیکسی بیاریکراودا، کۆتایی پینه هینتی، گهر دوون هر بۆخوی کۆتایی پییدی، بۆخوی سروشته که ی وایه، ناتوانی به ردهوام بی<sup>(۱)</sup>.

ننجا نهوه که مه به مست له (یقین) لی ره دا : مردنه، نیمه له و یاره وه سی (۲) به لگه دینینه وه :

به لگه ی به کهم : له سوور هتی (المندثر) دا، خوا له سه ر زمانی کافر مگان

دغه ره موئ : ﴿ وَكُنَّا نَكَذِبُ يَوْمَ الدِّينِ ﴿۱۱﴾ حَتَّىٰ أَتَانَا الْيَقِينَ ﴿۱۷﴾ ، واته : نیمه له رابردوودا، له نیادا به رۆزی سزاو پاداشت بیبر و بووین، به درۆمان دادمانا، تاگو یه قینمان بۆ هات، واته : تاگو مردین، هر کات مردی، نهه کاته دزمانی که رۆزی دوی و هه مو و نهه و شتانه ی که پیقه مبران (علیهم الصلاة والسلام) هه و آیان پییداوه، راسته .

به لگه ی دووم : پیقه مبر ﷺ کاتیک (عثمان بن مظعون) وه فاتی کردوه، فهرمو ویته : ﴿أَمَّا عُسْمَانُ فَقَدْ جَاءَهُ الْيَقِينُ وَإِنِّي لَأَرْجُو لَهُ الْخَيْرَ، وَوَاللَّهِ مَا أَدْرِي وَأَنَا رَسُولُ اللَّهِ، مَا يُفْعَلُ بِي﴾، (أخرجه البخاري: ۱۲۴۳) .

واته : (پیقه مبر ﷺ فهرمووی : ) هه رچی عوسمانه، یه قینی بۆ هات، (واته : مردنی بۆ هات) و من خیری بۆ جاوهری ده که م و به ئومید دخوازم، به لام سویند به خوا ، من که پیقه مبری خوام، نازانم چیم پیله گهری !

(۱) له موسووعه ی (نیمان و نیلحاد) دا، زۆر به درئزی لهویاره وه دولوین، واته، مه وسووعه ی : { دهره و شایه نیمان و بووجه نیسی نیلحاد، له بهر تیشکی، زگماک و عهقل و زانست و محیی نا} .



ئەمۇش لە ۋەلامى كەسىك دابوو، كە گوتى: (عثمان بن مظعون) بۇخۇي جىگىي بەھەشتە، ئەمۇش بەرپەرچى ئەۋى داپەۋە، كە ئەۋە مەئى، من خىرى بۇ چاۋمېرى دىكەم، بەلام كەس بۇي نىيە، بە جەزمىي بلى: فلانكەس لە بەھەشتە، يان فلانكەس لە دۆزەخ داپە، مەگەر كەسىك كە بە ئاشكرا ديار بى، كە لەسەر كوفر مردود، واتە: لەۋبارمۇە خوا ھەۋالى دابى، ياخود رۋالەتىۋ ئاشكراي حالەكەي ۋاي پېشان بدا .

بەلگەي سېبەم : لەسەر ئەۋە كە يەقىن بە ماناي مردنە، ئەك بە ماناي دىئىيى، ئەۋەيە كە پېغەمبەر ﷺ ھەتا گىيانى سياردود، لەسەر نوپۇز بەردوام بوۋە، تەننەت نوپۇز مەكانى كۆتايى تەمەنى، ياخود كۆتا نوپۇزى دوو كەس چوونە بن بائى : ئەمباس ۋەلى كورپى ئەبى تالب خوا لىيان رازى بى، ۋەك لە (صحیح البخارى) دا ھاتوہ<sup>(۱)</sup>، چوونە بن بائى، (نەيتۋانىۋە بۇخۇي بچى)، تاكو چوۋە راۋەستاۋە، لە رىزى نوپۇزدا، كە ئەبوۋ بەكر خوا لىي رازى بى نوپۇزى بە مسولمانان دىكرد .

زانايانىش بۇيە ئەۋ بەلگانەيان ھىناۋن، چونكە ھەندىك لەۋانەي كە لە بن بائى تەمەۋۋودا جموجۆلى تىكدەرانە ۋە لادەرانەيان بوۋە، ھەندىك جار ۋشەي يەقىنەيان بەۋە لىكدەۋتەۋە كە يانى : دىئىيى، ۋەك ئەۋ بىرۋكە لادەرانەيە كاتى خۇي لە ناۋجەي (بارزان) بوۋە لە ناۋجەي (شەدەلەش) بوۋە، لە مېزۋوى نىسلامىشدا لە چەند شوپىنىك دا بوۋە، كە ئەۋانەي خۇيان بە شىخى خەلكەكە زانىۋە، ۋازيان لە نوپۇز ۋ رۇزۋو ھىناۋە، بگرە ھەيانبوۋە سزاي خەلكىشيان داۋە، كە نوپۇز ۋ رۇزۋوان كىردوۋە ھەشيان بوۋە بە خەلكيان گوتوہ: بۇ خۇم نوپۇز ناكەم ۋ رۇزۋو ناگرم، نىۋەش كەمىقى خۇتانە شايانى باسىشە بە زۇرىي ئەۋ گروۋپە تىكدەرو سەر لىشىۋىنەر ۋ لادەرانە، لە بن بائى تەرىقەت ۋ تەمەۋۋودا بوۋن، ھەلبەتە پىشەۋايانى تەمەۋۋوف لە رۇزگارى خۇياندا ، ھەۋلىيان داۋە لە ھەموو كەس بەدىنتر بن، چاكتر بن، پاپەندىتر بن بە شەرىعەتە، ئازاترىن بۇ نوپۇز، بۇ رۇزۋو، بۇ ھەموو كىردەمۋەكى چاك،





واتە: بىگومان لە ژيانى نىياتاندا : ئافرىتانم لەلا خۇشەويست گراونو بۇنى خۇش و، تروسكايى چاوم، (يان ئەوى دىنم ئارامى پىدەگرئ) لە نويزدايە، واتە: دل ئارامىيى من و ئەوى كە لە ھەموو شت زياتر چىزى لىۋەردەگر، نويزو خۇاېەرسىتيە .

نەومتا پىغەمبەر ﷺ قەرموئى: ئافرىتىشم خۇشەدەوين، بۇ ھاوسەرگىرىيى بە ھەللىيىو، بۇنى خۇشيش .

ھەروھە پىغەمبەر ﷺ بەرگى جوانيش لەبەرگەردەو، خواردىنى خۇشيشى ئەگەر لى ھەنگەوتىيى، خواردوويەتى، بەلام زىدەرقىيى تىدا نەگەردەو، نەيگەردە بە ئامانج، مەسۇلمانانيش دەبىي واپن .

۲ - ھەروھە پىغەمبەر ﷺ مەدھى سەرۋەتو سامانى ئەبىوبەكر (رضي الله عنه) كىردەو، قەرموويەتى: ھىج مال و سامانىك ھىندە بە كەلكم نەھاتەو، وەك مال و سامانى ئەبىوبەكر بە كەلكم ھاتەو: { إِنْ أَمِنَ النَّاسُ عَلَيَّ فِي صَحْبَتِهِ بِمَالِهِ وَنَفْسِهِ: أَبُو بَكْرٍ }، رواه البخاري (۳۷۴):

۳ - كاتىك عوسمان خۇاى لى رازى بى لە جەنگى تەبووگە مال و سامانىكى زۇرى بەخشى و ھاوگارىيى زۇرى سوپايەگە پىغەمبەرى ﷺ كىرد، سەد (۱۰۰) حۇشتى بە بارەو بەخشى، پىغەمبەر ﷺ قەرمووى : { مَا ضَرَّ عُثْمَانَ مَا عَمِلَ بَعْدَ الْيَوْمِ }، { أَخْرَجَهُ التِّرْمِذِيُّ: ۳۷۰۱، وَحَسَنَهُ الْأَلْبَانِيُّ } .

واتە: لەمەودا عوسمان ھەر شتىك بىكات، زىانى لىنادات، واتە: چاگەيەكى ھىندە گەورە كىردە لەگەل ئىسلامو مەسۇلماناندا، دەبىتە قەرمووكەرمەو سەررەھە ئەوى كە لە دوايىدا دەبى، نەگەر كەم و كورپىەكى لەدەست بقموئى، كە ئەو نامازە بوو بۇ ئەو، كە عوسمان خۇا لى رازى بى، لە كۇتايى تەمەنىدا، ھەندىك تىبىنى و سەرنجى لەسەر پەيدا بوون، كە وەك (بىن تىمىيە) رەھمەتى خۇاى لى بى دەلى: عوسمان ئەو توندو تۇلىيى (خۇزم) ھى ئەبىوبەكر و عومەر خۇا لىيان رازى بى، ھەيانبوو، ئەو نەيىبوو، بە لاي نەرمىي و لىبوردن و چاوپۇشىيى دا تىببەرانە بوو، بە تايىمەت بە نىسەت خۇزەكانىيەو، زياتر لاي نەرمىي دەگرت، ئەوانيش ھەندىك لە خۇزە

خراپه گانی، میهرمانیی و چاکیی عوسمانیان، ئیستیفلال کردو، سهرمنجام ئه وه قهوما که قهوما، که به تمکید ئه وهی له دزی عوسمان گرا، ناههق و ستم بوو، که م و کورپیه کمی بایی ئه وه نه بوو، که به و شیویه بی، به لام گرنگ ئه وهییه: ئه وه فه رمایشته ی پیغه مبه ر ﷺ نامازه بووه بۆ عوسمان خوا لئی پازی بی، که پیشتەر له گاتی سه غلته تی و رۆژه نارحمته گاندا، هه ئویستی وای نواندوه و کاری وایکردوه، که له داهاتوونا، نه گهر که م و کورپیی و هه لئه و په له یه کی بی، بیته هۆی سرپنه وهی و بیته قه ره بووی .

۴- ئنجا با ئه وه فه رمایشته ی پیغه مبه ری خوا ﷺ بئین، که له گه ل واتای ئه وه نایمه تا گونجاوه، که خوا به پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: له سۆنگه ی نه وه م، که ئیمه حه وت نایه ته دووباره یبو و مه مگان و قورئانی مه زنه مان به تۆ داوه، چاو مه بره ئه وه ی که هه ندیک له و خه لکه ببیر وایانه مان لئ به ره مه مند کرده، پیغه مبه ر ﷺ ده فه رموی: { لیس منا من لم یغن بالقرآن }، { آخرجه البخاری: ۷۰۸۹، و ابو داود: ۱۴۷۰، و ابن حبان: ۱۲۰ }.

واته: هه ر که سیک به هۆی قورئانه وه بئیناز نه بی، له ئیمه نه .

واته: تۆ مادام نه هلی قورئانی، ده بی خۆت به بئیناز و ده لئه مه مند بزانی و، چاوت له ده ستی که س نه بی، چاو نه بریه هه یج شتیکی دیکه، واته: تۆ مادام نه هلی قورئانی، ده بی خۆت زۆر پی ده لئه مه مند و به ره مه مند و بئیناز بی .

ئهم واتیه ش بۆ وشه ی ( یَغْنُ ) چاکتره و گونجاوتره، له وهی که هه ندیکیان گوته وویانه: مه به ست له ( یَغْنُ ) واته: ئه وهی که ده نگی به قورئان نه لارینته وه و ده نگی خۆی پیخۆش نه کات، به لکو ئهم فه رمو و ده یه، واته: { لیس منا من لم یستغن بالقرآن }، یانی: هه ر که س به هۆی قورئانه وه بئیناز نه بی، خۆی به ده لئه مه مند نه زانی، ئه وه له ئیمه نه، چونکه مادام خوا نیعمه تی قورئانت پی به خشی و هی دایه مت بدات، به دوا ی فه رمایشتی خوا بکه وی، ده بی خۆت زۆر پی ده لئه مه مند و بئیناز و به ره مه مند بی، به شیویه که وات لیکات: بی ئیحتیاج و بئینازت بکات، له وهی که چاو به بریه زرق و برقیکی ژبانی دنیا، که به ده ست ئه هلی گو فره و نیضا فقه وه هیه، که ئه ویش به

زۆرىي وايە، بەھۆى ستمو له پىي حەرامەو دەستگىريان بوو، ئنجا ج بە دەستى ئەھلى كوھروو بى، ج بە دەستى كەسانىكەو كە خوشيان بە مسولمان دزانن، يان مسولمانىشن، بەلام مادام لە پىي حەرامو لە پىي خراپەو ناشمرعيەو، سەر وەتو سامانىكيان و سەرىك ناو<sup>(۱)</sup>، پىت گىرنگ نەبىو بايەخى پى مەدە، مادام ئەھلى قورئانى، ئەو قورئانە نىعمەتیکە، كە كەلىنى ھەموو نىعمەتان پىر دەكاتەو، بەلام بىگومان ھىج نىعمەتیک، كەلىنى نىعمەتى قورئان و ئيمان و ئىسلام پىرناكاتەو .

# ھەلۋەستە بەك لە بەرانبەر بەش بەشكردنى قورئان و ئىسلام دا

لېرەدا دەبىئ نەو بەزائىن: قورئان كە كىتئىبى كۆتائىبى خوائىبە و دوا پەيامى خوائىبە، بە كۆتا پېقەمبەرى خۆى موھەممەددا ﷺ رەوانى كىردو، نەم قورئانە دەبىئ ھەمموى پېكەو ھەربىگىرىئو، نابئ بەش بەش بىرىئ، مەبەستەم نەو مەبە كە بەئى: كافەرەكانى مەككە قورئانئان بەش بەش و پۆلئىن دەكىرد: نەو ھەلۋەستە، نەو شەيەرە، نەو نەفسانەى پېشىنانە، نەو قەسەى كائىنانە .

ھەروەھا خاوەن كىتئىبەكان : دەيانگوت : نەو ھەندەى لەگەل كىتئىبى ئىمەدا دەگونجى، ھەرىدەگىرىن، نەو ھەلۋەستە پەيمانى كۆندا دەگونجى، نەو ھەلۋەستە چوار ئىنجىلەكاندا دەگونجى، بەلام نەو ھەلۋەستە ناگونجى، ھەرىدەگىرىن! بەلام دەبىئ ئاگادارى نەو بەش، كە نەو دا بەشكردنى قورئانە، ھەرىدەندە خوائى پاك و بېگەرد لېرەدا مەبەستە پىئ نەھلى كوفەرە، بەلام زۇرجار مەسولمانائىش نەگەر لە خۆ ورىا نەبىن، سەفەتەكانى نەھلى كوفەر، چ خاوەن كىتئىبەكان، چ غەبرى نەوانئىش، ھەك ھاوبەشئانەر و بئىمەرستەكانئىش، سەفەتە نەوان ھەلۋەستەگەر نەو، ئاكارەكانى نەوان لە خۆياندا دووبارە دەكەنەو .

ئىستائش نەگەر كە سانئىك لە مامەلەئەيان لەگەل قورئاندا: يەككىئەيان تەنبا بۆ نەو ئايمەتەنە بگەرئى كە بۆ نەو نەو: باسى لايەنى فەكىرى دەكەن، نەو ھەلۋەستە دىكە تەنبا نەو ئايمەتەنە بئىئى ، كە باسى لايەنى ھەكەم و سەياسەت دەكەن، نەو ھەلۋەستە دىكە تەنبا نەو ئايمەتەنە بئىئى ، كە باسى لايەنى رەوھىئى، دەكەن: پەروەردەو تەزكەبەى نەفس و... ھەندو، يەككىئە دىكە تەنبا نەو ئايمەتەنە بئىئى كە باسى جەنگ و جەھاد

دەگەن و، يەككىكى دىكە تەنيا نەو نايەتەنە بېنى، كە باسى لايىنى بانگەواز دەگەن و، ... ھتە، بېگومان نەموش جۇرتكە لە دابەشكرنى قورنات، بە پىيى نارمزووا بەلئى مسولمانان :

**يەك :** دەگونجى لە نىوان خۇياندا بە پىيى پسپۇرىيى، بە پىيى ئەمە ھەر كەسنىك چى لە تونادا ھەيە، چى باشتەر دەزنىي، ئەركەگانى ئىسلام لە بەينى خۇياندا دابەشكەن، بەلام نابى ھىچ گاميان تەنيا نەموشى خۇي بە ئىسلام بزانيو، نەموشى لە دەرەموشى نەو بازنەيە، بە جيا لە ئىسلامى بزاني .

**دو :** نابى ھىچ گاميان دەمارگىرىيى بۇ شتەگەي خۇي ھەبىو، ھەستىارىيى بەرانبەر كارى ئەوانى دىكە و بازنەگانى چالاكى ئەوانى دىكە، ھەبىي، كە بەداخەمە ئىستا لە نىو مسولماناندا، ئەمە ھەيە، بۇ ويئە :

۱/ ھەندىكىيان تەنيا بە دوى نەو نايەت و فەرمايشتەنەدا دەگەرپن كە باسى نىمان و عەقىدە دەگەن، نەموش نىمان و عەقىدەگە بە تىگەمىشتى خۇي، يان بە تىگەمىشتى ھەندىك كىتېب و نامىلكە كە زانايەكى دىارىيىكراو نووسىونى، لە كاتىكى دىارىيىكراو لە ژىنگەيەكى دىارىيىكراو، كە رەنگە بۇ نەو ژىنگەيەي وى پىيوست بوويى، كە لەو رەموش باسى نىمان و عەقىدە بىكات، بۇ نەموشە: باسى سىفەتە خەبەرەيەكان و باسى شىركى گۇرەكان (شرك القبور) زەمق بىكاتەمە، چونكە ژىنگەگەي و ابووہو، ئەموشى بە پىيوست زانىوہ، بەلام مەرج نىە ئەمە بۇ ھەموو كاتو شوپنىك گونجاو بى .

۲/ ھەروہا ھەندىكى دىكە لە مسولمانان، تەنيا شوپن يەككىكى دىكە لە زانايانى ئىسلام دەگەن، كە لە واقع و قۇناعى خۇيدا، گرنىگىي پىدان و جەختكرنەموشى لەسەر لايەنى رەوھىي بووہ، لايەنى عىرقانىيى و تەزكىيە نەفس .

۳/ ھەروہا ھەندىكى دىكىيان تەنيا زانايەكى دىكە دەگەنە سەرەمشقىيان كە زياتر تەركىزى لەسەر لايەنى جەنگ و جىھاد بووہ.

۴/ ھەروہا بەشىكى دىكەيان تەنيا يەككىكى دىكە لە زانايان كە داكۇكىي لەسەر لايەنى بەرورەمىيى كردوہ، دەگەنە چاوساغ و پىشەويان كە بېگومان ھىچ



كەس بۆى نىيە، تەنيا ئەمۇ بەشەى خۆى بە ئىسلام بزانئى، ئەھمى دەرمەھى چالاككىيەكانى خۆى، بە شتىكى نامۇ لە ئىسلام بزانئى، يان ئەھمى خۆى بە چاكتر بزانئى لەھمى دىكە! لە راستىيدا قورئان ھەمەھى چاكە، ۋە ئەركەكانى ئىسلام، ھەمەھىيان باشن، بەلام ھەر كەسە شتىكى لىئى، ھەر كەسە شتىكى چاكتر دىزانئى، ھەر كەسە لە رەھبەر بەشەر خەمەن بەرەھەر دىگان تەوانى پىندە، بەلام دەبى ھەمەھىيان دان بە يەكدى دابىئىنن، بۇ ئەھمى ۋەبەر خەمەن

ئەمۇ دوو ئايەتە ئەمەھەن، كە دەفەرمەئى : ﴿ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۳۱﴾

مِنَ الَّذِينَ فَرَّقُوا دِينَهُمْ وَكَانُوا شِيعًا كُلُّ حِزْبٍ بِمَا لَدَيْهِمْ فَرِحُونَ ﴿ ۳۱﴾  
 الررم، ۋە: لە ھاوبەش بۇ خەمەن مەھەن، ئەھمەھى نايىنەكەھى خەمەن بەش بەش كەرد، بەرەھە ۋەزەھە كۆمەھەن كۆمەھەن بۆون، ھەر كامىكىيان بەھمى كە خۆى لەسەرىمەئى، پەئى دىل خەشە .

نا، تە دەبى بەھمى خەشەت دىل خەشە بى، كە بەشنىك، كەرىك لە كەركەكانى ئىسلام، ئەنجەم دەھەئى، دەبى بەھمى بەراو خەشەكانى دىكەشەت دىل خەشە بى، كە ئەھمەھىش لە قەلئىكى دىكەھە، لە رەھبەر بەشەر خەمەن بەرەھەر دىگان تەوانى پىندە، بەلام دەبى ھەمەھىيان باشن، بەلام ھەر كەسە شتىكى لىئى، ھەر كەسە شتىكى چاكتر دىزانئى، ھەر كەسە لە رەھبەر بەشەر خەمەن بەرەھەر دىگان تەوانى پىندە، بەلام دەبى ھەمەھىيان دان بە يەكدى دابىئىنن، بۇ ئەھمى ۋەبەر خەمەن ئەمۇ دوو ئايەتە ئەمەھەن، كە دەفەرمەئى : ﴿ وَلَا تَكُونُوا مِنَ الْمُشْرِكِينَ ۝۳۱﴾

دەسۆزىسى بۇ ئىسلام ۋە مەسۇلمانان دەخەنە رەھبەر .

# يازده (۱۱) رينماي و ناموزگارى گرنگى

## خوابو پيغمبەرە كەسى ﷺ

**رينماي (۱) :** خوابه پيغمبەر ﷺ دھفر موئ : ﴿ فَأَصْفَحَ الصَّفْحَ الْجَمِيلَ ﴾ (۸۵)

به چاويۇشيبه كى جوان چاويۇشيبان ليكە، واتە: له گە ئاندا به، رووحيكى پاك، به دنيكى فراوانه وهو، رهوشت و ناكاريكى به سنده وه، مامله بگه .

**رينماي (۲) :** كه دھفر موئ : ﴿ وَقَدْ آتَيْنَاكَ سَبْعًا مِنَ الْمَثَانِي وَالْقُرْآنَ الْعَظِيمَ ﴾ (۸۷)

به دنيايى نيمه حموت له دووبارهبووهمكان و قورئانى مهزئمان به تۇ داوه .

واتە: شتيكى مهزئمان به تۇ داوه، نهى موحه ممد ! ﷺ و نهى ههر كه سيك كه به دواي پيغمبەر (محمد) ﷺ دكهوئ، مادام تۇ نههلى قورئانى، مادام نههلى نيسلامى، خوا خه لاتو ديارببه كى زور گه وهى به تۇ داوهو شانازى بيوه بكهو قهرى بزانه !

**رينماي (۳) :** ﴿ لَا تَمُدَّنَّ عَيْنِيَ إِلَىٰ مَا مَتَعْنَا بِهِ أَزْوَجًا مِنْهُمْ ﴾ (۸۸) الحجرات،

چاومه بره نه وهى كه به شيكئيمان لى به مبره مند كرده، له سهروهت و سامان و مال و جوانيى دنيا، چاوى تى مبره وه، پيى سه رسام مبه وه، به شتيكى گرنگ و گهورى مهزانه .

**رينماي (۴) :** ﴿ وَلَا تَحْزَنْ عَلَيْهِمْ ﴾ (۸۹) ، خه ميان بۇ دامه گر، خه ميان لى

مه خو، به هوئانه وه دل تمنگ مبه، كه به قسمت ناكه ن، كه نايمنه سه رى،

چونكى تۆگەياندىنى پەيامى خوات لەسەرەو، ھەر كات نەركى خۆت جىيە جىيە، بەرپرسيارتىتى لەسەر خۆيانە، بەرپرسيارتىتى لەسەر تۆ نىەو، بەھۆيانەو ەخەمبارو پەزارەندار مەبە .

**رىئامى (۵) :** ﴿ وَأَخْفِضْ جَنَاحَكَ لِمُؤْمِنٍ ﴾ ﴿ ۸۸ ﴾، بىئالت شۆرپىكە بۇ بىرۋاداران، واتە: لەگەنئان مېھرىبان بە، لەگەنئان بە پەرۋش و بە سۆزو بە بەزىي بە، ئاگات لىيان بى، مشووربان لى بخۆ، ەك چۆن بىئندىيەك بىچوۋەكانى خۆى دەختە ژىر باالى خۆيەو، بىئان بۇ شۆر دەگات، لە بن بىئان دەگرئ، تۆش ئاوا ئاگات لە بىرۋاداران بى .

**رىئامى (۶) :** ﴿ وَقُلْ إِنِّي أَنَا اللَّذِيرُ الْمُرِيْتُ ﴾ ﴿ ۸۹ ﴾، بىئى: منم ھۆشيار كەرەو، ترسىنەرى ئاشكرا، واتە: ئەو نەركى منەو ، دوى ئەو خۆتان بەرپرسيارن .

**رىئامى (۷) :** ﴿ فَأَصْدَعْ بِمَا تُؤْمَرُ ﴾ ﴿ ۹۰ ﴾، ئەوئى كە فەرمانت بىكراو، بە دەنگى بەرزى زولان راپىگەينە، لە ژىر لىوئە مەئىلى، بە دەنگى بەرزى بىئى .

ئەمەش نامۇزگار بىيەكى گەورىيە، كە پىئىش ئاراستەى پىقەمبەرى خوا كراو ۋەئى، نىجا ھى شۆينكە وتوانىشى، لىرەدا مەبەستەم ئەومىيە بلىم: پىويستە ئەھلى ئىسلام شانازى بە ئايىنەكەى خۆيانو، بە پەيامەكەى خواو بەكەن، بە دەنگى بەرزى زولان، پىيان شەرم نەبى، بە بى منەت بىئىن، لە ژىر لىوئە نەبىن، چونكە چ شتىك ھەيە لە پەيامى خوا، لە كىئىبى خوا، لە رىبازى خوا: گەورەتر، چاكتر، رىكتر، بەلكو چ شتىك، تۆزى رىگى بەرنامەى خوا بشكىننى، تۆزى رىئى كىئىبى خوا بشكىننى !!

كەواتە: ئەى مسولمان ! دەبىئ شانازى بىكەى بە ئىسلامو نىمانى خۆتەو، بە قورئانى خۆتەو، بە پىقەمبەرى خۆتەو ۋەئى، پىت شەرم نەبىن .

**رىئامى (۸) :** ﴿ وَأَعْرِضْ عَنِ الْمُشْرِكِينَ ﴾ ﴿ ۹۱ ﴾، پىشت بىكە، ھاوبەش بۇ خوا دانەران، ئەمە ەك پىشتەر باسمان كىرد: مەبەست ئەو نىە كە لىيانگەرىو وازبان لىبىنە، بەلكو واتە: پىشت بىكە ئازار مەكەيان، پىشت بىكە پىرۋاگەندەكانىيان، پىشت

بىكە ئەو قىسە و قالن و تۆمەت بە خىشىنە و ميان، كە ئارپاستەي تۆي دەكەن، ئەو ھە نايدىدە بىگرە، و ابزانە ھەر لەگەل تۆشيان نىيە، دلى خۆتى پىئوھ سەغلتە مەكە، چونكە تىقى بەرە و سەر، بۇ خاۋىنى دەگەرپىتەوھ، چونكە كەسنىك قىسەيەكى پىئ بىگوترى، شايستەي نەبى، قىسەكەرەكە خۆي لىئى زەرەرمەندە .

پىنمايى (۹): ﴿ فَبَسَّحْ بِحَمْدِ رَبِّكَ ﴾، بە بە پاكىگرتنەوھ ستايشى بەرە و ردىگارت بىكە، يانى: ھەم بە پاكى بىگرە، ھەم ستايشى بىكە، بە پاكى بىگرە لە كەموكوپىيەكان و، ستايشى بىكە، بە ناوھ ھەرە بەرزەگانى و، سىفەتە ھەرە پەسندەگانى، كە ھەر شايستەي خاۋى بەرزى بىئ وىنەن .

پىنمايى (۱۰): ﴿ وَكُنْ مِنَ السَّاجِدِينَ ﴾، لە كىرپووشبەرەن بە، ئەوانى كە زۆر كىرپووش بۇ خوا دەبەن، واتە: زۆر نوپىز دەكەن، چونكە (ساجدە) بىرىتە: لە پايەي ھەرە گەورەي نوپىز و بەندايەتتىي كىردن بۇ خوا .

پىنمايى (۱۱): ﴿ وَأَعْبُدْ رَبَّكَ حَتَّى يَأْتِيَكَ الْيَقِينُ ﴾، بەرە و ردىگارى خۆشت بىبەرستە، تاكو مەرنىكىت دەگاتى، كە دوودلىي تىدانىيە، مەرنىكىت دەگاتى، كە لىئى دلىيايى، تاكو گىيان دەسپىرى، بەندايەتتىي بۇ بەرە و ردىگارى خۆت بىكە .  
خاۋا نىمە لەو كەسانە بىگىرى، كە بە پىئى نەم يازدە (۱۱) نامۇزگارىيى و رىنمايىيەي، خاۋا پاك و بىگەرد، بە پىئوھ دەچىن، خاۋا بەمانگىرىئ لە كەسانىك كە ھەتا رووھە نەمانتەكەمان تەسلىمى خاۋا بەرە و ردىگار دەكەيتەوھ، بەندەي راستە و ساغ و پاك و چاكى خاۋا بەرە و ردىگار بىين .

سُبْحَانَكَ اللَّهُمَّ وَبِحَمْدِكَ ، أَشْهَدُ أَنْ لَا إِلَهَ إِلَّا أَنْتَ ، أَسْتَغْفِرُكَ وَأَتُوبُ إِلَيْكَ .

كۆتا پىنداچوونەوھى نەم بەرگە :

۲۲ ى صفر ۱۴۴۱ ك - ۲۱/۱۰/۲۰۱۹ ز

ھەولپىر

## سەرچاوەکان

- ١) تفسیر الطَّبْرِي الْمُسَمَّى جَامِع الْبَيَان فِي تَأْوِيل الْقُرْآن ، لأبي جَعْفَر مُحَمَّد بن جرير الطَّبْرِي، تحقيق: هاني الحاج، عماد زكي البارودي، خَيْرِي سعيد، المكتبة التوفيقية، ٢٠٠٤ القاهرة .
- ٢) المصداقُ المُنبِّه في تهذيب تفسير ابن كثير للإمام الجليل عماد الدين أبي الفداء إسماعيل بن عمر بن كثير القرشي الدمشقي، إعداد جماعة من العلماء، بإشراف الشيخ صفِّي الرحمن المباركفوري، دار السلام، الطبعة الثانية (١٤٢١هـ - ٢٠٠٠م) .
- ٣) التفسير الكبير أو مفاتيح الغيب للإمام فخرالدين محمد بن عمر بن الحسين بن الحسن ابن علي التميمي البكري الرازي الشافعي، حققه وعلّق عليه وخرّج أحاديثه عماد زكي البارودي المكتبة التوفيقية .
- ٤) الجامع لأحكام القرآن، تفسير القرطبي لأبي عبدالله محمد بن أحمد الأنصاري القرطبي، حققه وخرّج أحاديثه عماد زكي البارودي، خَيْرِي سعيد، المكتبة التوفيقية .
- ٥) أحكام القرآن، لأبي بكر محمد بن عبدالله المعروف بابن العربي، راجع أصوله وخرّج أحاديثه وعلّق عليه محمد عبدالقادر عطا، الطبعة الأولى (١٤٠٨هـ - ١٩٨٨م) .
- ٦) فتح القدير، الجامع بين فني الرواية و الدراية من علم التفسير (تفسير الشوكاني) تأليف: الإمام العلامة محمد بن علي بن محمد الشوكاني، تحقيق: عبدالرزاق المهدّي، دار الكتاب العربي، الطبعة الأولى (١٤٢٠هـ - ١٩٩٩م) .
- ٧) زاد المسير في علم التفسير : لابن الجوزي .
- ٨) روح المعاني : للالوسي .
- ٩) تفسير القاسمي المُسمى محاسن التأويل، تأليف: علامة الشام محمد جمال الدين القاسمي، دار الفكر الطبعة الأولى (١٣٩٨هـ - ١٩٧٨م) .
- ١٠) تفسير المراغي، تأليف احمد مصطفى المراغي، دار الفكر، بيروت .

- ١١) تفسير الكريم الرحمن في تفسير كلام المَنان ، تأليف : العلامة الشيخ عبدالرحمن بن ناصر السعدي ، تحقيق : عبدالرحمن بن معلا اللويحق مؤسسة الرسالة ، الطبعة الأولى (١٤٢٠ هـ - ١٩٩٩ م) .
- ١٢) تفسير الجواهر للطنطاوي، (دار الكتب العلمية - بيروت ، ١٤٣٧ هـ - ٢٠١٦ م) .
- ١٣) صفوة البيان لمعاني القرآن ، تأليف : الشيخ حسين محمد مخلوف الطبعة الثالثة .
- ١٤) صفوة التفاسير ، تأليف : العلامة محمد بن علي الصابوني ، مكتبة الهداية ، (ربيل/ العراق ، الطبعة الأولى (١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م) .
- ١٥) البحر المديد في تفسير كتاب المجيد ، ابن عجيبة .
- ١٦) الأساس في التفسير ، تأليف : سعيد حوى ، دار السلام ، الطبعة الثانية (١٤٠٩ هـ - ١٩٨٩ م) .
- ١٧) في ظلال القرآن، تأليف: سيد قطب دار الشروق، الطبعة الشرعية الخامسة والعشرون (١٤١٧ هـ - ١٩٩٦ م) .
- ١٨) التفسير المُبَيَّر في العقيدة والشريعة والمُنْهَج ، تأليف : الأستاذ الدكتور وهبة الزحيلي ، دار الفكر الطبعة الثالثة (١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٥ م) .
- ١٩) التحرير والتنوير ، محمد الطاهر بن عاشور .
- ٢٠) تفسير النابلسي، د . مجد راتب النابلسي .
- ٢١) الميزان ، محمد حسين الطباطبائي .
- ٢٢) تفسير الشعراوي ، محمد متولّي الشعراوي .
- ٢٣) تفسير نمونه ، ناصر مكارم شيرازي .
- ٢٤) تفسير الكاشف ، محمد جواد مغنية .
- ٢٥) التفسير التوحيدي ، د. حسن الترابي .
- ٢٦) مُفْرَدَات الضَاظِ الْقُرْآنِ ، تأليف : العلامة الراجب الأصفهاني ، تحقيق : صفوان عدنان داوودي ، دار القلم ، الطبعة الثالثة (١٤٢٣ هـ - ٢٠٠٢ م) .
- ٢٧) الإستيعاب في بيان الأسباب .
- ٢٨) أسباب النزول ، للنيسابوري .

- ٢٩) **لُبَابِ النُّزُولِ فِي اسْبَابِ النُّزُولِ**، للإمام الحافظ جلال الدين عبدالرحمن بن ابي بكر السيوطي **خَرَجَ أَحَادِيثُهُ وَعُلِّقَ عَلَيْهِ عَبْدِ الرَّزَّاقِ الْمُهَدِّي**، دار الكتاب العربي (١٤٢٦ هـ - ٢٠٠٦ م)، (اسباب النزول) للنيسابوري .
- ٣٠) مختار الصحاح ، للرازي .
- ٣١) المعجم الوسيط ، دار الدعوة ، الطبعة الثانية
- ٣٢) **الموطأ للإمام مالك بن انس** برواية يحيى بن يحيى الليثي ، تحقيق : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م)، (اسباب النزول) للواحدي .
- ٣٣) **المُسْنَدُ للإمام احمد بن محمد بن حنبل** ، الناشر مؤسسة قرطبة ، القاهرة ، الأحاديث منبذلة بأحكام شعيب الأنؤوط عليها .
- ٣٤) **صحيح البخاري للإمام ابي عبدالله محمد بن اسماعيل البخاري** ، تحقيق : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الأولى (١٤٢٥ هـ - ٢٠٠٤ م) .
- ٣٥) **صحيح مسلم للإمام الحافظ مسلم بن الحجاج النيسابوري** ، حقوق أصوله و خَرَجَ أَحَادِيثُهُ عَلَى الْكُتُبِ السَّيِّئَةِ : الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا ، دار المعرفة ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- ٣٦) **سُنَنُ ابي داود للإمام ابي داود سليمان بن الأشعث السجستاني** ، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- ٣٧) **سُنَنُ التِّرْمِذِيِّ للإمام الحافظ محمد بن عيسى بن سورة التِّرْمِذِيِّ**، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٨ هـ - ٢٠٠٧ م) .
- ٣٨) **سُنَنُ التَّنَائِي لِلإمام ابي عبدالرحمن احمد بن شعيب بن علي الشهريرب (النسائي)**، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م) .
- ٣٩) **سُنَنُ ابْنِ مَاجَةَ، للإمام ابي عبدالله محمد بن يزيد القزويني الشهريرب (ابن ماجة)**، تحقيق : محمد ناصر الدين الألباني ، مكتبة المعارف ، الطبعة الثانية (١٤٢٩ هـ - ٢٠٠٨ م) .
- ٤٠) **سُنَنُ الدَّارِ قُطْنِي، للإمام الحافظ علي بن عُمر الدار قُطْنِي** ، تحقيق : مجدي بن منصور بن سي الشورى ، دار الكتب العلمية ، الطبعة الثانية (١٤٢٤ هـ - ٢٠٠٣ م) .

- ٤١) المُسْتَدْرَكُ عَلَى الصَّحِيحِينَ لِلْإِمَامِ الْحَافِظِ أَبِي عَبْدِ اللَّهِ الْحَاضِمِ النَّيْسَابُورِيِّ، تحقيق: صالح اللحام، دار ابن حزم، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧م).
- ٤٢) صَحِيحُ ابْنِ حِبَّانَ لِلْإِمَامِ أَبِي حَاتِمٍ مُحَمَّدِ بْنِ حِبَّانَ الْخُرَّاسَانِيِّ، تحقيق: حقوق أصوله وخرجه أحاديثه: الدكتور الشيخ خليل مأمون شيحا، دار المعرفة، الطبعة الأولى (١٤٢٥هـ - ٢٠٠٤م).
- ٤٣) الْمُعْجَمُ الْكَبِيرُ لِلْحَافِظِ أَبِي الْقَاسِمِ سُلَيْمَانَ بْنِ أَحْمَدَ الطَّبْرَانِيِّ، حَقَّقَهُ وَخَرَّجَ أَحَادِيثَهُ حَمْدِي عَبْدِ الْمَجِيدِ السَّلْفِيِّ، مكتبة الأصولة والتراث، الطبعة الأولى (١٤٣١هـ - ٢٠١٠م).
- ٤٤) سُنَنُ الدَّارِمِيِّ لِلْإِمَامِ أَبُو مُحَمَّدِ بْنِ عَبْدِ الرَّحْمَنِ بْنِ الْفَضْلِ بْنِ بَهْرَامِ الدَّارِمِيِّ، حَقَّقَهُ وَشَرَّحَ الْفَاطَهُ وَجَمَلَهُ وَعَلَّقَ عَلَيْهِ وَوَضَعَ فِهْرَسَهُ: الأستاذ الدكتور مصطفى ديب البغا، دار المحسطفى، الطبعة الأولى (١٤٢٨هـ - ٢٠٠٧م).
- ٤٥) مَشْكَاتُ الْمُصَابِيحِ، تأليف: محمد بن عبد الله الخطيب التبريزي، تحقيق: محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥م).
- ٤٦) إِرْوَاءُ الْقَلِيلِ فِي تَخْرِيجِ أَحَادِيثِ مَنْارِ السَّبِيلِ، تأليف: محمد ناصر الدين الألباني، المكتب الإسلامي، الطبعة الثانية (١٤٠٥هـ - ١٩٨٥م).
- ٤٧) السَّرَاجُ الْمُنِيرُ فِي تَرْتِيبِ أَحَادِيثِ صَحِيحِ الْجَامِعِ الصَّغِيرِ، لِلْحَافِظِ جَلالِ الدِّينِ السِّيُوطِيِّ، العلامة محمد ناصر الدين الألباني، رتبته وَعَلَّقَ عَلَيْهِ: عصام موسى هادي، ار الصديق، الطبعة الثانية (١٤٣٠هـ - ٢٠٠٩م).
- ٤٨) السَّنَنُ الْكَبِيرُ تَصْنِيفُ: الإمام أبي عبد الرحمن أحمد بن شعيب النسائي، تحقيق: دكتور عبد الغفار سليمان البنداري، وسيد كسروي حسن، دار الكتب العلمية بيروت - لبنان، الطبعة الأولى (١٤١١هـ - ١٩٩١م).
- ٤٩) سِلْسِلَةُ الْأَحَادِيثِ الصَّحِيحَةِ، تأليف: مُحَمَّدُ نَاصِرِ الدِّينِ الألباني، رحمه الله، مكتبة المعارف للنشر والتوزيع، الرياض، الطبعة الأولى.



# نۆه رۆك

لا پەرە	بابەت
۵	پێشهکی نەم تەفسیره بە گشتی .
۹	بەرچاوی بونییەکی گرنگ لەبارەی نەم تەفسیرهوه .
۱۱	<b>تەفسیری سوورەتی (الرعد)</b>
۱۳	پێشهکی نەم بەرگه .
۱۵	(دەستپێك) .
۱۵	پێناسەی سوورەتی (الرعد) و نۆه رۆكه كە ی .
۱۸	دابەشکردنی نەم سوورەته بۆ حەوت دەرس .
۲۱	<b>دەرسی یەكەم</b> : نایەتەکانی (۱-۷) نەم حەوت نایەتە وەك پێشهکی وان بۆ كۆی بابەتەکانی نەم سوورەته
۶۰	<b>دەرسی دووهم</b> : نایەتەکانی (۷-۱۴) ناساندنی خوا بۆ خۆی لە میانێ بیست ئە سێفەت و کردەوه ناوازو بۆ وێنەکانی دا .
۸۱	کورتە باسێك لەبارەی چۆنەتی گۆزانی کاربەوه لە ژبانی مەزۆف دا .
۹۳	<b>دەرسی سێیەم</b> : نایەتەکانی (۱۵-۱۸) ناساندنی خوا بۆ خۆی و هێنانەوهی دوو وێنە ناوی و گانزایی ... .
۱۲۴	<b>دەرسی چوارەم</b> : نایەتەکانی (۱۹-۲۵) و مسفکردنی خوا بۆ بەندە باشەکانی بە (۱۰) سێفەتە پەندەکانیان و، ناماژمێك بە مەزۆفە موخەنەت و پەیمان شکێتە کان .
۱۵۱	<b>دەرسی پێنجەم</b> : نایەتەکانی (۲۶-۳۱) خستەبەرووی هەشت راستیی گەورە گرنگی جۆراو جۆر .
۱۷۲	کورتە باسێك لەبارەی تۆخۆن بونی دلانەوهی بە یادی خوا .

لا پەرە	بابەت
۱۹۲	<b>دەرسى شەشەم</b> : نايەتەكانى (۲۲- ۲۷) شەش بابەتى گەرزو گەرنكى جزاو جزو .
۲۲۱	<b>دەرسى ھەوتەم</b> : نايەتەكانى (۲۸- ۴۳) شەش بابەتو راستىسى بابە خەدارى جزاو جزو .
۲۴۰	كۆرتە بايتىك لەبارەى (اللوح المحفوظ) و زانىارى خوار سېنەمو چەمپاندى خواو .
۲۵۹	<b>تەفسىرى سوورەتى (ابراهيم)</b>
۲۶۱	دەستىنك .
۲۶۱	پىناسەى سوورەتى (ابراهيم) و نىوۆكەكەى .
۲۶۵	<b>دەرسى يەكەم</b> : نايەتەكانى (۱- ۸) خىتەنرەوى چوار مەبەستى سەرەكەى لەبارەى تامانجى دابەزىتراننى قورئان و ، نىززانى پىغەمبەرانو، تامازمىك بە نىززانى مووساو رېونكردنەوى ياسايەكى گەردوونىى خوا ... .
۲۹۱	پىناسەى (شۇكر) .
۲۹۷	<b>دەرسى دووم</b> : نايەتەكانى (۹- ۱۸) وتووتىكى تاكو ناوازەى نىوان پىغەمبەرانو، نەيارانىان ... .
۳۲۷	<b>دەرسى سىيەم</b> : نايەتەكانى (۱۹- ۲۳) خىتەنرەوى پىنج بابەتى گەرنكى جزاو جزو ... .
۳۶۸	<b>دەرسى چوارەم</b> : نايەتەكانى (۲۴- ۳۴) دوو وتنە ھىتانەمو بۇ خوا بەمەگرتنو شىرك ، يان نىسلامو كوفرو و خىتەنرەوى دە (۱۰) لە چاكەو نىعمەتەكانى خواى بەخىشەر ... .
۳۹۷	دە (۱۰) لە چاكەو نىعمەتەكانى خواى بەخىشەر لە ژيانى مەؤف دا .
۴۰۳	چەند زانىارىەك كە زاننى مەؤفنانى تازە پىيان گەيشتووا .
۴۰۵	<b>دەرسى پىنجەم</b> : نايەتەكانى (۳۵- ۴۱) پارانەمەكەى تىرو تەمەلى تىبراھىمو چەند داواكارىەكەى لە خواى بەخىشەر ... .
۴۲۶	<b>دەرسى شەشەم</b> : نايەتەكانى (۴۲- ۵۲) خىتەنرەوى نەو راستىيە كە خوا لە ستەمكاران بىن تاگا نىەو سزاي سەختو بەتئىشى بۇ داناونو ، ... .

لاپەرە	بابەت
٤٤٦	كورتە لە باسی بەمەرھاتی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> و ھەلوتیستەکانی .
٤٤٧	برگە یەكەم : ناو و چەتەکی، نیبراھیم <small>عليه السلام</small> و شوتی لە دایکیبونی .
٤٥٠	برگە دوویم : ژمارە ی ناوھیتراھی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> لە قورئاندا ؟
٤٥٤	برگە سێیەم : کورتە ی بەمەرھات و ژیاھی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> .
٤٥٧	برگە چوارەم : ناو ژمارە ی ھاوسەر و کورەکانی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> .
٤٥٩	برگە پێنجەم : ھەلوتیستەکانی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> .
٤٨٩	برگە شەشەم و کۆتایی : پلە و پایە پێگە ی نیبراھیم <small>عليه السلام</small> .
٤٩٨	نایا نیتوھۆکی (صحف) ی نیبراھیم، چۆن بوو و چی تێدا بوو .
٥٠٣	<b>تەفسیری سوورەتی (الحجر)</b>
٥٠٥	دەستیک .
٥٠٥	پێناسە ی سوورەتی (الحجر) و نیتوھۆکەکی .
٥٠٧	نەخشەکی خێرای پانتایی بابەتەکان .
٥١٢	<b>دەرسی یەكەم</b> : نایەتەکانی (١- ٢٥) چەند بابەتێکی گەورە و گرنگی جزوا و جزر کہ لە بازنە ی خواناسی و قورئان و پێغەمبەرایی و خستەرووی چاکەکانی خوادا دەسووڕێنەو ... .
٥٥٥	کورتە باسێک لەبارە ی بورجەکانەو .
٥٥٨	کورتە باسێک دەربارە ی : گۆتگرتنی شەیتانەکان لە ھەوائی ناسمانەکان و بەردبارانکردنیان ، بە بلێسە نەستیران .
٥٥٩	برگە ی یەكەم : چەند نایەتێک کہ لەبارەو ھاتوون .
٥٦٢	برگە ی دوویم : چەند فەرموودەیک کہ لەبارەو ھاتوون .
٥٦٦	برگە ی سێیەم : پێناسە ی (شەھاب) و (نیزک) .
٥٦٩	برگە ی چوارەم : نەنجامگیری .
٥٨٢	<b>دەرسی دوویم</b> : نایەتەکانی (٢٦- ٥٠) باسی دروستکردنی نادەم و نیبلیس و یاخیبونی نیبلیس لە فەرمانی خوا ، رێزگرتنی نادەم و کێپنوش ی بردنی وەك سلاو و سەرنجامی ھەر کام لە شوتنکەوتوانی نادەم و نیبلیس .

لا پەرە	بابەت
٦١٧	<b>دەرسی سێیەم:</b> نایەتەکانی (٥١ - ٧٩) بایسی بەسەرھاتی نیبراھیم و لووط بە تیکھەلکیتی و ناماژمیک بە (أصحاب الایکة) و سزادانی خوا بە ھەراکام لە لووط و گەلی شرعیب .
٦٥١	<b>دەرسی چوارەم:</b> نایەتەکانی (٨٠ - ٨٤) بایسی بەسەرھاتی گەلی (شمود) کە (صالح) پیتغەبەریان بووہ ....
٦٦٢	بەسەرھاتی (صالح) و گەلەکی ...
٦٦٣	بەرگی یەکەم : ژمازە ناوھێترانی صالح لە قورئانیدا .
٦٦٣	بەرگی دووہم : پانتایی تەرخانکراو بۆ بەسەرھاتی صالح و گەلەکی (سەموود) لە قورئاندا .
٦٦٤	بەرگی سێیەم : رەچەلەکی صالح و گەلەکی (سەموود) .
٦٦٦	بەرگی چوارەم : کورتە ئێسانی صالح ئەگەن گەلەکیما .
٦٧٢	بەرگی پینجەم : موەجیزە ی صالح بۆ گەلەکی .
٦٧٧	بەرگی شەشەم : ھۆکارو چۆنیەتی فەوتانی گەلی سەموود .
٦٨٦	بەرگی حەوتەم : دوو فەرموودە ی پیتغەبەری خوا لە بارە ی شۆتەماری گەلی سەموودەوہ .
٦٨٩	<b>دەرسی پینجەم:</b> نایەتەکانی (٨٥ - ٩٩) خستەرووی یازدە (١١) نامۆزگاری و ریتنامایی خوای تاک و پاک بۆ پیتغەبەری خاتەم (محمد) و شۆتەنکەوتووانی ....
٧٣٠	سەرئەجێکی پیتووست .
٧٣٤	ھەلوئەتەیک لە ھەراھەر بەش بەشکردنی قورئان و نیسلام دا.
٧٣٧	یازدە (١١) ریتنامایی و نامۆزگاری گەرنگی خوا بۆ پیتغەبەرەکی ﷺ
٧٤٠	سەرچاوەکان .
٧٤٤	تیئورۆك .